ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΧΥΜΕΡΗ
ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
—
GEORGII PACHYMERÆ
MICHAEL PALÆOLOGUS

SIVE

HISTORIA RERUM A MICHAELE PALÆOLOGO ANTE IMPERIUM ET IN IMPERIO GESTARUM.

INTERPRE PETRO POSSINO S. J.

—

A.

α'. Προοίμιον τοῦ ξυγγραφέως, καὶ περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων.

[P. 4] Γεώργιος Κωνσταντινουπολίτης μὲν τὸ ἀνέκαθεν, ἐν Νικαίᾳ δὲ καὶ γεννηθεὶς καὶ τραφεὶς, ἐν Κωνσταντίνου δὲ καταστὰς αὖθις ὅτε Θεοῦ νεύματι ὑπὸ Ῥωμαίων ἐγένετος, ἔτη γεγονὼς εἴκοσιν ἑνὸς δέοντος, τηνικάδε καὶ κλήρῳ σωθεὶς θείῳ καὶ ἀξιώμασιν ἐκκλησιαστικοῖς διαπρύψας καὶ ἐς πρωτεκδίκου φθάσας τιμήν, ἔτι δὲ καὶ ἐν ἀνακτόρων εἰς δικαιοφύλακα τιμηθεὶς, τάδε ξυνέγραψεν, οὐ λόγους λαβὼν ἄνωθεν ἀμαρτύρους, οὐδ' ἀκοῇ πιστεύων μόνον, ὥσπερ πολλάκις συμβαίνει τῷ βουλομένῳ γράφειν, ἤν τις λέγοι ἑωρακὼς ἢ καὶ ἀκούσας αὐτὸς, πιστοὺς δ' ἀξιοῖη τοὺς λόγους, εἰ μόνον λέγοι, λογίζεσθαι, ἀλλ' αὐτόπτης τὰ πλεῖστα οὕτω ξυμβὰν γεγονως, ἢ καὶ μαθὼν ἀκριβῶς παρ' ὧν τὸ πρῶτον ἑωράθη πραχθέντα, πλὴν δ' οὐκ ἀμάρτυρα ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἄλλοις συνηγορούμενα, ὡς ἂν μὴ ὁ ξύμπας χρόνος φύσιν ἔχων τὰ πολλὰ κρύπτειν συχναῖς κυκλικαῖς περιόδοις καὶ τάδ' ἀφανίσῃ κατὰ μικρὸν ἐξίτηλα τῇ παραδρομῇ γιγνόμενα διὰ τὸ φανέντα κρύπτεσθαι πάντα ἀνάγκην εἶναι, ὥς πού τις τῶν σοφῶν ἔφη καὶ ἀληθῶς ἐγνωμάτευσεν. Οὐ μὴν ὥστε καὶ τὸ ἀληθὲς περὶ ἀλάττονος τοῦ ψεύδους ποιήσασθαι περὶ τοιούτων λέγοντα· ἱστορίας γὰρ, ὡς ἄν τις εἴποι, ψυχὴ ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας χρῆμα ἐπάναγκες ἱερὸν, ὁ δὲ πρὸ ταύτης τὸ ψεῦδος ἄγων ἄντικρυς ἱερόσυλος. Ἄλλως τε καὶ ἡμῖν ἥκιστα πρόθεσις τοῖς πραχθεῖσι μέγεθος ἐντιθέναι ὡσανεἰπερ κινουμένοις ἐκ μίσους ἢ μὴν εὐνοίας, ὡς ἂν πλέον

I.

1. *Proœmium, de auctore hujus historiæ, et qua fide is scripserit.*

Georgius Constantinopolitanus genere, ortus et enutritus Nicææ, Constantinipolim rursus translatus, quando ea, sic Deo annuente, sub Romanorum dominium rediit, annos tunc natus undeviginti, clero ascriptus ac primis Ecclesiæ dignitatibus ornatus, adeo ut usque ad protecdici honorem eveheretur, in palatinis quoque officiis dicæophylacis magistratu honoratus, hæc litteris tradidit, non rumores longe petitos nulloque testimonio probatos excipiens, neque solum famæ fidens, ut sæpe 1-12 scribenti usuvenit, dum nimis facile creditur omni qui dicat se audisse aut vidisse, verum qui per me ipse pleraque viderim sic contigisse ut refero vel si ab aliis acceperim, diligenter excusserim a quibus primum ea sint visa dum fierent, ac nec sic B unius testimonio crediderit, sed multorum affirmationi concordi. Scripsit autem, ne tempus suapte natura involvens ac legens multa, crebrisque suis circuitionibus obruens, hæc quoque doleat fugientia ipso decursu. Necesse quippe est, quæ aliquando visa sunt, contegi tandem, ut doctus quidam asseruit ab vere pronuntiavit. Sed neque par est de his rebus dicentem mendacio minoris facere veritatem. Historiæ namque, uti quis dixerit, anima veritas; et veritas ipsa revera res sacra est. Is igitur qui pluris facit mendacium, aperte sacrilegus est. At neque propositum nobis est gestis aliorum pondus addere, quasi vel odio vel benevolentia moveremur, ut et quod male accidit, plus æquo laceretur, et quod belle cecidit, impensius celebretur, historiæ C legentibus imponente. Quandoquidem enim quæcunque, ubivis terrarum gesta sunt, licet quidem

ἢ εἰκὸς ἢ τὸ κακῶς ξυμβὰν διασυρεῖη ἢ τὸ εὖ ξυμπεσὸν ὑμνηθείη, τοῦ λόγου τὰς ἀκοὰς ζητεύοντος. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὁπουδήπου πραχθέντα ἔστι μὲν καὶ διεξιάναι, οἷς δὴ καὶ λέγειν βουλομένοις ἐστίν, ἔστι δὲ καὶ ἐᾷν ἀρόητα, μὴ ἀνάγκης ὑποὐσης, νικᾷ κατ' ἐμὴν γνώμην τὸ σιωπᾷν ἢ τὸ λέγειν ἄλλως ἢ ὡς ἐπράχθησαν, καὶ κρεῖττον δήπου τοῖς ἀκούουσι τὸ μὴ μανθάνειν ὅλως ἢ τὸ μανθάνειν ἄλλως ἢ ὡς ἡ ὄντως ἱστορία βούλεται, ὡς ἐκεῖθεν μὲν τῆς ἁπλῆς εἰσαγομένης ἐκείνης ἀγνοίας, ἐξ ἧς οὐ μῶμος προστρίβεται, ἐντεῦθεν δὲ τῆς διπλῆς, ὡς τὸ μὴ εἰδέναι συμβαίνειν τὸν εἰδέναι οἰόμενον, οὗ δὴ καὶ χεῖρον οὐδέν. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἐγκεχείρηκα ἂν τῇ γραφῇ, ἦν μοι μὴ ἐπῄει ἐλπίζειν προϊόντος τοῦ χρόνου [P. 5] τὰ χείρω καὶ ἔτι ξυμβαίνειν, ἐκ τῶν παρόντων καὶ τὰ ἐσαῦθις στοχαζομένῳ, ἢ μᾶλλον ἐκ τῶν συμβάντων λογιζομένῳ τὰ συμβησόμενα. Πολλῷ γὰρ δήπου εἰς ἀκοὴν ὠτίου θαυμασιώτερον ἐκ τοιαύτης, ἦν δὴ καὶ γεγεύμεθα, ἡσυχίας καὶ καταστάσεως εἰς τάδε ξυμφορᾶς τὰ πράγματα προελθεῖν, ἢ τοιαῦτα φανέντα καὶ οὕτω τῆς προτέρας εὐθαλείας δεινοῦ χειμῶνος ἐπεισορήσαντος καταῤῥεύσαντα εἰς τὸ ἀκμάζον καταυανθῆναι, ὥστε μὴ ὁπώραν εὐθαλεῖν, ἀλλ' οὐδὲ ζωτικῆς τὸ πνεῦμα παράπαν μετέχειν κινήσεως.

β'. Διὰ τί τὰ τῶν πρότερον βασιλευσάντων ἐνθάδε οὐ μνημονεύεται.

Τὸ γοῦν ἀνατρέχειν ἐπὶ τοὺς πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς

narrare argumenta dicendi quærentibus, licet et omittere indicta, nulla necessitate scribere cogente, satius profecto sit, ut ego quidem arbitror, silentio prætorire quam secus ac gesta sunt tradere. Præstat enim legentibus nihil eorum scire quam contra ac vere acta sunt doceri. Illinc enim inscientia quædam, et simplex illa quidem, innascitur, nullam inurens turpitudinem **13**: hinc duplex oboritur ignoratio, homine scire ac putante quod omnino nescit; quo sane nihil pejus. Verumenimvero nec ipse scribendi provinciam aggrederet, nisi futura ex præteritis æstimans, magnopere timerem difficiliora asperioraque imminere in posterum. Multo enim videlicet auditu mirabilius est ex tanta, quam degustavimus, tranquillitate in hanc ultimam calamitatem decidisse res nostras, quam hæc nunc ita composita quæ cernimus, procella quadam nova ingruente, ex hac prosperitate deturbari in perturbationem adeo miseram, ut ex specie ac flore omni prioris felicitatis tempestas atrox ingruens vix tantum satis agrisque modo virentibus reliqui faciat, quanto esset opus, non dicam perducendis ad maturitatem fructibus, sed vel ad vitam intus vegetabilem, cum spe proditurorum iterum quandoque germinum, ægre ac misere tundam.

2. *Cur omissa priorum principum acta.*

Cæterum non facile, opinor, fuerit, vel si maxime cuperemus recurrere ad propria tempora, et ab eorum qui ante nostram ætatem rebus præfuerunt

ἄρξαντας, κἀντεῦθεν ἄρχεσθαι τὰ ἐκείνων ἐπιόντας, ὅπως ἀσφαλῶς καὶ μεθ' ὅτι πλείστης τῆς εὐβουλίας, ἧς οὐδὲν ἄμεινον, διῴκουν τὰ πράγματα, τὴν ἀρχὴν ἐντεῦθεν κατοχυροῦντες, καὶ ταῦτα περιγραφείσης εἰς μικρὸν ταύτης αὐτοῖς ἐπὶ τρισὶ καὶ μόναις ἐπιπολαζούσαις ἀρχῆθεν ταῖς πόλεσι, Νικαίᾳ, Προύσῃ τε καὶ τρίτῃ Φιλαδελφείᾳ, τῆς πατρίδος ἐκπεσοῦσιν ἐξ ὧν αἰτιῶν ἴδμεν μαθόντες, οὔ μοι δοκεῖ, κἂν λέγειν θέλωμεν, ἀνυστὰ τῷ τε πολλὰ καὶ μεγάλα ξυμβῆναι μεταξὺ κρατούντων ἐκείνων καὶ πολλῆς εἰπεῖν μάλιστα δεόμενα ἀσχολίας, καὶ τῷ μηδ' ἡμᾶς ἐς τἀκριβὲς εἰδέναι τί καὶ ἐφ' οἵαις ταῖς αἰτίαις ξυνέπεσεν ἕκαστα, ἄλλως τε ὅτι καὶ ἄλλοις εἰπεῖν ἐπῆλθε περὶ ἐκείνων, οὐ πεπλανημένους, οἶμαι, καὶ ὥστε μὲν σφᾶς ἑαυτοῖς ἀσφαλῶς πιστεύειν ἐπεξιόντας καθ' ἕκαστον, ἀλλ' ἀκριβῶς καὶ ὡς εἰδότας ἐξ ὧν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἦσαν καὶ περιῆσαν ἔτι εἰς τέλος πραχθέντων καὶ τὸ τοῦ χρόνου μηχάνημα ἄπρακτον ἦν, ἅμα πραττομένων καὶ ἄλλα γραφῇ δεδομένων, ἀντιμαχομένου καὶ ἀντισκοποῦντος οἷον τοῦ Ἑρμοῦ τῇ Λητοῖ, ἢ καὶ μᾶλλον τὴν ἐκείνῃ πρόοδον ἀνακόπτοντος. Ταῦτ' ἄρα καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνο συμβάντα τοῦ χρόνου ἐᾴδεον ἡμῖν ὡς οὐκ ἀνυστὰ καὶ ἄλλως τοῦ προκειμένου σκοποῦ ἐξαγώνια. Ἓν δὲ καὶ μόνον τέως λεκτέον ἐστὶ, καὶ ἴσως οὐ περιττὸν, ὅτι καὶ μόνον ἐκεῖνό τινες αἰτιῶνται καὶ τῆς τότε τῶν πραγμάτων ἀσφαλείας καὶ καταστάσεως καὶ τῆς νῦν ἀνατροπῆς καὶ συγχύσεως, [P. 6] πλὴν οὐ κατὰ ταύ-

principatibus actisque repetendis hujus quam modo meditamur initium historiæ ducere, exponendo ut secure consultissimaque, qua nihil præstantius, prudentia rempublicam gubernaverint, imperium ea maxime cura munientes, utcunque angustis illud ipsum circumclusum finibus, trium videlicet duntaxat relinquarum tum ipsis civitatum, Nicææ, Prusæ et tertiæ Philadelphiæ, in quas exclusi patria, iis quas didicimus causis, confugere ibique se continere coacti fuerant. Mahna, sane ac scriptione nec brevi digna imperantibus illis evenerunt: verum, **14** ut duxi, nobis perdifficilia narratu, tum quia rerum illius temporis haudquaquam exacta certaque ad nos est memoria perlata, consiliorum præsertim ac causarum, ex quibus quidque tunc gestorum contigit suscipi; tum quod istud argumentum præoccupatum ab aliis jam est, non mala, ut equidem arbitror, fide in eo versatis, sed ex præsenti notitia eventus in ipsorum oculis tum viventium patratos fideli prosecutis historia, quæ res, prout gerebantur, ex visu et experientia statim in litteras mitteret, sic machinationes eludens temporis, conantis semper obumbrare veritatem, et suorum flexibus lapsuum involutam, quasi ne exstet, obruere, commisis invicem videlicet ac jacula contra infesta minantibus, ut Græci aiunt, Mercurio et Latona, aut illo potius hujus artes ac vim prævertente, ac quasi machinam rumpente. Quare acta ejus temporis indicta intentataque nobis relinquantur, utique ad rem quam agimus non perti

τὸν οὕτως ἔχον, ἀλλὰ παρὸν μὲν καὶ ὡς ἐχθὲς τελούμενον ἀσφαλείας, ἀπὸν δὲ καὶ ὡς οὐκ ἐχρῆν παρορώμενον τῆς παρούσης συγχύσεως.

γ'. Ὅπως οἱ παλαιοὶ κατωχύρουν τὰς ἄκρας.

Ἐκεῖνοι τοίνυν δυοῖν μέσον ἐχθροῖν ἐναπειλημμένοι, ἐξ ἑῴου μὲν Περσῶν, ἐκ δύσεως δ' Ἰταλῶν οὐ μόνον τὸ πρὸς τῇ θαλάσσῃ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώτατον κατασχόντων, καὶ εἰς στενὸν κυμιδῆ ἀμφοτέρωθεν καταστάντες ὡς μηδ' ἐλευθέρως ἀναπνεῖν ἔᾶσθαι, τῇ μὲν Ἰταλικὸν ἔχοντες συμμαχικὸν ἐπῆεσαν Πέρσαις, τῇ δὲ Σκυθικὸν προσλαβόμενοι ἄρτι τότε φανέντες καὶ προσληφθὲν ἀνώθουν τοὺς Ἰταλούς. Σκοπὸς δ' ἦν ἐκείνοις ἀσφαλέσι τὸ μέσον κατοχυροῦν. Καὶ τὸ μὲν πρὸς θάλασσαν οὐκ εἶχον ὀχυρώματι ἄλλῳ ἢ θαλάσσῃ κατασφαλίζεσθαι· οὐδὲ γὰρ ἦν, θαλασσοκρατούντων τῶν Ἰταλῶν καὶ προσκατεχόντων τὰ πρύσω, ἀσφαλῶς τὸ λοιπὸν διάξειν· τὸ δὲ πρὸς ἑῷα ὀχυροῦν εἶχον ἐρυμνοῖς τε καὶ δυσβάτοις ὀρέων, εἰ προλάβοιεν. Καὶ διὰ ταῦτα ἐπεὶ οὐκ εἶχον ἅμα πρὸς ἑκάτερα μάχεσθαι, καὶ ὅτι τὰ μὲν πρὸς ἕω ὄρη μέχρι πολλοῦ ἀνέχοντα καὶ τὸ ἀσφαλὲς κατεγγυῶντα Ῥωμαίοις, Πέρσαις δὲ, ὡς εἰπεῖν, ἀμελούμενα, προσδοκίαν παρεῖχεν αὐτοῖς κατασχεῖν κἀντεῦθεν ἀσφάλειαν κατακτήσασθαι, τῷ δὲ τῆς θαλάττης μέρει οὐχ οἷοί τ' ἦσαν χρήσασθαι ὀχυρώματι πρότερον ἢ τοὺς Ἰταλοὺς ἐκβαλεῖν, διὰ τοῦτο πλέον μὲν ἐσπένδοντο Πέρσαις καὶ ἀνακωχὴν ἐδίδουν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς ἐκείνους, ἐτήσιον τέλος τάξαντες, ὃ δὴ καὶ ἐδίδουν οὐχὶ μικρὸν, τοῖς δ' Ἰταλοῖς ὅλαις ἐπεῖχον ὁρμαῖς. Συχνοῖς δὲ πόναις καὶ ἀκαταγωνίστοις πολέμοις ἐνιδρῦντες ἐκείνους μὲν ἐξῶσαν, καὶ ναυσὶν οἰκείαις παραπλέειν παρεσχηκότες τὴν θάλασσαν ἱκανὴν τοῖς ἐκεῖσε τῶν Ῥωμαίων οἰκοῦσιν ἐδίδουν ἀσφάλειαν, εἶτα νῶτα στρέψαντες ἐκόντων ἀκόντων Περσῶν τοῖς ὄρεσιν ἐπεβάλλοντο, συχνοῖς δὲ τοῖς πανταχόθεν ἐποίκοις καὶ ἰσχυροῖς κατασφαλισάμενοι ἐρυμνὰ τείχη καὶ οἷον δυσεπιχειρήτους θριγκοὺς τῇ Ῥωμαΐδι ταῦτα κατέστησαν.

δ'. Ὅπως τῶν ἐν ταῖς ἄκραις ἐπεμελοῦντο ἀνδρῶν καὶ πραγμάτων.

Οὐ μὴν δὲ καὶ [P. 7] ἀτημελήτους τοὺς πρὸς τοῖς ὄρεσιν οἰκοῦντας εἴων, ὡς ἑτοίμους μεταναστάντας, εἴ που ἀμηγέπη ὡς ἐναντίοι προσβάλοιεν, μηδὲν ἔχοντας τὸ πεῖθον μένειν καὶ παρὰ δύναμιν, εἴ ποι παρείκοι, πρὸς ἐκεῖνα ἀνδρίζεσθαι· ἀλλ' ἀτελείαις μὲν τοὺς πάντας, προνοίαις δ' ἐκ τούτων τοὺς ἐπιδοξοτέρους, καὶ οἷς τολμήσειν τὸ φρόνημα, γράμμασιν

nentia. Unum ex illa tantum præterita memoria resumendum hic nobis non inutiliter, ni fallor, est, propterea quod ille tale est, cui soli quidam adscribendam putant et securitatem tranquilitatemque quæ tunc fuit rerum, et perversionem ac confusionem quæ nunc cernitur, una causa contrarios effectus non eodem statu ac modo producente, sed tranquillitatem quidem operante quoad præsto fuit et præsens adhibita est, postquam vero (quod minime oportuit) neglecta eadem omissaque est, perturbationem inducente qua nunc laboratur.

3. *Ut arces a veteribus munitæ fuerint.*

Illi ergo duplici utrinque obsessi genere hostium, Persis quidem ab Oriente, ab Occasu Italis, non oram modo maritimam, sed et superiora 15 occupantibus, et valde in angustum undecunque contrusi, vix ut libere respirare sinerentur, aliquando quidem usi auxiliaribus Italis Persas incursabant, aliquando Scythicis adjuti armis, quæ non ita pridem apparere in his partibus et societate nobis jungi cœpere, repellebant Italos. Hoc autem in istis difficultatibus potissimum spectabant, ut quod hinc atque inde medium inter ipsos et hostes ipsorum erat, munitis et valido præsidio insessis arcibus firmaretur. Ac maritimis quidem locis non aliud adjicere munimentum potuerunt quam ipsum mare: non enim licebat, dominantibus mari Italis et partem continentis præsidio tenentibus, ita illum munere limitem, ut nihil inde timeretur. Confinium Orientalium alia natura erat. Prætentis enim ab ea parte altis et præruptis montibus, magna spes erat intercluendi hostibus transitus, si juga et angustæ fauces subjacentium vallium præoccuparentur. Quare cum pares non essent binis e diversa parte sustinendis hostibus, ut saltem interim pax a Persis esset, arcibus eos inde præsidiisque objectis summovere decreverunt. Nec nimis difficile id fuit, quod et longus ibi tractus erat asperorum montium, et custodia vallium, per quas arctus, erat transitus, ferme ab Orientalibus alio intentis negligebatur. Dilato ergo consilio muniendi oppida maritima in id tempus quo Italos continenti ejectos longe submovissent, in quo tunc potissimum laborabatur, quietem interea redemerunt a Persis pactione tributi annui, quod ipsis non modicum pendebant: sicque toto Italos impetu ruerunt, crebrisque laboribus ac bellis difficillimis insudantes eos tandem expulsos propriis 10 navibus trans mare deportarunt, magna sic stabilita tranquilitate Romanis illic degentibus. Indo a Persis, vellent nollent deficientes, muniendorum montium cura resumpta, multis et robustis undique convocatis advenis, sedes in iis stabiles assignarunt, iisdemque custodiendas commiserunt munitissimas, quas extruxerant opere solidissimo, ac fere inexpugnabiles arces. Quo modo Romanorum res optime sane loco posuerunt.

4. *Ut curaverint præsidiarios arcium et res ipsorum.*

Cæterum istos sic objectos hostibus et ad præsens, si Persæ ingruerent, defectionis et transfugii periculum expositos, utpote nihil habentes quod in fide ac statione constantiam suaderet, haudquaquam imperatores necessaria in tali periculo destituerunt providentia, sed tales effecerunt ut ipsis expediret, et omnino vellent, etiam supra vires Persis obsistere. Id consequebantur plena immunitate tribu-

ἐσωρεύοντο βασιλικοῖς. Καὶ δὴ τοῦ χρόνου προϊόντος ἠΰξανον ταῖς περιουσίαις, καὶ πλοῦτος ἐπέῤῥει σφίσι συχνός. Παρ' ὅσον δ' ἐκείνοις ἐνευθηνεῖσθαι ξυνέβαινε τοῖς κατὰ τὸν βίον, παρὰ τοσοῦτον καὶ πρὸς τοὺς ἐναντίους ἐθάῤῥουν, καὶ πολλοῖς τοῖς ἐκεῖθεν ἐτρόφων, νυκτολοχοῦντες καὶ ὀσημέραι τὴν τῶν ἐναντίων περικόπτοντες καὶ τὰ πολλὰ λῃζόμενοι. Ἐξ ὧν συνέβαινεν αὐτοῖς μὲν ὁμόσε τοῖς ἀντιπάλοις χωροῦσι προβεβλῆσθαι τῶν ἐνδοτέρων, τοὺς δ' ἐξαρτωμένους τὰς ἐλπίδας ἐκείνων ἐπὶ τῆς οἰκείας διατρίβειν ἀνέδην καὶ ταῖς οἰκείαις προσανέχειν φροντίσι, τοὺς μέντοι ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς στρατηγίας ὄντας, τῶν ὄπισθεν ἀσφαλῶς ὡς οἷόν τε ἔχοντας, τὴν μάχην ἐτέρωσε τρέπειν καὶ μὴ οὖσαν ταῖς ἐπιθέσεσιν ἐρεθίζειν, καὶ φθάνειν κακῶς διατιθέντας ἑτέρους πρότερον ἢ ἀναμένειν πάσχειν ἑτέρωθεν τὰ δεινά. Τὸ δὲ σύμπαν ἦν κατορθούμενον τῶν ἀκρῶν καλῶς ἐχουσῶν καὶ μηδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο τῶν ἐκεῖ καθυπειξόντων ἀνδρῶν, εἴ τι καὶ ἀντιτείνειν τολμῷεν οἱ ἀντικείμενοι, καὶ ταῦτα καὶ τῆς ἀρχῆς ἐγγύθεν οὔσης, ἀνθεξούσης ἑτοίμου πρὸς ἅπαν τὸ ἀντιστησόμενον. Καὶ τὰ μὲν πρότερα τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα, οὐ μόνον αἷς ἐῤῥέθη ἀτελείαις τε καὶ προνοίαις ἀλλά γε καὶ καθημεριναῖς φιλοτησίαις βασιλικαῖς τῶν τὰς ἄκρας οἰκούντων βρενθυομένων, καὶ οὐδὲν ὅτι μὴ πλούτου σημεῖον ἐχόντων, κἀντεῦθεν καὶ ἀῤῥαθυμότερον μὲν φυλασσόντων, θαῤῥαλεώτερον δ' εἰσβαλλόντων καὶ ἀντισχόντων τοῖς, εἴ πῃ ἰσχύσειαν, κακοποιοῦσι τὰ ἡμέτερα.

ε'. Ὅπως ἁλούσης πάλαι τῆς πόλεως παρ' Ἰταλῶν ἐξησθένησε τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολήν· καὶ περὶ τοῦ Χαδηνοῦ.

[P. 8] Ἐξ ἧττου δ' ἡ Κωνσταντίνου πόλις Ῥωμαίοις ἑάλω, καὶ ἣν μεταναστρέψειν ἀνάγκη τῇ πατρίδι τὰ τέκνα, καὶ πρότερον τῶν ἄλλων οἷς ἦν τὸ κρατεῖν, ξυνέβαινε μὲν ἔνθεν ἐξασθενεῖν ἐκείνους τῇ διαστάσει τῶν βασιλέων, ἔδει δ' ἐκείνοις πάντως προνοίας, καὶ μᾶλλον ἐφ' ᾧ καθ' ἑαυτοὺς οὐδὲν ἧττον θαῤῥοῖεν, εἰ μηδ' ἄλλοθεν, ἀλλ' οὖν νεῦρα πολέμου τὸν σφῶν πλοῦτον ἔχουσιν. Ἀλλὰ χρόνῳ ὕστερον τῆς βασιλείας μεταπεσούσης Χαδηνός τις, ᾧ δὴ καὶ τὸ τῆς ἐπαρχίας ἀξίωμα ἐσαῦθις ἐπέθηκεν ὁ κρατῶν, τὰ πολλὰ παρ' ἐκείνῳ δυνάμενος· ἐξ αἰτιῶν ὅσον οὐκέτι ῥηθησομένων (ἐκεῖθεν γὰρ καὶ ὁ παρὼν λόγος εἰς κατάστασιν τὴν πρέπουσαν ἀναχθήσεται), ἐκεῖνος τοίνυν συμφέρον ὁρᾶν ἐθνῶν συμβουλεύειν τῷ βασιλεῖ (Παλαιολόγος δ' οὗτος ἦν Μιχαὴλ) βουλὴν εἰσάγει τήνδε καὶ λίαν ἐπισφαλῆ, ὡς τὸ πρᾶγμα ἔδειξεν

A

B

torum ac vectigalium limitem hunc incolentibus indulgenda, annuis quoque ex fisco pensionibus illustriores ipsorum honorando. Unde procedente tempore aucta isti plurimum re familiari, magnas plerique opes congesserunt. Porro quo meliori ac commodiori loco res domesticæ ipsorum ac fortunæ erant eo fortius alacriusque in hostes irruebant, illecti ad hoc ipsum frequentandum audaciusque tentandum gustu prædæ non semel nocturnis insidiis abactæ, assiduisque inde incursionibus hostem vexantes, ejusque sic infringentes impetum, vastantes quin etiam agros ac terras lateque populantes, manusque obvias cædentes, ac ipsa interiora Persidis latrociniis et excursionibus infesta sollicitaque reddentes, eademque opera Romanis 17 læta domi et opulenta otia præbentes, secure deinceps ac sine hostili ullo metu familiaria curantibus. Indidem ducibus quoque Romanæ militiæ, quippe quos jam nihil retro vereri ac respicere cogere, securitas et facultas aderat vim alio vertendi, utroque, cum operæ pretium erat, lacessendi hostes alios, prævertendique bella imminentia, consiliaque suspectarum gentium mature præoccupandi, saluberrimo auxilii genere, non expectante malorum exortum, et præcavere damno publica satius habente quam ulcisci aut sæve grassantia depellere. Illi fructus erant insessarum validis istiusmodi præsidiis arcium. Quæ ne unquam desererentur retrocedentibus præsidiariis ob vim majorem urgentium eos interdum acrius Persarum, satis providebatur collocatis opportune non procul ab illo limite Romanis castris, unde auxiliorum quantum esset opus, in tempore submitti laborantibus posset. Hic status tum illic rerum fuit, imperatoribus, qui ea tempestate reipublicæ præerant, utilissimam istam limitaneorum militum alacritatem in hostes foventibus non modo immunitatibus et pensionibus quas dixi præstandis, sed et quotidianis extra ordinem largitionibus operam insigniorem et clariora quæ ferentur arces obtinentium facinora regie remunerando. Unde passim præsidiariorum istorum tantum animi creverat, ut minima par ipsis officii videretur tueri commissas arces, quod ludibunde ac nullo negotio præstabant, nisi audacissime longissimeque incursarent hostiles terras, apparatusque Persarum, si procederent ad perfectum, rebus nostris perniciosos futuros, in exorsu protinus ipso primaque molitione disjicerent.

C

5. *Ut recepta olim ex Italis urbe, debilitatæ res Orientales fuerint; et de Chadeno,*

Ex quo autem recepta Constantinopolis a Romanis est, et reducere quemque filios in patriam oportuit, principes maxime, contigit præsidia finium Persicorum debilitari ob imperatorum in urbem reversorum distantiam; ex qua fiebat ut pensiones ad diem prius reddi solitæ nequaquam 18 ea fide solverentur, qua tunc opus vel maxime fuerat ad excitandos militares animos, ut vellent atque auderant quantum iis locis et temporibus publicæ necessitates poscebant. Tamen aliqualenus huic incommodo medebatur, quod illis abundabant opes propriæ, quæ belli nervos subministrarent, donec posteriori tempore, in deteriorem statum imperio prolapso, Chadenus quidam, cui et præfecturæ dignitatem deinde imperator contulit, multum in aula pollens ex causis paulo post memorandis (ab hujus enim mentione nostra in suum finem historia procedet consilium suggessit impe-

D

ὕστερον. Καὶ δεχθεὶς ὡς δῆθεν συμφερόντως λέγων, πέμπεται καταπράξαι ἃ ψθάσας βεούλευται. Καὶ δὴ ἐπιστὰς ταχέως τοῖς τόποι (οὐ γὰρ ἦν πρὸς τὰ ἔπεσταλμένα βραδύνειν ὅλως αὐτὸν καταρξάμενον), ἄνδρας βαθυπλούτους εὑρὼν καὶ κτήμασι καὶ θρέμμασι βριθοντας, στρατεύει τούτους ἐκ τῶν σφετέρων ἐκείνων καὶ οἷς ὁ ἑκάστου βίος συνεκεκράτητο, καὶ εἰς τυσσαράκοντα νομίσματα τῷ ἑνὶ συμποσώσας, καὶ τούτων τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν αὐτοῦ, τὸ λοιπὸν τοῦ τεθέντος τέλους, οὐκ ὀλίγον ὄν, τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ εἰσκομίζεσθαι ἔταξεν. Ὃ καὶ προχθὲν, πρώτως παθόντων τῶν ἀνδρῶν ἃ οὐκ ἤλπισαν πώποτε, ἐπέκλασέ τε τὴν προθυμίαν βουλομένους, καὶ καθυφείκεσαν τῆς δυνάμεως.

ς' Ὅπως οἱ Πέρσαι κατέσχον τὰ Ῥωμαίδος ὄρη.

Ἐντεῦθεν καὶ τοῖς τῶν Περσῶν μαχίμοις καὶ οἷς ἐν μαχαίρᾳ τὸ ζῆν, τῶν ἄλλων ὑποκλιθέντων τοῖς Τοχάροις ἄρτι κατασχοῦσι τὴν τῆς Περσίδος ἀρχήν, συμφέρον ἐδόκει ἀφηνιάζουσι καταφεύγειν πρὸς τὰ τῶν ὀρῶν ὀχυρώτερα καὶ τὰ πλησίον κατατρέχοντας νόμῳ ληστῶν ἀποζῆν [P. 9]. Ὃ καὶ γεγονὸς συνέστησαν κατ' αὐτοὺς πλεῖστοι, καὶ συχνάκις ἰσχυροὶ ἐπετίθεντο ἀσθενέσι γενομένοις τοῖς ἡμετέροις, καὶ περιόντες κατ' ὀλίγον ἀδυνατούντων ὑπείκειν ἐποίουν. Καὶ τάχα ἂν ἐσχωροῦντες ὁσημέραι τοῖς ἐναντίοις τῶν ὁριγκῶν παρεχώρησαν, εἰ μή γε ταχθείσαις βύγαις (τὰ γὰρ σφέτερα οὐκ εἶχον κατ-

ratori (fuit is Michael Palæologus) valde pernicio-
sum eventu deprehensum, cum ipse utile putaret;
eoque probato, exsecutor ipse missus est qui sua-
serat. Quare is celeriter in illas Orientalis limitis
profectus arces, cum degentes in iis reperisset
prædivites homines latifundiis agrorum, gregum-
que atque armentorum provenitus opulentos, mili-
tari censu habito initaque pecuniæ cujusque sum-
ma, stipendium singulis nummorum quadraginta
constituit, quod reliquum erat, pretii non parvi, ex
annuis illorum tractuum vectigalibus, fisco dein-
ceps præcepit reddi. Hinc evenit primum ut præsi-
diarii, quæ minime timuerant passi, frangerentur
animo et antiquam alacritatem bellandi perderent,
moxque, ut fit, minutis copiis multo infirmiores
redderentur.

6. *Ut Persæ occuparint Romani limitis montes.*

Posthæc viris fortibus inter Persas, quibus omnis
vivendi spes et conditio in armis erat, cæteris in-
clinatis ad Tocharos, qui nuper imperium Persa-
rum occuparant, rebellantibus, visum opportunum
est refugere **19** ad claustra castellaque montium,
et inde vicina incursando raptu ac prædis victum
quærere. Id consilium quo executioni mandarent,
convenerunt plurimi, vilidaque identidem conflata
manu infirmiores jam nostros sunt adorti, et pau-
latim circumveniendo tenues opibus et prioris
parte haud modica potentiæ destitutos facile coege-
runt sibi cedere. Et arces quidem ipsas quo minus

ἔχειν) μόγις ὑπεῖκον προσοικοῦντες ἀντέχειν. Καὶ ἀντεῖχον τέως, τὰ πλεῖστα μὲν καὶ ἐξ ἑαυτῶν, ἦν δ' αὖ καὶ πολλῶν ἐπεισφρούντων τῶν ἐναντίων δῆλα τιθέντες τῷ ἡμετέρῳ στρατεύματι καὶ ἄπρακτον πολλάκις τὴν ἐκείνων ἐπισύστασιν καθιστῶντες. Καὶ ταῦτ' ἦσαν ἕως ἐδίδοντο βόγαι καιροῖς ὡρισμένοις κατὰ τὸ συνηθες. Πλὴν φυλάσσεσθαι μόνον ἦν τὸ κακὸν ἐπιὸν, καὶ μὴ προσχωρεῖν σφᾶς ἔτι μηδὲ περιγίγνεσθαι, μηδ' αὐτοὺς ζητεῖν κακοῦν τὴν ἐκείνων καταστρέψαντας, ἀλλ' ἑαυτοὺς συντηρεῖν ἐπὶ τῆς οἰκείας μένοντας, ὡς μαχουμένων μὲν, ὅτε ἐκεῖνοι ἐπὶ μέσου τῆς ἡμετέρας τὸν πόλεμον ἐξενέγκαιεν, μὴ μαχουμένων δὲ, εἰ μὴ ἐκεῖνοι θέλοιεν πολεμεῖν. Ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ ταύτας οἱ ἄρχοντες ἐγλισχρεύοντο, καὶ μόλις καὶ ὑπερήμερον καὶ παρὰ τὸ ἀρχαῖον μεῖον ἦν ἀ διδόμενον, ἐφ' ᾧπερ καὶ οἱ κατὰ καιροὺς τῶν στρατευμάτων ἡγεμόνες μερίτας ἐκ κλεμμάτων ἑαυτοὺς εἰσῆγον, ἀπώλετο μὲν ἡ πληθὺς ἐκείνων, τῶν μὲν ἔργον μαχαίρας γεγονότων, τῶν δὲ καὶ προσχωρησάντων τοῖς ἐναντίοις, ἄλλων δὲ καὶ ἀλλαχοῦ που, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἐκεῖσε προσμένουσι φευκτὰ τὰ δεινὰ, μετοικησάντων καὶ ὡς εἶχον διαγαγόντων τὸν βίον, κατὰ πολλὴν δὲ τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν κατέσχον οἱ ἐναντίοι τὰ ὀχυρώματα, ἐξ ὧν καὶ κατατρέχειν οἷοί τ' ἦσαν, ὁσάκις ἦν αὐτοῖς βουλομένοις, καὶ κακῶς ποιεῖν οὐχ ὅπως τοὺς προσχώρους (τοῦτο γὰρ εἶχον αὐτόθεν), ἀλλὰ καὶ ὧν ἐς μακρὰν ἀπεῖχον. Τοῖς δὲ τῶν Ῥωμαίων στρατεύμασιν ἀσχολίαν παρεῖχον οὐ τὴν

quotidianis valentiorum insultibus fracti desererent
hostibusque dederent, sola prohibuit stipendiorum
ab imperatore solutio, eatenus satis certa fide facta.
Cum enim propria jam non haberent quæ defen-
derent, solo illo recte numerati stipendii vinculo
utcunque in officio continebantur, eatenus tantum
ut contra oppugnantes e vicino Persas propugna-
cula castellaque tuerentur; ac si quando majori
ea vi Persæ coeuntes adorirentur, necessaria e
nostrorum castris auxilia evocarent, quibus sæpe
in tempore adjuti conatus hostium reddiderunt
irritos. Res eo loco fuerunt, quamdiu processerunt
ex imperatoris fisco statis pensionibus repræsentata
stipendia de more. Toto enim illo tempore præsi-
diarii non quidem ut quondam longe submovebant
Persas et damna ipsis reponebant, excurrentes in
terras eorum, et illorum agros regionesque vastan-
tes: tamen, ut dixi, loca obtinebant ipsis credita
castrisque ac vallo clausi fortiter obstabant oppu-
gnantibus, cessantibus et negotium non facessenti-
bus de cætero non molesti. At postquam parcius dein-
de ac malignius cœperunt stipendia persolvi, et neque
ad diem neque **20** pari ac prius summa pecuniæ
militibus numerabatur, quinetiam missi eo certis
intervallis duces exercituum prædæ ex hoste partæ
divisores se constituerunt, parte videlicet majori
sibi ipsis excepta, Romanorum illum limitem tuen-
tium multitudo varie dilapsa consumptaque est,
plerisque cæsis, multis qua vi qua coacta deditione
hosti subjectis. Sic demum arces in Persarum

τυχοῦσαν, πρὸς ἐκείνους ἐφ' ὕπερ ἐπισχεῖν ἐς ἀεὶ ρέπουσι, καὶ τῶν ἄλλων ἀφεμένοις οὐκ ὀλίγης χρηζόντων ἐπικουρίας, καὶ μᾶλλον τῶν πρὸς δύσιν, ἃ δὴ καὶ κενωθέντων τῶν ἀνατολικῶν ἐκεῖσε τάξεων πρὸ τέλους ἢ ταῦτα γενέσθαι μὴ ὅτι γε τὰ ἔμπα προσεζημίουν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰ ἀπόρως εἶχον τῶν δυτικῶν ποτὲ μὲν ἐφ' ἡμᾶς, ποτὲ δ' ἐπ' ἐκείνους τρεπομένων, καὶ τῇ τῆς γνώμης ἀστασίᾳ τριβὴν ἐμποιούντων τοῖς ἀμφοτέροις, ὡς παρόντων μὲν τῶν στρατευμάτων χωρὶς ὑποκλίνειν ἀνάγκης, ἀναχωχῆς δὲ γενομένης ἐπὶ σμικρὸν πρὸς θάτερα αὖθις ῥᾳδίως τρέπεσθαι, εἰ μόνον ἴοιεν μεθ' ὅπλων ἐπ' αὐτούς. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν τῆς ἀνατολῆς [P. 10] καὶ οὕτω τῶν δυσχερῶν ἐπιόντων, ἐς ὃ τύχης ὕστερον τὰ κεῖθι πράγματα προὔβησαν ἐσαῦθις ἐροῦμεν, πρασθέντες καὶ τὰς αἰτίας· τέως δ' οὖν ἐπαναλαβόντες τὸν λόγον, τὴν ἀρχήν, ἐξ οὗπερ καὶ οὐ χεῖρον ἄρχεσθαι, μεταστήσομεν.

ζ'. Ὅπως ἐπὶ βασιλέως τοῦ Ἰωάννου ἐπὶ τῇ εἰς βασιλεῖς πίστει ὁ Παλαιολόγος Μιχαὴλ κατησφαλίζετο.

Ἤδη μὲν αὐτοκρατοῦντος μετὰ πατέρα τοῦ Λάσκαρη Θεοδώρου, ὁ ἐπὶ θυγατρὶ αὐτανεψίου ἐκείνου γαμβρὸς ὁ Παλαιολόγος Μιχαὴλ τῷ τοῦ μεγάλου κονοσταύλου διαπρέπων ἀξιώματι (τὸ δ' ἀξίωμα προνόμιον εἶχεν ἐκ παλαιοῦ εἰς χεῖρας ἄγειν τὸν ἔχοντα τοῦτο ἅπαν τὸ ἐξ Ἰταλῶν στρατιωτικὸν καὶ ὑπήκουν) ὕποπτος μὲν εἰς βασιλείαν ἀεί ποτ' ἦν καὶ δῆλος, ἐξ ὧν ὑποκαθημένων εὖχε, νεωτερίσων, εἰ καιροῦ λάβηται, τὰ πιστὰ δὲ δοὺς τῷ τοῦ κρατοῦντος πατρὶ ἀσφαλέστιν ὅρκοις, καὶ δὴ καὶ ἀρχιερατικαῖς ἐμπεδωθείς ἀφοριζούσαις τῶν πίστων ἐκεῖνον ἀραῖς, εἴ που καὶ ἀποστατεῖν προαιροῖτο καὶ ὕσνοεῖν ὅλως τοῖς βασιλεύουσιν. Καὶ ταῦτ' ἐπράττετο, ὅτε τὴν τῶν δυτικῶν ἐμπεπιστευμένος παρὰ τοῦ βασιλέως ἀρχὴν αἰτίαν ἔσχε τοῦ συνθήκας ποιεῖν δι' ἀπορρήτων πρὸς τὸν δεσπότην τῶν δυτικῶν Μιχαὴλ τὸν Ἄγγελον, ἐφ' ᾧ κατεγγυῆσαι τὸν δεσπότην ἐκείνῳ τὴν ἰδίαν παῖδα πρὸς γάμον, αὐτὸν δὲ παραδοῦναι τὴν τοῦ βασιλέως χώραν, καὶ ὑπ' ἐκείνῳ γενόμενον συμπράττειν ὡς εἰκὸς τὴν ἀρχὴν τῷ δεσπότῃ καὶ πενθερῷ. Προσαγγελθεὶς δ' ἐπὶ τούτῳ πρὸς βασιλέα πρὸς οἰκέτην, ᾧ δὲ καὶ τὰ τῆς βουλῆς, ὡς ἐκεῖνος κατηγορῶν ἔλεγε, προσανετίθετο, ἀνήρπαστό τε τὴν ταχίστην παραλυθεὶς τῆς ἀρχῆς, καὶ τῇ φυλακῇ σιδηρόδετος ἐρρίπτειτο. Μὴ δήλου δὲ γενέσθαι δυναμένου τοῦ κατηγορήματος, ἄδηλον ὅν εἴτ' ἀληθοῖ ὁ προσαγγέλλων, ὡς ἐκεῖνος ἰσχυρίζετο, εἴτε συκοφαντοίη, ὡς ὁ Παλαιολόγος ἀντεπιφέρων ἕτοιμος ἦν ὑπὲρ ἀληθείας μονομαχεῖν

venerunt potestatem ; ex quibus erumpentes agerent ferentque Romanum limitem quoties liberet, Romanisque exercitibus molestissimum negotium præberent, alia, præsertim in occiduis partibus, quantumvis urgentia et ope vel maxime indigentia, ut his obsisterent, omittere coactis. Quæ erat misera et reipublicæ damnosa jactatio copiarum nostrarum, nunc a Persis, cum eos minuto numero citra magnum periculum instantes cernerent, ad Romanos se convertentium, rursus cum redire iidem fortiores formidolosioresque nuntiarentur, eo respectantium totaque vi occurrentium, ista quadam incertitudine consiliorum ac desultoria vicissitudine bellandi magnam securim infligente successibus ac tranquilitati publicæ. Hoc statu Orientalem rerum, et in hunc modum ingruentibus adversis, quo tandem res nostras fortuna detruserit, deinceps narrabitur expositis eventuum causis. Adeoque hinc sumpto exordio historiam auspicabimur.

7. Ut imperante Joanne, Michaelis Palæologi fides erga imperatores firmata fuerit.

21 Imperante jam Theodoro Lascari post patrem qui filiam nepotis ejus ex fratre matrimonio sibi junxerat, Michael Palæologus, magni constauli dignitate conspicuus, et istius magistratus veteri jure ac privilegio Italicas omnes copias in potestate habens, semper obnoxius suspicionibus affectati regni, vota ejus generis mente clam intima subsidentia frustra ipso celante, cum ultro indiciis erumperent, manifestum argumentum præbuisse visus est ambitionis inhiantis novitatibus, et ad aliquid audendum proruptura, si se ulla rei cum spe aliqua tentandæ opportuna occasio præberet. Fidem ille tamen pareuti imperatoris firmissimo jurejurando astrinxerat : et se ultro, subjiciens pontificalium anathematum diris quam maxime horrendis, si unquam aut deficere aut omnino dissidere ab impecatoribus in animum induceret persuasisse videbatur se constantem in officio futurum ; cum Occidentis procuratione sibi ab imperatore credita, initarum occulte pactionum cum Occidentis despota Michaele Angelo insimulatus est. Nimirum inter eos convenisse ferebatur, ut despota liliam desponderet Palæologo, ille vicissim, pro ea qua polleret apud imperatori subjectas gentes et apud exercitum auctoritate, ambitu et suffragatione suo viam ad imperium socero muniret. Hæc de re apud imperatorem per familiarem delatus (quem totius consilii, ut ipse accusando aiebat, participem fecerat) actutum comprehensus et redactus in ordinem catenisque contrictus carceri traditur. Ac quanquam nullo satis evidenti existante tanti criminis indicis, merito dubitaretur ** verane delator ferret, ut ipse contendebat, an calumniatur, uti contra pertendebat Palæologus, paratum se exhibens ad suam innocentiam singularis certaminis experimento comprobandam, quæ dubiarum accusationum purgandarum ratio antiquo imperatorem comprobato usu invaluit, tamen nec sic amoleri suspicionem aut plene diluere cogitate defectionis crimen valens, longo tempore vinctus detinebatur. Cumque diu nullus esset qui pro tam suspecto reo imperatorem alloqui auderet, exstitit tandem tunc patriarchatus honore præfulgens Manuel, qui cum jam plures menses in Lydia una

κατά τι κρατῆσαν ἐπὶ τοῖς ἀδήλοις τῶν προσαγγελιῶν ἀρχαῖον ἔθος τοῖς βασιλεῦσιν, ὅμως τὴν ὑποψίαν οὐκ εἶχε διολισθαίνειν καὶ τὸ τῆς ἀπιστίας ἔγκλημα εἰς τέλος διαδιδράσκειν, ἀλλ' ὡφ' ἱκανὸν χρόνον τῇ φυλακῇ κατείχετο δέσμιος, καὶ ἡ ὑποψία προσῆν. Ὡς δ' οὐκ ἦν ὑπὲρ ἐκείνου ἄλλον τολμᾷν καὶ πρεσβεύειν [P. 11] τῷ βασιλεῖ, ὁ τηνικάδε πατριαρχεύων Μανουὴλ ἐπὶ μησὶ πλείστοις συνδιάγων κατὰ Λυδίαν τῷ βασιλεῖ, ἐπεὶ πρὸς ἔδοξον ἦν καὶ δῆλος ἦν ὁ κρατῶν πρὸς χάριν τελεῖν τι τῷ ἱερεῖ προθυμούμενος, αὐτίκ' ἐκεῖνος ἀφεὶς τἄλλα τὴν ὑπὲρ τοῦ σιδηροδέτου πρεσβείαν εἰσῆγε, καὶ ὡς συκοφαντούμενον ἱκέτευε κατοικτείρειν. « Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ μὴ παρὰ σοὶ καθαρῶς, ἔφη, τῆς ὑποψίας ἀφεῖται, ὦ βασιλεῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος τὸ πιστὸν δώσει πρὸς ταὐτιὸν, τὰς τῆς Ἐκκλησίας ἐφ' ἑαυτὸν ἐπιτιμήσεις καταδεξάμενος, αἷς καὶ μάλα κατεμπεδοῦμενος καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ἀκατέργαστον τοῦ νοὸς περὶ ἀποστασίας ἐνθύμιον οὐ προσήσεται, ἀλλά γε Χριστιανὸς ὢν τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην φυλάξεται, καὶ ἀδόλως ἐμμενεῖ τοῖς ὅρκοις εἰς τὴν πρὸς σὲ πίστιν καὶ τὸ γένος τὸ σόν. » Οὕτως εἰπόντα δυσωπεῖ τὴν δέησιν ὁ κρατῶν, καὶ ἐπινεύει πρὸς τὴν τοῦ κατακρίτου συμπάθειαν, εὐμενῆ συνόλως ἐκείνῳ τὴν ἰδίαν γενέσθαι ψυχὴν κατεγγυησάμενος, εἰ κἀκεῖνος τὰ τῆς εἰσέπειτα πρὸς αὐτὸν εὐνοίας, ὡς ὁ ἱερεὺς ὑπέσχετο, πιστὰ καταστήσειε. Καὶ δὴ περί που τὴν Ἀχυράους ὁ ἱερεὺς γεγονὼς, σύναμα καὶ πλείστοις ἀρχιερεῦσι, στέλλει πρὸς τὸν κρατοῦντα, οὕτως ἐκείνου πρὸς τὸν ἀρχιθύτην συνταξαμένου καὶ οὕτω τάξαντος, τινὰ τῶν αὐτοῦ οἰκετῶν καὶ ἱερωσύνῃ κοσμούμενον, ὃν ὁ κρατῶν δεξάμενος ἀνίησι μὲν παραυτίκα τὸν κατεχόμενον τῶν δεσμῶν, ἀπολύει δ' ἀσμένως πρὸς τὸν ἱεράρχην, ὑπαδοὺς αὐτῷ συνεξαγαγών. Ἅμα γοῦν ἑσπέρᾳ καὶ ἅμα παρὰ τῆς συνόδου τὰ εἰκότα ἐνωτισάμενος τὴν ἐκείνων ἐπιτίμησιν εἰς ἀσφαλῆ τῶν πρὸς βασιλέα ἰδίων ὅρκων βεβαίωσιν δέχεται. Καὶ πρὸς τὸν κρατοῦντα αὖθις ἐπανιὼν πολλῆς τῆς παρ' ἐκείνου εὐμενείας ἐτύγχανεν. Οὕτω τοιγαροῦν ἔχων καὶ οὕτω σπεύδων ἑαυτὸν φυλάττειν πάσης καχυποψίας ἀνώτερον, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ ἀξιώματος ἐπέβη μεγίστου, πολλῷ πλέον πρὸς τὸν μετ' αὐτὸν τὰ κράτος ἔχοντα ἀλῶναι τῆς ὑποψίας διεφυλάττετο.

η'. Ὅπως ὁ δεύτερος Λάσκαρις πολλοὺς τῶν ἐν ἀξιώμασιν ὑπεραρῶν ἑτέρους ἀντικαθίστησι.

Ἀλλ' ἐπειδὴ θερμὸς ἦν ἐκείνος πρὸς πάντα, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ [P. 12] καταφρονῆσαι δόξαν (ἡ γὰρ νόσος ἐπεισπεσοῦσα καὶ μᾶλλον τρύχουσα ἔπειθε δεινὰ ὑπιδέσθαι), παραλύει μὲν τοῦ ἀξιώματος εἰς πρωτοβεστιαρίου τεταγμένον τιμὴν τὸν Ῥαοὺλ Ἀλέξιον, ἀντεισάγει δ' εἰς ταύτην τὸν ἐξ Ἀτραμυττίου Γεώργιον τὸν Μουζάλωνα, συνοικίσας αὐτῷ καὶ τὴν ἐκ Καντακουζηνῶν Θεοδώραν, τοῦ Παλαιολόγου οὖσαν ἀδελφιδῆν, τὸν δὲ μετ' ἐκεῖνον Ἀνδρόνικον μέγαν δομέστικον, Κλοϊστᾶ τὴν τοῦ Ῥαοὺλ θυγατέρα οἱ

cum imperatore fuisset atque in procinctu esset ad reditum, appareretque imperatorem ita in eum affectum ut non gravate concederet, si quid gratiæ loco posceret; omnibus aliis omissis preces obtulit pro Palæologo, et ut ejus tanquam calumniam passi misereturoravit. « Quod si, o imperator, aiebat, suspicionem de illo non plene deponis, at ille quidem in posterum qualicunque ac quantocunque voles fidei pignore tibi cavebit, seque censuris Ecclesiæ subjiciet, quarum incurrendarum metvel ipsam defectionis umbram aversaturus omnino sit. Homo enim Christianus judicium utique Dei pertimescet, et ejus comminatione sancitis firme stabit promissis; nec obligatam tali cæremonia tibi ac tuo generi fidem unquam in animum inducet fallere. » Hæc loquentem illum imperator reveritus damnati carcere liberationem 23 annuit pollicens insuper animo se in illum plane benevolo futurum, si is quoque pro se, uti patriarcha spondebat, suum erga principem studium fidemque præstaret. Hinc cum apud Achyraum patriarcha cum plurimus simul præsulibus aliis adesset, mittit ad imperatorem, prout ipse discedenti præscripserat, e familiaribus unum sacerdotio præditum, quo imperator excepto auditoque solvit continuo Palæologum vinculis et ad ipsum patriarcham perlibenter mittit cum comitibus pariter liberatis. Eo cum pervenisset, postquam audivit graves in synodo et accommodatas causæ ac tempori admonitiones et comminationes Patrum, obnoxis professus nihil recusare se canonicæ animadversionis ac pœnarum si deinceps peccaret, novum fidelitatis inviolatæ juramentum propria sibi dictata ab iis formula concepit; sicque ad principem reversus, magna est ejus benevolentia et significatione gratiæ dignatus. Hoc ille suarum statu rerum invigilabat sibi sedulo, undique circumspiciens ac sollicitissime observans, quo se omni superiorem prava suspicione servaret. In eaque cura custodiaque perseverabat eo intentius, quo se in maximo apice dignitatis magis expositum invidiæ imperantiumque offensioni cernebat, præsertim junioris ipsorum et successoris in principatu designati, a cujus præsertim suspicaci animo sibi et timebat et quantum poterat cavebat.

8. *Ut junior Lascaris plures e magistratibus contemptim amoverit, aliis suffectis.*

At quoniam hic ingenio ardenti cum præceps in alia cuncta ferebatur, tum facillimus erat ad opinandum sese contemni (morbus enim quo laborabat et multum urgebatur, opportunum eum paratumque talibus credendis rebusque quas audiret aut cerneret in partem sequiorem interpretandis faciebat), Raulem Alexium protovestiarii dignitate ornatum privat magistratu, et ejus in locum promovet Georgium Muzalodem Atramyttinum, 24 cui et Theodoram e Cantucazenorum gente, Palæologi neptem ex sorore, dedit conjugem. Hujus quoque fratrem minorem Andronicum magnum domesticum creat, collocata ipsi in matrimonio Cloista Raulis filia. Tertium denique horum fratrem prothieracarium sive summum accipitrariæ

συναριθμήσας, τὸν δὲ τρίτον τῶν ἀδελφῶν προβάλλεται πρωθιερακάριν, ἄνδρας οὐκ εὐγενείας μὲν μετέχοντας τὸ παράπαν, εἰς παιδοπούλους δὲ αὐθεντοπουλευομένῳ τεταγμένους αὐτῷ. Δύο μέντοι γε τῶν μεγιστάνων τῶν ὁμμάτων στερεῖ, ὧν ὁ μὲν εἷς υἱὸς ἦν τοῦ Στρατηγοπούλου Ἀλεξίου, ὁ Κωνσταντῖνος, ὃς ἠξιοῦτο καὶ κήδους (τὴν γὰρ ἀδελφιδῆν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐκείνου διδόντος εἶχε) περιφανοῦς καὶ μάλα λαμπροῦ, ἄτερος ὁ Φιλῆς ἦν Θεόδωρος. Καὶ πόλλ' ἄττα ἐκαινοτόμει, τὴν ὀφρὺν τῶν πρὸς αἵματος καθαιρῶν, καὶ τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν ἑαυτῷ, ὡς ἔφετο, προμηθούμενος· οὐ γὰρ ἀναπνεῖν εἴα ἐκεῖνον ἡ νόσος. νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ μὴ καλὰ φανταζόμενον.

θ'. Ὅπως ὁ Κότυς τὸν Παλαιολόγον παρασκευάζει αὐτομολῆσαι πρὸς Πέρσας.

Τότε δὴ καὶ τοῦ Παλαιολόγου εἰς κεφαλὴν τεταγμένου Μεσοθυνίας καὶ αὐτῶν ἁπτιμάτων ἐκείνου προστάξαντος, καὶ τὰ πολλὰ κατ' Ἰταλῶν πράττοντος, προσῆν τις τοῦ παλατίου. Κότυς ἐπώνυμον τῷ ἀνδρί, καὶ εἰς τὰ μάλιστά οἱ τῶν φίλων ὤν. Καὶ δῆλος ἦν περὶ τούτῳ ἀγωνιῶν ἐξ ὧν πρὸς αὐτὸν διεξήει, καὶ, « Εἰ μὴ φυγαδείᾳ χρήσαιο, » ἔλεγεν, « ἡμερῶν ὀλίγων εἰς μέγα συμφορᾶς τὰ κατὰ σὲ προβήσεται. Ἀλλ' οὐδ' ἐμοὶ τοὐντεῦθεν ἀκίνδυνον μένειν, ἀλλ' αὐτομολητέον πρὸς Πέρσας καὶ ἀμφοτέροις, εἴ σοι μέλει τῶν ὀφθαλμῶν. » Ταῦτα λέγει, καὶ πείθει πλειφορῶν φίλος ὢν τὸν ἀεὶ περὶ ἑαυτῷ δεδιότα διὰ τὴν ὑποτρέχουσαν τῆς ἀρχῆς ὑποψίαν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν θεῖον τοῦτον εἰς μέγαν χαρτουλάριον τεταγμένον, Παλαιολόγον Μιχαὴλ καὶ αὐτὸν ἀκούοντα, ἀκίνδυνον εἶα ἡ ὑποψία, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐρωτηθέντα ἁπλοϊκῶς φάναι λέγεταί ὡς, εἰ κεχρεώστηταί τῳ πρὸς Θεοῦ τὸ ἄρξαι [P 13] ἀνυπαίτιος ὁ καλούμενος· οὐ δὴ χάριν καὶ νεμεσηθεὶς οἷον παρὰ τοῦ κρατοῦντος, εἰ τοιοῦτος ὢν τοιούτοις μετεωρίζει τὸν νοῦν, τῇ φυλακῇ δίδοται δέσμιος. Τότε τοίνυν μαθὼν καὶ ὡς εἰκὸς δείσας, εἰ μένων μὲν κινδυνεύοι, δεινὸν ἡγεῖτο καὶ λίαν ἀλεεινὸν, τὸ δ' αὐτομολεῖν αὖθις πρὸς ἀλλοτρίους σωτήριον μὲν, ἀλλ' ὑπίμωμον ἔκρινε. Τέως δὲ δυοῖν νομιζομένοιν κακοῖν, τοῦ φόβου προστεθέντος, αἱρεῖται τοὔλαττον. Καὶ δὴ ἐκ πολλῶν, ὡς εἶχε, προμηθευσάμενος τὸ ἀφώρατον, παραλαβὼν καί τινας τῶν οἰκείων καὶ τὸν ποταμὸν περαιωθεὶς Σάγγαριν, τὴν εὐθὺ Περσίδος ἀνὰ κράτος ἵεται καὶ τῷ σουλτὰν προσχωρεῖ. Ὁ δ' ἀσμένως δέχεται τοῦτον καὶ τιμᾷ τοῖς προσηκουσι. Τέως δέ γε κἀν τῇ ἀλλοδαπῇ σημαίαις βασιλικαῖς παρατασσόμενος σὺν ἐκείνοις κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σουλτὰν ἀριστεύει, τὸν βασιλέα, εἴ που ἀκούσοι, ἐντεῦθεν ἐκμειλισσόμενος. Εἶτα μεταμεληθείς, οἷον καὶ παλινδρομεῖν προαιρούμενος, τῇ τηνικάδε Ἰκονίου προσέρχεται, καί οἱ μεσίτῃ χρᾶται πρὸς βασιλέα, εἴ πως τὰ πιστὰ γράμμασι δόντος ἐκείνου, ἧ μὴν τὴν ὀργὴν καθαρῶς ἀνασχεῖν, αὐτῷ καὶ πάλιν ἐπανελθεῖν γένοιτο. Τοῦ δὲ ἱεράρχου

venationis et regii aucupii præfectum nominat, homines patriciæ nobilitatis prorsus expertes, sibi vero puerili famliaritate notos ac commendatos, quod ipsi ab infantia inter honorarios ephebos apparuissent. Duos quin etiam ex optimatibus oculis privavit; quorum alter filius fuit Alexii Strategopuli, viri perillustris ac in primis splendidi, Constantinus nomine dignatus ab ipso affinitate regia, siquidem neptam imperatoris Joannis illo tradente uxorem habuit. Alter Theodorus Philes erat. Hæc ille et alia multa nova exempla edebat, in dies, intentus deprimendo supercilio principum regii sanguinis, inde securitatem sibi prudenti, ut quidem arbitrabatur, consilio parans. Non enim respirare illum sinebat morbus diu noctuque prava imaginantem.

9. *Ut Colys Palæologo persuaserit fugam ad Persas.*

Tum enimvero Palæologo Mesothyniæ præfecto, præpositoque ipsis optimatibus jussu imperatoris, ac strenue contra Italos rem gerenti, adfuit e palatio quidam cognomento Colys, ex intimis ejus, vultu qui significaret eum non parem angi iis quæ dicturus veniebat; quibus expositis: « Ac nisi te fuga proripis, » adjunxit, « paucis diebus in magnam calamitatem res tuæ prolabentur. Sed neque mihi tuta hic deinceps **25** mora est, verum transfugiendum ad Persas pariter utrique nostrum, si oculorum cura tibi est. » Hæc ille; quæ facile persuasit amicus amico, sibi semper timenti propter

clam grassantem de se suspicionem affectati imperii. Nam ne patrum quidem ejus in magnum chartularium cooptatum, qui et ipsæ Michael Palæologus vocabatur, sine periculo esse patiebatur suspicio. Cum enim is interrogatus de imperio candide respondisse diceretur, si cui divinitus deberetur, illum impune capessere qui vocaretur, ejusdicto relato invisus exosusque imperatori, rem indignam nec ferendam arbitrato talem virum in ejusmodi cogitationes mentem attollere, custodiæ vinctus traditur. Quibus ille auditis, sibique non immerito metuens, hic quidem grave et perquam miserandum putabat cum tanto periculo remanere, inde vero ad externos transfugere salutare quidem, at probrosum judicabat. Quare cum utrumque malum videretur urgente ad eligendum alterum periculo præsenti, quod minus e duobus est visum optavit. Itaque multa adhibita ad latendum attentione ac diligentia, ascitisque quibusdam e familiaribus, transmisso flumine Sangari recta in Persidem magnis contendit itineribus, sultanumque convenit, qui hominem cum gaudio et quibus par erat honoribus excipit. Hoc interim spatio apud exteros sub regiis vexillis cum hostibus sultani congressus fortissime se gerit, imperatorem inde, si forte audiret, sibi consiliandum aut saltem deliniendum sperans. Inde palam pœnitens transfugii, ac **26** recurrere ad suos certus, ei qui tunc Iconiensi Ecclesiæ præerat consilium communicat, illoque deprecatore utitur apud imperatorem, si

γράμμασι σχεδιάσαντος τὴν πρεσυείαν ὁ κρατῶν κατένευσε τὴν συμπάθειαν, καὶ βασιλικαῖς συλλαβαῖς ἐπ' ἀσφαλείᾳ τοῦ μή τι παθεῖν ἀνήκεστον ἐξ ὀργῆς ἐπάνεισιν. Ὁ δὲ καὶ δέχεται τοῦτον πρόφρων ταπεινωθέντα, καὶ ἀγκαλίζεται προσιόντα, καὶ ὁμολογοῦντα· ὡς ἑαυτῷ σύνοιδε πταίσας ἀσύγγνωστα συμπαθεῖ, καὶ ἐπὶ τῆς πρυτέρας ἔχων τιμῆς.

ι'. Ὅπως ὁ Παλαιολόγος ἐπανελθὼν καὶ δεχθεὶς στέλλεται στρατηγὸς ἐν τοῖς κατὰ τὴν Δύσιν.

Ἐπεὶ δὲ τῆς κατὰ Δύσιν Ἐπιδάμνου κατειλημμένης πρὸς τῶν ἡμετέρων ἠγγέλλετο τὸ συμβάν, καὶ τοῖς ἐκεῖσε ἔδει μὲν ἀρχιερέως, ἔδει δ' ἡγεμόνος καὶ στρατιώτιδος τάξεως, ἀρχιερέως ἐπικηρυχθέντος τοῦ Χαλκούτζη, ὃς καὶ τὴν τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος ἐπὶ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας εἶχε τιμήν, τούτῳ συνεκπέμπει κἀκεῖνον ἡγεμονεύσοντα τῶν ἐκεῖ, προστάξας συμπράττειν τὸ δόξαν καὶ ἄλλοις μὲν ἀρχηγοῖς τοῖς ἐκεῖ, μάλιστα δέ γε τῷ ἱερεῖ. Ὡς Θεσσαλίας διὰ ταχέων ἐπέβησαν καὶ ἦσαν πρὸς τὸ περαιοῦσθαι τὸν ποταμὸν Βαρδάριον ἦσαν, [P 14] περαιοῦται μὲν ὁ ἡγεμὼν σὺν ταῖς τάξεσι πρότερον, εὑρίσκει δὲ τὰ τῇδε συγκεχυμένα καὶ πρὸς ἀπιστίαν κλίναντα, ὅ τε καὶ ὁ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ ἐκ νοθείας σκότιος παῖς Μανουὴλ τυχὼν ἐκεῖσε σὺν ἱκανῷ στρατεύματι, καὶ συμπλακεὶς τῷ πολέμῳ, τὰ πρῶτα μὲν ὁμόσε χωρήσας τῷ ἡγεμόνι τῷ κοντῷ συνωθεῖ καὶ ῥίπτει, ἔπειτα δὲ συστάντος καὶ ἐπικαθεσθέντος τῷ ἵππῳ παρ' ἐκείνου καιρίαν βάλλεται μὴ λαβὼν ἴσην.

ια'. Ὅπως ἀποστέλλεται Χαδηνὸς ἀγαγεῖν αὐτὸν σιδηρόδετον.

Ἀλλὰ τοῦ Δυῤῥαχίου πρὸς Θεσσαλονίκην ὑποστρωφέντος διὰ τὴν σύγχυσιν, κἀκείνου ὡς εἰκὸς διαπονουμένου ἐφ' ᾧ συσταλείη τὸ ἀνθιστάμενον, φήμη προτρέχει τὸν τῶν βασιλικῶν ἵππων κόμητα Χαδηνὸν ὅσον οὐκ ἤδη καταλαμβάνειν Θεσσαλονίκην ἀγγέλλουσα, οὐκ ἄλλου χάριν ἢ τὸν Παλαιολόγον καθέξοντα ὡς βασιλέα δέσμιον ἐνεγκεῖν. Καὶ ὃς (ἔφθασε γὰρ διατρίβων ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ τηνικάδε) ἀκούσας τὸ φημιζόμενον δεινὰ ἐποίει, καὶ στρέφων ἦν ἐπὶ λογισμῶν τί ποτε ἄρα τῷ βασιλεῖ δόξαν ὡς ἑαυτὸν οὐχ ὡς ἔπεμψεν ἐπανάγει, ἀλλὰ τιμῇ προπέμψας ἐπανελθεῖν ἀναγκάζειν θέλει μετ' ἀτιμίας, καὶ ὃν συμπαθείας ἠξίου διὰ γραμμάτων καὶ οὕτω καρτερῶς ἀμνημονεῖν εἴωκει τῶν πεπραγμένων ὡς καὶ ἡγεμονίας ἀξιοῦν μεγίστης, τοῦτον, τὰς συνθήκας ἀναλαμβάνων, ὡς ἐφ' ὁμολογουμέναις καθοσιώσεσι κατακρίνει. Ὅμως οὐκ ἔχων ὅποι τῶν λογισμῶν καὶ τῶν ὁδῶν τράποιτο, ἐπὶ Θεὸν καταφεύγειν ἔγνω. Κοινοῦται τε τῷ Δυῤῥαχίου τὰ κατὰ γνώμην, καί οἱ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἱκετείας συνάρασθαι δέεται. Εὐθὺς τοίνυν (ἐδόκει γὰρ αὐτόθεν καὶ τὸ πρᾶγμα θεοφιλὲς) ἐπὶ τῆς τοῦ Ἀκτονίου μονῆς ὁμολογεῖται παράκλησις νυκτὸς ἀφ' ἑσπέρας, τῆς ἐπιγεννησομένης

forte impetrare posset regias litteras, quibus sibi fides certa fieret iræ imperatoris plane sedatæ, sicque tutus ipsi et securus contingeret reditus. At præsule negotium urgente missis sine mora litteris imperator annuit veniamque concessit, chirographo cavens homini, nihil asperum ab ira aut grave passurum. Reversum benigne excipit, demittentem se et accedentem amplectitur, et fatenti nullam se mereri veniam parcit, eumque pristinæ restituit dignitati.

10. *Ut reversus et bene exceptus Palæologus missus fuerit dux in Occidentem.*

Quoniam vero de Epidamno in Occidente capta sermones et litteræ nostrorum proferebantur, ibique desiderabantur et præsul et dux et militaris acies, renuntiato præsule Chalcutze, qui Magnæ Constantinopolitanæ ecclesiæ præerat sacrario cum hoc missus unc Palæologus est ut ducis ibi munere fungeretur, cui mandatum nominatim in decernendis rebus cum cæterorum qui isthic essent ducum, tum in primis præsulis consilio uteretur. Hoc itinere celeriter trangressi Thessaliam, cum jam Bardarium flumen transmissuri essent, trajicit primum dux cum copiis, ubi omnia perturbata et ad defectionem inclinata reperit, quando et Michaelis despotæ nothus et obscurus filius Manuel cum haud sane contemnendo exercitu forte eo veniens, conserto prælio, primum quidem aggressus ducem lancea propellit **27** et projicit, deinde cum is assurrexisset et equo insedisset, vulnus ab eo lethale accepit, nec par reposuit.

11. *Militur Chadenus ducturus Palæologum catenis vinctum.*

Verum Dyrrachi præsule Thessalonicam ob eas turbas reverso, eodemque, prout res poscebat, satagente ut mitterentur qui tumultuantibus obsisterent, rumor præcurrit imperatorii equitatus comitem Chadenum quamprimum perventurum Thessalonicam, non aliam ob causam quam ut Palæologum comprehensum vinctumque ad imperatorem duceret. At ille (versabatur enim et ipse tunc Thessalonicæ) audito quod ferebatur, sane quam ægre ferebat, secumque ipse animo multa versabat, desquirens quæ causa tam inopinati consilii fuisset imperatori, ut tam diverso modo de se statueret, et quem tam honorifice modo miserat, statim tam ignominiose revocaret, cuique regiis litteris venia paulo ante securitateque stabilita cum plena oblivione veterum delictorum gratiæ non vulgaris locum apud se tribuerat, dignatus ipsum honore maximo, eum nunc pactis conventis momento rescissis, velut criminis detestabilis compertum, repente damnaret. Cæterum cum quid consilii caperet quove se verteret non haberet, ad divinam potendam opem sibi confugiendum esse duxit; communicataque cum Dyrrhachiensi cura, cum ut sibi adesse divina pro se ope imploranda ne gravetur rogat. Quo facile annuente (res enim per se pia Deoque grata videbatur peti) in Acatonii monasterio a vespera nocturnæ decantatæ sunt preces : postera quippe die sacrum facere præsul decreverat. **28** Ut igitur illucescente die statas ac solemnes horas percurrere, divinam factu-

ἡμέρας ἐν νῷ θέντος τοῦ ἀρχιερέως τὴν ἱερὰν τελέ- A σαι μυσταγωγίαν. Ὡς γοῦν ἐπέρωσκεν ἡ ἡμέρα καὶ τὰς νομιζομένας ὥρας διελθεῖν ἔμελλεν ὁ ἀρχιερεὺς ἐφ' ᾧ λειτουργήσειε, σιγὴν μὲν ἐπισκήπτει τοῖς ἔξω- θεν, αὐτὸς δὲ κατὰ μόνας ὡμίλει Θεῷ, καὶ τὰς συνήθεις καὶ προτελεστικὰς εὐχὰς μεθ' ὅτι πλείστης ἀποδίδου τῆς ἡσυχίας. Τότε δὴ τότε λέγεται ἀκοῦσαι φωνῆς τῆς αὐτῆς ἐκεῖνον ἐκ τρίτου, οὐχ ἅμα ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ καιροῦ διαλείποντος. [P. 1ῦ] Καὶ ἡ φωνὴ λέξεως οὐ συνήθους, οὔτε μὴν οὐχ ὅπως Ἑλληνικὴ, ἀλλ' οὐδὲ τινι ἑτέρᾳ γλώσσῃ προσήκειν δοκοῦσα· Μάρπον γὰρ ἐλέγετο, καὶ πλέον οὐκ ἦν. Ἐφ' ᾧ δὴ θαυμάσαντα τὸν ἀρχιερέα εὐθὺς πρυσελθεῖν τῷ Θεσσαλονίκης (ὁ δισύπατος ἦν Μανουὴλ) καὶ ἀπαγγεῖλαι ὅπως τε σταθείη εἰς τὴν μετὰ ψαλμῳδίας ἐντυχίαν Θεοῦ, καὶ ὅπως ἀπροόπτως ἀφίκοιτο ἡ φωνὴ, B λογιζομένῳ περὶ ὧν λογίζεσθαι ἔφη. Καὶ ἐφ' ἱκανὸν τὴν λέξιν σκεψάμενον, τὸ συμβὰν ἐπὶ τὸ πάλαι Βέκλας λαβεῖν ἐπὶ λογισμῶν, καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς λέξεως ἀναπτύξαντα ἀριδήλως φάναι τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων τῷ Παλαιολόγῳ μνηστεύεσθαι· Μιχαὴλ γὰρ Ἄναξ Ῥωμαίων Παλαιολόγος Ὀξέως Γμνηθήσεται, ὡς ἔλεγε, τὴν λέξιν δηλοῦν. Εἰσὶ δ' οἵτινες λέγουσι μήτε τὸν Δυρραχίου τοιαῦτα ἀκοῦσαι μήτε τὸν Θεσσαλονίκης τοιαῦτα φοιβάσασθαι, ἀλλὰ σοφὸν ἐκεῖνον ὄντα, καὶ περὶ τοιαύτας βίβλους αἳ δὴ καὶ βασιλείας ἐς τοὐπιὸν διατυποῦσιν ἐπτοημένον, φιλο-

πονώτερον ἐρευνῶντα περὶ τοιούτων ἐγνωκέναι. Καὶ δὴ γνωρίσαι θέλοντα ταῦτα ᾧ γε καὶ ἡ τῆς βασιλείας κατηγγυᾶτο περιωπὴ, καὶ ἀναφέρειν οἷον ἐκείνου τῆς λύπης, ἐπεὶ καὶ περὶ αὐτῇ τῇ ζωῇ ἐδεδοίκει, τὸ μὲν ἐκ βίβλων εἰδέναι λέγειν μὴ ἔχειν ἐκείνῳ πιστεύειν (οὐδὲ γὰρ ἀραρότως εἶχε ταῖς βίβλοις ἐπ' ἀδήλοις ταῖς ἀποδάσεσι), τὸ δ' ἐκ Θεοῦ φανερῶς ἀκοῦσαι, μὴ καὶ πολλάκις τὸν λόγον πιστεύειν διαπεσεῖν δεδοικέναι, καὶ διὰ ταῦτα τῷ Δυρραχίου περὶ τῶν τοιούτων κοινολογησάμενον αὐτῷ μὲν ὑποθέσθαι λέγειν τῆς φωνῆς ἀκοῦσαι, ἐκείνου δ' ἀναπτύσσειν προσποιεῖσθαι πρὸς ὅπερ καὶ βούλοιτο τὴν παρ' αὐτοῦ συντεθεῖσαν λέξιν. Ἃ δὴ τῷ Παλαιολόγῳ πιστεύοντες καὶ ἀμφότεροι ἐκεῖνον μὲν ἐπ' ἀγαθαῖς ἐλπίσιν εἶχον μετεωρίζειν, ἑαυτοῖς δὲ, εἰ μὴ οὕτως ἀποβαίη. παραίτησιν ὑπελείποντο ὡς ἁμαρτοῦσι τῆς ἐξηγήσεως, ἄλλο τι τῆς φωνῆς τάχα δηλούσης ἢ ὡς ἐκείνοις ἐξήγητο. Πλὴν ἀλλ' ἐν τοσούτῳ φθάνει καὶ ὁ τῶν βασιλικῶν ἵππων κόμης ὁ δηλωθεὶς Χαδηνὸς, καὶ ἐπιβαίνει ἀπτέρῳ τάχει Θεσσαλονίκης, καὶ αὐτίκα τὸ πιστὸν τῆς φήμης ἔδειξε πράξας, τὸν Παλαιολόγον ἐν ἀσφαλεῖ κατασχών. Σιδήρους μέντοι οὐκ ἔγνω δεσμεύειν τὼ πόδε, ὡς δή οἱ καὶ πρυστεταγμένον ἦν, οὐκ οἶδ' εἴτε τὸ τοῦ ἀνδρὸς αἰδούμενος εὐγενὲς, εἴτε τι καὶ φιλίας πρὸς ἐκεῖνον· τὸ γὰρ ὑπονοεῖν τι περὶ ἐκείνου τῶν ἀγαθῶν τὰ τῆς ὀργῆς οὐκ ἐδίδουν. Τέως δ' ἀφοσιωσάμενος ἐκείνῳ τὰ τῆς τιμῆς

rus rem cœpit, silentium indicit populo. solusque secum ipse Deum intentissime alloquens, quæ ante sacrificium rite fundi consueverunt preces summa tranquillitate recitabat. Tum enim vero vocem inaudisse tertio eamdem intermisso tempore dicitur. Erat autem vox insueta plane, nullius affinis notæ linguæ, nedum Græcæ. *Μαρπου* nimirum pronuntiari audiebat, et nihil aliud. Quod præsul admiratus, statim Thessalonicensem convenit (is erat Disypatus Manuel), eique nuntiat agenti sibi cum Deo per sacram psalmodiam, et ea mente versanti quæ se cogitasse referebat, missam et clare prolatam quam retulimus vocem. Eam cum ille diu attenteque considerasset, aliquid in ea simile suspicatus est ac deprehensum fuisset alias in vocabulo divinitus pariter edito *Beclas*; unde singulas ejus ignoti nominis exentiens litteras, planissime asseruit Romanorum imperium Palæologo promitti. Illas enim hisce litteris designari voces: Michael Augustus Romanorum Palæologus Ocyus Vocabitur. Sunt tamen qui dicant hæc neque a Dyrrhachiensi audita neque a Thessalonicensi fuisse dicta, sed hunc ingenio atque arte rem totam commentum. Erat nimirum Thessalonicensis mire deditus lectioni ac meditationi librorum qui artem profitentur divinandi futuras quorumdam evectiones ad imperia, totoque in isto qualicunque artificio præodorandi eventura plurimum **29** exercitatus. Ergo cum res istius generis curiosissime investigans nescio quid de imperaturo Palæologo comperisse sibi esset visus, aiunt ista eum notitia opportune uti voluisse ad exhilarandum Palæologum eumdem tanto tunc oppressum animi mœrore, ut de vita ejus metueretur. Non sperasse autem se ipsi persuasurum quod volebat, si ex libris id se hausisse affirmaret, quoniam ob multas prædictiones tales eventu frustratas haut erat verisimile huic eum tranquille ac secure acquieturum. Propterea finxisse manifeste sibi auditam missam a Deo vocem, cui signo utpote raro et miro facilius creditum Palæologum putabat. Inde re cum Dyrrhachii præsule communicata, illi penitus suasisse ut is vocem inaudisse diceret: se prout liberet eamdem a se confictam explicare simulaturum. Quibus Palæologo veluti ad aurem ab utrisque creditis, in magnam spem hominem erexerunt, sibique, si eventus ad extremum falleret, excusationem probabilem reliquerunt, quasi quos conjectura induxisset in errorem, non satis feliciter interpretatos vocem aliud revera indicantem, prout eventa monstrarent, quam quod ipsi suspicati tum fuissent. Interea dum hæc geruntur, imperatorii equitatus dictus jam comes supervenit Chadenus, Thessalonicamque ingreditur perceleriter, statimque quod communi fama atque omnium sermonibus vulgatum fuerat, re ipsa ostensa confirmavit. Nam Palæologum secura custodia tenuit, parcens tamen cum ferrea stringere compede, quamvis id haberet in mandatis. Quod ille utrum tantæ nobilitatis verecundia, an amicitiæ quodam instinctu fecerit, haud affirmaverim. Vereor enim ut satis verisimiliter **30** suspicari liceat ministrum iræ tam atrocis tam humanos sensus atque affectus, dum sævum imperium

ὡς οἷόν τε [P. 16] ἀσφαλῶς, μὴ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἐν- A τὸς ἀτιμῴτο τῆς πόλεως τοῖς σιδήροις πεδούμενος, νυκτὸς ἔξεισιν. Ἐπεὶ δ' ἱκανῶς τῆς πόλεως ἀπηλλαττέτην, ὁ μὲν γνωρίζει τὰ ὁρισθέντα, καὶ ὡς αὐτὸς ἐν προνοίᾳ τινὶ τῆς ἐκείνου χάριν τιμῆς καταπεφρονήκει τῶν ὁρισθέντων, οὐκ ἐς πλέον δὲ τὰ τῆς τόλμης (οὐ γὰρ ἀσφαλῶς ἀμφοτέροις) προβαίνειν ἐβούλετο· ὁ δ' αὖθις καὶ χάριν ὑπὲρ τούτου πολλὴν εἰκικῶς εἰδότι, ἕτοιμον παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐκείνῳ τοῦ τὸ προσταττόμενον ἐκτελεῖν. Καὶ δὴ σιδήροις περιβαλὼν, ὥστ' ἐκεῖνον καὶ ἐπὶ θάτερα τῶν πλευρῶν ἵππῳ ἐπικαθέζεσθαι, οὕτω σὺν ἐκείνῳ τὴν ὁδὸν ἦνυον καὶ ἀμφότεροι. Συνέβαινε δὲ καί τις τότε τὴν ὁδὸν ἀνυόντων, ὡς λέγεται, ἀγαθὸς ὄρνις καὶ οἷον προφοίβασμα τοῖς μικρὸν γεννησομένοις ὕστερον. Τὸ δ' ἦν· διήρχοντο μὲν, ὡς εἰκὼς, ὁ μὲν πρὸς τὸ μέλλον B ἀλύων, ὁ δ' ἀναφέρων ὡς εἶχε τῆς λύπης ἐκεῖνον καὶ μεταβάλλειν πειρώμενος πρὸς τὸ εὐθυμότερον· ἐπεὶ δέ ποτε τῆς πολλῆς ἀναπνεύσας ἐκεῖνος λύπης προσέταττε ψάλλειν καὶ ὁ παρασταὶς κατὰ νοῦν ἐκείνῳ καλλιφωνεῖν (ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, εἴδησιν καὶ ὁ φέρων ἔχων πρὸς ταῦτα), ὡς ἂν, φησὶν, ἐντεῦθεν καὶ μικρὸν ἀνεθείημεν, τηνικάδ' ἐπῄει ἐκείνῳ παραυτίκα ἐμμελῶς ψάλλειν « Νῦν προφητικὴ πρόῤῥησις πληρωθῆναι ἐπείγεται, » οὐκ ἀνειμένως ἄλλως καὶ ἀναῤῥεθλημένως, ἀλλ' ἐνθουσιαστικῶς οἷον μάλα ὑπερ-

exsequitur, animo versare potuisse. Tamen ille qualicunque ex causa sic ejus dignitatis rationem habuit, non permittendo talem virum intra civitatem in oculis civium ferreis vinctum compedibus ignominiose traduci, ut simul satis provideret ne qua posset elabi. Quare illum magno suorum ambiens comitatu nocte educit; ac ubi jam ambo aliquantum extra urbem processissent, mandata, quæ acceperit quæque honoris ejus gratia omiserit, indicat, simul admonens non audere se amplius indulgere suo in eum affectui: id enim utrique periculosum fore. Ad quæ ille iis verbis respondit quæ multum se ipsi eo nomine debere significarent, gratiasque agens plurimas, paratumque se continuo exhibuit ad subeundam omnem acerbitatem imperatorii mandati. Quare mox volens ferreas induit compedes, inseditque equo pendentibus in latus alterum ambobus cruribus ferro devinctis. In hunc modum cum cœpto uterque itinere pergerent, aliud quoque ipsis euntibus, ut fertur, oblatum est augurium prosperum et velut omen eorum quæ paulo post erant eventura. Tale autem id fuit. Ibat Palæologus præsentis, ut par erat, mali sensum frontis mœstitia præferens, consolari eum, prout poterat, clavoeare a tristitia dolentem animum ad quamdam hilaritatem conante Chaleno. Cujus officiosis ejus generis hortatibus quasi ut cedere se Palæologus monstraret, composito vultu ad quamdam speciem respirantis ab ægritudine animi: « Quin tu, » inquit (nam belle illum **31** psallere aiebant), « aures et mentem mihi demulces modulando aliquo cujuscunque argumenti cantico, quod tibi cumque primum in buccam venerit? » Tunc ille quamdam

ψωνοῦντι καὶ ὑπὲρ δύναμιν. Ἐφ' ᾧ δὴ καὶ τὸν δεσμώτην τότε μεταβαλεῖν πρὸς τὸ εὐθυμότερον καὶ ἡσθῆναι δόξαι, ὡς μὲν ἦν δοκεῖν καὶ τῷ φαινομένῳ, τῇ μελῳδίᾳ, τῇ δ' ἀληθείᾳ καὶ ὡς οὐκ ἦν τὸν μελῳδοῦντα ὑπονοεῖν, τῷ ἐπὶ τοῖς παροῦσι δόξαντι αἰ χρηστῷ ὄρνιθι. Ἀλλ' οὕτω μὲν ἐφ' ἡμέραις τὴν ὁδὸν ἐξανυσάντων καὶ ὡς βασιλέα φθασάντων, ἐμφανίζεται μὲν ὅσον τάχος ὁ πεμφθεὶς τῷ κρατοῦντι καὶ ἀπαγγέλλει τὴν ἄφιξιν, τὸν δὲ μηδὲ τὸ παράπαν εἰσαχθέντα ἡ εἱρκτὴ ὡς κατάκριτον δέχεται. Ἦν δ' ἄλλως ὑπονοούμενον τοῦ ἐνευκαιρήσαντος τοῦ κρατοῦντος ἐξετάσει τἀκείνου δοθήσεσθαι μεῖζον· ἢ κατὰ τὸν τότε καιρόν. Ἀλλὰ χρόνος ἐτρίβετο μεταξὺ νοσοῦντος τοῦ αὐτοκράτορος, κἀκεῖνον εἶχε δεσμώτην ἡ φυλακὴ, πλὴν οὐχ ὡς ἐφ' ὁμολογουμέναις καθοσιώσεσιν. Οὐ γὰρ ἦν ἔγκλημα τὸ παράπαν, εἰ μή γε τὴν ὑποψίαν καὶ τὸ πολλοὺς ἐν ἀποῤῥήτοις ἐκφέρειν, πρὸς οὓς ἦν πιστεύειν ὑποψωνοῦντας τὸ μάρσιμον, ἔγκλημα θείη τις τῷ κατεχομένῳ. Ἐδόκει δὲ τέως καὶ ἡ πρόφασις ἔγκλημα· ἡ δ' ἦν . . . ἀλλ' ἀνακτέον τὸν λόγον. [P. 17] Ἵν' εὐμαθέστερον τῶν προκειμένων ἔχοιμεν.

ιβ'. Ὅπως νοσῶν ὁ βασιλεὺς πάντας ἐπὶ μαγείαις ὑπώπτευε· καὶ τὰ κατὰ τὴν Μάρθαν.

Νόσος ἦν ἐνσκήψασα τῷ κρατοῦντι, καὶ ἡ νόσος δεινή· ἐπείληπτο γὰρ καταπίπτων συχνάκις. Τὸ δ'

subito cantilenam exorsus est, cujus hoc erat initium: « Nunc prophetica prædictio impleri festinat. » Exorsus est autem non quidem remisse ac leniter, sed impetu pene fanatico vocem ultra omnem modum ac prope supra vires attollens, contentione summa; unde contingit recreari vinctum atque hilarescere, non tantum (quod solum videri cupiebat) suavi vocis sono, sed potissimum recordatione per id carmen ingesta vaticinii sibi regnum olim polliciti, cujus fidem hoc casu inopinati canus velut novo quodam divinæ significationis auspicio confirmare tacite sibi blandiens gratulabatur. Interim diebus aliquot confecto itinere, imperatorem primo statim accessu adit comes, nuntiatque adventum Palæologi; quem admissione minime dignatum carcer excipit uti jam damnatum, quanquam ipse, ut diximus, arcana ex divinis ostensis fiducia de se prosperiora mente versabat. Dilata est autem ejus causæ accurata cognitio in tempus quo imperatori per valetudinem licuerit rei attendere. Diuturna hæc fuit mora, pertinacius durante principis morbo, et vincto tamdiu in custodia perstante, non illo quidem veluti convicto criminis majoris: solis enim fere suspicionibus laborabat antiquis illis, sed de novo eventilatis afflatu maligno delatorum, subinde clam insusurrantium imperii præsagitiones de Palæologo jactatas. Ea erat vera detentionis ejus causa, cui obtendebatur crimen affectati regni. Verum altius repetenda narratio est, ut proposita res ad captum lectoris accommodatius tractetur.

12. *Ut imperator ægrotans omnes veneficiorum ac præstigiarum suspectos habuerit; et de Martha.*

32 Invaserat imperatorem morbus, et is quidem

ἦν, ὡς ἔοικεν, ἐκ ζέσεως φυσικῆς ἐγκαρδίου. Ὅθεν, οἶμαι, καὶ τὸ εὐφυὲς ἐκείνῳ καὶ ὑπὲρ τὸ προσῆκον ἦν, οὐ στέγοντος τοῦ μυρίου τὸ πάθος κἀντεῦθεν ἐκτρεπομένου τοῦ εἰκότος, ὡς μηδὲ χρησίμους πολλάκις ἀναπέμπειν τῷ ἐγκεφάλῳ τὰς ἀναπνεύσεις, ὅθεν καὶ τὸ λογίζεσθαι. Ἐν τούτῳ γὰρ καὶ φιλοσόφων ἔριν περὶ τοῦ φρονεῖν συμβιβάζειν τις ἔχοι· πηγὴ γὰρ λογισμῶν ἡ καρδία, πλὴν ἀναγομένων πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ὡς ἐκεῖνος συμμετρίας ἢ μὴν ἀσυμμετρίας ἔχοι, οὕτως εἰδοποιεῖσθαι συμβαίνει τὸ ἀναγόμενον. Τότε τοίνυν ἐπιπιπτούσης συχνάκις τῆς νόσου, οὐκ οἶδ' ὑπόθεν, μήνιμα εἶναι τὸ πάθος ὁ πάσχων ἐκ μαγγανείας δαιμόνιον ὑπελάμβανε. Καὶ οἱ μὲν πολλοὶ τῶν ἔξω, οἷς ἦν τὰ τοιαῦτα πιστεύειν, τὸ ἔγκλημα προσέτριβον τοῖς Μουζάλωσι, παρὰ λόγον, καὶ ὡς οὐκ ἂν προσεδόκησαν, τῶν ἀξιωμάτων τυχοῦσι· τῷ μέντοι γε πάσχοντι πᾶς ὕποπτος ἦν, εἴ μόνον τις ἐπὶ μαγγανείαις κατηγορίη. Ὅθεν καὶ πλεῖστοι καὶ τῶν τυχόντων συνελαμβάνοντο, εἴ' πού τις γρύξειεν ἐγκαλῶν. Καὶ ὁ μὲν διώκων μαγγανείας ἄλλον ὑπὲρ ἑαυτοῦ πολλάκις ἢ τοῦ πλησίον προὔβαλλε τοὔγκλημα, ὡς δίκας ληψόμενος ἀποδείξας· ἀναγόμενον δὲ πρὸς βασιλέα τὸ ἔγκλημα ἐκ τοῦ παραυτίκα (οὐ γὰρ ἦν σιωπᾷν ἀκούσαντα), ὁ δὲ οὐχ ὑπὲρ ἄλλου του ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ συνόλως ἀγωνιῶν προσέταττεν ἐξετάζεσθαι. Παράστασις δὲ τοῦ μὴ ψήφοις ἁπάσαις τὸν κρινόμενον αἱρεῖσθαι οὐ μαρτύρων παραγωγαί, οὐ προτεινόμενοι ὅρκοι, οὐ βίων τῶν πρὸ τοῦ ἐξετάσεις, οὐκ ἄλλ' ἄττα οἷς τὸ ψεῦδος ἐλέγχεται· ἀλλ' ἓν καὶ μόνον ἦν τὸ σῶζον τοὺς ἡλωκότας, [P. 18] εἴ μύδρον ἐκ πυρὸς ἤδη ζέοντα, ὃ δὴ καὶ ἅγιον ἐπεφήμιζον, τολμώσῃ χειρὶ κύψαντες ἀναλάβοιεν καὶ τρὶς βηματίσειαν ἔχοντες, πρότερον τρισὶν ἡμέραις τοῦ ταῦτα γίνεσθαι νηστείᾳ καθηγνισμένοι καὶ προσευχῇ, ἐπισεσημασμένοι καὶ τὴν χεῖρα κεκρυφάλῳ καὶ βυσσῷ ὡς μήτις ἐπιχειρίῃ ἄλειφων τισὶν ἐφ' ᾧ μὴ ψαῦσαι μηδὲ καῦσαι τὸ πῦρ. Καὶ εἶδεν ὁ γράφων, ἡβῶν τῷ τότε, ὑποστάντας τινὰς τοιαῦτα, πλὴν ἀλωβήτως ἀπαλλάξαντας, τὸ θαυμάσιον. Τότε τοίνυν ὥρισστο μὲν καὶ ἄλλοις παρὰ τοῦ κρατοῦντος λαμβάνειν εἰς γάμον εὖ τοῦ γένους ἐχούσας, κἂν ἐκεῖνοι πολλάκις ἐκ σπερμάτων ἦσαν οὐκ εὐγενῶν· πλὴν τὸ εὐγενὲς ἐκείνοις πρὸς τοῦ κρατοῦντος ἔῤῥεπε, καὶ ὡς σφᾶς ἔδει σεμνύνεσθαι ἀξιώμασιν, ἐν εὐεργεσίας μέρει καὶ ἀμφοτέροις τὸ κῆδος ὁ κρατῶν ἐτίθει, ὥστ' ἐκείνους μὲν ταῖς ματρώναις, ὡς ὁ Ῥωμαῖος εἶπεν, ὡς εἰκὸς μεγαλύνεσθαι, ἐκείνας δ' αὖθις συμμετέχειν τῶν ἀξιωμάτων τοῖς ἀγομένοις. Προστάττει τοίνυν σὺν τοῖς ἄλλοις καί τινι τῶν εἰς παιδοπούλους ταχθέντων ἐκείνῳ τοῦ πατρὸς ζῶντος, Βαλανειδιώτῃ τοὐπίκλην, τὴν τῆς αὐταδέλφης τοῦ Παλαιολόγου Μαρίας, εἴτε καὶ Μάρθας, κόρην Θεοδώραν, ἣν τῷ Ταρχανειώτῃ μεγάλῳ δομεστίκῳ ἐκείνη γεγέννηκεν, εἰς γάμον νόμιμον ἀγαγέσθαι. Καὶ ἦν ὁ λόγος τοῦ βασιλέως αὐτοῖς βεβαία τις κατεγγύησις, κἂν-

gravis, epilepsia, qua subinde apprehensus concidebat. Origo ejus versimiliter imputabatur naturali effervescentiæ cordis (quam et causam ei fuisse reor roboris in vultu flagrantis (1), haud sese videlicet capiente ardore principis illius membri, quin foras usque in os et genas erumpente interni æstus indicio se proderet. Sed et fuligines ex isto incendio sursum in cerebrum perlatæ rationis usum perturbabant. Quod quemadmodum fiat, quantumvis philosophi rixentur inter sese, certum tamen experientiæ suffragio est fontem recti judicii cor esse, et prout exhalantur ex eo accommodati ad sanum temperamentum capitis aut ei adversarii vapores, ita delirare hominem aut sapere. Tunc igitur istius modi caliginum incommodo in cerebrum appulsu subinde perculsus æger, laborare se vi sæva mali dæmonis magorum artibus immissa judicabat. Ac vulgus quidem ad talia credulum crimen ejus maleficii impingebat Muzalonibus, quasi qui non contenti dignitatibus concessis, ad majores, quibus inhiabant, viam sibi eo scelere sternerent. Ægro autem suspectus quiviserat, quem quomodocunque insimulari præstigiarum audiret. Quare statim ad primos susurros vel temere deferentium obvii passim quique comprehendebantur. Quo animadverso qui aliquem oderant, certam eam inibant rationem ejus male mullandi, ut jam delatio magiæ indicium esset iræ injustæ pœnas per **33** calumniam de inimico repetentis. Perlata autem ad imperatorem accusatione (non erat enim liberum ei dissimulare quod ejus generis auditum fuerat), statim is turbatus et æstuans, tanquam non in alium quam in sese qui deferebatur noxias artes intendisset, disquiri de re jubebat. Elabendi autem e judicio atque innocentiæ probandæ una erat ratio, non in calculis judicum aut laudibus testium aut jurejurando dato aut vita prius inculpatæ actæ suffragio sita, sed in innoxia pertractatione ferri candentis, quod sanctum vocabant. Hujus purgationis hic ritus erat. Qui se ad illam offerret, triduo prius jejunio et oratione se parabat, custoditus interim et manu velo involuta, cui sigillum esset regium impressum, ne quis eam unctionibus adversus ignis sensum roborantibus muniret. Tum productus in medium audacter arripiebat ignitum globum nuda manu, et eum per tria conclavis spatia portabat. Vidit qui hæc scribit in ætatem jam tum puberem adultus quosdam isti examini subjectos citra ullam defunctos noxam candentis metalli tacta, mirantibus qui aderant, illæsos integrosque recedere. Cum autem per id tempus non raro soleret imperator viris haud nobilibus præmii loco vel gratiæ nobilissimarum virginum conjugia decernere, inter alia ejus generis exempla cuidam adolescenti e regiis ephebis, Balanidiotæ nomine, Theodoram **34** Marthæ filiam sororis Palæologi, e magno domestico Tarchaniota genitam, desponderi jussit. Celebrata consensu partium mandato prin-

(1) Cf. Possin. Glossar. v. Εὐφυής

τεῦθεν, ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸν γάμων τὰ μέρη ἦσαν συγ- A κάταινα, ὡς γαμβρὸς ἀνέδην τὴν τῆς κόρης οἰκίαν εἰσήρχετο. Ἀλλὰ παρέρρυη χρόνος ὀλίγος ὁ τὴν μνηστείαν ἐκείνην ἐπιμετρῶν, καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι παθὼν ὁ κρατῶν, πλὴν ἀλλ' ἡ ἐξουσία κρεῖσσον δικαίου, τῷ τοῦ Καβαλλαρίου υἱῷ Βασιλείῳ εὐγενεῖ τε ὄντι ἐξ-εδίδου εὖ γένους ἔχουσαν τὴν ῥηθεῖσαν. Ὁ δ' ἐν εὐεργεσίας μέρει δέχεται ἀσμένως τὸ δωρηθὲν καὶ κατεπείγει τοὺς γάμους. Ταῖς μέντοι γε γυναιξὶ πρὸς τὸ πρῶτον ῥεπούσαις συνάλλαγμα, προκατειλημμέναις ἄτιμον ἐχούσαις τὸ μεταβαίνειν, ἀπόστυργος ὁ νυμφίος ἦν. Τέως δὲ (ὁ γὰρ κρατῶν προσέταττεν) ἐκουσῶν ἀκουσῶν ἐκείνων τὰ νομιζόμενα ἐτελεῖτο καὶ περιφανῶς οἱ ὑμέναιοι ἤγοντο. Ἀλλ' ὁ νυμφίος ἐφ' ἡμέραις οὐκ ἐπλήρου τῇ κόρῃ τὰ τῶν ἀνδρῶν. Καὶ πυνθανομένου τοῦ βασιλέως ὅπως τοῦτο γένοιτο, ὁ B δὲ πρῶτον μὲν ὑπεσκίαζε τὸν ἀπόλογον ὡς μὴ θέλων ἀνακαλύπτειν δῆθεν, εἶθ' ὡς καὶ δραστικώτερον ἀνεκρίνετο, μαγγανείαν τὸ ἐμποδὼν ἔλεγε. Καὶ εὐθὺς ὑποψία περὶ ἑαυτῷ τοῦ κρατοῦντος καὶ θυμὸς [P. 19] πολλὰ δεινὸς, καὶ οὐδὲν ὑφεῖναι δοκῶν εἰ μὴ ὁμολογοῖτο ἡ μαγγανεία. Ἐὐθὺς οὖν σάκκος ἀχυρμιᾶς, καὶ γυμνὴ σύναμα γαλαῖς ἡ εὐγενὴς γραῦς ἐντὸς συναπείλητο, ὧν λύγοις ἔξωθεν μυωπιζομένων ταῖς τῶν ὀνύχων ἀκμαῖς ἐπερονᾶτο ἡ πάσχουσα, ἐφ' ᾧ ἀναγκαζομένην καὶ ἄκουσαν ἐξειπεῖν τὸ ἀπόῤῥητον. Ἀλλ' οὐκ ἦν πλέον παρ' ἐκείνης ἀκούειν ἢ τὸ μὴ συνειδέναι τι τοιοῦτον ἑαυτῇ πραξάσῃ, καὶ

τεῦθεν, ἐπεὶ καὶ πρὸς τὸν γάμων τὰ μέρη ἦσαν συγ- A ὡς οὐκ οἶδ' εἰ ὁ νυμφίος μεμισήται τῇ παιδὶ ἄλλῳ τῳ πρότερον κατηγγυημένῃ. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς εἴτε πρὸς τὴν ὑποψίαν καὶ ἔτι ἀμετάθετον ἔχων ὡς ἐκείνην μαγγνείαις εἰθισμένην εἰκὸς καὶ κατ' αὐτοῦ τολμῆσαι τοιούτοις χρήσασθαι, συνυποπτευομένου καὶ τἀδελφοῦ ὑπ' αὐτῇ τραφέντος καὶ στεργομένου, εἴτε μὴν καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθὼν μή πως τῶν πραχθέντων ὡς εἰκὸς ἀκουσθέντων ὁ Παλαιολόγος ὑβριοπαθήσας ὡς ἀδελφὸς πρὸς νεωτερισμὸν ἀποκλίνειεν, οὕτως ἔχων πέμψας καὶ τῆς ἡγεμονίας ἐκείνον παραλύσας ἀνάγει δέσμιον, τῷ μὲν δυκεῖν περὶ τοῦ τῆς μαγγανείας ἐγκλήματος ἀπολογησόμενον, τῇ δ' ἀληθείᾳ πρόσχημα ἦν τὸ πραχθὲν θειλίας, τοῦ μή τι νεωτερίσαι ἀκούσαντα. Τὸ δ' ἦν δῆλον ἐκ τοῦ μὴ ὅπως μετ' ὀλίγον τῆς εἰρκτῆς ἐκεῖνον ἑαυθὶς ἀνακαλεῖσθαι καὶ συμπαθεῖν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς B αὐτοῦ πράγμασι δεδοικότα διὰ τὴν νόσον ἀνάδοχον ἀξιοῦν εἶναι τῇ γένει, καὶ ἀπομνημονεύειν τὴν χάριν αὐτῷ ἐν τούτοις, ὅτι παθεῖν κακῶς ἄξιον ὄντα διὰ τὰ φθάσαντα οὐδὲν ἐκεῖνον ἐκ συμπαθείας ἀνήκεστον ἔδρασε.

ιγ'. Θάνατος τοῦ βασιλέως Θεοδώρου; καὶ τὰ ἔτι ζῶντος αὐτοῦ κατορθώματα,

Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου πρὸς τὸ φθινοπωρινὸν ἀποκλίνοντος ἐπὶ τέτρασι παισὶ μεταλλάττει τὸ βιοῦν ὁ κρατῶν, τρισὶ μὲν θηλυτέραις, ἑνὶ δ' ἐνναέτει ἄῤῥενι παππωνυμοῦντι τῷ Ἰωάννῃ. Αἱ γὰρ πρῶται τῶν θυγατέρων, ἡ μὲν τῷ Βουλγαρίας ἄρχοντι Κων-

cipis rite sponsalia sunt, et aliquanto indespatio is juvenis sponsi fiducia ædes puellæ frequentaverat, C cum ecce nescio qua repentina mutatione imperator, jure ac pactis absoluta potestate susque deque habere jussis, inopinatissime imperat Tarchaniotæ magni domestici filiam viro nobili Basilio Caballarii filio nubere. In magna loco gratiæ id Basilius habuit, et pro se rem urgebat. Feminis, matri filiæque, charitate sponsi prioris illigatis, et indecorum arbitrantibus resilire a conventis ac fidem fallere, negotium omnino non placebat; quare apud illas gratia carebat intrusus procus. Tamen incumbente iteratis jussis in idem principe, volentibus nolentibus matre filiaque nuptiæ palam ac splendide celebratæ sunt. At multis inde diebus nuptialis conjugum congressum haudquaquam sequebatur. Cujus rei forte cognitæ percontatus ex-Basilio causam imperator, ab eo primum eludebatur ambiguis responsis: tandem instans efficacius audivit nodum Veneris magico maleficio novis sponsis injectum. Hac mentione præstigiarum in familiares suspiciones revolutus princeps, et se quoque ipsum infernis artibus appetitum autumans ab eodem indicati fascini auctore, vehementer excanduit, extrema experiri quæque certus ad artificem veneficii nuscendum. Saccus expeditur illico stramentitius, et in eum anus misera nobilissima matrona unda conjicitur cum felibus, qui videlicet acubus immissis per textum legetis compuncti unguibus **35** vetulam discerperent. Ea immani quæstione sperabatur eliciendæ mulieri vera confessio. Nihil tamen aliud expressum nisi se haud consciam talis sceleris: cæterum virginem sponsi prioris necessitudine devinctam a secundo abhorrere. Hæc audiens non ultra sævire imperator voluit, sibi metuens ob exercitata, ut suspicabatur, diris incantationibus anu, ne vim maleficam in ipsum verteret, si amplius irritaretur; seu veritus ne Palæologus tam atrocem sororis injuriam defectione ulcisceretur. Atque hoc quidem ut præverteret, missо, ut diximus, Chaldeno redactum in ordinem Pelæologum et vinctum ad sese curavit adduci, specie quidem ut veneficii causam diceret, revera, quod indicavi, ne is audita contumelia germanæ ad rebellandum induceretur. Id enim patuit ex eo quod imperator cum paulo posteductum carcere non solum venia donavit et in integrum restituit, D sed et suis rebus, ob morbum ex quo periclitabatur, metuens, proprios ei liberos commendavit, gratiam in eum suam memorans ea indulgentia testatam, qua ipsum ob vetera utique crimina pœna dignum: benigno affectu miserans, nulli atroci et immedicabili supplicio subjecisset.

13. *Mors Theodori Augusti, et ipsius dum viveret res præclare gestæ.*

Eodem porro anno in autumnum vergente moritur imperator, pupillos relinquens quatuor liberos, tres feminas et novennem unum marem avo cognominem Joannem. Nam filiæ priores collocatæ dudum **36** fuerant in matrimonium, una quidem

σταντίνῳ τῷ Τείχῳ, ἡ δὲ τῷ τοῦ βυτικοῦ δεσπότου Μιχαὴλ παιδὶ Νικηφόρῳ πρὸς γάμον ἔφθασαν ἐκδοθῆναι. Ὃ δὴ καὶ προεσήμηνέ τι σημεῖον· ἥλιος γὰρ ἐκλελοίπει ἐφ' ὥραν τρίτην τῆς ἕκτης ἡμέρας, καὶ βαθὺ σκότος τὸ πᾶν κατειλήφει, ὥστε καὶ ἄστρα φανῆναι κατ' οὐρανοῦ. Καὶ δὴ ἁρπάζεται καὶ πρὸ ὥρας ἀνὴρ βασιλικῶς μὲν καὶ γεννηθεὶς καὶ τραφείς, βασιλικῶς δ' ἀναχθεὶς καὶ παιδευθείς, κἂν εἰ τῷ πατρὶ οὐ προσεῴκει τὸ βαθύ τε καὶ συνετὸν πρὸς ὅ τι λέξοι καὶ πράξοι καὶ τὸ τῆς γνώμης στερρόν τε καὶ ἀμετάθετον, ἀλλ' οὖν ἐκ πάππου μὲν ἔχων τὸ [P. 20] ἐς πάντ' ὀξὺ καὶ μεγαλόφρον καὶ ἀρεικόν, ἐκ δὲ μητρὸς τὸ φιλοδωρότατον, ὡς ὅλαις χερσὶ τοῖς ὑπηκόοις τὰ χρήματα ἐξαντλεῖν καὶ ἐξαντλοῦντα οὐχ ὅπως ἀνιᾶσθαι ἀλλὰ καὶ χαίρειν, φιλολογώτατος δ' ἐς τὰ μάλιστα ὤν, καὶ πᾶσι μὲν λογικοῖς εὐεργετικῶς προσφερόμενος, οὐχ ἧττον δὲ καὶ αὐτὸς λογικῇ παιδείᾳ προσεσχηκώς, οὐ μᾶλλον ἐκ μαθήσεως ἢ φύσεως τὴν περὶ τὸ γράφειν δύναμιν ἔχων, ὡς καὶ πολλὰ ἐπιῤῥύδην ἐκτιθέναι, εἰ μόνον ὁρμήσειεν· ἕδει γάρ, καὶ σιωπῶ τὰ πλεῖστα, ἡ περιφανὴς ἁγίου ἐφειστήκει μνήμη, οὐδὲν προσθέντα, ἢ ὅπως μακρὸν τῶν πραγμάτων ἀνεθέντα, ἑνὸς τῶν τοῦ κλήρου σχολαιότερον τὸ προκαταρκτικὸν τοῦ ὄρθρου μονολογοῦντος ἐξάψαλμον κανόνα πλακῆναι τῷ μνημονευομένῳ ἐς

Constantino Techo Bulgarorum principi, altera vero Nicephoro Michaelis despotæ Occidentis filio. Nec plane improvisus accidit hic casus, quippe prænuntatus cœlesti portento. Etenim sol defecerat ad horam tertiam sextæ dici, et densæ tenebræ cuncta comprehenderant, adeo ut apparerent stellæ per cœlum. Ita præripitur acerba morte vir regie natus et nutritus, regie quoque educatus et edoctus, patri non ille quidem similis in profunda consummataque prudentia dictorum pariter et actorum, neque in immutabili constantia semel recte decretorum, cætorum ex avo habens celerem ad omnia, excelsum ac magnum belloque acrem animum; ex matre vero beneficentissimam naturam, quæ ambabus manibus dona in subditos effunderet, nullo mœrore largissime, imo effundere gauderet. Studiossimus in primis litterrarum, et litteratos amplecti beneficiis solitus, meditationi quin etiam optimarum artium intentus et non magis institutione quam indole magnam eleganter scribendi facultatem assecutus, ut multa diserte componeret quoties tanti duceret in id incumbere Cujus rei documentum (multa similia reticens) unicum proferam, ubi solemnius sancti cujuspiam festum illuxerat non alia adhibita præparatione quam avocatione mentis a negotiis, uno modo clericorum sedatius distinctiusque pronuntiante senarium psalmorum qui premitti consueverunt matutino cantui, elogium beati, quod vocant canonem, ex tempore pangebat, 37 ei cujus memoria celebrabatur laudes quam scitissime contexens ornatissimo præconio; quod tam liberali largitione cumulabat ut spargere passim in quosvis ac pene projicere

Α ὅτι μάλιστα ἀριστον, ὥστε καὶ παμπληθὲς ἐκινδύνευεν εὐεργετεῖσθαι μὴ ὅτι τοὺς ψάλλοντας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τῶν ὕμνων ἀκροωμένους, κἂν τῶν προκοιτούντων ἦν τις κἂν τῶν ὁπλοφόρων καὶ σωματοφυλακούντων τῷ βασιλεῖ, κἂν ἄλλως ὑπηρετοίη τοῖς βασιλείοις, κἂν ἄλλως ἀλλοθεν ἐπελθών. Πᾶσι γὰρ ἐξ ἴσου τὸ βασιλικὸν ἀνεξαντλήτως ἔχευεν ἔλεος, στρατιώταις δὲ μάλλον καὶ οἷς ὁ λόγος τὸ σπούδασμα ἦν. Οὐ γὰρ ἦν ἡμέρα, οὐ νύξ, οὐ καιρὸς δυσθυμίας, οὐχ ὥρα χαρᾶς, οὐκ ἀνατέλλων ἥλιος, οὐ δυόμενος, ὅτε τις εὐεργεσίας δίψα τὸν ἄνακτα, ἢ οὗ ἐκεῖνος πάσχων ἢ ἄλλων τὰ ἴσα πασχόντων, ὁρᾶν ἢ καὶ ἀκούειν εἶχε. Τοιοῦτος δὲ ὢν βαρὺς ἔδοξε τοῖς ἐν τέλει, ὅτι οὐ κατ' εὐγένειαν καὶ κῆδος βασιλικὸν, ἀλλὰ ἀριστίνδην τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκλεγόμενος τοῖς προσήκουσιν ἐσέμνυνεν ἀξιώμασιν. Οἷς δὲ συνέβαινε προσγενέσιν εἶναι καὶ οἱ πρὸς αἵματος, ἀρκεῖν ἔκρινε τὸ τοιοῦτον καὶ ἱκανὸν εἰς λόγον σεμνώματος. Τὸ δὲ ἦν, εἰ σκοποίη τις, ἀρετὴν ὀφέλλοντος ἄρχοντος καὶ παρακαλοῦντος πρὸς εὐδοκίμησιν τὸ ὑπήκοον. Οὐ γὰρ βλακείας χάριν, ἀλλ' ἀριστείας καὶ τοῦ καλῶς ἄγεσθαί τε πρὸς ἐκείνου καὶ ἄγειν ἄλλους τὰς βασιλικὰς φιλοτησίας ἔκρινεν διανέμεσθαι. Καὶ τὸ φοβερὸν προσῆν, ὡς ἑτοίμων καὶ τὸν ἄλλως ἢ ὡς ἔδει ποιοῦντα κολάζεσθαι καὶ τὸν κατορθοῦντα εὐερ-

dona videretur. Adeo non psallentes, non dantes operam canentibus, indonatos relinquebat. Seu qui in excubitorum ordine, seu in satellitum et corporis custodum numero, seu alio quopiam aulico ministerio imperatori appareret, sive etiam aliunde aliqui eo forte veniens tunc occurreret, in omnes ex æquo regiam beneficentiam extendebat, milites præsertim et litterarum studiosos. Non enim nox, non dies, non tempus mœstum, non hora lætior, non oriens sol non occidens ipsum vacantem a beneficiendo reperiret. Videres audiresque circa eum semper aut qui munus acciperent, aut qui accepto recederent, qui non frustra peterent, qui nacti quod volnerant gratias agerent. Atque hic tamen talis cum esset imperator, gravis erat primoribus procerum, ideireo qod in demandandis præfecturis non patricii generis aut necessitudinis cum principali domo rationem haberet; sed quemque viritim ex propria præstantia verisque dotibus æstimans, admovebat rei gerendæ ad quam aptus erat, ac meritis dignitatibus ornabat. Cognatis vero ac consanguineis suis censebat sufficere debre istum nataliumbonorem, suam sortem ac claritudinem prosapiæ abunde magnæ dignitatis loco ducere. Id autem et judicium et factum erat, si quis recte consideraret principis virtutem promoventis, et provocantis subditos ad studium omnis veræ laudis. Non enim auctoramenta inertiæ, sed vel stadia vel præmia heroicæ virtutis illustres esse magistratus; quos ita et illis demum debere committi decernebat qui et se 38 præclare ipsos in iis genere et alios commode salubriterque posse gubernare judicarent. Inerat ejus moribus et terrificum

γετεῖσθαι. Οὐ γὰρ μικρὸν τὸ τοῦ μεγιστᾶνος σφάλμα ἢ μὴν ἔμπαλιν τὸ κατόρθωμα, ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἐκτομίου πάθει προσέοικεν ὡς τῇ τοῦ μορίου ἀφαιρέσει μέγαν ἔχοντος λόγον τῇ φύσει πάντα συμπαρασπᾶσθαι καὶ παρατρέπεσθαι, τὸ δὲ κατόρθωμα τῷ τοῦ κύκλου κέντρῳ, παμπόλλην ἀσφάλειαν τῇ περιφορείᾳ προσνέμοντι, εἰ κατὰ χώραν ἐκεῖνο μένει. Καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν τὴν ἀρχὴν [P. 21] διοικεῖν κατὰ τὸ προσῆκον, ὅστις ὑπὸ τοιῷδε πατρὶ, μηδ' ὄνομα βασιλείας ἔχων, ὧν ἐξ ἐκείνου καὶ μόνος, ὅμως ἀγελατεῖν ἀσφαλῶς προὐδιδάσκετο ;

ιδ'. Ὅπως ἐπαιδεύετο ὁ Λάσκαρις παρὰ τοῦ πατρὸς Ἰωάννου εἰς βασιλείαν ἀναγόμενος.

Ὡς ἐπεί ποτε καὶ χρυσοφορῶν ἐξῄει εἰς κυνήγιον, ὑπέστρεφε μὲν ἐκεῖνος ἐκεῖθεν, συνήντα δὲ κατὰ τὸ προστυχὸν τῷ πατρί. Καὶ δὴ προσκυνήσαντί οἱ μὴ βλέπειν ἐκεῖνος μηδὲ προσέχειν προσεποιεῖτο, καὶ προσιόντος ἠμέλει. Ὃ δὴ καὶ συμβαῖνον ὀργῆς πρὸς αὐτὸν πατρῴαν σημεῖον, ὅπερ καὶ ἀληθὲς ἦν, ἔδοξεν. Ὅθεν ἀλύων καὶ ὅτι ἁμάρτοι διανοούμενος καὶ ζητῶν πρόσεισιν οὐ μάλα θαῤῥοῦντος τῷ πατρὶ κατ' ἰδίαν. Ὁ δ' ἰδὼν εὐθέως καὶ ἀλαστήσας πρὸς ἑκεῖ-

A νον οἷον τὴν τῆς ἀμπεχόνης ἀκαιρίαν ὠνείδιζε, καὶ, « Τί καλὸν συνειδὼς ἑαυτῷ δράσας Ῥωμαίους, » ἔφη, « τὰ ἐκείνων ἐκχέεις ἐν διατριβαῖς μηδὲν τὸ ἀναγκαῖον ἐχούσαις ; Ἢ γὰρ οὐκ οἶδας, » φησίν, « αἵματα εἶναι Ῥωμαίων τὰ χρυσόσημα ταῦτα καὶ Σηρικά, οἷς ὑπὲρ ἐκείνων ἔδει χρῆσθαι ἐκείνων γε οὖσι ; Ζητεῖς δὲ μαθεῖν καὶ ὑπὲρ ἐκείνων πότε ; Ὅτε ὁηλαδὴ ἐπιστᾶσι πρέσθεσιν ἐξ ἀλλοδαπῆς τὸν ἐκείνων πλοῦτον λαμπρειμονοῦντες δηλοῦν ἔχοιμεν. Ὁ γὰρ βασιλέων πλοῦτος πλοῦτος τῶν ὑπηκόων λογίζεται, παρ' ἣν αἰτίαν καὶ τὸ εἰς δουλείαν καθυπείκειν ἑτέροις σφίσιν οὕτως ἔχουσι καὶ λίαν ἀπώμοτον. Οἷς σὺ διακενῆς χρώμενος οὐ λογίζῃ τὸ πλημμελὲς ὁπόσον. » Οὕτω καὶ ἐπὶ τοιούτοις ὁ εἰς βασιλείαν ἀναχθησόμενος ἐπαιδεύετο.

B ιε'. Ὅπως ὁ πρωτοβεστίαριος Μουζάλων τοῦ μειρακίσκου βασιλέως Ἰωάννου ἐπετρόπευεν.

[P. 22] Τότε δὲ θανόντος ἐκείνου, ὑπεὶ καὶ ὁ πρωτοβεστιάριος Μουζάλων τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ ἀφήλικος βασιλέως ἔχειν ἠγγέλλετο παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως τὸν μοναχὸν ὑπελθόντος, τῷ μὲν μειρακίσκῳ ἐκείνῳ ἄνακτι Ἰωάννῃ οὐχ οἷῳ τ' ὄντι διὰ τὴν ἡλι-

quid, vultu sermoneque declarantibus haud impune laturos qui aliter ac oporteret agerent, uti et e contrario, qui proul par erat officio fungerentur, nequaquam mercede carituros. Ingentis enim utramvis in partem omnino momenti est hominis in civitate primarii recte aut secus factum, prava siquidem vita et mala facinora nobilium par vitium reipublicæ important ac virilium exsectio humano C corpori, quod inde universum debilitatur enerveque fit ac flaccidum. Contra virtus et actio laudabilis principum virorum similis est centro circuli, quo recte constante ac situm immobiliter obtinente proprium status orbis ac circumferentiæ totius fixus ac limus permanet. Enimvero quidni sperari debuit tanta consiliorum sapientia usurum moderatebue ac utiliter præfuturum rebus illum principem, qui rudimentum imperandi sub tali tantoque justi regiminis magistro, patre optimo, posuerit, a quo unicus licet et adultus filius in privatæ sortis humilitate relictus, exclususque consortio ac nomine imperii, accurate otioseque præexercitatus est in omnibus meditamentis artis spisæ ac multiplicis homines regendi ?

14. *Ut Lascaris a patre Joanne ad imperium eruditus fuerit.*

Huic aliquando venatum egresso cum veste auro texta, indeque domum redeunti, occurrit forte pater, et cum se dimississime venerantem nec aspectu dignatus velut inobservatum præteriit, moxque ab adeunte contemptim se avertit. Caput id frigus, nec male ratiocinatus, prudens filius in argumentum haud dubium paternæ in se iræ. Unde postquam æstuasset aliquandiu et severe secum inquirens causam offensionis frustra in sua conscientia quæsiisset, privatim patrem convenit sane sollicitus nec æstu vacuus. Quem ille statim iis intuens oculis

D qui quidam indignationem præ se ferrent, exprobavit illi cultus istius ac vestitus insolentiam tali occasione 39 intempestivi : « Num quid, » ait, « tibi conscius es perfecisse te in Romanorum commodum, ut inde tibi licentiam partam putes abutendi opibus illorum in tuas remissiones ad privatum duntaxat tui animi fructum, non vero ad ullam pertinentes utilitatem publicam ? An nescis istas auro insignes et sericas vestes sanguinem esse Romanorum; quibus idcirco in eorum tantum commoda utendum est, cum res ipsorum sint ? Quæres fortasse quando et quomodo illæ in ipsorum bonum usurpentur ? Tunc videlicet quando admissa exterarum gentium legatione Romani populi opes ostentari in cultu et ornatu principis publici honoris interest, divitiæ siquidem regum divitiæ subditorum reputantur. Extra quam causam publica insignia majestatis ad privatas etiam relaxationes adhibere, id vero sit dominum se monstrare non principem, et quasi servitutem indicere civibus, qui cum liberos se putent et haberi velint, isla vestium odiosa superbia esse velut in mancipiorum ordinem redigi detestantes indignantesque conquerentur. Num jam igitur intelligis, ista levitate traducti ad venatorium usum regii ornatus quantum flagitii consciveris?» Istiusmodi monitis, hac histitutione tam severa hæres imperii a patre optimo ad moderatam et popularem principatus administrationem informabatur.

15. *Ut provestiarius Muzalon pueri principis Joannis tutelam susceperit.*

Hoc porro nunc mortuo, palam vulgatum est protovestiarium tutorem pueri principis a patre imperatore declaratum eo tempore quo morti proximus monachi habitum induit. Sane succedenti in imperium huic puerulo Joanni ea ætate, cui nec ad providendum sibi ratio, neque ad se tuendum vires

κίαν τὸ ἀσφαλὲς περιποιεῖν ἑαυτῷ προνοίας ἔδει πάντως τοῦ μή τι παθεῖν ἀπροόπτως, πολλῶν ὄντων τῶν ἐπιβουλευόντων, κἂν τι μικρὸν κινηθείη, εὐθὺς δρασειόντων τὰ μέγιστα. Διὸ καὶ τῷ κατὰ τὸν Ἕρμον τῆς Μαγνησίας φρουρίῳ ἐκεῖνον φέροντες ἐγκατέστησαν, συχνοὺς τοὺς ὑπτῆρας ἐπὶ βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις τάξαντες. Οἱ δὲ μεγιστᾶνες, οἱ μὲν ἐν ταῖς τιμαῖς ἔτι μένοντες, οἱ δὲ καὶ τῶν ὅπη ποτὲ γῆς ἀκηδέες ἔμενον ἐξ ὀργῆς γωνιῶν ἐξάλμενοι, τῶν μὲν πραγμάτων ἐλευθέρως εἶχον, τῆς δὲ γλώσσης οὔπω θαῤῥοῦντες (οἱ γὰρ Μουζάλωνες ἐφειστήκεισαν) ἐδόσασοδόμευον τὰς ὀργάς, καὶ πάντες προσεποιοῦντο πρὸς ἐκείνους τὸ εὐπειθὲς ὡς ὑπὸ βασιλεῖ δῆθεν τελοῦντες τῷ μειρακίσκῳ, εἰ καὶ ὀδὰξ οἱ παθόντες παρὰ τοῦ πατρὸς, φαγόντος τοὺς τῆς ὀργῆς ὄμφακας καὶ κόνδυ πικρίας ἐκείνους ποτίσαντος, αἱμωδιᾷν ὡρέγοντο τὸν υἱόν. Πλὴν καὶ οὕτως ἔχοντες δυσμενείας οἱ μὲν τῷ ἐπιτροπευομένῳ καὶ νέῳ, οἱ δὲ τοῖς ἐφεστηκόσι, παθόντες μέν τι καὶ ἐξ ἐκείνων τὸ πρὶν, οὐ μὴν δ' ἀλλ' οὐδ' ἡ νέμεσις ἠρεμεῖν εἶα οὕτω παρὰ τὸ εἰκὸς τιμηθέντων μὴ δασμεναίνοντας κακουργεῖν, τῷ πρὸς ἐκείνους τέως φόβῳ συγκατεκλίνοντο. Τότε

A δ' ὁ πρῶτος τῶν Μουζαλώνων, ὃς καὶ τῷ τοῦ πρωτοβεστιαρίου τετίμητο ἀξιώματι, ὁρῶν τὸν φθόνον πολὺν καὶ δεινὸν ὑφέρποντα, καὶ ὡς βασιλείᾳ παρὰ πολλῶν ὑποπτεύοιτο, κἀντεῦθεν τὸν μέγαν κίνδυνον ὑφορώμενος, ἔγνω συνετὸς ὢν πείρᾳ τὸ στράτευμα δοκιμάσαι, ἅμα δὲ καὶ τοὺς μεγιστᾶνας γνωρίσαι ὅπως ἔχοιεν ἐκείνῳ διαθέσεως, πολλὰ πρότερον ὑποταγῆς καὶ δουλείας σύμβολα πρὸς τὸν ἀφήλικα δεσπότην σπουδάζων οἷς λέγοι καὶ πράττοι ἐνδείκνυσθαι. Τότε τοίνυν συγκαλεσάμενος ὅσον ἦν τὸ τῆς γερουσίας καὶ ὅσον τοῦ βασιλείου γένους ὅσον τε τῶν ἀρχόντων καὶ ὅσον τῆς στρατιωτικῆς τάξεως, παρόντων ἐκεῖσε καὶ τῶν τοῦ προπάππου [P. 23] τοῦ βασιλέως Λάσκαρι αὐταδέλφων, ὃς δὴ καὶ οὗτος τὸ πάλαι βασιλείας διέπρεπε διαδήματι καὶ τὰ τῆς Ῥωμαίδος πράγματα συγχυθέντα ὡς εἶχεν ἀνεκαλεῖτο, οὐδὲ τυφλῶν ἐκεῖθεν ἀπόντων (ὁ Στρατηγόπουλος δ' οὗτοι ἦσαν καὶ ὁ Φιλῆς), καὶ παντὸς ἄλλου μεγιστᾶνος συμπληροῦντος τὸν σύλλογον, ἐφ' ὑψηλοῦ στὰς ὡς ἂν ἅμα οἵ τε πρῶτοι ἀκούοιεν καὶ οἱ ὕστατοι, ἔλεγε τάδε·

B

suppeterent, opus omnino erat idoneo præsidio, ne quid improvisum pateretur. Multorum quippe ipsi clam insidiantium infesta odia imminebant in occasionem ei nocendi; quos sane, si quis motus rerum vel levissimus exsisteret quo aliqua modo quidpiam novandi opportunitas daretur, avide illam captaturos et vel extrema quæque 40 strenue ausuros apparebat. Quare illum in munitissimam arcem ad Hermum Magnesiæ submovendum censuerunt, addito idoneo comitatu et solita regiæ familiæ ac palatini ministerii frequentia, studiose delecta ex fidis viris et ad invigilandum saluti pupilli principis gnavis et acribus. Cæterum optimates, sive qui in usu honorum et functione magistratuum perstabant, sive qui varie dispersi, indeque male animati erga exsilii auctores hac conversione rerum prosilierant ex angulis, libere jam agere illi quidem audebant, continebant tamen linguas, et metu invigilantium acriter et quasi e specula susurros omnes aure anxia captantium Muzalonum taciti ringebantur, ira odioque penitus conditis et simulatione obsequii velatis. Præ se ferebant enim parere se ipsis velle ut vicem gerentibus imperatoris parvuli, cui etiam per ministros et vicarios imperanti libenter obtemperarent. Hæc in speciem ostentabantur, interim dum ii præsertim qui nupero principatu passi adversa fuerant, mordicus in proposito contrario hærebant, ulciscendi videlicet in filii caput acceptas a patre injurias, ac vehementer optabant efficere ut Joanni filio dentes obstupescerent ex eo quod Theodorus pater ejus avam acerbam iræ immitis et ipse mandisset et expressum ex ea succi amari poculum ipsis propinasset. Hujus generis infestis sensibus atque affectibus arcano passim gliscentibus partim in adolescentulum principem paterna laborantem invidia, partim in potentes rerum, ut quisque ab iis alias se aliud

quam quod optasset passum memineral, pronum judicatu est haudquaquam temperaturam a conatu lædendi nocendique capitibus exosis multitudinem iratam, nisi metus potentiæ armatæ conscium sibi exiguarum virium furorem privatum coerceret. Neque hic tamsuspectus et minax tumor rerum quorsum tandem erumperet non verebatur Muzalonum C natu maximus, protovestiarii eminens dignitate. Ergo is homo nec hebes nec incautus, perspecta non dubiis signis invidia contra se ingenti, cogitoque 41 tacitis suspicionibus multorum designari se ac reum agi affectati per scelus imperii, indequc quantum suo capiti periculum impenderet, prudenter æstimans, sapienti consilio decrevit experimentum capere voluntatis studiique militum erga se, explorareque quemadmodum in se affecti optimates essent. Igitur multis prius documentis palam exquisiti affectus fidei ac venerationis erga impuberem Augustum edilis dicto factoque, ex quibus omnes intelligerent sc ab omni cogitatione insidiandi capiti aut majestati ejus esse quam alienissimum, convocavit quotquot aderant senatores principesque universos regii sanguinis, quantumque magistratuum quantum ex militari ordine cogi ex propinquo potuit. Convenerunt quoque in eum cœtum fratres proavi imperatoris, Lascaris, qui et ipse olim magnam sibi laudem peperit imperii præclare administrati, rem Romanam ex afflicta et retro lapsa in multo meliorem revocans statum. Ne cæci quidem abfuere Strategopulus et Philes, concurrentibus pro se quoque magnatibus similiter cæteris. Quibus cunctis consessu specioso ac venerabili conventum ornantibus apparuit stans in loco superiori protovestiarius, unde conspici pariter ob omnibus et a primis non minus quam ab ultimis audiri posset, statimque in hunc modum loqui cœpit:

D

ις'. Δημηγορία τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μουζάλωνος.

« Τὸ μὲν τὰ ἡμέτερα ἀρχῆθεν πρὸς ὑμᾶς ἀρτίως συντάττειν, εὐγενεῖς ἄνδρες καὶ σύντροφοι, περιττὸν, οἶμαι, δοκεῖ καὶ τοῦ παρόντος ἔξω καιροῦ· ἀνάγκη γὰρ ἐπείγει ταῦτα παρόντας τοῦ κατὰ πόδας διεξιέναι. Τέως δ' οὖν μόνον οὐ γεννηθέντες ἐν τοῖς βασιλείοις ὑπὸ πατρὶ ὑπηρετοῦντι κἀκείνῳ τοῖς βασιλεῦσιν ἐτράφημεν, καὶ προσληφθέντες ἀνήχθημεν παιδευόμενοι ὑπὸ τοῦ μακαρίτου βασιλέως ἡμῶν ὑφηγεμονεύοντος τῷ πατρί. Καὶ ὡς πιστῶς ὑπηρετοῖμεν προσκείμενοι, ἐφ' οἷς ἂν καὶ προστάσσοι, ἀγάπην φόβῳ μιγνύντες, πάντες ἂν μαρτυρήσοιτε. Οὐ γὰρ ἦν ἡμᾶς ἄλλο τι τρέπεσθαι ἢ καθυπουργεῖν ἀδόλως τῷ κυριεύοντι, κἂν ἴσως τὸ εὐδοκιμεῖν οὐκ ἦν ἐφ' οἷς προὐθυμούμεθα· πίστιν δὲ μετὰ προθυμίας, κἂν μὴ ἀνύῃ τις, καὶ δύσνουν νικᾷν εὐδοκίμησιν οἴδαμεν. Τὸ δὲ καὶ τιμὰς λαβεῖν ἡμᾶς καὶ τῶν ἀξιωμάτων παρ' ὃ προσεδοκῶμεν τὰ μέγιστα βασιλεύσαντος τοῦ δεσπότου, ἐκείνου θέλοντος ἦν. Τί γὰρ ὑμῖν καὶ ἦν εἰς τὸ θαυμαστὸν, ὥστε καὶ τιμηθῆναι τοσαῦτα; ὅμως ἐοῦκει τῷ βασιλεύοντι, καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τῶν ἀξιωμάτων ἦμεν, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ κακεντρεχῶς ὑπέρχεσθαι τὸν καιρὸν καὶ τὰ ἐς βλάβην τισὶ πραγματεύεσθαι. [P. 21] Οἶδεν εἰς τοῦτο τὸ ἡμέτερον συνειδός. Οὔτε γὰρ τὸ τοιοῦτον ἦρξεν ἡμῖν τῆς τιμῆς, καὶ τὸ μετὰ ταῦτα κρατύνειν οὕτως αὐτὴν λίαν ἡγούμεθα τῶν αἰσχίστων· ἀνδρὶ γὰρ δυναμένῳ μέγα παρ' ἄρχοντι, εἰ τοὺς ἄλλους πτερνίζοι ὑποβάλλων τὰ μὴ καθήκοντα, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ δικαίως ἂν νεμεσήσειεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ὠμοπείραις ἀγεννέσι καὶ ἀνελευθέροις ὑποποιήσεσιν ὑποτρέχειν τὸν ἄρχοντα, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἐφέλκεσθαι τὰς θύρας τῆς ἐκείνου εὐμενείας τοῖς ἑτέροις ἐπιζυγοῦντας, ἔδειξαν αἱ πολλαὶ τῶν ἐκείνου πληγῶν ἐπιφοραὶ, ὥστε πολλάκις ἡμᾶς ἐγγίζειν τῷ θανάτῳ μαστιγουμένους. Ὅπως δὲ καὶ πρὸς ὑμῶν ἕκαστον ἀγάπης εἴχομεν. καὶ ὡς τὴν ὑμετέραν παρ' ἐκείνῳ ἀπυδοχὴν τοῦ παντὸς ἐτιμώμεθα, πολλοὺς οἶμαι γινώσκοντας ἐξειπεῖν. Εἰ δέ ποι καὶ μὴ ἀνύοιμεν ἱκετεύοντες, οὐ πρὸς ἡμᾶς οἶδα τοῦτο. Ἡλίκον τὸ δύσκολον τοῦ καιροῦ περιβάλλειν μεγίσταις ὑποψίαις καὶ τοὺς μηδὲν δικαίως ἂν ἐγκληθησομένους, εἰ ὀρθῶς τις κρίνοι, οὐδὲν ἀπεικὸς ἴσως. Ἡ γὰρ τοῦ καιροῦ δυσκολία ἁψαμένη καὶ τῶν μεγίστων, καὶ οἷς οὐκ ἦν παθεῖν ἐκ δικαίου, ἐκείνοις μὲν συμφορὰν, ἡμῖν δὲ ὑποψίαν (οὐ γὰρ κα-

16. *Concio protovestiarii Muzalonis.*

« Res nostras a principio apud vos hodierna oratione repetere, viri nobiles æquales et sodales mei, superfluum opinor videretur et alienum ab hoc tempore, quo aliud nobis objicitur necessarium dicendi argumentum, isti utique prævertendum. Obiter solum innuam nos tantum non in palatio genitos a patre, ministro et ipso imperatorum, in aula 42 educatos esse, et in palatinum pedagogium adscitos sub imperatore, quem modo mortuum lugemus, rudimenta puerilis institutionis prima posuisse. In ejus obsequio sub patre dominantis adolevimus; et qua ei fide servierimus incumbentes impetu affectuque toto in ea quæ jubebat, amorem cum metu miscentes, testari potestis universi vos. Nunquam enim vel tantillum defleximus a recta fidelis obsequii via, nec aliud studuimus quam sine fraude ac fuco sincere obedire domino, etiam in his ubi forte, quod studio summo conabamur, ad finem illi placendi non pertingeret. Sic enim statuebamus, fidem cum officiosa voluntate, licet successu destitutam, præferri debere obsequio quod non studiose nec benevolo suscipitur affectu, licet prospere ac cum agentis laude perpetretur. Quod autem honores admisimus et dignitates exspectatione nostra majores, atque adeo maximas, imperante domino nostro, voluntati ejus imputandum est. Quid enim nos egimus tam egregium ut tantum honorari mereremur? Tamen ita imperanti visum. Et nos in dignitatibus sumus, non tamen ut astuta malignitate immineamus occasionibus nocendi, et in cujusquam damnum potestate abutamur. Testem in id damus conscientiam nostram. Neque enim aut ejusmodi damnatæ artes viam nobis ad crescendum munierunt, aut conducere putamus ad firmandam nobis possessionem honorum turpissimum istud genus astutiæ. Homini quippe apud principem potenti, si conetur supplantare alios, suggerens quod irritare adversus innoxios regnantem possit, nemo est qui non juste succenseat et dira imprecetur. Sed neque nos adulationibus vilibus et libero indignis assentatiunculis circumvenisse facilitatem principis, et ita in ejus irrepsisse gratiam ut fores ejus benevolentiæ supra nos attraheremus 43 excludendis aliis, satis indicant inflictæ nobis ab ipso liberis dictis offenso multæ nec leves plagæ, ita ut ad mortis sæpe vicinam flagella nos ejus admoverint. Charos autem nobis vos omnes esse, et ut vestram cujusque introductionem in ejus gratiam commodorum etiam nostrorum ac fortunæ damno procuraverimus, multos puto dicturos, qui præclare norint. Quod si quid ex cujuspiam vero impetrare supplicando nequivimus, non id imputandum nobis, utique consciis sincerissimi in ejusmodi officiis studii, sed tribuendum difficultatibus temporum, suggerentibus menti principis acres suspiciones in quosdam omnino inculpatos, si recte judicaretur. Quis enim moris humani sciens non ita evenire solere novit? Temporum, inquam, certis momentis confusa quædam maligne perplexitas summis etiam viris suspiciones iniquissimas aspergit, importat que calamitates iis qui multari ex merito non potuerant; nobis autem familiaribus principis suspicionem verisimilem, non veri tamen criminis imponit, quasi causis et auctoribus malorum quæ prævertere nequivimus. Cæterum hujusmodi omnium judex si divinus oculus, qui scit malitiam punire; nec ei fraus cujusquam valet obrepere. Itaque si quæ contigerunt talia, nobis invitis et plane innoxiis contigerunt. Et quæ pœnæ innocentibus

κίαν εἴποιμεν) ἐκ τοῦ εἰκότος προσῆψε. Πλὴν ἑκάστου κριτὴς τὸ θεῖον ὄμμα, ὃς οἶδε κακίαν κολάζειν μηδὲν ἐχόντων παραλογίζεσθαι. Οὕτως ἡμεῖς ἐλεύθεροι τῶν τοιούτων, ἂν τισι συνέβη καὶ τὰ ἀνήκεστα. Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλημα περιῆν παντὸς ἐμποδὼν ἱσταμένου, ᾧ δὴ προσίστασθαι μὴ καὶ κίνδυνος ἦν ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἡ ἀκαιρία προσῆν· κρεῖσσων γὰρ βασιλεὺς, ὅτ' ὀργίζοιτο χείρονι. Καὶ ταῦτα μὲν ὥστε δεῖξαι μήτε τὰ ἀξιώματα σπουδάσαντας σχεῖν, μήτε τῆς ἐπί τινας τῶν μεγιστάτων τοῦ βασιλέως ὀργῆς δικαίως ἔχειν ἡμᾶς αἰτιᾶσθαί τινας. Ἀλλ' ἦν μὲν ἴσως καὶ πταῖσμά τινι, ἦν δ' ἄλλοις καὶ οὐκ ἐν ἀγαθοῖς ὑποψία, ἦν δὲ καὶ βασιλέως ἐπί τισι θέλημα θυμῷ συγκρυτούμενον. Καὶ ἄλλος ἀγαθὸς ὢν ἀδόκιμος ἔδοξε καὶ παρώραται, ἥκιστ' ἄξιος ὤν. Ἦν οὖν ἐκείνων καιρὸς, οὕτω δύξαν τῷ κρείττονι. Ἀλλὰ νῦν, οἶμαι, ἔστι καὶ τῆς ἀνέσεως. Ἰδοὺ γὰρ ὁ κρατῶν ἐκποδίων, καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου ἄξιος ἄρχειν μεῖράξ ἐστιν, ὡς ὁράτε, καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς μὲν πιστοῖς οὖσι τῆς ἐπ' αὐτῷ δεῖ φροντίδος, συχνῆς δὲ τῆς ἐπιμελείας, ὡς ἂν καὶ πρὸς τοὺς ἐντὸς καὶ πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἀγρυπνεῖν ὀφείλουσι, μή πως λαθόν τι τῶν ἀνηκέστων γένηται. Ὅπως δὲ καὶ καλῶς ἔχει καὶ δίκαιον πιστοτέραν τὴν ὑπηρεσίαν νῦν ἢ τὸ πρότερον συντηρεῖν τῷ δεσπόζοντι, οὐδὲν ὑποστειλάμενος λέξω.

A [P. 25] Πρῶτον μὲν τὸ νέαις τῆς ἡλικίας φροντίσιν ἀττάλλειν καὶ μηδὲν ὑπορύττειν τὸν βασιλεύοντα πρὸς τὰ παρὰ τῶν ἀρχομένων πραττόμενα ἐφέλκοντός ἐστιν ἐφ' ἑαυτὸν εὔνοιαν, μηδὲν ὑπονοούντων πείσεσθαι, καὶ τοῦ φόβου ἀπόντος μὴ δειλιῶντι καὶ περὶ ἑαυτῷ ἕτοιμος ἐσεῖται τὰ τῆς ἀγάπης ἐνδείκνυσθαι. Τὸ γὰρ σπουδαῖον, ἐφ' ᾧ τις ὑπηρετοίη, ἢ φόβου ἢ μὴν ἀγάπης συνιστώντων, καὶ ἡμῖν ἀνάγκης πάντως οὔσης ὑπηρετεῖν, ἀπόντος τοῦ φόβου τῇ ἀγάπῃ τὸ πᾶν περιστήσεται· παρούσης δὲ καθαρᾶς τῆς ἀγάπης καὶ ἀβολιώτου οὐσ ἔστιν ὅστις καθυφήσει τοῦ πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἐπιβάλλοντος ὥστε καὶ ἀμελεῖν. Καὶ πρῶτον μὲν τοῦτο, δεύτερον δὲ καὶ ὅτι ὑπὸ νέῳ καθισταμένῳ δεσπότῃ βασιλευόμενοι, ὅτι καὶ μὴ ἀναγκαίαν οὖσαν τὴν εὐεργεσίαν τὴν ἀπ' ἐκείνου πρὸς τὸ ὑπήκοον ὁ καιρὸς ἀναγκαίαν ποιεῖ, οὐχ ὅπως ἐκφύγοιμεν κακῶς παθεῖν μέλλοντες ζητήσαιμεν, ἀλλ' ὅπως εὖ παθεῖν ἡμῖν γένοιτο ἐλπίζοιμεν προσδοκῶντες. Ἕτοιμος δὲ καὶ ὥνπερ ἕκαστος θέλει, εἰ μόνων ἄξιος κρίνοιτο, τυχεῖν ἔστι, καὶ τὸ δαψιλὲς τῆς εὐεργεσίας προσέσται. Νέος γὰρ ὢν ὁ κρατῶν καὶ ὑπὸ κηδεμόσι τελῶν τῇ μὲν σφετέρᾳ βουλήσει, ὅθεν πολλάκις καὶ τὸ σφάλλεσθαι πρὸς τὸ πρέπον ἐστὶν, ἀρχοντικοῦ τύφου τοὺς λογισμοὺς ὑπερβαίνοντος, οὐχ ἕξει χώραν διδόναι. Τοῖς δὲ κη-

B

deinde irreparabiles si inflictæ sunt, sine consensu, sine culpa sunt nostra inflictæ, sola et nobis ineluctabili regnantis voluntate. Dicet aliquis : Potuit talibus præsens objicere se medium et injuriæ obstare. Potuit, sed patientibus inutiliter, sibi noxie: suam enim sic fortunam perderet, alienæ non prodesset. Vis contra major et invicta necessitas ruebat, obstantia quæque perruptura. Prævalet enim rex, cum imbecillo irascitur. Hæc dicta sint, ut demonstretur neque quod dignitates, non studio quæsitas, acceperimus, neque si quæ iratus princeps sæve in quosdam optimatum infestaque decreverit, crimini nobis juste a quoquam verti posse. Sed vel his causam præbuerit quis 44 lapsu quodam suo ; alios tanquam non bonos falsa suspicio traduxerit ; excesserit denique in aliquos ira consultrice non fideli usa voluntas principis. Perque similes his causas evenerit ut qui bonus erat pro suspecto rejiceretur, præteriretur non minus dignus assumpto. Sic tum erant tempora. Sic tunc visum summam habenti potestatem. At præterito illi jam tempori aliud successit plane diversum, tempus remissionis et securitatis. Ecce qui tunc regnabat sublatus e medio est : ei successit ex illo genitus dignus imperio. Puer est, ut videtis. Propter hoc fidorum plurium egot cura, frequenti etiam et sollicita diligentia. Custodibus tam chari capitis intendenda vigilia est, tam in eos qui intus quam in eos qui foris sunt, ne quod ei alicunde malum immedicabile clam obrepat. Causas porro, cur fas et æquum juri et officio consentaneum sit fidelius ministerium obsequiumque constantius pariter et alacrius nunc quam antea unquam exhibere nos ac

C

D

navare communi domino, nihil dissimulans dicam. Primum illa simplicitas domini, puerili sinceritate, sine arte fuco quidvis agentis, nihil occultando, nihil clanculum aut arcane machinando, nihil suspiciose cogitando de iis quæ subditi faciunt, quid aliud quam trahit et ineluctabili quadam pellacia rapit ad sese omnium benevolentiam, studia, tenerrimos affectus, utique erga omni jam ex parte amabilem principem, a quo nemo quidquam quod nolit passurum sese vel cogitando possit fingere? Excluso autem metu omni restat pura charitas et libera, cujus solius generoso ac laudabili impulsu pronum est 45 ut studium quisque ostendat in principem, unde quod sibi metuat plane nihil est. Sane obsequia civium in reges harum fere altera causarum movet, timor aut charitas. Quare cum nunc constiterit timori nullum locum esse, sequitur id totum imputandum charitati. Ubi autem adest vera et sincera charitas, fieri non potest ut quidquam quisquam recusel, quidquam negligat eorum quæ ad illius quem vere diligit obsequium pertinent. Altera quæ quod proposui suadet ratio, hæc est. Recens instituto principi beneficentia in subditos, alio tempore libera, tali rerum articulo necessaria fit. Non modo igitur metu vacamus, sed in spes optimas vocamur; nec tota nostra in securitate a malo felicitas sita est, quibus præterea ostentetur expectanda copia bonorum. In promptu est quod quivis optat. Velit modo, accedat : accipiet, si dignus judicetur ; votis quamvis avidis occurret largitas minime avari, quippe juvenis, principis, ejusdemque non proprio arbitrio res dispensantis. Quod si esset, timeri magis posset ne illi sua per se tractanti obreperet

δεμόσιν ἔστι καὶ προσελθεῖν ἐκ τοῦ παραχρῆμα, καὶ νύξαι λέγοντα συνεχέστερον. Τῶν νῦν ἐλπίζειν ἐντεῦθεν ῥᾳδίως τυχεῖν ὧν ἔραταί τις, πῶς οὐ μετὰ ῥᾳστώνης ἁπάσης δουλευτέον τῷ βασιλεῖ; χωρὶς δὲ τούτων, καὶ σιωπῶ τὰ πλεῖστα, τότε μὲν γὰρ καὶ δέος ἦν μὴ κατορθώσας παρακρουσθῇ τις, ἄλλων τὴν βασιλικὴν ὑποποιουμένων ὁρμὴν τρόποις οἷς ἐκείνῃ πέφυκε κλέπτεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο οὔτ' ἦν σπουδάζειν ἐπὶ τὸ μεῖζον ἢ καιὰ τοὺς ἄλλους πράττειν πειρᾶσθαι, τοῦ δυνάμενου λέγειν πρὸς βασιλέα καὶ μαρτυρεῖν καθαρῶς οὐκ ὄντος, καὶ μάταιος ἦν ἡ σπουδὴ τῷ σπουδάζοντι παραλογιζομένῳ πολλάκις καὶ ζημιουμένῳ τὴν ἐφ' οἷς ἔπραξεν εὐδοκίμησιν. Νῦν δ' ἀλλ' ἐπὶ τῶν κηδεμόνων τῶν πραγμάτων τελουμένων καλῶς ἂν ἔχοι τὴν ἑκάστου σπουδὴν φανερὰν εἶναι καὶ τοῖς ἀμείνοσιν ἀνταμείβεσθαι. Διὸ καὶ σπουδαστέον ἡμῖν, ἐπεὶ οὐκ ἔστι τὸ τὸν βασιλέα δεδιέναι, τὸ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως φοβεῖσθαι, ὡς ἐντεῦθεν ἢ εὖ, εἰ σώζοιτ' ἐκεῖνος, ἢ κακῶς, εἰ μὴ σώζοιτο, ἡμῖν ἐλπίζειν συμβαίνειν. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἐμους συστρατιώτας ὑμᾶς καὶ συντρόφους· [P. 26] πρὸς δὲ τοὺς οἷς ὑπερέχει τὸ γένος καὶ διαπρέπει τὰ ἀξιώματα, ὑπέρχεταί μοι μετὰ παῤῥησίας καὶ τῆς προσηκούσης ἐλευθερίας εἰπεῖν ὡς ἀληθῆ λέξοντι. Ἐγὼ οὔτ' ἰδίαις καὶ αὐτοβούλοις προαιρέσεσιν οὔτε μὴν σκοπῷ τινι καὶ μελέτῃ ταῖς τοῦ βασιλέως προσανέχειν ἐπιτροπαῖς ἥρημαι, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐπιστολὰς πληρῶν βασιλέως, ἔπειτα δέ. Ἀλλ' οὐ βούλομαι λέγειν. Πλὴν καὶ ὑμῶν θελόντων, οὕτω καὶ μόνον προσανέχειν καὶ ὅτι ταῖς ἐπιτροπαῖς βούλομαι. Εἰ δ' οὖν, ἄλλ' ὑμεῖς μὲν τὸν ἐπιτροπεύσοντα ἐφιστᾶτε, ἐμοὶ δ' ἀρκέσει τὸ ἐπ' ἐσχάτοις τάττεσθαι. Κἂν τις τὴν βασιλικὴν σωτηρίαν πρεπόντως πολυωρίᾳ καὶ ἰδιωτεύσας ἀγαπήσω, καὶ προσλιπαρήσω μὴ ὀργίζεσθαι τὸν δεσπότην, εἰ λυπεῖν τινας ὑμῶν δακοίη τὸ ἐμὸν ἀξίωμα. Κρεῖσσον γὰρ ὡς ἕνα τῶν στρατιωτῶν ἐξυπηρετοῦντα ἀσφαλῶς διάγειν ἢ φόβῳ καὶ ὑπονοίαις μετ' ἀξιώματος ζῆν. Ἰδοὺ τοίνυν κατ' ἀγαθὴν πάντως πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ὑπήκοον εὐπειθεῖ καὶ τὸ στρατιωτικὸν εὐτακτεῖ καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἠρεμεῖ. Καὶ πολλοί τινες ὑμεῖς καὶ μεγάλοι, οἱ μὲν πρὸς αἵματος τῷ κρατοῦντι, οἱ δὲ καὶ τοῖς ἀξιώμασι διαπρέποντες καὶ καθ' ὅ τι ἄν τις εἴποι καλὸν καὶ γενναῖον ὑπερτεροῦντες. Καὶ ἀνάγκης οὔσης νεοκομεῖσθαι τὸν βασιλέα, ἐκλεγέσθω μὲν ὁ μὴ ἀπάδων, ἔφομαι δὲ κἀγὼ

consuetus regum fastus ad spernendos subditos minusque curandas necessitates eorum; metueretur etiam ne non adiri posset, ne non illi vacaret attendere. Nunc nihil oberit. Habetis expositos ad vestros usus curatores ejus; convenire licet quando et quoties libebit, instare quin etiam, iterare petitiones, quam crebro et quam assidue opus fuerit urgere. Annon igitur justa causa est facile ac prompta voluntate obsequenti principi, spes certa et fundata impetrandi et consequendi ab eo quæ quiscunque concupierit? Hæc non essent, si res non gubernarentur per fidos et accessu facili cunctis expositos ministros. Nam cogitate nupera, et conferte cum præsentibus. Plurimas reticebo differentias, has tantum indicans. Tunc metus erat ne qui etiam rectissime egisset, offenderet gratiaque excideret, aliis in eum principis iram concitantibus, iis modis **46** eaque arte quam ex observata natura ejus atque indole foro intelligebant ad scopum intentum efficacem. Hinc erat inutile contendere studium et conari plura quam alios, cum nemo esset qui posset hoc ipsum imperatori significare ac debitum virtuti testimonium reddere. Vanus, inquam, erat labor impendere se publico et magna in rem principis moliri, cum sæpe contingeret delusum et circumventum, qui sic egerat, pro laude ac gratia damna et contumeliam referre. Nunc rebus ministrorum fidelium curæ commissis, nullum recte factum latebit, cujusque virtus agnoscetur, studium palam erit, labor compensabitur condignis præmiis. Quare augendum studium est, contendenda industria in obsequium principis, et a quo nihil timemus, ei cuncta timeamus. Felices erimus si salvus sit, si quid illi acciderit, pericrimus nos quoque. Bona et mala nostra ex fortuna et prosperitate illius pendent. Hæc hactenus ad commilitones et sodales meos dixi; deinceps ad eos quorum eminet genus, quorum dignitates in republica præfulgent, hæc dicenda judicavi, cum ea libertate ac fiducia quam inspirat loquenti conscientia veritatis. Ego non propria inclinatione privatisque consiliis ad tutelam principis accessi nec arte aut ambitu incubui ut ab ejus patre tam arduo negotio præficerer, sed primum eo prosilui supremis mandatis imperatoris obsequens, deinde. — Sed revoco me, neque isto genere orationis uti volo. Id solum apud vos profiteor, ita me velle perseverare in hoc munere, si vos jubeatis. Decernite igitur quod placet. Præficite isti curæ, si videtur, alium: cedam libenter, redigique me patiar in ordinem, loco **47** vel infimo contentus; videnque a vobis delectum alium idoneum qui pupilli principis saluti, ut par est, invigilet, æquissimo animo privatæ quietis sortem amplectar. Agam quin etiam infimis precibus cum principe, ne moleste ferat recedere me ab ejus cura, quod ea tanta tamque honorifica præfectura ornatum esse me quibusdam vestrum non probetur. Præstabilius enim longe est in militis vel gregarii conditione ac fortuna reipublicæ servire, quam metu et suspicionibus anxium in dignitate vivere. En igitur per beneficam providentiam Numinis et subditi dociles ad parendum sunt, et disciplinam milites servant, et quiescunt quiescereque nos sinunt hostes, et iste vester ordo amplissimorum principum abundat numero, quorum quidam imperatoris consanguinei, quidam primis sunt dignitatibus illustres, dotibusque omnis generis præclaris, quæ quemque commendare vel maxime possint, summe conspicui. Ex his eligatur qui, quod res poscit et necesse est,

καὶ τῷ κοινῷ ψηφίσματι θήσομαι. Οὐ γὰρ ἰδίας συστάσεις, ἀλλὰ τὴν τοῦ βασιλέως προὔργου παντὸς ποιούμεθα. Κἂν οὐ θέλοι τις ἄλλων ψηφιζομένων, οὐδὲν ἀνύσειεν ἂν μὴ θέλων ἐκεῖνος· ἡ γὰρ ὑμετέρα ὑπερτερήσει βούλησις. Οὕτως ἐγὼ δημοτικῶς ἔχω ὥστε καὶ μηδὲν ἐπὶ μηδενὶ ἀξιούμενος μείζονι ἀγαπᾷν, καὶ θελόντων μὲν προφρόνων ὑμῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων μένειν αἱρεῖσθαι, μὴ θελόντων δὲ πάντ' ἐᾷν καὶ μηδὲν πολυπραγμονεῖν ἐθέλειν, κἂν ζημιοῦμαι τὰ ἔσχατα. Παρακαλῶ τοίνυν μηδὲν ὑποκρυπτομένους καὶ ὑμᾶς τἀληθὲς ἐρεῖν. Τίς γὰρ ἡ τῆς δειλίας ἀνάγκη τοῦ μὴ παριστάμενον λέγειν; ὁ γὰρ ἀντιλέξων οὐκ ἔστι, καὶ φόβος οὐδείς, ἤν τις τὸ δοκοῦν λέγειν αἱρεῖται. Αὐτόθεν τοιγαροῦν καὶ βουλευέτω τις καὶ πραττέτω σὺν ἄλλοις τὸ χρήσιμον, καὶ τό τινι παραστὰν εἰς γνώμην εἰπεῖν ἀσφαλὲς, ὡς εὐμενῶς ἀκουσομένων κἂν ὅ τι λέξειε. Δεσπότῃ γὰρ προσκρούειν ἴσως οὐκ ἀσφαλὲς, ἐξ ἴσου δὲ προσφερομένῳ τῷ λέγοντι τὰ τῆς παῤῥησίας ἔχοι καιρόν, ὡς μείζονος ὂν ἢ κατ' ἐκείνους τὸ κρίνειν. Ἀλλὰ καὶ τούτου νῦν οὐχ ὑπόντος, ὁ λέξων ὅ τι καὶ βούλεται ἑκατέρωθεν ἔχει τὸ εἰς αὐτὸν ἀκίνδυνον. »

A [P. 27] Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ πρωτοβεστιαρίου ἄθρουν μὲν τὸ πλῆθος ξυμμιγῇ τὴν φωνὴν ἀφῆκαν, καὶ ὑπεραποδεχομένοις ἐφῆκεσαν τῷ ὑπ' ἐκείνῳ μετὰ τὸν βασιλέα τετάχθαι, ἐμφανεῖς τε ἦσαν ἀνασμενίζοντες μὲν τῷ κρατοῦντι, παρενείροντες δὲ κἀκείνῳ πλείστους καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐπαίνους ὡς ἀξίῳ μετ' ἐκεῖνον σφῶν ἄρχειν ἐθεράπευον τὸν καιρὸν οὐχ ἧττον, τὴν παρακινδύνευσιν δεδιότες, ἢ τὰ κατὰ νοῦν ἔλεγον. Τῶν δέ γε μεγιστάνων ἄλλος ἄλλο τι πρὸς τὸ παρὸν ὑποφωνοῦντες δῆλοι ἦσαν τῷ καιρῷ χαριζόμενοι, σεμνολογοῦντες οἷον καὶ ἑαυτῶν ἐκεῖνον ὑπερτιθέμενοι. Τῶν δὲ συμβάντων τοσοῦτον ἀπεῖχον ἐκεῖνον δοκεῖν αἰτιᾶσθαι, ὥστε καὶ τῷ βασιλεῖ μόνῳ τὰς αἰτίας προσῆπτον, καὶ ὡμολόγουν οὐκ ἔξω τοῦ δικαίου παθεῖν, εἰ μὴ δι' ἕν ἄλλο ἢ τὸ ὑπὸ δεσπότην
B τελοῦντας τὴν σφῶν εἰς χεῖρας ζωὴν ἔχοντα, ἐκείνῳ καὶ μόνον δοκοῦν ὑπευθύνους εἶναι καὶ τιμωρεῖσθαι.

ιζ'. Ἀπολογία πρὸς τὴν δημηγορίαν τοῦ Παλαιολόγου.

Ὁ δέ γε Παλαιολόγος Μιχαὴλ καὶ μέγας κονοσταῦλος τὸ τηνικαῦτα, ἢ καὶ ταῖς ἀληθείαις ὢν θεῖος ἐκ γυναικὸς ἐκείνου καὶ συμμετέχειν ὥσπερ τοῦ γένους

tutelam pueri principis exerceat. Assentiar, accedam, et communibus calculis meum adjungam: non enim privatas rationes status fortunæque nostræ, sed principis utilitatem ac salutem ante omnia quærimus et cunctis præferimus. Qui electus a vobis fuerit, si deprecubitur honorem, frustra erit: vincet enim consensus vester ejus modestiam, nec sua cum verecundia judiciis omnium vestrum ad extremum obniti patietur. Me quod attinet, ita C comparatus sum, ut nec si vos jusseritis pergere in suscepto munere detrectem, etiam nullo addito honore vel auctoramento majori; et si alio nutus vestri propenderint, statim sim acquieturus et tranquillo securoque animo recessurus domum, nihil inquirens de causis quæ vos ad sic de me statuendum impulerint, etiamsi damna fortunarum et status in me **48** inde gravissima redundarent. Oro igitur obsecroque vos ut et ipsi sine ullo fuco quod vere sententis offeratis. Quæ enim est timendi causa? Aut quæ obtendi posset excusatio idonea ignavæ dissimulationis ab eo qui sententiam de republica rogetur in hoc amplissimo et gravissimo concilio? Promatur libere quidquid in animo est. Excipietur æquis auribus, nec erit qui mera con- D tradicendi libidine oppugnet. Nullus denique metus impendet, quo revocari aut retardari quivis possit ab eo qualicunque proferendo, quod aut mentis judicio senserit aut voluntatis arbitrio elegerit. Agedum, statim ex nunc eatur in sententias, consulat quisque, in medium, agatque quod vult, quod putat utile. Securum et tutum est promere quidquid demum in mentem venerit. Attentos, faciles, ad quivis audiendum paratos en nos omnes. Ubi princeps in senatu est, causa esse potest circumspiciendi quid quis dicat: prona enim est dicenti apud dominum offensio, nec ea si quæ contigerit

vacans periculo. Quali non est expositus qui loquitur ad sibi pares. Nullus hic principali eminens fastigio astat dicendorum arbiter: similis conditio est omnium et commune judicium. Quare hic liberæ orationi et nihil metu reticenti, quamcunque in partem incubuerit sententia, hic profecto, si usquam, locus est. » Hæc protovestiario locuto conferta quidem multitudo nescio quid mistum confusis acclamavit vocibus, quæ declarare viderentur libenter se illi post imperatorem subjici, apparebat ea dici studio assentandi principi. Congerebant et in protovestiarium liberaliter laudes, etiam invidiosas, dignum videlicet cum qui ipsis imperaret prædicantes. Quæ magis servientium tempori et liberæ orationis pericula caventium voces erant, quam quæ veros animorum sensus exprimerent. Optimatum vero **49** alius aliud pro re præsenti submisse ac perfunctorie dixerunt, ita ut gratificari eos potientibus tunc rerum palam esset. Laudabant protovestiarium, et sibi ipsis præferebant: eorum vero quæ gravia quibusdam et publice invisa contigerant, tantum aberant ab eo criminando, ut causas omnium in imperatorem diserte conferrent, addentes quod quasi eum excusarent, talia sese non plane injuria passos, si non ob aliud, certe quia impositum cervicibus tulerant dominum vitæ ipsorum arbitrium habentem, cui quod tantum ita videretur, reos se fuisse ac juste punitos.

17. *Responsio Palæologi ad concionem protovestiarii.*

At Michael Palæologus, magnus tunc conostaulus vel vere favens illi cujus uxoris avunculum se memmerat, et communione generis in participationem quoque ipsius gloriæ se venturum putans, vel quod et ipse adulationis haud expers captandam duceret

ἐκείνῳ οὕτω καὶ τῆς δόξης οἰόμενος, ἢ μὴν καὶ θω- A πευτικῶς πρὸς τὸν καιρὸν ὑπερχόμενος, μετὰ τὴν τῶν ἄλλων ἀπολογίαν καὶ τὴν ἐμφαινομένην ὑπόπτωσιν παῤῥησιαστικώτερον πρὸς τοὺς λύγους ἀπελογεῖτο· [P. 28] « Καὶ τί ποτε ἄρα τοιαῦτα λέγειν παρέστη σοι πρὸς ἡμᾶς ἀρτίως, ὁ ταῖς ἀξίαις ὑπερ- ἔχων καὶ τῶν ἄλλων κρίσει βασιλείῳ ὑπερφερόμενος; τί δέ σοι καὶ περὶ ἡμῶν ἤκουσται ὡς ἐγκυτεῖν δῆθεν δοκούντων διοικοῦντι τὰ βασιλέως; τίς δέ σε καὶ αἰτιάσαιτο δικαίως ὧν ὀργισθέντος τοῦ βασιλέως ξυνέβη οἱ παθεῖν; οὐδεὶς εἰς τόσον προελήλυθε ἀγνοίας ὥστε καὶ βασιλέως ὀργὴν ἀγνοεῖν καὶ τὴν τοῦ καιροῦ μὴ εἰδέναι πικρίαν, ὁπόση ἦν καὶ ὅπως ἐφῆπται πᾶσι, καὶ μᾶλλον τοῖς πλησιάζουσι. Κα τις γὰρ, εἰ μὴ πυῤῥίω τῶν ἡμετέρων ἔτυχεν ὢν κἀκ γένους ἀλλοδαπός; Πλὴν ἐπεὶ ξυμβαίνει δουλοῦσθαι ὅρκοις καὶ συνθήκαις ἐπὶ πίστει συνισχημένους, οὐ- δὲν ἀπεικὸς καὶ πάσχειν ἀνήκεστα δοκοῦν ἐκείνῳ, κἂν μηδεὶς ἐπωτρύνῃ ἐπηρεάζων τῷ πεισομένῳ· Ὅπου τοίνυν τῆς αἰτίας καὶ ὁ δράσας ἀφεῖται τοῖς τὰ τῆς μοναρχίας ἐπισταμένοις ἴδια, σχολῇ γ' ἂν ἀλῷεν ἄλλοι συκοφαντεῖν ὑπονοούμενοι καὶ ἐξάπτειν τὰ τῆς ὀργῆς. Γέγονε ταῦτα καὶ παρῆλθε, καὶ τὸ περὶ τοιούτων ἀρτίως διεξιέναι ὅμοιον ὥσπερ ἂν εἰ περὶ νεκρῶν ὅπως ἐντεῦθεν ἀπῆλθον ἐπολυπραγμο- B νοῦμεν· ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸ χρεὼν ἀναγκαῖον κἂν νόσος ἐνσκήψῃ κἂν μή, οὕτως ἐνταῦθα τὸ παθεῖν ἐγγὺς τοῦ χρεών, κἂν εἶεν οἱ λόγους ὑποβαλλόμενοι κἂν μὴ εἶεν. Καὶ τὸ τεταγμένον ὑπ' ἄλλῳ καὶ δοῦλον ὄντα ὅσον εἰς λύπην παθεῖν δικαίως, τοσοῦτον εἰς παραμυθίαν τὸ ἀδίκως κἂν τὰ μέγιστα πάσχοι πα- θεῖν. Ποῦ ταίνυν καιρὸς τῶν τοιούτων ἡμῖν οὕτως ἔχουσι τῶν πραγμάτων μεμνῆσθαι, καὶ μηδὲν προσῆκον ὑμῖν ἐγκλημα περιάπτειν; τὸ δ' ὑμᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως τιμᾶσθαι τοῖς μείζοσιν ἀξιώμα- σιν οὐ θέλημα μόνον ἦν βασιλέως καὶ σχέσις περὶ ὑμᾶς ἄκαιρος καὶ ὁρμή τις ἄλογός τε καὶ περιττὴ (μαίνοιτο ἂν τις εἰ οὕτως ὑπονοοῖτο)· ἀλλὰ τὰ ὑμῖν προσόντα πλεονεκτήματα, καὶ τὸ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς εἰδέναι καὶ λέγειν καὶ πράττειν, καὶ ἡ πρὸς ἐκεῖνον ἄδολος πίστις καὶ καθαρὰ, καὶ τὸ τῶν βασιλείων πραγμάτων ὑπερπονεῖν, καὶ τἄλλα οἷς ἂν ὁ ἀληθὴς ἀνὴρ σεμνύνοιτο τοιαύτην ἔχων κατάστασιν, ταῦτα τὴν βασιλέως ἔπειθε γνώμην καλῶς ἔχειν ὑμῖν καὶ τιμᾶν τοῖς προσήκουσι. Τί δὲ παρὰ τοῦτο καί τις ἠδίκηται; ὥσπερ ἂν οὐκ ἄλλως ἦν τοὺς ἄλλους τι- μᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν ἐσχάτῃ τάξει ὑμεῖς τάττοισθε. Εἰ μὲν γὰρ οὕτως ἦν τὸ τοὺς ἄλλους τιμᾶσθαι ἐκ τοῦ ὑμᾶς παρωρᾶσθαι, καλῶς ἂν εἶχεν ὑμᾶς ἐν αἰτίας εἶναι· ἐπεὶ δὲ ἦν ἅμα καὶ ὑμᾶς τιμᾶσθαι καὶ τοῖς

occasionem insinuandi se in gratiam tunc præpollentium, post eas quas indicavimus responsiones aliorum et significatam submissionem, altius et quasi liberius vocem tollens, sic ad concionem respondit: « Qui tibi tandem, » inquiens, « in mentem venit hanc quam modo explicuisti ad nos orationem habere? Quasi non meritis et dignitate præeminens judicio imperatoris præpositus cunctis. Quæ porro nos apud te falsa infamavit delatio, tanquam qui videremur ei esse infensi qui vices imperatoris gereret? Quis autem tibi juste culpam imputet eorum quæ ab ira forte mortui principis ipsi pati contigerit? Nemo tam ignarus rerum est, cui nota non sit natura ejus qui prius imperavit iracundior. Quis etiam ignoret quanta fuerit acerbitas temporis illius, quæ in omnes grassata est, et magis in propinquiores? **50** Plane hujus expers fuit fere nemo, nisi forte remotissimus a nobis et ortu exterus. Verum ab eo cui fidem sacramento et pactis conventis obligatam ut principi habemus, etiam intolerabilia ferenda sunt, si ei libuerit, ulcunque nemo eum impellat aut malignis delationibus irritet in miserum, cui est infensus. Ubi ergo ipse qui nocuit injuriæ absolvitur, jure proprio regni cunctis noto, otiosum sane fuerit incessere alios suspicionibus calumniosarum suggestionum, quibus iram videlicet quasi non per se satis ardentem accenderint. Fuerunt hæc, et transierunt et in his modo sermone retractandis immorari simile fuerit ac si de mortuis cur decesserint anxia instituatur inquisitio. Ut enim ibi fatalis necessitas, sive morbus ingruerit sonticus sive non, causam absolvit, ita et hæc nos pati fatum fuit, sive adforent sive deforent maligni suggestores. Cæterum homini sub aliena potestate constituto et suæ conditione fortunæ mancipato servituti supremi domini, quantum dolorem augit inflicti mali culpæ conscientia, qua se id juste promeritum agnoscit, tantum ad consolationem valet etiam pessime multatis innocentia, cujus ipsi teste sibi sunt, et certa inde nata persuasio sese injuste pati quæ perferunt. Quid ergo utique nobis vacat hoc reipublicæ statu ejusmodi transactarum jam rerum et oblitterandarum meminisse, crimenque vobis affingere a quo estis alienissimi? Nam quod ab imperatore dignitatibus estis amplissimis ornati, non id imputandum solum gratiæ et benevolo in vos studio faventis Augusti, quasi is intempestivo in vos indulgens affectui et impetum ratione carentem nimium sequens id fecerit. **51** Insaniat profecto quisquis sentiat. Sed quæ insunt vobis eximiæ, quibus supra cæteros excellitis dotes, facultas intelligendi, loquendi et agendi melius quam plerique, sincera in illum ac fuci expers fides, labores in administratione reipublicæ assidui et magni, cæteraque, quæ summum ejus ordinis virum vel maxime commendent, imperatorem in istam vos promovendi et ut par erat honorandi sententiam traxerunt. Quid autem hoc, quæso, cuiquam nocuit? Quasi vero non aliter potuerint alii honorari, nisi vos in sortem ultimam detruderemini. Nam sane, si ita res haberet ut aliis speratus optatusve honor ex vestri despectu et depressione penderet, possent cum aliqua specie imputare vobis neglectum proprium, qui se præteritos queruntur. Cum vero nihil prohibuerit quominus et vos ornaremini, et aliis contingerint meritæ aut concupitæ dignitates, cum

ἄλλοις οὐδὲν ἧττον τὰ τῶν ἀξιωμάτων ὡς εἰκὸς προσ- A νέμεσθαι, καὶ τοὺς μὲν τὰ οἰκεῖα ἔχειν, [P. 29] τοὺς δὲ καὶ λαμβάνειν παρὰ βασιλέως τὰ σφίσι προσ- ήκοντα, ποῦ δίκαιον, εἰ μὴ ἦν ἄμφω καὶ ἐνεχώρει, οὕτω δοκοῦν βασιλεῖ, ὕμως ὑμᾶς, δεξιᾶς πειρωμέ- νους τῆς τύχης, αἰτίους τῆς ἐκείνων δυσπραγίας κρίνεσθαι ; παῦσαι τοίνυν τοιούτους λογισμοὺς στρέ- φων ἐν τῇ ψυχῇ, ἐξ ὧν συμβαίνει οὐκ ὀλίγα λυπεῖ- σθαι καὶ τοὺς ἀκούοντας, ὡς ἔγωγε πολλὰ ἂν εἰπεῖν, ἔχων περὶ τοιούτων ἓν καὶ μόνον ἐρῶ, ὡς εἴπερ ἐπ ἀλλοδαπῆς ἦτε τοιοῦτοι ὄντες, πολλὰ ἂν εὐξαίμην ἂν ἐν ἀκμῇ, εἴπερ οἷόν τε, τοῖς ἡμετέροις, οὕτω καὶ μᾶλλον ἔχουσιν, ἐπιστῆναι, ἢ ἀλλ' ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ χρήμασι καὶ τρόποις ἑτέροις ζητεῖν τὴν ὑμετέρα πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν, καὶ ἀξιοῦν ἐπιστάντας τῶν ἡμετέ- ρων ἀντιλαμβάνεσθαι. Σὺ δὲ, ὥσπερ ἂν ἀξιώτερος B ἄλλος ἦν εἰς ἡγεμονίαν βασιλικὴν, τὴν ἡμετέραν βούλῃσιν ἀναμένεις, Τίς τοίνυν ἱκανὸς ἀναλύειν ψῆ- φον βασίλειον ; τίς δὲ παρὰ σὲ τὸ ἐγγύτερον ἔχων φανεῖσθαι ἐπὶ μείζονι τοιαύτῃ προσεδρείᾳ καὶ βα- σιλικοῖς πράγμασι ; σὺ γὰρ καὶ ταῖς ἀξίαις προέχεις καὶ συνέσει ὡς οὐδὲν ἐλλείπων ὑπερτερεῖς. Ἄρχε τοίνυν. καὶ προνόει μὲν βασιλέως, προνόει δὲ καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας πρπγμάτων. Καὶ ἡμεῖς εὐπειθοῦντες ἐφόμεθα· οὐ γὰρ πάντες ἄρξομεν, οὐ- δὲ πάντες ἐπιτάττειν ἔχομεν· ἄναρχον γὰρ τὸ πο- λύαρχον. Ἐπεὶ δ' ἕνα προέχειν μετὰ βασιλέα τῶν ἀναγκαίων ἐστι, τίς ἄλλος καὶ προάρχειν ἄξιος εἰ μὴ ὁ ταῖς ἀξίαις ὑπερφερόμενος ; Τὸ γοῦν ἐμὸν ὅσον ἦν εἰπεῖν, εἴρηται· ὅτῳ δ' ἑτέρως δοκεῖ, καλὸν ἔξει, πεῖν τέως· οὐ γὰρ δέος κωλύσει, καὶ ἀκουσόμεθα, ἄν ἄλλως τέως ἔχει τις λέγειν. Ἀλλὰ μηδέ τις ; τῶν πάντων, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων ἔστι μανθάνειν, μᾶλ- λον δὲ καὶ ἐξ ὧν ἀκούω λεγόντων, ἀμφιγνωμονήσοι πρὸς τὰ λεγόμενα. » Ταῦτα τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου διεξελθόντος, οἱ ἐν τέλει πάντες ὡς ἀπὸ μιᾶς ὥσπερ ὁρμῆς καὶ προθέσεως, ὡς δῆθεν μὴ πλέον ἔχοντες λύγειν, ἐμφανεῖς ἦσαν συντιθέμενοι τοῖς ῥηθεῖσι, μᾶλλον μὲν οὖν ὠχθησάν τε καὶ βαρυνομένοις ἐῴκε- σαν παραχρῆμα, εἴ ἄλλο τι παρὰ τὰ λεχθέντα λέγειν ὑπονοοῖτό τις ἐκεῖσε παρών. Ὅθεν καὶ προὐλάμβα- νεν ἄλλος ἄλλου λεξων τὰ πρὸς χάριν, καὶ δείξων ὡς τὸ ὑπ' ἐκείνῳ τάττεσθαι τοῦ ἄρχειτ αὐτὸν ἐκεῖνον περὶ πλείονος ἄγοι. Τὰ δ' ἦσαν σκῆψις καὶ κόμπος ἄλλως, ὡς ἔδειξε. Τότε γοῦν τοῦ συλλόγου διαλυ- θέντος, τὰ πιστὰ λαβὼν ἐντεῦθεν ὁ πρωτοβεστιά- ριος τοῦ καὶ ἐκόντων ὅῆθεν τῶν μεγιστάνων βασι- λεως [P. 30] καὶ τῶν πραγμάτων αὐτὸν καὶ μόνον ἐκεῖνον εἶναι διαφερόντως τὸν φροντιστὴν, ἀναλαβὼν τὴν πᾶσαν δύναμιν ἐπὶ Μαγνησίας ἐχώρει. Καὶ δὴ

simul fieri potuerit, ut et ii qui jam erant in honoribus possessa conservarent, et qui digni erant nihilominus apta ipsis ab imperatore acciperent, quomodo justum sit contraria et se invicem excludentia fingere quæ simul esse potuerunt? Et quo jure aliqui repulsas si quas sunt passi, et si quæ ipsis dolent C exclusiones ab honoribus, favori imperatoris propenso in vos et vestræ propriæ fortunæ assignandas ut veræ causæ arbitrantur? Desine igitur tales suspiciones animo versare, quibus, cum eas verbis exprimis, auditores non modice contristas. Atque ego, cum de his habeam multa quæ possem dicere, unum modo addam: si vos, cum tales sitis, peregre in aliqua extera regione degeretis, votis optarem ardentibus transferri huc vos divinitus 52 momento temporis et gubernationi rerum nostrarum, quo statu sunt hodie, præponi, nedum ut moles ferrem vos ipsos impensis modisque aliis vestrum hucadventum procurare et dignari curam difficilem reipublicæ hoc tempore nostræ suscipere. Tu vero jam scilicet, quasi dignior te alius sit cui rerum administratio D tradatur, nutum, ut ais, ad id nostrum et voluntatis significationem opperiris. Quis autem nostrum sibi tantum arroget ut judicium de te imperatoris irritum faciat? Quem autem præter te inveniemus ad recte sustinendam istius supremi loci dignitatem resque imperii, ut dignum est, gerendas idoneis, et quibus confidi non temere possit, instructum opibus et dotibus; qui et meritis ac dignitate, idemque nihilominus prudentia et sapientia præcellis? Perge igitur et gubernare imperium et consulere atque invigilare principi Romanæque rei ac negotiis publicis. Nos obedienter obsequemur. Non enim imperare omnes possumus. Non omnes, inquam, regere ac præcipere convenit aut fas est : ubi enim omnes præsunt, nullus præest. Quoniam ergo sub principe unum imperare necessarium est, quis alius isto loco dignior quam qui meritis et dignitate præeminet? Aperui sensum meum, et effudi quantum in animo habebam. Dicat, si cui aliud videtur. Nullus obstat metus, secure licet. Omnes libenter audiemus, quisquis erit, cui quod præferendum putet in mentem veniat. Verum nullus est omnium, prout res ipsæ monstrant, et quas audio multorum voces, qui non eadem nobiscum judicet et plane assentiatur his quæ jam dicta sunt. » Hæc cum magnus conostaulus perorasset, qui aderant in concilio viri primarii, uno velut omnes studio ac proposito præ se tulerunt, 53 quasi scilicet nihil haberent quod auditis adderent, sese dictis assentiri. Quin potius significarunt grave sibi ac molestum fore, si quis illic præsentium suspicaretur diversum ipsos quidquam a modo propositis sentire aut dicturos fore. Unde et præoccupabant se invicem affectatis ad gratiam sermonibus passim assentabundi, ac pro se quisque certatim ostentantes longe pluris esse ac multo malle protovestiario subjici quam ipsos imperare. Hæc autem nihil aliud quam fucus et mendax ostentatio erant, ut eventus demonstravit. Tunc igitur soluto conventu plane persuasum protovestiario quod volebat est, velle nimirum et gratum habere optimates et res imperii et tutelam principis suæ unius curæ arbitrioque permitti. Quare securus jam et certa confirmatus fiducia universis secum copiis assumptis Magnesiam proficiscitur; ibique ad custodiam imperatoris certa fidissimorum sibi militum cohorte

τὰς φυλακὰς τὴν μὲν βασιλέως ἀνδράσι πιστοῖς ἐγχειρίσας, τὴν δὲ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου ἑτέροις ὁμοίως πιστοῖς καὶ ἀξίοις, ἀπὸ πολλῶν τὸ ἐχέγγυον ἐχουσιν, ὧν δὴ ὁ λογοθέτης τότε τῶν ἀγελῶν ὁ Ἁγιοθεοδωρίτης ἐξηγεῖτο αὐτὸς ἐπὶ ταῖς τῶν κοινῶν διοικήσεσι μετὰ τῶν λοιπῶν ἐσπουδαιοτρίβει. Συνετάττοντο τοίνυν προστάγματα πανταχοῦ πόλεων τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀποσταλησόμενα, καὶ κατ' ἄλλας μὲν χρείας ἑτέρας, τὸ δὲ πλεῖστον καὶ μέγιστον κατά τε δήλωσιν τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως, ἅμα δὲ καὶ τῆς τοῦ νέου βασιλέως ἀναῤῥήσεως, καὶ τοῦ εἰς ἐκεῖνον προστίθεσθαι χάριν συνθήκαις ὅρκων κατὰ τὸ σύνηθες. Καὶ ἐξετίθεντο μὲν τὰ προσταττόμενα παμπληθεί, τὰς δὲ δι' ἐρυθρῶν βασιλικὰς ὑποσημάνσεις, ἐπεὶ οὐκ ἦν τὸν νέον βασιλέα χεῖρα κινεῖν καὶ ὑποσημαίνεσθαι, τῷ δηλωθέντι λογοθέτῃ τῶν ἀγελῶν ποιεῖν ἐνεδίδοσαν. Ὁ μὲν οὖν πρωτοβεστιάριος πρὸς ταῖς περὶ τῶν ἄλλων φροντίσιν ἦν, καὶ ἀσχόλως εἶχεν, ἐλευθέρῳ χρώμενος ὡς μηδὲν ὑπειδόμενος τῷ φρονήματι ἐφ' οἷς ἔπραττεν.

ιη'. Ἐπίθεσις τοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Μουζαλώνων.

Ἦν δὲ ἄρα ὁ πρὸς ἐκεῖνον φθόνος οἰδαίνων βαρὺς, καὶ δεινὸς ὑφεῖρπεν ἐκείνῳ μὴ τὸ σύνολον ἐπαΐοντι. Καὶ ἡ σκῆψις τῶν ἀπορῥήτων κατ' ἐκείνου τοῖς ὀργιζομένοις ὡς πιθανὴ· ἐδόκουν γὰρ καὶ ὑπὲρ βασι-

λέων ζηλοῦν, τοῦ μὲν ὅτι μαγγανείαις ταῖς παρ' ἐκείνων συσκευασθείσαις νοσεῖ καὶ ὡς κακῶς ἀπαλλάξειε πρόωρος, τοῦ δὲ ὅτι βασιλείᾳ καὶ ὑφαρπάζειν τὴν ἀρχὴν μελετᾷ καὶ μεῖζον ἢ καθ' αὑτὸν φρονεῖ, περιφρονῶν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν βασιλείαν εὐπροσώπως ὑποποιούμενος. Τοῖς δὲ τῶν ξενικῶν Ἰταλοῖς, οὓς δὴ καὶ ὑπὸ χεῖρα εἶχεν ὁ μέγας κονοσταῦλος, καὶ ἄλλα ἴδοι· ἅττα ἦσαν τῆς κατ' ἐκείνων ὁρμῆς αἰτιάματα, ὡς παρὰ Μουζαλιώνων, καὶ μᾶλλον [P. 31] ἑνὸς τοῦ πρώτου, στεροῖντο ζῶντος βασιλέως τῶν εἰς ῥόγας αὐτοῖς ἀποτεταγμένων, ὡς καταφρονοῖντο ἐφ' οἷς ἐδικαίουν ἑαυτοὺς τετιμῆσθαι, ὡς τῆς πρὸς βασιλέα ἀποκλείοιντο παῤῥησίας εἰσηγήσεσι ταῖς ἐκείνου, ὡς ἀτιμοῖντο τοῦ πρωτοβεστιαρίου πρωτάσσοντος. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις τὸ ξανθόν τε καὶ ἀρειμάνιον γένος ἐπεθιζόμενοι ἕτοιμοι ἦσαν καταῤῥάττειν ἐκείνους, εἰ μόνον τις παρορμῴη. Αἰτίαν δὲ ἔσχεν εἰς τοῦτο, ὡς ὁ τῶν πολλῶν λόγος ἔχει, ὁ τούτων τῆς φάλαγγος ἐξηγούμενος, ὃς καὶ πάλαι μὲν ὠρμημένους αὐτοὺς τότε δ' ἐξαφθέντας πλέον ἀνεθέντας τοῦ φόβου καὶ ῥᾳσείοντας τὰ ἀνήκεστα ἐξ ἑτοίμου ἠρέθισε τὸν φόνον ἐπιτολμῆσαι καιρὸν ἔχοντας. Καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν ὕστερον φέρει τὸ πιθανόν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐτόλμων, εἰ μή τινας προβιβάσεις εἶχον, ἀλλοεθνεῖς ὄντες καὶ τὸ πλέον ἐπήλυδες. Καὶ εἰ οὕτως εἶχον καὶ μόνος θαῤῥεῖν, ἀνάγκη παντὸς μᾶλλον τὸν ἄγοντα ὑποπτεύεσθαι.

præposita, similiter ærarium regium servandum aliis concredidit æque probatis ac multis variisque experimentis compertissimæ sibi fidei viris, quorum dux erat agelarum sive gregum tunc logotheta Hagiotheodoritos; quibus ita provisis, ipse cum reliquis cæteræ gubernationi reipublicæ attente ac studiose vacabat. Scribebantur ergo edicta in omnes Romanæ ditionis urbes mittenda, cum ad alia quæ præsens poscebat usus, tum in primis, quod universe omnes spectans maximi momenti erat, ut significaretur mors imperatoris, et pueri filii ejus in locum ejus successio; mandaretur ut omnes studerent a novo principe gratiam inire, obliganda ei fide consueto tali occasione sacramento. In eam sententiam conficiebantur magno simul labore 54 plurium scribarum diplomata numero quam maximo, quorum rubras subscriptiones, quæ manu imperatoris fieri debebant, quoniam manum adhuc per ætatem puer imperator movere ad id nequibat, modo memorata logothetæ agelarum faciendæ tradebantur. Interim protovestiarius curandis aliis quæ usus poscebat præsens secure ac libere vacabat, nullas suspicatus insidias in se comparari negotiis publicis intentum.

18. *Seditio exercitus in Muzalones.*

Tumescebat autem gravis atque atrox in eum invidia, clamque serpens eadem periculose gliscebat, ipso nihil plane sentiente. Et erat arcanæ in ipsum iræ causa infensis illi probabilis. Videbantur enim ipsis, se zelo fideli agi erga imperatores patrem ac filium, quorum illum quidem putabant procurato

hujus magicis maleficiis morbo consumptum et dira immature morte sublatum, hunc vero miserabantur mox privandum imperio injusta istius vi efferentis se improbe supra privatum modum, et haud dubie regno inhiantis, contemptaque Augusti pueri ætate imperium sibi honestis prætextibus parantis. Auxiliaribus porro Italis, peculiari magni conostaulis subjectis præfecturæ, præter alias quasdam, hæ vehementiores proprie erant odii in eum et meditati impetus causæ, quod se a Muzalonibus, et præsertim ab hoc inter eos natu maximo, privatos meminerant donativis et stipendiis ipsis ab adhuc vivente imperatore decretis, quod contemnerentur in iis quibus juste se honorari debere contendebant, quod aditu et gratia imperatoris suggestionibus hujus excluderentur, 55 quod protovestiarii jussu ignominiis et contumeliis afficerentur. Iis et similibus rufum et bellicosum genus irritati, parati erant ad eos trucidandos, si quis vel paululum impelleret. Jactatum etiam est sermone multorum ducem istius Italicæ phalangis partem istius culpæ conscivisse non parvam, quippe qui suos olim in hunc eadem pronos, tunc autem occasione accensos nova, metu solutos et gestientes dirum facinus patrare, reparata incitaverit ut erumpere quo destinaverant auderent. Qui quidem rumor ex iis quæ consecuta sunt verisimilis fit : neque enim ausi tantum essent, nisi freti auctoribus et instincti persuasionibus idoneis, alienigenæ et plerique advenæ: quo statu homines si vel cogitent vim inferre, prorsus necesse sit suspicari agi utique ad id ipsos impulsore quopiam.

ιθ'. Ὅπως παρὰ τοῦ σρτατοῦ ἐτολμήθη ὁ φόνος τοῖς Μουζάλωσιν.

Τέως δ' οὖν ἡ ἐπὶ τῷ ἀποιχομένῳ ἐνατη κειμένῳ παρῆν, καὶ ἔδει τὴν μνήμην ἄγειν ἐκείνῳ κατὰ τὸ σύνηθες. Ἀνέρκονται τοίνυν εἰς τὴν τῶν Σωσάνδρων μονήν, ὅπου καὶ ὁ νεκρὸς τοῦ βασιλέως ἐχόμενα τοῦ πατρὸς τεθαπτο, τῶν ἱερωμένων ὅσοι παρῆσαν ἐκεῖσε. Ἀνέρχονται δὲ καὶ οἱ ἐν τέλει πάντες, χωρὶς δ' ἐκείνων καὶ τῶν γυναικῶν αἱ προύχουσαι ματρῶναι, καὶ πᾶν ὅσον ἦν ὑπηρετικὸν τοῖς κρατοῦσι. Τὸ μέντοι γε στρατιῶτικὸν ἐκ προνοίας καὶ μᾶλλον κάτω περὶ τὸν βασιλέα ἐγκαταλέλειπτο. Ὡς γοῦν πανοικὶ καὶ οἱ Μουζάλωνες ἦσαν, ἰδίαν περὰ τοὺς ἄλλους στοργὴν πρὸς τὸν θανόντα ἐπιδεικνύμενοι, τότε τὸ στρατιωτικὸν, διαφερόντως δὲ τὸ Ἰταλικόν τε καὶ ξενικὸν, ἁρπάσαντες τὸν καιρὸν, οἱ μὲν ἀμύνεσθαι τοὺς λυπήσαντας ὀρεγόμενοι, οἱ δ' ἐφηδόμενοι τοῖς, εἰ δυνηθεῖεν ἐκεῖνοι, τολμηθησομένοις (ταῖς γὰρ καινοτομίαις ἀεί ποτε χαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ῥᾴδόν τις ἰδὼν καινὸν κακὸν τελεσθὲν ἐφησθείη τοῖς παθοῦσιν ἢ ἀγαθὸν συνησθείη τοῖς ἀπολαύσασι), συμμιγεὶς [P 32] τῷ πλήθει γενόμενοι φωνὸς ἠφίουν δεινὰς κάτωθεν ἄνω καὶ μὴ φαινομένῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐπενεκάλουν κατὰ τῶν δῆθεν ἀπίστων, τοὺς Μουζάλωνας αἰνιττόμενοι, ζῆλον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους ἐνδεικνυμένοις ἐοικότες θερμόν. Καὶ ἵνα μὴ ψθάσειαν ἐκεῖνοι πρὸ τοῦ παθεῖν δράσαντες, δεδιότες δῆθεν ἐπέσπενδον τὴν ἐπ' ἐκείνους τοῦ βασιλέως ἐγχώρησιν, καὶ ἅμ' ἐδήλουν ὡσ εἴπερ ὁ βασιλεύων ἐφῄσει· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ οὕτως ἐπιδραμοῦνται καὶ καταπράξονται. Ταῦτα λεγόντων ἅμα καὶ θομυβούντων, οἱ τὴν βασιλικὴν φυλακὴν ἐπιτετραμμένοι, δηλωθὲν κἀκείνοις τὸ τόλμημα, ἢ καὶ παρὰ τοῦτο πρότερον, ἢ μὴν ἅμα τῷ θορυβεῖν ἐκείνους δείσαντες ὅθεν, ἐξάγουσιν εὐθὺς τὸ παιδίον, κατὰ δυσωπίαν ἐλπιζομένην ὡς ἐκείνους ἐμφαίνειν ποιοῦντας ἐμφανῆ τὸν κρατοῦντα. Ὡς δὲ φανέντος τοῦ νέου καὶ μείζων ἤρετο ἡ φωνὴ καὶ ἀτακτότερον ἐθορύβουν, χειρὶ κατανεύειν οἱ ἀμφ' ἐκεῖνον διδάσκουσι. Τὸ δ' ἦν ἅμα κροῦον καὶ πρὸς ἀμφότερα, ὅτε τε ἀναστελλοι τὸν θόρυβον καὶ ὅτι ἐκχωροίη διδούς. Καὶ τοῖς μὲν περὶ τὸν νέον ἄρχοντα ἱκανὸν εἰς ἀπολογίαν ἐς ὕστερον πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἡ τῆς χειρὸς κατάνευσις ὑπολέλειπτο, ὡς δῆθεν ἐπισχεῖν οἰκονομοῦσι τὸν θόρυβον, τοῖς δὲ καὶ λίαν ὀρκοῦν ἐνομίζετο πρὸς

19. *Ut Muzalones ab exercitu interfecti sint.*

Tunc commodum nonus illuxerat a morte imperatoris dies, quo ejus memoria consuetis honorari ritibus debebat. Conveniunt igitur in Sosandrorum monasterium, ubi corpus imperatoris juxta patrem sepultum fuerat, quantum erat ibi sacrorum hominum; conveniunt et magistratus omnes, mulieres quoque primæ dignitatis ac matronæ, tum quidquid in obsequio principum erat. At militares copiæ de industria infra, quasi ad custodiam circa principem, sunt relictæ. Ut autem ipsi quoque Muzalones cum universis ipsorum familiis eodem ascenderant ostentandæ studio quasi præcipuæ cujusdam ipsorum in defunctum charitatis, tunc exercitus, præsertim vero Italicæ et auxiliares exteræ copiæ, captata occasione, partim ultionis ab iis quilæserant expetendæ desiderio instinctæ, partim conniventes audentibus quadam **56** dulcedine novitatis et curiositate spe mista mox videndi quis responderet successus ancipitibus aliorum cœptis, et an non forte aliquid ipsis utile privatim e statim perturbandarum confusione rerum oriretur (inopinatis enim mutationibus fere semper delectantur homines; et facilius quis videns novum quodpiam in aliquos malum ingruere, maligaum de aliena calamitate sentiat gaudium quam bono fruentibus collætetur), tunc, inquam, militares utriusque generis copiæ, partim furentes, partim faventes furentibus, plebi nihilo mitius animatæ passim mistæ, insanos attollebant clamores ex imo et atriis palatii sursum et fenestras versus, ubi imperatorem, qui non apparebat, esse putabant, deposcentes ad pœnam perfidos, quo nomine Muzalones innuebant, zelum in Augustum et genus ejus ostentantes et egregie simulantes ardentem, ac significantes metu se malorum Augusto imminentium impelli, nihilque studere aliud nisi præoccupare destinatu jam ab istis dira in principem facinora, dareque operam ut nefarii latrones prius juste patiantur ea quibus digni sunt, quam immaniter exsequantur quæ in principis et reipublicæ perniciem cogitant. Hac benevola de salute imperatoria sollicitudine monstranda id agebant, ut assensum ejus in vim quam parabant elicerent, quasi cupientes cum bona ejus venia quod decreverant perficere, simul subindicantes, si princeps remissior in indulgentia perstaret, se tamen procursuros quo intenderent, et destinata perpetraturos. Talia illis vociferantibus, simul et tumultuantibus, ii quibus commissa principis custodia fuerat, sive a quopiam de re quæ agebatur prius edicti, sive sibi ipsis in tanto tumultu metuentes, educunt puerum Augustum, præ se ferentes id se agere spe placandæ seditionis aspectu et reverentiæ principis, componendique nutu ejus in modestiam inquietos furores plebis **57** effrænis. Ut autem objecto publicis conspectibus adolescentulo major sublatus est clamor et impotentius bacchabantur, suggerunt ei qui circa ipsum erant ut manu innueret. Erat autem id signum anceps et in contraria pariter ambiguum, cum et videri posset comprimere tumultum eo gestu voluisse, et interpretatione non inverisimili trahi posset idem in indicium concessæ a principe in parum ipsi fidos sæviendi facultatis. Neque id ignorasse videbantur qui principi aderant: sed sibi, si hoc periculo innoxie defungerentur qui rebus præerant, receptum in excusatione parabant tanquam ab ipsis eo tantum animo suasa illa protentione manus, ut seditio per eam comprimeretur. At tumultuantes satis clare sibi concessam eo gestu quod vellent agendi licentiam crediderunt. Statim igitur sublata vox est

ἐκχώρησιν. Εὐθὺς οὖν βοὴ ἤρθη ὡς ἐκχωροῦντος τοῦ βασιλέως, καὶ ἅμα ἐχέοντο παμπληθεὶ, καὶ ὡς τιμωρὸς τῆς βασιλικῆς σωτηρίας συνέθεεν ἕκαστος ὡς καὶ προσκινδυνεύσοι, εἰ δέοι. Καὶ ἀλλήλους τῷ θορύβῳ παρακρατοῦντες ἐπὶ τῆς μονῆς ἠπείγοντο τῶν Σωσάνδρων, τὰ ἔσχατα κακὰ τοὺς, ὡς αὐτοὶ ἔλεγον, δύσνους τῷ βασιλείῳ κράτει πραξείοντες. Εἰσὶ δ' οἳ καὶ ἔμενον μὴ συναπιόντες, προμηθέστερον ποιοῦντες ἢ τολμηρότερον, καὶ ἅμα εἰ ἐκποδὼν γενομένους τοὺς καθ' ὧν συνέθεσαν μάθοιεν, αὐθαδέστερον δρασείοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς πρὸς τὸ ἐκφορεῖν τὰ κειμήλια· μὴ γὰρ εἶναι τὸν κωλύσοντα οὕτω τῶν κεκτημένων ἀπολωλότων. Ὡς γοῦν οἱ μὲν σύναμα καὶ τισι τῶν ἐν τέλει τῆς ὑμνῳδίας τελουμένης ἐντὸς εἱστήκεισαν τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ συνέθεον πανδημεὶ θορυβοῦντες παρὰ τὸ σύνηθες καὶ ἤδη τοῖς ἐντὸς ἐμφανεῖς ἦσαν αὐθὶς τῆς μονῆς ὄντες, τινὲς τῶν ἐκτὸς ὄντων ὑπηρετῶν τὸν ἐκείνων ὑποτοπάσαντες θόρυβον, μή τί που καὶ τῶν ἀπειρημένων δράσαιεν σχεδὸν αὐτόνομοί ὄντες, ἅμα δὲ καὶ τὸν νεωτερισμὸν ὑποπτεύοντες, δηλαδὴ σὺν ὠχρῷ τῷ προσώπῳ τοῖς ἔνδον· Οἱ δὲ σπουδῇ [P 33] τοῖς κυρίοις τὸ δηλωθὲν ἀπαγγέλλουσι, καὶ ἐπιζυγῶσι τὰς τῆς μονῆς πύλας τοῖς ἐρχομένοις συμ-

A φύρει, μάλα θερμῶς εἰσηγοῦνται. Οἱ δ' ἡμέλουν ἀκούοντες, (μηδὲ γὰρ ἔχειν συμβαλεῖν ὁπόθεν ἐπὶ σφετέρῳ κακῷ ἴοιεν οἱ συνθέοντες), ἔρχεσθαι δὲ κἀκείνους εἰς τὰς κοινὰς ἐκείνας τελεστὰς ὑπελάμβανον. Ὡς δὲ καὶ αὖθις ἐξελθόντες ἐκεῖνοι πλησιάσαντων καὶ μᾶλλον τὸ θορυβῶδες καὶ ἄτακτον ὑπ ἐνόουν, ἔτι μᾶλλον κατωρρώδουν καὶ μετὰ σπουδῆς εἰσήγγελλον τὰ γιγνόμενα, καὶ ὑπ' ἐκείνοις ἄλλοι ταχυδρομοῦντες, καὶ αὖθις ἄλλοι· οὐδὲ γὰρ ἦν ὅστις τότε βλέπων μὴ ἐπὶ κακῷ μεγίστῳ τὴν ἐκείνων ἄφιξιν ὑπενόει. Ὅθεν καὶ πολλοὶ μὲν περὶ ἑαυτοῖς δεδιότες ἐκ τῶν οὐ καλῶν ἐκείνων ὑποψιῶν ἄλλους ἀλλαχοῦ κατεδύοντο. οἷς δ' ἔμελε τῶν Μουζαλιώνων πλέον τῶν ἄλλων, προσιόντες καὶ αὖθις ἀτάκτῳ ἠθει καὶ προσώπῳ τὴν εἰσβολὴν τῶν ἀνδρῶν ὑπεμίμνησκον, καὶ ἐρεκτέον τὸ τάχος ἔλεγον προκαταλαβοῦσι τὴν ἐκείνων ὁρμὴν διὰ τῆς τῶν πυλῶν ἐπιθέσεως, μή πως καὶ φθάσωσιν εἰσελθόντες· μηδὲ γὰρ ἐπὶ καλῷ τινι τὸν τοσοῦτον θόρυβον εἶναι, ἀλλ' εἴς τι λῆξειν κακόν. Οἱ δὲ τῶν φόβους λεγόντων οὐκ ἤκουσαν ὅλως· ἦγε γάρ, οἶμαι, τούτους τὸ μόρσιμον, καὶ τὸ λεγόμενον ἀληθὲς, ὡς ἀφαιρεῖται τὰς φρένας ὧν ἀπολέσαι μέλλει τὸ θεῖον. Οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παροῦσι τῶν μεγιστάνων ἔμελε τὸ δρώμενον ἀκού-

B

assentiri Augustum et auctorem fieri. Tum vero pro se quisque procurrere, singulis viritim sese ultores injuriarum et vindices salutis principis opinantibus, et velut in studio rei præclaræ prævertere invicem festinatione mira certantibus, ac periculum

C præoccupare quasi heroici facinoris perturbatissimo discursu et mutua extrusione ruentium impetu maximo versus monasterium Sosandrorum, ferocibus extremorum malorum minis iis inferendorum, quos invidiosis vocabulis infidorum Augustæ potestati principisque hostium designabant. Non tamen defuere qui subsisterent, continentes sese in illo effuso aliorum cursu, vel quod cautius quam audacius agere consultum ducerent, vel quod simul etiam sperarent, post negotium a currentibus confectum sublatosque potentes rerum, quæstuosiorem sibi relinquendam operam irrumpendi in ædes ipsorum et pretiosissima inde quæque exportandi; quas in opimas prædas utilius expromerent totam vim audacissimæ rapacitatis, nemine tum prohibituro, quippe jam mortuis possessoribus opera

D eorum quos in id præcurrere sinebant. Cum ergo dum hymnodia celebraretur, Muzalones cum primoribus optimatum intra templum starent, ruens, ut dictum est, tumultu insolito multitudo adventabat. Et jam qui intus erant intelligere cœperant eam turbam recta in monasterium ferri, cum quidam e ministris Muzalonum foris opperientibus, veriti quo tempestas suspectæ novitatis incumberet, et non sine causa metuentes ne armata et legum secura seditio in fœdum aliquod desineret facinus, pallido vultu periculum nuntiarunt iisqui ex interiori comitatu Muzalonum intra templum versabantur. Hi rem statim ad dominos detulerunt et stu-

opinabantur agi religione aut studio honestandi principis turbam illam, et nihil aliud quam spectare aut frequentiorem reddere funebrem Augusti mortui panegyrim cupere. Ut autem qui hæc suntiaverant rursum egressi propius jam appulsæ multitudinis furentis fremitum e vicino terribiliorem hausere sensibus, eo, plus cohorrescentes iterarunt indicium crescentis mali, nuntiantes, ut prius, quæ recentius cognorant. Quod mox confirmarunt cursu anhelo festinantes alii super alios. Neque enim jam ulli, qui uteretur modo sensibus, dubium erat quin in tragicum exitum fanaticus iste accursus erumperet. Quare multi sibi privatim metuentes admonitu indiciorum ingruentis mali alius alibi abscondebant sese. Quibus autem major quam cæteris Muzalonum cura erat, denuo trepido cursu vultuque turbato ipsos adibant, impetum armatorum irruentium indicantes, et magnopere suadebant, juberent opponi furentibus portarum obices et templum statim claudi jamjam intro irrupturis, si pateret : nam tantum tumultum nihil boni portendere. Narrabantur ea surdis. Perstabant in summo periculo temere securi. Agebat quippe illos fatalis puto cæcitas in decretum ipsis infortunium. Verum scilicet est quod dici solet, quos perdere vult Deus, iis ante omnia mentem eripere. Sed nec qui aderant proceres, multum curare videbantur quorsum spectarent quæ audiebant fieri, vel quadam prænotione gerendorum, vel ad ipsos haud rati pertinere

ουσιν, εἴτε κατά τινα πρόγνωσιν τῶν μελλόντων, εἴτε μὴν καὶ αὐτοῖς οὐ μέλον κἂν ὅ τι καὶ δράσειαν συναχθέντες. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ τὰς εἰσόδους προκαταλαμβάνουσι καὶ κρατοῦσιν οἱ ἐπιόντες, καὶ ἅμ' εἰσχεομένων ἐντὸς κακοὶ θόρυβοι ἦσαν, καὶ οἷς ὕβρων τε καὶ ἠπείλουν πρόσαρον ἢ τὸν ναὸν εἰσελθεῖν ἤλοι ἦσαν φρονοῦντες. Ἦν οὖν τῷ πρωτοβεστιαρίῳ γραμματικὸς οἰκεῖος, Θεοφύλακτος τοὔνομα καὶ ἐμοὶ συγγενής, προσόμοιος τῷ κυρίῳ τὰ πάντα. Ἐξελθόντος γοῦν ἐπὶ τῷ μαθεῖν ἐκείνου σφάλλει τοὺς ἐπιόντας ἡ ὁμοιότης, συναιρομένης καὶ τῆς ἀμπεχόνης πενθίμου οὔσης ἐπ' ἴσης καὶ μικροῖς καὶ μεγάλοις διὰ τὸν βασιλέως θάνατον, κἀκεῖνον ὑποτοπάσαντες τὸν ζητούμενον εἶναι εὐθὺς ἀναιροῦσι κοπίσι μυρίαις· οὐ γὰρ ἦν ὅστις καὶ τυθνηκότι τὸ ἔγχος οὐκ ἔβαπτεν ἐπ' ἐκείνῳ. Ἃς δὲ ἐγώ τινος ἤκουσα, ἀπερρόφουν ἐκ τῆς δεινῆς μανίας τοῦ αἵματος. Πλὴν ἀλλ' εὐθὺς οὐκ ἠγνόουν σφαλέντες· τὸ γὰρ πέδιλον ὑποφανὲν τοῦ ποδὸς μέλαν ὂν [P 31] τῶν δεδραικότων φανερὰν ἄγνοιαν κατηγόρει. Καὶ παραυτίκα μεθ' ὅτι πλείστης μανίας καὶ ταραχῆς ξιφήρεις ἐμπίπτουσι τῷ ναῷ, καὶ παραχρῆμα φανέντων τῶν φονιώντων ἐκείνων ὁ μὲν ἱερὸς ὕμνος κατασιλάζεται, ἄλλων ἀλλαχοῦ τῶν ψαλλόντων σκεδαννυμένων καὶ παραδυομένων γωνίαις καὶ τόποις οἷς ἤλπιζον σώζεσθαι. Οἱ δὲ Μουζάλωνες, ἃ μὲν τοῖς αὐτοῖς προστρέχει καὶ ὑπὸ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ὑπελθὼν ἐκεῖθεν ἧρτο σώζεσθαι, ὁ δ' ὄπισθε τῆς τοῦ ναοῦ πύλης ἑαυτὸν συνωθήσας ἐφ' αὑτῷ ἐρείλκε στερρῶς καὶ ὡς εἶχεν ὡς συνιζάνειν ἐν ἐπιπόδῳ οἱ τὴν θύραν, ὡς καὶ προσκολλᾶσθαι δοκεῖν ἡνσημμένην τῷ ἀντιθύρῳ μηδενὸς ὑμπροσθὼν ὄντος. Ὁ δ' ἐκείνων γαμβρὸς (καὶ οὗτος γὰρ ὥσπερ τῆς εὐπραγίας τοῖς συγγενέσι μετεῖχον, οὕτω καὶ κοινωνὸς ἔμελλε γενέσθαι τῆς δυσπραγίας) ἀλλαχοῦ περί που τὸ τῶν βασιλέων ἡρῷον ὡς εἶχε παραδυόμενος λαθεῖν ἔσπευδεν. Ὁ μέντοι γε πρωτοβεστιάριος ἐν τοῖς ἀδύτοις καὶ αὐτὸς εἰσελθὼν τοῦ ναοῦ, καὶ πρὸς τῇ κόγχῃ γενόμενος τῆς προθέσεως, ἐπί τι κιονῶδες ἱστάμενον ὑπανέρχεται, καὶ τῷ ἐκεῖσε σκοτιώδει σὺν τοῖς ἀδύτοις θαῤῥεῖ. Ἀλλ' οὐκ ἦν οἱστισινοῦν ἐκείνων διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον. Πλεῖστοι γὰρ ὄντες οἱ ἐφορμῶντες τοὺς μὲν ἄλλους ἐποίουν φεύγειν, περὶ τῇ σφετέρᾳ ζωῇ θέοντος ἑκάστου, ἀπενενοῦσθαι δὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει συνέβαινε μηδὲν ἔχοντας πράττειν. Ἐκεῖνοι δὲ ἐκ πολλοῦ τοῦ πρὸς τὸ θαῤῥεῖν περιόντος παράβακχόν τι καὶ μανικὸν ἐφαλλόμενοι ἀκριβῶς ἠρεύνων, μηδὲν τῶν τοῦ ναου καταλιπόντες ἀνεξερεύνητον. Ὅθεν καὶ ἄλλος ἄλλον εὑρών πε καὶ κατασχὼν ἀπηνῶς καὶ ὡς αὐτῷ δοκοῦν διεχρᾶτο. Οὐ μὴν δὲ οἱ ἄλλοι κατεῤῥᾳθύμουν, ἀλλ' ἐφ' ἑνὶ πολλοί τινες περιστάντες ἔβαλλον, ἔπληττον, ἠκίζοντο καὶ νεκρὸν τὸν ἄθλιον, ὡς καὶ εἰς πολλὰ τὸν ἕνα κατακεκό-

quod acturi erant qui concurrebant. Interim aditus præoccupant et præsidio muniunt qui jam pervenerant seditiosi: quorum infundentes sæva undique vi tota passim æde sacra tumultus ingens fuit. Ex his quæ et fecerant et minati erant priusquam templum ingrederentur, palam erat eosdem ipsos spirare. Erat protovestiario grammaticus familiaris Theophylactus nomine, meus consanguineus, domino per omnia similis. Hunc prodeuntem ut videret quid rei geretur, conspicati seditiosi protovestiarium esse ipsum credidere, fallente ipsos oris et staturæ similitudine, et errorem confirmante veri tum genere vestitus; quod ut in luctu et exsequiis principis, atrati omnes parvi æque ac magni, pulla similis admodum formæ veste utebantur. Ergo hunc ipsum rati quem quærebant, conficiunt innumerabilibus plagis: nemo enim erat qui in jam mortui corpore ferrum non tingeret. Atque ut ego ex quodam ibi præsentium audivi, etiam sanguinem occisi vesana rabie suxerunt. Cæterum statim agnoverunt se deceptos: nam cum pedis calceum in mortuo nigrum observassent, per errorem se in illo sævisse intellexerunt. Ac confestim rabie ac strepitu quam maximis, armata strictis gladiis manu, in templum irrumpunt, ubi homicidis apparentibus statim sacer cantus conticuit, cantoribus aliis alio dispersis et varie in angulos, aut ubicunque posse latere sperarant, se abdentibus. At Muzalonum hic quidem in adyta confugit, et sub mysticam se condens mensam ibi putabat se salvum fore: alter insinuans se retro portam templi, eam super se maximo attraxit nisu et quam potuit valide adduxit, applicuitque muro adverso tam arcte ut plane cohærentibus sine obice lateri valvis suspicio excluderet nr latebræ illic humani corporis capacis. Illorum vero genus (et hic enim, ut prosperitatis affinibus particeps fuerat, ita ei consors calamitatis futurus erat) irrepens qua potuit in tenebrosas angustias circa monumentum Augustorum latere studuit. Cæterum protovestiarius in adyta ingressus templi, cum observasset prope mensam altari collateralem vicinum conchæ intercolumnium obscurum, in id se abstrusit, experturus an ibi posset vel loci religione vel tenebrarum beneficio servari. Sed nihil horum ipsis ad vitandum periculum profuit. Irrumpentibus enim in sacrum ædem affluxu continuo plurimis, et inde late vulgato terrore passim aliis studio vitæ tuendæ fugam captantibus, abire a templo magistratus quoque ipsos contigit, nihil esse quod ibi agerent ratos. Porro seditiosi, crescente usu et successus sceleris audacia, furiosum plane in modum bacchabundi cursabant scrutantes attentissime cuncta, nullamque templi partem non inspectam et exploratam curiosissime linquentes. Unde factum ut alii alium repertum et correptum crudeliter quo vellent modo interficerent, aliis interim haud cessantibus: nam unumquemque comprehensorum multi circumstantes pulsabant, cædebant, excarnificabant, etiam in ipsum sævire pergentes cadaver exanime, ita ut unum in multa dissectum fragmenta late spargeretur corpus. Tanta istos vesania urgebat, eo provectos amentis iræ, ut supra humanum

φθαι· οὕτως ὥπλιζεν αὐτοὺς ἡ κακία, καὶ ὁ θυμὸς μεμηνότας θῆρας ἐδείκνυ. Τὸν μέντοι γε πρωτοβεστιάριον Κάρουλός τις τῶν ἀδύτων κατατολμήσας καὶ τὰ πολλὰ διερευνησάμενος, ὑπεὶ οὐχ εὕρισκεν, ἀπειπὼν ἔμελλεν ὑποστρέφειν. Ἀλλ' ἡ μοῖρα οὐδ' ἐκεῖνον εἶα τοῦ πάθους ἐκτὸς· τὴν γὰρ πρόθεσιν εἰσελθὼν καὶ τῇδε κἀκεῖσε περιβλεψάμενος ἐπὶ γόνασι συνιζάνοντα κάτωθεν εἶδε τὸν οἰκτιστον, καὶ ἰδὼν ὁρμᾷ καθαιρεῖν ἀπηνῶς. Καὶ ὃς δυσωπεῖ τὸ οἰκεῖον αἷμα πυλλοῦ τινος ἐξωνούμενος. Ὁ δὲ οὔτε πρὸς τὸ σχῆμα τῆς ἱκετείας ἀπεῖδεν οὔτε μὴν ὑπεκλάσθη τοῖς ἐπηγγελμένοις, ἀλλ' εὐθὺς ατασχὼν ἀναιρεῖ ξιφιδίῳ. [P 35] Καὶ δῆλον γεγονὸς τὸ πραχθὲν οὐκ ἦν ὅστις ἀπῇν, ἐκτῖθεν, ἀλλ' ἕκαστος ἐπιστὰς ὡς εἶχεν οὐτάζων καὶ μεθ' ὕβρεων ἤκιζε, καὶ ἐς τοσοῦτον μελεΐστι κατεδάσαντο ὥστε καὶ τοὺς ἐνταφιαστὰς ὕστερον σάκκῳ τὰ μέλη καταθέντας οὕτως ἐκφορῆσαι καὶ τάφῳ δοῦναι. Ἐπεὶ δ' εἰς τέλος τοῖς ἀντιμέρυις ἐκείνοις ἐπράχθη τὸ τόλμημα, συὸς τρόπον θήξαντες τοὺς ὀδόντας ὡς μηδὲ καὶ τοὺς ἐν τέλει κατωπαδὶς ἐκείνων ἔχειν ἱστασθαι καὶ ἐλέγχειν ἢ μὴν ἐρωτᾷν τί παθόντες καὶ τίνος ὁρμήσαντος τοιαῦτα πράττοιεν, ἐπὶ τὰς σκηνὰς εὐθὺς ὥρμων τῶν φονευθέντων, καὶ ᾧ προστετύχει ἕκαστος μεθ' ὅτι γενναίου τοῦ παράστήματος, ὡς οὐδενὸς καινοῦ γεγονότος, ἐξεφόρουν ἐπεγγελῶντες, καὶ τὸ ἐπὶ γλώσσης ἔγκλημα συχνάκις λεγόμενον ἦν, « Οἱ ἐχθροὶ καὶ

A δύσνοι τοῖς βασιλεῦσιν. οἱ βασιλειῶντες, οἱ παντὶ τρόπῳ, εἰ μὴ κεκώλυντο, οἷοί τ' ἄρξαι, οἱ τοῦ στρατιωτικοῦ ἁλιτήριοι, οἱ μαγγανείαις μὲν τὸν πατέρα μεθ' ὑπουλότητος ὑπελθόντες, φυλακῆς δὲ δόξῃ καὶ ἀσφαλείας τῷ υἱῷ ἐφευρόντες, ὡς δεδώκασιν ἀξίας καὶ ὡς ἔδει τὰς δίκας, ὡς εἰκότως διαπεπράχαται, καὶ ὡς εὐνοϊκῶς τοῦ λοιποῦ δουλεύσομεν τῷ δεσπότῃ τῶν ἐκεῖθεν ἀπαλλαγέντες κακῶν. » Ταῦτ' ἔλεγον, καὶ λείαν Μυσῶν τάκείνων ἐποίουν, ἀμφοτέραις ἐξαντλοῦντες τὸν πλοῦτον ἐκ τῶν σκηνῶν. Τούτων δὴν οὕτω τελεσθέντων, μηδενὸς οἷόν τε δοκοῦντος μαργῶντι πλήθει καὶ ἀναρχίᾳ ἐμποδὼν ἱστασθαι, τῶν μὲν ταῖς ἀληθείαις δεδιότων, τῶν δὲ καὶ κατὰ προσποίησιν (σημεῖον δέ· καὶ γὰρ τῆς τοῦ πρωτοβεστιαρίου συζύγου ἐκεῖ παρούσης καὶ δεινὰ ποιούσης καὶ λεγούσης ἐπὶ τοῖς τολμηθεῖσιν, ἐμβριθέστερον ὁ μέγας κυνοσταῦλος καὶ θεῖος αὐτόθεν ἐπεῖχεν, ἐπιτάττων σιγᾷν φυβουμένη μὴ καὶ αὐτὴ πάθοι, εἰ μὴ σιγήσῃ, τὰ ὅμοια), — ὡς γοῦν συνεχύθησαν ἅπαντες, καὶ κύριοι καὶ ὑπηρέται ἐπ' ἴσης εἶχον τῶν φοβερῶν, ἑκάστου ζητοῦντος τὸ σώζεσθαι, ἁπαίρουσιν ἐκεῖθεν εὐθὺς, ἐφ' ὅ τι καὶ παραγένοιντο μὴ φραντίσαντες, καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ φεύγοντες. Τῷ μὲν βασιλεῖ ἀσφαλῆ πλέον ἢ πρότερον τὰ τῆς φυλακῆς ἐφιστῶσι, μήτι καὶ νεωτερισθῇ πλέον. Οὕτω συγχυθέντων ἁπάντων, ἕκαστος τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὡς εἶχε, κατησφαλίζετο.

modum ferina prorsus rabie ruerent. Quærens denique protovestiarium Carolus quidam penetrare ausus in adyta, et ibi multa nequidquam scrutatus, desperata inventione recedere parabat. Sed fatum non sivit illum evadere immunem damni : nam resumpta repente Carolus scrutandi cura sacram mensam subiens, et huc illucque versans oculos, depressum subtus in genua miserrimum deprehendit, nec distulit in eum trucidaturus irruere, frustra illo deprecante, et quantum vellet sui sanguinis offerente pretium, siquidem latro nec habitu supplicis flexus, nec rigore animi magnitudine promissorum vel tantillum infracto, statim apprehensum pugione confecit. Quod cum mox esset publicatum, nullus fuit qui eo non accurreret ac supra stans cæderet cumque contumelia conscinderet mortuum. Adeoque illum membratim conciderunt, ut qui deinde sepelire voluerunt, necesse habuerunt laceros et abinvicem discissos artus in saccum colligere quo ad sepulturam efferre possent. Postquam vero immanes sanguinarii voti sc compotes perpetrato audacissimo scelere viderunt, tum vero stridere dentibus instar aprorum frendentium, ut nemo etiam optimatum aut magistratuum **62** prope ipsis astare sustineret, multo minus reprehendere, aut quid passi quove instigante talia facerent rogare. Subito deinde ædes irruperunt interfectorum, ibique quidquid cuique quod placeret, occurrerat, tam secura ludibundi ac ridentes efferebant audacia ac si nihil novi contigisset, in ore habentes ac crebro iterantes mortuorum crimen his expressum verbis: « Hostes et proditores imperatorum, principatum

affectantes, et quovis modo, nisi sic prohiberentur ad tyrannidem perventuri, militaris ordinis oppressores detestabiles, magicarum artium clandestino maleficio in patrem Augustum grassati, filio pupillo specie custodiæ et præstandæ securitatis insidiantes, ut pœnas dederunt prout oportuit digna! ut jure ac merido quod decuit factum est! ut fideli ac devoto alacres animo, dira scelestorum liberati tyrannide, Domino deinceps serviemus! » Hæc simul loquebantur, simul impune velut e Mysis prædam congerebant, agentes ferentesque res opimas e plena Muzalonum domo. Hæc in hunc modum sunt acta, nemine sibi tantum auctoritatis aut virium inesse putante, quanto esset opus ad reprimendum furorem effrenatæ multitudinis, obstandique contumaciæ legum et imperii victrici, aliis revera timentibus, aliis simulantibus timorem. Argumento sit quod protovestiarii uxorem illic præsentem, et quæ par erat videntem talia deplorantem ac loquentem, magnus conostaulus ejus patrus gravitor increpitam corripuit et silere jussit, metu ne paterctur viro similia, si verbis irritare furentes pergeret. Ergo cohibitis in direpta domo pari timore **63** cunctis æque dominis et famulis, unoquoque in lucro ponente si salvus evaderet, abscedunt inde tandem, nihil pensi habentes quo ferrentur, ac quasi fugientes nullo ordine, principi quidem validiorem quam prius custodiam apponunt, ne quid ex eo novæ rei posset exsurgere. Sic confusis cunctis, unusquisque securitati ac saluti propriæ quam poterat diligentissime cavebat.

κ'. Ὅπως τῶν μεγιστάνων διὰ ταῦτὰ τινες ὑπεχώρουν, οἱ δὲ διεφυλάττοντο.

[P 36] Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν Καρυανίτην πρωτοβεστιαρίτην τότε τυγχάνοντα, ἄνδρα γεραρὸν καὶ πολλοῦ τινος ἄξιον, φυγῇ ἐχρῶντο πρὸς Πέρσας αὐτομολοῦντες: οὐ βασιλεῖ ἐγκοτοῦντες, ἀλλὰ περὶ ἑαυτοῖς δεδοικότες δεὰ τὴν τῶν πραγμάτων σύγχυσιν. Εἴτε γὰρ αὐτοβούλως ὥρμων οἱ ἐπιθέμενοι μή τινος παρορμῶντος, ἔχειν καὶ πάλιν οὕτως ὁρμᾷν μηδ' ὁτιοῦν κολασθέντας· εἴτε καὶ ἄλλοι σφᾶς ὁρμῶντας παρώτρυναν, ἐκείνους καὶ κατ' αὐτῶν παροτρύνειν ἔχειν, κἀντεῦθεν κινδυνεύειν μὴ προσδοκῶντας πολλούς, καὶ μάλλον τοὺς ἐπ' ἐξουσίας ὄντας, οἷς ὁ φθόνος ὑφείρπε πολὺς καὶ δεινός. Οἱ μὲν οὖν διὰ ταῦτα αὐτονυχεὶ εὐθὺ Περσίδος ἀνὰ κράτος ἤλαυνον, ἄλλοι δ' ἀλλαχοῦ ἀνεχώρουν, κινδύνους ὑφορώμενοι τοὺς μεγίστους, ἄλλοι δὲ καὶ ὡς οἷοί τ' ἦσαν διεφυλάττοντο. Ὁ μέντοι γε μέγας κονοσταῦλος τοὺς ἀδελφοὺς ἐπιστήσας, νέους ὄντας καὶ σύνετοὺς, ὧν ἄτερος μὲν Ἰωάννης, ὁ δὲ δεύτερος μετ' ἐκεῖνον Κωνσταντῖνος ἐλέγοντο, ὀφφικίοις οὔπω σεμνυνομένους, τὰς πρεπούσας ἑαυτῷ φυλακὰς καθίστη. Ἐντεῦθεν μὲν καὶ συνεχέστερον ἐφοίτων πρὸς βασιλέα, καὶ διημέρευον σὺν ἐκείνῳ, οἱ πλείους δὲ καὶ διενυκτέρευον. Τὰ δέ τῆς πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίας καὶ πίστεως καὶ μᾶλλον φιλοτιμούμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐνεδείκνύοντο [P 37] ἐμφανῆ καὶ ὡς οὐκ ἄλλως γε μείζονα.

κα'. Ὅπως ἐφιλονείκουν οἱ ἄρχοντες περὶ τὴν τοῦ βασιλέως κηδεμονίαν.

Ὅμως καὶ πρὸς ἀλλήλους ἐφιλονείκουν καὶ ἐρίζειν ἀπηρχοντο. Ἡ δὲ φιλονεικία ἐκ φιλοτιμίας σφίσιν ἐτύγχανεν· ἠμφισβήτουν γὰρ ἀλλήλοις τῆς περὶ τὸν βασιλέα φροντίδος, ἑκάστου τῶν ἐν ἀξιώματι ὄντων μὴ φέροντος τοῖς ὁμοίοις ὑποτετάχθαι. Ἦσαν γὰρ ἔνθεν μὲν οἱ ἐκ Λασκαρίων Τζαμάντουροι, γήρᾳ τε καὶ συνέσει κεκοσμημένοι, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς τὸν νέον βασιλέα συγγενῶς ἔχειν καὶ παππικῶς πολλὴν ἐνεποίει τὴν τοῦ ταῦτα ζητεῖν παῤῥησίαν· ἔνθεν δὲ οἱ ἐκ Τορνικίων τὸ γένος ἕλκοντες, ὧν ὁ πρῶτος καὶ μέγας πριμικήριος ἦν. Εἶχον γοῦν καὶ οὗτοι τὸ πρὸς τὸ ἀμφιβαλλόμενον ἰσχυρὸν τὸ ἀπὸ πατρὸς οἰκεῖον καὶ ἀδελφικὸν ἐν γράμματι πρὸς τὸν τοῦ νέου πάππον καὶ βασιλέα Ἰωάννην τὸν Δούκαν. Ἐκεῖθεν οἱ Στρατηγόπουλοι, ὧν τοῦ γένους ἐπίδοξος ὁ Ἀλέξιος, πολλὴν φέρων τὴν αἰδῶ ὡς εὐγερῶς ἀπὸ πάντων καὶ πλεῖστα προσέτι κατωρθωκώς. Οὗ καὶ ὁ παῖς Κωνσταντῖνος γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφιδῇ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐξ ἀριστείας φανεὶς ὕστερον στερεῖται τῶν ὀφθαλμῶν, ἄρτι Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι μοναρχήσαντος. Αἰτίαν δ' ἔσχεν ὡς καθυπερηφανεύοιτο τοῦ κρατοῦντος, ὑπεροπτικῶς πρὸς ἐκεῖνον ἔχων νεωστὶ μετὰ τὸν πατέρα τῶν σκήπτρων ἐπειλημμένον. Καὶ οἱ ἐκ τοῦ Ῥαοὺλ εὐγενεῖς ἄλλοι, μετὰ πατέρα τὸν τοῦ ἀξιώματος ἐκπεσόντα, ὡς φθάσαντες εἴπομεν, ἔτι

20. *Ut quidam magnatum propter hæc recesserint, alii aliter sibi caverint*

At Caryanites quidem tunc protovestiariles, vir ætate jam matura venerabilis meritique maximi, cum necessariis et familiaribus ipsa nocte recessit transfugiens ad Persas, non quod imperatori succenseret, sed quod sibi metueret ob perturbationem rerum. Sive enim id per se nemine instigante seditiosi ausi erant, jure timeri paria rursus eosdem attentaturos impune, summo discrimine gerentium magistratus, in quos gravis incumbebat invidia: sive ipsos alii impulerant, etiam iterum concitandam vim militarem ab iisdem in minime opinantes multos jure formidari. Alii similiter alio se receperunt, maxima quæque rati domi manentibus impendere pericula. Porro alii in attenta sui ipsorum custodia perstabant. At magnus constaulus fratribus (quorum natu major Joannes, minor Constantinus vocabatur) ad communem tutelam adhibitis idoneam cuique subjecit præsidiariorum manum. Adolescentes **64** hi prudentes erant, nondum ad officiorum promoti honorem, eoque, utpote alia vacui cura, apud imperatorem magis assidui, ac cum eo soliti non dies solum totos exigere, sed etiam non raro pernoctare, de fide in illum ac charitate certantes inter se, nullamque occasionem prætermittentes declarandi quam maxime poterant sui erga principem studii præstantis.

21. *Contentio inter principes de tutela principis pueri.*

Verum omnes qui remanserant principes acris habebat æmulatio sollicitos invicemque commissos unoque sibi ambiente nec ulli alii cedere parato curam peculiarem ac tutelam imperatoris adhuc pueri. Erat ea singulorum nobilitas ac dignitas, et ex harum conscientia sui opinio, ut subjici cuiquam eorum quibus se pares existimabant nemo unus æquo animo passurus videretur. Hinc se offerebant e Lascaridum gente Tzamanturi, qui gravi senectute venerabiles et fama prudentiæ conspicui, efficaciter sibi suffragari confidebant ad impetrandam procurationem pupilli principis et communionem cum eo intimam sanguinis et auctoritatem quasi paternam a natura ipsis datam in natu minorem suæ familiæ alumnum. E diverso se ostentabant orti e Torniciorum genere, quorum primus magnus erat primicerius. His fiduciam auferendi præ omnibus ambiti cæteris honoris dabat patris ipsorum apud avum imperatoris Joannem Ducam Augustum summa gratia familiaritate intima conjuncta. Occurrebant aliunde Strategopuli, in quibus genere illustris Alexius, cujus omnes in canitie decora magnis rebus gestis virtutem ac famam reverebantur. Hujus filius Constantinus Gregorius, affinis imperatoris Joannis ducta ejus nepte ac claris factis inclytus, postea privatus **65** oculis fuerat Theodoro Lascari regnante, gravi arrogantiæ pœna qua superciliose despexisse imperatorem visus erat, cum is post patris mortem rerum habenas in manus sumere cœpisset. Accedebant et filii Raulis, alii patricii, qui post obitum Joannis Augusti dignitatibus exciderant; alteri præterea Palæologi, et cum his

νεάζοντες, καὶ Παλαιολόγοι. Σὺν οἷς καὶ Βατάτζαι καὶ οἱ τοῦ Φιλῆ, ὧν ὁ πατὴρ Θεόδωρος τετύφλωτο καὶ αὐτὸς σὺν τῷ Στρατηγοπούλῳ τῆς αὐτῆς ἐκείνῳ χάριν αἰτίας, σὺν Καβαλλαρίοις τε οἱ Νυστόγγοι καὶ οἱ Καμύτζαι, σύν τε καὶ Ἀπρηνοῖς καὶ Ἀγγέλοις οἱ Λιβαδάριοι, Ταρχανειῶται Φιλανθρωπηνοὶ καὶ οἱ εὐγενεῖς Καντακουζηνοί, καὶ ὅσοι ἄλλοι οἷς ἡ μεγαλογενὴς σειρὰ καὶ χρυσῇ συγκεκρότητο. Ὁ μέντοι γε Νυστόγγος Γεώργιος καὶ πρωσεφιλοτιμεῖτο· ἐκυβρυῦτο γὰρ τῶν ἄλλων εἰς κῆδος βασιλικὸν προτιμώμενος. Καὶ γὰρ ἔτι ζῶν ὁ κρατῶν ἁρμόξειν εἰς γάμον αὐτῷ τὴν παῖδα διὰ βουλῆς ἔχων πολλοῖς καὶ ἄλλοις ἐπίστευε τὴν βουλήν, κἂν ἐπλήρου καὶ τὸ συνάλλαγμα, εἰ μή γε [P 38] θάνατος τῷ βασιλεῖ ἐπελθὼν ἐμποδὼν ἔστη τῇ πράξει. Τότε δ' αὖθις ἐπιθαρροῦντα τοῖς ἐγνωσμένοις ὡς καὶ πάλιν τυχεῖν ἔσται οἱ τοῦ κήδους μέγα φρονεῖν ἡ ἐλπὶς ἐποίει, καὶ κατηλαζονεύετο πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ μᾶλλον τὸν αὐτανέψιον, ὃς ἦν ὁ μέγας κονοσταῦλος, διαφιλοτιμούμενος. Ὅθεν κἂν τοῖς βασιλικοῖς προαυλίοις ἀνέδην ἐσκήνει, καὶ καθ' ἡδονὴν διατριβῆς ἱππαζομένοις τοῖς ἄρχουσιν ἐπὶ κοντῶν συντριβῇ ἢ καὶ κατὰ παίγνιον σύνηθες σφίσι τῆς σφαίρας ἐκ μεγάλου τοῦ θάρρους συνιππάζετο καὶ συνέπαιζεν, ἐγγὺς ἱσταμέναις καὶ ὁρώσαις ταῖς βασιλίσιν ἐπιδεικνύμενος.

Batatzæ et Philis filii, quorum parens Theodorus cum Strategopulo eamdem ob causam excaecatus est, et cum Caballariis Nostongi ac Camylzæ, et cum Aprenis atque Angelis Libadarii, Tarchaniotæ, Philanthropeni et nobiles Cantacuzeni ; tum si qui alii, quibus illa magnifica series et quasi aurea nobilissimorum procerum corona constabat. Nostongus inter eos Georgius æmulationis communis modum peculiari ambitionis arrogantia superabat, eo maxime in superbiam elatus quod imperator adhuc vivens filiam illi collocare in matrimonio decreverat, et multos istius sui consilii participes fecerat. et omnino mandaturus executioni rem eam fuerat, nisi morte fuisset præoccupatus. Porro tunc adhuc Georgius in ea perstans fiducia perficiendæ hujus affinitatis jam ante destinatæ, ista ipsa spe in tumorem non modicum inflabatur, cum alios superbe despiciens, tum ipsum maxime nepotem ex sorore magnum conostaulum impotentius æmulans. Quare in atriis imperatorii palatii vane ac impudenter sese jactabat, adeo ut non dubitaret puerilibus Augusti ludis se immiscere, collusorem se principi obtrudens, et cum eo simul equitans in arundine, pariterque, ut solitum illis, pila 66 ludens, et in similes ejus ætatis remissiones sese ingerens familiaritate nimis audaci, sicque sese reginis sororibus imperatoris coram e propinquo spectantibus venditans vano gloriolæ pruritu.

Λ κβ'. Ὅπως προετιμήθη εἰς τοῦτο τῶν ἄλλον ὁ Παλαιολόγος.

Τέως γε μὴν, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἀνεπιτρόπευτον μένειν τὸν βασιλέα, ἐν ἀφήλιξι γνωριζόμενον καὶ ἀπαλὸν ἦτορ φέροντα, συνελθόντες ἅμα οἱ ἐν τέλει καὶ βουλευσάμενοι ὡς οὐκ ἀσφαλὲς εἴχα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ταύτης προεστῶτος (Ἀρσένιος δ' οὗτος ἦν) καθιστᾷν τὰ τοιαῦτα, πρὸς μὲν τὸν ἐξ Λύτωρειανῶν πατριάρχην πέμπουσι τὴν ταχίστην μετακαλούμενοι Νικαίηθεν τοῦτον, αὐτῶν δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἐφ' ἡμέραις διασκεπτομένων, ἄλλον ἄλλου εἰς κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως προκρῖνοντος, τέλος ἐπὶ τῷ ῥηθέντι Παλαιολόγῳ ἡ κοινὴ βουλὴ καταντᾷ ὡς αὐτοῦ γε καὶ μόνου παρὰ τοὺς ἄλλους ἱκανοῦ πρὸς τοῦτο φανέντος· ὑπὲρ γὰρ ἄλλον, στρατηγικώτατον εἶναι τὸν ἄνδρα, καὶ οἱ ἐκ παλαιοῦ αὐτάρκεις εἶναι τὸ εὐγενὲς, καὶ τρίτον τὸ πρὸς τὸν κρατοῦντα συγγενὲς ἅμα μὲν αὐτόθεν, ἅμα δὲ καὶ ἐκ τῆς συζύγου (τῆς μὲν γὰρ δεύτερος αὐτανέψιος ἦν, τοῦ δὲ δευτέρου αὐτανεψίου υἱὸς) πολλὴν ἐμποιεῖν αὐτῷ τὴν εἰς τὸ κηδεμονικὸν τοῦ βαφιλέως παρὰ τοὺς ἄλλους ἐκχώρησιν. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου πρὸς τὸ προτιμᾶσθαι τῶν ἄλλων δίκαια ταῦτ' ἦσαν, καὶ ὁ ὑπὲρ ἐκείνου λέγων ταῦτα προὐβάλλετο· παρεχώρει δὲ καὶ τὸ εἰκὸς ἐννοεῖν ὡς κἀκεῖνος τὸ πρᾶγμα

tutoris providentia destitutus relinqui, ad electionem apti ad id munus coeuntes magno numero precipui quippe magistratus atque aulæ proceres ante omnia decreverunt haudquaquam tutum videri tanta de re statuere sine cleri et Ecclesiæ consensu ejusque consilio ac nutu qui rebus ecclesiasticis tunc præerat (is erat Arsenius). Itaque per Exautorianorum patriarcham illum ex urbe Nicæa curriculo accersunt. Ipsi vero interim serio in deliberationem ingressi post multam et attentam disquisitionem disceptationesque varias, alio alium præferente, tandem in eam sententiam majori ex parte conveniunt quæ curam imperatoris ac tutelam saepius memorato magno conostaulo Palæologo committendam censebat : videri enim illum unum præ cunctis reliquis ad eam rem idoneum maxime, utpote virum fortem et rei militaris experientissimum, cuique affatim suppeteret antiquæ nobilitatis. Accedebat tertio loco domestica sanguinis necessitudo cum imperatoribus avo et patre principis regnantis, ex utraque stirpe paterna maternaque. Nam Augustæ quidem pronepos, ex imperatoris vero pronepote natus erat. His vere firmamentis nitebatur Palæologi spes, eaque allegabat potissimum qui ejus electionem suadebat orator. Verisimile tamen est haud plane his argumentis confisum eum, præterea quæ palam agebantur 67 dicebanturque, admovisse clanculum arcanas artes corrogandis variis illustria suffragiis studiisque velificari ejus ambitioni valentium, qualium multos putatur amplis sibi promissionibus adjunxisse, præsertim ex iis qui superis aulæ tempestatibus jacturam dignitatum fecerant. Et suberat causa cur occasionem non

22. *Ut præfatus cæteris Palæologus fuerit, demandata ei tutela imperatoris.*

Verumenimvero cum diutius non posset parvulus imperator in tam imbecilla ac tenera ætate certi

ποικίλως μετεχειρίζετο, οὐκ ὀλίγους κλέπτων ταῖς ἀγαθαῖς ὑποσχέσεσι, καὶ μᾶλλον οἷς ἐκπεσεῖν τῶν ἀξιωμάτων συνέβη ἐκ τῆς τοῦ καιροῦ δυσκολίας τὸ πρότερον. [P 39]. Ὁ δὲ ὑπελθεῖν μὲν τὴν φροντίδα μηδὲν μελλήσας κατένευε, πένης ὢν καὶ μηδὲν ἔχων κατὰ τὸ μέτρον τοῦ ἀξιώματος φιλοτιμότερον διαζῆν· ὡς ἂν δὲ μὴ δοκοίη τῷ ἐξ ἑτοίμου λαμβάνειν χάριν τοῖς παρέχουσιν ἔχειν, μηδ' ὡς φορτίον ἐπωμιζόμενος παραιτεῖσθαι, ἐζήτει μὲν καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου ὅσον οὔπω ἐπιστησομένου συναίνεσιν, οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον, ἀλλ' ἵν' ἀσφαλέστερον τὸ γινόμενον καθιστῷτο. Πλὴν ἀλλ' ἀντιδοθῆναί οἱ καὶ τῆς ἐπὶ τῷ βασιλεῖ κηδεμονίας τὰ ὑψηλότερα τῶν ἀξωμάτων προσαπαιτεῖ.

κγ'. Ὅπως Παλαιολόγος ἐτιμήθη εἰς μέγαν δοῦκα.

Οἱ δὲ τῶν μὲν ἐκείνων βουλευμάτων τὸ κῦρος οὐχ ἧττον καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἤθελον εἶναι, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ σφᾶς ἀναγκάζεσθαι ἐφ' οἷς ἐδέδοκτο αὖθις μεταβουλεύεσθαι· τὸ δὲ προβιβασθῆναι τὸν τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον εἰς βαθμὸν τοῦ ἀξιώματος μείζονα εἰκός γε εἶναι διωμολόγουν, καί πως καὶ ἀμηχέπη διὰ ταῦτα κἀπὶ τούτῳ συνεφώνουν οἱ πλεῖστοι. Καὶ εἰς μέγαν δοῦκα ὁ τῶν βασιλικῶν πραγμάτων ἐπίτροπος μετατίθεται, βασιλέως δῆθεν διδόντος, καὶ τὸ λοιπὸν ὁ Παλαιολόγος μέγας δοὺξ καὶ τοῦ βασιλέως ἐπίτροπος ψηφιζόμενος πρὸς ταῖς φροντίσι τῶν κοινῶν ἦν, καὶ ἐξ ἐπιτάγματος ἀπραιτήτου συμπραττόντων καὶ τῶν ἐν τέλει διῴκει ταῦτα. Καί πως ἀμηχέπη διὰ ταῦτα κατ' ἀναγκαίας χρείας τῶν βασιλικῶν ταμιείων προσήπτετο. Ἦν γὰρ χρημάτων πλῆθος ἐναποτεθησαυρισμένον ἐν Μαγνησίᾳ, οὐ ῥᾳδίως ἀριθμητὸν, συλλεγὲν καὶ ἀποτεθὲν παρ' Ἰωάννου τοῦ Δούκα καὶ βασιλέως. Τὸ γὰρ παρὰ τοῦ παιδὸς ἐκείνου Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι συναγόμενον ἰδίως ἄλλο [P 40] τι χρῆμα, εἰς βασιλείας αὔταρκες ὄγκον, ἐν τῷ κατὰ ἄνω Σκαμάνδρου φρουρίῳ τῷ οὕτω πως Ἀστυτζίῳ ὑποκωριζομένῳ ἀσφαλῶς ἐναπέκειτο. Πλὴν οὐκ ἐκλογαὶ ταῦτα ἢ εἴσπραξις ἄδικος, οὐδ' ἀνθρώπων βίος καὶ πενήτων οὐχ ἧττον ἢ χρυσὸς αἵματα, ἀλλὰ πλοῦτος ἔκ τε τῆς περὶ τὰ ἴδια προμηθείας καὶ ἐκ τῆς τῶν ἀλλοτρίων κατὰ πρυτάνεξιν εἰσφορᾶς συλλογείς τε καὶ αὐξηθείς· τῶν μὲν γὰρ ἐκ γεωπονίας συνῆγον, τὸν δ' ἐξ ἀλλοδαπῆς συνέλεγον. Πλὴν οὐχ ὥστε καὶ ἀποτεθησαυρίσθαι τὸν πάντα μηδενὸς μετέχοντος, ἀλλ' ἐξαιρουμένων τῶν ἀναγκαίων εἰς δόσεις καὶ ῥόγας καὶ δαπανήματα, καὶ μᾶλλον εἰς ἐπιφανῶν μὲν ἀνδρῶν φιλοτιμίας, πενήτων δὲ χορηγίας, ὡς ἐκχεῖσθαι κατ' ἀεννάων ποταμῶν πλημ-

XXIII. *Ut Palæologus magni ducis honore auctus fuerit.*

Quibus auditis congregati proceres morem illi gerendum in utroque quæsito censuerunt: nam et ad auctoritatem immutabilitatemque rerum a se decretarum conducere putabant ratas eas ab Ecclesia haberi, absque eo tamen ut iterum in dubium ac deliberationem vocarentur; et æquum plerisque consentaneumque visum est tutorem gubernandæ teneræ principis ætati præpositum in sublimiorem, quam in quo hactenus stetisset, dignitatis gradum

negligeret, sed curam intenderet omni cunctatione omissa in rem sibi unice necessariam in statu præsentis fortunæ, exhaustæ atque inopis, egestate siquidem pecuniæ summa laborabat, non habens omnino unde dignitatem tueretur, multo autem minus unde, quod naturaliter amabat, munifice ac splendide viveret. Porro ne hinc quidem visus accipere nimis cupide oblatum honorem, obnoxium ac ac gratiæ debitorem deferentibus constitueret, inde vero formidare onus impositi officii quasi conscientia infirmitatis videretur, mediam inter illa extrema viam tenens, primum petiit patriarcham auctorem fieri decretæ sibi dignitatis, ideoque conclusionem deliberationis ultimam in ejus proximum, ut putabatur, adventum differri, non quod hujus assensum omnino necessarium, sed quod eo accedente securius transigendam firmiusque constituendam rem putaret. Deinde rogavit ut sibi boni publici studio difficilis et gravis procurationis subeunti pondus, in pretium operæ ac sollicitudinis regendæ imperatoris pueritia exantlandæ, annuere vellent excelsiores aulæ dignitates.

23. *Ut Palæologus magni ducis honore auctus fuerit.*

Quibus auditis congregati proceres morem illi gerendum in utroque quæsito censuerunt; nam et ad auctoritatem immutabilitatemque rerum a se decretarum conducere putabant ratas eas ab Ecclesia haberi, absque eo tamen ut iterum in dubium ac deliberationem vocarentur; et æquum plerisque consentaneumque visum est tutorem gubernandæ teneræ principis ætati præpositum in sublimiorem, quam in quo hactenus stetisset, dignitatis gradum

attolli. Quare id pluribus suffragiis **68** jusserunt. Magno igitur procerum consensu curator electus reipublicæ per teneram regnantis ætatem, concedente imperatore, magni ducis appellatione insignitur. Itaque mox Palæologus simul dux magnus, simul tutor principis acclamatus, de publici consilii sententia rem administrare publicam cœpit, eaque occasione regium attigit ærarium. Erat autem vis pecuniæ condita in urbe Magnesia non facile numerabilis, collecta et ibi deposita a Joanne Duca imperatore: nam quæ alia proprie a Theodoro Lascari ejus filio congregata pecunia fuerat tanta numero, ut ad quasvis imperii expensas posset sufficere, secure custodiebatur in arce ad Scamandrum sita, quæ diminuto vocabulo Astytzium, hoc est urbecula, vocatur. Cæterum non ex corrasionibus et extorsionibus iniquis hæ summæ conflatæ fuerant, neque ejus generis erant hi thesauri quos raptim congestas in unum hominum vitas et pauperum sanguinem non immerito quis dixerit, sed ex temperanti parcimonia natæ copiæ, fructus œconomicæ prudentiæ perceptus ex proventibus agrorum aut justa commutatione commercii e terris exteris, innoxio redituum genere, nihil admistum habens odiosæ corrogationis ex alieno censu. Nec porro ibi detinebatur avara custodia necessarios invidente usus egentibus, sed non parce profundebatur, cum cratopus, in donativa, stipendia similesque sumptus, maxime in munificas largitiones, quibus vel insignibus viris magnorum laborum egregiorumque facinorum merces numerabatur, vel inopi turbæ suppeditabatur unde viveret, ut ex his quasi fontibus regiæ misericordiæ in felicitatem publicam pereu-

μύρας τὸ βασιλικὸν ἔλεος, τὸ λοιπὸν τῶν χρημάτων τοῖς ταμιείοις ἐντεθησαύριστο. Τὸ γὰρ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου τὸ πάλαι λεγόμενον ἐπ' ἐκείνοις ἀντικρυς ἦν, καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης πατὴρ Ῥωμαίων, ὁ δ' αὖ Θεόδωρος δεσπότης ἐπωνομάζοντο. Εἰς τόσαν καὶ γὰρ ὁ μὲν Ἰωάννης προμηθευτικῶς τοῖς ἅπασιν εἶχεν, ὥστε καὶ ἰδίαν πρόνοιαν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὰ λεγόμενα ζευγελατεῖα ἡδούμενος παρ' ἕκαστον κάστρον καὶ φρούριον κώμας ἐπὶ τούτοις καθίστη, ἐφ' ᾧπερ ἐκ τῆς ἐκείνων ἐπικαρίας καὶ εἰσφορᾶς σιταρκοῖτο μὲν καὶ τὸ παρακείμενον φρούριον, ἔχοι δέ γε καὶ ὁ κρατῶν ἐντεῦθεν πολλοῖς ἢ καὶ πᾶσιν ἐξαντλεῖν τὰς τῆς εὐεργεσίας ἀμάρας. Ὁ δέ γε Θεόδωρος εἰ καὶ δραστικώτερον ἐχρυσολόγει ἐκ κοινῶν συνδόσεων, ἀλλ' εἰς τὸ πολλαπλάσιον ἐξεκένου γνώμης ἁπλότητι, ἐξ ὧν ἀμπώτιδές τινες καὶ χαρύβδεις ὡς ἐκεῖ τῆς θαλάσσης ἐνταῦθα τῶν χρημάτων ἐδείκνυντο· τὸ γὰρ ἀφαιρούμενον ἐπληροῦτο πάλιν ἐκ τοῦ ῥᾳδίως, καὶ ἦν ἡ τοῦ ὄντος ἀφαίρεσις τοῦ προσγινομένου τοῖς ἀφαιρεθεῖσι πρόσθεσις πλείων, ἑκάστου μεῖον μὲν συνδιδόντος διὰ τὴν κοινὴν εἴσπραξιν, πλέον δ' ἔχοντος οὗπερ ἀφῄρηται ἐκ τοῦ πάντας ἐκ βασιλέως ἔχειν, κἀντεῦθεν καὶ ἐπιχόρηγεῖν ὅτου δέοιτό τις ἐκ τοῦ προχείρου, κἀν τῷ διδόναι μᾶλλον χαίρειν ἢ τῷ λαμβάνειν. Καὶ τί γὰρ ὁ τοῦ Χριστοῦ νόμος ἄλλο βούλεται ὁ διδόναι πᾶσιν ἐπιτάττων αἰτοῦσιν ἢ ὥστε πάντας ἔχειν καὶ ἐξαπορεῖσθαι μηδένα, κοινοῦ προκειμένου τοῦ νόμου, ὡς ἄλλου παρέξοντος ἑτοίμου, εἴγε ἄλλος ἀπορήσει διδούς. Τοῖς δέ γε μικροψύχοις καὶ τὸ κατ' ἐγγύην Χρέος εἰς πολλαπλάσιον πρόσεστι, καὶ ἐγγυητὴς Θεός, τὸ θαυμάσιον.

κδ'. Ὅπως νοσήσας ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης πολλὰ τοῖς πένησιν ἐχορήγησεν.

[P 41] Βούλομαι τοίνυν καὶ ἄλλο τι διηγήσασθαι περὶ τούτων, παραιτοῦμαι δὲ, ὅτι καὶ ὁ λόγος διὰ τὸ χρήσιμον παραβέβασται. Νόσος ἐνέσκηψε τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ ποτὲ ἀφαιρεθέντι τὴν ἐπ' ἀγαθοῖς βοηθὸν σύζυγον, τὴν οὐκ οἶδ' ὅ τι καὶ φῶ τῶν θαυμασίων ὀνομάτων Εἰρήνην. καὶ ἡ νόσος ὡς χαλεπή· ἐπελήφθη γὰρ διὰ τὸ γῆρας, οἶμαι. Τῶν γοῦν ἰατρῶν ἀπορούντων ἐφ' ὅ τι καί τράποιντο, αὐτὸς ἐπὶ Θεὸν καταφεύγει, καὶ τὸ ἐκείνου πρὸς πάντας ἔλεος κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκμιμεῖται· Ὥριστο τοίνυν, καὶ σακκοις ὁ χρυσὸς ἐξαντλεῖται, καὶ ἀνὰ ἓξ καὶ τριάκοντα τῶν ἀκιβδήλων νομισμάτων ἑκάστῳ τῶν ὁπουδήποτε ἀσόρων δίδοται, χωρὶς τῶν εἰς θείους ναοὺς καὶ μονὰς καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρας ἐξαντληθέντων, ἐπιμετρουμένου τοῦ ἐλέους πλείστοις ἡμιόνων σάγμασιν. Ἀλλ' ἐπιμετρεῖται τῷ ἐλέει τὸ τοῦ Θεοῦ

nia flumina redundarent. Quod 69 vero istis supererat sumptibus, sedulo conservabatur. Quod enim de Cyro Darioque dicebatur, hisce quoque omnino convenichat principibus. Ac Joannes quidem Romanorum pater, Theodorus vero dominus vocabatur. Tam provida namque cura Joannes quidem cuncta gubernabat, ut nec indignum fastigio duceret ad procurationem humilem descendere instrumenti etiam rustici ac jumentorum ad agriculturæ ministeria, vel aratra vel sarraca trahentium; cujus generis provisores ac præfectos per castra singula constituerat, attributis cuique arci ejusque præsidio certis pagis, unde sufficientis annonæ copia non solum militibus suppeteret, sed ex abundanti etiam inde princeps haberet quod larga in multos beneficentia profunderet. Theodorus porro etsi efficacior in auro ex communi collatione congregando, tamen idem erat præ simplicitate mentis haud satis cautæ in eodem prodige dispergendo profusior, ut quod in maritimis æstibus Euriporum ac Charybdum, hic quoque quadam alterna reciprocatione effluentis refluentisque pecuniæ cerneretur, exhausti per largitiones ærarii damnis facili mox corrogatione repositis, imo quod expensum erat abundantius redeunte per modicas licet singulis, cæterum propter multitudinem conferentium in summas vel maximas excedentes contributiones subditorum; nec inde exhausta privata quorumcunque facultate, utique quam late ad omnes promanantes et varie in domum ac fortunam quamque perenni quodam cursu profluentes principalis beneficentiæ alerent rivuli. Prompta quippe præsto aderat omnium necessitatibus larga benignitas principis libentius tribuentis quam acciperet: quin enim 70 aliud Christi lex præscribit, dare cuivis petenti præcipiens? cujus beati fructus est abundare universos, egere neminem, compensante vicissitudine communiter utili mutuos defectus, dum præsto est qui refundat ex publico quantum ex privato quilibet contulit. A quo ne abhorreant commercio animi pusilli, fide jussorem, quod mirum est, se Deus offert, pollicens se repensurum multiplicato fœnore quod datum fuerit.

24. *Ut ægrotans imperator Joannes multa pauperibus erogaverit.*

Nolo et aliud hujus generis narrare, petoque veniam, si argumenti utilitate tractatus digressionibus indulgeo. Morbo correptus aliquando est imperator Joannes recens viduatus præclara in rebus bonis adjutrice conjuge, illa, inquam, admirabili Irene, cui pro merito laudandæ verba desunt. Erat autem morbus sane sonticus et gravis, quippe casus inducebat epilepticis accessionibus similes, etsi forte hi debilitati ætatis jam provectæ justius imputari potuissent. Incertis medicis quo se verterent, æger ad Deum confugit, et ejus largam in omnes misericordiam prout poterat imitatur. Ergo ejus mandato hauritur et thesauris aurum plenis saccis, et ad sex et triginta probæ monetæ nummi egenorum cuilibet ubicunque degentium divisi sunt, præter ea quæ in sacra Dei templa, in monasteria et viros Deo devotos sunt expensa, liberalitate ea per multos onustos mulos quo oportuit missa. Hæc Augusti misericordia divinam in eum attraxit. Ergo is ægritudine primum facta leviori, deinde plane convaluit, gaudio ejus et fructu animi, quan-

ἔλεος, καὶ ῥᾴζει τῆς νόσου ὁ ἀσθενῶν, καὶ ἐπιγάνυται, ὡς εἰκὸς, τῷ ἐλέει. Καὶ Ῥωμαίοις ἀπολογεῖσθαι βέλων ὡς ἀμείωτα τὰ κοινὰ τοῦ τοσούτου πρυβάντος ἐλέου, αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν ἐλεήσαντα τῶν λεγομένων ἔφερε μάρτυρα πρὸς τὸν πατριάρχην Μανουὴλ λέγων ὡς οὐδὲν ἐξήντληται τῶν κοινῶν, ἀλλ' ἐκ προμηθείας κτήσαιτο ταῦτα καὶ μελέτης ἰδίας, ἐξ ὧν γεωπονῶν οὐκ ἀνίει δι' εἰδημόνων ἀνδρῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς κτήμασί θρεμμάτων διαφόρων ἐπιμελόμενος. Οὕτως ἦν αὐτοῖς τὸ θεοφιλὲς, καὶ οὕτω τὸ φιλορρώμαιον ἔγνωστο.

κε'. Ὅπως ἐπιπολαίως ὁ μέγας δοὺξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἁπτόμενος περιεποίει ἑαυτῷ τὴν εὔνοιαν.

Τύχε δὲ πολλοῦ τινος ἐν Μαγνησίᾳ τεθησαυρισμένου χρήματος, οὐκ ἐξὸν ἦν τῷ μεγάλῳ δουκί τε καὶ ἐπιτρόπῳ ῥᾷστα λαμβάνειν καὶ χορηγεῖν ὅπου ἦν βουλομένῳ οἱ· ἐφειστήκει γὰρ τὸ Κελτικὸν καὶ πελεκυφόρον, ἐφέξον ἤν τις ἐπιζειροίη, καὶ φυλακὴ ἦν τοῖς ταμιείοις [P 42], ὡς γνωστῶς δίδοσθαι ὅπου τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας ἀπήτει. Ἐδίδοντο δὲ πολλάκις καί τισιν ἐπιτάττοντος προφάσεται χρείας οὐκ οὔσης. Κἀντεῦθεν ἀρχὰς ἑαυτῷ εὐμενείας προκατεβάλλετο, οἷς οὐκ ἦν τῆς εὐεργεσίας ὑπιλελῆσθαι, καὶ δικαίως ἂν ἀπολογησόμενος, εἰ μή τινι παρεῖχεν αὐτὸς διὰ τὴν ἐνοῦσαν πενίαν, ὅμος ἀφορμὰς ἐδίδου λαμβάνειν

tum fas erat ex tam evidenti experimento divinæ misericordiæ capere. Tum purgare se apud Romanos volens, si forte quererentur effusa in pauperes liberalitate publicum **71** ærarium exhaustum, illum ipsum cujus gratia sanatus fuerat Deum testem allegavit, patriarchæ Manueli sancte affirmans nihil prorsus ex iis quæ data fuerant, e thesauris reipublicæ depromptum, sed ex privata penu et ex partis ac collectis propria industria ac providentia, exercenda scilicet per gnavos et experientes colonos agrorum cultura, gregibusque atque armentis per idoneos homines curandis. Sic illi Dei amantes, sic pariter rei Romanæ studiosos se monstrabant.

25. *Ut magnus dux levi delibatione regiæ pecuniæ hominum sibi benevolentiam conciliaverit.*

Hoc porro de quo scribimus tempore cum magnus apud Magnesiam publicæ pecuniæ numerus esset depositus, non erat facile magno duci et tutori principis inde aliquid sumere erogandum in quos vellet: obstabat enim Celtarum securigerorum inexorabilis ei thesauro imposita custodia, haud sinens inde aliter quam cunctis præsentibus et coram intuentibus dispensari quidquam. Jubebat tamen non raro quibusdam inde donari haud necessariis de causis; quæ benignitas illi quasi fundamentum fuit popularis in eum benevolentiæ. Cæterum si quis eo nomine de ipso quereretur quasi non satis severo publicæ pecuniæ custode, ei se purgabat negans in proprios se usus quidquam inde sumere; in cujus rei fidem suam domesticam ostendebat paupertatem. Tamen quæsitis occasionibus identidem procurabat ut quidam inde acciperent,

Α τινὰς, οὐ μᾶλλον κατὰ φιλοτιμίαν ἢ κατὰ πρόνοιαν τῶν μελλόντων, ὡς ἔδειξε. Τὴν δ' ἐκείνου πενίαν εἰπόντος ἐκείνου ποτὲ παρὼν καὶ ἀκούσας ὁ γράφων εἰ μαρτυροίη, ψεύδους ἀλῶναι οὐ δέδοικεν, ἐπεὶ κἀκείνῳ εἰς καύχημα δόξη ἦν ἡ πενία τότε λέγοντι. Τρισὶ γὰρ μόνοις νομίσματι κατὰ τὰς κατ' οἶκον χρείας τὸ ποσὸν αὐτῷ, ὅτε βασιλεύοι, ὡς ἔλεγε, περιίστατο. Καὶ τὸν Ἄγγελον ἀδελφὸν ὄντα τῆς αὐτοῦ πενθερᾶς, ὃν μέγον πριμικήριον αὐτὸς βασιλεύσας ἀπέδειξεν, ἐκάλει παρόντα, ὅπως αὐτὸς λαγχάνοι παρ' αὐτοῦ δίκας ὑπερ τῆς τῆς ἀδελφιδῆς προικὸς μαρτυρήσοντα. Κἀκεῖνος ἐγγὺς παραστὰς ἐμαρτύρει, καὶ ἡμεῖς ἠκούομεν λέγοντος καὶ ὅρκον προστιθέντος τοῖς λεγομένοις. Τότε τοιγαροῦν τοὺς πολλοὺς, καὶ μᾶλλον οἷς εὐγενὲς τὸ γένος, ὑποποιούμενος παρεῖχεν ἐξ εὐλόγου δῆθεν προφάσεως τῶν βασιλικῶν Β χρημάτων ἀπόνασθαι, αὐτὸ τέως ὡς εἶχε συντηρῶν ἑαυτὸν τῶν λημμάτων ἀνώτερον.

κς'. Ὅπως ἐλθόντος τοῦ πατριάρχου πολλὴν ὁ μέγας δοὺξ ἐπεδείξατο τὴν ὑπόπτωσιν.

Ἐν τοσούτῳ δὲ λαὶ ὁ πατράρχης σύν τε τοῖς ἐκκρίτοις τοῦ κλήρου καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι παρεῖναι ἠκούετο· καὶ ὃς αὐτίκα μαθὼν πρὸ τῶν ἄλλων αὐτὸς ὑπαντᾷ μακρόθεν, τιμὴν τὴν μεγίστην ἀφυσιούμενος τῷ πατριάρχῃ καὶ παντὶ τῷ ἱερῷ πληρώματι, πεζῇ

non magis id agens ambitionis instinctu quam sapienti prævisione futurorum, prout rei exitus monstravit. De illius porro modo memorata paupertate, si quæ audivit ex ipso quondam præsens hujus historiæ scriptor, hic pro testimonio dixerit, non sane veretur ne coarguatur mendax, neve hoc illi C cedat in dedecus quod Palæologus gloriæ sibi fore autumans de se jactabat, ostentans paupertatem suam sane tantam ut affirmaret etiam jam **72** imperans domestici sibi quot diebus usus omnes expensas tribus solis nummis constare. Et hoc jurejurando confirmavit, cum in quadam lite fratris suæ socrus Angeli, quem ipse imperans magnum primicerium creavit, de dote suæ neptis judicio certantis, rogatus in testimonium adesse gravatus non fuisset, ea quæ diximus proferre Deo in testem vocato. Tunc igitur multos, præsertim genere nobiles, variis ad id quæsitis prælextibus, et plausibiles in speciem prætendens causas donativis, e publico curavit honorari, ipse interim in D egestate familiari permanens superior cupiditate purasque omni avaro contactu manus servans.

26. *Ut venientem ad se patriarcham dux magnus summa demissione exceperit.*

Interim patriarcha cum electis ex clero et archiepiscopis adventare audiebatur; quod simul Palæologus cognovit, ante omnes ipse longissime processit obviam, nihil ad summam tum erga patriarcham tum erga sacrum collegium veneration nem sibi reliqui faciens, quippe qui pedibus incedens, cerreptis manu muli quo patriarcha vehebatur habenis, cum usque intro palatium regium

τε βαδίζων καὶ τὰν τῆς ἡμιόνου τοῦ ἱερέως χαλινοὺς κατέχων, ἕως καὶ αὐτῶν ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων προηγούμενος καθιστᾷ. Καὶ δὴ σκηνὴν μὲν βασιλικὴν ἐκείνου χάριν ὑποστῆναι κελεύει, ἅμα μὲν καὶ κατὰ τὴν εἰς ἐκεῖνον τιμήν, ὑποτρέχων ἐν πᾶσι καὶ θεραπεύων, ἅμα δὲ καὶ ἐς πρόφασιν ἀναγκαίαν τοῦ ἔχειν ἐκ τοῦ ῥᾴστου πλησιάξειν τῷ βασιλεῖ τοῦ καιροῦ διδόντος αὐτὸν ἐκεῖνον [P 45] τὸν πατριάρχην μηδεμιᾶς ὥρας τοῦ κρατοῦντος ἀπολιμπάνεσθαι. Συγκεχωρήκει δὲ οἱ ἀσμένως πάντα ὡς οὐκ ἄλλως ἐπιτροπεύσων, εἰ μὴ αὐτός γε κελεύοι καὶ ἐπινεύοι ἢ σύνοδος. Ὅθεν καὶ φέρων μὲν τὸν νέον εἰς χεῖρας τῷ πατριάρχῃ ποιεῖται οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις μέσον, τῆς βουλῆς δ' ἐκείνου ἐξαρτᾷ τὰ παρόντα, καὶ πολλάκις ἄγει καὶ δείκνυσι τὰ κειμήλια, σιωπηλῶς τὴν ἐξουσίαν ἐμφαίνων ἐξημμένην ἐκείνου καὶ μόνου, κἂν αὐτὸς κελεύοι, ἐκεῖθεν τοὺς ἄλλους ἔξοντας. Ἦν δὲ ἄρα οἱ τὸ σοφὸν ἐκείνῳ μὲν ἐνδιδόναι τῶν ὅλων ἄρχειν, αὐτὸν δ' ὑποποιούμενον τὸν ἐξάρχοντα λαμβάνειν οἱόν τ' εἶναι ὡς ἐπ' ἀναγκαίοις παρέξοντα· καὶ ἐπεὶ ἀνάγκη ἦν ἐκ τῶν κοινῶν τοῖς περὶ τὸν πατριάρχην οἰκονομεῖσθαι, καὶ μᾶλλον τοῖς ἀρχιερεῦσι, τὰ ἐπιτήδεια, αὐτὸς λαμβάνων ἐδίδου, καὶ προσυπεφιλοτιμεῖτο τὰ πλείονα, τὸ μὲν πρόθηλον ἐπ' ἀναγκαίαις ταῖς προφάσεσι, τὸ δέ γε σπουδαζόμενον παρ' ἐκείνου σοφῶν ὀφθαλμοὺς ἐκτυφλώττειν δώροις καὶ

A τὴν ἐκείνων ὑποποιεῖσθαι εὔνοιαν. Ὃ καὶ γινόμενον καθ' ἑκάστην ῥοπὴν εὐμενείας ἐνεπυίει μεγίστην παρ' ἐκείνου ἑαυτῷ δίδόντι, καὶ τὰ τῆς πρὸς ἕκαστον ἐκείνων τιμῆς τε καὶ προπιώσεως ἦσαν ὡς ὀλίγον τὸ μεταξὺ διελθεῖν καὶ πάντας ἔχειν ἐκείνους ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ ἄγειν δύνασθαι ὅπῃ βούλοιτο. Οὐδὲ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν ἐκείνων ὅστις οὐ δι' εὐφήμου μνήμης ἐκεῖνον μὴ παρόντα ἐπὶ τοῦ κοινοῦ συνεδρίου ἐποίει, καὶ ὡς οὐκ ἠξίου ὑπὲρ τοὺς ἄλλους τὸν Παλαιολόγον ἐπὶ τῶν κοινῶν εἶναι καθισταμένου, πλὴν καὶ ἐπὶ μεγίσταις ἀξίαις καὶ βασιλεωπάτορα φημιζόμενον. Ταῦτα δ' ἦσαν αἱ νυκτερινὰι πρὸς ἐκείνους πομπεῖαι καὶ σκέψεις καὶ πρὸς τὸ μέλλον ὑποσχέσεις μεγίσταις συγκροτήσεσι.

κζ'. Ὅπως κατεδημαγώγουν τοὺς πλείστους οἱ περὶ τοῦ μεγάλου δουκὸς λέγοντες, καὶ δεσπότης γέγονε.

B Τῷ γὰρ ὑπούλῳ τῆς γνώμης καὶ τῷ τῶν τρόπων θωπευτικῷ οὕτως ἐάλωσαν πάντες, ὡς ἐκκλησίας γενομένης ἐφ' ᾧ τοὺς ἱεράρχας σύναμα τοῖς ἐν τέλει περὶ τῆς ἀρχῆς σκέπτεσθαι [P 44], καὶ ὁ καιρὸς ἐζήτει τὸν τῶν πραγμάτων ἀφηγησόμενον, τοὺς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου πάντας ὑπὲρ ἐκείνου λέγειν καὶ μὴ λαλοῦντος, ὡς οὐ χρὴ τὸν τῆς βασιλείας ἐπίτροπον, καὶ ταῦτα τοιοῦτον ὄντα, κατὰ τοὺς ἄλλους εἶναι, ἀλλ' ἐξῃρημένον τῶν πολλῶν μεγίστῳ

præiens duxerit, tum ibi Augustalis fastigium in ejus gratiam dimitti jusserit, simul discursu per sese in omnem partem sollicito satagens in omnibus quæ ad honorem faciebant antistiis præsentis, C simul etiam necessario fungens obsequio turbæ submovendæ, ne quid obstaret quominus facile ad Augustum accederet patriarcha in ipso momento admissionis ac nullo deinde tempore ab eo ϡ disjungeretur. Jam præ se ferebat permittere se prorsus arbitrio patriarchæ electionem suam, neque aliter quam ipso jubente et annuente synodo tutoris officium subiturum. Quod ut significaret, productum puerum principem tradit in manus patriarchæ, medium inter ecclesiasticos proceres circumdantes undique, quasi ex ejus et sacri collegii sententia et nutu pendere unice negotium promotionis suæ volens. Quam eamdem in speciem sæpe producebat ostentabatque insignia delatæ sibi potestatis, sic tacite indicans agnoscere se provectionem sui in eam dignitatem ex solo patriarchæ nutu judicioque suspensam, ita ut, si juberet, alii eum haberent. Id vero ille sapienter omnino sic agebat, totum rei arbitrium patriarchæ deferens, nec sibi alias quam obtemperandi patres relinquens, si e re publica censeret præficere se tutelæ principis, et in eum locum conscendere jussis suis cogeret. Et quoniam suppeditari victus e publico debebat patriarchæ ac familiaribus ejus, præsertim archiepiscopis, id manu ipse sua faciebat large ac plane munifice, in speciem quidem rem ex more debitam reddens, arcana vero destinatione animi occasionem eam captans excæcandi sapientum

oculos ingestis donis et eorum sibi conciliandi amoris. Iteratum enim quotidie id officium suggerendæ annonæ singulis erogationibus momentum addebat novum benevolentiæ ipsorum erga tam liberalem præbitorem. Itaque tantum profecit illa diligentia honoris et demissa professione reverentiæ erga sacras illas personas, ut paucis diebus postquam ita cum illis agere cœperat, omnes illos sibi obnoxios haberet, possetque quasi naso tractos quocunque vellet circumducere. Nec sane jam erat illorum quisquam qui non per sese, nullius admonitu, ipsum absentem in Patrum concessu loquens laudibus in ϡ cœlum ferret, et unum omnium dignissimum prædicaret Palæologum qui præesset rebus potestate quam amplissima, cuique præter exquisitissimos quoque cæteros honores etiam appellatio patris principis merito tribueretur. Hic ei constabat fructus nocturnarum ad ipsos missitationum et artificiosarum significationum D obsequii, adjunctis amplissimis in posterum promissis.

27. *Ut magnus dux ingenti amicorum ambitu despota renuntiatus fuerit.*

Nam ista callida utilium ad occultos ambitionis fines blanditiarum arte et pellacissima commoditate morum ita omnes capti sunt, ut cum conventus haberetur quo sacrorum præsides una cum reipublicæ proceribus de imperio deliberarent, universi sacri præsules velut ex composito eum de se silentem certatim extollerent studiosissimis orationibus hujus ferme sententiæ: haud decere imperii tutorem, præsertim iis moribus, ac dotibus

σεμνύνεσθαι καὶ βασιλικῷ ἀξιώματι. Ἐπὶ τί γὰρ καὶ φροντίζων ὁσημέραι πονοίη καὶ φόβον ἐν ἑαυτῷ τὸν μέγιστον ἔλκοι, εἰ μή τι καὶ κερδαίνειν ἔχοι ὁ τόσον ὄχλον ἀναδυόμενος; καὶ ἄλλως οὕτως αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἐπιταγῆς ἀνυστὸν, εἴπερ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὧν ἐπιτάττοι. Καλὸν σεμνύνεσθαι δεσποτείᾳ τὸν τοῦ βασιλέως ἐπίτροπον· οὕτω καὶ γὰρ αὐτὸς τηρήσει τὰ τῆς εὐνοίας ἀθόλωτα, πρὸς τὸν ἐκ γένους βασιλεύοντα ἀξίαν νομίζων ἀμοιβὴν τὸ ἀξίωμα. Τί δὲ καὶ ξένον κεκλῆσθαι δεσπότῃ, ᾧ δὴ καὶ ὁ πρὸς μητρὸς πάππος δεσπότης ὢν κατ' Ἰταλῶν κατώρθου τὰ μέγιστα; Ἦ γὰρ οὐκ οἴδαμεν τοῦτον ὡς θεοφιλῆ, ὡς ζῆλον ἔχοντα τοῦ καλοῦ, ὡς φιλομόναχον καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκτόπως σέβοντα; μαρτυρεῖ τὸ προσὸν αὐτῷ τύπινόν καὶ δημοτικὸν καὶ ἱλαρὸν πρὸς ἅπαντας, τὸ δὲ γε φιλόδωρόν τε καὶ μεταδοτικὸν τὸ τῆς περιουσίας πενέστατον παραστήσει, ὥστε καλῶς ἂν ἔχοι καὶ συμφερόντως τοῖς πράγμασιν, εἰ πρὸς τῇ βασιλεωπατορίᾳ καὶ ἀξίως τιμῷτο ὁ ἐπιτροπεύων τοῦ βασιλεύοντος. Ταῦτά τινων προτεινόντων, πολλοὶ μὲν τῶν ἀρχιερέων ὡς δικαίοις δοκοῦσι τοῖς λόγοις συνήνουν, καὶ τῶν ἐν τέλει τισὶ συνεδέδοκτο· οἱ ἄλλοι δὲ διεφιλονείκουν καὶ τὰς γνώμας ἀλλήλοις οὐ-

Α μενοῦν οὐ συνέβαινον. Οἱ μὲν γὰρ, καὶ μᾶλλον οἱ ἐκ τῶν Λασκαρίων Τζαμάντουροι, σὺν οἷς καὶ ὁ Νοστόγγος Γεώργιος, τὸ μὲν βασιλεοπάτορα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι μόλις μὲν ἀλλ' ὅμως καὶ μὴ θέλοντες ἐνεδίδουν, ἱκανὸν δ' εἶναι τῷ ἐπιτρόπῳ τὸ τῆς δουκικῆς μεγαλείου ἀξίας διισχυρίζοντο. Ὀφφικίῳ δὲ βασιλείας φέροντι ὄνομα σεμνύνεσθαι τοῦτον καὶ τοιαύταις ἀξίαις τιμᾶσθαι κρείττοσιν ἢ κατ' αὐτὸν, μὴ καὶ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις τε καὶ τιμίοις παράβασις εἴη. Εἶναι γὰρ βασιλίδας ὡραίας γάμων, ἃς ἀνάγκη γαμεῖσθαι τοῖς προέχειν δοκοῦσιν· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐταῖς ἐξ αὐτῶν μέγα τὸ δίκαιον ἔχειν τοιούτοις μετὰ τῶν συζύγων σεμνύνεσθαι ἀξιώμασιν, αὐτοδέλφαις βασιλέως οὔσαις καὶ βασιλίσιν ἐκ τριγονίας ἢ καὶ τετραγονίας μᾶλλον βασιλικῆς. Οἱ ἀμφὶ τὸν Στρατηγόπουλον δὲ Ἀλέξιον καὶ οἱ τοῦ Ψιλῆ, καὶ σὺν αὐτοῖς οἱ Ταρνίκιοι καὶ οἱ τυφλοὶ μᾶλλον, οἳ δὴ καὶ παθόντες ἀμύνειν ἤθελον, [P 45] σὺν δ' αὐτοῖς καὶ ὅσοι κατὰ συγγένειαν ἢ αὖταν ἢ ὑλπιζομένην τοῖς Παλαιολόγοις προσέκειντο, ἰσχυρῶς ἀντέσπων, δίκαιον εἶναι λέγοντες καὶ ἄλλως συμφέρον τὸν ἐγγὺς βασιλέως ὄντα καὶ πατρὸς ὄνομα φέροντα τιμᾶσθαι καὶ δεσποτείᾳ. Οὕτω γὰρ εἶναι τὸ συγκεχωρηκὸς αὐτῷ παρὰ

Β

praditum, eadem teneri conditione qua vulgus hominum, sed eximium eminentem supra plerosque maxima et regia venerationi publicæ commendari dignitate. Cur enim tot se quotidie curis attereret, tantum angorem ex metu assiduo periculorum impendentium subiret, si nullum ipsi lucrum rediret ex tam tumultuosa procuratione in publicum susceptа commodum, præserti meum ista quam ei optamus supra cæteros excellentia efficacitatem reipublicæ utilem adjunctura sit mandatis imperiisquæ salubribus, absque majori quam quæ nunc est jubentis auctorite facile impuneque negligendis? Dignum prorsus æquumque est ornari domini appellatione tutorem imperatoris: sic enim ipse sinceram affectum paternæ charitatis erga eum, cui sors nascendi jus imperii contulit, turbetur, eam vicem officii mutuam debere se sentiens ei cujus causa et assensu isto se viderit honore auctum. Quid 75 porro extraordinarium et novum est eum dici despotam, cujus maternus avus eadem ista despotæ insignis potestate præclaris se facinoribus permultis bello contra Italos inclitum fecerit? an nescimus quanta insit ei charitas in Deum, quam ardens studium rerum honestarum, quantus amor in monasticum ordinem, res denique omnes et personas ecclesiasticas quam impense veneretur? testis quæ inest ipsi modestissima demissio, popularitas hilaris ad omnes. Benignitatis porro ejus et profusionis in donando indicium idem effectusque est, summa paupertas rerum supra usum redundantium, quam sciens volensque in se ambit ac procurat liberalissima largitione bonorum talium. Quocirca et justum et reipublicæ utile fuerit, si præter appellationem patris principis aliis insuper congruis tali dignitati titulis honoretur tutor impe-

C

ratoris. Hæc proferentibus quibusdam multi e Patribus ecclesiastici concessus præsidibus sacrorum applaudebant, ut justis et rationi consentaneis, prout ipsis videbatur: nonnulli quin etiam senatores et ex gerentibus primos magistratus consentiebant. Alii contra tendebant, sententiis tamen inter sese discordibus. Nam hi quidem, maxime Lascaridæ Tzamanturi, cum quibus et Nostongus Georgius, vocari et esse Palæologum patrem principis ægre licet ac subinviti concelebant; tamen illud tenebant mordicus præfracteque contendebant sufficere debere tutori imperatoris præstantissimam dignitatem ducis magni: officio vero regni et supremi dominii nomen habente insignire ipsum et istiusmodi honoribus privatum modum excedentibus efferre, quid minus, aiebant, quam in maximis et summi momenti rebus prævaricari fuerit? esse enim regias virgines, sorores imperatoris, ætate jam nubili, quæ honeste ac consentanee natalibus earum collocari 76 non possent nisi viris excellenti dignitate conspicuis, quam dignitatem vel ex se jam habeant vel in talis matrimonii favorem accipiant. Quare hisce servandos titulos istos, quos quidam cumulandos in unum jam abunde ornatum contenderent, ne occupatis cunctis gradibus sublimioris honoris regiæ virgines, non ex patre solum, sed avo etiam, proavo et abavo regnantibus genitæ, deprimi nutiis nimis imparibus et misere in ordinem ex augusto fastigio redigi necesse habeant. E contrario Strategopulus Alexius et Philæ filii, eumque his Tornicii, et maxime qui excæcati fuerant, utpoteque injuriam passi, vindictæ cupidi, pariterque cum istis quinque cognatione atque affinitate presenti aut sperata ad Palæologos propendebant, magno nisu aliorsum rem trahebant,

D

πάντων, καὶ οὕτω τὰ πράγματα διιθύνεσθαι. Παιδὶ γὰρ μὴ οἵῳ τε φρονεῖν τίς ἂν καὶ προσέξει ; Εἰ δὲ καὶ ὁ ἀντ' ἐκείνου προστάσσων ἰδιώτης εἴη, οὐδὲν τὸ πρὸς ἀνάγκην πεῖθον ἕξεται. Μιμητέον τοίνυν τοὺς ἐπὶ τῶν νεῶν. Ἐκεῖνοι γὰρ κα ' αὐτοὺς τὸ ἐλεύθερον ἔχοντες καὶ αὐτόγνωμον, κατὰ πλοῦν ἀναγκαῖον ἐμβάντες ἐπίτροπον ἐκλεξάμενοι ἐριστὰσι τοῖς σφῶν πράγμασιν, ᾧ δὴ καὶ πείθονται δουλωθέντες ἑκόντες, εἴ τι λέγοι· ὁ δέ γ' ἀπειθῶν δίδωσι τὰς δίκας ἀξίας ὡς εἰς δεσπότην τὰ μέγιστα ἁμαρτών. Πλὴν οὐ καθ' αὐτοὺς καὶ ὡς ἕνα πάντων αὐτῶν καθιστᾶσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ σεμνότερον μετασχηματίζουσι, καὶ τῷ τῆς καταστάσεως μεγαλειοτέρῳ τὸ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀπ' αὐτοῦ φοβερὸν σχεδιάζουσιν. Οὕτω καὶ πόλις καὶ ἀρχὴ συσταθήσεται πᾶσα τοῦ ἐφεστῶτος ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ὄντος. Οἱ δέ γε τυφλοὶ καὶ ἠλευθεροστόμουν καὶ παῤῥησιαστικώτερον. « Μὴ διὰ βρέφος ἓν. » ἔλεγον, « ἀρχὴ τοσαύτη καὶ τόσα πράγματα κινδυνεύσειαν, ἀλλὰ καταστατέον εἰς ἀρχὴν τὰ παρόντα, εἰ μέλλο μεν σώζεσθαι. Ἢ οὐκ οἴδαμεν ἐς ὁπόσον δυστυχίας ἡ τῶν Ῥωμαίων προῆλθεν ἀρχὴ, ὥστε καὶ ἀπελαθῆναι τῆς πατρίδος καὶ τὸ πᾶν ἀπολέσαι μικροῖς περιγραφομένην ὁρίοις, βασιλέων ὄντων καὶ ταῦτα ; Ἀλλ' ὅμως τῷ μὴ κατὰ τρόπον ἄρχεσθαι ἐξ εὐπλοίας ὅτι θαυμαστῆς ἐναυάγησαν. Εἰ γοῦν τῷ μὴ καλῶς ἐς τὸ ἀκριβὲς ἄρχεσθαι τόσα συνέβη τὰ δυσχερῆ, τὸ μὴ ὅλως ἄρχεσθαι πόσον εἰς κίνδυνον ; Ἡμῖν μὲν οὖν καλὸν μὲν καὶ τὸ πρὸς τὴν βασιλείαν πιστὸν ἡγῆται, καλὸν δὲ καὶ τὸ τοῖς ὅρκοις ἐμμένοντας σώζεσθαι· κἂν ἀπῇ τὸ σώζεσθαι, μάταιον τὸ πιστόν. Κατά τί δὲ καὶ λυμανεῖται τῇ βασιλείᾳ, εἰ προσέσται τῷ φρονιστῇ τὸ ἀξίωμα ; μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνοίσει τὰ πλεῖστα. Ὄνομα γὰρ τίμιον περιθέμενος ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κρατυνεῖ μᾶλλον τὴν ἀρχὴν τῷ κρατοῦντι· ἐκ γὰρ παλλοῦ τοῦ περιόντος πρέσβεσι μὲν χρηματίσοι, λαοῖς δ' ὁμιλήσοι, ἐπιτάξοι δὲ στρατιώταις καὶ ἄρχουσι, καὶ οὐδὲν ἥ τι μὴ ὡς εἰκὸς καταστήσοι, δυσωπουμένων τὸ ἀξίωμα πάντων. Εἰ δέ τις τοῖς ἐξ ἴσου κἂν ἀρχοι προσφέροιτο. οὐ πείσει ῥᾳδίως ὅ τι προστάσσοι, μηδὲν ἐξ ὑπερτέρας χειρὸς ἐπιτιμῶν τοῖς ἀνθιστα μένοις. [P 46] Ῥωμαίων δὲ πολιτείαν εἰ ἄλλως ἢ κατὰ μοναρχίαν διοικεῖν ἐθέλοι τις, θαυμάζοιμεν ἄν. Ἀμέλει τοι καὶ προηγείσθω μὲν, κἂν ἀτελὴς ὁ κρατῶν εἴη, τὸ μοναρχεῖν· μενεῖ γὰρ καὶ οὕτω, κἂν δοκοίη, τὸ σύνηθες. Ἀριστα ρχήσεται δὲ κατ' ἀνάγκην τὸ καθ' ἡμᾶς μα-

æquum esse aientes et alioqui utile, virum proxime admotum imperatori. et patris erga eum et necessitudinem gerentem et nomen, honorari titulo despotæ. Cedi enim huic ab omnibus convenire, quæ omnium præter principem uni subjectio isto despotæ signatur vocabulo. Sic cursum publicæ rei prosperum fore. Puero enim ratione adhuc per ætatem uti non valenti quis obaudiendum putet ? Si vero qui ejus vice imperat privatus sit nemo erit qui non putet plane arbitrarium parere, nulla vi majoris auctoritatis obsequendi neccessitatem imponente. Imitandos igitur esse vectores in navi : illi enim utcunque singillatim liberi et sui quique juris, quod omnibus expedire communiter sentiant ad finem cunctis æque propositum fortunandi cursus in cujus aleam se dederunt, gubernatorem eligunt sibique præficiunt,cujus et jussis et nutibus obtemperant servitute voluntaria ; qui vero contra ejus præscripta fecerit, dignas dat pœnas, ut qui maxime in dominum peccaverit. Cæterum non eum sic instituunt, ut eo provectus similis nihilominus deinceps cum cæteris sortis sit sed ad veneration em 77 quodam illum habitu induunt insignioris auctoritatis ; et ut cum universi vereantur, quodam ipsi velut impresso minaci charactere majestatis assequuntur. Sic et urbs, et imperium totum recte ordinabitur, si qui præest vere supra multitudinem emineat. Fortior liberiorque, erat cæcorum oratio, » Ne propter pucrulum » aientium « tantum imperium totque res periclitentur. Sed constituendus in veri formam imperii præsens rerum status, si salvi esse volumus. An ignoramus in quantam infelicitatem Romanum imperium prolapsum sit, adeo ut patria ipsa exterminaretur et rerum summam perderet augustis finibus circumscriptum ? Et hæc acciderunt imperatoribus ibi dominantibus. Sed quod ii recte non gubernarent, ex summa felicitate navigationis in miserum naufragium decidimus. Si ergo tanta in nos calamitas incubuit ex eo quod non bene regebamur, quid non timendum nobis malorum fuerit, si omniuo non regimur ? Honesta sine dubio et laudanda res habetur fides in principatum : sed tum demum honesta cum salus in jura fide perstantium inde consequitur· At si fructus fidei salus abfuerit, stulta fides est. Quid autem nocebit principatui, si ejus curatori accesserit dignitas ? Quin potius inde juvabitur plurimum. Nomine quippe venerabili assumpto ejus administrator magis firmabit imperium principi. Sic enim incomparabiliter convenientius et efficatius legatos audiet, tractabit cum populis, militibus ac 74 magistratibus prescribet quod e re fuerit, nihil non denique recte constituet, verentibus dignitatem cunctis. Si vero quis simul imperet, simul in patricum subditis consistat gradu, næ is haud assequetur facile ut mandetur exsecutioni quodjusserit ;quippe cujus manus principali auctoritate nuda et quodammodo inermis vindicare contumaciam mandata spernentium nequeat.Miremur autem si quis speraverit Romanam rempublicam alio quam monarchico gubernationis genere regi posse. Igitur ante omnia sua summa conservetur auctoritas monarchiæ, etsi qui eam interim administrat homo privatus sit : illo enim dum principali fungitur munere, convenienter ornato, manebit regni consueta sua species. Populus autem obedienter parebit, uni obsequi solitus, uno præfecto cæteris, qui simul potestate prævaleat, simul præcellat dignitate. Qui quidem eo quod unus sit monarchiæ imaginem præfert : quod autem ex privatæ

θὸν μοναρχεῖσθαι, ἄρξει δ' εἷς τῶν λοιπῶν δυνάμει προὔχων καὶ ἀξιώματι, ὡς ἂν τῷ μὲν εἷς εἶναι τὸ μόναρχον εἰκονίζοιτο, τῷ δὲ σὺν πολλοῖς πράττειν ἀδυνατεῖν κινδυνεύων τοῦ μονήρους χάριν νικήσῃ τῷ ἀξιώματι. Οὕτως ἐστὶν ἐπάναγκες τὸν ἐκλελεγμένον εἰς ἐπιτροπείαν τῷ βασιλεῖ μέγα φέρειν καὶ τὸ ἀξίωμα. Κἂν ὁ ταχθεὶς ἐξ ἡμῶν εἴη, αὐτῷ προσέσται καὶ τοῦτο. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ἄλλος ζητείσθω, ὅτι μηδ' αὐτὸς ἀκλεῶς τὰς ἐπὶ τούτῳ φροντίδας εὐμαρῶς ὑπέρχεται. Κἂν ἐκεῖνος καὶ δίχα σεμνώματος καταδέχοιτο τὴν ἐπὶ τοῖς πράγμασι προσεδρείαν, ἀλλ' οὖν ὁ τῆς ἀνάγκης λόγος οὕτως ἀπαιτεῖ, καθὼς καὶ λέλεκται, τὴν ἐπιτροπείαν γίγνεσθαι. »

κη'. Ὅπως ὁ πατριάρχης συνήνει τοῖς ὑπὲρ τοῦ Παλαιολόγου λέγουσι.

Τούτων ῥηθέντων τῶν λόγων, ἐπεὶ καὶ ὁ πρωτοθύτης τὴν πλείστην ῥοπὴν ἐδίδου τοῖς ὑπὲρ τοῦ Παλαιολόγου λέγουσι, = προκατείληπτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ ὡς καλῶς ἄρξοντι, προσπαθῶν ἐκ πολλοῦ, ἔτι δὲ καὶ τὸ μεῖζόν τι πρᾶξαι ἐκ πολλῶν συνηρπάζετο. Καὶ δῆλον ἐξ ὧν ἀγγελθὲν αὐτῷ ἐν Νικαίᾳ ὡς τεθνήκει ὁ βασιλεύς, οὔπω μαθόντων τῶν ἄλλων, ἐπίστευε μὲν τὸν λόγον τινὶ τῶν αὐτοῦ καὶ οἰκείων (ὁ Γεμιστὸς δ' οὗτος ἦν, ὃς καὶ μέχρι τοῦ μεγαλοικονομάτου κατηντήκει κατὰ τὴν πόλιν ἐς ὕστερον), [P. 47] ἐπεὶ δὲ καὶ περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως ὁ λόγος ἐκείνοις ἦν, τὸν Παλαιολόγον ἐκεῖνος προὔτίθει πάντων. Ἐπὶ τούτοις οὖν ὁ πατριάρχης προκατειλημμένος ὧν εὐθὺς συγκάταινος ἦν τοῖς ὑπὲρ τοῦ Παλαιολόγου λεγομένοις, καὶ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ ἐψηφίζετο. Καὶ δὴ ὁ μὲν Παλαιολόγος τὸν μέγαν δοῦκα εἰς τὸν δεσπότης μετεσκευάζετο, ὁ δὲ βασιλεὺς παρεῖχε συναιρομένου καὶ τοῦ πατριάρχου τὰ τῆς δεσποτείας καὶ σύμβολα. Ἀμέλει ὡς δεσπότης ἐπεβάλλετο μὲν ἀνέδην τοῖς πᾶσιν, ὑπεποιεῖτο δὲ τοὺς ἐν τέλει φιλοτιμίαις ἀπάσαις καὶ τοῖς ἐκ τῶν κοινῶν χαρίσμασι. Βεβαίας δὲ καὶ τὰς πρὸς ἐκείνους ὑποσχέσεις παρεῖχε δοκεῖν ἐς ὕστερον ἐξ ὧν ἐποίει τῷ τότε, καὶ φιλοτιμότερον προσεφέρετο. Τοῖς δέ γε τοῦ ἱεροῦ καταλόγου καὶ ἐκ φιλοτιμοτέρας χειρὸς ἐχορήγει, καὶ κρύφα καὶ φανερῶς, τὸ μὲν ὡς ἀνάγκης οὔσης ἐφ' ᾧ διαζῆν ἐκείνους, τὸ δὲ κρύβδην νυκτὸς πεμπομένων, καὶ τὸ μεῖζον ὑπορύττοντος καὶ ζητοῦντος, ὡς οὔπω αὔταρκες ὂν ἐκείνῳ, εἰ συμβασιλεύει τῷ βασιλεῖ. Προὐβάλλετο γὰρ κινδύνους καὶ φόβους ἐπηρτημένους αὐτῷ, καὶ τὰ τῶν Μουζαλώνων εἰσῆγεν ὡς κἀκείνων οὕτως ἀπολωκότων ἐκ φθόνου, καὶ τὸ τῆς ὑποψίας δεινὸν ὑπεδείκνυ ὡς αὐ-

condition sortis illi deest auctoritatis et efficacitatis ad flectendos in sui obsequium plurimos, suppleatur accumulanda ei dignitate, cujus vi cuncta vincat obstantia. Quæ cum ita sint, prorsus necesse est electum in tutelam principis eminere subnixum excellentis titulo dignitatis, atque adeo etiamsi qui ad id munus adhibitus fuerit ex nostro sit ordine, debet omnino sic ornari ut fiat idoneus officio recte gerendo. Dicet aliquis : Ergo alius quæratur, si reperiri forte possit, qui curis et laboribus tutelæ principis se parem existimet etiam sine istius adjunctione dignitatis. Ad id respondemus nos in hoc non personæ consulere, sed præfecturam ipsam armare instrumento navandæ operæ necessario. Quare non nos, sed res ipsa et natura negotii exigit quod diximus, nempe ut cum tutela principis summa dignitas jungatur. »

28. *Ut patriarcha faventium Palæologo studia comprobarit.*

79 Cum hæc utrinque dicta essent, iis quæ allegata pro Palæologo fuerant magnum ab auctoritate patriarchæ momentum accessit. Præoccupatus is dudum fuerat affectu in ipsum, nato ex opinione qua eum iis dotibus et artibus ducebat præditum quæ ad bene imperandum sunt necessariæ. Quin et ad majus aliquid pro eo tentandum multis causis incitabatur. Apparuit id ex sermone quodam ejus arcano, qui nobis innotuit, Perlato ad eum Nicææ degentem nuntio de morte imperatoris, priusquam res in populum vulgaretur, communicavit eam cuidam e familiaribus suis Gemisto, qui postea usque ad magnum œconomatum in urbe pervenit. Cum ergo inter eos illa occasione de administratione reipublicæ sermo esset exortus, patriarcha non dubitavit Palæologum omnium ad eam rem aptissimum dicere. Isto igitur antiquo in Palæologum favore præoccupatus patriarcha suffragio statim suo comprobavit quæ in ejus gratiam dicta fuerant, et despotæ dignitatem ipsi tribuendam censuit. Quare Palæologus ex magno duce factus est despota. Et imperator, adjuvante patriarcha, ei dignitatis ejus insignia contulit. Despotamque exinde cum palam ipse se ferebat, tum vulgo universi agnoscebant. Demerebatur autem optimates omni genere indulgentiæ ac largitionibus e publico, simul præsentia beneficia promissis in posterum amplissimis cumulans ; sicque arte ambitionis magna studia eorum sibi parabat. Eamdem quoque liberalitatis prælargæ machinam ad ecclesiasticos proceres sibi adjungendos adhibebat, prodiga in eos manu profundens **80** multa, tum palam tum occulte. Nam præterquam quæ dari eis e publico solebant, publice ac large conferebat, etiam noctu ad eosdem dona missitabat, insusurrans interim ac blande insinuans nondum satis cautum securitati suæ, neque prius in tuto se futurum quam imperii particeps et Augusti collega declaratus esset. Hoc ut persuaderet, allegabat metum periculorum impendentium, et casum Muzalonum memorabat. Se porro aiebat non minori quam cui illi succubuissent invidiæ objectum, ideoque anxium in acri sollicitudine vivere perniciem in momenta singula, si vel minimum de summa custodia remiserit, timentem. Neque porro tot distentum suspicionibus satis posse commissa sibi cura custodiendi principis defungi, utique cum magnam attentionis ac vigiliæ partem in sui necessariam cautionem derivare necesse habeat. Miserum nimis esse æstuare assidue intea diversas offi-

τίκα κινδυνεύσων εἰ μὴ προσέχοι. Ὁ δὲ φυλάττειν, Λ ἄλλον ἐπιτραπείς, αὐτὸς πολλοὺς φυλαττόμενος, οὐκ ἔμμονον ἕξει τῷ φυλαττομένῳ τὴν ἀσχολίαν, περὶ ἑαυτῷ δεδοικὼς τὰ πλεῖστα. Πανταὶ δ' ἐγχωρεῖν μᾶλλον ἢ φύλακι δεῖσθαι φύλακος.

κθ'. Ὅπως ὑποποιούμενος ὁ Παλαιολόγος τοὺς πολλοὺς ἀπήγει· δ' αὐτῶν καὶ τὸ μέγιστον.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρυτείνων πολὺς ἦν καὶ τὸ μεῖζον προσαπαιτῶν. Ἀμέλει τοι καὶ ὅθοις ὑπόπτως εἶχε καὶ πρὸς τὸ παρὸν δυσχεραίνοντας καὶ πρὸς τὸ μέλλον πρυστησομένους, ἰσχὺν ἐντεῦθεν λαβὼν καὶ κράτος ἔχων τὸ μέγιστον ἐκποδὼν ἐποίει, τοὺς μὲν ἐκρυτίους ὑποχωροῦντας [P. 48] καὶ καθ' ἑαυτοὺς διάγοντας, τοὺς δὲ καὶ αὐτὸς καθειργνὺς, καὶ ἄλλους μὲν ἀλλαχοῦ, τὸν δὲ Τζαμάντουρον εἰς Προῦσαν ἐξαποστείλας καὶ οἱ φυλακὴν ὡς κατακρίτῳ ἐγκαταστήσας. Οἱ δέ γε πρυσκείμενοι τούτῳ καὶ λίαν ἐν ἐλπίσιν ἦσαν χρηστοῖς καὶ ἀνέδην συνήργουν ἐς ὅτι μάλιστα, θάτερον δὲ τῶν ἀδελφῶν Ἰωάννην τῷ τοῦ μεγάλου δομεστίκου ἀξιώματι, τοῦ βασιλέως διδόντος δῆθεν, πυρφαμῇ καθιστᾷ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων μέγα δυνάμενον. Τότε τοίνυν καὶ μείζοσι θερμανθέντες ἐλπίσι, παρὰ τὸν πατριάρχην γενόμενοι καὶ τὴν σύνοδον οὐκ ἀνήσειν ἔφασκον, εἰ μή γ' ὁ δεσπότης καὶ τοῦ μείζονος ἐπιλήψαιτο. Αὐτὸν γὰρ εἶναι καὶ μόνον τὸ μετὰ τὸν ἐκ γένους βασιλέα ἄξιον ἄρχειν καὶ σὺν ἐκείνῳ, καὶ δεῖν οὕτως ἔχουσι βασιλέως ἐντελοῦς ἐς ὅ τι καὶ πράξοι. Τὸ μὲν οὖν ἀναμένειν τὴν τοῦ ἀφήλικος ἡλικίαν, μὴ καὶ φθάσει τις κηδεμονίας δεόμενος ἐμποδὼν γεγονὼς πρὶν ἢ ὁ εὖ πράξων ἐκεῖνον τελείαν λάβῃ τὴν ἡλικίαν· τὸ δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὄντα τὸν κηδεμόνα μὴ ὡς βασιλέα πράττειν, μὴ καὶ ἀβέβαιος ἡ χάρις καὶ ἄστατος ᾖ. Ταῦτ' ἔλεγον οἱ ἐν τέλει, καὶ τὸν πατριάρχην μαλακιζόμενον ἔπειθον· οὐδὲ γὰρ οὗτος ἠμέλει τῶν καθηκόντων καὶ οἷς ὁ ἱερὸς μαλάσσοιτο σύλλογος. Ἄριστο μὲν οὖν ἡ ἡμέρα τῆς ἀναῤῥήσεως, ἡ δὲ ἦν ἡ τοῦ Ἑκατομβαιῶνος νουμηνία, τῆς τότε τρεχούσης δευτέρας ἐπινεμήσεως.

λ'. Ὅπως ὁ ἐν τῇ δύσει δεσπότης Μιχαὴλ κατεπήρθη τῶν πραγμάτων. B

Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ δύσει δεσπότης Μιχαήλ, ὁ τοῦ πρυβυβασιλευκότος Θεοδώρου ἀνεψιός, ἀκούσας τὰ κατ' ἀνατολὴν ὡς εἶχον, καὶ ὅτι ἐκποδὼν γεγονότος τοῦ Λάσκαρι ἐν μειρακυλλίοις μὲν ὁ ἐξ ἐκείνου Ἰωάννης τελεῖ, εἰς προνομὴν δὲ ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία κεῖται τῷ βουλομένῳ, ἀνάγει τὸν νοῦν πρὸς τὸν θεῖον Θεόδωρον, ὅπως κἀκεῖνος εὐγενὴς

cii publici et privatorum discriminum curas; unde illum qui electus ad hoc sit ut salutem tueatur principis omnium undique telis et innumerabilibus insidiis expositum vel maxime ipsum præsidio et excubiis egere. Quare præstabilius videri locum cedere cuilibet volenti quam in eo angore ac tormento vivere.

29. *Ut delinitis Palæologus plerisque principum summum honorem obtenditus sit.*

Hæc et ejus generis multa proferens vehementer incumbebat in petitionem supremi honoris. Porro interim quos suspectos habebat, quibusque intelligebat displicere præsentia, cordi esse nova, in spes futurorum inquietas imminentibus, eos sane summa quam obtinebat potestate strenue utens amovit e medio, partim injecto terrore efficiens ut sponte ad sua se reciperent et domi se tenerent, partim vi publica coercens. Quo in genere cum alios alio amandavit, tum Tzamanturum relegatum Prosam ibi custodia teneri velut reum jussit. Interim alacres in spebus optimis florentesque ¶¶ volitabant qui fortunam sequebantur Palæologi, clientes, D amici ac quocunque nomine necessarii, parati semper ad nutum, impigreque curantes quid quid ad communes rationes expedire videretur. In his alterum fratrem Joannem magni domestici amplissima dignitate ornari per imperatorem despota curavit, sic eum et illustri honore et maxima gerendarum rerum potestate instruens. Quo facto jam majoribus incensi spebus Palæologi fautores patriarcham et sacram synodum ambire, ac dicere nullam quietem rebus fore aut securitatem imperio, quoad despota in unum adhuc gradum provehatur altius. Ipsum solum esse omnium qui, post principem prærogativa nascendi jus adeptum, dignissimus imperio sit: ideoque collegam ei adjungendum. Egere profecto reimpublicam maturo jam principe et ad per se agendum quod sit opus apto, nec exspectari posse dum puerulus in virum adolescat, ne Romana res præsenti vigentis imperatoris ope indigens ael maxime, tot cincta periculis, per tantam moram prius pereat corruatque funditus, quam qui eam vindicaturus ab interitu sit, in florentem adoleverit ætatem. Impositum autem curatorem negotiis non ut principem agere, sed precaria quadam et auctoritatis principalis egena functione, et infirmum et instabile reipublicæ solatium esse. Talia cum optimates dicerent, persuaserunt patriarchæ per se, ut diximus, emollito in Palæologum. Sed nec ipse cujus res agebatur cessabat Palæologus: quin satagebat in cunctis ad spei affectum facientibus, in primis ad sibi deliniendos cleri ac sacrorum antistitum animos. Denique his artibus impetratum ut dies diceretur proclamando in collegam imperatoris Palæologo. Ea fuit neomenia Hecatombæonis seu Kalendæ Januariæ, indictione tunc current secunda.

30. *Ut in Occidente despota Michael elatus in spem majorem nova molitus sit.*

Dum hæc geruntur, despota Occidentis Michael, Theodori, ¶¶ qui ibi imperaverat, fratris filius, audito rerum orientalium statu, sublato videlicet e medio Lascari Joannem ejus filium esse adhuc infantulum, Romanum vero imperium cuivis rapere volenti in prædam expositum jacere, mentem in spes amplas extulit, proposito sibi exemplo Theodori patrui. Is nobilis atque adeo ex prima nobilitate, e priore illa Romanarum perturbatione rerum sumptis

ὢν καὶ τὰ πρῶτα [P 49] τῶν εὐγενῶν τῆς πρώτης ἐκείνης συχχύσεως συμπεσούσης Ῥωμαίοις ἑαυτὸν ἀναλαμβάνει, καὶ πλείστοις ὅσοις τοῖς κατ' Ἰταλιῶν πολέμοις ἐνανδραγαθήσας τῆς βασιλείας ἐπείληπτο, στεφθεὶς παρὰ τοῦ Ἀχριδῶν Ἰακώβου, καὶ τὰ κατὰ δύσιν τοὺς Ἰταλοὺς ἀφελόμενος προσεκτήσατο, μέγας ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀναφανείς, μέχρι καὶ μοίρᾳ λαιᾷ προσκρούσας καὶ κατασχεθεὶς τῷ Ἄσᾶν ἀφῃρέθη τῶν ὀφθαλμῶν. Ταῦτα τοίνυν ὁ Μιχαὴλ ἐν νῷ θέμενος, καὶ καταλαζονευσθεὶς τῶν πραγμάτων ἀῤῥώστως ἐχόντων, ἐπεὶ καὶ τὸ κατὰ πόλιν Ἰταλικὸν ἠτόνησε τοῖς καθ' αὑτὸ πράγμασι, βουλὴν βουλεύεται ὡς λίαν νεανικὴν καὶ τῆς αὐτοῦ εὐγενείας ἀξίαν. Ἡ δὲ βουλὴ, πλείστας ὅσας συναθροίσας δυνάμεις καὶ τῇ πόλει προσκὼν περικαθίσαι καὶ πειραθῆναι κατασχεῖν, καὶ οὕτω βασιλεὺς ἀναγορευθῆναι Ῥωμαίων. μὴ γὰρ εἶναι πρὸς αὐτὸν μηδὲν μήτε Λάσκαριν μήτ' ἄλλον ὁντινοῦν αὐτάρκη πρὸς βασιλείαν, εὐγενή τε ὄντα καὶ τῶν Ἀγγέλων· καὶ δὴ ἐπεὶ γαμβροὺς ἐπὶ θυγατράσιν εἶχε τόν τε ῥῆγα Ἡουλίας Μαφρὲ, τὸν καὶ τῆς δεσποίνης τῶν Ῥωμαίων Ἄννης αὐτάδελφον, ᾗ πρὸς τῷ γήρᾳ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἡρμόσατο. Εἶχε μὲν οὖν ἐκεῖνον ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἑλένῃ γαμβρὸν ὁ δεσπότης, εἶχε δὲ ἄλλον ἐπὶ τῇ Ἄννῃ τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμον. Πέμψας παρὰ μὲν τοῦ Μαφρὲ τρισχιλίους οὓς αὐτοὶ λέγουσι καβαλλαρίους λαμβάνει, ἀνδρείους ἐκ Γερμανῶν, τὸν δέ γε πρίγκιπα ὅλον εἶχε σὺν τοῖς στρατεύμασιν. Εἶχε δὲ καὶ τὸν ἐκ νοθείας υἱὸν Ἰωάννην μετὰ τοῦ οἰκείου λαοῦ τὰ μέγιστα συναιρόμενον. Ἐκεῖνος καὶ γὰρ ἔζη καθ' αὑτὸν τῇ τοῦ Ταρωνᾶ θυγατρὶ συνών, λαὸν ἐξαίρετον ἔχων, δυνατὸς ἦν καὶ μόνος στρατηγεῖν καὶ προσκτᾶσθαι· τοὺς γὰρ τὸ παλαιὸν Ἕλληνας, οὓς Ἀχίλλεὺς ἦγε, Μεγαλοβλαχίτας καλῶν ἐπεφέρετο, ὥστε μηδ' ἔξω προβαίνειν εἴα Βερβοΐας τὸν Παλαιολόγον μέγαν δομέστικον Ἰωάννην, τὸν Στρατηγόπουλον Ἀλέξιον καὶ τρίτον τὸν Ῥοὺλ Ἰωάννην, συχνὰς δυνάμεις περὶ αὐτοὺς ἔχοντας. Τότε τοίνυν συναγαγὼν ὁ δεσπότης τοὺς εἰρημένους, ἔχων καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἐς ὅτι πλείστους, προσκροῦσαι μὲν τὰ πρῶτα τοῖς στρατηγοῖς καὶ συῤῥήξας, ὡς ἤρετο, προσβαλεῖν Θεσσαλονίκῃ καὶ τὰ κατὰ δύσιν καταβραμεῖν καὶ αὐτῆς δὴ πειραθῆναι Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ νοῦν ἔστρεφεν· εὔκαιρον γὰρ καὶ τοῦτό οἱ ξυνέπιπτεν ἐξ αἰτίας τῆς ὅτι καὶ ὁ Μαφρὲ παρὰ πατρὸς Φερβερίχου ὡς κλῆρόν τινα εἶχε τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστατεῖν, [P 50] ὥστε μὴ ξένον εἶναι τὸ Γερμανοὺς τοῖς ἐν πόλει Ἰταλοῖς μάχεσθαι. Καί γε ὁ πρίγκιψ κατ' ἑαυτὸν ἦν τὰ περὶ τε τὴν Ἀχαΐαν πᾶσαν καὶ τὸν Μορέαν προσκεκληρωμένος. Ἐπεὶ οὖν

opportune animis, multis præclaris editis facinoribus in plurimis contra italos bellis, imperium arripuit, corouatus ab Achridensi Jacobo, et occiduas provincias Italis ablatas imperio restituit, magnam iis rebus gestis famam adeptus, quoad adversa prolapsus sorte et comprehensus ab Asano privatus est oculis. Talia Michael mente agitans, et in magna suarum virium fiducia contemnens infirmitatem quæ tunc esse videbatur Romanarum rerum, cum ipsos Italos, qui urbem regiam tenebant, idoneis destitutos copiis animadverteret, rem aggreditur valde arduam et ipsius notabilitate dignam. Constituit videlicet contractas quam posset plurimas copias ipsi protinus admovere Constantinopoli, eamque obsidere et occupare conari, tum si negotium succederet, efficere ut ibi Romanorum imperator ipse proclamaretur. Neminem enim esse putabat qui plus ad id haberet vel meriti vel verisimilis spei, non Lascarin, non alium quemlibet, utique quorum nulli vires sustinendo imperio idoneæ adessent. Quippe se et nobilem et ex Angelorum gente, affinitatibus quin etiam potentissimis subnixum. Generos enim habebat ex Helena quidem filia Manfredum Apuliæ regem, fratrem Annæ **83** Augustæ, quam Joannes imperator jam senior uxorem duxerat, ex Anna vero altera filia principem Achaiæ Gulielmum. Et a Manfredo quidem per missos ad eum certos homines impetraverat tria millia lectorum ex Germanis militum, virum fortium, quos ipsi caballarios vocant; principem vero cum universis ejus copiis socium expeditionis ad se traxerat. Habebat et nothum filium Joannem cum auxiliis non contemnendis populi cui præerat. Hic ducta Taronæ filia dynasta gentis populosæ, egregias sub signis habens copias et militaris artis eximie peritus, vel per se solum idoneus erat cuivis rei magnæ bello tentandæ adjungendisque ditioni suæ terris ab alio possessis. Ex ea quippe gente sibi subjecta conflatum exercitum ductabat, quæ Græci olim generis et nominis Achille imperatore militavit: nunc Megloblacuitæ vocabantur. Et ejus generis copiis succinctus tantum poterat, ut unus sufficeret coercendis, ne ultra Berœam progrederentur, tribus adversariorum ducibus, Joanni Palæologo magno domestico, Strategopulo Alexio et Joanni Hauli, quorum quemque numerosæ stipabant copiæ. His igitur tunc congregatis in unum omnibus despota, et iisdem adjectis quot ex suis ipse terris poluerat cogere, cogitabat primum quidem acie decernere cum adversariis ducibus, tum iis, ut sperabat, victis aggredi Thessalonicam et occiduas regiones incursionibus vastare, ipsamque adeo tentare Constantinopolim. Cujus rei majorem habebat ex eo facultatem, quod cum Manfredus velut hæreditariam a Friderico patre accepisset contumaciam et rebellionem in Ecclesiam, Germani, quos despotæ auxiliarios miserat **84** bellis prius Italicis exercitatos, nihil sane turbabantur ad propositionem oppugnationis urbis, quippe ab Italis defensæ, cui dudum generi hostium assuevissent. Nec invitus eodem concurrebat princeps, cujus ditioni subjectæ regiones, Achaia nimirum universa et Morea, viciniam Italorum in urbe dominantium formidabant. Ubi ergo unum in locum tot simul copiæ convenerunt, jamque sese ad prælium parabant (nam et ipsi pro se duces adversi, audito Italicarum tot copiarum

ἐς ταυτὸν αἱ δυνάμεις συνῆσαν καὶ ἤδη πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο (οὐδὲ γὰρ οὐδ' οἱ στρατηγοὶ ἠρεμεῖν εἶχον, τόσον συνηθροῖσθαι τὸ Ἰταλικὸν πυνθανόμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐτέρωθεν εὐτρεπίζοντο), ὡς γοῦν ὅσον οὔπω ὁμαιχμήσαντες οἱ τοῦ δεσπότου ἔμελλον προσβαλεῖν, ἡ μυθευομένη Ἔρις ἐκείνη ἡ μεταξὺ τῶν τριῶν θεαινῶν τὸ μῆλον ῥίψασα πρὸς φιλονεικίαν τὴν περὶ κάλλους, ἐκείνη καὶ τούτοις ἐμπίπτει. Καὶ ἡ αἰτία παρὰ μικρὸν ἐμφερής.

λα'. Ὅπως τῆς Ἀχαΐας ὁ πρίγκιψ Ῥωμαίοις ἑάλω.

Λέγεται γὰρ τοὺς περὶ τὸν πρίγκιπα μεγιστᾶνας, οὓς ἐκεῖνοι καβαλλαρίους λέγουσι, τούτων τινὰς ἐποφθαλμίζειν κατ' ἔρωτας τῇ τοῦ Δούκα Ἰωάννου συζύγῳ, ἣν καὶ τοῦ Ταρωνᾶ θυγατέρα ὁ λόγος ἐδείκνυ. Τοῦτο δ' ἦν ἄρα τῷ ἐκείνης ἀνδρὶ εἰς προφανῆ τινα ὕβριν καὶ καταφρόνησιν, καὶ δὴ ὑβριυπαθῶν ἐκεῖνος ἐν τούτοις δεινῷ ἐποίει καὶ τοῖς ὑβρίσασιν ἀνταμύνεσθαι κατηπείλει. Καὶ ἔρις ἦν ἀμφοτέρωθεν ἰσχυρὰ καὶ εἰς πόλεμον ἐκορύσσετο, καὶ οἱ εἰς ὁμαίχμιαν κληθέντες κατ' ἀλλήλων συνίσταντο. Τότε λέγεται καὶ αὐτὸν τὸν πρίγκιπα ὁρῶντα τὴν μάχην ἀγανακτεῖν, καὶ τοῖς μὲν σφετέροις μὼ ἔχειν ἐπιπλήττειν, τῷ δέ γε Δούκᾳ καὶ λίαν ἐπιμωκησάμενον χλευάσαι, καὶ τὰ εἰς γένος, ὡς νόθος, λίαν λαμπρῶς ὀνειδίσαι. Καὶ ὡς οὕτος εἴη φάναι, τὸν Νικηφόρον δείξας, ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς, σὺ δὲ σκότιος, μὴ οὐχ ὅπως ἐλεύθερος ἀλλὰ καὶ δοῦλος αὐτοῦ. Ταῦτα μετ' ἐμβριθείας εἰπόντος τοῦ Πρίγκιπος Ἀχιλλεὺς ἦν ἄλλος ὁ Ἰωάννης μηνίσας. Τότε θέλων δεῖξαι αὐτὸς ὢν τὸ πᾶν τοῦ στρατοῦ, καὶ οἷς ἂν προσκέοιτο, ἐκείνους νικῶντας, πέμψας δι' ἀπορρήτων νυκτὸς τοῖς στρατηγοῖς διαμηνύεται ὡς αὐτὸς μετ' αὐτῶν ἔσται καὶ ὡς ἐπιθήσοιτο τοῖς μετ' αὐτοῦ Ἰταλοῖς, [P. 51] βλαξὶ καὶ τρυφεροῖς οὖσιν, εἰ μόνον ἐκεῖνον ὀρφῷεν. Πλὴν καθιστῶν πρὸς ἐκείνους τοὺς ὅρκους, τὰ πιστὰ ἐτήρει τοῖς περὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Νικηφόρον, ὥστε ἀλωβήτους αὐτοὺς διατηρήσαντας, τοῖς λοιποῖς Ἰταλοῖς οὖσι, καὶ διαφερόντως τοῖς, τοῦ Πρίγκιπος, ὁμόσε χωρεῖν. Ταῦτα συνθεμένων ἐκείνων, καὶ ἀνταλλαξάντων εἰς τοὺς ὅρκους τὰ ἱερὰ περιάμματα, συῤῥήγνυται μάχη μεγίστη ἐνθεν μὲν Ῥωμαίοις σὺν Πέρσαις καὶ Σκυθικῷ πλείστῳ, ἐκεῖθεν δὲ τοῖς τοῦ Πρίγκιπος Ἰταλοῖς· τὸν γὰρ πατέρα καὶ ἀδελφὸν σὺν τοῖς περὶ ἐκείνους σφισι τὰ δεινὰ ἐπισείσας ἀποναρκᾷν πρὸς τὴν μάχην ἐποίει, καὶ οὐχ ὅπως τὸν πόλεμον ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πόδα ἀναχωρεῖν, αὐτὸς δὲ κατὰ νώτου τοῖς Ἰταλοῖς προσεπιτιθέμενος δεινὰ ἐποίει. Καὶ τότε ἔγνωσαν Ἰταλοὶ παραδεδομένοι, καὶ ἀπεδίδρασκον. Οὐ μὴν δὲ καὶ τὸν κίνδυνον ὑπεξέφυγον, ἀλλὰ πολλοὶ τῷ Σκυθικῷ στρατεύματι συγκαταλαμβανόμενοι, συχ-

conventu haud cessandum rati, ad pugnam ipsi quoque procincti e regione stabant), tali inquam, articulo rerum ac temporis, cum tantum non acie instructi despotæ milites signum conflictus expectarent, medium intervenit simile quiddam illi notæ ex fabulis discordiæ, quæ inter deas tres malum præstantis formæ præmium jaciens tragica eas æmulatione commisit. Sic enim et nunc fœderati principes rixa, hic quoque non dissimili ex causa nata, distracti ab invicem sunt discidio funesto.

31. *Ut Achaiæ princeps captus a Romanis sit.*

Aiunt enim quosdam e comitatu Principis proceres, quos caballarios illi vocant, cupiditatis adjecisse oculos in ducis Joannis conjugem, quam Taronæ fuisse filiam diximus, in manifestam viri ejus contumeliam et præsentis contemptum; cujus ille haud dissimulans dolorem gravissime questus est, minatus etiam gravem ultionem auctoribus injuriæ, quibus ad ea superbe responsantibus certamen accensum est utrumque vehemens, iraque ignescentes in bellum internecivum inflammabantur, mira brevis commutatione momenti, ut qui paulo ante socii communem aciem contra hostes ex adverso instructos conflabant, se invicem infesti peterent. Tunc principem hæc cernentem ferunt indignatum graviter suos quidem objurgare non sustinuisse, 85 duci autem ut tumultus auctori succentem, eum contumeliose appellasse, exprobrato etiam luculenter ac palam dedecore natalium. Cum enim is Nicephorum ostendens « frater meus » dixisset, — «Apage,» ait Princeps voce sublata, oculo eum comtemptore figens: « Tu enim spurius nec liber tenebrio, vix eo jure aspires ut servus sis. » Iis verbis haud mitius quam ille vetus Agamemnonis conviciis novus Achilles Joannes concitatus, in iram non minus memorem et exitu noxiam exarduit. Moxque ut demonstraret præcipuam se partem harum copiarum esse, ac quocunque inclinasset secum victoriam tracturum, missis arcanis noctu litteris ad duces hostium significat se cum ipsis fore, et impetum cum suis facturum in Italiorum multitudinem mollium imbelliumque, si eos illi adorirentur. Cavit tamen, exacto in id ab eis jurejurando, patri suo despotæ ac fratri Nicephoro, ut salvi uterque innoxiique dimitterentur. In reliquos Italos, maximeque in milites Principis, omni vi belli sæviretur. Iis inter eos conventis, et firmata utrinque jurejurando fide per commutationem sacrorum amuletorum, atrox pugna committitur, hinc quidem Romanis cum Persis et Scytharum manu magna irruentibus, stantibus contra Italis, qui sub Principe merebant. Nam patri et fratri Joannes persuaserat, grave ni facerent periculum intentans, ut non tantum abstinerent pugna, sed pedem etiam referrent atque in tutum se reciperent. Ipse porro a tergo Italos adortus magnam eorum stragem dedit. Tum demum sese Itali proditos senserunt; sparsique in fugam passim nec sic 86 periculum fugerunt circumventi a Scythicis maxime copiis, quarum creberrimis confixi jaculis cadebant, alii a Persis capiebantur. Ipse ad extremum Princeps

νυΐς τυΐς δίστοΐς τιτρωσκόμενοι ἔπιπτον, ἄλλοι δὲ τυΐς Πέρσαις ἡλίσκοντο. Καὶ τέλος αὐτὸς ὁ πρίγκιψ θάμνῳ τινὶ παρεισδὺς ἐκεῖθεν ἐθάρρει λαθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἤνυε τὸ παράπαν· ἐπιστάντες γὰρ καὶ αὐτὸν ἀκλεῶς ἥρουν. Καὶ μέγα τι ἀκονιτὶ ἐν στενῷ κατόρθωμα τότ' ἐπράττετο, ἐν ὀλίγῳ πόνῳ κέρδος νεανικόν. Τότε τοίνυν τὰ θαυμαστὰ καὶ μεγάλα οἱ στρατηγοὶ ἀπενεγκάμενοι λάφυρα, ἐφ' οἷς καὶ αὐτὸν δὴ τὸν τῆς Ἀχαΐας πρίγκιπα, ἐπ' ἀνατολὴν σύναμα καὶ τῷ περὶ αὐτοὺς στρατεύματι ἤλαυνον, κατοχυρώσαντες ὡς οἷόν τε πρότερον καὶ τοὺς κατὰ δύσιν τόπους, ὡς ἐπὶ πλεῖστον φυλάττοιντο. Ὡς γοῦν ἐπανῆκον μετὰ λαμπρῶν τῶν τροπαίων, κατειλήφει μὲν καὶ ἔτι ὁ Στρατηγόπουλος ἐν ἀκαταστασίᾳ τὰ πράγματα, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ αὐτὸς τῷ Παλαιολόγῳ συναίρεται τῆς ὀρέξεως. Τὸν μέντοι γε πρίγκιπα κατὰ τὸ παρεστὼς μὲν τότε τῇ φυλακῇ ἐδίδοσαν· μετέπειτα δὲ ἁλούσης τῆς πόλεως (ὡς ἂν καθ' εἱρμὸν καὶ ταῦτα ῥηθείη καὶ μὴ τὸ τῆς διηγήσεως συνεχὲς διακόπτοιτο, εἰ καὶ ξυνέπεσεν ὕστερον) τῆς γοῦν πόλεως ἁλούσης, ἐτοῖν παραδραμόντοιν δυοῖν, ὁ μὲν πρίγκιψ τὸν σοβαρὸν αὐχένα κλίνας τῷ βασιλεῖ καὶ ἄρτι πρῶτον βλέπειν ἐκεῖνον ἄνακτα Ῥωμανίας ἔλεγεν ἐπειλημμένον ὡς ἐχρῆν τοῦ θρόνου, καί γε ἑαυτὸν πείθειν καθυποκλίνεσθαι καὶ εἰς πόδας πίπτειν βασιλεῖ γε ὄντι τελείῳ. Εἰ δὲ βούλοιτο, καὶ λύτρα διδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ ὧν ἔχει τὰ κάλλιστα, ἃ εἰ μή γε ἀνὰ χεῖρας ἡ πόλις ἔκειτο, οὐκ ἂν ἠξίωντο τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ μηδενός· |P. 52] νῦν δὲ καὶ λαβεῖν ἀσμένως πιστεύειν καὶ ἔχοντας ἱκανῶς μεγαλύνεσθαι. Ὁ μὲν πρίγκιψ ταῦτα, ἀξιῶν καὶ δοῦλος ἐς ἀεὶ κεκλῆσθαι καί τι σημεῖον ἔχειν ἐκ βασιλείας τῆς δουλείας σύμβολον· ὁ δέ γε βασιλεὺς ἀκούσας μὲν καὶ τὰ λύτρα καὶ διαγνοὺς ἱκανὰ (πύλεις γὰρ ἐδίδου καὶ χώρας ἀπόμοιραν ἑαυτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ἱκανὰς εἰς δεσποτείας σέμνωμα μέγαν, ἀποβλέψας δὲ καὶ πρὸς τὴν εἰσέπειτα τοῦ Λατίνου δουλείαν, ὡς ἐντεῦθεν καὶ μεγαλύνεσθαι τοὺς Ῥωμαίους καί γε κερδαίνειν, ἔγνω σπείσασθαι τὰ πρὸς τοῦτον. Ἐπὶ ῥητοῖς γοῦν ἐκβάλλει τοῦτόν τε τῆς φυλακῆς καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὅσοι περιῆσαν ἐν φυλακαῖς πρυσταλαιπωρούμενοι, τιμᾷ δὲ καὶ δεξιοῦται τοῖς πρέπουσι, καὶ οὕτως ἑαυτῷ οἰκειοῦται ὥστε καὶ ἀνάδοχον αὐτὸν καταστῆσαι παιδὸς ἰδίου ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος κατά τινα πληροφορίαν μεγίστην. Συνέθεντό τε μετὰ ταῦτα τοὺς ὅρκους φρικτοὺς, ὡς λέγουσί τινες, ὥστε καὶ φρύκτωρα ἀνάψαντας ἅμα τοῖς λεχθεῖσιν εἰς ὅρκους καὶ ἀρὰς τὰς παλαμναιοτάτας σβῆναι ποιῆσαι, ὃ δὴ καὶ εἰς ἀσφαλὲς τοῖς Ἰταλοῖς τῶν παρ' ἐκείνοις ἀφορισμῶν

sallum ingressus arbustis densum ibi tutas se inventurum latebras sperabat frustra : ram detectus inglorie captus et ipse est. Magna tunc res brevi momento ac facile peracta, exiguique laboris ingens nec prudentibus sperabile pretium constitit. Sub hæc Romani duces incredibili spoliorum vi ditati, captivum Achaiæ principem ducentes cum exercitu in Orientem reverterunt, munitis prius quantum fas fuit et necesse visum est, ut quam diutissime secure tenerentur, Occidui limitis locis. Redux autem post illa splendida tropæa Strategopulus cum sociis res haudquaquam adhuc in aula quietas reperit, ac perstudiose Palæologo favens multum ad ejus votorum effectum contulit. At principem custodiæ tum quidem tradiderunt. Postea vero capta civitate (hic enim juvat res principis Achaiæ una simul serie dicere, ne si suis quidque posterius gestum temporibus servetur, incommode abrupta hiet narratio) quando, inquam, urbs a Romanis recepta est, annis post hæc duobus, flexit tandem superbam cervicem ea suorum Latinorum clade fractus animus principis, et tunc primum agnoscere sibi visus in Michaele veram speciem ac majestatem imperatoris, cum Romaniæ principem dixit, eumdem professus est rite ac legitime thronum occupasse. Denique affirmavit se jam minime dubitaturum procidere ad pedes ejus, eique se subjicere ut justo imperatori, in quo Augusti fastigii totum instar esset. **87** Præterea si tractari de sua liberatione vellet, pretia libertatis ei soluturum quæ haberet optima. Hæc utcunque Romani, antequam urbem in manibus haberent contemnere forte potuissent, nunc tamen confidere se et illos ea libenter accepturos, et cum habuerint, non parum inde crevisse suam magnitudinem sensuros. Addebat non recusare se, quin etiam ultro cupere, subjici imperatori, et clientelæ nexu perpetuæ se suumque principatum ei obligare ; velleque hujus subjectionis signum ac symbolum sumere titulum officii ab eo impositi. His imperator auditis, et probata pretio rerum in redemptionem libertatis oblatarum a principe (erant hæ urbes et regiones, pars non modica principatus ejus in Peloponneso, quantam qui possideret merito ferre titulum ac sustinere dignitatem despotæ posset), simul etiam considerato quem amplum illi esset tantum inter Latinos dynastam clientem in posterum ac subditum habere, unde et decus Romanæ rei et lucrum accresceret, optimum factu judicavit accipere quæ offerebantur, et fœdus ostensis conditionibus icere. Pactis igitur secundum dicta initis, educit principem e carcere, et quotquot ex ejus familiaribus superstites sunt reperti : nam aliquos diuturnæ custodiæ miseriæ absumpserant. Honoravitque illum et splendide tractavit, ut decebat : tantumque sibi admovit, ut suscipi ab eo ex sacro baptismate proprium Filium vellet in signum et pignus certissimum reconciliatæ fide optima gratiæ. Celebrata deinde conventio est mutuo jurejurando, horrificis etiam, ut aiunt, utrinque sancito ritibus : nam funale accensum præferentes, ubi suum quisque caput, si a pacto resiliret, diris quam maxime formidolosis devovit, illud exstinxerunt ; cujusmodi cæremonia putant Itali exsecrationibus seu excommunicationibus more ipsorum **88** in quospiam intortis efficacitatem et firmitatem adjungi maximam. Porro

τελεῖται. Ἦσαν δέ σφισιν αἱ συνθεσίαι, ἤ μὴν τὸν μὲν πρίγκιπα Ῥωμαίοις δοῦναι καὶ βασιλεῖ ἐξ αὐτῆς κατασχεῖν εἰς δεσποτείαν ἀναφαίρετον τὰ κατὰ Πελοπόννησον ταῦτα, Μονεμβασίαν, Μαΐνην, Ἱεράκιον Μυζηθρᾶν (Ἀνάπλιον δὲ καὶ Ἄργος ἐν ἀμφιβόλοις ἐτίθει) καὶ ἅμα πάν τὸ περὶ τὴν Κινστέρναν θέμα πολύ γε ὂν τὸ μῆκος καὶ πολλοῖς βρύον τοῖς ἀγαθοῖς, καί γε αὐτὸν ἐς ἀεὶ δοῦλον κεκλῆσθαι Ῥωμαίων καὶ βασιλέως, καὶ ὀψφίκιον ἐντεῦθεν εἰς δουλείας σημεῖον ἀποφερόμενον, τὸν δέ γε βασιλέα σεμνύναντα τοῦτον τῷ τοῦ μεγάλου ἀξιώματι δομεστίκου μετὰ τιμῆς ἀποστεῖλαι σύναμα τοῖς ἀφ' αὐτὸν, ὅσοι καὶ περιόντες ἦσαν, Καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις γεγονότων σπονδῶν αὐτὸν μὲν ἀπέστειλε σὺν τιμαῖς πρεπούσαις, τοὺς δέ γε ληψομένους τὰ λύτρα προσεπεπόμφει. Καί γε ὁ πρίγκιψ τὰ ἴδια κατελάμβανε, πρίγκιψ Ἀχαΐας καὶ μέγας δομέστικος Ῥωμανίας ἐπιφημιζόμενος, καὶ ἅμα τῷ ἐπιστῆναι μηδὲν μελλήσας ἀπεδίδου τὰ λύτρα ὡς προϋπέσχετο Κἂν ἐνέμεινε καὶ ἐς τέλος ἐνσπόνδως ἔχων πρὸς Ῥωμαίους τῷ τῆς Ῥωμαίος κλειζόμενος ὀφφικίῳ, εἰ μή γε ὁ πάππας ἀκούσας, παροξυνθεὶς καὶ ταῦτα πρὸς τοῦ ῥηγὸς, καὶ αὐτοῦ γε προσδραμόντος καὶ ἱκετεύσαντος (οὐ γὰρ εἰς συνοῖσον ἐδόκει οἱ τὸ διὰ τέλους σπένδεσθαι πρὸς Ῥωμαίους), τὰς συνθήκας ἐκείνας [P. 53] διέλυε καὶ τοὺς ὅρκους παρ' οὐδὲν ἐτίθει ὡς ἐν φυλακῇ καὶ ἀφύκτοις δεσμοῖς, καὶ μὴ ἑκουσίως, ὡς ἐχρῆν πράττοντος. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ μετέπειτα συνεχεῖς καὶ μεγάλοι σφίσι καὶ ἀμφοτέροις ἀνερρώγασι πόλεμοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράττετο τῇδε.

λβ'. Ὅπως ὁ Μιχαὴλ δεσπότης νικᾷ Ῥωμαίους καὶ αἱρεῖ Καίσαρα.

Ὁ μέντοι δεσπότης Μιχαὴλ νῦν μὲν καὶ ἀπὸ τούτων κολουθεὶς τῆς δυνάμεως (πλείστη γὰρ ἐχρᾶτο καὶ παρὰ τοῦ τῆς Ἀχαΐας πρίγκιπος τῇ συμμαχίᾳ), ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀμφὶ τὸν τότε σεβαστοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον μεθ' ὕστερον τὰ πολλὰ κακωθεὶς, ὡς καὶ ἐν στενῷ καταστῆναι πάμπαν τῶν τε χωρῶν καὶ ταύτης τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, πέμψας πρὸς Μαρφὲ τὸν τῆς Πουλίας ῥῆγα καὶ γ' ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν ἑαυτοῦ, καὶ πλείστην συμμαχίαν λαβών, παραδίδωσι τὰς δυνάμεις τῷ υἱῷ αὐτοῦ Νικηφόρῳ συμπράττοντι κἀκείνῳ, ὃς καὶ συμβαλὼν περὶ τὴν Τρικόρφυον τοῖς ἀμφὶ τὸν Καίσαρα, καὶ μάχην συρράξας δεινὴν, πλείστους τε πεσεῖν τῶν Νικαέων παρεσκεύασε, πλείστους τε καὶ ἄλλους οὓς μὲν φονεύσας, οὓς δὲ περισχὼν καὶ αὐτὸν αἱρεῖ Καίσαρα. Ὡς δ' αὖθις σπονδῶν γενομένων ἐλύετο, τότε μὲν τὰ κατὰ τὴν πόλιν συμπράττει, περὶ ὧν αὐτίκα ῥηθήσεται, ὕστερον δ' αὖθις τοῖς δυτικοῖς καὶ προσβάλλων αἱρεῖται πάλιν καὶ τότε παρὰ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ, καὶ ἀποστέλλεται πρὸς τὸν ῥῆγα Πουλίας τὸν Μαφρὲ, καί γε τῷ παρ' ἐκείνῳ δίδοται φυλακῇ, χρόνῳ δ' ὕστερον τῆς δεσποίνης Ἄννης ἀδελφῆς οὔσης Μαφρὲ ἀνταμείβεται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐσαῦθις ἐροῦμεν.

conventionum inter eos isturum capita hæc erant, principem cedere Romanis et imperatori, jure quam optimo possidenda et in perpetuum ejus dominium ex nunc transitura, hæc in Peloponneso sita, Monembasiam, Mainam, Hieracium, Myzethram. Anaplium vero et Argos ut controversa et juris dubii relicta in medio sunt, uti et tractus universus circa Cinsternam valde in longum patens et multis scatens bonis. Principem autem ipsum perpetuum fore Romanorum et imperatoris clientem, et in subjectionis signum officium inde sumpturum. Vicissim ab imperatore principem ornatum dignitate magni domestici honorifice dimittendum liberum, cum iis suorum qui tunc superstites reperirentur. In hæc fœdere facto dimisit principem imperator eo quo par erat honore, missis simul cum illo qui pretia libertatis, de quibus convenerat, reciperent. Rediit igitur domum princeps, Achaiæ principis et magni domestici Romaniæ titulos referens, nec quidquam cunctatus post reditum cuncta quæ promiserat. redemptionis pretia exsolvit. Mansissetque perpetuo in fide pactorum, quippe auctoratus Romanis memorato magni domestici officio, nisi papa re audita, cum per se indignatus, tum in id ipsum impulsus precibus regis Apuliæ, quorum neutrius rationibus accommodatum videbatur tantum suarum hactenus partium principem stipendiarium Romanis permanere, pactum illud dissolvisset, juramentaque irrita declarasset quasi extorta ineluctabili vi necessitatis ab homine diris vinculis constricto, ac per hoc non sui juris, nec ejus libertatis ac proprii arbitrii 89 compote, quæ requirebantur ad hoc ut conventio rata validaque esset, unde consecutis inde temporibus continua et magna inter utrosque arserunt bella : et ea quidem sic se habuerunt.

32. *Ut Michael despota Romanos vicerit. et Cæsarem acceperit.*

At despota Michael in præsens quidem ob eventa narrata minutus copiis, quæ illi pleræque accesserant societate principis Achaiæ, præterea a sebastocratore Joanne Palæologo plurimus postea damnis affectus, adeo ut multum in arcto ipsi res essent cum provinciarum tum exercitus, missis ea de re legatis ad regem Apuliæ Manfredum suum generum, et magnas ab eo auxiliares copias adeptus, eas tradidit suo filio Nicephoro, suas strenue in idem propositum et opes et operam conferenti. Hic cum Cæsare circa Tricoryphum acri prælio congressus maximam stragem Nicæensium dedit, alios plurimos partim occidit, partim cepit, ipsum denique captivum abduxit Cæsarem ; qui pace deinde facta liber dimissus ea quæ mox referemus ad urbem gessit, et rursum cum Occidentalibus pugna inita captus iterum est a Michael despota, et ad regem Apuliæ Manfredum missus ab eo custodiæ traditus est, insecuto deinde tempore cum domina Anna sorore Manfredi permutatus. Sed hæc suis locis deinde referemus.

B'.

α Ὅπως ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἐν φροντίσιν ἦν περὶ τῆς ἀρχῆς.

[P. 57] Ἀρσενίῳ δὲ τῷ πατριάρχῃ νέων ἦρξε φροντίδων ἡ τῆς ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ καταστάσεως τοῦ Παλαιολόγου ἀνάγκη, μεγάλη τις οὖσα καὶ ἀπαραίτητος. Πλὴν γὰρ ὀλίγων, καὶ τοῦτο καιρὸν οὐκ ἐχόντων διὰ τὴν τῶν ἄλλων πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντων βούλησιν ἐφ' ᾧ ἐπίσχοιεν, φανερῶς οἱ ἄλλοι πάντες μιᾶς βουλῆς ἦσαν καὶ γνώμης, ἀγαπητῶς ἔχοντες εἰ βασιλεύοιντο ὑπ' ἐκείνῳ. Ἀρίστην γὰρ βασιλείαν εἶναι οὐ τὴν κληρωτὴν, ἣν ὀλίσθῳ τύχης τινὶ ἔστι λαγχάνειν καὶ τὸν ἀνάξιον, οὐδὲ ἄγε τὴν ἀπὸ γένους, εἰς ἣν παρεισφθαρέντες πολλάκις λανθάνουσι καὶ οἱ κάκιστοι, οὓς δὴ καὶ ἀποδοκιμάσειεν ἂν ὁ ἀγαθὸς ἄρχων καὶ ἐν ὑπηκόων ἐξετάζεσθαι μοίρᾳ, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀρετῆς καὶ δοκιμασίας ἀρίστης ὢν ἄρχειν μέλλει. Λύτη γὰρ καὶ λυσιτελὴς τοῖς πλήθεσιν, εἰδότων τῶν εἰς ἀρχὴν καταστάντων ἐπὶ τίνι καὶ προσεκλήθησαν. Ἰατρὸν γὰρ οὔτε τὸν ἐκ τύχης οὔτε τὸν ἐκ γένους εἰς τὸ ποιεῖν ὑγείαν τοῖς νοσοῦσιν ἀξιόχρεων εἴποιμεν· καὶ εἰ ἐκ γένους τὸν κυβερνήσοντα ἐγκρινοῦμεν, καταποντιστὴν μᾶλλον ἢ κυβερνήτην ἐπιστήσομεν τῇ νηΐ. Κινδυνεύειν δ' οὕτω καὶ τὸν μᾶλλον καθάρσεως εἴτ' οὖν παιδεύσεως εἰς τὸ καλῶς βασιλεύειν δεόμενον ἀκάθαρτον εἶναι μάλιστα, ἅμα γεννηθέντα καὶ ἅμα τρυφαῖς καὶ σπατάλαις παραληφθέντα βασιλικαῖς, ὑφεδρευούσης μὲν κολακείας, ἐκποδὼν δ' οὔσης ἀληθείας, καὶ τῶν κακίστων ὡς καλλίστων ὑποκοριζομένων, ὡς ὁ παλαιὸς λόγος ἔχει, ὅτε καὶ τὸ ἐμμελὲς βήττειν ἀκούειν ἦν ἐκ κολάκων τῷ ἅμα μὲν ἄρχοντι ἅμα δὲ πάσχοντι, κἂν τις νουθετῶν ὑπογρύξῃ, ὡς δύσνους καὶ κάκιστος διεβάλλετο, ὡς τὴν παραίνεσιν πρόσταξιν ἐχόντων. Οἱ δὲ καὶ τὰ γινόμενα δυσχεραίνοντες οὐδὲν ἧττον κολακεύουσιν, ἀποσεμνύνοντες πλέον τοῦ μετρίου τὸν ἄρχοντα, καὶ τὸν τῦφον συναύξουσιν. Ἐκεῖνοι δὲ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς διάφορα προσωπεῖα περιτιθέμενοι, πρὸς τὸ ἀρίστως βασιλεύειν τὸ γένος ἐχέγγυον οἴονται, ὥσπερ ἐν ταῖς πρώταις τῶν σπερμάτων καταβολαῖς βασιλικῶν τινων δυνάμεων εἰς ἀρίστην ἡγεμονίαν ἐνουσῶν. Ταῦτα λέγοντες ἐπέκειντο πλέον ἰδεῖν τὸν δεσπότην καὶ στεφηφόρον, καὶ ἥνυτον πρυσαναγκάζοντες συνεχῶς. [P. 58] Ἦν γὰρ καὶ ὁ Παλαιολόγος ἐντεῦθεν συγκροτηθεὶς τὰ αὐτὰ λέγων, καὶ

II.

1. *Ut Arsenius patriarcha in sollicitudine fuerit ob res imperii.*

90 At Arsenio patriarchæ novarum sollicitudinum initium attulit magna et ineluctabilis necessitas imminens evehendi Palæologum ad imperium. Nam præter paucos momentum non habentes, quod eorum suffragia multitudine contrariorum obruerentur, concordi omnes studio in unam sententiam desideriumque conspirabant Palæologo ut imperatori serviendi. Vulgo ut optimam laudabant eam demum principatus formam, quæ principis delectum non prærogativæ generis addiceret, ac sic permitteret arbitrio sortis, cujus temerario judicio velut cæco aleæ casu non solum indignus interdum præficeretur, sed in summum sæpe locum irreperent pessimi homines, et omnino tales quos si satis exploraret gravis et accurrata censura, vix in infimum subditorum gradum admitteret. Tutissimum esse illum igitur eligendi modum, quo vita ejus et mores qui promovendus est, ipsorum quibus est præfuturus subjiciuntur examini: ista enim rationem et populis æque utilem et ipsis principibus, utique per eam intelligentibus cur et ad quid officii vocentur. Sane nunquam dixerimus aptissimum fore illum ægro curando medicum, quem genus aut fortuna commendarint; et si ex genere gubernatorem navigantes adsciverimus, demersorem potius quam utilem rectorem imponemus navi. Periculum porro esse ne qui sunt in regno nati omnium sint ineptissimi ad percipiendam institutione **91** disciplinam atque artem recte administrandæ reipublicæ, quippe quos et deliciæ in quarum sinu nutriuntur, et assiduæ imperantium pestes, adulatorum greges, ita depravant ut nec sensum habere veritatis assentationibus exclusæ, nec judicium recti et æqui, aut formam capere moderati regiminis valeant, utique cum qui eorum et latera obsident et auribus insidiantur individui comites, ad gratiam loqui omnia parati, pessima quæque, ut vetus verbum habet, pulcherrimarum rerum appellatione cohonestent, usu subactis principum animis ad ista et toleranda et credenda, adeo ut etiam libenter audiant viles istius fæcis hominum voces, quibus modulatam etiam sibi videri ægrotantis principis tussim putidissime garriunt. Quibus si audeat intervenire quispiam sapiens, et quæ vera et justa sunt hiscere, continuo ut defectionem meditans et homo nequissimus traducitur, iis siquidem qui sic imperant omnis admonitionis loco absoluta et liberrima quidvis imperandi licentia est, cum interim ipsi quoque qui ea moleste ferunt, accinere assentantibus cogantur, et ultra omnem modum qualicunque principi encomia vel maxima dicere, quibus scillicet magis magisque tumidus ejus animus inflatur. Atque hoc genus principes, diversas sibi larvas velut in scena imponentes, ad optime imperandum abunde putant sufficere generis regii claritatem, quasi nascentium in purpura primigenia ipsa semina vin quamdam arcanam secum ferrent, dotium ad præclare imperandum necessarium præbitricem. Hæc dicentes exardescebant in impatientem instantiam videndi præpositum rebus verum dominum et corona dignum, seque compotes votorum, utpote subjectos principi ejus formæ quam descripserant. Is quoque ipse quem istis vocibus designabant, Palæologus

ὡς εἰ μὴ ἄξιος τῆς ἡγεμονίας κριθείη καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ, αὐτὸς ἐντεῦθεν ἐκεῖνον ἀποψηφίζεται. Πλὴν καὶ πολλά τινα κατορθοῦν ὑπισχνεῖτο, τὴν μὲν Ἐκκλησίαν ἀνυψοῦν ὅσον, τοὺς δ' ἱερωμένους καὶ πλέον τοῦ μετρίου τιμᾷν, ἀξίαις τε μεγίσταις καὶ τοὺς ἀξίους τῶν ἐν τέλει προβιβάζειν, καὶ κρίσεις ὑπεραποδύχεσθαι δικαίας, καὶ τοὺς ἀρρεπῶς κρινοῦντας ἐγκαθησθαι, ὧν καὶ μάλα καὶ πριότιστον τὸν Κακὸν Μιχαὴλ καὶ Σεναχηρεὶμ ἐπικεκλημένον, οὗ τῶν λόγων καὶ τῶν νόμων ἔχοντα, ἐν τῷ δοῦναί οἱ καὶ πρωτοασηκρῆτις πάλει σβεσθὲν ἀξίωμα, καὶ οἱ θέλειν ἀσηκρῆτις ὑποτάξαι, ἐφ' ᾧ ἀδεκάστως καὶ ἀνεριθεύτως κρίνοιεν. Ἔτι τε λόγων τιμῆσαι καὶ τοὺς ἐν λύγῳ περὶ πλείστου τῶν ἄλλων ποιεῖν. Τὸ δέ γε στρατιωτικὸν ὑπεραγαπᾷν, καὶ τὰς ἐκείνων προνοίας, κἂν ἐν πολέμῳ πίπτοιεν κἂν ἀποθνήσκοιεν, γονικὰς ἐγκαθιστᾷν τοῖς παισὶ, κἂν τισιν αἱ γυναῖκες κατὰ γαστρὸς ἔχοιεῖν τὸ κυοφορούμενον. Εἰσπράξεων δ' ἀδίκων μηδ' ὄνομα εἶναι, μηδὲ χώραν διδόναι διαβολαῖς, ἀργοῦντος μὲν τοῦ ἐπὶ ταύταις μονομαχίου, ἀργοῦντος δὲ καὶ τοῦ σιδήρου, ὡς ἐπηρτημένου καὶ κινδύνου μεγίστου, εἴ τις τολμήη τῶν δυναμένων καὶ ἐν ἀρχαῖς ὑπέχειν τὸν μόδρον καταναγκάζειν. Τὰ δὲ τῆς πολιτείας οὕτως ἀφόβως ἐν εἰρήνῃ διατηρεῖσθαι, ὥστε καὶ τοὺς ἀποροῦντας καὶ ἱκανῶς τῆς περιουσίας ἔχοντας ἐπιδεικνυμένους τὰ ὑπάρχοντα κοῦφοῦσθαι καὶ τὸ παράπαν μὴ δεδιέναι. Ἐπὶ πᾶσιν ὑπακούειν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μητέρα ταύτην ὡς εἰκὸς ἡγεῖσθαι, καὶ πᾶν τὸ εἰς κατάστασιν αὐτῆς πραγματεύεσθαι. Ταῦτα δὲ προσετίθει, ὅτι καὶ ἐν ὑπονοίαις ὁ προβασιλεύων ἦν τοῦ καταφρονεῖν τῶν ἐκείνης προνομίων καὶ βασιλικῶς κατεπαίρεσθαι, ὥστε καὶ ἐπὶ πολλοῖς τὸν πατριάρχην λυπεῖσθαι καὶ τὴν τοῦ λαοῦ προστασίαν ἀποπρυσποιεῖσθαι, μηδὲν κἂν δικαίως ὑπέρ τινων λέγοι εἰσακουόμενον. Ἦν οὖν τότε τῷ πατριάρχῃ, καὶ οἷς τῶν ἀρχιερέων τὸ εἰς τὸ μέλλον προμηθὲς ἦν, διττοί τινες λογισμοὶ πρὸς ἀμφότερα κρούοντες καὶ ἑκατέρωθεν ἰσχυροί. Ὅτε γὰρ πρὸς τὴν τῆς βασιλείας ἐντέλειαν ἀποβλέψαιεν, καὶ τὸ παρ' ἀμφοῖν βασιλέοιν, τοῦ μὲν νεοκο-

eadem illa loquebatur, addens etiam se, si forte imperaret et filium haberet non prædilum dotibus artibusque ad bene regendum aptis, ultro abdicaturum redacturumque in ordinem. His inserebat promissiones magnificas perficiendarum, si declararetur **92** imperator, laudatarum et cunctis expetitarum rerum Ecclesiam quidem sese in altissimum fastigium evecturum, sacros vero ministros honoraturum exquisitissime. Præterea magistratus et præfecturas non nisi dignis ex primo ordine tributurum. Judiciorum curam susceptarum, ut juste ac sine calumnia fierent, æquique tenaces et inflexibiles ad gratiam ei rei viros præfecturum. Cujus rei jam nunc specimen et quasi pignus dedit in quopam notissimo tunc et omnium primo judice, perdocto illo quidem et consultissimo juris, sed injustitia infami, unde illum Malum Michaelem et] Senacheribum vulgo vocitabant. Quem specie honoris in posterum coercuit: extinctam enim prius dignitatem primi a secretis resuscitans ei tradidit, subjiciens sic illi assessores multos probos viros a secretis, hoc est arcanis suffragiis judicaturos, et sic citra personarum acceptionem sine ullius respectu ac verecundia, quod justum esset decreturos. Pollicebatur etiam sese litteratos eximie culturum prælaturumque cunctis. Ad hæc eximiam erga militarem ordinem caritatem promittebat, stipendiis ad diem numerandis donativis repræsentandis, eorum vero qui in bello cecidissent et in obsequio reipublicæ vitam profudissent liberis, si quos reliquissent, debita patri præmia reddendo: in eoque tam diligentem fore, ut si cujus occisi militis uxor prægnans superesset, fetus in ea concepti providentiam gereret eique servari mortui parentis honoraria curaret. Injustarum porro exactionum ne nomen quidem audiri passurum. Nec locum daturum calumniis; unde jam nemo ad earum depulsionem singulari certamine decerlaret, nemo contactu ferri candentis innocentiam probaret satis guaro unoquoque magistratuum magnum mali gravissimi sibi periculum impendere, si vel tantum conniveret, ut quivis delatus ad experimentum massæ candentis adigeretur. Spondebat quin etiam summam securitatem pacis publicæ, per quam etiam tenues et prius **93** egentes jam tantum abundarent, ut nec ipsis deforet facultas ostentandarum opum et se familiamque domestica copia honestandi, omni prorsus metu vacuis. Super omnia obedientissimum sese, ut par est, Ecclesiæ præbiturum, et matris illam loco ducturum, nihilque non moliturum quod ad ejus statum pacemque servandam videretur conducibile. In quo ut abundantius religionem ostentaret, incitabatur spe comparationis a populo instituendæ factorum suorum ejus generis cum contrariis exemplis imperatoris nuper defuncti, de quo sciebat invaluisse suspicionem haud magni eum facere Ecclesiæ auctoritatem, efferoque se in eam fastu regio. Unde et contigerat eo regnante multas offensiones et dolendi causas patriarchæ offerri adeo ut jam non auderet suscipere patrocinium populi, nec deprecatorem se ingerere in periculis miserorum, quoniam non speraret se auditum iri, quantumvis æqua diceret. Tunc porro patriarcha et ii ex antistitibus qui futuri providentiam habebant, cogitationibus invicem adversis et valide utrinque in contraria incurrentibus distrahebantur. Quando enim bonum imperii statum reputabant, præclarum ipsis et populo salutare videbatur, administrari republicam nomine atque auctoritate simul junctis principum duorum; alterius pupilli et in perfectam ætatem debita cura educandi; alterius per se valentis resque opera consilioque propriis gerentis. Rursus cum extendebant animum in provisionem rerum futurarum, hinc quidem occurrebat quantum expectari boni posset ex imperio

μουμένου τοῦ δ' ἐνιργοῦντος, ἄρχεσθαι ὡς καλὸν ὁμοῦ καὶ τῷ ὑπηκόῳ σωτήριον κατενόουν. [P 29] Πρὸς δὲ καὶ τὰ μέλλοντα προσγενήσεσθαι, ἅμα μὲν ἐξ ὧν τὴν ἱκανὴν πληροφορίαν ἐπὶ τάνδρὶ εἶχον ἐκ πλείστου, ἅμα δὲ καὶ ἐξ ὧν τότε ὑπισχνουμένου κατήκουον, ὑπεραποδεχομένοις ἐῴκεσαν τὰ κατὰ βουλὴν πραχθησόμενα. Ὅτε δ' αὖ πάλιν πρός τε τὸ τοῦ ἑνὸς ἀφιλονείκητόν τε καὶ ἀνερίθευτον καὶ τὸ ἐπὶ δυσὶ στασιαστικόν τε καὶ μάχιμον ἐνοήσαιεν, τάσ θ' ἑκατέρωθεν ἐπιβουλὰς καὶ τὰς ὑποψίας ἑνὸς ἐπὶ θάτερον καὶ τέλος τὸν ἐφ' ἑνὶ κίνδυνον παρὰ τοῦ κρατήσαντος, διεφώνουν καὶ ἀπηγόρευον. Εἶναι γὰρ τὴν βασιλείαν καὶ ἄλλως χρῆμα μὲν ὀρεκτὸν καὶ τοῦ παντὸς ἄξιον, ὑποπτικὸν δ' ἄλλως, ὥστε καὶ μὴ οὖσαν κακίαν εἰδωλοποιῆσαι διὰ τὴν ὑποψίαν καὶ οὖσαν, μετιέναι παρασκεάζειν τὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὡς οὕτω μόνος ἀσφαλῶς βασιλεύσοντα, ἢν καὶ τὰ μὴ ὄντα μετίῃ. Ὧ δή τις πρὸς ταῦτα καὶ ὑποστέλλοιτ' ἄν, τῷ μή τισιν ἄδικος δόξαι τῇ μοναρχίᾳ ἐπιθέμενος. σοφόν τινα λόγον καὶ παλαιὸν ἐκ τραγῳδίας εἶναι τὸν ἐξαιροῦντα τὸν ἐπὶ τῇ δόξῃ τῆς ἀγικίας μῶμον, λέγοντα, εἴπερ ἀδικεῖν δέοι, ὑπὲρ τυραννίδος κάλλιστον ἀδικεῖν. Ταῦτ' ἐκείνοις λογιζομένοις δέος ἐπῆει· καὶ παρὰ ταῦτα μὲν πλησίον ἦσαν τοῦ πράττειν, τούτων δὲ προσκρουόντων τοὺς λογισμοὺς ἀργοὶ πρὸς τὸ δρᾶν ἦσαν, κἂν ὅσοι καὶ ὥρμων λέγειν. Νικᾷ δ' ὅμως τὸ μόρσιμον. Καὶ τοῦ μὲν τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζειν ἐκείνῳ οἱ πλεῖστοι γίνονται, καὶ σχεδὸν πάντες· ὅμως δ' ἐμπεδοῦν τοῖς φρικώδεσιν ὅρκοις, ἀραῖον ἔχειν ὑπὲρ θατέρου θάτερον τοῦ μή τι δεινὸν βουλεύσασθαι κατ' ἀλλήλων τοὺς βασιλέας, τῶν εἰκότων ἐνόμισαν.

β'. Ὅπως ἀνίεσαν τὸν Παλαιολόγον ἀρῶν αἷς ὑπέκειτο.

[P. 60] Ἑτοίμως δ' ἀφῆρουν καὶ τὸ δοκοῦν τοῖς πραττομένοις προσίστασθαι ἐφέσει τοῦ ταῦτα γενέσθαι. Ὡς γὰρ αἱ γεγονυῖαι συνθεσίαι τοῦ Παλαιολόγου πρὸς τὸν πάππον τοῦ βασιλέως καὶ αἱ δι' ἀφορισμῶν ἐμπεδώσεις, ἢ μὴν μή τι κατὰ τοῦ γένους τοῦ βασιλείου βουλεύσασθαι, παρά των προὐτείνοντο, ὡς ἱστὸν ἀράχνης ὁ τῶν ἀρχιερέων συλλογος τὰς συνθήκας ἐκείνας διέλυον. Μὴ γὰρ εἶναι τὸ τοιοῦτον κατὰ τοῦ βασιλευόντος κάκιστον βούλευμα, ὁλλὰ μᾶλλον συνεργίαν τῆς βασιλείας καὶ συντήρησιν ἀδιάδοχον, κατὰ

Palæologi, de cujus et sapientia et bonitate et fortitudine plerique sibi persuasi videbantur; eoque momento haud dubie propendebant in eam partem, quæ tali tamque probato et parato imperatori, tam fausta et optabilia tum promittenti tum idoneo præstare, certam et perpetuam collati jam honoris possessionem optabat. Idem tamen ubi deinde reputabant secum quam tranquilla, concors, a dissidiis et factionibus secura sejunctaque sit singularitas imperantis; e contrario quam 94 infida, instabilis, ad rixarum, seditionum et civilium tumultuum præsens periculum exposita sit duorum in uno imperio societas, quæ utrinque insidiæ, quæ suspiciones, quæ machinationes uniuscujusque in æmulum, ad extremum quæ clades quamque tragicus exitus maneat imbecilliorem, posquam potentiori aut feliciori succubuerit, hæc, inquam, cogitantes revocabant damnabantque vota illa sua et consilia priora, toti videlicet defixi in imagine miseriarum imperii discordis. Existimari quippe vulgo imperium rem in primis expetibilem et quantovis bene pretio parandam, præsertim iis qui ejus gustum experiendo perceperint. Idem porro esse suspiciosissimum negotium; nec quiescere unquam animos collegarum in suprema potestate, quin se inquietissime torqueant curis anxiis in se vicem intentis imaginante unoquoque de alio infestissima quæque, et æque ambobus tam sæpe sine causa quam semper sine venia sese invicem insidiarum capitalium suspectos imo reos et convictos habentibus, atque adeo in ista inquietissima vigilia suspicionum anxiarum et iniquissimarum spem ac rationem secure regnandi sitam esse ducentibus. Quod si cujus forte a vi scelerata perfidisque fraudibus in collegam abhorreat animus, et famam crudelitatis injustæ vereatur, occurret statim in subsidium ambitionis contra humanitatem vetus e tragœdia oraculum, quo edicitur, si jus violandum unquam sit, minime vituperabilem et maxime tempestivam ejus violandi causam esse plenam in solidum acquisitionem supremæ auctoritatis: talia repulantes, et quæ ex istis pronum erat sequi metuentes, ecclesiastici proceres impelli se sentiebant ad fovendum ambitioni Palæologi: rursus vero incurrentibus ex adverso miseratione pupilli principis ac fide in domum Augustam, segnes ad agendum, muti etiam ad loquendum quæ opus erant reddebantur. Vicit tamen divina prædestinatio quæ imperium Michaeli desponderat: nam ad huic imperium decernendum plerorumque ac ferme omnium sententiæ conspirarunt. Appositum id tamen in mutuam cautelam communi consensu temperamentum 97 est, ut ambo principes juramentis quam maxime horrendis, diris etiam exsecrabilibus additis, obligarentur ad fidem invicem charitatemque præstandam abstinendumque a vi omni ac fraude, quæ in alterutrius perniciem tenderet.

2. Ut Palæologum antistites solverint juramentis et diris quibus tenebatur.

Sacri porro antistites, hæc fieri valde desiderantes, facile dissolverunt quæ ipsorum exsecutioni obstare videbantur: siquidem ne novum juramentum rite a Palæologo conciperetur, videbatur obstare adhuc vigens religio veteris jurisjurandi, quo ille avo pueri principis dudum sacramento fidem addixerat, non in ipsius tantummodo personam, sed in stirpem ejusdem ac posteros, additis etiam anathematum, si falleret, incurrendorum devotionibus ac diris. Quæ nunc omnia cœtus præsulum ut telas aranearum disrupit ac fecit irrita, magno consensu declarans,

καιρὸν συναιρομένου τῆς ἀρχῆς τῷ νέῳ τῆς βοηθείας χρήζοντι· Τὰς. τοὐντεῦθεν δὲ τῶν ὅρκων συμβάσεις ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ἰσχυρὸν ἔχειν καὶ ἀδιάλυτον ὥστε καὶ τὰς προτέρας συεῖναι ταύταις, ὡς καὶ ἀμφοτέραις τὸν Παλαιολόγον ἐνέχεσθαι, εἴ ποι τῷ νέῳ ἐπιβουλεύοι. Ὁ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ ἀντιστρόφως ἐζήτει τὴν ἀρὰν τίθεσθαι καὶ τοὺς ὅρκους γίνεσθαι, εἴ ποι καὶ ὁ νέος κατ' αὐτοῦ μελετήσας διαπράξοιτο, ὡς ἐξ ἀνάγκης τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι. Προβαίνει ταῦτα, καὶ γραφαῖσ οἱ ὅρκοι κατοσφαλίζονται, Καὶ ὁ γράφων ὁ εἰς πρωτασηκρῆτις τεταγμένος Κακὸς ἦν.

γ'. Ὅπως ὤμνυον καὶ ἐπ' ἀμφοτέροις δουλείας ὅρκον Ῥωμαῖοι, καὶ ἐν ποίοις διορισμοῖς.

[P. 61] Τάττεται δὲ καὶ τοὺς ὁπουδήποτε τῆς Ῥωμαΐδος ὀμνύειν ἐπ' ἀμφοτέροις ὅρκον δουλείας κατὰ τὸ σύνηθες· πλὴν προσέκειντο τοῖς συντεθειμένοις ἐπ' ἀσφαλείᾳ καὶ ἀμφοτέρων μεῖζονι, ἢ μὴν ἕτοιμον εἶναι τὸ ὑπήκοον ἐπ' ἐκεῖνον ὁρμᾷν φονώσῃ χειρί, ὃς ἂν ἐπιβουλεύσοι θατέρῳ. Ὡρκωμότουν γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο, κατὰ φόβον, οἶμαι, ἢ χρείαν ἀληθινήν. Εἰ δ' οὖν, ἀλλ' οὐδὲν ἂν καταγνοίη τις μεῖζον τῶν ταῦτα πραττόντων ἢ τὸ ἐμφυλίους πολέμους τῷ κοινῷ προξενεῖν, εἴ ποτε τοῦτο συμβαίη. Ὅμως ἐδόκει ταῦτα, καὶ εἰς ἔργον τὰ βουλεύομενα προὔβαινον. Χεῖρα τοιγαροῦν ἐτίθουν, καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ὤμνυον ἢ μὴν καὶ ἀμφοτέροις δουλεύειν καὶ ταῦτ' ἐκτελεῖν.

δ'. Ὅπως ὤμνυεν ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ τῷ παιδὶ καὶ οἱ μεγιστᾶτες.

τέως δ' ἡ κυρία παρῆν, ἥτις ἦν, ὡς ἐρρήθη, Ἑκατομβαιῶνος νοτμηνία. Καὶ πρῶτος αὐτὸς ὁ εἰς βασιλείαν προβιβαζόμενος ὤμνυεν ὑπὲρ τοῦ παιδὸς τὰ εἰκότα καὶ Βασιλέως, πλὴν οὐχ ὡς δουλεύσων ἀλλ' ὡς συμβουλεύσων ἐκείνῳ καὶ μηδὲν ἀνήκεστον μελετήσων κατ' ἐπιβουλήν. Ὤμνυον δὲ καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ ὡς δουλεύσοντες ἀμφοτέροις, καὶ ὡς ἀμυνοῦντες αὐτίκα, ἤν πού τις ἐβουλεύσει, τῷ ἐπιβουλευθέντι. Καὶ οὕτω τελεσθέντων τῶν ὅρκων, ἀσπίδι βασιλικῇ ἐνιζάνει ὁ εἰς τὴν βασιλείαν ἑτοιμαζόμενος, πρῶτον τῷ πόδε τοῖς βασιλικοῖς συμβόλοις ἐναρμοσθείς, καὶ χερσὶν ἔνθεν μὲν ἀρχιερέων ἔνθεν δὲ μεγιστάνων ἀρθεὶς ἀνακτορικοῖς παιάνοις

quod fieri Palæologum contigerat participem imperii, nequaquam esse nefarium et fidei juratæ contrarium facinus, sed utilem reipublicæ collationem operæ in bonum imperii, et conservationem principatus ei ad quem de jure spectabat, sine ulla spe potestatis istius precariæ in prolem successione transmittendæ : quæ salutaris tum rei Romanæ cooperatio peropportuna et necessaria judicabatur imbecillæ ac tali auxilio egenti pupilli pueritiæ. Itaque nihil obstante prioris sacramenti religione, novum juramentum ratum inviolabilemque firmitatem habiturum, quippe cum neutra conventio quidquam alteri contrarium habeat, quominus ambæ valere simul possunt ; unde fore ut duobus deinceps totidem fœderum sacramento sancitorum vinculis constrictus Palæologus teneretur, et si ullas unquam collegæ puero insidias strueret, duplicis perjurii reus foret. Quæ Palæologus admittens vicissim petiit devinciri mutuo quoque juramento ad securitatem suam adolescentulum imperatorem, imprecando et ipsum sibi diras et anathema statim inevitabiliter incurrendum si quidquam unquam adversus Palæologum machinaretur aut ageret. Hæc uti convenerat processerunt, conceptis utrinque juramentis et 96 re tota in publicas rite tabulas relata ad memoriam firmitatemque irrevocabilem, scribente ista et authenticis commentariis mandante Malo illo, quem diximus, antiquato prius et ejus causa reposito primi a secretis officio donatum.

3. *Ut fidelitatis juramentum utrique principi de novo præstiterint ; et quibus de novo additis cautionibus.*

Edictum quoque est ut per omnes Romano imperio subjectas regiones omnes utrique pariter principi sacramento fidem obsequiumque suum de more obligarent. Sed ad majorem utriusque securitatem consuetæ talium formulæ adjungere tunc visum, Deo similiter teste firmatam, professionem et promissionem universi populi, bello et inexpiabili odio persequendi eum e duobus, cujus essent et in collegæ vita vel nefaria vis vel insidiæ deprehensæ. Tali extraordinario additamento populare juramentum cumulatum metu magis, ut opinior, nimio proclivis in regni societate dissensionis, quam ulla satis magna utilitate remedii ad tantum mali præverten-dum ancipitis. Nam si recte quis æstimet, istud profitentes belli jam tum civilis et internecini signum tollebant, ex prona et vix evitabili suspicione facile ac cito exarsuri. Cæterum qualicunque consilio, ista sic tunc decreta et exsecutioni mandata sunt Romanis ubique viritim universis imposita sacris Evangeliis manu, jurantibus se et fidem utrique principi concorditer imperanti subjectionemque præstituros, et si quis ipsorum in alterum insurgeret, auctorem injuriæ ulturos.

4. *Ut Palæologus et proceres imperatori puero jurejurando caverint.*

Jamque aderat inaugurationi designati Augusti dicta dies, quæ fuit, ut dictum est, kalendæ Januariæ, quando is qui ad imperium evehebatur juramenta, de quibus convenerat, primus conceptis verbis protulit, fidem per ea obligans puero principi non ut ei subditus futurus, sed ut consulturus ac suggesturus opportuna, nihilque in ipsum insidiose moliturus. Jurarunt post ipsum optimates se utrique subditos futuros, et 97 si quis ipsorum insidiaretur alteri statim ultionem de insidiatore sumpturos. Sic consummata juramentorum cæremonia, designatus princeps scuto regio insedit, utroque prius pede imperatoriis insignibus ornato; et manibus hinc quidem antistitum inde optimatum

καὶ κρότοις παρὰ πάντων ἐμεγαλύνετό τε καὶ ἐφημίζετο.

ε'. Ὅπως ὁ Παλαιολόγος καταστὰς εἰς τὴν βασιλείαν ἐφιλοτιμεῖτο τὰ μέγιστα.

[P. 62] Τὸ δ' ἐντεῦθεν οἱ μὲν τῆς γερουσίας προσήκουσιν ὀφφικίοις ἐνεσεμνύνοντο, καὶ ἄλλοις μὲν ἄλλα τὰ μὲν ἐδίδοντο τὰ δ' ἐν ὑποσχέσεσιν ἦσαν· τὸν δ' αὐτάδελφον Ἰωάννην, μέγαν δομέστικον ὄντα, τῇ τοῦ Τορνικίου Κωνσταντίνου θυγατέρι πρὸς γάμου κοινωνίαν συνήρμοσε, κἂν ἐν ἀναβολαῖς ἦν τὸ ἀξίωμα. Θάτερον δὲ τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντῖνον, ἔτι ἔχοντα ἐν ἰδιώταις, κατὰ καιρὸν τιμᾶν αὐτὸς Καῖσαρα προθυμούμενος, συνήρμοττε δὲ καὶ αὐτῷ πρὸς γάμον τὴν τοῦ Βρανᾶ παῖδα εὐγενῆ οὖσαν, σοφόν τι ποιῶν καὶ τοὺς ἐν τέλει τοῖς κήδεσι προσποιούμενος. Καὶ τοὺς μὲν τῆς γερουσίας οὕτω μεγαλοπρεπῶς ἐθεράπευε, προνοίας τούτοις ἐπαύξων καὶ προστιθεὶς καὶ χαίρειν ἀριεὶς τοῖς πᾶσι, τῶν ἀγαθῶν τὰ μὲν λαμβάνουσι, τὰ δ' ἐλπίζουσι· τὸ δὲ στρατιωτικόν τε καὶ τὴν πληθύν, τοὺς μὲν καθημεριναῖς φιλοτιμίαις ὤφελλε, καὶ χρυσοβούλλοις τὰ ὑπεσχημένα τούτοις ἐπλήρου, καὶ πρὸς τὸ μέλλον εὐθυμοτέρους καθίστα ὡς ἀθανάτους τὰς τῆς ζωῆς προνοίας καὶ τὰ διδόμενα σινηρέσεα τοῖς παισὶν ἕξοντας, τοὺς δ' ἐθεράπευεν, ἀνοιγνὺς φυλακὰς καὶ χρεῶν δημοσίων ἀπολύων τοὺς ὠφληκότας, ἀπορουμένοις τε τὰ πρὸς ζωὴν διδοὺς ἀφθονώτερα, καί γε τοῖς ἠδικημένοις ἀμύνων καὶ φιλοτιμότερον προχέων τὸ δαψιλὲς, ὥστ' εἶναι ἅμα μὲν ἀνενεγκεῖν περί τού τινα καὶ ἅμα προβαίνειν γράμμα βασιλικὸν προστάσσον ἐκείνῳ τὸ κατὰ βούλησιν, εἰ καὶ δυσὶ χρόνοις ὕστερον ἀνελάμβανε τὰ προστεταγμένα. Κἄν πού τις ἐφ' οἷς εἶχεν ὀχλούμενος τὸ γράμμα τῆς χάριτος προὔτεινεν, εὐθὺς φανὲν δευτέρας ἰνδικτιῶνος ὄν, τὴν δόσιν ἀπεψηφίζετο, ὡς ἐν καιρῷ μηδὲν ἀκριβείας καὶ προσοχῆς ἔχον τὸ γεγονός. Τότε δὲ καὶ πόλλ' ἄττα τοῦ κοινοῦ ταμιείου ἐξεφόρει, καὶ δημηγορῶν ταῖς συνειλεγμέναις πρὸς χάριν ἅπασαν, εἶτ' ἀμφοτέραις ἐκείναις ἐξήντλει τὰ χρήματα, χύδην ἐκρίπτων κυνηδὸν συλλέγουσιν.

ς'. Ὅπως τὰς ἄκρας ὠχύρου καὶ μήπω στεφθεὶς ὁ Παλαιολόγος.

[P. 63] Ἦν ταῦτα, κἀκεῖνος μὲν καταχυροῦν τὰς ἄκρας προὔργου ποιούμενος, ἅμα δὲ καὶ δηλοποιούμενος αὐτῷ προσώπῳ τὴν τῆς βασιλείας ἀνάρρησιν, ἐπὶ Φιλαδελφείας ἔγνω χωρεῖν, λιπὼν τὸν νέον ἐν Μαγνησίᾳ, βασιλικῶς, ὡς ἔδει, θεραπευόμενον. Συνείπετο δέ οἱ καὶ ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν προασπίζον τοῦ βασιλέως μεθ' ὅτι πλείστης εὐνοίας καὶ πρὸς τὸ πονεῖν ὁρμῆς ἑτοῖμον, ὅπου γε καὶ καθ' ὧν

sublatus, acclamationibus et plausu, quibus excipi novi imperatores solent, ab universis salutatus et Augustus declaratus est.

5. *Ut Palæologus evectus in imperium regia liberalitate cunctos demeruerit.*

Inde senatores quidem officiis pro cujusque meritis honorabantur, et aliis alia partim donabantur, partim promittebantur. Fratrem vero Joannem tum adhuc magnum domesticum sebastocratoris ornare dignitate æquum censuit, et ei Constantini Tornicii filiam matrimonio conjunxit, destinatam dignitatem in tempus aliud differens. Alterum vero fratrum Constantinum in privata tunc quidem adhuc reliquit sorte, suo tempore creare ipsum Cæsarem habens in animo. Dedit autem et huic uxorem Branæ filiam sane prænobilem, sapienti consilio affinitatibus patricios sibi devinciens. Et senatores quidem in hunc modum magnifico demeruit, pensiones iis adaugens, et donis superadditis cumulans, cunctisque gaudendi materiam offerens honorum vel collatorum præsenti fructu vel certa promissorum exspectatione. Jam exercitum ac plebem varie delinivit : nam et plerosque quotidianis donativis juvit et quibus per diplomata bullis aureis munita promissum aliquid fuerat, cum fide repræsentavit, sic illos in futurum securos et bene animatos efficiens, utpote jam certos processura ipsis et liberis eorum in omne tempus ad victum decreta subsidia et frumenti demensa constituta. Plebem vero præcipue demulsit aperiendis custodiis, et iis qui fisco quid deberent nec solvendo essent, liberis dimittendis, præterea largiendo liberaliter alimenta, et passos injuriam consolando, vexatoribus eorum condigno supplicio multatis. Et inerat multa popularitas in modo hæc agendi, facilitate et amabilissima benignitate largientis dona per se grata multo reddente gratiora. Quippe non raro statim ac quis de sua quapiam necessitate retulerat ad principem, is sine mora diploma regium ipsi quod postulabat asserens in manum dabat, unde is lætus abibat, etsi nonnunquam non nisi post biennium pensio numeranda prescriberetur. Quod si quem, ubi scriptum legerat, tæderet moræ referretque diploma et gratiam repræsentari posceret, placidus ille ac renidens recognoscebat scriptum, et ubi revera dilatum in secundam indictionem donum videbat, ultro damnabat scripturam quasi a parum attento minimeque assecuto mentem suam librario formatam, jubebatque corrigi. His et similibus de causis profundebat largiter ærario prius regio conditas opes. Et ab concionem passim loquens omnia ad popularem gratiam composita, utraque mox manu hauriebat et publico thesauro vim pecuniæ ingentem, effusissime projicienda quæ avidissime colligebantur.

6. *Ut arces munierit nondum coronatus Palæologus.*

Hæc quidem sic se habebant. Cæterum ille operæ pretium se facturum ratus, si arces muniret, simul et præsenti conspectu exhibiturus populis, qui ejus acclamationi non interfuerant, specimen sibi creditæ supremæ potestatis, Philadelphiam decrevit proficisci, relicto puero collega Magnesiæ cum regio, uti par erat, satellitio. Secutus eum est universus exercitus circumdans principem cum omnibus et veris indiciis benevolentiæ summæ,

ἴοι, προθύμως πολεμησείοντες. Τὸν μέντοι γε πα- A τριάρχην εἰς Νίκαιαν ἀποπέμπει, μετ' ὀλίγον καταλαβεῖν καὶ αὐτὸς ὑπισχνούμενος σύναμα τῷ νέῳ, ταινιωθησόμενοι καὶ ἀμφότεροι. Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης σύναμα τῷ κλήρῳ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι, συνταξάμενοι τὰ εἰκότα τοῖς βασιλεῦσι, τῆς ἐπὶ Νίκαιαν ἥπτοντο· ὁ δέ γε βασιλεὺς τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν καὶ συντάξας σύναμα καὶ τοῖς ἐν τέλει ἐπὶ Φιλαδέλφειαν ἤλαυνε, καὶ δὴ ἐπιστὰς τῇ πόλει ἐκεῖθεν τὰς ἄκρας ὠχύρου, τοὺς μὲν πέμπων, ἄλλους δ' ἐκεῖθεν δεχόμενος κατιόντας καὶ δώροις ὡς οἷόν τε φιλοτιμούμενος, προθύμους εἰς φυλακὴν ποιῶν καὶ θαρραλεωτέρους ἐλπίσι χρηστοῖς καθιστάς. Προβὰς δ' ἐκεῖθεν μικρὸν καὶ τὰ κύκλῳ περιελθών, καὶ τοὺς μὲν προσλαλιαῖς ἀγαθαῖς, τοὺς δὲ φιλοτιμίαις, τοὺς δὲ καὶ ὑποσχέσεσιν, ἔστι δ' οὗ καὶ φόβου κιρνὰς ἡμερότητι, τὰ παρεμπίπτοντα βασιλικῶς μετερχόμενος, ὡς οἷόν τε κἀκεῖ καθίστα καὶ ἀσφαλέστερον φρουροῖς κατωχύρου· Εἶχε γὰρ τὴν ἐπὶ δύσιν μέριμναν, ὡς ἑτοίμων πρὸς τὸ ἀφηνιᾷν ὄντων, εἰ εὐκαιρίας τινὸς ἐπιδράττοιντο. Ὅθεν καὶ πρέσβεις εἰς Πέρσας ἐξαποστείλας, τοῦτο μὲν δηλώσοντας εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάντα ὃν καὶ ἀκριβῶς ἰδόντες ἥδεσαν, τοῦτο δὲ καὶ τῷ σουλτὰν περὶ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων κοινολογησομένους, οὐδὲ τούτῳ ἀγνοοῦντι τὸν βασιλεύσαντα, ἀλλ' ἐς τὰ μάλιστα φίλῳ ὄντι, αὐτὸς τὴν ταχίστην ὑποστρέψας καὶ τὸν παῖδα παραλαβὼν ὑπὸ πολλῇ τρυφῇ τε καὶ δορυφορίᾳ μεγίστῃ τῆς ἐπὶ τῆς Νικαίας ἥπτετο. Ὡς δ' ἐπέστησαν μὴ μελλήσαντες (οὐδὲ γὰρ ἦν ἀμελεῖν περὶ τῶν δυτικῶν σκοπουμένοις), εὐθὺς εὐτρεπίζοντο τὰ τῆς ταινιώσεως, ἐλπιζόντων πάντων, ὁ δὴ καὶ συγκείμενον ἦν, [P. 64] ταινιωθῆναι μὲν τὸν νέον βασιλικῶς καὶ πρώτως εὐφημηθῆναι στεφανωθέντα καὶ προκατάγειν τὸν θρίαμβον, ἐκεῖνον δὲ καὶ τὴν ἐκείνου σύζυγον ἐν ὑστέρῳ στεφανωθέντας τῷ πρώτῳ μεθέψεσθαι κατὰ τὴν βασιλικὴν καὶ συνήθη προέλευσιν.

ζ'. Ὅπως παρελογίσατο τὰς συνθήκας τῆς στεφηφορίας ὁ Ἡλαιολόγος.

Τὸ δ' ἦν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας δόλος καὶ παρασπόνδησις, εἰς οἷον ἦξον τέλος, οὐδὲν τὸ παράπαν ἀγνοηθὲν τοῖς πολλοῖς. Οἱ μὲν οὖν ἐν τέλει προκατελήφθησαν εὖ παθόντες καὶ εὖ ἔτι τυχεῖν ἐλπίζοντες· ἐπέδησε γὰρ αὐτῶν τὰς γλώσσας, πλὴν ὀλίγων τινῶν τὰ φιλοτιμήματα, καὶ εἶχον ἡσύχως καθ' ὅ τι πραχθείη. Τινὲς δὲ τῶν κακῶς παθόντων εἰς ἄμυναν λογιζόμενοι τὴν τοῦ παιδὸς καταφρόνησιν καὶ προσέχαιρον. Ὁ μέντοι γε πατριάρχης ἔτι καὶ αὐτὸς ἐν ἐλπίσιν ἦν τοῦ μηδέν τι παραβαθῆναι τῶν

ularitatem quoque maximam præferens ad quosvis subeundos labores pugnandumque ubicunque et adversus quoscunque duceret. Patriarcham interim Nicæam præmittit, brevi eodem secuturum se pollicitus cum puero Augusto, regii diadematis una cum illo rite assumendi gratia. C Quare Arsenius cum clero et præsulibus vale dicto Augustis, Nicæam versus iter tenuit. Imperator vero sumptis secum copiis, salutatis in digressu optimatibus, Philadelphiam profectus inde muniendis arcibus curam impendit, mittens ad eas præsidiarios, accersitosque qui illic fuerant benigne accipiens, et donativis pro copia præsenti magnificis liberalissimisque promissis bene animatos ad perseverandum in fide custodiæ creditæ spesque plenos optima remittens unde venerant. Hinc paulum progressus cuncta per circuitum lustravit, et hos quidem allocutionibus benignis, alios largitionibus, quosdam promissis demeruit. Fuit ubi et terrorem clementiæ submisceret. Denique ibi omnia auctoritate ac sapientia majestatem imperii D decente constituit, et ad securitatem in posterum præsidiis idoneis firmavit. Imminebat enim in rerum Occiduarum curam, cum non ignoraret inhiare rebus novis qui plurimum illic poterant, et ad detrectandum obsequium jugumque palam excutiendum nihil nisi commodam occasionem exspectare. Indidem etiam legatos ad Persas misit; partim ut illis significaret suam evectionem in imperium, quæ grata ipsis fuit ob priorem ejus notitiam et amicitiam veterem; partim ut sultani quædam interius communicarent de modo et causis mutationis **100** nuper factæ, quem illum averterent a meditando

indc quidquam sinistrum hæredi Theodori prioris imperatoris sibi olim non ignoti, quinetiam amicissimi. His peractis celerrime reversus, assumpto secum Joanne puero, cum splendido apparatu pompaque magnifica numerosissimi satellitii Nicæam iter intendit. Quo ut pervenerunt, nihil cunctati (non enim tempus terere sinebat sollicitudo rerum Occiduarum) statim se accingere cœperunt ad solemnem coronationem. In qua eventus ostendit frustra speratum ab universis, ut, quemadmodum convenerat, prior imperatorio diademate insigniretur et Augustus acclamaretur adolescentulus, præiretque cunctis in pompa triumphali, quæ tali occasione coronationis imperatorum soletinstitui, Palæologus vero et hujus conjux secundo post illum ordine procederet.

7. *Ut pacta conventa in coronatione transgressus sit Palæologus.*

Hoc vero fuit impingere in limen et a primis aberrare carceribus per dolum et fuderis infractionem; ex quo fœdo principio in quem finem proclivis esset prolapsio, nemo fere prudentium non sentiebat. Verum præoccupati beneficiis et suspensi spebus plerique potentiorum tacuerunt: linguas enim omnium, perpaucis exceptis, ambitiosæ largitiones devinxerant, ut quidvis laciti ferrent. Quidam etiam a parte pueri quæ non voluerant passi, dulcedinem vindictæ quamdam degustabant in depressione filii ejus a quo se affectos injuria putabant. Quare hoc ipsis jucundum accidebat. Patriarcha totus incumbens ad sperandum quod optabat, rata videlicet pacta conventa in summa rei fore, nihil in his magnopere

συγκειμένων, καὶ οὐδέν τι προσεξηρεύνα. Ἐκεῖνος δέ τισι τῶν ἀρχιερέων τὸ σκέμμα κοινωσάμενος, καὶ ὡς οὐκ ἄξιον εἴη παιδὶ ὄντι καὶ τὴν ἡλικίαν ἀτελεῖ τὴν τῆς βασιλείας ταινίωσιν προδεδέχθαι καί οἱ προβεβηκότος ἤδη καὶ τὸν βίον κατατετριφότος ἐν πράγμασι προηγεῖσθαι ἐν θριάμβοις καὶ εὐρημίαις, ἐμάρψει λαβὼν ὑποσχέσεις, ὡς καὶ αὐτοὺς ἀξιοῦντας ταῦτα καὶ ὡς δικαίοις προσκειμένους τοῖς λεγομένοις ἔχειν καὶ τὸν πατριάρχην συμπείθειν τὰς ἐπὶ τῷ παιδὶ ἀναῤῥήσεις πρὸς τὸ παρὸν ἀναβάλλεσθαι ὡς ἐγκαίρως ταινιωθησομένῳ. Εἵπετο δὲ πάντως ἐντεῦθεν, εἰ μὴ βασιλικῶς στέφοιτο, κἂν ταῖς εὐφημίαις καὶ πᾶσιν ἑτέροις τοῦ ἤδη ταινιωθέντος κρατερεῖν. Πλὴν σοφιστέον ἔλεγον τὴν ἐγχείρησιν, καὶ ἅμα τελουμένων κινητέον τὰ περὶ τούτου. ὅπως μὴ καὶ προαισθόμενος τὸ στέφος δώσων τὰς ταινιώσεις ὑπέρθοιτο.

η'. Ὅπως ἐστέφθη ὁ Παλαιολόγος καὶ τὸ παιδίον παρεωράθη.

[P. 65] Ἦν ταῦτα, καὶ ἡ κυρία τῶν ἡμερῶν παρῆν, καὶ πάντ' εὐτρεπῆ ἦσαν, καὶ ἀρχιερεῖς τὰς στολὰς ἐνδύντες τὰς ἱερὰς πρὸς τὸ τὰ τῆς τελετῆς ἐνεργεῖν ἑτοίμως εἶχον, καὶ τοὺς βασιλεύοντας περιέμενον. Ἀλλ' εὐθέως κινεῖται τὸ σκέμμα, καὶ ταραχὴ ἦν, τῶν μὲν ταῦτα, τῶν δ' ἐκεῖνα λεγόντων. Τῶν δὲ γε τῆς γερουσίας τινὲς καὶ προσηπείλουν κακῶς δρᾶν τὸ παιδίον καὶ διαχρᾶσθαι, εἰ ἄλλως πράττεις ἡ Ἐκκλησία βούλοιτο. Λόγοι γοῦν ἐγένοντο, καὶ διεφιλονείκουν. Ὁ δὲ πατριάρχης ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν, καὶ οὐκ εἶχεν οἷς προστεθείη. Παρήρχετο ἡ ἡμέρα, καὶ συμφωνεῖν οὐκ εἶχον. Μόλις οὖν καὶ μετὰ τὴν πολλὴν διαφιλονεικίαν οἱ ἀρχιερεῖς πάντες πλήν τινων ὑποκλίνουσιν. Ἦσαν δ' οὗτοι Ἀνδρόνικος ὁ τῶν Σάρδεων καὶ Μανουὴλ ὁ Θεσσαλονίκης ὁ τοὐπίκλην Ψαρᾶς καὶ Δισύπατος. Ἀλλ' ὁ τῶν Σάρδεων ἅμα τῷ τὸν πατριάρχην πεισθῆναι καὶ αὐτὸς συνεπείθετο, τὰ πολλὰ συμβαλομένου τῇ καταθέσει τοῦ τῆς κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα Ἀδριανουπόλεως Γερμανοῦ, ἔτι δὲ Γρηγορίου τοῦ Ἀγκύρας καὶ τοῦ Μελαγγίων Κωνσταντίνου. Ὁ δὲ γ' Ἐφέσου Νικηφόρος εὐλαβὴς ὢν ἀνὴρ καὶ τίμιος οὐχ ὑπενόει τὸ ὑπορρττόμενον ὡς ἐν ἁπλότητι ζῶν, καὶ εὐθὺς συνυπήγετο. Τοῦτ' ἔπασχον καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ δὲ πατριάρχης ἔγνω μὲν ἀπατηθείς, οὐκ εἶχε δὲ ὅ τι πράττοι πολλῆς τῆς ἀνάγκης περιστάσης. Καὶ δὴ καθυπέγραφον μὲν οὗτοι τὰ ἐγνωσμένα, τῷ δὲ γε Θεσσαλονίκης οὐδ' ἀκουστὰ ταῦτ' ἦσαν, μηδ' ἄκροις ὡσὶ δέξασθαι καταδεχομένῳ· τὸν γὰρ τῆς βασιλείας κληρονόμων πρῶτον ἠξίου ἐν πᾶσι γίγνεσθαι. Ὡς δὲ τὸ Μάρπου ὑπεμιμνήσκετο, καὶ πέμπων ὁ βασιλεύων κατωνεί-

scrutari voluit; unde nec nisi sero quid pararetur sensit. Palæologus autem totam jam ante machinam cum quibusdam antistitum **101** sibi magis obnoxiis composuerat, clam ipsos conveniens, et facto indignum absurdumque affirmans puerulum rationis haud compotem augusto diademate, cæremonia religiosissima, celebritate amplissima decorari, plaususque et acclamationum primas ferre, se vero ætatis perfectæ virum, tota vita gerendis negotiis maximis tritum, asseclam larvati ornamento incongruo infantuli traduci regia pompa et plane triumphari. Quibus illi se persuasos fassi, spoponderunt daturos operam ut patriarcha coronatione pueri in præsens supersederet, specie illius in tempus magis opportunum differendæ. Porro consequens hinc futurum ut, si puer ea die non ornaretur imperatoria corona, in honore acclamationis et cunctus id genus auspiciorum ac jurium prærogativis omnino ei subjungeretur cui soli ea celebritate diadema imperii augustis ritibus esset impositum. Cæterum addebant tutendum arte ac gubernandum arcano consilio negotium, nec prius de tali re hiscendum quam jam inchoata communis inaugurationis cæremonia, ne præmature quid strueretur sentiens is qui diadema erat impositurus, totam solemnitatem et ex æquo coronationem utriusque differendam in tempus aliud decerneret.

8. *Ut Palæologus coronatus, puer vero despectus fuerit.*

His in hunc modum constitutis, adfuit dicta coronationi dies, cuncta erant ad cæremoniam parata, sacris induti vestibus præsules in procinctu religiosæ functionis stabant et Augustus exspectabant, cum ecce inopinatissime proponitur quid Palæologus æquum censeat. Turbatur statim, et varie murmur gliscit, hæc quorumdam aliorum alia loquentium. Auditæ inter hæc minæ nonnullorum e senatu, vim puero inferendam et vitam adimendam, si obfirmarent animum præsules in consilio ejus sic **102** immature coronandi. Miscentur sermones, ardescit contentio, æstuat patriarcha incertus animi quam in partem se adjungant. Præteribat dies, nec finis dissensionum erat. Ægre tandem post multam contentionem antistites ad Palæologi desiderium inclinantur omnes, paucis exceptis. Erant hi Andronicus Sardensis, Manuel Thessalonicensis cognomento Psaras, et Disypatus. Verum Sardensis, simul ac patriarchæ sententia plurium persuasa est, et ipse accessit, multum ad hujus assensum eliciendum conferente Germano Adrianopolis ad Orestiadem episcopo, simul etiam Gregorio Ancyræ et Constantino Melangiorum. At Nicephorus Ephesinus, vir pius et honoratus, præ innata simplicitate non pervidit quid clam molirentur qui hæc movebant, ideoque facile tractus in partes est, quod aliis item multis usuvenit. Patriarcham porro fraudem fieri non latuit: sed facere aliud nequivit, urgente undique insuperabili necessitate. Tamen in omnes subscripserunt decreto communi, solo Thessalonicensi ne mentionem quidem rei, quam iniquissimam putabat, vel primis admittente auribus. Nam imperii hæredi prærogativam principatus servandam in omnibus contendebat. At cum esset ei revocatum in mentem vocabulum *Μαρπου*, quod ipse cœlo missum audierat, et per missos Palæologus exprobrasset haud consequenter ipsum agere, qui

δι:ζεν ὡς αὐτὸς εἴη ὁ προαγγέλλων τὴν βασιλείαν ἐν ἰδιώταις ἔτι τελοῦντι ζῶντος τοῦ βασιλέως, ἐκεῖνος καὶ προσωμολόγει, καὶ ἕτοιμον ἑαυτὸν παρεῖχε δέχεσθαί τε καὶ στέργειν, εἴπερ ἐν ἅπασι προηγοῖτο ὁ κατὰ κληρονομίαν βασιλεύς. Ὡς δ' ἐκείνῳ παρίστων καὶ τὸ παιδίον διερμηνεύοντες κατανεύειν τὸ ταινιωθῆναι μόνον ἐκεῖνον, καὶ αὐτὸν ἀγαπᾷν, καὶ δὴ ταῦτα πρὸς τὸν ἀρχιερέα ψελλίζον ἔλεγεν ὡς καταδέχοιτο, εἰ μόνον αὐτὸ ζῴη μηδὲν παθὸν ἔκ τινος [P. 66] (πολλοὶ γὰρ καὶ ἠπείλουν προεξανίστασθαι, εἰ ἀντέχοιτο, καὶ τὸ Κελτικὸν πελεκυφόρον περισστὼς ἕτοιμον ἦν καὶ κατὰ φυλακὴν καὶ κατ' ἐπίθεσιν πράττειν, εἶγ' ὁρισθείη παρὰ τῶν δυναμένων μάλιστα), ὁ ἀρχιερεὺς ὀλίγα τῶν παρὰ τοῦ παιδὸς λεγομένων φροντίζων ἐνὸς ἦν τοῦ ὑπὲρ ἐκείνου ἀντέχεσθαι. Ἀλλ' ἀντίσχειν εἰς τέλος οὐκ εἶχε· πολλοὶ γὰρ καὶ προσωνείδιζον καὶ προὐτρέποντο νεμεσῶντες, εἰ μόνος αὐτὸς ὀμόσε τοσούτοις χωροίη. Τότε τοιγαροῦν ὑπογράφει κἀκεῖνος πεισθείς. Πλὴν εἰς πιθανὴν δοκοῦσαν παραίτησιν τὸ ὁμοιοτρόπως προσέθετο· τοῦ ὁμοίου γὰρ ἐπὶ χειρίστοις λαμβανομένου παρὰ τῷ ποιητῇ, ἐξέφηνεν ἐκεῖνος ἐκ τούτου τὸ ἀναγκαστικὸν καὶ κακότροπον τῆς ὑπογραφῆς, ὡς οὐκ ἐν καλῇ πάντως πίστει καὶ χάριτι τὴν πρᾶξιν προσέμενος, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης καὶ βίᾳ τοῦ συνειδότος· Ὃ δὴ τὸ ὁμοῖον ὑπέφηνεν· ὁμοῖος γὰρ πόλεμος καὶ ὁμοῖον γῆρας τῷ ποιητῇ λελέχαται.

Ἐπεὶ γοῦν τὰ τῆς βασιλείου τελετῆς ἤνυσται καὶ ἔδει χωρεῖν τοὺς στεφθέντας πρὸς τὰ ἀνάκτορα, προηγοῦντο μὲν οἱ τὸ στέφος δεξάμενοι, μετεῖπετο δὲ τὸ παιδίον οὐκ ἐν στέφει βασιλικῷ, ἀλλ' ἐν μόνῳ κεκρυφάλῳ ἡμιτομβίῳ, λίθοις καὶ μαργάροις κεκοσμημένῳ. Ἦν δ' ἐκείνῳ μέλον οὐδὲν μὴ νοοῦντι, ἕκαστος δὲ τὸ καθ' ἑαυτὸν σκοπῶν οὐ προσεῖχεν. Ἔμελλε δ' αὐτοὺς πάντως ἡ δίκη εἰς τὸ μετέπειτα μετελθεῖν, ὡς ἐγνώκαμεν.

Θ'. Ὅπως στεφθεὶς ὁ Μιχαὴλ ὑπεποιεῖτο τοὺς πολλοὺς καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν.

Τότε δὲ ἀτημελήτως τὸ παιδίον διάγον πρὸς παιγνίοις, ἦν παιδικοῖς, καὶ ὁ βασιλεύων ἐν δημηγορίαις τῆς ἡμέρας συχνάκις. Εἶθ' ὕστερον καὶ προσφιλοτιμούμενος τοὺς πολλούς, κατὰ μέσον σφῶν ἐῤῥίπτει καὶ ἀμφοτέραις ἀργύρια. Οἱ δὲ προσυλλέγοντες ἀνόμνουν δῆθεν τὸν εὐεργέτην, παιδίον καὶ τὰ κατ' ἐκεῖνο χαίρειν ἐῶντες, μηδ' οἷ κακοῦ εἰδότες γεγόνασιν. Ἦ γὰρ κατὰ θατέρου ἐπιβουλὴ [P. 67] τοῦ ἑτέρου ἐντεῦθεν ἤρχετο. Τί γοῦν λοιπόν; ὑγρῶν ὄντων ἔτι τῶν γεγραμμένων αὐτοὶ κατημέλουν μὴ ξι-

cui alias privato, regnante adhuc hujus pueri patre, imperium prædixisset, nunc tam pertinaciter obsisteret necessariam tuendæ dignitati rem petenti, recordari se ille ac probare, dixit, sed sic demum Palæologi honori assentiri, si primas **103** omnium ferret qui hæreditario imperaret jure. Tunc qui agentem hac constantia Thessalonicensem circumstabant, admonuerunt ut mentem adverteret ad inquientem ipsi pro quo tam pugnaciter certabat puerum, et gestu indicantem æqui bonique se consulere ut solus Palæologus coronaretur; quo nihil ille motus audivit etiam mox voce balbutiente sibi dicentem Joannem, sufficere sibi tunc quidem si tutus viveret et securus a vi. Multi enim minabantur se ipsum de medio sublaturos, si resisteret; adoratque Celtarum secures gestantium circumstans cohors, ancipiti obsequio ad nutum potentiorum parata, vel tueri puerum vel tollere, ac facere omnino quidquid juberetur. Sed contemnebat istas quoque ut pueri expressas metu voces perstans intrepidus in cepta intercessione Thessalonicensis, in uno semper fixus eo quod dixerat. Verum persistere ad extremum non valuit: coortus enim est clamor in eum plurimorum certatim qua monentium qua increpantium, ecquid puderet unum tot et talibus viris coram in os obsistere adversumque niti? Victus igitur denique subscripsit, sed iis verbis quæ recte intelligentibus exortam manui subscriptionem, non animo sententiam indicarent: adscripsit enim similiter se assentiri, memor apud poetam simile ad pessimi significationem trahi. Quare sic innuebat se coactum extrema necessitate, contra mentem, ut bonum approbasse visum, quod malum judicabat, reclamante persuasione animi ac vim ineluctabilem excusante conscientia; ideoque id similiter se facere dixisse, hoc est pessime, quo sensu simile bellum et simile senium Homerus dixerit.

Ut ergo coronationis cæremonia peracta est, et procedere in palatium Augustos oportuit, præiverunt qui coronati fuerant Palæologus cum **104** conjuge, post ipsos puer sine regia corona, sed simpliciter redimitus vitta fimbriata gemmis et margaritis ornata. Nec ille id scilicet curabat, per ætatem nondum sentiens. Et ne ad istud magnopere præsentes adverterent, ea causa erat, quod veriti passim quorsum hæc vergerent, vertebant pro se quisque curas in sese, ac vel in metu vel in spe rerum propriarum habitabant. Omnes porro machinationis hujus insidiosæ participes divina deinde, ut cognovimus, suo tempore ultio excepit.

9. *Ut coronatus Michael multitudinem delinierit verbis et factis.*

Tunc vero securam vitam puer degens totus in ludicris et illius ætatis remissionibus erat. Imperator sæpius in die ad concionem dicebat, subindeque, ut peroraverat, deliniendæ causa multitudinis, argenteos utraque manu in medium conferti populi jactabat. Illi certatim colligentes laudibus videlicet tollebant beneficum largitorem, puerum et res ejus valere jubebant, ignari quidem quo malorum devenissent. Nam initia hæc erant insidiarum alterius Augustorum in alterum. Populus autem oblitus tam cito juratæ in primum insidiarum machinatorem ultionis, adhuc udis ex recenti scriptura tabulis fœderis inter Augustos sacramento firmati, tam longe aberat a stringendo gladio in auctorem injuriæ, ut ipsi effusissime applauderet. In ordine ecclesiastico clerus quidem in pari cum populo

φος κατὰ τὰ ὁμωμοσμένα κινεῖν. Εἰ δὲ τῆς Ἐκκλη- A σίας κἂν ὁ κλῆρος ἠμέλει, ἀλλ' οἵ γε τὸ ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα φέροντες, τί μὴ ἔχοντες ἀμύνειν, τὸν λαὸν οὕτω κατενεπέδουν φρικώδεσιν ὅρκοις ὥστ' ἐξ ἀνάγκης ἓν τῶν δύο τούτοις ἐπισυμβαίνειν, ἢ ἐμφυλίοις ἐνδιδύναι πολέμοις καὶ σφάττεσθαι, ἢ μὴν τὰ μέγιστα εἰς θεὸν ἁμαρτάνειν ἐπιορκοῦντας. Ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ παρὰ πολλοῖς ὁμνούμενον ἀληθὲς, ὡς τὸ μέλλον γενέσθαι ἀντιπράττει καὶ τῷ φρονεῖν. Ἐκεῖνος τοίνυν μεθὸ καὶ δημηγορήσειε, κοντοῖς καὶ σφαίραις τοῖς ἄρχουσι συνιππάζετό τε καὶ συνέπαιζε, καὶ τρυφὴ ἦν τοῖς βλέπουσι τὰ πραττόμενα. Εἰς τόσον δὲ τὸ πλῆθος δημηγορῶν εἰς ἄνεσιν ἔτρεπε καί σφιν χρηστὰς τὰς ἐλπίδας ὑπέτεινεν ὡς καλῶς εἰς τοὐπιὸν βιώσουσιν, ὥστε καὶ χαρίτων ἀρχαίων πολιτικῶν ὑπεμίμνησκεν ἐλευθερίας φερουσῶν σύμ- B βολον. Ἦσαν δ' ἐκεῖναι προσκλώθειν τὰς γενειάδας πέκοντας καὶ χαίρειν ἀνέδην· καί τινες προσέκλωθον δίχα, καὶ σφᾶς ἑώρων ἐγὼ γαννυμένους ὅτι τοῦτο κελεύει ὁ βασιλεὺς, τὴν ἐπὶ τῶν πραγμάτων εὐμάρειαν ὑπισχνούμενος. Ἦσαν δέ τινες οὐκ οἶδ' ὁπόθεν τῶν μελλόντων προφοιβασταὶ, καὶ κλώθειν προσέταττον χαίρουσι τοῖς ἐλπιζομένοις, ὡς συροῦσι λυπουμένοις τοῖς πραττομένοις, εἰ πεινῷεν ἐσύστερον. Οἱ δ' ὡς εἰκαίως λεγομένοις οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ

τῶν ἀγαθῶν ἦσαν ἐλπίδων, κἂν φόβους τις λέγοι. Εἰ γοῦν ἀληθῆ τὰ φοιβάσματα, ἔδειξεν ὁ καιρὸς, καὶ ἡμεῖς κατὰ τόπον ἐροῦμεν, μηδὲν προσθέντες εἰς τὴν τῆς ἀληθείας σύστασιν. Τότε τοίνυν ἐφ' ἡμέραις τισὶ διατρίψας κατὰ τὴν Νίκαιάν, ἔπει παλινόστειν ἔδει πρὸς Νύμφαιον, τῷ πατριάρχῃ συνταξάμενος, καὶ τὸ παιδίον παραλαβὼν ὁ κηδεύειν ὑποσχὼν ἑαυτὸν, ἔξεισιν ἅμα τοῖς ἐν τέλει καὶ τῷ στρατῷ.

ι'. Ὅπως ὑποστραφεὶς εἰς Νύμφαιον μετὰ τοῦ παιδὸς πρέσβεις ἐδέχετο πανταχόθεν.

[P. 68] Καὶ ὁ μὲν καταλαβὼν τὸ Νύμφαιον Περσῶν μὲν ἐδέχετο πρέσβεις καὶ δῶρα, καὶ τῷ σουλτὰν καταιγιζομένῳ ἐκ παλιρρόου πραγμάτων ὑπισχνεῖτο προσχωρήσαντά οἱ ὑπτίαις δέχεσθαι ταῖς χερσὶ καὶ εἰς καιρὸν πέμπειν αὖθις μετ' ἀσφαλείας τῶν πραγμάτων ἡσυχασθέντων. Ὁ γὰρ Μελὴκ προσκεχωρήκει, καὶ δέος ἦν τῷ σουλτὰν μήπως ἐκεῖνος ἐπανήξῃ μεθ' ἱκανῆς, καὶ ὅσην οὐκ ἦν ὑποστῆναι, δυνάμεως. Ἐγγύας δ' ἐδίδου τοῦ μὴ φοβεῖσθαι τὴν πάλαι συνήθειαν Ἐπρεσβεύοντο δὲ πρὸς ἐκεῖνον καὶ οἱ κατὰ τὴν μεγαλόπολιν Ἰταλοὶ, καὶ ἀνακωχὴν ἐδίδου τῇ πρὸς ἐκείνους μάχῃ, ὡς καὶ μετ' ὀλίγον κραταιότερον σπεισύμενος σφίσιν, εἰ προτενοῦντός τινα ἐκπληροῖεν. Πλὴν καὶ τοὺς πρέσβεις Ῥωμαίους καὶ ἐκ Ῥωμαίων ὄντας ὡς εἶχέ μετεχειρίζετο, καὶ

dissimulatione ac rerum quæ attentabantur negligentia versabatur : episcopi autem non habentes aliud quo puerum defenderent aut ejus violati scelus ulciscerentur, insistebant adigendo populo in nova et diris imprecationibus tremenda juramenta præstandi quod promiserat. Ex quo alterum duorum necessario secuturum erat, nempe ut aut civili bello temere suscepto sese trucidandos armatis objicerent, aut inexpiabili se flagitio perjurii apud Deum obligarent. Sed verum est vulgare dictum, quod **105** omnino futurum est nulla posse prudentia præverti. Cæterum Palæologus post illas conciones contis et pila colludens cum principibus, ludicra equestria magna spectantium voluptate decurrebat. Porro istis concionibus tantum bonæ spei lætitiæque popularibus animis injecerat, ut quasi certi duraturæ felicitatis vitam sibi omni prosperitate cumulatam in posterum augurarentur, et passim familiari gratulatione quædam ex antiqua memoria facetæ urbanitatis, libertatis omen habentia, dicta retractarent frequentarentque sermonibus. Erant autem ea, licere nunc pilos barbæ mulcere, pectere digitisque torquendo crispare fas otiumque esse, ubique profuse gaudentibus. Nec secus vulgo factitabant gestiente quadam alacritate, innatos genis pilos nonnulli bifariam discriminantes. Et memini me videre sic agentes exsultatione ingenti, et addentes sic jubere imperatorem, dum tam beata rebus otia tum præstaret, tum in posterum polliceretur, frustra obstrepente insanis gaudiis morosa tristitia vatum ominosorum, nescio unde hausta divinandi fiducia mala denuntiantium, quorum has inter inauspicatissimas voces : « Vibrate licet pilos malarum præ gaudio speratæ durationis hujus prosperi rerum status, postea illos vulsuri piæ impatientia sævissimæ, quæ vobis fauces oppri- C met, famis, » illi ludibundi nec attendere dignati tanquam anilia garrientes aspernabantur. Quæ lumen an ex vano jactarentur, eventus declaravit; et nos in loco dicemus, nihil adjungentes veritati. Tunc igitur Palæologus aliquot diebus per hunc modum Nicææ transactis, ubi opportunum visum est redire Nymphæum, salutato patriarcha et assumpto puero, ac renovatis promissis ejus paterne curandi, profectus est prima nobilitate et exercitu comitantibus.

10. *Ut Palæologus reversus cum puero Nymphæum undecunque legatos exceperit.*

Simul vero **106** Nymphæum pervenit, Persarum legatos audivit et accepit dona; sultanoque rebus retro lapsis periclitanti promisit se illum, si ad sese veniret, obviis ulnis excepturum, et ubi delonuisset ejus domestica tem pestas, securum ad sua remissu- D rum. Causa timendi sultano fuerat quod audiebat Molecum adventare, verebaturque ne tantas secum ac tales copias duceret, quibus ipse sustinendis haud par esset. Pignus porro fiduciæ erga Palæologum sultano erat amicitia inter eos mutuis officiis contracta cultaque, quo tempore in Perside simul fuerant. Venit eodem ad eumdem legatio magna in urbe degentium Italorum, quibus inducias concessit belli quod in eos gerebatur, pollicens firmius se mox et plenius cum ipsis fœdus initurum, si quædam in antecessum, quæ propositurum se aiebat, exsequerentur. Cæterum ipsos legatos, utpote Romanos et ex Romanis ortos, quam potuit liberalis-

μηδὲν ἔχων ἐν τῇ πόλει ζητούντων ἐδίδου εἰ ἔξει, καὶ χρυσοβουλλείοις λόγοις κατησφαλίζετο τὰ διδόμενα. Κἀντεῦθεν προσεφέρετο ὡς ἰδίοις, καὶ πεῖραν διδοὺς καὶ λαμβάνων ἀνήρτα τὰ τῶν σπονδῶν, προσδοκῶν τι μεῖζον ἐξ ὧν ἐμάνθανε τοῖς πρέσβεσιν ὁμιλῶν. Τοῖς δὲ δυτικοῖς προσετετήκει. Ὅθεν καὶ τὸν οἰκεῖον ἀδελφὸν Ἰωάννην, μέγαν ἔτι δομέστικον ὄντα, σύναμα πλείσταις δυνάμεσι πέμπει.

ια'. Ὅπως ὁ τοῦ βασιλέως αὐτάδελφος Ἰωάννης τὰ ἀξιώματα ἐλάμβανε.

Ὡς τοῖς δυτικοῖς ἐπιστὰς φοβερὸν ἔδοξε πνέειν ἐκείνοις, ἅμα μὲν τῷ θερμῷ τῆς νεότητος, ἅμα δὲ καὶ τῷ περὶ ἐκεῖνον στρατεύματι κυυφιζόμενος, καὶ ἀπτέρῳ τάχει αἱρεῖ μὲν τὸ περὶ τὰ Κάνινα φρούριον, αἱρεῖ δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ Βελλάγραδα καὶ Πόλογον καὶ Κολώνειαν, χειροῦται δὲ καὶ Καστορίαν καὶ Πελαγονίαν καὶ Δούρας Τζέρνικόν τε καὶ Διάβολιν καὶ Πρίλαπον Βοδεινά τε καὶ Βόστρον, [P. 69] ἔλιμνον νῆσον, Πέτραν Πρέσπαν τε καὶ Στερίδολα καὶ Ἀχρίδαν καὶ τὰ Ἰλλυριῶν ὀχυρώματα, καὶ ἕως Δυρραχίου φθάνει τὸ δόρυ κινῶν. Προσβάλλει δὲ καὶ Πάτρᾳ καὶ Τρίκκῃ, καὶ τὰ κύκλῳ κατὰ συνθήκας κρατήσας, καὶ ἁμαχεὶ τὰ πλεῖστα, εἰς φόβον μέγαν καθίστησι τὸν δεσπότην καὶ ἐν στενῷ κομιδῇ. Τότε καὶ ἐγγίονος ἀξιῶν τύχης αὐτὸν ὁ κρατῶν, πέμψας τὰ σύμβολα, σεβαστοκράτορα καθίστα.

sime tractavit. Et cum adhuc in urbe nihil haberet, tamen quæ in ea sibi ab ipso petierunt jam tum concessit, traditurum se promittens, si unquam urbem recuperarei; idque diplomatibus aurea bulla munitis sanxit. Deincepsque sic cum iis velut cum suis egit, et experimenta mutuæ fiduciæ dans vicissim et accipiens suspendit conclusionem fœderis, exspectans aliquid majus ex his quæ legatorum sermone didicerat. Occiduarum porro rerum sollicitudo illum penitus urebat; quare illuc proprium fratrem Joannem, magnum tum adhuc domesticum, cum plerisque copiarum destinat.

11. *Ut imperatoris frater Joannes ad dignitates sit promotus.*

Is ad Occiduum delatus limitem magnis ibi spiritibus rem gerens terrorem sui per illos late populos ingentem sparsit. Fiduciam audendi juveni dabat et fervor ætatis, et copiarum **107** quibus erat succinctus optimarum robur et numerus. Cepit ergo mira celeritate arcem ad Canina, arcem alia ad Bellagrada sitas, præterea Pologum et Coloneam; subegit Castoriam, Pelagoniam, Duras, Tzernicum quoque et Diabolin et Prilapum, Bodecna item et Bostrum insulam in lacu, Petram, Prespam, Steridola, Achridam et Illyriorum munitiones, Dyrrhachium usque armata progressus manu. Aggressus etiam Patram et Tricoen, et cunctis per circuitum deditione potitus, plerisque sine admota vi solo terrore debellatis, maximum incussit metum dominanti illic despotæ, et in arctas illum angustias contrusit. Quibus Palæologus cognitis, tam strenuum fratrem dignum ratus qui suo ipsius principali fastigio propius admo-

ιβ'. Ὅπως Μιχαὴλ ὁ δεσπότης στενοχωρηθεὶς πέμπει τὴν σύζυγον καὶ τὸν υἱὸν παρὰ τὸν βασιλέα.

Ὁ δέ γε Μιχαὴλ, μεθ' συγχρησαμένου ταῖς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ Μαφρὲ συμμαχίαις τὰ κατὰ τὸν Καίσαρα συνέβη περὶ ὧν μοι προανετάχθη νοῦν λαβὼν ἁλούσης τῆς πόλεως πέμπει πρὸς βασιλέα τήν τε σύζυγον Θεοδώραν καὶ Ἰωάννην τὸν παῖδα, ἐκείνην μὲν τὰς εἰρηνικὰς πρεσβεύσουσαν, τὸν δ' υἱὸν ἐσόμενον ὅμηρον, πλὴν ἐς διηνεκές, ἐφ' ὅσον ζῴη, ἀξόμενον καὶ τὴν συνοικήσουσαν προσηκόντως, ἤν δὴ καὶ δώσει ὁ βασιλεύς. Τότε γοῦν ἐκεῖνος διὰ τάχους καταστρεψάμενος τἀκεῖ ἀρειϊκῶς ἠγωνισμένος, μᾶλλον δὲ καὶ καταστήσας, φρουροὺς ἐμβαλὼν καὶ φυλακὰς ἐπιστήσας ἐπανέζευξε μετὰ λαμπρῶν καὶ περιφανῶν τῶν τροπαίων, καὶ λείαν οὐκ ὀλίγην περιβαλόμενος. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἐκεῖνον, σὺν ἐκείνῳ δὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους μεγίσταις δωρούμενος ταῖς ἀξίαις.

ιγ'. Ὅπως τοὺς μεγιστᾶνας ἀξιώμασιν ἐτίμα ὁ κρατῶν.

Τὸν μὲν οὖν Ἰωάννην δεσπότην ἐγκαθιστᾷ, αἱ δέ γε πράξεις ἐκείνου καὶ μέγαν ἐφήμιζον, θάτερον δὲ τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντῖνον σεβαστοκράτορα μετὰ Καίσαρας· [P. 70] ἅμα γὰρ τὸν Ἰωάννην σεβαστοκρά-

veretur, illum sebastocratorem missis ejus præcelsæ dignitatis insignibus creavit.

12. *Ut Michael despota in arcto positus conjugem et filium ad imperatorem miserit.*

Cæterum Michael post ea quæ ipsi uso auxiliaribus copiis a Manfredo ejus genero submissis adversus Cæsarem successerant, de quibus antea diximus, ad saniora tandem consilia inclinans animum, ubi deinde audivit urbem imperatoris potestati redditam misit ad ipsum conjugem Theodoram et filium Joannem, illam ut de pace viri cum imperatore conveniret, hunc obsidis loco mansurum in omne deinceps tempus in Augusti comitatu, et uxorem ibi ducturum, quamcunque ipsi dare imperator dignaretur. Sed hæc postea. Tunc porro Joannes Augusti frater domita brevissimo tempore tota illa regione, bello magno fortissimo felicissimeque ac simul velocissime confecto, qua victoria reipublicam illis partibus labantem egregie restituit, præsidia ubi opus erat collocans, idoneos virtute numero quæsitis conservandis custodes apponens. Post quæ tropæis erectis illustribus, **108** spoliis et præda dives opima domum reversus est. Ample illum, ut erat meritus, honoravit imperator, et multos alios qui cum eo fuerant, maximis ipsos dignitatibus remunerans.

13. *Ut proceres dignitatibus imperator honoraverit.*

Ipsum quippe Joannem constituit despotam, cui titulo res ejus gestæ magni cognomen adjunxerunt. Alterum verum fratrum Constantinum sebastocratorem post Cæsarem creavit : simul enim Joan-

τορα καὶ Καίσαρα ἀπεδείκνυ. Τὸν δέ γε πενθερὸν τοῦ δεσπότου τὸν Γορνίκιον Κωνσταντῖνον ἐκ μεγάλου πριμικηρίου σεβαστοκράτορα καὶ αὐτὸν καθίστησι, πλὴν οὐ κατὰ τὸν πρῶτον καὶ ἀδελφόν· ἐκεῖνον γὰρ καὶ βασιλικοῖς ἀετοῖς κατὰ τὸ σύνηθες ἐμεγάλυνε, τοῦτον δὲ δίχα τῶν συμβόλων ἐκείνων ἐν μόνοις τοῖς κυανοῖς σεβαστοκράτορα ἔγραφεν. Ἐξεδίδου δὲ καὶ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τὴν μετὰ τὴν προτέραν, ἣν ὁ δεσπότης εἶχε, τῷ τοῦ δεσπότου υἱῷ ἐκ δύσεως Ἰωάννῃ, ὃν καὶ ὡς ὅμηρον πεμφθῆναι τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ λόγος προέγραφεν. Ἀλέξιον δὲ τὸν Στρατηγόπουλον γέροντα προὐβάλετο Καίσαρα. Τὸν δὲ γέροντα Λάσκαριν τὸν τοῦ Τζαμαντούρου ἀδελφὸν (αὐτὸς γὰρ ὑπέδυ τὸν μοναχὸν) μέγαν δοῦκα ἐφήμιζεν. Ἰωάννην τε τὸν Ῥαοὺλ υἱὸν τοῦ πρωτοβεστιαρίου Ῥαοὺλ, καὶ τὸν τοῦ πηρωθέντος Φιλῆ υἱὸν Ἀλέξιον, τὸν μὲν τῇ τοῦ πρωτοβεστιαρίου Μουζάλωνος, πρὸ μικροῦ χηρωθείσῃ τρόπον ὃς εἴρηται, Θεοδώρᾳ, ἀδελφιδῇ αὐτοῦ γε οὔσῃ, Εὐλογίας ἐκ Καντακουζηνοῦ θυγατρὶ τῆς αὐτοῦ αὐταδέλφης, εἰς γάμον συναρμόσας πρωτοβεστιάριον ἀποκαθίστησι, τὸν δὲ εἰς ἓν λέχος τῇ αὐταδέλφῃ ταύτης Μαρίᾳ συναγαγὼν μέγαν δομέστικον ἀποδείκνυσι. Τὴν δὲ ἐκ θατέρας τῶν αὐταδέλφων αὐτοῦ Μάρθας γεννηθεῖσαν Θεοδώραν, ἣν καὶ ὁ Καβαλλάριος Βασίλειος εἶχε, διαζεύξας ἐκεῖνον αὐτῆς τῆς αὐταδέλφης δεηθείσης διὰ τὰ συμβάντα οἱ παρὰ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν, τῷ Βαλανειδιώτῃ ἐκδίδωσιν, ὃν καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην τιμᾷ. Τοὺς δὲ ταύτης αὐταδέλφους, Μάρθας τῆς αὐ-

ταδέλφης υἱοὺς, νέους ὄντας ὑπερηγάπα καὶ ἐντὸς τῶν βασιλείων εἶχεν ἐκτρεφομένους (Μιχαὴλ δ' ἦσαν καὶ Ἀνδρόνικος καί γε Ἰωάννης αὐτοῖς τὰ ὀνόματα), ὡς καὶ πολλῷ ὕστερον καὶ τὸν ἐκ δύσεως Παλαιολόγον Ἀνδρόνικον, ὃν καὶ ἐξάδελφον ἔγραφε, συναναβάντα τῷ δεσπότῃ σύναμα καὶ ἄλλοις πολλοῖς δυτικοῖς ἄρχουσι συνοικίσας τῇ τοῦ Ῥαοὺλ θυγατρὶ, κεχηρωμένῃ οὔσῃ καὶ ταύτῃ τοῦ Ἀνδρονίκου Μουζάλωνος, ὃν καὶ μέγαν δομέστικον ἀνεγράφομεν, πρωτοστράτορα ἀποδείκνυσι. Τότε δ' ἐπὶ τῷ ἀξιώματι τούτῳ τὸν Φιλανθρωπηνὸν Ἀλέξιον ἐγκαθίστα. Τὸν δὲ τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ αὐτάδελφον Ἄγγελον μέγαν ποιεῖ πριμικήριον, πρωτοσεβαστὸν δὲ τὸν Νοστόγγον Μιχαὴλ καὶ μυστικὸν τὸν Παλαιολόγον Μιχαὴλ, οὓς καὶ αὐτανεψίους ἐλέγομεν εἶναι κατὰ γένος τῷ βασιλεῖ [P. 71]· Ἄλλους τε πολλοὺς τῶν ἀρχόντων τοῖς ὀφφικίοις προσανεβίβαζεν, ὡς καὶ τὸν λογοθέτην τῶν ἀγελῶν Ἁγιοθεοδωρίτην λογοθέτην τῶν οἰκειακῶν ἐπαναβιβάζων ἐκάλει, καὶ Μιχαὴλ τὸν Κακὸν πρωταστηκρῆτις ἀναδείξας εὐγενεῖ συνήρμοττε κόρῃ ἐκ τοῦ τῶν Φιλανθρωπηνῶν γένους, καὶ ἁπλῶς πολὺς ἦν τοὺς ἄρχοντας δεξιούμενος.

δ'. Ὅπως διὰ σπουδῆς εἶχεν ὁ βασιλεὺς τὸ τὴν πόλιν ἑλεῖν, καὶ ὅπως Σηλυβρίαν εἷλεν.

Ἦν οὖν αὐτῷ διὰ σπουδῆς μεγίστης καὶ τὴν πόλιν ἑλεῖν, καὶ προσηνάγκαζε τρόπους ἐφευρίσκων μάχης πρὸς Ἰταλοὺς, καὶ τὰ κύκλῳ ταύτης προκαταλαβεῖν ἠπείγετο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἔτι παρ' Ἰταλῶν ἡ

nem sebastocratorem et Cæsarem declaraverat. Socerum autem despoantæ, Tornicium Constinum ex magno primiceerio sebastocratorem fecit, sed cum aliqua a Cæsare differentia: nam fratrem isto afficiens honore imperatoriis quoque de more aquilis insigniverat, hunc vero sine illis symbolis in solis cæruleis sebastocratorem scripsit. Collocavit autem Tornicii filiam secundogenitam, sororem uxoris despotæ sui fratris, Joanni filio despotæ Occidentis, quem obsidem imperatori a parte missum paulo ante diximus. Senem porro Alexium Strategopulum creavit Cæsarem; et senem Bascarim Tzamanturi fratrem (hic enim monachi vestem induerat) magnum ducem appellavit. Joannem vero Raulem, protovestiarii Raulis Filium, protovestiarium creavit, conjuncta ei matrimonio vidua protovestiarii Muzalonis nuper occisi quo modo narravimus. Hæc autem vidua, nomine Theodora, neptis erat imperatoris Palæologi, ejus sororis Eulogiæ ex Cantacuzeno filio. Cujus Eulogiæ filiam alteram, germanam Theodoræ, Mariam, nuptiis copulavit **109** Alexio, Philæ qui excæcatus fuerat filio, quem et magnum domesticum declaravit. Aliam præterea Theodoram ex altera sorore sua Martha genitam, quam Basilius Gaballarius duxerat, ab eo adjunctam rogatu germanæ propter ea quæ ipsi Marthæ ejus causa contigerant, uxorem dedit Balanidiotæ, quem magni stratopedarchæ honore decoravit. Hujus Theodoræ fratres quoque, Marthæ sororis suæ filios, adhuc adolescentulos, caros in primis habuit et apud se regie curavit educari. Nomina horum erant Michael Andronicus et Joannes. Similiter (quamquam hoc multo posterius) Andronicum alium Palæologum ex Occidente, quem et patruelem scripsit, quicum despota et aliis multis tractus Occidui principibus ad se ascenderat, collocata ei vidua Andronici Muzalonis, quem magnum domesticum fuisse jam scripsimus, protostratorem creavit, eodem tempore collegam ei simili dignitatis appellatione tribuens Alexium Philanthropenum. Socrus autem ipsius fratrem Angelum, magnum facit primicerium, protosebastum vero Nostongum Michaelem et mysticum Palæologum Michaelem, quos ex genere consobrinos imperatori fuisse diximus. Pari modo multos alios ex principibus ad officia promovit, uti logothetam agelarum Hagiotheodoriten, quem logothetam domesticorum constituit; et Michaelem cognomento Malum, primum a secretis antea creatum, **110** nobili virgini conjunxit e Philanthropenorum stirpe. Denique multus erat in demerendis ac sibi conciliandis primaris viriis familiisque.

14. *Ut imperator studium adhibuerit ad recuperandam urbem; et ut Selybriam ceperit.*

Item porro incumbebat omni studio in curam recuperandæ urbis. Itaque invento prætextu belli contra Italos, loca Constantinopoli undecunque per circuitum vicina præoccupare contendebat. Et quoniam Selybria tunc adhuc erat in potestate Italo-

Σηλυβρία κατείχετο, πέμψας αἱρεῖ κατὰ κράτος καὶ τῶν Ῥωμαίων ποιεῖται τὴν πόλιν ἀκουιτί. Ἔτι τε προσεχώρουν ἐγγύτερον οἱ ἡμέτεροι, καὶ τὰ ἔξω τῆς πόλεως ἐν χερσὶν εἶχον πλὴν Ἀφαμείας ἰσχυροῦ φρουρίου κατεχομένου τοῖς Ἰταλοῖς. Ἦσαν δέ τινες κατοικοῦντες ἀπὸ Χρυσείας τε καὶ ἐπέκεινα, ἀνέτους τὰς γνώμας ἔχοντες εἴτε πρὸς Ῥωμαίους εἴτε πρὸς Ἰταλοὺς ἐθέλοιεν ἀποκλίνειν, τῶν μὲν Ῥωμαίων προσκειμένων αὐτοῖς οἷσι Ῥωμαίοις, τῶν δ' Ἰταλῶν φυλακὴν ἐκ τούτων πιστευόντων ἔχειν διὰ τὸ πρὸς αὐτοὺς σύνηθες· οὐ γὰρ ἦν ἑτέροις πιστεύειν. Τὸ δὲ καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐκδιῶξαι, μὴ καὶ κίνδυνος ἐκ τῆς ἐρημίας προσῄσται. Ἦσαν γοῦν μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκέκληντο καὶ θεληματάριοι, τὴν ἔξω τῆς πόλεως γῆν καρπιζόμενοι, διαζῶντες ἐκεῖθεν καὶ παρ' ἀμφοτέρων εἰς ἄνεσιν μένοντες, χρηζόντων ἑκατέρων τῆς ἐκείνων ἀγάπης, ὡς ἄν γε μὴ βλάπτοιντο. Δῆλοι γὰρ ἦσαν διὰ μίσους τοὺς οὐκ οἰκείους ἔξοντες· ἦν γὰρ καὶ τοὺς Ἰταλοὺς ἐκ τοῦ ἀναχωρεῖν ἐκεῖθεν ἐκείνους βλάπτεσθαι ἐρημωθέντος τοῦ τόπου, καὶ τοὺς Ῥωμαίους, εἰ ἐγχειροῖεν ἐπί τι, μὴ ὅπως γε συνεργεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ κατὰ κράτος ὀργᾶσθαι παρ' αὐτῶν διὰ τὸ πρὸς ἐκείνους μῖσος καθαρῶς προσκειμένων τοῖς Ἰταλοῖς. Μετὰ γοῦν τὴν τῆς Σηλυβρίας ἅλωσιν οὐδὲν ἦν μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν ἡμετέρων, ἀλλ' εἴ που συντύχοιεν ἀλλήλοις, φιλικῶς εἶχον αὐτοί τε πρὸς ἐκείνους κἀκεῖνοι πρὸς τούτους, καὶ τρόπον μάχης οὐδέτεροι θατέρους ἐσκύλευον. Ἐδόκει γοῦν τῷ βασιλεῖ δι' Ἑλλησπόντου περαιωθέντα τὴν Σηλυβρίαν ἄρτι ἁλοῦσαν καταλαβεῖν, καὶ τὰ περὶ [P. 72] τοῦ πῶς ἂν ἡ πόλις Ῥωμαίοις ἅλῳη ἐκεῖ καθήμενον πραγματεύεσθαι. Ἀλλὰ τὸ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν συμβὰν οὐκ εἶα τοῦτον διαπερᾶν.

ιε'. Ὅπως ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος τοῦ πατριαρχείου ὑπεξίσταται.

Ὁ γὰρ πατριάρχης Ἀρσένιος εἴτ' ἐπιλογισάμενος τὸ ἐπὶ τῷ βασιλεῖ πραχθὲν, ὡς ἐξηπάτηται μὲν αὐτὸς, ὁ δὲ τῆς βασιλείας ἅρπηξ ἀγέραστος μένει περιφρονούμενος, τῶν πραγμάτων ὅλων ὑπὸ τῷ Παλαιολόγῳ διοικουμένων, εἴτε καὶ ἄλλου νύξαντος ὡς ἐπινυστάξειε μέγιστα πράξας καὶ ἄληστα, εἴτε τι καὶ ἄλλο τι τὸ λυποῦν ἦν (οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος δῆλον ἦν ποιῶν ἐφ' ᾧ ἐξεχώρει, αἰτίας δ' ἐπλάττετο ὡς καταφρονοῖτο καὶ ὡς οὐδὲν παρὰ βασιλεῖ ἀνύοι λέγων ὑπὲρ τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθηκόντων), ἅμ' εἰπὼν πρὸς τὸν κλῆρον καὶ ἅμ' ὁρμήσας τὴν πύλην τῆς πόλεως Νικαίας καταλαμβάνει πεζῇ, καὶ ὡς εἶχε τὸν περὶ αὐτὸν ὄχλον ἀποτιναξάμενος ἀμεταστρεπτὶ ἴεται, ὀλίγους ἔχων τοὺς συνεπομένους. Καί τινι πρὸς τῷ τείχει τῇ τοῦ ἀγάλματος προσκαθίσας μονῇ, νυκτὶ τὴν πορείαν πιστεύει, καὶ φέριον ἑαυτὸν τῇ τοῦ Πασχασίου μονῇ δίδωσι, μονῇ πρὸς ἡσυχίαν εὐθέτῳ.

rum, missis copiis primo eam incursu cepit et facile adjecit ditioni Romanorum. Propius etiam admoventes sese urbi nostri suburbana occuparunt, excepta Aphamea, munitione valido Italorum præsidio defensa. Erant autem terræ illius inquilini quidam a Chrysea et locis ulterioribus profecti liberi homines et sui juris, anticipitique in Romanos atque Italos favore, et ad alterutros prout libuerat inclinare soliti, Romanis in ipsos upote Romanos naturali caritate propendentibus, Italis gentis sibi ad tutelam finium perutilis demereri studia conantibus consuetudine commercii utrinque quæstuosi commodique. Non enim alios habebant quibus fiderent; et si hos expellerent unicos suburbani territorii colonos, desertæ ipsis incultæque regiones victum negarent. Cum ergo inter Romanos et Italos neutrarum essent partium, Thelematarii (quasi diceres voluntarii) vocabantur, quod, ut dixi, ad quos volebant impune propenderent, campos urbi vicinos colentes indeque viventes, nec Latinis ipsos nec Romanis infestantibus, quod eorum opera et benevolentia pariter utrique indigerent. Nam utrosvis ob acceptas injurias odissent, afficere damno poterant, Italos quidem recedendo inde, et desolatis incultisque relinquendis, unde victus partem maximam [111] habebant, terris, Romanos vero ulciscendo, si irritarentur, et manu armata persequendo; in quam partem erant per sese proniores, usu et instituto vitæ palam incumbentes in favorem Italorum et a Romanis abhorrentes. Ili postequam capta est Selybria, nihil jam habebant inter ipsos et nostros medium. Tamen necessariis in illa vicinia occursibus amice pacateque defungebantur, nec Romanis ipsos nec ipsis Romanos inciviliter tractantibus aut vim ullam injuriamve efferentibus. Tunc visum opportunum imperatori est transmisso Hellesponto in nuper captam Selybriam se conferre, ibique ex propinquo consilia capere rationesque inire urbis potiundæ. Sed revocatus ab ea cogitatione transmissioneque est eo quod præter opinionem in Ecclesia tunc contigit.

15. *Ut patriarcha Arsenius patriarchatu cesserit.*

Patriarcha siquidem Arsenius, sive reputans sibi illusum interversa coronatione pueri Augusti, indigneque ferens hæredc imperii contempto pæneque in ordinem redacto ad nutum unius Palæologi cuncta gubernari, sive indormivisse sibi conscius in maximis et publicæ notitiæ indelebiliter insculptis quis alius urebat occultus dolor (nam apparebat cum non fateri quid esset quo vere moveretur, et fingere quas allegabat causas, quod nimirum animadverteret sese contemni ab imperatore et, cum ei de rebus Ecclesiæ loqueretur, nihil proficere), talia clero cum dixisset, repente impetu capto pedes ad portam urbis Nicææ progressus est, ibique persequentem effuse turbam a se repellens irrevocabiliter se in viam dedit [112] paucis comitantibus et cum in quodam vicino mœnibus monasterio Agalmatis vocato paulum consedisset, nocturno itinere se contulit ad monasterium Paschasii ad tranquil-

ἔνθεν μὲν ἐχούσῃ τὴ θάλασσαν, ἔνθεν δ' ὑπεράνω κειμένῃ τοῦ ποταμοῦ Δράκοντος, καὶ ἐφ' ἡσυχίας ἐκεῖσε καθῆστο. Καὶ ὁ μὲν οὕτω τῷ τόπῳ ἐνησυχάζων οὐδενὸς τῶν καθηκόντων τῇ παριαρχίᾳ ἥπτετο, πάντ' ἐάσας, ἑαυτῷ δὲ μόνῳ προσλαλῶν καὶ θεῷ. Οἱ δὲ τοῦ κλήρου, καὶ ὅσοι τῶν ἀρχιερέων τῇ Νικαίᾳ ἐπεδήμουν, δεινὸν τὸ συμβὰν ἡγοῦντο καὶ προσεπέστελλον ἱκετεύοντες, μή που καὶ βασιλεὺς ἀκούσας ἐν δεινῷ τὸ πραχθὲν ποιήσοι. Καὶ ἄλλως δίκαιον εἶναι, εἴ τίς που καὶ λυποίη, αὐτοῦ που τοῦ πατριαρχείου καθῆσθαι καὶ γε ἐλέγχειν τὸν κατ' ἐπήρειαν ἐνοχλοῦντα, προσναφέροντα καὶ τῷ βασιλεῖ, εἰ δ' αὐτὸς καὶ μόνος εἴη ἐνοχλῶν, αὐτὸν νουθετεῖν ἐλέγχειν παρακαλεῖν, συλλαμβανόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων καθύσυν ἰσχύοιεν. Τὸ δ, ἀναχωρεῖν μὴ προφανῶς τὰς αἰτίας λέγοντι, μὴ μάταιον νομισθῇ τὸ ἐγχείρημα. Ἦν δὲ ἄρα καὶ ἀμφοτέροις ἀνήνυτα τὰ πραττόμενα, τοῖς τ' ἐπιστέλλουσι [P. 73] καὶ τῷ ἡσυχάζοντι, δοκήσει τῶν μὲν τοῦ μὴ ἔχειν ἀποσπᾶν ἐκεῖθεν ἐκεῖνον, κἂν ὅ τι λέγοιεν, τοῦ δὲ τοῦ μὴ ἐπὶ ῥητοῖς ἱστᾶν τὰ τῆς ἀναχωρήσεως αἴτια, ἐφ' ᾧ πολλάκις καὶ θεραπεία γένοιτο. Τριβομένου δὲ τοῦ καιροῦ φθάνει καὶ ἐς βασιλέα τὸ δρᾶμα, καὶ βαρὺ αὐτίκα δοκεῖ ἀκουσθέν. Καὶ ὃς τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀρχιερεῦσι τὸ πραχθὲν τῷ πατριάρχῃ κοινοῦντι καὶ τὸ ποιητέον ζητεῖ. Τοῖς μὲν οὖν προτροπὴ ἦν ἐπὶ τὸ διὰ πλείστου τιθέναι τὴν ἀνεχώρησιν τό τε τοῦ πράγματος ἄηθες καὶ ἡ τῆς εἰρήνης συνήθεια καὶ τὸ μὴ ἐξ ἑτοίμου ὀόξαι ἀποπροσποιεῖσθαι τὸν πρῶτον καὶ ζητεῖν ἕτερον, πρὸ δὲ τούτων ἁπάντων ἡ τοῦ βασιλέως παράκλησις Μιχαήλ, λιπαρῶς δεδιότος μὴ ἐφ' αὑτῷ τὰ τῆς ἀναχωρήσεως γένοιτο αἴτια· τὸ γὰρ συνειδὸς ἀῤῥεπὲς κριτήριον ἦν καὶ τὰ λυποῦν οὐκ ἠγνόει, κἂν ἐκεῖνος οὐκ ἔλεγε φανερῶς, λυπην μόνην κωρὴν καὶ καταφρόνησιν προβαλλόμενος. Ἰὼκεῖσε γοῦν τῶν ὁπουδήποτε συναχθέντων ἱεραρχῶν ζήτησις ἦν περὶ τούτων καὶ σκέψις. Καὶ τέλος πέμπουσι τοὺς περὶ τὸν Ἡρακλείας Νικήταν (ἔτυγε γὰρ τότε καὶ πατριάρχης τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Διομήδους προσμένων) ἀγγελοῦντας μὲν πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ἀπὸ τῆς συνόδου μετακαλουμένης αὐτὸν καὶ βαρεῖαν δοκούσης ἡγεῖσθαι τὴν ἀναχώρησιν, ἑτοίμου τ' οὔσης πρὸς τὸ μαθεῖν εἰπόντος τὰ αἴτια, πλὴν δὲ καὶ ὀνειδιοῦντας ὡς οὐ δεόντως διαπρέξοιτο, ἀλλὰ συναρπασθεὶς ἴσως ἐξ ὀδύνης τὸ μὴ κατὰ τὸ εἰκὸς ποιήσειεν, ἣν ἔδει συναχθεῖσι δηλοῦν καὶ διορθοῦν ἀξιοῦν πατριάρχην ὄντα καὶ τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας διὰ πλείστου τιθέμενον. Ποῦ γὰρ τὸ ἐλέγχειν, ποῦ

lam quietem opportune situm, hinc quidem mari prætentum, illinc Dracone flumine, ad cujus ripam constructum erat; ibique in altum se otium condidit, nullam deinceps usurpans ex propriis patriarchæ functionibus, sed cunctis omissis, sibi uni Deoque colloquens. At clerus Nicæensis, et quotquot episcopi in ea urbe tum regia negotiorum causa diversabantur, moti, ut par erat, tam insueto facto, scripserunt ad illum supplices litteras, orantes ut rediret, et suggerentes fore ut imperator re tali audita offenderetur: quod si quid ipsi eorum quæ fiebant displiceret, æquum fuisse illum insidentem throno suo, patriarchali auctoritate perperam actum reprehendere; et si cui per se mederi non posset, ad imperatorem referre: quin ipso in imperatore si esset quod succenseret, moneret ipsum, objurgaret etiam pro potestate divinitus accepta, hortandoque ac rogando revocaret, cooperaturis in id ipsum pro virili cæteris episcopis. Secedere vero non allegatis idoneis tantæ novitatis causis, videret etiam atque etiam ne parum sanum videri consilium posset. Hæc et ejus sententiæ alia missa perlataque sunt, labore juxta scribentibus et ei cui consultum ibant prorsus inutili. Nam nec illum abstraxerunt a suis latebris, nec saltem spem ipsis relinquebat proficiendi quidquam in posterum taciturnitas patriarchæ, obfirmate perstantis in non prodendo quas ob causas secessisset; quæ si cognoscerentur, **113** ut plerumque contingit curari ægritudines quarum origo non latet, iniri nonnulla fortasse potuisset utilis ratio remedii. Nunc in cæca ignoratione arcanorum senis sensuum, quamlibet multa dicerent, verba in irritum jactarent, uti qui jaculantur scopo non viso. Consumpto in his frustra dierum aliquot spatio desperatoque regressu, perfertur ad imperatorem rei fama, quæ gravis ei permolestaque sane accidit. Itaque is communicato quod audierat episcopis qui forte adfuerunt, quærebat ab ipsis quid faciendum tali occasione censerent. Perplexa eorum oratio fuit, primum exaggerantium momentum insuetissimi facti, secessisse de medio repente principem sacrorum nulla nota causa, in plena cum Ecclesiæ tum reipublicæ pace, tum addentium haud in promptu esse rationem aut loco movendi primum antistitem, aut alium quærendi qui ei sufficeretur. Sed præ his omnibus augebat æstum eorum qui consulebantur de re tali, ejus qui consulebat eminens ex vultu et frustra dissimulata perturbatio. Ipse quippe Michael dum rogabat quid opus facto, male metuebat ne audiret quod sua (cujus est inflexibile in gratiam judicium) intus ipsi exprobrabat conscientia, causam nimirum dedisse ipsum secedendi patriarchæ, quantumvis ille id fateri recusaret, sed mutum dolorem obtentu nescio cujus, de quo solo querebatur, sui contemptus occultaret. Continuo ergo episcoporum undecunque conquisitio fit. Evocatis deliberatio indicitur de re præsenti. Convenitur in id tandem ut Nicetas episcopus Heracleæ mitteretur ad patriarcham (nam is tunc diversari dicebatur in monasterio S. Diomedis) perlaturus ad ipsum jussa synodi revocantis ipsum, et publice noxiam intempestivamque judicare se ipsius secessionem declarantis, sequo parutam exhibentis ad audiendas ex ipso causas **114** ejus inopinatissimi nec probabilis facti; interim autem reprehensurus quod perperam egisset ille quidem forte in transversum actus ægritudine quadam animi: cæterum illam, qualiscunque demum esset, cujus, de quo solo quærebatur, sui contemptus

τὸ παρακαλεῖν, πρῶ τὸ ἐπιτιμᾷν, εἰ καὶ τούτου δεήσειε A συνετάττετο τοῦ Ἡράκλείας ὑπαγορεύοντος, τὸ ἀνάτέως δὲ καὶ ὡς θέλοιεν πάλιν μαθεῖν τὰς αἰτίας ὡς καὶ ξιον προστεθὲν τῆς ἱερωσύνης εἰς τὸ τῆς παραιτήθεραπεύειν, εἰ δύναιτο, ἕτοιμοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν σεως εὔλογον ἠγρίαινέ τε τὸν ἄνδρα, καὶ ταραχὴ πρὸς ἐκεῖνον· προστέτακτο δὲ τοῖς ἀπαγγελοῦσιν ὡς ἦν. Καὶ « Τί δ' οὐκ ἀρκούμενοι, » ἔλεγε, « τῇ ἐκ λόεἰ μὲν πραΰνοιτο καὶ ἐπανήξτιν ὑπόσχοιτο, εἰ δ' οὖν, γων ἢ μὴν καὶ πράξεως παραιτήσει, καὶ αἰτίαις οὐκ ἀλλ' αὐτοὺς ἀναγκάζειν δυοῖν θάτερον ἐκτελεῖν, ἢ ἀγαθαῖς συμπλέκειν ἡμᾶς βούλεσθε; Ἑκόντες ἐξιστάἐπανελθεῖν πάλιν καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀναλαβεῖν, μεθα τῶν πραγμάτων, οὐδὲν ἡμῖν μέλον κἂν ὅ τι ἢ μὴν εἰ μὴ βούλοιτο, διδόναι λίβελλον παραιτήγένηται. » Οὕτω τοίνυν ἀποκρουσθέντες ἐμβριθῶς σεως· μηδὲ γὰρ καλὸν εἶναι τὴν Ἐκκλησίαν ἀποίμανἀποπεμπομένου, διὰ ταχέων τὸ μεταξὺ διανύσαντες τον. Ταύτας οἱ ἀμφὶ Νικήταν δεξάμενοι τὰς ἐπιστοπρὸς τὸν κρατοῦντα καὶ τὴν σύνοδον ἅπαντῶσι, καὶ λὰς ἐπὶ Νικαίας ἐχώρουν, σπουδῇ τὰ προστεταγμένα ἀπαγγέλλουσι μὲν τὰ τῷ πατριάρχῃ λεχθέντα, τέἐπιτελέσοντες. Ὡς δ' ἐξελθόντες ἐπέστησαν τῇ ἐν ᾗ λους δὲ καὶ τὰ τῆς παρενείρυντος ἀμετάθετον τὴν κατώκει μονῇ, προσελθόντες τῷ πατριάρχῃ καθὼς ἐκείνου γνώμην διεβεβαίουν· ἀπολήψεσθαι δὲ καὶ εἶχον τῆς ἀπὸ τῆτ συνόδου κελεύσεως ἔλεγον. Ὁ δὲ τὴν πεῖραν ἀσφαλεστέραν, εἴ τινων σταλέντων τὴν τὸν μὲν τῆς αἰτίας καιρὸν αὐτοῖς παρῳχηκέναι φήβακτηρίαν καὶ τὸ λαμπαδοῦχον ἀναλαβεῖν αὐτὸς σας, πρέπειν [P. 74] δὲ σιγῇ τῶν πραγμάτων ἐξίB εὐθέως παράσχοι. Ὁ δὴ καὶ γέγονε, καὶ παρεχώστασθαι (μηδὲ γὰρ εἶναι θεραπεύειν τὰ ἀνιάτρευτα) ρει λαμβάνειν, εἰ βούλοιντο. Ὁ βασιλεὺς δ' ἐπὶ τούὅλος ἦν πρὸς τὸ παραιτεῖσθαι. Οἱ δ' ὡς πολλάκις τοις οὐκέτι ἀνεκτὸν ἡγούμενος ἀναμένειν, εἰς ἱκαπροβαλόντες, ἐφ' ᾧ τῆς ἐκείνου γνώμης κρατήσειαν, νὴν ἀπολογίαν τῷ πατριάρχῃ τῶν ἐπιγενησομένων ἐν ἀμηχανίᾳ τοῦ πράττειν τι καὶ ἀνύειν ἐγένοντο, καὶ τὴν παρ' ἑαυτοῦ λιπαρὲν νομίσας ἀξίωσιν, ἄλὅπερ εἶχον δι' ἀπορρήτων πράττειν, ἐπὶ τούτοις λως τε δὲ καὶ τοῦ Ἐφέσου Νικηφόρου μὴ κατὰ καἐξέφαινον. Καὶ ἐξαιτούντων ἐκείνων παραίτησιν εὐνόνας προβῆναι τὴν χειροτονίαν ἐκείνου διαβεβαιοῦνθὺς παρῄτεῖτο. Ὡς δ' ἔδει συντάττεσθαι τσύτην καὶ τος (σπουδὴ γὰρ ἦν τοῦ τότε κρατοῦντος Θεοδώρου

prius oportuisse significari convocatis ad id ipsum Patribus, et perquirendas ipsorum de remedio sententias, ac ex eorum consiliis emendanda quæ a recto declinarent, auctoritate quæ in ipso resideret utpote patriarcha, quem deceret plurimi facere ac religiosissime observare canones Patrum, et juxta scita eorum modo arguere, modo obsecrare, modo increpare, si et hoc opus esset ; denique iterato C denuntiaturus ipsi velle omnino congregatos Patres exponi sibi causas quæ illum ad secedendum impulerint, paratos ad adhibendum quam efficacissimum possent remedium cognitis malis. Ea mandata synodi ad patriarcham fuerunt. Imperatum autem misso est ut nisi obsequentem se præberet ac reditum polliceretur, omnino ediceret decernere synodum et citra omnem tergiversationem ab eo exigere ut alterum horum faciat quod malit, aut redeat et rursus Ecclesiæ curam sumat, aut si id recuset, det libellum cessionis throno : non enim bonum esse relinqui Ecclesiam sine pastore. His Nicetas mandatis et epistolis acceptis, strenue defuncturus commisso negotio Nicæam advolat, et inde quam celerrime ad monasterium in quo tunc erat patriar- D cha perveniens exponit ei quæ synodus mandaret. Ad ea ille respondit, quod causam secessionis suæ quærerent, nihil jam attinere declarari eam, quippe cujus emendandæ tempus præteriisset ; nec sibi reliquum aliud esse quam ut tacitus a negotiis abscedat : non enim incurabilibus adhiberi remedium posse. Et apparebat eum inflexibiliter perstiturum in tacendo causam : adeo præfracte illam enuntiare recusavit, et expiscari **115** ex eo aliquid sæpius conatum semper Nicetam constantissime repulit. Tunc is habito consilio cum suis, postquam frustra se contendere nec spem relinqui ullam melioris successus, si pergerent instare, satis constitit, ad ea quæ in arcanis mandata postremo acceperant circa optionem offerendam devenerunt. Ea re audita patriarcha statim se loco cessurum dixit. Ac quia libellum cessionis indicem conscribere oportebat, opera in id continuo collata est. Sed cum suggeret Heracleensis addere patriarcham debere, ut videretur idonea cessionis causa, indignum se tali sacerdotio fuisse, exasperatus ea mentione Arsenius turbavit cuncta, cœptumque abrumpens, « Nempe, » inquit, « vobis non sufficit et verbo et facto renuntiare me dignitati, sed causis præterea probrosis implicare me quæritis ? volentes cedimus administratione rerum, nec curamus quidquid inde secuturum sit. » Sic tractatione indignanter abrupta dimissus inciviliter Nicetas, summaque celeritate remensus viam, ad Augustum et synodum rediit, retulitque primum quid dixisset patriarcha : deinde cessionis negotium quo in nodo stetisset, et quam frustra speraretur flecti eum ad quidquam eorum quæ recusasset posse docuit. Adjunxit restare viam adhuc aliam explorandæ ipsius circa cessionem sententiæ, si missis ad eum certis qui pontificium lituum et candelabrum ab eo reciperent, utrumque præberet. Successu consilium non caruit : petentibus enim illa respondit patriarcha, sumerent, si vellent : se quidem haud prohibere. Quidem imperator cognitis nihil ad sui excusationem apud omnes et apud ipsum patriarcham, si quid ei minus gratum accideret, amplius expectandum ratus, cum præsertim Nicephorus Ephesi episcopus affirmaret minime **116** canonicam patriarchæ Arsenii ordinationem fuisse (festinante quippe ad suæ coronationis cæremoniam Theodoro tunc imperatore, et ipsum perurgentibus Occidui limitis rebus illo tem

ἐφ' ᾧ ταινιώσεσθαι καὶ τεταραγμένοις τοῖς κατὰ δύσιν ἐπεισπεσεῖν πράγμασι· παρ' ἣν αἰτίαν παρ' οὐδεμίαν μεταξὺ σχεδὸν ἡμέραν, ἀλλὰ συνεχῶς ἁπάσαις τοὺς τῆς ἱερωσύνης βαθμοὺς ἐτελεῖτο πάντας, καὶ οὕτω πρὸς τὴν πρώτην τῆς ἱεραρχίας τάξιν ἀνεβιβάζετο), διὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐρῆκε πράττειν ὅ τι καὶ βούλοιντο. Καὶ δὴ σκεπτομένων ἐκείνων ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ἡμέραις οὐδὲν πλέον ὑπῆρξε τῷ πατριάρχῃ παθεῖν ἀνυπομονησίας καὶ καταγνώσεως, ὡς ἐξὸν λέγειν καὶ ζητεῖν διόρθωσιν μικροψυχοῦντι καὶ τοῦ θρόνου ἑτέροις παραχωροῦντι. Κἀκεῖνοι μὲν οὕτως· ἦν δὲ ἄρα, ὡς ἔδειξεν ὕστερον, τὸ ζητούμενον μὴ ὅτι γε δυσχερῆ θεραπείαν προσιέμενον, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἀνιάτων, διὸ καὶ δίκην τῆς ἀγνοίας ἄντικρυς ἐκουσίαν εἰς ἀπολογίαν τὴν πρὸς Θεὸν ἐπιτιθέναι ἐβούλετο ἑαυτῷ, μὴ κατ' ἐλπίδας προχωρησάντων [P. 75] αὐτῷ τῶν πραγμάτων. Ἐκεῖνοι δὲ τότε περὶ τοῦ τίς ἂν τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὸ ἐχέγγυον παραλήψαιτο τὰ πολλὰ ζητήσαντες, καὶ μᾶλλον οἱ δοκοῦντες, ὧν καὶ τὸ λοιπὸν τῶν ἀρχιερέων πλῆθος ἐξήρτηντο, τέλος μιᾶς ἐπὶ τῷ Ἐφέσου γνώμης γίνονται, ἀνδρὸς εὐλαβοῦς καὶ κατ' ἀρετὴν ἐπιδόξου καὶ λόγῳ μετρίως κοσμουμένου, γηρῶντος ἤδη, ᾧ δὴ καὶ ζῆλος ἦν ἱκανὸς ὡς ὑπὲρ τῆς Ἐκ- A κλησίας καὶ τῶν αὐτῆς νόμων καταφρονουμένων ἐκκαίεσθαι.

ις'. Ὅπως ὁ τῆς Ἐφέσου Νικηφόρος πατριάρχης ἀπεκατέστη.

Συμβὰν δὲ καί τι, ὃ δὴ καὶ τὸν ὅλον τῆς ἱεραρχίας χρόνον ἐκεῖνον ἐπίκνιζεν (ἐψήφιστο γὰρ εἰς πατριαρχεῖον παρὰ τῆς συνόδου ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Δούκα πρὸ τοῦ πατριάρχου Μανουήλ, καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς ψήφους συνέχει, τὸν ζῆλον δεδιττόμενος τοῦ ἀνδρός, φήσας· » Πῶς οὐ δύναταί τις ὑποστῆναι ἀρχιδιάκονον ὄντα, πῶς ἂν πάτριαρχοῦντα ὑπομείνειε; » διὸ δὴ καὶ τῆς Ἐφέσου προχειρισθεὶς ὅμως ἀδικεῖσθαι παρὰ βασιλέως εἰς τὴν ἰδίαν τιμὴν διετείνετο)· τοῦτο δὴ μεσολαβῆσαν ἐποίει τότε τὸν ἄνδρα πειθήνιον προσκαλούμενον, καὶ τὴν ἐκλογὴν ἀσμένως ἐδέχετο· εἶναι γὰρ ἔκτοτε τεταγμένον εἰς τοῦτο παρὰ τῆς χάριτος, εἰ καὶ κωλυθέντος παρὰ τὴν ῥηθεῖσαν αἰτίαν, ἱκανήν [P. 76] γε οὖσαν καὶ ταύτην μᾶλλον εἰς σύστασιν ἑαυτοῦ, τὸν αὐτοῦ τόπον ἐξ ἀνάγκης ἀναπληρώσαντες ἐστήχθησαν ἕτεροι. Οὕτως ἐκεῖνος τὴν ἐκλογὴν θεόθεν κατὰ τὴν δικαίαν ἐκείνου κρίσιν ὑπολογισάμενος, οὐδὲν ἀναβαλλόμενος, ἀναγορεύεται πατριάρχης. Ὃν δὴ καὶ ἐν τιμῇ μεγίστῃ ὁ βασιλεὺς πρὸς Νίκαιαν ἀποστείλας, αὐ-

pore turbatis, quo ad spem magni successus, si strenue occurreret, vocabatur, præcipitatam ejus jussu adeo fuisse inaugurationem patriarchæ, ut legitimis interstitiis ordinum non servatis gradus omnes sacerdotii quasi uno saltu, vix interposito diculæ unius medio spatio pervolaverit, et sic ad throni patriarchalis fastigium transcenderit contra manifestas regularum Ecclesiæ veterum sanctiones), his, inquam, simul cunctis Palæologus motus edixit præsulibus congregatis se nihil obstare quominus quod ipsis optimum videretur in re præsenti decernerent agerentquo. Tunc Patres aliquot diebus in inquirendo ac deliberando consumptis, nihil aliud quod vitio verterent patriarchæ reperierunt nisi quamdam impatientiam et præmaturam desperationem emendationis rerum quas improbaret; quarum in correctionem prius debuisset incumbere, tum per se agendo, tum exquirendo ab aliis et in commune consulendo, non autem, ut fecit pusillanimitate victus, abjicere clavum periclitantis Ecclesiæ et ejus gubernationem aliis cedere. Ita illis videbatur. Cæterum posterius apparuit insedisse animo patriarchæ altius vulnus, et non solum difficile curatu, sed plane insanabile, pœnitentiam videlicet seram toleratæ infractionis fœderis prætermittenda coronatione hæredis imperii, cujus culpæ tam acerbus illum urebat sensus, nunc maxime videntem quam contra spem prius conceptam negotia succederent, ut quo istius admissæ licet per ignorantiam conniventiæ crimen apud Deum expiaret, voluntarium hoc exauctorationis propriæ supplicium sibi ultro consciscendum putaverit. Tunc porro Patres synodi, vel potius eminentes inter ipsos, ex quorum auctoritate ac nutu cæteri pendebant, cum 117

attente circumspexissent diuque quæsissent quis ipsorum videretur idoneus ad regimen Ecclesiæ capessendum, denique uno consensu in Ephesium convenerunt. Erat is religione ac virtute omni conspicuus, satis doctus, jam senior, cui zelus inerat non mediocris, adeo ut ubi Ecclesiam aut leges ejus despici videret, totus exardesceret.

16. *Ut Ephesi episcopus Nicephorus patriarcha sit factus.*

Contigerat dudum quiddam, unde is toto episcopatus sui tempore doloris et querelarum causam habere justum sibi videretur. Vacans olim patriarchalis sedes destinata prius ipsi quam, qui mox in eam successit, Manueli fuerat, haud dubio favore synodi : sed qui tunc imperabat Joannes Ducas consensui Patrum obstitit, zelum viri prævervidum metuens. Cujus enim, aiebat, spiritus adhuc archidiaconi ferre vix possumus, ei quis suprema patriarchæ armato auctoritate resisteret? Sic ille in tanto inferiorem Ephesinæ submotus Ecclesiæ throno nec patienter unquam nec tacite interverti sibi supremi honoris injuriam, ut ipse passim quiritans vocabat, et contumeliam tulit. Ea illum animi præparatio facilem tum reddidit ad annuendum desideriis synodi frequentis, et electioni libenter assentiendum suæ, constare siquidem ipsi videbatur jam pridem se ad patriarchatum divini gratia Spiritus electum, etsi hactenus exclusum possessione debiti honoris insuperabili obstaculo humanæ potentiæ. Ergo ille nihil cunctatus, imo prædicans apparere manifestum Dei numen in sui restitutione, seque non delatum nunc primum suffragiis eligentium, sed justo dudum judicio Providentiæ sibi decretum nata divinitus occasione quæ 118 ad

τὸς ἐπείγετο πρὸς τὴν Λάμψακον περαιωθησόμενος πρὸς τὴν ἀντιπέραν Καλλιούπολιν· συνεκρότει γὰρ καὶ δυνάμεις οὐκ ὀλίγας κατ' Ἰταλῶν ἐφ' ᾧ προσκαθίσας πειρᾶτο κρατῆσειν τὸ καταντικρὺ τῆς Βυζαντίδος φρούριον, τὸ οὕτω πως λεγόμενον Γαλατᾶν.

ιζ'. Ὅπως ὁ Σάρδεων καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐπὶ τούτοις οὐ συνεφώνουν τοῖς ἄλλοις.

Τότε τοίνυν ὁ Σάρδεων Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Μανουὴλ (ὁ γὰρ Καλυφώρος Σμύρνης εἰ καὶ παρητεῖτο, ἀλλ' οὖν αἰτίας ἑτέρας προὐβάλλετο δυοξάσας ἱκανὰς εἰς παραίτησιν]· οἱ δὲ φανερῶς ἀντέτεινον, καὶ τῷ δοκεῖν μὲν ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου κακῶς παροφθέντος ἐζήλουν, τῷ δὲ κρυπτομένῳ καὶ ὑπὲρ ὧν ὁ πατριάρχης ζηλῶν ὡς τέως οὐκ ἀνοσιῶν ὑπεχώρει. Ὁ μέντοι γε τότε πατριαρχεύων Νικηφόρος ὁ ἀπ' Ἐφέσου, συγκροτούμενος μὲν τῇ συνόδῳ, πολλῷ δὲ πλέον καὶ τῇ τοῦ βασιλέως θελήσει, ἔχων καὶ πολὺν συναχθέντα ἐκ τῆς Ἐφέσου χρυσὸν ἐφίσταται τῇ Νικαίᾳ· Καὶ πρῶτον μὲν ἐπειρᾶτο ποικίλως τῶν σχιζομένων ἀρχιερέων ἐφ' ᾧ συνέλθοιέν τε οἱ καὶ εἰρηνεύοιεν, καὶ πολὺς ἦν αὐτοὺς μετερχόμενος ἀπειλαῖς· ἀλλ' οὐκ ἔπειθε, πλέον δὲ παρέθηγε τὸν ζῆλον ἐκείνοις, καὶ κατεγέλων τῶν μηνιμάτων. Ὡς δ' οὐκ ἔπειθε πάντα πράξας, ἀντεισάγειν ἄλλους ταῖς ἐκκλησίαις ἐσκέπτετο, ὃ δὴ καὶ γέγονεν ὕστερον. Αὐτὸς δὲ τῶν ἄλλων ἐπεπαιρᾶτο, καὶ ἡ ταραχὴ πολλὴ ἦν, καὶ τὸ κατ' ἐκείνου σκάνδαλον ἦρτο· πλὴν γὰρ τῶν εἰς ἄρχοντας τεταγμένων τῆς Ἐκκλησίας οἱ λοιποὶ τὴν ἐκείνου κοινωνίαν ἀπέστεργον. Ὅμως οἱ μὲν ἑκόντως οἱ δὲ καὶ ἀκόντως πλὴν ὀλίγων καθυπεκλίνοντο, διαστασιασμένοι δ' ὄντες τὰς γνώμας πράξει τοὺς μὴ πειθομένους ᾐσχύνουν. Τὸ δὲ λαϊκὸν πλῆθος τὸν νέον ποιμένα καὶ λίαν ἀποπροσποιούμενοι ἐζήτουν τὸν γνήσιον. [P. 77] Οὕτω γοῦν τεταραγμένων τῶν πραγμάτων, ἔπεὶ καὶ τὸν κρατοῦντα ἐμάνθανε μάχην μέλλειν συγκροτεῖν μεγίστην κατὰ φρουρίου τοῦ Γαλατᾶ ὥστ' αἱρήσειν, κἂν εἴ τι καὶ πάθοι (ἐκεῖθεν γὰρ καὶ τὴν τῆς μεγαλοπόλεως ἤλπιζεν ἅλωσιν), ὀλίγον κατὰ Νίκαιαν διαμείνας, ὁρμήσας αὐτίκα καὶ κατὰ τὴν πόλην γεγονὼς τὸν κονιορτὸν τῶν βλαυτῶν ἀποτιναξάμενος ὡς εἰς μαρτύριον ἐτῄθεν ἐξήει, καὶ διὰ τοῦ κατὰ τὴν Ἑλενόπολιν τῆς θαλάσσης πορθμοῦ πρὸς ἐκεῖνον ἠπείγετο, ἅμα μὲν ἐνασμενίζων ἐκεῖθεν τῇ ἐκ βασιλέως παραμυθίᾳ, ἅμα δὲ καὶ μεγάλα ἤλπιζε, συγκροτουμένην μάχην βλέπων κατὰ τῆς πόλεως, ὡς ἁλούσης αὐτίκα τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβησόμενος, ἀπαλλαγεὶς Νικαίας καὶ τῶν ἐκεῖ· Ἐν ὅσῳ δὲ τὴν μεταξὺ πορείαν διήνυεν, ἐν τῇ Σηλυβρίᾳ καὶ

id cogeret, locum accipere, patriarcha renuntiatus est; quem cum summo honore imperator Nicæam dimittens, ipse Lampsacum contendit, trajecturus inde in adversam Calliopolim. Collectis enim copiis in Italos non paucis eo condixerat, animo tentandæ occupationis arcis ex adverso Byzantii sitæ, cui Galata nomen.

17. *Ut Sardensis et Thessalonicensis episcopi non consenserint in subrogationem patriarchæ.*

Tunc igitur Sardensis Andronicus et Manuel Thessalonicensis episcopi palam declararunt se non probare quæ facta fuerant, prætexentes zelum, ac præ se ferentes miseratione se moveri exauctorati non juste patriarchæ. Calophoro quoque Smyrnensi displicebat factum : cæterum ille alias, ut ipsi videbatur, idoneas istius sui judicii causas obtendens, suas sibi separatim res agebat. Alii duo concordes in iis quæ retuli publice allegandis, aliud quidiam clam coquebant : nam ea ipsa quorum desperatione corrigendorum Arsenius recesserat, impatienter ferre putabantur. At novus ex Ephesi episcopo patriarcha Nicephorus, judicio synodi quæ ipsum elegerat, et multo magis imperatoris voluntate fretus, auro etiam abundans cujus vim magnam Epheso extulerat, Nicæam pervenit; ibique multa varie conatus ad revocandos in concordiam dissidentes episcopos, ad extremum incubuit in minas, deterreri eos posse denuntiatione malorum magnopere sperans. Sed frustra in hoc quidem fuit : quippe ira illorum sic magis irritata, obfirmati acrius in proposito, etiam adversus quas iste intentabat pœnas se risu contemptuque securos fere-

bant. Itaque cum alia non procederent, de transferendis eorum ecclesiis in alios cogitare cœpit, quod et postea contigit. Interim alios sibi adjungere tentabat, multaque erat perturbatio, ac magnum de ipso publice scandalum ortum est. Verum alii fere præsules ecclesiarum ejus communionem amplectebantur, sed partim volentes partim inviti, paucis ex animi sententia in ejus partes inclinantibus, Cumque isti arcano dissentientes occulta sua studia non plane dissimularent, palam dissidentes eos quos dixi observata ista fautorum Nicephori tituba-tio in cœptæ discissionis pertinacia firmabat. At laicum vulgus vehementer abhorrebat a novo pastore, veteremque ut legitimum requirebat. Sic turbatis rebus, Nicephorus audiens imperatorem magno belli apparatu imminere Galatæ, certum quovis periculo ejus præsidii potiri, sperareque se non solum ejus voti compotem futurum, sed ipsum quoque magnam urbem præterea capturum, parum Nicææ moratus discessit inde, et ad portam civitatis excusso solearum pulvere, in testimonium scilicet, exivit. Moxque per fretum Helenopoleos ad ipsum ferebatur, simul recreandum se ibi sperans præsenti consolatione imperatoris ipsi propitii, simul amplum sibi et ad rationes cæteras opportunum ratus adesse illic se præsentem, cum civitas regia, quod brevi futurum augurabatur, oppugnanti nunc eam imperatori redderetur : sic enim fore ut ipse statim in illam ingressus veram patriarchalis sui throni primus possessionem iniret, Nicæa et infensa illic sibi plebe valere deinceps jussa. Dum autem ille in eo itinere est, Selybriæ adhuc Augustus morabatur, quando et Sardensem ibidem adesse

ἔτι ἦν ὁ κρατῶν, ὅτε συνέβη καὶ Ἀνδρόνικον τὸν Σάρδεων ἐκεῖσε παρεῖναι. Δτοιν γὰρ σχιζομένοιν, αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Θεσσαλονίκης Μανουὴλ, ἐκεῖνος μὲν ἑαυτὸν εἰς ἐξορίαν ἑδίδου καὶ ἐξωρίζετο.

ιη'. Ὅπως ὁ Σάρδεων κατὰ τὴν Σηλυβρίαν μοναχὸς ἀπεκείρατο.

Ὁ δὲ Σάρδεων σοφόν τι οἰόμενος πράττειν, εἰ μὴ τῷ βασιλεῖ διαμάχοιτο τοῦ πατριαρχεύοντος ἀφιστάμενος, ἔγνω δι' ἄλλης ὁδοῦ ὑπελθεῖν τὸν κρατοῦντα. Καὶ δή, ἐπεὶ ὁ μὲν Φιλαδελφείας Ἰωαννίκιος κατὰ τὴν μονὴν τοῦ Σωτῆρος ἱερούργει τοῦ βασιλέως προτρεψαμένου, ὁ δὲ βασιλεὺς παρῆν καὶ ὁ Σάρδεων συμπαρῆν, προσελθὼν αὐτὸς τῷ βασιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ ὑπεμίμνησκεν ὡς τὰ τῶν μοναχῶν ἀναλῃψόμενος ταῖς τοῦ Φιλαδελφείας χερσί. Καὶ ὅς (οὐδὲ γὰρ ἠγνόει τὸ τῆς γνώμης τοῦ λέγοντος ὕπουλον, ὡς ἐξιόντός ποτε, εἰ αἱροῖτο, πρόφασιν τὴν τοῦ ἄνακτος παρουσίαν, ὡς βίᾳ τῇ ἐκεῖθεν λαβόντος τὸ σχῆμα· μηδὲ γὰρ θέλειν ἐκ προαιρέσεως), ἐκεῖνον μὲν καί τ' παθὼν διηρώτα μετασχηματίζεσθαι βούλοιτο, καὶ εἰς τ' βλέπων τὸν ἡσύχιον καὶ ἀπράγμονα βίον αἱροῖτο· Πλὴν οὐδείς, ἐλεγεν, ὁ κωλύσων, εἰ οὕτω βούλεται. Ἐκείνου δὲ τὰς αἰτίας συνείροντος [P. 78] καὶ τὴν τοῦ ὑπονοουμένου σκανδάλου δόξαν διὰ πολλῶν ἀναιροῦντος, ὁ βασιλεὺς διακόψας, ἐπεὶ καὶ τὰ τῆς λειτουργίας ἤνυστο, προσέρχεται μὲν τῷ λειτουργήσαντι καὶ σφραγίζεται, λαβὼν εἰς ἁγιασμὸν καὶ τὸ ἱερὸν κλάσμα, ἐκείνους δ' ἀφεὶς παραυτίκα ἐξέρχεται τοῦ νεώ, ὡς ὅ τι θέλοιεν ἀπόντος ἐκείνου πράξοντας. Ὁ δὲ καὶ οὕτω προσέρχεται καὶ τὸ σχῆμα δέχεται, Ἀθανάσιος ἀντ' Ἀνδρονίκου ὀνομασθείς.

ιθ'. Ὅπως πολλοὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δι' ὀλίγου θνήσκουσιν.

Θαυμάσειε δ' ἄν τις καὶ τὴν δίκην τότε· οὐδὲ γὰρ ἐξ αὐτομάτου γενέσθαι τὸν τόσων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ὑποτοπάσειε θάνατον· θνήσκουσι γὰρ ἐγγὺς τῶν δέκα ἐννέα μηνῶν ἄνδρες πολὺ τὸ σεμνὸν καὶ ἀξιοπρεπὲς ἔχοντες. Ἐφ' οἷς ἔλεγεν ὁ τοὔναρ ἰδὼν πρότερον ἢ θανεῖν ἐκεῖνος· = ὁ Βέκκος δ' ἦν οὗτος Ἰωάννης, ὃς ὕστερον καὶ μετὰ τὸν χαρτοφύλακα πατριαρχεύσας πολλὰ πέπονθε τὰ δεινά, ὡς ὁ λόγος κατὰ τὸν καιρὸν ἐρεῖ. — Τὸ γοῦν ὄναρ ἐκεῖνος ἰδὼν ἐξήγγελλεν οὕτως. Ἔδοξε γὰρ ἐπ' ἀγχωμάλου πεδίου διερχομένους ἐφίππους τοὺς ἄρχοντας, πολλὴν ἐξηνυκότας ὁδὸν, κατὰ χεῖλος στῆναι μεγίστου καὶ φοβεροῦ ποταμοῦ παραῤῥέοντος, ἄρξασθαι δ' ἐκείνους κατὰ τὴν τάξιν τοῦ σφίσιν ἀποβησομένου θανάτου περᾶν πρῶτον τόνδε καὶ δεύτερον τόνδε καὶ ἑφεξῆς τοὺς λοιποὺς, οὐδὲ γὰρ σύνδυο καὶ σύντρεις ἐπεραιοῦντο, ἀλλ' εἷς ἕκαστος καθ' αὑτόν. Ὡς γοῦν ὁ βλέπων ἱστάμενος καὶ θεωρῶν ἐξεπλήττετο, ἔμφροντις ὢν κἀκεῖνος ὅπως περαιωθήσεται, ἀκούει φωνῆς ἔκποθεν δεικνουμένης· « Τί φροντίζεις; οὐ σὺ νῦν διεβήσῃ τὸν ποταμόν· Ἐνι γὰρ καιρὸς καθ' ὃν καὶ αὐτὸς ἐξ ἀνάγκης

contigit. Nam duorum schismatis auctorum Andronici Sardensis et Thessalonicensis Manuelis, hic quidem ultro exsilium sibi consciscens extra **120** fines recesserat.

18. *Ut Sardensis apud Selebriam in monachum sit detonsus.*

Sardensis vero sapienter se facturum ratus, si non palam repugnaret imperatori, patriarcham quem ille probaret rejiciens, aliam incundam sibi rationem duxit insinuandi sese et callida ipsum simulatione fallendi. Itaque cum Joanniciusepiscopus Philadelphiæ rogatu imperatoris et ipso præsente apud monasterium Salvatoris sacrum faceret, Sardensis, qui et ipse aderat, accedens ad imperatorem indicavit ipsi esse sibi in animo sacrum monachi habitum ibi sumere manibus Philadelphiensis. Ad quæ imperator non ignarus astuta id dici et agi ratione, ut deinde, cum se ipsi daret opportunitas deponendæ larvæ, causari Sardensis posset vi adactum sese minime volentem ab imperatore præsente ad vestem monasticam induendam, quæsivit ex eo quid passus quidve sequens mutatum iret cum habitu vitæ formam ex actuosa in tranquillam otiosamque se transferens. Cæterum, addidit, nemo prohibet quin facias utique quod velis. Hic Sardensis ad hoc se moveri dixit causa tollendi scandali satisfaciendique offensioni multorum falso de se persuasorum, tanquam penes ipsum turbarum quæ tunc erant culpa resideret, tum alias præterea nectebat causas. Eam verbose contextam orationem abrumpens imperator, ubi missa peracta est, accessit ad celebrantem, et sese cruce signans sacram particulam rite sumpsit, moxque templo excedens ipsos reliquit facturos, se absente quidquid vellent. Processit nihilominus Sardensis ad destinatum, et monachi habitum sumpsit, ex Andronico Athanasius vocatus.

19. *Ut multi ecclesiasticorum brevi tempore sint. mortui.*

121 Miretur autem quispiam tunc ostensum Dei judicium. Non enim casu contigisse tot simul ecclesiasticorum principum obitus suspicari verisimiliter licet. Mortui quippe sunt spatio fere novemdecim mensium viri auctoritate dignitateque summa conspicui, quorum obitus prædixerat qui de iis præmonitus per somnium fuerat. Erat is Joannes Veccus, qui postea, postquam chartophylax fuerat, patriarcha factus multa in ea dignitate gravia passus est, ut hæc nostra historia suo loco reddet. Somnium porro istud suum illo narrabat in hunc modum, aiens visum sibi videre principes ecclesiastici ordinis in equis incedentes per æquam planitiem lati campi, longo spatio confecto pervenisse tandem ad ripam maximi et aspectu terribilis amnis præterfluentis, quem statim trajicere cœperint eodem ordine quo sunt postea mortui, primum illum, hunc secundum, et sic reliquos: non enim duo aut tres simul, sed singuli seorsim trajiciebant. Ut autem ipse qui videbat astabat stupens, sollicitus quomodo et ipse trajiceret, audisse vocem alicunde

περαιωθήσῃ. Νῦν δ' ἀπελθὼν σώζου ἐν πραγμάτων ἡμέρῃ διατηρούμενος. » Οὕτως ἔλεγεν ὁ τοῦναρ ἰδὼν μετὰ χρόνους, καὶ ἡμεῖς ἀκούοντος ἐθαυμάζομεν. Ἐκεῖνος δὲ καὶ ἄλλως φιλαλήθης ὢν εἰς πίστιν τῶν λεγομένων προσετίθει καὶ ὅρκον, θαυμάζων ἅμα καὶ τὸ τῆς Προνοίας δραστικόν τε καὶ ἄφυκτον.

κ'. Περὶ τῆς κατὰ τοῦ Γαλατᾶ φρουρίου τοῦ βασιλέως προσβολῆς.

[P. 79] Ὡς γοῦν ὁ κρατῶν τὰς δυνάμεις συναγαγὼν πολλὰς οὔσας καὶ διαφόρους τῷ Γαλατᾷ προσέβαλεν, αὐτὸς μὲν ἐφ' ἱκανὸν μακρόθεν σκηνοποιησάμενος ἐφ' ὑψηλοῦ καθῆστο πρυσορῶν τὰ δρώμενα, ἅμα δὲ καὶ πειρώμενος εὐσύνοπτος εἶναι τοῖς ἐναντίοις πρὸς ἔκπληξιν, συνέῤῥεον δὲ παντα- B χόθεν δίκην ῥυάκων οἱ πολεμεῖν μέλλοντες, καὶ δὴ ὅσυν ἐξωτέρω βέλους εἶναι, καὶ αὐτοὶ σκηνοποιησάμενοι ἕτοιμοι προσβαλεῖν ἦσαν. Εὐθέως δὲ προσβολὰς ἐποιοῦντο μερισθέντες, ἔστι δ' οὗ καὶ τειχομαχικὰ στήσαντες ἐπειρῶντο τοῦ τείχους. Πλῆθος δ' ἦν μεῖζον ἢ κατὰ πόλεμον τοιούτου φρουρίου· πρὸς γὰρ τοῖς ἄλλοις πολλοῖς γε οὖσι καὶ ἰσχυροῖς μάχεσθαι καὶ ἄνδρες τοξόται ἐκ τῶν κατὰ Νίκαιαν μερῶν ἐκεῖσε προστάττοντος τοῦ βασιλέως συνήχθησαν, καὶ εὔσκοπα βάλλοντες οὐδὲ παρακύπτειν τοὺς ἐντὸς εἴων, ἀλλ' ἁπάντων συχνῶς τοξαζόμενοι κατὰ στόμα. εἴ που φανείεν. Ἰταλοὶ δὲ ἐκ διαδοχῆς καθ' ἡμέραν νέοι ταῖς ἁλιάσι διαπεραιούμενοι, διὰ τῆς πρὸς θαλάσσῃ πόλης διεκπαιόμενοι, ἑαυτοὺς εἰσώθουν, καὶ ξύλοις μεγάλοις τὸ ἐντὸς εἰς περίπατον κρατυνάμενοι καρτερῶς ἀπημύνοντο τοῦ τείχους, ἐξ ὧν συνέβαινε συχνοὺς καταπίπτειν τῶν ἔξω ἐξ ἀφανοῦς βαλλομένους· ποσὶ γὰρ ἀσφαλέσιν ἑστῶτες ἀκμῆτες ἄνδρες ἐκ διαδοχῆς ἄρτι φανέντες ἐνέτεινόν τε ῥᾳδίως τὰ σφίσι συνήθη γε ἰοβόλα σκεύη, καὶ σκεπόμενοι ταῖς ἐπάλξεσι δι' ὀπῶν κατηκόντιζον. Οἱ ἔξω δὲ ταῖς τειχομαχίαις περιῆσαν πετροβόλοις βάλλοντες μηχανήμασι, πρὸς ἃ κληματίδας ξυμφορήσαντες ἐξ ἀμπέλων καὶ τὰ πονοῦντα τῶν μερῶν πυκάσαντες ταῖς βολαῖς ἀντεῖχον. Αὐτοὶ δὲ προσκαταβαίνοντες ταῖς σταιῖς τὸ ἀσφαλὲς μὲν κατὰ κεφαλῆς ἐκ τῶν κλημματίδων εἶχεν ἐκεῖθεν δὲ κατὰ διοπτείαν ταῖς ὀπαῖς χρώμενοι ὡς εἶχον ἠμύνοντο. Καὶ τοὺς μὲν πλῆθος καὶ ἰσχὺς μετ' ἐμπειρίας παρεκρότει, ἅμα δὲ καὶ τὸ ἐφορῶντος τοῦ βασιλέως μάχεσθαι, Ἰταλοὺς δὲ τὸ σπονδαῖον καὶ εὐσύνετον, ἔτι δὲ καὶ τὸ ἐκ διαδοχῆς εἰς ἡμέραν προκινδυνεύειν, οἴκοθεν ὡρμημένους. Ἐκδρομαὶ μὲν οὖν οὐκ ἀσφαλεῖς σφίσιν ἦσαν [P. 80] (τῷ γὰρ πλήθει καὶ λίαν ἡττῶντο τῶν ἔξω), τόλμῃ δὲ τρεφομένῃ δέει συγ-

missam: « Quid sollicitus es? Non tu modo trajicies hunc fluvium: erit tempus quo te quoque ipsum transfretare oportebit. Nunc salvus abi in diem negotiorum reservatus.» Sic referebat longe postea ipse qui somnium viderat, audientibus et mirantibus nobis. Ille autem vir alioqui veritatis amans,ad fidem adjungebat juramentum, admirans Providentiæ inevitabilem efficaciam. D

20. *De oppugnatione arcis Galatæ per imperatorem.*

122 Sed ut ad imperatorem redeamus, cum illo copiis multis variisque collectis in unum Galatam aggressus est, ipse quidem idoneo a muris arcis intervallo fixo Augustali sedebat in loco excelso conspicuus, intuens quæ gerebantur, simul etiam ostendens sese hostibus, et experturus ecquid eos sua species et præsentia terreret. Confluebant undique concitatorum ritu torrentium oppugnaturi arcem milites ducesque ; et fixis extra teli jactum tabernaculis procineti ad irruptionem signum exspectabant. Mox in manus divisi multifariam oppu- C gnationem inchoant. Fuit ubi erectis machinis quaterent murum perrum pereque conarentur. Multitudo erat major quam pro unius oppugnatione arcis : nam præter alios sane multos ac valentes sagittarii e partibus circa Nicæam evocati ab imperatore aderant, qui assueti collimare ad scopum neminem ex arce caput e muro impune sinebant ostentare, ubicunque quivis apparuisset, statim eum in faciem misso jaculo petentes. At Itali novis ex urbe quotidie per piscatorias naviculas juvenibus, qui per vices alii aliis succederent et conferti porta maritima irrumperent, submissis pomœrium intus vallo e lignis alte per gyrum erecto firmaverant, indeque validissime propugnabant murum. Unde contingebat multos exterius oppugnantium cadere telis ex occulto jactis. Nam pedibus in tuto positis viri robusti fessis recentes assidue suffecti vivido semper,qualis est inchoantium, nisu intendebant quas longo usu tractare didicerant catapultas, et noxia pondera varii generis magna hostium pernicie jaculabantur ipsi toti lorica murorum, per quorum fenestellis hiantium: inobservatas rimas tela **123** exitiala jactabant. Oppugnantibus extra succedebat negotium quatiendorum mœnium quæ saxis ingentibus balista intortis haud innoxie pulsabant; atque ad horum labem scalas admovebant materiæ vitæ, protentis scutis partes ictibus obnoxias tegentes. Qui cum sic ad summas mœnium porticus enitorentur, capita quidem ascendentium in tuto erant, protecta, ut dixi, clypeis sursum obversis : tamen qui intus erant per fenestellas, quibus crebris hiabat murus, collimantes tela vare nocebant,defensabantque arcem pro virili. Nostros sua multitudo, tum virtus conscia peritiaque belli animabat, sed ante omnia imperatoris præsentis aspectus quid quisque præclari faceret coram oculo signantis. Italos suus ardor utique pro aris focisque pugnantium, præsentiaque solertis animi, præsertim vero receptus fessorum facilis, statæque quietis vices successione quotidiana recentium, tum certamen quoddam laudis,verentibus semper qui subibant ne impares dentibus succenturiati viderentur, firmabant,accendebantque in acrem pertinaciam resistendi. Et eruptiones quidem ipsis haud erant securæ,multitudine siquidem obsidentium obruebant-

κροτούμενοι ὁσημέραι διεκαρτέρουν. Ἀγὼν δ' ἦν ἀμφοτέροις, τοῖς μὲν τοῦ κρατοῦντος ἕλεῖν ὡς ἅμα τῷ φρουρίῳ τὴν πόλιν ἕξουσι, τοῖς δ' ἀντέχειν ὡς συναπολλυμένης ἐξ ἀνάγκης τῷ φρουρίῳ τῆς πόλεως. Κατήντα δ' ἡ μάχη σφίσι διαχρονίζουσι μαχομένοις τοῖς μὲν περὶ τὸν βασιλέα εἰς αἰδὼ προφανῆ τοῦ μὴ περιγενέσθαι φρουρίου ἐπὶ τοσοῦτον μαχομένους τόσον πλῆθος οὐδὲν σεμνὸν ἔχοντος καί τισιν ὀλίγοις διαφυλαττομένου, τοῖς δ' Ἰταλοῖς εἰς φιλοτιμίαν τοῦ τόσους μὴ περιγενέσθαι παρασκευάσαι αὐτοὺς ὀλίγους ὄντας ὡς μηδὲ τολμᾷν ἐξιέναι, ἅμα δὲ καὶ τοῦ αὐτὸν βασιλέα δόξαι νικᾷν καὶ πᾶσαν τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐπὶ ταυτὸ συνελθοῦσαν ἅμα. Τότε γοῦν πολλῶν καθ' ἡμέραν ἐκ τοῦ τείχους βαλλομένων τε καὶ πιπτόντων ἰοβόλοις μεγίστοις μαγγάνοις, ὥστε καὶ οἰκτίζοντο κατειρωνευόμενοι, μὴ θέλοντες βάλλειν, ἀλλ' ἀποπέμπειν τὸν ἐντὸς τοῦ βέλους ἰόντα διὰ τὴν ἐγγύτητα, ὡς τῇ γυναικί, ὡς ἔλεγον, διασώζοιτο, καὶ ἅμα φήμης διαχυθείσης ὡς ἐξ ἀποστολῆς ἐπέστησαν ἄλλοι πλεῖστοι καὶ ἰσχυροί, ὑπερπαθήσας οἷον διά τε τὸ τοῦ κόπου κενὸν, καὶ μετὰ τὴν τῶν πεσόντων ἀποβολὴν εἰ καὶ γέλωτα ὤφλει μὴ καταπράξας, ἔγνω καταλύειν τὸν πόλεμον, πλὴν οὐ κατὰ συνθήκας, ἵν' ἑαυτῷ ἀπολογίαν εὐπρεπῆ καταλείψοι ὡς καὶ πάλιν κατ' ἀγαθὰς ἐλπίδας ἐπιθησόμενος.

κα'. Περὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ βασιλείου Βουλγαροκτόνου.

Τότε δέ τινες τῶν οἰκείων τῷ βασιλεῖ κατ' ἄνεσιν διατριβῆς ἐξελθόντες ἐπέστησαν τῇ κατὰ τὸν Ἕβδομον τοῦ θεολόγου μονῇ, ὄνομα μόνον, οὐ σχῆμα σωζούσῃ μονῆς, καὶ τὸν ἐκεῖσε ναὸν εἰσελθόντες, ἠρειμμένον καὶ τοῦτον καὶ εἰς θρεμμάτων [P. 81] ἔπαυλιν ὄντα, καὶ τῇδε κἀκεῖσε περιβλεπόμενοι καὶ τό ποτε τοῦ ναοῦ κάλλος ἐκ τῶν λειψάνων θαυμάζοντες [ἦσαν δ' οὗτοι οἱ περὶ τὸν Ἰατρόπουλον Δημήτριον καὶ λογοθέτην τότε τῶν οἰκειακῶν) ὁρῶσιν αἴφνης κατὰ γωνίαν ἱστάμενον ἀνδρὸς πάλαι τεθνεῶτος λείψανον ὁλόκληρον καὶ τὸ πᾶν ὁλομελὲς, γυμνὸν ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. Εἶχε δὲ καὶ ἐπὶ στόματος καλάμην ποιμενικῆς σύριγγος, εἰς χλεύην τινῶν οὕτω ποιησάντων οἷς ἔμελε θρεμμάτων. Ὡς δ' ἰδόντες ἐθαύμαζον μὲν τὴν τοῦ λειψάνου ὁλομέλειαν, διηπόρουν δὲ οὕτινος ἂν καὶ εἴη ὁ πεπηγὼς ἐκεῖνος καὶ ἔτι εἰς σῶμα συνιστάμενος χοῦς, ὁρῶσιν ἐκ δεξιῶν τὸ κενήριον καὶ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένους στίχους δηλοῦντας τὸν κείμενον. Ἦν οὗτος, ὡς ἐδήλου τὰ γράμματα, ὁ Βουλγαροκτόνος Βασίλειος. Ὡς

tur. Audacia tamen vigebant quotidianis alia successibus oppugnationis hactenus sine noxa toleratæ obnixa utrimque studia vincendi, spe moluque inflammata contrariis, sperantibus videlicet nostris si arcem expugnarent, urbem statim dedendam, Latinis, quod hoc ipsum timerent, ultimo conatu certantibus ne urbs in arce caperetur. Longissimam vero perseverantiam neutra ex parte remissi prælii in imperatore quidem obstinabat pudor non captæ tanto tempore a tam multis toto impetu oppugnatæ haud famosissimæ ejusdemque a paucis defensæ munitionis, in Italis vero ambitio gloriæque ardor, ingens sibi decus fore 124 cernentibus, se tam paucos ut prodire non auderent, ab ingruente undecunque innumerabili multitudine superari nequivisse, blandiente præterea, si ad extremum invicti durarent, spe non vane gloriandi præsentem ipsum Augustum cum coactis in unum universis imperii viribus Latinorum parva manu debellatos. Caterum oppugnantium quotidie plurimis, telis ingentibus catapultarum ex crebris muri fissuris assidue jaculantium, cadentibus, addebatur ludibrium damno, etiam illudentibus ex tuto libratoribus, et quem intra jactum per fenestellas cernebant, ex propinquo compellatum ironica misericordia timere vetantibus: haud enim secus ipsum utcunque contiguum telo petituros, ne tam bellus vir uxorculæ suæ periret. Super hæc sparsa fama est mox affore a sede missas apostolica lectas validasque copias in auxilium obsessis. Tunc demum imperator quasi fractus animo, quod præter irritum laborem et tot strenuorum militum jacturam etiam melueret ne magno suo probro per vim inde re infecta pelleretur, sponte obsidionem solvere et oppugnatione absistere constituit, sed citra conventionem cum obsessis ullam, id ad qualemcunque valiturum excusationem autumans, quasi non tam omitteret inceptum quam in tempus opportunius differret, cum rei prosperius tentandæ se offerret occasio.

21. *De cadavere imperatoris Basilii Bulgaroctoni.*

Tempore istius obsidii quidam ex familia imperatoris circumquaque, ut fit, evagantes animi gratia devenerunt in theologi monasterium, in suburbio cui nomen Hebdomum situm. Supererat nomen solum monasterii, forma ejus omnis ruinis deleta. Illi templum quod ibi fuerat ingressi, destructum et ipsum et in stabulum armentorum mutatum, huc illucque circumferebant oculos, et miserabili specie reliquiarum, quanta fuisset illius cum adhuc staret ædis sacræ pulchritudo, non sine admiratione 125 quadam æstimantes. Erat in his Iatropulus Demetrius logothela tunc domesticorum. Ita circumspectantibus apparet improviso in quodam angulo stans viri olim mortui cadaver, integrum plane ac membris suis omnibus apte cohærentibus constans, nudum a capite ad pedes. Habebat autem ori affixam cannam pastoritiæ fistulæ, ludibrio quorumdam greges istic stabulare solitos curantium. Mirabantur qui hæc videbant integritatem corporis ex longo, ut apparebat, exanimi. Ambigebant autem cujus esset illud sic solide compactum et humanam adhuc formam retinens cadaver. Cernunt a dextris sepulcrum et inscriptas ipsi litteras indicantes quis ibi jacuisset. Erat autem hic, prout litteræ significabant, Basilius Bulgaroctonus. Ut vero reversi, quid vidissent, imperatori retulerunt, miseratione in tima tactus ille, continuo missis sericis

δ' ὑποστρέψαντες σφίσι τὸ θεαθὲν τῷ βασιλεῖ προσανέφερον, οἰκτίζεται αὐτίκα ὁ βασιλεύς, καὶ πέμψας σηρικὰ χρυσόσημα πέπλα, ἔτι δὲ ἐξαποστείλας τοὺς ὑμνοπόλους σὺν οὐκ ὀλίγοις ἄρχουσιν, ὑπὸ πολλῇ τιμῇ καὶ δορυφορίᾳ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, ἀνακομίζεται ἐν θήκῃ τιμίᾳ πρὸς τὸν Γαλατᾶν τὸ λείψανον, κἀκεῖ προστάττει τῷ ἀδελφῷ σεβαστοκράτορι ἐνθεῖναι τῇ σφετέρᾳ σκηνῇ τὴν θήκην, πέπλοις τε χρυσοῖς ὑπ' ἀκοιμήτῳ φωτὶ ἐχόμενα τῆς ἐκείνου στρωμνῆς θέντα τιμᾷν τοῖς προσήκουσιν, ἕως ἐκεῖθεν ἀναχωρούντων αὐτῶν εἰς Σηλυβρίαν ἐντίμως καὶ λαμπρῶς μετακομίσαντες ἐν τῇ τοῦ Σωτῆρος καταθεῖναι μονῇ. Ἐκεῖθεν τοίνυν ἐπανακάμπτουσι πρὸς τὸ Νύμφαιον καθιστῶντο τὰ κατὰ δύσιν, ἄχρι καὶ Ὀρεστιάδος καὶ τὸ ἐπέκεινα προφθασάσης τῆς βασιλέως φήμης καὶ καταστελλούσης τὸ ἀνορμοῦν.

κβ'. Ὅπως ὁ πατριαρχεύων Νικηφόρος σὺν ἅμα βασιλεῖ καταλαμβάνει τὸ Νύμφαιον.

Καταλαβόντων δὲ σὺν πολλῷ τάχει τὸ Νύμφαιον, ὁ πατριαρχεύων συνὼν τῷ κρατοῦντι, ἐπεὶ ὁ Θεσσαλονίκης καὶ ὁ τῶν Σάρδεων τοῖς δοξάζουσι σφίσιν ἀμεταθέτως ἐμμένοντες ἐκποδὼν ἦσαν ἐξωρισμένοι, ἀντικαθιστᾷ τούτων ἑτέρους ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τὸν μὲν Κυδώνην Ἰωαννίκιον τῆς τῶν Σωσάνδρων μονῆς [P. 82] ἐξάρχοντα Θεσσαλονίκης, τὸν δέ γε Χαλαζᾶν Ἰάκωβον ἐκ δύσεως προσχωρήσαντα τῷ κρατοῦντι Σάρδεων ἀπυδείκνυσιν. Εἶχε δὲ καὶ εἰς ψῆφον Σμύρνης τὸν Ἰσαάκ, ἄνδρα καὶ αὐτὸν γερα-

A ρὸν, ἐκ τῆς κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ξηροποτάμου μονῆς ὁρμώμενον. Ἀλλ' ἐν τοσούτῳ τῆς ἐκείνου χειροτονίας φθάνει πεσὼν εἰς νόσον ὁ πατριάρχης, καὶ προτροπαῖς ἰδίαις ἢ μὴν καὶ τοῦ ἐξυπηρετοῦντος αὐτῷ (καὶ τοῦτο γὰρ λέγεται· ἐκεῖνος γὰρ ἠναισθήτει τὰ λοίσθια πνέων) ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης Νικήτας Δυῤῥαχίου χειροτονεῖται. Ἀλλ' ἡ κυρία τότε τοῦ θανάτου ἐφίσταται τῷ πατριαρχεύοντι, καὶ ὁ ἐκ τῆς τοῦ Πύλοπος ἐκ πριγκίπων μοναχὸς Θεοδόσιος, ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ ἐπὶ πλείστοις χρόνοις ἀσκήσας, ἔτι δὲ καὶ τὴν συνουσίαν ἡδὺς καὶ χαρίεις καὶ ποικίλος τὴν ὁμιλίαν, ὡς μόνον ἐκεῖνον ἰδόντα τινὰ, κἂν τὰ μέγιστα λυποῖτο, γαρᾶς ἔμπλεων ἀπαλλάττειν, καὶ ὡς εὖ ἔχων τοῦ γένους βεῖος τοῦ κρατοῦντος ὀνομαζόμενος, τὴν

B οἰκονομίαν τοῦ ὕσον οὔπω τεθνηξομένου παρὰ τοῦ ἄνακτος ἐπιτρέπεται, ἐπεί τοί γε καὶ χρήμασιν ἐπλούτει ἐκ τῆς Ἐφέσου πολλοῖς. Τότε γοῦν νύξαι τὸν κείμενον λέγεται τὸν ἐπίτροπον, εἴ πως αἰροῖτο ἐπενδυθῆναι τὰ μοναχῶν· ὁ δὲ οὐχ ὅπως ἐπείσθη, ἀλλὰ καὶ βαρέως τὴν ὑπόμνησιν ἤνεγκεν ὡς τεθνηξείων ἀρχιερεύς. Καὶ δὴ ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος ὡς τάχος, ὁ νεκρὸς ἐκείνου διακομίζεται πρὸς τὴν Ἔφεσον, κἀν τῇ μητροπόλει τῷ τάφῳ δίδοται, ἀνὴρ τὸν βίον μὲν φοβερὸς, ἀκατάπληκτος δὲ τοῖς ἄρχουσι, τῶν δέ γε φοβερῶν ὑπερόπτης, κατὰ ἀρετὴν παιδιόθεν συνήθης, δόξας δὲ τότε τοῖς πολλοῖς ἐπαχθὴς, οὐ διὰ τὴν μετάθεσιν τόσον ὅσον τὸ ζῶντος πατριάρχου γνησίου κύτὸν μετατίθεσθαι.

auro intextis velis, cantoribus quoque ac principum non paucis eadem se conferre jussis, cum multo honore ac satellitio, psalmis et hymnis personantibus, in theca pretiosa deferri curavit id corpus in castra ad Galatam, et ibi fratri suo sebastocratori mandavit ut thecam qua erat conditum in tabernaculo suo servaret velis aureis opertam, et facibus circum noctu diuque lucentibus, prope suum ipsius stratum, eo quo par est honore. haberet. Sicque illic fuit, quoad motis inde castris recedentes illi Selybriam honoratis ac splendidis exsequiis portarunt, ubi depositum est in Salvatoris monasterio. Illinc flexerunt versus Nymphæum iter, utili consilio pacandis tractus Occidui tumultibus : nam progressa usque Orestiadem et ultra propinqui et **126** quasi adventantis imperatoris fama multum valuit ad comprimendos inquietos motus illarum gentium.

C Sed cum esset in procinctu ad hunc ordinandum, incidit in morbum patriarcha, cujus consilio ac voluntate, vel potius ministri ejus (nam et hoc dicitur) cum jam ipse destitutus officio sensuum ageret animam, Thessalonicensis Nicetas in Dyrrhachiensem promotus est thronum. Cæterum patriarchæ constituta morti dies illuxerat, et Peloponnesius monachus ex principum ibi dominantium stirpe Theodosius, vir pius, quique ex longo jam tempore vitam religiosam exercuerat consuetudine vero tam comi ac faceta varietateque jucundi sermonis grata, ut quivis quantumvis mœstus eo viso exhilaratus et gaudens abiret præterea nobilissimo genere, ita ut patruus imperatoris nominaretur administrandis bonis **127** moribundi patriarchæ prædivitis, ut dictum

D est, pecunia Epheso portata, præpositus ab Augusto est. Hic languentem suæ curæ commissum tentavit ecquid vellet monachi vestem induere. At ille adeo non est assensus, ut etiam istam mentionem moleste tulerit, ostendens se omnino velle patriarcham mori. Porro hujus, postquam migravit ex humanis, corpus celeriter deportatum Ephesum illic apud metropolitanum templum sepulturæ traditur. Vir fuit vita severus, intrepidus in obstando principibus, periculorum minarumque contemptor, virtuti a puero assuetus, visus autem tum multis instrusus in patriarchalem thronum, non tam quod translatus ex Ephesina sede, quam quod legitimo adhuc vivente patriarcha translatus fuisset.

22. *Ut patriarcha Nicephorus simul cum imperatore venerit Nymphæum.*

Cum autem magna celeritate Nymphæum pervenissent, patriarcha qui cum imperatore simul erat, videns Thessalonicensem et Sardensem in suis privatis obtinatos sententiis amotos e medio exsulare, substituit ipsis alios in illarum curam Ecclesiarum, et Cydonem quidem Joannicium, monasterio Sosandrorum antea præpositum, Thessalonicensi, Jacobum vero Chalazam, qui ex Occidente accesserat imperatorem, Sardensi præficit Ecclesiæ. Elegerat etiam in Smyrnensem episcopum Isaacum

κγ'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς τὸν νέον Ἰωάννην ἀπεσκευάσατο.

Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ὅσον εἶχε διὰ γνώμης κατωρθωκώς, μηδενὸς ἀντιπράττοντος (τὸ γὰρ παιδίον κατ' ὀλίγον παρέρριπτο καὶ ἠσθένει πρὸς τὴν ἀρχήν, ὡς καὶ αὐτὰ δὴ τὰ τῆς βασιλείας σύμβολα ἄχθος φέρειν κενόν· ὥριστο γὰρ καὶ ταῦτα ἀποβαλεῖν), διὰ τοῦτο ἐν ἀνακωχαῖς ἦν καὶ ἐτρύφα, τῇ τῶν γυναικῶν αὐταδέλφιον θεραπείᾳ θρυπτόμενος, αἷς καὶ εἰς πάντ' ἐχρῆτο, τῇ μὲν Μάρθᾳ ὡς αὐτῷ φανείσῃ κατὰ μητέρα καὶ κατ' οἶκον [P. 83] ἀναγούσῃ, τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ εἰς ὁμοζυγον οὔσῃ, πολλοῦ τινος τιμωμένῳ τῷ βασιλεῖ (ὁ περίπυστος δ' ἦν ἐκεῖνος Ταρχανειώτης), τῇ δ' Εὐλογίᾳ ὡς καὶ αὐτῇ καλῶς ἐχούσῃ τοῦ ἤθους καὶ πλέον ἢ ἐκείνῃ τυρβαζομένῃ πρὸς βασιλέα, οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ τὸ ὑποτείνειν ἐλπίδας χρηστὰς ἐπὶ τῇ μεγαλοπόλει τῷ βασιλεῖ ὡς ταύτην αἱρήσοντι ἐκ μορσίμου. Τὸ δὲ μόρσιμον, μεθὸ μὲν ἡ πόλις ἑάλω, ἐκείνῃ τρανῷ διηγεῖτο στόματι καὶ ἀπεθαύμαζε λέγουσα, ἔδει δὲ καὶ τὴν πρὸ τοῦ λέγουσαν θέλγειν. Τὸ δὲ ἦν, ὡς κατακοιμίζοιτο μὲν ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τίτθης βρέφος ἐν λίκνῳ ποτὲ, πολλάκις δ' ἠγριαίνέ τε καὶ ἐκλαυθμύριζε τὸν ὕπνον ἀποδιοπομπούμενον, ἐπεὶ δ' ἐκείνην ἔδει τινὶ μέλει διὰ τὸ ἀγριαῖνον κατασιγᾷν, πολλὰ μὲν ἐκ μελέτης συνεῖρε

23. *Ut imperator puerum Joannem axauctoraverit*

Succedebant porro imperatori negotium trahenti ad se in solidum imperii, resque nomine jam quidquam contra moliente procedebat. Puer enim paulatim removebatur principatu, nec jam nisi tenuem et evanidam ejus speciem habebat, insignia regni gestans ille quidem adhuc, sed tanquam inane pondus; quæ et ipsa ei auferenda jam decretum erat. Quare Michael securo jam liberoque animo se in quietem deliciasque relaxabat, prolixo in his indulgentique admittendo ministerio sororum certatim Augustum fratrem obsequiis favore mollibus muliebri sdulitate satagentium. Porro ille germanarum opera non in cura solum corporis, sed in aliis æque cunctis utebatur, plurimum utrique illarum in omni genere fidens tribuensque, Martham quidem studio fiduciaque filiali solitus amplecti, ex quo ab ea ut matre educatus amantissime fuerat habente ipsum secum in viri sui domo magni domestici, ab imperatore tum regnante multo in pretio habiti. Fuerat is inclytus ille Tarchaniota. Altera erat germana imperatoris Eulogia, suavissimis et ipsa moribus, frequentiusque solita itare ad principem fratrem seseque immiscere negotiis, haud scio an non ei peculiariter jucunda, quod augurio ipsi prospero recuperationem magnæ urbis fratri ominaretur ut fato debitam. Unde autem in eam spem essot ingressa, sic illa, postquam est deinde capta civitas, narrare, consueverat, admirans divinam in eo providentiam. Oportebat autem eos qui hoc audire ex ipsa vellent, delinire ipsam prius et rogare. Referebat porro in hunc modum: cum imperator adhuc infans sub ubere jaceret in cuna,

καὶ ἐμελίρδει, οὐδενὶ δ' ἔθελγε τὸ παράπαν. Ἀλλ' ὅταν μεμυκόσι χείλεσιν ὑποκοριζομένη τὸ περὶ τὴν πόλιν διεξῄει (ἦν δὲ τὸ λεγόμενον ὡς εὖγε τῷ βασιλεῖ τῆς πόλεως, καὶ ὡς κατὰ χρυσέαν πόλην εἰσελθεῖν μέλλοι, καὶ ὡς τὸ καὶ τὸ ἐκεῖσε μεγαλυνόμενος ἐκτελέσειεν), αὐτίκα τούτοις ὥσπερ Σειρῆσι τὸ παιδίον θελγόμενον κατεσίγα, καὶ πως μαλακῶς καὶ ἡδέως κατεκοιμίζετο. Οὕτως ἦσαν αἱ αὐτάδελφαι τῷ βασιλεῖ καὶ πάλαι μὲν εἰς προμήθειαν τὴν προσήκουσαν, καὶ τότε δὲ πολυωροῦσαί τε καὶ κηδεύουσαι, ὑφ' αἷς λιπαρούσαις μὲν πολλά τισιν εἰς εὐεργεσίας ἔπραττε, συμβουλευούσαις δὲ προσεῖχε καὶ συγκατήνυε. Λέγεται δὲ καὶ ὡς βουλῇ σφῶν, καὶ μᾶλλον τῆς Εὐλογίας (θατέρα γὰρ περὶ τὰ πλεῖστα μαλακώτερον εἶχαν), ἰδιωτεύειν τὸν Ἰωάννην αἱροῖτο.

κδ'. Τὰ κατὰ τὸν Χαλυφᾶν καὶ τοὺς Πέρσας, ὅπως Τοχάροις ὑπετάγησαν.

Τηνικαῦτα καὶ τῶν Τοχάρων, οὓς ἡ κοινὴ Ἀταρίους λέγει συνήθεια, δίκην συῤῥευσάντων χειμάῤῥου κατὰ Περσίδος, ὁ μὲν Χαλυφᾶς χρυσοῖς παρ' ἐκείνων ψωμιζόμενος ἐτελεύτα, οὐ μᾶλλον κατὰ χρείαν σφαγῆς ἢ κατὰ χλεύην, ὡς ἐξὸν τὸν χρυσὸν ἐκχέειν καὶ νικᾷν τὸν ἐχθρὸν, ὁ δ' ἠγάπα πλέον

fuisse illum sæpe rabiosiuscule querulum et somni difficilis, sc vero sororia caritate soporando fraterculo dantem operam multas et varias solitam ad eum demulcendum cantillare nænias, nulla earum pacante inquietudinem pueruli, donec semiapertis labris data opera balbutiens modulari cœpisset cantilenam de urbe hujus fere formæ: « Euge imperator urbis, in eam aurea invehéris porta, resque has et has isthic magnificas plane perficies. » Ad ea quippe statim verba puerulum velut Sirenum quodam cantu delinitum siluisse, mollique ac suavi quievisse somno. Tales et sic in ipsum affectæ imperatoris sorores erant; quæ et ipsum olim, cum ejus vel ætas vel fortuna ipsarum auxilio eguit studio ac caritate providentissima fovissent et nunc ejusdem imperantis securitati ac conversationi pervigili cura prospicerent; quarum commendatione ac precibus multa in quosdam beneficia contulit, consilia vero earum et libenter audivit et plerumque secutus est. Dicitur etiam harum suggestione 129 inductus, maxime autem Eulogiæ (in hanc enim teneriori fere videbatur propendere affectu), redigere in ordinem et insignibus imperii exuere Joannem statuisse.

24. *De Chalypha et Persis, ut Tocharis sint subjecti.*

129. Tunc Tocharis, quos Atarios vulgus solet vocare in Persidem torrentis ritu confluentibus, Chalyphas auro liquefacto in os infuso interemptus ab illis est, non tam quod non alium expeditiorem haberent ejus tollendi modum, quam in exprobrationem cæcæ ipsius avaritiæ, qui cum facile potuisset aurum effundendo hostes vincere, maluerat auro

ἐκεῖνο ἢ ἑαυτὸν, ὡς καὶ χρυσοτραγήσων ἄντικρυς. [P. 84] Καὶ ὁ μὲν οὕτω κατ' οἰκείαν κρίσιν δῆθεν ἐπνίγετο, τὰ δὲ τῆς Περσίδος ἤδη ἐνόσει καὶ κακῶς εἶχεν, ὡς μηδὲ δίχα φόβου καὶ αὐτὸν τὸν σουλτὰν Ἀζατίην ἔᾶσθαι. Κατωρρώδουν γὰρ τὸ ἔθνος οἱ Πέρσαι καὶ κατημέλουν, ζητοῦντες καθ' αὑτὸν ὡς εἶχεν ἕκαστος τοῦ σώζεσθαι. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲ τὰ τῆς Περσίδος ἐκλυδωνίζετο τῶν σατραπῶν ἐπανισταμένων, ὥστε καὶ δύο τῶν μεγιστάνων ἐκεῖθεν προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ, τοῦ σουλτὰν, ὡς βλακικῶς διῆγε καὶ κατ' ἰδιώτην ἀκόλαστον, ἐκ τοῦ προχείρου ὑπεριδόντας. Οἱ Βασιλικοὶ δ' οὗτοι ἦσαν, ἄνδρες ἐκ Ῥόδου μὲν ἀνέκαθεν ὄντες, ἐκ θυμελικῆς δ' ἐπιτηδεύσεως τῷ σουλτὰν προσφκειωμένοι, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὡς εὖ ἔχοντες τοῦ φρονεῖν τὰ πρῶτα φέροντες ἐν ἐκείνῳ, βρύοντες δὲ καὶ χρυσῷ πολλῷ, ὅσος ἦν ἐν ἐκπώμασι καὶ ὅσος κατειργασμένος εἰς Χαλυφικὸν νόμισμα. Τὸ δὲ τῶν βλίλων, ἔτι δὲ λίθων καὶ μαργάρων αὔταρκες ἦν τοὺς εἰδότας θαυμάσαι. Παλαιᾶς γοῦν φιλίας τῆς πρὸς τὸν βασιλέα ὑπομνησθέντες, ἱκανοῦ δοκοῦντος σφίσι καὶ τοῦ κρατοῦντος εὖ παρ' ἐκείνων παθόντος πάλαι κατὰ τοὐπιὸν ἀπομνημονεύειν τὴν χάριν, βασιλέως καταστάντος καὶ δυναμένου, τὰ πιστὰ λαβόντες διὰ γραμμάτων ἐν ἀπορρήτοις βασιλικῶν, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς εὖ διαθέμενοι, ὅλῳ ῥυτῆρι πρὸς τὸν βασιλέα χωροῦσιν ἐν αὐτομόλων σχήματι. Ὁ δὲ δέχεταί τε ἀσμένως καὶ τιμᾷ τοῖς προσήκουσι, τὸν μὲν παρακοιμώμενον τοῦ κοιτῶνος καταστησάμενος τὸν Βασίλειον, θάτερον δὲ τὸν Βασιλικὸν μέγαν ἑταιρειάρχην ἀποδείξας. Καὶ ἐχρᾶτο τούτοις δεξιοῖς ἐς ὅτι μάλιστα εἰς τὰ πράγματα φαινομένοις, καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς φιλία τοῦ βασιλέως προσῆν. Οἱ δὲ πολλὰ μὲν οἴκοθεν ἔχοντες, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς οἰκονομίαν λαβόντες, πιστῶς μάλα καὶ εὐνοϊκῶς κατὰ Ῥωμαίους μετασχηματισθέντες ὑπηρετοῦντο τῷ βασιλεῖ· οὐδὲν γὰρ οὕτω συνίστησι τὰς εἰς τὴν βασιλείαν εὐνοίας ὡς ἡ κατ' ἀξίαν χάρις τοῖς ἀξίως οἰσομένοις ἐξ ἑτοίμου προτεινομένη. Τότε καὶ ὁ σουλτὰν ἔτι μᾶλλον τῶν ἀμφ' αὐτὸν κραδαινομένων ἅμα μὲν διὰ τὸ φανὲν τῶν Τοχάρων ἔθνος ἅμα δὲ καὶ ἰδίων πραγμάτων ἕνεκα, καὶ μηδὲν ἔχων ὅ τι καὶ ὁράσειε τῶν ἁπάντων διεγηγερμένων, ἔγνω ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, πρὸς ὃς καὶ γηραιᾷ μητρὶ, Χριστιανῇ εἰς τὰ μάλιστα οὔσῃ, καὶ ἀδελφῇ, καταφεύγειν εἰς βασιλέα, ὡς ἐκεῖθεν καὶ μόνως ἔξων βοήθειαν καὶ κατὰ καιρὸν ἐπανήξων αὖθις ἐξ ὑπερτέρας χειρὸς καὶ ἰσχύος. [P. 85] Μηδὲ γὰρ

parcere quam vitæ ac saluti propriæ prospicere, jure ab illo quod adeo perdite deamaverat metallo tragicum exitum nactus. Et hic quidem in hunc modum statuta ipsi proprie a divino judicio pœna sullocatus est. Ilos vero Persidis graviter laborabant malis et periculis magnis urgentibus, quæ nec ipsum sultanum Azatinem metu vacuum sinebant. Horrebant enim Persæ vehementer gentem illam, et quasi desperato resistendi successu negligentes in commune consulere privatam sibi, prout quisque poterat, nundinari salutem satis habebant, etiam aliunde imperio Persidis nutante, insurgentibus passim et res aliis alio trahentibus satrapis, adeo ut ex optimatibus duo illinc ad imperatorem accederent, spreto sultano ut homine inerti desidiæ dedito et omissis principatus curis, tanquam si privatus quispiam nepos esset, luxuriose ac moliter vivente. Hi Basilici vocabantur, oriundi ex Rhodo, lyrices olim ac fidium artificio in sultani gratiam insinuati, deinde quod consilio prudentiaque excellerent, ab eo in primis familiarium culti, iidem prædivites auro multo vel 130 in scyphos vasaque similia formato, vel cuso in monetam typo Chalyphæ signatam. Velorum vero, gemmarum et margaritarum tantum in recondito habebant, quantum si cui ostenderent jure mirarelur. Ili ergo antiquæ recordati amicitiæ quam cum imperatore, quando is adhuc privatus ad Persas fugit, contraxerant, memores etiam se in eo signa observasse mutuæ in ipsos benevolentiæ, non dubitarunt esse illum hominem iis moribus quem non frustra confiderent acceptam in privata fortuna gratiam in imperio etiam, postquam ad illud ascendisset, agniturum, et quo plus jam posset, eo liberalius repensurum. Quare cum ab illo arcanis prius convento nuntiis regias clam perlatas litteras, quibus ipsis plene cavebatur, accepissent, suis illic otiose convasatis et tuto asportatis rebus, summa celeritate se ad imperatorem conferunt specie transfugarum. Eos ille cum libenter ac perbenevole excepit, tum ut digni erant honoravit, alterum quidem eorum Basilium nomine excubitorem cubiculi faciens, alterum vero Basilicum magnum et hetæriarcham creans. Expertusque mox eos ad omnia ad quæ adhibebantur dextros atque industrios, eorum opera frequenter utebatur, pronamque in ipsos suam gratiam haud dubiis declarabat indiciis. Porro illi multa ex se habentes, non pauca ipsis ab imperatore administranda commissa summa fide benevolentiaque tractarunt, gratissime semper utilissimeque servientes. Plane transformati in mores habitumque Romanorum fidelissimum obsequium imperatori præstiterunt : nihil enim ita subditis in principem verum amorem sinceramque fidem inspirat ut gratia meritis prompte reddita et beneficium dignis ac referre scientibus ultro repræsentatum. Tunc et sultanus, magis adhuc magisque vacillantibus qui circa ipsum erant, simul ob sese ostentantem terribili specie Tocharorum gentem, simul ob peculiarem rerum suarum 131 statum nesciens quo se verteret cuive confideret, cunctis arrectis in spes metusve rerum imminentium nec satis uspiam consistentibus, decrevit cum uxoribus et filiis cumque matre vetula optima Christiana, præterea cum sorore ad imperatorem confugere, a quo solo tali articulo rerum suarum juvari poterat et in posterum auxilium sperare, quo, si unquam resedisset illa tempestas, tentaret redi-

πιστεύειν ἔχειν ἑτέρῳ τὴν σωτηρίαν, ἐπεὶ καὶ ὁ προῤῥηθεὶς Μελὴκ πρὸ χρόνων αὐτομολήσας παρὰ βασιλέως κατείχετο, ὃν δὴ καὶ αὐτὸν ὑπώπτευεν ὀσημέραι μὴ λυθεὶς ἐπιστῇ μετὰ πλήθους καὶ οὐ καλῶς ἔχειν τὸ εἰς ἀρχῆς κράτος ἐντεῦθεν γένοιτό οἱ. Ἐπίστευε δὲ καὶ ταῖς εἰς βασιλέα παλαιαῖς ἐκείναις φιλοφρονήσεσι, καὶ ἐθάῤῥει φανεὶς ἀνύσαι τὰ πρὸς θυμοῦ· Συμφορήσας τοιγαροῦν πλῆθος χρυσίων οὐ ῥᾳδίως ἀριθμητὸν, καὶ τὸν Περσῶν πλοῦτον περιβαλόμενος, ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις, τοῦ Πισσιδίας προαγωγοῦντος ὡς βασιλέα χωρεῖ. Ὁ δὲ, ὡς εἰκὸς, ἀσμένως δεξάμενος οὐκ εἶχεν ὅ τι χρήσαιτο τούτῳ, πλὴν μάλα φιλοφρονησάμενος πρὸς ἐκεῖνον, καὶ θα�ῤῥεῖν διδοὺς ὡς κατὰ καιρὸν ἐπανήξοι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀναλάβοι αὐτοῦ συνεργοῦντος, ἐφῆκε διαγειν ὡ, οἱ σύνηθες ἦν αὐτῷ οἶκοι τῆς Περσίδος ἄρχοντι. Ὅθεν καὶ σέλμασι βασιλικοῖς τῷ βασιλεῖ παρεδρίαζε, καὶ φοβεροὺς περὶ αὐτὸν εἶχε σώματος φύλακας, καὶ τοῖς τῆς ἀρχῆς συμβόλοις ἐχρῆτο ἐρυθροβαφὲς πέδιλον ὑποδούμενος. Τὰ πιστὰ δὲ καὶ πρὸς τὸ εὖ πράξειν εἶχε διὰ τὴν ἐξ ὑπογυίου χάριν, ἣν κατὰ καιρὸν διδοὺς ἤλπιζε παρὰ τοῦ λαβόντος τὰ κρείττω. Τὸ δὲ ἦν ἄρα οὐ σταθερά τις ἐλπὶς τοῖς νοοῦσι βαθύτερον. Ἀλλὰ τότε τὸν καιρὸν θεραπεύων ὁ βασιλεὺς τοὺς μὲν περὶ αὐτὸν, καὶ μᾶλλον γυναῖκας καὶ τέκνα, κατὰ συντήρησιν πρὸς Νίκαιαν πέμπει, τῷ μὲν δοκεῖν τὸ ἀσφαλὲς ἐκείνοις παρέχων ἐφ' ᾧ μὴ βλαβεῖεν ἀφύλακτοι ὄντες· οὐδὲ γὰρ καλὸν ἐδόκει συνεκστρατεύειν τῷ βασιλεῖ ἀήθεις ὄντας καὶ τῆς γυναικωνίτιδος· τὸ δὲ πάλιν σφᾶς διατρίβειν ἐπ' ἀνατολῆς ἀναχωροῦντος τοῦ βασιλέως, μὴ καὶ εἰς κίνδυνον γένοιτο. Τὸν δέ γε σουλτὰν συμπεριάγων αὐτῷ σὺν προσηκούσῃ τιμῇ τὴν ἐπὶ τοῖς ἐκείνου συνεσκίαζε πρᾶξιν, ἣν τῷ μὲν δοκεῖν, ὡς εἴρηται, ὑπὲρ ἀσφαλείας ἐκείνων προσέταττε, τῇ δ' ἀληθείᾳ δι' ἐκείνων τὸ ἀσφαλὲς ἐχόντων τὸ ἐν ἀσφαλεῖ τὸν σουλτὰν εἶναι καὶ μὴ συνισχημένον πραγματευόμενος. Προκατελάμβανε γὰρ τὴν πρὸς τὸν τῶν Τοχάρων ἄρχοντα Χαλαοῦ εἰρήνην, ὡς ἐνευκαιρήσοντος ἐντεῦθεν ἐκείνου τοῖς τῆς Περσίδος, μηδ' ὀνομαζομένου τοῦ σουλτὰν ἐν ταύτῃ. Καὶ διὰ τοῦτο ἡμερῶν ἐφ' ἡμέραις τριβομένων τὰ τῶν Περσῶν ὑπεκλίνοντο

tum in principatum validis Romanæ potentiæ subnixus copiis. Cuncta enim circumspiciens, neminem tunc reperiebat cui recte committere salutem suam et fidere satis posset, quandoquidem et prius memoratus Melech, cum aliquanto antea ipse quoque transfugisset, ab imperatore detinebatur; a quo scilicet quotidie metuebat ne qua nactus exitum e custodia numerosum in se duceret exercitum, et sic in irritum reciderent spes conatusque, quos intendebat in statuendo sibi firmandoque principatu. Magnopere autem nitebatur vetere imperatoris amicitia, magnis sibi officiis, cum esset olim in Persida, testata; confidebatque, simul ejus coram affandi contigisset copia, se quod cuperet ab eo impetraturum. Congesta igitur in capsas quas secum extulit aureorum multitudine non facile numerabili, et ditissimis luxu Persico vestibus indutus, cum conjugibus et liberis, Pisidiæ præside duce itineris, ad imperatorem se confert, qui eum humanissime excepit. Et quanquam non habuit tunc in quo ejus opera uteretur, omni tamen significatione benevolentiæ consolatus est; spemque ipsi fecit auxiliorum a se subministrandorum in tempore, quorum ope tuto rediret in Persidem, et principatu recuperato florentem ibi ut prius et tranquillam domi suæ vitam in consueta dignitate degeret. Itaque in suggestibus regiis imperatori **132** assedit, et minaces ipse quoque circa se corporis custodes habuit, et insignibus imperii utebatur, rubros induens calceos. Hæc autem honoris amorisque signa non vane ostentari, sed ex vere propenso in ipsum ac sincere favente, quæque polliceretur præstituro, imperatoris animo proficisci persuasit ipsi conscia memoria suorum in illum meritorum, quo tempore supplicem cum benevolo exceperat hospitio, cujus gratiæ vicem mutuam a non immemore, et ab eo cui plus contulerat, id modicum quo nunc egeret accepturum plane confidebat. Erat autem ea spes non usquequaque certa fundataque, judicio eorum qui non hærentes in superficiaria specie res penitus ipsas introspicerent ac profundiore prudentia examinarent. Cæterum tunc quidem imperator in occasionem imminens familiam sultani, præsertim uxores ac liberos, Nicæam misit, prætextu plausibili necessariæ securitatis, ut in tuto ibi servarentur neve cujusquam injuriæ paterent in loco minus munito depositi, aut militantem imperatorem cum sultano assectantes itinerum insueto labore parvuli mulieresque vexarentur, rursus ne si relinquerentur in urbe Orientali magis admota limiti, cum ab ea contingeret imperatorem expeditionum occasione distare, non satis remoti essent ab omni discrimine quod inde jure timeretur. Porro sultanum ipsum circumducens secum quocunque iret, ac exquisitis ubique semper afficiens honoribus, ista familiaritatis ac reverentiæ specie id consequebatur imperator, ut illo nihil sinistri latere suspicaretur in illa filiorum et uxorum ejus Nicæensi custodia; quasi in solum ipsius commodum et securitatem ejus familiæ decreta. Revera tamen aliud spectabat astutus princeps, cui erat propositum custodiendis certo sibi et tuto loco tam caris sultano capitibus sultanum ipsum tot pignorum caritate quasi constrictum apud se retinere, ne quo subito forte capto fugæ consilio recederet. Quo ille faciendo demerebatur Tocharorum principem Chalaum, quicum certis jam conditionibus de pace transegerat: hic enim sultano procul alibi detento, et ejus ob absentiæ diuturnitatem **133** memoria sensim exolescente apud Persas, tanto facilius feliciusque universæ potiri Persidis poterat, prout reipsa fecit. Imperatore quippe sultanum suspensum spebus inanibus tenente, sicque diem ex die ducendo moras assidue nectente

τοῖς Τοχάροις, ὡς καί τινας οὓς ἂν εἴποι τις σκηνί- A τας καὶ τῇ πολιτείᾳ ἀπηχθημένους, μὴ θέλοντας ὑποτάττεσθαι. [P. 86] καθ' αὑτοὺς εἶναι, ἐπειλημμένους τῶν ἡμετέρων ὀχυρωμάτων, πλὴν καὶ τὸν ἐντεῦθεν ὑποτοπάζοντας κίνδυνον, εἰ φανερῶς ἐπιτιθοῖντο, κατὰ μὲν τὸ κοινὸν καὶ καθόλου ἐνσπόνδους εἶναι τῷ βασιλεῖ, καθ' ἕνα δὲ νυκτὸς λοχῶντας τοῖς ἐκ τῶν ἡμετέρων κλέμμασι χρῆσθαι. Ἅ δὴ καὶ τῶν ἡμετέρων ἐξ ἴσου πρὸς ἐκείνους ποιούντων οὐ πόνος ἦν. Ἐκ παντὸς δὲ τρόπου τὸ ἔθνος τῶν Τοχάρων δι' ἐννοίας ἔχων ὁ βασιλεὺς ὡς ἀνυπόστατον τὴν ὁρμὴν κατὰ τὸ εἰκὸς δοκοῦν ἔχειν ἄρτι, κινῆσαν, τοὺς μὲν κατὰ τὰ ὀχυρώματα Πέρσας καὶ λίαν ὑπεποιεῖτο, ὡς θριγγοῖς ἐλπίζων χρᾶσθαι εἰ ἐπιῤῥίσειαν ἐκεῖνοι, ἐκείνοις δ' εἶχε διὰ μελέτης καὶ ἄλλως σπένδεσθαι διὰ κήδους. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ φοβερὸν ἐδόκει καὶ μόνον πρὸς ἐκείνους πόλεμον ἐννοεῖν, ὥστε καὶ ἕως ἐκείνου καὶ τοὔνομα μόνον εἰς φόβον ἡγεῖσθαι [P. 87] καὶ δεδιέναι.

Α κε'. Ὅπως εἶχον οἱ πρὶν βασιλεῖς περὶ Τυχάρους ἀκουομένους.

Πρώην μὲν γὰρ ὁ Δούκας Ἰωάννης κλέος μόνον ἐκείνων ἤκουε, καὶ κατωχύρου τὰ φρούρια σίτῳ καὶ ἅρμασιν, ὧν τὸν μὲν καὶ εἰς χρόνους προσέταττεν ἀποτίθεσθαι, βούλλαις μολυβδίναις τὸν ἐνόντα τοῖς ἐποίκοις σφραγίζων, φέροντας δ' ἔξωθεν ἐπιτάττων σιτίζεσθαι, τὰ δὲ καὶ ἀναγκαῖα ἐτίθει τοῖς κτησομένοις, ὡς ἐκείνων πᾶν τὸ εἰς περιουσίαν ὂν ὑστερεῖν. Ἡροικοδοτιῶντας γὰρ μετὰ τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τὰ ὅπλα προσέταττε καταγράφεσθαι· μηδὲ γὰρ ἔχειν εἰδέναι τί τὸ ἐξορμῆσαν τῶν σφῶν φωλεῶν ἔθνος, καὶ ὁποίοις τοῖς ἤθεσι χρᾶται, κἂν εἰρηνεύειν θέλοι κἂν μάχεσθαι. Τόσον ἦν ἄδηλον ἕως τότε τὸ ἔθνος. Παρὰ πολλοῖς δ' ἐλέγοντο κυνοκέφαλοι, καί γε διαίταις ἀπειρημέναις ἠκούοντο χρώμενοι, ὥστε καὶ ἀνθρωποφαγεῖν ἐπιστεύοντο. Θεοδώρου δὲ τὴν ἀρχὴν βασιλεύσαντος, ἐπεὶ ἐλέγοντο διὰ Περσίδος πρὸς ἐκεῖνον πρεσβεύεσθαι, καὶ ὁ λόγος ἀληθινὸς, φόβος δὲ καὶ τάραχος

B

ne rediret unde venerat, res Persarum omni alio destitutæ præsidio tandem ad Tocharos inclinarunt, tam universali consensu, ut quidam ibi jam antea segreges, quos jure quis scenitas dixerit, semper soliti a communibus abhorrere consiliis et res sibi suas habere privatim, cum aliis omnibus sponte subeuntibus imperium Tocharorum illi uni subjicere se ipsi recusarent, coacti fuerint in arces, de quibus diximus, nostri limitis recedere. Ubi satis intelligentes se haud sine suo periculo tali tempore palam inde incursaturos Romanas terras, callido consilio universim quidem ac communiter fœderatos se imperatori profitebantur, singillatim vero grassationibus nocturnis res nostrorum deprædabantur, in quo damnum nostrum haud magnum erat; nam illi limitanei strenue par pari referentes clandestinis et ipsi rapinis infidos hospites ulciscebantur et facile amissa reponebant. Omni autem ratione sibi conciliandam statuerat imperator gentem Tocharum tunc novo impetu et potentia ineluctabili motam, ut cui hostiliter irrumpenti nihil posset obsistere, eam beneficiis præoccupatam ab infestis consiliis averteret. Putavit etiam prudenter utendum illo, quem memoravi, adventu segregum Persarum in arces Romani limitis. Et hos enim blandissime delinivit officiis promissisque, scilicet speraus istis se, quasi sepe objecta, mediis usurum ad arcendam Tocharorum vim, si quando, quod a gente bellicosa barbara timeri prudentia jubebat, bellum cum Romanis quam pacem mallent. Studebat autem imperator vehementer quam arctissima necessitudine fœderis Tocharos sibi devincire, quoniam armis cum ea gente decernere rem adeo terribilem putabat, ut ne cogitatione quidem prima tenus belli cum iis suscipiendi mentionem admittendam duceret. Omninoque adeo id horribile putabat, ut vel solo prolato istorum nomine causam se habere idoneam duceret metus non ignavi et

C

D

consternationis non reprehensibilis experiundæ fatendæque.

134 25. *Ut se habuerint priores imperatores audita fama Tocharorum.*

Et antehac quidem Joannes Ducas, audita solum illorum fama, munivit arces frumento et armis. Ac frumentum quidem ea copia quæ sufficeret in usum quam longissimi temporis congeri jussit, obsignaritque singula horrea bullis plumbeis indicantibus quantum in quoque conditum servaretur. Atque ut certius is numerus constaret, præceperat eos qui id frumentum comportabant non inde ad proprium victum sumere, sed ipsis aliunde subministrari, quo interim, dum ei convectioni navabant operam, vescerentur. Armorum vero redundantem etiam numerum necessarium putabat, tale id esse genus rerum statuens, cujus nunquam affatim utentibus sit, quippe quorum etiam dum innumerabilis videbatur affluere copia, sæpe in occasione penuria sentiatur. Quare illos quibus incumbebat ex officio gratis quædam suppeditare militibus jussit adscribere catalogis suggerendarum e fisco rerum, post sacram iconem, arma cujusque generis et usus. Istius tam accuratæ provisionis prudenti huic principi causam præbuit rumor procul auditus parantis erumpere gentis barbaræ numerosæ vehementis, etiam cum nondum intelligeretur quid esset, quantum posset, cur suis latibulis exiret, quibus uteretur moribus, pacemque an bellum præoptatura videretur. Tam vulgo enim increbuerat cum horrore terroreque ad Tocharorum mentionem quasi panico istius ejusdem cæca quædam ignoratio populi, ut eos plerique caninis deformes capitibus dicerent, passimque audiretur de immani eorum genere victus, ac crederentur humanis carnibus ingluviem explere. Cum vero ad Theodorum in imperio recentem dicerentur ii ex Perside legatos mittere (nec fama mentiebatur), magnum illi ea res metum et perturbationem admovit. Decrevit tamen imperator

ἦν. Ἐγὼ δ' ὅμως ὁ βασιλεὺς τὸ φοβερὸν πλασάμενος ἐκείνους κατασοφίσασθαι. Καὶ πρῶτον μὲν προαπέστελλεν ὡς δὴθεν ἀγγελοῦντας ἐπὶ Περσίδος ὡς ἐπ' αὐτοὺς εὐτρεπίζοιτο, καὶ οἱ ταχυδρομοῦντες ἐπέμποντο. Μισθὸς δ' ἦν τοῖς ἀγγελοῦσι ταῦτα, εἰ κινδυνεύοιεν ἐνιστάμενοι καὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνυπόστατον πᾶσιν ὁμολογοῦντες ἔθνεσι, δαψιλῆ τέκνοις σφετέροις καὶ γυναιξὶ σιτηρύσια. Εἶτα δὲ τοῖς πρέσβεσι προσελαύνουσι πέμψας τοὺς ὑπαντήσοντας ὡς δὴθεν καὶ σφίσι τὰς ὁδοὺς ὁδηγῆσαι, δι' ὅτι δυσχώρων ἐξεπίτηδες τόπων ἐκείνους διαβιβάζειν προσέταττε, κἄν τις ἀποκναίων ἐριστίρη τὴν δυσχωρίαν, οὕτω πᾶσαν ἔχειν τὴν τῆς Ῥωμαΐδος γῆν ἀποκρίνεσθαι, ὡς ἑτοίμως ἐχόντων τῷ μὴ εἰδέναι πιστεύειν. Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς βασιλέα πολλὰ πονέσαντες παραγένοιντο τηνίκα καὶ ἄλλ' ἄττα φοβερὰ ὑπενόει ὡς αὐτίκα καὶ ἐκ τῆς θέας φοβήσων. Ἐπέταττε γὰρ τὰς δυνάμεις ἐν ταυτῷ συνελθεῖν; καὶ ὁπλισθέντας κατὰ φρήτρας καὶ φῦλα καὶ τάξεις, ἐν ποσοῖς τισι των ὁδῶν διαστήμασιν ἱσταμένους καταφράκτους σιδήρῳ, φόβον κατὰ παιδιὰς ἐμποιεῖν.

A Τὸ δέ γε τῆς γερουσίας καὶ ὅσον ἦν τῶν ἐν [P. 88] τέλει καὶ τῷ βασιλεῖ πρὸς αἵματος, πάντας πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐσκευασμένους καὶ στολαῖς καὶ γενναίῳ τῆς ψυχῆς παραστήματι, ὡς αὐτίκα τὸν κατὰ πόδας λαπάξοντας, πολλάκις διιόντας ἐξ ἀφανῶν ἐς ταυτὸ ξυμπίπτειν, ὡς τοὺς αὐτοὺς μὲν εἶναι ταῖς ἀληθείαις, δοκεῖν δ' ἄλλους καὶ ἄλλους καὶ μηδέποτε τοὺς αὐτοὺς, τρόπον δακτυλιδίου σφενδόνην μὴ ἔχοντος, ἤν τις βούλοιτο ἐπ' ἐκείνου τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον θεωρεῖν, ὡς τὸ αὐτὸ μὲν πολλάκις λαμβανόμενον εἶναι, δοκεῖν δ' ἕτερον τῇ μεταλλαγῇ Αὐτὸν δὲ βασιλικῶς ἐσταλμένον, μηδὲν τῶν φοβερῶν ἐλλείποντα, ἄνω που καθῆσθαι σπάθην φέροντα ταῖς χερσὶ, βήλοις τε πολυτελέσι περικεκλεισμένον, ἄλλων καὶ αὐτῶν φοβερῶν περιισταμένων, ἱκανῶν ὄντων καὶ τούτων καταπλῆξαι τὸν ὁρῶντα καθ' ἑαυτούς. B οὕτω ποιεῖν χρηματίζειν τοῖς πρέσβεσι, μακρὰν μὲν ἱσταμένοις, ὅσον εἰκάζειν τὸν βασιλέα καὶ ὁρᾷν τὰ δρώμενα, ἐξαίφνης δ' ἐξ ἀδήλου τῶν παραπετασμάτων διανοιχθέντων οὕτως ἐγγενέσθαι σφίσι βλέπειν τὸν βασιλέα ἐπὶ τοῦ θρόνου μάλα σοβαρευόμενον,

dissimulata formidine ipsos fallere. Ac primum misit certos homines qui nuntiarent in Persidem Romanorum imperatorem comparare **135** sed ad movendum in eos infestis signis. Illi alii super alios variis mittebantur quam velocissime, cum mandatis magnopere extollendi Romani imperii potentiam, ut resistere nulla quamvis fera et numerosa gens possit, in eaque affirmatione quam efficacissime inculcanda insistendi, quoad fidem facerent. Cujus rei C periculo ne deterrerentur, provisum erat magnitudine promissæ mercedis. Constituebantur quippe his qui istam operam reipublicæ navabant ampla demensa et publico et statæ perpetuoque duraturæ in alimenta pensiones, quibus si quid humanitus, ut in periculoso ministerio, pati contingeret eos qui meruerant, uxores ipsorum liberique fruerentur. Alios etiam destinavit in occursum legatorum qui monstrarent iter : sed his præcepit ut eos de industria per loca maxime aspera inviaque ducerent, excusantes soli naturam et difficultatem situs, indeque captata occasione commendantes istud ipsum ipsis exibitum officium tanquam videlicet imperator audito illorum adventu, et conscius asperitatis itinerum, multa benignitate obvios deductores viæque indices miserit. Admonueratque ut si quis forte D legatorum inter ægre superanda præcipitia rupium et saltuum perplexa offensus percontaretur, ecquis vel longo circuitu quæri posset alibi commodior transitus, constantes concordesque asseverarent nusquam quidquam tolerabilius sperandum : ubique enim similiter præruptam impeditamque terram Romanam esse, hoc siquidem facile credituros audacter indigenis affirmantibus peregre appulsos barbaros ob necessariam ignorationem tam longinquæ regionis. Quandocunque autem post multum denique laborem ad imperatorem pervenirent, excogitaverat modum objectandi eis illic scenam

plane terrificam, quæque ipsos quamlibet feros primo aspectu percelleret. Præceperat enim exercitum convenire universum, omnesque milites armatos per manipulos, cohortes, legiones, structis et digestis ordinibus, ad certa viarum intervalla stationibus descriptis, apparere cataphractos et totos rigentes ferro, insuper monitos ut artem adderent negotio, efferandaque data opera contumacia quadam oris ac superciliorum minis quasi per ludum formidinem augerent. Senatores quoque cunctos ac quotquot **136** in præcipua dignitate erant præsertim imperatori sanguinis principes, jusserat quam magnifice ac speciosissime vestitos perculiari cura majestatem ac fastum affectare, imo trucibus oculis vultuque irato feros spiritus præ se ferre velut mox obtrituros quemcunque occurrentem, sicque ire redireque sæpius, ostentare se rursusque occultare, statimque denuo intrare, ut alii aliique viderentur et numerus in speciem cresceret. Sicut enim annulum pala carentem qui secundo videt facile alterum credit, quippe non habentem quo discernatur aut unde judicet spectator eumdem unum secundo tertiove sumi, quare illi facile persuadebatur multos esse plane similes sibi succedentes, ita pronum erat exteros intrantem in aulam offerentemque se subinde senatorem aut principem eumdem pro diversis sumere. Porro ipse imperatoriis vestibus maxime augustis splendidissime ornatus præcelso residens solio, minaciter supinus, vultu ac fronte terrorem spirantibus, ensem districtum manu vibrans latebat intra septum velis undique pretiosissimis oppansis clausum, non statim conspicuus admittendis in aulam, quæ aliis varie cincta terriculis haud dubia formidine perfusura erat quantumlibet constantem audaceinque spectatorem. Traductos per istam terrorum pompam in ipso conspectu veli thronum regium tegentis mora longiuscula deti-

ὀλίγα τε εἰπεῖν καὶ ἀκοῦσαι μεταξυλογούντων τινῶν, φοβερὰ δὲ καὶ ταῦτα δυκοῦντα, ὡς μόνον λεγόμενα καταπλῆξαι. Καὶ οὕτως ἐπ' ὀλίγον ἀφοσιωσάμενον τὸν χρηματισμὸν, ἀποπέμπει διὰ τῶν αὐτῶν καὶ πάλιν δυσχωριῶν τοῖς ὁδηγοῖς ἐπαναγομένους. Τὰ γοῦν πρότερα ταῦτ' ἦσαν, καὶ οὕτω δεδιότας ξυνέβαινεν ἀντιφοβεῖν ἐκ συνέσεως· τότε δ' ὁμαλῶς καὶ ἠπίως πάνυ ἐπεχείρουν πρεσβεύεσθαι μὲν ἐπ' ἐκείνους, ἐκεῖθεν δὲ πρέσβεις δέχεσθαι, ὡς αὐτίκα καὶ κἠδη σπένδεσθαι μελετᾷν.

κς'. Περὶ τῶν κατὰ δύσιν· καὶ ὅπως Καῖσαρ προσέβαλεν ἐκ παρόδου τῇ πόλει.

Οὕτω δὲ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν κρατυνομένων καὶ κατ' ἐλπίδας ἀγαθὰς, ὄντων, τὰ κατὰ δύσιν καὶ αὖθις ἐκύμαινον. Ὁ γὰρ δεσπότης Μιχαὴλ [P. 89] μὴ εὐχερῶς φέρων στερούμενος τῶν φρουρίων καὶ τῆς χώρας ἀπεληλαμένος, ἣν ὁ θεῖος αὐτοῦ καὶ πατὴρ ὁ Θεόδωρος, ὃς καὶ βασιλικῆς ἀναῤῥήσεως κατὰ δύσιν ἠξιώθη τοῦ Ἀρχιδῶν ταινιώσαντος Ἰακώβου, ἱδρῶσι πλείστοις καὶ σπάθῃ ἐκσπάσας τῶν Ἰταλῶν τοῖς ἰδίοις προσεποιήσατο, τούτων μὴ φέρων ὁ Μιχαὴλ στερούμενος ἀνελάμβανέ τε τὰς πρὸς τὸν βασιλέα συνθήκας, καὶ τὰ κατὰ δύσιν ὑποποιούμενος εὐχερῶς πρὸς ἑαυτὸν διὰ τὸ καὶ ἄλλως τῶν ὄυτικῶν εὐρίπιστον ἔπειθεν ἀποκλίνειν αὖθις. Διὰ ταῦτα τὸν μὲν δεσπότην ὁ βασιλεὺς Ἰωάννην, σπουδῇ τὰ φωσάτα λαβόντα, προσέταττε τὸν πόλεμον πρὸς ἐκεῖνον ἐκφέρειν· ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Σικελικῆς ῥηγικῆς ἐξουσίας πολλὰ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῆς νέας Ἠπείρου προσεσφετερίσαντο, πέμπει κἀκεῖσε τοὺς ἀντιταξομένους. Καὶ δὴ τῷ Καίσαρι Ἀλεξίῳ τὸ Σκυθικὸν παραδοὺς σὺν οὐ πολλοῖς ἄλλοις πρῶτον πρὸς Θρᾴκην ἐξώρμα, τὰ κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα καλῶς ὡς εἶχε διαθησόμενον, ἐν δευτέρῳ κἀκεῖνα τιθέμενος. Τὸ γὰρ Βουλγαρικὸν οὐκ ἤθελεν ἠρεμεῖν, καὶ μᾶλλον κατ' ἔχθραν καὶ μῖσος τὸ πρὸς βασιλέα, τῆς πρώτης τῶν θυγατέρων τοῦ Λάσκαρι Θεοδώρου καὶ βασιλέως Εἰρήνης τὸν σύζυγον Κωνσταντῖνον, ὃν καὶ βασιλέα Βουλγάρων ὁ λόγος ἐδείκνυ, μάλα θερμῶς ἐξοτρυνούσης κακοῦν τὴν χώραν, ἀντίποινα δῆθεν ὧν ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννης ἔπασχε. Τῷ γοῦν Καίσαρι προστεταγμένον ἦν πρὸς βασιλέως ἐπιστάντι τοῖς τῆς Θρᾴκης μέρεσι καὶ τῇ πόλει προσσχεῖν ἐκ παρόδου, καὶ ἐπισεῖσαι μὲν ἀπειλοῦντα τὸ ξίφος τοῖς Ἰταλοῖς, μὴ μὴν δὲ καὶ ὁτιοῦν, πράττειν· οὐ γὰρ ἱκανῶς εἶχε τῶν στρατευμάτων. Ὡς γοῦν τὴν Καλλίου ὁ Καῖσαρ περαιωθεὶς κατέλαβεν, ἔγνω πρότερον ἢ τοῖς κατωτέρω προσσχεῖν, κατὰ Σηλυβρίαν γενέσθαι, καὶ τῇ πόλει ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν [P. 90] προσεγγίσας (μηδὲ γὰρ εἶναι κωλύμην ἁπάντων τῶν ἐκεῖ τῷ βασιλεῖ ὑποτεταγμένων) κατοπτεῦσαι μὲν καὶ ταύτην ὡς εἶχε τότε καὶ μαθεῖν τὰ τῶν ἐντὸς πῶς

nuit : tum suspensus expectatione sollicita repente aulæis undique reductis angusta illa et verenda, de qua dixi, majestate perculit; jussos dehinc dicere quæ vellent contemptim aliud agens audivit, cuidam identidem aliquid in aurem insusurranti partem attentionis commodans. Ubi perorarunt, perpauca eaque minacia respondit. Ita dimissos imperat extra limitem per easdem confragosas 137 et præruptas vias duci. In hunc modum tunc ille suspectam arrogantiam gentis barbaræ simulata prudenter superbia retundere sategit, utili tum consilio. Sed aliud secuta post tempora poposcerunt. Quare non minus sapienter qui postea imperarunt, Tocharos et exceperunt venientes humanius et vicissim honorificis legationibus convenerunt, omni eos ratione sibi consiliare satagentes et fœdere quam arctissimo conjungere.

26 *De rebus Occiduis; et ut Cæsar obiter urbem tentaverit.*

Sic Orientalium provinciarum statu qua pace in præsens qua spe bona in posterum firmato, res Occiduorum tractuum fluctuare denuo cœpere. Nam Michael despota iniquo animo ferens privatum se arcibus et expulsum regione, quam patruus ejus et pater Theodorus (qui etiam acclamatus in Occidente imperator fuerat, coronante ipsum Jacobo episcopo Achridensi) multo sudore armata manu extortam Italis suæ ditioni adjecerat, his, inquam, se spoliatum Michael non ferens revocavit quæ paulo ante imperatori promiserat, et Occiduas gentes rursus ad se trahere aggressus facile ad defectionem impulit leves ac faciles populos. Ob ea imperator despotam Joannem jussum statim exercitum educere ad Michaelem bello urgendum misit. Præterea quoniam missæ copiæ a rege Siciliæ multa Illyrici et novæ Epiri loca sibi subjecerant, destinavit etiam illuc qui ipsis obstiterent. Alexium insuper Cæsarem, Scythis et auxiliaribus cum aliis non multis copiis traditis, primum in Thraciam immisit, cum mandatis ut invigilaret Orestiadi ejusque securitati quam 138 posset optime prospiceret. In quo tamen aliud præcipue spectabat. Videbat enim Bulgaros in apparatu esse novarum rerum, Irene videlicet Theodori Lascaris, qui nuper imperaverat, filia Constantino, quem regem Bulgarorum factum superius diximus, nupta, virum instigante in Palæologum nunc imperantem, et ardenter urgente ad irrumpendum in terras ditionis ejus, sicque repetendam ultionem injuriæ quam ab ipso patiebatur Joannes frater ejusdem Irenes contra fas et pacta redactus in ordinem. Mandaverat porro imperator Cæsari ut, cum attigisset partes Thraciæ, urbi ex propinquo minaretur, obiter id quidem et tentandi potius terrendique Italos gratia quam expugnandi spe : non enim habebat idoneum tantæ rei apparatum aut exercitum. Ut igitur trajecto Cæsar freto Calliopolim tenuit, decrevit priusquam inferius descenderet, accedere Selybriam et inde a partibus Occiduis prope se admovere Constantinopoli (nihil enim erat quod id vetaret, cunctis ab illa parte imperatori subjectis), et sic e vicino contemplari quo tunc illic statu res essent exploraretque Latinos urbem tenentes, quid animi et virium haberent, voluntarios quoque, de quibus diximus,

ἔχοιεν, ἰδεῖν δὲ καὶ τοὺς θελληματαρίους, οὓς καὶ ὁ λόγος προέγραφε, καὶ ὁμιλῆται τὰ οἱ δοκοῦντα περὶ τῆς πόλεως. Ἔλθων οὖν καὶ σκηνώσας ἐν τοῖς περιπολίοις προσεκαλεῖτο κρυφηδὸν τοὺς δοκοῦντας ἐκείνων, καί γε κατεπίστευε σφίσι τὰ κατὰ νοῦν, ὑποτείνων κἀκείνοις ἐλπίδας, εἰ συνεργοῖεν, τὰς μείζους. Τῶν δὲ καιρὸν ἔχειν εἰπόντων ὡς ἐγκαίρως ἐπιθησομένων (τὸ γὰρ τῶν Ἰταλῶν πλῶϊμον ὅσον ἦν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ Δαφνουσίας ὡς ἀλῶσαν τὴν νῆσον χωρεῖν, καί γ' ἐπὶ πλείσταις ἡμέραις προσταλαιπωρεῖσθαι καθήμενον, ὄχλον δ' ἄλλως εἶναι τὸ κατὰ πόλιν καὶ πολέμων ἀπείρατον), ταῦτ' εἰπόντων καὶ τὰ πιστὰ διδόντων ὡς συνεργήσουσιν (ὁμονοήσειν γὰρ σφίσι καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπὶ τοῦτο), ὁ Καῖσαρ αὐτίκα, ὅτε μὲν πρὸς τοὺς ἀπ' ἐκείνων λόγους ἀπεῖδε καὶ τὴν προθυμίαν ἐώρα ὡς ἑτοίμως ἐχόντων προσβοηθεῖν, ἐθάρρει τὴν προσβολήν, ὅτε δὲ πρὸς τὸ τῆς ἐγχειρήσεως δυσχερὲς αὖθις ἀπέβλεπε καὶ τὸ κινδυνῶδες τοῦ πράγματος, εἰ οὕτω μετ' ὀλίγων καὶ ἐκ παρέργου πόλιν τοιαύτην, ἣν καὶ πολλαὶ δυνάμεις οὐχ ἑλεῖν ἠδυνήθησαν, αὐτὸς ἐν ἀκαρεῖ παραστήσεται, κατώκνει καὶ ἀνεβάλλετο. Ὅμως καὶ τοὺς λόγους λαμβάνων ἐν κοινῷ τὸ πρακτέον ἐτίθει. Κἀν-

A πειδὴ ὁ ἀνεψιὸς ἐκείνου Ἀλέξιος ἐπέκειτο προσβιάζων, καί τις τῶν θελληματαρίων Κουτριτζάκης τοὐπίκλην μετὰ θαρρούς ὅπως πραχθείη λέγων τὸ ἔργον ὑφίστατο (τὸ γὰρ εἰμαρμένον ἄφυκτον ὥσπερ ἐμψύχοις οὕτω καὶ πόλεσιν), ἀναθαρρεῖ τε κἀκεῖνος, καὶ πρὸς τὸ κρατῆσαι μετέωρος ἦν. Ὅθεν καὶ τῶν ἄλλων μαθόντων τε καὶ συμφωνησάντων ἑτοίμως συγκαταπρᾶξαι οἱ τὸν λόχον, αὐτὸς μὲν ἄλλοτε μὲν περιῄει καὶ τὸν τόπον ὡς εἰκὸς κατεσκέπτετο, τότε δὲ τὴν ὑποψίαν διαφυλαττόμενος ἐκποδὼν ὤν, τοῖς ὑποβαλλομένοις προσέχων, εὖ εἰδὼς τῶν τόπων συνήει, καὶ προσεσκέπτετο ὅπως ἄριστα γένοιτο καὶ μετὰ σπουδῆς τὸ μελετώμενον σφίσι, μή πως καὶ ἀντιλλαξάντων

B τινῶν τὸ ἐν κρυπτῷ φιλοραθείη.

κζ' Ὅπως ἑάλω ἡ πόλις τοῖς Ῥωμαίοις.

[P. 91] Ὡς γοῦν ἔστη τὸ πᾶν τῆς βουλῆς, καὶ ὁ καιρὸς ἐτάττετο νυκτὸς γὰρ τὴν ἐπιβουλὴν συνοίσειν καὶ ἐκ τοῦ ἀφυλάκτου μὴ προσδοκώντων ἔγνωσαν. Κἀκείνοις μὲν μέλον ἦν ἐπαναβεβηκότας τὸ τεῖχος διὰ κλιμάκων ἀψοφητὶ τοὺς φυλάττειν τε τεταγμένους καταβάλλειν ἄνωθεν καὶ τὴν τῆς πηγῆς πύλην ἀνοίγειν σφῆνας ἐμβαλόντας, τὸν ἐκ λίθων μόνων προσαρμόζοντα ταύτῃ τοῖχον κατερηριφότας πρότε-

videre, agereque cum illis quæ opportuna videbantur ad spem urbis aliquando recuperandæ. Cum igitur accessisset et in ipsis suburbiis tabernacula fixisset, clam vocavit præcipuos eorum, et ipsis confidenter quid in animo haberet aperuit, ostentans eis spes maximi proventuri ipsis commodi, si conferre operam vellent. Quibus admonentibus nunquam opportuniorem quam nunc esset offerri posse occasionem capiendæ urbis, quoniam quantum in ea prius **139** navalium copiarum Itali habuerant totum aberat, procul indo occupatum in oppugnanda insula Daphnusia, quam multis jam diebus multa sua ærumna obsiderent (superesse tantummodo in urbe vulgus imbelle), his ille auditis, et accepta fide cooperaturos pro virili ad expugnationem voluntarios (consentientes enim sibi cæteros habebant qui loquebantur), non mediocriter animatus ad audendum est : facibat quippe istorum et significata verbis et declarata vultu signisque cæteris alacritas, procinctorumque ad strenue juvandum ardor eminens, ut non usquequaque temerarium id coeptum videretur. Mox tamen cum ad difficultatem negotii mentem adverteret, cumque reputaret secum quanti periculi alcam jaceret, si cum tam paucis, obiter et consilio citra præviam deliberationem in arena capto, urbem tantam aggrederetur, quam paulo ante universæ vires imperii frustra oppugnassent, cunctabatur, et quærendum amplius putabat quid tali occasione esset agendum. Cum autem vocatis super ea re in concilium ducibus Alexius ejus patruelis ad persuadendam oppugnationem vehementer incumberet, et quidam ex voluntariis cognomento Cutritzaces fortissime in eam sententiam loquens operis etiam successum in se reciperet (inevitabilis efficaciæ videlicet sunt decreta

C cognoverunt, impense probantibus, expedientibusque pro se quoque impetum ad omnem sive insidiandi sive irruendi necessariam operam, ipse **140** quidem interdum circuibat lustrans exploransque, ut par erat, cuncta, identidem autem, ne suspicionem Latinis urbem tenentibus moveret, recedens removensque se a conspectu, semper iis quæ suggerebantur attendens: ibat enim una cum ipso idem ille Cutritzaces peritissimus locorum, pariter cuncta circumspiciens. Providebant autem ambo simul ut quam optime quamque celerrime quod meditabantur fieret : periculum enim erat in mora, ne aliquid alicunde sentientes custodes mœnium vociferarentur et quod clam parabatur palam proderent.

D

27. *Ut urbs capta sit a Romanis.*

Ut igitur de omnibus convenit quæ conducibilia ad successum negotii sunt visa, et constitutum tempus est (noctu enim et ex improviso supervenire minime opinantibus decreverant), suis quique partibus strenue defungendis intenti expectabant signum. Aliis enim cura demandata est conscendendi sine strepitu scalis admotis muro, eoque superato quos ibi custodes reperirent superne extra dejiciendi, ac portam cui a fonte nomen est patefaciendi, cuneis impactis, ubi obductam ostio maceriam prius diruissent. Cæsari vero reservatum excitatos per noctem et pransos paratos secum trahere

ρον, τῷ δὲ Καίσαρι τοὺς στρατιώτας διὰ νυκτὸς ἐφελκόμενον ἑτοίμως εἰσβάλλειν καὶ κατὰ τὴν ἀνοιλθεῖσαν πύλην εἰσέρχεσθαι. Εὐθὺς τῆς ὡρισμένης νυκτὸς ἐπιστάσης οἱ μὲν ἦσαν πρὸς τοὐργῳ, καὶ τόπον εὔθετον στοχασάμενοι ἐκεῖσε προσῆγον τὴν κλίμακα, εὐφυλάκτως τὸ σύμπαν ἔχοντες, μή πως τοῖς φύλαξι φωραθεῖεν καὶ τὴν θήραν ἀνασοβήσωσε, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μέγιστος αὐτοῖς κίνδυνος ἐπιστῇ, εἰ ἀλῷεν ἐπιβουλεύοντες. Καῖσαρ δὲ τῆς νυκτὸς ἐκείνης τὸ Σκυθικὸν καὶ ὅσυν ἦν ἄλλο λαβὼν ἠπείγετο πρὸς τὴν πόλιν, καὶ ἐπεὶ πρότερον ἢ τοῦ πράττειν ἐκείνους ἔρθασαν καὶ ἡ νὺξ ἀργοῦσι παρώχετο, περιδεῶς εἶχε πρὸς τὴν ἀργίαν καὶ ἀντεπιβουλὴν ὑπώτευεν. Ἀλλ' ὁ Κυτριτζάκης ἀνελάμβανέ τε τῆς δειλίας ἐκεῖνον καὶ ἐλπίζειν εὐθαρσῶς παρεῖχεν ὡς ἐκείνων τι πραττόντων ἐντός. Οὐ μὴν δὲ καὶ ὑποψίας ὁ Καῖσαρ ὑφίετο· ποῦ γὰρ καὶ ὑπενόησεν ἀργεῖν ἐκείνους ἐφ' ᾧ κατερείπειν τὸν ἐπὶ τῇ πύλῃ τῆς πηγῆς ἐκ λίθων ξηρῶν ἐπιτειχισμόν; ὅθεν καὶ ἐμφανεῖς προὐξεδέχετο τοὺς κινδύνους, καὶ δῆλος ἦν χλευασθεὶς ἁλώων. Ὁ γὰρ θεραπεύειν ἠλπισμένος ἐπίβουλος ὑποπτεύετο, καὶ συνδέειν ἐδοκίμαζε τὸν ἀναλαμβάνοντα ὡς συνειδότα τοῖς ἐντὸς τὴν ἐπιβουλήν. Ὅθεν καὶ συνέδει διδόντος ἐκείνου καὶ ἕτοιμον ἑαυτὸν παρεχομένου παθεῖν ὅ τι βούλοιτο, εἰ ἐκεῖνοι ἐπιβουλεύοιεν. Συγκατῆγε δὲ τοῖς λεγομένοις καὶ ὁ Ἀλέξιος ἐπιβαρύνων τὸν θεῖον καὶ τὸ δέος ἀποκρουόμενος. Καὶ ὁ μὲν περὶ τὴν μονὴν τῆς πηγῆς προσεκάθητο, τὸν στρατὸν κατέχων σιγῇ καὶ μετέωρος ὢν πρὸς τὸ σύμβολον (τὸ δ' ἦν ἡ τῶν βασιλέων εὐφημία ἐπὶ τοῦ τείχους ὑψηλοφωνεῖσθαι μέλλουσα)· [P. 92] οἱ δὲ ἡσύχως καθ' ὕνα ὑπαναβάντες τὰς κλίμακας προσπαίουσιν εὐθὺς τοῖς φρουραῖς κοιμωμένοις, Ἰταλοῖς γε οὖσι, καί σφιν οἱ ἐπιόντες ὕναρ ἐπέστησαν φοβερόν· εὐθὺς γὰρ τοὺς μὲν μηδ' αἰσθομένους ἐκπυδῶν κατασχόντες ἐρρίπτουν, σφάττοντες πρότερον, τοὺς δὲ καὶ τῆς ταραχῆς ἐπαίοντας καὶ πρὸς φυγὴν τρεπομένους φθάνοντες κατεσπάθιζον, ὡς μηδ' ἄγγελον τῶν δρωμένων ὑπολελεῖφθαι, ὅπου γε καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ κωλύσοντος φόβον ἐνίκων αἱ προθυμίαι, καὶ δῆλοι ἦσαν, ἤν τις ἀντισταίη, μαχούμενοι. Ἐλθόντες δὲ πρὸς τὴν τῆς πηγῆς πύλην καὶ ταύτην ἀναπεφραγμένην εὑρόντες λίθοις κατέσπων εὐθέως, κἀκ μέσου ποιοῦντες τοὺς λίθους δίοδον τῇ στρατιᾷ ἑτοίμαζον εὐμαρῆ, εἶτα δὲ καὶ σφησὶ χαλ-

milites, quos opportune immitteret et per apertum ostium cum ipsis irrumperet. Statim ergo ut condicta nox adfuit, illi quidem in opere præscripto versabantur, clam scalis erectis idoneo ac solerter delecto loco, cautionem adhibentes summam, ne custodibus indicium sui darent, et quam venatum ibant prædam strepitu intempestivo terrerent præmature moverentque. Ad quam sedulitatem cavendi excitabantur magnitudine proprii periculi, utique quibus certa pernicies impendebat, si interciperentur in ipsa molitione insidiosi assultus. Cæsar porro per eam noctem sumptis secum Scythis et cunctis aliis copiis 141 festinabat urbem versus. Et quoniam ad viciniam portæ cum suis prius pervenit quam alii perfecissent id quod facturos ipsos convenerat, et nox ipsis cessantibus abibat, male cœpit metuere ne cujus magni mali aut causa aut effectus esset ista cessatio. Contrarias videlicet insidias et ancipitem proditionem suspectabat. Verum Cutritzaces revocabat eum ab illo metu quantum poterat, et spem optimam ut conciperet orabat, affirmans aliquid omnino facere intus eos qui murum conscenderant. Nec tamen illum audiens a suspicione conquiescebat Cæsar: comminisci enim non poterat ubi et quamobrem tam diu feriarentur, nec quod statim facturos spoponderant, adhuc dissipassent murum subitarium e lapidibus temere congestis sine cemento retro portam fontis erectum. Quæ maxime res inquietissimum illi terrorem admovebat magni a mox erupturis hostibus periculi. Itaque vultu haud dissimulabat mœrorem quasi seræ pœnitentiæ, quod illudi sibi ac fucum fieri seque ac exercitum fraude in insidias trahi passus esset. Quem illi errorem qui demere consolando conabatur, adeo parum proficiebat, ut sese potius ipsum tanquam doli successum fallaci sermone promoventem ei suspectum redderet. Quare statuit eum veluti conscium insidiarum constringere custodiendumque suis dare, quod et fecit volente ipso ac se paratum exhibente ad quidvis supplicii subeundum, si quidquam insidiarum ab iis qui jam urbem intraverant strueretur. Comprobabat quæ a Cutritzace fidenter ea occasione dicebantur Alexius, confirmans similiter patruum, et ut metum deponeret adhortans. Ergo ille circa monasterium ad fontem situm quiescebat, continens exercitum silentio, et intentus observando signo de quo convenerat. Erat autem id acclamatio, qualis fieri imperatoribus solet, supra murum edita voce sublata et late intelligibili. Illi porro tranquille magnaque 142 vitandi strepitus cura, singillatim consensis scalis, offendunt statim custodes dormientes (Itali hi erant) et terribile illis somnium portant: subito enim eos nec sentientes corripiunt ac deturbant deorsum, jugulatos prius. Socios vero quosdam ipsorum, qui tumultu excíti fugam expedichant, præoccupantes concidunt gladiis, ut nemo superesset qui nuntiaret quæ gerebantur. Nempe jam motum, quo mœnia timide subeuntes æstuaverant, ne qua vi majore ab incepto prohiberentur, nunc demique alacritate animorum ac fortitudine successu aucta vicerant exstinxerantque, planeque præ se ferebant se quemvis, qui adversaturus se objiceret, armis ultro adoriri non dubitaturos. Progressi ad portam fontis, et hanc maceria retro obstructam reperientes, diruunt eam statim abstractis dejectisque lapidibus raptim congestis ac temere superstructis, quibus constabat, ingressum irrupturo mox exercitui latum et inoffensum ea opera pandentes. Deinde autem cuneis æneis cardines valvarum demolientes revellunt. Forte præsens adfuit hoc illis

κέυις τοὺς βαιροὺς τῶν πυλῶν ἐκκρούσαντες κατα- A σπῶσι. Καὶ εὐθὺς, ἔτυχε γὰρ παρὼν ἐκεῖσε καὶ τῶν ἱερωμένων ὁ Λακερᾶς, ἐκ τῶν θεληματαρίων ὢν καὶ αὐτὸς καὶ συνεργῶν ἀνδρικῶς, ὑπαναβαίνει τὸ τεῖχος σύναμα Γλαβάτῳ τινὶ καὶ λοιποῖς ἑτέροις. Οὐδὲ γὰρ ἔτι ἑτοῖμα, καὶ ἡ φωνὴ συναπεσβέσθαι τῷ δέει ἐγγὺς ἐκινδύνευεν, ὅπου γε καὶ τὸ τεῖχος δοκεῖν ὁ φόβος ἐδίδου κραδαίνεσθαι, ὡς καὶ καταπίπτειν τὸν μέγα φωνήσοντα τὴν τῶν κρατούντων εὐφημίαν. Ὅμως παρακρατούμενος τοῖς ἑτέροις τρεμούσῃ φωνῇ τὴν βασιλικὴν ὑπεσήμαινε, καὶ συνῄχουν οἱ κάτω τοῖς ἄνω, καὶ ἡ φωνὴ διήρετο καθόσον ἦν ὑψηλότερον. Τότε καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Καίσαρα τὴν φωνὴν καραδοκοῦντες ἀκούσαντες ἐκπηδῶσι τοῦ λόχου, καὶ ἅμα τάχει ἀπτέρῳ ἐπὶ τῆς πύλης ἐχώρουν, καὶ προκαταλαβόντες εἰσχέονται παμπληθεί. Ἔτι δ' ὑπ' αὐγαῖς ταῖς πρώταις τῆς ἡμέρας οὔσης ἐξαίφνης τὴν χώραν κατέβαινον καὶ ἐπόρθουν τὸ προστυχὸν σκυλεύοντες. Τὸ δέ γε Σκυθικὸν εὐσυνέτως μὴ σκεδαννύμενον εἶργον τὸ προσγινόμενον ἐκ τῆς πόλεως πλῆθος, εἴ που συσταῖέν τινες μαθησείοντες τὸ γινόμενον πλάσματι γὰρ τὸ πραχθὲν ἐῴκει λεγόμενον. Ὁ μέντοι γε Καῖσαρ στρατείαις πολλακις ἐσχολῇ προσέβαλεν, ἕως τῆς ἡμέρας ὑπαυγασάσης τέλεον μάθοι τὴν ἐντὸς δύναμιν ἀκριβέστερον. Μεταλαμβάνει δὲ τὴν δειλίαν ταύτην ἕτερος θόρυβος, ἱκανῶν Ἰταλῶν φανέντων ἐν ὅπλοις καὶ ἰσχυρῶς φαινομένων ἔχειν ἀμύνειν. Ἐγγὺς δ' ἐλθεῖν ἐκινδύνευε διὰ ταῦτα πάλιν τραπέσθαι τε καὶ τὴν πρᾶξιν ἀναβαλέσθαι· οὐδὲ γὰρ εἰς μάχην οἱ εἰσελθόντες ἀξιόχρεῳ ἐνομίζοντό οἱ, μόλις εἰς πεῖραν καὶ λόχον ἀρκέσοντες. [P. 93] Ἀλλὰ προστίθενται τούτοις καὶ οἱ θεληματάριοι, καὶ ἄλλως μὲν θαρραλέοι ὄντες, ὅμως δὲ καὶ ὁ περὶ τῶν ὅλων κίνδυνος τότε καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς σφᾶς ἐποίει ἀνδρίζεσθαι, ὡς μὴ περιεσομένους ἂν κρατοῖεν οἱ Ἰταλοί. Τῷ τοι καὶ συσταθέντες καὶ ἑαυτοὺς ἀρτύναντες ἀντεῖχον καὶ περιῆσαν, ὀλίγους μὲν ἀποβαλόντες, ἐνίκων δὲ καὶ κατετροποῦντο, καὶ νῶτα διδόντας τῷ εἰς φυγὴν τραπέσθαι ὑποδῦναι σκότος ἐποίουν, ἔνθα ἂν καὶ σωθεῖεν. Τότε τοιγαροῦν τὸ μὲν Σκυθικὸν ἀνέδην ταῖς σκυλεύσεσιν ἐπεβάλοντος, καὶ ἀποθήκαις τῶν χρειωδῶν προσπαίοντες ἐνεφοροῦντο τῶν ἀναγκαίων. Ὅμως δέ γε καὶ πάλιν ἀμφὶ τὸν Καίσαρα συνελέγοντο τῆς ἡμέρας πολλάκις, καὶ περιτειχιζόμενοι τοῦτον ἐφρούρουν τε καὶ ἐφρου-

B

agentibus sacerdos quidam nomine Laceras, e gente et ipse voluntariorum; qui ubi ad portæ demolitionem viriliter cooperatus ipsis esset, murum conscendit cum quodam Glabato nomine et aliis reliquis. Sed terror cum tantus constrinxerat ut vix exprimere posset vocem; parumque aberat quin ea in faucibus metu exstincta condictæ acclamationis signum edere nequiret: nam etiam murus, postquam in eum ascendit, tremere ipsi utique turbato videbatur et totus concuti. Quare opportunus ei confirmando fuit comitatus aliorum, qui misere formidantem ne, simul vocem attolleret in constitutam acclamationem Augustorum, de muro statim præceps caderet, sic adhortationibus undique instantes animarunt, sicque amplexando tenendoque a vano periculo ruendi ex alto securum fecerunt ut conari tandem auderet, ac tremente quidem intermortuaque voce, solemnem formulam bene precandi Augustis utcunque pronuntiaret. Responderunt statim qui 143 infra murum erant, et vocem superne acceptam multiplicam robustius frequentarunt, quæ late jam clareque audita ubi Cæsarem cum suis id ipsum exspectantes admonuit, exsiliunt ex insidiis et volucri celeritate ruentes ad portam per eam occupatam densi subeunt. Hora erat dilucescentis primulum dici, quando ingressi urbem milites Cæsaris incursare regionem primum obviam ac diripere cœperunt, spoliantes quotquot occurrerent. At Scythicæ copiæ, prudenti sane consilio, militariter ordinatæ perstiterunt, submoventes affluentem e reliqua urbe multitudinem, sicubi coeuntes quidam consisterent cupidi cognoscendi quid gereretur: non enim fidem faciebant qui rem ut erat narrabant. Cæterum Cæsar longo usu rerum bellicarum edoctus, sæpeque ac diu versatus in expeditionum et oppugnationum periculis, indeque reputans quam sit anceps et erroribus perniciosis obnoxia res expugnatio urbium, sapienti cunctabundus metu nonnisi caute ac pedetentim procedebat, exspectans dum adulta jam die plene ac certo cognosceret quantum intus esset copiarum. Quam ejus progrediendi timiditatem alius continuo tumultus excepit. Italis videlicet sat magno numero apparentibus in armis ea specie ut fortissime viderentur pro urbe liberanda pugnaturi. Hi cum se admovissent propius Cæsari parum abfuit quin ille receptui caneret opusque relinqueret inceptum: non enim ipsi videbantur, quos in urbem induxerat, resistendo pares, quippe quos vix ad tentandum ex insidiis insultum sufficere putabat. Verum iis se adjunxerunt voluntarii fortes alioquin et bello boni, tunc autem audaciores facti certitudine impendentis ipsis extremi periculi, 144 si res eo loci deducta omitteretur: neque enim erat dubium quin, si eo periculo incolumes Itali defungerentur, gentem sibi obnoxiam, quæ ipsos esset perdere conata, pari exigenda tam acris injuriæ vindicta funditus perderent. Coeuntes igitur magno numero instruentesque sese in aciem egregie restiterunt, tandemque superiores, paucis suorum amissis, vicerunt fuderuntque hostes, et tergo vertere compulsos in latibula cuique nota compulerunt, ubi tenebrarum beneficio vitam servarent. Tunc demum secure ac palam Scythæ congerendis ex hoste prædis spoliisque operam dederunt, et in apothecas rerum ad victum paratarum incurrentes expleverunt se cibo potuque, sic tamen ut rursus circa Cæsarem se subinde congregarent ipsumque vallarent, ac vicissim ab ipso copiisque quas ducebat protegerentur, ac sic omnes, si qui de novo adversariorum apparerent, eos alacriter

C

D

ροῦντο, ὡς, εἴ τινες φανείεν, εἰσῴαλοῦντες προθύμως. Ὁ δέ γε βασιλεὺς ἐκείνων ὁ Βαλδουῖνος, ἐκπλαγεὶς οἷον ἀκούσας καὶ τῶν φρενῶν ἔξω γενόμενος, οὐδὲν ἀλλ' ἢ πρὸς τῷ φυγεῖν ἦν. Καὶ δὴ καταλιπὼν τὰ τῶν Βλαχερνῶν ἀνάκτορα ὡς οὐ δυνατῆς δοκούσης ἀμύνειν τῆς γῆς, δρόμῳ χωρεῖ (ἐπίστευε γὰρ τῇ θαλάσσῃ πλέον) πρὸς τὸ μέγα παλάτιον, καὶ ὡς εἶχεν, ἀφεὶς μὲν καλύπτραν, ἀφεὶς δὲ καὶ σπάθην, τὰ τῆς αὐτοῦ βασιλείας σύμβολα, νηὶ καταβὰς πιστεύει τὴν σωτηρίαν. Τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης οἱ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπιστάντες φάλαγγος ἐφ' ᾧπερ εὑρήσειν καὶ καθέξειν τὸν βασιλεύοντα, τῆς φυγῆς ἐχρῶντο συμβόλοις, καὶ ἀπεθάρρουν πλέον ἐντεῦθεν δραπέτου γεγονότος τοῦ ἐπὶ τῷ φυλάσσειν τεταγμένου, τὴν δέ γε καλύπτραν καὶ τὸ ξίφος ἀναλαβόντες ἀπαρχὴν αὐτάρκη ταῦτα τῶν κατὰ πόλιν λαφύρων καὶ ἀκροθίνιον ἐποιοῦντο. Καὶ ἅμα σημεῖον ἦν τοῖς ἐπ' ἐκείνῳ θαῤῥοῦσιν ὡς οὐδὲν ἐκεῖθεν ἀγαπήσαντος φεύγειν ἔχοιεν. Ἐπεὶ δ' ἕκπυστον ἐγένετο τῷ πραχθὲν, αὐτῶν γε καὶ ἔτι κατεπτηχότων καὶ μὴ καθαρῶς πιστευόντων ἔχειν τὰ ἐν χερσὶ κρατούμενα, ἀφικνεῖται ταχέως καὶ ἐπὶ τοὺς περὶ τὴν Δαφνουσίαν φήμη γε οὖσα καὶ θεὸς ἡ φήμη, καὶ ἅμ' ἧκουσαν διεπεφωνήκεσαν, περὶ ταῖς σφετέραις γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατορρωδήσαντες· Ὅμως ἐτάχυναν ἐπιστῆναι καὶ ὡς εἶχον ἀμῦναι· περὶ γὰρ τριάκοντα καὶ πρὸς, λόγος ἔχει, μακραῖς ναυσὶ μονήρεσί τε καὶ τριήρεσι κατὰ Δαφνουσίας χρήσασθαι. Ταύταις ἁπάσαις ταχυναυτούσαις ἠπείγοντο πρὸς τὴν πόλιν, ἅμα θαῤῥοῦντες καὶ τῷ ἐκ Σικελίας μεγίστῳ πλοίῳ πολλοὺς ἔχοντι τοὺς ἐπιβάτας, ὡς καὶ αὐτοὺς συναμύνειν τῷ γένει καὶ τοῖς ἐπιοῦσιν ὁμάσε χωρεῖν. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσιν ἠπείγοντο, [P. 94] ὁ δὲ Καῖσαρ προαισθόμενος τούτων τὴν ἔφοδον τοὺς Ῥωμαΐζοντας προσκαλεῖται, οἳ καὶ ὡς Ῥωμαῖοι ἐνόντες ἄκοντές τε συνήργουν τοῖς ἡμετέροις. Ἦν οὖν τότε οἰκεῖος τῷ Βαλδουίνῳ θεράπων ὁ Φύλαξ λεγόμενος Ἰωάννης, ἀνὴρ βαθὺς καὶ τοῦ φρονεῖν εὖ ἥκων εἰς τὸ ἀκρότατον, ὃς καὶ βουλὴν εἰσάγει τότε μάλα καιρίαν καὶ τῷ καιρῷ πρόσφορον, ἣν κἂν ἄλλος εἰσάγειν ἀπώκνησε πρὸς τὸ τοῦ πράγματος ὀλέθριον ἀποβλέψας. Εἰδὼς γὰρ ἐκείνους μαχομένους ἐξ ἀνάγκης καὶ ὑπὲρ δύναμιν ὑπέρ τε γυναικῶν καὶ γνησίων οἴκων τε καὶ περιουσίας ἁπάσης, καὶ συὸς τρόπον ἐπιτεθησομένους ὑπὲρ αὐτῶν ὥστε ἢ περιγενέσθαι ἢ μὴν πεσεῖν εὐκλεῶς, εὐβούλως μερίζει τὴν χρείαν, καὶ πῦρ μὲν ἐμβαλεῖν ὑποτίθεται,

adorirentur. Cæterum imperator Latinorum Balduinus consternatus audito urbis captæ casu, et mentis impos factus, nihil nisi fugam meditabatur: et relicta regia Blachernarum, nihilque ad salutem spei amplius in terra constituens, cursu contendit ad magnum palatium: mari enim plus fidebat, et ut erat, amisso capitis tegmine abjectoque ense, ipsius insignibus imperii, navi raptim conscensa salutem credidit. Ea porro die duces Romanæ phalangis, quo militum studia incenderent ad investigandum capiendumque Latinorum imperatorem, palam ostentarunt imperii ejus insignia, quæ quod in hostium manus venissent judicio erant fugisse ipsum. Quæ res etiam valebat ad augendos **145** Romanis animos, utique qui viderent inde non difficile negotium restare absolvendæ expugnationis urbis quam is cui proprie incumbebat ex officio tueri ac propugnare deseruerat. Tegmen ergo regium capitis et ensem imperatoris fugientis tanquam primitias spoliorum urbis captæ et votivum anathema consecrarunt palam appendentes, id quoque consecuturi ut isto spectaculo fiducia omnis Byzantinis excuteretur, si quam in Latinorum opibus tanquam idoneis ad ipsos defendendos collocassent: qui enim ab iis jam tale sperare possent cum eorum principem spem suæ ipsius salutis ultro in fuga constituisse cernerent? Accidit autem ea res tam mira, cum vulgata est, ut ipsi Romani victores inopinatissima successus novitate stupefacti vix propriis oculis crederent, ac se quæ manibus tenebant ægre persuaderentur possidere. Pervolavit autem celerrime ad Latinos Daphnusiam oppugnantes captæ urbis fama, vere fama, hoc est divinum nec humano delatum ministerio judicum cum adhuc res fieret divulgatum procul. Illi simul audierunt, simul consternati fractique animis sunt horrore discriminis extremi, in quo versari carissima pignora liberorum conjugumque sentiebant. Quare omnes uno impetu solvunt, occurrere ad defensionem aut ultionem festinantes. Aiunt classem Latinorum ad Daphnusiam fuisse navium longarum circiter triginta uniremium aut triremium. Quibus cunctis toto impetu ad urbem ferebantur, fidentes etiam oneraria quæ aderat ex Sicilia maxima, plurimis onusta vectoribus, quorum auxiliari opera pro necessitudine generis usuros se non dubitabant in prælio, si decernendum foret. His illi spebus animati procedebant. At Cæsar infestum eorum adventum præsentiens Romanos qui sub Italis in urbe constiterant convocat, et admonitos originis volentes nolentes adegit ad nostras pro virili juvandas partes. **146** Erat tunc familiaris Balduini minister Joannes Phylax sive custos dictus, profundi vir ingenii, solertiaque summa præditus. Is consilium suggessit opportunum et tali rerum articulo utilissimum, ejusmodi tamen quod nemo alius propter ejus perniciosam atrocitatem sustinuisset proponere. Considerans enim eos qui ex Daphnusia desperati serum urbi jam perditæ auxilium ferebant, caritate utique liberorum ac larium, ultimæ adactu necessitatis supra vires, aprorum instar intra casses frustra frendentium, ferocia nihil nisi in cladis cumulum cum exitio gentis profectura pugnaturos, quippe irrevocabili ruentes proposito aut vincendi, quod fieri non posset, aut honorifice cadendi; videns hoc, inquam, et sapienti consilio decernens necessariis afflictæ improvisa clade reipublicæ usibus illas reliquias servare, subjiciendum per urbem ignem domibus suasit. Cujus miræ propositionis rationes hunc fere in modum subducebat: Flamma in ædes injecta consumet su-

ὡς καυσομένων καὶ οἴκων καὶ περιττῆς καὶ ἀρχῄστου ὕλης, γυναικῶν δὲ καὶ παίδων ἐξ ἀνάγκης διαφυλαξομένων τῷ ἐκδραμεῖν, ἔστι δ' οὗ καὶ φυλαξόντων καί τινα τῆς καθαρᾶς καὶ εἰς πλοῦτον ὕλης, ἐκείνους δ' ἐκ νηῶν ἰδόντας πυρὶ μὲν οἴκους ἀμαθυνομένους, γυναῖκας δὲ καὶ παῖδας τὰς χεῖρας ἐκτείνοντας εἰς ἀντίληψιν, τῶν μὲν ὑπεριδεῖν ὡς μηκέτ' ὄντων, ἐκείνους δ' ἐκζητεῖν καὶ σώζειν, καὶ οὕτω χάριν τοὺς διδόντας τιθέναι τοῖς ἐκζητοῦσιν, ἀγαπῶσιν εἰ αὐτοὶ καὶ γυναῖκες καὶ τέκνα σώζοιντο. Εἶναι γὰρ ἐξ ἑτοίμου τούτοις καὶ τὰς τριήρεις ὑποδεξομένας τὸ πλῆθος, κἂν ἄλλοι θέλοιεν, καὶ αὐτοῖς ἐφιέναι· ἱκανὴ γὰρ ἡ ἐν Σικελίᾳ ναῦς αὐτοὺς ὑποδέχεσθαι. Οὕτω τῆς βουλῆς ῥηθείσης καὶ ἀγαθῆς δοξάσης, καὶ μᾶλλον ἀντέχειν μὴ ἔχουσι διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ὀλιγότητα, πῦρ ὑφάπτουσι παραυτίκα ὅπου μᾶλλον οἶκοι καὶ πράγματα. Ὃ δὴ καὶ νεμόμενον, τοὺς οἴκους ἐστρώβει. Ἐξέθεον δ' οἱ ἐν οἴκοις ταθορυβημένοι μελισσῶν τρόπον καπνιζομένων, καὶ τοὺς λόφους τῆς πόλεως καταλαμβάνοντες γυμνοὶ ὡς εἶχον, ἅμα δὲ καὶ περιδεεῖς περὶ τῆς σφῶν σωτηρίας, δακρύοις παρεκάλουν τοὺς ἔξω θεωμένους τὰ δρώμενα. Τότε δὴ καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ τοῦ δρᾶν τι γενόμενοι (εἴτε γὰρ ἀνύοιεν, οὐ καλῶς ἔχειν αὐτοὺς γυμνωθέντας, καὶ ἅμα κινδύνου τοῖς σφετέροις ἐπικειμένου· εἴτε δὲ καὶ μὴ νικῷεν, τελέως αὐταῖς γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὑλέσθαι) πρὸς ἱκεσίαν τρέπονται, καὶ τοὺς οἰκείους μάλα θερμῶς ἐξαιτοῦνται, εἰ μὲν βούλονται, σύναιμα καὶ τοῖς περιοῦσι πράγμασιν, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὔταρκες εἶναι τούτοις τὸ σῶς ἀπολαβεῖν τοὺς γνησίους. Τότε τοίνυν δεινά τε καὶ σχέτλια ἐτελοῦντο, μέγιστα ὧν ὄψει καὶ ἀκοῇ παρειλήφει τις |P. 95]· γυναῖκες γὰρ ἀνύβριστοι καὶ παρθένοι ὑφ' ἑνὶ χιτῶνι, διερρωγότι καὶ τούτῳ, τοῖς τυχοῦσι περιστελλόμεναι, νηλίποις ποσὶν ὑπὸ πολλῶν ὄψεσιν ἀτίμως πρὸς τοὺς οἰκείους ἐξέθεον. Καὶ δίκας ἐτίνυον ἄντικρυς Ἰταλοὶ ὧν ἐκεῖνοί ποτε πρὸς Ῥωμαίους ἐποίουν. Ἅμα δὲ καὶ τὸ παλαιὸν ὄεσπιον ἐπληροῦτο, « Ἀλέξιος Ἀλεξόπουλος καὶ ἐπὶ τούτοις Κουτριτζάκης, » Ἔφθασε γὰρ καὶ πρὸ τοῦ ταῦτα γενέσθαι ὁ συγγραφάμενος ἀκοῦσαι παρὰ πατρὸς ὁμιλοῦντος ἄλλῳ καὶ τὸν τοῦτον λόγον λέγοντος. Ὡς γὰρ πολῖται ὄντες ἐκεῖνοι

lum materiam migraturis inutilem, hostibus profuturam, et personas avellet salubri necessitate a noxio nunc complexu penatium in quibus natæ sunt, quos nisi deserant, præda hostibus erunt. Nec uxores solum liberique nostrorum sic salvi fient, sed pretiosissima, ut fit, conditarum domi rerum secum asportabunt. Classiarii porro nostri huc appulsi ubi ex navibus cernent ardentes quidem domus, conjuges vero ac filios manus e littore tendentes obsecrantesque ut se in tutum recipiant, tecta quidem ut jam perdita negligent, chara vero capita periculo subducere contendent; et sic ablata in manifestum exitium ruendi causa, temerarium deponent propositum pugnandi sine spe cum hoste potentiori et certo victoriæ, satis habentes dulcissimos affectus domesticarum necessitudinum a flamma, gladio, et servitute hostili ereptos salvos secum ipsis pariter incolumibus et tutos in navibus habere. Adfore autem triremes et capacia quantævis multitudinis ea occasione accursuræ navigia, [147] præsertim maximum unum e Sicilia, solum satis amplum cunctis fere qui terræ pericula mari fugere vellent recipiendis. Ea Joannes cum exposuisset, suadere utilia est visus, ea maxime ratione cunctos in assensum necessarii consilii trahente, quod satis pateret ne expositis quidem in terram navalibus copiis eum se numerum habituros militum quo plane opus esset ad urbem in tali discrimine tuendam et victores inde pellendos. Igitur qua frequentissimæ confertissimæque ædes erant ignem statim injiciunt, qui momento in materiam grassatus, et obvia quæque avide correpta momento redigens in cinerem, quem par est credere tumultum ac trepidationem habitantibus objecit. Prodibant apum instar fumo ex alveis pulsarum, in editiora urbis concurrentes loca, nudi aut eo habitu in quo eos flammæ terror oppresserat, trementes, anxii de propria salute, quos procul extra videbant vicissim intentos in ea quæ fierent, cum lacrymis orantes ut succurrerent in extremo discrimine miserrima patientibus et metuentibus pejora. Tali spectaculo reducibus e Daphnusia Latinis objecto, steterunt hi aliquantulum incerti et deliberabundi quid agerent. An, prout decreverant, exscenderent, et hostes invaderent? At inconsultum videbatur ipsos nudos, ut erant, apparatu terrestris belli, pro focis et re familiari, quibus se jam spoliatos populante cuncta incendio videbant, cæco impetu decertatum ruere, cum certa pernicie non sui solum ipsorum, sed conjugum præterea et liberorum, nisi vincerent (quod sperari vix poterat), cum ipsis haud dubie perituorum. Hæc reputantes satius putarunt descendere ad preces, supplicesque instanter petierunt ut sibi necessarii domesticique redderentur, si quidem vellent, cum ea quæ superesset familiari suppectili, sin minus, vel sola restitutione charorum capitum contentos abituros cum iis nudis liceat, at incolumibus et salvis. Tunc vero graviora acerbioraque colligere quam quisquam unquam visu audituque perceperit. Honestæ mulieres ac virgines indusiis modo aut tuniculis male lectæ singulis, iisque [148] pertusis, qualescunque fugam expedientibus primæ occurrerant, nudis pedibus, sub oculis multorum, ad propinquos ignominiosissime cursabant. Et pœnas omnino æques Itali dederunt earum injuriarum quibus olim Romanos affecerant. Simul etiam veteri oraculo sua fides constitit. Ejus hæc erant verba : «Alexius,» Alexopulus et super hos Cutritzaces.» Id ego hujus historiæ scriptor, antequam urbs caperetur, memini me audire ex patre meo cum alio quodam de his agente et vaticinium nondum eventu patratum recitante. Cum enim ambo illi Constantinopolitani cives essent et exulare cogerentur, patriæ, ut fit, desiderio prophetias scrutabantur, si quæ recupe-

τὰ οἴκοι ἐζήτουν καὶ εἴ ποθι ἅλωσις τῆς πατρίδος A συμβαίη ἐσκόπουν ὑπὸ φωτὶ νυκτὸς (ἦν δ' ἐγὼ ὁ τὸν κηρὸν κατέχων καὶ φαίνων ἐκείνοις), τοῦτο ξυνέβαινε λέγεσθαι παρ' ἐκείνων ὡς εἰδότων ὡς εἰδόσι τάχα ὁπόθεν ἁλώῃ· ἐπὶ γὰρ γενησομένου τινὸς βασιλέως Ἀλεξίου ὑπενόουν τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν, καί τινων ἄλλων, οὓς ἔλεγεν ὁ χρησμός. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Καῖσαρ Ἀλέξιος ἀντικρυς, ὁ ἀνεψιὸς ἐκείνου Ἀλέξιος τὰ πολλὰ συμβαλλόμενος, καὶ ὁ δοκῶν τῶν θεληματαρίων Κουτριτζάκης, ὃς καὶ τὴν βουλὴν πρῶτος ὑπεσήμαινε τῆς ἁλώσεως.

κγ'. Περὶ τοῦ Πρωτασηκρῆτις Σεννχχηρείβ, τί ἔπραξε διὰ τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω κατὰ τὴν πόλιν ἐπραχθησαν. Ἐπεὶ δ' ἐχρῆν πανταχοῦ φημίζεσθαι τὰ πραχθέντα, καὶ μᾶλλον ὅσον τὸ θαυμασιώτερον εἶχον, B ὡς ἐκ παρόδου ἁλῶναι τοιαύτην πόλιν τοῖς γε μὴ ἐπὶ τούτῳ τὴν ἀρχὴν ἀφιγμένοις, τινὲς τῶν ταχυς δρομούντων ἐπὶ συγχαρείας ἔθεον πανταχοῦ γῆς, ὡς ἁλίφη ἀγγελοῦντες τὸ μέγα ἄστυ, ἡμέρας ἐπισήμου, ἐφ' ἑορτῇ τῆς Θεομήτορος Ἄννης, μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, ἀκονιτὶ σχεδὸν καὶ ὡς οὐκ ἤλπισάν ποτε οἱ ἁλόντες. Σημεῖν δ' ἀληθείας τῶν λεγομένων ἐκείνοις ἦν κοκκοβαφὴς σάρισσα δεικνυμένη. [P. 96] Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς Νικομήδειαν ἔρθασαν, ἐνεστώσης τῆς πανηγύρεως τοῦ ἐν μάρτυσι μεγίστου Παντελεήμονος, ἔτυχε δ' ἐκεῖσε καὶ ὁ κακὸς Σεναχηρείμ ἐν πρωτασηκρῆτις ὀφφικίῳ μεγαλυνόμενον καὶ τὸ φημιζόμενον ἤκουσε· πρῶτον μὲν διηπίστει καὶ ὡς πλάσμα τὸν λόγον ἀπέπεμπεν, ὡς δ' ἐξελθὼν ἤκουσε καὶ ἐπίστευεν, εἰσελθὼν ἅμα καὶ τῶν σφετέρων γενείων ἀπρὶξ ταῖς χερσὶ δραξάμενος, « Ὦ οἷον, » εἶπεν, « ἀκούω. Τοῦτο ταῖς ἡμετέραις ἐταμιεύετο, τί γε ἁμαρτοῦσιν ὡς ἐπιζῆν καὶ βλέπειν τοσσῦτα δεινά; τοῦ λοιποῦ καλόν τις μὴ ἐλπιζέτω, ἐπεὶ Ῥωμαῖοι καὶ αὖθις πατοῦσι τὴν πόλιν· » Ταῦτ' ἔλεγεν ἐκεῖνος, καὶ δῆλος ἦν δυσχεραίνων τὰ παρὰ πολλοῖς θαυμαζόμενα. Ὅπου δὲ κατήντησαν ταῦτα, ὁ λύγος κατὰ τύπον ἐρεῖ.

κδ'. Ὅπως ἤκουσται τῷ βασιλεῖ ἡ τῆς πόλεως ἅλωσις.

[P. 97] Τότε πολλοὶ καὶ πρὸς βασιλέα ἠπείγοντο κατὰ τὸ Νύμφαιον διατρίβοντα, καὶ ἀντεφιλονείκουν ἀλλήλοις, ὅστις ἂν προφθάσας κηρύξοι τὰ εὐαγγέλια. Προφθάνει δέ τις κατὰ σπουδήν, μηδὲ παρὰ τοῦ Καίσαρος γράμματα κομιζόμενος. Καὶ ἐπεὶ μηδένα ἔδει ἀκούειν τῆς ἀγγελίας πρό γε βασιλέως αὐτοῦ, ἐκεῖνος μὴ οἷός τε ὢν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα προσόδου τυγχάνειν, ἀπελθὼν ἀπαγγέλλει τῇ ἀδελφῇ τοῦ βασιλέως Εὐλογίᾳ ὡς ἁλίφη καθαρῶς τὸ Βυζάντιον. Ἐκείνη δ' εὐθὺς τὸν λόγον δεξαμένη, ἔωθεν καὶ παρὰ τὸ σύνθες ἐλθοῦσα πρὸς τὰ ἀνάκτορα ἐφι-

rationem urbis regiæ promitterent. Versabantur autem in ea conquisitione per noctem, me ipso, qui hæc scribo, facem ipsis ceream, ad cujus lumen lueubrabant, prætendente ac sic e propinquo audiente quæ inter sese loquerentur. Significabant C autem, quantum recordor, compertum sibi, ex isto videlicet vaticinio, capiendam aliquando Constantinopolim sed id faciendam opinabantur a quodam deinde regnaturo imperatore, nomine Alexio, adjuvantibus illis aliis post eum in oraculo expressis. Cæterum eventus docuit non imperatorem expugnatorem urbis, sed Cæsarem Alexium futurum; Alexopuli autem nomine indicatum ibi Alexium juniorem, prioris patruelem, qui multum ad hanc rem contulit, uti et inter voluntarios existimatione et auctoritate præstans Cutritzaces primus auctor consilii de urbis expugnatione tali tempore tentanda.

23. *De primo a secretis Senvacherib, quid is egerit audito urbis captæ nuntio.*

Ac negotium quidem recuperationis civitatis D regiæ transactum hoc modo est. Quoniam vero conveniebat divulgari facti famam eo celerius quo mirabilior res erat, obiter et ab aliorsum missis expugnari tantam 149 urbem, quidam velocissimi cursores tantæ gratulationis nuntii discurrerunt per omnem late terram, ubique promulgantes captam fuisse magnam urbem die insigni, sacra S. Annæ Deiparæ Virginis matri, mense Julio, facile ac fere sine certamine, quo modo ne ipsi quidem qui ceperant unquam sperassent capi posse. Ostentabant autem in signum veritatis nuntiatæ rei sarissam cocco tinctam. Horum aliqui Nicomediam cum venissent quo die ibi celebrabatur panegyris S. Panteleemonis in martyribus maximi, fuit ibi forte malus ille Sennacherib in primis a secretis officio magnifice se jactans. Is audito nuntio, primum non credidit et tanquam figmentum rejecit. Ut autem alio abeunti undique occurrerunt tot veri argumenta quæ plane rem persuaderent, domum mœstus ingreditur, pilos genarum utraque manu vellens, et, « Quid, inquiens, audio? Hoc nostris diebus servabatur! quid peccavimus ut vita produceremus in hanc horam et tam acerba videremus? de cætero nihil boni speretur, Romanis iterum urbem calcantibus. » Sic est locutus ille, non dissimulans se molestissime ferre id ipsum quod passim populus admirans gratulansque prædicebat. Quid ex his deinde secutum sit, historia nostra in loco memorabit.

29. *Ut audita sit ab imperatore urbis expugnatio.*

Muli tunc incitato cursu ad imperatorem feree-bantur Nymphæi tunc comorantem, contendebantque omni conatu se mutuo prævertere, gratiam primum allati tam optati nuntii pro se quisque affectantes. Prævolavit 150 eo ante omnes celeritate usus summa quidam; qui cum a Cæsare litteras non ferret, et satis intelligeret neminem prius tam fausto nuntio impertiri oportere quam imperatorem ipsum, ad quem tamen ut statim admitteretur non poterat impetrare, sororem ejus adit Eulogiam, eique plane captum Byzantium asseverantissime affirmat. Hæc statim ab hoc audito summo mane præter solitum regiam ingressa re-

σταται ὑπνοῦντι τῷ βασιλεῖ. Τὸ γοῦν διυπνίζειν ἅμα καὶ λέγειν τοιαύτην ἀγγελίαν οὐκ ἐδοκίμαζε, μή πως καὶ πάθοι τι ἐξαίφνης καὶ παρὰ προσδοκίαν ἀκούσας ἅμα τῷ τὸν ὕπνον διολισθεῖν, σοφόν τι καὶ οὐ κατὰ γυναῖκας ποιοῦσα. Τοῦ γὰρ ἐμφύτου πνεύματος μετὰ τὴν τροφὴν περὶ τὴν πέψιν ἀσχολουμένου καὶ ἐντὸς εἰσδύνοντος ἀνάγκη τὰς αἰσθήσεις ἢ ἀργεῖν ὑπνούντων ἢ ἀτονεῖν γρηγορούντων, μὴ σφίσιν ἐπιπολάζοντος, εἶτα κἂν τι περὶ τὰ αἰσθητὰ συμβαίη μὴ καταστάντος κατὰ χώραν [ὑπνούντων] καὶ τι καὶ πρὸς ἀντίληψιν προσβιάζωνται, εἰ μὲν ὁμαλὸν καὶ τῶν συνήθων ἐστὶ τὸ ἀντιλαμβανόμενον, αἴφνης ἀκούσαντας κατεῤῥᾳθυμημένως προσέσθαι, εἰ δ' ἀτηρὸν ἄλλως ἢ τοὔμπαλιν χαρίεν καὶ τῶν ἀσυνήθων, μὴ ἱκανῶς ἔτι πρὸς ἀντίληψιν ἐχούσας θορυβεῖσθαι καὶ τῇ ψυχῇ εὐθὺς τεθορυβημένας προσπαιούσας ἐκπλῆξιν ἀπεργάζεσθαι. Τότε τοίνυν ἐκείνῃ τῆς τοῦ βασιλέως ἀσφαλείας οὐχ ἧττον ἢ τοῦ τὰ ἡδέα λέγειν προὐνόει, καὶ κατ' ὀλίγον γρηγορσιν ἀνελάμβανε. Τῶν γὰρ τοῦ ποδὸς δακτύλων τὸν μέγιστον κατασχοῦσα μετρίως ἐπίεζε τοῖς δακτύλοις ὡς ὁμαλῶς διυπνίσουσα, καὶ διύπνιζε παραυτίκα. Καὶ ὃς τῇ μοναχῇ ἐνιδὼν ἱσταμένῃ, ὅ τι παθοῦσα πράττει τοιαῦτα διεπυνθάνετο. Ἡ δὲ γέλωτι μὲν καὶ χαροπῷ τῷ ἤθει ἐμφανὴς ἦν τὰ καθ' ἡδονὴν ἐροῦσα, οὐ μὴν δ' ἐκ τοῦ παραυτίκα τὰ κατὰ νοῦν ἐξήγγελλε, μέχρις ἂν κατασταίη κατὰ τὸ εἰκὸς τὸ φρονοῦν. Ἐπεὶ δὲ καθίστατο καὶ αὖθις ἡρώτα μαθεῖν γλιχόμενος τὸ ἡδυνοῦν, ὡς ὑπενόει, τότε προσετίθει τὰ εὐαγγέλια, ὡς ἥ τε πόλις ἁλφη ὅ τε Καῖσαρ μετὰ τοῦ Σκυθικοῦ ἐντὸς ἀνέδην διάγοι, [P. 98] καὶ ὡς εὐαγγέλια ἐκεῖθεν ἥκοντος, ἐπὶ τούτοις ἰσχυριζομένου τὰ μάλιστα ὡς ἐκεῖ πραττομένων παρόντος. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰ ἀποσταλείη παρὰ τοῦ Καίσαρος οὗτος ἀνεπυνθάνετο, ἡ δὲ οὐκ εἰδέναι μὲν ἔφασκεν, ὅμως αὐτὸν παρόντα αὐτάρκη εἶναι ἀποκρινεῖσθαι. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἐννοῶν μὲν καὶ τὸ τοῦ πράγματος ξένον καὶ δὴ καὶ ὡς οὐκ ἀποστέλλοι ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τούτοις, ἐννοῶν δὲ καὶ τὸ τῶν ἑρεπομένων πλῆθος ὡς ἔλαττον ὂν ἢ ταῦτα πράττειν, καὶ ὡς εἰ βουληθείη, οὐκ ἂν ἠδυνήθη, οὐδ' ὅλως τοῖς λεγομένοις, ἑαυτὸν ἐδίδου. Τὰ δὲ χλεύη καὶ πάλιν εἶναι, μὴ καὶ ἀδέλτερος εἴη ὁ ταῦτα συσκευαζόμενος. Αὐτὸς οὖν ἔγνω καθίσας διερωτᾷν τὸν ἥκοντα, οὐ τῷ τοῖς ῥηθησομένοις ἐξ ἑτοίμου ὀήσεσθαι, τῷ δὲ νομίζειν ἐκεῖνον εἰς φόβου καταστάντα βασιλικὸν τἀληθῆ λέξειν, τἀληθὲς ἐλπίζων πυθέσθαι· Εἰσήγετο τοίνυν τοῦ βασιλέως προστάξαντος, καὶ ἐρωτώμενος ἔλεγε, καὶ

perit dormientem imperatorem ; et in tanta licet tam expetitæ rei cito indicandæ prurigine muliebrem cupiditatem sapientia majori in potestate habuit, moderata sibi, ne fratri e somno excitato tantam subito lætitiam objiceret, qua periclitari valetudo ejus posset, extremi gaudii vehementissimum ex inopinato appulsum tali articulo haud innoxie fortassis excepturo semisomni corpore, siquidem naturali spiritu post cibum sumptum in ejus concoctione occupato, et intus ea causa retracto, necesse est sensus aut plane otiari dormientium, aut recens excitatorum languere, copia videlicet spirituum, quorum affluxu vigent, tunc adhuc alibi detenta. Quare si, quod in momento quo quis expergiscitur movet sensum, lene fuerit et solitum, percipietur sine noxa, mediocri attentione, et qualis est ludibundorum et aliud agentium, ad id sufficiente. Porro ad hanc satis instructa facultas, est utcunque intro adhuc tendatur pars major spirituum. Sin vero inopinatum quiddam et magnum objiciatur, in utrumvis mali aut boni, doloris aut gaudii extremum excedens, turbat animum vehementius, et eum raptim incitans ad exigendas e sensibus, tunc, ut dictum est spirituum absentia debilitatis, acres operationes, lædit eos et valetudinem corrumpit, 151 corpore interdum in deliquium et symptoma sonticum redacto. Hæc sapienter tunc reputans Eulogia instillare gaudium quam superfundere fratri maluit ; nec nuntium felicissimum nisi præparatis idoneæ suspensionis mora expergiscentis auribus commisit Primum vellicato pedis articulo majori sopiti fratris somnum excussit. Cumque is oculis apertis solam eo loco ac tempore sororem vidisset, quæsivit admiratos, satin'sana et quorsum ibi esset quidve ageret. Illa hilari arridens vultu satis ipsa oris renidentia monstrabat prosperæ se rei adesse indicem. Nondum tamen quid afferret exposuit, otium præbens sensibus excutiendi torporis vigorisque resumendi. Tum ubi satis spatii datum naturæ judicavit ad restituendam in statum consentaneum intelligendi facultatem, cupide flagitanti Augusto ne diutius taceret quod dulce auditu nuntiatura venisset, tandem exposuit captam teneri urbem et Cæsarem intra eam secure cum Scythicis copiis degere. Id certo sciri ex oculato teste homine inde summa celeritate profecto, constantissimeque affirmante sese interfuisse dum res gereretur et gestam vidisse. Interrogante vero imperatore ecquid ille missus a Cæsare venisset, illa se nescire dixit cæterum adesse hominem et interrogari posse, quippe idoneum reddendæ sui rationi. Prudens imperator reputans quam nova et inopinata narraretur res, de qua nuntius a Cæsare, qui gessisse dicebatur, nullus appareret, memor etiam paucitatis copiarum cum cæsare profectarum talis ut tantam urbem occupasse etiam ultro sine certamine apertam, vel si voluissent maxime, haud potuisse viderentur, sustinuit accensum nec fidem adhibuit nuntio, 152 suspicatus quin etiam illudi sibi ab homine fortasse nimium simplici aut plano qui hæc astute aut stulte confinxerit. Decrevit igitu ipse per otium eum interrogare, sperans aguturum ex ejus responsis quid in re esset : nam metu præsentis majestatis simulationem, si quam adhibuisset, ipsi excutiendam, fassurumque ex vero cuncta. Tunc igitur ad imperatorem jussu ipsius introductus cursor est, et ab eo interrogatus

ὡς ἴδοι ἐπιτελεσθεῖσαν τὴν ἅλωσιν ἐβεβαίου. Λέγων οὖν καθ' ἕκαστον πολλοῖς μὲν ἐνεργάζετο πίστιν, πᾶσι δὲ κατάπληξιν. Ὁ μέντοι βασιλεὺς παρὰ τοὺς πολλοὺς δοκεῖν θέλων εἰδέναι, καὶ μᾶλλον ἐπὶ στρατείαις, καὶ ἅμα ψευδῶν μὲν ὄντων τῶν λεγομένων μὴ ξυναρπαγῆς ἔγκλημα φέρειν, ἀληθινῶν δὲ τὸ μετὰ δοκούσης ἀσφαλείας τῶν ὡς αὐτὸν ἀναφερομένων κερδαίνειν, προσέταττε φυλάττεσθαι δεδεμένον. Πλὴν ἅσμενοι ἦσαν ἅπαντες, εἰ πιστεύοιντο Ἰταλοὶ οὕτω τῆς πόλεως ἐξιωθούμενοι. Ὡς δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας πλείους οἱ πεμπόμενοι πρὸς Καίσαρος ἦσαν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ τὴν καλύπτραν καὶ τὴν σπάθην τοῦ Βαλδουίνου ὡς βέβαιον κομίζων τεκμήριον, βασιλεῖ δὲ καὶ τὰ γράμματα ὅπως εἴη ἡ πόλις συνειλημμένη ἐδήλου, οὐκέτι ἀμφίβολος ἦν, ἀλλ' ἐπίστευε. Καὶ ἀντεδίδου μὲν τῶν λόγων τὰ μείζω, τὸν μέντοι γε πρύτανιν τούτων καὶ παροχέα ὡς δυνατὸν ἐμεγάλυνεν· οὐδὲ γὰρ μικρὸν οὕτως ἥετο τῇ ἐκείνου βασιλείᾳ προστεθῆναι τοιοῦτον κατόρθωμα. Καὶ δὴ μεγίστης ἑορτῆς ἄγων ἡμέραν ἐκείνην, μετημφιάζετο μὲν πρὸς τὸ μεγαλειότερον, συνεκάλει δὲ τοὺς συνήσομένους, καὶ αὐτοὺς ὡς εἰκὸς ἐστολισμένους ποικίλοις, καὶ σρίσι δημηγορῶν συνήδετο, μηδὲ τοὺς πόρρω κενοὺς ἀφιεὶς ἡδονῆς, ἀλλά γε καὶ πρὸς

A ἐκείνους γράμματα πέμπων συνεκάλει πάντας πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ κρείττονος.

λ'. Δημηγορία βασιλέως ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς πόλεως.

[P. 99] « Οἴδατε, » λέγων πρὸς τοὺς παρόντας, « ἄνδρες βασιλείας ὑπήκοοι τῆς Ῥωμαίων, ὅσοι τε μεγιστᾶνες καὶ ἡμῖν πρὸς αἵματος καὶ ὅσοι τοῦ πλήθους, ὅπως πάλαι τοῦ Θείου μηνίσαντος ἀνέμοις ἐξώστοις οἷον τοῖς Ἰταλοῖς ἐξώσθησαν τῆς πατρίδος οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι, καὶ ὡς εἰς στενὸν τὰ τῆς ἐκείνων ἀρχῆς κατηντήκεσαν. Καὶ παρεῶ τὰ πάλαι, ὅτε ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ πρὸς ἕω μὲν Εὐ-

B φράτῃ καὶ Τίγριδι, πρὸς δύσιν δὲ Σικελίᾳ καὶ τυῖς πρόσω Πουλίας ὡρίζετο, Αἰθίοπας δ' εἶχε πρὸς νότον καὶ πρὸς Βορρᾶν τὰ προσάρκτια. Ἀφίημι ταῦτα. Ἀλλ' οἴδατε πάντως ἀκούοντες ὡς ταύτης δὴ τῆς θαλάσσης ἐντὸς πρὸς ἤπειρον οὐ δυοῖν καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἀλλ' ἔστιν ὅπου καὶ δέκα καὶ τούτων πλέον τόπου διάστημα παρὰ τῶν ἡμετέρων τότε κατεῖχετο, χωρὶς ἁπασῶν νήσων, καὶ τῶν μεγίστων. Ἀλλὰ Θεοῦ ὄφλοντος, ἢ μᾶλλον παραχωροῦντος κατ' εἴσπραξιν τῶν εἰς ἐκεῖνον πλημμελημάτων, αὐτῆς ὡσανεί τινος καρδίας τῆς πατρίδος παθούσης συνενεκρώθησαν πάντα, καὶ τὰ μὲν Ἰταλοὶ τὰ δὲ Πέρσαι,

constanter asseveravit spectatum a se coram negotium confectum capto urbis, simul referens minutim prout contigerint singula, multis quidem fidem fecit, cunctis admirationem ac stuporem movit. At imperator, qui affectabat videri plus quam vulgus sapere in cæteris tum in militaribus negotiis maxime, simul cogitans, si forte ad extremum falsum id deprehenderetur indicium, subiturum se notam levis credulitatis, nec deprehenso mendacio decorum sibi fore impunitam dimisisse impostoris audaciam; sin veritas dictorum ejus tempore pateret et consensu aliorum inde mox affuturorum firmaretur, nihil illi fraudi fore moram cautæ suspicionis brevem (repræsentanda quippe ipsi cum fide præmia debita velocitati qua prævenisset omnes in afferendo tam læto nuntio), jussit hominem vinctum custodiri. Tamen isto ipso, cujusquemodi tandem foret, indicio jam tum omnes lætabantur; præcipiebantque præsagis animis triumphale gaudium quo perfundendi essent, ubi plane constitisset sic expulsos urbe Italos. Ut autem eodem die multi advenerunt missi a Cæsare, et super hos qui tegmen capitis ensem in certissimum receptæ urbis argumentum imperatori cum laureatis Cæsaris litteris afferret, plane affirmantibus receptam urbem Romano præsidio teneri, non amplius dubitavit 153 imperator, sed omnino jam persuasus plura et majora quam promiserat est primo nuntio largitus. Ac ducem quidem facti auctoremque successus gratiis et laudibus quam potuit amplissimis prosecutus est: non enim existimabat parvum ornamentum imperio suo additum facinore tam illustri. Itaque diem illum festum egit solemnitate summa: quippe sumptis ipse

C

30. *Concio imperatoris super expugnatione urbis.*

« Nostis, » inquiens ad præsentes, viri Romano imperio subditi, quique optimates nobisque consanguinitate juncti, cæteraque multitudo huc adeslis, nostis, inquam, ut olim Deo irato, ab Italis, velut ventis quibusdam vehementibus, majores nostri expulsi patria fuerint et in arctum contrusa ditio eorum. Ac vetera prætereo illa, quando Romanum imperium ab ortu quidem Euphratem ac Tigrim limites habuit, ab occasu vero Siciliam et hac ulteriorem Apuliam, in meridiem processit usque ad Æthiopas, versus septentrionem usque ad

D admotas polo regiones. Omitto illa, tantum obiter memorans quæ fando audita cognovistis, intra illud mare versus continentem non solum quantum bidui aut tridui cursu emetiri spatium potest, sed quantum decem et eo plus diebus, in nostrum fuisse potestate, præter omnes insulas, in quibus quædam 154 sunt amplissimæ. Cæterum Deo volente, aut potius permittente in ultionem injuriarum ipsi factarum, cum ipsa rerum principe nostra patria, velut corde imperii, clade ultima oppressa, cuncta pariter reipublicæ membra lethali quasi morbo elanguerunt, dum eorum quædam Itali, alia Persæ, Bulgari, Triballi cæteræque omnes

Βούλγαροί τε καὶ Τριβαλλοὶ καὶ πάντες ἄλλοι διεμερίσαντο, ἔστι δ' ἃ καὶ Ῥωμαῖοι τῇ βασιλείᾳ ὑπήκοοι νοσφισάμενοι καθ' αὑτοὺς ἦσαν δεσπόζοντες. Τὰ δὲ γ' ἡμέτερα Νικαίᾳ καὶ Προύσῃ καὶ τρίτῃ Φιλαδελφείᾳ καὶ τοῖς πέριξ διεγνωρίζοντο. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα πῶς καὶ αὖθις ἀνεζωώθησαν, καί γε ἀναζωοῦνται κατὰ μικρὸν ἐλεοῦντος πάλιν τοῦ Θείου, τί χρὴ καὶ λέγειν: πλὴν ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἦν ἀσφαλῶς ἔχειν λειποῦσης τῆς βασιλίδος. Ποῖος γὰρ ἡμῖν οὐ προσκρούων ὠνείδισεν, εἴ που καὶ διεπρεσβευσάμεθα, ὡς ἀπόλισι καὶ πόρρω τοῦ βασιλείου θρόνου κατ' ἀνάγκην διάγουσιν; [P. 100] ἄστρασι τοίνυν τὴν πατρίδα διασημαινομένους ζητεῖν τὰ λοιπὰ, καὶ ἀνακαλεῖσθαι παρὰ τῶν κατεχόντων, μηδ' εἶναι τὴν ἀγωγὴν εὔλογον. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλέων πολλὰ πονεσάντων, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ἡμῶν πρότριτα παθόντων οὐδὲν ἠνύσθη. Τὸ γὰρ καὶ φυλαττομένης πόλεως εἰς κενὸν ἀγρυπνεῖν, καὶ εἰς χεῖρας κειμένης αὖθις γενέσθαι εἰς μάτην τοὺς πειρωμένους πονεῖν, Θεοῦ ἐστι μάλιστα, Θεοῦ, ὃς οἶδε καὶ τὴν εἰς κίνδυνον νομιζομένην κεῖσθαι φυλάττειν ἀφύλακτον οὖσαν, καὶ τὴν ἰσχυροῖς ὁπλίταις ὠχυρωμένην ἐγκαταλείπειν εἰς χεῖρας πίπτειν τῶν πολεμίων. Τὸ γὰρ πολλὰ καὶ μεγάλα πραγματευσαμένους περὶ αὐτῆς, καὶ διὰ τοσούτων περαιωθέντας δεινῶν, μηδὲν ἐξανύειν πολλαπλασίους ὄντας τῶν ἐνοικούντων, δεικνύντος Θεοῦ ἦν ὡς ἔργον ἐκείνου καὶ μόνου ἐξ ἐλέους ἔσται τὸ δοῦναι, οὗ δὴ καὶ τὸ λαβεῖν ἐπιστεύετο. Ἔρθασε τοίνυν ἡ τῆς εὐσπλαγχνίας κυρία καὶ ξένον, ἡμῶν βασιλευόντων τῶν τις ἂν εἴποι ἀγαθῶν ἐχόντων. Καὶ δὴ εὐχαριστεῖν ἐστι δίκαιον ἀπολαβόντας τὴν πατρίδα, καί γε ἐλπίζειν, ὥσπερ καταπεσούσης ταύτης συγκατέπιπτον τὰ λοιπὰ, οὕτως ἀνακληθείσης αὐτῆς οὐκ ἔστιν ὅπως οὐκ ἀνακληθήσεσθαι ταῦτα. Ἡ γὰρ παλίμπους περιστήσεται δίκη, καὶ πολλῶν πρὶν φρυαττομένων αὐχένες (σὺν Θεῷ εἰρήσθω) καθυποκλιθήσονται πρὸς τὸ ταπεινότερον. Εἰ μὲν οὖν οἱ πατέρες ἡμῶν οὐκ εἶδον τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος, ἀλλ' ἡμῖν ἰδεῖν γέγονεν, υἱοῖς ἐκείνων γε οὖσιν. οὐ γὰρ προσώποις, ἀλλὰ γένεσιν ἐς τὰ μάλιστα καὶ τὴν εὐεργεσίαν καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι. Τοῦτ' ἐπράχθη καὶ ἐπὶ τῶν πάλαι. Καὶ τοῖς πατράσιν ἐπαγγειλάμενος τὴν ἀγαθὴν γῆν ἐκείνην τὴν πάλαι προαγγελθεῖσαν

gentes barbaræ inter sese partirentur. Fuerunt et nonnulla quæ ipsi Romano Imperio, cui erant subditi, rebelles avulsa et seorsim tracta dominorum nomine tenerent. Nostræ vero res Nicæa, Prusa tertiaque Philadelphia cum terris adjacentibus definiebantur. Et alia quidem ut rursus revixerint (nam paulatim Deo miserante revaluerunt) quid attinet dicere? verum ne hæc quidem vel servata vel recuperata secura nobis et certa esse poterant, quandiu principe urbe carebamus. Quotus enim quisque legatos nostros, si quos rerum repetendarum causa mittebamus, non irrisos convicio repellebat tanquam ab exsulibus missos patria ejectis et procul imperii sede necessario degentibus? Quare illos qui domesticos lares, hostibus insessos, designare ubi tandem essent nonnisi geographico radio ex ratione astrorum quibus essent suppositi valerent, incongruum absurdumque esse reliqua tanto minus præcipua imperii membra a detinentibus resposcere. Qui maxime nodus nec ante nos imperantium multi et magni labores quidquam admodum proficerent obstitit, idem nostros quoque non paucos pro nostræ facultatis modulo his retro diebus tentatos conatus cassos effectu reddidit. Quod porro novissime nunc accidit, multos accresque custodes amplissimæ opulentissimæque civitatis frustra vigilasse, et hostium reducem exercitum rei tum adhuc gerebatur supervenientem, recipere illam rursus ejiciendo paucos e nostris qui in eam penetrarant nequidquam conatus **155** esse, Dei profecto potissimum opus est, qui novit et periclitari visam, utcunque destitutam præsidio, custodire civitatem, et eamdem validissimis armatorum defensam cohortibus, in manus hostium tradere cum libet. Nam quod nuper contigit, ut eamdem nos urbem trajecto tot ærumnis et laboribus freto validissimis et omnium ejus incolarum ingentem licet multitudinem numero longe superantibus oppugnantes copiis re infecta recedere cogeremur, qui aliud fuit quam Dei admonitio declarantis suum id solius opus esse suæ misericordiæ reservatum, dare quando et cui dignabitur tantum istud decus regiæ recuperandæ civitatis? Istud ergo diu suspiratæ misericordiæ momentum ecce nunc beatum et fortunata dies illuxit, nobis, quod mirum est, imperantibus, qui nihil in nobis boni agnoscimus quo tantum beneficium mereremur. Quare totos nos in gratiarum actiones effundere justum est recepta patria; fas etiam sperare, sicut ea quondam cadente cætera pari ruina conciderunt, ita eadem in pristinum modo revocata statum reliqua similiter quæ afflicta fuerant in fortunam restituenda meliorem. Nam divinum nos protegens injuriasque nobis factas ulciscens judicium, quod a nostris quasi partibus deficiens nos deseruisse videbatur, iterum ex hoc principio vim suam in nostrum patrocinium seque favens ac propitium nostræ causæ adjungit. Quare plurium istorum nos supurbe prius descipientiam iliæ arduæ indomitæque cervices (Dei fretus auxilio sic loquor) frangentur inflectenturque, velint, nolint, in subjectionem demississimam. Hæc felicitas servabatur nobis, ut usu visuque experiremur gratiam miserantis Dei: patribus nostris tanti fructus gaudii negatus est, nobis utique filiis eorum abunde nunc cumulateque repræsentatus. Non enim personis singulis, sed generibus statæ vices alternis commeantium in vitam hominum beneficiorum et suppliciorum divinæ providentiæ reddi solent. Hoc ita factum **156** cernere licet et in antiquis. Nam promissum patribus felicem terram, dudum prænuntiatam Abrahamo tanquam statim dandam

τῷ Ἀβραὰμ, ὡς αὐτίκα τῆς Αἰγύπτου ἀπαλλαγεῖσι λῃψομένοις ἐκείνην, ὁ δὲ ἐκείνων μὲν ἐπὶ τῆς ἐρήμου πεσεῖν τὰ ὀστᾶ παρεσκεύασε, τοῖς δ' υἱέσι πληροῖ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ οὐ διέπεσεν ἡ ὑπόσχεσις. Οὕτω δικαίοις μέτροις καὶ σταθμοῖς αἱ θεῖαι πράξεις οἰκονομοῦνται. Καιρὸς γοῦν μετοικεῖν προστάσσων τοις τοῦ Θεοῦ, οὐ σκιαδείοις ἐκ φύλλων ἐν λαμπήναις (ταῦτα γὰρ ἦσαν τὸ πάλαι), ἀλλὰ σκεπομένοις χάριτι τοῦ Θεοῦ. Καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς ἅμα πεμπέσθω τις τῶν ἀρχόντων, καὶ λαμβανέτω τοὺς οἴκους οἱ πανοικεὶ κατοικήσει. Εἰ μὲν συμβαίνοι τοὺς πατρίους εἶναι καὶ τοὺς τοῦ γένους περιόντας ἔτι, εὖ ἂν σχήσει· εἰ δ' οὖν, ἀλλά τις ἐκλεγέσθω τοὺς ἁρμοδίους. Ἐχρῆν γὰρ Θεοῦ διδόντος [P. 101] τὴν χάριν κατὰ νόμους ἐκείνου ποιεῖν καὶ προσφιλοτιμεῖσθαι τὸ μέρος ἑκάστῳ. Οὐδὲ γὰρ ἡμῖν μόνοις, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν δίκαιον ἡγεῖσθαι τὸ Θεῖον χαρίζεσθαι· καὶ ὥσπερ τὸ ἀπερρῖφθαι κοινὸν τὸ τῆς ὀργῆς ἅμα πίνουσι κόνδυ, οὕτω καὶ τὸ ἐπανακαλεῖσθαι καθολικὸν τὴν εὐεργεσίαν λαμβάνουσιν. Ἕψονται δ' ἑφεξῆς ἄλλοι, καὶ οὕτω πάλιν τὸ κενωθὲν ἀναπληρωθήσεται, πόλιν ἀντὶ πολιχνίων αἱρουμένων, τὴν ὄνομα ἔχουσαν τῶν ἀνωνύμων καὶ εὐτελῶν. Οὐ μὴν δὲ καὶ καταφρονητέον τῶν τῇδε· ἀσφάλεια γὰρ τῶν ἐντὸς μεγίστη, εἰ τὰ κύκλῳ φεύγοι τὸν σάλον. Ταῦτα δὲ τὸν σάλον φευξοῦνται πολλωρούντων τῶν οἰκητόρων ἅμα τοῖς πεμπομένοις ἄρχουσιν. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ καιρὸν καὶ λεχθήσονται καὶ πραχθήσονται, Θεοῦ συναιρομένου δι' ἔλεος· νῦν δ' ἐκείνοις δι' ὧν ἐπεμετρήθη ἡμῖν ἡ χάρις (καὶ γὰρ δίκαιον) γράφοντες τὰ εἰκότα δείξωμεν χάριν σοφίσιν εἰδότες μετὰ Θεόν. » Τῷ τοι καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα κελεύει γραφῆναι τὰ χαριστήρια, ἐκλέγεται δὲ καὶ οἷς ἂν πεμφθεῖσι τὴν κληροδότησιν ἐπιτρέψοι τῶν μεγιστάνων. Τοῖς γὰρ πολλοῖς γε καὶ ἀνεβάλλετο τὸ διδόναι, καὶ πρόφασις ἐκείνῳ τὸ διὰ σπάθης ἑλόντος μηδένα εἶναι τὸν δικαίως ἂν τῶν ἰδίων, εἴ που παρείη, ἐπὶ τῆς πόλεως ἀνθεξόμενον. Περιῆσαν γὰρ ἔτι οὐκ ὀλίγα καὶ τῶν τυχόντων, ἐν ὀκτὼ μόνοις πρὸς τοῖς πεντήκοντα ἔτεσι κατεχομένης τῆς πόλεως τοῖς ἐχθροῖς. Ἐν οἷς καὶ πάντα ἂν περιῆσαν, εἴγε εἰρήνην εἶχον πρὸς ἐκείνους οἱ βασιλεῖς· εἰ γὰρ μὴ τῶν

liberatis ex Ægypto ipsius posteris, hi quidem non acceperunt in deserto mortui, sed eorum ossibus peregere relictis feliciores illorum filii desponsa non singulis quibusvis capitibus, sed universim Israelitico genti hæreditate adeunda fidem vaticiniorum liberarunt, splendideque demonstrarunt haud excidisse ac ad extremum cassa eventu remansisse quæ Deus prædixerat. Sic justis mensuris æquisque ponderibus divinæ semper dispensantur operationes. Tempus igitur nunc est jubente Deo, ut non umbraculis foliorum aut ramorum allegiis protecti pompam curalibus tabernaculis festam traducamus (id erat veteris jam antiquati moris), sed ornati Dei gratia celebremus lætitiam quam ipse fecit, atque adeo jam nunc præmittatur in urbem aliquis principum metator domorum avitarum, in quas sumus migraturi. Et siquidem illas ipsas quas patres incoluerunt hæreditario cuique jure debitas idoneas repererit, bene habebit: sin vero, quascunque aptas inveniet, paret pro tempore. Decet enim nostiam singulari Dei beneficio affectos legitimus ei in ipsa illa quam liberalissime concessit Ecclesiæ et imperii metropoli gratias agere, ac cum eo, ut divina lex jubet, in sua quemque postliminio reducere. Non enim nobis solis, sed vobis etiam et vestrum viritim et singulis gratificari hoc miro eventu Deum voluisse putandum est. Quin sicut communiter ad omnes imperantes juxta subditosque pertinuit expulsionis e patria calamitas, atque in calice iræ Dei per omnes circumlato partem quisque suam amaræ potionis hausit, ita convenit ut conversæ in melius sortis et exuberantis inde lætitiæ sensu omnes profundantur. Post primos qui illuc remigraverint, sequentur eodem suo deinde ordine reliqui. Et sic iterum exhausta replebuntur, unoquoque, **157** ut par est, præoptaturo in urbe quam in municipiis degere, et regiæ inclytæque splendorem civitatis obscurorum et sine nomine oppidulorum angustiis et sordibus præferre. Nam tamen hæc ubi nunc sumus spernenda aut penitus relinquenda sunt. Nam ut media tuta sint, circumjecta sunt tuenda; nec potest securitas intus esse, si exteriora in tumultu sint. Providebitur autem ut hæc in pace contineantur, tum colonorum hic relictorum et sua curantium fida custodia, tum adjuvante atque invigilante providentia magistratuum ex urbe mittendorum. Sed hæc suo tempore edicentur agenturque, Deo pro sua misericordia nobis adfuturo; nunc, age, illis quibus ad tantum nobis largiendum bonum divina beneficentia ministris usa est, grates rependamus, quas per et æquum est iis referri quibus secundum Deum debetur a nobis plurimum.» Sub hoc confestim præcepit conscribi authentico diplomate decreta victoribus præmia: elegit etiam e proceribus quos ad urbem missos ibi præesse juberet distributioni domuum et terrarum, et si qua residua e bonis cæteris erant, optimatum cuique faciendæ rerum ad ipsos ex paterna avitave successione hæreditario jure pertinentium. Optimatibus autem nunc quidem solis in eo genere providit: plebi pariter consulere distulit, in animo habens id prorsus omittere, nullo se ad id astringi justitiæ officio existimans, quod urbem vi et armis receptam ex hoste, jure belli spectare in solidum ad principem et in prædam ac fructum victoriæ cedere æquum esse duceret; quo nomine quæstum haud modicum fecit. Supererant enim adhuc e bonis privatorum et hominum e vulgo a dominis antiquis agnoscibilia non pauca, ut in civitate octo et quinquaginta solum annis ab hostibus detenta. In qua plura etiam atque adeo cuncta servanda et in primo statu fuisse relinquenda verisimile est, si principes qui post urbem a Latinis captam Ro-

πιτηδείων ἐκ τῶν συχνῶν μαχῶν ἐν σπάνει ἐγένοντο, οὐκ ἂν καὶ τῶν θαυμαστῶν ναῶν ἥπτοντο. Πλὴν τὰ ξένα κατέχοντες, καὶ αἰὲν ἐν δειλίᾳ ὄντες τοῦ ἐξωσθῆναι τῶν μὴ σφίσι προσηκόντων, ἔσπευδον ἄλλος αλλο τι εἰς χεῖρας τὸ ἀλλότριον ἔχων ὑποσπᾶν τε καὶ ὑποκλέπτειν, ὡς ἐπὶ πολὺ μὴ ἔξων. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ταῦτ' εἰπών τε καὶ πράξας διὰ ταχέων ἀπέστελλε πρὸς τὸν Καίσαρα, οὔθ' ἅπαξ ἕνα οὔτε τοὺς πάντας ἅμα, ἀλλὰ συχνοὺς καθ' ἡμέραν ἄλλους ἐπ' ἄλλοις, ἅμα μὲν πλειστάκις πρὸς ἐκείνου ζητῶν μανθάνειν περὶ ἑκάστων, ἅμα δ' ἐπιτάττων καὶ καθιστάναι τάχει, ὡς μετ' οὐ πολὺ κἀκεῖνος σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπιδημήσων· εὐτρεπίζεσθαι γὰρ καὶ τὰ τῶν παλατίων προσέταττεν. Οἱ δέ γε μεγιστᾶνες καὶ αὐτοὶ καθ' ἕνα τὸν οἰκεῖον ἀπέστελλον ὡς αἰτήσοντάς τε καὶ ληψομένους τὰς εἰκίας· μηδὲ γὰρ καὶ αὖθις εἶναι βραδύνειν βασιλέως κινηθέντος. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐπιστάντες, καθὼς ἕναστος εἶχε, τοῖς προστεταγμένοις [P. 102] προσεῖχον. Ὁ Καῖσάρ τε διένεμε τοὺς οἴκους τοῖς τε προσώποις καὶ ταῖς ἀξίαις προσηκόντως. Ἅμα δὲ καὶ διὰ σπουδῆς συνεχοῦς εἶχε, μηδ' ἀναπνεῖν ἐώμενος ταῖς φροντίσιν, ἡμέρας μὲν καθιστᾷ τὸ πλῆθος, Ῥωμαίοις μὲν πιστεύων, Ἰταλοὺς δ' ὑποπτεύων. Ἦν γὰρ ἐνσεσωρευμένον πλῆθος, ξύγκλυδες ἄλλως καὶ ἀπόλεμοι ἄνδρες, ταῖς χειρὸς ἐργασίαις προσέχοντες· ὅμως δὲ καὶ τὴν τούτων ὁρμὴν ὡς ἐπιθησομένων τὸ [γὰρ] τοῦ γένους ἀλλότριον, τό τ' ἐξ ὑπογυου γυμνωθῆναι τῶν ὄντων, καὶ πρὸς τὸ νεωτερίσειν ἑτοίμως ἂν ἔχειν ὡς οὐ πολλῶν τῶν ἀντιστησομένων ὄντων, ἅμα δὲ καὶ μὴ ἀτρεμούντων ἔτι, ἔπειθε δεδιέναι. Ταῦτ' ἐν νῷ βαλλόμενος ἡμέρας μὲν διὰ μελέτης εἶχε καταστέλλειν τὸ πλῆθος, ῥόθον ἐμποιῶν, νυκτὸς δὲ διατάττων τοὺς διατρέχοντας, καὶ νυκτεπάρχου τρόπον ἀγυιὰν ἑκάστην προσερευνῶν, μὴ κακὸς ἔξω πλανῆται· πανταχοῦ γὰρ ἐκέκλαστο καὶ τὸ τεῖχος, ᾧ δὴ τοιαῦτα πράττειν ἦν βουλομένῳ. Ἀλλὰ καθ' ἡμέραν ἐπισωρευόμενοι πλείους ἔξωθεν ξυνδιέφερον μὲν τὰς φροντίδας ἐκείνῳ, ἐν ἀφοβίᾳ δὲ τοὺς ἡμετέρους καθίστων.

λα'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς εἴσησιν εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχόντων.

[P. 103] Ὁ δὲ βασιλεὺς συνταξάμενος ὅσον ἦν τὸ περὶ αὐτὸν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Αὐγούσταν, ἔτι δὲ καὶ τὸ νεογιλὸν θάλλος τὸν ἐξ ἐκείνου Ἀνδρό-

manæ rei præfuerunt, pace cum **158** ipsis facta, quietos illos ac securos reliquissent. Nam nisi ex crebris bellis penuria urgeret, continuissent utique e templis sanctissimis rapaces manus. Verum exteri raptores magnæ nec spe secura possessæ incubantes prædæ, utique assidue circumsonantibus minis insultibusque repetentium et ex urbe ipsos pellere conantium, fecerunt quod solent qui rerum alienarum brevem modo furtivamque nacti usuram iis non ut suis ac propriis parcunt, sed mox sibi extorquendas arbitrati, interim dum licet iis abutuntur veluti mox auferendis et profuturis hosti, quod prævertere subtrahendo ac pro se quisque deripiendo prudens consilium putabant. His dictis et actis imperator misit ad Cæsarem quam celerrime non unum semel aut omnes una, sed multos quotidie alios, super alios, simul ut quam sæpissime, mutuis expeditis ab eo nuntiis, certior fieret de singulis quæ ibi erant aut fiebant; simul ista mandatorum frequentia efficacius urgendum Cæsarem ratus ad præparanda in urbe, quod maxime volebat, cuncta proximæ suæ isthuc migrationi cum familia et comitatu imperatorio. Quamobrem peculiariter præscripserat purgari adornarique palatia in quibus veteres imperatores habitassent. Optimates pariter pro se quisque familiarem aliquem mittebant propria ibi cujusque curaturos, petendo scilicet recipiendoque avitas ipsorum ædes et ad proximam habitationem instruendo, providentes haud sibi fas fore cunctari differreque reditum in urbem, quando imperator, quod mox facturum cernebant, eo iter intendisset. Porro qui publice aut privatim adornandis illic cunctis præfecti erant, strenue atque attente negotium curabant; et Cæsar dividebat domos personis et dignitatibus, prout cuique conveniebat. In quo urgendo, uti et cæteris simul ejus loci ac temporis curis, ita occupabatur **159** ut respirandi vix spatium haberet, per dies quidem intentus continendæ multitudini urbanæ; quæ cum e Romanis Italisque constaret, illis fidebat, hos ut suspectos observabat. Erat autem magna vis confertæ plebis collectitii generis, vulgus plerumque imbelle, parando manu victui variis artificiis attendens. Tamen et ab his cavebat, utpote qui si efferati vim pararent (quo traherentur exteri de statu incerti, ne mox spoliarentur metuentes, pronum erat), vel ipso numero formidabiles erant, cum armati non sat multi ad manum essent qui eis opponerentur; quare utcunque acquiescere præsenti sorti videbantur, non tamen de iis securus Cæsar erat, sed eventus incertos reputans, per diem quidem (ut dicere cœpi) sedulam dabat operam compescendis turbis et coitioni disturbandæ plurimorum; quod assequebatur plateas obiens cum idoneo armatorum comitatu, ac circumferenda per urbem terrifica sui specie, metum utilem incutiens: per noctem rursus vigilum cohortes cursare per vicos omnes. fora et angiportus obire cunctos jubens, scrutarique diligenter num quis uspiam domo egressus aut in urbem per hiatus murorum, qui multi undique patebant et facilem dabant aditum, ingressus vagaretur. Cæterum quotidie fugientes conferti. quo quisque posset, ex illa quam dixi collectitia multitudine plurimi parte sollicitudinis Cæsarem levabant, securioresque reddebant nostros.

31. *Ut imperator comitantibus principibus ingressus in urbem sit.*

At imperator satis jam omnibus compositis universum quem secum habebat procerum ac familiarium comitatum ducens, Augustam quoque suam conjugem et regiæ stirpis tenerum surculum ex ea

νικον, οὗ δὴ καὶ τῇ προσηγορίᾳ τὸν πατέρα οὐκέτ' ὄντα ἐτίμα, οὗ τὴν μνήμην ὡς φιλοπάτωρ καὶ ἐνόρκιον ἐφ' ἑκάστῳ ἐτίθει, τὸν μέγαν ὑπὲρ γλώττης φέρων δομέστικον, καὶ τὴν τῆς Λόγγούστης μητέρα, ἣν μεγάλην κυρίαν κατὰ τιμὴν ὠνόμαζον οἱ πολλοί, σύναμα τῇ γερουσίᾳ πάσῃ καὶ τῇ συγκλήτῳ τὴν ἐπὶ τῆς πόλεως ὥδευε, καὶ δὴ περαιωσάμενος τὸν Ἑλλήσπεντον ἐκεῖθεν ἐχώρει πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἐλθὼν δὲ καὶ τὴν Χρυσέαν πύλην κατειληφὼς, ἐκεῖ καθήμενος ἐφ' ἡμέραις τὴν εἰς πόλιν εἴσοδον, ὅπως θεωρίλως ἅμα καὶ μεγαλοπρεπῶς γένοιτο, ἀνεσκόπει τε καὶ συνίταττε. Καὶ δὴ πέμψας ἄγει ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τῆς ἀγνῆς Θεομήτορος, ἣν λόγος ἔργον μὲν εἶναι τοῦ θείου Λουκᾶ, ἐκεῖσέ που παρούσης κἀκείνης καὶ θεωμένης, δῶρον δὲ μετὰ ταῦτα γενέσθαι Πουλχερίᾳ τῇ βασιλίδι παρὰ τῆς νύμφης αὐτῆς Εὐδοκίας τῆς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ δεσποίνης, καὶ δῶρον ἀξιόχρεων ὄντως ἐκ Παλαιστίνης ἀποσταλέν. Ὑπὸ δὴ ταύτῃ ὁδηγῷ γε οὔσῃ, δι' ἧς ἐπεπιστεύκει καὶ ἀπολήψεσθαι, εἰσελαύνων τὴν πόλιν ἀποχρώντως ἡγεῖτό οἱ ἔχειν τὴν εἰς ἐκείνην ἀπονέμειν χάριν. Ἔταττε δὲ καὶ τῶν ἐκεῖσε ἀρχιερέων ἕνα, τὸν τῆς Κυζίκου Γεώργιον, τὴν στολὴν ὑπενδύντα τὰ τῆς εὐχῆς ἄγειν καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν πραττομένων εὐχαριστίαν ἀποπληροῦν. Ἠνοίκτο τοίνυν ἡ Χρυσέα πύλη χρυσία, καὶ ἀρχιερεὺς τῆς εὐχῆς ἐξῆρχεν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς καὶ πᾶν τὸ περὶ αὐτὸν σχολαίῳ ποδὶ καὶ ἀνατεταμένῃ διανοίᾳ μεθ' ὅτι πλείστης τῆς πρὸς Θεὸν ἀνθομολογήσεως τὴν πόλιν εἰσέρχεται, πεζῇ βαδίζων καὶ τὸ τῆς βασιλείας σοβαρὸν ὡς μὴ τοιαύτῃ τελετῇ πρέπον συνόλως ἀποτιθέμενος. Ἦν δὲ τότε καὶ τὸ τῆς ἡμέρας μεσημβρινὸν τοῦ μετρίου πλέον ἐκαίον, τοῦ ἡλίου κατὰ κορυφὴν ἱσταμένου, καὶ ἡ τῶν συνειλεγμένων προθυμία πρὸς τὸ πνῖγος διεφιλονείκει, ὡς εἴ τι καὶ συμβαίη καταληψομένων σύναμα τῷ βασιλεῖ τὸ μέγα παλάτιον. [P. 104] Τὸ γὰρ τῶν Βλαχερνῶν οὐκ εὐπρεπῶς ἦν ἔχειν πρὸς τὴν τῶν βασιλέων κατοίκησιν· ἔγεμε γὰρ καπνοῦ καὶ λιγνύος Ἰταλικῆς, ἣν οἱ τοῦ Βαλδουίνου δαιταλευταὶ ἐκ πολλῆς τῆς ἰδιωτείας ἐκείνου τοῖς τῶν ἀνακτόρων τοίχοις προσέπαττον, ὡς ἔργον εἶναι τὴν ἐκείνων κάθαρσιν. Ἅμα δ' ὅτι καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἱκανῶς εἶχε βασιλεῦσι πρώτως ἐπιβᾶσι πόλεως τῶν πραγμάτων τεταραγμένως ἐχούσης. Τὸ μὲν οὖν ἡσυχίᾳ χαῖρον τοῦ δήμου, ἅρτι πρώτως βασιλέα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἀνακτόροις θεώμενον, μεταβαλὸν τὴν ἔκπληξιν εἰς χαρὰν ἐν ἐλπίσιν ἦν τοῦ λοιποῦ εὐπραγεῖν ὑπὸ τούτῳ βασιλευόμενον. Δοκοῦσι δέ μοι πρὸς ἐκείνην τὴν ὄψιν καὶ οἱ κατὰ τὴν πόλιν Ἰταλοὶ μεταβαλέσθαι ἂν καὶ ἀγαπᾷν οὕτω πραχθέντων (μηδὲ γὰρ ἀδυξεῖν τοιούτῳ δουλεύοντας), εἰ μή γε ἡ κατὰ γένος κόρυζα εἰς ὀλιγωρίαν ἐτύφου

susceptum Andronicum, cui tali tribuendo nomine honorare studuerat patris sui Andronici dudum mortui memoriam, per quam etiam quadam ostentatione **160** filialis pietatis vulgo jurare consueverat, cum quid affirmaret, magnum domesticum passim in ore habens, et Augustæ matrem quam magnam dominam plerique honoris causa nominabant, denique cum majoribus natu cunctis et universo senatu in urbem iter arripuit, ac trajecto Hellesponto processit inde versus Byzantium ; quo perveniens et ad Aurcam delatus portam ibi per aliquot dies substitit,sedulo providens et mandatis opportunis curans ut in ea,qua parabat in regiam civitatem invehi triumphali pompa,nihil ad religionis sanctitatem,nihil ad splendorem magnificentiæ posset desiderari. Inter cætera jussit afferri ex monasterio Pantocratoris sacram imaginem intemeratæ Dei Matris, quam aiunt opus esse divi Lucæ, ejus penicillo ac manu e vivente coramque spectata Deipara expressum, missum deinde ad Pulcheriam Augustam ab hujus fratria domina Eudocia Atheniensi ex Palæstina, donum plane mittente et accipiente dignum. Hac duce præeunte ingrediendo civitatem quam ejus beneficio sibi apertam traditamque crederet, putabat se testaturum satis cui tanti successus gratiam deberet, et sic quantum posset officium grati animi patronæ tam liberali repensurum. Jussit præterea unum e præsulibus qui aderant. Georgium Cyzicenum, stola induta solemnem precationem præire ac conveniente præsenti gaudio gratiarum actione rite defungi. Tum denique,postquam diu clausa permanserat, subito aperta est porta Aurea, et antistes orationem inchoavit, quando imperator et universus ejus comitatus gravi et tardo incessu, mente vero **161** in Deum penitus intenta, demississima professione summæ gratiæ a se pro tam insperata felicitate Numini debitæ, civitatem ingressus est pedibus ambulans, omni regiæ majestatis fastu velut tali cæremoniæ non congruente prorsus deposito. Erat tunc hora meridiana et summus diei fervor, sole supra verticem altissimo ignitos radios vibrante. Tamen devota pompam celebrantium alacritas cum æstu incommodo certabat, unoquoque ipsorum, et Augusto præ cæteris,subire libenter parato si quid detrimenti valetudo pateretur ex ardentissimo cœli verticem insidentis meridie solis vapore tolerato, dum sic lento gressu ad magnum palatium feruntur, nondum apta ad imperatorem excipiendum regia Blachenarum propterea quod hæc sordebat adhuc fumo plena nidoremque olens Italicum, parietibus illic passim fuligine inquinatis per Balduini coquos illita (ipso id haud digna principe negligentia fieri sinente), quæ purgari nisi longiori tempore et laboriosiori opera nequiret. Præterea illa magni palatii visa est securior interim sedes futura principibus in urbem nondum plene pacatam ex tam diuturna hostili oppressione tunc primum ingressis.Plebs porro quiete gaudens,viso tum primum in urbano palatio Romano imperatore, stupore in gaudium verso bene de cætero sperabat, proventura ex talis principis præsenti regimine læta sibi cuncta confidens. Mihi quoque videntur ipsi qui superarant in urbe Itali ad hanc

καὶ ἄλλως ἐξ ὑπογύου τὰ δεινὰ παθόντας. Πλὴν τελεσθείσης τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐπὶ κρότοις ἐπινικίοις καὶ θείοις ἄσμασι, τὴν μὲν νύκτα φρουραῖς ἀσφαλέσι διείληπτο τὸ παλάτιον.

λβ'. Ὅπως προσηνέγκατο βασιλεὺς ταῖς τῶν Λατίνων φυλαῖς εἰσελθών.

Ἡρωΐας δὲ ὅλος ἦν πρὸς βουλαῖς, ὅπως τε τὰ κατὰ τὴν πόλιν καταστήσας ὀχυρώτει φρουροῖς τὸ ἄστυ, καὶ ὅπως ἂν τοῖς δοκοῦσι τῶν Ἰταλικῶν γενῶν (οὗτοι δ' ἦσαν Γεννουῖταί τε καὶ Βενετικοὶ καὶ τρίτοι Πισσαῖοι) σοφῶς προσενεγκάμενος καὶ ὑφ' αὑτῷ ποιήσοι· οὕτω γὰρ ἂν αὐτῶν ὑποποιηθέντων, οἷων τ' ὄντων τὰ μέγιστα συγκροτεῖν ἐς ὅ τι καὶ ῥέψοιεν, τοὺς ἄλλους καὶ μὴ θέλοντας ἡρεμεῖν. Ὅθεν καὶ προσκαλούμενος ἡμέρας ὅλης ἐχρημάτιζε τὰ εἰκότα, καὶ ταῖς τῶν ἐλπίδων ἀμείνοσιν ὑπέσπα τε τῆς πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς οἰκειότητος καὶ κατ' ὀλίγον προσεποιεῖτο, καί γε τὰς ὁρμὰς σοφίσι σοφῶς ταῖς χάρισιν ὑπετέμνετο. Αἱ δ' ἦσαν ἐν καλῷ τε τῆς πόλεως κατοικεῖν ἀνέδην, τόσον τοῦ τόπου λαβόντας, καὶ τὴν σοφίσι συνήθη τάξιν ὑπ' ἄρχοντι πεμπομένῳ [P. 105] παρὰ τοῦ κοινοῦ συνεδρίου τοῦ γένους αὐτῶν, ὃν καὶ ποτε-

A στάτος ἐξουσιαστὴν εἴποι ἂν ἡ Ἑλλήνων γλῶσσα, νόμοις ἰδίοις προσέχοντας πολιτεύεσθαι, ἀτέλειαν δ' ἔχειν καὶ ἐλευθερίαν ἐφ' ἅπασι ναυσὶ χρωμένους καὶ μεταχειρίζοντας κατ' ἐμπειρίαν τὰ πράγματα. Καὶ ταῦτα μὲν Γεννουίταις τὰ ἐπαγγέλματα, Βενετικοῖς δὲ καὶ Πισσαίοις τὰ ὅμοια προσεφιλοτιμεῖτο, τοῖς μὲν ὑπὸ παϊούλῳ, ὃν Ἕλλαν ἂν εἴποι ἐπίτροπον, τοῖς δὲ Πισσαίοις κονσούλῳ, ἐφόρῳ νόμοις τοῖς αὐτῶν χρωμένοις, πράττειν τε τὰ αὐτῶν ἀκωλύτως, ἐλευθέρως διαβιοῦντας. Πλὴν τοῖς μὲν Γεννουίταις οὐκ εἶχε πιστεύειν ἐντὸς περικεκλεισμένοις τοῦ ἄστεος. πολλοῖς γε οὖσι καὶ οὐ κατ' ἐκείνους ἐμφυτέρους σύναιμαι, ἐκείνους δ' ἡλαττωμένους τῷ πλήθει ἐντὸς κατέχων οὐκ ἤλγει. Τὸ δ' οὖν διαιρεῖν τὰ γένη, καὶ τοῖς μὲν παροῦσι φιλικῶς ἔχειν, τοῖς δὲ καὶ ἀπούσι πόρρωθεν δώροις ὑποχαλᾶν τὰς ὁρμὰς, δεικνύντος ἦν ὡς δεδίοι τὴν ὁμαιγμίαν, καὶ μᾶλλον ὅτι Βαλδουΐνος φυγαῖς χρησάμενος καὶ Καρούλῳ συμμίξας, ἀνδρὶ σοβαρῷ καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον φρονοῦντι, συνήλλαττε λαμβάνων ἐφ' υἱῷ τὴν ἐκείνου θυγατέρα καὶ οἱ ὡς ἕδνα τὴν πόλιν ἦν οὐκ εἶχε διδούς. Ὁ δ' ἐλάμβανε καὶ μὴ ἔχοντος παρ' ἐκείνου, ἐλπίζων ὡς καταλήψαιτο στόλον ἐξαρτύσας.

B

C

D

speciem multo augustioris majestatis aliquantum deliniri potuisse, ac non longe futuri fuisse ab acquiescendo præsenti fortunæ, haud ignominiosum sibi ducentes tali principi subesse, nisi rancor ingenitus in contemptum potestatis homini non sui generis commissæ traheret, præsertim **162** memores calamitatum recentis cladis, et pejora ex proclivi metuentes, alioqui superbos animos. Cæterum consumpta tota ea die plausibus triumphalibus et festis canticis, per noctem sequentem valido præsidio palatium septum est.

32. *Ut se gesserit imperator cum diversis Latinorum post ingressum in urbem.*

Mane consecuto totum se imperator impendit consiliis et deliberationibus de optima ratione constituendæ ac præsidiis firmandæ civitatis, deque via ac modo conciliandi atque in partes suas, quoad posset fieri, trahendi præcipuos quosque Italici generis (hi erant Genuenses, Veneti et tertii Pisani): nam si hos sibi devinxisset, spes erat vel pariter assensuros et quasi vi quadam, vellent nollent, attrahendos reliquos, vel si contumacia invicta in odio perstarent, exarmatos eorum discessione minus deinceps ad nocendum valituros et quieturos necessario cæteros. Quare iis ad se vocatis alloquendis solidum sumpsit diem, idonea commemorans deliniendis ipsis, et spe commodorum cuique privatim oblatorum abducendis a communi universo Latinorum generi conspiratione in odium Græcorum. Nec nihil proficiebat ista opera: sensim enim circumrabat feros, et sævos iratorum impetus beneficiis emolliendo frangebat. Ipsis quippe indulgebat ut in bono urbis loco habitare secure possent, tantum loci occupantes quantum sibi sufficere putarent, sua ipsorum propria utentes disciplina, sub cura præ-

fecti a concilio gentis publico missi, quem Potestatem ipsi vocant, nomine significante prætorem aut magistratum rerum judicandarum et administrandarum, auctoritate præditum, propriis item obtemperantes legibus; præterea ut essent immunes **163** ac prorsus liberi in omni ratione navigationis ac commercii, negotia solita ipsis industria gerentes. Hæc Genuensibus promissa, Venetis autem et Pisanis paria similiter ostentata sunt, nempe ut illi quidem sub bajulo (vocabulo, si in Græcum interpreteris, præpositum sonante), Pisani autem sub consule, quasi dicas ephoro aut ædile, legibus ipsorum quisque propriis uterentur suasque res agerent prohibente nemine, libere per omnia viventes; cæterum Genuensibus satis fidere non poterat intra urbem degentibus, quod multi essent nec cum Pisanis et Venetis communiter viverent, sed suas sibi separatim res haberent; quos allatrari, cum apparerent, et plebis proscindi conviciis haud moleste ferebat, sic illos (quod sibi utile putabat) cohiberi ne facile prolirent, et intus detineri gaudens. Ea porro industria tractandi separatim cum unaquaque gente, et præsentibus quidem benevolentiam exhibendi, procul vero absentium iras exarmandi donis missis et privilegiis indultis, ejus erat qui ostenderet formidare se rationum harum consensum et conspirationem in communem expeditionem bellicam; quem illi magis admovebat intendebatque metum acceptus de Balduino nuntius istum referens fuga elatum ad Carolum, præferocem et magnorum spirituum virum, affinitatem cum eo contraxisse jungenda suo Caroli filia, imputata in patrimonium et maritalem dotem urbe Constantinopoli, quam licet qui assignabat non haberet, admisit nihilominus Carolus libenter, sperans se illam recepturum classe, quam ad id armabat, immissa.

λγ'. Ὅπως ἐτάχθησαν τὰ κατὰ τὴν πόλιν παρὰ βασιλέως.

Πρῶτον γοῦν τῶν ἐκείνου ἔργων ἐντὸς τοῦ πολίσματος τοὺς ἐποίκους εἰσάγειν τε καὶ οἰκίζειν, πρὸς τῇ θαλάσσῃ κατῳκισμένους τὸ πρότερον, δεύτερον κληροδοτεῖν τοῖς ἐν τέλει ἐκτός τε καὶ ἐντὸς πόλεως τόπους εἰς γεωργίαν, ἐξῃρημένης τῆς εἰς χάριν γονικευθείσης τοῖς θελήματαρίοις, τῆς ἐκείνων σπουδῆς καὶ εὐνοίας ἕνεκα γῆς ἀγαθῆς εἰς καρποφορίαν καὶ ἀρετώσης εἰς πᾶν τὸ καταβαλλόμενον. Ἔτι τ' ἀφοσιοῦν ταῖς μοναῖς ἑτέρας μάλα πιείρας. Ἦν γὰρ αὐτῷ τὸ σπούδασμα καὶ ταύταις προσαρμόττειν τὰς ἔξω, [P. 106] αἳ δὴ ὑπὸ πολλῷ πλούτῳ κατ' ἀνατολὴν πλημπλησθεὶς αὐτάρκως ἔχουσαι τῶν ἐπιτηδείων συνίσταντο· οὕτω γὰρ ἐκεῖθεν καὶ ταύτας συνιστᾷν ἐγκώκει. Τρίτον τοῖς συνειλεγμένοις ἐκδιδόναι τόπον ἐφ' ᾧ κτίζοιεν ἐπὶ τέλει. Τὸ δὲ πρὸ τούτων καὶ μεῖζον ἀρήγειν ἐπανηκούσαις πρὸ τὸ πρῶτον τὸ δυκεῖν μοναῖς εἶναι, ἀνακτίζειν τε καὶ τὸ πόλισμα πάνυ σπουδαίως τοὺς ἀπὸ στρατιωτῶν ἐλαφρυὺς εἰσάγοντα. Μηδὲ γὰρ ἠρεμήσειν οὕτως ἐξελαθέντας τοὺς πρὶν κατέχοντας, ἀλλὰ στόλῳ συνεπιθήσεσθαι. Τῷ τοι καὶ στόλον ἐξήρτυε καὶ ἐναυπηγεῖτο, καὶ

A τοὺς προσελῶντας ἐκ τῶν χωρῶν καὶ εἰς χιλιάδας ἔτατε πλείους. Ἄλλα τε πολλὰ κατέπραττε, τὰ μὲν κατὰ χρείων τὰ δὲ καὶ κατ' ἔκπληξιν, προαναστέλλων τὰς ἐπιθέσεις.

λδ'. Ὁποῖαι ἦσαν αἱ περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου τῶν ἀρχιέρεων βουλαί.

Ἦν δὲ ἄρα μέλον ἐκείνῳ καὶ τῆς Ἐκκλησίας οὕτω κεχηρωμένης ποιμένος. Συνῆγε τοίνυν τοὺς ἱεράρχας καὶ βουλαῖς σὺν αὐτοῖς ἐχρῆτο, τὸ ποιητέον θέλων μανθάνειν. Τοῖς μὲν οὖν ἐδόκει ἀνακαλεῖσθαι ἔτι περιόντα τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον· μηδὲ γὰρ κανονικῶς προβῆναι τὰ κατ' ἐκεῖνον· ἔδει γὰρ ἐπιμένειν παρακαλοῦντας, καὶ μὴ ἐᾷν παρευθὺς ἀνέγκλητον ὄντα. Τοῖς δὲ τοὔμπαλιν αὐτὸν μὲν μένειν ἐφ' οἷς κατέγνωστο· ἱκανὴν γὰρ εἶναι καὶ εἰς παραίτησιν τὴν ἐκχώρησιν, καὶ τὸ ἀξιούμενον μὴ B καταδέχεσθαι, ἀλλ' ἀποπέμπειν τοὺς ἱκετεύοντας δηλοῦντος ἦν ὡς ἀπολέγοι τὴν προστασίαν. Τούτων οὕτω κινουμένων καὶ λεγομένων, ὁ βασιλεὺς καὶ ἀμφοτέροις τιθεμένῳ ἐῴκει προμηθείας τῆς κατ' αὐτόν ἕνεκα. Τό τε γὰρ ἐκεῖνον μετακαλεῖσθαι καὶ ἐριστᾶν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν εὖ ἔχειν ἐδόκει, εἰ ὑπ' ἐκείνῳ πατριαρχοῦντι τὰ κατὰ γνώ-

33. *Ut res urbis ordinatæ sint ab imperatore.*

Primum imperatoris urbem ingressi opus fuit suburbiorum inquillinos in urbem inducere, ad mare prius habitantes : secundum distribuere 164 optimatibus hæreditaria bona intra et extra civitatem, domos et agros ad culturam, segregata tamen ea parte quam in gratiæ loco eximie voluntariis reservaverat, præmium debitum studio et benevolentiæ ipsorum : erat autem illa portio terræ optimæ et in omni fructuum genere feracis. Excepit et partes alias monasteriis valde pingues. Erat autem ei in animo monasteria urbana iis quæ multa extra urbem variis per Orientem locis visebantur ditia, et magnæ multitudini alendæ quod sufficeret habentia, conjungere, sic fore autumans ut ex alterorum copia alterorum inopiæ subveniretur ; quam optimam putabat monasteriorum urbis recte constituendorum rationem. Statuit quoque ut evocatis ad urbem frequentandam assignarentur loca in quibus ædificarent, certo indicto vectigali quod fisco penderent. Ante hæc et aliud instituit majus memoratuque dignius, decernens videlicet ut ope ac favore regio juvarentur conatus eorum qui antiqua monasteria desolata vel destructa restituere in pristinum splendorem curarent. Incubuit etiam studio ingenti mœnibus urbis instaurandis reliciendisque, qua hiarent aut labem facerent, imponendisque turribus ac propugnaculis ad custodiam manu promptis expeditisque militibus. Satis enim intelligebat minime quicturos pulsos inde Italos, sed classe quam primum armata venturos ad recuperationem tentandam sic amissæ urbis. Quare et ipse classi apparandæ ædificandisque navibus operam impendit. Et in navale ministerium e multitudine quæ in urbem, ex quo erat recepta, concurrerat e

C

D

cunctis undique regionibus, ad multa remigum millia centuriavit. Plura quoque ejus generis alia fecit, partim ad usum verum imminentis belli, partim ad speciem, sperans terrore ipso varii apparatus et ostentata inde confidentia se repressurum spes audaces inhiantium urbi Latinorum et novam in eam expeditionem parantium.

34. *Deliberatio antistitum de patriarcha Arsenio.*

165 Curæ quoque imperatori fuit status Ecclesiæ tunc viduatæ pastore. Congregavit ergo episcopos, et sententias eorum exquisivit, quid opus esset facto discere cupiens. Erant in iis quibus Arsenius revocandus ad sedem patriarchalem videretur. Negabant enim canonice factam ejus exauctorationem : quippe aiebant oportuisse amplius exspectare postquam ille invitatus ad reditum fuerat, nec tam cupide procedere ad ejus nec accusati nec damnati depositionem. Alii contra dicebant satis constitisse de fixo ejus et irrevocabili abdicandæ dignitatis proposito, ne aliam expressiorem recusationem exspectari debuisse quam ipsum secessum, ex quo nullis precibus missorum a sacra synodo retrahi potuerit. Inter hæc ultro citroque mota dictaque alternans imperator, et modo his modo illis assentiri visus, nunquam expediebat in utra potius contrariarum sententiarum acquiesceret quia nesciebat utrum consilium esset utilius ad finem ipsi propositum confirmandi et in majus promovendi res suas. Nam hinc quidem hominem expertæ facilitatis, auctoritatis magnæ, rebus iterum ecclesiasticis imponi honestum, amplium et vulgo placiturum apparebat : et idem erat imperatori percommodum, si quo modo senem potuisset inducere ad ea quæ habebat in animo, quæque agere jam cœperat,

μην προβαίη, ὥστε καὶ ὅ τι αἱροῖτο πράττειν καὶ μηδὲν μηδέσιν ὑπολελεῖφθαι εἰς σκανδάλου πρόφασιν. [P. 107] Ἐδεδίει δ' αὐθις μή πως ἐκκρουσθεὶς ἁμάρτῃ τῶν κατὰ γνώμην, καὶ οἱ ἐντεῦθεν βυθὸς πραγμάτων ἀναῤῥάγείη. Τὸ δ' ὑπερφρονεῖν καὶ ἀντικαθιστᾷν ἕτερον προβαίνειν μὲν ἀκωλύτως ταῖς πράξεσιν οὐκ ἀμήχανον ἐλογίζετο, ταραχὴν δ' ἄλλως εἶναι, δι' ἣν οὐδὲ τὰ γενόμενα προσήσεσθαί τινας, δεινὰ, καὶ ἄλλως ὄντα, τῶν εἰκότων ἔκρινε. Μέσος οὖν ἐναπειλημμένος ἀμφοτέρων τῶν λογισμῶν ἐν ἀπορίᾳ καθειστήκει τοῦ τισι τίθεσθαι. Ὅμως ἐκχωρῶν τῷ καιρῷ προϊόντι ὡς κρεῖττόν τι ἐπάξοντι, ἀφεὶς κατὰ σφᾶς τοὺς ἱεράρχας περὶ τούτου βουλεύεσθαι ὥστε καὶ ὁμολογεῖν ἀλλήλοις μὴ διαφωνοῦντας, αὐτὸς ἐπὶ τὰς τῶν κοινῶν ἐτρέπετο διοικήσεις, οὐ μὴν δὲ ὥστε καὶ ὀφροντίστως ἐκείνων ἔξειν.

λε'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς ἐκ παίδων τὸν νέον Ἰωάννην ἐποίει. Καὶ ὅπως κατοικίζοντο Ἰταλοί.

Τὸ γὰρ κατὰ νοῦν βασσοδομευόμενον οὐχ ἡσυχάζειν ἐποίει τοὺς λογισμούς. Οὐκ ἀφανὴς γὰρ ἦν ἐξ ὧν τοῖς ὑπονοουμένοις τῷ Ἰωάννῃ προσκεῖσθαι ἔγκλημα δυσνοίας πρὸς ἑαυτὸν ἐπῆγε καὶ ὑπεβλέπετο, ἔστι δ' οὗ καὶ αἰτίας πλαττόμενος ἀπηνῶς ἐκόλαζε, μηδὲ μέχρις ὀνόματος κοινωνὸν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ θέλων ἔχειν τὸν Ἰωάννην καὶ τὸ ἐκποδὼν τῶν ἄλλων καταστῆσαι διὰ πλείστου ποιούμενος. Ἦν δὲ τὸ μὲν ἐρεθίζον εἰς ταῦτα τῶν μὲν ἀνθρώπων οἱ περὶ τὴν ἀδελφὴν Εὐλογίαν, τῶν δὲ πραγμάτων τὸ τὸν υἱὸν Ἀνδρόνικον τῇ ἡλικίᾳ προκόπτειν, ὃν μὴ κατὰ βασιλέως ἀνάγειν δεινὸν ἐποιεῖτο καὶ οἱ οὐ φορητὸν ἐνομίζετο, τὸ δὲ πλέον ἡ μεγίστη φιλοτιμία καὶ τὸ ἄκαιρον ὑπερήφανον μένειν ἐπὶ μετρίοις οὐκ ἀρκουμένου. Ἡ δὲ τοῦ δοκεῖν οὐκ ἀλογίστως ταῦτα βούλεσθαι πρόβασις ἡ τῆς πύλεως ἅλωσις, [P. 108] εἰς θρόνον βασιλείας λογιζομένης αὐτάρκη τῷ κατασχόντι· αὐτὸν δ' εἶναι καὶ μόνον τὸν εἰς ταύτην κληθέντα προτεῖνων, αὐτὸν καὶ μόνον βασιλεύειν συνελογίζετο. Ἔτι δ' ὅμως ὕπουλον ἦν τὸ δεινὸν καὶ τοῖς πολλοῖς οὐκ εὐσύνοπτον, εἰ καὶ πως οἱ βαθύτερον ἐπιβάλλοντες ἔκ τε πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ μὴ συνεισελθεῖν τὴν πόλιν ἐκείνῳ τὸν Ἰωάννην οὐ δυσχερῶς εἶχον ὑπιδέσθαι τὸ μελετώμενον, ὃ δὴ τρε-

patriarchalis auctoritatis nutu et suffragatione roboranda, Sic enim et quod decreverat perficeret, et simul omnem omnibus offensionis ac querelarum occasionem demeret. Sed rursus verebatur ne spe ista excidens securim suis rebus magnam infligeret, ac quasi quadam mota Camarina novarum inde tempestatum periculosissimas excitaret nubes; e contrario si persisteret in Arsenio procul habendo aliumque patriarcham eligi curaret, occurrebat fieri quidem tunc posse ac facile sperari ut consilia de amovendo a spe imperii pupillo exitum haberent: cæterum 156 orituras inde turbas providebat, cupidis rerum novarum speciosum adversum sese conjurandi prætextum non negleeturis; quorum utique seditiosi conatus favorem apud vulgus haud dubium inde traherent, quod justitiæ ac religionis in vindicanda sacri capitis injuria, jam plurimum invidiosa, colore honestissimo commendarentur. Iis suspensus curis atque utramvis in partem ambiguus optimum judicavit permittere negotium quasi sortis arbitrio, ipsos qui convenerant episcopos sinendo libere decernere quod vellent, autumans, allaturum ut solet, aliquid forte in rem non incommodum tempus ipsum ac moram; quæ ut longior contingeret, antistes inter se commissos admonuit, darent operum mature considerandis cunctis, nec deliberationi finem imponerent quoad omnes ad unum in concordem sententiam convenirent. Ipse alio curas vertit ad instantium administrationem, haud tamen attentione penitus aversa ab iis quæ in synodo a Patribus agerentur, quos quasi furtivus obtutibus, aliud licet agere simulans, perrexit observare.

35. *Ut imperator puerum Joannem amoverit; ut Italis domicilium attributum fuerit.*

Nam quod machinabatur animo, acquiescere ipsum in re tali et nimiæ fiduciæ indormire non sinebat. Multorum in imperatorem gliscebant non obscuris excitatæ indiciis suspiciones, parum eum benevole in pupillum Joannem affici atque adeo in ejus circumventionem incumbere, unde crimen perfidiæ in se ipsum attrahens obliquis plerorumque indignitatem rei non ferentium oculis designabatur. Constabat eum fictis causis graviter multasse quosdam, quorum culpa non erat alia quam Joannem imperatorem libera voce prædicasse; quem ne nomine quidem tenus sibi adjungi collegam supremæ potestatis ferre poterat. Nec dissimulabat redigere plane se puerum in ordinem et ab omni funditus excludere participatione imperii omni studio cupere, ac in eo verti fortunam salutemque propriam ducere. Eo illum incitabant partim homines, partim ipsæ res. Eulogia videlicet ejus soror nullum faciebat finem ejus iniquitatis suadendæ. Andronicus autem puer, filius imperatoris Palæologi, crescens in die spe indoleque bona, tacito sui aspectu partem assidue 167 stimulabat, quasi deprecans ne se privatum adolescere permitteret. Quo tantum commovebatur, ut videre charissimum filium expertem summi honoris rem plane intolerandam arbitraretur. Vehementissimum porro machinationis injustissimæ incentivum erat ingens ambitio et intempempestiva superbia moderari sibi atque infra fines, æquæ mediocritatis se tenere dedignantis; cui prætextum coloremque cupiditati fucandæ suggerebat aliquem recuperatio urbis, quæ sedes esset imperii præcipua, quasi ea capienda proprie in imperii thronum ascendisset, ac ut in eam solus, suis utique expugnatam auspiciis, evocatus esset, sic imperare solus in ea et ex ea deberet. Porro id propositum habebat in arcano indeprehensibile primis obtulibus occurrentium. Si qui tamen penitius intro piscerent, cum ex aliis signis, tum ex eo quod secum Joannem in urbem

φόμενον ὑπ' ἀγρίας πλεονεξίας, εἰς θεὸν πειθούσης ἁμαρτάνειν τὰ μεγιστα διὰ τῆς τῶν ὅρκων παραβάσεως, μεῖζον ἤρετο ἢν ὥστε παρορᾶσθαι τῷ μελετῶντι. Τὸ δ' ἦν ἄρα τὸ τοῖς Ῥωμαίοις μεγάλων ἄρξαν κακῶν καὶ ταραχῆς ἀνυποίστου ῥεχθέν. Τότε δὲ τὰ τῆς πόλεως ὡς οἷόν τε καθιστὰς πρὸς τὸ ἀσφαλέστερον, Γενουίτας μὲν τοὺς τ' ὄντας τούς τε προσδοκωμένους προσγενέσθαι πλείστους ἐνιδών, καὶ δυσχερεῖς ἢ ὥστε καὶ ὑποκλίνεσθαι ῥᾳδίως Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταῖς τυχούσαις προφάσεσιν ὑποκινηθησομένους ἂν ὡς ὑπερόφρυς καὶ συβαρούς, ἐντὸς μένειν τῆς πόλεως οὐκ ἐγνώκει συμφέρον, ἰδίᾳ δὲ προσκαθῆσθαι, καὶ πρότερον μὲν κατὰ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θρᾴκης φέρων κατῴκιζεν, ὕστερον δὲ κατακτικρὺ τῆς περαίας παρὰ μόνον τὸ τοῦ Γαλατᾶ φρούριον ἀσφαλὲς ἐδοκίμαζε κατοικίζειν· Βενετικοὺς δὲ καὶ Πισσαίους, τὸ κατὰ πλῆθος ὀλίγον, μένειν ἐντὸς ἐδικαίου, ἀποκεκριμένους καὶ τούτους τῶν ἄλλων. Ὅθεν καὶ ἐν ἀκινδύνῳ τῷ κατ' αὐτὸν ἐκέλευε μὲν αὐτίκα τό τ' ἐντὸς ἀνοικοδομηθὲν πρὸς τῷ κατὰ θάλασσαν μέρει τῆς ἀγορᾶς φρούριον τό τ' ἐκτὸς τὸ τοῦ Γαλατᾶ ἀμφότερα κατερεῖψαι, καὶ οὕτω Γενουίτας μὲν κατὰ τὴν πρὸς δύσιν περαίαν πρὸς τῷ Γαλατᾷ σφᾶς αὐτοὺς ἐπιμήκιστου παρεκτείνοντας κατοικεῖν, τοῖς δὲ λοιποῖς ἀπονταχόθηναι ἰδίους τόπους πρὸς οἴκησιν. Ἔχειν δ' ἕκαστον γένος τοὺς ἰδίους φόρους ἀκωκύτως προσέταττε.

λς'. Τὰ κατὰ τοὺς εἰς τὸν πάπαν καὶ τοὺς Ἰταλοὺς πρέσβεις τοῦ βασιλέως.

[P. 109] Διεπρεσβεύετο δὲ καὶ πρὸς τὸν παππαν διὰ ταχέων ἐκμειλίσσων δώροις. Δύο δ' ἦσαν οἱ πρεσβεις, εἷς μὲν ὁ Νικηφορίτζης λεγόμενος, ἕτερος δὲ δ' Λλουβάρδης, ἄνδρες εἰς ὑπογραμματέας τελοῦντες πρὶν τῷ τῶν Ἰταλῶν βασιλεῖ τῷ Βαλδουίνῳ, αἰτίαν δὲ προδοσίας πρὸς Ῥωμαίους σχόντες. Οἷς δὴ καὶ τὴν Ἰταλίαν καταλαβοῦσι κίνδυνος ἐπιπίπτει βαρὺς, ὃν οὐδ' αὐτὸ τὸ σχῆμα τῶν πρέσβεων μὴ παθεῖν τὰ χείριστα παρητεῖτο. Βλλ' εἰ καὶ τὰ τῆς προδοσίας δυείδη ταῖς τιμαῖς συνεκάλυπτεν ὁ κρατῶν εἰς αὐτὸν παραπρεσβευόντων ἐκ πόλεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι χαλεποί γε ὄντες καὶ ἄλλως, παρακνιζόμενοι δὲ καὶ τῇ στερήσει τῆς πόλεως εἰς μανίαν μείζονα, κατὰ τῶν πεμφθέντων ἐπ' αἰτιαις τῆς προδοσίας, ὡς ἐπιστάντας ἑωρῶντο, τιμωρεῖν ὥρμηντο, Ὅθεν καὶ τὸν μὲν Νικηφορίτζην κατασχόντες ἐκ ποδῶν ἐς κεφαλὴν ζῶντα ἀνηλεῶς ἐξέδερον, τιμωροῦντες αἰτιαθέντα, ἅμα δὲ καὶ ἐπ' ἀτιμίᾳ τοῦ πέμψαντος· ὁ δ' Ἀλουβάρδης προγνοὺς τὴν ἐπιβουλὴν ἀνὰ κράτος φεύγει. Καὶ ταῦτα μὲν τόνδε τὸν τρόπον συνέβη τοῖς παρ' Ἰταλίαν πεμφθεῖσι πρέσβευσιν.

non duxisset, subodorabantur quid pararet. Cogitatum profecto nefarium et orto primo exstinguendum. Nunc illud sinu gignentis factum et lacte quodam feræ cupiditatis edoctum usque ad audaciam Deum ipsum fœdifrago perjurio violandi, erupit denique magnam in perturbationem perniciemque Romanorum. Sed hæc postea: hoc vero tempore capto imperator insistens operi res urbis in statum quam maxime securum componendi, Genuenses quidem, quique jam aderant quique mox venturi exspectabantur, plures et contumaciores cernens quam ut spes esset subjici bona fide Romanis posse, providensque fore ut levibus quibusque subinde causis aut prætextibus ad arma et rebellionem concitarentur, utpote homines arrogantes et feroces, eos intra ipsam habitare civitatem haud putavit tutum; eponendos **168** igitur duxit in proprie ipsis assignatum locum. Ac principio quidem Heracleam Thraciæ ipsos transtulerat. Deinde tamen securius existimavit collocare illos e regione Perææ, et sua intra solam arcem Galatæ habere domicilia jubere. Venetos autem et Pisanos, quorum erat non ita magna multitudo, manere intra urbem permisit, sed separatos ab invicem et ab aliis. Inde ad omne periculum certius, quantum in ipso erat, prævertendum dirui et solo funditus æquari jussit munitiones tum intra urbem arcis exstructæ ad maritimam fori partem, tum extra suburbii Galatæ. In quo sic propugnaculis nudato habitare Genuenses ex adverso oppositæ ipsi ab occasu Perææ, extensa quam maxime in longum domorum serie, præcepit, aliis quoque decernens præscribi locos ad habitandum, et cuique genti suos census et vectigalia, nullo prohibente provenire.

36. *De legatis ad papam et Italos ab imperatore missis.*

Misit et quamprimum legatos imperator ad papam, donis eum deliniens. Duo autem legati erant, quorum unus Nicephoritzes, alter Alubardes vocabatur. Uterque scriba Balduini fuerat nuper imperatoris Italorum; unde quod ad partes Romanorum transissent, proditionis accusabantur a Latinis. Hos in Italiam appulsos grave periculum excepit, in quo ne nomen quidem sacrosanctum legatorum extrema ipsis mala deprecari potuit, quanquam alias imperator proditionis in se reos ex urbe tum a Latinis delecta subdole missos benigne accepisset, crimen honore legationis occultatum se videre dissimulans. Itali enim cum alias irritabiles **169** ac vehementes, tum incommodo recenti amissæ Constantinopoleos efferati adversus hos tali tempore sese ipsi offerentes in rabiem solito majorem, ulcisci supplicio prorsus atroci crimen ipsis impactum proditionis aggressi repente sunt. Captum videlicet Nicephoritzen a pedibus ad caput vivum crudeliter excoriarunt, non magis in pœnam sceleris ipsius quam in imperatoris ipsum mittentis ignominiam ac contemptum. At Alubardes, comperto quid sibi pararetur, prævertit infortunium fuga matura. Hic successus missæ in Italiam legationis fuit.

Γ'.

α'. Ὅπως ἐσκόπει ὁ βασιλεὺς τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον.

[P. 113] Ὁ δὲ βασιλεὺς στοιχιζόμενος ταῖς ἐννοίαις, ὡς ἄλλως οὐκ ὂν πατριάρχου δίχα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰθύνεσθαι, ἐσκόπει καθ' ἑαυτὸν πῶς ἂν καὶ τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην κατασταίη καὶ τὰ κατὰ γνώμην ἐκβαίη, θατέρου δ' εὐοδήσαντος εἰ θάτερον ἀπολείποιτο, τὸ πᾶν ἂν χωλεύειν ἀναγκαῖον ἡγεῖτο. Εἴτε γὰρ καταστάντος τοῦ πατριάρχου αὐτὸς ἐμποδίζοιτο ταῖς βουλήσεσιν, ἐπὶ μεγίστοις ἀτυχεῖν· εἴτ' ἀπόντος ἐκείνου αὐτὸς τὰ κατὰ βούλησιν πράττοι, τῶν πρὸς αὐτοῦ μὲν ἥκιστα ἁμαρτάνειν, πολλοὺς δὲ συμπλέκοντας ταῦτα τῷ περὶ τὸν πατριάρχην συμβάντι ὡς οὐκ ἐνδίκως ἀπρακτοῦντος μεγίστην αἵρειν τὴν ταραχήν, καὶ προσεῖναι τὸ εὔλογον, ὡς εἰ παρῆν πάντως, ἐμποδὼν ἂν ἐκεῖνον στῆναι ταῖς ἐπινοίαις. Νῦν δὲ προαιρουμένου τοῦ βασιλέως παρανομεῖν, παρανόμοις ἄλλαις ἀργαῖς συμπέρασμα παράνομον ἐπεισῆχθαι, ὡς καὶ τὸν πατριάρχην παραλογίσασθαι καὶ τὸν βασιλέα πτερνίσαι ταῖς οὐ καλαῖς περὶ τὸ Θεῖον ὑπολήψεσιν, ὡς ἐκείνου ἢ μὴ ἐφορῶντος ἢ μὴ μετελευσομένου τὸν ἁμαρτήσαντα. Τὰ δ' εἰς μεγάλην εἶναί οἱ τὴν ταραχήν, ὡς καὶ κίνδυνον ὑπονοεῖσθαι. Ταῦθ' ὁ κρατῶν λογιζόμενος συνάπτειν ἤθελε τὰ ἀσύναπτα, τήν τε τοῦ πατριάρχου ἀποκατάστασιν καὶ τὴν τοῦ γνησίου βασιλέως ἀπραξίαν· τὰ δ' ἦσαν λίνον μὴ λίνῳ συγκλώθοντα πράττειν. Ἔγνω γοῦν πειρᾶσθαι τοῦ πατριάρχου, εἰ οὕτω τῶν κατὰ τὸν Ἰωάννην ἐχόντων ἀπηρτημένως πάντη καὶ ἀνειμένως αὐτὸς κατανεύοι τὴν εἰς τὴν πόλιν εἴσοδον, πρὸς δὲ καὶ τὴν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ στέφειν αὖθις ἐκεῖνον βασιλικῶς κατὰ τὸ δεύτερον προαιροῖτο ἐπὶ τῆς πόλεως (εἶναι γὰρ καὶ ἄλλως δίκαιον πρώτως εἰσαχθέντα καὶ πρῶτον τῶν βασιλέων στέφεσθαι), ὡς εἰ διδοίη ταῦτα καὶ τἀπὶ τούτοις ἐλπίζειν, ὡς ἐφησυχάσοι πραχθέντων. Τρισὶ δ' ἥστο πείσειν τοιαῦτα λέγοντα, τῷ τε μεμαλακίσθαι τοῦτον τῷ χρόνῳ ἐν ὑπεροπίαις διάγοντα, τῷ τε δεδιέναι μὴ καὶ αὖθις ἀντικαταστῇ ἄλλος, γεγονὼς καὶ ἐπ' ἄλλῳ ἤδη, καὶ τρίτῳ τῷ ἀνάγκην εἶναι καὶ αὐτὸν ἐρᾶν τῆς πατρίδος, ἧς ἀδύνατον ἐπιβῆναι, καὶ ταῦτα μεθ' ὑπερτάτης τιμῆς τε καὶ δόξης [P. 114]

III.

1. *Quid consilii ceperit imperator circa patriarcham Arsenium.*

At imperator multis undique cogitationibus occurrentibus tandem intelligens fieri non posse ut res Ecclesiæ sine patriarcha componerentur, deliberabat secum quo pacto consequeretur ut et sedi vacanti daretur patriarcha et simul sibi ex sententia destinata procederent. Nam horum alterum si succederet, altero deficiente, claudicaturum necessario statum suum providebat. Quippe si restituto patriarcha ipse prohiberetur exsequi quod decreverat, e maximis se spebus im par lapsurum infortunium exhorrescens cogitabat: sin relicto illo ubi erat, ipse per sese quæ vellet efficeret, 170 ingentem se subiturum invidiam et erupturis inde assultibus vix parem futurum reputabat, siquidem habituros parum sibi æquos plurimos, rebus imminentes novis, speciosum prætextum validæ conflandæ factionis, obtendendo videlicet arcanis odiorum causis, livori et ambitioni, publice plausibili et in speciem religioso zelo vindicandi ab injuria et reponendi in thronum ereptum exsulantis sine causa patriarchæ, ac verisimiliter jactando voluisse imperatorem eo procul habendo amovere a se molestum arbitrum, quem satis nosset haud unquam acquieturum ingratis ejus et injustis molitionibus, et quoniam præoptasset illegitimam monarchiam legitimo collegio supremæ potestatis, ecclesiasticum quoque supremum magistratum illegitimum maluisse, quoniam ex eo, cum talis esset, suffragationem in suum ipsi similem sperasset; ac duplici utraque scelestissima injuria consciscenda in patrem sacrorum, quem circumvenisset, in pupillum principem, quem supplantasset, male se de Deo sentire declararet, quippe quem videretur opinari aut non videre quæ in ipsum peccantur, aut connivere ad scelera, pœnis eorum nunquam repetendis. Quibus ex rebus vel propria probabilitate vel artificiis adversantium populo persuasis maximam oriturum perturbationem palam erat, tamque atrox excitandum discordiæ civilis incendium, quo periculum esset ne caput ac familia ipsius simul cum ipsa republica conflagraret. Talia reputans formidansque imperator connectere insociabilia voluit, patriarchæ videlicet restitutionem et exauctorationem legitimi principis. Hoc autem erat telam texere lino linum non jungendo, sed diversas nec natura cohærentes in unum stamen intricare materias. Hoc proposito aggressus ante omnia est tentare patriarchæ animum, ecquid persuaderi seni posset ut relictis in suspenso et in incerto, uti tunc erant, Joannis pupilli rebus, venire ipse in urbem annueret, ac throno patriarchali in sua vera metropoli consecuto emolliri se pateretur ad sese coronandum ibi denuo pompa et cæremonia solemnissima. Nec desperabat rem ipsi probari posse, quidquid 171 alias in coronatione repugnasset, quoniam causa nunc erat idonea, ut qui prior imperatorum in urbem suis unius auspiciis captam intraverat, prior quoque ibi coronaretur. Quæ si ab Arsenio impetrarentur, spes erat in aliis quoque assensurum, ac cum forent perpetrata quæ imperator destinarat, factis acquieturum. Tres autem secum reputans reperiebat causas, quæ ipsi sperandum suaderent fore nunc exorabiliorem in his quam antea Arsenium. Prima erat, quod esset verisimile tædere ipsum exsilii tam longi, eoque tædio emollitum ad libenter paciscendum de reditu. Altera, quod vix esset dubium quin

μὴ ταῦθ' ὑπισχνούμενον ἐκτελεῖν. Εἰ δέ γε μὴ πείθοιτο, αὔταρκες πρὸς ἐκεῖνον εἶναί οἱ τὸ ἀξιῶσαι. Τοιούτοις τοιγαροῦν ὁ βασιλεύων συγκροτηθεὶς, ἔτι τῶν ἀρχιερέων διαφωνούντων, προστίθεται καὶ αὐτὸς τοῖς ἐκείνον ψηφιζομένοις, καὶ ἀμφιῤῥέπει τὰ τῇδε προστιθέντος τοῦ βασιλέως. Θάτερον δὲ μέρος ὡς ἀσθενῆσαν ἐντεῦθεν συγκατακλίνεται, καὶ μᾶλλον ὅτε ἐπὶ ῥητοῖς πρὸς βασιλέως καὶ τῆς συνόδου καλοῖτο. Ἦν γὰρ καὶ αὐτοῖς ἰδίως προσαπαιτούμενον ἀμνημονεῖν μὲν σφισι τῆς εἴτε προπετείας εἴτ' ἀδικίας χρὴ λύγειν, καὶ παραυτίκα κοινωνεῖν ἐκείνοις τῶν ἱερῶν καὶ τοὺς παρὰ τοῦ Νικηφόρου χειροτονηθέντας δέχεσθαι, καὶ μὴ σχίζειν τὴν Ἐκκλησίαν ἔκ τινος μικροψυχίας μηδένα ἐχούσης καιρόν. Ταῦτα συνθέντες ἀποστέλλουσι τοὺς ἀπαγγελοῦντας. Ὁ δ' ὡς ἤκουσε τῶν διαμηνυμάτων, πρῶτον μὲν ἐσχετκιάζεν εἰ καλοῖτο προσαπαιτούμενος καὶ μὴ παρακαλοῖτο συγγνώμην τῶν ἡμαρτημένων παρασχεῖν· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον ἐχόντων ἐφ' οἷς ἔπραξαν εἶναι, τὸ δ' ἁμαρτόντων. Ὅμως παρακαλούμενος ἐπραύνετο, καὶ ἕτοιμος ἦν πρὸς τὸ προσχωρεῖν. Ὑλὴν πεζῇ τὴν πορείαν ἐκεῖθεν διηνυκὼς ἐν τοῖς Ῥουφίνου γίνεται, ὡς τοῦτο μὲν προσαναπαυσάμενος, τοῦτο δὲ καὶ τὰς ἀποκρίσεις ἐντελέστερον ἐκ τοῦ παρασχεθὸν διώσων ἐφ' οἷς ἀπήτητο.

β'. Ὅπως μετακληθεὶς ὁ πατριάρχης εἰς τὴν πόλιν εἰσάγεται, καὶ στέφει αὖθις τὸν βασιλέα.

[P. 115] Ἐκεῖσε τοιγαροῦν πεμπομένων πρός τε τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου, καὶ κινουμένων τῶν ζητημάτων, ὁ δὲ τὰ μὲν διθοὺς τὰ δὲ καὶ προσοποσχόμενος περαιοῦται τε τὴν ταχίστην, καὶ τῆς πόλεως ἐπιβὰς ψήφῳ κοινῇ καὶ γνώμῃ τὴν Ἐκκλησίαν καταλαμβάνει. Πρῶτος οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπολογούμενος ἐκείνῳ περὶ τῶν πραχθέντων μεγάλαις ἤγαλλε ταῖς τιμαῖς, καὶ ταῖς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προσόδοις ἐτίμα. Καὶ τὸ μὲν ἱερὸν ἅπαν μετεποίει πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἐκτραπὲν ἐπὶ πολλοῖς παρὰ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ δὴ ἐπιστήσας τὸν μοναχὸν Ῥουχᾶν, ἄνδρα δραστήριον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις, τό τε βῆμα καὶ ἄμβωνας καὶ σωλέαν καὶ ἄλλ' ἄττα βασιλικαῖς ἐξόδοις ἀνηρκοδόμει. Εἶτα πέπλοις καὶ σκεύεσιν ἱεροῖς τὸ θεῖον τέμενος καθίστα πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον. Εἶτα καὶ χώρας προσετίθει τῇ ἐκκλησίᾳ, φθάσας προσθεῖναι καὶ ἄλλας εἰς τὴν τῶν ὁμνοπόλων οἰκονομίαν, ὡς μὴ ἐν-

metueret ne alius in patriarcham iterum se vivo eligeretur. proutjam semel erat factum,et id malum prævertendi oblata occasione ferel gavisurus. Tertia erat patriæ charitas, qua eum sollicitari ad desiderandum in urbem jam receptam adventum suum necesse erat: uti et verisimile,sic affectum minime recusaturum oblatam conditionem regrediendi cum summo splendore in patriam charissimam,præsertim cum intelligeret ea rejecta sibi spem nullam restare patriæ urbis unquam revisendæ. Si autem ille sic invitatus admittere oblata et petita polliceri non induceret in animum,ipsam tamen istam supplicem invitationem idoneæ ad populum excusationis loco fore ad avertendam ab Augusto culpam omnem officii neglecti, et totam invidiam in eum qui compellatus renuisset exonerandam.In hunc ferme modum subducta secum imperator consiliorum summa ingressus synodum bifariam scissam contrariis sententiis. horum revocantium, illorum excludentium Arsenium, ipse ad revocantes se adjungit et sui accessione suffragii quasi momento alteri lanci addito eatenus ambiguæ deliberationis æquilibrium depressit, accedentibus mox quoque qui Arsenium excluserant,præsertim ubi per synodum, salagente imperatore, ipsorum et securitati et honori cautum est abunde decreta oblivione nuper actorum, et sancito ne cuiquam fraudi foret illa, sive injustitia sive temeritas dicenda esset, qua fuerat vel exauctoratus Arsenius vel Nicephorus electus. Communio **172** quoque subito excommunicatis eo nomine reddita. Statutum etiam ut ordinati a Nicephoro reciperentur, ne intempestiva morositate Ecclesia scinderetur. His constitutis synodi Patres mittunt ad Arsenium qui ipsum ad reditum invitent. Quos ille ut audivit, primum graviter ferre visus est, quod tantum invitaretur, non etiam roguretur venia dare ob ea quæ in se peccata fuerant, causando invitationem meram eorum esse qui se nullius peccati conscios profiterentur: nam si agnoscerent culpam, utique deprecarentur. Tamen cum hac ejus exceptione admoniti legati preces etiam adhibuissent, mitigatus senex exhibuit se promptum ad eundum quo vocabatur. Neque ipsa partim terrestri partim maritimo itinere ad Rufini prædia se contulit, vel paululum illic acquiescendi causa, vel inde clarius ex propinquo certiusque respondendi, cognitis distinctius quæ peterentur.

2. *Ut revocatus patriarcha invectus in urbem sit, et illic rursus coronaverit imperatorem.*

Igitur conventus illic patriarcha legationibus cum ab imperatore tum a synodo missis, postque disceptationem ultro citroque cunctorum accuratam, partim largitus partim pollicitus quæ postulabantur, celeriter transfretavit, et invectus in urbem, consentientibus jam omnium votis ac calculis, patriarchalem rursus insedit thronum.Ibi eum primus imperator, postquam diligenter excusasset quæ acta fuerant, demisso veneratus exquisitis affecit honoribus, et in liberaliter a se collatorum Ecclesiæ munerum proventuumque possessionem misit. Ac sacrorum quidem apparatum et ecclesiasticam suppellectilem, imminutam multis aversis per Italos, reposuit atque in pristinum reformavit statum, præposito ei rei curandæ monacho Rucha, viro industrio. **173** Ornavit de novo altare; ambonem et solcam, tum alia quædam,refecit regiis impensis; velis præterea et vasis sacris Dei ædem instruxit ad convenientem speciem elegantiæ. Adjunxit etiam nova Ecclesiæ prædia præter ea quæ prius attribuerat ad alimenta et stipendia cantorum sacrorumque ministrorum, ne ii necessariorum patientes penuriam officia sua negligentius obirent. Omnia ea

δεῶς τὰ τῶν ἐπιτηδείων ἔχοντες ἀμελοῖεν. Ὁ δ' ἀρχιερεὺς καὶ ὡς εἰς τιμὴν μὲν τοῦ Θείου ταῦτα γινόμενα συνόλως προσαπεδέχετο, εἰδέναι δὲ καὶ χάριν ἰδίως, ὡς χάριν αὐτοῦ γίνοιτο, τῶν εἰκότων ἐνόμιζεν. Ὅθεν καὶ στέφειν ἤθελε τὸν διδόντα, καὶ ἀμνημονεῖν τῶν πραχθέντων τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐβούλετο, τοῖς δέ γε παρὰ τοῦ Νικηφόρου χειροθετηθεῖσιν ἐκχωρήσας τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἅπαντα, παρὰ μόνον τὸ συλλειτουργεῖν, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἠχρῆτο· εἶναι γὰρ νομίζεσθαι δίκαια τὰ εἰς ἐκεῖνον πραχθέντα, καὶ αὐτῷ συνδοκεῖν, εἰ τὴν ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνων κοινωνίαν καταδέχοιτο. Ἐπεὶ δ' ἔδει καὶ περὶ τοῦ ἐκ δευτέρου στέφειν τὸν βασιλέα κοινολογεῖσθαι, ἑτοίμως καὶ ταῦτ' ἐδίδου. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἡ τῶν ἡμερῶν κυρία παρῆν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τεμένους μεγαλοπρεπῶς ἔστεφε. Μνήμη δ' οὐκ ἦν τὸ σύνολον Ἰωάννου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τῷ Καίσαρι Ἀλεξίῳ προσεπεφιλοτίμητο, ὡς δι' αὐτοῦ ἁλούσης τῆς πόλεως, τό τε μετὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ τὸν πατριάρχην ἐν ταῖς συναπταῖς μνημονεύεσθαι.

γ'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς διεπρεσβεύετο πρὸς Τοχάρους κήδη ποιῶν, καὶ πρὸς Αἰθίοπας.

[P. 116] Τότε δὴ τῷ βασιλεῖ τῶν πραγμάτων καλῶς καὶ ὡς ἤθελε καταστάντων, ἐξήγοντο καὶ πρὸς τοὺς μακρὰν πρεσβεῖαι, τοῦτο μὲν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Τοχάρων Χαλαοῦ, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν τῶν Αἰθιόπων σουλτάν. Τὸν γὰρ τῶν Περσῶν μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε τὸν Ἀζατίνην, ἐπὶ τῆς πόλεως βλακικῶς διάγοντα, κώμοις καὶ μέθαις ἀνὰ πᾶσαν διημερεύοντα ἄμφοδον· κενῆς γὰρ οὔσης ἀνθρώπων ἔτι τῆς πόλεως συνέβαινε τὰς ἀμφόδους ὡς ἐρημίας εἶναι, ἐφ' αἷς ἐκεῖνος ἀνεδην καθήμενος σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν πολλοῖς καὶ μεγάλοις οὖσιν ὠργιαζέ τε τῷ Διονύσῳ καὶ ἐμεθύσκετο. Πρὸς γοῦν ἐκείνους εἶχε διαπρεσβεύεσθαι καὶ αὖθις λαμβάνειν ἐκεῖθεν πρέσβεις. Τῷ μὲν Χαλαοῦ μετὰ τοῦ μοναχοῦ καὶ ἱερέως Πρίγκιπος ἐξεδίδου τὴν ἐκ τῆς Διπλοβατατζίνης ἐκ νυμφείας παῖδα Μαρίαν. Καὶ Πρίγκιψ, ἀρχιμανδρίτης ὢν τότε τῆς τοῦ Παντοκράτορος μονῆς, ὑπὸ μεγάλαις φαντασίαις τε καὶ ἀβρότησι σύναμα καὶ πλούτῳ παντοδαπῷ τὴν κόρην ἐκόμιζεν, ἐπιφερόμενος καὶ σκηνικὴν νεὼ ἐκ πέπλων στιβαρῶν μετάξης, τὰς δὲ γε τῶν ἁγίων μορφὰς χρυσῷ πεποιημένας ἔχοντα, σταυροῖς καὶ σχοίνοις ἐρηρεισμένας, καὶ ἅγια σκεύη πολύτιμα κατὰ χρείαν τῆς ἱερᾶς θυσίας. Καὶ οὕτω μὲν πρὸς τὸ μεγαλειότερον τὸ συνάλλαγμα ἐξηρτύετο, κἂν τοῦ Χαλαοῦ ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος πρὶν ἐκείνους φθάσαι ἡ κόρη τῷ υἱῷ ἐκείνου Ἀπαγᾶ, διαδόχῳ γε τῆς ἀρχῆς καταλειφθέντι, ἐν ὑστέρῳ φθάσασα ἐνηρμόζετο. Τὸν δέ γε τῶν Αἰθιόπων σουλταν ἄλλη τις χρεία τῷ βα-

patriarcha et ut in Dei honorem facta donataque religiose ac liberaliter jucundissime admisit, et ut in sui quoque gratiam studiosius impensa grate agnoscere imputareque in beneficii proprie accepti partem ac locum præ se tulit. Eoque maxime inductus est ad coronandum munificum largitorem, obliviscendumque priorum, omni deponendo injuriarum nupera depositione sibi factarum sensu. Ordinatis quin etiam a Nicephoro omnem functionem sacerdotii permisit, excepto solum secum una pariter, ubi sacris solemniter operaretur, ministrandi usu. In cæteris promiscue pari jure ac reliquos adhibuit. Causam autem exceptionis hujus allegabat hanc, quod videri posset ut justa et rite acta comprobare quæ gesta contra se fuissent, si ordinatos ab instruso in suum locum in consortium faciendi secum ad aram sacri communis admitteret. Simul autem est ei propositum videri convenire ut imperator iterum ritu solemni coronaretur, libenter ad id quoque annuit. Quare dies isti cæremoniæ dicta est Dominica proxima, qua patriarcha imperatorem magnifico apparatu coronavit, nulla prorsus facta mentione aut significata memoria Joannis, sed potius eodem tacite rejecto per id quod honorarii muneris loco concessum ea occasione Alexio Cæsari est in præmium captæ urbis, ut videlicet statim post imperantes (hoc est 1204 Augustum cum conjuge) et patriacham memorarentur in precibus publicis, quas synaptas vocant.

3. *Ut imperator legationem miserit ad Tocharos affinitatem cum iis contrahens, et ad Æthiopas.*

Hac vice rerum imperator succedentibus sibi ad votum negotiis, et pace domi constituta, tempus aptum putavit mittendis ad gentes longinquas legationibus, ad principem videlicet Tocharorum Chalau et ad Æthiopas. Nam soltanum Persarum secum habebat Azatinem, in urbe vitam degentem ignavissimam ac totos etiam in triviis comessando compotandoque consumentem dies, quippe exhausta tum adhuc et raris incolis pro sui magnitudine habitata civitate, vacare plateas frequentia civium et quasi desertas cernens, libera illa solitudine fruebatur, et sic tanquam rure degeret procul ab arbitris, securus cum familiaribus et magnis suæ gentis ac comitatus viris, mensis in propatulo positis assidens bacchanalia quotidiana celebrabat, vino sese barbara impudentia palam ingurgitans. Ad eos igitur quos dixi solos destinandas legationes habuit, et mutuas inde vicissim accipiendas. Atque ad Chalau quidem, principem monachum et sacerdotem misit, qui filiam ipsius notham nomine Mariam, quam ex Diplobatatzina susceperat, desponsam ipsi conjugem comitaretur. Et princeps cum tunc esset archimandrita monasterii Pantocratoris, splendidissima specie mollissimi simul ditissimique apparatus ista sponsæ deductione functus est, circumferens inter cætera templum solutile tabernaculi ritu crassis e serico velis circum et superne tectum, sanctorum formas auro elaboratas habens, crucibus et funibus firmatas, præterea vasa sancta pretiosissima ad usum divini sacrificii. 1205 Tali magnificentia nuptialis ista conventio celebrabatur. Verum Chalau mortuo antequam ad eum princeps cum sponsa pervenissent, puella sero licet adveniens re infecta non rediit: nupsit enim filio et successori Chalau in principatu, vocato Apaga. Sultanum porro

σιλεῖ σπένδεσθαι κατηνάγκαζεν. Ἐκ Κομάνων γὰρ ὢν ἐκεῖνος, εἷς τῶν εἰς δουλείαν ἀποδεδομένων, τὸ γένος ἐζήτει κατ' αἰτίαν συνετὴν ὅτι καὶ ἐπαίνων ἐγγύς. Τὰ γὰρ ἀντικρὺ ἀλλήλων κλίματα τῆς γῆς, τό τε βόρειον καὶ τὸ νότιον, ἐμφύτοις τισὶ δυνάμεσιν ἐπί τε σωματικῇ καὶ ψυχικῇ διαθέσει ἀντιπεπόνθασιν, ὥσπερ ὄψητα καὶ κράσεσιν, ἐν αἷς οὐ μόνον ζώων ἀλόγων πρὸς ὅμοια ζῶα διαφορὰς εὕροι τις ἐμφανεῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀνθρώπων. Βορείοις γὰρ τὰ ζῶα λελεύκωται, νοτίοις δὲ μεμελάνωται. [P. 117] Ἄνθρωποι δὲ ἐν μὲν βορείοις ἀσύνετοι ἄλλως καὶ μόλις λογικοὶ καταλαμβανόμενοι, ἐν οἷς οὐ λογικαὶ ἐπιστῆμαι, οὐ μαθήματα φυσικά, οὐ γνῶσις, οὐ ῥᾳθυμία, οὐ περὶ τὸν βίον οἰκονομίαι καὶ τεχνῶν ἐργασίαι καὶ τἄλλα οἷς τῶν ἀλόγων ἄνθρωποι διαστέλλονται, ὁρμὰς μέντοι παραβόλους καὶ πρὸς μάχην ἑτοίμους ἔχοντες, καὶ ἑτοίμως ὁρμήσοντες ἤν τις ἐποτρύνῃ, παράβαλόν τι καὶ βακχικὸν ἔχοντες ἐπ' ἀλλήλοις, καὶ τῷ Ἄρει σπένδοντες· ἐν δὲ νοτίοις τοὐναντίον ἅπαν. Ἐκεῖνοι γὰρ εὐφυεῖς μὲν ἄλλως καὶ ἄγαν συνετοὶ καὶ ἄριστοι τὰ ἐς πολιτείαν καὶ τέχνας καὶ λογικὰ μαθήματα καὶ βουλὰς ἐφ' ἑκάστῳ, νωθροὶ δὲ τὰ ἐς ὁρμὰς καὶ μαλακοὶ πρὸς μάχας καὶ ἀπραγμοσύνῃ μᾶλλον συζῶντες ὀλίγα ἔχειν ἢ πολλὰ πολυπραγμονοῦντος αἱρούμενοι. Τούτων δὲ τὸν ἥλιον αἰτιάσαιτ' ἄν τις φυσικευόμενος, τῷ μὲν ὁμιλεῖν ὀλίγα καὶ πρὸς ὀλίγον οὐ μετρίως θερμαίνοντα τὸν ἐγκέφαλον, ὅθεν καὶ ἡ εὐφυΐα προσγίνεσθαι πέφυκε, τὸ δέρμα δὲ συμπιλοῦντα ἀπεργαζόμενον τοῖς μέλεσι τὴν στερρότητα, ἐπὶ δὲ θάτερα τῶν μερῶν τῷ ἐπὶ πλέον ὁμιλεῖν θερμαίνοντο μὲν εἰς εὐφυΐαν, ἔκλυτον δ' εἰς ἀνδρίαν ἀπεργαζόμενον τὴν ὁλομέλειαν τῶν σωμάτων· συμμετατίθεσθαι γὰρ τοῖς σώμασι τὰς ψυχὰς ὁ φυσικὸς λόγος δίδωσι. Διὰ ταῦτα καὶ πρότερον μὲν πολλοῦ ἐτίμων τὸ Σκυθικὸν Αἰθίοπες, κατὰ δουλείαν μὲν κτώμενοι, ἄλλως δὲ στρατιώταις ὑπὲρ αὐτῶν χρώμενοι. Τότε δὲ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν καταστάντος Σκύθου τὸ Σκυθικὸν ἀνεζητεῖτο ὡς στρατεύματος σφίσιν ἐκεῖθεν συστησομένου, ὅπερ οὐκ ἄλλως ἦν αὐτοῖς ὠνουμένοις μετακομίζειν, εἰ μὴ διὰ τοῦ στενοῦ τις Εὐξείνῳ προσβάλλοι θαλάσσῃ. Τοῦτο δὲ ποιεῖν μὴ ἀξιοῦντας τὸν βασιλέα ἀμήχανον. Διὸ καὶ πολλαῖς ἐδωρεῖτο τοῦτον ἀποστολαῖς, ἐφ' ᾧ τὰς

Æthiopum aliæ utilitates impulerunt ad fœdus cum imperatore faciendum. Erat is genere Comanus, venditus olim in servitutem, qua in regnum mutata satagebat prudenti laudabilique consilio ut commeatus esset facilis popularibus suis ad eos quibus imperabat, indigere ipsos sentiens tali auxilio. Sunt enimvero non magis situ quam indole naturalique qualitate inter se adversæ atque e diametro oppositæ arctoæ austrinæque nationes, commissis invicem penitusque dissidentibus qua corporum qua etiam animorum affectionibus, pro differentia videlicet temperamenti ac cœli, quæ inter utrumque tractum intercedit; cujus etiam vestigia cernuntur in brutis animantibus, quarum sub Septentrionibus natæ alitæque a generis ejusdem genitis educatisque in regionibus meridianis haud modicis diversitatibus differunt, color siquidem etiam ipse corporum discrepat, in Borealibus fere candidus, in Australibus ater. Sed animorum in hominibus majoris momenti discrimen est, stolidorum et vix ratione utentium in septentrionalibus, apud quos frustra requiras logicas physicasve disciplinas, scientiam aut prudentiam, cum ne ratio quidem parandi necessarii victus aut convenientis cultus, non artes, non opificia, non cætera quibus homines a belluis differunt, in iis reperiantur. Vividi e contrario acresque, projecti ad contemptum periculorum cupidique prœliorum Boreales sunt, tum irritabiles, et si quis lacessierit, fanatico ruentes impetu in cædes mutuas, **176** martiale prorsus genus et cruente pugnax. Quorum cuncta in Australibus contraria, solertibus, mansuetis, eximie callidis, politicæ rationis consultis, industrii ad artes, rationalis disciplinæ capacibus, fecundis consiliorum, et in omni occasione quid optimum facto sit momento videntibus, vicissim ad labores pigris, ad pugnas mollibus, otio gaudentibus, egere feriando quam satagendo abundare malentibus. Cujus tantæ discrepantiæ si quis soli causam imputaverit haud a vero, ni fallor, aberrabit. Quia enim ejus radii Arctoos et exiguo tempore et raro et oblique illuminant, non eam cerebris humanis vitalis caloris mensuram afflant, quæ ad expediendas operationes mentium, sensusque communis acrimoniam requireretur. Frigus porro illius cœli naturale, solaris temporis admistione liberum, addensat duratque cutem corporum, crassitiemque et soliditatem inducit membris. Sub meridiano contra circulo aut in accedentibus ad illum terris frequentius imminens constantiusque immorans ac superne incoquens subjecta vapor ardentis solis eliquat corpora, et ad omnem motuum alacritatem audaciamque certaminum fluxos languidosque artus efficit. Afficit autem alterarique animos consensu quodam qualitatibus et temperamento corporum, naturalis tradit ratio, experientia sane suffragante. His de causis et olim Æthiopes valde gaudebant affluente ad ipsos copia mancipiorum Scythici generis quippe quorum opera cum ad omne laboriosum ministerium tum ad contentiones impetusque prœliorum in usu necessariæ tuendis finibus militiæ percommode uterentur; quos minus mirum imperitatnem jam ipsis hominem ortu et natalibus exterum, cum proprio, tum populi cui præerat genio, suæ gentis consortium consuetudinemque affectasse, militari utique, qua egebat, manu non aliunde ipsi quam ex empta evocataque inde juventute suggerenda. Quia vero Scythas ad se tuto deportare nisi missis ad Euxinum navibus nequibat, cujus maris fauces cum haud dubie forent in **177** potestate imminentis illis Constantinopolitanæ civitatis, facile vibebat prudens barbarus nequaquam sibi, quod optabat, aliter quam gratia

ἐκεῖθεν διαπλοϊζομένας νῆας ῥᾳδίως. Εὐξείνῳ προσβάλλειν, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς πολλὰ διδόντας μείρακας Σκυθικοὺς ἐξωνεῖσθαι καὶ πρὸς τὰ ἴδια ἐπανήκοντας φέρειν, ὃ δὴ καὶ πολλάκις γεγονὸς ἔγνωμεν, ἐκεῖθεν μὲν τῶν χαρισμάτων πρὸς βασιλέα διαπεμπομένων, ἐντεῦθεν δ' ἀνοιγομένης σφίσι τῆς πρὸς ἐκεῖνον κελεύθου.

δ'. Περὶ καμηλοπαρδάλεως, ὁποῖόν ἐστι.

[P. 118] Ἐν δὲ τοῖς χαρίσμασιν ἦν καὶ καμηλοπάρδαλις, ζῷον θαυμάσιον καὶ ἀσύνηθες, περὶ οὗ ὀλίγα βούλομαι λέγειν, τυῖς μὲν ἰδοῦσιν ὑπόμνησιν, τοῖς δὲ μηδὲ θεασαμένοις διδασκαλίαν. Σῶμα τούτῳ μέτριον κατ' ὄνους οὓς κάνθωνας ὀνομάζομεν δέρμα κατὰ παρδάλεις, λευκὸν καὶ πυῤῥαῖς φυλίσι κατάστικτον, θέσις σώματος κατὰ τὰς καμήλους ἐξ ὀπίσθιων βουβώνων ἐς ὤμους ἀνωφερὴς, τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ὑπερκειμένων αὐτάρκως τῶν ὄπισθεν· Τράχηλος κατὰ γεράνους ἐπὶ μήκιστον ἐκτεινόμενος καὶ ἐς κεφαλὴν ἀναγόμενος, ὡς ἀγέρωχον τὸ ζῷον ἐγκαθιστᾷν. Κεφαλὴ δὲ βαιὰ καὶ καμηλοειδὴς τῷ σχήματι. Λευκὴν τὴν κοιλίαν, καὶ ἀπὸ τραχήλου διὰ ῥάχεως πάσης καὶ ἕως οὐρᾶς μετρίας γραμμὴν ἐπὶ στάθμην μέλαιναν ἰθύντατα περικείμενον. Πόδες λεπτοὶ κατ' ἐλάφους καὶ διχηλοῦντες. Ἥμερον δ' ἄλλως, ὡς καὶ παισὶ παίζεσθαι ἀγόμενον ἐκ βινὸς, καὶ πειθήνιον ἐς ὅπου θέλοις ὁρμᾷν, ποηφάγον, καὶ ἄρτῳ καὶ κριθῇ κατὰ τὸ πρόβατον ψωμιζόμενον. Τὸ δ' ἦθος χειρόηθες, Ἡ δ' ἅμυνα τούτῳ πρὸς τὸ λυποῦν (τῷ μεγίστῳ γὰρ μέρει καὶ τοῦτο φιλοτιμεῖται τοῖς ζώοις ἡ φύσις, ὡς εἴ τις ἐπιτίθοιτο προσαμυνεῖσθαι) οὐχ ὁπλῇ κατὰ τοὺς ἵππους, ἢ κέρατι κατὰ βοῦς (οὐδὲ γὰρ κέρασιν ἔστεπται), οὐκ ὀδόντι κατὰ τοὺς κάπρους, οὐκ ὄνυξι κατὰ τὰς γαλᾶς, μύνοις δὲ τοῖς ὀδοῦσιν, οἶμαι, διὰ δηγμάτων μετρίων, ὅσον καὶ ἀποσοβεῖν τὸ λυποῦν μὴ βλάπτον· οὐδὲ γάρ τις ἰὸς τοῖς ὀδοῦσιν ἐντέθραπται κατ' ἐκεῖνα ἃ δὴ τοῖς τοιούτοις ἡ φύσις ὁπλίζει. Τοῦτο ὡς εἴ τι τέρας ἐκεῖθεν πρὸς βασιλέα διακομισθὲν ἑκάστης θέαμα ἦν καὶ τρυφὴ τοῖς ὁρῶσι δι' ἀγορᾶς ἑλκόμενον.

ε'. Ὅπως αὐξηθέντες Αἰθίοπες τὰ κατὰ Συρίαν διεπράξαντο. Καὶ τὰ κατὰ τὸν Νόγαν.

[P. 119] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῷ κρατοῦντι πεπράχαται δοκήσει τοῦ συνοίσειν τοῖς ἡμετέροις. Καὶ ὅσον μὲν εἰς εἰρήνην ἀνυστὸν ἦν τὸ πραγματευόμενον, ἄλλως δὲ καὶ ἐς μέγιστον ἐλυμήναντο· ταῖς γὰρ συνεχέσι μετακομίσεσι τῶν βορέαθεν μειρακίσκων πλῆθος ἐν καιρῷ συστὰν στρατιωτικὸν ηὔξησέ τε τὴν τῶν Αἰθιόπων ὁρμὴν, καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐπήδων, ὡς πολλάκις τῷ κατὰ σφᾶς ἀσφαλεῖ θαρ-

et beneficio imperantis illic posse contingere. Quare isto ut placato benevoloque uteretur, multis legationum et missorum cum illis munerum conabatur officiis assequi. Nec votis excidit: augusto quippe annuente libere commeabant in Euxinum missi cum auro multo ab Æthiopum principe, qui Scytharum adolescentulorum maximum magna pecunia coemptum numerum ipsi perducerent; quod sæpe lactitatum novimus, ex quo blanditiis donorum delinitus imperator eam aperiri et tuto frequentari permisit viam.

4. De camelopardali, quale animal sit.

Cæterum in donis hac de causa missis camelopardalis fuit animal rarum et mirabile, de quo pluscula hic subjicere decrevi, ut qui viderunt recordentur qui non viderunt discant. Moles ei corporis non magna, qualis ferme magnorum asinorum, quos canthonos vocamus. Pelle obducitur pardalibus simili, rubris in albo sparsim compuncta maculis, magnitudinis ac figuræ squammarum. Forma corporis camelos imitatur, a tergo et femore ad armos sursum eminens, anterioribus cruribus longitudine non modice superantibus posteriora. Collum ut in gruibus longissime protensum alte in verticem assurgit fastidiose circumquaque despectantem quodam quasi supercilio ferinæ superbiæ. Caput exiguum a camelis figura non discrepans. Venter albus, a capite per dorsi spinam usque ad caudam, quæ modica est, linea nigra velut ad normam rectissime producta signatur. Pedes tenues in similitudinem cervinorum, fissis 178 et ipsi ungulis. Ipsum alioqui animal mansuetum ac ei cur, ut etiam ludendum se pueris præbeat et naso tractum non invitum sequatur quocunque duxeris. Herba vescitur: sed et panem et hordeum non minus quam oves libenter gustat. Indoles tractabilis nec iracunda. Si quid offendat (nam fermo animantibus natura quibus injurias propulsent arma non negavit), si quid, inquam, infestum ingruerit, non id calce ut equi, non ut boves cornu, quo caret, non dente sanguinario et terribili, ut apri, non unguibus ut feles, sed solis, puto, non acutis dentibus ulciscitur per morsus non rabiosos, sed moderatos, ut intelligas nolle ipsum aliis nocere, satis habens ab sese quomodocunque propulsare noxam. Neque vis ulla veneni dentibus subest in perniciem dentes natura pro armis dedit. Talo peregrinæ formæ animal ex Æthiopia ad imperatorem missum spectaculum diu quotidianum et jucundum Byzantinis præbuit, per fora et plateas ductum.

5. Ut aucti viribus Æthiopes in Syria rem gesserint, et de Noga.

Quæ imperator ostentabat eo consilio, ut populus delectatus fructu isto longinqui commercii pacem et societatem initam cum Æthiope ut nostris rebus utilem probaret. Et erat in ea forte conducibile quidpiam si quis in præsentis usu tranquillitatis acquiesceret: sed qui longe consuleret in posterum, magnam summæ rerum et nomini Christiano parari perniciem ista in barbaros indulgentia sentiret. Experientia certe docuit auctos et corroboratos Æthiopas isto libere concesso commeatu puerorum e borealibus tractibus, qui deinde in cælo mitiori affluente victus copia in acres bellatores adolescerent formidabiles evasisse, conscriptis exercitibus invi-

ρούντας ὑπερορίους ἐκφέρειν πολέμους καὶ κατὰ Χριστιανῶν ἀνδρίζεσθαι. Τῶν γὰρ Ἰταλῶν τὴν τῆς Συρίας ἁπάσης παραλίαν κατεχόντων καὶ Φοινίκης ἀρχόντων καὶ αὐτῆς Ἀντιοχείας τὸ κράτος ἐχόντων, διαμφισβητούντων δ' ἐξ ὑπερτέρας ἰσχύος καὶ τῶν τῆς Παλαιστίνης τόπων ὡς ἁγιότητος δόξαν ἐχόντων, καὶ μάλα εἰκότως διὰ τὰς ἐκεῖσε τοῦ Σωτῆρος διατριβὰς καὶ τὰ τῆς οἰκονομίας τεραστικά, αὐτοί γε θαρσήσαντες ταῖς ἐκ τῶν Σκυθῶν συστάσαις δυνάμεσιν, ἐξελθόντες πᾶσαν ἐκείνην τὴν γῆν Μυσῶν τὸ λεγόμενον λείαν ἐποίουν, ἕως οὖν κατ' ὀλίγον (οὐδὲ γὰρ ἦν τοῖς Ἰταλοῖς πρὸς αὐτοὺς σπένδεσθαι ἐχθρούς γε ὄντας καὶ λεγομένους τοῦ τιμίου σταυροῦ) καὶ αὐτῶν δὴ τῶν μεγίστων πόλεων ἐξιώσαντες αὐτὰς εἰς ἔδος κατήρειψαν. Καὶ νῦν κεῖται μὲν ἡ περιφανὴς Ἀντιόχεια, κεῖται δὲ ἡ Ἀπάμεια, κατέσκαπταί τε Τύρος καὶ Ηηρυτὸς, καὶ Σιδὼν τὰ ὅμοια πάσχει. Ἐτέρωθεν δὲ Ὀρηνεῖ Λαοδίκεια. Τρίπολίς τε καὶ Πτολεμαΐς, τὰ μεγάλα τῶν Ἰταλῶν ἄστεα, ὡς οὐδ' ἂν ἦσαν λογίζονται. Καὶ δὴ Δαμασκὸς ἡ καλλίστη, τὰ ποτὲ τῆς Ῥωμαίους ὅρια καθ' ἑφαν, ἠφάνισται παντελῶς, καὶ ὅλως πλὴν τῶν εἰς Ἀρμενίους τελούντων οὐδέν ὅ τι συνίσταται. Ὁ δὲ παμπληθὴς ἐκείνωῦ λαὸς πανταχοῦ γῆς διεσπάρη ἀνευ τῶν

A πεσόντων, τῶν μὲν πολέμου νόμῳ, τῶν δὲ καὶ ἄλλως νόμῳ μαρτυρικῷ, μὴ καταδεχομένων τὴν ἄρνησιν. Καὶ ταῦτα μὲν Αἰθιόπων τὸ Χριστιανικὸν ἀπώναντο ταῖς ἡμετέραις ἀβουλίαις ἢ κακνοίαις ἢ αὐτονόμοις ὁρμαῖς καὶ ὀρέξεσι· Τοχάρων δὲ τοῦ θράσους καὶ ἔτι ἀνέχομεν, οὐ δυνάμεσιν σῴμενον [P. 120] θαρσαλέαις, ἀλλὰ φιλικαῖς εἴτ' οὖν δουλικαῖς ὑπελεύσεσι, κήδη ποιοῦντες καὶ δωροφοροῦντες συχνάκις τὰ κάλλιστά τε καὶ μέγιστα, ὡς καὶ δεύτερον ἄλλο μετὰ τοῦτα καὶ χρόνοις ὑστέροις συνέστη πρὸς τοὺς ὀυτικοὺς Τοχάρους, ἐκ ποθεν ἀφανῶν ἐπιστάντας καὶ τὰ βόρεια κατασχόντας μεθ' ὅτι πλείστου δυνάμεως, συνάλλαγμα τῷ ἄρχοντι τούτων Νογᾳ, ἐνδόντος τοῦ βασιλέως ἑτέραν παῖδά οἱ ἐκ σκοτίων σπερμάτων γεγεννημένην, Εὐφροσύνην τοὔνομα, ἐξ ὧν συνέβαινε

B μετὰ φιλίας ἐκείνους ἔχειν ἃ δὴ, προσταλαιπωροῦντες πολέμῳ μόλις ἂν ἐκτῶντο.

ς'. Ὅπως αἱ τρεῖς βασιλίδες ἀνδράσιν ἡρμόσθησαν καὶ ὁποίοις.

Τῷ μὲν οὖν βασιλεῖ μετὰ ταῦτα διέγνωστο ἀπαλλαγῆναι καὶ τῶν βασιλίδων τῶν καὶ αὐταδέλφων τοῦ παιδὸς Ἰωάννου, δοκουσῶν ἔχειν καὶ τούτων τὸ μέρος βασιλείας κλῆρον ἀπὸ πατρός. Καὶ διὰ τοῦτο βαθύ τι σκοπῶν ἐκεῖνος Ῥωμαίους αὐταῖς οὐ συνήρ-

ctis ; nec jam virium conscios suarum sese intra cancellos[179] olim fixos tenuisse aut secura possessione propriorum contentos domi acquievisse, verum ausos erumpere ac sæpe bella finitimis inferre, sicque magno rei Christianæ damno famam sibi parasse bellicæ virtutis. Italis enim oram Syriæ maritimam universam obtinentibus, imperantibus C etiam Phœniciæ et ipsi urbium olim principi Antiochiæ dominantibus, et eductis inde validis copiis prospere subinde certare solitis de possessione locorum Palæstinæ antiquæ sanctitatis fama merito inclytorum, quod in iis versatus, passus et mira operatus fuerit Deus factus homo, illi, de quibus agimus, Æthiopes freti exercitibus ex juventute, ut diximus, Scythica conflatis, erumpentes e suis latebris istas regiones universas latrociniorum et prædatum campum habuerunt, ferentes illic agentesque cuncta, et tanquam de Mysis, quod dici solet, impune spolia raptantes, donec paulatim (Italis abhorrentibus a fœdere cum ipsis iendo utpote venerandæ crucis notissimis et implacabilibus hostibus), quoad, inquam, paulatim post ejectos D Christianos e maximis urbibus ipsas solo æquarunt. Et nunc jacet quidem illustris illa Antiochia, jacet et Apamea. Destructa est Tyrus et Berytus. Sidon quoque similia patitur. Alia ex parte luget Laodicea. Tripolis et Ptolemais, magnæ Italorum urbes, ac si unquam fuissent, reputantur. Pulcherrima etiam Damascus, terminus olim Romana ad Orientalem ditionis, funditus eversa est. Et omnino præter vectigales Armeniis regiones nihil ibi subsistit. Numerosissima vero provincias illas opimas incolentium multitudo per omnes dispersa terras in miserrimo gemit exsilio, præter eos qui aut

bello ceciderunt aut tyrannicis tormentis [180] Christianæ causa fidei, quod eam abnegare jussi renuerent consumpti sunt. En quid Christiana respublica profecerit ex auctis Æthiopum viribus imprudentia vel potius malitia nostra, consiliisque ambitiosis et privatis utilitates bene quantovis emptas dispendio arbitratis cupiditatibus! Tocharorum vero in clades Christianorum ferociam adhuc quidem utcunque coercemus non armorum utique metu aut viribus nostris, quibus quam parum fidamus ipsi norunt, sed precario emendicata gratia illorum, sive, ut vero vocabulo rem ut est exprimamus servilibus obsequiis, affinitatibus illos honorantes, et ditantes donis creberrime missitatis, quam in rem optima et pretiosissima nostrorum impendimus. Huc pertinet quod aliquanto post hæc tempora fœdus inivit imperator cum Tocharis Occiduis, ex prius ignotis prodere se ac proferre in lucem incipientibus, et quæ nostris finibus a Septentrione objacent vi maxima occupantibus. Quorum principi Noga dicto imperator aliam suam filiam, et ipsam ex pellice genitam, dedit uxorem, Euphrosynem nomine. Unde contigit ipsos ultro a nobis amicitiæ nomine condonata auferre quæ ancipiti et laborioso bello vix unquam acquirere potuissent.

6. *Ut tres reginæ traditæ viris, et quibus fuerint.*

Post hæc decrevit imperato amovere a se tres reginas pueri Joannis sorores germanas, quæ videri poterant partem aliquam juris ad imperium a patre trahere. Quare cavendum etiam atque etiam putavit ne iis Romani conjuges darentur, ne qua inde cuiquam offerri rerum novarum moliendarum

μοττε. Τὴν μὲν γὰρ τῷ ἀπὸ τοῦ Μορέου εὐγενεῖ Λατίνῳ Μαΐῳ Διβελικούρτῳ λεγομένῳ συνῆγεν εἰς λέχος ἐντεῦθεν ἐνθημήσαντι, τὴν δὲ δευτέραν Λατίνῳ μεγιστᾶνι, ὃν ἂν ἐκεῖνοι φαῖεν σεμνύνοντες κόντον, ὄνομα Βιντιμίλια, ἀπὸ Γενούας τότε προσελθόντι κατὰ φήμην τῷ βασιλεῖ, εἰς γάμον ἐκδοὺς καὶ δώροις τὰ εἰκότα φιλοφρονησάμενος ἀποπέμπει σύναιμ' ἐκείνῃ συζύγῳ, τὴν δὲ τρίτην Βουλγάρῳ τῷ Σφεντισθλάβῳ κατὰ Μυσίαν τῶν κατὰ τὸν Λίμον ὀρεινῶν ἄρχοντι δίδωσι. Καὶ οὕτως ἐκείνων ἀπαλλαγεὶς καὶ τῶν φροντίδων τῶν ἐπὶ ταύταις βαΐσας ἑτέραις πράξεσιν ἐπιβάλλεται.

ζ. Τὰ κατὰ τὴν δέσποιναν Ἀλαμάνναν Ἄνναν.

[P. 121] Φθάνει μὲν οὖν τῷ πρὸς Ἀλαμάνναν Ἄνναν, ἣν συνοικοῦσαν ἐπ' ὀλίγον εἶχεν ὁ τοῦ Λάσκαρι πατὴρ Ἰωάννης ἐν ἐσχάτῳ γήρᾳ, Φρεδερίχου τοῦ τῆς Σικελίας ἄρχοντος παῖδα, τοῦ Μαφρὲ δ' ἀδελφήν, ἣν δὴ καὶ ἐκ πρεσβείας ἐλθοῦσαν ταινιώσας ὁ δηλωθεὶς βασιλεὺς Ἰωάννης Λύγούσταν δεικνὺς σύνοικον εἶχε καὶ ἔστεργε, — τῷ γοῦν πρὸς αὐτὴν ἔρωτι ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἁλοὺς ἐν ἀσφαλεῖ μὲν εἶχεν ἐφ' ᾧ τάχα μὴ ἀποδρᾶναι πρὸς τοὺς οἰκείους, ὅμως δ' ἐκείνῃ προνοῶν τῶν ἐπιτηδείων βασιλικῶς πάντα τροπον ἐπείρα τῆς σωφροσύνης περιγενέσθαι. Ὡς δ' οὐκ ἔπειθε πολλὰ πράττων καὶ δεξιούμενος (μηδὲ γὰρ ἂν καλὸν εἶναι ἡ εὐπρεπὲς βασιλέως ἀκούσασαν δάμαρτα· οὕτω μεγίστου καὶ φοβεροῦ ἐν ὑστέρῳ τὸ λέχος αἰσχύναι καὶ τῷ δούλῳ, εἰ καὶ βασιλεύοι νῦν, παλλακεύεσθαι μεγίστην οὖσαν ἐκ μεγίστων), ἄλλον τινὰ τρόπον ἔγνω θεραπεύειν τὸν τυραννοῦντα μανικὸν ἔρωτα. Καὶ δὴ αὐτῇ μὲν ὑπέσχετο ἑαυτῷ συνοικίζειν εἰς γάμον ἀφέντα τὴν ἑαυτοῦ, πλὴν ὑπὶ δοκούσαις εὐλόγοις προφάσεσιν, ἃς καὶ προὔτεινεν ἐπὶ πολλῶν, καλὴν μὲν εἶναι τὴν Θεοδώραν (οὕτω γὰρ ὠνομάζετο ἡ Λύγούστα) καὶ γένους ἀξίου τούτου βασιλικοῦ, καὶ μηδὲν ἔχεις ἐπαιτιᾶσθαι ἢ γένους ἢ σωφροσύνης τρόπων παραβεβασμένων ἢ τοῦ μὴ φίλανδρον εἶναι καὶ οἱ ἀξίαν συμβασιλεύειν. Ἀλλ' ἀναγκαῖον εἶναι πάντως εὐφυλακτότερον καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν ἐπὶ τῆς πόλεως ὄντας, ἧς πολις μὲν ὁ ζῆλος ἀναγκαῖος δ' ὁ κίνδυνος, οὐκ ὀλίγων ἐπεισφρεῖν ἐχόντων, καὶ ταῦτ' Ἰταλῶν τῶν ἐχόντων πρότερον, παρακεκινισμένων καὶ ἄλλως εἰς μῆνιν, ὅτι ἔχοντες ἀφῃρέθησαν. Καὶ νῦν παρακινηθέντας στόλον ἀκούεσθαι φοβερὸν ἐξαρτύεσθαι, αὐτοὺς δ' ἀντωπεῖν ὁρμαῖς τοιαύταις μὴ ἔχειν· οὔτε γὰρ

posset occasio et oriri perturbatio sibi familiæque suæ periculosa. Igitur unam quidem ipsarum nobili Latino Maio de Bellicurto 181 nuncupato, qui ex Moreo, unde ortus erat, Constantinopolim advenerat, matrimonio conjunxit; alteram Latino item megistani, quem sui perbonorifico apud ipsos vocabulo contum appellabant, nomine Vintimilia, qui tunc famam secutus ex urbe Genua ad imperatoris comitatum accesserat, uxorem dedit, et donis cum magnificis honoratum in patriam cum nova remisit conjuge. Tertiam collocavit Bulgaro Sphentisthlabo, montanæ circa Hæmum regionis in Mysia principi. Sicque his imperatorii generis mulieribus procul amandatis, solutus ea parte curarum, aliis pro arbitrio gerendis jam securiorem applicuit animum.

7. *De domina Anna Alamanna.*

Ante omnia memorandum est quid de Anna Alamanna tentaverit. Fuerat haec exiguo tempore conjux Joannis Augusti, patris Theodori Lascaris, ab eo ducta in extremo senio, Friderici Siciliæ regis filia, Manfredi soror, quam a legatis ad eam accersendam missis deductam et solemni, coronationis ritu Augustam declaratam memoratus imperator Joannes uxorem, eamque percaram, habuerat. Hujus amore captus imperator Michael custodivit eam diligenter ne rediret ad suos, magnifice tamen ipsi ac regie quæ opus ipsi erant ad victum cultumque suppeditans, at nullam non interim admovens machinam ad ejus, si qua ratione posset pudicitiam expugnandam. In quo frustra fuit, artes ejus omnes indiosasque blanditias matrona repellente, quippe quæ sapienter reputaret quam probrosum foret se tali ortam domo, vita in summa dignitate per inoffensam hactenus famam transacta, viduam maximi et potentissimi 182 imperatoris, contaminare lectum ejus et augustale decus cum illustri memoria tanti conjugis fœdissimo pellicatu profligare, subjiciendo sese turpi libidini servi olim ejus ac subditi, licet hodie ad imperium evecti. Cujus honestissimi certa proposita cum tamen prudenter vereretur quorsum amor impotens desperati successus furiis incensus in tyrannica licentia posset erumpere, optimum factu putavit hanc deliniendæ flagrantis cupiditatis inire rationem. Dixit imperatori haudquadam se abhorrere ab ejus conjugio, si quis modus reperiretur ejus legitime sancteque committendi. Quare videret ecquid eo quo nunc esset implicatus matrimonio sese rite posset exsolvere. Tali nexu libero se, ut honeste, ita non illibenter postea nupturam. Arrexit aures ad eo Michael, et excitatum oblata spe animum cupide advertit ad comminiscendas et quibus opus erat artificiose insinuandas speciosas causas repudiandæ, quam habebat in contubernio, conjugis. Aiebat haud se hire inficias talem esse Theodoram (id erat Augustæ nomen) in qua nihil ad regii generis claritatem, ad pudicitiæ decus, ad morum sanctitatem aut caritatem in virum posset requirere, quominus dignissimam fateretur quæ secum imperaret. Considerandum tamen esse necessitatem gravem, imminenti nunc rebus Romanis atroci periculo impositam, sollicite præcavendi Latinorum iras, erepta nuper Constantinopoli furentium. Opibus ipsos et numero valere, causa quoque irritari communiter plausibili, pulsos ex possessione diuturna et multis spoliatos, quæ propria dudum carissimaque habuerant. Concitatum audiri totum Italorum nomen, et armari conspi-

ναυσὶ τοσαύταις εἶναι πρὸς ἐκείνους ἀντέχειν, οὔτε μὴν οἵους τ' εἶναι στρατεύμασι πολεμεῖν κατὰ γῆν. Τοὺς δὲ Βουλγάρους καὶ αὐτοὺς ἐτέρωθεν ἀπειλεῖν εἰσβάλλειν διὰ Θρᾴκης, καὶ μᾶλλον τῆς τῷ τῶν Βουλγάρων, ἄρχοντι Κωνσταντίνῳ συνοικούσης Εἰρήνης μὴ ἀρεμεῖν ζώσης τὸν σύζυγον τῇ πρὸς τὸν βασιλεύοντα ἀπεχθείᾳ. Κύκλῳ [P. 122] γοῦν τῶν ἐχθρῶν παρακινουμένων χρῆναι φυλάσσεσθαι τὰς ἐπιβάσεις εἰς ὅσον δυνατόν, ἰδίως δὲ δεδιέναι καὶ τοὺς τῆς βασιλίδος Ἄννης οἰκείους ὡς ἑτοίμως διὰ ταύτην κἀκείνους τοῖς ἄλλοις σύνεξορμήσοντας. Εἰ δέ τι προμηθούμεθα, κρεῖττον καιρὸν ἔχοντες, μὴ μόνον ἐχθροὺς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ φίλους γενέσθαι, αἰδουμένους τὸ κῆδος, καὶ κατ' ἀγχιστείαν, εἰ συνοικίσομεν ἑαυτοῖς τὴν ἐκείνων, οἰκείως πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας. Ταῦτα τοῦ βασιλέως βουλευομένου καὶ σοφιστικῶς λέγοντος (ἔπειθε γὰρ ὁ ἐκκαίων ἔρως, καὶ μᾶλλον παρὰ τῆς δεσποίνης Ἄννης περιῤῥονούμενος) ἡ βασιλὶς Θεοδώρα πυθομένη χαλεπῶς εἶχεν ἐνέγκαι, εἰ δίσπουνα ἐστεμμένη οὖσα καὶ γνησία γυνὴ, ὑπ' ἀνδρί τε τῷ βασιλεῖ τεκοῦσα παῖδας, καὶ πρῶτον μὲν ἀποιχόμενον ἄλλον τὸν Μανουὴλ, εἶτα δὲ καὶ τὸν περιόντα Ἀνδρόνικον, ὃν βασιλικῶς ὁ πατὴρ τρέφοι, καὶ τρίτον τὸν ἐπὶ τῆς πόλεως γεννηθέντα τὸν Πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον, τοιαῦτα πάθοι ἀπολειφθεῖσα, στερηθεῖσα μὲν τοῦ ἀνδρὸς, στερηθεῖσα δὲ καὶ τῆς βασιλείας, καὶ πάσης ἀπερῤῥιμμένη τιμῆς, τὴν δ' ἀντίζηλον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας ὁρῶσα συμβασιλεύουσαν τῷ ἀνδρί. Ὅθεν καὶ πρὸς τὸν πατριάρχην πέμψασα ἱκετεύει τοιαύτην συμφορὰν ἀμῦναι ταύτῃ, καὶ νόμων θείων ὑπερμαχεῖν ἀξιοῖ. Ὡς δὴ μαθὼν καὶ ἀγάμενος, εἰ τοιούτοις ἐπιχειροίη ὁ βασιλεὺς καὶ ἀνέδην τῶν ἀθίκτων ἅπτεται, ὡς καὶ τοὺς κειμένους νόμους ὀφέλειν καταπατεῖν, αὐτὸς τοιοῦτος μὴ νομιζόμενος πρότερον, δεινὰ ἐποίει καὶ διεμήνυε, τὸ μὲν ὀνειδίζων, τὸ δ' ἐπισείων ἐκείνῳ καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ ἀγανάκτησιν. Τὰς δέ γε προφάσεις ὡς ἴστὸν ἀράχνης διέλυε· τὸ γὰρ φοβοῦν θεῖον παρ' οὐδὲν τίθεσθαι κακῶς κρίνειν εἰδότος εἶναι τὸ φοβερὸν, τὸ μέντοι γε τοὺς θείους νόμους φοβεῖσθαι ἀφοβίαν εἶναι μεγίστην τῷ φοβουμένῳ, κἂν ὅ τι προτείνοι τις ἐπὶ τῷ φοβεῖν. Ταῦτα τοῦ πατριάρχου καὶ λέγοντος καὶ μηνύοντος, ἔτι δ' ἑτοίμου ὄντος ἀποκόπτειν

rante sententia potentiaque ferocissimarum gentium potentissimam classem, cui vix babeat Romanum, quo nunc statu est, imperium quid satis validum opponat. Neque maritimo apparatu haud dubie impares, terrestribus saltem copiis fidere possumus, quibus satis negotii facessent exurgentes e Bulgaria 182 motus, unde Constantinum principem assidue in nos stimulatum ardentissimis instigationibus Irenes conjugis nobis perinfensæ minari audimus irruptionem in terras nostras per Thraciam. In tanta multitudine et rabie coorientium in nos ex omni circum parte ferocissimorum hostium, quis non videt consulturum utique circumventæ undique reipublicæ, qui dederit operam numero eorum minuendo quibusdam aut ad nostram societatem attrahendis aut a communi certe aliorum conspiratione abducendis? jam illud satis constat, in primis Latinorum ditione ac vi bellica imperatricis Annæ cognatos numerari. Porro istos communione nominis ac generis satis per se pronos in partes hostium nostrorum propriæ in nos sævius commovebunt causæ, repetendæ reducendæque domum consanguineæ matronæ quasi detentæ a nobis indigna custodia, nisi mature precavemus et ex ipsa mali causa remedium quærimus, tempestiva si unquam affinitate contrahenda, qua propinquorum dominæ Annæ non solum exarmentur iræ sublatis incentivis odiorum sed etiam amores auxiliaque concilientur, tanquam utique propinquis et necessitudine connubii cum sorore Manfredi filiaque Friderici jam quasi domesticis ipsorum. Talia versare animo ac sophisticis honestare conari rationibus imperatorem (prout adigebat illum exurens intime væsanus amor, irrideri sese a domina Anna et vana objecta imagine nunquam successuri conjugii deludi non sentientem) audiens Augusta Theodora graviter, ut erat consentaneum, tulit. Quam enim intolerandum contumeliæ genus fore se legitimam conjugem, quæ viro imperatori tres liberos peperisset, primum Manuelem fato præreptum, alterum Andronicum superstitem, regie a patre educatum, tertium, ex quo Constantinopolim migraverant, ibi natum in purpura, Constantinum, inde Porphyrogenitum, post tanta merita nullius compertam culpæ repudiari, exauctorari, viro, imperio, honore omni privatam abjici, et æmulam in locum suum intrusam 184 cernere. Hoc metu anxia mittit ad patriarcham qui cum suo nomine suppliciter rogarent ut tam atrocem a se injuriam arceret, dignareturque pro sua auctoritate deterrere imperatorem, ne tam proterve uxores pro libito commutando divinis legibus illudere auderet. Miratus plurimum hoc audiens patriarcha est cogitari attentarique res tales ab imperatore, palam inconcessis inhiante, nec verente per convulcatas leges in cupiditatum obsequium ruere, quantæ illum nequitiæ capacem non ante credidisset. Quare haud molliter castigandam ratus erumpentem in tam invereundos ausus insaniam, gravissime illum qua exprobrando qua objurgando increpuit, minis etiam intentatis iræ divinæ. Simul allegatos in obtentum proterviæ lasciviæ prætextus ut telas aranearum amovit diffluvitque, sapienter monens formidare vim hominum et Dei numen ac vigilem in scelera vindictam audaci licentia spernere nonnisi ejus esse qui de vere terribilibus possime judicet, hinc quidem stulte trepidus, inde præpostere securus. Quæcunque sibi demum terrorum spectra prave formidolosi confingant, divinas vereri leges veram demum securitatem esse. Desineret igitur vana comminisci et trepidationem inanem justo et sancto Dei metu comprimeret. Hæc et his consentanea gra-

ἐκεῖνον, εἰ ἄλλο τι πράττοι, τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁλομελείας ὡς μέλους σεσηπὸς ἤδη καὶ θεραπείαν μὴ προσιέμενον, ἐπεὶ ἔγνω προσκρούσας ὁ βασιλεὺς ἰσχυροτέρῳ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ὡς πρὸς Κρῆτα κρητίζει ὄρθεν τὸν ἤδη μαθόντα τὰς ἐκείνου ὑπιχειρήσεις (οὐδὲ γὰρ ἐπὶ μικρὸν οὐδ' ἐκείνου ἤρεμεῖν εἴα τοὺς λογισμοὺς ἡ τοῦ παιδὸς Ἰωάννου ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ πικρόφασις), πρύμναν τε κρούεται, τὸ τοῦ λόγου, καὶ ὡς εἶχεν ἐφοδιάσας τὴν δέσποιναν Ἄνναν ἐπὶ τὰ οἰκεῖα πέμπειν αἱρεῖται, [P. 123] πλὴν ὑπ' ἀνταμοιβῇ τοῦ παρὰ τἀδελφῷ ταύτης Μαφρὲ κατεχομένου Καίσαρος· ἐκεῖ γάρ οἱ ὁ πονθερὸς ἐκείνου Μιχαὴλ ὁ δεσπότης τοῦτον κρατήσας ἐξέπεμψεν, ὡς προείρηται. Ὅτι δὲ σκῆψις ἦν ἐκείνῳ τὸ προβαλλόμενον, καὶ μόνον ἔρωτος θεραπεία καὶ οὐ τοῦ κοινοῦ πρυμήθεια, ὁ τῶν πραγμάτων εἰδὼς ἀκριβῶς τὴν μελέτην συνελογίζετο.

η'. Τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν Ἄννης τῆς δεσποίνης Μαφρὲ καὶ τὸν Κάρουλον.

Ἡ γὰρ Ἄννα Φρεδερίχου μὲν ἦν θυγάτηρ, Μαφρὲ δ' αὐταδέλφη, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἀποστατῶν τοῦ πάππα καὶ τῶν τοῦ πάππα, καὶ ὡς αὐτοῖ φαῖεν ἄν, τῆς αὐτῶν Ἐκκλησίας. Οἳδὲ γὰρ ἐβούλοντο κατὰ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτοὶ εὐπειθεῖν τε καὶ ὑποκατακλίνεσθαι καθ' ὅ τι λέξοι καὶ πράξοι ὁ τῆς Ἐκκλησίας ἐπειλημμένος, ἀλλ' αὐτονόμοις χαίρειν ὁρμαῖς καὶ οὕτως ἐπὶ Σικελίας καὶ τῶν ἐκτὸς τὴν ἀρχὴν διοικεῖν. Ὑποπαθὼν δ' ὁ πάππας πρὸς ταῦτα, εὑρὼν δραστήριον ἄνδρα, ἀδελφὸν ῥηγὸς τῶν Φραντζίσκων ὄντα καὶ εἰς κόντους τεταγμένον τὸν Κάρουλον, τὸν κατ' ἐκείνων ὡς δῆθεν ἀποστατῶν ἐγχειρίζει πόλεμον, τάξας ἐκεῖνον, εἰς τὴν αὐτῶν ῥῆγα, καὶ πόλεμον ἐμβαλὼν ἐκείνοις ἐντεῦθεν ἀκήρυκτον [P. 124] Πῶς οὖν οἱ τόσον διαφερύμενοι πρὸς τὸν Κάρουλον ὁμαιχμεῖν μετὰ τοῦ βασιλέως ἔμελλον πώποσε; Ὅμως τὸ μελετώμενον ἀπεκρύσθη, καὶ ὁ βασιλεὺς ἔμενεν ἐπὶ τρόπου καὶ τὰ αὐτοῦ ἔπραττε. Τὰ δ' ἦσαν τὸ βουλὰς ὁραίνειν σὺν ἄρχουσιν, ὅπως ἀνακτίζοιτο μὲν ἡ πόλις διὰ ταχέων ἐπ' ἀδήλῳ τῷ τί Ἰταλοὶ φρονοῖεν περὶ αὐτῆς (δέος γὰρ μὴ ἀφανῶς ἐπιθοῖντο), ὅπως δὲ ψυλαχθείη Ῥωμαίοις ἐπιστάντων ἐκείνων, καὶ μὴ φανέντες λαφύξαιεν ὡς ἐξ ἀνάγκης κραταιότερον ἐπιθέμενοι. Οὐδὲ γὰρ ἠρεμεῖν οὐδὲ μικρὸν

vitale tali persona digna monentem patriarcham, clarcque insuper minantem sese illum, si porro cogitata promoveret, e Christi corpore velut membrum putridum et curationem respuens abscissurum, reveritus imperator, aut potius confusus deprehensa turpis voti conscientia, eventumque desperans cœpti facultate (quod sero sentiebat) et viribus superioris, insuper metuens ne veteres patriarchæ in se offensiones ob annotum ab imperii collegio Joannem refricaret, ac clare tandem intelligens frustra se fucum perspicacibus **185** facere conatum erumpente in notitiam male tecta fraude, remigium, ut sic loquar, inhibuit, et quasi a cursu temere initio se reprimens incubuit, quod dicitur, in porram, retro cessim nitendo, novo videlicet ex re capto consilio, dimittendi ad sua copioso instructam viatico dominam Annam, cæterum postulans cum ea permutari et vicissim liberum dimitti Cæsarem apud Manfredum Annæ fratrem detentum eo quippe illum a se bello captum ejus socer decapota Michael ducendum curaverat, ut dictum est. Porro istam ab imperatore ostentatam sollicitudinem præcavendi ne cognati Annæ Augustæ cum cæteris Latinis conspirarent, nihil nisi vanum et inverisimilem prætextum fuisse vafra simulatione obtentum vitioso amori quo flagrabat, palam apparuit statum rerum tunc Italicarum ex vero scientibus.

8. *De fratre dominæ Annæ Manfredo, et de Carolo.*

Fridericus enim et Manfredus, quorum illum quidem Annæ patrem, hunc fratrem fuisse diximus, ambo a papa et papæ partibus defecerant, et ut ibi loquebantur, excommunicati ab Ecclesia ipsorum suas sibi seorsim res habebant. Non enim sicut cæteri obtemperare ac se morigeros præbere jussis ac placitis moderantis Ecclesiam volebant, sed affectabant usurpabantque nemini obnoxiam licentiam agendi et statuendi prout liberet, ac sic tam in Sicilia quam extrema, pleno et nullum agnoscente superiorem dominio, regnare. Quarum intolerabilium injuriarum nactus papa ideneum ultorem Carolum fratrem regis Francorum, ex contorum sive comitum ordine, virum strenuum, bello cum præfecit illis veluti rebellibus et apostatis indicto, regnum ipsis creptum illi tribuens quam optimo jure possidendum, si eos vi et armis inde pelleret; id quod summa ope tunc cum maxime ille ardens nihilque non movens conabatur. Quodnam ergo, quæso, periculum erat, ne isti **186** cum Carolo communis in nos expeditionis societatem inirent, quicum capitalibus commissi odiis internecino bello de statu et salute dimicabant? In hunc modum illæ de novo conjugio imperatoris cogitationes evanuerunt, ipso in officio permanente ac de cætero intento rebus suis. Inter quas quæ tunc urgebant, erant deliberationes crebro a illo habitæ cum primis suorum de restauranda quamprimum urbe, sicque omni præsidiorum genere et intentæ vigiliæ custodia firmanda, ut quæ arcano comparari ferebantur ad eam recuperandum insidiosæ molitiones Latinorum, quandocunque in vim erupissent, successu frustrarentur. Timebantur enim occultæ artes et proditionum fraudes. Copiarum quoque ac cæterorum apparatuum belli curabatur, ut tantum esset ad manum quantum opus erat ad prohibendum, ne statim atque in conspectum urbis venisset formidabilis ille, quem fama e erat adornari, exercitus Italorum, eam absorberet, sed ab illorum quantumvis vehementibus defenderetur insultibus et Romano imperio servaretur. Frequentes porro memorabant nuntii haud cessare ulla in parte Itulos, sed in expeditionis apparatu duplici tolos esse

ἠκούοντο, ἀλλὰ στόλον μέγιστον ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης κατὰ τῆς πόλεως ἐξαρτύεσθαι.

θ'. Ὅπως σανίσιν ἀνυψοῦντο τὰ πρὸς τῇ θαλάσσῃ τείχη, καὶ διὰ τί. Καὶ περὶ ἑτοιμασίας τοῦ βασιλέως.

Ἐδόκει γοῦν πρὸς τὰ παραστάντα διὰ ταχέων ἀνυψοῦν τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ μᾶλλον τὰ πρὸς τῇ θαλάσσῃ, ἃ δὴ καὶ χθαμαλὰ ἦσαν· εἰκότως θαλασσοκρατοῦντος τότε τοῦ πρώτως ἀνεγείραντος Κωνσταντίνου τοῦ οὐχ ἧττον τὸ σέβας ἢ τὰς πράξεις μεγίστου, κατεπείγοντος δὲ τοῦ καιροῦ, ἐπεὶ οὐκ ἔχοιεν πύργοις σὺν τιτάνῳ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐκτελεῖν, μύσυσι, σανίσι πλατείαις καὶ ἐπιμήκεσι σὺν τῷ καὶ στιβαρὰς πρὸς τὸ ταῖς ἐπιφοραῖς ἀντέχειν εἶναι, τούς τε πύργους καὶ τὰ τείχη προσανυψοῦν, πρὸς δέ γε τὸ αὐτάρκως ἔχειν τῶν ἀνθεξόντων ἐντὸς πλήθος στρατιωτῶν ἔξωθεν εἰσοικίζειν, πλὴν ἐλαφρῶν ὡς ἐντὸς μενόντων ἐπὶ τοῦ τῆς μάχης καιροῦ, ἢν δέ τε δέοι καὶ ἀπὸ γῆς ἐκφέρειν πόλεμον, εἶναι τοὺς ὑποστησομένους ἐκ στρατευμάτων μεγάλων βασιλικῶν. Τὰ δέ γε τῆς τροφῆς αὐτοῖς, εἰ ἐπὶ μήκιστον παραμένοιεν προσκαθήμενοι, ἑτοίμως ἀπὸ τῆς πόλεως ἑτοιμάζεσθαι· εἰσαχθέντων γὰρ βοῶν ἰκανῶν εἰς γεωργίαν τῶν ἀρουρῶν, ὅπου ἂν εἴησαν αὗται καὶ παρ' ὧν κατέχοιντο, τῶν ἐντὸς λέγω τῆς πόλεως, αὐτοὺς γεωργεῖν ἔχειν νεοῦντας καὶ σπείροντας καὶ θερίζοντας, ὡς εἶναι καὶ τοῖς ἀνθρώποις αὐτάρκη τροφήν, [P. 125] πρὸς τῷ καὶ παρίχη προσισαχθῆναι τοῦτο μὲν ἐξ ὑείων κρεῶν τοῦτο δέ γε καὶ ἐκ τοῦ τῶν προβάτων γάλακτος, καὶ χιλὸν τοῖς ἵπποις προσαποµένειν, εἶναι δὲ καὶ γεωργοῦσιν ἐντὸς τὰ ἐς τροφὴν ἀνθρωπίνην τῶν ζώων ἐξ ἀνάγκης περιγινόμενα, ὡς τρύφειν ἱκπνως ἔχουσι. Περιβλήματα δὲ ἐκ βοείων δερμάτων ταῖς σανίσιν ἐπιτεθεῖσθαι, μὴ καὶ πῦρ ἐναύσαντες ἐκκαίοιεν οἱ πολέμιοι. Τὰ μὲν οὖν τῶν σανίδων εἰς ἔργον ἐξέβη, καὶ πύργοι μὲν ὡς ἐπὶ τριῶν ἀνυψοῦντο πήχεις, τείχη δὲ ἀναλόγως τοῖς πύργοις τὴν αὔξην ἐλάμβανον· τὰ δὲ λοιπὰ ὑπερετίθεντο ὡς ἐπὶ καιροῦ πράξοντες. Τὸ δ' ἐλαφροῖς τῶν στρατιωτῶν οἰκίζειν τὴν πόλιν καὶ λίαν ἐπ' ἀνάγκης εἶχεν, ὅπου γε καὶ Ἀάκωσι πλείστοις ὕστερον ἐκ τοῦ Μορέως ἀφιγμένοις ἐπιμερίσας τόπους ἐπὶ τῆς πόλεως παρεῖχε κατοικεῖν ὡς αὐτόχθοσι, καὶ ῥόγαις ἐτησίοις δωρούμενος καὶ πλείστοις ἄλλοις φιλοτιμήμασιν ἐπὶ πολλοῖς καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἐχρῆτο, ὡς ἀξίαν τριβὴν ἐν πολέμοις ἔχουσι.

naum et classem instruebant maximam, quæ mari rem gereret, et terrestrem exercitum prævalidum armabant, quo urbs undecunque oppugnaretur.

9. *Ut mœnia urbis quæ mare spectant suggestu tabularum aucta sint, et quam ob causam. Tum de cætero imperatoris apparatu.*

Visum igitur est necessarium ad occurrendum instantibus ante omnia summa celeritate mœnia urbis attollere, præsertim quæ mare spectabant, quippe quæ humiliora erant, eo qui condidit, quod mari dominaretur, munire illa diligentius ea parte superfluum rato. Is fuit Constantinus, non religione minus quam civilibus et bellicis actis maxime inclytus. Quia vero angustiis temporis urgebantur nec petræ et calx ad manum erant, tabulis latis et prælongis usi trabibus, quas ubi deficiebat summitas depressioris muri, validis nexibus ædificio **187** priori committebant, suggestum coronæ mœnium et surgentibus perintervalla turribus adstruxerunt, quantum sufficeret ad tegendos intus defensores; quorum ne deesset copia, foris accivit et intra urbem collocavit, domiciliis pomœrio vicinis, magnum numerum militum levis armaturæ: non enim loricis cæteroque gravi apparatu opus erat pugnaturis ex tuto, pinnis murorum protegentibus. Nam ad eruptiones, si quas usus belli posceret, et apertas in campo dimicationes cum obsessoribus, præsto adfuturos cataphractos e castris majoribus imperatores. Providit autem ne præsidiariis hisce urbanis alimenta unquam deforent, quantumcunque durarit obsidio, sed esset semper affatim unde ipsis ex urbe suppeditarentur ad victum necessaria; quam ad rem introduxit in urbem boum numerum, quantus sufficeret culturæ camporum suburbanorum, quorum opera industrii agricolæ arando, serendo metendoque conficerent frumenti quod esset opus ad annonam in urbe degentium, addita quam pariter intro congeri curabat copia magna duratorum sale ac fumo ad diuturnam conservationem ciborum, partim ex suillis carnibus, partim ex ovino lacte. Feni quoque vim ingentem in pabulum equorum reposuit, non defutura ipsis agricolis intra urbem degentibus et ex ea in culturam ruris undique vicini quotidie prodituris etiam obsidionis tempore quadam copia carnium etiam recentium, nonnullo utique numero animalium suburbanis pascuis alendo; unde non solum soboles succresceret apta laboribus aratri ac plaustri, sed quæ in macelli quoque ac mensarum usum urbanum abundaret. Porro coria boum sic in cibos absumptorum imponi agglutinarique jubebat exterius iis tabulis, quas dixi muris additas fuisse, quo illæ protegerentur ab igne hostili, si forte injiceretur. Ac suggestus quidem ille murorum ex materia, uti destinatus fuerat, peractus est, turres attollens supra molem priorem ad tres cubitos, et mœnia similiter, debita proportione ad turres. Cætera ejus generis ut minus urgentia in præsens **188** suo tempore curanda dilata sunt. Illud quippe jam nunc necessarium mature ac cum sollicitudine curatum, ut expediti leviterque armati milites ad urbis præsidium idoneo numero, admotis circum undique pomœrio domiciliis, collocarentur. Quo in genere Laconibus plurimis e Moreo post receptam Constantinopolim profectis assignatis locis ædes attribuit, pensionibus illos, tanquam si essent indigenæ, annuis donans, cæteraque plurima liberalitate sibi devinciens. Unde illos promptos habebat ad quævis obsequia, libentesque libenter adhibebat ad multa intus et extra urbem, quippe usu idoneo præditos rei bellicæ. Gasmulico quin etiam Hybrida-

Τῷ δέ γε Γασμουλικῷ, οὓς δὴ συμμίκτους ἢ τῶν Ἰταλῶν εἴπεις γλῶσσα (ἦσαν γὰρ ἔκ τε Ῥωμαίων καὶ Λατίνων γεγεννημένοι), προσανεπαύετο ἐκπέμπων ἐπὶ νηῶν· ἦσαν γὰρ τὸ μὲν προμηθὲς εἰς πολέμους καὶ συνετὸν ἐκ Ῥωμαίων, τὸ δ' ὁρμητικόν τε καὶ αὔθαδες ἐκ Λατίνων ἔχοντες. Καὶ στόλον μέτριον ἐξηρτύετο, καὶ προσεκτάτο τὰ τῶν νήσων ἐγγύτερα, ῥόγας μὲν ἀπυτάττων αὐτοῖς ἐκ τοῦ κοινοῦ ταμιείου καὶ φιλοτιμίαις αὖξων τὰς προθυμίας, ἀντιλαμβάνων δ' ἐκ τῆς ἐκείνων σπουδῆς καὶ ἐργασίας πλείονα. Εἶχε γὰρ τοῖς ἀληθείαις καὶ τὸ εὐεργετικὸν πρὸς ἅπαντας, καὶ ἀμφοτέραις ἐξήντλει πολλῶν προαποκειμένων, οὐκ οἶδα εἴτε τις τὴν φύσιν τοιοῦτος ὤν, ἢ προσποιούμενος δι' ἄλλα μέγιστα τὸ φιλότιμον, ἀναγκαστικὰς τὰς εὐνοίας ὁποποιούμενος, ὡς δῆθεν οὐκ ἐκδίκως ἄρξας, ἢ τό γε τρίτον, πρὸς τὰς τῶν προτέρων βασιλέων εὐεργεσίας ἀντιβαλλόμενος, κἂν μὴ τόσον εὐηργέτει μηδ' οὕτως. Τέως δέ γε κατὰ βασιλεῖς ἠναγκάζετο χρῆσθαι τοῖς πράγμασι, μὴ καὶ δόξοι σκηνικῶς τὸ ἄρχειν ἐπιτηδεύων. Οὔτε γὰρ ἥλιος ποθεινὸς μὴ τὰς ἀκτῖνας παρίσχων τοῦτο μὲν γῇ τοῦτο δ' ἀνθρώποις καὶ ζώοις ἅπασιν, οὔτε βασιλεὺς τὸ ἀληθινὸν πρὸς ἄρχειν ἕξει μὴ τοὺς ὑπηκόους εὐεργετῶν. Ὅστις δὲ βασιλεύων γλίσχρος ἐστὶ πρὸς τὸ διδόναι, ἐκεῖνος σκηνὴν βασιλείας, οὐ βασιλείαν μεταχειρίζει. [P. 126] Τεκμήριον δὲ ὁ ἐπὶ σκηνῆς Ἀγαμέμνων καὶ Οἰνόμαος, Οἰδίπους τε καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ καὶ Ἄδραστος βασιλεὺς Ἄργους καὶ οἱ λοιποί, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγω τῶν ἐπὶ σκηνῆς βασιλέων. Πότε γὰρ ἐξ ἐκείνων τις εὖ πάθοι, πότε δὲ καὶ εὐεργετηθείη, ὑποκρινομένων τὰ τῶν βασιλέων πρόσωπα; Ἀλλ' ἐκείνοις μὲν ἔστι καὶ ἀπολογεῖσθαι καὶ τὴν μέμψιν διαφεύγειν τὴν τῶν πολλῶν· σχήματα γὰρ προσώπων καὶ οὐ πρόσωπα ὄντας ἀνάγκη καὶ σχήμασι μόνοις εὐεργετεῖν· τούτοις δέ γε τίς ἀπολογία καὶ ὑπολέλειπται μὴ διδοῦσιν; Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ σχηματίζονται καὶ οὗτοι τὸν βασιλέα, βασιλεῖς μὴ ὄντες μηδ' ὁπωσοῦν. Τοιοῦτοι δ' ὄντες τί ἀξιοῦσι τιμᾶσθαι, μὴ ἀληθινῶς βασιλεύοντες; ἡ γὰρ τιμὴ βασιλεῖ μετὸν καὶ οὐ σκηνικῶς βασιλεύοντι. Ταῦθ' ὁρῶν ἐκεῖνος, καὶ μᾶλλον ἐξ ὑπογύου βλέπων τοὺς παρὰ τῶν ἀπελθόντων βασιλέων εὐεργετουμένους, συνειδὸς ἔχων ἠλέγχετο, καὶ εὐηργέτει μέν, πλὴν οὐχ ὅσον ἐκεῖνοι, τὸ μὲν διὰ τὴν ἀνάγκην καὶ τοὺς ἐλέγχους δεδιὼς ὡς κατ' ὀφθαλμοὺς ὄντας, τὸ δὲ φύσει χρώ-

rum genere, quos Italorum lingua commisto diceret, conflidit, partem tulibus reipublicæ committens, navalem videlicet militiam, in quam eorum plerosque conscripsit, aptos ei functioni utpote prudentiam solertiamque ex Romanis, impetum vero et audaciam ex Latinis haustam simul habentes. Itaque ex his maxime classem instruxit satis magnam, qua vicinas insulas recuperavit et obtinuit, stipendia et donativa ipsis ex ærario communi constituens, ac cum fide repræsentans, aliisque præmiis ultro subinde datis alacritatem ipsorum excitans augensque, vicissimque ab iis utilem operam studiumque in obsequia etiam periculosa promptum recipiens. Habuit enim hic imperator vere liberalitatem in omne hominum genus effusam, utraque hauriens manu ex parata copia conditarum longa parcimonia opum, quæ late spargeret in usus egentium, haud equidem scio an instinctu indoleque naturæ, an judicio animi ob præsentem ejus rei utilitatem benefici nomen effectantis, eo scilicet adigente necessitate parandæ sic vulgi benevolentiæ, qua in primis opus **189** erat ei qui sibi esset conscius usurpati fraude nec juste possessi principatus. Potest et tertia excogitari causa, quæ Michaelem Palæologum ad large plurimis benefaciendum potuerit impellere, æmulatio laudis in isto genere præclaræ illarum qui ante ipsum imperaverant; quorum effusum studium bene merendi tribuendique ex priori memoria cum repeteret, nunquam se putaret, quantumvis large passim donando conaretur, decus hoc ipsorum ac famam æquare imitando aut assequi. Mihi quidem sic videtur, illum ex quo imperatoris nomen assumpserat, indixisse sibi inelectabilem necessitatem imperatorio more agendi, ne non vere imperare sed velut in scena simulare imperatorem videretur. Ut enim amabilis sol non esset nisi radios spargeret, per quos juvat terras, homines et cunctas animantes, ita ille verum instar principis non habet, qui cumulare beneficiis non studet eos quibus imperat. Mea, inquam, sententia, qui regis habens nomen parcus et tardus ad donandum est, simulacrum et larvam gestat regni, minime autem veram ejus tituli majestatem obtinet. Argumento sint illi tralatitii scenarum reges, Agamemnon, Œnomaus, Œdipus et hujus posteri, Adrastus quoque Argorum rex, et ne singulos numerem, ejus formæ cæteri; a quibus qui unquam spectatorum patientem ipsis operam inhianti silentio dantium, dum se magnifice ostentant in purpura non sua, mutuæ quidquam accepit gratiæ? Quem unum juverunt re ulla? Cui commodi quidquam aut doni tribuerunt? Atque hi quidem excusationem habent purgandæ ad populum illiberalitatis suæ plausibilem, quod personati tantummodo sunt principes; quare ipsis ad ulcunque defungendum precario isto quodam officio simulatæ ad horum potestatis abunde sit simulata item et vano expressa gestu beneficentia. At istis qui veros se reges putant, quid ad defensionem relinquitur; nisi largiantur, quo minus in larvatorum quoque regum numerum ac gregem compingendi sint? Prorsus vero exturbandi longeque submovendi a censu **190** ac concessu verorum principum, quorum qui ergo sibi honorem arrogant, cum tales non sint? Nam honor regis veri propria res est, non mimi diademate larvati. Hæc Michael clare perspiciens, ac beneficia quæ magna in multos exstabant priorum imperatorum, suis comparata præcellere sentiens; simulque, quod ipse convincente intime conscientia tacitus fatebatur, ne alii monstrante

μενος, ἴσως μὴ παρακατέχειν αἱρούμενος ζωὴν ταλαιπώρων ἀνθρώπων, τῶν προὔργου παντὸς ἀναγκαίου πορίζειν ἐχόντος τὴν τροφὴν ἐπὶ θεραπείαν ἐκείνων ἰόντων κατά τι ἀρχαῖον νόμιμον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως καὶ παρακαίρια, ἐφ' ᾧ μόνον δεῖξαι φύσει προσὸν τῇ βασιλείᾳ τὸ εὐεργετικόν. Οὗ ἐκεῖνος αὐτάρκως μετεῖχεν, οὐ τὰ πολλά γε μικρολογούμενος. Ἀπέστελλε δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐπιδύξους τῆς Ἰταλίας, καὶ μᾶλλον τοὺς τῆς Ἐκκλησίας, φίλους ἐκείνους καὶ μακρόθεν κτώμενος.

ι'. Ὅπως τὸν Ἰωάννην ὁ βασιλεὺς ἐκποδὼν ποιῶν ἐξετύφλου.

[P. 127] Τότε δ' ἐνευκαιρήσας ἐκ τῶν ἄλλων τὸν τῆς καρδίας ἔμμονον λογισμὸν ἔγνω καταστέλλειν κακίστοις ἐπιχειρήμασιν. Ὁ μὲν οὖν λογισμὸς τὸ καὶ εἰσέπειτά οἱ συνάρχειν τὸν Ἰωάννην καὶ δυοῖν κεφαλαὶν (τὸ τοῦ λόγου) μίαν ἐπικεῖσθαι καλύπτραν καὶ λίαν ἀπᾴδον εἶχε, χωρὶς καὶ τοῦ μὴ ἐν ἀσφαλεῖ καθίστασθαι· τὸν μὲν γὰρ οὗτος τὸν δ' ἐκεῖνος στέρξοι, ἀνὰ μέρος ἀποστέργων τὸν ἕτερον, καὶ οὕτως ἄτακτον τὸ πολύαρχον. Χρῆναι γοῦν σβεννύειν τὸ εἰς ἐκεῖνον τῶν πολλῶν θάρρος, καὶ δὴ καταρξάμενον τελειοῦν. Ἤμιτυ γὰρ τοῦ παντὸς τὴν ἀρχήν

A φασί τινες, ἀρχὴν δ' εἶναι τὸ οἷον κατασιγασθῆναι τὴν ἐκείνου μνήμην, ὡς μηδὲ συνάρχειν ὑπολαμβάνεσθαι· τὸ γὰρ καὶ δεύτερον στεφομένου μὴ κἀκεῖνον συντιμᾶσθαι καὶ συνευφημεῖσθαι τοῦ πατριάρχου στέφοντος ῥῆμα πως ὑποῤῥεῖν ἀνάγκη, καί γ' εὐχερὲς ἂν εἶναι καὶ τὸ πλέον ἐπιτεθῆναι, ὡς μηδ' ἐλπίδα ὑπολελεῖφθαι. Τούτοις καταστρατηγηθέντος τοῖς λογισμοῖς τοῦ βασιλέως (ὑπέκαιε γὰρ αὐτὸν ὁ τῆς μοναρχίας ἔρως, καὶ τὴν παρερχομένην δόξαν περὶ πλείονος ἐτίθει τοῦ θείου φόβου διὰ τὴν τοῦ πλείονος ὄρεξιν) βουλὴν βουλεύεται μάλα μὲν αἰσχίστην, μάλα δὲ καὶ Θεοῦ πόῤῥω βάλλουσαν, καὶ πέμψας ἐκτυφλοῦν τὸν παῖδα προσέταττε, παιδίον ἁπαλὸν καὶ μηδὲν ἔτι σχεδὸν τελέως ἢ τὸ χαίρειν

B ἢ τὸ λυπεῖσθαι μαθόν, καί κ' ἐν ἴσῳ τιθέμενον τό τ' ἄρχειν καὶ τὸ ἄρχεσθαι, μόνῳ δὲ τῷ πατριάρχῃ πιστεῦον καὶ τοῖς οὕτω τὰ κατ' αὐτὸν διοικοῦσι, καὶ μηδὲ ὅτι τί ἐστιν ὅρκος εἰδὸς, ἐξ οὗ καὶ θαῤῥεῖν εἶχε μὲν οὐκ αὐτὸς, ἀλλ' οἱ περὶ ἐκεῖνον, ἐκεῖνον σώζεσθαι. Γίνεται γοῦν ὡς τὴν ἀρχὴν προσετάχθη, καὶ τοῦ βρέφους μικρὸν ὑπερβεβηκὸς παιδίον στερεῖται τοῦ βλέπειν, τοῦτο μόνον φιλανθρωπευσαμένων τῶν ἐξυπηρετουμένων τῷ μιαρῷ τολμήματι, τὸ μὴ σιδήροις ἐκπυρωθεῖσι

rerum evidentia cernerent et in se invidiose loquerentur, metuens, cum hujus præcavendæ ignominiæ necessitate, tum indole bonæ naturæ haud sustinente vitam miserorum hominum intevertenda operariis mercede injustis detinere manibus, quod antiquissima lex vetat, stimulis ultro additis haud mollibus innatam ad benemerendum propensionem incitavit. Sed hæc otiosius et forte intempestive C disputamus. Sufficiat igitur hactenus demonstrasse natura conjunctum cum suprema potestate benefaciendi studium esse. Quo ille, quantum sat esset, præditus etiam ad illustres per Italiam vires, præsertim ecclesiastici ordinis, pretii non exigui dona misit, longe aucupans sibi utilem gratiam eorum ad arcanas opportunitates consiliorum votorumque, quæ mente versabat.

10. *Ut amotum ab imperii consortio Joannem imperator excæcaverit.*

Horum unum erat, et profunde quidem animo fixum olimque versatum, expunctio pupilli, cujus cogitationis ex hactenus otcunque dissimulata in opus apertum aliquando proferendæ commodam nunc sibi videbatur opportunitatem temporis nactus. Absurdum et perincommodum putabat adhærere istum sibi puerum imperii collegam, nec magis tolerabile aut facile quam duo (quod aiunt) capita uno tegi pileo. Nam præterquam quod sic nutare ac minime sibi certum existimabat fore principatum **191** suum, votis videlicet hominum divisis, et quibusdam quidem uni duorum Augustorum, aliis alteri studentibus, etiam perturbatio reipublicæ totius et quæ sequuntur ex regimine plurium incommoda inde jure timebantur. Omnino igitur expedire semina novitatum in multorum jam animis, pueri fiducia, periculosos ausus desiguantium elidere in

cupite, matureque exstinguere mox eruptaram e scintilla flammam; nec cessare in consummando quod inchoatum, imo promotum sit: dimidium enim totius recte dici cœpisse, coptum autem dudum et quidem feliciter, id negotium, abolita pæne pueri memoria ac nemine jam fere imperare illum opinante, utique Michaele semel ac bis, sine ulla ipsius ut imperii collegæ acclamatione aut omnino mentione, coronato per solemnem a patriarcha cæremoniam; unde sensim diffluere ac evanescere hunc illius honorem necesse sit, ut facile jam sit quod deest addere, ac fastigium alte jam exstructis ultimamque velut manum operi provecto imponere demenda in posterum omni spe. Ejusmodi in Michaelis animo, calcata juris et æqui reverentia, prævalebant impiæ cogitationes, ambitione vesana et cæco amore principatus posthabere fluxæ gloriæ Doi metum suadentibus. Itaque his impulsoribus expeditur impetus in immane quam atrox Deoque exosum facinus, mittente imperatore qui suo jussu excæcarent puerum adhuc tenellum, et necdum fere quid sit gaudium aut dolor scientem per ætatem, cuique idem aut perinde esset imperare vel subesse, D infantia, quæ vixdum excesserat, talium rerum ignorante discrimen, acquiescentem autem unice fidei providentiæque patriarchæ, nescientem vero quid juramentum sit quæque vis religionis istius, quam non ipse, sed ii quibus erat curæ profuturam ei ad tutelam securitatemque frustra speraverant. **192** Ergo privatur oculis parvulus paulum supergressus infantiam, hoc solum humane indulgentibus ministris barbari mandati, ut non ferreis clavis e fornace candentibus ocellos tenellulos foderent, sed crepitaculo quodam ignito aciei luminum objecto videndi facultatem absumerent et sensim arefectam

τοὺς ὀφθαλμοὺς λυμήνασθαι, ἀλλ' ἠχείῳ τινὶ πυρωθέντι ἐπὶ τῶν ὄψεων φερομένῳ ἐξοπτῆσαι τῷ νεανίσκῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπομαρανθέντας τῇ ἐκπυρώσει καὶ ἠρέμα σβεσθέντας τὸ ὀπτικόν. Μεθὸ δὲ ταῦτ' ἐτολμήθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Σωτῆρος, καθ' ἣν ἄρα καὶ ἐγεννήθη [P. 128] χειρὶ μὲν παρανόμῳ, πραστάξει δὲ παρανομωτέρᾳ, φέροντες φόρτον ἔλεεινὸν καὶ οἷον ἄψυχον τῷ πρὸς θάλασσαν τῶν Νικητιάτων τῆς Δακιβύζης φρουρίῳ ἐν ἀσφαλεῖ κατακλείουσι, καὶ οἱ φρουροὶ ἐγκαθίστανται, ἀποταχθέντος αὐτάρκους σιτηρεσίου τῷ ἐγκεκλεισμένῳ. Ὅρκοι δ' ἐκεῖνοι καὶ συνθεσίαι καὶ ἐμπεδώσεις φρικταὶ ὡς λάχανα κατεδήδοτο βασιλεῖ δοκοῦντι θεοφίλειαν ἔχειν, δι' ἣν καὶ προὐτιμᾶτο παρὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχήν. Ἀλλ' ἦν ἄρα τὸ λεγόμενον ἀληθὲς, ὡς Ἀρχὴ δείξει ἄνδρα· ἔδειξε γὰρ ἡ ἀρχὴ κἀκεῖνον, ὅπως ἔμελέ οἱ τοῦ δικαίου καὶ τῆς περὶ τὸν Θεὸν εὐλαβείας. Πλὴν τυφλώττων κἀκεῖνος τῇ τῆς δόξης ματαιότητι τὴν ψυχὴν ἐκτυφλοῦν ἐκέλευε σωματικῶς τὸν ἀναίτιον.

ια'. Τὰ περὶ τοῦ Ὁλοβώλου Μανουὴλ, καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ὑποβλέψεως διὰ τὸν Ἰωάννην.

Τότε δὲ καὶ αἰτίας πλασάμενος τῷ Ὁλοβώλῳ Μανουὴλ, παιδίῳ γε ὄντι καὶ εἰς τοὺς οἰκείους τότε

depascerentur. Id facinus supra omnem modum crudele die omnium sanctissimæ et maxime festiva, Christi Salvatoris nostri natali, perpetratum est, manibus scelestissimis, mandato multo etiam detestabiliori. Quo statim facto harpyæ immanes iisdem unguibus, quibus prædam innoxiam excarnificaverant, onus miserabile corpusculi luce cassi et velut exanimi tollentes in arcem illud maritimam Nicetiatarum, Dacibyzæ dictam, importarunt, tuta illic et impenetrabili custodia tenendum fidissimi præsidii, annona in alimenta inclusi, quantum sat foret, provisa. Juramenta porro illa et pacta exquisitæque ad firmandam fidem cautiones, horrendæ quinetiam dirarum imprecationes in fallentem, ut olera deglutita sunt ab imperatore religionem habere viso, et ut tali eximie ab Ecclesia honorato præque cunctis ad imperium promoto. Verum nempe est quod dicitur, Magistratus ostendet virum. Nam hunc qualis esset, palam ostendit magistratus: quam illi curæ jus fasque esset, qualis esset in Deum pietate, demonstravit imperium. Cæterum exœcatus et ille animo, et caliginosis nebulis gloriæ caducæ veræ mentium lucis intuitu amisso, nefarie præcepit innocentem visu corporis privari.

14. *De Holobolo Manuele, et de suspicionibus odiisque in reliquos Joannis causa.*

Neque hoc contentus, conflictis tunc causis Manuelem Holobolum, puerum teneræ ætatis et in domesticorum grammaticorum tunc ordine **193** merentem, quod is graviter ferre visus esset quæ in Joannem tam crudeliter acta viderat, quam injuste (testor jus et æquum), quam ultra omnem modum immaniter, mutilari fœde jussit abscisso cum labris naso. Ille autem miser ita deformatus centunculo indutus in monasterium Præcursoris ingressus est.

A τελοῦντι γραμματικοὺς, ὑπὲρπαθοῦντι δ' ὅμως τοῦ Ἰωάννου τοιαῦτα παθόντος ἀδίκως, ὢ δίκη! καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς, ἀφαιρεῖται ῥινὸς αὐτῆς μετὰ τῶν χειλέων. Ἐκεῖνος δὲ παραυτίκα ῥακενδυτήσας τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου εἰσέρχεται. Καὶ δὴ ἄλλους πλείστους διὰ ταῦτα ὑποβλεπόμενος τοὺς μὲν ἐν οὐδεμιᾷ ἔταττε μοίρᾳ, τοὺς δὲ καὶ ἐκόλαζε. Τοιοῦτον γὰρ τὸ μὴ εὐνόμως ἄρχειν ἀλλὰ τυραννικῶς· οἷς γὰρ ἁμαρτάνειν συμβαίνει τὸν ἄρχοντας τούτοις ὑπειδόμενον τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὑποσυνειδήτους ἄχθεσθαι, ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ἐκεῖνον μετανοεῖν ἐφ' οἷς ἐπράχθη καὶ συγγνώμην ζητεῖν παραιτούμενον, ἀνάγκη δικαίως πιστεύοντα ἀπεχθάνεσθαι μισεῖν ἐντεῦθεν τοὺς ὑποννοουμένους καὶ τιμωρεῖν. Ἦν οὖν τότε κατὰ τὸ ἀρχεῖον ταραχὴ λογισμῶν φόβῳ σύμμικτος, τῶν μὲν λογισμῶν [P. 129] μηδὲ τὸν ἀνάλγητον φύσει ἠρεμεῖν B ἐώντων, τοῦ δὲ φόβου, ὡς μή τις μαθὼν προσαγγείλοι καὶ οἱ ψυκτά οἱ τὰ τῆς κολάσεως γένοιτο, παρευθὺς συστέλλοντος· δεινὴ γὰρ ἐν προσαγγελίαις διαφερόντως ἦν ἡ τοῦ τινα δοκεῖν προσκεῖσθαι τῷ παιδὶ Ἰωάννῃ καὶ συμπαθεῖν.

ιβ'. Τὰ κατὰ τοὺς Ζυγηνοὺς, ὅπως ἀπεστάτησαν βασιλέως διὰ τὸν Ἰωάννην.

Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ ὀλίγον ὕστερον οἱ κατὰ τῆς

Alios item plurimos similem ob causam sibi suspectos invisosque partim ultus contumelioso neglectu est, nullam eorum in distributione honorum ac munerum rationem habens, partim quæsitis prætextibus male mullavit. En fructus imperii non juxta leges tyrannice parti gestique. Quippe princeps istiusmodi, quæ largo peccaverit; cum a probis et bonæ conscientiæ hominibus aut animadverterit aut suspicatus fuerit vituperari, exardescat in furias necesse est; et qui pœnitentiam profiteri perperam actorum aut veniam poscere alienum a sua dignitate ac morte pejus vitandum censeat, toto incumbit animo ad existimandum præ seque ferendum justa esse quæ fecit. Unde quid est consequens nisi ut odisse cogatur et pro viribus ulcisci secus de se censentes? Erat ergo tunc in aula confusio cogitationum metu perplexa. Nam hinc quidem nemo quamvis ferus et ad sensum humanitatis gelidus informare animo poterat tragicam speciem exercitæ in puerulo ejus loci prorsus innoxio crudelitatis tam immanis, quin commoveretur intime et ad vindi- C candum incitaretur: inde pariter omnes constringebat metus et sollicitudo cujusque de se ipso, ne si quod emanaret istorum sensuum indicium, cupide collectum a paratis delatoribus ad tyranni aures perveniret, secutura statim inevitabili eaque atroci pœna, siquidem ex omni genere delationum illæ impotentissime celerrimeque concitabant in sævissimos furores Michaelis animum, quæ de quopiam forte nuntiarent condolere illum Joanni puero et casum ejus ægre ferre.

12. *De Zygenis sive montanis, ut in imperatorem rebellarint Joannis causa.*

Propter quam causam etiam paulo post agrestes qui vicinos Nicææ montes incolunt, aratores homi- D

Νικαίας τἄκρα χωρῖται, ἀγρόται μὲν ὄντες καὶ γεωργίᾳ προσέχοντες, θαῤῥαλέοι δ' ἄλλως, πίσυνοι τόξοις, ἅμα δὲ καὶ ταῖς κατὰ σφᾶς δυσχωρίαις τὸ πιστὸν ἔχοντες ὡς οὐ ῥᾳδίως πεισόμενοι κἂν τι πράττοιεν, εὐσάντες ἥκοντά ποθεν νεανίσκον νόσῳ λελυμασμένον τοὺς ὀφθαλμούς, φήμης προοδευούσης ἐκείνου παρὰ τῶν συσκευασαμένων τὸ ὄρᾶμα ὡς αὐτὸς εἴη τὸ παιδίον δ' Ἰωάννης, ἁπρὶξ συναχθέντες ἔχονται τούτου, ἅμα μὲν ὡς δεσπότου ὑπονοουμένου σφίσιν, ἐφ' ᾧπερ καὶ ὅρκοις τοῖς πρὸς τὸν πατέρα πεδούμενοι ταῖς ὑπὲρ ἐκείνου προθυμίαις ἐσφάδαζον, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἠδικημένῳ προσαμύνοντες. Καὶ ἀποστατεῖν ἤρξαντο, οὗλοι ὄντες ἐξ ὧν ἐποίουν τοῖς ἐπιθησομένοις πολεμησείοντες. Καὶ δὴ περιστείλαντες τοῖς εἰκόσιν ἐκεῖνον καὶ δουλικῶς προσφερόμενοι προίστων εἰς βασιλέα καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυνεύειν ὥρμων. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς μαθὼν τὰ περὶ τούτου, ἀνέζει τε τῷ θυμῷ καὶ καθεκτὸς οὐκ ἦν, εἰ ἄκραι τοιαῦται παρασπᾶσθαι τῆς ἐντρεχούσης φέρμης ἕνεκα κινδυνεύουσιν, ἐξ ὧν εἰκὸς εἶναι καὶ ἄλλους παραλυνεῖσθαι πλείστους ἀποστατεῖν. Ὅθεν καὶ πάσαις ταῖς κατ' ἐκεῖνον προυθμίαις ἐνεδίδου, καὶ ἅπαν τὸ στρατιωτικὸν ἐν ταυτῷ συλλέξας ἀπέστελλε πολέμους πολεμήσοντας ἐμφυλίους. Καί γε πολλοὶ τῆς κατὰ σφᾶς ἰσχύος κρείττονες ὥρμων δοκήσει τῆς πρὸς βασιλέα εὐνοίας, καὶ ἔρις ἦν ἥν τις προκινδυνεύσας χαρίσαιτο. [P. 130] Οἱ δὲ μαθόντες οὕτω πολλοὺς καθ' αὐτῶν ὁρμῶντας ὡς ἀποστατῶν ἄντικρυς, τὴν μὲν ἀπουστασίαν πολλοῦ τινος συγκαλύπτειν ἐδέησαν, ὥστε καὶ ὡμολόγουν καὶ μέγα τι ἐδόκουν πράττειν εἰς δεῖγμα τῆς κατὰ σφᾶς εὐσεβείας, εἴ γε καὶ ὑπὲρ βασιλέως καὶ ἠδικημένου κινδυνεύοιεν. Καὶ σύνθημα ἦν ἐκείνοις ἕν, ἢ νικᾷν ἢ πάντας πίπτειν. Ὅθεν περισχόντες τὰ ὀχυρώματα, ἀπ' αὐτῶν τε τὰ διὰ τύξων βέλη ἐνίεσαν καθ' ὅστις ἂν καὶ ἐγγὺς πρόσβάλλοι, καὶ προπηδῶντες γυμνῖται προσέβαλλον, τόλμῃ τε προσπίπτοντες μείζονι κατηκόντιζον μὴ καταθαῤῥοῦντας ἐκείνων τοὺς στρατιώτας. Οἱ δὲ καὶ πονοῦντες ὑφίσταντο καὶ δεινὸν ποιοῦντες, εἰ πλείους ὀλίγων καὶ ἄγροικοι ἀστικῶν περιγένοιντο· προσεβοήθουν τε ἀλλήλοις, καὶ ἐπέπιπτον κραταιότερον, καὶ πολλοὺς μὲν ἔφθειρον, οὐ μὴν δὲ ὥστε

nes et 194 agriculturæ attendentes, fortes alioquin et audaces, arcubus freti, simul autem, propter asperitatem inaccessorum saltuum et cacuminum in quibus sedes habent, confisi se non facile damni quidquam passuros quantumvis quid agerent quo imperatorem irritarent, cum invenissent profectum nescio unde adolescentulum morbo excæcatum, de quo fama præiverat opera quorumdam istius fabulæ artificum esse illum puerum Joannem, congregati magno numero irrevocabiliter ei adhæserunt ut suo domino, quem videlicet ipsum esse opinabantur Theodori nuper imperantis filium, cui se obstrictos existimabant religione sacramenti dudum ab ipsis rite concepti in verba Theodori patris et decessoris ejus, studioque ingenti ad quidvis pro hujus salute ac dignitate audendum subeundumque incubuerunt, ultores injuriæ atrocis ipsi factæ se ferentes. Ergo palam ab imperatore defecerunt, si qui ab eo contra venirent, acriter se restituros ac qualecunque discrimen pugnæ libentissime adituros demonstrantes. Primum omnium vestitu ornatuque Augustæ majestati congruo indutum circumdatumque comitatu cum ut imperatorem agnoverunt coluerunt que, ac se pro illo cujusvis periculi aleam jacere paratos professi sunt. Quibus imperator cognitis incredibiliter exarsit, mistis ira metuque indignationem vehementissimam incendentibus. Extra enim sese ferebatur cum cogitabat illa famæ late vagantis vanitate periclitari sese, ne illi montes et arces tanti momenti a suo imperio avellerentur; simulque reputabat verisimiliter inde secuturam plurimorum quoque aliorum defectionem. Quocirca totum, quo tunc motu primo ardens flagrabat, impetum iræ continuo admisit ad severe quam primum vindicandam horum rebellionem. Itaque subito immisit in istud civile bellum raptim undique coactas imperii copias, in quibus plerique alacritate ruebant viribus majori, cupidi pro se quisque ostentandæ præcipuæ cujusdam erga imperatorem benevolentiæ, 195 certatim sese mutuo præverterestudentes periculis ultro deposcendis adeundisque. Illi porro quos iste apparatus petebat, cum audissent tantum in se numerum oppugnantium immitti tanquam in vere rebelles et hostes imperii, rebellionis quidem probrum atque invidiam enixe depellebant: quin contra profitebantur et ultro jactabant magno se utique documento monstrare fidem ac pietatem suam, qui pro imperatore a gravissima injuria vindicando capita fortunasque suas ipsorum sub extremum discrimen mitterent. Quare hac animati conscientia piæ belli causæ, hoc quasi pro tessera in ore ac mutuis sermonibus assidue habebant forte atque irrevocabile propositum vincendi aut omnino moriendi. Ergo insessis magna multitudine arcibus ac editis situ locis, inde ingentem telorum vim ejaculabantur arcubus tuebanturque spatium intra jactum, ne quis eo se impune admoveret: sed et auctis mox animis prosilientes inde, sine loricis et galeis, irruere audebant manu facta, et ultro aggressores lacessere crebro jaculorum missu. Quibus milites imperatoris, haud ausi descendere in certamen cominus vel æquo se campo credere, tuta procul jaculatione respondebant, magna pernicie ipsorum, cum in confertos nullum telum iret irritum. Illi indignantes tantum inferri sibi damni non ab exercitu acie instructo sed a præsidiariis stationum sparsim positarum, in quarum viciniam irruerent, ingensque rati suum dedecus si plures a paucis et durati frigore montano ac rustico labore ab innutritis otio urbano deliciisque vincerentur, concurrebant majori numero atque impetu, mutuo schortantes adjuvantesque; unde et plures ipsorum contigit cadere stragemque non parvam edi. Nec tamen id ad minuendam audaciam eorum remittendosque ardentes im-

καὶ ὑποχαλᾷν ἦν τὰς ὁρμὰς σφίσι. Μᾶλλον μὲν οὖν κακουμένοις καὶ παρὰ τὴν αὐτῶν ὑπόληψιν ἐπήει ἀνδρίζεσθαι, καὶ ἀπτέρῳ τάχει τὰς δυσχωρίας καταλαμβάνοντες ἀπ' αὐτῶν ἠμύνοντο βάλλοντες. Τοῖς δὲ οὔτε κατὰ τὰς φάραγγας προσιτὸν ἦν, καὶ τὸ μακρόθεν βάλλειν μάταιον ἐνομίζετο· ἐπενδυόμενοι γὰρ ἐκεῖνοι τὰ δένδρα βάλλειν μὲν εἶχον καὶ εὐστοχεῖν καθ' οὗ τις τὸ βέλος ἐντείνας τὸ τόξον ἀνίῃ, βάλλεσθαι δὲ οὐδὲ τὸ παράπαν ἦν. Ἀπορουμένων δὲ πάντυθεν τῶν ἐκτὸς μηδὲν ἐχόντων ἢ προσβάλλοιεν, ἐδόκει πῦρ ἐνιέναι· ταύτῃ καὶ γὰρ καὶ μόνως ἀποχωρησάντων αὐτοὺς ἔχειν ἐγγίζοντας τοῖς οἰκείοις αὐτῶν ἐπεισπίπτειν. Ἀλλ' ἡ δυσχωρία οὐχ ὑπήκουε τῷ πυρί· ἐφ' ὅσον γὰρ τὸ πῦρ ἥπτετο, ἐπὶ τοσοῦτον ὑποχωροῦντες ἐκεῖνοι κατὰ θάτερα παρατατόμενοι ἐκάκουν τοὺς ἐνιέντας καὶ ἀπεκώλυον. Ἐκείνοις δ' ἦσαν οὕτω καὶ τὰ κατ' οἶκον ἐν ἀσφαλεῖ, ὡς γυναῖκας μὲν καὶ παιδάρια ταῖς ὀσωτέραις παραδύεσθαι δυσχωρίαις, καὶ σταυροῖς δὲ ἐπιμήκεσι καὶ ἀμάξαις διειλῆφθαι τὸν κύκλῳ τόπον, ὡς μηδ' εἰσβαλόντας

A τολμᾷν εἰσελθεῖν. Ἔπιπτον τοίνυν καθ' ἡμέραν οἱ δοκιμώτατοι τῇ τοῦ θυμοῦ παραθηγόμενοι ζέσει, καὶ οὐκ ἐπ' ὀλίγον ἐκαινοτομοῦντο στρατεύματα οἷά τε δοκοῦντα καὶ μεγάλων δυνάμεων κατευμεγεθεῖν, οὓς ὀλίγοι τινὲς πρὸς ἐκείνους πλείους ὄντας καὶ ἀγρόται ἐπὶ πλεῖστον τοῦ καιροῦ κακουμένους τῷ πολέμῳ κατηγωνίζοντο. Πρὸς τούτοις τε αὐτοὶ μὲν ἦσαν ἐν ἀσφαλεῖ, κἂν ὅ τι ποιοῖεν οἱ ἔξω μὴ ἐπαίοντες, τῷ τοῖς τόποις κατωχυρῶσθαι, κἂν πλείους ἔτι προσβάλλοιεν· οὐδὲ γὰρ ἦν ἢ αὐτοὺς προσπίπτοντας ἀλλήλοις [P. 131] τῇ βύμῃ τῶν τόξων μηδ' ἀντίχειν ἔχοντας παραπόλλυσθαι. Ἐκείνους δὲ, εἴ πού ποτε καὶ μερισθεῖεν κατὰ χρείας ἀνάγκην, ἀπολελειμμένους ὀλίγους ἐκασταχοῦ κινδυνεύειν συνέβαινεν ἐξ αἰτίας τοῦ τοὺς μὲν τὴν χώραν πρὸς αὐτῶν ἔχοντας

B καὶ μηδὲν εἰς κίνδυνον κατὰ νώτου προσδοκῶντας ἔχοιεν, τετραμμένους πρὸς τοὺς πρόσθεν, ἐπηλυλαζομένους καὶ τούτους ἐκ φόβων δένδρεσι, κατυλιγωρεῖν, τοὺς δὲ προσδοκῶντας ἐφ' ἅπασι καὶ κύκλῳ τὸν κίνδυνον ἐκδεχομένους πολυωρεῖν, καὶ οὕτω

petus valuit: quin potius inopinatæ sensu cladis velut stimulo ad contendendum enixius viriliusque pugnandum incitari visi sunt. Itaque suis redditi rupibus ac jugis inviis, quo summa celeritate se receperunt, inne tantam quoquoversum telorum vim assidue **196** spargebant, ut plane jam nulli securus esset aditus subjectarum vallium. Jaculis vero procul impetere jaculantes ex alto vanum experientia deprehensum est: nam qui ad id se accingerent in ipso conatu tendendi arcus præoccupabantur et sternebantur sagittis montanorum, e densis ramis arborum quas inscenderant otiose ac secure in exposita undique collimantium, nemine illos vicissim contingere jaculis valente, quippe non conspicuos sed plane tectos obtentu frondium. In quibus difficultatibus melioris inopes consilii milites imperatoris optimum facto judicarunt ignem injicere obviis saltibus: silvis enim flamma populatis sperabant recessuros haud dubie rusticos, et iter apertum iri ad intimas latebras eorum, ubi familias absconderent. Cæterum ne id quidem successum habuit, ipsa eadem obstante difficultate locorum, siquidem cum in unam partem incumbebatur immittenda flamma, inde fugientes rustici alio coibant, unde commodo in incendiarios jactu telis eos configebant, prohibebantque ne perficerent quod ceperant. Porro ipsis tuta erant domi omnia: mulieres enim et parvulos in sinus intimos maxime abruptorum submoverant montium, septoque ibi valido decussim innexarum per circuitum trabium vallaverant, ut neque si quis nostrorum militum eousque penetraret, tentare intra id vallum aditum foret ausurus. Ducebatur hoc modo bellum, et telis montanorum multi quotidie Romani, iique ex præstantissimis, cadebant. Tum enimvero ardere ira exercitus et successu inopinatissimo fremere, quasi qui hactenus se idoneos arbitrati vel fortissimis et exercitatissimis pari numero profligandis copiis, nunc experimento deprehenderentur

no tanto quidem paucioribus quam ipsi essent, iisdemque ab aratro ac sarculo semiermibus rusticulis debellandis pares, cum quibus utique ne æquo quidem Marte, sed longe pejori sua sorte, plurimis suorum **197** inultis cadentibus, landiu pugnarent. Inter hæc montanorum optimo loco res erant. In tuto ipsi laresque ac pignora ipsorum, non modo citra telijactum, sed etiam, quidquid intus agerent, extra notitiam et sensum frustra dudum obsidentium stabant, naturali situ et asperitate locorum abunde muniti. Contra quam si vel insanire oppugnatoribus liberet palam contra nitendo acie instructa, quid aliud quam ignominiam damno cumularent sua capita pro scopis ostendentes exercitatissimis arquitis, ex alto et tuto in densam turbam nunquam jactu irrito vibraturis spicula? Quod si non universis simul copiis sed per manipulos segregatos et seorsum immissos tentaretur assultus, id quoque cum frustra tum perniciose factum iri experientia monstrabat. Nam qui hactenus ob locorum multos simul non capientium angustias necessario divisi a cæteris aggredi montanos voluerant, aut in conatu ceciderant, aut malo multati coacti fuerant recedere. Cujus rei causa erat, quod nostri conscientia castrorum late cuncta quæ a tergo erant obsidentium circumveniri non timentes, et in solos ex adverso positos intenti hostes, quorum plerique non aspectabiles latebant inter ramos arborum et latebras familiarium silvarum, falsa securitate provehebantur in loca unde receptus non esset, propterea quod observantes eorum incautum progressum ex occulto rustici eruptionibus illos opportunis a latere aut a tergo, unde minime timebatur, coorti cædebant. Porro ille ipse metus et sollicitudo montanorum, reputantium se paucos a plurimis, loco uno clausos ab universam late circum regionem obtinentibus impeti, acuebat eorum vigiliam in excubiis, ne opprimi a nostris ulla in parte improviso pos-

συχναῖς ὅπου παρείκοι χρωμένους ταῖς ἐκδρομαῖς ἐπεισπίπτειν καὶ βοπάλοις (οὐ γὰρ εἶχον ἅπαντες σπάθας) καταγωνίζεσθαι. Οὕτω γοῦν ἐπὶ πολὺ τοῦ πολέμου συνισταμένου καὶ τῶν πραγμάτων τριβομένων, ἐπὶ οὐκ ἦν σφίσι μαχομένοις περιγίνεσθαι τῶν ἀνθισταμένων, ἔγνωσαν εὐσυνέτως ὑπέρχεσθαι μετ' εἰρήνης, οὐ πάντας ἅμα· ἀδύνατα γὰρ οὕτως ἦν ὑποκλίνεσθαι σπενδομένους· τοῖς γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις ἐμμένοντες μεταβάλλειν ᾐδοῦντο τὸν πλησίον ἕκαστος, καὶ τὸ δύσυλπι σφίσι προσῆν ὡς ἀπολουμένοις εἰ ἐνδοῖεν. Τῷ τοι καὶ καθ' ἕνα πέμποντες τῶν μὲν συμβάντων ἀμνησίαν ἔχειν καὶ βασιλέα καὶ αὐτοὺς ὑπισχνοῦντο, ἐκείνοις δὲ μὴ διηνεκῆ τὴν ἐπὶ κακίστοις ὁμόνοιαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἔχειν ὡς οἷόν τε συνεβούλευον, καὶ σφᾶς, εἰ θέλοιεν, πρωΐηγον εἰς τόπους σεσημασμένους ὄντας, πλὴν μεθ' ὁμήρων (οὐ γὰρ ἀπατᾶν ὀρέγεσθαι), ἐντυγχάνειν, ἐξ ὧν εἶναι μανθάνειν ὁπόσα πρὸς βασιλέως εὐεργετηθήσονται ἐνδόντες μὲν τὰς ἐνστάσεις τῇ σπένδεσθαι, πρυδόντες δὲ καὶ τὸν εἰς βασιλέα ῥημιζύμενον πλάνον. Μηδὲ γὰρ εἶναι τοῦτον τὸν Λάσκαριν Ἰωάννην, μηγ' ἂν πάντες λέγοιεν· αὐτὸν γὰρ ἀποκεκλεῖσθαι τῷ τῶν Νικητιάτων φρουρίῳ καὶ ἀσφαλῶν ἐγκαθείργνυσθαι. Ἴν δέ τις καὶ βούλεται βλέπειν ἐφ' ὅρκοις λαῶν τὰ πιστὰ ῥικνώδεσι, προσεῖναι τοῦτον ἰέναι καὶ βλέπειν. Τούτοις καὶ πλείοσιν ἐκείνους ὑπεξάγοντες καθ' ἡμέραν, ἅμα δὲ καὶ προσπέμποντες ἱκανά, μόλις ἔπειθον καὶ ἐβούλοντο τὰς γνώμας χρυσίῳ μερίζοντες. Καὶ νῦν μὲν τοῦτον, νῦν δὲ ἐκεῖνον ὑπερχόμενοι τοῖς μηνύμασι, τοῦτο μὲν θεραπεύοντες, τοῦτο δέ γε καὶ ὑπισχνούμενοι παρέπειθον τοὺς πολλούς, καὶ μᾶλλον τοὺς ἐπιδήλους. Οἳ δὲ ὁσημέραι πλέον μαλακιζόμενοι ὑποψίαν τοῦ προδιδόναι παρεῖχον τοῖς ἄλλοις. Πλὴν καὶ τῆς μεταβουλῆς αἰσθανόμενοι οὐχ εἶχον ὅ τι καὶ πράξειαν· μόνους γὰρ τοὺς σπενδομένους ὑπελάμβανον σώζεσθαι, [P. 13v] κἀκείνοις ὑσημέραι πολλοὶ προσετίθεντο δέει τοῦ κινδυνεύειν. Ἦσαν δὲ καί τινες οἳ πολὺ κρείττονα τὸν ἐν τῷ πολέμῳ ἡγοῦντο θάνατον τῆς προσδοκωμένης, εἰ καθυφείντο καὶ προδοθεῖεν, κολάσεως, καὶ ἀνέχειν διὰ ταῦτα διὰ τέλους ἤθελον.

sent. Ac quanquam illorum plerique carentes ensibus clavas solum et ramalia nodosa pro armis habebant, tamen adjuvante iniquitate locorum nostros utcunque optime armatos, per nota ipsis diverticula deprehensos, facile opprimebant vincebantque. Hac conditione tam nobis damnosa belli cum longo jam esset tempore pugnatum nec res exitum haberet, versi ad artes nostri, quod vis non succederet, tentandum sibi putarunt, si paucos saltem hostium ac per vicem **198** singulos, abducere ac conspiratione communi et ad pacis tractationem inclinare possent. Ratio hæc erat consolii prudentis. Haud sperandum videbatur posse admitti ac vel audiri patienter a communi consilio gentis, et ira flagrantis et successu belli elatæ, compositionis mentionem: fixi quippe omnes erant in proposito vindicandi tuendique, quem se habere putabant, legitimi sui principis; ad hæc insidias in conventione suspectantes, et non sine causa metuentes ne dolos inducti specie pacis irritatissimis hostibus ad pœnas atroces dederentur, cuncta ejus generis statim oblata respuebant. Ergo primum ad unum et alterum, mox sensim succedente negotio ad alium aliumque mittuntur certi nec ingrati privatim homines, qui oblivionem utrinque transactorum proponerent, pollicentes optima fide ab imperatore sanciendam, si et ipsi paria spondere de se vellent. Sub hæc insinuabant sese illis, amice suggerendo consulerent rebus suis privatim, nec cæco se multorum impetu in certum exitium abripi præcipites sinerent. Non se postulare ut verbis crederent: capere licere præsens experimentum rerum ipsarum. Venire modo ne gravarentur, obsidibus in tutum reditum acceptis, ad loca designata, ubi distinctius explicandum illis foret quantis essent ab imperatore cumulandi præmiis, se redire cum eo in gratiam vellentim postore illo, pro quo pugnassent, abdicando. Non enim esse illum Joannem Lascarim, quidquid ipsis fuisset universi persuasum, sed agyrtam et planum, falso se venditantem nomine ipsisque illudentem: et manifestam impostura convictionem offerebant, servari verum Joannem affirmantes tutissima custodia in arce Nicetiatarum, quo spectatum se conferre sine ullo periculo possent: præsumpturos enim quantascunque vellent juramentorum aut pignorum cautiones, sicque istuc æquo ac securo intraturos animo, cum pleno arbitrio liberi reditus, citra ullam suspicionis umbram. Ejusmodi **199** blandi mentis plausibilium sermonum aliquantulum initio labefactata duritie quorumdam e montanis, accedente vero larga missitatione munerum vehementius impulsa, vix tandem loco cessit, placida docilitate succedente ac plena promissione veri in imperatoris obsequia studii, auro, ut solet, distrahente concordes et studia invicem votaque committente prius unanimiter conspirantium. Ea ratione traxerunt in partes multos, et in iis capita ipsa nationis, auctoritate illic et existimatione principes. Quibuscum utcunque isthæc arcano tractabantur, et ipsi sedulo celabant, tamen cum in deliberationibus de bello et in omni occasione similium sermonum ii molliores in dies se præberent, suspicionem aliis moverunt quasi proditionem meditarentur. Moxque suspicio in opinionem transiit, idoneis exstantibus mutationis signis. Unde non parum conturbari contigit plerosque, videlicet existimantes sibi cavere soli ac salutem duntaxat proprium pacisci eos qui cum imperatore tractarent: cæteros omnes iræ hostium expositos relinqui. Eo valuit hujus periculi metus, ut multi quotidie ad eos qui tractabant se aggregarent. Erant tamen qui mortem in bello minus acerbam ducerent malis suppliciisque, quibus se subjiciendos exspectabant, si aut ultro cederent aut aliorum dolo procederentur. Quare obfirmabant se in sententia resistendi bellandique, quoad vincerent aut caderent.

ιγ'. Ἀπολογία τῶν Ζυγηνῶν πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τοῦ ὃν ὡς Ἰωάννην ὑπεδέξαντο.

[P. 133] Ἐπλεονέκτουν δὲ μᾶλλον οἱ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ τυφλώττοντος προβαλλόμενοι. Καὶ, « Τί γὰρ, » ἔλεγον, « δίκαιον ἡμῖν πέπρακται ἐπὶ τῷ ἀλλοδαπῷ τῷδε, εἰ κἀκεῖνος εἴη, εἰ ἄλλος ; ἐπειδὴ δεξάμενοι ἐτίθεμεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψυχὰς, γυναῖκας καὶ αὐτὰ τὰ γνήσια προβαλλόμενοι, ἐς ὃς σωθείη ὁ εἰς χεῖρας ἡμετέρας καταφυγών, νῦν μεταβαλόντες καταπροιώμεθα ; τί δ' ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν πρὸς τοὺς μεμφομένους ἐσεῖται προβοῦσιν ; ὅτι παρώτρυνε μὴ θέλοντας ; Ἀλλ' ἡμῖν γλιχομένοις ὑπὲρ δεσπότου πάσχειν ἐπέστη. Ἀλλ' ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ταραχῇ κατέστησεν ; ἀλλ' ἡμῖν γε προθυμουμένοις μᾶλλον ἢ τούτῳ μέμψιτό τις. Ἀλλ' ὅτι ὑπεκρίθη τὸν βασιλέα καὶ προσικέτευσε ; καὶ πρῶτον μὲν τίς οἶδεν ἂν ἀληθῆ ταῦτα ; ῥᾴον αὐτοῖς ἄλλον ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐμφανίζειν καὶ ἀπατᾶν, εἰ ἐπισταίμεν, ἢ τοῦτον ἄλλον ὄντα ἐκεῖνον ὑποκρινεῖσθαι. Εἶτα ἔστω καὶ ταῦτο. Πλὴν πᾶσι μὲν ἡ τοῦ πλείονος ἔφεσις, καὶ ἀγαπητὸν μέν αὐτὸν ἕκαστον ὄντα τὸν σπουδαζόμενον τῶν καλῶν τυγχάνειν, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ καὶ τὸ δοκοῦντα μεγαλόνεσθαι μοῖραν οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλοτιμίας ἔχει. Τί οὖν ἑαυτοῖς ἀφέμενοι μέμφεσθαι, συναρπασθεῖσιν οὗτος καὶ κίνδυνον ἐπαναρτήμενοις, μῶμον ἐκείνῳ προστρίβομεν, καὶ ἀντὶ τοῦ σώζειν μεγίστῳ κινδύνῳ περιβάλλομεν, ἄλλως τε, εἰ καὶ οἱ τὰ παγχάλεπα πέπρακται, τὸ γοῦν σχῆμα τῆς ἱκετείας ἱκανὸν καὶ τὸν κάκιστον σώζειν. Οὐδὲ γὰρ ἂν τί παθεῖν ἐκεῖνον, ἀλλὰ τί ποιεῖν ἄξιον ἡμᾶς προσκοπεῖν. » Ταῦτα τινῶν λεγόντων ἐδόκει τισὶν ἀδοξεῖν τὰ μεγάλα, εἰ καταπροοῖντο τὸν ἱκέτην. Καὶ τὸ μὲν διηνεκῶς πολεμεῖν (καὶ γὰρ ἂν ἀνάγκη τοῦτ' εἶναι μὴ περιγενομένους τῶν πάντων, τοῦτο δ' ἦν ἀδύνατον) ὡς κινδυνῶδες καὶ ἄλλως ὂν ἀπρεπὲς ἀπέλεγον, τὸ δ' αὖθις καταπροεμένους τὸν ξένον σπένδεσθαι ἐπίμωμον ἔκρινον καὶ ἄδικον πάντη πρὸς τὸν ἥκοντα, εἰ πιστεύσας ἐκείνοις σφάζοιτο. Τῷ τοι καὶ τὴν μέσην χωροῦντες, αὐτὸν μὲν ἀπεῖπον μὴ προδιδόναι, αὐτοὺς δὲ σπένδεσθαι οὕτως, εἰ θέλοιεν· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ διὰ τέλους μάχεσθαι συνετίθεντο. Ἐν τοσούτῳ οὖν τοῦ καιροῦ τριβομένου καὶ τῶν μὲν μηδὲν ἐχόντων [P. 134] ποιεῖν, τῶν δὲ μή τι ἀποκρινεῖσθαι, ὁ μὲν ξένος ἀνεῖτο φεύγειν πρὸς Πέρσας, οἷς δ' ἦσαν ὑποσχέσεις παρὰ τῶν τῇδε καὶ συνθεσίαι, ἐσπένδοντο τὰ πιστὰ λαβόντες τοῦ μὴ παθεῖν. Οἱ δὲ ταῖς σπονδαῖς πρὸς

13. *Allegata montanorum inter sese pro eo quem ut Joannem acceptum apud se habebant.*

Maxima horum pars erat miserantium cæcum quem apud se habebant, et facto indignum contendentium illum, quicunque esset, prodere. Quo enim, aiebant, jure alienum hunc, sive Joannes est Lascaris sive non est hostibus ejus ad cruciatus et necem acerbam dederemus? Postquam enim pro illius ad nos confugientis salute capita nostra, uxores et charissima quæque in discrimen misimus, si hunc modo mutata repente sententia destituimus, quid nobis ad defensionem faciemus reliqui, quominus ab omnibus proditionis pertidiosissimæ damnemur? An dicemus nos ab ipso nolentes impulsos coactosque? A nobis jam antea paratis et **200** gestientibus pro domino injusta passo vindicando puguare supervenit. An illud causabimur, ejus gratia perturbatas res nostras esse? Atqui nostræ verius præcipiti ad novandum audaciæ quam huic culpa istius tumultus imputabitur. An quod se imperatorem esse simulavit, et ut tali sibi succurreremus oravit? Primum quis scit simulasse illum, et non esse verum qualem se nominat Joannem? Et cui certo poterit constare illum alium, quem ostendere nobis se paratos aiunt, custoditum apud ipsos cæcum adolescentulum revera Joannem esse Lascarim? Deinde esto ita, sit: tamen isti culpæ, ne a nobis tam atrociter vindicanda videatur, magnam partem detrahit invidiæ innata omnibus et late communis cupiditas augendi fortunam suam, præsertim ingerente se crescendi occasione et studiis hominum ultro ad majora vocantibus; quo tempore quis non veniadignam existimet ambitionem ejus qui regnum a volentibus delatum non recusaverit? Quid igitur attinet nobis culpa solutis illi crimen impingere? Quem utique absentem desideratum, occurrentem evectum, ac si quid in eo deliquit, peccare a nobis coactum tueri potius et servare deberemus quam, quod sine justa vituperatione nequimus facere, gravissimo illum periculo exponere, sitientissimis cruoris ejus ipsum hostibus condonando. Atqui vel atrocissimi compertum convictumque flagitii pessimumque palam caput habitus supplicis fas ac verecundia confugientis in fidem atque asylum protectionis nostræ, præstare intactum immunemque communi humanitatis officio deberet: neque enim tunc tam spectare oporteret quid eum pati justum esset, quam quid nos facere deceret. Talia quidam disserentes persuadebant aliquibus non posse sine summa suæ gentis infamia prodi ab ipsis dedique hostibus supplicem. Iidem tamen anxii secum inquirebant: quid igitur agendum? Utrum pugnandum semper? Id quippe necessario consequi ex proposito perseverandi ad extremum **201** in defensione pueri. Nisi, quod sperari non poterat una ipsi nec magna gens universum in se conjuratum imperium vincerent, ac ne si quidem posset succedere, tamen tentari conveniret. Hic vere cum ad unicam oblatam componendæ pacis rationem referebant animum, ad deditionem nempe pueri hospitis, abhorrebant atque aversabantur, potiusque propendebant in anceps damnosumque consilium bellandi ad extremum periculo quocunque. Inter hos multorum æstus, cum longa perplexarum deliberationum mora certi consilii nihil expediretur, cæcus advena, causa tantorum motuum, dimissus ad Persas fugit. Qui porro ex montanis pacisci cum nostris et arcano tractare dudum cœperant, ii fœdus jam palam icerunt, receptique in gratiam, cum essent, ut dixi, et multi et præcipui montanorum, reliquos infirmiores illius

ἐκείνους ἠμερωθέντες τοῖς ἄλλοις κακῶς καὶ ἀπηνῶς προσεφέροντο, καὶ προσετίμων ζημίαις οὐ φορηταίς καὶ μείζοσιν ἢ ὥστ' ἐνεγκεῖν ἐκείνους. Τὸ δ' ἐλαύνειν ἐκεῖθεν ἐξορίζοντας, ἄσμενοι ἂν εἰς τιμωρίαν μεγίστην πράξοντες, ὅμως ἐκωλύοντο πράττειν, μὴ καὶ τὰς ἄκρας ἐρημοῦν ἀνδρῶν τὰς ὁρμὰς τῶν Περσῶν ἀνέχειν δυναμένων. Ταῦτα περὶ τοὺς Τρικοκκιώτας καὶ τοὺς τοῦ ζυγοῦ διαπραξάμενοι ἀνεχώρουν ἐπ' οἴκων.

ιδ'. Ὅπως γιετέθη ὁ πατριάρχης μαθὼν τὰ συμβάντα, καὶ ὅπως τὸν βασιλέα ἀφώρισεν.

Τὸ μέντοι περὶ τὸν παῖδα Ἰωάννην συμβὰν, μέγιστον ὂν ἢ ὥστε κρυβῆναι, ἔκπυστον γέγονε καὶ τῷ πατριάρχῃ. Ὁ δ' ἀκούσας ἐν δεινῷ ἐτίθει τὴν ἀγγελίαν, καὶ οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ πράξοι, οὐδὲ καθεκτὸς ἦν ἀλύων. Εἶτα μὴ κρίνας ἀσφαλῶς ἑαυτῷ ἐπὶ τοιαύταις πράξεσι σιωπᾷν καὶ μὴ ἐπεξιέναι ἐπιτιμῶντα, προσκαλεσάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν ἱεράρχας, καὶ δεινὰ σχετλιάσας τὸ πρῶτον ὡς χλευασθείς, καὶ ὅτι νόμοι καταφρονοῖντο Θεοῦ διὰ τῆς τῶν ὅρκων παραβάσιας ὑπεραγανακτήσας, τέλος τί δεῖ ποιεῖν κατεσκέπτετο, ὡς μὴ ψεῦδος ἀληθείας κατακαυχήσαιτο καὶ ὁ ἀδικήσας κερδαίνειν δόξοι ἀνεχομένης τῆς δίκης. « Τὸ γοῦν ἐξ ἡμῶν, » ἔφη, « ἂν ἐκείνη περιαργοίη, δίκαιον γίνεσθαι, ὡς ἂν τῷ περὶ τούτων ἀγανακτεῖν μισοπόνηροι δόξωμεν. » Ταῦτα [P 135] τοῦ πατριάρχου λέγοντος ἀπήχθοντο μὲν οἱ περὶ ἐκεῖνον ἐκτόπως καὶ ἀπεστύγουν τὰ παπραγμένα, τὸ δὲ πᾶν ἐπ' ἐκείνῳ κεῖσθαι ὁμωμολόγουν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐψομένων, εἴ τι ἂν ἐκείνῳ καὶ δόξοι. Ὁ δὲ ὅρκων ἐκείνων καταστενάξας, καὶ μνησθεὶς ὅπως ἐμπεδοῦντο καὶ ἄλλοι μὴ οἷοί τε πράττειν τὰ ὁμωμοσμένα, αὐτὸς τὸ εἰς ἐκεῖνον ἦκον ποιεῖν ἀνεδέχετο μόνος. Πλὴν οὐ σωματικῶς σφάττειν ἥρεῖτο (οὐδὲ γὰρ ἄξιον)· ὅσον δ' ἦκε κατὰ ψυχὴν πράττειν, οὐκ ἐβράθύμει. Τὸ δ' ἦν πάντως ὅπερ διὰ τῆς μαχαίρας τοῦ πνεύματος γίνεται, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ· ὡς διαιμεῖν τὸν ἄξιον καὶ τὸν ἀνάξιον, καὶ τὸν μὲν εὐλογεῖν, τὸν δ' ἐκπέμπειν τῆς ὁλομελείας τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα στήσας καθ' ἑαυτὸν, τῶν ἄλλων τῷ μὲν δικαίῳ δυσωπουμένων τῷ δὲ φυβερῷ συστελλομένων, μὴ καὶ ἀνεδέστερον ἀπεργάσαιντο, πέμψας ἐκεῖνος ἅμα τε ἐλέγχει ἀσεβήσαντα καὶ ἅμ' ἐπιφέρει τὴν τοῦ πνεύματος τομὴν τὸν ἀφορισμόν. Ἐνταῦθά

gentis iræ ministrorum imperatoris objecerunt;qui eos acerbe crudeliterque vexarunt,spoliantes intolerabiliter miseros,et multæ nomine summas ab iis pecuniæ majores extorquentes quam quas,ne venditis quidem quæ habebant universis, possent conficere. Nec ulla imperatorios misericordia tenuit ab iis exterminandis et exturbandis sede patria in ultionem rebellionis : sed ab eo consilio illa eos cura revocavit, quod providebant fore ut his indo pulsis nemo jam esset qui juga illa, propugnacula Romani limitis, a Persarum assidue illis partibus insidiantium crebroque irrumpentium incursionibus tuta præstaret. Iis circa Tricocciotas et montanos gestis Romanæ copiæ domum reverterunt.

14. *Ut affectus fuerit patriarcha audita excæcatione Joannis, et ut imperatorem excommunicaverit.*

Cæterum quod puero Joanni evenerat,majus utique atque atrocius quam ut taceri posset,ad aures patriarchæ quoque perlatum **202** est. Is porro acerbo consternatus nuntio æstuabat animo, quid ageret incertus; nec teneri poterat quin se in cuncta palam luctuosissimi doloris indicia effunderet. Deinde ratus haud securum esse sibi super tali facinore silere nec justæ id animadversionis ulcisci vindicta, convocatis qui ad manum erant præsulibus, graviter conquerens primum se delusum irrisumque tam fœde contemptas Dei leges nefaria violatione juramentorum, indignitatem horrendi flagitii exaggeravit; ac denique deliberandum proposuit quid tali occasione se facere deceret, ne mendax perfidia de conculcata veritate impune gloriaretur, neve grassator iniquissimus opimo,quod immanissime rapuerit, spolio gauderet,connivente justitia divina ; quæ si suis, ut plerumque solet, incompertis humano ingenio consiliis cunctetur, tamen nostris esse officii non negligere quod possumus, sed saltem demonstratione aliqua insigni mundo et posteris testari non sane probantibus aut tolerantibus nobis at vehementer indignantibus et detestantibus,tam atrox scelus fuisse perpetratum. Talia loquente patriarcha exhorruerunt ad mentionem fanaticæ crudelitatis qui aderant antistites, nulloque non signo declararunt abominari sese totis animis facinus adeo exsecrabile. Adjunxerunt, decerneret quod tali occasione fas et æquum poscere putaret : comprobaturos sese ac pro virili secuturos. Ad ea ille gravi ex alto pectore ducto gemitu, recordari se testatus qua religione jurisjurandi sese omnes astrinxerint ad statim vindicandam videt manu perfidiam, in utro Augustorum exsisteret alteri contra pacta conventa insidiari ac grassari in alterum audente,addidit,quoniam appareret deesse facultatem cæteris jurata exsequendi, se quidem quod esset in se facturum. Non stricturum autem sensibilem gladium in corpus ac jugulum sacrilegi (haud enim id sibi convenire), sed quod suæ potestatis foret, minime cunctaturum exsequi, utendo gladio spiritus, quod est verbum **203** Dei, ad dividendum justum ab impio, et illi quidem bene precandum hunc vero abscindendum a Christi corpore. Hæc se plane facere decrevisse cum ille significasset, aliis ob manifestam rei æquitatem improbare non audentibus, et terrore tamen haud dubio concussis, ne diris omnes suppliciis,satellitibus ab irritato anathematis ignominia imperatore immissis, conciderentur, patriarcha pronuntiato palam et merita severitate objurgato Michaelis Augusti scelere,ipsum,legitima prolata talis judicii formula,spirituali sectione a communione Christo credentium rite resecat. Fuit in modo ac circumstantia quadam hujus facti quod jure quis reprehenderet: sed nec defuit quod ad excusationem

τις καὶ μέμψαιτο τοῖς γεγονόσιν ὡς οὐ κατὰ τρόπον γεγονόσι, καὶ ὑπεραπολογήσαιτο τῶν παρξάντων πάλιν ὡς οὐκ ἄλλως ποιεῖν ἐχόντων. Καὶ ἡ μὲν μέμψις, ὅτι θεὶς τὸν δεσμὸν ἐφῆκε τοῖς τοῦ κλήρου ψάλλειν ἐκείνου χάριν, ὥστε οἱ καὶ κοινωνεῖν ἐκείνους διὰ τῶν ἱερῶν τελετῶν, αὐτός τε τὰς ἱερὰς ἐτέλει μυσταγωγίας, ἐφ' αἷς ἦν ἀριδήλως τὸν δεσμοῖς πνευματικοῖς κατεχόμενον μνημονεύσθαι. Ἡ δ' ἐπὶ τούτοις ἀπολογία, ὅτι αὐτάρκως εἶχε τοιούτῳ προσώπῳ τὰ τῆς ἐπιτιμήσεως, ὡς εἰ καὶ προσετίθετο πλέον, κινδυνεύειν συγκεχύσθαι τὰ πάντα κατὰ τὸν Ἐμπεδόκλειον σφαῖρον, καί τι καὶ παράλογον προβῆναι τοῦ βασιλέως ἀπαυθαδίσαντος. Εἰ γὰρ δυσχερὲς μέγαν οἶκον μικρὰν δυστυχίαν δέχεσθαι, ὥσπερ καὶ μικρὸν μεγάλην, ἀλλ' οὖν τὸ τὴν μεγάλην δυστυχίαν τῷ μεγίστῳ σ"κῳ ἐπεισπεσοῦσαν μὴ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκμειλιχθεῖσαν καθυφιέναι τῆς ἀπηνείας οὐκ ὀλίγα βλάψειν ἂν. Οἰδίποδες ταῦτα καὶ θοῖναι Θυέστου καὶ πλάνοι Ὀδύσσειοι μαρτυρήσουσιν. Οὕτω μὲν οὖν τοῦ πατριάρχου μετελθόντος τὸ τοῦ βασιλέως τόλμημα, ἐκὼν μὴ θέλων δέχεται τὴν ἐπιτίμη-

σιν ὁ κρατῶν, καὶ πόπον διδοὺς τῷ δικαίῳ θυμῷ ἡσύχαζεν, οὔτε μεμφόμενος (οὐ γὰρ οἱ ἄξιον), καὶ τὰ τῆς πράξεως ὡς εἶχεν ἀπελογεῖτο. Ὅμως ἐν ἀφύκτοις δὺκ ἀγνοῶν κατεχόμενος ἡρέμα διέφερε τὴν ὀργήν, καὶ καιρὸν μετανοίας ἐζήτει ἐφ' ᾧ τὴν συγχώρησιν δέξασθαι. Ἤλπιζε γὰρ ὡς εἰ μικρὸν ἡσυχάσας, εἶτα μεταγνῶναι δόξας τὴν λύσιν ζητοίη, ἕψεται οἱ παραυτίκα καὶ ἡ συγχώρησις.

ιε. Ὅπως διὰ τῶν τριήρεων ἠνδραγάθουν ὁ τοῦ στόλου τῆς Ῥωμαΐδος λαός.

[P 136] Ἀμέλει τοι καὶ μικρὸν ἐπισχὼν τὰ αὐτοῦ ἔπραττεν. Ὁ δ' οὖν σὴς τοῦ συνειθότος ὡς ὀστέον τὴν καρδίαν εἴδόσκετο, καὶ ταπεινὸς ἐδόκει, κἂν τῷ σοβαρῷ τῆς βασιλείας αἴρεσθαι προὐνοεῖτο, ἐφ' ᾧ μὴ καταφρονούμενος καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀποτυγχάνοι. Τὸ γοῦν ναυτικὸν ἔπλει, καὶ αἱ τριήρεις ταῖς νήσοις προσίσχουσαι οὐκ ὀλίγας ἐκείνων ἦρουν, καὶ παραυτίκα αἱ ἁλοῦσαι φρουροῖς ἠσφαλίζοντο, καὶ Ῥωμαίοις προσεκτῶντο αἱ Λατίνοις δουλεύουσαι. Ἐξ ὧν ἁλισκομένη μὲν ἔγνωστο Νάξος, αἱρουμένη δὲ Πάρος ἠκούετο, καὶ Κέως καὶ Κάρυστος Ὠρεῷ

contra vicissim allegaretur pro sic agentibus, quod aliter vix possent. Inconsequens videri potuit patriarcham, excommunicato nominatim imperatore permittere, quemadmodum fecit, clericis ut consuetas pro eo preces palam in choro pronuntiarent (nam hoc erat ipsos cum eo in sacris communicare qui a communione abscissus fuerat), tum præterea patriarcham ipsum per se operari rei divinæ, in qua sciebat honorifice memorandum cum quem diri anathematis vinculis irretisset. Verum ad hæc dici potest merito visum sufficere debere in tali persona severitatem animadversionis, quæ aliquid e summo rigore remitteret: periculum enim fuisse, ne si vel pauxillum plus acerbitatis admisceretur negotio per se odioso, cuncta statim modico momento in perniciem præcipitata confunderentur, quemadmodum in Empedocleo contingebat globo, quem ventis compressis et sopitis fœtum si quis imprudentius contrecturet, ex eo repente procellæ immanes cuncta late conquassantes erumpebant. Nam quo non erat verisimile prodire immanitatis posse efferatum nimis acri contumelia, irritabilem alioqui, ad hæc summæ potestatis sibi conscium imperatoris animum, cui tenendo dum vehementi cupiditate raperetur, infirmos esse verecundiæ cancellos atque officii satis erat experientia compertum. Sane si non fere patientius domus magna parvum infortunium quam duras parva cladem maximam **204** tolerat, quis neget prudenter factum ut de maxima in familiam potentissimæ regnantem necessario immittenda calamitate, quantum posset, detraheretur et adjungerentur delinimenta quibus amarities temperaretur, ne stimulis justo acutioribus ira concitata efferretur in desperatum impetum universa secum pessum in exitium trahendi? Testes hujus rei Œdipodes, cœnæ Thyestis et Ulyssei errores, extrema omnia consilia, in quæ priscos heroas nimis acribus præcipitatos injuriis tota queritur antiquitas, responsantibus hodieque tragicis scenis. Itaque patriarchæ nunc quoque istius suæ moderationis hic fructus constitit, ut imperator suum facinus anathemate diro vindicatum aut tulerit aut ferre simulaverit patienter, ac volens nolens submissa ferienti cervice, dans locum justæ iræ, quieverit, non murmurans de pœna, sed factum ut poterat excusans: cum enim non ignoraret talis se compertum criminis quod nulla satis posset defensione dilui, si quam intus in animo adversus ulciscentem iram concepit, prodere saltem distulit, in præsens contentus leni responso, spatium ad pœnitentiam poscere, qua promereri veniam posset, sic secum subducta spei ac rationum summa, post brevem obnoxiæ quietis moram, si velut jam datis satis illustribus pœnitentiæ suæ signis reconciliationem peteret, voti statim se compotem futurum, quippe mox ab exoratis præsidibus sacrorum libenter redintegrandum in statum pristinum.

15. *Ut navales Romanorum copiæ triremibus bene rem gesserint.*

Hoc consilio se ipsum cohibens aliquandiu suas sibi privatim res habuit, luctu indulgens, vero fortasse dolore, quem ulique vermis conscientiæ, teredinis instar ossa intime rodentis, cor depascens animo penitus infigeret. Inde habitu tristi demissoque majestatis imperatoriæ deprimebat fastum, cum eo tamen ut simul caveret ne in contemptum pernicioseum rebus suis ista humilitate caderet. Quæ igitur opus erant non omittens vel tali tempore curare, jussit prodire navales copias; et **205** triremes ad insulas appulsæ non paucas earum Latinis antea subditas recuperarunt, captasque statim præsidiis impositis in Romanorum possessione firmarunt. Horum nuntii successum alii super alios advolantes merita gratulatione excipiebantur, dum

κατὰ καιροὺς ἰδίους συνελαμβάνοντο, καὶ σὺν ἄλλοις ἄκρα Πελοποννήσου ἀμφὶ Μονεμβασίαν σὺν Σπάρτῃ καὶ Λακεδαίμονι ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐγένοντο.

ις'. Ὅπως οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέως τὰς τῶν δυτικῶν ἐνεχειρίσθησαν διοικήσεις.

[P. 137] Τότε τοίνυν τοῖς ἀδελφοῖς ἐγχειρίσας τὰ δυτικά, τῷ μὲν δεσπότῃ Ἰωάννῃ τὰς ἀνατολικὰς παραδοὺς δυνάμεις σύνταγμα τῷ Σκυθικῷ τὰ κατὰ γῆν προσέταττε μετιέναι, καὶ τὰ τῶν Ἰλλυριῶν μεθέπειν καὶ Τριβαλλῶν, καὶ τὰ τοῦ Πηνειοῦ πέραν, τὴν ἰδίως Ἑλλάδα λεγομένην, κατατρέχειν, τῷ δεσπότῃ Μιχαὴλ πολεμοῦντα· οὐδὲ γὰρ ἦν αὐτῷ προφασίζεσθαι ὅτι ἔξω που τῆς πατρίδος ὄντος τοῦ βασιλέως δικαιοῖτ' ἂν κἀκεῖνος τὰ μέρη κατέχειν. Τὸν δέ γε σεβαστοκράτορα Κωνταντῖνον ναυσὶν ἐμβιβάσας ἐπὶ Μονεμβασίας ἐκπέμπει, παραδοὺς κἀκείνῳ ὅσον ἦν τὸ γὰρ Ἰταλικὸν μὴ ἀρμόζον πρὸς μάχην Ἰταλικὴν ὁ δεσπότης συνεπεφέρετο. Συνῆσαν δὲ τῷ μὲν δεσπότῃ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν μεγιστάνων καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Μιχαὴλ ὁ καὶ μέγας ἐν ὑστέρῳ κονοσταῦλος, οἱ ἀνεψιοὶ ἐκείνου Ταρχανειῶται, καὶ ἄλλοι συχνοὶ ἐκ τῆς δύσεως τῷ βασιλεῖ προσχωρήσαντες, τῷ δέ γε σεβαστοκράτορι ἄλλοι τε πλεῖστοι καὶ ὁ μέγας δομέστικος ὁ Φιλῆς Ἀλέξιος, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ Μακρηνός, ὃν παρακοιμώμενον ὁ κρατῶν εἶχε. Τὸ δέ γε ναυτικὸν ἔπλει ἐξ ἦρος ἐς Ἀρκτοῦρον, κἂν πολλοῖς εὐστόχει. Ἦγε δὲ τοῦτο ὁ Φιλανθρωπηνὸς ὁ πρωτοστράτωρ Ἀλέξιος, ἀνὴρ γεραρὸς καὶ γενναῖος, παρὰ τοσοῦτον εἰργόμενος τῷ μεγαλοδουκάτῳ σεμνύνεσθαι ἀξιώματι παρ' ὅσον ἦν ἄλλος ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος, ὁ τοῦ παλαιοῦ Λάσκαρι τοῦ βασιλέως αὐτάδελφος, ἔξωρος ἤδη καὶ παρηβηκὼς ἐπὶ τῆς Κωνσταντίνου καθήμενος, βουλαῖς καθ' ἡσυχίαν τῷ βασιλεῖ τῆς τῶν κοινῶν φροντίδος ὡς ἑνὸν συναιρόμενος, ὁ μέντοι γε Φιλανθρωπηνὸς ἀγχιστεύων τῷ βασιλεῖ· τὸν γὰρ ἀνεψιὸν ἐκείνου τὸν τῆς Μάρθας υἱὸν Μιχαὴλ γαμβρὸν εἶχεν ἐπὶ θυγατρί. Ὁ γοῦν τοιοῦτος κατεῖχε τὸ πλοῖμον, καὶ ἦρος ἐξαρτυόμενος στόλον ἀπέπλεεν, ὅμως δ' ἐσύστερον θανόντος τοῦ Λάσκαρι τὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς ἀξίαν παρὰ βασιλέως εἰς ἀμοιβὴν τῶν κόπων ἐλάμβανεν, ὡς ῥηθήσεται. Ἀλλ' οὗτοι μὲν τριχῇ κοσμούμενοι ἀνὰ μέρος τὰ κατὰ δύσιν μεθεῖπον. Καὶ ὁ μὲν δεσπότης τῷ Μιχαὴλ δεσπότῃ ἐπεῖχε, καὶ ἀνεκαλεῖτο [P. 138] τὴν ἐκείνου χιώραν ὡς πάλαι τῇ βασιλείᾳ προσήκουσαν. Ὃ δὲ εἶχε μὲν πρότερον προφασίζεσθαι, καὶ ἐπροφασίζετο πιθανολογούμενος, ὡς οὐκ ἀνάγκη αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τὸν τῆς βασιλείας θρόνον (ὁ δ' ἦν ἡ Κωνσταντινούπολις) μὴ κατέχοντος αὐτὸν ἀπαιτεῖσθαι τὸ λεῖπον· ἀπαιτητέα γὰρ εἶναι μᾶλλον τὸν θρόνον τοὺς Ἰταλοὺς ἢ ἐκεῖνον τὰ κατὰ δύσιν, οὕτως

referrent modo Naxum occupatam, alias expugnatam Paron, Ceon ac Carystum quoque cum Oreo subinde capta; et ut cætera omittam, montana Peloponnesi circa Manembasiam cum Sparta et Lacedæmone Romanis ea expeditione subjecta sunt.

16. *Ut fratribus imperatoris Occiduæ provinciæ commissæ fuerint.*

Porro tunc imperator suis fratribus Occiduas provincias commendavit. Ac Joannem quidem despotam copiis Orientalibus et Scythicarum auxiliis instructum terra gerere rem jussit per Illyrios et Triballos, atque ultra Peneum regionem proprie Græciam vocatam incursare, bellando adversus Michaelem despotam. Cui jam dempta erat illa excusatio, qua prius, cum provincias illas repeteretur excipere solebat, parum convenire imperatorem, qui urbe sua patria et imperii capite careret, membra illa et partes ejusdem quasi corporis extremas requirere ac longe persequi. Sebastocratorem autem Constantium impositum navibus adversus Monembasiam mittit, tradens illi quantum Romanorum prius in Magedonum regione militaverat, et universam præterea militiam Persicam. Nam Italicum exercitum, haud aptum visum bello adversus Italos gerendo, Joannes despota secum abduxerat. Cum eodem porro despota comites expeditionis iverunt alii quoque multi optimatum, inter quos Cantacuzenus Michael, qui postea magnus conostaulus uit, illiusque patrueles Tarchaniotæ; insuper alii, qui frequentes ex Occiduis tractibus ad partes imperatoris transierant. Sebastocratorem vero sequebantur cum alii plurimi **206** tum magnus domesticus Philes Alexius; cum ipso Macrenus et quem imperator cubiculi præfectum habuit Classis navigavit a vere ad Arcturum, et multa cum successu tentavit. Ducebat illam Alexius Philanthropenus protostrator, honoratus vir et strenuus, designatus jam dux magnus, et dignitatis istius titulo atque usu in tantum abstinens, quod vivebat adhuc alius illo magistratu insignitus frater germanus Lascaris senioris Augusti, effetus jam senio et fere decrepitus, in quiete quam ætas extrema poscebat, consiliis imperatori opportunis ad commune regimen cooperans. Affinitate porro Philanthropenus imperatori arcta conjunctus erat, quippe qui Michaelem Martha imperatoris sorore natum, collocata ipsi filia, generum haberet. Talis igitur vir navalibus præfectus copiis classe primo vere instructa navigavit, et Lascari paulo post mortuo magnis ducis dignitatem ab imperatore in præmium laborum accepit, ut dicetur. Hunc in modum trifariam instructi fratres et necessarii imperatoris in totidem Occiduarum partium tractus moverunt. Ac despota quidem Michaelem despotam adortus repetebat occupatas ab eo provincias ut olim ad imperium pertinentes. Ea cum antea reposcebantur; solebat ille plausibiliter causari haud tempestivam repetitionem istam esse; nam quid attineret imperatorem sede ipsa imperii urbe Constantinopoli, exclusum de rebus tanto minoris momenti recuperandis esse sollicitum? Reciperet primum ab Italis solium regni, tum sane de regiunculis istis Occiduis **207** ab se reposcendis cogitaret. Nec porro istam rem, quam dixisse

ἀνηρτημένους πάμπαν καὶ μόλις ὁριζομένους Θεσσαλονίκη. Τοιαῦτα γοῦν ἀπελογεῖτο πρότερον. Τότε δὲ ἀλλὰ χιὼραν ἦν οἱ γονεῖς ἐκείνου πόνοις καὶ ἱδρῶσι καὶ μόνον οὐχ αἵμασι στάζοντες προσεκτήσαντο καὶ κλῆρον κατέλιπον τοῖς παισὶ, πῶς ἂν καὶ δικαίως ἀπαιτούμενος ἀποδῴη; Ἰταλοὺς γὰρ ἀφαιρουμένους, καὶ μὴ Ῥωμαίους, κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τοῖς ἐξ ἐκείνων εἰς διαδοχὴν καταλείπειν ὡς σφέτερον κλῆρον ἐξ ἀρετῆς· εὖ γὰρ καὶ λελέχθαι ὡς οὐδὲν οὐδενὸς πλὴν τοῦ σπουδάζοντος κατὰ πόλεμον. Καὶ οὕτω μὲν διαμφισβητούντων τὰ Ῥωμαίων τῷ δεσπότῃ στρατεύματα κατετρίβοντο· ὁ δέ γε σεβαστοκράτωρ τῇ Μονεμβασίᾳ καὶ τοῖς πέριξ προσκαθήμενος καθημερινοὺς πολέμους πρὸς τὸν Πρίντζην ἐξῆγε· μηδὲ γὰρ ἀρκεῖσθαι τῷ μέρει τῆς νήσου, πᾶσαν δὲ κρατῆσαι θέλων, ὑπάρχους ἔχων τόν τε μέγαν δομέστικον τὸν Φιλῆν καὶ τὸν παρακοιμώμενον Μακρηνὸν, ὡς ἐνὸν ἠγωνίζετο.

ιζ'. Τὰ κατὰ τὸν παρακοιμώμενον Μακρηνὸν Ἰωάννην.

Ἦν δ' εὐδοκιμῶν ὁ παρακοιμώμενος, καὶ παρ' ἐχθροῖς ὄνομα ἔχων ἐπὶ στρατείᾳ καὶ τὸ φοβερὸν ἐνδεικνύμενος, ὥστε καὶ τοῦ σεβαστοκράτορος ἐκεῖθεν ἐπαναξεύξαντος ὕστερον αὐτοὺς ἐγκαταλελεῖφθαι καὶ τοῦ στρατεύματος ἄρχειν, καὶ δὴ μαχομένους πολλάκις μὲν εὐστοχεῖν, μίαν δέ γε σφαλέντας κρατηθῆναι κατὰ πόλεμον καὶ ἀμφοτέρους. Τότε τοίνυν ἐπ' ὀλίγον κατεχομένων [P. 139] ἐν φυλακαῖς ὁ μὲν μέγας δομέστικος ἀποθνήσκει, ἡ δ' ἐκείνου πενθερὰ Εὐλογία δεινὰ ἐποίει τῷ βασιλεῖ προσαγγέλλουσα ὡς προδώη μὲν ὁ παρακοιμώμενος τὸν ἐκείνης γαμβρὸν, καὶ ὡς ἐπίτηδες κρατηθείη καὶ οὗτος εἰς πόλεμον, ὀρύσσων βόθρον τῷ συστρατήγῳ, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπὶ τούτοις κατηγορεῖται, λύγους ἔχων καὶ συμφωνίας πρὸς τὸν Πρίντζην λόμβάνειν τὴν τοῦ Λάσκαρι Θεοδώρου τοῦ βασιλέως θυγατέρα (κεχήρωτο γὰρ τοῦ ἀνδρὸς) ἐκεῖσε διάγουσαν, καὶ μετ' αὐτῶν εἶναι παραδόντα τὴν χιὼραν, καὶ ἀντιπράττειν τῷ βασιλεῖ. Ταῦτα λέγουσα καί γε προστιθεῖσα ἡ Εὐλογία πρὸς τὸν ἀδελφὸν πιθανὴ ἐδόκει· ἦν γὰρ ἐκ πολλοῦ τοιαῦτα ἀκούσας περὶ ἐκείνου καὶ ὁ βασιλεύς. Συνίστα δὲ τὰς κατηγορίας καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς κατορθώματα, ὡς εἰκὸς εἶναι οὕτως εὐδοκιμοῦντα ὑπελθεῖν ἐκεῖνον τὸν Πρίντζην καὶ τοιαῦτα μετ' αὐτοῦ συσκευάζεσθαι. Τὸ δέ γε πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως κῆδος καὶ λίαν ἱκανὸν οἰόμενος πείθειν ἐκεῖνον ὡς μεγίστοις ἐπιγαμβρευσόμενον, καὶ λίαν παρ-

omnino prævertendam, facilem aut brevi transigendam apparere : Italos enim tam procul esse a reddenda Romanis imperii metropoli, ut etiam spe non prorsus vana majoribus inhient, et adeo non contemnendis sint viribus ut eorum ditio ægre Thessalonica finiatur. Hac, inquam, ejus omni, qua prius se jactaverat, oratione nunc sublata, illud modo pro se allegabat, regionem se obtinere quam patres sui laboribus, sudoribus ac tantum non fuso stillatim proprio sanguine parassent. Hanc hæreditatem ab ipsis ad filios transmissam possidere sese jure quam optimo : quorsum ergo ipse illam inique repetentibus relaxaret? Sane si reddenda esset, iis potius reddi oporteret quibus erepta sit. Non autem Romanis, sed Italis prius jure belli obtinentibus terras illas vi extorsisse majores suos, quorum se posteros ac sobolem frui, quam legitime crevissent, hæreditate ac patrimonio virtutis, quis non fas et æquum esse fateatur? Vere siquidem dictum illud ferri, nihil cujusdam meliori jure proprium censeri quam quod satagens quisque ac periclitans manu sibi ac Marte quæsierit. Inter has utrinque in longum procedentes sua jura hinc atque inde allegantium altercationes copiæ Joannis despotæ ductu militantes tempus rem regendi contriverunt. At sebastocrator Monembasiam et circumposita obsidens loqua quotidie cum principe pugnabat : non enim ea quam Romani jam occupaverant Peloponnesi parte contentus, universam subjugare affectabat, ad id ipsi pro virili cooperantibus quos sub se habebat ducos, Phile præsertim magno domestico et Macreno sacri cubiculi præfecto.

17. *De Joanne Macreno Augusti cubiculi præfecto.*

In his sacri cubiculi præfecti præcipua erat gloria, jam apud hostes celebris fama peritiæ rerum bellicarum et eo nomine ipsis formidati. Unde sebastocratore illinc postea recedente, is ibi cum Phile est relictus, ut exercitui præessent. Qua in præfectura cum sæpe prospere pugnassent, **208** semel offenderunt, ita ut prælio infausto ambo capti hostium custodia detinerentur, in qua magnus domesticus est mortuus. Hujus socrus Eulogia cum istum nuntium dolore suo maximo auditum imperatori referret, prolatum ab sacri cubiculi præfecto suum generum questa est, asserens volentem Macrenum bello victum, fuisse, et ex composito inductum ab ipso in provisas insidias magnum domesticum. Et revera quædam increbuerat non prorsus inverisimilis talis perfidiæ opinio, multis ex suspicione affirmantibus egisse clam et convenisse cum principe Macrenum, promissa huic ab illo Theodori Lascaris imperatoris nuperi filia : hæc enim ibi nupta, ut diximus viro deinde mortuo apud principem vidua perstabat. Pollicitum autem tali mercede Macrenum aiebant traditurum sese principi quæ Romani in Peloponneso ceperant, et imperatori quantum posset obstiturum. Hæc Eulogia fratri dicens verisimilia loqui visa est, eo quod jamdudum talia de Macreno imperator audisset. Addebant autem accusationi fidem fortia viri facta, ex quibus credibile apparebat conatum fuisse principem delinire tam inclytum bello ducem et in suas eum partes altrahere. Quod porro addebatur de conjuge ipsi destinata filia imperatoris Theodori, id et efficassimum incentivum quidvis audendi Macreno futurum videbat, utique summe expetibiles tales nuptias sibi crediturο propter affinitatem quam per eas cum maximis iniret domibus. Et quia idem matrimonium periculosis-

ἐκνιζεν εἰς ὀργὴν διὰ τὴν τοῦ μίσους τῆς γυναικὸς ὑποψίαν. Ὅθεν καὶ ὡς ἀληθινὰ τὰ πιθανὰ δεξάμενος, τιμωρεῖν παραυτίκα ἤθελε καὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς ἐν τῇ φυλακῇ συνισχημένον τὸν ἄνδρα. Καὶ πέμψας αὐτὸν ἀνταλλάττει μεγίστων προσώπων Ἰταλικῶν, καὶ παρασχεδὸν τῶν ὀφθαλμῶν ἀφαιρεῖται, ἀξίας ἀντιδόσεις διδοὺς τῶν ἀνδραγαθημάτων ὧν ἐκεῖνος εἰργάζετο κατὰ πόλεμον, τοῖς ἐχθροῖς γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ἀνθιστάμενος. Ἀλλ' οὕτω μὲν καὶ ταῦτα συνέβη· ὁ δέ γε πρωτοστράτωρ Φιλανθρωπηνὸς Ἀλέξιος ταῖς νήσοις προσίσχων τὰς ναῦς (τὸ γὰρ Γασμουλικὸν θαρρούντως εἶχε πρὸς τὰς μάχας, ὡς αὐτοὺς μὲν πρὸς μάχην, τοὺς δέ γε λεγομένους προσελῶντας εἰς ἐλασίαν καὶ μόνην τάττεσθαι), προσέτι δὲ καὶ Λακωνικὸν ἔχων οὓς δὴ ἀπὸ Πελοποννήσου μετῴκιζεν ὁ κρατῶν, τούτους πάντας ἐπὶ νηῶν φέρων ἐκάκου τὰς νήσους καὶ τὸν τῶν ἐχθρῶν πλοῦτον προσῆγε τῷ βασιλεῖ.

ιή'. Πρεσβεῖαι πρὸς πάπαν, καὶ ὅπως ὁ βασιλεὺς τὰ περὶ τὸν Λίμον διατεθείκει, αὐτὸς ἐπιτάττων τοῖς στρατηγοῖς τῶν δυνάμεων οἶκοι καθήμενος,

[P. 140] Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ὁ βασιλεὺς οἶκοι καθήμενος ἠπράκτει καὶ τῶν πραγμάτων κατερράθύμει, πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἦγε γὰρ τοῖς ἀληθείαις καὶ βασιλικὸν φρόνημα ὁ ἀνήρ, καὶ οὐ κατεδέχετο περιφρονούμενος. Ὅθεν καὶ συχνάκις μὲν πρὸς τὸν πάπαν πρέσβεις ἐξῆγε καὶ δώροις ὑπήρχετο· αἰὲν γὰρ ἐκεῖθεν τὸν κίνδυνον καθωράπτευεν, ὡς μηδ' ὁπωσοῦν ἡρεμησόντων τῶν Ἰταλῶν. Δι' ὧν καὶ τἀκεῖθι ὡς ἐνὸν κατασφαλιζόμενος ἐπεχείρει τοῖς ἄλλοις θαῤῥοῦντως. Συχναῖς γοῦν πρεσβείαις καὶ δεξιώσεσι μὴ μόνον τὸν πάπαν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν καρδηναλίων καὶ τῶν παρ' ἐκείνῳ δυναμένων ἐξεμειλίσσετο. Πρὸς δέ γε τοὺς Βουλγάρους, οὐδ' ἐκείνους ἡρεμεῖν εἴα, ἀλλ' ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρεκίνει. Ἦν γὰρ καὶ ἄλλως προφανὲς τὸ πρὸς ἐκεῖνον ἔχθος τοῦ Κωνσταντίνου, ἐξοτρυνομένου παρὰ τῆς γυναικὸς Εἰρήνης τοῦ παιδὸς χάριν Ἰωάννου ἀδελφοῦ γε ὄντος, καὶ ὧν ἐξ ὑποψίου οὐκ ἐνδίκως, ὦ δίκη, πέπονθεν. Ἀνάγκη δ' ἦν ἔχθος ἔχοντα παρ' ἐκείνων τὸν βασιλέα καὶ αὐτὸν ἐχθραίνειν καὶ ἀντιξύειν τὸν ξύοντα. Μέχρις οὗν Ὀρεστιάδος ὁριζομένης τῆς Ῥωμαΐδος καὶ μύλις πρότερον, ὡς τῶν ἐκεῖθεν ὑπὸ Βουλγάροις ὄντων, πέμπων αὐτὸς συχνὰς ἀποστολὰς στρατευμάτων, αὐτὸς ἐντεῦθεν διατάττόμενος, τὸ θαυμάσιον (καὶ γὰρ ἃ μὲν ξυνέβη ἰδεῖν, τούτοις γινώσκων τοὺς πεμπομένους ἐπέταττε, καὶ ὅπου προσκαθίσαιντ' ἂν καὶ ὅπως ξυμβαλοῖεν καὶ ὅθεν ὁρμήσαιντ' ἂν, ἢ ἐκ λόχων ἢ φανεροὶ, ἡμέρας ἢ καὶ νυκτὸς, τάττων ἐν-

simum rebus suis futurum intelligebat, ideirco quod eam mulierem utpote sororem excæcati a se Joannis sibi esse infensam suspicabatur, concitatus in vehementem iram, et quæ tantum verisimiliter narrabantur, pro veris et omnino certis habens atrociter ulciscì vel primam istius invisi sibi connubii cogitationem in **209** Macreno constituit. Ergo cum ostium adhuc custodia detentum, permutatum cum maximis personis Italici generis ad se jussit adduci, et appulsum confestim excæcavit, hanc ei dignam scilicet mercedem rependens tot heroicorum facinorum ab illo editorum, dum contra hostes Romani nominis totics tam generose ac fortiter pugnaret. Et hæc quidem sic se habuerunt. Cæterum prolostrator Alexius Philanthropenus, egressus cum classe, quam habebat egregie instructam militibus Casmulici generis, quibus maxime in prœliis fidebat (iis solum ad bellicas res utens, aliis vero, quos Prosclontes vocant, ad remigium duntaxat), prœterea Lacones secum habens, quos e Peloponneneso imperator translulerat, cum his omnibus bellum per insulas circumtulit, iisque vastatis opulentam ex hostibus prædam imperatori rediens obtulit.

18 *Legationes ad papam; et ut imperator rem ad Hæmum absens et domi residens bene gesserit.*

Haud porro interim otiosus domi desidebat imperator, aut indormiebat rebus, negotiorum occasiones prætermittens. Unde autem posset hoc quisquam de illo autumare, qui a talis suspicione negligentiæ longissime omnium abfuit? Verissime quippe dici potest fuisse viro huic animum et spiritus plane regios; neque is se sane contemni sustinebat, unde et crebro ad papam legatos misit, et donis eum delinivit: nam inde assidue periculum suspectabat, nunquam quieturis, ut apparebat, Italis. Verum optimum factu putabat officiis et propositionibus pacis, quoad fieri poterat, res ab ea parte firmare, quo posset ipse securiorem jam cæteris mentem advertere. Igitur frequentibus hisce missitationibus legatorum et largitionibus magnificis non papam solum, sed multos etiam **210** cardinalium aut alioqui apud ipsum potentium studebat demereri. Quod Bulgaros attinet, neque illos quiescere patiebatur, sed e vicino lacessebat. Erat enim publice notum adversus imperatorem odium Constantini Bulgari, continuo stimulati ad id ab uxore Irene propter puerum Joannem fratrem utique mulieris istius, tam injuste, o jus fasque! immania passum occulta ex insidiis grassatione crudelitatis. Cujus sibi facinoris imperator conscius, cum non posset quin invisus et capitaliter exosus tam propinquis oppresso pupillo personis esset, sequebatur ex more ac vitio malitiæ ut vicissim illos ipse odisset ac mutua collisione detereret obterentes se. Cum igitur Romana ditio finiretur Orestiade, vixque ultra eam antea porrigeretur Bulgaris videlicet ulteriora obtinentibus, crebras eo immisit militarium copiarum manus, præscribens ipsis sigillatim quid vellet fieri. In quo erant solertiæ ipsius et peritiæ bellicæ artis experimenta prorsus mira. Nam si quos eorum locorum ipse antea vidisset, edicebat absens missis litteris quo loco stativa figere, ubi et quomodo pugnare oporteret, unde impetum facere, vel ex insidiis vel luce palam, aut etiam per noctem, ex memori visorum imagine apte cuncta ordinans, velut si coram in-

τεῦθεν τὰ πάντα· εἰ δ' οὐκ εἶδε τὸν τόπον, κελεύων διαγράφειν τοὺς εἰδότας αὐτὸς καθίστα προστάττων, καὶ ἦν ἐπηρτημένη κρίσις τῷ παρακούσαντι), αὐτὸς τοίνυν πέμπων τὰς δυνάμεις τῷ τότε συχνὰ τῶν ἐκεῖ ὑπ' αὐτῷ ἐποίει, καὶ ἡλίσκετο μὲν Φιλιππούπολις, ἐκρατεῖτο δὲ Σθενίμαχον φρούριον, καὶ ἅπας ὁ ἔξω τοῦ Αἵμου ζυγὸς συγκατείχετο. Ἑάλω δὲ τοῦ Μυλτζῆ διδόντος, ὡς λεχθήσεται, καὶ Μεσέμβρεια μεγάλη πόλις, καὶ Ἀγχίαλος συνηλίσκετο. Καί γε τὰ πέριξ ἐκείνων, ἅπαξ γευσάμενα τῆς μεταβολῆς, ἠγάπων ὑπὸ βασιλεῖ διοικούμενα [P 141] Κωνσταντίνῳ δὲ διὰ ταῦτα ἔκπληξις ἐμπίπτει, καὶ ἀμύνεσθαι μὲν οὐκ εἶχε τὸ τηνικάδε, ὅμως δ' ἐνεκότει τοῖς πεπραγμένοις, καὶ καιρὸν ἐζήτει, ὃν δὴ καὶ τῶν πραγμάτων ψυχὴν λέγουσιν, ἀξίως ἀμυνεῖσθαι.

ιθ'. Ὅπως ὑπερχόμενος ὁ βασιλεὺς τὸν πατριάρχην τὴν τοῦ ἀφορισμοῦ λύσιν ἐζήτει.

Τῷ μέντοι γε βασιλεῖ καὶ ταῦτα πράττοντι οἱ λογισμοὶ ὑσημέραι διεταράσσοντο. Οὐ γὰρ ἠρεμεῖν ἐκεῖνον εἶα συνειδός· τὸ γὰρ τοιούτοις δεσμοῖς συνδεδέσθαι ἴσα καὶ τὸ μηδὲν εἶναι ἐτίθει. Τῷ τοι καὶ μήτε τόπον ὁπαλογίας ἔχων μήτ' ἐπίνοιαν τοῦ τὴν ὄίκην ἀποθέσθαι, ὑπ' ἀμηχανίας ἐοὶ μεσίτας πνεύματι ζῶντας καὶ συνήθεις τῷ πατριάρχῃ ἐτρέπετο, καὶ κατηντιβόλει θερμῶς τοῦ δεσμοῦ τὸν ἱκέτην ἀνεῖναι, καὶ μετεγνωκότι τὴν θεραπείαν ἐπάγειν, ἣν ἐκεῖνος βούλεται· εἶναι γὰρ ἕτοιμον πράττειν ὅ τι προστάσσοι, τὸ μέντοι γε γεγονὸς ἀποίητον θεῖναι μὴ δυνατὸν ὅλως εἶναι. Οἱ δὲ παρὰ τὸν πατριάρχην ἐρχόμενοι ἀπήγγελλον μὲν καὶ τὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀφ' αὑτῶν δὲ πλεῖστα πρεσετίθουν τῷ βασιλεῖ χαριζόμενοι. Ὁ δ' ὑπερεώρα τὴν δέησιν καὶ οὐδ' ὅλως προσεῖχε. Περιστερὰν γὰρ βαλεῖν εἰς τὸν κόλπον ἔφη, κἀκείνην μετασχηματισθεῖσαν εἰς ὕφιν δῆξαι πρὸς θάνατον· ὑπεθήλου δὲ δι' ἀμφοῖν τῶν ἐναντιωτάτων ζώων τὸν αὐτὸν βασιλέα καὶ ἕνα, οὐ φύσιν, ἀλλὰ γνώμην σφίσι παρεικαζόμενον. Κἠπὶ ταῦτα μὲν ὁ πατριάρχης καὶ πλείω τούτων, καὶ ὡς οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο τὸν ἀσορισμὸν λύσειε, κἂν προσαπειλῇ τὰ κοκὰ, κἂν αὐτὸν θάνατον. Οἱ δ' ὑπονοστοῦντες καὶ τὰ τοῦ πατριάρχου δηλοῦντες εἰς ἀμηχανίαν πλείστην ἐνέβαλον τὸν κρατοῦντα. Καὶ ὅς, ἐπειδὴ καὶ τὸ αὐτοπρόσωπον ἀντιφάρμακον λέγουσι (τοῦτο γὰρ εἶναι τοῖς ὑπονοίαις καὶ τὴν Γοργὼ), αὐτὸς ἔγνω προσερχόμενος ἐντυγχάνειν καὶ τὴν

lucretur. Quodsi locum in quo bellari contingebat nunquam præsens spectasset, descriptionem ejus in tabula figuratam ab illic versatis habens præ oculis, minute omnia mandabat quæcunque geri agique e re foret; et sancichat disciplinam metus, certo impendente non obtemperantibus periculo judicii, supplicio mox damnationem secuturo. In hunc modum missis tunc copiis pleraque illorum tractuum sibi subjecit. Nam capta est Philippopolis, occupatum Stenimachum castellum, jugum universum extra Hæmum Romanæ adjunctum ditioni est. Recepta 211 est Myltza, ut dicetur, dedente Mesembrea, magna civitas, cum qua et Anchialus in potestatem nostrorum venit. Porro quæ circum has urbes oppida pagique erant, gustu semel mutationis accepto malentes imperatori subesse, certatim a Bulgaro deficiebant. Urebant hæc intime Constantinum imparem hunc resistendo ejacturis ac cladibus totics repetitis attonitum. Ringens ergo ac fremens (nam aliud in præsentia non poterat) exspectabat, et inhianter captabat ultionis opportunitatem, quam animam negotiorum quidam non immerito dixerunt.

19. *Ut patriarcha convento et suppliciter rogato imperator excommunicationis absolutionem petierit.*

Hæc agentis imperatoris cura ingens agebat ferebatque anxiis cogitationibus perturbatum animum. Non enim illum quietis partem ullam capere sinebat morsus intimus conscientiæ; adeoque fructum nullum præsentis felicitatis sentiebat, dum se diri anathematis constrictum vinculis meminerat, ut tali statu esse ac nihil esse paria putaret. Itaque cum nec probabilem ullam criminis depulsionem nec viam aut rationem exculiendæ justæ pœnæ, multum licet cogitans, comminisci posset, inops expedilioris consilii vertit sese ad interpretes ac conciliatores pacis pro se ad patriarcham allegandos. Quam ad rem ratus idoneos quosdam vitæ sanctioris professores, assiduos et familiares patriarchæ per hos preces suas ad illum detulit, vehementer orans ut se supplicem nodo quo stringebatur solveret, ac pœnitenti satisfactionem quam vellet imperaret: se quippe promptum paratum ad exsequendum quodcunque præciperet. Hoc restare unum: nam quod factum sit infectum reddi arte aut conatu ullo non posse. Ea illi patriarcham adeunte copiose accurateque imperatoris nomine egerunt, multaque adjunxerunt studio proprio, magnopere satagentes persuadendo ac placando patriarcha imperatori gratificari. At patriarcha talia precantes repulit, et ne audire quidem sustinens columbam 212 dixit se in sinum admisisse, illam autem ibi mutatam in serpentem morsum sibi letalem infixisse, unum eumdemque hominem, videlicet imperatorem, duabus istis maxime contrariarum animantium designans symbolis, ad indicandum non naturæ in illo, sed morum mutationem factam. Post hæc et alia in eam sententiam multa intulit, eo vultu ac spiritu qui satis declararent nunquam ipsum, quidquid fieret, inducendum ad excommunicationis absolutionem indulgendam, ne si quidem mala quantavis imperator mortemque ipsam minaretur. Quare deprecatores mœsti repulsæ, quæ audierant imperatori referentes, in angustias cum æstusque multo majores conjecerunt. Ille autem memor vulgaris dicti quo significantur vim inesse præcipuam præsenti facieri coram affantis medenti offensionibus et gratiæ demerendæ (id enim indicatum fabulosa Gorgone, oris objectu immutante

λύσιν ἐξομολογούμενος ἐκζητεῖν, [P 142] Ἐφίστατο τοίνυν πολλάκις, καὶ ὁ μὲν ἐζήτει τὴν θεραπείαν τοῦ τραύματος, ὁ γὲ τὰ τῆς θεραπείας πράττειν προσέταττε, πλὴν οὐλ ἐπὶ ῥητοῖς, ἀλλ' ἀορίστως καὶ ἀφανῶς. Καὶ ὁ μὲν ῥητῶς ἐζήτει μαθεῖν ἐπὶ τὸ ποιεῖν προθυμως δ' τι καὶ λέγοι, ὁ δὲ καὶ πάλιν ἀορισταίνων ἔλεγε, « Ποίει τὴν θεραπείαν, καὶ δέξομαι. » Ὡς δὲ πολλάκις ἐκεῖνος μὲν ἐζήτει τὰ φάρμακα ὁ δὲ οὐ φανερῶς ἔλεγεν, εἰπεῖν τὸν βασιλέα, « Καὶ τις οἶδεν εἴ καὶ πλείω ποιοῦντα οὐ προσθήσῃ τοῦ δέξασθαι ; » καὶ τὸν ἀποκρίνασθαι ὡς μεγάλων ἁμαρτημάτων μεγάλην εἶναι δεῖ καὶ τὴν ἀντίποινον θεραπείαν. Καὶ τὸν βασιλέα πρὸς τὸ βαθύτερον βαψαντα, « Τί δαί, » εἰπεῖν, « μὴ τῆς βασιλείας ἐκστῆναι κελεύεις ; » καὶ οὕτω λέγοντα τὴν σπάθην ἀποζώνυσθαι καὶ διδόναι, τῆς ἐκείνου διανοίας ἀποπειρώμενον. Ἐκείνου δὲ τὴν χεῖρα κατα σπουδὴν προτείναντος ἐφ' ᾧ λαμβάνειν τὸ δῆθεν διδόμενον μή πως τελέως καὶ τῆς ὀσφύος ἀπολυθὲν, παλινῳδίαν τε ᾄδειν τὸν βασιλέα, καὶ ὡς ἐπιβούλῳ οἱ τῆς σφετέρας ζωῆς ὀνειδίζειν εἰ οὕτω βούλεται. Πλὴν καὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν ἀποτιθέμενος ἐς πόδας ἐκείνῳ ἑαυτὸν ἐῤῥίπτει, καὶ πολλῶν βλεπόντων οὐ κατηδεῖτο. Ὁ δ' ἀπέπεμπεν ἐμβριθῶς καὶ ὑπερεώρα ἀπρὶξ τῶν γονάτων ἐχομενον. Οὕτως ἡ ἁμαρτία περιδεὲς, οὕτως ἡ ἀρετὴ τίμιον. Ὡς δὲ πολλάκις παρακαλῶν ἠκολούθει καὶ κατηνάγκαζεν, ἐκεῖνος εὐθὺς τὴν κέλλαν ὑποδυόμενος, ἀπεζύγου τὰς θύρας αὐτῷ κατὰ πρόσωπον καὶ ἀργὸν ἠφίει. Ταῦτα πολλάκις πρασιῶν καὶ δράσας τε καὶ παθὼν καὶ μηδὲν ἀνύων ἐξηγριαινέ τε αὐτίκα, καὶ σκληρύτητα τοῦ πατριάρχου ἐπὶ πολλῶν κατηγόρει, καὶ ὡς τὰ κοινὰ κελεύοι καταπροεῖσθαι διελοιδόρει, καὶ μήτε φόρους ἐκλέγειν μήτε τέλη πράττειν μήτε μεταχειρίζειν πράγματα μήτε μὴν διοικεῖν τὴν ἀρχὴν ὅλως προστάττων, οὕτω θεραπεύειν αἱρεῖται ὁ τῶν ἡμετέρων θεραπευτὴς. Καὶ τέλος ἐπετίθει πολλάκις ὡς ἐπεὶ καὶ κανόνων ὑπερφρονεῖ ὁριζόντων μετάνοιαν, προπίπτειν τῷ τῆς Ῥώμης πάππᾳ καιρὸς καὶ ἀντιβολεῖν σώζεσθαι. Οὕτως ἔχων, ἐγκοτῶν ἐντεῦθεν καὶ βαρυνόμενος ἐπὶ τὴν τῶν κοινῶν διοίκησιν πάλιν ἐτράπετο, ἀπειπάμενος μὲν προσπίπτειν καὶ αὖθις (ἤδει γὰρ οὐκ ἀνυσων), ὑγκαίρως γὲ τὴν ἄμυναν διαθέσθαι τῶν δεόντων ἡγεῖτο.

κ'. Ὅπως συνῆλθον ἐν ταυτῷ κατὰ συνθεσίας οἱ δεσπόται Ἰωάννης τε καὶ Μιχαὴλ ὁ τῆς Δύσεως.

[P 143] Τότε τοίνυν καὶ πάλιν ἀπεπειρᾶτο τῶν

homines) decrevit per se adire patriarcham et crimen ei proprium confessus veniam coram rogare. Ivit procidilque ipsi supplex sæpius ; et detecto animi vulnere curationem petiit. Ad quæ ille facere ipsum ea quibus curari tantum mali posset jussit. Cæterum quæ ista essent non expressit, indefinite sic atque obscure præcipere contentus. Imperator vero rogabat indicare nominatim ne gravaretur quid fieri a se vellet, se exhibens ad cuncta obsequi paratum quæcunque dixisset, patriarcha nihilominus in illis indefinitis præscriptionibus perstante, ac tantum illud dicente : « Exhibe satisfactionem culpæ respondentem, et accipiam. » Cum autem ille sæpius distincte præscribi sibi remedia petiisset, nec clare patriarcha responderet, dixisse imperatorem aiunt : « Et quis scit an, cum ego plurima fecero, tu satis accepturus sis ? » Cui graviter respondisse patriarcham ingentium criminum ingentia esse piacula debere.**213** Tum imperatorem, ut penitius viri animum tentaret, « Quid porro ? » intulisse : « Num me etiam imperio jubes cedere ? » Atque hoc dicentem ensem baltheo solvere cœpisse ipsique porrigere, causa experiundi quid tandem vellet. Patriarcha vero cupide manum protendente quasi ad accipiendum quod dabatur, revocasse Augustum sese, ac nondum a femore expeditum retinuisse gladium, exprobrasseque insuper velut insidianti vitæ suæ, qui se sic exarmatum irel ; et tamen tegmine capitis deposito abjicere se ad pedes ejus, multis videntibus, non dubitasse : patriarcham vero ipsum acerbe repulisse, nihilque inflexum despexisse arcto sibi complexu genua stringentem, adeo formidolosa conscientia sceleris est. Adeo virtus venerabilis ! Cum autem sæpius idem rogans et vehementer instans etiam abeuntem sequeretur, quasi expugnanda vi pia severitatis certus, ferunt patriarcham cellam ingressum fores in os arcte clausas obdidisse assecutanti, sicque illum vacuum et precis irritum crude dimisisse. Nec semel talia expertus imperator, sed eadem hæc sæpius et locutus et operatus et passus, nequidquam semper, efferatus ad extremum est, et de duritia patriarchæ apud multos est questus, invidiose exaggerans, velle jubere illum abjici a se curam communium rerum, nec sinere se amplius aut e terris tributa aut e mercimoniis vectigalia exigere ; denique tractatione omni publicorum negotiorum interdicere, ac ne ullam deinceps reipublicæ partem administrare aut omnimo attingere imperator audeat, vetare. Hunc sui curandi modum excogitasse patriarcham, cui ex officio incumbat quærere optimam rationem adjuvandorum et in statum pristinum reparandorum eorum qui humanitus lapsi sunt. Post hæc declamata **214** adjungebat, sæpius iterans, quoniam patriarcha palam contemneret sacros canones dari lapsis pœnitentiam jubentes, tempus esse recurrendi ad papam Romæ sedentem, et ab eo suppliciter petendi salutare peccati remedium. Sic indignans exasperatum tam sævis repulsis animum ita deinceps ad reipublicæ administrationem retulit, ut amplius non curaret convenire patriarcham, satis gnarus se nihil profecturum, præterea judicans omnino convenire, ac curandum sibi esse opportuno tempore, ut istius atrocis inclementiæ culpam congruis aliquando pœnis patriarcha lueret.

20 *Ut de pace convenerint inter se ambo despotæ Joannes et Michael in Occidente dominans.*

Quod nunc instabat, nulli prævertendam rei

δυτικῶν. Οὐδὲ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν ἐπὶ ταυτοῦ μένειν ἐκείνους, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἦν ἡρεμεῖν καὶ τὸν δεσπότην Ἰωάννην οὐδὲ πρὸς ὀλίγον, ἅμα μὲν καθέδρᾳ, ἅμα δὲ καὶ ὁρμητηρίῳ Θεσσαλονίκῃ χρώμενον. Ἔνθεν τοι καὶ αὖθις, καίτοι τῶν κατ' ἀνατολὴν πονούντων, ἅμα δυνάμεσι πλείσταις τὸν δεσπότην ἐκπέμπει. Καὶ δὴ τὴν ταχίστην ἐπιβὰς ἐκεῖνος Θεσσαλονίκης συνέταττέ τε τὰς δυνάμεις καὶ πόλεμον ἐξάγειν κατὰ Μιχαὴλ εὐτρεπίζετο. Καὶ μηδὲ τελέως ἀκουσθεὶς ἐπιστὰς ἅμ' ἠκούετο καὶ ἅμα ταῖς χώραις πρυσέβαλλε, λείαν τε πλείστην περιβαλόμενος ὑποστρέφει. Καὶ ὁ μὲν τὰς δυνάμεις κατεῖχε διαχειμεριούσας περὶ τὸν Βαρδάριον, ὡς ἅμα ἦρι προσβαλὼν αὖθις· ὁ δὲ Μιχαὴλ φύβῳ ληφθεὶς οὐ μετρίῳ (τὸν γὰρ δεσπότην καὶ ἐξ ἀκοῆς ἐδεδίττετο τὰ πολλὰ πρὸ τοῦ τῷ Ἰταλικῷ στρατεύματι φρυαττόμενος· διὰ γὰρ τὸ πρὸς τὸν τοῦ Φρεδερίχου παῖδα τὸν Μαφρὲ κῆδος ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἕτοιμον βοηθῆσον εἶχε τὸ ἐκεῖθεν στρατιωτικὸν) ἀφεὶς τὸ ἐπ' ἐκείνοις θαρρεῖν ἐπὶ σπονδὰς καταφεύγει, καὶ πέμψας ἱκετεύει τὸν Ἰωάννην μεταλλαιόμενός τε τὰς προτέρας παλιμβολίας, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐχέγγυον ἀσφαλὲς τοὺς ὅρκους ἐδίδου. Ἐζήτει τε καὶ συνελθεῖν ἅμ' ἐκείνῳ, καὶ πίστιν γενέσθαι βεβαίαν ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους θέας ἐβούλετο. Ὁ γοῦν δεσπότης τὴν πρεσβείαν δεξάμενος, ὡς λαβὼν παρὰ βασιλέως ἐκχώρησιν, ἐκέλευε τοὺς ὅρκους γενέσθαι. Καὶ δὴ συνελθὼν αὐτῷ ἐφ' ὁρισθείσης ἡμέρας, καὶ κατασπασάμενος ἁπλάστῳ ἤθει, εἰ κἀκεῖνος καὶ πάλιν τὸν δόλον ἔκρυπτε, πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐκπέμπει.

κα'. Ὅπως ὁ δεσπότης Ἰωάννης ἀπαλλαγεὶς τῶν Δυτικῶν τοῖς κατ' Ἀνατολὴν ἐχθροῖς προσβάλλει. Καὶ μερικὸς ἔπαινος τούτου.

[P 144] Τὸν μέντοι γε δεσπότην Ἰωάννην μετακαλεσάμενος ἐκ Θεσσαλονίκης ὁ βασιλεὺς, μικρὸν ὅσον διατρίψαντά οἱ, ἅμα ταῖς δυνάμεσι πρὸς ἀνατολὴν ἐκπέμπει, τοῖς Πέρσαις ὡς ἦν συμμίξοντα. Ἦν δὲ κἀκείνῳ τρυφὴ τὸ ἐκείνοις ἐφεστάναι, καί τι τῆς αὐτοῦ δόξης ἄξιον διαπράξεσθαι. Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ ταῖς ἀληθείαις ὀξύτατος, ὡς νῦν μὲν ἐνταῦθ' ἀκούεσθαι, νῦν δὲ παρεῖναι ὅπου τις μηδὲ προσεδόκησεν ἂν πώποτε. Σκευὰς δ' ἐκείνας καὶ ταγμάτων πλήθη καὶ θεραπείας ἀφιείς. ἐσπέρας σκευαζόμενος ἵπποις ἐχρῆτο ταχυδρομοῦσι, καὶ τοῖς μηδ' εἰς νοῦν τὴν ἐκείνου ἔχουσι παρουσίαν ἐφίστατο. Καὶ ἵνα μὴ καταχαλῷτο τὸ σῶμα κινούμενον ἐφ' ἵππων καὶ ἀναπαυλῶν ἐστερεῖτο, ἐπὶ ἁρμαμάξης ἐφέρετο, ἐν ᾗ καὶ ἐκάθευδε καὶ ἐσιτεῖτο καὶ ἐπολιτεύετο. Ἐν ᾗ καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐκάλει, καὶ ἐν ᾗ τὰ πρὸς ἐκεῖνον ἐβουλεύετο. Ἐν ᾗ καὶ τὸν ὅρκον ἐποιήσατο, καὶ ἐν ᾗ τὸν Μιχαὴλ ἐδέξατο. Ἐν ᾗ καὶ τὸν ὅρκον ἐδίδου, καὶ ἐν ᾗ τὸν Μιχαὴλ ἀπέπεμψε. Καὶ ἐν ᾗ τὰ πρὸς τὸν Μιχαὴλ ἐπράττετο, καὶ ἐν ᾗ τὰ πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπολεμεῖτο. Ἐν ᾗ καὶ τὰ πρὸς τοὺς Πέρσας ἐπράττετο, καὶ ἐν ᾗ τὰ πρὸς τοὺς Δυτικοὺς ἐβουλεύετο. Ἐν ᾗ καὶ τὰ πρὸς τοὺς Δυτικοὺς ἐπράττετο, καὶ ἐν ᾗ τὰ πρὸς τοὺς Πέρσας ἐβουλεύετ

βρασσόμενον συνεχῶς, κειρίαις τὸ σῶμα διείληπτό τε καὶ συνεσφίγγετο. Διὰ ταῦτα καὶ ἠνδραγάθει τὰ μέγιστα, φοβερὸς ἅπασιν ὤν, ἅμ' ἀκουόμενος καὶ ἅμ' ἐφιστάμενος. Τὸ μέντοι γε στρατιωτικὸν καὶ λόγοις ἔθαλπε καὶ δώροις ἐθεράπευε, καὶ τὸ μέγιστον, οὐ δεσποτικῶς ἐκείνοις, ἀλλ' ἀδελφικῶς προσεφέρετο, ἀνὴρ θεοφιλὴς καὶ πρᾶος καὶ χρηστὸς, ἀνυπόκριτος. Εἰς δὲ φιλοδωρίαν καὶ πάντας ἐνίκα. Ἐπῆν δὲ καὶ τὸ σῶφρον ἐκείνῳ, ὡς μηδὲν παρὰ μίαν ἀκουσθῆναι ὑποταγεῖσαν αὐτῷ πλὴν τὴν σύζυγον εἰς ἡδονῆς νόθου κλωπείαν· Ἐκείνη δ' ἐκ νοθείας καὶ μόνῃ τούτῳ θυγάτριον φυσικὸν, ἀλλ' οὐ νόμιμον ἀπεγέννησεν, ὃ καὶ τῷ Μέπε Ἰβηρίας Δαυὶδ εἰς γάμον ἐδίδοτο. Τὰ δ' ἄλλα μέτριος ἦν καὶ καρτερικὸς ἐφ' ἅπασιν, εἰς δ' οἰκειακὴν τάξιν καὶ λίαν φιλότιμος, καὶ τὸ σύμπαν περιφανής. Καὶ ἀκριβῆ σημεῖα τῆς μὲν φιλαγαθίας αὐτοῦ καὶ φιλοκαλίας περὶ τοὺς οἰκείους, [145] ἐξ ὧν ἐκείνους παιδεύεσθαι συνέβαινεν ἐς τὸ ἀκριβὲς καὶ εἰς ἀληθινοὺς ὑπηρέτας ἀποβαίνειν, τὸ θανόντος ἐκείνου τοὺς ἐκείνου θεραπευτὰς ἐπ' ἀξιώμασι μεγίστοις ἀξίους λογισθῆναι δουλεύειν τῷ βασιλεῖ. Τῆς δὲ γ' ἀφιλοχρηματίας ἢ μᾶλλον μισοχρηματίας, εἰπεῖν οἰκειότερον, καὶ τοῦ πάντα στρατιώταις προίεσθαι, τὸ ἐξὸν πιθάκνας ἔχειν χρημάτων καὶ ὑπερπλουτεῖν ὡς πολλοὺς καὶ μεγάλους διενεγκόντα πολέμους καὶ χώρας πάσας ταῖς στρατιωτικαῖς ἐμπειρίαις παραστησάμενον, ἔτι δὲ κἀκ τῶν ἐνόντων εἰς ἰδίας οἰκονομίας προσκτᾶσθαι πλείονα, τὸ μετριώτατον, ὅτι καὶ πολλοῖς δοκεῖ ἀρετῆς ἄκρας σημεῖον τὸ τὰ οἰκεῖα καρπίζεσθαι μηδὲν ἔξωθεν προσκτωμένους, ὁ δὲ τοιαύτας εἰς τὸ πλουτεῖν ἀφορμὰς προβαλλομένης τῆς τύχης τὸ οὕτω πλουτεῖν ἐκ πλεονεξίας ἐκτόπως ἀπέστυγε καὶ ἐμίσει, μόνῃ τῇ δόξῃ ἐνασμενίζων, ἧς οὐδὲν εἶχε προτιμᾷν ἄλλο. Μόνη γὰρ τῶν κατὰ βίον πραγμάτων δόξα τοῖς ἀπελτοῦσι παρέπεσθαι πέφυκε. Καὶ ὁ μὲν νόμος τοῦ τῶν Χριστιανῶν νομοθέτου Χριστοῦ, οὐ Σόλωνος οὐδὲ Λυκούργου, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ πλάστου καὶ ποιητοῦ καὶ Θεοῦ, ἐκ τῶν προσόντων διδόναι καὶ ἀντιλαμβάνειν τὰ μείζω. Ὃ δὴ καὶ πιστευτέον ἐπάναγκες, εἰ πιστεύοι τις τῷ Χριστῷ μὴ μόνον καθότι βαπτίζοιτο. ἀλλὰ καθότι καὶ ἀληθινὸν ἐκεῖνον ἔχοι ἐφ' οἷς ἐπαγγέλλεται. Βαπτισθέντα

sissime currentibus æstuans relaxaretur, devinctum illud semper habebat fasciis, arto undique amplexu stringentibus. Ea præclarorum in bello successuum causa illi magna erat, imperatos plerumque sic deprehendenti hostes haud facile aliter superabiles, simul longe auditus, simul conspectus præsens et vim inferens ineluctabilem ; unde terror ejus late in hostes manaverat, cunctis ad ejus mentionem trepidantibus. Militarem multitudinem et verborum benignitate consolabatur et donorum largitate demulcebat ; et quod caput est, non domini supercilium, sed affectum fratris cum iis agens demonstrabat. Erat idem religiosissimus Dei cultor et amator, mitis, benignus, simulationis expers ; munificentia vero et ad donandum pronitate omnibus antecelluit. Efflorescebat in eo castimoniæ quoque decus, adeo ut ne fando quidem aliquando sit auditum furtivis cum indulsisse amoribus aut alium unquam voluptatis causa mulierem attigisse quam propriam conjugem. At hæc multum illi dissimilis, filiam ex alio peperit, naturalem sed illegitimam prolem, quæ ei postea Mepe Iberiæ Davidi data in uxorem est. De cætero moderatus erat et fortis in omnibus. Disciplina domesticos exacta continuit. Mirus in familia semper ordo, incompositum nihil ; cuncta ad splendorem dignitatemque illustri quadam et digna principe ambitione comparata. Quo in genere insigne deinde argumentum exstitit diligentiæ **217** et elegantiæ ipsius in familiaribus curandis, quod qui ei ministraverant, sic in omni laude istius officii eruditi et exercitati evascrunt ut eos post ipsius obitum omnes requirerent, utpote qui callere ad unguem omnes artes aulici ministerii, et veram ideam perfectorum famulorum cunctis repræsentare viderentur ; quare digni habiti sunt qui promoverentur ad maxima quæque et honoratissima officia domus Augustæ. Verum hic idem vir quam non amaverit pecuniam, aut potius quantum eam contempserit, memorare convenientius fuerit. Erat ei, si vellet, facillimum doliis, ut aiunt, plenis congerere opes et numerum omnisque generis pretiosarum rerum acervos struere immenses, utique qui bello semper felix quascunque hostiles invasit regiones (invasit autem plurimas easque ditissimas) jure victoriæ diripuerit. Ille vero prædam semper erat solitus, ne minima quidem ejus parte sibi eximie servata, militi condonare universam ; ac ne patrimonium quidem aut rem familiarem suam augere consuetis et licitis artibus, et in modum splendidis expensis abunde sibi hæredibusque sufecturum attente colligendo formare magnopere unquam studuit, licet id in parte laudabilis providentiæ boni etiam et moderati numerent plerique. Alia ejus secta fuit planeque diversa ratio, qui totum sibi sinum pandentis fortunæ, ultroque congerendis undique occasionibus lucrandi non injuste ad innocenter dilescendum invitantis, munera magno semper animo rejecerit, avaritiæ speciem in sedula congestione quantumvis legitime partorum quamdam suæ virtuti exosam abominans. Amores ejus omnes in gloriam ferebantur : unam spectabat, una illa delectabatur, nihil unquam admiratus aut complexus quod illi præferret, nihil quod pro illa promerenda parandaque non paciscerelur ac profligaret libentissime, quippe quam inter omnes res humanas sciebat unam esse quæ duraret post hanc vitam et funeri superstes morte hinc migrantes coronatura sequeretur. In eleemosynas profusus, hanc ejus **218** studii rationem disserebat, legem esse non Solonis aut Lycurgi, sed legislatoris Christianorum Christi, creatoris ejusdem conservatorisque rerum omnium Dei, quæ nos jubeat quod possumus ex præsenti copia largiri, spe certa recipiendi majora. Huic promissioni

δὲ καὶ πιστεύσαντα μὴ τοῖς λόγοις πιστεύειν ἐκείνου, μηδὲ τὸ πρώτως πιστεύειν ἔχειν, κἂν ὅ τι λέγοι. Καὶ ὁ μὲν Χριστοῦ νόμος οὕτος ἀνταμείβεσθαι κατὰ τὸ ἑκατονταπλάσιον ἐπαγγέλλεται· χωρὶς δὲ καὶ τοῦ πρυσβυκᾶν ταῦτα ἀπόχρη καὶ μόνη ἡ παραμένουσα δόξα, ἵν' εἴποι τις καὶ κατ' ἄνθρωπον, πείθειν τὸν συνετὸν οὐχ ὅπως πλεονεκτικῶς χρηματίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὰ προσόντα τοῖς τυχοῦσι προΐεσθαι. Ἐξαίρω δέ γε τοῦ λόγου τοὺς ἐπ' ἀναγκαίαις δοκούσαις χρείαις τινὰ τῶν ὄντων παρακατέχοντας, εἰ μή γε καὶ αὖθις ἔχοιεν ἐκπορίζεσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ δεσπότης Ἰωάννης καὶ λίαν ἔγνω, καὶ γνοὺς τά οἱ συνοίσοντα ἔπραττεν. Ἐπεὶ δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν μοναχὸν Νεῖλον, ὃς ἐκ Σικελίας μὲν ὥρμητο, ἐπὶ κακῷ δὲ τῆς τῶν Ῥωμαίων πολιτείας ἐπέστη, διδάσκων γλισχρεύεσθαι καὶ προμηθεῖς εἶναι τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὴν δόσιν, μήπως λαθών τις μετρίως τῶν πραγμάτων ἔχων λαβών τῷ μὲν διδόντι τὴν τοῦ κακῶς οἰκονομεῖν τά οἱ προσόντα προστρίψοι μέμψιν, τὴν δὲ χάριν ἐκείνην οὐκ ἐπὶ μισθῷ, ἀλλ' ἐν κενοῖς γενέσθαι παρασκευάσοι, ὡς ἐντεῦθεν μηδένα διδόναι τῶν πάντων ἐξ ἀνάγκης ἐχόντων τι, [P. 146] διότι καὶ τοῦ εὖ πάσχειν κατὰ τὸν ἐκείνων νόμον ἀπείργοιτ' ἂν εὐπρεπῶς, καὶ οὕτως ὁ τῆς μεταδόσεως ἀσθενοίη νόμος, — ὦ πῶς ταῦτά τις καὶ ἐξαγγείλαι, ἰδίου καιροῦ χρήζοντα; ὁ γοῦν δεσπότης ἔχων πρὸς τυῖς ἄλλοις καλοῖς καὶ τὸ φιλομόναχον, ἐκείνους που παρεισφρήσαντας τῇ οἰκίᾳ ὡς ἀρετῆς φίλους δέχεται, κἀντεῦθεν σύγχυσίς τις ἐπὶ μικρὸν περὶ τὰς τῶν οἰκείων δόσεις ἐκ τῆς ἐκείνων διδασκαλίας ἐπηκολούθει. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν δεσπότην οὕτω· ἐνέαζε γὰρ ταῖς προθυμίαις, καὶ δῆλος ἦν τὴν τῆς Ῥωμαΐδος σύστασιν περὶ πλείστου ποιούμενος. Τότε τοίνυν τῶν κατὰ τὴν ἕω πραγμάτων κακῶς ἐχόντων σὺν πολλῇ τῇ τάχει τοῖς κατὰ τὸν Μαίανδρον τόποις ἐπεχωρίαζεν. Ἔτι δὲ καὶ περιφανεῖς κατ' ἐκεῖνο καὶ μεγάλαι μοναὶ ὑπὸ σκοπῷ καὶ φύλακι τῷ δεσπότῃ συνίσταντο. Καὶ δὴ ἃ μὲν οἱ Πέρσαι προκαταλαβόντες κατέσχον συνεκχωρησάντων τῶν πολλῶν ἐκεῖθεν τοῖς βασιλεῦσι, κἀκείνου λείποντος, τὰ περὶ τὴν

necessario credendum ab eo utique est qui fidem in Christum profitetur, non solum quatenus baptismum suscepit, sed quatenus etiam palam acquiescit assentiens sacræ doctrinæ passim in ecclesia propositæ. Porro baptizatum quempiam, et assentiri se irrevocabiliter Christianis dogmatibus professum, Christi deinde verbis fructum uberem eleemosynæ pollicentibus non credere argumento est ipsum neque antea vere credidisse, quantumcunque se credere simulaverit et affirmaverit. Nec vulgaris remuneratio est quam lex Christi largitori misericordi promittit, sed quæ centum pro uno refert. Me vero, et quemvis, ut arbitror, prudentem hominem, etiam humano duntaxat usu sensuque de rebus judicantem, vel si nihil tale jubercmur exspectare, moveret abunde ad benefaciendum egentibus ipse splendor efflorescentis inde gloriæ, in ævum omne permansuræ; cujus spe invitante non modo avertor ab avare congerendis superfluis opibus, verum etiam facile inducor ad subtrahendum usibus etiam ipsis meis quæ in obvios paupercs effundam, non tamen aut in aliis damnans aut mihi vetans reservare quæ opportuna videbuntur vel jam urgentibus vel in posterum impendentibus necessitatibus vitæ, præsertim ubi occasio præsens largiendi non occurrit. Tales despota Joannes et alte impressos plenoque persuasos versabat animo sensus, et iis consentanee operans ad propositum ipsi finem gloriæ tendebat. Istud tamen ejus incensum large donandi studium paululum refrigerarunt sectatores Nili pseudomonachi e Sicilia huc magno malo Romanæ reipublicæ profecti, docentes parcimoniæ attendere, suadentesque hominibus magna circumspectione in dando uti **219** ne forte quis clam, alioqui habens quod satis ipsi sit, et callide simulata egestate, pecunia emungens parum cautum misericordem, labem illi allinat multum facilis et sua inconsulte dilapidantis; prætereaque illum fraudet frustra sperata mercede talis operis, quippe quod non jam ipsi ad præmium imputandum, sed inter vana et otiosa numerandum sit. Ex hujusmodi doctrina credita receptaque necessario sequebatur ut nemo aliquid habentium quidquam alteri donaret, sicque omnis ex eleemosynis proventus, quo spes ratioque victus ac status plerorumque tenuium continetur, hac istorum prava disciplina funditus exterminaretur e consuetudine usuque hominum, illo plausibili prætextu inquirendi anxie ante largitionem, verene an simulate egerent qui petebant, nullum jam erogationi beneficæ locum relinquente; atque adeo hac arguta cavillatione tota lex eleemosynarum abrogaretur. O quis hujus perniciem dogmatis satis explicet! ad quod utique proprio ejus argumenti commentario esset opus. Igitur despota, cui laudes inter cæteras inerat amor nullus veneratioque monachorum, quosdam e Nili sectariis eam vitam profitentes et se insinuantes in ejus domum facile in consuetudinem recepit, viros bonos e veste existimans. Unde contigit longe deinceps manare parcius, pravæ istius doctrinæ quodam obice prohibitum, fontem beneficentiæ greges inopum ex illo haurire solitorum antea tam benigne irrigantem. Talis erat despotæ indoles vitæque ratio, viri utique ad omne decus alacri impetu ruentis, natique, ut apparebat ac divinitus facti ad restituendam in decus pristinum Romanam rem. Tunc ergo rebus Orientalis limitis male habentibus, summa is celeritate in regiones Mæandro circumsitas se contulit, maxim inter cætera bono dudum exstructorum in illis terris magnorum atque illustrium monasteriorum, quæ providentia custodiaque ipsius a clade ruinaque ultima servata sunt. Horum quædam jam Persæ præoccupata delinebant, plerisque oppidis ac pagis in ea vicinia positis **220** in Persarum ditione simul aut vi ractis, aut ne traherentur ultro

Στρόβιλον λέγω καὶ τὴν Σταδιοτραχίαν, ὡς ἀδύνατα ὄντα ἐπανακεκλῆσθαι, οὐδ' ὑπεχείρει κατὰ πείραν καθασχεῖν· ὅσον δ' ἦν τὸ κατὰ Μαίανδρον καὶ Τράλλεις καὶ Κάϋστρον, τὰ τῆς Ἀσίας βαθύτατα, ἐκράτυνέ τε προπαλεμῶν καὶ τῆς κατὰ σφᾶς ἀσφαλείας μετέχειν ἐδίδου. Τοὺς δέ γε Μαγεδωνίτας (ἐκάκου γὰρ αὐτοὺς τὸ πολλῶν ἔνθεν ἐς τὰς κατὰ δύσιν δουλείας μεταγομένων καταρρεῖν τῶν λελειμμένων τοὺς Πέρσας) καὶ λίαν συνίστα καὶ ἠσφαλίζετο· ἦν γὰρ τὸ ἐκείνων πλῆθος πίσυνον τόξοις καὶ περὶ τὸ ἀντιμαχεῖν δεξιώτατον, καί γε τὰς προθυμίας ἐρρώννυ χρυσίῳ, καὶ σφᾶς ἐδωρεῖτο φιλοτιμίαις. Οἱ μέντοι γε Πέρσαι τὸ τάχος τῆς ἐπιστασίας μαθόντες κατωρρίωδουν τε, καὶ αὖθις πολυποστοῦντες ταῖς δυσχωρίαις ἐνεδύοντο, ἀπογνόντες δὲ τοῦ βαρρεῖν αὐτίκα διεπρεσβεύοντο ἀπέλυόν τε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἠγάπων σωζόμενοι. Ὁ δὲ τὸ μὲν ἡσυχίαν σχήσειν ἐκείνους εἰσαῦθις καὶ μάλα βαρρῶν ἐπίστευεν, οὐκ ἐξ ὧν ἐκεῖνοι διωμολόγουν, ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς οἶδεν ἐπιθησόμενος καὶ νικήσων, εἴ που καὶ παρακινηθεῖεν· τὸ δὲ μὴ παθεῖν ὧν ἔδρασαν τοὺς προσ-

A χώρους ἀντίποινα οὐκ ἐδικαίου τὸ σύνολον. Πλὴν ἱκετεύοντας προσεδέχετο, καὶ σφίσιν ὅρους ἐτίθει, ἐς ὁπόσον ἂν καὶ κινηθεῖεν προσκαταβαίνοντες ταῖς σκηναῖς, ὡς τὰς μεγίστας δώσοντες δίκας, εἰ παρασπονδοῖεν. Καὶ οὕτω μὲν ὁ δεσπότης τὰ κατὰ τὴν ἕω καθιστῶν τῆς προτέρας δυσκληρίας ἀνελάμβανε τοὺς ἐκεῖ, καὶ βαρρεῖν παρεῖχεν ἀνέδην τὰς αὐτῶν γεωργοῦντας καρπίζεσθαι.

κβ'. Ὅπως ἐνόσει ἀπολλύμενα τὰ κατὰ Μαριανδηνούς, τά τε Βουκελλάρια καὶ ἡ Παφλαγονία.

B [P. 147] Ἐνόσει δὲ τὰ τῶν Βουκελλαρίων Μαριανδηνῶν τε καὶ Παφλαγόνων καὶ λίαν οἰκτρῶς. Τὸ δ' αἴτιον ὅτι τοῦ κρατοῦντος τὰ τεθησαυρισμένα σκορπίσαντος κατά τε κῆδη καὶ βαρείας φιλοτιμίας τὰ πρὸς τὰ ἔθνη, συχναῖς ἀποστολαῖς χρωμένου. — [P. 148] οὐκ οἶδα δὲ εἰ καὶ σκῆψις ἦν τὸ προβαλλόμενον, τὸ ἐνδεὲς δηλαδὴ πρὸς τὰς χρείας· μὴ καὶ μᾶλλον ἦν τὸ ὑπ' ὀδόντα λεγόμενον, ὡς τὸ ὑπήκοον ὑποπτεύων διὰ τὰ συμβάντα τῷ ἀλαῷ κακοῦν ζημίαις συμφέρον ἔγνω, μὴ καὶ κατεξανασταῖεν ἐντρυ-

cedentibus. Unde et alia illa tractus ejus jam imperatoribus parere desierant: ea dico quæ Strobilo et Stadiotrachiæ ajacent loca, ita validis incessa præsidiis hostium, ut eorum recuperationem desperatam ne tentandam quidem aut tunc cogitandam Joannes putaverit. Quantum autem erat circa Mæandrum, Tralles ac Caystrum et Asiæ intima, confirmavit propugnans, atque ut secure propriis indigenæ fruerentur, proferendo ultra bello effecit. Magedonum quoque gentem Romano asseruit imperio, in extremo tunc positam discrimine deficiendi ad Persas aut ipsis succumbendi. Laborabant enim illorum res, plerisque illorum evocatis ab imperatore et militatum missis contra hostes Occidui limitis, ibique præsidio relictis, idcirco quod ejus generis, utpote arcubus peritissime utentis, opera in velitationibus et prœliis laudaretur. Inde porro factum ut vicini Persæ, qui alioqui numerosam nationem sagittandi exercitatione formidabilem non temere lacesserent, nunc eam delectibus exhaustam imparem ob paucitatem juventutis suis insultibus rati audacter invaderent, haud dubie subacturi, despondentibus jam animos exiguis illis reliquiis, ni a Joanne despota confirmarentur, auro ipsos et munificis largitionibus deliniente, sicque ad fidei C erga imperium constantiam et resistendi hostibus alacritatem excitante. Persæ porro incurrentis in ipsos tanta celeritate despotæ improvisis consternati nuntiis, terrore ac desperatione successus aversi retro sunt, seque statim in suorum, unde prodierant, inaccessa latibula montium recondiderunt. Ac velut ne illic quidem se tutos rati, legatis missis captivis redditis, pacem fecerunt, in lucro ponentes quod salvi superessent. Joannes autem quieturos ipsos in posterum certo confidebat, non quoniam promissis ipsorum multum fidei tribueret, sed quia sibi conscius et virium et animi ad eos

si quid amplius moverent, ita male mulctandos ut præteritarum injuriarum cumulatas persoluturi pœnas forent, isto metu continendos illos in officio speravit. Pacem autem dedit iis petentibus, quos se bello superaturum, si conaretur, **221** minime dubitabat, miseratione gentium vicinos ipsis incolentium tractus, ne victi illi malorum ac cladium quas passi bello essent ultionem a debilioribus vexationi opportunis, tempore deinde capto, exigerent. Cæterum quo minus causæ haberent a pactis resiliendi, fines iis præscripsit satis laxos, intra quos abunde pascuorum suis armentis et gregibus haberent, serio edicens, si ultra erumperent, violati fœderis piaculum maxima ipsorum calamitate luendum. In hunc modum per Orientis provincias despota, delata ignominia prius acceptarum illic cladium et rerum statu emendato, fiduciam illis gentibus fecit, otio ac pace ubique restitutis, libere deinceps attendendi cultura agrorum et secure legendi fructus uberes terrarum in quibus habitarent.

22. *Ut pessimo in statu fuerint plane perditæ Maryandenarum Bucellariorumque regiones et Paphlagonia.*

Laborabant autem et miserum in modum afflictæ D jacebant Ducellariorum et Maryandenorum regiones, itemque Paphlagonia; cujus rei causa hæc erat. Imperator iis quæ superiorum principum parcimonia congesserat consumptis in tot largitiones ac donativa ambitiosa prætereaque in pretiosa munera principibus aut exteris gentibus missa, quibus illi ad fœdera et societates allicerentur, exhaustum erarium supplere crebro missis per omnes provincias qui pecunias colligerent, curabat. Haud porro scio an vera illa fuerit exinanitio publici thesauri, an non potius, quod quidam introspicientes penitius submurmurabant, imperator eo falso prætextu obtento, vere metuens ne propter invidiam

φῶντες. Ταύτης γοῦν τῆς αἰτίας ἢ οὔσης ἢ καὶ δοκούσης ἑνεκα συχναις ἀναγραφαῖς τὰς χώρας ἐκαλαμάτο. Ἐνεπίστευε δὲ τὰς τοιαύτας οἰκονομίας καὶ ἐξισώσεις ἀνδράσιν οὐδέσι, μεγάλων ἐπὶ τούτοις τεταγμένων τὸ πρότερον· Καῖσπρ γὰρ Ῥωμανὸς καὶ μέγας δομέστικος ὁ τοῦ βασιλέως πατὴρ ἐξισωταὶ κατὰ Σκάμανδρον ἦσαν. Πλὴν ἐχρυσολόγουν ἐντεῦθεν καὶ τῷ κοινῷ ταμιείῳ προσῆγον τὰ χρήματα. Τοῦτο συμβὰν καὶ τοῖς Παφλαγόσι καὶ τοῖς προσωτέρω, ἠργυρολογοῦντο τῷ χρόνῳ κάμνοντες. Τῶν μὲν χρεῶν καὶ γε λίαν εἶχον εὐπόρως διδούσης τῆς γῆς, νομισμάτων δὲ πενιχρῶς εἶχον ὡς πάντων γεωργούντων τὰ ἀναγκαῖα. Κεφαλαιουμένων γοῦν τῶν τελῶν ἐπὶ νομίσμασι χρυσίου καὶ ἀργυρίου, διδόντες τὸ τεῖλεν ἐξ ἀνάγκης ἐξηποροῦντο. Ἦσαν δ' ἄλλως καὶ στρατείας οὐδὲν εἰδότες. Ὅμως ἔθνους φιλοκερδοῦς πονηρίαν πολλὰ ἂν κάμοι τις διορθοῦν θέλων, εἰ καὶ μὴ πάσχοι. εἰ δὲ πάσχει, οὐκ ἔστιν ὅπως μὴ ἀπρακτεῖν πᾶσαν ἐπίνοιαν. Ἐκεῖνοι τοίνυν, καὶ μᾶλλον

A οἱ ταῖς ἄκραις προσκαθήμενοι, τῷ τε πάσχειν ἐνθένδε καὶ τῷ ἐλπίζειν ἐκεῖθεν τὰ λώονα, εἰ μόνον προσχωροῖεν ἐκόντες, προσχωρεῖν ἔγνωσαν καὶ ὁσημέραι προσετίθεντο Πέρσαις. Τοῦτο γοῦν ἐπ' οὐκ ὀλίγον γενόμενον, σύναμ' ἐκείνοις οἱ Πέρσαι ὁδηγοῖς ἅμα καὶ συμμάχοις χρώμενοι καταθαρρεῖν εἶχον τῶν λειμμένων. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκδρομὰς ποιοῦντες κατέθεον τὴν γῆν ἐκείνων, καὶ σκυλεύοντες (οὐδὲ γὰρ ἐθάρρουν μένειν) ὑπεστρεφον· εἶτα τῶν μὲν ὑποκλινομένων, τῶν δὲ καὶ ἀποικιζομένων δέει τῷ περὶ τοῦ ζῆν, εὐχερεῖν ἐκ τοῦ ῥᾴστα τοῖς ἐναντίοις ἦν, καὶ κατασχόντες τὴν χώραν κακὸν ἦσαν γειτόνημα τοῖς πλησίον. Τῷ μέντοι γε βασιλεῖ δόξαν ἀνακλητέον ἐκεῖνθν εἶναι, ὅτε δὴ καὶ θελήσοι, ὡς ἐπὶ θύρας ὄησαν, οὐ μέλον ἦν, ἀλλὰ πρὸς τοῖς δυτικοῖς πᾶσαν εἶχε τὴν ἀγχολίαν, τὰ ἐν ποσὶ καταπροϊέμενος. Εἴωθε γὰρ ἀεὶ τὸ μὲν ἀνὰ χεῖρας καταφρονεῖσθαι διὰ τὸ σύνηθες, ζητεῖσθαι δέ γε τὸ μὴ κρατούμενον ὡς θέλξον ἤδη ἐξ ἀσυνήθους προσγεγονός.

B

excæcati Joannis et inde secutam a patriarcha excommunicationem provinciæ rebellarent, rebus tunc suis utile putaverit spoliare subditos et facultatibus privare,ne ad contra se insurgendum vires haberent. Ut cunque sit, ea tunc vel vera vel ficta causa egestatis ærarii, crebris imperator censibus ac descriptionibus per ministros quoquoversum dimissos avare ac rapaciter exercitis **222** spicilegia regionum factitabat, utens ad id opera hominum nihili, cum antea hujusceinodi lustris condendis collationibusque exigendis populorum nobilissimi quique præfici soliti essent : nam Cæsar Romanus et magnus domesticus imperatoris pater censuras istius generis per regiones circa Scamandrum sitas gesserant. Ili porro vilissimi ministri aurum immisericorditer extortum undique in ærarium congerebant. Qui cum obirent Paphlagoniam et ulteriores regiones pecuniis acerbe corradendis, eo magis offendebant illos populos, quod vexationem per se odiosam intempestivitas tunc quædam aggravabat. Agriculturæ gentes illæ plusquam mercimoniis deditæ, rebus ad victum quas terra gignit abundabant, signatæ pecuniæ parum habebant. Quare ipsis erat perdifficile aureos argenteosque nummos, qui singula in capita indicebantur, numerare ; et se ad quod non possent damnis ac prehensionibus cogi indignissime scilicet ferebant, præsertim quoniam inde sequebatur toto ipsos deinceps anno necessariis egere, postquam messes et vindemias, ut summas indictas quoquomodo conficerent, alieno tempore vili pretio distrahere totas exactorum inclementia compulsi fuerant. Nullum quidem fere plerique illorum rei bellicæ usum habebant, ut rebellio minus timenda videretur. Tamen gentis lucri cupidæ, etiamsi nulla extorsione irritatæ, per se pronam ad quæstuosum perjurium indolem cum semper magnus labor sit ab utili visa defectione cohibere, tum

C

certe quando exacerbata damnis acribusque injuriis ad desperationem efferata fuerit, frustra quantavis adhibebitur industria ad illam in fide officioque continendam. Igitur illi, præcipue vero quorum arcibus Persico præsidio insessis viciniores sedes erant, quod a nostris quidem atrocia paterentur, ab hostibus vero commodiora sperarent, pollicentibus videlicet illis et, si ultro se dederent, mite imperium spondentibus, deficere ad Persas decreverunt, fiebantque aliorum post alios quotidianæ transitiones ad benigniores,ut putabant,**223** domicilios. Quod primo a singulis tentatum, et ubi successus impune fieri probavit, crebrioribus exemplis frequentatum, irreparabili jacturæ provinciæ totius occasionem dedit, siquidem Persæ his qui ad partes ipsorum transierant ducibus et adjutoribus usi, paucitatem eorum qui constantes in fide imperatori jurata perstabant contemnentes, terras eorum crebris infestare incursionibus cœperant ; e quibus onusti præda, spoliatis subinde miseris, redibant domum, nondum ibi ausi considere, quoad multis istorum experientia malorum inclinantibus ad Persas, multis quotidiana vitæ pericula fuga et voluntario exsilio redimentibus,subactu jam facilos Persæ regiones suæ ditioni subjunxere, fixisque ibi domiciliis malam finitimis viciniam præstabant, infestantes eos latrociniis. Hæc audiens imperator eo accurere neglexit, existimans se istas provincias, quippe in propinquo sitas, recuperaturum quandocunque foret libitum, et tunc in res Occidui tractus spe ac cupiditate totus imminens, in eaque una defixas cura cogitationes habens, more ingenii humani, plerumque, dum inhiat longinquis, amittentis coram posita, et voluptatem ex absentium acquisitione speratam, quod insolita sit potiorem arbitrantis fructu propter quamdam assuetudinis nauseam minus jucundo, qui ex præsentium olim possessorum consueto amplexu percipitur.

D

κγ'. Τὰ περὶ τοῦ φανέντος πομήτου ἐκ βορρᾶ ἐπὶ μησὶ τοῖς θέρους, καὶ τῆς ἐπὶ δύσιν ἐποτρατείας τοῦ βασιλέως. Καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου.

[P 149] Οὕτω τοίνυν ἐκείνων κακουμένων, ἀστὴρ κομήτης ἐκ δώσεως κατὰ τὸ ἑωθινὸν ἐξέλαμπεν ἐξ ἤρος ἐς φθινόπωρον, ἐφόβει δὲ τοὺς ὁρῶντας πυρὶ καπνὸν σύμμικτον ἀποπάλλων, ὡς τι κακὸν προσημαίνων. Ἦν γάρ, οὐκ ἦν, φαινόμενων τοιούτων ἐξαισίων κατ' οὐρανὸν οὕτω, μὴ καὶ τινα κατὰ γῆν καὶ ἔθνη παρὰ τὸ συνηθες γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ τῶν κομητῶν εἶεν οἱ φοβερώτατοι, ὡς ἐλεῖνος ἦν τότε τὸ κακὸν πρόδηλον ἐλευσόμενον. Μαρτύριον δὲ τοῦ λόγου καὶ τὸ λεγόμενον, « Οὐδεὶς κομήτης ὅστις οὔ. » πρυστιθεῖσι γὰρ καὶ τὸ λοιπὸν οἱ εὖ εἰδότες τῶν τοιούτων, τὸ « φύσει κακός, »ὡς γίνεσθαι τὸ σύμπαν ἴαμβον.

Τότε τοίνυν δόξαν τῷ βασιλεῖ τῶν δυτικῶν καὶ αὖθις κινουμένων, ὡς καὶ παρασπᾶσθαι παρ' ἐκείνων τὰ τούτων, οὐκ ὀλίγας δυνάμεις συναγαγὼν τῆς ἐπὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἥπτετο, ὡς ἐκεῖθεν συναρτύσων τὰ τοῦ πολέμου. Εἰς Ξάνθειαν οὖν καταντήσας ἐκεῖσε κατασχεῖν ἔγνω διαχειμεριούσας τὰς συντάξεις. Τοῦ καιροῦ γοῦν τριβομένου, — συνήχθησαν γὰρ ἀμφ' ἐκεῖνον καὶ τῶν ἱεραρχῶν οὐκ ὀλίγοι, καὶ ἦν σκέψις περὶ τοῦ πατριάρχου. Ἔκτι γὰρ καὶ τισιν ἐκινοῦντο λόγοι πρὸς ἐκεῖνον ἀναφερόμενοι, ἔγκλημα ὡς δῆθεν καθοσιώσεως, καὶ διὰ ταῦτα διεμηνύετο καὶ ὁ πατριάρχης κατὰ Ξάνθειαν ἀπαντᾷν, πεμφθέντων δυοῖν ἀρχιερέοιν εἰς τοῦτο. Κἀκεῖνος οὐχ ὑπακούων, ὅμως τὸν καιρὸν [P 150] θεραπεύων, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἐκ τῶν τοῦ κλήρου ὡς βασιλία ἀπέστελλε, τοῦτο μὲν καὶ εἰρηνικῶς περὶ τῶν βασιλικῶν ὑγειῶν μαθησόμενος τοῦτο δὲ καὶ ἀνὰ μέρος ἀπολογούμενος τῷ προστεῖνειν αἰτίαν δολοῦσαν εὔλογον τοῦ μὴ παραγίνεσθαι. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἑκὼν ἄκων τὰς ἀπολογίας ἐδέχετο καὶ προσεποιεῖτο τὰς εἰρηνικὰς, καὶ πρὸς μὲν τὸν πατριάρχην ἀντιπέμπων τὰ φιλικὰ ὑπεκρίνετο, καὶ οἱ εὐμενῶς ἔχειν ἐδόκει. Τοῖς μὲν οὖν ἀρχιερεῦσιν, ὡς ἐννοεῖν ἦν, οὐδὲ γὰρ ἤφιει τὸ ἔγκλημα κατὰ τὸ λελῃθὸς τὰ περὶ τούτου ζητεῖν· οὐδὲ γὰρ ἐχρῆν, δημηγορῶν τις ἔλεγε, τὴν τοῦ παντὸς καρδίαν τὸν βασιλέα μὴ παρὰ τῆς ἐκκλησίας τὴν θάλψιν ἔχειν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ὡς τινα φθοροποιὸν ἀέρα τὴν δύσνοιαν εἰσδεχόμενον κινδυνεύειν. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κρατῶν καὶ ἄλλα προὔτεινε πλεῖστα, ἀπροσποιούμενος μὲν τὴν πρὸς τὸν πατριάρχην δοκοῦσαν δυσμένειαν, ἐκείνοις δὲ προσνατιθεὶς ἐρευνᾷν ὡς ἄξιον ὂν ζητεῖσθαι κατὰ σχολὴν τὰ κινούμενα.

23. *De cometa ex parte boreali apparente mensibus æstivis, et expeditione imperatoris in Occidentem; denique de Arsenio patriarcha.*

Illis in hunc modum male habentibus, cometa ex occidente in ortum effulsit a vere usque ad autumnum : terrebat autem intuentes, ignem fumo C mistum evibrans; illa ipsa horribili specie cunctis suadente aliquod malum isto signo portendi. Vix enim in memoria omni reperias post talia ostenta per cælum hoc modo visa non aliquas per terram ac gentes præter solitum mutationes secutas. Quodsi apparentes cometæ de genere peculiariter terrificorum sint, qualis omnino hic fuit, manifestum augurium est infortunii aut cladis imminentis, astipulante vulgari **224** dicto. « Nullus cometa quin sit, » cui inchoatæ sententiæ nemo peritus audiens non continuo subjiciat illud ad absolvendum Græce senarium iambicum deficiens : « Natura malus. »

Tunc porro visum imperatori, Occidui tractus incolis rursus turbantibus ita ut ab illis res nostrorum raperentur, Thessalonicam proficisci ductis secum copiis non paucis, ut illic e propinquo commodius bellum adornaret; sed cum Xantheam eo itinere venisset, ibi detinere decrevit in hibernis exercitum. Quare dum tempus expeditioni aptum exspectatur, per illud ibi otium, cum ad eum episcopi non pauci confluxissent, agi de patriarcha cœptum est quibusdam non dubitantibus reum ipsum pronuntiare irreligiosæ contumaciæ in neganda contra sacros canones pœnitentia. Quare ex istorum sententia citatus is rite est, ac jussus ad Xantheam se sistere, duobus ad illum antistibus ea causa missis. Non paruit ille quidem, tamen aliquantulum de duritie remittens ut tempori serviret, semel iterumque certos de suo clero ad imperatorem misit officiose illum a se salutaturos, et percontaturos ex usu inter amicos consuetudinis humanæ ut Augustus cum conjuge ac liberis valeret, simulque excusaturos, velut necessariam ob causas alias dicendas, eo nunc occurendi moram. His officiis quanquam non plene satisfiebat imperatori, tamen ipse quoque in præsens animi vulnere dissimulato et salutationem et excusationem placido excepit vultu, vicissimque per quosdam e comitatu allegatos patriarcham amice salutavit, placido se in illum esse animo significans. Cæterum inter episcopos causa crimenque patriarchæ occulta **225** inquisitione tractabatur. Qua de re auditus ex illis nonnemo dum hæc concionabundus declamaret, nec consentaneum nec ferendum videri principem, cor utique reipublicæ, non ab Ecclesia foveri ut id ex quo salus unice pendeat publica. Quale igitur fuerit, si non modo inde non foveatur, sed maligno et pestilenti dissensionis spiritu afflato in discrimen manifestum inducatur? Ea etsi clam procurante imperatore agebantur, tamen is istis quæ retulimus et aliis plurimis benevolentiæ significationibus in illum editis, diligenter simulabat æquum erga patriarcham et offensione omni vacuum animum, sic libere sinens congregatos Patres per otium considerare quid tali statu rerum optimum ipsis factu videri ac decernere par esset.

κδ'. Τὰ περὶ τοῦ Βέκκου καὶ Ξιφιλίνου τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχόντων.

Συμβαίνει δέ τι κατὰ τὴν πόλιν ὃ δὴ καὶ τὸν βασιλέα εἰς ἄμυναν ἐξηρέθισεν. Ἵππτετο δὲ τὸ δεινὸν καὶ τοῦ πατριάρχου, κἂν πλαγίως ὡς ἄλλων πασχόντων. Τοῦ γὰρ Βέκκου τὸ χαρτοφυλακικὸν ἀξίωμα ἔχοντος (προνόμιον δ' ἐστι τὸ προτροπαῖς ἐκείνου τὰς ἱερολογίας γίνεσθαι) τῶν τις ἱερέων ἐκδουλεύων καὶ ἐν τῷ κατὰ τὸν Φάρον ναῷ τῶν μεγάλων ἀνακτόρων νυμφίους ἱερολόγει δίχα τῆς τοῦ χαρτοφύλακος προτροπῆς. Καὶ εὐθὺς ἀκουσθὲν, ὡς πρόστιμον ἐκείνῳ ἡ τῆς ἱερωσύνης ἐπίσχεσις ἦν. Τοῦτο γοῦν οὐκ ἔδοξε τοιοῦτον ἤ τι ἄλλο μέτριον τῷ βασιλεῖ ἀγγελθὲν, ἀλλ' ἀφορισμὸς ἔντικρυς τοῦ βασιλικοῦ κληρικοῦ. Καὶ εὐθὺς (συνυπενόει γὰρ καὶ τὸν πατριάρχην ὡς δῆθεν συμπράξαντα) δύριοπαθῶν οὖν οἷον ὡς ὑπεροπτικῶς ἔχοντος θυμῷ ἦν κάτοχος, [P. 151] καὶ ὀργὴ ἦν κατὰ τῶν τῆς Ἐκκλησίας κοινὴ, καὶ ὡς Ὁ πατριάρχης, κεκραγὼς ἐπῆγε, τεθέληκε διὰ ταῦτα τὸ τῆς βασιλείας κράτος ἐξονθενεῖσθαι καὶ τὰ ἱερὰ ἀνάκτορα ἀφορίζεσθαι. Ἦν γὰρ καὶ τοῦτο λῆμμα πρὸς τὸ παρεστάμενον, ὅτι ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων ἔτυχεν ὁ πρεσβύτερος, ὅτε οἱ τοῦ χαρτοφύλακος πέμψαντος διεμηνύετο ἡ ἐπίσχεσις. Καὶ δὴ τὸν μὲν πατριάρχην οὐκ εἶχεν ὅπως ἀμύνοιτο, ἄλλον δὲ τρόπον βαθύτερον καὶ τὸν καταφρονήσαντα ἀμυνεῖσθαι, εἰ καὶ τὸν παστριάρχην πλέον δύναιτο λυπήσειν, ἢ μὴ δόξειν ὡς ἀμυνεῖσθαι καὶ πλέον δύναιτο προύνόει. Καὶ πέμψας διὰ ταχέων τῷ σεβαστοκράτορι Τορνικίῳ προστάττει (αὐτῷ γὰρ τότε τὰ τῆς πόλεως ἐπετέτραπτο) καταχαλᾶν μὲν τὰς οἰκίας τοῦ τε χαρτοφύλακος καὶ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου (οὗτος δ' ἦν ὁ Ξιφιλῖνος Θεόδωρος), ἐκριζοῦν δὲ τὰς ἀμπέλους, καὶ αὐτοὺς δεσμίους ὡς ἐκεῖνον ἐκπέμπειν. Ἐβούλετο δὲ τὸ προστατόμενον κυνὶ λέοντα ἐκδεδίττεσθαι, καί γε τούτων ἀποκλινάντων πρὸς βασιλέα διὰ τῆς ἐπὶ τῇ τιμωρίᾳ προσπαθείας μηδὲν οἷόν τε εἶναι τὸν πατριάρχην καθ' αὑτὸν ὄντα πράττειν, καὶ οὕτω κἀκεῖνον ὑποχαλᾶν ἀναγκάζεσθαι. Ὁ γοῦν σεβαστοκράτωρ ἐπιστὰς ἕτοιμος ἦν κατὰ τὰ ἐπιτεταγμένα πράττειν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὴν ἔφοδον προαισθόμενοι ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶ τὸ ἱερὸν προφεύγουσιν, ὡς ἐκεῖθεν τὴν ἀσυλίαν ἔχοντες. Ὡς δ' ἐκεῖνος ἐπιστὰς τῷ ναῷ ἐκσπᾷν ἐπειρᾶτο (ᾔδει γὰρ βλαβησόμενος μὴ ἀνύσας), λέων ἦν μετὰ ξίφους. Ὁ δὲ πατριάρχης αὐτίκα προυσυπαντῶν καὶ ἐμβριθῶς ἀπέπεμπε τὸν ἐπιόντα, καὶ, « Τί παθόντες, » ἔλεγεν, « ὀφθαλμοὺς καὶ χεῖρας καὶ ἀκοὰς ἡμετέρας, τοὺς μὲν ἐκτυφλοῦν, τὰς δ' ἐκκόπτειν πειρᾶσθε; » ἐπεβοᾶτο δὲ καὶ θεὸν καὶ ἀνθρώπους ὡς ἀδικοῖτο πλεονεκτούμενος· μηδὲ γὰρ δίκαιον εἶναι θεῷ καθιερωμένους ἄνδρας τοῦτο νεσθαι κοσμικοῖς. Ὡς δ' ἀπεπάγη πρὸς ταῦτα ὁ πρὸ

24. *De Vecco et Xiphilino primarias præfecturas in Ecclesia gerentibus.*

Contigit porro quiddam in urbe quo magis exasperaretur imperator et ad ultionem irritaretur, ex qua quod secutum malum est ipsum patriarcham oblique perstrinxit, resiliente in ipsum ignominia quæ aliis irrogabatur. Vecco chartophylacis dignitatem obtinente, cui magistratui juxta usum ac leges id juris competit ut sine illius nutu et assensu nuptiales benedictiones non administrentur, sacerdos quidam ministrans in templo Magni Palatii ad Pharum sito sponsis benedixit non requisito chartophylacis assensu. Ea re statim audita is in pœnam a sacerdotii functione suspensus est. Id sibi nuntiatum imperator utrociter accepit, quasi ea non mediocris aliqua censura, sed vera et suprema excommunicatio fuisset regii clerici; ac statim suspicatus id factum conscio et cooperante patriarcha, gravissime offensus est, contemni se ratus, ira communiter 226 in universum ecclesiasticum ordinem exardescente vehementi; unde in clamores erumpebat vociferans: « Nempe hoc patriarcha sic voluit consentance ad prius in nos contumeliosissime gesta, ut nullam occasionem prætermitteret vilipendendæ et contemptu extremo conculcandæ imperatoria majestatis, regia etiam imperiali sacris prohibenda interdictoque supponenda. » Hoc dicebat, quoniam intra imperatorium palatium forte repertus est sacerdos ille, quando ei missi a chartophylace sententiam suspensionis intimarunt. Totus porro defixus in cogitatione vindictæ, patriarcham tunc quidem ipsum recta in propria ulcisci persona non valens, modum astute commentus est eam pœnam ab sui contemptore repetendi, quæ simul patriarchæ dolorem inureret; sic se cumulate injuriam utriusque ulturum ratus, curriculo mittit ad sebastocratorem Tornicium tunc præfectum urbi, qui a se juberet diruere continuo illum ædes chartophylacis et magni œconomii (erat hic Xiphilinus Theodorus), evellere stirpitus vineas amborum, ipsosque vinctos ad se mittere. Volebat nimirum ista ratione terrere (quod aiunt) leonem exemplo male multati canis. Futurum autem sperabat ut hi supplicii metu ad obsequendum imperatori quodcunque vellet inclinarentur; quod si contigisset, non modo nihil ausurum patriarcham solum et virorum talium in partes principis traductorum auxilio destitutum contra se agere, sed etiam coactum iri cedere et de duritia remittere in causa excommunicationis. Igitur sebastocrator præsto aderat stans in procinctu exsequendi mandata. Cæterum de ejus infesto adventu prænonitio ambo illi cum uxoribus et liberis ad 227 templum confugiunt, jure illic asyli tuti futuri. Quo sebastocrator cognito, reputans magnum sibi ab imperatore malum affore nisi quæ is jubebat effecta redderet, in templum ense stricto ut leo irruens extrahere illos inde conabatur. At occurrens patriarcha cum graviter increpitum repulit, « Quid vobis, » inquiens, « volentes oculos et manus et aures nostras, illos quidem eruere, istas autem abscindere postremo has obstruere conamini? » testabaturque vociferans Deum et homines, vim sibi per sacrilegam injuriam fieri; neque enim fas etse Deo sacros homines a sæcularibus corripi. Obstupuit ad ea

μικροῦ ὑπέροφρυς ὡς ἐκσπάσων κἂν εἴ τι γένοιτο, τοῖς μὲν ἀνδράσι τὸ ἱερὸν πατοῦσιν αἱ ὁρμαὶ ἀνεῖντο μὴ ἓξδιόσιν, ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὰς οἰκίας τρέπεται. Ἀμπέλοις δ' ἐπιθέσθαι οὐκ ἦν, ὅτι οὐδ' ἦσαν ἐκείνοις ἄμπελοι τῇδε. Ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκιῶν ἀποτρέπεται ὡς μὴ σφίσιν ἀληθῶς οὐσῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς Ἐκκλησίας λογιζομένων. Ἐκκρουσθεὶς οὖν τοῖς ὅλοις ὁ ἐπιτιμητὴς ἐκεῖνος πέμπει Νικαίαζε, καὶ τὰ προστεταγμένα ἐπὶ τοῖς σφῶν κτήμασι διαπράττεται. Κωλυθεὶς δὲ ἀποπέμπειν δεσμίους, ὡς ἡ πρόσταξις εἶχε, συνεβούλευε σφίσιν αὐτοὺς ἀνέτους ὡς βασιλέα χωρεῖν, [P 152] τοῦ ἀληθῶς φρουρίου ἀποσπασθέντας, ὡς ἦν ὁ ναὸς ἄντικρυς. Ἀπολογίαν γὰρ ἐκεῖνον ἔχειν πρὸς βασιλέα τὴν ἀσυλίαν τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν τοῦ πατριάρχου κώλυσιν, καὶ ὡς αὐτοὺς εὐθὺ τοῦ βασιλέως ὁρμῶντας δεσμεύειν οὐκ ἦν, ὡς παρ' αὐτοῖς μενούσης τῆς προσφυγῆς τοῦτο μὲν τῷ ἐκόντας ἀποφοιτᾷν, τοῦτο δὲ καὶ τὸν πατριάρχην ἐπιτιμῶντα ἀμφέπειν πανταχοῦ διάγοντας. Πρυσέτι δὲ καὶ τὸ τῆς εἰς βασιλέα προσόδου σχῆμα τὸ ἀνέτους σφᾶς διατηρεῖσθαι δίδωσι· πρόσωπον γὰρ βασιλέως θεώ-

A μενον συμπαθείας ἀνάγκην ἔχειν, κἂν γοῦν πρὸς ὥραν, τοῖς κατακρίτοις. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια λέγων ἔπειθέ τε τοὺς ἄνδρας ἀποφυιτᾷν τε τοῦ ναοῦ καὶ πρὸς βασιλέα χωρεῖν. Καὶ δὴ παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐκχωρηθέντες δόξαν συνοῖσουν σφίσι τὸ ἀπελθεῖν (τὰ γὰρ σωμβάντα τούτοις πικρὰ, καὶ ὡς εἰ ἐπὶ καθοσιώσει εὐθύνοντο) εὐθὺς ταῖς τοῦ ἱερέως ἐφοδιασθέντες εὐχαῖς τε καὶ εὐλογίαις τῆς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην φερούσης ἅπτονται. Ἃ μὲν οὖν ἐπιμίξασιν ἐκείνοις Θεσσαλονίκῃ καὶ βασιλεῖ προσελθοῦσι συνέβη, οὐ τοῦ παρόντος λέγειν καιροῦ. Πλὴν εἰκάσαιτ' ἄν τις ὡς οὐκ ἂν εὖ ἐκεῖθεν ἔπαθον, εἰ μή γε θεραπεύουσι τὸν καιρὸν συνέβη ταῦτα παθεῖν. Τοῦτο δ' ἦν μεμονῶσθαι τὸν πατριάρχην ὑποκλιθέντων, ὡς καὶ τῶν ἄλλων, ἐκείνων.

B κϛ'. Τὰ περὶ τοῦ σουλτὰν Ἀζατίνου, καὶ τὰ περὶ τῶν Τοχάρων.

[P 153] Ἀναληπτέον καὶ τὸ τοῦ σουλτὰν Ἀζατίνου, ὃς μοῖρά τις γέγονε δυστυχὴς Μακεδόσιν, εἴπω δὲ καὶ Θρᾳξί, καὶ τὸ τοῦ κομήτου προάγγελμα εἰς

perculsusque a cœpto destitit qui tanto prius fastu extracturum se supplices, quidquid quivis contra moliretur, ostenderat; eoque esse domum recipiente re infecta, Veccus et Xiphilinus intra septa ædis sacræ luti securique versabantur; sed nec vincas exscindere potuit, cum neuter illorum vineta circa Constantinopolim haberet; ab odium quoque quibus utebantur demolitione prohibitus est, denuntiato ipsi haud esse illas juris ipsorum, C sed Ecclesiæ, quæ usum duntaxat habitandi suis illic ministris precarium concederet. Ergo hic tam acer ultor undique rejectus, et cunctis exclusus quæ tentarat, ne nihil ageret, Nicæam certos misit qui in prædiis istorum in illo territorio sitis vastationem ab imperatore præscriptam exercerent. Cum autem nequiret mittere illos vinctos, ut fuerat jussus, suadere ipsis institit ut ultro ad imperatorem proficisci vellent, id communiter tam ipsis quam sibi consilium esse utile diserens, quoniam si volentes ipsi sacro asylo absisterent adeundi principis causa, idonea ipsi apud imperatorem futura esset excusatio omissæ comprehensionis et constrictionis ipsorum sibi ab eo imperatæ. Nam ne illos intra templum caperet, sanctitatem loci et 228 occurrentis ac repellentis pa- D triarchæ auctoritatem prohibuisse, plausibiliter causaturum sese. Porro ipsos sponte abdicantes tutelam sacrorum adytorum ut communi domino se sisterent, fas haud fuisse abs se corripi dariique in vincula, facile quemvis videre, nec imperatorem dubitaturum. Plenam igitur ab se quidem fore ipsis securitatem inviolatæ libertatis, si quod suadebat facerent. Nullum autem ab alio quovis metuendum ipsis esse talo periculum demonstrabat, vel quod recta tendentibus ad principem nemo facessere molestiam auderet, vel quia declarato in ipsos patriarchæ palam protegentis patrocinio tuti ubique inviolatique futuri essent, tantæ illius ac tam venerabilis respectu potestatis. Denique postquam eo pervenissent, ipso vultu ac conspectu principis certissimum aciebat accepturos ipsos salutis et securitatis pignus; nam faciem imperatoris coram vel ad momentum oculis objectam gratiæ ac veniæ erga intuentes, etiam prædamnatos reos, necessariam causam existimari. Hæc et hujus sententiæ alia cum allegaret, persuasit quod volebat, siquidem illi conducibile id sibi futurum rati, patriarchæ in id iter assensu impetrato, templi refugium relinquere atque imperatorem se conferre decreverunt, etiam inde allucente successus in tali consilio spe, quod satis intelligerent ea quæ in ipsos tam acerbe acta essent, decreta esse ab imperatore arbitrato utilia illa esse emolliendæ duritiei patriarchæ et impetrandæ ab eo suæ ipsius reconciliationis cum Ecclesia. Statim igitur, bene precante ipsis in digressu patriarcha et viam votis prosequente, Thessalonicam versus profectionem susceperunt. Quid porro ipsis, postquam eo pervenerunt et imperatorem adierunt, contigerit, non hujus est temporis referre. Cæterum facilis prudentibus conjectura suggeret haudquaquam illos quidquam gratiæ aut beneficii fuisse ab imperatore accepturos, nisi quantum promereri obsequendo potuerunt servientes tempori; unde contigit (quod in primis avebat imperator tanto magis solum relinqui patriarcham, 229 his quoque, sicuti jam alii fecerant, ad partes imperatoris transeuntibus.

25. *De sultane Azatino et de Tocharis.*

Resumenda nunc est naratio rerum sultanis Azatini, qui fatum triste atque infaustum quoddam Macedonibus exstitit aio etiam Thracibus; et quæ læva sævaquo minax cometa portenderat eventu

ἐκβᾶσιν ἔθετο προφανῆ. Ἐκεῖνος γὰρ ἐπὶ πλεῖστον τῇ Κωνσταντίνου προστετηκὼς, καὶ ὁσημέραι προσδοκῶν ἐπανήξειν μεθ' ὅτι πλείστης ἰσχύος, ἐπεὶ τὸ ἐν ἐλπίσιν ἀπέγνωστο (ᾔδει γὰρ ἄλλα τὸν βασιλέα πραγματευόμενον, καὶ τὸ κῆδος ἔπειθε τὸ πρὸς τὸν Ἀπαγᾶν ὡς οὐκέθ' ὑποστρέψειεν), εὑρὼν τῷ τότε καιρὸν ὃν ἡ τοῦ βασιλέως ἀπουσί δέοντά οἱ παρεῖχεν, διαμηνύεται τῶν τινι συγγενῶν, ἐπιδόξῳ γε ὄντι κατὰ τὰ πρὸς ἄρκτον μέρη τοῦ Εὐξείνου πόντου, δυσωπῶν ἐπαμῦναί οἱ ἀσιδήρῳ πεσυλαγμένῳ παρὰ φίλῳ τῷ βασιλεῖ, οὐδὲν ἐχθροῦ διαφέροντι. Εἶναι γὰρ ἐκείνῳ, εἰ βούλοιτο βοηθεῖν, συνελθεῖν Κωνσταντίνῳ καὶ σπεύδοντα παροτρῦναι πρὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐπίθεσιν. Καὶ αὐτὸν οἰκονομεῖν παρ' ἐκεῖνον εἶναι, καὶ οὕτως ἐκείνῳ συνόντα βᾷον καθ' ὁδὸν ἐκπεσεῖν εἰς χεῖρας ἐκείνοις. εἰ μόνον Τοχάροις συνεξίοι ἅμα Κωνσταντίνῳ μετὰ Βουλγάρων. Καὶ εἰ μὲν ἀλῷ καὶ αὐτὸς βασιλεὺς, εὖ εἶναι τοῖς ἐπιθησομένοις· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ λείαν περιῴκλομένους πλείστην ὅσην, ἔτι δὲ καὶ τῶν τοῦ βασιλέως πολλὰ λαβόντας ἐπαναζευγνύειν, τὸ κρεῖττον τῆς λείας καὶ αὐτὸν διαφερόντως ἀγομένους. Μεμνῆσθαί τε συγγενείας προτέρας καὶ δόξης. Καὶ εἰ μὴ δι' ἄμφω καὶ ὡς συγγενῆ σπεύδειν καὶ ὡς ἐλπίζοντα μεταλαμβάνειν πάλιν τὰ μείζω θεράπειν, ἀλλ' οὖν δι' ἓν τούτων ἄξιον συμπράττειν οἴεσθαι, ἢ ὡς συγγενεῖ βοηθοῦντα ἢ ὡς εἰδότα κατελεοῦντα. Ταῦτα δηλώσας τῷ θείῳ δ' ἀπορρήτων, τὰ πιστὰ λαβὼν ἐκεῖθεν διὰ γραμμάτων προσεποιεῖτο ἐρετὴν εἶναι οἱ τὴν βασιλέως θέαν, καὶ γράμμασιν ἐδήλου τῷ βασιλεῖ, καὶ ἱκέτευεν ἐφεῖναι παρ' ἐκεῖνον γενέσθαι· οὐδὲ γὰρ ἀνεκτά οἱ εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον ἐστερῆσθαι τῆς βασιλικῆς ὄψεως. Οἱ γοῦν προστάσσοι· εἰ δ' οὖν, ἀλλ' αὐτὸν ἥξει καὶ οὕτως, ἐπεὶ πόθος ἐπείγει καὶ τυραννεῖ. Ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς, (καὶ ποῦ γὰρ τὸν δόλον εἶχεν ὑπονοεῖν;) διὰ γραμμάτων [P. 154] ἐφίησιν ἀφικέσθαι παρ' ἐκεῖνον· ἴσθι γὰρ καὶ ὄντικους τόπους ἐγγενέσθαι οἱ, οὓς οὐκ ἦν ὁρᾷν κατ' ἀνατολὰς διάγοντα. Ὁ μὲν οὖν σουλτὰν ἐκχωρηθεὶς τὴν ἔξοδον ἐπετάχυνε, καὶ πλῆθος χρημάτων ἀφεὶς, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκας

manifesto, pernice publica patravit. Hic postquam diu apud Constantinopolim tædiosa contabuisset mora, in dies exspectans reduci se cum magno exercitu in Persidem, ubi spes ejus rei omnis exstincta ipsi funditus est, tum longa infinitarum frustrationum experientia, tum maxime quod non ignoraret qui cum suis hostibus clam tractaret imperator, et fœdus ab eo ictum cum Apagane compertum haberet, unde satis intellexit nullam sibi redeundi unquam amplius ad amissum principatum reliquam esse fiduciam debere, nactus accomodatam suis rationibus occasionem, absentiam imperatoris, allegat fidum sibi hominem ad quemdam e cognatis in septentrionali Euxini Ponti tractu præpotentem, orans ut sibi subveniret citra ferrum et vincula custodia detento ab imperatore amico in speciem, revera nihil ab hoste differente. Posse enim illum facile, si vellet, auxiliari sibi opes cum Constantino conjungendo, et hunc sponte currentem incitando ad irruendum improviso in imperatorem. Sese ipsum jam id agere, ac consecuturum sperare, ut adire imperatorem sibi liceat, eo consilio ut præsens eum dissimulanter in paratas per viam insidias præcipitet. Venire tantum et eductos secum Tocharos cum Constantino Bulgarisque in communem expeditionem traheret; ac si quidem, quod pronum speratu videbatur, caperetur imperator, facile apparere quantum **230** inde bonorum in ipsos redundaturum esset: sin id non succederet, certe non posse dubitari quin quæstuosissima ipsi foret ista militia, utique reducturo ex ea copias onustas opima præda, cum aliarum omnis generis rerum, tum apparatus ac supellectilis imperatoriæ, ex quibus excipere sibi præstantissimum quidque posset, et ipsum consanguineum supplicem indigna custodia ereptum incolumen ac liberum cum pretiosis spoliis domum recipere. Mominisset prioris suæ gloriæ, ex qua felicitate in quam miseriam tam arta ipsi cognationis necessitudine devinctus princeps decidisset, reputans miseretur. Quodsi hæc parum moverent ad audendum quod suadebatur, ac fructum cogitaret inde ipsi proventurum uberem vel successu belli lucroso præmiisque victoriæ, vel a propria gratitudine sui ipsius, postquam sese in statum fortunæ pristinum reposuerit, omnia liberatori debiturі. Hæc si vi lerentur infirma singula, simul tamen conjuncta omnia vim habere maximam apud ejus animum par esse. Ageret igitur, et vel consanguinitatis respectu auxilio veniret, vel suæ infelicitatis, quam ipsi aperiret, notitia indigna ferentem miseraretur. His arcano expositis patruo, litterisque ipsius mutuis assensu ipsius fideque accepta, simulavit desiderare se majorem in modum conspectum imperatoris, in eamque sententiam ad imperatorem scripsit, orans etiam atque etiam ut sibi permitteret ipsum adire. Neque enim sibi tolerabile videri tanto jam tempore usu ac visu privari charissimi atque honoratissimi sibi principis: jubere igitur quamprimum dignaretur se venire; sin gratificari hoc sibi differret, sciret tanta se uri ejus coram intuendi cupiditate, ut vix sibi temperare posset a profectione istuc injussu tentanda; quod si faceret ignosci æquum fore, tyrannicam esse vim desiderii, et erumpere plerumque ultra rationis atque humani arbitrii præscripta frenum eluctatos ejus impetus. His imperator acceptis, nec quidquam de occultis quas diximus machinationibus suspicatus, rescripsit humaniter indulgens sultani quod petebat, ultro quin etiam invitans ad occasionem usurpandam visendi provincias et urbes Occidui tractus, quarum nunquam hactenus, quippe semper moratus in Oriente, coram et usu præsenti cognoscendarum copia ipsi contigisset. Non distulit sultan concessa **231** uti facultate, sed statim, pecuniæ magna vi opumque cæterarum, uxoribus

καὶ τέκνα καὶ ἀδελφὴν καὶ μητέρα, τὸ μὲν ἐπιλύων τὴν ὑποψίαν, τὸ δὲ καὶ τὰ ἐμποδὼν ὑποτεμεῖν ἄριστον γνούς, ἕξεισι σὺν τοῖς οἰκείοις τῆς πόλεως, καὶ καταλαβεῖν τὸν βασιλέα ἠπείγετο. Ὁ δέ γε ῥηθεὶς θεῖος ἐκείνου παρὰ τὸν βασιλέα Βουλγάρων Κωνσταντῖνον γεγονὼς, ἢ μᾶλλον τὴν ἐκείνου σύζυγον, τὰς κατὰ βασιλέως ὑποθήκας προτείνων καὶ πάλαι παρακεκινημένους ἔπειθε. Καὶ δὴ πέμψας μεταπαλεῖται πλῆθος Τοχάρων ὡς κερδανοῦντας αὐτίκα, εἰ ἐπεξίοιεν ἅμ' αὐτῷ καὶ Βουλγάροις. Οἱ δὲ καὶ ἄλλως πλῆθος ὄντες αὐτόνομον ἔτι (οὔπω γὰρ τελέως τῷ Νογᾷ καθ' ὑπηκόους ὑποτετάχατο· ὁ γὰρ Νογᾶς τότε πρώτως ἀποστατεῖν τῶν δεσποτῶν ἤρχετο καὶ φίλος ἦν κατ' αὐτοὺς ἐν ἴσῳ διάγων, ὅτι καὶ μετ' αὐτῶν ἀπωσταλεὶς παρ' ἐκείνων οὐ τῷ Κάνῃ, ὡς αὐτοὶ φαῖεν, τὰς χώρας ἐκτᾶτο, ἀλλ' ἀρετώσας ἰδίων ἑαυτῷ σὺν ἐκείνοις ἐσφετερίζετο) ἅμ' ἀκούοντες τότε ἔσπευδον, δίκην κυνῶν ἀγαθὰς χώρας κατατρωξείοντες. Ἔτι δὲ καὶ τὸ κῆδος τὸ πρὸς Νογᾶν οὔπω ἦν συνεστὼς, ὅπερ μετὰ ταῦτα ἐπὶ νόθῳ θυγατρὶ τῇ Εὐφροσύνῃ ὁ κρατῶν πρὸς ἐκεῖνον ἔμελλε συνιστᾷν.

Ταῦτ' ἄρα καὶ ἅμα μὲν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν πόλιν τὰ κατὰ δύσιν περιελθὼν ἐνέτεινε τὰς ὁδούς, ἅμα δ' ἐκεῖνοι ἐξαίφνης καταδραμόντες σὺν Κωνσταντίνῳ τὰς δυσχωρίας τοῦ Λίμου διεκπαίοντες παμπληθεὶ φανερῶς ἐστρατοπεδεύοντο. Οὐκ ἦν δὲ τούτοις ἡ σύνταξις μία καὶ ἐφ' ἑνὶ τόπῳ κυροῦσα, ἀλλ' ἀγεληδὸν κατ' ἐλάμους ἐσκιρτῶντο, καὶ κατὰ λόχους ἅμα τοῖς ἄλλοις προσέβαλλον, καὶ δεινὰ ἐποίουν, σκυλεύοντες, σφάττοντες, ἁπαγόμενοι, οὐδὲν ὅ τι μὴ πράττοντες τῶν κακῶν· Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὰ κατ' αὐτοὺς ὡς εἰκὸς ἀκούσας (οὐδὲ γὰρ λάθρα καὶ περιφυλαγμένως τὰς εἰσβολὰς ἐποιοῦντο, ἀλλὰ δίκην πυρὸς ἀγρίου διὰ ταχέων τὸν χῶρον ἅπαντα διελάμβανον), τὰς φρένας κατασεισθεὶς ἀθρόον ἐπεισπεσούσης τῆς φήμης, ἐν ἀμηχανίᾳ παντοίᾳ τοῦ ποῖ τράποιτο ἦν. Οὔτε γὰρ ἦν μάχεσθαι συνταξάμενον· αἱ γὰρ δυνάμεις προδιελύθησαν εἰς τὰ ἴδια, καὶ μετ' ὀλίγων ἐκεῖνος καὶ τῶν τῆς αὐλείας αὐτοῦ ἐπανεζεύγνυ, καὶ ἄλλως δὲ ἀμάχητα πρὸς Ῥωμαίους τὰ τῶν Τοχάρων. Οὔτε μὴν φεύγειν εὐώδει· κύκλῳ γὰρ [P. 155] διειληφότες καὶ περισχόντες τὰ ὀχυρώματα

praeterea liberisque cum sorore ac matre Constantinopoli relictis, itineri se dedit. Tantorum pignorum ibi dimittendorum causa illi fuit partim cura celandi quae coquebat animo, et omnem a se suspicionem amoliendi, partim prudens metus ne non satis expeditus esset ad ea quae meditabatur, si tantis charorum capitum affectibus et pretiosarum sarcinarum impedimentis implicaretur. Ita ille cum familiari comitatu egressus urbe ad imperatorem festinabat. Interim autem ejus patruus profectus ad Constantinum Bulgarorum regem, cum ei, tum potissimum ejus conjugi consilia sibi suggesta imperatoris invadendi communicavit; et facile, olim videlicet eo propendentes, quo volebat perpulit. Ipse statim certis hominibus submissis magnum ad se Tocharum numerum evocavit. Nec difficile fuit pellicere spe ostentanda ingentis ac parati lucri, si conjuncti Bulgaris praedatum in Romanorum terras exirent. Tocharum numerosa gens tunc adhuc sui juris erat: nondum enim eam sibi plene Noga subjecerat. Hic videlicet Noga rebellare tunc primum et dominorum jugum excutere incipiebat, amici familiaritate cum militibus suis Tocharis et aequalitate civili vivens, socios tunc illos defectionis habere contentus; nam cum ipsis missus, opera illorum subactas bello regiones non Cani (principem illic sic vocant) acquirebat, sed uberes atque optimas illas esse terras animadvertens suo proprio atque illorum obtinebat nomine. Hi tunc audita, quam diximus, invitatione ad praedam accurrerunt quali canes ad saginam ruunt impetu, fertiles et opulentas devoraturi regiones. Nondum foedus affinitatis vinculo astrictum Nogam imperatori conjunxerat, quod illo filia notha Euphosyne Nogae in uxorem danda deinde contraxit. Tunc porro eodem prorsus articulo temporis et **232** imperator urbem versus, rebus in Occidente compositis, iter capessivit; et illi de quibus diximus, junctis cum Constantino copiis, repente per invias asperasque Haemi saltuum ac faucium angustias ingenti multitudine populabundi erumpentes, palam se hostes declararunt, castris in Romana terra positis. Non erat autem una eorum manus, neque uni pariter omnes imminebant loco, sed gregatim per cohortes aut manipulos dispergebantur, et insidiis multis simul locis varie positis uno omnia tempore infestabant, spoliantes, mactantes, abducentes obvios, nullum non passim barbare rapacitatis ac crudelitatis edentes exemplum. Non potuit non statim haec audire imperator, utique cum isti non dissimulanter aut clanculum has grassationes exercerent, sed libere ac palam more ignis luculenter emicantis et cunctis quae vi saeva comprehenderit arentis silvae partibus exsuperantem alte flammam ostentantis procul. Ardentis igitur improviso isto incendio universae late regionis raptim ad imperatorem evolans fama perculit vehementer ejus animum, et in magnos eum cogitationum aestu angustiasque conjecit. Nesciebat qui consilii caperet quove se verteret. Non erat instructus ad gerendum bellum; copiis enim pace confecta paulo ante sacramento solutis, domum militum quemque demiserat; et cum paucis ipse, domestico duntaxat comitatu, quippe per pacatas, uti crediderat, provincias, in urbem revertebatur. Et nec si haberet exercitum auderet committere cum Tocharis, terribili tunc Romanis gente, nec bello a nostris superabili credita. Restabat fugae consilium: sed eam intercludebant validae hostium manus, quorum praesidiis loca edita universa faucesque, denique aditus exitusque omnes tenebantur. Probabantque ubique se adesse unquam non stragibus edendis, et solutissima motu omni quoquoversum incursandi licen-

σὺν οὐδενὶ φόβῳ διέθεον πανταχοῦ, οὓς μὲν σφάττον- A
τες παμπληθεί, οὓς δὲ ἀπάγοντες ἕλεεινὰ τοῖς βαρ-
βάροις σκῦλα, ὡς μηδὲν εἶναι ὅπου προσβάς τις ἤθελε
σώζεσθαι ἐπιεικῶς ἐλεύθερον. Καὶ δὴ κύκλῳ περι-
στάντες ὅσον οὔπω προσμίξειν τῷ κρατοῦντι. Οὐδὲ
γὰρ ὅσον καὶ ἡμισείας ἡμέρας ἱππηλατοῦντι διαστημα
ἦν τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ὅσον παρ' ἑκάτερα οἱ πολέμιοι διηγ-
γέλλοντο τὰ δεινὰ πράττειν, ὡς ἐκείνους ἐσπέρας
κατασκηνεῖν ὅθεν πρωΐας ἐξώρμα ὁ βασιλεὺς, καὶ
ἄλλους ἐκεῖθεν ἐξορμᾷν τήμερον ὅπου χθὲς ἐκεῖνος
κατέμεινε. Τόση τις ἦν σύγχυσις τῶν ἐπιόντων ὡς
μηδ' αὐτοὺς κατὰ φάλαγγας μένειν, ἀλλὰ πανταχοῦ
ἐκθέειν ληιμμάτων ἐλπίδι ὑπὲρ δοὺς τοῦ παθεῖν ἅπαν.
Ἦν δ' ἀνὰ μέρος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐφ' ἁμάξης
φερόμενος (τὸ γὰρ σκέλος κατεαγὼς ποτε οὐκ εἶχε
κατὰ τρόπον τοῖς ποσὶν εἰς ὁδὸν τότε χρῆσθαι οὔτε
πεζῇ, οὐχ ἧττον δὲ καὶ μεθ' ἵππων), τοὺς Βουλγά- B
ρους ἀμφ' αὐτὸν ἔχων, καὶ αἰὲν ὅπη σκηνοίη ἐπέχων
ὡς καταληψόμενος μονωθέντα. Οἱ γὰρ περὶ τὸν βα-
σιλέα πάντες, ὅσον ἦν θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον,
ἀμφ' αὐτοῖς ἕκαστος δείσαντες, ἄλλος ἄλλοσέ πῃ
ὁρμῇ πάσῃ φεύγοντες παρεδίδοντο, ἀφέντες καὶ βα-

σιλέα περὶ ἑαυτοῦ φροντίζειν ὅπως σωθείη. Σπουδὴν
γὰρ ἕκαστος ἐποιεῖτο τοῦ μόνον σωθῆναι, καὶ ἀμελεῖν
παρεσκεύαζον τοῦ πλησίον οὓς μὲν οἱ προμηθεῖς φύ-
βοι οὓς δὲ καὶ δειλίαι ἄκαιροι, τοὺς μὲν ὡς ἐξ ἀνάγ-
κης, εἰ μὴ σπουδάσαιεν, ἀλώσεσθαι προσδοκῶντας,
τοὺς δὲ μηδ' εἰδότας οἵ κακοῦ γεγόνασι, τῷ βλέπειν
ἄλλους εἰς ἔννοιαν ἐρχομένους καὶ διὰ ταῦτ' ἀποχω-
ροῦντας ὅπῃ τις ἤλπιζε σωθήσεσθαι. Οὐ γὰρ ἦν
συνησπικότας κατὰ συντάξεις ἐπιόντας δέχεσθαι
τοὺς ἐχθρούς· ὁ γὰρ ἄγων ἐκείνους καὶ αὐτὸς συντε-
τάρακτό τε τῷ αἰφνιδίῳ, καὶ ὅπῃ φύγοι ἐσκέπτετο.
Ὀλίγους γοῦν περὶ αὐτὸν ἔχων, καὶ μάλιστα τοὺς οἰ-
κειοτάτους καὶ οἷς ἐπίστευε πλέον, σὺν ἐκείνοις ἅμα
μὲν τὰς ὑποχωρήσεις τῶν φοβερῶν ἐποιεῖτο καὶ ἅμ'
ἑτέροις φοβεροῖς προσέκρουεν, ὡς τοὺς μὲν ἀποδι-
δράσκειν τοῖς δ' ἐμπίπτειν, καὶ τῶν προτέρων μὴ
φθάνειν ἀνεῖσθαι φόβον καὶ δευτέρους ἐκδέχεσθαι
μείζους. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ὁρῶν ἀναστή-
ματα φαντασίαν παρεῖχον πολεμίων, ἐπεισπεσούσης
δειλίας ἀφάτου. Ὅμως δὲ καὶ ἄλλως ἠγγέλλετο τὸ
δεινόν· οὐ γὰρ ἦν ὅστις καὶ προσιὼν ἢ καὶ φανεὶς
ἐξ ἑτοίμου οὐ φόβον ἤγγελλε. Κἂν που καὶ παρεσκευ-

tia, cunctis pariter locis partim trucidatorum acervatim cumulos struentes, partim raptantes 233 libera corpora omnis aetatis in cervitutem ad barbaros miserabilem, ita ut omnino quocunque quis prodire cogitaret, nullam viam a præsenti exitio non dico plane tutam, sed ne talem quidem cui verisimiliter aliqualenus posset fidere et caput salutemque suam cum nonnulla vel dubia spe committere, ullam usquam reperiret. Cæterum ii omnia per circuitum in hunc, quem dixi, modum velut indagine amplexi, ita ex omni parte properabant, ut tantum non contigui telis ac manibus in momenta singula cominus adorituri timerentur, vix tanto ab illis ponc instantibus spatio quantum itinere dimidiæ diei facile possent emetiri, imperatore cum familiaribus paucis equitante eodemque assidue turbato accurrentibus ab utroque latere trepidis nuntiis direptionum ac cædium, quæ nusquam non circumstantium locorum exercebantur. Admovebatque metum quod fore contingebat, unde manc discessisset imperator, ibi hostes tabernacula vespere figere, et in quo pago aut oppido ipse heri pernoctasset, ex eo prodire hodie infestas ita licenter ac secure latrocinantium manus, ut manipulatim palare dispersi et quocunque C allicerel præda inordinati accurrere non dubitarent: eo fiduciæ ac contemptus nostrorum armorum impune hactenus ausorum experientia devenerant. Ductabat in propinquo sejunctum a Tocharis suorum agmen Constantinus curru vehens: fracto enim quondam crure ita nunc adhuc utebatur debili, ut nec pedes incedere nec equitare potis esset. Tenebat circa se Bulgaros plurimos expeditos in equis, evagari eos ut Tocharos non sinens, sed intenta cura semper inquirens ubinam diversaretur imperator, proposito scilicet ac cupiditate eo confestim irruendi capiendique ipsum pene jam solum relictum. Nam quæ turba illum familiæ ac ministerii domestici comitari cœperat hoc iter ingredientem, diffluebat in horas, metu fidem ac reverentiam vincente, unoquoque pro se sollicito, modo suam ipsius veloci fuga et penetratis latibulis ignotis hosti salutem in tuto possuisset parum pensi 234 habente quid sociis, quid ipsi contingeret principi. In quo erat mira et misera varietas incondite quoquoversum ruentium, cum alios pruriens timor, alios panica consternatio, alios rumor falsus, quosdam, ignaros alioqui quid ageretur, ipse tumultus anxie circumspectantium et cursantium contagione inquietudinis quadam abriperet quo salvum se quisque sperabat fore, hoc jam effusius et verecundia minori, quod nec si quid cuiquam præsentis ad resistendum esset animi, facultas ejus rei adesset ulla, utique ipso ductore novitate mali subiti perculso, spem palam repugnandi damnante omnem, et nihil aliud quam fugam et latebras quærente. Hic ergo cum paucis quos habebat secum reliquos ex maxime intimis ac fidissimis, prorsum retrorsum, læva dextra, in partem omnem se circumagebat vitabundus et incurrens, D hinc repulsus terrore conspecti mali, pejus illic quæ refugerat reperiens, tum a quæsito alibi perfugio specie tetrioris inde se ostentantis exitii exclusus, anxius semper et æstuans, perturbatæ, ut fit, menti errore occalorum formidinem addente, ac juga montium aliaque obiter apparentia in hostes armatos irruentesque deformante. Imaginabant subinde miseriam desperantis jam principis obviorum undecunque atroces nuntii, vera, dubia, ficta, tristissima omnia horrendaque referentium. Id sæpe comites experti submovebant deinde venientes, nec affari principem sinebant, unde etiam utilium indi-

άζετο συγκατιέναι [P. 156] πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπὶ τῷ μαθεῖν ὁπόσοι καὶ ὅπως ἴοιεν, οἱ περὶ ἐκεῖνον διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου κατεῖχον, ὡς ἐπὶ μόνον ὁρᾷν τὸ σώζεσθαι. Μόλις γοῦν νυξὶ καὶ παροδίαις βοηθούμενος προσβαίνει τῷ Γάνῳ, ἀπολιπὼν τοὺς λοιποὺς ζητεῖν ὅπη σώζοιντο. Τῶν γὰρ κατόπιν ἰόντων καὶ μάλ' ἀπεγίνωσκεν ὡς ἁλωσομένων. Ἦσαν δ' οὗτοι οἳ δὴ τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον διεκόμιζον, καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν σουλτὰν Ἀζατίνην. Ἐκεῖνος μὲν οὖν ὁποδὺς τὸ ὄρος, ταχυδρόμους πέμπων, ἔνθεν μὲν ἐσκέπτετο τοὺς ἐχθροὺς ἐπιόντας λανθάνων ἐκφεύγειν, ἔνθεν δὲ καὶ ταχυναυτοῦσαν τριήρη προσχεῖν διὰ ταχέων τοῖς ὄρεσι παρεσκεύαζε. Καὶ δὴ τοὺς μὲν ἐκ τόπου τόπον ἀμείβων συνετῶς ἐμφανεῖς ὄντας κατὰ τὸ λελη θὸς διεδίδρασκε· τὴν δὲ μαθὼν εὐτρεπισθεῖσαν παρεῖναι, συγκαταβὰς τοῖς λοιποῖς τοῦ ὄρους ἐπέβαινέ τε καὶ ἐς Κωνσταντινούπολιν διεσώζετο. Οἱ δ' ἄλλοι διασκεδαννύμενοι πανταχοῦ τῆς Θράκης οἱ μὲν ἡλίσκοντο, οἱ δὲ ἐκ τοῦ παρὰ δόξαν καὶ διεσώζοντο. Οἱ μέντοι γε τῶν οἰκείων, οἷς τε τὸ κοινὸν ταμιεῖον ἐπετέτραπτο, σὺν τούτοις δὲ καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν σουλτὰν, τὰς τῶν ἐχθρῶν μόλις διαδράντες

Α χεῖρας τὸ τῆς Αἴνου φρούριον ὑπεισδύντες τῶν δεινῶν ἀναπνέουσιν. Οὐ μὴν δὲ καὶ εἰς πολὺ σφίσιν ἦν ἡ τῶν πόνων ἄνεσις, ἀλλ' ἐκεῖνοι μαθόντες τὰ περὶ τὸν σουλτὰν, καὶ ὅτι τῇ Αἴνῳ προσμένει, ἅμα δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἐκεῖσε πανδημεὶ σύναμα καὶ τῷ Κωνσταντίνῳ συναθροισθέντες τὴν πόλιν περιεκάθηντο καὶ δεινὰ ἐποίουν, δῆλοι ὄντες ὡς ἀνάστατον ποιήσοντες. Ἠκροβολίζοντο γοῦν καθ' ἡμέραν περικυκλοῦντες τὸ φρούριον, καὶ ἠπείλουν τοῖς ἐντὸς, εἰ μὴ προδοῖεν, τὰ χείριστα. Οἱ δὲ ὁρῶντες μὲν καὶ τὰ δεινὰ ἐν χρῷ σφίσιν ὄντα, καὶ ὡς οὐ φυκτὰ τὰ κατὰ σφᾶς, εἰ ἐπιβρίσειαν πλῆθος ὄντες οὐδ' ἐπὶ μικρὸν λογιζόμενοι, ὁρῶντες δὲ καὶ τὸ φρούριον ὡς κατερηριμμένον καὶ ἐνδεῶσον αὐτίκα εἰ μηχανήμασι προσκρουσθῇ, ἐν δεινοῖς ἦσαν. Πλήν οὐδ' οἵ γε κατέρρᾳθύμουν μὴ καὶ προνοεῖν ἑαυτοῖς τὰ εἰς σωτηρίαν. Β Ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ περὶ τὸ κοινὸν ταμιεῖον ἐν ἐννοίαις μείζοσιν ἢ φέρειν ἦσαν, πῶς ἂν διασωθείη τόσος σωρὸς χρημάτων, ὅσος ἐν νομίσμασι καὶ ὅσους ἐν διαφόροις θεωρούμενος εἴδεσι. Καί γε καὶ περὶ πλείονος τῆς σφῶν σωτηρίας ποιοῦντες, δεινὸν ἡγούμενοι καὶ πεσόντων ἐκείνων εἰ τόσων τὸ κοινὸν στε-

ces qui de hostibus quo loco essent et quid agerent, necessaria scitu suggesturi advolarant, inauditos repelli contingebat, imprudentia sine dubio excludentium magna: sed sua eos excæcaverat consternatio, nimio, ut fit **235** exitii metu in exitium ruentes. Tandem ægerrime, faventibus noctium tenebris, juvante ad latendum solitudine callium inviorum, Ganum montem conscendit imperator, C relictis comitibus, et sibi prout quisque posset jussis consulere. Nam eos suorum qui pone asseclabantur magis magisque desperabat effugere posse manus hostium. Erant autem hi qui penum et pecuniam imperatoriam portabant, et sultan Azatinus cum suis. Porro imperator ubi montem subiit, celeres in diversa mittens, hic quidem adventantes speculabatur, attentione summa satagens latere ipsos et effugere; in aliam vero partem missos curare diligenter jussit ut triremis quam primum occurreret, monti qua mare tangit confestim se admovens; et hostes quidem mox apparentes locum ex loco mutans solerter elusit, nunquam iis etsi acerrime indagantibus conspectus. Triremem autem cum cognovisset instructam præsto esse ad designatum D littus, eo cum exiguis comitatus dilapsi reliquiis descendens e monte conscendit in paratam navim, et sic Constantinopolim salvus tenuit. Alii passim dispersi per Thraciam partim capti sunt, partim præter opinionem incolumes evaserunt. At illi domesticorum quibus erat imperatoriæ suppellectilis et pecuniæ deferendæ cura commissa, quibuscum, ut est dictum, sultan ibat, ægre manibus hostium elapsi Æni arcem subeuntes paululum a gravissimis ærumnis respirarunt. Sed non longa illis contingit remissio laborum. Nam hostes cognita de sultane ubi esset, et cum cum aliis in Æni arce versari, statim congregati cum Constantino universi urbem

obsederunt, oppugnantes quam poterant ferocissime, ac plane præ se ferentes destructuros se oppidum cum arce. Corona igitur cinctam munitionem sagittis undique **236** ac jaculis per diem continuo petebant, et atrocissima quæque præsidiariis, ni se dederint minabantur. Qui autem intus erant in arto se deprehensos, admota cominus et jam cutem exorsa urere incluctabilis vi mali, sentientes, æstuabant anxii et tantum non despondebant animos haudquaquam sese pares repellendis assultibus hostium, si, quod mox futurum apparebat totis viribus irruerent, quippe qui se tanto ipsis inferiores numero viderent, ad hæc arce inclusos se infirma et semidiruta, cujus quæ restabant integra haud essentiam solidi operis ut possent machinarum mox undique admovendarum sustinere impetum. Tamen in tantis malis memores virtutis nullam diligentiæ providentiæque partem omittebant, omni ratione satagentes et se ipsos et sibi commissam servare arcem. Peculiaris inter hæc sollicitudo erat custodium imperatoriæ suppellectilis ac pecuniæ publicæ, quo ferrent et ubi salvum in tuto deponerent tantum acervum rerum pretiosissimarum, quantum in cistis conditum numerum ferebant partim aureæ argenteæque monetæ, partim vasorum ac vestium conspicuæ artis ac pretii. Tandem rei momento et sui ipsorum officii debito perpenso, suarum esse partium statuerunt vitam potius profundere quam tanto thesauro in manus hostium tradendo irreparabili damno rempublicam affligere. Certi ergo conatu omni atque industria contendere in custodiendo tanti pretii deposito primum pretiosissima gemmas et margaritas velis quibus erant intextæ detrahentes, una cum ornamentis imperatoriis et eo quod in tota penu erat exquisitioris pretii, abstrusissimis infodientes sub terra commendarunt late-

ροῖτο, πρόνοιαν φυλακῆς ἐποίουν. Καὶ δὴ λίθους μὲν A καὶ χρήμασι, καὶ τοὐντεῦθεν καθυπισχνοῦντο σφίσι
ἐκείνους καὶ μαργάρους τῶν πέπλων ἀπέσπων καὶ τὴν ἄδειαν. Τοῖς δ' ἀκούσασιν ἡ βουλὴ διάνδιχα ἦν·
ἐν ἀφνεῖ κατέκρυπτον ἅμα καὶ τοῖς βασιλείοις φο- τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει διδόναι, ὡς κρεῖττον ὂν αὐτὸν
ρέμασι, [P. 157] καὶ πᾶν εἴ τι λαμπρὸν καὶ τίμιον ἑκουσίως ἐκδόντας τἄλλα περιποιεῖν ἢ μὴ θέλοντενας
παραδυσύντες ἐτέρουν, αὐτοὶ εὖ πρὸς τῷ πολεμεῖν πρὸς τῷ συναποβαλεῖν αὐτῷ τὰ πάντα καὶ αὐτοὺς
ἦσαν σὺν τοῖς λοιποῖς, καὶ ἐφ' ὅσον ἴσχυον παρε- κινδυνεύειν, οἱ δὲ τὸν ἐκ τοῦ βασιλέως ἀντετίθουν
σκευάζοντο, ἔνδοθεν βάλλοντες τόξοις τε καὶ σφεν- φόβον, καὶ ὡς ὑπομονητέον ἔλεγον· τάχα γὰρ κἀ-
δόναις. Ἀλλ' οὐκ ἦνυτον τὸ παράπαν· τῷ γὰρ πλήθει κεῖθεν προσαποστελεῖ δύναμιν (μηδὲ γὰρ ἀμελήσειν
οἱ ἐχθροὶ περιῆσαν, καὶ κλίμακας εὐτρεπίσαντες τόσων χρημάτων) καὶ προσδοηθήσει διὰ θαλάσσης
ἐπιθεῖναι τοῖς τείχεσιν ἐπειρῶντο· παρώτρυνε γὰρ καὶ ἡμῖν ἐπαμυνεῖ τὸν κίνδυνον. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὴν
ἐκείνους πλέον καὶ ἡ τῶν χρημάτων εἰς χεῖρας ὅσον τοῦ σουλτὰν κεφαλὴν ἀποτεμόντας ἔξω τοῦ τείχους
οὔπω γενησομένων ἐλπὶς, καὶ ἐπέῤῥιθον ὡς λαφύ- τοῖς ἐχθροῖς ῥιπτεῖν, ὡς ἢ καραδύκήσασιν ἀποχωρεῖν,
ξοντες. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ πολὺ πλῆθος, οἷς οὐκ ἦν ἢ ὁρμηθέντων ἀμύνεσθαι ἡμᾶς ἀντέχειν ἕως θανά-
ἄλλο ἢ τὸ κερδαίνειν προῦργου παντός· οἱ δὲ γε του, καὶ ἢ θεοῦ που συνεργίᾳ περιγενέσθαι ἢ πίπτειν
πρωτοστῶτες καὶ οἷς ἦν ἡ σκέψις, τὸ μὲν κερδαίνειν ὑπὲρ τῆς εἰς βασιλέα πίστεως. Ταῦτα βουλευομένων
τοὺς ἐκείνων καὶ ἔξωθεν ἐκ τῆς χώρας εἶχον ἕτοιμον B ἐκράτει μὲν ἡ δευτέρα βουκὴ, καρτερεῖν καὶ ἔτι ἐκ-
ὂν καὶ πλέον ἢ τὴν σφῶν ἐμπιπλᾶν ἐπιθυμίαν, αὐ- δεχομένους βοήθειαν, καὶ τοῖς μὲν ἔξω ἀναρτᾶν ἐλ-
τοὺς δ' εἰ ἀστοχοῖεν τῶν ἐξ ἀρχῆς προκειμένων γέ- πίδας ὡς ἐκδωσείοντας, αὐτοὺς δὲ μένοντας εὖ τὰ
λωτα ὤφλειν ἐνόμιζον. Ὅθεν καὶ πέμψαντες μετὰ κατὰ σφᾶς ὡς οἷόν τε τίθεσθαι, ὡς ἀνθεξομένους
τὴν παράστασιν τῶν δεινῶν καὶ τὸ δεῖξαι ὡς ἱκανοί ἐφ' ὅσον παρείκει καὶ μὴ βοηθείας φανείσης. Εἰ δὲ
εἰσι περιγενέσθαι καὶ πάντ' ἔχειν, ἐφ' ἑνὶ τῷ σουλ- κινδυνεύοιεν πλεόνων ἐπιῤῥισάντων τῶν χαλεπῶν
τὰν τὸ πᾶν ἐτίθουν, καὶ ἀπῄτουν ἐκεῖνον ἅμα λαῷ τε κεφαλὴν μὲν τοῦ σουλτὰν μήτ' ἐκκόπτειν μήτε ῥι-

bris. Ipsi sic expediti accinxerunt se cum cæteris ad quam fortissime pugnandum, jaculantes simul omnes e muris in oppugnatores arcubus et fundis; quanquam in hoc quidem proficiebant parum, obruente multitudine 237 hostium, qui etiam præparatis scalis in muros insilire conabantur. Addebat enim ruentibus calcar odor subemanans tantæ in propinquo ac quasi sub manum pecuniæ jacentis, C cujus opimæ objectæ faucibus ac quasi famem afflato ex vicina nidore proritantis confestim abliguriendæ admota prædæ spes immane quantum rapacissimæ gentis, toto dudum nisu incumbentis ad perrumpendum quidvis obstans, novis cumulis furoris inflammabat impetus. Ex tamen cogitationes erant vulgi duntaxat minoris ac militaris fæcis, lucrum intuentis unum, eo cuncta referentis, extra id nihil magnopere curantis. Alia sentiebant optimates ac duces, quorum arbitrio deliberationes concludebantur et regimen vertebatur universum. Hos cupiditas inhians et avaræ spes in hujus arcis oppugnatione non tenebant, facile utique videntes allatim extra prostare per regionem universam spoliorum ac prædæ, quæ raptu congestuque facilior ad exsaturandam quantamvis aviditatem satis D esset. Sed eo movebantur quod providebant se, nisi destinata perficerent, risum debituros impuneque fore ludibrio. Quare ad finem propositum rectam hanc esse viam rati, territos, ut par erat credere, apparatu atque insultibus primis Romanos custodes arcis per certos homines tentarunt, admonentes haud esse ipsos resistendo, et satis pro sua prudentia videre posse Constantinum et Tocharos facile perficere quod erant aggressi, et arcem unam istam a fundo diruere. Consulerent igitur sibi et cladem ultimam matura nec indecora pactione præverterent. Has leges compositionis fore: Sulta-

nem cum populo et pecunia dederent, ipsi salvi abirent quo liberet, omnis ab se molestiæ securi. His Romani auditis in duas se contrarias sententias sciderunt. Quibusdam videbatur præstabilius duri ultro mature quod mox extorquendum vi erat, et beneficio exitium redimere cum sibi tum iis pariter impendens, quæ stulta supra vires obstinatione tueri contenderent. Ab his alii dissentiebant, contra disserentes ista quæ ab hostibus exitia metuerentur, justius ab imperatore formidanda; qui utique ipsos, si juratam fidem terrore abjecerint, meritis legum suppliciis mactaturus 238 sit. Quare aiebant obfirmandum animum in resistendi constantia, et patienter exspectandas copias imperatoris ipsis sine dubio non ita multo post auxilio venturas; non enim neglecturum prudentem principem tantam suam pecuniam servare, missa strenue classe quæ patente mari auxilia portaret obsidioni solvendæ suffectura: id vel si deforet, censere sese abscissum sultanis caput ad hostes e muro superne jactandum: aut enim quos ibi detinuisset eatenus cupida exspectatio recipiendi sultanis, desperato jam ejus voti effectu recessuri confestim erant, aut ipsis irritatis amici cæde et sævius in nos ad ultionem expetendam ruentibus, optabilem nobis occasionem datum iri vel fidei erga imperatorem nostræ obita pro eo pugnando morte obsignandæ, vel gloriosæ, si Deus adjuverit, victoriæ. Talia ubi altercantes utrinque aliquandiu jactarunt, media tandem sententia prævaluit, decernens perseverandum adhuc et exspectandum auxilium imperatoris, nec tamen plane præcidendam hosti deditionis spem, quin eam potius alendam industria et simulatione, quo ipsi suspendantur animis, et extremis temperantes conatibus re in longum tracta otium auxiliis nostrorum huc se admovendi præbeant: rebus inte-

πτειν· παραβόλων γὰρ ἀνδρῶν καὶ θανατιώντων τὸ τόλμημα εἶναι, τὸ δ' ἐν σπονδαῖς ἀποδιδόναι τοῦ σώζεσθαι τὰ λοιπὰ εὐβούλου ἐγγὺς προνοίας. Τούτοις συγκροτηθέντες τοῖς λόγοις πέμπουσι τὴν ταχίστην καὶ ὑπισχνοῦνται βουλευσαμένους [P 158] ἐφ' ἱκανὸν ἐξανύειν ὅ τι ζητοῖεν. Καὶ ἦν μὲν αὐθημερὸν ἡ ἀναχωχή, οὐ μὴν δὲ καὶ ἐς πλέον ἠρίουν, ἀλλ' ἐπολιόρκουν κυκλοῦντες καὶ μάχην καρτεραν συνίστων, πρὸς ἣν οἱ ἐντὸς ἀντέχειν κατηναγκάζοντο. Καὶ πολὺς ἦν ἡ ἐξ ἀμφοτέρων ἔρις. Ὡς δ' οἱ ἐντὸς ἤδη ἠσθένουν καὶ ὁ κίνδυνος ἦν κατὰ κεφαλῆς, πρεσβεύονται παρ' ἐκείνους ἢ μὴν ἐκδιδόναι, πλὴν ὑφ' ὅρκοις τοῖς κατὰ Θεοῦ καὶ θείων (καὶ γὰρ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον διεμηνύοντο) ἀσφαλῶς γενομένοις. Οὕτω διαπρεσβευσάμενοι, κατανευσάντων κακείνων, ἐπὶ πᾶσι χρῶνται τῷ ἐκεῖσε ἀρχιερεῖ, Ὁ δὲ τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἐνδὺς, λαβὼν τὰς θείας εἰκόνας, σὺν παντὶ τε ἕξεισι κλήρῳ καὶ παρὰ τὸν Κωνσταντῖνον γίνεται. Καὶ δὴ τελεσθέντων τῶν ὅρκων ὑπὸ θείῳ καὶ τῇ ἱεράρχῃ εἵσεισι μὲν ὁ ἀρχιερεὺς, ἐκεῖνοι δ' εὐθὺς καὶ σουλτὰν καὶ πάντα τὰ ἐκείνου σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐκδιδοῦσι, καὶ αὐτίκα ἀνεχώρουν λαβόντες, μηδὲν ἄλλο, προσεπιθέντες· ἦσαν γὰρ τὰ τῶν ὅρκων ἢ μὴν τὸν σουλτὰν λαβόντας ἀρκεσθῆναι, μηδὲν πράξοντας πλέον. Ἀλλ' ὡς ἔοικε, τὸ μοιρίδιον ἰσχυρὸν, κἂν ὅ τι βουλεύσαιτό τις ἀντιπεριστᾷν τὸ μόρσιμον. Τῆς γὰρ ἐπιγενομένης ἡμέρας καὶ δευτέρας μετὰ τὴν πρᾶξιν φαίνονται κατὰ θάλασσαν καὶ αἱ τοῦ βασιλέως τριήρεις. Καὶ αἱ μὲν ὅσον οὔπω ἐνώρμουν πρὸς τοῖς λιμέσι, τοῖς δὲ μετέμελε τῶν συμβάντων. Ἀλλ' οὐκ εἶχόν τι πράττειν οὕτω γενομένων. τὸ γὰρ ἐπιμηθῆ μεταμέλειν ἦν, ἀλλ' οὐκ ἐξανύσι τὸ σύνολον. Ὅθεν καὶ ἐπεὶ οὐκ εἶχον μεταμελόμενοι τὸ γεγονὸς ἀποίητον θεῖναι, ἐπὶ τοῖς χρήμασι τοῦ ἀσφαλοῦς προύνόουν, μὴ καὶ ἐπὶ τούτοις σφαλεῖεν. Ὑπεπλήμμυρε γὰρ καὶ ἔπι ὁ τόπος ἐχθρῶν διασκεγαννυμένου τοῦ πλήθους. Τῷ τοι καταντικρὺ μὲν τῆς πόλεως τὰς τριήρεις ἔστησαν φέροντες, στῖφος δ' ὁπλιτῶν ὡς τεῖχος ἐφ' ἑκάτερα στήσαντες οὕτως ἐξῆγον τὰ τῶν βασιλείων χρημάτων, καὶ φέροντες ταῖς τριήρεσιν ἐναπετίθουν. Τέλος δὲ καὶ αὐτοὶ ἐμβάντες ἀπέπλεον. Ἐπεὶ δὲ κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τῷ βασιλεῖ ἠγγέλλοντο τὰ πραχθέντα, αὐτίκ' ἐκεῖνος πρὸς τὴν ἀγγελίαν παροξυνθεὶς ἄσχετος ἦν τῷ θυμῷ καὶ δεινὰ ἔποίει. Καὶ δὴ τὸν μὲν ἀρχιτρύα εἰς τὴν παρᾶ τῆς Ἐκκλησίας κρίσιν καθίστα, καὶ ἐκρίνετο, καὶ ἐγγὺς ἦλθε τοῦ κινδυνεύειν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιτιμίαν ὡς τοῖς πραχθεῖσι μεσολαβήσας ἐκείνοις· τοὺς μέντοι γ' οἰκείους ὁ βασιλεὺς μαστίξας καὶ ὡς ἦν γυναικείαις ἀτιμώσας στολαῖς ἀπὸ προσώπου [P 159] ἐποίει· Καὶ πέμψας τὰς μὲν τοῦ σουλτὰν εἰς γυναῖκα καὶ θυγατέρα, ἔτι δὲ καὶ μη-

rim nostris quam fieri poterit optime providendum, ut quam diutissime resistemus, tardante quantumlibet auxilio; ac si vis interea major ingruerit, nunquam eo tamen deveniendum ut aut abscindamus aut projiciamus sultanis caput: nam id facinus esset temere furentium et insana desperatione mortem sibi vituperabilem accersentium. Quæ porro quoad vires suppetierint defenderis fortiter, ea, vel potius reliquias eorum semiconsumptorum, defensione ipsa extremos jam discrimine urgente pro salute ac capite pacisci, sapientis affine providentiæ censetur. In hæc decreta ubi omnes consensissent, mittunt statim qui hostibus promittant facturos se quod **239** juberent, postquam aliquam, cessatione oppugnandi, liberam ipsis indulsissent ad consultandum moram. Concessæ in unum illum diem induciæ, quas cum produci postulassent, nihil ultra impetrare valuerunt: quin potius die statim sequente omni ex parte vehementissime oppugnati summa vi resistendo contendere sunt coacti. Certatum utrinque totis viribus, quoad jam fatiscentes obsessi, et futurum clare cernentes ut mox opprimerentur prævalente multitudine, mittunt tandem qui deditionem pollicerentur, ea tamen conditione, si prius in pacta conventa jusjurandum solemne per Deum et divina rite ab oppugnantibus daretur. Ea legatio directa ad Constantinum est, quicum securius tractari posse videbatur; quo assentiente oblatis, etiam de consilii et ducum exercitus sententia, adhibitus ad juramenti cæremoniam loci antistes pontificalem indutus stolam, sacras imagines manu gestans, cum suo universo clero prodiit ad Constantinum. Nullam die moram fecit promissorum a se fidem Deo teste sanciendi conceptis rite verbis, sub auctoritate ac nutu episcopi præsentis. Qui cum ad suos rediisset, statim qui arcem tenebant sultanem dimiserunt cum suis rebus cunctis universoque ipsius comitatu. Eo recepto confestim hostes recesserunt, nihil amplius facessentes molestiæ: cautum enim sacramenti formula diserte fuerat ut sultane ipsis tradito contenti nihil ultra requirerent. Huc eventu apparuit ineluctabilis divini decreti potentia, cui frustra obsistere conetur vis ac prudentia quantavis. Die sequenti, secunda ab ea qua deditus sultan est, apparent in mari triremes imperatoris; quarum appulsu vicino tantum non jam subeuntium portum **240** sera festinatæ deditionis pœnitentia imperatorios invasit. Sed quæ facta erant infecta fieri nequibant. Cum ergo aliud non possent, ne supellectilem et pecuniam imperatoris e tantis tam ægre hactenus periculis servatas in aliquo adhuc discrimine relinquerent, utique in regione hostibus iisque rapacissimis redundante, ordinatis utrinque in binam seriem ab arce in portum militibus armatis regias illas gazas eduxerunt imposueruntque triremibus; tum super et ipsi conscendentes solverunt. Inde ubi appulerunt Constantinopolim, cognitis imperator quæ contigerant immane quantum exæstuit. Ac antistitem quidem ad tribunal ecclesiasticum reum fecit; parumque abfuit quin is acerbo supplicio lueret functionem recepti jusjurandi. Domesticos quidem suos ab Æni arce reduces, prius flagellatos, inde muliebribus ad exprobrationem ignaviæ dehonestatos stolis, a conspectu

τέρα καὶ ἀδελφὴν ταττομένας, καὶ τοὺς ἐκείνου παῖδας σὺν τοῖς περὶ ἐκείνους ἅπασιν εἱρκταῖς ἀσφαλέσιν ἐδίδου. Ὅσον δ' ἦν ἐκείνῳ πλῆθος χρημάτων ἐν ἀργύρῳ τε καὶ χρυσῷ καὶ πέπλοις ἐξάλλοις, ἔτι δὲ καὶ στολαῖς καὶ ζώναις, ἀλλὰ καὶ μαργάροις καὶ λίθοις, πάμπολυ ὄν, ὡς φασὶ, καὶ ἱκανὸν εἰς τρυφὴν Περσικὴν, τῷ κοινῷ ταμιείῳ προσανατίθησι.

κς'. Ὅπως ὑπεδέξατο ὁ πατριάρχης ἐλθόντα τὸν βασιλέα, καὶ μεθ' ὅσου ἐλέγχου καὶ ζήλου.

[P 160] Τέως δὲ, πρότερον ἢ ταῦτα γεγενῆσθαι, ἐπεὶ πολὺς ὁ πατριάρχης κωλύων ἦν τὸν βασιλέα κατὰ Χριστιανῶν ἐκστρατεύειν ὡς οὐκ εὐοδήσοντα πάντως ἐμφυλίους κινοῦντα πολέμους, τότε μὴ κατὰ τρόπον βασιλικὸν τῇ Κωνσταντίνου ἐπιδημήσαντι, τῷ μεγάλῳ νεῷ ἐπιστάντι ἐφ' ᾧ προσκυνῆσαι καὶ ἀποδοῦναι τὰ τῆς εὐχαριστίας ῥύσια, κατελθὼν ὁ πατριάρχης ὠνείδιζέ τε αὐθὶς, προσεπιτιθεὶς καὶ τὰς εἰς Θεὸν τῆς σωτηρίας ἐκείνου εὐχαριστίας, καὶ, « Τῷ Θεῷ χάρις, » ἔλεγε, « ὅτι σέσωσαι, καὶ χερσὶν οὐ παραδέδοσαι τῶν τὴν σὴν ψυχὴν ζητούντων ἐχθρῶν. Τί δαὶ τὰ παρ' ἐμοῦ σοι τότε λεγόμενα; ἢ οὐ μέμνησαι ὡς τὴν ἐκστρατείαν ἐκώλυον ὡς οὐ συνοίσουσαν ἄντικρυς; οὐ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀπέλεγον μὴ ζητεῖν; καὶ τί γε ἄλλο ἢ σὲ καὶ τὰς σὰς δυνάμεις εἰς μάχην τῷ δεσπότῃ Μιχαὴλ ἰέναι καὶ τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν; οὐχ ἅμα σὺ μὲν τῷ Χριστοῦ ἐνεσημάνθης ὀνόματι κἀκεῖνος λάτρης Χριστοῦ; τίσιν εὐκτέον, ἔλεγον τότε, ποιοῦντας τὰς εἰς Θεὸν ἱκεσίας, καὶ κατὰ τίνων ὁμιλητέον Θεῷ ὡς ἐκσπόνδων ἐχθρῶν; αἱ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαὶ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων πάντως, ἐπειδήπερ καὶ μιᾶς μάνδρας ἐστὲ τοῦ Χριστοῦ. Νῦν δὲ, ἀλλ' εὐλογητὸς Κύριος ὁ ῥυσάμενός σε ἐξ ἐχθρῶν ἀνόμων. Ἐπέσεισε γάρ σοι σφέας ἐφ' ᾧπερ [P 161] ἀναμνῆσαι ὡς οὓς μὲν ὡς ἐχθροὺς ἐζήτεις, οὐκ ἐχθραντέοι πάντως δικαίως. Ὅρα δὲ τοὺς ἐχθροὺς, εἰ βούλει, οἷς οὐκ ἂν ὀμόσε χωρήσεις, ἢν μὴ ἐγὼ θέλωμι. Ἔδειξε τοίνυν καὶ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ φοβήσας μόνον μεταβαλὼν ἐρρύσατο. Οὕτως οἶδε Κύριος κρίματα ποιῶν. » Ταῦτα τοῦ πατριάρχου λέγοντος εὐμενῶς ὁ κρατῶν ἐδέχετο τὰς ἐλέγξεις καὶ προσεπήνει· ἀντιλέγειν γὰρ οἷς δικαίοις οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐπῆγεν ὡς δῆθεν ἀπολογούμενος ὡς καὶ εἰρήνην μᾶλλον τὰ τῆς ὁδοῦ κατηντήκεσαν καὶ ὡς κῆδος μεσολαβοῦσαν τὰς εἰσαῦθις σπονδὰς ἐβεβαίωσεν. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς οὕτως εἰπὼν (οὐ γὰρ ὁ καιρὸς ἐδίδου καὶ πλείονα λέγειν) ἀποπεμφθεὶς

imperator removit suo, palatinis officiis privatos. Tum missa militum manu sultanis uxorem et filiam, matrem præterea et sororem filiosque ejusdem cum domesticis et cuncta familia omnium eorum securæ custodiæ mandavit. Quantum porro eidem sultani divitiarum ibi fuit in auro argentoque signato aut facto velisque insignibus, stolis ac zonis, unionibus quin etiam et varii generis exquisiti pretii gemmis, quod ex usu luxuriæ Persicæ plurimum omnino fuisse aiunt, totum corrasit et in publico ærario deposuit.

dixi et serio denuntiavi tibi ne bella civilia susciperes? Cur ergo te tuasque copias Michaeli despotæ exercituique ejus in aciem progressus objecisti? nonne et tu nomine Christi signatus es et ille Christum agnoscit. Dominum? Inter tales, aiebam, prælio commisso pro quibus orabimus? Utris victoriam, utris cladem impetrare conabimur a Deo, dum sacris operamur? Neutros hostium habere numero possumus, utrisque astricti communi fœdere religionis. Quas pro vobis preces offerimus, eædem pro illis valent, quandoquidem ad unum æque ambo pertinetis ovile pastoris Christi. Nunc autem benedictus Dominus, qui liberavit te ab hostibus a lege Christi alienis, quos immisit in te ut **242** admoneret non juste a te illos hostiliter impeti quos hostes tibi quæsisti, exhiberet autem et tuis objiceret oculis veros hostes, quasi diceret: En in quos fas piumque sit, si pugnare libet, omnem belli vim effundere; quos ipsos tamen frustra debellare prælio adortus conaberis, nisi ego volens et propitius adfuero. Ostendit igitur tibi hostes, et terruisse contentus eorum a te vim arcuit, e periculis insidiarum in tutum incolumem transferens. Sic agere novit Dominus judicia faciens.» Hæc loquentem patriarcham placide audivit imperator, reprehensionique acquievit obnoxie, ultro comprobans et meruisse confitens: quid enim contra opponeret veris et palam justis, non habebat. Illud tantum ad quamdam excusationem subjecit: « Atqui ad pacem, » inquiens, « cum Christianis sanciendam ista qua sum periclitatus via properabam: huc enim ferebar ut fœdus jam ictum cum illis, quos me habere hostes velus, etiam affinitatis necessitudine astringerem, firmitate in posterum certiori. » Tantum impera-

26. *Ut exceperit patriarcha redeuntem imperatorem, quam acri reprehensione ac zelo.*

241 Cæterum priusquam hæc fierent, opportune occasionem arripuerat imperatoris objurgandi patriarcha. Multus is dudum fuerat in dehortando imperatore ab expeditionibus adversus Christianos suscipiendis, non successuras feliciter eas ipsi denuntians: neque enim civili contra ejusdem religionis professores bello Deum adjutorem fore. Talia frustra sæpe a se monitum videns tunc; non ut imperatore dignum fuerat, sed indecora fuga vix salvum sese recipientem Constantinopolim, ubi primum is a reditu magnum in templum se contulit Dei adorandi et pro evitato summo discrimine gratias agendi causa, cominus accedens increpavit palam verbis haud mollibus, id tantum intermiscens delinimenti, ut gratulari se simul ipsi salutem insperato servatam, reddendis Deo pro ea gratiis, significaret: « Deo gratias, » inquiens, « quod salvus evasisti, et non es traditus manibus hostium quærentium animam tuam. Ecquid autem eorum meministi quæ sæpe apud te egi, expeditiones istiusmodi dissuadens ut prorsus noxias? Non

ταῖς εὐχαῖς ἐχώρει πρὸς τὸ παλάτιον, τὰ δὲ περὶ τοῦ κήδους οὕτως ἦσαν.

κζ'. Κῆδος ἐπί τε τῇ θυγατρὶ τῆς Εὐλογίας Ἄννῃ καὶ Νικηφόρῳ δεσπότῃ υἱῷ τοῦ δεσπότου Μιχαήλ.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς καὶ τὰς δυνάμεις προσβαλὼν ἀπεκρούετο (ἐχρῆτο γὰρ καὶ ὁ Μιχαὴλ τῷ Ἰταλικῷ εἰς βοήθειαν, καὶ καρτερῶς κρατυνάμενος τὰς δυνάμεις ἀντεῖχε, καὶ οὐδὲν ὁ ἐπιὼν ἤνυεν, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσεζημιοῦτο ταῖς ἐν κενοῖς ἀσχολίαις), μόλις κατὰ τὴν πολλὴν πεῖραν, ἱκετεύσαντος τοῦ δεσπότου καὶ πρεσβείαις συχναῖς ἐκμειλιξαμένου τὸν αὐτοκράτορα, πρὸς εἰρήνην καὶ οὗτος ἀπέκλινε. Καὶ ἐπεὶ παῖδες ἦσαν τῷ Μιχαὴλ τρεῖς μὲν γνήσιοι, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης ἀνὰ χεῖρας ἦν τοῦ κρατοῦντος, πεμφθεὶς μὲν πρὸς πατρὸς, δοθεὶς δὲ καὶ παρὰ μητρὸς ἠκούσης εἰς ὅμηρον, ὃν καὶ γαμβρὸν τοῦ σεβαστοράτορος Τορνικίου ὁ λόγος προϋπεδείκνυ, δύο δὲ παρὰ τῷ πατρὶ, Νικηφόρος τε καὶ Δημήτριος, ἕτερος δ' ἐκ νοθείας ὁ Ἰωάννης, καὶ ὁ μὲν Δημήτριος ἀντίπαις ἦν ἔτι καὶ ἐν ἀπραγμοσύνῃ ζῶν διετέλει, ὁ δέ γε Νικηφόρος κε-

A χήρωτο γυναικὸς (ἡ γὰρ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως [P 162] Λάσκαρι ἐτεθνήκει), τούτῳ ἐγνώκεσαν καὶ ἀμφότεροις τὴν τρίτην τῶν τῆς Εὐλογίας θυγατέρων Ἄνναν ἐκδοθῆναι πρὸς γάμον, δεσπότῃ γε ὄντι, ἐκ τοῦ προτέρου κήδους παρὰ τοῦ πρωβεβασιλευκότος Ἰωάννου ἔχοντι τὸ ἀξίωμα. Καὶ δὴ μετὰ πολλῆς δορυφορίας ἀποστείλας τὴν Ἄνναν τοὺς γάμους ἐτέλει, εἶτα καὶ τὸν Νικηφόρον εἰς ἑαυτὸν συγκαλέσας κατὰ τὴν Κωνσταντίνου κρατύνει μὲν τὸ ἀξίωμα, καὶ τιμαῖς μεγαλύναις καὶ δώροις ἀγήλας πρὸς τὰ οἰκεῖα ἐκπέμπει. Καὶ οὕτω τὰ κατὰ δύσιν καταστήσας τὰ τῆς ἀνατολῆς πυνοῦντα προσανεκτᾶτο, καὶ ἄλλους μὲν πλείστους προσαποστέλλων, ἐξαιρέτως δὲ τὸν δεσπότην Ἰωάννην, ᾧ δὴ ἐπεβάρρει αὐτάρκη τὴν τῶν κακουμένων ἐπικουρίαν· ταῖς γὰρ ἀληθείαις ἀσχολουμένου τοῦ βασιλέως τοῖς ὄντικοῖς ὡς δῆθεν B ἀνακαλουμένου τῇ βασιλείᾳ τὸ λεῖπον, ἠσθένει τὰ καθ' ἕω διχόθεν, τῇ τε τὰς ἐκεῖ δυνάμεις πρὸς τὴν δύσιν ἐκπέμπεσθαι καὶ τῷ καταμελεῖσθαι μακρόθεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, τῶν ὄντικῶν ἡσυχαζόντων, πέμπων ὁ βασιλεὺς καθ' ὅσον οἷόν τε ἀνεκτᾶτο καὶ πρὸς τὸ πρότερον ἐπανῆγεν. Οὐ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν τοῦ δεσπότου φανέντος ἐκεῖσε τοὺς Πέρσας μὴ ἠρεμεῖν, ἢ μᾶλλον καὶ μὴ σὺν φόβῳ πλείονι ἀναστέλλεσθαι.

tor locutus (non enim tempus id erat plura disserendi) recessit in palatium, bene precante in digressu patriarcha. Affinitas porro cujus modo facta est mentio, sic se habuit.

vero viduus erat nuper mortua ipsius conjuge, filia Lascaris Augusti, huic decreverunt communiter tertiam Eulogiæ natarum Annam copulare nuptiis, titulum ac dignitatem despotæ jam ex priore habenti a socero imperatore Joanne acceptam. Itaque cum multo satellitio splendidoque comitatu

27. *Affinitas inter imperatorem et despotam Michaelem contracta, Anna Eulogiæ filia sororis Augusti Nicephoro despotæ Michaelis filio in uxorem data.* C

Anna missa nuptias imperator istas peregit; tum vocato ad se Constantinopolim Nicephoro, præterquam ei dignitatem confirmavit, honoribus etiam illum auctum majoribus donisque dignitatum domum remisit. Sicque constitutis in Occidente rebus, Orienti jamdudum laboranti recuperando attendebat, cum aliis eo missis plurimis tum præsertim Joanne despota, quo maxime innitebatur, abunde illum idoneum confidens emendandis sarciendisque cunctis per illum tractum detrimentis reipublicæ, et illis periclitantibus populis, quanto esset opus ad illos imperio servandos, auxilio juvandis legendisque. Revera enim intento imperatore Occiduis rebus, et omni cura satagente illa divulsa membra imperii

Cum sæpe imperator vel aliorum vel proprio ductu immissis in tractum Occiduum copiis, illicque cum hostibus congressus, semper repulsus esset, propterea quod ibi dominans Michael auxiliis Italicis utebatur et horum vi confirmatus resistebat validissime, adeo non proficientibus contra quidquam Romanis ut etiam male multati plerumque redirent, longa experientia militiæ damnosæ tandem persuasus otium ibi et operam in nullius frugis, nullius spei negotio male consumi, induxit in animum non jam aspernari amplius crebras despotæ preces, nec se, ut hactenus, inexorabilem præbere delinimentis ejusdem et supplicibus officiis, sed ad pacem cum ipso inclinare. Quoniam autem **243** Michaelis erant despotæ filii tres legitimi, quorum Joannes quidem in manibus ac potestate imperatoris erat, missus quidem a patre, traditus autem in obsidem a matre præsente, ad conciliandam conventionem ultro Constantinopolim profecta, quem et generum factum sebastocratoris Tornicii superius docuimus; duo autem degebant apud patrem, Nicephorus et Demetrius, cum tertio ex pellice genito Joanne; ac Demetrius quidem primum tunc pubescens immaturus negotiis nihil nisi puerilibus remissionibus vacabat. Nicephorus

corpori conjungere iterum ac restituere, infirmari ac debilitari contigit provincias **244** ad Orientalem limitem sitas duplici ex causa, primum quod quæ illas prius defendebant copiæ inde in Occidentem abstraherentur, deinde quod in necessitatibus urgentium et remedio præsenti egentium casuum propter longinquitatem negligerentur. Cæterum ubi, ut dixi, pacatus fuit Occidens, missis ad illas partes imperator copiis quantam potuit maximam iis recuperandis curam impendit, fereque in statum pristinum reduxit. Nam despotæ Joannis ea virtus, ea fama erat, ut eo apparente fieri non posset quin Persæ quiescerent, aut potius cum metu et terrore majori reprimerentur.

κή. Περὶ τοῦ φημισθέντος ψεύδους διὰ Τοχάρων ἐπιδρομὴν κατὰ Νίκαιαν.

Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους, μηνὸς Κρυνίου, τῶν θείων ἡμερῶν τῆς νηστείας τελουμένης, ἡμέρᾳ τῆς δευτέρας ἑβδομάδος δευτέρᾳ συνέβη τῇ Νικαίᾳ ἐκ παραδόξου τε καὶ ἐξαίφνης πρᾶγμα πραχθὲν μὲν φοβερὸν καὶ μηδενὶ ἄλλῳ εἰς λόγον ὑπερβολῆς παραχωροῦν τῶν πρωτείων, νᾷν δ τι καὶ ὅπως συμβαίη, ὅσον τῇ προσβολῇ καὶ μονῇ καὶ τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ, ὡς ἤδη μεγίστοις κακοῖς περιβεβλῆσθαι ἀναγκαῖον εἶναι ταῖς δεχομένοις καὶ μηδὲν [P. 163] τῶν εἰς σωτηρίαν ἐλπίζειν, λεγόμενον δὲ μὴ τόσον ἔχον εἰς φόβον καὶ συστολήν. Εἴωθε γὰρ ὁ λόγος τοῖς μετρίοις μέγεθος ἐπιφέρειν ὡς οἷός τ' ἐκείνων περιεῖναι, τοῖς δὲ μεγίστοις ἐξατονῶν ὕστερος σφῶν φαίνεσθαι. Πλὴν καλὸν ἐν τοῖς τοιούτοις μὴ τοῖς λεγομένοις ἐμμένειν τοῖς λόγοις προσέχοντας, ἀλλὰ καὶ ἐς μάλα τὸν νοῦν ἐπανάγειν καὶ ὡς ἐπ' αὐτῶν ὄντας τῶν πραγμάτων ἀναπολεῖν τὰ λεγόμενα. Πρώτῃ τοίνυν φυλακῇ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὑπεραναβεβηκότος τὸν ὁρίζοντα τοῦ ἡλίου ὅσον καὶ ἐπὶ μοίρας ζωδίου τριάκοντα, ἐπ' ἔργοις ὄντων τῶν ἀνθρώπων τῶν μὲν πνευματικοῖς τῶν δὲ καὶ σωματικοῖς, ἐξαίφνης φημίζεται λόγος οὐκ ἐν τῷδε μὲν τῷ μέρει τῆς πόλεως ἐν τῷδε δ' οὔ, ἀλλὰ κύκλῳ περὶ τὴν πόλιν ἅπασαν, Τοχάρων ἔθνος τῷ πλήθει βαρυῆσαν, τοὺς τῶν πυλῶν χρεουργῆσαν φύλαξας, εἰσελθεῖν τὴν πόλιν μεθ' ὅτι πλείστων καὶ δεινῶν ὁρμημάτων, ὥστ' ἐν ἀκαρεῖ τοὺς ἐμπίπτοντας σφίσιν ἀπροσδοκήτως ἀπηνῶς κατασφάττειν. Καὶ ὁ λόγος ἅμα μὲν ἐῤῥήθη, ἅμα δὲ καὶ τὴν πόλιν περιελάμβανεν. Ἐκπηδήσαντες ταιγαρῶν τῶν οἰκίων, καθὼς ἕκαστος ἔχων εὑρέθη, ἐξέθεον ἀσυντάκτως κατὰ τὰς ἀμφόδους, καὶ οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν φερόμενοι ἀλλήλοις προσέπιπτον. Ἦν δὲ καὶ τούτοις κἀκείνοις εἷς καὶ ὁ αὐτὸς πόνος. Καὶ ὥσπερ κατὰ νώτου καὶ ἀμφοτέροις ἐπείγοντος τοῦ κακοῦ συγκρούοντες ἀλλήλοις, ἄτεροι ἐξ ἑτέρων μανθάνειν ἤθελον τίς ἡ φήμη, καὶ εἰ ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. Οὔτε δ' οὗτοι οὔτ' ἐκεῖνοι ἀσφαλῶς εἶχον φράζειν, πλὴν τοῦ ἀληθῆ εἶναι ταῦτα συμφώνως ἁπάντων ἰσχυριζομένων εἰς τοῦτο. Καὶ ἕκαστος περὶ ἑαυτῷ ἀμφιβόλως ἔχων τὸ σώζεσθαι, ἀναμφιβόλως εἶχε περὶ τὴν φήμην. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτ' ἐκείνοις ἦσαν, κατόπιν ἄλλοι ἐκτρέχοντες ἐτραγῴδουν τὰς συμφορὰς, καὶ οἰκείοις ἔλεγον ὀφθαλμοῖς τεθεᾶσθαι τοὺς ἐπιόντας τὸν ἐντυγχάνοντα σφίσι μελῃδὸν κατασφάττοντας, ὡς εἶναι τὴν ἐκείνων θέαν ἅμα καὶ θάνατον οἴκτιστον, τῶν φόβων, οἶμαι, εἰδωλοποιούντων τὰ πάθη καὶ γρηγοροῦσι καὶ τὰ μὴ ὄντα πλαττόντων ὀφθαλμοῖς τὸ ὀπτικὸν πλανωμένοις καὶ τῆς ἀληθείας

28. *De Vulgata Nicææ falso nuntio invadentium eam urbem Tocharorum.*

Ejusdem autem anni mense Martio, cum sacri dies jejunii celebrarentur, die secunda hebdomadis secundæ, contigit Nicææ ex inopinato et subito quiddam adeo terrificum, ut si cum maxime turbulentis et tumultuosis eventibus, qui maximam afferre consternationem solent, conferatur, nulli omnium diritate commotionis ac popularis formidinis insana concitatione concedat. Unde ac quomodo acciderit tam vehementer ingruens, tam longum durans, tam anxia exspectatione mali gravissimi crucians terror, tam inevitabiliter in summæ calamitatis sensum quasi præsentem cum extrema desperatione salutis quos comprehendebat miseros conjiciens, conandum est dicere, utcunque sit difficile narratione rem exprimere uti se habuit, quippe quæ sit necessario minus atrox apparitura legentibus quam eam experti senserunt. Nam quæ mediocribus quidem affingere magnitudinem ars atque amplificatio sermonis potest, eadem infra maximarum per se rerum subsidere fastigium impar assequendo solet. Quare sapientis lectoris est sublevare judicio in talibus infirmitatem scriptionis cui cognoscendæ dat operam, et quasi supplere imaginando quod dictio minus exprimit, evolante animo in ipsam præsentium periculi, sensusque induente quales fuisse consentaneum sit eorum quibus contigit in **245** re, dum gererctur ipsa versari. Primo igitur triborio diei illius, eminente supra horizontem sole quasi partibus signi triginta, cum operibus homines vacarent alii spiritualibus, corporeis alii, confestim fama dissipatur, non in hac quidem urbis parte, in illa vero non, sed late per urbem totam uno circum undique tenore, gentem Tocharorum multitudine fretam trucidatis portæ custodibus in civitatem irrupisse rapidissimo et sævissimo simul impetu, ita ut passim ipsis inopinato ubivis occurrentes momento ab iis immanissime omnes conciderentur. Et rumor hic simul prolatus, simul universam pariter complevit comprehenditque civitatem. Exilientes igitur extra domos eo quisque habitu quo illo rerum articulo repertus est, discurrebant confusissime per vias et angiportus, ruentes ille huc, hic illuc, alter in alterum accidentes mutuo collisu, labore utrinque contrario, sed pari; in quem illos trudebat opinio cuique instantis a tergo mali. Ac sese pulsantes percontabantur quæ hæc esset fama, et ecquid vera narrarentur. Porro neque hi neque illi certum quidquam expedire poterant. Cæterum omnes voce consona verissima dici affirmabant; nam quam quisque incertus erat consilii de via modoque propriæ salutis in tuto collocandæ, tam certum se ferebat de veritate gliscentis famæ. In his dum isti erant, ecce a tergo alii currentes miserabiliter deplorabant infandam cladem, propriis modo se vidisse oculis memorantes, **246** dum hostes quempiam sibi obvium membratim concerpserint, difficili judici immanione illa crudelitas cædis an tristius et miserabilius spectaculum fuerit. Credideriun terrorem, partes invadentem Morpbei, somnia vigilantibus tetra quædam objectasse, atque ut per noctem imaginationi solet sopor, ita oculis luce palam illusisse, visa ostentando falsa. Vis nempe illa est insanæ formidinis, ubi mentem

ἀποτυγχάνουσι. Τὸ γὰρ κατὰ νοῦν φοβερὸν λαμβάνον τὸ ὀπτικὸν, ὡς τοῖς ἔξω σκυτασθὲν διὰ τὸ περιὸν τῆς δειλίας, καὶ κατὰ τρόπον βλέπον, προσεῖχεν ὡς ἀληθεῖ εἰδωλοπλαστουμένῳ τῇ φαντασίᾳ, καὶ ὃ ὑπενόει μόνον ὡς ὂν ὑπετύπαζε. Τί γὰρ ἐκείνοις [P. 163] ἠβούλετο τὸ τὰ ἀνύπαρκτα ὡς ἐν ὑποστάσει ὄντα πιστοῦσθαι, οἱ δ' ἀκούοντες τῶν πρόσθεν μὲν ἐξεκρούοντο, παλινδρομοῦντες δ' ἐς οἴκους οἱ μὲν ταῖς γωνίαις ἐζήτουν παραδύεσθαι κατὰ τὸ σφίσιν αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἱκανὸν νομιζόμενον, καὶ οἱ μὲν τάφρους πάλαι κατατεθνεώτων ἀνοιγνύντες εἰσέδυον, οἱ δ' ἀσφαλέσι τόποις ἑαυτοὺς ἐνεπίστευον· ἄλλοι δὲ ἀνδρώδές τι καὶ θαρσαλέον ἡγούμενοι πράττειν ὅπλα τε περιετίθουν καὶ λόγχαις σὺν ἀσπίσιν ἐχρῶντο καὶ τὸν ἡγησόμενον ἐξεζήτουν. Ἦσαν δὲ τότε ὁ μὲν εἰς προστασίαν τῆς πόλεως τεταγμένος οὐκ εὖ εἰδὼς πολέμων, ἀλλὰ λημμάτων ὁ Μαγουηλίτης Νικόλαος, τιμὴν ἔχων τὸ προκαθῆσθαι τῆς πόλεως, ἄλλοι δὲ πλεῖστοι πολεμικαῖς ἐμπειρίαις ἐντεθραμμένοι, οἷς οὐδαμία τις ἐνῆν τὸ τηνικάδε ἔννοια τοῦ πολλάκις καὶ ψεῦδος εἶναι τὸ φημιζόμενον, ἀλλὰ πᾶσι κοινὸς προσπεπαίκει φόβος. Καὶ μὴ μόνον τὸ κατὰ σφᾶς ἤθελον, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν σώζεσθαι. Ὁπλισθέντες τοιγαροῦν διέθεον πᾶσαν τὴν πόλιν, οἷά τινες διῃττοντες συνεχεῖς, καὶ οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δὲ ἐκεῖθεν μεθ' ὁρμῆς ἐξαλλόμενοι οὐδὲν ἐώρων τῶν λεγομένων, μόνων δὲ ὀδυρμῶν καὶ στεναγμάτων ἤκουον ὡς ἁλόντος τοῦ ἄστεως καὶ ὡς τοῦ δεινοῦ σφίσιν ἐν χρῷ γεγονότος, καὶ σχῆμα ἦν ἄντικρυς ἁλούσης πόλεως τὰ πραττόμενα, πλὴν οὐκ ἐκ τῶν δρώντων εἰκονιζομένων τῶν χαλεπῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν πασχόντων τὰ τῆς ἁλώσεως. Οὐ γὰρ κενὸς ἐκάλει κενὸν ὡς ληψόμενος τὸν ἀργὸν πρὸς τὸ λήψεσθαι, οὐδὲ πλήρης ὢν ἄλλος παρώτρυνεν ἕτερον, ἀλλ' οἷον ἐκσπασθέντες τῷ φοβόλητοι γεγονέναι, καὶ τοῖς οἰκείοις ὡς ἀλλοτρίοις προσπταίοντες, ὑπώπτευον καὶ τοὺς συνήθεις ὡς πολεμίους, παρὰ τοσοῦτον οὐ σφάττοντες παρ' ὅσον καὶ τὸ πρὸς ἐκείνων παθεῖν ἐφυλάττοντο, δύσμοροι τῆς ὁμαιγμίας καὶ ἄθλιοι τῆς κατὰ σφᾶς προθυμίας ἕκαστος. Τότε καὶ οἱ ἐν εἱρκταῖς σιδήροις πεδούμενοι (πολλοὶ γὰρ τῶν πολεμίων κρατηθέντες ὡς εἱρκτὴν λήθης τὴν ἐν Νικαίᾳ φυλακὴν κατεκρίνοντο, ὡς οὐ ῥᾳδίως ἂν ἀποδράντες) ἐκεῖνοι τοίνυν τὴν κοινὴν θεώμενοι ταραχὴν ἐπίστευον τοὺς ἐχθροὺς εἰσιέναι καὶ κρατῆσαι τὸ ἄστυ, οὐκ ἐξ ὧν ἐκείνους ἔβλεπον, ἀλλ' ἐξ ὧν τὸν τῶν ἐποίκων θόρυβον ἐθεῶντο. Καὶ δὴ τῶν πεδῶν ἐκλυθέντες οὐραγοί τινες ἦσαν προεκθεούσης τῆς φάλαγγος,

consternaverit, furorem inde oculis offundere, ut sibi coram cernere mœsta tetraque simulacra videantur, quæ nusquam sint alibi quam in erroro delirantis animi, unici artificis illorum, persuasione quamvis vana stultaque in certo affirmandi fiduciam abundante. Talia qui a contra venientibus audierant, referebamt retro pedem domos versus; pars angulos scrutabantur, sicubi cavum invenirent quo se compingerent : alii aliud salutis spem offerens latibulum captabant; nec deerant qui sepulcris dudum mortuorum sese insinuantes ibi mussarent; locis quidam munitis et firmi operis caput vitamque commendabant. Ab his diversi nonnulli digno viris, et ut ipsis videbatur, generoso consilio, armis indutis, arrepta lancea scutoque, qui duceret adversus hostem quærebant. Homo erat urbi præpositus prædarum quam prœliorum scientior, Mannolites Nicolaus. Hic honor obtigerat præsidendi tunc Nicææ. Erant et alii plurimi, militiæ usu nonnullo, multorum annorum stipendiis imbuti. Horum nulli tum venit in mentem cogitare vanos plerumque ferri ejusmodi rumores, ideoque serio **247** disquerire quid in re esset; sed pariter omnes una communi perculsi formidine, satagebant non se solos, verum et cives tectaque servare. Armati ergo discurrebant per totam civitatem, velut quidam ultro citroque continue commeabundi celeres nuntii. Ac dum hi hanc, alii aliam in partem impetu feruntur, nihil quidem eorum quæ dicebantur videbant : solum ejulatus undique planctusque audiebant, velut capta civitate lamentantium; crantque voces ac clamores plane quales hominum, quos cum maxime præsens pungit ac penitus vulnerat atrocis ingruentis mali sensus; nihilque deerat ad scenam tragicam extremæ calamitatis, qualis in direptione urbis expugnatæ cernitur, nisi quod solæ quæ patiebantur personæ partes illic, et quidem perfectissime, agebant suas, vim inferentes comparebant nusquam. Non enim, ut fit in deprædationibus captarum civitatum, vacuus vacuum exhortabatur ad secum rapiendum, et in hoc segnem increpabat. Non rursus plenus prædæ alius ostentabat socio spolia exposita, incitans ut strenue auferret. Nihil, inquam, spectabatur tale, sed tantum turba tumultuans avulsorum domibus et temere cursantium metu lymphatorum : qui ubi in domesticos procursu offenderant, cohorescebant tanquam in hostes incidissent, terrore panico, quo erant fascinati, familiares deformante in barbaros, quos ne occidere conarentur sola tuendi se ipsos ab eorum scilicet infesta vi et armis cura retardabat. Infelices dira cæcitate, qui non discernerent cives et socios ab hostibus; nec minus miseri fortitudine intempestiva, qua in amicos atque adeo in se ipsos mucronem impetumque unusquisque vertebat. Tunc hi quoque quos custodiæ ferro vinctos tenebant (multi enim bello capti perpetuo carcere. Nicææ detinendi damnati erant, ad id ista delecta civitate, quod inde difficilius vias fugiendi reperire posse viderentur), isti, inquam, communi animadversa perturbatione, persuasi revera ingressos hostes **248** et in urbe prævalere, non quod ipsos viderent, sed ex trepidatione quam cernebant civium ducta conjectura, soluti vinculis se comites addiderunt iis de quibus dixi armatis, et extremo velut agmine cohortem auxerunt obeuntem, ut est memoratum, vias urbis, et præcurrentes sequebantur,

πλὴν οὐ κατ' ἄμυναν, ἀλλὰ κατὰ προθυμίαν του φυ- A λάσσεσθαι. Ἦν δὲ τὸ τῆς ἐκβρομῆς τέλος ἐπὶ τὰς πύλας ἰέναι τῆς πύλεως. Καὶ ὁ λαὸς [P. 165] εἴπετο χύδην, καὶ ἐν ἀλογίστῳ τῇ καθ' αὐτὸν ἀσθενείᾳ ὡρμῶντο ἕκαστος, ὡς ἢ τεθνηξόμενος τῶν πρώτων πεσόντων, εἰ οἱ πολέμιοι ἔξωθεν διεκπαίοιεν, ἢ τούτων ἀνωθούντων τοὺς εἰσχεομένους καὶ ἀναστελλόντων ἔνδοθεν αὐτὸς οὐραγῶν συνελευσόμενός τε καὶ ἐκφευξόμενος. Τὸ δὲ ἦν ἄρα ὄνειδος αὐτοῖς. Προσπεσόντες γὰρ ταῖς πύλαις οὐ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς προθέσεως ἐπῄρχοντό τε καὶ ἀνεχώρουν, ἀλλ' ἐν ταραχῇ καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ ἐμπίπτοντες μεθ' ἡσυχίας καὶ σὺν καταστάσει τῇ προσηκούσῃ ἀνεζεύγνυον. Εὕρισκον γὰρ καθ' ἡσυχίαν καθημένους τοὺς φύλακας καὶ μηδὲν ἑαυτοὺς τῶν ἀνὰ τὴν πόλιν γενομένων. Ὅθεν καὶ μᾶλλον ἤλγουν ὡς τόσον ἡπατημένοι, ἢ ὠρμῶντο ἐν ἄλλαις πύλαις ἐλπιζόμενον τὸ κακόν. Ὃ δὴ καὶ πλείω παρεῖχεν ἐκείνοις τὴν ταραχήν, εἰ οὕτω βραδυνάντων τῆς πρὸς τὰς μηδένα φόβον ἐχούσας πύλας ἀπτομένων οἱ ἐχθροὶ καθ' ἑτέρας πύλας μετ' εὐχερείας πάσης εἰσελῷεν. Καὶ δὴ ἐκεῖθεν διασκιδνάμενοι, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν ᾠόντες, ἅμα καθ' ἡμίσεις ταῖς καθ' ἑκάτερον πύλαις ἐφίσταντο, ἀπογνόντες ὡς μὴ πονούσης τῆς καθ' ἕω. Ὡς δὲ τὰ ἴσα καὶ ἐν ἐκείναις εὗρον (τὴν γὰρ πρὸς αἰγιαλὸν οὐδεὶς ὡς προθώσουσαν καθυπώπτευεν), εἰς ἓν συναχθέντες καθίσταντό τε τὰς ψυχὰς καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ τοῦ τί πράττειν ἦσαν· μὴ γὰρ ἂν κατ' ἀέρος πεσεῖν τοὺς ἐχθροὺς πτέρυγας περιθέντας. Ὡς δὲ καὶ τὴν ἐς αἰγιαλὸν φέρουσαν ἐπιστάντες ἐλευθέραν καὶ ταύτην δέους εὗρον παντὸς, τῶν φυλάκων καὶ εἰς χλεύην τιθεμένων σφίσι τὴν ἀπάτην, ἀνέπνευσάν τε εὐθέως τοῦ δέους καὶ τὴν αἰτίαν τῆς φήμης ἠρεύνων· μὴγὰρ ἂν αὐτόθεν γῆς μοχθησαμένης ἐξενεχθῆναι, εἰ μή τις πρῶτος τὸν φόβον ἐψευδολόγησεν. Ἐπὶ πολλὰς γοῦν τραπόμενοι τὰς ὁδοὺς, μηδὲ τὸ τυχὸν παριδόντες, ἤν τις προβάλλοιτο, οὐδὲν πλέον εἶχον εὑρέσθαι τοῦ ἐξ ἀφανοῦς ἅμα γε γεννηθῆναι καὶ ἄωτα τραφέντα συνδιειληφέναι τὰς τῶν πολλῶν ἀκοάς. Τὸ δ' ἐκ προχείρου καὶ πιθανὸν εἰς αἰτίαν τὸ τῆς εἰκόνος τῆς θεομήτορος καθ' ἱκεσίαν ἐκφερομένης πλῆθος ἕπεσθαι γυναικῶν, ἃς δὴ καὶ ἀκφωνεῖν ἀναγκαῖον τὴν δέησιν κατόπιν ἰοῦσας. Τούτων οὖν ἀλοφυρτικῶς κατὰ Περσῶν καὶ Τοχάρων θεοκλυτου- B

non illi quidem animo aut impetu pugnandi ultionisve ab hoste sumendæ, sed tædio carceris occasionem, ut fit quomodocunque oblatam usurpandæ libertatis libenter amplexi. Isla porro cunctorum sic euntium procursio ad portas civitatis ferebatur. Sequebatur autem multitudo confusa populi, exhorrescente pro se unoquoque, dum reputat quam infirmus per se sit ad propulsandum malum ingruens, et ita se pluribus applicante, sic fere subducta errantium cogitationum summa, aut se statim morituros, si hostium ferro per portam patentem extrinsecus irruentium primi armatorum, quos sequebantur, cecidissent; aut si hi fortuna usi meliori repellerent ingredientes barbaros et majore impetu incumbendo reprimerent vim ipsorum, non desperabant singuli eorum, quos diximus custodiis elapsos, invenire in communi trepidatione viam sibi privatim consulendi, erumpendo per aperta ostia simul cum referentibus pedem hostibus, et ita effugium alicubi captandi. In fine autem hujus vitæ ludibrium sui risumque repererunt. Cum enim ad portam, quo iter intenderant, pervenissent, non eodem æstu et anxietate animi qua venerant redierunt, sed tumultuose inordinateque eo progressi tranquilli securique recedebant, custodes siquidem portæ quiete desidentes sine ullo adhuc rerum quæ per urbem gerebantur sensu inveniunt. Unde una re dolebant, quo illusum sibi esset, non tamen omni adhuc sollicitudine vacabant, reputantes potuisse fieri ut per alias portas hostes in urbem penetrassent. Imo cum attentius cogitaverant, illa ipsa, quam videbant, 249 nimia securitas custodum curam ipsis admovebat augebatque, reputantibus pari forte negligentia solutos aliarum portarum præsidiarios, facile oppressos subito incursu hostium, aditum Tocharis in urbem præbuisse. C Quare rursus anxii partiuntur sese bifariam; et ad duas quæ restabant (præter Orientalem, quam vacare incommodo videbant, et maritimam, qua nemo suspicabatur venire hostes potuisse) duas, inquam, eodem tempore reliquas portas adierunt; ut autem ne in bis quidem reperierunt damni aut suspicionis quidquam, respirarunt videlicet mentesque a gravi perturbatione receperunt. Tamen adhuc incerti quo se verterent, ubi delitescerent, unde, qua irruissent hostes, omnia circumspectando quærebant. Quid enim? dictitantes: an illos putabimus alis per aerem invectos superne intra urbem involasse? Cum autem postremo illam ipsam quæ littus maris spectabat, portam lustrantes similiter liberam omni metu deprehendissent, et custodum ibi quoque errorem ipsis et credulitatem exprobrantium ludibrio irrisi essent, respirarunt ab omni formidine tunc plane, et solutis jam animis investigabant quæ origo falsæ opinionis quisve auctor mendacis indicii fuisset: non enim videlicet terræ quodam mugitu extitisse vocem quæ ingressos denuntiasset hostes, sed omnino primum aliquem fuisse vani nuntium metus. Postquam vero diu et diligenter in ista sunt inquisitione versati, explorantes circum omnia nihil aliud reperire potuerunt nisi mendacem famam multis eodem momento locis simul natam, simul increbrescentem, simul vulgi complesse aures, simul animos inani terrore perfudisse. Una tantum quæ aliqua verisimilitudine niteretur publici erroris causa memorabatur, supplicatio tunc forte per urbem ducta, circumdata de more in thensa per solemnem ea die pompam imagine Deiparæ, turba mulierum sequente quod solet in supplicationibus acclamari ab mala deprecantibus carmen pone frequentantium: 250 ac videlicet quæ tunc maxime timebant, distincte D

σῶν, εἰκὸς τὰ τῆς φωνῆς διελθεῖν, καὶ συμβῆναι τὰς μὲν κατ' ἐκείνων μεγαλυφωνούσας ποτνιᾶσθαι, τοὺς δὲ πέριξ καὶ ἔξωθεν τὴν φωνὴν δεχομένους τὰ κατ' ἐκείνων [P. 166] ὡς περὶ ἐκείνων ἐρχομένων ὑποτοπάζειν, καὶ οὕτω διαδοθῆναι σύναμα φόβῳ τὸν λόγον, καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἀκοὰς πληροῦντα παραθῆξαι τὸν θόρυβον. Ἀλλ' ἐκεῖνοί μὲν οὕτως, ὁ δέ γε βασιλεὺς μετὰ ταῦτα μαθὼν ὅπως γένοιτο, ὑπερεπάθησέ τε καὶ πέμψας διὰ γραμμάτων τὰ πολλὰ κατεμέμψατο. Μηδὲ γὰρ ἀνδρῶν εἶναι φρονίμων καὶ νοῦν ἐχόντων πρὸς τὸ παρεμπῖπτον τῆς φήμης θορυβουμένους εὐθὺς θορυβεῖν· δεῖν γὰρ ἐννοεῖν τὸ τοῦ πράγματος ἀνυπόστατον, καὶ ὅπως ἐχθροὶ μὴ περικαθήμενοι πόλιν μηδ' ἐν χρῷ τῶν πύργων ὄντες, ἀλλὰ μόλις καὶ ἀκουόμενοι διάγοντες ἐν Περσίδι, αὐτίκα παμπληθὲς ἀπέχοντες πετασθέντες ἐμβαῖεν δίχα πολέμου καὶ προσβολῆς. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα γράψας καὶ ὀνειδίσας ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἑξῆς καθίστα πρὸς τὸ εὐφυλακτότερον τὸν λαόν.

poscenda eorum liberatione nominatim exprimentium, nec sine ejulata ingeminantium : « Defende nos, Deus, a Persis, a Tocharis erue, a barbaris nos, Deus, protege, » talia cum meticulosum genus muliercularum et in iis consternatiores aniculæ quædam vociferarentur acutius, credibile est voces illas Persarum et Tocharorum percussisse aures quorumdam aliud agentium, et novitate ipsa ac tono formidinem ciente, multos, indiscusso statim indicio gliscente, in absurdam ingressorum urbem istorum, quos appellari audierant nominum, opinionem ac fidem fuisse ridicule pertractos. Nam ne cito deprehenderetur primus error, perturbationem ex dira mentione statim natam obstitisse, et persuasionem cum metu late disseminasse ; ita tumultum urbis et illam insanam trepidationem ortam austamque, sicilliconjectantes disserebant. Cæterum imperator ubi ea post cognovit, cum humaniter compassus errori est. tum litteris scriptis haud perfunctorie duces præsertim primoresque reprehendit, negans virorum prudentium ac ne sensu quidem communi satis expedite utentium fuisse, statim usque adeo turbari fama temere illata, primum siquidem explorare oportuisse quo fundamento rumor niteretur, præsertim male cohærentia nuntians : quomodo enim hostes intra urbem et in civium jugulis, de quibus auditum nundum esset foris approximasse, circumsidere muros, turribus se admovisse? Quomodo qui paulo ante dicti essent hærere in Persida, subito alis sumptis volucris exercitus supra starent imminentes desuper cervicibus, tantum intervallum, ubi et arces et præsidia Romana sint, victoriis momento emensos? Hæc et his similia merito exprobrans per epistolam Nicæensibus imperator id agebat ut in posterum cautiores illos redderet in occursu similium casuum.

Δ'.

α'. Δημηγορία βασιλέως πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς περὶ τῶν κατ' αὐτόν.

[P. 170] Ἄρχεται δ' ἐνθένδε τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον. Ὁ γὰρ βασιλεὺς πᾶς γιγνόμενος πρὸς τὸ πεῖσαι αὐτῷ τε ἡπίως προσενέγκασθαι καὶ τὸν δεσμὸν λύειν, ἐπεὶ ἀπέγνωστό οἱ τὰ τοῦ σκοποῦ, πολὺς ἦν ὀριγνώμενος ἐκ παντὸς τρόπου ἐκεῖνον ἀποσκευάσασθαι. Ὅθεν καὶ πολλάκις τοὺς ἀρχιερεῖς συγκαλῶν ἐμαρτύρετο τὴν ἀνάγκην, ὡς « Δέον ὂν ἄγοντα τῶν ἄλλων σχολὴν τὰ τῆς ἀρχῆς πολλὰ ὄντα καὶ δυσεξάνυστα προσκοπεῖν, ὁ δὲ κἀκείνοις ἐνειλούμενος ἐξ ἀνάγκης ἀπαραιτήτου, ὡς μέγα τι καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου δεσμὸν ἐφόλκιον ἐπισύρεται. Ἔχρῃν δ' οὐχ οὕτως. ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τῷ πράγματι νεμεσᾶν, εἰ πλημμελήματος μὴ οἷόν τ' ὄντος τῇ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῶν πραγμάτων ἐπανακάμψει ἐξαληλίφθαι ὁ πρὸς τὸ θεραπεύειν ταττόμενος δυοῖν θάτερος πράττοι, ἢ τὰ πρότερα ὡς εἶχεν ἀνταπαιτῶν, ἢ τὴν θεραπείαν ἀναβαλλόμενος. Τὸ μὲν γὰρ ἀδύνατον, τὸ δὲ πάντως ἀνοικονόμητον. Καὶ δέον ὂν παραινεῖν καὶ τὴν τοῦ μεταγνῶναι δεικνύειν ὁδὸν καὶ τῷ μηδὲν τοῦ πλημμελήματος αἰσθομένῳ ἢ καὶ καταῤῥᾳθυμοῦντι

IV.

1. *Oratio imperatoris ad episcopos de rebus suis.*

251 Hinc incipiunt res adversus patriarcham Arsenium gestæ. Cum enim imperator totus hactenus fuisset in deliniendo patriarcha, omnibusque officiis eblandiendo ut mitius agere secum vellet et anathematis injecti vinculum solvere, postquam animadvertit se nihil proficere desperavitque plane meliorem in posterum successum petitionis istius suæ, conversa velificatione vehementer in consilium incubuit ejus omni ratione amovendi. Ei rei præmuniendæ, sæpius convocatis sacrorum præsidibus, contestans exponebat angustias quibus conflictaretur, « inter hinc quidem urgentes ineluctabili necessitate curas imperii, tales omnino quæ solutum a cæteris animum requirerent, ac vel sic vix a satagente connitenteque prout oportebat expediretur, inde autem obstantem duritiam patriarchæ impedientis se ac quasi constrictum trahentis diris vinculis anathematis infandi. Considerarent hæc, et viderent an non esset æquius venire ipsos secum in partem sollicitudinis publicæ, improbanda ista intempestiva pertinacia. Patriarcham, cujus essent partes adhibere curationem lapsis, obtirmasse inflexibiliter animum in prosecutione alterius harum duarum rerum, aut ut reponatur in priorem statum id quod meo peccato mutatum est; aut ni hoc fiat,

ἐκ προαιρέσεως, ὁ δὲ καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ νυττόμενον τῷ γνησίως μεταγνῶναι, καὶ τὴν θεραπείαν ἐκτόπως θέλοντα δέχεσθαι, κἂν καυστῆρσιν οἰκονομοῖτο, ἐκεῖνος ἀπωθεῖται, καὶ τῷ μεταγνῶναι τὸ ἀπογνῶναι συνείρει, ὡς κρεῖττον ὂν μὴ μεταγνῶναι ἢ ἀπογνῶναι μεταγνόντα· τὸ μὲν γὰρ ἀναλγησίαν κατηγορεῖ, τὸ δ' ἀπώλειαν αἰωνίζουσαν. Αὐτὸν μὲν οὖν καὶ πολλάκις προσελθόντα ἀποπέμπεσθαι, καὶ ζητοῦντα τοὺς τρόπους τῆς ἰατρείας οὐχ ὅπως λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ προσονειδίζεσθαι, καὶ τέλος οὐδὲν ἄλλο πυνθάνεσθαι πλὴν τὸ ἀνάγκην εἶναι τὸ τραῦμα ἰᾶσθαι, ὅπως δ' ἰῷτο μὴ μανθάνειν, ἀλλὰ πρὸς τὸ πράττειν προτρέπεσθαι μηδὲν εἰδότα τῶν πράττειν ὀφειλομένων, εἶναι δ' ὑποπτεύειν τὸ πᾶν χλεύην. Ὥρα γοῦν δεδοικέναι μή τι καὶ πράττοντος ἐκεῖνος ἀναλαμβάνων τὸ ἔγκλημα, ὡς μηδενὸς αὐτάρκους γενομένου, μὴ καταδέχοιτο, καὶ οὕτω πονέσας ἀνήνυτα γνώσομαι. Ὃ δ' οὖν καὶ ἐμφαίνει πλαγίως, ἀκούσαντες ἂν διαγνῶτε ἢν ὅλως συμφέροι. [P. 171] Ἀποθέσει γὰρ

A βασιλείας καὶ ἰδιωτισμῷ μετιέναι τὸ ἔγκλημα βούλεται. Τῷ δὲ, ᾧ ἂν καὶ συνενέγκοι σκοπῶν, οὐδ' ὅλως εὑρίσκω. Ἐπὶ μὲν οὖν τοῖς κοινοῖς, αὐτόθεν ὂν ἦλον, καὶ οὐδὲν δεῖ ἐρωτῶντας μανθάνειν· τὸ γὰρ μήτ' ἐκείνου οἷόν τ' ὄντος τὰ πράγματα διοικεῖν, καὶ μηδὲ συμβάντος ἐκστῆναι, ὡς μέγα τι τὴν ἐρημίαν λογίζεσθαι, οὐδὲν ἀλλ' ἢ ζητοῦντος οἶμαι κοινὸν ὄλεθρον καὶ Τελχῖνος τρόπον ἐνδεικνυμένου. Ὃ δὲ καὶ μᾶλλον διαφερόντως τῶν ἄλλων ἅπτεται τῶν ἐμῶν, μακρὰν ἂν τὴν δημηγορίαν κατέτεινα ἂν, ἢν μήτε καὶ ἀφ' ἑνὸς μόνου οἷός τ' ἦν παριστᾷν τὴν βλάβην. Τί γάρ μοι καὶ ἐχέγγυον τοῦ δὲ αὖθις ἀπραγμόνως βιῶσαι καταθεμένῳ τὴν ἐξουσίαν; Τί δὲ γυναικὶ καὶ παισὶ μᾶλλον; οἷς ἂν παρευθὺς μοῖραν ἐφεδρεύειν

B ἀνάγκη ἧς ὁ τυχὼν οὐ γηθήσειεν. Ἐμοὶ μὲν οὖν οὐκ ἔστιν ἀμφισβητεῖν ἐκείνῳ τῆς πνευματικῆς ἰθμοσύνης, κἂν ὅ τι κελεύοι· τέως δ' ἐν τούτοις πολλοῦ γε δέω προσεπαινεῖν. Ποῦ γὰρ καὶ τίνι ποτ' ἔθνει τὸ τοιοῦτον ἔθλαστε; καὶ εἰς τί παράδειγμα βλέπων ὁ

mihi omnes spes redeundi unquam ad communionem Ecclesiæ inexorabili severitate præcidatur. Atqui, ut vos pro vestra prudentia videtis, alterum quidem istorum fieri non potest; alterum perquam inhumanum est et ab Ecclesia materna in suos indulgentia **252** maxime abborrens. Veri pastoris et providi patris munus fuerat hortari ad pœnitentiam, et viam ostendere aberranti, calcarque addere, ut ad Deum frugemque rediret, etiam suam miseriam non sentienti, negligentique ac respuenti obstinata contumacia remedium. Ille autem me ultro damnantem detestantemque scelus meum, me omnia veræ pœnitentiæ signa exhibentem, me etiam atque etiam poscentem pœnas mihi imponi salutares me patientia obnoxia profitentem sectionis quoque et ustionis austeris subeundis curationibus paratum, rejicit atque aspernatur tamen, et culpæ utcunque a resipiscente damnatæ conscientiam æquum censet extrema desperatione constringere. Mihi vero minus malum minusque noxium videtur non agnoscere culpam propriam, quam ejus improbatæ revocatæque veniam desperare. Prius enim illud duritiam solum arguit alias emendabilem impœnitentis in præsens animi : hoc posterius in æternæ utique damnationis exitium inevitabile detrudit peccatorem. Experius omnia hæc queror. Nihil non tentavi. Adivi supplex patriarcham sæpius; toties rejectus sum. Rogavi ut mihi satisfactionis modus præscriberetur : non modo non impetravi, sed acriter increpitus, sed contumeliose objurgatus sum, a non aliud extremi responsi loco ad finem adjiciente, nisi necesse esse curari vulnus, quæ autem ei possit fieri medicina, se nescire. Verumenimvero an non irrideri se superbo ludibrio ille jure suspicaretur, cui suadeatur et tanquam necessarium præscribatur efficere aliquid, et tamen quo id modo quave ratione queat suscipi ac perduci ad exitum, ipse qui jubet ignorare se testetur? Nonne hinc justa causa mihi relinquitur timendi ne,

si ultro aggrediar satisfacere pro crimine, ubi multa impendero, multa tentavero multum sudans nitensque in sceleris expiationem mei peregero, haud ea tamen ille satis accipiat, sicque contentiones me illas ærumnasque perdidisse spretus ad extremum ac repulsus sentiam? Audite autem et pro vestra sapientia æstimate quale sit et ecquid expediat reipublicæ, quod per istas ambages oblique **253** innuit. Videturne velle me depositione principatus et reditu ad vitam privatam expiare scelus quod conceivi. In hoc ille quid spectet, et in quem transferre cogitet principatum mihi ereptum, comminisci equidem nequeo. Quanta porro quamque perniciosa inde foret oritura perturbatio, subjicere sibi quisque circumspiciendo cuncta potest, ut alium consulat neminem. Cum enim ille cui interversum imperium patriarcha jure queritur, nec per ætatem aut experientiam par sit moli ferendæ publicarum rerum, prætereaque in calamitatem inciderit cum immedicabilem tum omnimo talem, quæ ut abunde cuncta cætera suppeterent, omnem ei prorsus facultatem ac vim adimat principatus unquam quomodocunque fungendi, satis patet quam perniciose consulat reipublicæ, qui me amoto reductoque in ordinem solum istum et destitutum ope collegæ universo rerum omnium regimini præficiat. Hoc enim quid esset aliud quam in exilium certissimum cuncta projicere, ac mali dæmonis invidentis rebus bene constitutis indolem præferre? Idem hoc porro consilium quam meis privatis rationibus status, famæ, salutis capitale atque immuniter infestum sit, distinctius exsequerer longa oratione singula enumerando, nisi totam latissime patentis injuriæ perciciem brevi possem compendio oculis, in uno veluti specimine, subjicere. Quem enim idoneum mihi vadem dabunt tranquille me ac secure deinceps victurum, postquam imperium abdicavero? Quid tunc fiet uxori, quid meis liberis? quos ulique principali delapsos fastigio illa exspe-

ἱεράρχης ἀνεμεσήτως ἀξιοῦν ἔχοι τοῦτο καὶ ἐν ἡμῖν; ἢ οὐκ οἶδε τὸν τοιαύτης γευσάμενον καθάπαξ μεταβολῆς μὴ τρόπον εἶναι μετεγκλίναντα τελευτᾷν; πόσοις γὰρ ἐφεδρεύεται βασιλεία; ὑπόσοις δὲ καὶ ἡ πίστις ἔψυκται· ἐπὶ τοῦ σχήματος, σωζομένου καὶ ἔτι τοῦ βασιλέως, οὓς καὶ καθυφειμένους ὡρμημένους πάλαι θαρρεῖν ἀνάγκη. Κἂν αὐτοὶ μὴ δρῶμεν ἁπτόντες ἄλλως, ἀλλὰ τῇ γ' ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς καταστάντι, ὥσπερ ἀντιζήλων εἰκὸς, οὕτω καὶ ὁρᾷν τὰ χείριστα ῥᾴδιον. Τί δὴ καὶ ἀνάγειν εἰς τὴν ἀρχὴν ἔδει, ὃν μετ' οὐ πολὺ κατάγειν ἐβούλετο, ὡς γεύσαντα μόνον ἀποστυρεῖν; χωρὶς δὲ τούτων καὶ Θεὸν, εἴπερ τινὶ ἄλλῳ μεγίστῳ, καὶ καταστάσει βασιλείας συνιόναι πιστεύομεν. Θεοῦ δὲ βουλὴν διασκεδᾷν ἐθέλειν ὡς δ' αὔθαδες, ὡς δὲ καὶ μέγαν ἔχον τοῖς τολμῶσι τὸν κίνδυνον. Ταῦτα τοίνυν ἐνθυμουμένους δεῖ καὶ ὑμᾶς τῷ δίκαίῳ τῆς βασιλείας συμπράττειν, καὶ μὴ οὕτω καταμελεῖν ἡμῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἀπαγχομένων τοῖς λογι-

A σμοῖς. Τί δαί, οὐ τῇ Ἐκκλησίᾳ μετάνοια ὥρισται; οὐ νόμοι ταύτης θεῖοι προβέβληνται; οὐχ ὑμεῖς κατ' ἐκείνους τοὺς πολλοὺς θεραπεύετε; ἢ τοῖς βασιλεῦσι διαφερόντως πρὸς τοὺς πολλοὺς οἱ τῆς Ἐκκλησίας πρόκεινται νόμοι; εἰ δ' οὕτω, ἀλλ' εἰ μὴ παρ' ὑμῖν μετανοίας θεσμοὶ, ἀλλαχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, εἰσὶ, καὶ προσδραμοῦμαι ταύταις, καὶ παρ' ἐκείνων θεραπευθήσομαι. Ἡμῖν μὲν οὖν τὰ κατὰ γνώμην εἴρηται, ὑμῖν δὲ σκεπτέον τὸ ποιητέον βουλευομένοις σύναμ' ἐκείνῳ. [P 172] Οὐδὲ γὰρ καὶ εἰσέτι ἀνέξομαι πάσχειν ἀνίατα. Καλὸν γὰρ ἢ παρ' ὑμῖν ἰᾶσθαι, ἢ ζητεῖν τὸν τρόπον τῆς θεραπείας ἐτέρωθεν. » Ταῦτα τοῦ βασιλέως διαλαλήσαντος τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ οἷον πρὸς τὰ τῆς μάχης ἀκροβολισαμένου, ἐκεῖνοι ἐφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων τοῖς ἀχθομένοις προσεοικότες ἦλοι ἦσαν τὰ πρὸς βασιλέα τοῦ πατριάρχου συνόλως οὐκ ἀποδεχόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ καὶ αὐτοὶ προτιθέντες καὶ ἅμα συνείροντες θεραπεύειν

ctat, illa statim excipiet vitæ sors, qua vix homo de vulgo contentus degeret. Quæ ego dum reputo, etsi haud præfracte iverim inficias inesse forlasse spiritualem patriarchæ prudentiam in aliis plerumque quæ præscribit, tamen adduci unquam nequeam ut credam posse illum mihi juste ac sapienter tantum detrimentorum ac calamitatum, quantum ista perniciosissima fortunis capitique meo ac meorum exauctoratio continet, pœnæ nomine medicinalis aut pœnitentiæ salutaris specie injungere. Ubi enim locorum, qua in gente, tale quidquam exstitisse fando unquam audivimus? et cujus tandem, quod veluti **254** exemplar fuerit intuitus, auctoritate probati alias facti tantam istam se putavit excusare posse, aut etiam commendare, novitatem? An nescit ei qui ex vita privata in imperium evectus principatum semel degustaverit, non aliam quam cum præsentissimo conjunctam mortis periculo conditionem ostendi fortunæ prioris resumendæ? plurimorum etenim semper insidiis principatus obsidetur: plerorumque vero subditorum fides et amor in principem vana duntaxat superficie ostentati exterius obsequii totus expromitur, intus nihil habens solidi. Quare necesse est eum a quo violando sola reverentia potestatis odia malevolorum coercebat, cum primum nudatus præsidio imperii telis invidiæ fuerit objectus, iis insultibus impeti vel palam oppugnantium vel clam faventium oppugnantibus, quibus salvus haud possit obsistere. Quæ cum æquos et sapientes omnes æstimatores rerum reputare apud sese par fuerat, tum cum maxime qui me suo ipse in primis suffragio ad imperium extulerit, hoc est invidiose et offensionibus exposito implicuerit negotio. Unde ipsius est fateri quod fecit, non autem id agere, mea exauctoratione procuranda et per eam in me armanda invidia æmulorum, ut quem detulit superemus honor, in extremum mihi vertatur exitium. Quid enim attinebat in summum fastigium evehere quem paulo post in perniciem ultimam detrahere inde ac præ-

cipitem dejicere conaretur, tanto miserius sensurum calamitatem, quanto eam experientio prius degustatæ in suprema potestate felicitatis acerbiorem intolerabilioremque reddiderit? Præter hæc, si quod humanum majoris momenti negotium Deus peculiari cura dignatur, evectionem alicujus in imperium rem esse, utique cui semper interveniat studiosior aliqua Numinis providentia, vulgo et merito existimamus. Quod igitur divino consilio decretum effectumque sit revocare ac rescindere hominem conari, quis non videt quam temerarium, quam insolenter arrogans, quam denique audentibus periculosum conseri debeat? Hæc vobiscum **255** reputantes, æquum est, Patres, dare vos operam ut imperialis dignitatis, prout fas piumque est, ratio habeatur, neque negligere nos tanto jam tempore misere suspensos atque æstuantes inopia consilii. Quid enimvero? an non ab Ecclesia pœnitentiam dari poscentibus definitum est? nonne hoc olim ejus leges divinæ sanxerunt? non juxta eas quotidie quisque vestrum quoscunque opus est (plurimi autem offeruntur tales) præscribendis satisfactionibus curatis? an pejori conditione principes sunt? an illos unos Ecclesia ab universali sua id filios indulgentia exceptos exclusosque vult, nec legum omnibus latarum frui beneficio patitur? Respondete num ita sit; declarate, inquam, non esse apud vos pœnitentiæ locum, nec excipi a vobis resipiscentem qui pœnas sibi sceleri purgando injungi salutares petat: tum meæ partes erunt mihi consulere, et alibi quærere rem necessariam, cujus hic copia non suppetit. Aliæ aliis in locis ecclesiæ sunt: eas adibo, ab iis pœnitentiam petam et consequar. Exposui vobis sensus intimos animi mei: considerandum vobis relinquo, et cum ipso patriarcha consultandum, quid fieri conveniat. Non enim amplius patiar pro deposito me abjici. Jam, inquam, mihi plane decretum est aut accipere curationis modum a vobis aut alibi quærere. » Talia episcopis locuto imperatore, ac per hæc quasi prima

ἤθελον τὸν κρατοῦντα. Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ καθυπισχνοῦντο μόνον καὶ αὐτοῦ βασιλέως προσπέμψαντος αὐτοὶ τὰ μεγάλα συλλήψεσθαι.

β'. Ὅπως τὸν τοῦ Γαλησίου Ἰωσὴφ πρὸς τὸν πατριάρχην ἀπέστελλεν ὁ κρατῶν, ζητῶν λύσιν τοῦ ἀφορισμοῦ.

[P 175] Ὁ γοῦν βασιλεὺς καὶ ἄλλους μὲν καθ' ἕνα πλείστους ἀπέστειλεν ἀξιῶν τὸν ἱεράρχην λῦσαί οἱ τὴν ἀθυμίαν, ἑτοίμῳ ὄντι, ὡς ἐκεῖνος ὑπισχνεῖτο, τὸ κελευόμενον ἐκπληροῦν· τέλος δὲ καὶ τὸν τῆς μονῆς τοῦ Γαλησίου προϊστάμενον Ἰωσὴφ, ὃς δὴ καὶ Γαλησίου φανερώτερον ἐκαλεῖτο, ἄνδρα πνευματικὸν καὶ εἰς πατέρα τεταγμένον τῷ βασιλεῖ, ἀποστέλλων κατηντιβόλει δέχεσθαι τὴν πρεσβείαν καὶ συγκατανεύειν τῇ ἀξιώσει. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης πολλὰ μὲν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως ἱκετευόμενος, ὡς οὐκ ἄξιον λεγόντων οὕτως ἐπὶ τοσοῦτον τῷ ἐπιτιμίῳ συνίσχεσθαι, πολλὰ δὲ καὶ παρὰ τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου καὶ θείου ἀνδρὸς ἀξιούμενος ἐφ' ᾧ τὴν παιδείαν ἄλλως οἰκονομοίη τὸν δεσμὸν λύσας καὶ προστιμῴη τῷ βασιλεῖ τῶν εἰκότων, ὁ δὲ καὶ μᾶλλον ἠγρίαινε καὶ ἀμεταθέτως εἶχε τῆς γνώμης, ὡς καὶ τοῖς πρεσβεύουσιν ἐπιπλήττειν καὶ αὐτῷ δὴ τῷ Ἰωσὴφ γενναίως ἐπέχειν, τολμῶντι ὡς ὄφθεν τὰ τῆς βασιλέως ἀναδοχῆς παρὰ τὴν ἐκείνου θέλησιν. Λίρει δὲ καὶ λόγος παρὰ πολλοῖς ὡς καὶ ἐπιτιμήσειεν ἐφ' ᾧ μηδὲ πνευματικοὺς ἀναδέχοιτο· ὃ δὴ κἂν γεγονὸς ἢ ἐφυλάχθη ἢ καὶ παραβαθὲν ἐλύθη ἢ καὶ ἄλυτον ἔμεινε, κἂν μὴ γεγονὸς ἐφημίσθη, ὡς καὶ ὁ Ἰωσὴφ πατριαρχεύσας ὕστερον ἀπολογούμενος ὑπὲρ τούτου διισχυρίζετο, ὅμως πολὺς ἐντεῦθεν ἀνερράγη κλύδων τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἰσχυρὸν προτεινόντων τῶν Ἀρσενιατῶν κατ' ἐκείνου ἔγκλημα πατριαρχεύσαντος σχιζομένων.

γ'. Ὅπως λίβελλος κατηγορίας κατὰ τοῦ πατριάρχου ἐδόθη τῷ βασιλεῖ.

[P. 174] Τότε τοίνυν Βοηδρομιῶνος ἱσταμένου καὶ τῶν συνήθων νηστειῶν τελουμένων, ἑορτῆς ἀγομένης ἣν Ἀκάθιστον σύνηθες ὀνομάζειν, τῶν τις τοῦ κλήρου ἐν νοταρίοις τῷ πατριάρχῃ τελῶν μετὰ τὸν σφῶν πριμικήριον, ὃν καὶ Μεσίτην εἰώθασιν οἱ πολλοὶ σεμνύνοντες λέγειν, τοὐπίκλην Ἐψηφόπουλος, λίβελ-

velitatione auspicato prælium, illi ad singula quæ dicta fuerant dolore significato, declararunt, quæ severe ac dure patriarcha erga imperatorem ageret, sibi minime probari: ac propterea post multa invicem collata disceptataque paratos se ostenderunt ad offerendam Augusto pœnitenti reconciliationis viam. Non tamen tunc adhuc ulterius processerunt quam ut promitterent se intercessuros apud patriarcham quam efficacissime possent, suadentes ut pro se ipse de novo allegaret ad eum oratores supplices, quibus ad impetrandum quod rogarent ipsi se pro virili cooperaturos recipiebant.

2. *Ut præpositum Galesii Josephum ad patriarcham allegaverit imperator, petens absolutionem ab excommunicatione.*

Igitur imperator cum alios singillatim allegavit **256** plurimos, suppliciter orans patriarcham ut se cura mœstitiaque liberare dignaretur, offerens se paratum ad quidvis exsequendum quod juberet. Tandem et Josephum ad id misit monasterio Galesii præpositum, cœnobii quod regebat nomine quam suo ipsius vulgo notiorem, virum spiritualem et qui imperatori patris loco esset, quippe audiendis ejus confessionibus præfectus. Hunc ergo pro se supplicem allegans, obsecrare obtestarique patriarcham institit uti tandem inflexus induceret in animum non ampliusaspernari preces suas. Vehementer idipsum ab eodem episcopi contenderunt orantes, argumentis etiam adhibitis, et indignum videri contestantes principem tanto tempore isto quasi ergastulo diri anathematis constrictum detineri. Urgebat pro se quoque ardenter rem eamdem spiritualis Pater supplicis, ille, quem dixi, vir reverendus, demississimo deprecans suscepti sui nomine ut castigationem quam æquam judicasset præscriberet, et ea perfunctum miseratus anathematis vinculo solveret. Surdo hæc canebantur. Obduruit, quin etiam exasperatus efferatusque magis est audiens ista patriarcha. Adeoque inflexibiliter hæsit in proposito, ut etiam ea rogantes objurgaret, et ipsum Josephum acriter coerceret, eo scilicet nomine quasi in imperatorem absolvere ausus esset contra patriarchæ voluntatem. Fama certe increbuit per multos vulgata, prohibitum interdicto Josepho a patriarcha fuisse ne deinceps ipse confessiones, ut solebat, ejus privatas acciperet eumque absolveret: Quod interdictum, si vere contigit, an observatum sit, an id transgressus Josephus transgressionis istius venia impetrata restitutus in integrum fuerit, an postremo crimen istud contumaciæ contra interdictum et revera conciverit Josephus et inexplatum id manserit, in medio relinquam. Fama quippe illi priori contraria sparsa quoque est, asserens nunquam perlatum a patriarcha tale interdictum. Et hac defensione Josephus ipse, factus **257** postea patriarcha, utebatur, asseverantissime affirmans nequaquam id sibi prohibitum unquam a patriarcha, contradicentibus nihilominus et in asserto perseverantibus auctoribus oppositi rumoris, qui in satis magnam inde celebritatem abiit. Adeoque id unum et potissimum erat in criminibus, quæ Arseniani objectabant Josepho, ab eo schismate discissi.

3. *Ut libellus accusationis contra patriarcham datus sit imperatori.*

Tunc igitur sub initium Aprilis, solemnis jejunii tempore, dum festum ageretur quod Acathistum vulgo nominant, quidam ex clero Epsetopulus cognomento, in ordine notariorum patriarchæ inserviens, post ipsorum primicerium, quem Mesiten sive mediatorem plerique solent amplo nomine vocare, libellum a se digestum accusationibus plenum sponte imperatori tradidit, noctu post finem hym-

λον κατηγορημάτων πλήρη συνθέμενος ἀσμένῳ ἐγχειρίζει τῷ βασιλεῖ, νυκτὸς τότε οὔσης μετὰ τὴν τῆς ὑμνῳδίας ἐκπλήρωσιν. Ὁ δὲ τοὺς παρατυχόντας ἐκ τῶν τοῦ κλήρου συγκαλέσας ἅμα ἠρώτα εἰ καὶ αὐτοὶ συνοίδασι τῷ Ἐψητοπούλῳ τά οἱ πραχθέντα. Ὡς δ' οὐκ ἦν κατανεῦσαι ἀκούοντας πλὴν ἑνὸς ἢ καὶ δευτέρου, περί τε τῶν κεφαλαίων διεπυνθάνετο, καὶ ὁποίας εἴη τῆς ὑπολήψεως ὁ τὸν λίβελλον ἐγχειρίσας. Ὡς δ' ἐμαρτύρουν μὲν τῷ διδόντι τὰ μέτρια, περὶ δὲ τῶν κεφαλαίων ἀπελογοῦντο, ἀνάγκην τὸν εἰς τοιούτους ἀγῶνας ἀποδυσάμενον καὶ τοὺς συνειδότας ἔχειν ὁ βασιλεὺς εὐθὺς οἰηθείς, καὶ εἰς χεῖρας ἔχειν τὸν λέοντα, ἀπρίξ εἴχετο τῶν γραμμάτων καὶ καιρὸν ἐτίθει τῆς περὶ τούτων σκέψεως. Οἷς δὲ κεφαλαίοις ὁ λίβελλος συγκεκρότητο, τάδ' ἦσαν, ὡς εἰπεῖν καθ' ἕκαστον· πρῶτον τὸ ἐν ἀρχῇ τῆς ὀρθρινῆς ὑμνῳδίας τὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ψαλμὸν ἐγκύψαι, μόνῳ δὲ τῷ τρισαγίῳ καὶ τῷ ἐπ' αὐτῷ μνημοσύνῳ κελεῦσαι προσομιάζεσθαι· δεύτερον τὸ προσκεῖσθαι τοῖς τοῦ Σουλτὰν εὐμενῶς, ὡς καί σφιν ἐφεῖναι τῷ λουτρῷ τῆς ἐκκλησίας συχνάκις ἐλλούεσθαι, τιμίων χαρακτήρων σταυροῦ ἐκεῖσε τοῖς μαρμάροις ἐγκεχαραγμένων, Ἀγαρηνοῖς οὖσι καὶ ἀμυήτοις· τρίτον ὡς καὶ τοῖς υἱάσιν ἐκείνου τῷ ἰδίῳ μοναχῷ μεταδιδόναι τῶν ἁγιασμάτων κελεύσειεν, ἄδηλον ὂν εἰ τῷ θείῳ λουτρῷ ἐτελέσθησαν, καὶ τὸ ἐπὶ τούτοις, ὡς ὁ αὐτὸς Σουλτὰν σὺν τοῖς σατράπαις αὐτοῦ κατὰ τὸ ὀρθρινὸν τῆς λαμπρᾶς καὶ μεγάλης Κυριακῆς τῷ πατριάρχῃ λιτανεύοντι συνέλθοι τε καὶ συλλιτανεύσειε. Καὶ ἃ μὲν τῷ λιβέλλῳ διειλήφατο, ταῦτά τε καὶ τοιαῦθ' ἕτερα· τῷ μέντοι γε πατριάρχῃ τὸ παράπαν ἀγνοεῖν οὐκ ἦν, ὅμως δὲ Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέπων ἡσύχαζεν. Ὁ δέ γε βασιλεὺς τῶν γραμμάτων ἅπαξ ἐπειλημμένος τοὺς ἐπιδημοῦντας [P. 175] τῇ Κωνσταντίνου τῶν ἀρχιερέων ἐπισυνῆγε, καὶ δὴ προὔτεινε μὲν ἐκείνοις εἰς γνῶσιν τὰ γράμματα, ἐκοινοῦτο δὲ σφίσι τὴν σκέψιν ὅπως ποιοίη. Οὐ γὰρ ἦν ὑπερθέσθαι πρᾶγμα δοκοῦν συμβάλλεσθαι τῷ σκοπῷ, κἂν οὐκ ἐδόκει ἀποχρῶν πρὸς τὸ τὸν πατριάρχην δεδίξεσθαι. Ἐκεῖνος γὰρ καὶ μὴ πρὸς ἀπολογίαν ἔτι καλούμενος ἀπελογεῖτο, τὸ μὲν τοῦ ψαλμοῦ, ὡς αὐτὸς εἴη ὁ τάξας τοῦτο τὸ πρῶτον, ὡς τοῖς μοναχοῖς σύνηθες ὤν, κἀν τῇ ἐκκλησίᾳ τελεῖσθαι, καὶ αὐτὸς ἀθετοίη πάλιν ὡς αὐτάρκους δοκοῦντος τοῦ τρισαγίου σὺν τῷ μνημοσύνῳ εἰς εὐχῆς ἐκπλήρωσιν· καὶ δικαίως ἂν ἀπολογησόμενος εἰ καὶ τοῦτο τελοίη οὕτω τοῦ βασιλέως ἔχοντος, πῶς ἂν δικαίως ἐγκλοῖτο καθυφεὶς τοῦ παντός; τὸ δὲ τοὺς τοῦ Σουλτὰν ἐπὶ τῷ λουτρῷ λούεσθαι αὐτὸν μὲν μήτ' εἰδέναι μήτε κελεύειν. « Τέως δικαίως ἂν ἐκκλείοιντο πάντων ἐκεῖνοι τῶν λουτρῶν, οὐχ ἧττον ἢ τοῦ τῆς ἐκκλησίας, ὡς τῶν ἄλλων πρὸς τοῖς χαράγμασι τοῦ σταυροῦ καὶ εἰκόνων εὐμοιρούντων ἁγίων.

nodiæ. Imperator convocatis qui forte præsentes adfuerunt e clero, simul omnes interogabat ecquid consensu et conscientia ipsorum Epsetopulus id egisset. Cum autem nemo annueret audientium præter unum aut alterum, de capitulis percontabatur, simulque cujus esset existimationis qui libellum obtulerat. Ad ea clericis datori quidem libelli mediocre testimonium reddentibus, crimina vero excusantibus, opinatus statim fieri non posse quin haberet conscios qui tantum se in certamen daret cupide scriptum oblatum tenuit, occasionem inde sibi nasciturum augurans leonis, cujus tantam experiretur sævitiam, in potestate habendi. Mox diem præscripsit examini. Capitula libello comprehensa hæc ferme erant, primum, ex principio matutinæ **258** hymnodiæ psalmum pro imperatore recisum a patriarcha, jubente solo Trisagio et super eo commemoratione proœmium absolvi. Secundum, nimium se propensum et familiarem Sultani præbuisse, adeo ut ei et comitibus permiserit sæpius lavari in lavacro ecclesiæ, ubi sunt signa venerandæ crucis marmoribus insculpta, cum isti essent Agareni et Christi mysteriorum expertes. Tertium, quod filiis ejus communicari per suum monachum sacras Eucharistiæ reliquias jussisset, cum non constaret an sacro baptismo initiati fuissent. Præterea quo ipse sultan cum suis satrapis per matutinum splendidæ magnæque Dominicæ patriarchæ litanias celebranti adfuisset et simul Litanias recitasset. Hæc et id genus alia libello inerant. Porro patriarchæ haud usquequaque ignotum erat quid gereretur: tamen is totum Deo permittens quiescebat. At imperator admissa semel delatione scriptisque accusatoriis receptis, congregavit episcopos aliarum urbium qui tunc Constantinopoli sunt reperti, eisque ad notitiam scripta sibi tradita protulit, et ut communiter secum considerarent quid sibi esset faciendum petiit. Non enim erat cur differretur negotium quo dudum aspirabat viam pandens, etsi non videbatur sufficiens ad terrendum patriarcham. Ille quippe, utcunque nondum citatus ad pro se dicendum, respondebat objectis, ad primum quidem de psalmo, aiens se auctorem fuisse istius psalmi tali tempore cantandi, et cum antea solis a monachis id fieri consuevisset, primum se in Ecclesiæ usum induxisse. **259** Verum eumdem se id postea improbasse revocasseque, quod sufficere videretur Trisagium cum commemoratione ad orationis expletionem. Præterea si alia facti hujus defensio deesset, illa se uti justa potuisse quam suggereret præsens status imperatoris; qui quo jure queri posset exclusum se particula quadam ecclesiasticarum precum, postquam patienter et demisse acquievisset excommunicationi, qua omnium sacrorum participatione arceretur? Ad sultanis comites quod attineret, lotos eos ecclesiæ balneo nescire se, neque id jussisse. Cæterum si allegata ratio valeret, excludendos eos esse cunctis pariter urbis balneis, non minus quam illo quod ad ecclesiam pertineret, cum aliæ quoque thermæ, præterquam signis crucis insculptæ sint, sacris etiam imaginibus ornentur. Si autem id non obstat quominus iis, quantumvis veræ religionis expertibus, usus permittatur alio-

Εἰ δὲ τἄλλα σφίσιν ἀνεῖται καὶ ἀσεβέσιν οὖσιν, εἰς τί τοῦ τῆς ἐκκλησίας λουτρῶνος ἐκδιωχθήσονται; Τὸ δὲ τῷ Σουλτὰν καὶ τοῖς υἱέσιν ὡς Χριστιανοῖς προστφέρεσθαι ἀρχιερέως μὲν μαρτυροῦντος τοῦ Πισιδίας ἀνεύθυνον οἶμαι· εἰ δ' ἄλλως ἐλέγχοιντο ἔχοντες, ἐκείνου καὶ μόνου, ἀλλ' οὐκ ἐμὸν τὸ πλημμέλημα. » Ἀλλ' οὐχ ἱκανὰ ταῦτα τοῖς ἀμφὶ τὸν βασιλέα ἐδόκουν τὰς εὐθύνας ἐξελέσθαι τῷ πατριάρχῃ, ἀλλὰ σύνοδον ἤθελε συγκροτεῖν ἐξ ἁπάντων τῶν ἀρχιερέων, παρόντων ἐνταῦθα καὶ πατριαρχῶν δύο, τοῦ τε Ἀλεξανδρείας Νικολάου καὶ τοῦ Ἀντιοχείας Εὐθυμίου. Ὅθεν καὶ βασιλικαῖς συλλαβαῖς μετεστέλλετο τοὺς ἀρχιερεῖς πανταχόθεν, ὥστε παρωχηκυίας τῆς ἑορτῆς ἀνυπερθέτως ἅπαντας πάντας, μηδεμιᾶς προφάσεως ἀπυχρησούσης πρὸς παραίτησιν. Ἅμα γοῦν τελείῳ ἦρι συνήγοντο, καὶ τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην συναχθεῖσιν ἐπιμελέστερον ἐκινεῖτο.

δ'. Ὅπως καὶ ὅπου ἐζητοῦντο τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀρσένιον.

Τόπος δὲ τῆς αὐτῶν συνόδου ὁ βασιλικὸς Ἀλεξιακὸς τρίκλινος ἦν, ἵνα καὶ προὐκάθητο μὲν ὁ κρατῶν, συγκαθέζοντο δὲ καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὅσον ἐν ἀξιώμασιν ἦν, συνεδρίαζον [P. 176] δ' οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ πᾶν τὸ τῆς συγκλήτου παρίσταντο. Συνῆσαν δὲ καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν μονῶν οἱ προὔχοντες μυνήρεις συνάμα τοῖς σφῶν προεστῶσιν. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ τῆς πολιτείας ὅσον ἦν περιφανὲς καὶ δῆλον ἀπῆν. Καὶ ὁ μὲν κατηγορῶν

Εἰς μέσον παριὼν τὸν λίβελλον προὔτεινεν, ὁ δ' ἀνεγινώσκετο ἐπὶ πάντων. Καὶ ἐπεὶ ἐδόκει προκαλεῖσθαι καὶ τὸν πατριάρχην, πέμποντες τρεῖς μὲν τῶν ἀρχιερέων, τρεῖς δὲ τῶν κληρικῶν προσεκάλουν ἀπαντήσοντα πρὸς ἀπόλογον. Ὁ δ' ἀνένευε πάμπαν, καί γε κρίσιν μὲν μὴ παραιτεῖσθαι, τρόπον δὲ κρίσεως καὶ τόπον καὶ πρόσωπα φεύγειν ἔλεγε, καὶ δικαίως, ὡς οἴεσθαι· πατριάρχην μὲν γὰρ κρίνεσθαι παρόντος μὲν βασιλέως, παρόντων δὲ μεγιστάνων καὶ κοσμικῶν, καὶ ἐν ἀνακτόροις, καὶ ταῦτα καὶ βασιλέως οὕτως ἔχοντος καὶ εἰς ἄμυναν προειλημμένου, οὐκ ἄξιον οὐδὲ τῶν δικαίων εἶναι τὸ σύμπαν. Ταῦτα πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ πατριάρχου λέγοντος, γραφῇ ἐδίδοντο τὰ λεγόμενα, ὡς μή τι συκοφαντηθείη. Οἱ δ' ὑποστρέφοντες ἐδήλουν πάντα μετ' ἀσφαλείας τοῖς ἀποστείλασι, καὶ σύλλογος διελύετο. Τοῦτο δὶς εἶτα καὶ τρὶς γεγονὸς ἔκ τινων καιριακῶν διαλειμμάτων (ἔμελε γὰρ καὶ κανόνων ἐκείνοις τοιαῦτα πράττουσιν) οὐδὲν ἦν πλέον ἐκ τούτων ὅτι μὴ τὸν πατριάρχην παραιτεῖσθαι τὸν τρόπον τῆς κρίσεως, τοὺς δ' ἀντεπιστέλλειν ἐκείνῳ, ὡς ἐπιστημονάρχου τοῦ βασιλέως εἶναι δικαιουμένου ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασι, μὴ δίκαιον εἶναι μηδ' εὔλογον τὰ τοιαῦτα μέγιστ' ὄντα δίχα βασιλικῆς ἐπιστασίας κινεῖσθαι.

ε'. Ὅπως ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα ἀφίκοιτο καὶ ὅπως παρὰ μικρὸν παραλογισθείη.

Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτ' ἐπράττετο, ἐννοήσας ὁ πατριάρ-

rum lavacrorum, quid est cur repellantur ab ecclesiæ balneo? Denique cum sultano et ejus filiis tanquam cum Christianis egisse irreprehensibile videri, quoniam id auctore idoneo fecerit, episcopo videlicet Pisidiæ tales illos esse testante. Quod si jam ostendatur nequaquam ipsos fuisse Christianos, illi soli ascribenda, non mihi ejus facti culpa fuerit. Sed hæ defensiones imperatori non videbantur sufficientes ad purgandum patriarcham: verum decrevit congregare synodum omnium antistitum, cui interessent duo patriarchæ, Alexandrinus Nicolaus et Antiochenus Euthymius. Itaque regiis litteris convocavit undique præsules ut post festum sine mora convenirent, nullo prætextu ad recusationem **260** suffecturo. Pleno igitur vere convenerunt, et causa patriarchæ ventilari a congregatis est cœpta.

4. Quando et ubi quæsitum de patriarcha Arsenio sit.

Locus synodi regium Alexiacum triclinium fuit, ad id delectus ut præsidere posset imperator. Assidebant et aulæ magnates, ac quotquot in dignitatibus erant, simul cum episcopis. Aderat et senatus universus, et ex cunctis monasteriis præcipui monachorum cum suis quique præpositis; nec aberant clariores illustrioresque civium. Et accusator quidem in medium prodiens libellum obtulit. Is cunctis audientibus recitatus est. Tunc cum esset visum citari debere patriarcham, mittentes tres episcopos et tres clericos ipsum vocarunt ad

causam dicendam. Ille autem omnino venire renuit, cum diceret judicium quidem haud se recusare, modum autem et locum judicii personasque fugere, a qua exceptione juris species non aberat. Nam judicari patriarcham præsente imperatore, præsentibus optimalibus et sæcularibus personis, idque in palatio, præsertim imperatore sic constituto et palam occasionem vindictæ captante, indignum videbatur, et tota res inique comparata. Ea porro loquente patriarcha missis a synodo, excepta sunt scripto verba ejus, ne quid calumniæ interveniret. Inde qui missi fuerant redeuntes ad synodum cuncta ex fide retulerunt ad eos qui miserant, et cœtus solutus est. Idem iterum et tertio est factum, certis intervallis temporis interpositis: studebant enim qui hæc agebant, nihil omittere eorum quæ canones in eo genere præscribunt. Cæterum nihil aliud ex **261** iis missitationibus et responsis elici potuit nisi displicere patriarchæ judicii modum, et ob id comparere recusare. At quæ hoc erat Patrum responsum patriarchæ per remissos ad ipsum vocatores redditum, cum sit olim existimatum æquum imperatori tribui principem locum in cognitione rerum ecclesiasticarum, nec justum nec rationi consentaneum esse, quæ ex eo genere negotia nunc agitarentur, maximi utique momenti alibi aut aliter quam præsente ac præsidente principe moveri.

5. Ut patriarcha ad imperatorem accesserit; et ut parum abfuerit quin deciperetur.

Dum autem hæc ita gererentur, intelligens pa-

χης, ὃ καὶ ἀληθὲς ἦν, ὡς οὐδέν ἐστιν ἄλλο τὸ κινοῦν τοιαῦτα ἢ τὸ τοῦ κρατοῦντος πρὸς αὐτὸν ἀμυντικόν, ὥτε καὶ κινδυνεύοι καιρῷ τὸ κακὸν ἴᾶσθαι, τῇ τοῦ πατριάρχου καταδίκῃ τὸ πρὸς ἐκείνου ἀπεχθὲς καὶ ὀχλῶδες, ὥστε καὶ ἀπεσκευάσθαι ταῦτα βούλεσθαι, παριδὼν πᾶσαν μικροψυχίαν, ἵππου τε ἐπιβάς, μὴ πρότερον εἰωθὼς ἐξ οὗ τὴν Κωνσταντίνου κατέλαβε, καὶ βασιλεῖ πρόσεισιν. Ἡμέρα δ' ἦν καθ' [P. 177] ἣν ταῦτ' ἐπράττετο κυριώνυμος. Ὁ γοῦν βασιλεὺς καιρὸν ἐκεῖνον οἰηθεὶς ἐπιστῆναι ὃν καὶ ἐζήτει πάλαι, τὸν τῆς ἀνέσεως (ἔπειθε γὰρ ἐννοεῖν τοιαῦτ' ἐκεῖνον τό τ' ἐπιβῆναι ἵππου τὸν πατριάρχην καὶ παρὰ τὸ σύνηθες πρᾶξαι, τά τε κινούμενα ὡς ἐν χρῳ καταδίκης καὶ αὐτὸν γεγενῆσθαι), καὶ ὡς ἐκμειλίξασθαι παραγένοιτο, φιλοφρόνως ὑποδέχεται προσιόντα, καὶ πλεῖστον ὅσον ὁμιλεῖ τὰ χαρίεντα. Ὡς γοῦν καιρὸς τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἐπέστη καὶ ἤδη ἦν ὁ κρατῶν πρὸς τὸ τῷ ναῷ ἐπιστῆναι, πέμψας ἐκείνους τινα τῶν αὐτοῦ τοὺς ἐπὶ τῆς λειτουργίας κατησφαλίζετο, καὶ ἐκέλευεν ἅμα θεασαμένους αὐτὸν μήτε περιμένειν τὴν πρὸς τὰς ἁγίας εἰκόνας προσέλευσιν αὐτοῦ προσκυνήσοντος μήτ' ἄλλο τι περιεργοῦντας πράττειν, ἀλλ' εὐθὺς ἐκφωνεῖν μὲν τὸν διάκονον τὸ Εὐλόγησον, εὐλογεῖν δὲ τὸν Θεὸν μεγαλοφώνως τὸν ἱερέα κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ τῆς λειτουργίας ἀπάρχεσθαι. Τοῦτο δ' ἦν πάντως πρὸς ὃ ταῦτ' ἐκεῖνος παρεσκευάζετο, τὸ τὸν ἱεράρχην ἅμ' αὐτῷ ἐπ' ἐκκλησίας συναγαγεῖν, κἀντεῦθεν σιωπηλῶς τὴν τοῦ δεσμοῦ λύσιν πραγματευσάμενον ἔχειν. Καὶ δὴ ηὐτρέπιστο μὲν τὰ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὁ κλῆρος δ' ἅπας μετασκευασάμενος τοῖς εἰκόσι καραδοκοῦντες τὸν βασιλέα ὅσον οὔπω ἀφιξόμενον περιέμενον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ ἱεροῦ μανδύου τὸν πατριάρχην κατέχων, κατά τινα ποσὰ διαστήματα, ἅμα μὲν ἱστάμενος ὡμίλει, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἐπὶ τὸν ναὸν προσήγετο. Ὡς δέ ποτε τοῦ οὐδοῦ ἐπέβη καὶ ὁ διάκονος τὸ Εὐλόγησον ἐξεβόα καὶ εὐθὺς ἡ ἐκ τοῦ ἱερέως εὐλόγησις, ἐκσπᾶται τῷ παραδύξῳ ὁ πατριάρχης, καὶ τὸν δοῦλον συνεὶς αὐτίκα ἀντέσπα καὶ τῆς χειρὸς τοῦ κρατοῦντος ἐξώλισθε, καὶ, « Τί, λέγων, οὕτω δουλερῶς κλέπτεις τὴν εὐλογίαν, καὶ παραλογίζῃ τὸ Θεῖον ἄνθρωπος ὤν, οὐ δέον ὂν οὐδὲ συμφέρον; » Ἔτι δὲ καὶ, « Καλά γε ταῦτα, » πρωσονειδίζων, « καί γε βασιλεῖ ἐννόμως ἄρχειν προαιρουμένῳ πρέποντα, καὶ δυσφόρητα τοῖς ἄλλοις ἀκοῦσαι, ὥστε καὶ ἐπαινεῖν, » εὐθὺς ἀετὸς ἦν λιπὼν ἐκεῖνον καταιδεσθέντα καὶ ἀφιπτάμενος, καὶ διὰ τῆς σιδηρᾶς τοῦ τρικλίνου πύλης ὡς τάχος πεζῇ διαθέων, ἅ πο-

triarcha, quod verum erat, non esse aliam horum motuum causam quam iram in se imperatoris ultionem expetentis, in qua prosecutione periculum erat ne is malo aliud malum pro remedio apponeret, suo videlicet in patriarcham odio et rancori patriarchæ ipsius damnatione procuranda mederi aut potius obsequi satagens, speravit uno sui cum infenso imperatore congressu istud prævorti discrimen posse. Quare pusillanimitate posthabita equum inscendit, desuetus id facere jam ex quo Constantinopolim advenerat, et imperatorem adit. Dies qua hæc gesta sunt Dominica erat. Igitur imperator ratus optatam diu sibi remissionem anathematis ad se ultro deferri (suadebat hoc enim equitatio illa insolita patriarchæ adventusque inopinatus, et verisimilis conjectura, impulsum illum metu intentati judicii et periculo damnationis imminentis ad hunc conatum sui deliniendi), perhumaniter occurrit venienti, et eum benevole accedentem atque hilariter excipit, tum blandis perdiu sermonibus detinet. Ut ergo sacræ liturgiæ **262** tempus adfuit, imperator jam in procinctu adeundi templi misit certum e suis qui præmuniret, prout oportebat, sacrificii ministros, jubens eos, simul imperatorem ingredientem viderent, statim, non exspectato dum ille ad sacras imagines adoraturus accederet, nullaque omnino alia quacunque ex causa mora interposita, protinus inchoare functionem sacram, diacono versiculum *Benedic* pronuntiante, et Dei benedictionem solemnem sacerdote pariter proferente voce contenta. Ac consilium in his imperatoris hoc erat : se una simul cum patriarcha intra templum stante missæ sacrum rite peragi, tacita quædam futura ipsi videbatur sui a dudum injecto anathematis vinculo solutio. Atque ita compendio quodam opportunæ occasionis consecuturum se sperabat quod tanto jampridem circuitu captatum iverat. Succedebatque illi hactenus dolus egregie. Nam clerus universus prænmonitus, ut dixi, ad inchoandum missæ sacrificium proxime instructus omni convenienti apparatu et ornatu, exspectabat dum appareret adventans imperator. Qui astute ad quod intendebat sacram penulam comitantis secum patriarchæ tenebat manu incedens una, et per intervalla urbane interposita consistens, confabulansque plane familiariter, donec eum intra templum simul ingrediens induxit. Supergresso autem ipso limen, statim diaconus *Benedic* inclamavit; quam vocem secuta continuo est sacerdotis benedictio. Perculsus inopinato facto patriarcha, et dolum subito intelligens, proripuit se, ac manui tenentis imperatoris elapsus est : « Cur, inquiens, dolose furaris benedictionem, et decipere Deum conaris, homo cum sis? quod nec oportebat nec expedichat a te tentari. » Addidit præterea haud molliter exprobrans : « Pulchrane hæc putas et convenientia imperatori magnifice professo se juxta leges **263** imperare velle? quid homines dicent ubi audierint? an laudare ista, ad saltem vel tolerabilia censere poterunt? » Et his repente dictis avolavit instar aquilæ, pudore confusum imperatorem relinquens; ac per portam triclinii ferream, pedes quanta maxima posuit pernicitate currens, pervenit ad mare, ibique nave conscensa domum se retulit. At imperator plenus licet contumeliæ, ac tam probrosæ repulsæ sensu intimo doloreque æstuans, tamen magnanimitate simulata sacrificio perrexit attendere, quoad missa

δῶν εἶχεν ἐχώρει πρὸς θάλασσαν, καὶ νεὼς ἐπιβὰς κατελάμβανε τὰ οἰκεῖα. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ὑβριοπαθήσας οἷον καὶ αἰδεσθεὶς προσποιεῖται οὖν ὅμως τὸ μεγαλόψυχον. Καὶ ἐπεὶ τέλος τὴν ἱεραν λειτουργίαν ἐλάμβανεν, ἐξελθών, σταθεὶς ἐν τῷ Ἀλεξιακῷ τρικλίνῳ, τούς τε τῶν ἱεραρχῶν παρατυχόντας καὶ τοὺς τοῦ κλήρου μεταστειλάμενος, [P. 178] ἐπωνεκάλει τῷ πατριάρχῃ σκληρότητα, καὶ, « Ἴδετε, λέγων, ὅπως ἁμαθῶς οὕτω τῶν ἡμετέρων χειρῶν ἀπεδίδρασκε. Καὶ εἰ λυπήσων ἐφάνη, κατὰ τί γε καὶ παρ' ἡμᾶς ἀφῖκται; ἀλλ' ὡς ἔοικε, τοὺς ἐλέγχους διαφυγγάνειν πραγματευόμενος, ἔλαθεν ἑαυτὸν συνωθήσας μάλιστα πρὸς τὴν δίκην. Μὴ γοῦν ἐπὶ πλέον φευγοδικῶν κερδαινέτω, Ἀλλ' ἐπεὶ τὸ τρίτον ἐναπολέλειπται μήνυμα, συναχθέντων γενέσθω καὶ τοῦτο, καὶ εἰ μὲν ἀπαντήσει, κρινέσθω, εἰ δ' οὔν, Ἀλλ ἀὐμῖν γε μελήσει πῶς ἂν φυγοδικοῦντα μετελεύσεσθε. Τὸ δ' ἐμὸν ἀναθετέον Θεῷ ὅπως ἂν ὡς ἐκείνῳ βουλητὸν οἰκονομηθείη. » Ταῦτ' εἰπὼν καὶ προσθεὶς κατά τινα πρόληψιν κἀκεῖνα εὐμεθόδως, ὅτι καὶ τὸ τούτους πολλάκις ἀναφέροντας περὶ τῶν κατὰ τφᾶς ἐκκλησιῶν μὴ εἰσακούεσθαι αἰτίαν μίαν εἶναι τὴν τοῦ πατριάρχου πρὸς αὐτὸν ἀπέχθειαν, καὶ ὡς εἰ ἐκποδὼν τὸ σκάνδαλον γενηται, αὐτοὺς τὰ μεγάλα παρ' αὐτῷ δύνασθαι, καταπαύει τὸν λόγον.

Α ς'. Ὅπως συναχθέντων τῶν ἀρχιερέων τὸ τέλειον μήνυμα καὶ ἐπὶ τούνῳ ἡ ἀσόφασις γέγονεν.

Τῇς δὲ μετ' αὐτὴν ἡμέρας ἅμα συναχθέντων καὶ πάλιν μετὰ πολλὰ τὰ λαληθέντα καὶ τὴν τοῦ βασιλέως οἷον παραίτησιν, ὡς μηδὲ αὐτὸν θέλειν παρεῖναι, εἰ μή γε τῆς Ἐκκλησίας δεσμοὶ ἐξεχώρουν καὶ προσκατηνάγκαζον, καὶ τὸ λοιπὸν πέμπεται μήνυμα, ἀρχιερέων κἀν τούτῳ μεσολαβησάντων καὶ κληρικῶν. Ὡς δὲ καὶ αὖθις ὁ πατριάρχης ἀπεῖπε τὴν ἄφιξιν, προστιθεὶς ὡς « Τὸ δοκοῦν ὑμῖν ἀπόντος γενέσθω· οὐδὲ γὰρ ἀπαντήσαιμι κἂν ὅ τι γένοιτο, » τότε μετὰ τὴν πολλὴν σκέψιν οἱ ἱεράρχαι κανόσιν οἷον ἐπερείδεσθαι θέλοντες εἶχον μὲν καὶ τὸν τῆς φυγοδικίας κανόνα τῶν ἀποστόλων τὰ πολλὰ σφίσι πρὸς τὸ τὰ δοκοῦντα ἀποφαίνεσθαι συμβαλλόμενον, ὅμως δὲ γε ἐν ἀσφαλεῖ βουλόμενοι πράττειν, ἐπεὶ καὶ ἐπὶ πάσης ὡς εἰπεῖν τῆς πόλεως ταῦτ' ἔπραττον [P. 179] τοῦ βασιλέως οἰκονομοῦντος διὰ τὴν τῆς ἀπεχθείας ὑποτρέχουσαν ὑποψίαν, καὶ ἵνα μὴ καὶ αὖθις σχίζοιντο μαθόντες τὰ γεγονότα, παρίστων καὶ αὖθις ἐπὶ μέσου τὸν Ἐφηστόπουλον. Ὁ λίβελλος καθ' ἓν κεφάλαιον ὑπανεγινώσκετο, καὶ εἰ ἔχοι τοὺς μαρτυρήσοντας ἠρωτᾶτο. Ὁ δὲ γε, « Πραγμάτων φανερῶν, » εἶπεν, « οὐ τόνδε ἢ τόνδε ἀνάγκη εἶναι τὸν μάρτυρα, ἀλλ' ἅμα σύμπαντας, ὅτι καὶ πάντες συνοίδασι γε-

peracta regressus stansque in Alexiaco triclinio, apud eos quos ibi forte reperit episcopos, et alios ex clero quos vocaverat, questus est de patriarchæ duritia : « Videte, inquiens, quam inurbane nostris se manibus proripuerit. Si offensurus prodierat, quid attinebat etiam ad nos accedere ? Verum, ut apparet, effugere judicium moliens induit se magis, intricavitque illis ipsis quos declinare cupit laqueis quæstionis de ipso cœptæ ; quam censeo sine mora urgendam, nec committendum ut cavillationum, quibus eludere leges nititur, fructum optatum secure auferat, quæsitam impunitatem. Quoniam igitur tertia tantum citatio superest, ea, velim, congregatis statim vobis decernatur et fiat ; et si vadimonium citatus stiterit, continuo judicetur : sin minus, vestrum erit videre quid de contumaci recusatore judicii æquum sit statuere. Id equidem in vestro arbitrio relinquens, Deo permitto ut prout illi placuerit gubernetur. » Ea cum dixisset, illud præterea per quamdam utilem intento præoccupationem adjunxit, quod plerumque contingeret ipsos de negotiis **264** suarum ecclesiarum audiri postulantes non admitti, unam causam esse odium in se patriarchæ ; tolleretur istud modo scandalum : visuros eos statim quam multum apud se possint preces omnes et significationes voluntatis ipsorum. In ea verba loqui desiit.

B

C

D

veniendi synodo, si per vincula Ecclesiæ, quibus constringeretur, id minime liceret, tantem is, velut consensu coactus invitantium Patrum, ingressus asseverit. Ad ultimam inde, quæ sola supererat, patriarchæ citationem rite peragendam episcopi, ut antea, et ex clero aliqui missi sunt. Cum autem more solito patriarcha se venturum negasset, addidit : « Me utique absente, quod vobis videbitur, fiat : nunquam enim omnino, quidquid ad id moveatur, adducar ut illic me sistam. » Tunc post multam deliberationem et considerationem attentam Patres, maxime studentes inniti canonibus, reperiebant in primis accomodatum ad rem præsentem canonem apostolorum de recusatione judicii. Quanquam autem is sufficere ipsis videbatur ad sententiam jure ferendam, tamen quia in oculis universæ, ut sic dicam, civitatis, prout imperator ordinaverat, hæc gerebantur, per quam erat vulgatissima opinio ac notitia simultatis, qua is a patriarcha sibi vicissim infenso dissidebat, ne per eam causam infirmandi judicii tanquam ex odio ad imperatoris gratiam lati occasio quæpiam et ex ea prætextus schismatis nasceretur iis qui forte rem uti nunc gerebatur narrari postea audirent, statuerunt iterum in medio Epsetopulum ; et libellum sigillatim expensis capitulis relectus **265** est, et an testes haberet quibus confirmaret quæ accusabat, interrogatus est delator. Ille vero respondit rerum palam manifestarum hunc aut illum adduci testem non debere, sed simul universos, quod æque omnes conscii factorum a se allegatorum sint. Ut autem selecti quidam ex clero interrogati præsertim de sultane, utrum ille simul lita-

6. *Ut congregatis Patribus ultima citatio et post eam damnatio contigerit.*

Postridie congregatus rursum cœtus est. Ibi post multa varie dicta, postque aliquam imperatoris ad specimen modestiæ affectatam recusationem inter-

νομένοις. « Ὡς γοῦν ἐκλεγέντες τινὲς ἠρωτήθησαν τῶν τοῦ κλήρου, καὶ μᾶλλον περὶ τοῦ σουλτὰν, καὶ εἰ συλλιτανεύσας τῷ πατριάρχῃ συδκαθίσειεν ἀναγινωσκομένου τοῦ θεολογικοῦ λόγου κατὰ τὸ σύνηθες, εὐθὺς ὡμολόγουν οὕτω γενέσθαι, τὸν δὲ σουλτὰν εἰ Χριστιανός ἐστιν εἴτε καὶ μὴ μὴ εἰδέναι ἔφασκον, τέως δ' ἐκεῖνον τότε Χριστιανὸν νομίζειν ἄντικρυς. Οἱ γοῦν κρίνοντες τοῦτο μόνον λαμβάνειν ἤθελον τὸ συλλιτανεύσαντα καθεσθῆναι, τὸ δ' εἴτε Χριστιανὸς εἴτε καὶ μὴ, ὡυτοῖς ἔφασκον ζητητέον εἶναι, καὶ ἐπὶ τούτοις πολλοὶ παρήγοντο μαρτυρήσοντες τὸ σέβας ἐκείνῳ μὴ κατὰ Χριστιανοὺς εἶναι, οὐκ οἶδα δ' εἴτ' ἀληθὲς, εἴτε μὴν θεραπεύοντες τὸν κρατοῦνα. Τέως δέ γε, ὡς ὕστερον ἡμᾶς πυνθάνεσθαι τῶν τοιούτων τέλος λαβόντων, ὁ σουλτὰν ἀποστείλας πρὸς τὸν κρατοῦντα, ἐπεὶ παρὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν μεμαθήκει τὸν πατριάρχην ἐξελαθέντα, σὺν ἄλλοις οἷς ἐμήνυε, καὶ τοῦτο χαριέντως ἢ μᾶλλον καὶ βαθέως ἁπτόμενος προσεμήνυεν, ἀξιῶν στεῖλαί οἱ τῶν ἐκείνου διαφερόντως τὰ ἱερὰ περιάμματα, ἃ δὴ καὶ ἐγκόλπια ὁ κοινὸς ὀνομάζει λόγος, καὶ εἰ βούλοιτο, καὶ χοίρου ταριχευθέντα μηρὸν ὡς ὀρεγόμενος φάγοι. Καὶ τοῦτ' ἦν τότε τῷ βασιλεῖ περὶ τοῦ πατριάρχου ἔλεγχος ἄντικρυς, τῷ μὲν εἶναι τῶν θείων ἐκτυπωμάτων κροσκυνητὴν τὸ σέβας αὐτοῦ παριστῶντος, τῷ δὲ καὶ κρεῶν ὑείων ὀρέγεσθαι τὴν κατὰ Χριστιανοὺς πολιτείαν ἐμφαίνοντος. Τότε δὲ ὡς ἀτελέστου περὶ τοῦ σουλτὰν βουλευομένων ἐκείνων ἐδόκει κίνδυνος ἐξῆφθαι τῷ πατριάρχῃ. Ἦσαν δ' ἄλλοι οἳ καὶ γλαφυρώτερον ἐπιχείρουν δῆθεν προσεπιτιθέμενοι ταῖς κατηγορίαις, ὡς εἴπερ κἀκεῖνος εἰς Χριστιανοὺς ἀληθῶς ἐτέλει, τὸ γοῦν περὶ ἐλεῖνον Περσικὸν καλὸν ἦν ἐκτόπως τὸν πατριάρχην φυλάττεσθαι· μηδὲ γὰρ κἀκείνους πάντας Χριστιανοὺς εἶναι ἢ καὶ λογίζεσθαι. Ὡς γοῦν πρὸς τὸ τὰ δοκοῦντα ἀποφαίνεσθαι ἦσαν, οἱ μὲν πλείους, ἢ καὶ πάντες παρά τινας (ὁ Ποντοηρακλείας Θεόδωρος οὗτος ἦν, ὁ Εὐχαϊτῶν Ἀλέξιος, ὁ Βρύσεως Ἰωάννης, καὶ μετ' αὐτῶν ἄλλοι· ὁ γὰρ [P. 180] Μιτυλήνης Γρηγόριος τὰ πολλὰ τῷ πατριάρχῃ προσύχων, ἐπεὶ τὴν δίκην ἀπηρτημένην ἑώρα οἱ, νόσον σκηψάμενος ἀπῆν, ᾧ δὴ καὶ μετ' ἐμβριθείας ὁ κρατῶν ἐμὲ ὡς νοτάριον ἀποστέλλων ἢ ἀπαντᾶν ἢ διδόναι τὴν γνώμην ἐκέλευε, καὶ μόλις τὴν οἰκείαν γνώμην τῷ τε Λαρίσσης Θωμᾷ, τῷ Ναυπάκτου Ἰωάννῃ καὶ τῷ Ἀδριανουπόλεως Γερμανῷ προσανετίθετο), οἱ γοῦν παρὰ τοὺς εἰρημένους ἐκ τοῦ παραχρῆμα καθαίρεσιν τοῦ πατριάρχου κατεψηφίζοντο, πλὴν ὡς φυγοδικοῦντος τὸ πλέον· τὸ γαρ σουλτὰν εἴτε Χριστιανὸς ἐὶν εἴτε καὶ μὴ, ἐπ' ἀμφιβόλοις ἐτίθουν, ὁπόχρων δὲ πρὸς καταδίκην τῷ κα-

nias recitasset cum patriarcha, et dum legeretur divinus sermo de more, assedisset una, statim responderunt ita factum fuisse, sultan vero Christianus necne sit se nescire; ac tum quidem se putasse illum Christianum. Velle autem se aiebant, judices hoc solum pro testimonio accipere, simul orasse et assedisse sultanem : qualis autem fuerit, Christianus an paganus, quærendum ex se non esse. Præter hos ergo producti alii multi sunt qui testificarentur non esse illum religionis Christianæ cultorem. Quod utrum illi ex vero affirmarent an obsequentes imperatori fingerent, haud habeo compertum. Cognovimus tamen postea, perlato jam et exsecutioni mandato judicio, sultanem ubi audisset sua causa depositum patriarcham, misisse ad imperatorem (sive id joco sive serio aut quocunque demum consilio fecerit) qui cum rogarent ad se mittere ne gravaretur quædam ex suis sacris amuletis, quæ vulgaris sermo vocat encolpia, iconiculas videlicet gestari de collo pendentes ad sinum religionis causa solitas, et jussisse ut adderent se, si vellet imperator religionis suæ specimen capere, vel porci salitum femur avide comesturum. Quo testimonio plane **266** confirmabatur imperatori culpa in hoc vacare patriarcham, cum revera Christianum sultan se probaret tum exhibendo se sacrarum imaginum veneratorem, tum se gustare libenter carnes suillas declarando. Cæterum tunc cum in illis de patriarcha disquisitionibus quasi pro fundamento poneretur minime illum fuisse Christianis mysteriis initiatum, utique videbatur inde impendere periculum patriarchæ. Erant qui callidius et ad finem intentæ damnationis assequendum efficacius argumentarentur, allegantes parum ad summam criminis referre sultanis ipsius statum quoad religionem. Ut enim ille revera Christianus fuerit, certe a Persis ejus comitibus pariter et prosmicue simul cunctis admittendis cavere debuisse patriarcham, cum satis constaret nequaquam illos universos aut fuisse aut habitos esse Christianos. Ut autem ad dicendas sententias ventum est, plerique aut potius omnes præter quosdam (hi fuerunt Theodorus Heracleæ Ponti, Alexius Euchaitarum, Joannes Brysis, et cum his alii : nam Gregorius Mitylenes, patriarchæ multum deditus, ubi prospexit ei damnationem imminere, simulato morbo abfuit, ad quem impetu ardenti imperator me, pro eo quo tunc fungebar notarii munere, ire confestim jussit denuntiaturum ut omnino aut veniret aut sententiam suam mihi ad synodum relaturo ederet; ad quæ is ægre tandem responsum expediens, dixit se, quod Thomas Larissæ, Joannes Naupacti, Germanus Adrianopoleos episcopi censerent, etiam ipsum sentire, ac velle tribus ipsorum suffragiis suum quartum plane consentiens adjungi), exceptis, inquam, his quos modo nominavi, reliqui omnes præsentem exauctorationem patriarchæ concordibus calculis decreverunt, sed majori ex parte ob contumaciam **267** non sistendi se judicio : nam crimen de sultane longam nec necessariam aiebant poscere disquisitionem de religione ejus, qua defungi liceret, in ambiguo relinquendo Christianus necne fuerit, nitendo autem ad damnationem accusati eo quod et certo constaret et secundum leges sufficeret, recusatione videlicet comparendi ante legitimum tribunal, quo rite citatus fuerit.

τηγορουμένῳ τὸ τῆς φυγοδικίας καὶ μόνον ἐνόμιζον ἔγκλημα, ὡς ἐπ' ἐγκλήμασι τῷ φυγοδικοῦντι συμβαίνον. Οἱ δὲ καὶ σφίσιν ἀντέβαινον ἱκανῶς, ὡς εἰ μὲν ὡς κοινωνήσας ἀλλοσεβέσιν ὁ πατριάρχης εὐθύνοιτο, πρῶτον μέν, ἀλλ' ἄδηλον ὂν εἰ ἀσεβεῖς ἐκεῖνοι, τὸ ἔγκλημα συμβαίνειν ἐξασθενεῖν. Εἰ δὲ καὶ ταῖς ἀληθείαις ἔξω τῆς αὐλῆς τοῦ Χριστοῦ ὁ σουλτὰν, τὸν μὲν πατριάρχην καὶ οὕτως ἀνεύθυνον εἶναι, τοῦ παντὸς ἐπὶ τῷ μαρτυροῦντι κειμένου· ὁ δ' ἦν ὁ Πισσιδίας Μακάριος. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ συνευθύνεσθαι καὶ τοὺς ἄλλους τῷ πατριάρχῃ, Χριστιανούς γε ὄντας καὶ πρυσκεκληρωμένους τῷ θείῳ, καθ' ὁνδηποτοῦν εὑρισκομένους βαθμὸν, οἷς δὴ καὶ ὠφείλετο ἐξ ἀνάγκης ὑπομιμνήσκειν τῷ πατριάρχῃ καὶ ἀναστέλλειν τὴν ἐκεῖθεν βεβήλωσιν. Τὸ δὲ τούτους παραδραμόντας ἐπὶ μόνῳ τῷ πατριάρχῃ δίκην ἱστᾷν μὴ εἶναι δίκαιον τὸ παράπαν μηδ' ἐπιεικῶς εὔλογον. Ὁ δ' ὖν Πισσιδίας πρὸς τὸ ἀποδησόμενον ἀφορῶν (τὸ γὰρ ἔγκλημα μαρτύριον ἦν τοῦ καὶ τοῦτον τῇ καταδίκῃ συνυπάγεσθαι· οὐ γὰρ ἂν δύξαιεν πάντως τὸν πατριάρχην δικαίως καταδεκάζειν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸν εὐθύνοιεν) ἐφ' ἡσυχίαν καθήμενος ἦν. Τόσον δ' ἐκείνοις ἔμελε τούτου ὥστε οὐδὲ τὸ πρῶτον συνεκαλέσαντο μαθεῖν ἐξ ἐκείνου τὰ περὶ τοῦ σουλτὰν. Τέως δ' ὅμως οὐκ ἦν αὐτὸν δέχεσθαι τοὺς δι' αὐτὸν ἐπεναγκόντας τὴν τῆς δίκης ψῆφον τῷ πατριάρχῃ. Ὁ δὴ καὶ συνέβη, ἐξορισθέντος ἅμα τῷ καθαιρεθῆναι, ἢ μᾶλλον καὶ ἐρήμην ἁλῶναι, κἀκείνου. Ὡς δὲ πολλῶν τότε κατατεινομένων λόγων τέλος καὶ οὗτοι συνῆλθον τοῖς ἄλλοις ἑκόντες ἄκοντες, κυροῦται ἡ ψῆφος καὶ ὁ πατριάρχης ἐπὶ καθαιρέσει καταδικάζεται. Λύσαν δ' αἰψηρὰν ἀγορὴν, ποιητικῶς φάναι, τῶν βασιλέων εὐφημηθέντων κατὰ τὸ σύνηθες. Ἦλήν καὶ δύο τάττονται παρὰ [P. 181] τῶν ἱεραρχῶν ἱεράρχαι ἀπελθόντες τὰ παρὰ τῆς συνόδου πραχθέντα σημῆναι τῷ καταδίκῳ.

ζ'. Ὅπως ἀπελθόντες τρεῖς ἀρχιερεῖς ἐξ ἀποστολῆς τῶν ἄλλων τῷ πατριάρχῃ τὰ τῆς καθαιρέσεως παρεδήλωσαν.

Ὀψίας γοῦν δείλης πρὸς ἐκεῖνον ἀπηντηκότες, παρόντος καὶ τοῦ κλήρου παντὸς, ἐδήλουν τε τὴν ἀπόφασιν καὶ ὡς ἐξελθεῖν ἑτοιμασθείη διεκελεύοντο. Ὁ δὲ πρῶτον μὲν εὐχαριστήσας Θεῷ ἕτοιμον ἑαυτὸν παχεῖχεν ἀπέρχεσθαι, ὅπη καὶ βούλοιντο. Ἔπειτα δὲ καὶ πρὸς τὸν κλῆρον στραφείς· « Τὰ μὲν κατ' ἐμὲ ὅπως συνέβη παραχωροῦντος Θεοῦ, οἴδατε, τέκνα· δεῖ δ' ὅμως εὐπειθεῖν τῷ θείῳ θελήματι, κἂν ὅπως οἰκονομοίη τὰ καθ' ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν οὖν ποιμένες ταχθέντες κρίμασιν οἷς οἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ καλέσαν, εἰ καὶ ἀναξίους, ἡμᾶς, ὅπως κατὰ

His, quatenus in ambiguo relinquebant crimen de sultano, obsistebant alii satis verisimili ratione, contendentes plane purgatum de eo videri debere patriarcham. Nam eum quidem quo pacto æquum sit damnari, quia profanos in rerum sacrarum communionem admiserit, si profanos istos quos admisit fuisse non constet? Et utcunque se res habuerit, idoneum eos pro Christianis habendi patriarcha habuerit auctorem Macarium episcopum Pisidiæ, penes quem in solidum ejus, si qua est, acti culpa resideat? præterea non patriarcha solus eo nomine damnandus venerit, sed et alii multi qui simul tunc cum eo in templo fuere, non Christiani solum, sed etiam clero ascripti, quorum singulos pro ratione gradus cujusque stringebat sua pars officii ad excludendos adytis profanos et non communicandum in mystica functione cum non initiatis. Quis enim possit dubitare quin saltem ii debuerint admonere patriarcham, et cum non fecerint, quin ejus, si quod est, piaculi contagionem in se traxerint, ob quam et ipsi sint pœnæ obnoxii? Præteritis porro tot aliis participibus culpæ, in uno puniendo severitatem hærere patriarcha neque æquum neque tolerabile omnino videri posse. Hæc videns Pisidiæ antistes, et vim præjudicii ad se quoque in eamdem cum patriarcha damnationem involvendum pertinentis secum reputans, tacitus **268** scelebat. Nocuit illi nimius favor Patrum. Nam ut ei parcerent, abstinuerant ab eo juridice interrogando tum cum disceptaretur patriarchæ circa sultanem factum, cujus ipse pars fuerat. Nunc serum erat illum vocare, manifesto utique præjudicio damnatum. Nec poterat locum amplius habere qualiscunque ipsius defensio, jam prolatis multorum sententiis in eos qui cum profanis communicassent, quæ suffragia nihilo minus Pisidiensem quam ipsum patriarcham affligebant. Itaque damnato patriarcha, aut potius indicta causa propter neglectum vadimonium deposito, Pisidiensis quoque in exsilium pulsus est. Post multa in ista concertatione ultro citroque allegata, tandem et hi volentes nolentes cum aliis convenerunt, et concordi jam synodi judicio depositio patriarchæ sancita est. Solverunt autem, ut poetice dicam, subitum conventum, et acclamationibus in honorem imperantium editis de more, prætereaque duobus præsulibus electis qui nomine synodi exauctorationem patriarchæ denuntiarent suam, finis impositus negotio est.

7. *Ut missi a synodo ad patriarcham duo episcopi suam ei damnationem significaverunt.*

Inde sub vesperam conveniunt patriarcham ii quos diximus ad id a synodo electos, et clero præsente universo, postquam suam illi depositionem juridice declararunt, eadem ipsum auctoritate jusserunt expedire sese ac comparare ad proximum discessum. At ille gratiis primum Deo actis, promptum paratumque se exhibuit ad eundum quo vellent. Tum ad clerum conversus, « Res, inquit, uti se meæ habeant Deo permittente, nostis, filii: oportet tamen acquiescere divinæ voluntati, et boni consulere quidquid de nobis Providentia decrevit. Nos cum fuissemus pastores præfecti judiciis notis Spiritui sancto, qui vocavit nos quamvis indignos, **269** tamen prout potuimus gregem pavimus et vos Ec-

τὸ δυνατὸν ἡμῖν ἑτοιμάναμεν καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς διεξ- A
ήγομεν, οὐ καλῶς μὲν ἴσως, ἱκανῶς δὲ κατὰ τὴν
ἡμετέραν δύναμιν, οἴδατε· τί τὰ δήλα καὶ λέγω;
ὅμως πολλοὺς μὲν ἴσως καὶ ἐλυπήσαμεν, παρὰ πολ-
λῶν δὲ καὶ ἐλυπήθημεν, συνδιαφέροντες ἀλλήλοις
τὰς παρ' ἀλλήλων ἀπεχθείας. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς
Ἐκκλησίας σπλάγχνα. ὡς καὶ βαρυνομένων ἡμῶν
ὡς πατέρων ὑμᾶς ὡς τέκνα ἀνέχεσθαι, καὶ ἀπεχθα-
νομένων τινῶν ὑμᾶς αὖθις ἀλογοῦντας τῆς ἀπεχθείας
ὡς μέλη γνήσια περιέπειν τοὺς ἀπεχθανομένους.
Νῦν οὖν καιρὸς ἀλλήλοις ἀφεῖναι τὰ ὀφειλήματα.
Καὶ δὴ τὸ μὲν ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐκπληρῶ, καὶ συγχωρῶ
πᾶσι, καὶ ὅπη τῷ Θεῷ βουλητὸν προθύμως ἀπέρ-
χομαι. Ὑμεῖς δὲ ἀλλὰ τὰ τῶν σκευῶν τὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας, καὶ ὅσα ἐν πέπλοις τιμίοις καὶ λειψάνοις
ἁγίων καὶ βίβλοις, ἀπελθόντες [P. 182] καὶ καθ' ἓν B
ἰδόντες καὶ ἀναψηλαφήσαντες παραδέξασθε, μὴ καί
τις ἱερουσυλίας ἡμᾶς γράψηται. Καὶ τὸ λοιπὸν χαί-
ρετε ἐν Κυρίῳ, τέκνα, καὶ σώζεσθε. Ἡμῖν δὲ ὁ
ἐπενδύτης καὶ τὸ πυξίον καὶ τρία τῶν νομισμάτων,
ἃ δὴ καὶ τῷ πατριάρχῃ προσβαίνοντες εὐχόμεν
κατὰ κανόνα τῶν μοναχῶν, καὶ ταῦτα ἰδίοις κόποις
τοῖς ἐκ μετεγγραφῆς ψαλτῆρος κτηθέντα πάλιν λα-
βόντες ἔξιμεν. » Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα πρὸς τὸν
κλῆρον εἰπών, ὥστε καὶ ἐκ τοῦ σχοδὸν ἀπελθεῖν τι-
νας ἐπὶ τῇ τῶν ἁγίων παραλήψει, ὧν καὶ αὐτὸς ἦν,
στραφεὶς πρὸς τοὺς πεμφθέντας, « Ἀδελφοί, » εἶπεν,
« ἰδοὺ ἡτοιμάσθην, καὶ οὐ ταραχθήσομαι, κἂν ὅ τι καὶ
ἐπ' ἐμοὶ βούλοισθε. Τὸ οὖν ὑμέτερον, ὡς φατὲ, κατ-
επράχθη Πραττέτω καὶ τὸ λεῖπον ὁ Βασιλεὺς, καὶ
ὅπου ἰτέον ἡμῖν ἐξ αὐτῆς κελευέτω, ἢ μᾶλλον πεμ-
πέτω καὶ τοὺς ἀπάξοντας. Οὐδὲ γὰρ ἐρίσομεν τὸ πα-
ράπαν, κἂν ξίφος προσετοιμάζοι κἂν θάνατον. »
Ταῦτ' εἰπὼν ἀπέπεμπε μετ' εἰρήνης πάντας, αὐτὸς
δὲ τοῖς ὅλοις ἐξαμελήσας ἐκάθητο, τὸ ἀπὸ τοῦ κρα-
τοῦντος ἀναμένων πρόσταγμα.

η'. Ὅπως πέμψας ὁ βασιλεὺς ἐξάγει τοῦ πα-
τριαρχείου τὸν πατριάρχην, καὶ τὰ τότε συμ-
αάντα.

Νὺξ ἦν, περί που τὰ τελευταῖα Πυανεψιῶνος, ὅτε
καὶ πρὸς τὸ αἰθριώτερον καθίσταται ὁ ἀὴρ τῶν ἀπὸ
τοῦ χειμῶνος ἀπαλλαγεὶς δυσχερῶν, τὸ πολὺ τῆς
νοτίδος ἀποβαλών. Καὶ δὴ τὴν πρώτην φυλακὴν τῆν
νυκτὸς ἐκείνης οἱ τοῦ βασιλέως πέμπονται ἐφ' ᾧπερ
τὸν καταδικασθέντα καταγαγόντες ἀπαγαγεῖν ὅπου
καὶ προσετάχθησαν. Ὡς γοῦν αὐτίκα κατήγετο, ἐπι-
βὰς τοῦ μεγίστου ναοῦ, στὰς πρὸς ταῖς μεγίσταις
πύλαις, ἀφωσίου τῷ Δεσπότᾳ Χριστῷ τὰ εὐχαριστή-
ρια προσκυνῶν τε καὶ συνταττόμενος. Ὡς δ' ἔμελλε
διὰ τῆς κατ' ἀνατολὰς πύλης ἐξέρχεσθαι ἐφ' ᾧ κατα-
λαβεῖν τὸ ἐν τῇ Βαρβάρᾳ κελλύδριον τοῦ θαυμα-
τουργοῦ Νικολάου, ὃ δὴ καὶ συνίστατο τότε πρὸς τῇ

clesiamque gubernavimus, forsitan non bene, ve-
rumtamen, quantum virium facultatisque nostræ
tenuitas tulit, fideliter. Testes vos habemus omnium:
quid attinet nota proloqui? Inter hæc fieri potest
ut nos molestiam multis facessiverimus, uti et vicis-
sim perpessi sumus molestias plurimorum. Ignoscа-
mus condonemusque nobis invicem mutuas offen-
siones in visceribus ecclesiasticæ charitatis. Nam
inter nos comparatæ necessitudinis poscit officium,
ut et nos patres libenter feramus quæ gravia per-
peti a filiis contingit, et vos filii quod a paterna
gubernatione minus gratum interdum accipit tole-
retis; itemque quæ forte a fratribus offensiones
exsistunt, non mutuis ulcisci odiis, sed ut membra
ejusdem corporis vera illos ipsos graves vobis et
infestos amplectamini. Tempus nunc est dimittendi
invicem debita. Equidem, quæ in hoc meæ partes
sunt, quam plenissime possum exsequor, indulgens
condonansque cunctis cuncta; et quo Deo placi-
tum est, alacris pergo. Vos ite, censum facite ec- D
clesiæ vasorum; et quidquid velorum cæteræque
pretiosæ vestis, quidquid sanctarum reliquiarum
et librorum ecclesiasticæ habent capsæ, recognos-
cite, probate, numerate, accipite, ne quis deinde
nos sacrilegæ rapinæ possit accusare. De cætero
gaudete in Domino, filii, et salvete. Nos palliolo,
pugillaribus et tribus nummis, mercede operæ li-
brariæ describendo psalterio locatæ, quæ omnia
juxta monasticam regulam prius possedimus quam
patriarchales ædes ingrederemur, ut propriis re-
sumptis, eximus. » Hæc et alia ejusmodi quædam
effatus ad clerum, et tanquam mox discessurus pro-
perarejussis quibusdam e præsentibus, quorum ego
unus fui, ad sacrum, **270** ut dixerat, supellectilem
numerato recipiendam, conversus ad missos a syno-
do: « Fratres, inquit, en paratus sum, et non turbabor,
C quidquid de me volueritis. Quod vestrarum, ut dici-
tis, erat partium, fecistis. Faciat et imperator quod
reliquum est, et quo eundum nobis sit extemplo
præscribat, aut potius qui eo deducant mittat; non
enim resistemus, aut quidquam omnino recusabi-
mus, sive is gladium sive mortem etiam paret. »
His dictis dimisit in pace omnes. Ipse placide om-
nium securus ascelit, ab imperatore mandatum
exspectans.

8. *Ut mittens imperator eduxerit patriarchali domo patriarcham; et quæ hunc contigerint.*

Mox erat circiter extrema Maii mensis, cum in
serenitatem exhilaratus aer ex hiberno rigore et
humoris per vernos tepores exuberantis parte
D magna resoluta, liquido liberius cœlo ridet, quando
circa prima vigiliam adfuerunt quos imperator
miserat ad condemnatum abducendum quo jussi
erant. Is cum abduceretur, superatis gradibus tem-
pli maximi stans ad portam majorem gratias egit
venerabundus Christo Domino, adorans et ut in
digressu valedicens. Mox cum exiturus esset per
obversam orienti portam, ut ad cellulam in Bar-
bara sitam mirifici Nicolai se conferret (ea tunc
domuncula mari admota, et ad Oxeensis monaste-
rii jus dominiumque pertinens, ideo parata fuerat
obiter excipiendo Arsenio, quod ei sedem exsilii
apud Oxeam, opportunitatem quamdam loci secu-

θαλάσσῃ καὶ ὡς μετόχιον τῇ Ὀξείᾳ ἡρμόζετο (ἐκεῖ γὰρ προχείρως κατεδικάζετο ἀπελθεῖν, καὶ τοῦτο κατ' οἰκονομίαν οἶμαι Θεοῦ, ὅτι καὶ τὸ ῥάκο ἐκείνους ἐν τῇ Ὀξείᾳ πρώτως ὑπέδυ τὸν μοναχὸν μεταμφιεννύμενος) — ὡς τοίνυν πρὸς τῇ ἐξόδῳ τῆς ἐκκλησίας ἦν, [P. 183] αἰθρίας ἐς τότε οὔσης κατ' οὐρανὸν ἐξαίφνης νέφος σκοτόεν ἐπλήρου τὸ πᾶν, καὶ ῥαγδαῖος σύναμα χαλάζῃ κατυφέρετο ὄμβρος, χρῆμά τε ἐξαίσιον ἀστραπῶν τὸν ἀέρα πυρεκβολοῦν ἐξέκαιε, καὶ κτύποι βροντῶν συνεχεῖς τὰ τῶν ἀκουόντων συνετάρασσον ὦτα. Κἀκεῖνος ἐν τόσοις δεινοῖς τοῖς ἀπάγουσιν εἵλκετο, ἕως καὶ ἐς τὴν μονὴν κατηντήκεσαν. Ἐκεῖσε γοῦν διαγαγόντος τὴν ἡμέραν, τῇ ἐπιγενομένῃ νυκτὶ νηΐ ἁλιάδι ἐνθέμενοι περιώριζον ἀνὰ τὴν Προικόννησον, τῷ ἐκεῖσε μονυδρίῳ τῷ ἄνω τῆς ἐγχωρίως λεγομένης Σούδας κειμένῳ ἐγκατακλείσαντες, τάξαντες καὶ ὀπτῆρας ἐκ τῶν βασιλικῶν, ὡς μὴ θεῷτο τοῖς βουλομένοις.

θ'. Ὅπως οἱ τῆς ἀνατολῆς πατριάρχαι, ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, περὶ τὴν καθαίρεσιν τοῦ πατριάρχου διετέθησαν.

Οὕτω μὲν οὖν τὰ κατ' ἐκεῖνον διαταξάμενοι, ἐπεὶ καὶ τοὺς πατριάρχας ἐπ' ἐκείνῳ γνωμοδοτεῖν τῶν ἀναγκαίων ἐνόμιζον, ἀξιουμένων ἐκείνων ὁ μὲν Ἀντιοχείας Εὐθύμιος ὡρμημένος καὶ πάλαι εἰς τὴν κατ' ἐκείνου ἀπέχθειαν ὡς μὴ παρ' ἐκείνου εἰς κοινωνίαν δεχόμενος, αἰτίαν φέρων, εἰ ἀληθῆ ἄδηλον ὄν, ὅμως δὲ φέρων ἐκ φήμης ὡς συγκοινωνοίη κατά τι τοῖς Ἀρμενίοις, τότε διὰ ταῦτα καὶ προσαπεδέχετο τὸ ἐκποδὼν ἐκεῖνον γενέσθαι καὶ συνήνει γνωμοδοτῶν. Ὁ δ' Ἀλεξανδρείας Νικόλαος τοσούτου συναινεῖν ἐδέησεν ὥστε καὶ καθάπαξ τῶν καταψηφισαμένων ἐσχίζοτο, καὶ ἔμεινεν ἕως τέλους ἐν τούτῳ, μηδὲν μεταλλάξας τῶν ἐγνωσμένων.

ι'. Ὅπως ἤθελεν ὁ πατριάρχης ἐπὶ τῆς τιμῆς ὢν ἀναχαλεῖσθαι ὡς ἀρχιερέα τὸν Σάρδεων.

Τῶν δ' ἀρχιερέων, πλὴν τῶν προτέρων ἐκείνων, Μανουήλ τε τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Σάρδεων Ἀνδρονίκου, [P. 184] οὐδεὶς ἄλλος ἦν ὁ σχιζόμενος. Τὸν Ἀνδρόνικον, ὡς καὶ κατὰ μοναχοὺς ἀποκαρείη, φθάσαντες εἴπομεν. Ὃν καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ πατριαρχίας Ἀρσένιος, εὖ εἰδὼς ὡς δι' ἐκεῖνον τὸ πρῶτον ἐξορισθέντα ὑπέδυ τὰ μοναχῶν ἐξεπίτηδες, ἤθελεν ἀνορθοῦν ἀποθέμενον εὐθέως τὰ ῥάκη. Ἀλλ' οὐκ ἐξεγένετό οἱ εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ἱεράρχας συμπείθειν. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος τότε τῷ πατριάρχῃ κατ' ἰδίαν κοινολογησάμενος εὗρεν, εἰ μόνον θελήσοι καὶ ἡ σύνοδος, κατανεύοντα, ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ἔγνω πείρᾳ διδόναι τὸ πρᾶγμα. Καὶ δὴ κατὰ μίαν τῶν συνοδικῶν ἡμερῶν, συνεγνωκότος καὶ τοῦ πατριάρχου, μανδύαν τε ἀρχιερατικὸν πε-

tus, imperator decreverat, id quod equidem non sine numine factum arbitror, dum animo reputo sacram monachi vestem ac professionem primum **271** ab Arsenio susceptam apud Oxeam), cum inquam, in eo esset ut templo egrederetur et sudum purumque cœlum esset, fœda repente nubes tetra cuncta caligine complevit, vehemensque simul imber mista grandine decidit, fulguribus horrendis late aerem incendentibus. Per has ille aerumnas ab abducentibus trahebatur, quoad in illam, de qua dixi, domunculam pervenerunt; ubi cum diem posterum transegissent, nocte insecuta navi Arsenium piscatoriæ imponentes, deportatum ultra Proconnesum incluserunt mansiunculæ illic sitæ supra locum, quem vulgo incolæ Sudam vocant, appositis custodibus et satellitio imperatoris, ne adiri exsul a quibusvis invisere volentibus posset.

9. *Ut Orientales patriarchæ Alexandrinus et Antiochenus circa patriarchæ depositionem affecti fuerint.*

Horum in hunc modum contra patriarcham Arsenium actorum magni referre, quin imo necessarium esse, qui egerant putabant, ut cæteri patriarchæ auctores fierent concordibus in ea suffragiis laudis. Cum igitur illi ut id annuerent rogarentur, Antiochenus quidem Euthymius facile assensus est: erat enim haud obscure jam olim Arsenio infensus, quod ab ipso in communionem non reciperetur. Causa ferebatur (haud equidem definierim an vera, sed hanc tamen vulgus sermone celebrabat) quod Antiochenus communicasset quadam in re cum Armeniis. Quare idem occasione ultionis cupido arrepta exauctorationem adversarii libenter amplexus est, et sua illam sententiæ auctoritate adjuncta confirmavit. At Alexandrinus Nicolaus tantum abfuit a comprobando facto, ut semel ea causa illos qui Arsenium damnaverant a sua communione abscissos **272** nunquam amplius admiserit, neque eorum quæ tali occasione decreverat mutare quidquam ad finem usque voluerit.

10. *Ut Arsenius in patriarchæ dignitate adhuc constitutus restituere in integrum voluerit episcopum Sardensem.*

Episcopum vero, præter priores illos Manuelem Thessalonicensem et Andronicum Sardensem, nullus alius schisma faciebat. Andronicum detonsum in monachum superius diximus. Hunc Arsenius, postquam restitutus patriarchali throno fuit, sciens sua causa expulsum, ut exsilium lucrifaceret, monasticam vestem induisse, reponere in statum pristinum voluit sed non valuit aliorum in id antistitum elicere consensum. Res in hunc transacta modum est. Egit secreto Andronicus cum Arsenio iterum patriarcha, et ex eo intellexit per ipsum non stare quominus continuo deposito monachico centone episcopales iterum infulas sumeret: addi modo ad suam curaret Patrum quoque ac synodi voluntatem. His Andronicus cognitis experiri negotium decrevit; et quadam die, qua congregati antistites erant cum patriarcha rei conscio, episcopalem humeris mandyam, capiti cidarim imponit, et sic ad fores sedens postulat admitti. Nuntiatur Patribus quis, quo ornatu, quid peteret. Displicuit plerisque ausum esse injussu monachum episcopalem resumere ornatum. Ergo hominem consensu rejecerunt; et cum aliquis quamdam ejus epistolam protulisset, cui seipsum

ριβάλλεται καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἱερὰν ἐπιτίθεται κίδαριν, καὶ καθεσθεὶς ἔξω καιρὸν ἐζήτει συνελθεῖν τῇ συνόδῳ τῷ πατριάρχῃ συνεδρευούσῃ. Ὡς δ' ἠγγέλλετο τῇ συνόδῳ τὰ περὶ τούτου περιμένοντος καὶ ἀρχιερατικῶς ἐστολίσθαι ἐμάνθανον, δεινὰ ἐποίουν καὶ οὐκ ἤθελον δέχεσθαι. Ὡς δέ τις ἐκείνων καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐνεφάνιζε τὴν ἐκείνου, ἐν ᾗ ἐπέγραφεν ἑαυτὸν οἰκείαις χερσὶν Ἀθανάσιον, αὐτίκα τῷ μὲν πατριάρχῃ τὴν τοῦ βοηθεῖν ὁρμὴν ἠμβλύσθαι καὶ τὸ ὑπὲρ ἐκείνου θερμὸν ἐψύχθαι συνέβαινε, τῷ δ' ἀνακοπέντι καθυφεῖναι τῆς πείρας καὶ ἀπραγμόνως ἐντεῦτεν διάγειν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρότερον· τότε δὲ πολλοὶ τῶν τε μοναχῶν καὶ τῆς λαώδους μοίρας ἀποσχισθέντες κατ' αὐτοὺς συνελέγοντο, « Μὴ ἅψῃ μηδὲ θίγῃ τὸ παράπαν, » λέγοντες, « ὃς ἂν συναινοίη τῇ καθαιρέσει τοῦ πατριάρχου ἢ μὴν κοινωνοίη τοῖς συναινοῦσιν. » Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐκ ἦν τὴν Ἐκκλησίαν ἀποίμαντον διαμένειν, τοῖς μὲν ἀρχιερεῦσιν ἐφῆκε ψηφίζεσθαι τὸν σφίσι δοκοῦντα, αὐτὸς δὲ βαθύ τι συνορῶν, καὶ ἀναστέλλειν θέλων τὰ σχίσματα, σύναξίν τε κοινὴν παραγγέλλει, καὶ πάντων ἐν ταυτῷ συλλεγέντων ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς αὐτοῦ κέλλης, ὃ δὴ καὶ σιδηροῖς τοῦτο μὲν ὀρθίοις, τοῦτο δ' ἐγκαρσίοις περιεδρυφακτοῦτο τοῖς κάμαξι, λόγων ἥπτετο πρὸς αὐτοὺς τοιῶνδε.

ια'. Δημηγορία τοῦ βασιλέως περὶ τῶν σχιζομένων.

[P. 185] « Ἐγὼ νομίζω, ὦ τῆς ἐμῆς βασιλείας ὑπήκοοι, μηδένα τῶν ἁπάντων ὑμῶν ἐπὶ τοσοῦτον ἥκειν φρενοβλαβείας ὥστε μὴ ἑαυτῷ δύνασθαι χρῆσθαι συμβούλῳ, ἀλλὰ τῷ πέλας. Εἰ γὰρ καὶ ἡ παρὰ τῶν ἄλλων βουλὴ συλλαμβάνειν τὰ πλεῖστα πέφυκε τοῖς βουλευομένοις (ταύτῃ γὰρ καὶ συμβουλὴ λέγεται εἰς ταυτὸ συναγομένων ἀμφοῖν τῶν βουλῶν), ἀλλ' ἀναγκαῖον τοῦτο ἐφ' ὅσοις ἐπ' ἀμφιβόλῳ κεῖται τὸ βουλευόμενον, ὡς ἀμφοτέρωθεν λογισμοὺς ἰσορρόπους κινεῖσθαι, κἂν ὁποίας τις ἅψηται. Ὑφ' ὅσοις δὲ ἑτεροῤῥέπῃ τὰ τῆς δόξης, ὡς ἐντεῦθεν μὲν μετὰ τοῦ καλοῦ καὶ τὸ πάγιον ἀναφαίνεσθαι, ἐκεῖθεν δὲ δῆλον εἶναι τὸ βλάπτον, ἑκατὸν ὄντως καὶ ἀλυσιτελὲς λογισμῶν συντρόφων ὑπερορῶντα ἀλλοτρίοις χρῆσθαι, οἷς ἔνι μὲν ἀβουλία, ἔνι δ' ὄρεξις πρὸς τούτοις καὶ τὸ ξένον ἀεί ποτ' ἀνάλγητον, ὡς παντὸς τοῦ οἰκείου πεφυκότος πιέζειν. Δεῖ τοίνυν γε καὶ ὑμᾶς τοῖς ἐφ' ἑαυτῶν λογισμοῖς προηγουμένως χρῆσθαι, καὶ οὕτω δοκιμάζειν τοὺς ἔξωθεν. Ὃς δὲ τῶν οἰκείων ὑπερφρονῶν ἑαυτὸν τοῖς ἔξωθεν λογιζομένοις παρέχει ὡς εἴ τι ἂν φέροιεν ἐκεῖνοι προσέξων, ὁ τοιοῦτος ὁμολογῶν ἴστω ὡς ἄφρων ἐστὶ τὸ καθ' αὑτόν. Ἄφρονος δὲ πάντως τὸ μήτ' ἀφ' ἑαυτοῦ συνιέναι, καὶ τὸ κἂί τις καὶ τῶν ἔξωθεν λέγοι, μὴ διακρίνειν εἰδέναι τὸ κρεῖττόν τε καὶ τὸ χεῖρον· καὶ λοιπὸν οὐδὲ τῆς θυραίας ἐκείνῳ συμβουλῆς ὄφελος. Τὰ οὖν ξυμπεσόντα οἴδατε πάντως, καὶ οὐδὲν ἐξ ἡμῶν τῶν γενομένων κέκρυπται· ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ᾠκονομεῖτο ἡ ἐφ' ἑκάστῳ ὑμῶν ἐνταυθοῖ συνδρομὴ, οὕτω

manu propria Athanasium inscripserat, contigit patriarchæ quoque ipsi juvandi ejus hebetari impetum et studii erga eum refrigescere ardorem, ipsum vero perculsum infelici successu ad quietem vitæ, quam frustra excutere 273 tentaverat, constantius deinceps amplectendam domitum repulsa convertere animum. Sed hæc prius evenerant. Tunc autem multi monachi et laici e plebe, abscindentes sese acommunione eorum qui damnaverant Arsenium, seorsim convenerunt, et vulgare carmen aversantium usum commerciumque profanorum adhibendum sibi nunc ad excludendos a se reliquos sanxerunt: « Ne tractes, » dicentes, » ne tangas, ne omnino ad ullam consuetudinis partem admittas ullum eorum qui vel patriarchæ exauctorationem probaverint vel probantibus communicaverint. » Cæterum imperator intelligens non posse relinqui Ecclesiam sine pastore, electionem patriarchæ liberis antistitum suffragiis permisit. Ipse altius reputans perniciem schismatum, si ruere qui errare cœperint sinantur, concione omnis generis hominum vocata, e fenestra cubiculi clathrata ferro, rectas transversis decussatim nectentibus virgis invicem quæ in cratis formam implexis, hunc ferme in modum disserere orsus est.

11. *Oratio imperatoris de schismate avulsis.*

« Equidem existimo, o meo imperio subjecti, neminem omnium vestrum eo stultitiæ processisse, ut non suo ipsius, sed alterius solum uti possit consilio. Etsi enim aliorum sententiam exquirere ac cum sua conferre deliberantes solent, unde Græcum consilio nomen ortum est, ut συμβουλὴ diceretur quasi sententiarum in unum collatio duarum, tamen id tantum locum habet in rebus quarum in ambigno pendet judicium, paribus utrimque argumentis aiendi negandique incertum eligendi arbitrium librantibus. Ubi autem haud dubiis in lancem alteram momentis 274 fas et æquum vergit, adeo ut hinc quidem manifeste honestum et tutum appareat quod proponitur, illinc quod ostenditur evidenter noxium cernatur, tum enimvero vanum inconsultumque sit quempiam innato intimoque naturæ ac menti propriæ sensu abdicato alienis uti consiliis, quibus inest quidem imprudentia, inest et cupiditas, præteresque prurigo novitatis et quædam malesuada dulcedo inexpertorum, inquieto conjuncta tædio solitarum et quotidianarum rerum. Faciendum igitur vobis est ut ante omnia vestris ipsorum mentibus ac judiciis auctoribus utamini, et ad horum examen vocetis. quæ vobis aliunde suggeruntur. Nam qui suis ipsius ratiocinationibus rejectis, aliunde oblatis advertit animum et inhæret obnoxie, is sane habendus pro fatente se stultum et judicii expertem. Stulti quippe ac judicio destituti omnino est nihil ex se intelligere, sed quidquid aliunde offertur cæca credulitate recipere, melius id sit an pejus nihil discernendo. Tali autem non video quid prosit suggestum ab alio consilium. Quæ nuper contigerunt scitis

τοῦ ἡμετέρου κελεύσαντος κράτους. Τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλοτε ξυνέβη. Πλὴν τὸ ἐπὶ ταῖς αἰτίαις διαλλάττον ἀμφισβητεῖν παρέζει τισί. Τότε μὲν οὖν ἐθελίμου παραιτουμένου τοῦ ἐπὶ τῆς πατριαρχίας ὄντος ἄλλος ἀντικαθίστατο· νῦν δὲ καὶ ἐπὶ κεφαλαίοις καθαιρεθέντος, ὡς οἴδατε, ἄλλον ἐγκαταστῆναι τὸ εἰκὸς δίδωσιν. Ὃ γοῦν ἐκ τοῦ παρελθόντος ἐσφάλη, τοῦτο πρὸς τὸ μέλλον βέλτιστον προοικονομεῖν. Τότε τοίνυν τινὲς τῶν τῆς ὀχλιώδους μοίρας καὶ ἀπαιδεύτων οἷς ἡ ταραχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀσμένισις, παρεισδυόμενοι ταῖς τῶν ἀνθρώπων οἰκίαις πορισμὲν εἶχον ἐντεῦθεν τὸ σχίσμα. [P. 186] Κἂν μετῆμεν ἐκείνους, εἰ μήτε τὸ βραχὺ τοῦ καιροῦ ἐκείνοις τε τῆς ἀταξίας καὶ ἡμῖν τῆς ἐπεξελεύσεως ἐμποδὼν ὡρμημένοις ἔστη. Τοιοῦτόν τι καὶ τὰ τῶν ὑποπτεύσται γίνεσθαι· οὐ γὰρ ἀπύλωλεν ἡ ἀταξία, ὥς τινας ἐπειλημμένους αἰτίας πάλιν ἀνασοβεῖν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ σχίζειν πειρᾶσθαι. Τὸ γοῦν ἐκείνους ζητεῖν, φύσιν ἔχοντας ἄντικρυς ἐξ ἐθισμοῦ συνεχοῦς ταῖς γωνίαις ἐπηλυγάζεσθαι καὶ κρυφηδὸν τὸ αὐτῶν πράττειν ἔργον, ἄλλως δὲ γε καὶ περιττόν· τοῖς δ' ὑπαγομένοις οὕτως ἀβούλως τοῖς ἐκείνων ὁαρισμοῖς προστιμᾷν τῶν χειρίστων οὐ κατανήσομεν. Εἰς τί γὰρ καὶ τις σκανδαλισθείη; ὅτι μεταλλάττεταί τι τῆς δόξης αὐτῷ; Ἀλλ' οὐδὲν τῶν ἡμετέρων παραβέβασται, μὴ δή τι καὶ παραβαθείη τὸ σύνολον. Ἀλλ' ὅτι τοῦ συνήθους ἐξέστραπται; Ἀλλ' οὐδὲν ἔχοι ἂν τις εἰπεῖν, κἂν πολλὰ κάμοι. Ἀλλ' ὅτι ὑπὸ ποιμένα τελοῦντες, ἐκείνου παρακινηθέντος αἰτίας ἱκαναῖς, ἄλλου τὸ παράπαν οὐκ εὐμοιρήσετε; Ἀλλὰ μὴν καὶ εὔμοι ρήσετε καὶ κρειττόνως ὑπ' ἐκείνῳ διάξετε ποιμαινόμενοι. Τίνι γὰρ ἀπ' ἐκείνου τῶν πάντων εὖ ἐξεγένετο πράξειν καὶ τὰ τῆς ἡμετέρας εὐμενείας ἔξειν, ἢν που ἀβουλήτοις καὶ περιπέσοι; διὰ τί; καὶ πάντως οὐς νῦν εἰς ταύτην ὑμᾶς συνῆξα σκοπῶν ὅπως ἂν αὐτὸς τοῦ ἡμετέρου κράτους κατηγοροίην· Ἀλλὰ τὴν αἰτίαν λέγω, καὶ οὐκ ἐπικρύπτομαι, τοῦ μή τι τυγχάνειν τῶν προσηκόντων ἐκ βασιλικῆς νεύσεως τὸν ἐλέους χρῄζοντα. Οὔτε γὰρ ἐκείνῳ τὰ πρὸς ἡμᾶς εὔοδα, κωλυούσης τῆς ἀπεχθείας, οὔθ' ἡμῖν μὴ παρ' ἐκείνου ἀξιουμένοις τὰ τῆς εὐμενείας ἀνυστὰ πρὸς τὸν χρῄζοντα, ὅπου γε καὶ εἰ ἠξίου, οὐκ ἂν ἐτύγχανε τῶν δεόντων, καὶ, τί γὰρ δεῖ ἐπικρύπτειν; οὐχ ἡμῶν πρὸς τὸ εὖ πράττειν ἀποπεφυκότων, Ἀλλ' ἐκείνου μὴ οἰκονομοῦντος τῇ ἀξιώσει τὸ εὔχαρι. Τίκτεσθαι γὰρ χάριν χάριτι μεμαθήκαμεν, καὶ οὐκ ἦν αὐξάνειν τὸν

omnes : nihil eorum quemquam vestrum latet. Ideirco huc concurristis, vocante ac jubente me. Quod factum modo est, contigerat et alias. Verum similium eventuum duorum diversæ causæ ambiguitatem objicere quibusdam possent. Tunc quidem ei qui voluntarie dignitatem patriarchalem abdicaverat, subrogatus est successor : nunc cum ob crimina depositi, ut scitis, locum alteri tribuere oporteat par et æquum est præcavere, ne quod priore illa simili occasione perperam actum est, iterum hoc tempore attentetur. Tunc **275** quidam et turbulento genere indoctorum hominum, quos delectat Ecclesiæ tumultus, insinuantes se domibus fructum inde ipsis optatum schisma retulerunt. Describerem informaremque plenius quinam illi fuerunt, nisi quam mihi præscripsi brevitas, illos honore mentionis nostræ, nos labore de iis fuse dicendi, licet ad id promptos inclinatosque prohiberet. Iteranda nunc fore quæ tunc acta sint, prona prudensque suspicio est : non enim perversitas extincta est funditus. Facile, inquam, est quosdam arripientes occasionem nocendi, conturbare iterum et Dei Ecclesiam scindere conari. Quid hoc genus hominum spectet, quid venentur et captent isti, ex usu assiduo quasi naturam habentes delitescendi in angulis et suum opus clanculum actitandi, supervacaneum sit dicere : illud non cunctabore facere, quod puto necessarium, increpare videlicet pro rei pernicie aeriter stoliditatem inconsultam illorum qui abduci se sinunt susurrationibus istorum. Quid est enim cur quis hinc scandalizetur? an quod immutatum ipsi quidquam sit de Christiano quod tenebat dogmate? Verum nec hactenus quidquam e sacræ doctrinæ placitis motum est, ac ne quidquam in posterum moveatur, et vota facimus et operam pro virili dabimus. Quid igitur? An quia verti aliquid contigit eorum quibus insueveramus? At id quidem ne interdum accidit vitari nulla contentione possit; quare vanum sit hac de re queri. An denique quod pastorem vobis præpositum sortiti, eo deinde justis et necessariis amoto causis, desperatis fieri posse ut alium unquam æque commodum nanciscamini? Atqui ne dubitate : nanciscemini etiam commodiorem, a quo indulgentius curemini, sub quo felicius vivatis. Nam ab isto quidem ejecto cui uni tandem vestrum **276** omnium juvari unquam et beneficio affici contigit? quem etiam dolens indignansque recolo fructum nostræ in vos pronæ ac paratæ in necessitatibus quæ inciderant liberalitatis intervertisse. Pœnitens hoc, inquam, et me reprehendens reputo : quin idcirco vos huc convocavi, ut me ipse accusarem apud vos benignitatis rarius ac parcius exercitæ. Simul tamen clare dicam ejus errati causam, nec dissimulabo amplius impedimento fuisse patriarcham ne qui ex vobis egerent a nostra liberalitate quo opus habebant consequerentur. Etenim cum nec ille ventitaret ad nos, prohibente odio quo a nobis immaniter abhorret, nec nos ad illum accedere possemus, quippe qui sciremus haud admissum iri, nulla restabat nobis via cognoscendi legitimo et consueto Patris communis indicio necessitates pauperum, iisque providendi. Quanquam (fatebor enim) neque si maxime indicaret ille rogaretque, idoneus intervenirel deprecator nobis ad misericordiam flectendis aut quidquam impetraret, non quod natura duri simus et a dando aversi, sed quod in summa illa dignitate ingratissimum erga nos se præbens, indignum se reddiderit, cui gratificari tanti duceremus. Gratia quippe, ut sæpe dici audivimus, gignit gra-

ἔρωτα γεννηθέντα. μὴ ἐπιγεννηθέντος καὶ τοῦ ἀντέ- A ρωτος, Τάχα ἂν μυθολόγον με οἰηθείητε. Ἀλλὰ τὸ τοῦ μύθου ὡς ἀληθείᾳ προσπαίζων ἐπαινετόν. Εἴρηταί γὰρ καί τις τῶν ἔξω ἐρημίας γοῦνα τὴν αὐθάδειαν τῷ γὰρ αὐθάδει οὐδεὶς προσέξοι προσβάλλων, κἀντεῦθεν ἐρημωθέντι τῶν ἄλλων καθ' αὑτὸν αὐτὸν διάγειν ξυμβαίνει. Τί γοῦν τὸ εἰσέπειτα ; Εἰδήσετε πάντως καὶ εὐμενείας ὑμῖν προσβαλλούσας ἀκτῖνας, τοῦ ποιμένος κινοῦντος τὴν ἡμετέραν γνώμην ὑπερτάτοις μεσιτείας τρόποις. Μόνον μή τις ἐνδῷ πρὸς τὸ χεῖρον, μηδέ τις τὸ καθ' αὑτὸν σκοπῶν [P. 187] καὶ μόνον ἐν οὐ παικτοῖς παιζέτω, μηδ' οὐκ ἐπὶ ἀνυστοῖς σπουδαζέτω. Τὰ γὰρ καθ' ἕκαστον ὀλισθήματα ἐμπιπλᾶσι πραγμάτων τὰς πόλεις, καὶ ἑνὸς ἁμαρτάνοντος πολλοὶ τῶν κακῶν ἀπηύρων. Φεύγετε τοίνυν τὰς παρασυνάξεις, καὶ τοῖς σχίσμασιν ἀπεχθάνεσθε. Παλλοὶ σακκοφόροι ταῖς οἰκίαις ὑμῶν παρεισδύσονται, οὐχ ὅπως ὑμῖν εὖ γένηται προθυμούμενοι, ἀλλ' ὅπως ἂν αὐτοῖς παρ' ὑμῶν πορισθείη τὰ κατὰ χρείας σκοποῦντες. Εἶτα κατηγορήσουσι μὲν βασιλέων, καινὰ δὲ τοῖς παλαιοῖς μίξαντες μὴ καλῶς ἔχειν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐποίσουσι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς τάχα πλανᾶσθαι τὴν διόρθωσιν (οὕτω γὰρ B ἐκεῖνοί ἴσως ἂν καὶ λέξιαν διαβάλλεντες) ἀποκαραδοκοῦντας. Τί γοῦν ποιητέον ὑμῖν ἐστί ; Τὸ μὲν μεταδιδόναι καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ὄντων οὐ φθόνος· πραττέω τις ὡς βούλεται τοῦτο. Τὸ δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν καθυπάγεσθαι καὶ σὺν ἐκείνοις πλανᾶσθαι οὔ μοι δοκεῖ οὔτ' ἐμοὶ ἀνεκτὸν οὔθ' ὑμῖν ἀσφαλές, Διὸ προσθάνει τῆς τιμωρίας ἡ ἀπειλή, μή πως ἐπὶ τῶν ἔργων γεγονώς τις πτθὼν εἴσεται. Ἀνάγκη γὰρ τοῖς ὀλίγοις συνδιαστρέφεσθαι τοὺς πολλούς· καὶ τοὐντεῦθεν τίς οὕτω νυστάζων ὡς μὴ ζητεῖν φτῆσαι τὴν ῥύμην ; ἐγὼ μὲν οὖν διακελεύομαι καὶ ἀνδρὶ καὶ γυναικί, καὶ πρεσβύτῃ καὶ νέῳ, ἀστικῷ τε αὖ καὶ ἀγροίκῳ, δοκιμάζειν πρῶτον τοὺς πλησιάζοντας, καὶ οὕτω χρῆσθαι. Τὸ γὰρ νοσοῦν ἐκ τῶν ὑγιαινόντων ἔχει τὰς βοηθείας· εἰ δ' αὐτοὶ τὰς γνώμας νοσοῖεν, τί ἂν τοῖς ἄλλοις παράσχοιεν ἀγαθόν ; ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνων ὁ καιρὸς ἴσως δείξει· ὑμῖν δὲ τὴν ἐκείνων κακίαν ἀπομοργνυμένοις καὶ τοῦ ὀρθοῦ ἐκκλίνουσιν οὐ συνοίσει. Κἂν ἐκεῖνοι διαδιδράσκοιεν, ὑμῖν τὸ ἔγκλημα περιστήσεται. Μέγα μὲν ἔρῶν οἶδα, ὅμως δὲ καὶ ὑμῖν δοκοῦν, ὅτι τὸ τοῦ σχίσματος ἔγκλημα ἐν ἴσῳ καὶ ἀπιστίας σεθήσεται, καὶ ὁ ἐγκληθεὶς ἐπὶ τούτῳ κολάσεις ὑφέξει καθοσιώ-

nec potest amor natus adolescere, quin paribus assurgat incrementis alius post priorem genitus, mutuus amor, Anteros, vocatus. Hæc me loquentem parum aberit quin fabulatorem opinemini. Cæterum fabula, ut in scopum veritatis recta collineans non raro utilis et laudabilis habetur. Non male quidam externorum dixit solitudini finitimam superbiam esse, idcirco quod superbum nemo curat, nemo adit, unde necesse fit eum semotum a consuetudine hominum et solitariam vitam degere. Quid autem in posterum ? Aio et confirmo vobis : mutationem in melius magnam experiemini. Pervenient ad vos benigni radii nobis innatæ beneficentiæ, nulla jam intercepti nube patriarchalis offensionis : 277 quin imo grato nobis in locum retrusi et implacabilis istius successuro pastore, commoditates apud nos vestras decentibus illam personam efficacibus intercessionibus procurante, large in vos effundi sentietis bona quæ desideratis omnis generis. Tantum ne quis vestrum agi se in transversum sinat ; nec sua unius spectans commoda ludat in rebus quæ ludum non admittunt, aut ea quæ perfici non possunt serio conetur. Nam singulorum perperam offendentium civium lapsus universas tricis implent turbisque civitates, natura rerum ita ferente ut ex uno peccante pœna in multos propagatur. Fugite igitur conventicula, aversamini schismata. Multi saccis induti domos in vestras se insinuant, non ut vobis prosint, sed ut sibi eblandiantur aut quomodo conficiant ex vobis quæ cupiunt, quibus indigent. Inde imperatorem quidem accusabunt : tum nova veteribus miscentes, haud bene habere res Ecclesiæ subinferent, et propterea videlicet largiter erratum in viis correctionis incundis, nullo inter ecclesiasticos idoneo reperto emendandis iis quibus respublica pessum iret. Sic enim illi forsitan garrient, criminantes eos qui sapienter cunctantur circumspicientes omnia, et in occasiones imminent opportune procurandæ publicæ salutis. Quid igitur agendum vobis est ? Quin e vestra copia largiamini quibus videbitur, nulla invidia est. Faciat in eo genere quisque ut volet. Abduci autem persuasionibus istorum, et cum errantibus vos pariter errare, nec probarim equidem nec patiar ; non enim est tolerabile, ac ne vobis quidem expedit. Propterea præcedit ecce ultionem comminatio, ne quis sero sapiat, ubi deprehensus quæ meruit patietur. Cum enim necessario ex tolerata pravitate paucorum multi pervertantur, quis tam dormitans custodiendæ reipublicæ præpositus non rationes ineat et conatum adhibeat, quo, si possit, sistat impetum ruentis in præceps 278 multitudinis incautæ ? Ego igitur diserte denuntians præcipio viro civis et mulieri, seni juxta juvenique, urbano pariter et rustico, ut exploret prius quales sint qui ad se accedunt, tum si bonos reperit, utatur. Nam æger a sanis juvetur : si autem animo, laborantem mente corrupti adierint, quid ex iis exspectare boni queat ? sed istorum quidem nequitiam dies forsitan deleget. Vobis autem eorum malitiam imitantibus et a recto declinantibus, vere ac clare prædico, non abibit stulta facilitas impune. Ac illi forte pœnam fuga lucrifacient : vos deprehendemini ; hærebit in vobis luendum crimen. Magnum scio esse quod edico comminans, sed tamen tale quod vobis attente considerantibus æquum confido visum iri, schismatis crimen pari cum apostasia pœna multandum. Et qui convictus ejus fuerit, debita sacrilegæ defectioni supplicia perferet. Vos ergo circumspecto rerum presentium statu, quid

σεως. Ὑμεῖς γοῦν οἴδατε ὅπως ἔξετε πρὸς τὰ παρόντα, ὡς ἢ τῷ ἡσυχάζειν ἐπ' ἀγαθοῖς ἐσόμενοι, ἢ τῷ τοιαῦτα ζητεῖν μηδὲν ὅλως ὑμῖν προσήκοντα τιμωρηθησόμενοι. »

ιβ'. Ὅπως ψηφίζεται ὁ τῆς Ἀδριανοῦ Γερμανὸς εἰς τὸ πατριαρχεῖον, καὶ ὁποῖος οὗτος.

Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς τούτοις τε καὶ ἄλλοις τοιούτοις τὰς προαναφωνήσεις δοὺς τῷ λαῷ, ἀπολύει ἐπ' οἴκων πορεύεσθαι τῶν οἰκείων [P. 188] ἕκαστον· οἱ ἀρχιερεῖς δὲ τὸ ἐνδύσιμον λαβόντες ψηφίζεσθαι τὸν δοκοῦντα σφίσιν ἐπὶ τῇ μεγίστῃ προστασίᾳ τὸν ἐπιτήδειον, ἐν ταυτῷ συνίασι πάντες κατὰ τὸ ἱερὸν καὶ μέγα τῶν Βλαχερνῶν τέμενος, καὶ ἄλλον ἄλλου προβαλλομένου τέλος ἐφ' ἑνὶ πάντες συμφωνοῦσι, τῷ Ἀδριανουπόλεως Γερμανῷ, ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ τὸν τρόπον καὶ ἱεραῖς διεξαγωγαῖς πρέποντι, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐκ βασιλέως ἐκ παλαιοῦ πλουτοῦντι διάθεσιν. Ὧν γὰρ ὁ ἀνὴρ ταῖς ἀληθείαις φιλόκαλος μὲν καὶ φιλολόγος ἐς ἄκρον, καλὸν δ' ἅπαν εἰδὼς ὅ ἂν καὶ εἰς τὰ πράγματα χρησιμεύοι, μὴ μόνον εἰς ἀρετὴν, ἐν προτιμήσει πολλάκις τῶν ἐπαίνων ἐτίθει τὸν μετ' ἐντρεχείας καὶ τὸ ἐς ψυχὴν ἀσφαλὲς ἔχοντα τοῦ ὅλως ἀρετῇ συζῶντος γυμνῇ, εἰ κατὰ βίον καὶ μὴ ἐπ' ἐρημίας διάγοι. Ὅθεν λόγιος μὲν οὐκ ἦν, λογίοις δὲ μετ' αἰδοῦς καὶ τοῦ πρέποντος προσεφέρετο, καὶ λόγου ἀκούων ἠγάπα, καὶ φίλος ἦν ἐς τὰ μάλιστα τῶν τοιούτων, ὡς καὶ αὐτὸς τοῦ καλοῦ μετέχοι ὡς ἄριστα. Ἀρετῆς δὲ μετῆν τῷ ἀνδρὶ οὐχ ἥν ἂν οἱ παρόντες αἰνοῖεν, ἢ μᾶλλον οἱ παρ' ἑαυτοῖς προὔχειν δοκοῦντες τῶν ἄλλων, βρώματα καὶ πύσεις φιλοκρινοῦντες καὶ ἡμέρας τούτων ἑκάστῳ πρεπούσας καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς προσνέμοντες, πεζῇ τε καὶ βάδην αἱρούμενοι διέρχεσθαι τὰς ὁδοὺς, ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιεῦναι καὶ μονοχίτωνες, ἐν δευτέρῳ δὲ τούτων τὸν οἶκτον καὶ τὴν ἀγάπην τιθέμενοι, ἔτι δὲ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν συμπάθειαν καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν τὴν διάκρισιν, σκληροί τινες ὄντες καὶ τοῖς ἄλλοις μωμητικοὶ καὶ μεμψίμοιροι, ὡς ἑαυτοῖς σφίσι καὶ μύνοις τὴν ἀρετὴν περιποιεῖν αἱρούμενοι, κἂν ὅ τι ἐκεῖνοι καὶ πράττοιεν, ἀλλ' ἀρετῆς τῆς κατ' ἄνθρωπον ὄντως, καθ' ἣν ἂν καὶ ὁ ἀληθινὸς χαρακτηρίζοιτο ἄνθρωπος, καὶ μᾶλλον ὁ ἐπ' ἐξουσίας, ᾧ δὴ καὶ τὸ μετριοπαθὲς τοῦ ἀπαθοῦς μᾶλλον ὀφείλεται· οὗ δὴ βίου [Λ. 189] εἰ ἐξαρεῖς τὴν διάκρισιν, τὸ πᾶν ἀπώλεσας ἐξ ἑνός. Τοιαύτῃ τοίνυν κοσμούμενος ἀρετῇ, ἣν δὴ καὶ πολιτικὴν τινες λέγουσι καὶ τὸν κατ' αὐτὴν βίον πολιτικὸν, μέσον ὄντα θεωρητικοῦ τε καὶ ἀπολαυστικοῦ, ὁ δηλωθεὶς τῆς Ὀρεστιάδος ἀρχιερεὺς προκριθεὶς τῶν ἄλλων (καὶ γὰρ ἐλέγετο

vestrum unicuique conducat, decernite. Videte, inquam, an non sit melius quiete vivendo bonis frui quam intricando se rebus as vos nihil attinentibus in pœnas incidere gravissimas. »

12. *Ut suffragiis electus sit in patriarcham Adrianopoleos episcopus Germanus; et qualis hic fuerit.*

Hæc imperator et ejusmodi alia locutus conticuit, locum dans acclamationibus populi solitis, concioneque soluta remisit domum unumquemque. At episcopi facultate accepta eligendi liberis suffragiis quem omnium aptissimum judicarent ad supremam Ecclesiæ præfecturam coeunt omnes in sacrum ac magnum templum Blachernarum, et postquam alius alium proposuisset, ad extremum universi convenerunt in Germano **279** Adrianopoleos episcopo, viro liberæ indolis et sacris functionibus decore peragendis idoneo, ad hæc gratioso plurimum jam olim apud imperatorem. Erat enim revera homo elegans et eruditus ut qui maxime, ac cum in nullo non exercitatus laudabilium genere artium, tum illas ex iis quæ non ad solam virtutem sed ad res bene ac cum successu gerendas essent utiles, præferre plerumque judicio ac commendatione cæteris solitus, et ex hominibus eum qui cum dexteritate agendi versandique in rebus salutis animæ rationes in tuto haberet, illo existimare potiorem in se totum nudæ ac meræ virtuti doleret si ei non in sollitudine sed in societate ac usu hominum vivendum esse. Unde cum non esset ipse quidem eloquens, disertos tamen scita et reverenti consuetudine demerebatur, benevolus auditor perorantium, amorisque in id hominum genus eximii professor; quibus rebus assequebatur, ut doctrinæ ac sapientiæ, quam in aliis amabat, vel plurimum in se habere videretur. Virtus vero quam in vita exprimebat, non erat illa quidem qualem hodierna laudarent tetrici, aut potius qui arcano conscientiæ fastu præstare se reliquis existimant, magnopere sibi placentes in moroso quodam ciborum ac potionum delectu, suis unicuque, voluntaria religione, ultra præscriptum communiter ordinem diebus assignandis, affectantes itinera conficere pedibus, quos etiam semper illotos ostentare amant, humi cubantes, una tunica contenti, cæterum misericordiam hisce charitatemque post habentes prætereaque benignitatem et humanum condolendi mœrentibus officium, denique ut uno verbo cuncta complectar, discretionem, asperi quidam et supercilios censores, nullam carpendi ac vellicandi cuncta obvia modum **280** finemve facientes, sua mirantes, se unos rectam vitæ sequi sectam, unos sapere, penes unos vim decusque laudis ac religionis residere omnis, in cunctis quæ agunt se opinari præferentes. Non talis, inquam, hujus viri virtus erat, sed longe diversi generis, accommodata omnimo ad humanum captum, quali eum insigniri fas sit qui verum hominem vera humanitate sese præstet, prout præsertim eum decet qui constitutus in præfectura sit, a quo non exigitur ut perturbationum funditus expers sit, sed ut eas mediocritate quadam temperatas habeat in potestate; a quo vitæ genere si discretionem tollas, omnia ex uno perdidisti. Hujusmodi ergo ornatus virtute, quam civilem quidam vocant, ut et vitæ secundum eam ductæ civilis appellationem tribuunt, mediæ cuipiam inter contemplavitam et voluptariam, ille

γὰν τῷ κατ' ἀνατολὴν ὄρει τῷ μέλανι καὶ τῇ κατ' ἐκεῖνο μονῇ ἐγχρονίσας ἀσκῆσαι τὸ πάλαι τὰ μέγιστα) παρὰ τῶν λοιπῶν ἠξιοῦτο τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προστασίαν ἀναδέξασθαι. Σὺν οἷς καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν ψῆφον ἀποδεξάμενος κατηντιβόλει τὸν ἄνδρα, καὶ ἐφ' ἡμέραις προσιὼν ὅλαις ὁρμαῖς παρώτρυνε καὶ ἠξίου μὴ ἀποπέμψασθαι τὰ τῆς κλήσεως.

ιγ', Ὅπως ἀνάγεται Γερμανὸς εἰς τὸ πατριαρχεῖον, καὶ τί διαπράττεται.

Καὶ δὴ παρακληθεὶς εἶξε. Καὶ μηνὸς Μαιμακτηριῶνος ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἑορτῇ ὑπὸ τόμιρ κοινῷ γεγονότι πατριάρχῃ ἐπικηρύσσεται, καὶ σφίσιν ἅμα συλλειτουργήσας τῷ ἱερῷ ἐφιζάνει θρόνῳ καὶ τῶν ἄλλων προίσταται. Ἅμα δὲ τῷ προσθῆναι τῷ θρόνῳ ἔργον ἐκεῖνο ἀσχολίας πάσης ὑπέρτερον τιμᾷν τε τοῖς προσήκουσι τοὺς ἀρετῇ δοκοῦντας ἢ καὶ λόγῳ προέχειν τῶν ἄλλων, τοὺς μὲν ἀξιώμασι, τοὺς δὲ φιλοτησίαις ἁπάσαις καὶ δώροις παντοίοις. Ἦν γὰρ καὶ περιφρονητὴς χρυσίου τὰ μάλιστα, ὡς μηδὲ κεκτῆσθαι βαλάντιον, ἀλλὰ τὸ προσαγόμενον ἔκποθεν ἐπὶ τῆς στιβάδος ἐκείνου κελεύειν τίθεσθαι, ὡς ἕτοιμον εἶναι ταῖς χρείαις τῆς εὐποιίας ὅπου ἂν ἐκεῖνος κελεύσειε. Τοιούτῳ δ' ὄντι ἐκείνῳ τὸ τῆς

A μὲν ἁπλότητος πλεονέκτημα εἰς κατηγορίαν ἀδιαφορότητος περιίστατο, τὸ δὲ τῆς εἰς βασιλέα αἰδοῦς τε καὶ κυβερνήσεως εἰς ἔγκλημα κολακείας καὶ ψεύδους πρὸς τοὺς πολλοὺς ἄντικρυς. Τῷ γὰρ ἁπλῷ τοῦ τρόπου καὶ ἀνυπούλῳ καὶ ἐλευθερίῳ πρὸς τὸ τοῖς παροῦσι χρήσασθαι μὲν καὶ αὐτὸν, ἐφεῖναι δὲ καὶ τοῖς ἰδίοις χρῆσθαι, τὴν τοῦ καταχρῆσθαι προσειλήσει δόξαν. [P. 190] Τῷ δὲ κυβερνᾷν τὸν κρατοῦντα, καὶ μᾶλλον ἐφ' ἱκετείαις, ὅτε ἐκεῖνος μὲν προσαναφέρων ἠξίου, ὁ δὲ κρατῶν οὐ ῥᾳδίως κατένευε, κἀντεῦθεν κατὰ τὸ δοκοῦν ᾠκονόμει τῷ δεομένῳ τὸν ἐλπισμὸν, ὡς μὴ ἀπογνοίη ἀποπεμφθείς, ἐλπίζων ἴσως ἀνύειν ἐσύστερον, κἂν λέγων πολλάκις οὐκ ἤνυε, τὴν τοῦ ψεύδους ὑποψίαν προσκτώμενος κατεκρίνετο. Τὰ δὲ ἐγκλήματα ταῦτα καθάπαξ τοῖς τῶν πολλῶν ψυχαῖς ἐνιζήσαντα ἐξῆπτε τὸ ἀπὸ τῶν πολλῶν μῖσος, ὅτι τε ἀντίζηλος εἴη τῷ πατριάρχῃ τὴν ἐκείνου κατασχὼν Ἐκκλησίαν, καὶ ὅτι ἀπὸ θρόνου τῆς θυγατρὸς τῷ θρόνῳ τῆς μητρὸς (οὕτω γὰρ τὰς ἐκκλησίας ἐκάλουν) ἀνέδην οὕτω καὶ αὐθαδῶς εἰσπηδήσειεν, ὅθεν καὶ δυσὶν ἐνισχομένου ἐγκλήμασιν οὐκ ἦν ὅστις ἀγαθὸν ἐλάλει περὶ ἐκείνου, τῶν μὲν προσκειμένων τῷ πατριάρχῃ, τῶν δὲ καὶ ἐπομέ-

B

supra memoratus Orestiadis episcopus, prælatus aliis etiam commendatione vitæ quondam asceticæ summa laude diu exercitatæ in monasterio Nigri Montis ad Orientem siti, a reliquis orabatur ut præfecturam ecclesiasticam Constantinopolitanæ urbis capesseret: cum quibus et imperator electionem comprobans, magnopere incumbebat ad idem ab eo impetrandum, quotidie adiens et omni persuasionum et obsecrationum impetu adurgens, ne respueret vocationem.

C

13. *Ut evectus Germanus in patriarchalem sedem fuerit; et prima ejus acta.*

His ille precibus moveri se tandem passus, mense Junio in festo sancti Spiritus concordibus suffragiis decreto communi perlato patriarcha declaratus est, et sacro cum illis celebrato, sacræ impositus sedi præsidere cunctis cœpit. Simul autem thronum attigit, opus omni actione superius ratus afficere meritis honorum præmiis virtute aut doctrina præcellentes aliis, qui **281** tales essent partim dignitatibus partim donativis et largitionibus omnis generis liberalissime ornare ac cumulare orsus est. Erat enim auri contemptor ut qui maxime, nec crumenam quidem habere dignatus: sed quidquid undecunque offerretur, supra lectum a portantibus deponi jubens, quo ibi expositum in promptu esset ad usus beneficentiæ, erogandum ejus mandato quocunque rationes egentium poscerent. Tali autem huic viro abundantia simplicitatis solutioris in vita licentiæ accusationem comparavit: pudor vero erga imperatorem, et in agendo cum eo cura vitandæ offensionis adhibita, labem ipsi apud multos adulationis et mendacii aspersit. Cum enim is sinceræ ab omni fuco indoli obsequens, candida ac secura suspicionum libertate quoslibet promiscue obvios affari excipereque consuesset, cumque suis domesticis liberiorem istiusmodi pariter cum quibusvis conversationem permitteret, usus ille utrorumque securior apud suspiciosum vulgus in abusuum occultorum opinionem incurrit. Tractatio autem obsequiosa et verecunda cum principe, ex qua ille fiduciam sumebat suspendenti affectum supplicationum patriarchæ, id agens isto ambitioso artificio differendæ gratiæ, cujus spem non auferebat, ut eum quam diutissime sibi supplicem et sic obnoxium teneret, in causa erat ut cum quæ patriarcha impetraturum se receperat, ad diem non provenirent, qui frustra exspectarant, verba sibi ab eo data quererentur; si vero nossent aditum ab eo revera principem, frigide id ac timide nimium ab eo, videlicet assentante, actum rati, auctoritatem et robur dignitati patriarchæ consentaneum in eo desiderarent, ac propterea tali loco minus idoneum ducerent. Hæc sinistra de Germano judicia multorum semel animis infixa subjectis invidiæ facibus exardescebant in offensionem **282** publicam, multis jam illum intuentibus ut intrusum pro vero patriarcha, ereptum injuste innoxio Ecclesiam tenentem, et e throno liliæ in thronum matris (sic enim ecclesias vocabant) impudenter ac temere insilire ausum. Quibus sensim glisrentibus sensibus, evenit tandem adeo illum maculosum apparere duplicis istius labe criminis, ut non esset qui de eo boni quidquam jam loqui sustineret, conspirantibus in unum odiis ambarum factionum, tam ejus videlicet quæ Arsenio favebat, quam alterius quæ suas privatas secuta rationes a Germano abhorrebat. Nec deerant maleferiati blateronæ in maledicentiam faciles, qui per scomma cum Marmutzan nominarent, vocabulum ipsi Per-

D

νων ἴσως ταῖς γνώμαις ἐκείνων. Ἦσαν δὲ καὶ τῶν περιττῶν καὶ εἰς κατηγορίας εὐκόλων, οἳ καὶ προσονειδίζοντες Μαρμουτζᾶν προσωνόμαζον, προσάπτοντες ὄνομα Περσικὸν ἐξ αἰτίας τῆς ὅτι ἐκεῖνος τὸ γένος τὸ σύνεγγυς Λάζος ἦν, τὸ δ' ἀνέκαθεν καὶ Γαβρᾶς. Τέως τὸν τρόπον μεμφόμενοι τὸν ἐκείνου ὃν ἔθεν τοῦτο μὲν ὡς ἀπερίσκεπτον καὶ θρασὺν μὴ εἰδότος ἧς οὐ μετὸν ἐπιβαίνει τιμῆς, τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἐπὶ κυλακείᾳ διαβαλλόμενον τῇ πρὸς βασιλέα, προσεμωκῶντο τὸ γένος ὡς ἐκεῖθεν ὂν ὁπόθεν καὶ τὸ Περσικὸν εἶναι διωμολογεῖτο. Ὅμως γέρων ὢν καὶ παίδευσιν ἀρχαίαν ἔχων ἐκκλησιαστικὴν Γερμανοῦ τοῦ μακαρίτου, πολλὰ τῶν τῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας καθίστα πρὸς τὸ ἀρχαιότερον παρῃρημένα καὶ χρόνῳ [P. 191] καὶ ἀμελείαις.

ιδ'. Ὅπως τὸν Ὁλόβωλον μεταγαγὼν ὁ πατριαρχεύων εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ὀφφικίῳ ῥήτορος ἐτίμα καὶ διδάσκαλον καθίστα.

Τὸ δὲ μεῖζον ὅτι καὶ φιλολόγος ὢν τὰ μάλιστα τῷ Ὁλοβώλῳ εὐφυεῖ γε ὄντι καὶ πλήρει λόγων καὶ προσετετήκει, ὥστ' ἀποχρῶν κανὰ τὸ παρεστὸς ἡγούμενος, τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἐκείνου παραμυθίαν παθόντος οἷα πεπόνθει, τοῦτο δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀγωγὴν εἰς παίδευσιν λογικήν, τὸ ἐκεῖνον ἐκ τῆς τοῦ Προδρόμου μονῆς ἐξελθεῖν καὶ προσοκεῖλαι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔργον πάσης ἀσχολίας ἐπέκεινα τίθεται τὸ ὑπὲρ τούτου πρεσβεύσαι τῷ βασιλεῖ καὶ τὸ τῆς πρεσβείας ἐπαγωγὸν προβαλέσθαι, ὡς « Ἤδη μὲν ὁ Ἀκροπολίτης καὶ μέγας λογοθέτης Γεώργιος, ἐφ' ἱκανὸν ἐκ προστάξεως σῆς, βασιλεῦ, ἐνιδρώσας παραδιδοὺς τὰ μαθήματα, ἤδη καὶ ἀποκεκαμήκει, καὶ χρεία ἐστὶν ἄλλους ἀνάγεσθαι, καὶ τῶν ἄλλων οὐχ ἧττον τοὺς τῆς ἐκκλησίας, παρ' ὅσον καὶ ἀνάγκη προβαίνειν τούτους τῷ λόγῳ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις ὡς μάλιστα χρησιμεύσοντας. Κατάνευε τοίνυν ἡμῖν ἀξιοῦσιν ὡς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας πρεσβεύουσι, καὶ ἐξευμενίζου τῷ Ὁλοβώλῳ, καὶ δέχομαι τοῦτον καὶ κατὰ τὸ εἰκὸς τιμῆσαι καὶ εἰς διδάσκαλον καταστῆσαι τοῖς προσφοιτῶσι τῆς λογικῆς παιδεύσεως. » Καὶ ταῦτα μὲν τὸν πατριάρχην ἐκεῖνον εἰπεῖν, καὶ ἐπόντος εὐθὺς κατανεῦσαι τὸν βασιλέα καὶ τῇ ἀξιώσει καθυποκλῖναι. Ἦν γὰρ ταῖς ἀληθείαις κἀκεῖνος πρὸς τὰ παλαιὰ τῆς Κωνσταντίνου παρακινούμενος, ὡς καταστῆσαι μὲν κλήρους, ἕνα μὲν ἐπὶ τῷ περιωνύμῳ τῶν ἀποστόλων ναῷ, θάτερον δὲ ἐπὶ τῷ τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ὑμνοπόλους ἐρ-

sicum aptantes,quod genus suum proximum a Lazis, remotius a Gabra urbe Persidis duceret, simul eadem dicti contumelia lacerantes ejus mores,quasi hominis inconsiderati et barbare audacis,qui cæca sui provectus ignorantia inconcessum non dubitasset sacri honoris fastigium invadere, non sine admista amara irrisione adulationis ejus erga imperatorem infamia late manante dissipatæ, velut innuentes familiare id illi et domo allatum inesse vitium,utpote homini qui suos majores ex ea urbe oriundos fateretur, quam omnes scirent esse Persicam. Tamen is qui ad multam ætatem veteris ecclesiasticæ eruditionis plurimum adjunxisset exemplo et auctoritate Germani alterius sibi cognominis patriarchæ,qui Patrum memoria laudabiliter eamdem Ecclesiam rexisset, multa ex ejus tempore in deterius per incuriam prolapsa ad veterem exactamque revocare disciplinam castigando est aggressus, eo successu ut non pauca in melius restitueret.

14. *Ut Hololobolum patriarcha Germanus translatum in Dei ecclesiam officio rhetoris honoraverit et magistrum constituerit.*

In his palmare fuit quod suo ingenti,de quo dixi, et cognoscendarum et promovendarum doctrinarum obsequens studio, complexus est favore ac patrocinio Hololobolum ingenii præstantis hominem et litterarum 283 plenum ; de quo cum judicaret idoneum ac sufficiens, si præficeretur studiis, instrumentum cum fore provehendæ ad celebritatem litteraturæ ac reponendæ in florem pristinum,sua sane illum opinio non fefellit; quanquam ad hunc ornandum non sola utilitatis publicæ ratione motus est, sed misericordia præterea infesti casus, quo ille infeliciter afflictus fuerat,curaque debita conso-

landi ejus in tam acerba calamitate.Moliendum ergo sibi putavit ut cum bona gratia imperatoris,illum e monasterio. Præcursoris eductum ecclesiæ applicaret,ibique scholæ ecclesiasticæ præficeret,erudiendos ipsi committens juvenes clericos. Idque negotium cunctis præverlendum ratus, confestim adiit imperatorem, cum eoque,nihil non adhibens quod velere ad impetrandum arbitraretur posse, hunc ferme in modum egit : « Acropolita et magnus logothela Georgius tuo dudum, Auguste,jussu versatus in tradentis disciplinis,postquam multis jam annis insudavit ei operæ,fractis demum viribus fatiscit,et ut ei emerito alii succedant opus omnino est. Id cum universim juventutis gratia me suggerere teque curare dignum est, tum præsertim mihi convenit ecclesiasticis in eo genere adolescentibus prospicere,quos ita educare ut quam aptissimi evadant ad omnes functiones ordinis nostri, quarum pleræque litteris et exquisita doctrina indigent, ad nostram in primis providentiam pertinet. Annue igitur orantibus nobis et universæ Ecclesiæ nomine peteutibus veniam gratiamque erga Hololobolum tuam permittens ut tranferam illum accipiamque in collegium cleri nostri et cum debito honore magistrum præficiam nostræ juventuti, disciplinis liberalibus in ludo litterario operam daturæ. » Hæc locuto patriarcha: concessit statim prolixe quod volebat imperator; erat enim et ipse proprio genio non parum inclinatus ad revocandum in omni gloriæ parte antiquum 284 splendorem urbis; quam ad rem duo clericorum corpora constituerat,unum collocans in celebri apostolorum templo,alterum in templo Blachernarum,cantoresque annuis stipendiis utrique addiderat ex sacerdotibus urbis. Præterea apud sacram ædem magni Pauli in antiquis orphanotrophiis gram-

ῥόγους τάξει τοῖς κλήροις τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἱερεῖς, συστήσασθαι δὲ καὶ κατὰ τὸν τοῦ μεγάλου Παύλου νεὼν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὀρφανοτροφείοις γραμματικευομένων σχολήν, καὶ ῥόγαις ἐτησίοις ἐπιῤῥωννύειν τόν τε διδάσκαλον καὶ τοὺς παῖδας, ὡς ἐριστάνειν ἐνίοτε τῇ σχολῇ, καὶ ὑποῖος ἕκαστος καὶ ὅπη λόγων προκύπτοι, ὅστι δ' οὗ καὶ τὰ εἰκότα φιλοτιμεῖσθαι, εἰ δ' οὖν ἀλλ' ἄνεσιν τοῖς παισὶ διδύναι τῆς ἀσχολίας κατά τι πάτριον σύνηθες. Τότε δ' οὖν ὑποκλιθέντα ταῖς τοῦ ἱεράρχου αἰτήσεσι προσπαθῆσαί τε αὐτίκα τῷ καταδίκῳ καὶ ἐξελθεῖν κελεῦσαι. Ὃν δὴ κἀκεῖνος δεξάμενος πολλοῖς [P. 192] ἦν ἀγάλλιων τοῖς ἀγαθοῖς, προσεπισφραγίσας καὶ ῥήτορα, καὶ ὑπ' αὐτῷ διδάσκοντι πᾶσιν ἐξηνοίγνυ τὸ τῶν μαθημάτων διδασκαλεῖον.

ιε'. Ὅπως ἐγκληθέντες τινὲς τῶν τοῦ παλατίου καθοσιώσεως, καὶ τὸν πατριάρχην εἰσῆγαν Ἀρσένιον.

Τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ καθοσιώσεως ἔγκλημα τοῖς περὶ τὸν Φραγγόπουλον, οἰκεῖον βασιλεῖ γε ὄντα, κἀκείνοις ἀριθμουμένοις εἰς δώδεκα προσετρίβετο, ὧν δὴ καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως μελετησάντων ὡς κτενούντων εἰ εὐοδοῖεν αὐτίκα, Κάρουλός τις, ᾧ δὴ καὶ τὴν πρωτοβεστιαρίου Μουζάλωνος σφαγὴν ὁ λόγος ἐξεργασθεῖσαν ἐδείκνυ τὸ πάλαι, εἷς κἀκεῖνος εἰς

A κοινωνίαν τῆς τε βουλῆς καὶ τῆς πράξεως προσκληθείς, ὁ δὲ μὴ ἀναμείνας γενέσθαι τῷ κρατοῦντι κακὸς ἐκ πράξεως, ἐκ προσαγγελίας ἐφάνη κακὸς τοῖς καλέσασι, καὶ εὐθὺς προυσήγγελλε, καὶ ἡλίσκοντο. Οἳ δὴ καὶ ἐταζόμενοι ταῖς βασάνοις ἐφ' ᾧπερ τοὺς συνειδότας εἰπεῖν, καὶ μᾶλλον εἰ καὶ ὁ πατριάρχης συνήδει πραξείουσιν, οἱ δὲ ἄλλους μὲν οὐκ εἶχον ὁμολογεῖν, τὸν δέ γε πατριάρχην κἂν ἀληθῶς κἂν ἐκ βίας τῆς ἐκ βασάνων τῇ εἰδήσει ἔλεγον συνεσχῆσθαι αὐτὸν προσαναγγειλάντων. Κἀκείνοις μὲν ἁπάντων αἱ δίκαι βαρεῖαι, ποινὰς διαφόρους κατὰ τὸν τῶν ἁμαρτημάτων λόγον ἐπάγουσαι. Ἀλλ' οὐδ' ὁ πατριάρχης ἀνεῖτο τοῦ προστριβέντος ἐγκλήματος, ἀλλ' ἐπέχων καὶ μᾶλλον ἐπεμβαίνων κειμένῳ οἷ ὁ βασιλεὺς ἐπενεκάλει τὸ ἔγκλημα πρὸς τὴν σύνοδον καὶ δεινὰ ἐποίει, εἰ μὴ ἐκδικοῖτο μὴ ἀνεχόμενος. Λύτοὺς μὲν γὰρ ἐπ' ἐγκλήμασιν ἐκκλησιαστικοῖς τὴν δίκην ἐπαγαγεῖν, αὐτὸν δὲ, εἰ μὴ καὶ ἐπὶ τῷ πρὸς βασιλέα ἐγκλήματι ὑπόσχοι ἑτέραν δίκην τὴν πρέπουσαν ὁ προδήλως κατηγορούμενος, μὴ ἀνεκτῶς τὸ σύνολον ἔχειν, κἂν ὅ τι πεπόνθει πρότερον· μηδὲ γὰρ εἶναι καλὸν μηδὲ δίκαιον τὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως πολυωρεῖν ὀφείλοντα τοῖς ἐχθροῖς βασιλέως καταπροΐεσθαι, [P. 913] Ὡς γοῦν σκεπτομένων τὰ περὶ τούτου ἐδόκει καλὸν ἀπυστέλλειν καὶ

matica scholam instituerat, et pensionibus annuis tum magistri tum puerorum sustentationi providerat, adeoque rem curabat ut non dedignaretur invisere per se interdum ludum illum et coram probando cognoscere quantum auditorum quisque proficeret, datis etiam, ubi res posceret, præmiis ingenio ac profectui merentium, necnon et more patrio feriae pueris indulgens. Tunc igitur inflexus patriarchae precibus remisit subito pœnam olim damnato, et ut monasterio educeretur præcepit. Porro hunc patriarcha paterno sinu exceptum quamplurimis potuit amoris significationibus donisque recreavit, rhetoremque diplomate rite sigillato declaravit; ac ludum omnibus aperuit, ubi ab hoc præceptore disciplinæ traderentur.

15. *Ut accusati palatinorum quidam læsæ majestatis patriarcham Arsenium in eamdem secum criminationem involverint.*

Illo porro anno crimen læsæ sacræ majestatis impactum est Phrangopullo cuidam, quo imperator intime familiari utebatur, et aliis, ipsi conscii numero duodecim. Conspirasse dicebantur in imperatorem, quem etiam interficere quamprimum decreverant, si quam invenire rationem commodam possent rei conficiendæ. Vocatus a conjuratis in partem et consilii et facti fuerat Carolus quidam, a quo trucidatum protovestiarium Muzalonem superius docuimus; verum is non sustinens malefacere **285** imperatori cooperando cædi ejus, totam perniciem avertit in capita machinatorum tanti sceleris a quibus erat in ejus communionem ascitus. Eos enim detulit in id atque patefecit; unde subito comprehensi omnes sunt. Tum dira quæstione toti ut conscios proderent et nominatim de patriarcha interrogati alium quidem nominarum neminem, patriarcham autem, seu ex vero seu vi tormentorum mentiri cogente, participasse ipsis in meditati facinoris conscientia declararunt. Ac illi quidem meritis subjecti suppliciis sunt, unoquoque ipsorum pro modo culpæ congrua pœna multato. Sed nec de patriarcha neglectum indicium est. Quin arripuit crimen imperator vehementi erumpens impetu in prosecutionem ultionis; causamque ardenter ad synodum detulit pro rei atrocitate conquerens, et præ se ferens neutiquam acquieturum se, quoad tantum scelus, prout parerat vindicaretur: « Enimvero, aiebat, indigna nimium et minime ferenda iniquitas esset, episcopos quidem cum ipsis nos videmur in ecclesiasticum aliquod incurrisse crimen, statim pœnam imponere, me vero in horrendo scelere contra vitam ac caput imperatoris deprehenso, tamen præ modestia judicium tanti me doloris ac periculi per me attingere verentem, sed obnoxie confugientem ad tribunal ecclesiasticum, patri repulsam aut frustrationibus eludi. » Multa quidem se hactenus gravia tulisse: tamen huic injuriæ tolerandæ imparem ultro fateri suam esse patientiam; et quidquid antea dissimulaverit, in posterum profecto neutiquam passurum adeo nihili pendi majestatem imperatoriam, ut vitam et sanguinem captis reipublicæ nefariis perduellibus prodere impune liceat ei ipsi cui ex officio potissimum incumbebat saluti ejus invigilare. His tum acerbis expostulationibus imperatoris coacti Patres negotium **286** capessere, concordibus suffragiis decreverunt mittendos qui reum interrogarent, et sive fateretur crimen, sive quantumvis infitians idoneis tamen indiciis teneri facti con-

ἐρωτᾷν, κἂν εἰ ὁμολογοίη ἢ καὶ μὴ ὁμολογῶν ἁλίσκοιτο, ἐπιφέρειν, τὴν δίκην, εἰ δ' οὖν, καὶ ἐσαῦθις σκέπτεσθαι, ὁ βασιλεὺς αὐτόθεν ἠξίου σχεδιασθῆναι τὸν τῆς συνόδου ἀφορισμὸν, καὶ οὕτως ἀπελθόντας οὓς ἂν καὶ τάξοιεν ἔρεσθαι, καὶ εἰ ὁμολογοίη, ἐπενηνέχθαι τὸ πρόστιμον δίκαιον ὂν ὑπὲρ βασιλέως τῷ κατὰ βασιλέως τοῖς ἐπιθησομένοις συμπράττοντι, εἰ δ' οὖν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντος, τὸν δεσμὸν κεῖσθαι· καὶ ἐπαναστᾶσθαί οἱ πρός δ τι καὶ σύνοιδε περὶ τούτων, ὥσνε ἐνέχεσθαι μὲν, εἰ τέως ἁλίσκοιτο κακουργῶν, εἰ δ' οὖν, ἐλεύθερον εἶναι τοῦ βάρους ὡς ἀδίκως διαβαλλόμενον. Ταῦτα τοῦ βασιλέως προσαπαιτήσαντος καὶ ἡ τῶν ἀρχιερέων πληθὺς συγκατένευον.

ις'. Ὅπως ὁ συγγραφεὺς σὺν ἄμ' ἀρχιερεῦσιν εἰς ἐκεῖνον πέμπεται, καὶ περὶ ὧν αὐτοῖς συνέβη.

Καὶ δὴ σχεδιάζεται μὲν τὸ τῆς δίκης γράμμα, ἐκλέγονται δὲ τὴν ταχίστην ἐκ μὲν σφῶν αὐτῶν δύο, ὅ τε Νεοκαισαρείας Μονοκωνστάντινος, φίλος ὢν καὶ μᾶλλον ἐκείνῳ, καὶ ὁ Μωκησσοῦ, προεδρεύων τότε τῆς Ἐκκλησίας Προικοννήσου κατὰ λόγον ἐπιδόσεως, ἐκ δέ γε τῶν κληρικῶν ὁ τὸ τηνικάδε ἐπὶ τῶν σεκρέτων Γαληνὸς, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐγὼ τέταρτος, βίᾳ μὲν συνυπαχθεὶς καὶ κελεύσει βασιλικῇ, τέως δ' ὅτι παρ' ἐκεῖνον ἰκοίμην, καὶ τὸ μέρος προσαποδεχόμενος. Ἡέμπτην μὲν τότε καὶ εἰκοστὴν εἶχεν ὁ Ἀνθεστηριών, καὶ ἡμεῖς τῆς νηὸς ἐπιβάντες, δυσὶν ἡμέραις ὕστερον προσσχόντες τῇ νήσῳ τῷ πατριάρχῃ ἐμφανιζόμεθα, καὶ περὶ τῶν προκειμένων πρὸς ἐκεῖνον γίνονται λόγοι. Ὁ δὲ ἠγριαινέ τε παραυτίκα μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐνεγκών, καὶ « Τί μοι κακὸν πρὸς τὸν βασιλέα πέπρακται, [P. 191] μετ' ὀδύνης πλείστης καὶ συνοχῆς ἔλεγεν, « εἰ αὐτὸν μὲν ἐγὼ ἰδιώτην ὄντα τῆς βασιλείας ἐπέβησα, ἐμὲ δ' ἐκεῖνος πατριάρχην εὑρὼν οὐ καλαῖς αἰτίαις ἠτίμωσε; καὶ νῦν γε κάθημαι ἐπ' ἀκρωρείας ταυτησὶν ὡσεί τις ἀτίμητος μεταναστης, τὸν παρὰ τῶν Χριστιανῶν καθ' ἑκάστην ἐπεκδεχόμενος ἔλεον. Ὅμως καλὰ τὰ συμβάντα, καλὰ ταῦτα, καὶ ὁ πατριάρχης αὐτοῦ εὐλογείτω σὺν τῇ Εὐλογίᾳ τἀκείνῃ πραττόμενα. » Ἐδήλου δ' ὁ λόγος τὴν αὐταδέλφην τοῦ βασιλέως, ἣ δὴ κακῶς εἶχεν ἐκεῖνος ὡς τὰ κατὰ τοῦ παιδὸς Ἰωάννου συμβουλευσάσῃ τῷ βασιλεῖ. Ὡς δ' ἀνεπτύσσετο καὶ τὸ γράμμα ὑπαναγνωσθησόμενον, ἐκεῖνος γνοὺς ἔκπροθεν τὸ ἐκεῖ ἐμφερόμενον ποκὺς ἦν ἀντιβαίνων καὶ ἀνεισπῶν μὴ ἀκούειν ὅλως, καὶ προσαπεχώρει ταχέως ὑπαναγινωσκομένου ὡς μὴ ἀκούσειε. Κἀκείνων ἐπικαταλαμβανόντων ἀποδιδράσκοντα παρὰ τὸ καθῆκον κινουμένοις καὶ ταχέσι ποσὶν, ἐπέβυε τὰ ὦτα τοῖς παρηρτημένοις τῆς κα-

scientia convinceretur, continuo aficeretur condignis pœnis: si vero nec propria confessione nec sufficientibus ad plenam probationem argumentis reus sceleris delati peragi posset, deliberaturam iterum de causa synodum. Hoc satis imperatori non est visum sed petiit jam nunc absolute excommunicationis sententiam in Arsenium a synodo rite ferri reu coram intimandam a mittendis ad ipsum; ac si quidem ille fateretur scelus, supplicium ei statim inferretur, quod pati æquum est qui sicariis parricidis cædem imperatoris machinari ausis assenserit conscius; sin is negaret, tamen ut ex delatione de ipso a consciis morituris clare facta plus nimio suspectus excommunicationi subjaceret, quoad aut plene convictus puniretur, aut si forte contingeret sufficienter purgari, noxa omni liberaretur tanquam injuste calumniam passus. Eam petitionem imperatoris Patres synodi pleriquo arbitrati æquam, ut ita fieret annuerunt.

16 *Ut auctor hujus historiæ una cum episcopis ad Arsenium missus sit, et quid iis contigerit.*

Perscriptum igitur festinato criminationis instrumentum est, et electi celeriter qui reum convenirent, e Patribus quidem duo, prior episcopus Neocæsareæ Monoconstantinus, multum amicus Arsenio, alter Mocessenus, tunc ecclesiæ Proconnesi specialis concessionis privilegio præsidens, e clericis vero, cui tunc secreta commissa erant, Galenus, et cum his ego quartus, vi quidem in id adactus utique jubente imperatore, tamen quod illum cui studebam quomodocunque revisum irem, ex parte perlibenter. Quinta et vicesima die Julii mensis navem conscendimus

solventem: biduo post ad insulam appulsi patriarcham adiimus, et 287 quorum causa venerimus agere cum eo cœpimus. Ad primam rei mentionem ille vehementer exacerbatus ne audire quidem ulterius sustinuit, sed cum immenso dolore et angustia in has querimonias prorupit: « Quid imperatori malo feci? ego ipsum ex privato in imperii solium extuli; ille vero me cum patriarcham reperisset non honestis ex causis honore privavit. Et nunc desideo in hoc jugo deserti montis, ubi velut infamis exsul Christianorum quotidie misericordiam exspecto. Tamen bene habent quæ contigerunt; pulchra hæc, inquam, per me sunto: suus ei patriarcha bene precetur, et cum benedictione comprobet quæ ab illo fiunt. » In his Græco benedictionis vocabulo, quod ipsum nomen erat Eulogiæ sororis imperatoris illa ipsa mulier designabatur, cui erat Arsenius peculiariter infensus, quod ipsam maxime sciret fuisse fratri auctorem eorum quæ crudeliter et impie in puerum Joannem attentaverat. Ut autem explicatæ litteræ sunt velut mox ipsi legendæ, Arsenius cum alicunde præsensisset quid in iis esset scriptum, vehementi nisu sese contorquens ac retrahens auditionem aversatus omnino est; et cum legi nihilominus coptum esset celerrime recessit, ne audiret. Sed qui aderant cursu insecuti fugientem, vix tandem comprehensum (currebat enim velocius quam ab illa ætate gravitateque exspectari potuisset) retraxerunt invitissimum ad auscultanda quæ ex scripto clara voce proferebantur. At ille appendicibus galeri ad aures ambas utraque manu valide appressis sonum lectionis frustra pronuntiatæ non accepit. Denique gravissimum significans animi

λύπτρας ἐκατέρωθεν τῶν ὤτων ὠτίοις, ὡς μηδ' ἐπαίειν ἀναγινωσκομένου τοῦ γράμματος. Τέλος δυσθυμήσας οὐρανόν τε καὶ γῆν ἐπεμαρτύρετο μεγίστῃ φωνῇ ὧν δὴ καὶ πάτχοι, καὶ μὴ μόνον οἷς εἶπον οἱ κατειπόντες ἠξίου προσέχειν, ἀλλὰ καὶ ἀντήκουον ἂν παρ' αὐτοῦ εἴπερ ἀνέφερον ὅλως προσηξίου σκοπεῖν, εἰ μὴ ἐπείχοντο ἐμφρόνως, εἰ μὴ καὶ μεγάλως ἠπείλουν κολάζεσθαι πρὸς Θεοῦ, ἐπιχειροῦντες ὅλως. Καὶ ὡς « Καλῶς ἄν, » ἔλεγεν, « ἠρχιερατεύσαμεν, φύνον τῷ βασιλεῖ συνυφαίνοντος, οἳ δὴ καὶ ἐν ἑσχατιᾷ ταύτῃ παραρριφθέντες Θεὸν εἰς καλὸν ἐπειλῆφθαι τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἱκετεύομεν, κἂν ἐκεῖνος λιμῷ καὶ δίψει ἐπ' ἐρημίας ὡς καταδίκους ἀπόλλυσι. » Ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐν ὀδύνῃ ψυχῆς καὶ πικρίᾳ ἐξενεγκών, τὰ μὲν αὐτῷ βασιλεῖ, τὰ δὲ καὶ τῷ ἐς τὸν θρόνον καταστάντι προσενεώσας, ἤ καὶ ἐποικτισάμενος μᾶλλον, ἀπέπεμπεν. Ἡμεῖς δὲ καὶ αὖθις τῆς ἐπελθούσης ἡμέρας προσελθόντες, καὶ ὅσον ἦν τὰ προσανακείμενα ἐκτελέσαντες, ἀφωρμοῦμεν τοῦ λιμένος αὐτίκα, καὶ τοῦ βορέου λαμπροῦ καταβαίνοντος διὰ τῶν κατὰ δύσιν τῆς νήσου μερῶν ἀνεκτότερον ἡγούμεθα πλεῖν ἐπισκεπτομένους τοὺς ὄρεσιν. Ἀλλὰ μᾶλλον ὁ κλύδων μέγιστος ἐπηγείρετο, καὶ ὤδινεν ἡ θάλασσα πλέον, καὶ τῷ Γαληνολιμένι μόλις προσσχόντες τὴν ναῦν, ὃ δὴ καὶ Γαλη-

A νολιμὴν ἰδιωτικῶς οἱ ἐπιχώριοι παραφθείροντες λέγουσι, μεγάλοις ἐκεῖσε φοβεροῖς ἐνετύχομεν, κατ' εἴσπραξιν νῖμαι τοῦ μὴ [P. 195] μετ' εὐλογίας ἀπολυθῆναι τοῦ πατριάρχου. Ὃ δὴ καὶ ἤθελε μὲν ἕκαστος ἀνὰ μέρος, ὡς ὕστερον ὡμολόγουν πρὸς ἀλλήλους μεταμελόμενοι. Ὅμως δὲ τὴν ἐντεῦθεν κατηγορίαν ὑφορώμενοι κατημέλουν. Νυκτὸς γὰρ μέσης σεισμὸς ἐπεισπίπτει βαρὺς, καὶ τὸ ὄρος ὀραυσθὲν καὶ πεσὸν εἰς θάλασσαν τὸν ἐκεῖσε τόπον κατέκλυσε, δόκησίν τε καὶ ἡμᾶς κατακλυσθῆναι παρέσχε κατ' αἰγιαλὸν μένοντας. Ἀλλὰ μόλις πολλὰ τῇ θαλάσσῃ προσταλαιπωρήσαντες τῆς Κωνσταντίνου ἐπέβημεν, μηνὸς ἑξκαιδεκάτῃ Ποσειδεῶνος, καὶ τῷ πατριάρχοῦντι πρότερον προσελθόντες καὶ τὸ πᾶν ἀναγγείλαντες θερμὴν ἀξίωσιν οἷον ἠξιούμεθα παρ' ἐκείνου,

B πᾶν λυπηρὸν τῆς ἀπαγγελίας ὑπεξελέσθαι πρὸς βασιλέα λέγοντας, καὶ εἴ τι λέλεκται. Οὕτω δ' ἡρκονόμηται τὰ τότε πρὸς βασιλέα, ὥστ' ἀκούσαντα διαγνῶναι μὲν τὴν ἀπολογίαν, ὅτι καὶ εἰκὸς ἀκούσαντα ἐπισχεῖν ἐκείνους, μὴ θέλοντα δὲ τοὺς καθ' ἡμῶν ἐμφανίζειν σιγᾷν, δεινὸν δὲ καὶ τὸ κακοπαθεῖν ἐκεῖνον ἡγήσασθαι, ὥστ' αὐτίκ' ἐπιτάξαι τριακοσίοις ἐτησίοις νομίσμασιν ἐκεῖνόν τε καὶ τούτῳ περὶ ἐκεῖνον καθικανοῦν, ὑπεραπολογούμενον καὶ μεθ' ὅρκου ὡς καὶ πρότερον ἐπιτάξοι οὕτως καὶ ὡς παρ' ἐκεῖνον μὴ

angorem, cœlum terramque voce maxima testes adhibuit eorum **288** quæ paterentur. Et non solum ad ea quæ ipsi denuntiabantur non attendit: sed neque qui eum alloquebantur audivissent omnino ab eo quidquam de negotio proposito, quod ad synodum referrent, nisi enim expedire se ab ipsis summopere conantem vi majori utique tenerent, et graves intentarent a Deo minas, si persisteret in contumacia. Tandem summis conatibus responsum exprimere qualecunque satagentium visus cedere: « En, inquit, ut bene patriarchatum gessimus, necem imperatori machinantes! cui videlicet etiam projecti e rebus humanis in hoc extremum deserta insulæ Deum propitiare non cessamus, obsecrantes ut ejus animæ bene consulens misereatur, uteunque ille fame ac siti nos velut marte damnatos in hac solitudine interficiat. » Hæc et ejusmodi alia summo dolore atque amaritudine animi profatus, multa simul imperatori, simul in thronum intruso exprobrans aut potius imprecans, dimisit ad se missos. Nos autem illo iterum postridie convento, et omni eo quod sperari potuit effecto, e portu confestim solvimus, et valido ingruente Borea in Occiduam insulæ oram, satius duximus navigare protegentibus montibus. At vehemens coorta procella est, intumuitque commotum amplius mare. Quare navim ægre applicuimus ad locum Galenolimena nuncupatum, quasi portum serenum diceres. Accolæ lingua vulgari, corrupto vetere vocabulo, Galilolimen appellant. Magnis ibi periculis sumus exerciti, in pœnam, opinor, non petitæ et acceptæ a patriarcha in digressu benedictionis. Quod facere unusquisque sigillatim voluerat, ut postea, in mali sensu sero **289**

C

D

panitentes invicem fatebantur; sed verente pro se quoque ne id sibi crimini verteretur, pariter id omnes neglexerant facere. Nam nocte media terræ motus incidit gravis, et abruptus mons imminens ac superne præcipitatus in mare illud coegit in terram late vicinam inundare, tanto æstu ac tumultu ut qui stabamus in littore nos continuo demergendos crederemus. Cæterum æruminosissimo inde cursu transfretantes ægre Constantinopolim tenuimus sexta decima die mensis Augusti, et primum adito patriarcha, ubi quæ contigerant retulimus, quam potuimus ardentissime illum oravimus ut pro ea qua valeret apud imperatorem auctoritate gratiaque nobis adesset quæ acta erant renuntiantibus, ac si quid necessario diceremus quod Augusti animum pungeret, deliniret ipse præsens qua valebat arte, atque ut cuncta boni consuleret daret operam. Fecit cumulate quod petiimus; eoque mox successu cum imperatore egimus, ut ille placatus Arsenio acceptaque defensione ipsius ultro significaret credere se, si quid de conjuratione in vitam suam facta cognovisset Arsenius, conaturum eum fuisse conjuratos a nefario cœpto avertere; siluisseque, si quid horum novit, ab iis indicandis religione cohibitum quadam, quod suam forte personam decere non putaret irritare principem in subditos horum in ipsum machinationibus illi manifestandis. Præterea simul audivit a nobis egestatem miseriamque qua ille in exsilio conflictabatur, adeo motus in misericordiam est ut statim juberet trecentos ei nummos annuos ad sui suorumque victum assignari affirmaretque in excusationem suam, juramento etiam interposito, se prius decreturum ipsi eam

θέλοντα δέχεσθαι τὸ μὴ δεδόσθαι ἦν, τέως δὲ καὶ αὖθις δεδιότα μὴ ὅπως δέχοιτο, προσανατιθέναι τῇ δεσποίνῃ τὴν χορηγίαν, ἐφ' ᾧ αὐτὸν μὲν ἀποστεῖλαι καὶ αὖθις φίλους ἐκείνῳ νομιζομένους κατά τινα τὴν ἀπ' αὐτοῦ παραμυθίαν τε καὶ εὐμένειαν, τὴν δὲ δέσποιναν μετ' ἐκείνων πέμπειν ὡς ἀφ' ἑαυτῆς τὰ νομίσματα. Ὁ δὴ καὶ μετ' οὐ πολὺ πέπρακται, καὶ ἀποστέλλονται ὁ τῆς Ἐκκλησίας ὑπομνηματογράφος Γεμιστὸς, ὁ τοῦ βασιλικοῦ κλήρου λαμπαδάριος ὁ Οἰναιώτης, καὶ τρίτος ὁ τῆς Ἱερᾶς ἱερομόναχος Μάρκος, ἄνδρες ἐκ παλαιοῦ φίλοι ἐκείνῳ τὰ μάλιστα, οἷς δὴ καὶ παρὰ τῆς δεσποίνης τὰ εἰς χρείαν συναπεστέλλοντο. Τῷ μὲν οὖν βασιλεῖ οὐκ ἦν ἐς τοσοῦτον τὰ τῆς σπουδῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον προσεπεζήτει, μᾶλλον δὲ καὶ οὐ χάριν ταῦτ' ἐπράττετο. Τὸ δ' ἦν ἄρα ὅσον ἐν σπουδῇ ἐκείνου τοῦ ἀνοσιῆναι, τόσον ἐν ἀπορίᾳ τοῦ πῶς ἂν ἀνοσθείη καὶ παρὰ τίνος.

ιζ'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύετο τὰ περὶ τῆς ἑαυτοῦ λύσεως, καὶ πρὸς τίνος.

Ἤθελε [P. 196] μὲν οὖν τὴν τοῦ δεσμοῦ λύσιν γενέσθαι παρά τε τοῦ πατριάρχου καὶ πάσης τῆς συνόδου, τὸν δὲ λύσαντα ὑφεωράτο μὴ καὶ δόξοι ἄλυτα λύων ἐκ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον τὸν λαὸν ὀλιγώρως ἔχειν τοῦτο μὲν διὰ τὸ μὴ ἐπ' ἐκείνῳ πληροφορεῖσθαι, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμφαινομένην τοῦ θρόνου μετάθεσιν. Ὁ δ' ἐννοίας τοιαύτας ὑποβάλλων τῷ βασιλεῖ ὁ δηλωθεὶς Γαλησίου ἦν Ἰωσήφ, ὃς οὐ τόσον ὑπερεπάθει τοῦ Ἀρσενίου ὕσον τῷ Γερμανῷ ἀπηχθάνετο διὰ τὴν ἐκ θρόνου ταπεινοῦ εἰς τὸν ὑπέρτατον ἐπιπήδησιν. Τῷ τοι καὶ ἐσχίζετο μὲν ἐκεῖνος, ὑπέτεινε δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ οὐ καλὰς ἐννοίας περὶ ἐκείνου ὡς οὐ λύσοντος, ἄν γε καὶ λύοι· οὔτε γὰρ ἱκανὸν εἶναι τοῦτο παρὰ Θεῷ καὶ αὐτάρκες, οὔτ' ἀκατάγνωστον τῷ βασιλεῖ. Ὡς γοῦν ταῦτ' ἔλεγεν ὡς ἐν ἀνθρώποις εἰς πατέρα τεταγμένος αὐτῷ, καὶ πείθειν ἦν ἐκεῖνον ἐκ τοῦ προχείρου καὶ δι' ἄλλα μὲν πρὸς τὸ δοκεῖν ἱκανὰ, μάλιστα δὲ καὶ ὅτι ἐπ' ἐκείνῳ πεπληροφόρητο τὰ πολλὰ πατρί γε νομιζομένῳ, ἐν ἐννοίαις ὁ κρατῶν ἦρ, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ τὸ σχίσμα πλέον ἐγένετο διὰ τὴν μετάθεσιν, κἂν ἐκεῖνος κατωλιγώρει τῆς εἰς αὐτὸν ὄβρεως καὶ γε

summam fuisse, si sperasset induci cum posse ad istam a se pensionem acceptandam; sed cum superstitione ipsum quadam abhorrere a communione quacunque secum 290 intelligeret, ingerere quod scrupulosum senem offenderet non ausum. Ac ne nunc quidem velle molestiam facessere infirmæ hominis conscientiæ, ideoque metuentem ne recusaret necessarium subsidium si suo ipsi nomine offerretur, consentire se ut id Augustæ imputetur. Denique velle se mitti ad eum aliquos ex amicis ejus ad quamdam calamitosi senis consolationem et recreationem, et iis deferendos ad ipsum tradi trecentos illos nummos tanquam donatos ab Augusta, cum certa promissione redituræ quotannis ab eadem manu paris summæ. Id quod non multo post ita factum est. Delegati enim ad Arsenium sunt Ecclesiæ Commentariensis Gemistus, cumque hoc regii cleri lampadarius Œnæota et tertiua monaterii Hieræ dicti monachus Marcus, viri omnes ipsi olim charissimi; qui et memoratum ipsi ab Augusta subsidium apportarunt. Quæ cum altius reputo, suspicor equidem non hoc tantum in senem parum sibi æquum studium ex solatum miseratione imperatori natum esse, homini utique minime simplici aut unum et cuivis obvium spectare in iis quæ ageret solito; quare puto illum plus in eo vidisse, atque hoc facto studuisse munire ac complanare sibi viam ad antiquum, quo dudum tendebat, scopum absolutionis impetrandæ; quam rem quanto vehementius cupiebat, tanto solertius cogitabat quanam optime ratione et a quo facilius honestiusque consequeretur.

17. *Ut modos quæsierit imperator suæ absolutionis impetrandæ, et a quo.*

Cogitationum porro ejus summa in id conferebatur, ut curandum existimaret solvi sese ab anathematis vinculo per patriarcham et per synodum. De patriarcha verebatur ne parum eo exorando proficeret, ipso libenter quidem assensuro; sed quoniam exigua ejus apud populum et gratia erat et auctoritas, timendum videretur ne invidia auctoris actum infirmaret et talem absolutionem pro nulla plerique irritaque haberent, tanquam latam ab homine cujus auctoritati parum fiderent, et de quo an legitime promotus esset, propter vetitam canonibus de throno in thronum translationem abigeretur. Auctor et 291 suggestor hujusmodi sollicitudinum Augusto fuit supra memoratus Joseph Galesii præfectus, non tam ille quidem in hoc miseratione in Arsenium quadam motus quam indulgens minime dissimulato adversus Germanum odio, quem palam culpabat quasi e sede humiliori in supremam saltu ambitioso nec per sacras leges concesso transcendisset. Unde cum se ipse ab ejus communione segregavit, tum istas quas dixi adversas Germano cogitationes atque formidines imperatoris animo subjecit, metuendum denuntians ne non idoneam ille haberet solvendi potestatem, ac quod erat inde consequens, si a tali absolutus fuisset imperator, nec apud Deum nec apud homines vere liber a diro vinculo censeretur. Quæ Augustus audiens ab eo quem patris habebat loco, cui et ut conscientiæ suæ arbitro et ut omnium quæ ad procurationem spectarent animarum consultissimo passim habito fidei plurimam veneration isque tribuebat, anxietate constrictus est maxima, quam subinde magis magisque intendebat augescens in dies schisma multorum ob invidiam translationis Germani communionem aversantium, ipso secure nimis indormiente injuriæ suæ tantæ, nec purgare aut delinire omnino gliscentem invidiam ulla re conante. Nam tametsi omnes illi nuntiarent quæ contra illum dicebantur et fiebant, nemini succensuit, nullum compescuit, nullum vel minimum,

οὐδὲν οὐδενὶ ἠνώχλει, κἂν πάντες προσήγγελλον. Μεταβαλὼν γοῦν τῆς γνώμης ὁ βασιλεὺς πολὺς ἦν ὀργιγνώμενος διὰ ταῦτα ἐκστῆναι τοῦ θρόνου τὸν Γερμανόν, κἂν μὴ ἐξ ἑαυτοῦ μαθὼν ὑπεκσταίη, ἀλλ' οὖν ἄλλον ἐπιθαρρῆσαι συμβουλεύειν ἐκείνῳ τὴν ὑποχώρησιν. Ἕτοιμος δ' ἦν εἰς τοῦτο τὸ παραυτίκα ὁ Ἰωσὴφ, πλὴν ἀνεμφάτως, καὶ ὡς ἂν αἰτηθείη τις ἀγνοοῦντος τοῦ βασιλέως· ἐκεῖνος γὰρ καὶ ἐς τέλος τὴν ὑπωψίαν ταύτην [P. 197] διεφυλάττετο.

ιη'. Ὅπως ὁ Ἰωσὴφ τῷ Γερμανῷ συνεβούλευεν ἀποθέσθαι τὴν πατριαρχίαν.

Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως ἐνδόντος, ἐν ἀπορρήτοις ὁ Ἰωσὴφ τῷ Γερμανῷ προσιὼν ἐν σχήματι συμβούλου χρηστοῦ τὴν πατριαρχίαν συνεβούλευεν ἀποθέσθαι. Πολὺν γὰρ εἶναι τὸν τάραχον, καὶ οὐχ οἷόν τ' ἔσεσθαι ἐς μακρὰν ἀντισχεῖν ἐκείνου, κἂν ὅσον παρὰ τοῦ βασιλέως συνέχοιτο· ἀπαυδήσειν γάρ ποτε καὶ αὐτὸν βασιλέα μαθόντα τὸ σχίσμα. « Ἦ οὐχ ὁρᾷς ἀπύσοι τε ἀμφὶ τὸν Ὑάκινθον ὁπύσοι τ' αὖθις ἀμφὶ τὴν Θεοδοσίαν καὶ τὸν αὐτάδελφον αὐτῆς Ἰωάννην τὸν τῆς Μάρθας καὶ τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν αὐτῶν τὴν Νοστογγόνισσαν συνέστησαν; οὐ βλέπεις τοὺς μοναχοὺς ἀποφοιτήσαντας τῶν μονῶν, αἷς ἐνίδρωσαν ἐγγυμνάσαντες τοῖς ἀσκητικοῖς πόνοις; εἰ δ' ἐπὶ τῇ Εὐλογίᾳ θαῤῥεῖς, ἀλλ' ἴδε τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Μάρθαν, ἴδε τὰς αὐτῆς θυγατέρας, ὅπως τῷ Ἀρσενίῳ προστετήκασι καὶ σοῦ ὀλιγωροῦσιν ὡς μηδενός. Οἱ δὲ κοσμικοί, ἀλλ' οὐκ ἔχω σοι λέγειν ὅπως τῷ Ὑακίνθῳ πρόσκεινται καὶ τῇ Νοστογγονίσσῃ μοναχῇ, ἣν ἀδελφὴν οἶδας οὖσαν Θεοδοσίας καὶ Ἰωάννου τῶν εἰρημένων. Τί γοῦν σοι λοιπὸν ἐναπολειφθήσεται, εἴ γε καὶ βασιλεὺς ἀπειπὼν ἀπολείψοι σε; σπεῦσον μετὰ τιμῆς ἐξελθεῖν, ὡς καιρὸν ἔχεις τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ πράττειν, μή πως ἐπιστάντος σοι τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἀβουλήτως πράττειν ἀναγκασθήσῃ, καὶ γέλωτα ὄφλοις, ἀποχωρῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἄκων. » Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος ἐν ὑποθήκης τρόπῳ πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ πατριαρχείου συνεῖρεν· ἀλλ' ἡ ὄρεξις προσίστατο τοῦ ἀκούοντος, καὶ ὁ λέγων οὐκ ἔπειθε. Ποῦ γὰρ καὶ εἰς νοῦν ἐκείνῳ, ὡς καὶ βασιλεὺς ἐπινεύει ταῦτα καὶ τὰ τῆς συμβουλῆς Ἰωσὴφ ἐκεῖθεν προανακέκρουσται; Ἔμεινε γοῦν καὶ ἔτι καὶ ἐπεστυβάσε κληρικούς τε καὶ ἱεράρχας χειροτονῶν, ἀφορῶν πρὸς

ut oportuit, nascenti et augescenti malo remedium objecit. Mutata igitur sententia imperator nullus jam erat in disquirendo secum qua maxima ratione posset consequi ut e throno Germanus amoveretur. Cupiebat consilium ultro inde recedendi per se illum capere. Quod cum ei suggerere pudor suus non sineret, optabat aliunde aliquem exsistere liberum monitorem, qui suadere homini auderet ut quod omnes desiderarent occuparet volens facere ac vim arbitrio præverteret. Commodum adfuit in id officii paratus ipse primus tricarum artifex talium Josephus, monitus tamen, et instinctu pronus in idem, periculo velut proprio tentandum id sumere, nec 292 præ se ferre consensum in hoc ullum aut conscientiam Augusti; quam ille cautionem ad finem usque negotii fideliter adhibuit, suspicionem talis molitionis ab imperatore avertens, et videri affectans proprio nomine ac judicio id agere.

18. *Ut Josephus Germano suaserit abdicationem patriarchatus.*

Igitur clam concedente imperatore Josephus arcano Germanum adiens, specie ac persona benevoli consiliarii suggessit optime facturum illum si ultro patriarchatu cederet: intumescere quippe vulgarem offensionem in molem invidiæ tam validam, cui mox, ubi paulo plus se corroboraverit, perrumpendæ par non sit futurus. Nec faventi sibi Augusto nimium fideret: et ipsum enim pro sua sapientia, simul invaluisse schisma viderit, niti contra torrentem frustra et pernicie certa desiturum. « An enim, addebat, non vides quam multi cum Hyacintho, quam multi rursus cum Theodosia fratreque ipsius Joanne Marthæ filio et sorore horum ex alio parente Nostongonissa conspiraverint in exauctorationem tui? Non cernis monachos turmatim ad eadem urgendam erumpentes claustris, quibus insenuerant asceticis insudando laboribus? Contra quæ si Eulogiæ potentia te satis munitum putas, at reputare te oportet opes ferme pares in contrariam non dubie additæ factionem sororis ejus Marthæ. Considera quippe filias hujus ut studeant Arsenio, ut in ejus favorem vehementer incumbant, ut te pro nullo et supposititio palam spernant. Qui sæculares? dicere tibi vereor quam indivulse adhæreant Hyacintho et Nostongonissæ monachæ quam Theodosiæ ac Joannis modo memoratorum sororem nosti. Quid igitur tibi fiet reliqui, si Augustus metu schismatis adigatur ad te deserendum? Præverte, si mihi credis, ignominiam, et festina cum honore inde exire, unde mox cum 293 dedecore extrudendus es. Breve restat tuo spatium arbitrio, brevis est occasio voluntarie ac laudate defungendi. Si negligis, statim tempus aderit quo jam coactus et cum risu æmulorum ecclesia invitus excedere compellaris. » Hæc illo, fidi se consilii benevolum auctorem ferens, patriarchalem dignitatem gerenti suggessit. Sed non reperit aditum in audientis animo aviditate in gustu præsentis boni defixa præoccupato qualis ista cunque suggestio: quomodo enim id persuaderi sibi Germanus sineret, ignorans quo inclinaret imperator, ac ne suspicari quidem valens talia sibi nutu ejusdem ac impulsu proponi? Perstitit igitur adhuc in proposito tuendæ possessionis throni seque in ea firmandi, ad hoc affectans tunc cum maxime usum ostentare labantis potestatis, quasi eam sibi multo illius exercitio magis asseret. Frequentes ego clericorum et episcoporum ordinationes celebravit, fretus scilicet ostentato principis favore, qui tamen ludibrium merum et

τὴν τοῦ κρατοῦντος εὐμένειαν. Τὸ δ' ἄρ' ἦν χλεύη καὶ γέλως, καὶ τὸ εἰς ἐκεῖνον ἐλπίζειν ὅσον καὶ τῷ ἐν μνίοις θαλάσσης, ἐπεὶ τῆς νεὼς ἀποπέσοι, [P. 198] θαρροῦντι σώζεσθαι. Ἀλλ' ὁ κρατῶν τὴν ὑποψίαν ἐκκλίνειν ἐθέλων καὶ συνέχειν προσεποιεῖτο καὶ εὐμενῶς προσεφέρετο, καὶ παρεῖχεν ἐκείνῳ πλεῖστα, ἐφ' ᾧ διδοίη καὶ τὰς τῶν πολλῶν ἐξωνοῖτο γνώμας, ὥστε καὶ τῆς τῶν βαΐων ἑορτῆς ἐπιστάσης, ὅτε καὶ ἡ συνήθης ἐξ ὄρθρου λιτανεία τελεῖται, αὐτὸς πέμψας πλεῖστα ἐξ ἀργύρου καὶ χιλκοῦ νομίσματα πρὸς τοῦ κρατοῦντος ἐλάμβανε, καὶ ἀρπεδόσιν ἐνδεῖσθαι παρασκευάσας τὰ συνήθως λεγόμενα ἐπικώμπια καὶ αὐτὸς, μέχρι καὶ των τεσσαράκοντα μαρτύρων τὴν λιτὴν κατατείνων, ῥίπτειν ἐκέλευε τῷ λαῷ. Καὶ τοιαῦτ' ἦσαν τὰ πρὸς ἐκεῖνον τοῦ βασιλέως ἐπικαλύμματα, ἐφ' ᾧ μὴ γνωσθείη μηδ' ἀμηχέπη τὴν ἐκείνου θέλων ἐξέλευσιν.

ιθ'. Περὶ Ὑακίνθου, ὅστις καὶ ὅθεν, καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

Οὐ χεῖρον δὲ λέγειν καὶ τὰ περὶ Ὑακίνθου καὶ αὐτῆς δὴ Θεοδοσίας καὶ Ἰωάννου καὶ τῆς αὐτῶν ἑτεροθαλοῦς τῆς Νοστογγονίσσης. Ὁ μὲν οὖν Ὑάκινθος μοναχὸς ἦν ἐκ δύσεως, καὶ γε Νικαίαθι γεγονὼς ἔν τινι τοῦ ἀρχιστρατήγου ναῷ, ἐγγὺς τοῦ ἐκεῖσε πατριαρχείου πρυσκαθίσας ξένος τε καὶ ἀγνὼς τὰ πλεῖστα, παῖδάς τε ἐπισυνάγει, καὶ τούτους ἀνάγων τὰ εἰς προπαιδείαν ἐπορίζετο τὰς τροφάς. Ἀλλὰ τῷ πατριάρχῃ προσαγγέλλεται ὡς δῆθεν ἀτάκτων μοναχὸς παῖδας ἐκδιδάσκων· καὶ ὃς προσεκαλεῖτο καὶ ἀνηρώτα, καὶ ἐπεὶ δεξιὸν ἑώρα τὸν ἄνδρα καὶ ἄλλως ἀδεῆ τε καὶ ἐς παῤῥησίαν ἕτοιμον, ἦν δ' ὡς ἔλεγε καὶ τῶν ἱερωμένων, προσλαμβάνει τε τοῦτον καὶ ὡς οἰκείῳ ἐχρῆτο. Εἶτα συμβάντων τῶν κατὰ πατριάρχην, ἐπεὶ καὶ αὐτός δόκιμος ἐφάνη ὑπὲρ τῶν ἐκείνου ζηλῶν, ἔτι μᾶλλον τὰ εἰς φιλίαν ἐκείνῳ συνήπτετο. Καὶ ἐπεὶ [P. 199] ἐν τῇ Κωνσταντίνου πάλιν ὁ πατριάρχης ἀνήγετο, συνῆν ἐκείνῳ πιστότατος τῶν οἰκείων, συνάμα καὶ Ἰγνατίῳ Ῥοδίῳ, ἀνδρὶ καὶ αὐτῷ εὐλαβείας πλήρει καὶ μοναχικῆς καταστάσεως. Συνήτην οὖν ἄμφω τῷ πατριάρχῃ κοινωνοὶ καὶ τῶν θλίψεων καὶ τῶν βουλευμάτων, καὶ μᾶλλον ἐδεικνυέτην ζηλοῦντε ὑπὲρ ὧν καὶ ὁ πατριάρχης ζηλῶν ἠγωνίζετο. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἐξεβέβλητο τῆς πατριαρχίας, κἀκεῖνοι ὡς εἶχον παρεισδύντες γω-

irrisio erat; cui vanæ simulationi benevolentiæ niti eum magnopere simile nimirum fuit quiddam ac si quis navigans spumosa superficie undantis maris, crusta quadam fluxa innatantium sordium, muscosi cespitis aut ingestæ arenis algæ solidilatem mentientis, sustineri se sperarel posse, atque ad extremum a demersione servari, ubi e navi excidisset. Cæterum imperator suas quasdam secutus rationes, ob quas vitandam putabat suspicionem aversæ a Germano voluntatis, egregie perstitit in simulatione fovendi protegendique ipsum, non solum vultu sermoneque in congressibus, cunctis veræ benevolentiæ indiciis monstrandis, verum etiam pecuniis large donandis, quibus ille videlicet adversas sibi reconciliaret voluntates. Quo in genere contigit instante Palmarum festo, quo selemnis duci per urbem supplicatio precibus decantandis consuevit; ut cum missis ad imperatorem suis patriarcha ei confidenter indicasset indigere se lineis hamo esca induto instructis, quibus ad se homines traheret, intelligens ille petere ipsum nummos, quibus imminente pompa spargendis in plebem studia parum sibi faventium emerentur, continuo **294** misit magnam copiam æreæ argenteæque monetæ qua ille quæ vulgo vocant epicompia concinnari curans ea jactari jussit in populum toto spatio quo pompa supplicantium processit, ad sanctorum quadraginta martyrum templum usque producta. Tali callidus imperator astutæ dissimulationis artificio fucum faciebat nimium credulo antistiti, ne subolere ipsi quidquam posset arcanæ voluntatis, qua cupiebat amoveri eum a sede patriarchali.

19. *De Hyacintho, quis et unde esset; ac de ipsi adhærentibus.*

Non intempestivum, opinor, fuerit quæd hic dicere de Hyacintho deque ipsa Theodosia et Joanne sororeque horum ex patre Nostongonissa. Hyacinthus monachus fuit ex Occidente, qui Nicæam profectus, in quodam sancti cœlestis militiæ principis templo, vicino palatio patriarchali quod in ea urbe est, degens, homo peregrinus et plerisque ignotus pueros in contubernium congregavit, quibus non tantum litterarum elementa et liberales artes per se traderet, sed etiam alimenta suppeditaret. Id dum agit delatus ad patriarcham, quasi contra ordinem disciplinæ quam profiteretur monachus pueros doceret, ideoque citatus ab eo et præsens interrogatus, gnavus industriusque vir est visus, prætereaque intrepidus, et ad quod opus esset libere agendum et loquendum expeditus. Quare cum is præterea se sacerdotio initiatum diceret, assumpsit ad se illum et in familiarium numero habuit. Deinde cum incidissent ea patriarchæ tempora de quibus diximus, cum in iis Hyacinthus fidem constantem et studium patrono ardens probasset, arctiori ei amicitiæ necessitudine junctus est. Ac ubi Constantinopoli rursus patriarcha repositus in thronum est, adfuit illi familiarium intimus, et cui plurimum fideret, **295** una cum Ignatio Rhodio, viro et ipso pietatis et monachum decentis gravitatis pleno. Ilis maxime duobus in illis augustiis rerum suarum participibus malorum et consiliorum auctoribus usus; est; quorum exstabant amborum studia sensibus affectibusque patriarchæ consentientia per omnia. Illo demum ejecto e patriarchali sede abdiderunt hi sese amoveruntque a conspectu: non enim est iis permissum exsulatum eunti se comites addere, clademque illam ac calamitatem rati propriam, in luctu ac dolore malum ineluctabile ferebant. Non diu post hæc Ignatius vitam cum morte commutavit: Hya-

νιῶν ἀφανείᾳ (οὐ γὰρ εἴων τῷ πατριάρχῃ συνοπαδεῖν) τὰ τῆς ἀνάγκης ἀλγεινῶς μὲν, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐνείφερον. Καὶ ὁ μὲν φθάνει τὸν βίον ἐκ τοῦ πλησίον ὑπεξελθών, Ὑάκινθος δὲ σὺν τοῖς ἀμφ' ἐκεῖνον τὸν βασιλικὸν ὑφιπρώμενος φύσιν, ἐπεὶ καὶ τὴν ἀδελφὴν ἐκείνου Μάρθαν ἐώρα τῷ πατριάρχῃ προσκειμένην τὰ μάλιστα, ἐκείνῃ δὴ πρυσφοιτᾷ, καὶ που παρεισδὺς τὰ ἐς τροφὴν ἐκεῖθεν εἶχε, μηδὲν τοῦ βασιλέως εἰδότος. Ἦν οὖν τῇ μοναχῇ Μάρθᾳ καὶ ὁ Ἰωάννης υἱός. Τριῶν γὰρ αὐτῇ τῶν ἀρρένων ὄντων, ὁ μὲν Μιχαὴλ τε καὶ Ἀνδρόνικος συνῆσαν τῷ βασιλεῖ, καὶ μετ' οὐ πολὺ τούτων ὁ μὲν τὸ τοῦ μεγάλου πριμικηρίου ἀξίωμα ὁ Μιχαὴλ, ὕστερον δὲ ὢν τοῦ Ἀνδρονίκου, παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐλάμβανεν, ἄτερος δὲ ὁ Ἀνδρόνικος μέγας κονοσταῦλος προεχειρίζετο· παρ' ἣν αἰτίαν καὶ ἐπὶ ταῖς τιμαῖς ζηλοῦντος τοῦ πρώτου πλεῖστα ξυμβεβήκει, ὡς κατὰ τύπον ἱκανῶς ἐροῦμεν. Καὶ οἱ μὲν δύο οὕτω συνήστην τῷ βασιλεῖ, μηδὲν πολυπραγμονοῦντες· ὁ δ' Ἰωάννης ὕστερος ὢν τὸν μὲν πρὸς τοῦ θείου καὶ δεσπότου Ἰωάννου ἐκείνῳ καθυπηρετούμενος ἐπαιδεύετο, τὴν δὲ μητέρα προσκειμένην βλέπων τῷ πατριάρχῃ καὶ αὐτὸς ἐκτύπως ἐζήλου, « Μὴ ἅψῃ, μὴ θίγῃς » μέχρι καὶ τῶν εὐτελεστάτων ὑποφωνῶν καὶ διατηρούμενος. Σὺν ἐκείνῳ ἦν καὶ ἡ ἀδελφὴ Θεοδοσία τοῖς αὐτοῖς προσέχουσα, ἤδη κεχηρωμένη τοῦ ἀνδρὸς Βαλανιδιώτου καὶ πρὸς τὸ μοναχικὸν ἀποκλίνουσα. Συνῆν δὲ τούτοις τὰ αὐτὰ φρονοῦσα ἡ Νπστογγόνισσα μοναχὴ, ἣν ἑτεροθαλὴ ὁ λόγος ἐκείνου, ὅτι ἐκ πρπτέρας γυναικὸς τῷ Ταρχανειώτῃ γεγέννητο. Ἅπαν οὖν οὗτοι πάντες τῷ Ὑακίνθῳ συνόντες, καὶ ζηλοῦντες ἐκτόπως ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου κακῶς, ὧ νόμοι θεῖοι καὶ δίκη, ἐξορισθέντος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

κ'. Ὅπως καὶ διὰ τοῦ Σάρδεων Χαλαζᾶ ἐπιχειρεῖ ὁ βασιλεὺς τῷ πατριάρχοῦντι Γερμανῷ.

[P. 200] Ὁ δέ γε βασιλεὺς καὶ ἄλλην πεῖραν τῷ πατριάρχοῦντι ἀρτύει. Τοῦ γὰρ Χαλαζᾶ Σάρδεων ἐφ, ἱκανὸν τῇ Κωνσταντίνου προσδιατρίψαντος, ἐπεὶ ἔδει πρὸς τὴν λαχοῦσαν ἐκείνου ἀποδημεῖν, εἰς τοῦτο παρασκευαζομένου, ὑποθήκας ἐμπιστεύει οἱ δι' ἀπορρήτων ὁ βασιλεὺς ἐφ' ᾧ ἢ αὐτοπροσώπως ἐντυχεῖν τῷ πατριάρχῃ καὶ τὰ αὐτὰ τῷ Ἰωσὴφ εἰπεῖν πρὸς ἐκεῖνον, ἢ καὶ γράψαι καὶ ἐπιστεῖλαι μᾶλλον ἐκ Χαλκηδόνος ἐξορμῶντα πρὸς τὴν ἀνατολήν. Καὶ τὸ σκέμμα ὡς βαθύ τε καὶ εὐπρεπές. Τό τε γὰρ ὑψίφρονον παρὰ τοὺς ἄλλους λέγειν πρὸς ἐκεῖνον τὰ αὐτὰ ἐδίδου, καὶ τὸ χειροτονίας ὄντα τὸν Σάρδεων ἦν ὁ Ἀρσένιος οὐκ ἐδέχετο, τοιαῦτα τῷ πατριάρχῃ παραινεῖν, δέον παρ' αὐτοῦ δεχθεὶς ἀγαπᾷν, δεικνύντος ἂν εἴη ὡς ἄλλο τι βαθύτερον ὑπορύσσων τοιαῦτα λέ-

cinthus autem cum suis et defuncti superstitibus amicis iram imperatoris metuens, præsidium adversus eum sibi quærendum apud Martham putavit ejus sororem, quam commodum perspexerat favere plurimum et condolere expulso patriarchæ. Ergo ad eam ventitans adeo se insinuavit in ejus gratiam, ut etiam victum inde haberet, horum ignaro funditus principe. Erat porro Marthæ monachæ Joannes filius. Tres enim illa cum mares genuisset, eorum Michael et Andronicus apud imperatorem erant, quos etiam ille non multo post hæc honoribus ornavit: nam Michael minor Andronico magni primicerii dignitatem ab Augusto accepit, Andronicus magnus conostaulus declaratus est; per quam ambitionem honorum, ambulante primo alterum, multa inter fratres contigerunt a nobis memoranda quantum erit opus suo loco. In hunc modum hi quidem duo in imperatoris comitatu versabantur, nihil his se immiscentes. At Joannes ambobus minor natu hactenus in familia et obsequio aulico 296 avunculi despotæ Joannis educabatur. Hic matrem observans benevole affectam patriarchæ in hanc se partem, vehementer etiam incumbens æmulansque supra modum, addiderat, adeo ut nemo eo frequentius, nemo pugnacius tritam illam formulam aversantium communionem adversæ tanquam profanæ factionis verbis factisque usurparet, ad omnem occursum partes tuentium Germani: « Cave contingas, » inclamans, superstitione usque ad minimi quoque ac levissimi usus fastidiosissimam declinationem abundante. Cum eo in his erat Theodosia soror iisdem prædita studiis, quæ vidua relicta morte Balanidiotæ conjugis ad monasticam se vitam receperat. Iis adhærebat concordi sententia Nostongonissa etiam monacha, quam horum ex patre sororem supra memoravi, quoniam ex priori conjuge a Tarchaniota genita fuerat. Horum erat omnium arcta consuetudinis et consiliorum cum Hyacintho necessitudo, ardenti pariter affectu condolentibus cunctis misero Arsenio, injuste (o jus fasque! o divinæ leges!) e sede patriarchali in exsilium ejecto. Sed hæc hactenus.

20. *Ut per Sardensem Chalazam iterum imperator Germanum patriarcham tentaverit.*

At imperator patriarchæ novam alteram tentationem adornavit. Cum enim Sardium episcopus Chalaza sat diu Constantinopoli moratus differre non posset suum in propriam ecclesiam reditum, atque adeo in procinctu ejus profectionis esset, egit clam cum eo imperator ut aut verbo coram, antequam abiret, aut scriptis Chalcedone in digressu versus Orientem litteris eadem patriarchæ suggereret quæ frustra Josephus suaserat. Callide id excogitatum, utpote ad spem successus non parum accommodatum, consilium fuit; nam et auctoritatis habitura plurimum suasio 297 videbatur ab eminentis throni antistite profecta, et maxime purgatam ab omni suspicione partium futuram eamdem erat consentaneum, idcirco quod cum Arsenius Sardensis ordinationem admittere pro legitima renuisset, palam hic ab Arseniana factione alienissimus putabatur. Quin hac ipsa ex causa insinuabatur

γοι τε καὶ συμβουλεύοι οἱ ἀφεῖναι τὸν ῥόνον. Εἰ μή τι ἄλλο γάρ, ἀλλ' οὖν τὸ τῆς μεταθέσεως ἂν καὶ παρ' ἄλλοις ὡς ἔγκλημα τῷ μετατιθεμένῳ ἰσχυρὸν ἐδόκει, ὥστε καὶ ἐκχωρεῖν ἀναγκάζεσθαι· ἀλλ' οὖν ἐκείνῳ παρὰ τοιούτου τοῦ ἀπ' Ἐφέσου Νικηφόρου τὴν ἀρχιερωσύνην λαβόντι προσίστατο ἂν τὰ μεγάλα, ὡς οὐ μᾶλλον ἐκεῖνον καταδικάζειν ἢ ἑαυτὸν, τοιαῦτα λέγοντι. Ἅ δὴ καὶ τὸν πατριαρχοῦντα τότε λαβόντα τὰ παρ' ἐκείνου γράμματα, ἐπειδὴ τὸν Θρᾳκικὸν ἐκεῖνος περαιωθεὶς Βόσπορον ἅμ' ἐπέβαινε τῆς νεὼς καὶ ἅμα τοιαῦτ' ἄττα κινητικὰ πρὸς παραίτησιν ἔγραψεν, εἰς οὐκ ἀγαθὰς ὑπονοίας ἐνῆγε, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐκεῖνος τολμώη τοιαῦτα γράφειν καὶ τὸν πρῶτον καθυβρίζειν, εἰ μή γ' ἄλλοθεν εἶχε τὸ ἐγχωροῦν. Τέως δὲ πείρᾳ τὸ πρᾶγμα διδοὺς παραυτὰ πρὸς τὸν βασιλέα πέμπειν ὡς εἶχεν ἔγνω τὸ γράμμα, μαρτύριον τὸν ἐκεῖθεν ἐκδησόμενον τῶν παρόντων θέμενος ἀψευδέστατον, ὡς εἰ μὲν ἐπαλγήσει τοῖς γραφεῖσιν ὁ βασιλεὺς κἂν δεινῷ θήσει τὸ πρᾶγμα, ὥστε καὶ ἀποστέλλειν καὶ ὑποστρέφειν [P. 201] καταναγκάζειν τὸν γράψαντα ἐφ' ᾧπερ κριθεὶη τοιαῦτα πρὸς τὸν πρῶτον ἐκθέμενος, δῆλον εἶναι ὡς οὐκ εἰδότος τοῦ βασιλέως προέβη ταῦτα, καὶ ἀσφαλῶς ἔχειν ἐντεῦθεν εἶναι τῆς καταστάσεως· εἰ δὲ μαθὼν παρ' οὐδὲν θήσει τὰ γεγραμμένα, ἀλλὰ προφάσεσιν ἐπειλύει καὶ ἀναρτᾷ ὡς κατὰ καιρὸν ἴσως ζητήσων, ἢ καὶ ἄλλως πῶς ἐπιστείλειεν ὡς δεῖ θεν καταπαύων καὶ ἡμερῶν, τοὐντεῦθεν μὴ εἶναι πλέον εἰς τὸ μαθεῖν ὡς ὁ βασιλεὺς περὶ αὐτὸν ἠψικόρησε καὶ βουλῇ τούτου τὰ τοιαῦτα γέγραπται. Ταῦτ' ἐν νῷ θέμενος, προσθεὶς ἐκ μηνυμάτων καὶ ἀλγεινὰ ὡς λυποῖτο τὰ πλεῖστα, ἐκπέμπει τὸν τὸ γράμμα διακομίσοντα. Ὁ δὲ λαβὼν τε καὶ ἀναγνοὺς οὐχ ὅπως τοῖς γεγραμμένοις ἐπήλγησεν, ἀλλ' οἷον ἑαυτὸν ἐπαλαστήσας εἰ οὕτω ταῖς τῶν κοινῶν σειραῖς συσφιγγόμενος καὶ περὶ τοῦ πατριάρχου φροντίζειν ἐπαναγκάζοιτο, αὐτίκα μηδὲν μελλήσας μηνύει ὡς « Ἐν χερσὶν αὐτὸς ἔχεις τὸν ἄνδρα, οὕτω τῶν κανόνων διδόντων, καὶ οἱ περὶ σὲ πολλοὶ τῶν τοιούτων κριταὶ, καί σοι τὰ περὶ τούτων ζητεῖν ἐφειμένον ποιεῖ ὡς βούλει· βασιλεῖ γὰρ οὐ

commendabaturque Germano velut sincerum et ex vero studio profectum consilium talis auctoris, cui privatim utile appareret perstare in patriarchatu Germanum, a quo utique pro vero episcopo agnosceretur. Quare ut is tamen ipse contra proprias utilitates secessum inde consuleret, prona erat conjectura occultioribus cum quibusdam et diversis ab iis quæ vulgo allegarentur rationibus moveri. Nam quod ab aliis excipi soleret contra Germanum de translatione sedis, apud Sardensem momentum habere nullum manifestum erat, cum hunc constaret ab eo patriarcha suam ipsius, quam pro legitima tuebatur, ordinationem accepisse, quem omnes scirent ab Ephesina sede in Constantinopolitanam fuisse translatum. Quomodo enim is ex ista translationis ex Adrianopolitano throno causa Germani promotionem posset irritam ducere videri, qui Nicephori transitum ex Ephesina in patriarchalem urbis sedem non solum pro canonico agnoverat, sed etiam a tali accepta sua ipsius inauguratione in Sardensem sedem, cujus se verum justumque profiteretur possessorem, rejicere nequiret quin se ipse damnaret. Quare aliud quidpiam idemque magnum par erat existimari vidisse Sardensem, quo ad tam inopinatam suggestionem impelleretur. Talis ergo epistolam sententiæ quæ abdicationem patriarchatus consuleret, scriptam ad se trajecto Bosporo a navem ad discessum conscendente Sardensi, Germanus accipiens, in perplexam ingressus suspicionem est, merito reputans nunquam fuisse futurum ut ille auderet ista scribere ac primum se auctorem ferre consilii contumeliosi patriarchæ, quem palam probaret imperator, nisi huic haud ingratum id esse perspexisset. Ergo experimentum dubiæ rei capere certum volens, epistolam eam statim ad imperatorem mittit, **298** testimonium ex eventu veracissimum omnium quæ tunc haberi possent eliciturum sese ratus, quo clare intelligeret quid arcanæ his de rebus sententiæ imperatoris animo subesset. Si enim visis litteris dolorem significaret et displicere sibi factum ostenderet, mitteretque post epistolæ auctorem qui eum ex itinere retractum Constantinopoli sisterent, repetendum utique rationem in judicio legitimo irreverentis ausi, quo ad principem sacrorum talo scriptum suo nomine non dubitasset dare tunc sane fore manifestum ignaro imperatore contigisse ista, et securum sibi statum ea ex parte esse. Si autem re cognita totum illud scriptarum temere litterarum crimen videretur nihili ducere, sed prætextus ei excusando quæreret aut judicium suspenderet tanquam videlicet in tempore de facto inquisiturus, vel si etiam non ignoto ipsi artificio rescriberet humaniter quasi demulcendi ac mitigandi officio, tum sane non fore sibi exspectandum judicium certius ad plane intelligendum imperatoris satietate jam sui capti consilio et voluntate talia fuisse scripta. Hoc animo consilioque Germanus acceptam a Sardensi, adjuncta alia a se scripta, qua significaret vehementer ea se re offensum in suo gravissimo dolore ad notum expertumque imperatoriæ gratiæ præsidium confugere, per fidum hominem ad imperatorem mittit. Ille autem acceptis lectisque litteris adeo non indoluit amici causa, ut sua potius ægre ferens quereretur inique secum agi, cui curis reipublicæ gravissimis oppresso etiam alienarum de patriarcha sollicitudinum nulla misericordia onus injiceretur. Hisque indignanter dictis statim conversus ad nuntium responsum ei quod referret patriarchæ in hanc sententiam reddidit, habere ipsum hominem in manu, potestati utique juxta præscriptum sacrorum canonum subjectum suæ. **299** Adesse ipsi antistites multos, legitimos talium judices. Iret, quæstionem instituceret, ageret quod vellet : imperatorem enim in ejusmodi negotia non se ingerere,

μετὸν τούτων, ἀλλὰ πραγμάτων καὶ βορβόρων τῶν κατ' αὐτὸν, πολλῶν ὄντων καὶ ταῦτα καὶ ἀναγκαίων. » Ταῦτ' ἀντιμαθὼν ἀκούσας ὁ πατριάρχης ἔγνω τὴν σκῆψιν, καὶ ἀντιλέγειν ὅλως οὐκ ἔχων (μηδὲ γὰρ ἐριστὰ τὰ πρὸς βασιλέα εἶναι ἐκείνῳ) ἐξίστασθαι τοῦ πατριαρχείου παρεσκευάζετο.

λα'. Ὅπως ἐξῆλθε τοῦ πατριαρχείου ὁ Γερμανός.

[P. 202] Μὴν μὲν ἐρειστήκει τότε Γαμηλιών, ἦγετο δὲ ἡ τοῦ τιμίου σταυροῦ ἑορτὴ, ἣν καὶ Ὕψωσιν ὀνομάζομεν. Ἐν ταύτῃ γοῦν τὰ ὕστατα στολισάμενος, καὶ τελέσας ἅμα μὲν τὴν ὕψωσιν τοῦ σταυροῦ, ἅμα δὲ καὶ τὴν θείαν ἱερουργίαν, τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὀψίας δείλης ἀποχωρεῖ, καὶ πρὸς τὰ ἐν ταῖς Μαγγάνοις αὐτοῦ κελλία τὰ πρὸς θάλασσαν ᾠκοδομημένα ἐλθὼν ἡσύχως διάγειν ἐκεῖ τοῦ βίου ᾑρεῖτο. Ἀλλ' ἅμα ἕῳ φωσκούσῃ καὶ ὁ βασιλεὺς ἀκούσας εὐθὺς ἐφίσταται ἅμα μὲν συγκλήτῳ, ἅμα δ' ἀρχιερεῦσι καὶ παντὶ τῷ τῆς ἐκκλησίας πληρώματι, καὶ τὸν λυπούμενον προσποιεῖται, καὶ ἀξιοῖ, καὶ ἀπειλεῖ προσδιάζεσθαι, εἰ μή γε ἀκούοι, καὶ οὐδὲν ἐλλείπει προθυμίας τε καὶ θελήσεως τοῦ μὴ ἀνάγειν καὶ πάλιν αὐτόν. Πρὸς Κρῆτα δ' ἐκρήτιζε πάντως. Ταῦτ' ἄρα κἀκεῖνος τὸν μὲν ἀγνοοῦντα προσεποιεῖτο, καὶ χάριν τῆς εὐμενείας λέγειν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς εἰδήσειν οὐκ ὤκνει, αὐτὸν δ' εἶναι γήρᾳ κατειργασμένον καὶ ἀσθενείᾳ, καὶ πρὸς τὸ διδόναι καὶ παραίτησιν τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου καὶ λίαν ἀσμένως ἔχοντα, ἤν καὶ δέχεσθαι ἀντηξίου καὶ βασιλέα καὶ τοὺς παρόντας ἀρχιερεῖς, ἅμ' ἐκβαλὼν καὶ δεικνὺς τὸ γράμμα· μηδὲ γὰρ ἂν τοῦ λοιποῦ, κἂν εἴ τι συμβαίη, τὴν προστασίαν λαμβάνειν, κἂν αὐτὸς ἀναγκάζοι ὁ βασιλεύς. Τότε τοιγαροῦν ὁ κρατῶν ἔχων ἐν χερσὶ φανερῶς ὃ ἐν ἀδήλῳ ἐβούλετο, τοῦ μὲν αὐτὸν καὶ πάλιν προσαναγκάζειν ἀνῆκε, σχῆμα δεικνὺς ἀπειπόντος, τὸ δ' ἀγάλλειν ἄλλως καὶ τιμᾶν ᾑρεῖτο. Καὶ τὰ πρῶτα μὲν τὰ δοκοῦντά οἱ περὶ πατριάρχου ἐκείνου ἠρώτα, τῷ σύμβουλον ἀξιοῦσθαι ἐπ' ἄλλῳ πρυστησομένῳ ἐξημερῶν τὰ τῆς αὐτοῦ παραιτήσεως· εἶτα καὶ τὸ πατέρα ἔχειν αὐτὸν καὶ γράφειν προσεφιλοτιμεῖτο, ὃν ἐκεῖνος, ὡς λέγεται, πρῶτος

satis habentem alibi quod curet, plurimisque tam tumultuosis quam necessariis publicæ administrationis officiis districtum. His renuntiatis patriarcha agnovit tandem quid princeps, quantumlibet dissimulans, cuperet. Ac certus non reluctari (vanam enim et stultam contra intellectam imperatoris voluntatem contentionem fore) ad cedendum patriarchatu se accinxit.

21. *Ut Germanus patriarchatu cesserit.*

Mensis inierat September, et agebatur venerandæ crucis festum, quod Exaltationem appellamus. In ea sacris ultimum vestibus indutus, sicque celebrata crucis exaltatione, sacraque dici ejus liturgia rite functus, vespere sub crepusculum recedit, et in suas, quas sibi ad mare in Manganis extruxerat, cellulas sese recipiens quiete illic deinceps vivere constituit. At diluculo posteræ dici audita re imperator statim adfuit, una cum senatu et episcopis universoque cleri corpore, ac dolere se simulans orat ut revertatur, et coacturum se minatur, nisi precibus annuat; denique nihil ad omnem veri studii voluntatisque significationem sibi facit reliqui, quominus ex animo cupere procurareque velle putaretur reditum ejus ad thronum. Ad ea Germanus, cum Cretensi, ut dicitur, cretizans, et in simulatione ignorandi mentem intimam principis gnaviter persistens, plurimas se benignitati ejus tantæ et agere jam et deinceps semper habiturum referreque haud cunctaturum, ubi posset, gratias respondit : **300** cæterum senio se et infirmitate fractum, indeque imparem oneri tantæ administrationis, ad libentissime dandam rite conceptam cessionem Constantinopolitanæ sedis promptum paratumque esse, eamque ut acciperent rogare imperatorem et præsentes episcopos. Simul ea dicens scriptam cessionis formulam porrexit, graviter ediceus ne sperarent acquieturum se omnino, aut quidquid contingeret, remissurum de proposito, aut iterum admissurum patriarchalis ecclesiæ regimen, vel si Augustus sese ad id adigere conaretur. Tunc imperator habens jam in manibus quod votis tacitis optarat, partes tamen semel susceptas agere perseveravit, contendens, citra tamen imperium ac vim, ne in recusandi consilio perstaret, cunctisque gestibus ac modis personam ægre ferentis exprimens, ac cum diu nihil proficeret, quasi victus, ad propositum certe profitendum verissimum descendens semper ejus eximie imponseque honorandi. Quod exsequi cœpit ante omnia benevolentissime roganda Germani sententia circa electionem successoris ejus, plane præ se ferendo (et eo videlicet ipso delinere satagendo, si qua ei superesset in ipsum offensio penetrata forsitan Augusti arcana voluntate, cujus esset respectu ad abdicationem coactus) plane, inquam, declarando se omnino velle plenum ei arbitrium servari circa delectum novi patriarchæ. Addidit quin etiam se patris deinceps loco ipsum habere decrevisse, celebravitque istum honorem scriptis ei ambitiose litteris tali titulo, quem splendidiorem faciebat attributum, ut ferebatur, a Germano primo omnium imperatori gloriosum cognomen novi Constantini : quid enim majus videri poterat quam in patris affectum et auctoritatem a novo Constantino suscipi? Nec omittam qualicunque occasione de ista nomenclatione explicare aliquid distinctius. Ejus inventor quidem et primus artifex Germanus fuit, sua quadam in id excogitandum provectus innata indole obsequiosissime gratificandi regnantibus. Excepit autem imperator non ut elogium temere delatum, sed ut **301** id in quo perspici gauderet quam sibi non vanum omen foisset domestici veteris cujusdam augurii, quo se, ut aiebat, recordabatur Constantinum a parentibus vocitari puerulum solitum. Sunt tamen qui non

τῶν ἄλλων νέον Κωνσταντῖνον προσεπευφήμει. Τί δὲ μεῖζον εἶναι τοῦ εἰς πατέρα τετάχθαι τῷ νέῳ Κωνσταντίνῳ καὶ βασιλεῖ; Τὰ γὰρ περὶ τούτου πλατυκῶς εἰπεῖν, ἔταξε μὲν Γερμανὸς πρῶτος τῷ βασιλεῖ χαριζόμενος, οἷος ἐκεῖνος τὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας θεραπείαν, ὑπεραπεδέξατο δὲ καὶ βασιλεὺς ὡς [P. 203] οὐχ ἁπλῶς συμβάντος, ἀλλ' ὅτι ποτὲ νηπιόθεν Κωνσταντῖνος παρὰ πατέρων, ὡς ἔλεγεν, ἤκουε. Οἱ δὲ Μανουὴλ λέγουσιν· ὃ καὶ ἀληθικώτερον οἶμαι διὰ τὸ παρ' αὐτὸ προφυίβασμα ἰσαριθμῆσον τὰ μέτρα τὰ τοῦ βίου, τῆς κλήσεώς τέ φημι καὶ τοὐπωνύμου. Ὃ δὴ καί τινας ἔσφαλλεν ἱστῶντας τοὺς χρόνους, ἐς δεκαεπτά. Τὸ γὰρ Παλαιολόγος Μιχαὴλ στοιχεῖα ζ' φέρει. Προσκείμενον δὲ τὸ Μανουὴλ τὸν εἰκοσιτέταρτον τῆς βασιλείας χρόνον ἐδήλωσεν ἄντικρυς. Τότε γοῦν καὶ περὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον προσκοπουῦντος προνοίας καί γε οὐκ ὀλίγα προσεπαγγελλομένου, « Ὄφεται Θεὸς τὸν εἰς τὸ ποιμαίνειν αὐτάρκη, πρὸς δὲ καὶ συνεπιλήψεται αἱ τῶν ἱερῶν μοιριμνῶν. Τὸ δ' εἰς πατέρα τετάχθαι τῷ βασιλεῖ μέγα μὲν καὶ ἄλλως σεμνόν· πλὴν ὃν καὶ Θεὸς εἰς υἱοθεσίαν προσεπελάβετο, τίς ἱκανὸς εἰς πατέρα κεκλῆσθαι τούτῳ, εἰ μὴ ὃν ἐκεῖνος μὲν μόνος ἄξιον εἰς τὴν ἐπιτροπείαν κρινεῖ; τὸ μέντοι γε τῶν ἀναγκαίων προμηθεύεσθαί τι καὶ προνοεῖν περιττὸν ἄλλως καὶ οὐκ ἀναγκαῖον τοῖς καὶ τὸν τοὺς νεοττοὺς τῶν κοράκων τρέφοντα ἔχουσι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμὴ ἐκκλησία » (ἐδήλου δὲ τὴν Ἀδριανούπολιν) « τὸν ἐμὸν ἀρχιερέα πλουτοῦσα, ἔχει τρέφειν καὶ ἄμφω, σύναμα καὶ Θεῷ χορηγοῦντι. » Ταῦτα μὲν οὖν τότε ὁ Γερμανὸς ἐπὶ πᾶσι τοῖς προβληθεῖσι παραιτούμενος ἔλεγεν. Ἵν' δ' ὃν ἔλεγεν ἑαυτοῦ τῇ Ἀδριανουπόλει ἐπικηρυχθέντα μετ' αὐτὸν παρ' αὐτοῦ ὁ ἀνεψιὸς ἐκείνου Βαρλαὰμ εἴτ' οὖν Βασίλειος, ὃς πρὸς μὲν τὰ εἰς πνευματικὴν πολιτείαν καὶ λίαν ἀμελῶς εἶχεν.

κβ'. Περὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως Βασιλείου εἴτ' οὖν Βαρλαάμ.

[A. 204] Ἄλλως δὲ φιλόκοσμος ὢν ἵπποις ἐχρῆτο, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὅπλοις, καὶ προσεφιλοτιμεῖτο ὁμόσε τοῖς πολεμίοις χωρῶν. Ταὐτ' ἄρα καὶ ζῶντος μὲν τοῦ θείου ἐν καταγνώσει ταῦτα πράττων συνεγινώσκετο. ὕστερον δὲ καὶ ἄλλων προστριβέντων αὐτῷ κατηγορημάτων, τοῦ γέροντος μεταλλάξαντος, ἐπεὶ εἰς κρίσιν καλούμενος ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις τὸν ἐπίληπτον ὑπεκρίνετο ὡς προσποιεῖσθαι μηδὲν τῶν καθ' αὐτὸν εἰδέναι, τέλος ὑφίστατο τὴν ἀπὸ τῆς συνόδου καθαίρεσιν. Καὶ εὐθὺς μεθ' ἡμέρας ὁ ἐκστὰς δῆθεν ἔμφρων,

Constantinum, sed Manuelem appellatum In infantia Michaelem Palæologum prodiderint. Id quod equidem puto verius, quod sic eventu perpetratum appareat auspicium e numero litterarum ejus nominis ductum ad prædestinatum ipsius imperio temporis spatium indicandum. Nam is numerus tunc tantum cum numero annorum quibus imperavit convenit, cum non sola veri ejus nominis, sed præterea cognominis istius elementa in unam conflata summam fuerint. Nam inde deceptos quosdam novimus, qui regnaturum hunc principem annis duntaxat septemdecim autumaverant, eo quod nomen hoc Michael Palæologus totidem constet litteris, non animadvertentes adjungendum huic fuisse cognomentum Manuelis, cujus elementis ad priora septemdecim additis numerus absolvetur quatuor et viginti, quot annis fuisse illum imperaturum eventa demonstrarunt. Tunc igitur cum præterea imperator effunderetur in omnem significationem liberalis benevolentiæ, ultro pollicendo census annuos, proventusque copiosos, ad ea simul omnia Germanus respondit in hunc modum: Quod primum defers ut successorem meum nominem, minime id opus, est; providebit Ecclesiæ suæ Deus idoneum pastorem et ei propitius adjutor auctorque aderit in sacris ejus arduæ functionis curis. Eligi deinde assumique me in Patrem imperatoris magnam equidem rem et summæ dignationis honorem esse judico: verum ejus quem Deus adoptare in filium est dignatus, quis homo se talem ferat ut recte vocari pater possit, nisi quem ipse Deus, et quidem solus nec humani præventus prærogativa suffragii, dignum judicaverit cui gubernandam committat Ecclesiam? Quod jam attinet ad oblatam mihi necessarii provisionem victus, minus eam duco necessariam, eum utique nutritium habentibus qui pascit pullos corvorum. Cæterum et mea **302** ecclesia (Adrianopolitanum designabat) illi quem ei domestica mihi necessitudine obnoxium antistitem præfeci, eas copias suppeditat quæ ad nos æque ambos alendos abunde sint. Talis tunc Germani fuit oratio, quæ ipsi obtulerat imperator generose recusantis. Fuit autem is quem dixit a se sui loco præpositum Ecclesiæ Adrianopolitanæ, ipsius ex fratre vel sorore Barlaam, alio nomine Basilius dictus, eorum quæ ad religionem et sacram disciplinam pertinebant admodum negligens.

22. *De episcopo Adrianopoleos Basilio sive Barlaam.*

Cæterum decori cultus studiosus equis utebatur interdum et armis, in quo etiam ambitiose generositatem ostentare amabat, cominus congrediens cum hostibus. Et hæc quidem jam tum patruo vivente, parvipendens ejus utcunque contrarium vel judicium vel exemplum, palam actitare cum cernetur, impune tulit, veniam juvenili levitati gravis et gratiosi senis conciliante verecundia. Postea tamen, cum aliorum quoque impactorum ipsi criminum invidiosis accusationibus premeretur, sene jam defuncto citatus ad dicendam causam, multis diebus simulata insania et per eam secura ignorantia molitionum quæ in ipsum struebantur, judicium eludere conatus nequidquam est, synodo nihilominus depositionem ejus rite decernente; quæ res illi simulationem excusit. Nam ille prius scilicet impos mentis, nec aut sciens quid in se pararetur aut quid ageret quidve pateretur, ut videri volebat, pensi habens, cœpit repente sapere, et imperatorem adiens oravit, sineret se obsequi naturæ propria

καὶ ὁ μηδὲ περὶ ἑαυτοῦ εἰδὼς ὅ τι ποιοίη καὶ ὅ τι πάσχοι, περὶ ὧν ἐκείνῳ λόγος οὐδεὶς διετείνετο, καὶ τὸν βασιλέα λιπαρῶς ἠξίου ἐφεῖναί οἱ χρῆσθαι τῇ ἕξει καὶ στρατηγεῖν ὡς οἵῳ τ' ἦν τοῖς ἐχθροῖς ἴένα: καὶ συχνὰ τὰ ἐκείνων ἱστᾶν τρόπαια. Τὸ δ' ἄρ' ἦν τοῦ βασιλέως ἀκούσαντος εἰς ὑποψίαν ἐκείνῳ κακίστην, εἶτα καὶ κίνδυνον. Συννοήσας γὰρ ὁ κρατῶν ὡς ὁ ταῦτα λέγων δυνατὸς ἐσεῖται καὶ πρᾶξαι (ἥ τε γὰρ ἡλικία καὶ τὸ τοῦ σώματος ἰσχυρὸν καὶ τρίτον ἡ περὶ ταῦτα πεῖρα πιστὴν ἡγεῖσθαι τὴν ὑποψίαν ἐδήλου) καὶ γ' ἐπειλημμένος ἀνέσεως οὐχ ὑπὲρ ἡμῶν μᾶλλον κατ' ἐκείνων, ἀλλὰ καθ' ἡμῶν μετ' ἐκείνων τῷ ἀποδρᾶναι καὶ μελετήσει ἴσως καὶ διαπράξεται, ἐν φυλακαῖς δέσμιον κατασχὼν ἐτήρει, μὴ δὲ φθάσας, φησί, καθ' ἡμῶν ἐκτελέσας ἃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπηγγείλατο. Εἶτα τῆς περὶ ἐκεῖνον φροντίδος ἀνεῖσθαι θέλων, προστάσσει τῷ Τζυκανδύλῃ, ὀτρηρῷ γε ὄντι πρὸς ταῦτα, ἀπαγαγόντι πρὸς Νίκαιαν αὐτόν τε καὶ σὺν αὐτῷ Βούλγαρον καὶ αὐτὸν ὄντα ἐν ὑποψίᾳ τοῦ ἀποδρᾶναι, Τζουίλαν, πρὸ τοῦ εἰς τὸ κάστρον εἰσαγαγεῖν ἄμφω στερῆσαι τῶν ὀφθαλμῶν, ὃ δὴ καὶ γέγονε μετὰ ταῦτα.

κγ'. Ὅπως εἰς πατριάρχην ψηφίζεται παρὰ τῶν ἀρχιερέων Ἰωσήφ.

[P. 205] Ὁ μέντοι βασιλεὺς τὸν Γερμανὸν ἀποσκευασάμενος περὶ πατριάρχου συνεσκόπει τοῖς ἱερεῦσιν, ὡς μηδὲν εἰδὼς ὁπόθεν, οὐδ' ἕτοιμον ἔχων ὃν καὶ ἐν καρδίᾳ προὐκατεβάλετο. Οἷς γοῦν οὐκ ἐν ἐπιστάσει τὰ τούτων, τούτοις ἐπιπολαίως λογιζομένοις ἔνθεν μὲν τοῦτον, ἔνθεν δ' ἐκεῖνον οἱ τῆς καρδίας ὑπέγραφον λογισμοί. Ὅσοι δὲ καὶ εἰς νοῦν ἔβαπτον τοῦ κρατοῦντος καὶ κατηυστύχουν τῶν ἐννοιῶν, ἐκείνοις εἷς καὶ μόνος ἐδόκει ὁ εἰς τὴν προστασίαν ἐπιτήδειος ὁ καὶ θυμήρης τῷ βασιλεῖ. Κοινῇ γοῦν συνδιασκεψάμενοι τὸν Γαληνοῦ Ἰωσὴφ ἐψηφίζοντο ἄνδρα πνευματικόν τε καὶ ἀγαθόν, ἁπλοϊκὸν καὶ εὐήθη τοὺς τρόπους, φέροντα δέ τινα καὶ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἐπεὶ γυναικὶ συζῶν τῇ τῆς μακαρίτιδος δεσποίνης Εἰρήνης συνετάττετο κλήρῳ καὶ κατ' ἀναγνώστας ἐξυπηρέτει, καὶ ἐλευθερίας ἱκανὰ δείγματα. Ἠγάπα δὲ καὶ τὸ τῶν εἰς χεῖρας πεσόντων μεταδιδόναι τοῖς ἄλλοις, ὅσα καὶ ἀσφαλῶς ἀποφήνασθαι, ὡς ἄλλοι δὴ οἱ καθ' ἡμᾶς τὸ γλισχρεύεσθαι. Τὸ δὲ ξένον ὅτι καὶ τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ ἐνασμενίζων ἐν ψαλμῳδίαις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ὑδροποσίαις, ὅτ' ἔδει, ἐν πραότητι καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἤθει χρηστῷ καὶ ἁπλότητι καὶ συνόλως ἀκαταγνώστῳ διαγωγῇ, οὐδὲ τῆς κατ' ἄνθρωπον ἀρετῆς ἠμέλει, τοῦ καὶ προεντυχεῖν τινι καὶ προσπτύξασθαι καὶ τὰ φιλικὰ συλλαλῆσαι καὶ μειδιᾶσαι καὶ διαχυθῆναι πρὸς γέλωτα, εἴ που ἐλέχθη παρά τινος κατ' ἄνεσιν ἢ καὶ

ipsum indole in rem bellicam trahenti ; auctoraret ergo sese aliqua militari præfectura, qua ipsi prædito, ut dudum optaverat, liceret lacessere manu hostes et de iis fusis cæsisque crebra statuere tropæa. Id quod imperatori audienti gravem et ad extremum supplicanti exitiosam suspicionem movit. Nam reputans Augustus hæc loquentem facile quæ **303** minabatur acturum, utique cui nec flos ætatis nec robur lacertorum nec, quod caput erat, usus jam aliquis ausorum istiusmodi deesset, in eam ex suspicione fixam opinionem transiit, timendum omnino ne, siei quod vellet agendi liberum ostium daretur, aut transfugiens ad hostes aut in factionem aliquam reipublicæ infensam sese addens istum inquietum animum et gladiatorias vires ad patriæ perniciem conferret, machinaretnrque et attentaret periculose multa contra quietem publicam. Constringendum igitur præcipitis ingenii hominem putavit, et illo carceri mandando prævertendum, ut aiebat, ne nostro damno perficeret quod in hostium exitium esse dixisset meditari. Postea vero defungi semel cupiens ancipiti cura in tuto detinendi reum difficilis custodiæ, Tzycandylæ cuidam, impigro et talibus obsequiis is idoneo ministro, mandavit ut hunc simul cum Tzuila Bulgaro, et ipso transfugii suspecto, Nicæam abductum, ambos priusquam illic in castrum conderet, oculis privaret : id quod postea est factum.

23. *Ut suffragiis episcoporum in patriarcham electus fuerit Josephus.*

Hoc porro tempore imperator, amoto e sede Germano, idoneum qui patriarchali throno imponeretur iuquirebat una cum episcopis, egregie dissimulans quid in votis haberet, nec ulla significatione prodens paratum sibi designatumque unum menti obversari, quem prælatum omnibus impense cuperet. Quotquot ergo antistitum simplicioribus arcanus erat sensus principis ignotus, ab iis sane, utpote rem æstimantibus e superficie, et quam relinqueret ipsis integram evehendi quem mallent libertatem vere se habere arbitrantibus, alius aliusque pro cujusque animo tacitis cogitationibus ad eum honorem designabatur. At perspicacioribus aliis quos **304** non latorent imperatoris intimi affectus, unus et solus ad istam præfecturam aptus scilicet videbatur, quem prærogativa gratiæ principis taciturnique in id votorum commendaret. Consilio igitur inter se habito concordibus calculis Josephum Galesii præfectum elegerunt, virum spiritualem et bonum, simplicem natura facilemque moribus, non nihil in usu vitæ e palatina elegantia trahentem. Nam uxorem habens in familia principis feminæ vixerat, ascriptus olim clero domestico dominæ Irenes piæ memoriæ, ibi ministrans in ordine lectorum ; unde liberalis fiduciæ, qualis esse in aulis educatorum solet, multa in ejus sermone ac conservandi forma vestigia exstabant. Communicare quin etiam largiendo aliis ex in ejus manus incidentibus, quæcunque secure ostenderentur, sic amabat, ut fere aliis quod novimus, talia recondunt et sibi avaro servant. His ejus moribus inopinatum admiscebatur quiddam, quod videlicet homo ex animo amplecti præ se ferens sanctimoniam monasticam in psalmodiis, in vigiliis, in jejuniis frequenter, in potu abste-

ἐπράχθη εὔχαρι, καὶ ὑπελθεῖν ἄρχουσι δυναμένοις, καὶ ζητεῖν ὑπερ ἄλλων, καὶ ἀβραῖς τραπέζαις σὺν διαφόροις οἴνοις τε καί τραγήμασι τοὺς πολλοὺς ἑστιᾶν, καὶ μᾶλλον ὅσοις ὁ βίος ἄπορος καὶ ἀπαλαμνος καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἀναδοχῆς ἔχρῃζον. Τοῦ γοῦν τοιούτου καταδεξαμενου τὴν ψῆφον, ὁ βασιλεὺς εἰς πατριάρχην τοῦτον προβάλλεται, μηνὸς Σκιροφοριῶνος εἰκοστῇ ὑγδόῃ τῆς δεκάτης ἐπινεμήσεως τοῦ ϛψοϛ' ἔτους, Ἑκατομβαιῶνος δὲ νουμηνίᾳ χειροτονηθεὶς εἰς ἀρχιερέας τελέσται. Περὶ δὲ γε τὴν χειροτονίαν καὶ τοιοῦτόν τι γίνεται.

κδ'. Ὅπως παραδοκιμηθέντος τοῦ Ἡρακλείας Πιναχᾶ, ὄντος τῆς χειροτονίας τοῦ Γερμανοῦ, ὁ Μιτυλήνης Γρηγόριος χειροτονεῖ τὸν Ἰωσήφ.

[P. 206] Ὁ γὰρ Πιναχᾶς μοναχὸς παρὰ Γερμανοῦ τὴν χειροτονίαν δεξάμενος Ἡρακλείας τῆς κατὰ Θρᾴκην ἣν ἀρχιποίμην, ᾧ δὴ καὶ προνόμιόν ἐστιν ἐκ παλαιοῦ δικαιουμένῳ ἐκ Βυζαντίου, ὡς ἀνέκαμεν τελοῦντος ὑπὸ τὴν Ἡράκλειαν, τὸν πατριάρχην χειροτονεῖν. Ἀπεπροσποιεῖτο γοῦν τὴν ἀπ' ἐκείνου χειροτονίαν ὁ Ἰωσήφ. Καὶ ὁ κρατῶν σοφόν τι ποιῶν ἐκεῖνον τότε προσκαλεῖται πρὸς τὰ ἀνάκτορα, ἐν τῷ κατ' ἐκεῖνα ναῷ λειτουργήσοντα. Καὶ δὴν ἐκεῖνος μὲν ὑπὸ πολλῷ μισθῷ τὴν λειτουργίαν ἐπλήρου, ὁ δέ γε Μιτυλήνης Γρηγόριος ἐκ παλαιοῦ φέρων τὴν χειροτονίαν χειροτονεῖν τὸν πατριάρχην ἐκλέγεται. Ὅλου γοῦν τοῦ μηνὸς ἐκείνου ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ οὐκ ἦν ἐκείνῳ τῆς τοῦ ἀφορισμοῦ λύσεως προύργιαίτερον, ἐδίδου τῷ πατριάρχῃ καιρὸν σὺν τοῖς ἀρχιερεῦσι σκέπτεσθαι πῶς ἂν καὶ κατὰ τρόπον γένηται, προλαμβάνων αὐτὸς ἑκάστης διὰ τοῦ πάντ' ἐκκληρωῦν ῥᾳδίως, περὶ ὅσων ὁ πατριάρχης ἐκεῖνον ἠξίου, εὐοδα ποιεῖν τὰ τῆς λυσεως. Ἐς τοσοῦτον γὰρ ἡδέως αὐτοῦ λέγοντος ἤκουεν, ὥστε καὶ δὴ ὁρισμῶν πεμπομένων ἐκασταχοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας προσέταττεν αὐτὸς δὴ τὰς τοῦ πατριάρχου γραφὰς ἀντὶ προσταγμάτων ἰδίων δέχεσθαι τοὺς ἐπ' ἐξουσίας, προσπειλουμένων καὶ κολάσεων τοῖς μὴ κατὰ τὰ ἐπιτεταγμένα, ὑπὲρ ὅτου ἂν καὶ γράψοι, τελέσουσιν. Ἤνοιξε μέντοι καὶ φυλακὰς καὶ πολλοὺς τῶν ἐγκεκλεισμένων ἐξεῖλετο τῶν δεσμῶν, καταδίκους συμπαθείας ἠξίωσεν, ἐξωρισμένους ἀνεκαλέσατο, καὶ οἷς ἀπεχθῶς εἶχε κἀκείνοις ἐξιλεοῦτο, τοῦ πατριάρχου μεσιτεύοντος,

κε'. Ὅπως ἐλύθη τοῦ ἀφορισμοῦ ὁ βασιλεὺς παρὰ τοῦ Ἰωσήφ,

[P. 207] Ἐπέστη γοῦν ἡ μηνὸς Ἀναιαιῶνος δευ-

mio, quando erat opus, in mansuetudine, in justitia, in benigno animo et simplicitate, uno verbo in irreprehensibili conversatione, non tamen negligebat humanitatem consuetudinis urbanæ, frontem lætam exhibens occursibus, obviosque complectens, blando sermone delinens, non renidens modo, sed et in risum se effundens, si quid facete a quoquam forte diceretur aut lepide fieret ad gratiam. Idem non ignorare artem insinuandi se ad principes, ab his **305** pro aliis petendi, non refugere ad delicatas mensas, cum vinis varii generis et hellariis, multos etiam vulgaris sortis adhibere, præsertim quibus ratio victus in arto esset, nec per se hobantibus nec parare alimnde gnaris, ideoque indigentibus hospitali benignitate amicorum. Hunc talem justo suffragiorum comprobatum numero ad patriarchatum imperator evexit, mensis Decembris die octava supra vigesimam, Indictionis decimæ, anni 6775. Mox kalendis Januariis ordinationem idem episcopalem rito accepit; crica quam cæremoniam tale quiddam contigit.

24. *Ut posthabito Heracleota Pinacha, quod is ordinatus fuisset a Germano, Mitylenensis Gregorius Josephum ordinaverit.*

Pinachas monachus, qui ordinationem a Germano acceperat, Heraclææ Thraciæ archiepiscopus erat, et ei ut tali competebat ex antiquo jus consecrandi Constantinopolitani patriarchæ, inde ducta ratione privilegii, quod urbs Byzantina primis Ecclesiæ temporibus sedi Heracleensi fuisset subdita. Nolebat autem Josephus impositionem manuum ab isto accipere. Hujus expediendi nodi rationem opportunam excogitavit imperator. Pinacham videlicet in ædes imperatorias accitum palatinis sacris præficit, missæ illic sacrificium solemni ritu peracturum;

quem ille honorem quæstu ingenti conjunctum propter ditissima stipendia ejusmodi fungenti officio decreta dum libenter accipiens ibi celebrat, Mitylenensis Gregorius, adversus cujus ordinationem utpote antiquam nulla erat exceptio, eligitur ad ordinandum patriarchum. Totum porro reliquum Januarium mensem imperator, cui nihil erat magis optatum quam solutionem anathematis, cui subjacebat, rite ac modo nulli calumniæ obnoxio consequi, concessit novo patriarchæ ut per otium cum cæteris episcopis consideraret quanam illa posset ratione optima confici, interim, quod ad se attineret, nulla die omittens studiosissime **306** cuncta exsequi, quæ vel necessaria vel opportuna præparando negotio suggereret patriarcha, cujus preces omnes ac signa voluntatis promptissima quidvis largiendi facilitate statim explebat, adeo libenter illum, quidquid ad se referret, audiens continuoque indulgens, ut etiam missis quoquoversum edictis per omnes imperii terras sanxerit, ut litteræ patriarchæ prescriptæque voluntates quocunque missæ a cunctis locorum magistratibus sic exciperentur et exsecutioni mandarentur, tanquam si quæ iis indicabantur, qualiacunque forent, ipse imperator jussisset, minis etiam penarum gravium ascriptis in eos qui secus fecissent. Aperuit quin etiam custodias publicas, et multos illic detentorum vinculis solvit; damnatis quoque gratiam indulsit supplicii decreti, exules revocavit, et quibus erat iratus condonavit offensas, intercedente patriarcha

25. *Ut solutus anathemate imperator fuerit a Josepho.*

Adfuit tandem decreta imperatoris absolutioni

τέρα, καθ' ἣν καὶ ἡ Ἐκκλησία ἄγει τὴν τῆς Ὑπαπαντῆς ἑορτήν. Καὶ ὁ πατριάρχης σύναμα πᾶσιν ἀρχιερεῦσιν ὑπὸ πολλῷ τῷ τῶν λαμπάδων φωτὶ καὶ ὕμνοις τῇ ἑορτῇ πρέπουσιν, ἔτι δὲ καὶ ταῖς ὑπὲρ βασιλέως πρὸς Θεὸν ἱκετείαις, ὡς ἔδει καὶ περιφανῶς πανυχεύσας, τὴν ἱερὰν λειτουργίαν ἐπιτελεῖ. Καὶ ἤδη ὡς ἤνυστο πᾶσα, τοῦ βασιλέως ἐν βασιλικαῖς ἱσταμένου δορυφορίαις σύναμα συγκλήτῳ πάσῃ καὶ πολιτείᾳ, τοῖς ἁγίοις προσεγγίζει θυρίοις, τῶν ἀρχιερέων ἔνδον τοῦ βήματος ἱσταμένων. Ἀποθέμενος οὖν τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν, ἀκαλύφῳ τῇ κεφαλῇ προσπίπτει Θεῷ καὶ ποσὶ προηγουμένως τοῦ πατριάρχου, καὶ μεθ' ὅτι θερμῆς τῆς προθέσεως τὴν συγχώρησιν ἐξαιτεῖ, ὁμολογῶν μεγαλοφώνως τὸ τόλμημα. Καὶ δὴ ἐπ' ἐδάφους κειμένου τοῦ βασιλέως, ὁ πατριάρχης χάρτην ἀνὰ χεῖρας ἔχων ᾧπερ ἡ συγχώρησις ἐνεγέγραπτο, διεξιὼν καὶ ῥητῶς τὸ πλημμέλημα λέγων τὸ ἐπὶ τῷ τοῦ βασιλέως παιδὶ δηλαδὴ Ἰωάννῃ, συνεχώρει τρανῷ τῷ στόματι, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἄλλος καὶ μετ' ἐκεῖνον ἕτερος καὶ καθεξῆς οἱ πάντες, ᾧ ἐφ' ἑκάστῳ προσπίπτοντος καὶ τὴν συγχώρησιν αἰτουμένου, ἐκεῖνοι καθ' ἕνα τὸν χάρτην ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας, τὸν αὐτὸν τῷ πατριάρχῃ συνεχώρουν τρόπον, πῶλλῶν χεομένων δακρύων, καὶ μᾶλλον τῶν ἐκ τῆς συγκλήτου, πρὸς ἐξιλέωσιν. Καὶ τέλος ἀναστὰς καὶ τρόφου ἱεροῦ μετασχών, καὶ ὡς εἰκὸς προσκυνήσας καὶ συνταξάμενος, ἐχώρει πρὸς τὰ ἀνάκτορα. Ἐπέταξε δὲ καὶ τῷ ἐγκεκλεισμένῳ κατὰ τὸ τῶν Νικητιατῶν τῆς Δακίβυζης φρούριον Ἰωάννῃ εἰς τροφῆς οἰκονομίαν καὶ ἐνδυμάτων τὰ ἱκανά, πολυωρῶν ἐκεῖνον συχνάκις καὶ τοῖς ἀναγκαίοις καθ' ἑκαστην σχεδὸν φιλοφρονούμενος. Ἐνέτεῦθεν καὶ πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τῶν κοινῶν σπουδαιότερον τρέπεται.

πς'. Περὶ τοῦ κήδους τοῦ τε Ταρχανειώτου Ἀνδρονίκου υἱοῦ τῆς τοῦ βασιλέως ἀδελφῆς Μάρθας, καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ δυτικοῦ Ἰωάννου.

[P. 208] Καὶ ἐπεὶ πάλιν ἀνοιδαίνειν ὥρμων τὰ δυτικὰ, τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ ἐξ ἀνθρώπων γεγονότος, καὶ τὸν μὲν Νικηφόρον ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἀρχῇ καταλείψαντος, τῷ δέ γε νόθῳ Ἰωάννῃ χώραν οὐκ ὀλίγην διανενεμηκότος ἰδίαν, καὶ ὁ μὲν Νικηφόρος ἠγάπα κατέχων τὰ ἑαυτοῦ, ὁ δὲ Ἰωάννης καὶ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾷν ὠρέγετο καὶ τῶν τοῦ ἀδελφοῦ ἀποσχόμενος τῶν ἡμετέρων προσήπτετο, σκυλεύων τὸ προστυχόν, πολέμῳ μὲν ἐκεῖνον ὁ βασιλεὺς μετιέναι οὐκ ἐδοκίμαζε θερμουργὸν ὄντα καὶ νέον ἀρχῆς ἀψάμενον, δι' εἰρήνης δ' ὑπελθεῖν καὶ κατὰ κῆδος σπένδεσθαι πολλῷ κρεῖττον ἡγεῖτο τοῦ πολεμεῖν. Ὅθεν καὶ πρεσβείαις μὲν τὸ σκληρὸν ἐκείνου μαλάσσει καὶ αὖθαδες, ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος καὶ ὡραίαν γάμου ἔτρεφε

dies, secunda mensis Februarii, qua Ecclesia celebrat festum Hypapantes; et patriarcha cum omnibus episcopis ad multam lampadum lucem hymnis decantandis solemnitati consentaneis, imperatore quoque suas Deo preces suppliciter offerente, splendide, ut ritus et mos legitimus poscebat, nocte pervigilata, sacram liturgiam celebravit; quæ ut peracta tota est, imperator, qui eatenus seorsum steterat, stipante regio satellitio, una cum universo senatu et civium corpore, procedens admovit se sacris valvis, episcopis intra septum altaris stantibus. Ibi ille abjecto capitis tegmine, nudo vertice, coram **307** Deo procidens, ad pedes ante omnia se abjicit patriarchæ et quam ardentissima supplicatione veniam poscit, confitens magna voce scelus suum. Tunc patriarcha, humi sic prostrato imperatore, chartam quam in manibus habebat et in ea scriptam formulam absolutionis legens, et distincte pronuntians facinus iniquum in filium imperatoris, videlicet Joannem, attentatum, illud imperatori clara voce condonavit. Post hunc eamdem pariter formulam recitavit alius episcopus, inde alius, et sic ordine universi legentes e scripto, coram unoquoque ipsorum vicissim se prosternente Augusto et veniam enixe postulante, cunctis, sicut patriarcha fecerat, coandonantibus: multis inter hæc lacrymantibus, præsertim e senatu, ac Dei pacem exorantibus. Tandem surgens princeps sacro impertitus epulo est, sub quod debita rite adoratione perfunctus, salutato denique cœtu, in palatium recessit. Decrevit autem incluso apud Nicetiatas in arce Dacibyzæ Joanni pensiones in victum vesti-

tumque copiosas, sollicite deinceps eum curans, multis subinde, qui eum necessariis large suppeditandis consolarentur, et sibi carum esse verbis rebusque quam officiosissime testarentur, missitatis. Hinc jam solutiorem animum ad reipublicæ procurationem studiosius vertit.

26. *De nuptiali fœdere inter Tarchaniotam Andronicum filium Marthæ sororis imperatoris, et filium Joannis in Occidente dominantis.*

Tumere deinde rursus et tumultum minari Occidui tractus res cœperunt, despota Michaele mortuo. Is principatum quidem suum legitimo transmisit successori Nicephoro filio, fratri autem ejus notho Joanni non parvam regionem propriam excepit, qua is sibi peculiari fruceretur; **308** ac Nicephorus quidem contentus sua sorte quiete agebat, Joannes vero inquieti vir ingenii, æstuans intra limites angustos et erumpere gestiens, fratris tamen ditione abstinebat, nostras sibi finitimas incursabat terras, agens ferensque quidquid occurreret. Ea injuria imperator cognita bello tamen adoriendum non putavit juvenem præfervidum et novitate principatus projectum ad audendum quidvis, tutius arbitratus insinuare se ipsi placatis artibus, et affinitatis cum necessitudine conciliare sibi. Quare ferocem ejus animum legatione blande supplici deliniens, hominem ad pacem invitavit nuptiali fœdere firmandam, filia, quam is habebat nubilem, cuidam ex imperatoris consanguineis jungenda. Erat hic Joannes indole strenuus, manu promptus, ingenio præceps, et quocunque incumberet, vehemens, ad hæc usu præditus rei militaris tanto, ut

θυγατέρα, ἐβούλετο διὰ κήδους βεβαιώσασθαι τὴν εἰρήνην. Ἦν γὰρ καὶ ἄλλως ὁ Ἰωάννης δραστήριος, ὡς καὶ τῇ τῶν ἐπιτηδευμάτων ταχύτητι σὺν τῇ περὶ τὰς μάχας συνέσει καὶ λίαν ἀριστουργεῖν, καὶ εἰς δέος τὸν δεσπότην πολλάκις ἐτίθει, μή πως καὶ αὐτὸν ἐπιτηδευόμενος παραχρύσαιτο καὶ τῇ τῆς νίκης ἀδοξίᾳ περιβαλεῖν δυνηθείη. Διὰ ταῦτα καὶ σπεύσας ὁ βασιλεὺς λίαν σοφῶς τε καὶ ἀσφαλῶς τὴν ἐκείνου προκατελάμβανεν εὔνοιαν, καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰωάννου τῷ ἀνεψιῷ αὐτοῦ καὶ υἱῷ τῷ τῆς Μάρθας Ἀνδρονίκῳ, πέμψας καὶ σὺν οὐκ ὀλίγῃ τιμῇ ἀγαγών, εἰς γάμον ἐδίδου, ὀνομάζων ἐξ ἀξιωμάτων τὸν γαμβρὸν μέγαν κονοσταῦλον, τὸν δὲ πενθερὸν Ἰωάννην σεβαστοκράτορα. Καὶ τῷ μὲν Ἰωάννῃ ἐσπένδετο διὰ ταῦτα, καὶ ὅσον τὸ μέρος ἐκείνου, ἀνακωχὰς οὐ τὰς μικρὰς εἶχον τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα. Οὐ μὴν δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἀποπυρροντίζει, ἀλλὰ πολὺς ἦν ἔνθεν μὲν ἐκ θαλάσσης τῷ ναυτικῷ χρώμενος, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ γῆν Τριβαλλοῖς τε καὶ Ἰλλυριοῖς προσεπέχων. Καὶ τὸ ναυτικὸν ἦγεν ἀνὴρ γενναῖος ὁ Φιλανθρωπηνός, πρωτοστράτωρ μὲν ἐξ ἀξίας, τοῦ δὲ μεγάλου δουκὸς Λάσκαρι ἐξώρου ὄντος ἤδη καὶ μὴ οἷόν τε πολέμοις ἐνασχολεῖσθαι καὶ μάχαις τὸ γῆρας ἀνέχων [P. 209] καὶ τὴν ἐκείνου τάξιν ἀναπληρῶν. Καὶ ὁ μὲν Φιλανθρωπηνὸς ἐπεφέρετο τὰ πρωτεῖα καὶ τοῖς ὅλοις ἐπεστάτει, οἱ δ' ὑπ' ἐκείνῳ πολλοί τε ὄντες καὶ μέγιστοι εἰς λοχαγοὺς καὶ ταγματάρχας καὶ κόμητας καὶ ναυάρχους ἐτάττοντο. Ὁ γὰρ στόλος πολὺς καὶ πολλαῖς ναυσὶν ἐξηρτύετο, τὰς μέντοι γε ναῦς ἄνδρες ἐπλήρουν νεανικοί, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰς προθυμίας λαφυκτικοί, οἱ ἀνὰ τὴν πόλιν Γασμοῦλοι (οὓς ἂν ὁ Ῥωμαῖος διγενεῖς εἴποι) ἐκ Ῥωμαίων γυναικῶν γεννηθέντες τοῖς Ἰταλοῖς, ἄλλοι τε πλεῖστοι ἐκ τῶν Λακώνων, οὓς καὶ Τζάκωνας παραφθείροντες ἔλεγον, οὓς ἔκ τε Μορέου καὶ τῶν δυτικῶν μερῶν, ἅμα μὲν πολλούς, ἅμα δὲ καὶ μαχίμους, ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς Κωνσταντινούπολιν μετῴκιζεν ὁ κρατῶν. Ἅπαν δ' αὐτοῖς καὶ εἰς ὑπηρετῶν τάξιν οἱ πανταχόθεν προσελῶντες, ὡς εἴ τις εἴποι νηῶν εἰς τὸ πρόσθεν ἐλάται, οὓς πανταχοῦ τῶν κατ' αἰγιαλοὺς χωρίων καλούς τε καὶ πλείστους ἀπέταξεν ὁ κρατῶν· οὐ γὰρ ἦν ἀσφαλῶς κατέχειν τὴν πόλιν τοὺς Ῥωμαίους, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, μὴ τὸ πᾶν θαλασσοκρατοῦντας.

κζ'. Ὅπως καὶ ὁπόσαις δυνάμεσι στρατηγοῦντος τοῦ δεσπότου, καὶ ἐπὶ τοῖς δυτικοῖς συχνάκις ἐπιχωριάζοντος, τὰ ἀνατολικὰ ἀπώλοντο.

Τῶν γὰρ κατὰ γῆν δεσπότης Ἰωάννης ἐξηγούμενος πολλοὺς καὶ μεγάλους εἶχεν ὑφ' αὐτῷ στρατηγούς, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἐν ἀλλαγίοις, ὡς αὐτοὶ φαῖεν ἂν οἱ ἐπὶ τῶν ταγμάτων κοινολογούμενοι, πλείστοις συνίσταντο. Ἦν γὰρ τὸ Παφλαγονικὸν

ne fratrem quidem suum tot successibus bellicis clarum despotam Joannem tuto cum eo committi posse imperator duceret, metuens Martem communem anticipitesque prœliorum casus, nec satis fidens, si bellarent invicem, nunquam eventurum ut aut vi aperta superatus aut fraude circumventus despota præteritarum decora palmarum pudenda clade corrumperet. Hæc pro sua prudentia imperator reputans, provido securoque consilio præoccupare ac devincire sibi periculosum adversarium decrevit, et consecutus quod optaret videbatur, filia Joannis istius, de qua dixi, splendido a se misso comitatu e paterna domo Constantinopolim deducta, collocanda Tarchaniotæ Andronico Augusti nepoti e sorore Martha, quando generum pariter socerumque novis amplissimis imperatoriæ aulæ dignitatibus honestavit, nepotem quidem suum magnum conostaulum, Joannem autem sebastocratorem creans. In hunc modum pax cum **309** Joanne constituta, et quies ab hac quidem parte securitasque non exigua firmata Romanis est exercitibus. Sed me reliqua curare imperator negligebat, hinc quidem in mari strenue classe rem gerens, inde in continente non segnius terrestribus copiis Triballos Illyriosque observans et admoto mali metu in officio continens. Classi præerat Philantropenus, vir fortis, dignitate interim protostrator, cæterum magni ducis Lascaris, ævo jam effoti nec per ætatem fere decrepitam amplius apti curis laboribusque bellicis, in illo maximi honoris titulo successionem exspectans, intereaque locum ejus ac vices obiens. Ac Philantropenus quidem suprema erat potestate cunctis navalibus copiis præfectus, sub se autem habebat multos et maximos titulis præfecturarum inferioribus insignes, tribunos, ordinum ductores, comites, navarchos. Classis quippe magna erat, ingenti constans numero navium plenarum flore pugnacis et avidæ prædarum juventutis. Pars hujus ex urbe Gasmuli, quos Romanus digenes, hoc est duplici mistos genere diceret, e Romanis mulieribus et viris Italis natos, alii plerique ex Laconibus (hos vulgus corrupte Tzaconas vocat), quos uti ex Moreo, sic alios ex Occiduis partibus, multos bellicososque cum uxoribus et liberis Constantinopolim ad urbem frequentandam imperator transtulerat. Aderant his abunde qui servirent ministeriis nauticis undecunque coacti, quos Proselontas vulgo vocant, quasi dicere navium in anteriora propulsores, valentissimi remiges, quos e cunctis circum ora maritima robustissimos et plurimos congregari curaverat Augustus, intelligens, **310** quod et dicere solebat, nunquam in urbe securos Romanos fore, nisi toto late mari classe invicta dominarentur.

27. *Ut Romanis maximis copiis, duce despota Joanne, crebro in Occiduos tractus aversis, Orientales perierint.*

Nam terra in tuto res videbantur, Joanne ibi despota multis maximisque suo se ducibus numerosas et bonas copias regente. Conflabatur hic exercitus ex differentibus corporibus et velut collegiis militum, quæ Allagio solent appellare qui militarium vocabula ordinum lingua efferunt vulgari. Unum erat Paphlagonicum, numerosum et maximum, aliud cum et ipsum multitudine tum vi

πολύ τε καὶ μέγιστον, ἦν δ' ἐξ Ἀλιζώνων πλεῖστον καὶ τὰ εἰς πόλεμον ἀγαθόν, οὓς καὶ Μεσοθινίτας ὁ κοινὸς εἴποι λόγος. Ἦσαν ἔνθεν μὲν Θρᾷκες, ἐκεῖθεν δὲ Φρύγες, ἔνθεν μὲν Μακεδόνες, ἐκεῖθεν δὲ Μυσοί, καὶ Κᾶρες ἄλλοι καὶ πολλοί. Τὸ ἐκ Μαγεδῶνος καί γε τὸ Σκυθικὸν προσῆν, καὶ τὸ ξενικὸν Ἰταλικὸν, πλεῖστον ἄλλο. Καὶ ἁπλῶς φάναι τὸ ὅλον ἐν ἀνυποστάτῳ δυνάμει συνεκροτεῖτο, οὓς κινῶν ὁ δεσπότης φοβερὸς ἦν ὅπηπερ ἐπισταίη, καὶ μᾶλλον τοῖς δυτικοῖς. [P. 210] Ἦρ' ἦν αἰτίαν καὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς ἐξησθένουν, τῶν Περσῶν ἐπιβαρούντων καὶ εἰσβαλλόντων ταῖς χώραις παρὰ πᾶσαν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν. Ὅθεν καὶ Μαίανδρος μὲν ἐξῳκείτο, οὐκ ἀνδρῶν μόνον τῶν ἐν πλείσταις τέ καὶ μεγίσταις χώραις, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν μοναχῶν. Ἄλλη γὰρ Παλαιστίνη ὁ χῶρος ὁ περὶ Μαίανδρον ἦν, οὐ βοσκημάτων καὶ μόνον αὐξῆσαι ἀγέλας καὶ ποίμνια, οὐδ' ἀνδρῶν φορὰν ἐνεγκεῖν ἀγαθὸς, ἀλλὰ καὶ μοναχῶν οὐρανοπολιτῶν ἐπιγείων συστῆσαι πληθύος ἄριστος, παρὰ τοσοῦτον ἐπ' ἄλλοις τὰ πρωτεῖα φέρων πρὸς Παλαιστίνην παρ' ὅσον ἑνὶ καὶ μεγίστῳ ἡττᾶτο, τῷ τὰς διατριβὰς ἐκεῖσε γενέσθαι τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. Καὶ οὕτω μὲν κατ' ὀλίγον Μαίανδρος ἠρημοῦτο, εἰσχωρούντων ἐνδοτέρω τῶν ἐκεῖσε διὰ τὴν τῶν ἐθνῶν ἐπίθεσιν, ἅπας δὲ ζυγὸς ἐκεῖνος τῶν Νεοκάστρων, Ἀβαλά τε καὶ Καύστρου χῶραι καὶ Μαγεδὼν καὶ ἡ περίπυστος Καρία πᾶσα τοῖς ἐχθροῖς κατετρέχοντο· Ἐῶ λέγειν Τραχείαν καὶ Σπάδια Στρόβιλόν τε καὶ τὰ ἀντιπέρας Ῥόδου, ἃ χθὲς καὶ πρώην ὑπὸ Ῥωμαίους τελοῦντα ἐχθρῶν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐγένοντο ὁρμητήρια. Τὰ δὲ πρὸς θατέρᾳ θαλάσσῃ φῦλα, ἵνα μὴ τὰ μέσα λέγω, ὅσα τε ἐν Μαρυανδηνοῖς τε καὶ Μόσυσιν καὶ ὅσα ἐν τοῖς μεγαθύμοις Ἐνετοῖς ὄντα τῇ Ῥωμαίων ὑπήκουον, σὺν οἷς καὶ ἔτι τὰ ἔνδον μέχρι Σαγγάρεως, ἐπὶ τοσοῦτον ἠφάνιστο ὥστε καὶ Μαρυανδηνοῦ θρηνητῆρος χρῄζειν ἀξίως τάχει θρηνήσοντος. Τῶν γὰρ δυνάμεων, πολλῶν τε καὶ θαυμαστῶν οὐσῶν, συγκατατριβουμένων τοῖς δυτικοῖς καὶ κατ' ὀλίγον δαπανωμένων, τοῖς κατ' ἀνατολὴν τοσοῦτος ὁ κίνδυνος περιέστη, ὥστε μηδ' εἰς αὐτὴν Ἡράκλειαν τὴν τοῦ Πόντου βαδίζειν εἶναι πεζῇ τοὺς ὁρμωμένους ἐκ πόλεως, τῶν ἐκεῖσε ὁρίων τῷ Σαγγάρει περικλεισθέντων, καὶ τῶν πέραν πάντων λείαν γεγονότων οὐ Μυσῶν, ἀλλά γε Περσῶν Μόνα δὲ τὰ πρὸς θάλασσαν φρούρια κατελείφθησαν, τὰ περί τε Κρῶμναν καὶ Ἄμαστριν καὶ Τῖον καὶ Ἡράκλειαν, τόπων ὀνόματα μόνα σώζοντα· ἃ δὴ εἰ μὴ τῇ θαλάσσῃ προσεχρῶντο, καὶ

et arte præstans bellica ex Halizonibus, quos Mesothinitas vulgare dicat idioma. Erant item hinc quidem Thraces, inde autem Phryges, illinc Macedones, isthinc Mysi, aliunde Cares, et hi numerosi. Tum qui ex Magedone venerant. Super his Scythicæ copiæ et exteræ Italicæ, plurimæque aliæ, ex quibus membris unum, vere dicam, valentissimum et ineluctabilis potentiæ coalescebat corpus; cujus quasi animus despota, dum illud movet et quocunque circumtert, terribilis ubique apparebat præsertim in Occiduis tractibus, ubi frequentius militabat; quæ causa fuit cur limes Orientalis debilitaretur. Persis absentia præsidiorum ejus vexandi fiduciam sumentibus, incursantibus ac latrocinio vastantibus miseras illas regiones, nullo plane prohibente. Itaque Mæander domo, ut sic dicam, cedere coactus plane desolatus est, non aliis solum incolis plurimarum illarum amplissimarumque regionum, sed ipsis etiam inde passim migrantibus monachis, alia siquidem Palæstina terra illa undecunque Meandro amni prætenta videri ac dici potuit, quippe non solum læta pascuis et gregum armentorumque opima genitrix altrixque, non solum hominum quoque multorum et egregiorum ferax, sed præterea ΣΠΒ monachorum, hoc est cœli civium in terris peregrinantium, condendis et concursu lectissimorum conventuque frequentandis aptissima coloniis, tanto in cæteris Palæstina superior, quanto in uno ei, eodemque maximo, sine controversia cedit, quod hæc nimirum vita et conversatione Domini mei et Dei Christi honorata præ cunctis fuerit. Talem ob causam Mæander, ut dixi, paulatim desertus et in solitudinem redactus est, recedentibus in interiore qui prius illic habitaverant propter incursiones barbararum gentium. Universum autem jugum illud arcibus nuper conditis antea insessum. Abula quoque et assistæ Caystro regiones et Magedon et inclyta Caria, impune hostium grassationibus conculcabantur. Mitto dicere Trachæam et Studia, Strobilum et sitas e regione Rhodi terras, quæ loca paulo antea Romanorum subjecta ditioni exiguo tempore latronum receptacula barbarorumque stativa facta sunt. Obversæ autem ex parte altera mari nationes, ut nihil de mediis dicam, ac quantum in Maryandenis, in Mossynibus, in magnanimis Enetis gentium locorumque censebatur, cuncta Romano subjecta imperio, simulque bis interiora usque ad amnem Sangarim, ita universa vastata destructaque sunt, ut Maryandenum lugubris cantus artificem adhibere debeat qui hæc volet pro dignitate deplorare. Nam copiis Romanis, quæ multæ mirificæque erant, morantibus in Occiduo tractu, et iis paucis quæ relictæ Orientalium præsidio fuerant sensim absumptis, in tantum infestantis itinera latrocinii periculum increvit, ut ne Heracleam quidem usque Ponticam via terrestri liceret ex urbe proficisci, finibus illinc imperii Sangari ΣΙΒ circumscriptis, ulterioribusque plane cunctis in prædam non Mysorum, sed Persarum condonatis. Maritimæ tantum arces retentæ utcunque sunt circa Cromnam et Amastrin et Tium et Heracleam, sola locorum nomina servantes; quæ nisi prompto maris ad auxilia opportune accipienda commercio uterentur, dudum utique fortunam eamdem urbium ac locorum quibus adjacent experirentur, eumque istis ditioni Persicæ adjectis Romano imperio perissent. Quod autem in exitum harum provinciarum cooperatum

ταῦτα, τῶν χωρῶν κατεχομένων τοῖς Πέρσαις. πάλαι ἂν ταῖς χώραις καὶ αὐτὰ συναπώλοντο. Ἓν δὲ τὸ συντελέσαν τῇ τούτων ἀπωλείᾳ καὶ τῶν ἄλλων μέγιστον, ὡς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὕστερον ἔλεγεν, ὅτε μικρὸν πρὸ θανάτου πατῶν τὸν τόπον ἐώρα σὺν οὐκ ὀλίγῳ καὶ ταῦτα στρατῷ, καὶ τὰ πλεῖστα κατηρκτίζετο, ἡ τῶν πεμπομένων ἐκεῖσε ταξιαρχῶν γλισχρότης τε καὶ φειδωλία [P. 211] καὶ ἡ ἐπὶ τῷ λαμβάνειν σπουδὴ πῦ περιοριζομένη μέτρῳ καὶ κόρῳ, καὶ ἡ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν κρατοῦντα ψευδολογία μηδὲν ἐκστρατεύοντα, ὡς ὀλίγιστόν τι ἀπώλετο, ὡς ἐπὶ μικροῖς ἡ ζημία, ὡς τὸ πᾶν ἐπὶ κεφαλαίοις ἵσταται καὶ τὸ ἀφαιρεθὲν σπουδῆς ὀλίγης ἀναλαβεῖσθαι, καὶ πάλλα οἷς συνεχέσι πυτίμους μὲν τῷ φαινομένῳ, ἀλμυροῖς δὲ τῇ ἀληθείᾳ τὰς βασιλικὰς ἀκοὰς παρεγέντλουν καὶ γράφοντές το καὶ διαμηνυόμενοι. Τὸ δὲ τῆς στρατείας αἴτιον, ὡς καὶ τοῦτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὡμολόγει, τὸ συρράγὲν σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ πολὺ τῶν ἀνυποτάκτων βακενδυτῶν τε καὶ σακκοφόρων πλῆθος, καὶ ὁ πολὺς ἐκείνων φορυτὸς τῶν εἰς αὐτὸν κατηγορημάτων, καὶ ἡ πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως δειλία τὴν ἀποστασίαν ὑποπτεύοντος. Οὐ γὰρ ἦν ἡσυχάζειν αὐτούς, ἀλλ' εἰσδυομένοις τας τῶν ἀνθρώπων οἰκίας σφίσιν ἦν ἐκ προχείρου συνείρειν τὰ πολλὰ κατὰ βασιλέως, ὡς τὸν κληρονόμον ἀθικήσειεν, ὡς ἐξελάσειε τοῦ θρόνου τὸν πατριάρχην. Ἀλλ' οἱ ὅρκοι, ἀλλ' αἱ συνθῆκαι, ἀλλὰ τὸ καὶ τὸ, οἷς ἐκεῖνοι μὲν πυρίζεσθαι εἶχον, πλεῖστα τῶν ἀκουόντων ἀπολαμβάνοντες, ἐμὲ δὲ, φησίν, οἱ φόβοι καὶ αἱ δειλίαι περιίσταντο, μὴ καὶ τι τῶν ἀδουλήτων νεωτερισθείη. Ἐξ ὧν συνέβαινον ὑποψίαι, ἃς ἀνάγκη φυλαττόμενον ἀποκεκλεῖσθαι καὶ ἠρεμεῖν, τὸ καθ' αὑτὸν πολυωρούντα καὶ τὰ τῶν πραγμάτων τοῖς τυχοῦσιν ἐπιτρέποντα. Ταῦτ' ἔλεγε μέν ὕστερον ὁ κρατῶν πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον, ὡς αὐτὸς ἡμῖν ἀπήγγειλεν, ὅτε συνὼν κἀκεῖνος ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας κατὰ παραμυθίαν τῷ βασιλεῖ ἐώρα μὲν τὰς τῶν χωρῶν ὄψιν τοῦ Σαγγάρεως ἐρημώσεις, κατήκουε δὲ τῶν τοιούτων ἐποικτιζομένου τοῦ κρατοῦντος ταῖς ἐρημώσεσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἡμεῖς κατὰ τόπον ἐροῦμεν πλατύτερον.

κη'. Περὶ τοῦ κατ' Ἐκκλησίαν σχίσματος, καὶ περὶ τῶν Παντεποπτηνῶν μοναχῶν.

[P. 212] Τότε δὲ καὶ ταῖς ἀληθείαις τὸ σχίσμα

vel maxime est, hoc fuit, prout ipse sero agnoscens confessus imperator est, quando paulo ante mortem ea loca cum exercitu non modico perambulans oculis omnia fidelibus subjecit et clare perspecta miseratus plurimum est præfectorum qui illuc mittebantur tenacitas et avara parcimonia cum ardenti immensa inexplebili undique capiendi ac congerendi aviditate conjuncta. Quibus accedebat indidem nata circumventio principis mandacissimis decepti relationibus vaferrimorum hominum, qui privatis suis rationibus pernicie publica non dubitantes consulere imperatorem ab expeditione in eas partes, ut erat necesse, suscipienda, deprehendi, si res coram paterent, et multari metuentes, avertebant, elevando fallacissime jacturas factas, et ut quæque arces aut urbes captæ a Persis erant, minimum id quiddam et momenti nullius esse dicendo : capita enim ipsa rerum et quasi claves limitis adhuc teneri, minuta ista nunc ablata quoties volemus exiguo cenatu recuperanda. Ejusmodi vanissimis commentis tum scripto procul missis, tum voce coram inculcatis, lactatum imperantis animum indormire malis facile initio curabilibus cogebant, nihil pensi habentes, dum res agerent suas, insidiari credulis principum auribus, et eis infundere quasi plenis poculis exitialia quidem venena, sed arte assentandi sic diluta conditaque ut virus eorum non sentiretur. Porro istam, de qua dixi, seram perditis rebus in ista loca expeditionem imperatoris ipse fatebatur a se metu erumpentis jam in apertam perniciem Ecclesiæ schismatis 813 susceptam. Cum enim timeret in tanta colluvies claustris egressarum excusso jugo disciplinæ vagantiumque quoquoversum pannosorum quorundam et saccis cilicinis horrentium, insinuentium se obviis, domuum intima penetrantium, cuncta implentium murmurationibus in principem, passimque invidiosissime criminantium ab illo tutore circumscriptum oppressumque nefarie pupillum, ab eodem avitam patriamque hereditatem imperii legitimo successori et possessori Augusti filio interversam iniquissime, his additam ejectionem in exsilium deturbati de throno patriarchæ, cunctaque ista perjurio perfidiaque cumulata ab eo qui nullo jurisjurandi quo se obstrinxisset, fœderum quæ sanxisset respectu hæc et illa (plurima sigillatim exaggerabant) attentasset, atque his vulgo plausibilibus populariter buccinandis emungentium pecunia credulam plebem et largas corradentium prædas, quo minus illos abstituros tam utili privatim cœpto erat verisimile, -- cum, inquam, hæc intelligens Augustus formidaret ne tam vehementibus seditionum flabris apertæ rebellionis et belli civilis incendium, ægerrime postea restinguendum, inflammaretur, ad necessariam præcautionem mali tanti, atque ad explorandam inspectione præsenti eorum fidem quibus non satis sibi perspectis arces et provincias commiserat, istam se profectionem suscepisse deinde declaravit ipsemet familiari sermone Athanasio Alexandrino patriarchæ, illius tum ipsi viæ comiti, confidenter viro tali suas animi ægritudines et non vanos metus suspiciones que aperiens, quæ ille audiens non omittebat qua poterat consolatione delinire. Porro ex isto ipso nos hæc eadem Athanasio, audita tum sibi postea referente, cognovimus. Addebatque ista occasione se oculis usurpasse miserrimum plane ac meritissimo præsenti 814 imperatori deploratum statum regionum ultra Sangarim, extrema vastitate desolatarum. Verum ista nos quoque fusius exsequemur suo loco.

28. *De Ecclesiæ schismate, et Pantepoptenis monachis.*

Hoc porro tempore in quo enarrando versamur,

τῆς Ἐκκλησίας ηὔξάνετο, ὡς λαὶ κατ' οἶκίαν τοὺς ἐντος διιρῆσθαι. καὶ ἄλλως μὲν πατέρα διάγειν, ἄλλως δ' υἱόν, καὶ μητέρα καὶ θυγατέρα, καὶ νύμφην καὶ πενθεράν. Ὅταν δὲ πλείους καὶ οἱ περὶ τὸν Ὑάκινθον μοναχοί, ἄστατοί τινες καὶ εἰς τόπους ἐκ τόπων πλανώμενοι, ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου ζηλοῦντες ἐξορισθέντος. Ἄλλοι δέ γε καὶ εἰς ἀρετὴν διαβεβοημένοι ἔκ τε τοῦ Γαλησίου καὶ ἑτέρων μονῶν, ὡς οἱ τότε τῇ τοῦ Παντεπόπτου μονῇ προσκαθήμενοι, ἀποῤῥαγέντες τῆς ποίμνης ἕκαστος τὴς ἰδίας καθ' ἑαυτοὺς διέζων μηδ' ὑπωστιοῦν τὸν Ἰωσὴφ εἰς κοινωνίαν δεχόμενοι, τοῦτο μὲν ὡς καὶ αὐτοῦ ἐπιβάντος θῆθεν τοῦ θρόνου ἐπὶ τῷ πτερνίσαι τὸν Γερμανὸν, τοῦτο δὲ καὶ ὡς αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ πατριάρχου ζηλοῦντος καὶ τὴν τοῦ Γερμανοῦ κοινωνίαν ἀποτρεπομένου καὶ τοῖς ἄλλοις προτρέποντος, Ἔγκλημα δ' εἶχε καὶ οὗτος ἴδιον μεῖζον τοῦ προλαβόντος. ἐκεῖνος μὲν γὰρ τῇ μεταβέσει προσέκρουεν, ὁ δ' Ἰωσὴφ

minime jam dubiis iisdemque magnis incrementis schisma Ecclesiæ augescens quotidie gliscebat, utique jam in domuum intima receptum funestis conjunctissimorum dissidiis. Fervere ibi jurgiis cuncta, patre cum filio, filia cum matre, nuru cum socru commissis, declaratis in partes contrarias pertinacique contentione propugnatis judiciis et studiis. Valentissima erat Hyacinthi factio, ingenti promota numero vagorum quorumdam et hinc inde, rursus illinc huc, inquietissime cursantium monachorum. His intoleranda declamabatur Arsenii patriarchæ injusta in exsilium ejectio, omnibusque modis ejusdem procuranda restitutio pro unico videbatur proposita scopo. Exsurgebant aliunde prodibantque, alia quædam vociferantes emendanda fama virtutis inclyti sodales Galesii cœnobii necnon quorumdam aliorum, uti qui in ea tempestate in monasterio Pantepoptæ dicto morabantur, a suo singuli avulsi grege et viritim consulentes, dux auctorque sibi quisque. Commune his cunctis Josephi recentis patriarchæ plane communionem aversari, nec eum rite promotum agnoscere, tum quod et ipse invasisset scilicet alienum thronum, supplantato indeque detruso Germano; tum ob inconstantiam, qua miserari antea solitus Arsenii fortunam et eum restituendum pairiarchatui dicere, ex eoque aversari communionem cum Germano et aliis aversandam suadere, adeo jam contraria prioribus illis dictis actisque facta ostenderat, in partem se inserens agnitæ sibi quoque damnatæque palam injuriæ, et locum insidens unde inique depulsum questus esset viventem adhuc patriarchaun legitimum. Verum hoc cum esset illi commune cum alio crimen, alia erat peculiaris quæ illum vehementer gravabat invidia. Ut enim Germanus supra injuriam exclusi Arseuii propria laborabat infamia mutatæ contra canones sedis et Constantinopolitani ex Adrianopolitano transcensi throni, sic et offendebat in **315** Josepho probrum illi uni conveniens idemque late diffamatum, quod illum aiebant in excommunicationem incurrisse, sub cujus interminatione

τῷ ἀπὸ τοῦ πατριάρχου ἀφορισμῷ, ὃν ἀφωρίσθαι ἐπὶ τῷ μὴ τὸν βασιλέα εἰς πνευματικὴν υἱότητα δέχεσθαι. Οἱ δ' ἐπὶ τῆς τοῦ Παντεπόπτου μονῆς μοναχοὶ καὶ ἀπεθάῤῥουν καὶ παῤῥησιαστικώτερον ἔβαλλον, ἅμα μὲν ὡς ἐπιβήτορι, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἀφωρισμένῳ τῷ πατριαρχοῦντι ἐπέχνντες. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ μέγα τι συνελογίζοντο, τὸ καὶ λύειν ἄλυτα, καὶ μᾶλλον εἰς κρῖμα καὶ εἰς ἐπίτασιν, οὐχ ὅπως ἀμετόχως, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνεχόμενον τὸν λύοντα. Πολλὴν δὲ καὶ τὴν ἐκ λόγων ἐπιφέρειν πιθανότητα ἅμα μὲν τῷ τῶν προσώπων σφῶν σεβασμίῳ, ἅμα δὲ καὶ τῷ συζηλοῦν ἐκείνοις ὑπερ τοῦ πατριάρχου τὸν Ἰωσὴ, ὃν καὶ ὡς ὀστράκου μεταπεσόντος ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἦκουον ἐφιζάνοντα. Τούτους περὶ πλείστου ποιούμενος ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν ἐκποδὼν (ὀξεῖαι γὰρ ἀκίδες κοτὰ ψυχὴν εὐσυνειδήτοῦσαν οἱ ἔλεγχοι) εὐπροσώπως χρῆται τῷ βασιλεῖ, [P. 213] καὶ ἐπειδὴ τὸ πείθειν οὐκ ἦν (ποῦ γάρ;) ἄνδρας

vetitum ei olim a patriarcha fuisset habere deinceps imperatorem loco spiritualis filii et illius confessionem, ut antea consueverat, in posterum accipere, quod facere tamen perexisset. Atque hoc utroque nomine tum invasoris in veri antistitis viventis locum, contra fas intrusi, tum excommunicati propter conscitam culpam cujus prohibitioni fuerat anathematis ipso facto incurrendi denuntiatio annexa. Pantepopteni præsertim monachi liberrime audacissimeque omnium Josephum exagitabant, alteram in primis criminationem vehementer exaggerantes, ejusque indignitatem argumentis e jure ac disciplina ecclesiastica speciose collectis demonstrantes, quod non tantum absolvere absolutionis incapacem, privatus ipse nominatim jurisdictionis potestate, attentasset; sed præterquam expers auctoritatis solvendi alterius, etiam ligatus ipse quoque et contracti conscitique anathematis vinculo constrictus, istud ipsum præsumpsisset: in quo non oratione tantum, loco utique vecti plausibili, ad persuadendum valebant, verum etiam auctoritate propter speciem sanctimoniæ personæque ac oris commendabilem reveritamque vulgo gravitatem, persuadere semper quidvis idoneam, tum autem efficacia ineluctabili trahentem, quando, ut tunc usu veniebat, eodem impellebant quo studia sponte plerorumque incurrebant, jam per se incredibiliter infensorum Josepho ut subsessori Arsenii, proque illo solo vero legitimoque, cujus oppressam innocentiam vindicare optabant, patriarcha momentanea conversione, velut temerario tegulæ lapsu, repente supposito subintrusoque pseudoantistiti. Quæ Josephus initia tumultus animadvertens, et minime contemnenda recte censens, talem eorum sopientiorum rationem iniit, quæ multo vehementiorem in ipsum invidiæ flammam accenderet. Cum enim adhibito in consilium dolore contumeliæ propriæ, cujus acerrimi sunt stimuli erga sibi rectoconscias mentes, omnino sibi faciendum statuisset ut auctores injuriæ qua conflictabatur, aut de sententia deduceret aut de medio tolleret,

ἀμειλίκτους τὴν ἔνστασιν, κολάζειν ἠροῦντο. Ἀνατίθεται τοίνυν τὰ περὶ τούτων τῷ Ἀκροπολίτῃ Γεωργίῳ καὶ εἰς λογοθέτας μεγάλῳ καὶ σοφῷ τὰ μάλιστα, πλὴν κατημελημένως τῶν εἰς συνείδησιν ἔχοντι, Καὶ δὴ ἐπὶ οἰκίας ἐπαγαγὼν χαλεπῶς ἠκίζετο, δαίρων, κρεμαννύων, μαστίζων, τοὺς δέ γε κρείττους ἐκαίνων καὶ ἀτιμῶν τῷ δι' ἀγορᾶς θριαμβεύειν ἀτίμως ἐπ' αἰτίαις κακίσταις κνὶ πεπλασμέναις, ἄνδρας πολὺ τὸ ἀξιοπρεπὲς ἔχοντας ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς σφῶν καταστάσεως, οὓς καὶ μετὰ τὸ πικρῶς ὡς οἷόν τε μετελθεῖν ἐξορίαις ἐδίδου, τοὺς καθάπαξ τῆς γῆς καὶ τῶν γηΐνων ἐξωρισμένους. Καὶ τότε πρώτως πολλοῖς ἐπέκλασε τὰς συνειδήσεις ὁ Ἰωσήφ, καὶ τῇ τούτων παραθέσει ὁ προλαβὼν τὸ κρεῖττον ἐφέρετο ὡς μηδὲν μηδενὶ ἐνοχλήσας καθότι καὶ λέγοιεν. Ὧ δὴ καὶ ὁ κρατῶν καὶ αὖθις ἐχρῆτο, καὶ πατέρα ὠνόμαζε, καὶ εἰς βουλὴν εἶχε, καὶ εἰς πολλὰ ἐχρῆτο συλλήπτορι, καὶ ἡδέως ἤκουε μεσιτεύοντος. Ἦν γὰρ ὁ ἄνθρωπος καὶ τῷ κόσμῳ σύντροφος, καὶ δεινὸς ὑπελθεῖν ἄρχουσι, καὶ πεῖσαι ὅτε καιρὸς, καὶ θυμὸν μαλάξαι καὶ ἀγριᾶναι· Εἶχε δὲ αὖν τῇ γνώμῃ καὶ τοῦ σώματος ἰσχυρῶς, ὡς πολλάκις τοῦ μηνὸς ἢ καὶ τῆς ἑβδομάδος ἐνίοτε πρόσοδον ποιεῖσθαι πρὸς βασιλέα, τοῦτο μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, τοῦτο δὲ καὶ καλούμενος.

κθ'. Ὅπως ἀποστέλλεται εἰς Παιονίαν μετὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς τοῦ Λάσκαρι ὁ προπατριάρχευσας Γερμανὸς, κἀκεῖθεν ἤγαγε νύμφην τῷ τοῦ βασιλέως υἱῷ, καὶ προσεστέφθησαν.

[P. 214] Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ υἱὸς τῷ βασιλεῖ ἤνδρωτο Ἀνδρόνικος, ὃν καὶ εἰς βασιλείαν διάδοχον ὡς καὶ τῶν ἄλλων πρότερον προητοίμαζε, καὶ ἔδει συναρμόττειν αὐτὸν τῇ πρεπούσῃ συζύγῳ, τὸ μὲν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς πρεσβεύεσθαι εὐόδως οὐκ εἶχε, τοῦ Καρούλου μεταξὺ κειμένου κατὰ τὴν Ἰουλίαν, ὃν καὶ ἐχθρὸν ἀκήρυκτον ἑαυτοῦ καὶ Ῥωμαίων ἐγίνωσκε διὰ τὴν πόλιν καὶ τὸ μετὰ τοῦ Βαλδουίνου ἐπὶ τοῖς παισὶν αὐτῶν κῆδος· ἤδη γὰρ τὸν Μαφρὲ καταλύσας ἐμεγαλύνετο ῥήξ ὁ πρότερον κόντος, ὡς τοῦ ῥηγὸς Φραγγίας αὐτάδελφος· τοῦτο γάρ οἱ καὶ συμπεφωνημένος μισθὸς ἦν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐπὶ τῷ Μαφρὲ ἀποστατοῦντι ὁρμῆς, ἂν εἰς τέλος νικήσῃ.

primo non succedente (quomodo enim homines capto communiter impetu **316** irrevocabiliter ruentes blande ac tranquille dedocendo placaret ac sisteret?) potentia imperatoris, pro gratia qua apud illum præcipua valebat, ad alterum efficiendum vi sæva incubuit. Demandavit autem negotium Georgio Acropolitæ inter logothetas magno, et in primis erudito callidoque, sed conscientiæ parum temeræ, minimumque pensi habere in rebus gerendis credito quid fas et officium moneret. Ille igitur domos obiens patriarchæ obtrectatores prehensos abducebat, vexans, cædens, proscindens, suspendens, flagellans, qui vero inter illos eminerent dignitate, probris dehonestans ac per fora ignominiose traducens, prætentis veræ, quam celabat, causæ odiosissimis iisque confictis criminibus, intolerabili utique tyrannide viris ante conspicuis et inoffenso cursu honoris eatenus in vita usis; quos etiam postquam tali acerbitate deformasset, exilio multabat, nihil sanctum reveritus professionem religiosorum, qui semel abdicato mundo exsules se terræ ad cœlestem ultro conversationem transtulissent. Fructum consilii talis hunc Josephus tulit, ut multorum qui ei hactenus studuerant hac violentia conscientias offenderet abs seque alienaret voluntates. Apparuitque inde quanto saniori consilio decessor ejus Germanus in incommodo simili fuisset usus, contumeliam dissimulans, et nemini molestiam eo nomine facessens quod in se quidvis aliter quam vellet comperisset dictum. Ergo hic etiam post casum; et redactus in ordinem, existimatione gratiaque floruit, gratus ipsi principi. Pater ab eo vocatus, in consilium adhibitus, procuratione demandata negotiorum honoratus, et libenter ac effectu impetrationis sequente auditus cum pro amicis intercederet. Erat enim homo innutritus mundo, multo usu vitæ civilis, insinuare se principibus sciens, persuadereque quæ

29. *Ut missus in Pannoniam cum magno duce Lascari expatriarcha Germanus inde sponsam imperatoris filio duxerit, utque novi sponsi coronati sunt.*

Quoniam vero jam in virum adoleverat filius imperatoris Andronicus, quem is ut primogenitum sibi principatus successorem destinabat, eique propterea idoneam jam nunc conjugem expediebat jungere, circumspiciebat Augustus ubi ad id aptam inveniret. Ac ne talem in Italia quæreret prohibebat præsens ibi status rerum. Regnabat in Apulia, hoc est in parte Italiæ Orientali obversa imperio, Carolus, palam et irrevocabiliter Constantinopolitanis infensus ob ereptam Latinis urbem ejectumque inde Balduinum, quicum ipsi affinitatis arcta necessitudo intercedebat, liberis amborum connubio fœderatis. Quare manifestum erat legatis Romanis, si forte in ulteriorem mitterentur Italiam filiæ cujusdam ille imperitantium Augusto filio poscendæ, per irreconciliabiliter infestos Romano nomini terrarum mariumque tractus iter, ut necessarium, ita minime tutum fore. Jam enim Manfredo æmulo perculso abjectoque victor Carolus, frater regis Franciæ, ex conto sive comite, qualis prius vocabatur, regium magnifice nomen assumpserat, ampla ea mercede ab ecclesia remuneratus ob navatam ei fidelem et felicem operam in Manfredi defectione ulciscenda ipsoque rebelli profligando. Hæc reputans imperator animum et spes vertit in Pannoniam, eoque legatos decrevit mittere. Rex ibi dominabatur partem Ro-

Ἐπεὶ ταῦτα, ἔγνω πρὸς Παίονας τὴν πρεσβείαν στεῖλαι· ὁ γὰρ ῥὴξ ἐκείνων υἱὸς ἦν Ῥωμογενὴς ἐκ μητρὸς τῷ ῥηγὶ γεννηθεὶς τῆς τοῦ παλαιοῦ Λάσκαρι θυγατρός. Τρεῖς γὰρ ἐκείνῳ βασιλεύοντι τηνικάδε θυγατέρες ἦσαν, αὕτη μία, καὶ θαυμαστὴ Εἰρήνη δευτέρα, ἣν ὁ Ἰωάννης σχὼν ἐβασίλευσε τὸν πενθερὸν διαδεξάμενος, καὶ τρίτη ἡ τῷ μεγάλῳ κυρίῳ κατὰ τὴν πόλιν ἐκδοθεῖσα Εὐδοκία. Ἐξ ἐκείνης γοῦν τῆς προτέρας ὁ τῆς Παιονίας ῥὴξ τῷ ῥηγὶ καὶ πατρὶ γεννηθεὶς γυναῖκα πάνυ ὡραίαν ἐκ Κομάνων καὶ αἰχμάλωτον, ὡς λέγουσιν, ἑαυτῷ διὰ τὸ κάλλος ἁρμυσάμενος θυγατέρα γεννᾷ. Ταύτην ὡς εὐγενῆ καὶ ἐκ τῶν Λασκαρίων καταγομένην συναρμόττειν ὁ βασιλεὺς ἐβούλετο τῷ υἱῷ. Καὶ δὴ εἰς πρεσβείαν ἐκλέγεται περὶ τούτων τὸν ἀπὸ πατριαρχῶν τοῦτον Γερμανὸν καὶ τὸν μέγαν δοῦκα τὸν Λάσκαριν, ἔξωρον ἤδη ὄντα, διὰ τὸ πρὸς ἐκεῖνον αὐτοῦ συγγενές· τοῦ γὰρ πάππου τὸν τόπον τῷ ῥηγὶ ἐπλήρου ὅσα καὶ ἀδελφὸς τοῦ Λάσκαρι βασιλέως. Οἳ δὴ καὶ ἀπελθόντες πεζῇ τὰ τῆς πρεσβείας ἐπλήρουν, καὶ τὴν τοῦ ῥηγὸς θυγατέρα τῷ υἱῷ τοῦ [P. 215] βασιλέως καὶ βασιλεῖ νύμφην φέρουσιν, ἣ δὴ καὶ Ἄνναν ὄνομα τίθησιν ὁ κρατῶν, καὶ περιφανεῖς τοὺς γάμους τελεῖ αὐτῇ τε καὶ τῷ υἱῷ ἐπὶ τοῦ θείου καὶ μεγάλου

A τεμένους τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σοφίας, τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ εὐλογήσαντος. Καὶ αὖθις τοῦ ἐπιόντος ἔτους μηνὸς Μουνυχιῶνος ὀγδόῃ βασιλικῶς αὐτοὺς σὺν τῷ πατριαρχοῦντι ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ ταινιοῖ, καί οἱ ὡς βασιλεῖ τὰ τῆς θεραπείας πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἀποτάττει. Τάττει δὲ τούτῳ καὶ τρία τῶν ὀφφικίων ἰδίως ὡς ἀναγκαῖα, καὶ τὸν μὲν Λιβαδάριον πιγκέρνην ἀποκαθίστησι, τὸν δέ γε Βρυέννιον ἐπὶ τῆς τραπέζης τιμᾷ, καὶ τρίτον τὸν ἐκ Χριστοῦ πόλεως Τζαμπλάκωνα τατᾶν τῆς αὐλῆς αὐτοῦ ἐγκαθίστησιν. Εὐτρέπιστο μέντοι τούτῳ καὶ βακτηρία βασιλικὴ χρυσῇ ὑπόξυλος, ἐς ὃ κρατεῖν ταύτην ἐπὶ τῶν θείων ὕμνων, ὡς ἔθος, σὺν τῷ πατρί. Καὶ
B ἐπράχθη καὶ τόδε, ἅπαξ ἢ καὶ δεύτερον ἢ καὶ πλέον ἡμῶν ἰδόντων κρατοῦντα. Εἶτα δόξαν τῷ βασιλεῖ (μίαν γὰρ εἶναι τὴν ἀρχήν, βακτηρία δὲ τῆς ἀρχῆς σύμβολον, χρῆναι νὲ καὶ ταύτην μίαν εἶναι) διὰ ταῦτα ἠθέτητο τοῦτο. Ἐδόθη δὲ καὶ προστάσσειν καὶ ὑπογράφειν βασιλικῶς, πλὴν οὐ μηνολογεῖν, ὡς ἔθος, τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ γράφειν δ' ἐρυθρῶν οἰκείᾳ χειρὶ, « Ἀνδρόνικος Χριστοῦ χάριτι βασιλεὺς Ῥωμαίων. » Οἱ δὲ πρὸς τὸν πατέρα οἱ ὅρκοι καὶ βασιλέα μετὰ τὴν εἰς Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐγγράφως ἀσφάλειαν, ὡς μὴ ἐπιβουλεύοι, ἀλλ' ὑποτάττοιτο, καὶ λίαν ἀσφα-

mani generis ex matre trahens senioris Lascaris filia. Huic enim apud nos imperantis tres tantummodo filiæ fuerunt, quarum una regi nupta Pannoniæ ipsius filii nunc regnantis genitrix exstitit. Altera Joanni viro imperium a socero transmissum secum attulit; tertia denique Eudocia magno apud urbem C domino elocata est. **318** Ex prima ortus qui nunc regnabat in Pannonia, filius et hæres regis patris, uxorem e Comanis captivam olim, sed insignis, ut aiunt, formæ merito e servitute in regnum evectam habuit; ex eaque genuit filiam, quam ut Romano Lascaricæ gentis prænobilem sanguine dignam imperator duxit quam filio et designato successori desponderet suo. Legatos igitur ad illam postulandam illuc destinans, idoneos ad tale negotium putavit expatriarcham Germanum simulque magnum ducem Lascarim, emeritæ jam licet ac parum aptæ gerendis rebus ætatis virum : sed illum eximie ad hanc quidem tractationem commendavit nomen et consanguinitas, quæ in regem virginis poscendæ patrem auctoritatem ei quasi avi tribuebat, utpote D germano Augusti Lascaris genitoris ejus matris. Hi terrestri itinere quo destinabantur perlati, negotio e sententia confecto, brevi reduces filiam memorati regis sponsam adducunt filio imperatoris, jam ipsi imperii participi. Virgini Augustus senior Annæ nomen imposuit. Tum illustri pompa et magnificentia præcipua nuptias ejus cum suo filio celebravit apud magnum templum Sanctæ divini Verbi Sapientiæ, bene precante novis sponsis Josepho patriarcha. Anno inde secuto, die octava mensis Novembris, regie ambos ipse pater, præsente ac sacris operante patriarcha coronavit, deincepsque Andronico ut jam imperatori familiam et ministerium auxit in

mo dum supremæ dignitati convenientem, tres præficiens palatinis Augustæ majestati necessariis officiis. Nam Libadarium imperatoris novi pincernam constituit, Bryennium autem honoravit **319** præfectura mensæ regiæ; tertium denique ex Christopoli Tzamplaconem Tatam aulæ ipsius declaravit. Paratus Augusto juniori quoque est baculus regius auro exterius obductus, intime ligneus, quem teneret de more cum patre, quoties divinis hymnis interesset. Idque factum est semel, iterum aut etiam sæpius, nobis videntibus. Aliud postea visum Augusto seniori. Nam cum reputaret unum esse principatum, utcunque communicatum principibus duobus, sceptrum imperii symbolum unum tantum ostendi deinceps oportere censuit. Concessa etiam Andronico est facultas edicta condendi, subscribendique chartis regiis ut imperatores solent, excepta tamen appositione mensis, quam sibi reservatam uni voluit senior Augustus, ita ut filio in imperio collegæ liceret solum extense ac citra compendium scribere rubrica manu propria in hunc modum. Andronicus Christi gratia imperator Romanorum. Juramenta deinde a novo Augusto, post cautionem scripto datam de sua in Deum et Ecclesiam fide obsequioque, exacta sunt talia, quæ clare pietatem et obedientiam ejus erga patrem Augustum plenam inviolatamque præstarent, distincte ipso, Deo teste pollicente se non insidiaturum, se in subjectione obnoxia perstiturum. Sub hæc a populo et ecclesiasticis juratum in verba novi Augusti. Decretum quoque pontifices rite pertulere, quo excommunicationi subjiciebant eum quisquis foret, qui in novum imperatorem insurgeret. Id actum est curante seniore, fratrum propriorum ambitionem suspectante

λεῖς προέβαινον. Ἐφ' οἷς οἱ τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτὸν ὅρκοι καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἐγίνοντο. Ἐτομογράφουν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, ὑπ' ἀφορισμὸν ποιοῦντες τὸν ὃς καὶ ἐπαναστείη τῷ βασιλεῖ. Εἶχε γὰρ εἰς ὑποψίαν τοὺς ἀδελφοὺς ἔτι, καὶ μᾶλλον τὸν δεσπότην Ἰωάννην. πολὺ τὸ θερμὸν παρ' ἐκείνῳ βλέπων εἰς μάχας, καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον παρὰ ἁπάντων διὰ τὸ εὐεργετικὸν καὶ πρὸς τὰς δόσεις πρόχειρον τοῖς αἰτοῦσιν ἀγαθοθέλειαν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω δουλοῖ τὰς ψυχὰς τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἡ μετὰ χάριτος εὐποιία. Κἂν ἀφέλοιο τὸ εὐεργετικὸν τῶν ἀρχόντων, εὑρήσεις ἐκείνους ἀλαλάζοντα τύμπανα, ἃ κτύπον ἔχουσιν ἐν τῷ μᾶλλον εἶναι κενά. Οὕτω καὶ λόγος παρ' ἄρχουσιν ἄπρακτος, κρεῖττον ὃν τὸν δυνάμενον εὖ ποιεῖν πρᾶξιν ἔχειν τὸν λόγον ἢ λέγοντα μόνον τὸν ἄρχοντα ψεύδεσθαι. Καὶ μαρτύριον ἀψευδὲς αἱ ὠφελοῦσαι βοτάναι καὶ τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων χρήσιμοι, αἳ δὴ σιγηλῶς τὸ ὠφελοῦν [P. 216] προΐσχονται. Εἰ δέ τινας μικρολόγως ἡ τῶν χρημάτων ἀπουσία λυπεῖ, δειξάτωσαν ἐκεῖνοι τὴν παρουσίαν, τί πρὸς ἡδονὴν συμβάλλεται. Καὶ εἰ ἡδονὴν ζητοῖεν, πολλῷ κάλλιον τήν τ' ἐνεστῶσαν ἔχειν καὶ τὴν μέλλουσαν ἐλπίζειν. ἀπάντων μὲν εὐφημούντων τὸν εὐεργέτην, θεοῦ δ' ὀπισχνουμένου τὸ μέλλον. Ἴστωσαν δ' ὅτι Πτολεμαίου μὲν καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ τὴν βασιλείαν τῇ εὐεργεσίᾳ ὁρίζοντος (οὐ γὰρ ἔχω λέγειν τοὔνομα, οἶμαι δὲ, Τῖτος ἦν) ταῦτα τὰ χρήματα, δι' ὧν ἑαυτοῖς προσεποιήσαντες τὴν ἀθάνατον εὔκλειαν ἡμῖν καὶ αὖθις ἀφῆκαν μηδὲν δαπανήσαντες. Καὶ οὗτός ἐστιν ἀδαπάνητος πλοῦτος, ἡ εὐποιία, ἣν ἐκεῖνος ἔχων πρὸς πάντας καὶ ὑπὲρ βασιλεῖς ἐκλείζετο. Ταῦτ' ἄρα καὶ ὑποπτευόμενος πολλὰ παρῃτεῖτο τῶν ὄντων. Τὴν γὰρ ἀρχὴν ἐνεχωρεῖτο τούτῳ μὴ ὅτι βαρδαρειώτας καὶ χορτιναρίους μόνον καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος ἔχειν, καί γε τοὺς ἐπὶ τῆς εἰσαγωγῆς, οὓς δὴ καὶ ἑταιρειάρχους λέγουσιν, ἀλλά τι καὶ πλέον τῶν τῆς βασιλικῆς θεραπείας συνεπιφέρεσθαι. Ἀλλ' εἰς τὸ πρόσθεν ἰὼν ἐξησθένει, τὰ μὲν ἐκὼν, τὰ δ' ἄκων προσαφαιρούμενος· καὶ γὰρ καὶ τὸ πολὺ τῆς οἰκονομίας ἀφῄρητο. Νῆσοι γὰρ πᾶσαι τὸ πρότερον, Μιτυλήνη λέγω καὶ Ῥόδος, καὶ κατὰ γῆν πλεῖστά τε καὶ μέγιστά οἱ εἰς αὐτάρκη πρόνοιαν ἦσαν. Τότε δὲ καὶ τὴν δουλείαν ἐμφαίνων πρὸς τὸν νεωστὶ βασιλεύοντα, εἴ πού τι καὶ εἰς φιλοτιμίας λόγον χλαμύδα

maximeque despote Joannis, quem ad quidvis sperandum magnis videbat præsidiis instructum, fortitudinis bellicæ tot præliorum successibus spectatæ, studiique erga eum præcipui omnium propter ejus benevolentissimam **320** in donando et quidquid a quovis rogaretur prolixe gratificando largitatem. Nam nihil sic animos mortalium hominibus subjicit ut beneficentia grate ac liberaliter exercita; quam si principibus abstuleris, invenias illos aliud nihil nisi tympana resonantia, quæ eo plus strepunt quo magis sunt vacua. Horum enim inani sono similia sunt promissa principum effectu sequente destituta, eum melius longe sit, eum qui potest reipsa dare, nihil dicendo, sed vice verborum opera exhibendo, quam pollicentem quæ minime deinde præstet, principem mentiri. Hujus rei manifestum exemplum videre est in herbis utilibus vitæ humanæ, quæ juvant et non loquuntur succosque salubres tacitæ ministrant suos, eo gratiores quo simplicius et ab ambitione disjunctius prosunt. Quodsi quibus avare sordidis dolet abjungere a se donando pecuniam, cujus a conspectu remotæ desiderium scilicet non ferunt. ii quæso, dicant quam veram et non imaginariam voluptatem nummorum ipsis sub oculis et in manu positorum afferat præsentia. Si gaudere quærunt, quod gaudium eo majus, quod vel præsens largiendo percipitur vel certo inde secuturum speratur? Homines jam nunc beneficiis affecti benefactores acclamationibus faustis laudibusque dulcissimis cumulant : Deus autem etiam in futurum ingentia se repensurum beneficiis præmia confirmat. Sciant autem ejusmodi angusti animi principes unum istum ipsis proprium et semper mansurum divitiarum constitutum fructum, gloriam quæ ex distributione ipsarum in eorum nomen redundat. Nam alioqui Ptolemæus Alexander et ille alius (nomen nunc non occurrit), qui utilitatem principatus sola definiebat facultate bene merendi de hominibus (Titus opinor, is fuit), eas ipsas pecunias, quibus largiendis immortale consecuti sunt decus, inconsumptas poteris moriendo transmiserunt, unum ex ipsis lucrati bonum inamissibile, beneficiorum famam æternam. Qua Joannes despota late clarus **321** apud omnes, plus etiam quam imperatores ipsi, prædicabatur. Hinc videlicet in suspiciones incurrebat regnantium; quibus illi solliciti acri cura incumbebant ad detrahendum de opibus ejus cæteraque gloria, quantum citra declarati odii publicam professionem possent. Cum ergo principio concessum ei fuisset non Bardareotas et cortinarios solum ac præfectos cubiculi habere in ministerio domestico, sed et admissionales, quos hetæriarchas dicunt, et si quid his amplius in regio fere satellitio censetur, quocunque iret circumducere libere permissum, deinceps ista contrahi sensim ac restringi cœpta sunt, modo hoc modo alio ex illis privatum excedentis modum honoris insignibus ablatis, nunc ipso, quod ita expedire sentiret invidiæ placandæ, sponte abdicante, nunc dominis vel ab invito auferentibus. Quin etiam splendorem ejus obscurare domesticum non contenti, plerasque attributæ olim potestatis partes paulatim carpendo resumebant, simul dignitatem, simul ejus sustinendæ fundamenta, proventus pecuniæ annuos, malignitatis jam male dissimulatæ minime obscura grassatione minuentes. Datæ illi prius insulæ fuerant pleræque nec parum uberes, Mitylene, inquam, et Rhodus aliæque, tum in continenti plurima maximaque territoria, unde illi mercedes ad victum sumptumque cæterum amplissimæ redirent. Cunctis hisce demptis, non modo in ordinem, sed et in tam miserum servitutis re-

παρὰ βασιλέως ἐλάμβανε, μέγας ὢν μικροῖς ἱματίοις καὶ εἰς γόνυ μόλις περιεστέλλετο, καὶ ὁ ἥρως ἐκεῖνος ἐπὶ τῶν ἀνακτόρων πολὺ πλέον ταῖς παιδικαῖς ἀμπεχόναις ἐνηγλαΐζετο ἢ τοῖς ἰδίοις καὶ κατὰ τρόπον τοῦ σώματος ἔχουσιν. Οὕτως ἐκεῖνος ἐκ τῶν ἔξω καὶ οἷς ἐπυίει, τὴν ἔνδον διάθεσιν καὶ ἃ ἐλογίζετο παρενέφτινεν, ὅπου καὶ αὐτὴν δὴ τὴν διὰ μαργάρων καλύπτραν καὶ τὰ ὀξύλευκα παράσημα ἀπεβάλετο, κατὰ τρόπον ὃς καὶ μετ' οὐ πολὺ ῥηθήσεται, τὸ ταπεινὸν ἑαυτῷ προνοῶν διὰ τὸ ἐκεῖθεν ἀσφαλὲς καὶ πάσης καχυποψίας ἀνώτερον.

λ'. Τοῦ μεγάλου κονοσταύλου τοῦ Ταρχανειώτου πρὸς τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Ἰωάννην αὐτομόλησις.

[P. 217] Ἀλλὰ πρότερον ἢ τοῦτο ῥηθῆναι, τὸ κατὰ τὸν μέγαν κονοσταῦλον τὸν Ταρχανειώτην Ἀνδρόνικον καὶ ἀνεψιὸν τοῦ κρατοῦντος λεγέσθω. Ἔφθασε μὲν ὁ λόγος καὶ γαμβρὸν ἀπέδειξε τοῦτον τοῦ Δούκα Ἰωάννου καὶ ἐξ ἀξιωμάτων σεβαστοκράτορος· Τούτῳ τοίνυν τὰ κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα τε καὶ τὰ ἐνδότερα τοῦ Αἵμου ἐπιτετράφατο, καὶ ἦν αὐτῷ σύναμα τῇ γυναικὶ κάθισμα ἡ Ἀδριανούπολις. Ὡς γοῦν ἐκεῖσε

A ὄντι χρόνος ἐτρίβετο πλεῖστος, οὐκ οἶδ' ὅ τι παθών, ὡς δ' ὁ τῶν πολλῶν λόγος ἔχει, τῷ ἀδελφῷ Μιχαὴλ ὑστέρῳ γε ὄντι αὐτοῦ εἰς μέγαν δομέστικον καταστάντι ἐγκοτῶν ἐκτόπως, δι' αὐτὸν δὲ καὶ τῷ τιμήσαντι, βουλὴν βουλεύεται λίαν αἰσχρὰν καὶ τοῦ γένους ἀναξίαν. Εἰς νοῦν γὰρ βαλλόμενος αὐτομολεῖν πρὸς τὸν πενθερὸν, ἐπεὶ ἐν καταστάσει τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ὄντων οὐκ ἀνυστά οἱ τὰ τῆς αὐτομολίας διέγνω γίγνεσθαι, τὴν ἐπὶ τῆς πέτρας σηπίην μιμεῖται. Ἐκείνη γὰρ (καὶ σιωπῶ τὸν φυσικὸν λόγον οὐχ ὡς ἐξέρασμα τὸ μέλαν δοχούμενον, ἀλλ' ἀκούσιον διαχώρημα ῥυὲν ἐξαίφνης τῷ φόβῳ συστελλομένης καθεκτικῆς δυνάμεως, ᾧ δὴ καὶ συμβεβηκότος τὸ ζῶον εἰς βοήθειαν χρῆται καὶ ἀποφυγὴν τῶν δεινῶν), ἐκείνη τοίνυν θέλουσα φεύγειν τοὺς θηρατὰς ἐξεμεῖ τὸ μέλαν καὶ τὸν πύντων συγχέει, καὶ οὕτω ῥᾳδίᾳ τῇ

B [P. 218] φυγαδείᾳ χρῆται. Κἀκεῖνος συγχεῖν θέλων τὰ πράγματα ὡς βοηθησόμενος πρὸς τὴν φυγὴν τῇ συγχύσει. Τοχάρων ἐξελθεῖν γένος παρασκευάζει, οἳ καὶ φανέντες τὴν γῆν πᾶσαν ἐκείνην ἐπέθεον ὡς ἐπὶ κέρδει συγκληθέντες. Ἃ τοίνυν ἐκεῖνοι τὸ τηνικάδε τοὺς ἀνθρώπους ἔδρασαν, ἰδίαν ἀπαιτεῖ σχολὴν πρὸς

ductus est gradum, ut palam jam cerneretur ambire aulica sedulitate Augustum juniorem, ac si quando is ipsi, velut in præmium obsequii, aliquam e suis chlamydem donaret, reverenter acciperet indueretque, etsi ea, quippe ad formam nondum plene adulti adæquata corporis, viro, qualis erat ipse, perfectæ ætatis staturæque altioris parum conveniret. Ergo videres heroa illum tantum per regiam fratris aulam curtis et paulum modo excedentibus puerilium mensuram tunicarum ægreque ad genua promissis sese multo majus ac libentius ostentare vestibus quam propriis e suo domestico depromptis, suoque videlicet ipsius adaptatis modo corporis. Sic ille, qua **322** penitus esset in animo affectus, modestam fastuque superiorem omni demissionem habitu factisque gaudebat exterius proferre. Quo in genere tegmen quoque capitis margaritis distinctum et ex roseo candentia deposuit insignia ultro ac volens, ut paulo post dicetur, obsequiosæ modestiæ instinctu, humilem in se speciem affectans propter speratam ex ea securitatem et malarum de se suspicionum abolitionem plenam.

tempore versatus, repente nescio quid passus, ut vero plerique aiunt, audita promotione Michaelis fratris sui minoris in dignitatem magni domestici, incredibiliter offensus tam ipsi quam ei a quo is fuerat in istum evectus gradum, ad cogitationem valde vituperabilem et genere indignam suo applicat animum, consilium inicas transfugiendi ad

C socerum. Quia vero tranquillo, ut tunc erant, rerum statu tuto atque impune id se facere posse desparabat, quo ei ex sententia negotium succederet, sepiam bærentem petræ sibi putavit imitandam. De hujus aquaticæ animantis natura breviter dicere non omitto, quod qui observarunt diligentius, tradunt non esse illi atramentum in potestate, quasi id sponte cum vult evomat, sed atrum istum liquorem piscis hujus visceribus conceptum excrementum ipsi **323** esse, quod ex contractis metu infirmi et formidolosi animalculi membris necessario effundatur. Astutiæ porro quasi cuidam ejus tribuitur, quod ipsam necessitatem velut vertens in consilium, ista suffusione liquoris atri salutem plerumque sibi conficit, manus sic effugiens prensantium. Cum enim piscatorem imminere sibi

D captantem sentit, evomit atramentum, et aquam in qua est, prius pellucidam, turbat obfuscatque : atque in illis tenebris effugii viam invenit. Sic

30. *Magni conostauli Tarchaniotæ ad Joannem ipsius socerum transfugium.*

Sed ista priusquam referimus, de magno conostaulo Andronico Tarchaniota sororis Augusti filio dicatur. Hunc paulo superius narravimus generum fuisse factum ducis Joannis, dignitate sebastocratoris : porro eidem post istas nuptias credita fuerat gubernatio provinciæ, quæ præter Orestiadem et adjacentes huic terras etiam interiora Hæmi complectitur; qua cura ut commodius ex propinquo fungeretur, domicilii sedem Adrianopoli fixerat, ubi cum uxore morabatur. Ibi longo jam

Andronicus Tarchaniota, ut secure ac sine impedimento deliberatum exsequeretur transfugium, turbare prius ac miscere omnia constituit, accitis in Romanas terras Tocharis, qui statim ad ostensam accurrentes prædam, magno numero intra fines imperii sunt visi. Quantum autem illi tunc cladis, et omnis generis injuriarum miseris illorum tractuum hominibus intulerint, proprii nec parvi operis argumentum esset, pro magnitudine atrocium malorum non litteris, sed lacrymis scribendi.

τὴν τῶν δεινῶν ἐξαγγελίαν, οὐ γράμμασιν, ἀλλὰ δάκρυσι γνωριούμενα. πλὴν ὡς ἂν ἀσφαλῶς εἴποι τις, οὐχ ἥττω ταῦτα τῶν μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου προτέρων σφαγῶν. Λύτὸς δὲ τῇ τούτου συγχύσει προσβοηθούμενος ἅμα γυναικὶ αὐτομολεῖ πρὸς τὸν πενθερόν. Ὁποίας γοῦν τῆς ἀναδοχῆς ἐκεῖθεν εὐμοίρησε, περιττὸν ἴσως καὶ λέγειν, ὅμως δὲ ὅλην ἐδίδου τὴν μάχην ἀνάπτεσθαι. Καὶ γὰρ τέως ὁ Δούκας τιῖς ἰδίοις ἀρκούμενος ἡσύχαζεν ἀναμένων, ἔστι δ' οὗ καὶ τὸν ἴδιον τρόπον κατασκευάζων ἐπὶ τὰ τοῦ βασιλέως ἐπιτείχίσματα καὶ τὰ περὶ τὰ Ἰωάννινα παρασπῶν. Ἠρεμεῖν δ' οὐκ ἦν ὅλως ἐκείνῳ ἀνδρὶ μάχαις χαίροντι καὶ πολέμοις, ἐξ ὧν κερδαίνειν ἀεί ποτ' ἤλπιζεν. Ἡ γὰρ τοῦ εὐεργοῦ σχολὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀργοῦ ἀσχολίαν τὰ μεγιστα κατεργάζεται· ὡς γὰρ ἀργῆς ψυχῆς καὶ κατερρᾳθυμημένης τὸ ἐνεκαιρεῖν ἐν κενοῖς, οὕτω θερμῆς καὶ σπουδαίας τὸ χωρεῖν ὁμόσε τοῖς πράγμασιν. Οὕτως ἦν ἐκεῖνος τῷ τότε τῆς αὐτῆς πείρας καὶ στρατηγίας ὕλῃ τοῖς παραπέμπουσι χρώμενος, οὐ πολεμῶν ὅτε δόξοι τοῖς ἐναντίοις, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἐνεργεῖν διεγείρων καὶ τὸν ἀπάλαμνον.

Cæterum id dici sine mentiendi periculo breviter potest : calamitatem vastitatemque ista occasione huic importatam regioni nihilo mitiorem, minusve acerbam crudelitate cædium, avaritiaque rapinarum ea fuisse, quæ aliquanto ante iisdem populis irruptione Constantini Bulgari Tocharos secum ducentis fuerat illata. Per hanc ille sibi ad finem destinatum utilem confusionem rerum, ad socerum una cum conjuge profugit. Ut autem exceptus ab eo fuerit, et quis ipsi novi fructus hospitii constiterit, superfluum opinor nobis sit exsequi : illud constat, quod ad nostram rem facit, subministratum inde prætextum Joanni duci belli in nos movendi. Eatenus enim ille suis contentus utcunque quiescebat occasionem exspectans : et quanquam erumpebat nonnunquam impatiens fœderum animus, tentandis, cum aderat opportunitas, munitionibus imperatoris : quo in genere quæ circa Joannina sunt ad se attraxerat : tamen larvam adhuc haud plane abjecerat; non ille quidem natura talis ut in illa diu **324** simulatione teneri posse speraretur. Quippe vasti pugnacisque vir animi, nihil nisi vim et bella spirans, ex quibus aucturum sese fortunas, et lucris ingentibusditandum confidebat. Porro viri strenui vel ipsum otium, negotio remissi ac languidi, rebus peragendis maximis efficacius est. Nam ut animæ desidis ac negligentis est in vanis sibi placere, ac felicem se putare complexu exsilium bonorum : sic acris e contrario atque arrectæ ardenterque majoribus usque inhiabundæ proprium est, prorumpere in opus quavis occasione, ac nullam frustra offerri movendarum rerum ansam sinere. Talis tunc erat dux Joannes; ipsis illis quas furtim primum attentaret grassatiunculis et successibus modicis pro fundamento ulteriorum utens : nec exspectans

λα'. Ἐκστρατεία τοῦ δεσπότου Ἰωάννου σύναμα χιλιάσι στρατοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ Ἰωάννου.

[P. 219] Ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλεὺς δεινοπαθῶν ἐπὶ τούτοις δυνάμεις παρασκευάζεται πλείους, πλῆθος ὡσεὶ τεσσαράκοντα σὺν τῷ ναυτικῷ χιλιάδων, ὡς λέγεται, καὶ παραδοὺς τῷ δεσπότῃ πέμπει διὰ ταχέων ἐπὶ τὸν Ἰωάννην. Συνεκπέμπει δ' ἐκείνῳ καὶ ἄλλους πλείους τῶν λοχαγῶν καὶ ἐκ μεγιστάνων, ὧν εἷς ἦν καὶ ὃν εἶχε δομέστικον τῆς τραπέζης. Ὁ δ' ἦν ὁ Καβαλλάριος Ἀλέξιος. ἀνὴρ γεννάδας καὶ ἀνδρικὸς, ὃς καὶ παραπήλαυσεν ὕστερον τοῦ πολέμου τοξευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ παρά του, κἀκείνῳ μὲν κλέος, ἑαυτῷ δὲ πεσεῖν εὐκλεῶς παρέσχεν οὗ κάλλιστον τοῖς νέοις πίπτειν πεσών. Ὡς γοῦν τὰς δυνάμεις παραλαβὼν ὁ δεσπότης πρὸς δύσιν ἤλαυνε θαῤῥῶν ταῖς παρασκευαῖς ὡς καὶ αὐτὸ κινήσων τὸ ἔδαφος, ὁ βασιλεὺς καὶ λαὸν διὰ θαλάσσης ὁπλίζει, καὶ στόλον ἐξαρτυσάμενος ἱκανὸν ἐκ πόλεως καὶ τῶν ὁπουδήποτε χωρῶν τε καὶ νεωρίων, ὡς εἶναι τας πάσας ναῦς μακρας τε ἅμα καὶ ταχυναυτούσας τροῖς πρὸς ταῖς ἑβδομήκοντα, παραδοὺς ταύτας τῷ πρωτοστράτῃ

tunc bellare cum hosti videretur; sed ex sua spe ac commodo articulos occasionum captans; et non minis admonens, sed agendo expergefaciens adversarium indormientem rebus.

31. *Expeditio Joannis despotæ cum multorum millium exercitu adversus Joannem ducem; et de hujus facinore insigni.*

Hæc ita erant : quibus cognitis indignatus imperator, exercitum comparat ingentem; numero, ut fertur, quasi quadraginta millium, navalibus in eam summam comprehensis copiis. Et hoc tanto apparatu tradito Joanni despotæ, vadere illum confestim infestis signis in Joannem jubet. Misit etiam cum eo plures alios tribunorum et magnatum, quorum unus erat, quem domesticum mensæ habuit, Caballarius Alexius, vir generosus et fortis. Hunc Mars hoc bello pignoratus est, sagitta in prælio sublatum a quopiam ignoto, qui sibi gloriam, hosti honestum funus peperit. Sic enim decus illi contigit gloriosæ mortis ibi oppetitæ, ubi cadere juvenibus est honestissimum. Eum igitur succinctus magnis hisce terrestribus copiis despota Joannes tantis animis in Occidentem movit, ut **325** terram haud dubie se concussurum confidere videretur, destinavit imperator eodem quoque classem oneratamque superbissimo delectu, cum ex urbe tum ex cunctis provinciis ac navalibus diligentissime habito, ita ut numerus navium partim longarum partim celerum ad tres et septuaginta ascenderet; quas commendans protostratori Philanthropeno, jussit eum cum ea classe oras legere Latinicarum regionum, infestasque habere, ac sicubi res ferret exscendere incursionibusque urere, sic arbitratus certius faciliusque processuras ad spem plenæ victoriæ belli universi rationes, si proprio impliciti periculo Latini cogitare de mittendis Joanni auxi-

τορι Φιλανθρωπηνῷ καὶ αὐτὸν ἐκπέμπει, ταῖς Λατινικαῖς χώραις πρυστάσσων, εἴ ποι παρείκοι, προσβάλλειν· οὕτω γὰρ μᾶλλον εὐοδεῖν τὸν κατὰ γῆν πόλεμον ὥετο, εἰ ἔχοντες καθ' αὐτοὺς οἱ Λατῖνοι τὸν περὶ σφίσι φόβον τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην βοηθείας ἀπῴσχοιντο. Καὶ δὴ τὴν ταχίστην τῷ τόπῳ τῶν νέων Πατρῶν ἐπιστάντος τοῦ δεσπότου ἔκπληξις κατεῖχε πάντας καὶ ταραχή. ὡς πρυσχωρεῖν μὲν ἐντεῦθεν ἐκείνῳ τὰς χώρας, γνωσιμαχεῖν δὲ τὰ φρούρια ὡς μικρὸν ἀντισχόντα, ὅσον ἀφοσιώσασθαι τὴν πίστιν τῷ Ἰωάννῃ, πρυδοῦναι μὴ ἐνεγκόντα τὴν ἔφοδον· πῦ γὰρ ἄν τις καὶ ἤλπισεν ἐξ ἄλλου τινὸς τρόπου καὶ μηχανῆς σώζεσθαι; ὁ μέντοι γε Ἰωάννης τοὺς περὶ αὐτὸν καὶ μόνους ἔχων, τῷ πλήθει κατὰ πολὺ λειπόμενος, ταῖς ἐπινοίαις ἐπεχείρει σώζεσθαι. Ὅθεν καὶ νῦν μὲν ἔνθα, νῦν δ' ἐκεῖσε προβαίνων, ὡς οἷόν τε ἦν, κατησφαλίζετο τὰ αὐτοῦ· τὸ γὰρ χωρεῖν εἰς μάχην ἔν τι τῶν ἀδυνάτων ἐδόκει. Ἀλλ' οἱ τοῦ δεσπότου ἰχνηλατοῦντες υἱὸν ἐκεῖνον ἐπέτρεχον συνεχέστερον, προκαταλαμβάνοντες [P. 220] τόπους οἷς αὐτὸν ἤροντο σώζεσθαι, ὅθεν καὶ τῷ ἀποχωρεῖν μὲν πρυσῆγεν ἐκείνους, τῷ δὲ γε δειλίαν ἐμφαίνειν θαρράλεωτέρους ἐποίει προσβάλλειν· τῷ γὰρ πλήθει περιῆσαν, καὶ κατημέλουν διώκοντες. Ὡς δὲ κόρον

Λ ἐκεῖνος ἐλάμβανε τῆς ἀποφυγῆς καὶ τὰ ἔξω πρυσυπώπτευεν ἤδη τῶν ἁπάντων καταληφθέντων, ἔγνω φρουρίῳ ἑαυτὸν πιστεῦσαι, καὶ φέρων ἑαυτὸν ταῖς Πάτραις ὀχυρῷ πόλει καὶ ἐκ νέου συστάσῃ δίδωσι καὶ πιστεύει φυλαχθησόμενος. Καὶ ὁ μὲν καταφυγὴν ὀχυρὰν εὗρε τὰς Πάτρας, οἱ δ' ἀμφὶ τὸν δεσπότην μαθόντες τὴν πόλιν κύκλῳ περικαθίζουσιν. Καὶ συχναὶ πρὸς τοὺς ἐντὸς διαμηνύσεις ἐδέοντο τοῦ δεσπότου, ἑαυτοῖς μὲν προνοεῖν τῶν βελτίστων, ἐκείνου δὲ παραδόντας σώζεσθαι· μὴ γὰρ ἀποχωρεῖν ἐκεῖθεν, μὴ ἀλλοθί που τραπέσθαι, μὴ φρυντίσαι τὰ πέριξ καίοντα καὶ ἀγροὺς κατασκάπτοντα καὶ ἀμπελῶνας τέμνοντα, καὶ τέλος καὶ αὐτοῖς ὡς πολεμίοις χρώμενον τέλεον ἀφανίζειν, κἂν ὕπη καὶ ὁ χρόνος προβαίη. Ταῦτα τοῦ δεσπότου διαμηνύοντος ἐκεῖνοι, ἢ ταῖς ἀληθείαις ἢ παρ' ἐκείνου προβιβαζόμενοι ἔνδον ὄντος, ἠπίως, τε ἀπελογοῦντο καὶ προσελιπάρουν σφᾶς τῶν ὁρμῶν ἀνεῖναι, μετ' οὐ πολὺ προδοῦναι καὶ τὸν Ἰωάννην καθυπισχνούμενοι. Ὡς γοῦν μεταξὺ χρόνος ἐτρίβετο, καὶ οἱ μὲν ἀναβολαῖς ἐναιώρουν τὴν προδοσίαν, οἱ δὲ ὅσον οὔπω ἀνύσαι τὸ πᾶν ἤλπιζον, ἐπιχειρεῖν τι τῶν συνήθων ἔγνω ὁ Ἰωάννης. Καὶ σκοπητέον ὡς ἄριστα. Νυκτὸς γὰρ ἑαυτὸν σχοίνοις διὰ τοῦ τείχους καταχαλάσας, ὡς μὴ φωραθείη διὰ

B

liis prohiberentur. Cum ergo velocissime despota Joannes in locum esset pervectus novarum Patrarum, ingens ibi cunctos terror et consternatio turbavit, adeo ut ei passim pagi et oppida se dederent, arcium vero præsidia inter ancipites sententias fluctuarent. Exigua nec longum, ut apparebat, valitura fidei Joanni datæ reverentia cohibente ab ipso ad primam statim irruptionem prodendo; nam ad extremum vitare se posse deditionis necessitatem desperaverant, utique cum circumspicientibus cuncta, salutis alia via expediendæ ratio humanitus appareret nulla. Inter hæc Joannes ipse passim desertus a plerisque, nec alio jam fere quam familiarium domesticorum septus comitatu, arte atque ingenio supplere defectum opum et capiti ac summæ rerum suarum quam posset optime consulere nitebatur, loca ex locis mutans, nusquam diu consistens, nunc hic, mox illic improviso apparendo, conatus insequentium, quoad poterat, frustrans. Nam manum conserere, et aleam jacere prælii, destitutum copiis, ultra omnem ut facultatem, ita cogitationem erat. Porro duces ac milites despotæ late per regionem sparsi ducem hostium ubi lateret omnibus vestigiis indagabant, scrutantes assidue loca cuncta quibus 326 eum abscondi vel exigua suspicio esse posset. Unde cum illo latebras subinde mutuans continue fugeret, trahebat post se hostes, ulterius sic semper in ejus ditionis sese promoventes intima: quos ille ipse manifestis deprehensus indiciis ducis fugientis timor audaciores scilicet in eo invehendo faciebat, fretos utique qua clare prævalebant multitudine, nec magnopere formidandum quidquam arbitrantes ab eo qui viribus palam diffidens, spes

C

D

salutis omnes in fuga reponeret. Ut autem satis denique illum desultorii erroris et fugæ infinitæ tædium cepit, simulque cunctantium ab exteris auxiliorum suspicatus conjectura causam, ab universis jam se sociis derelictum intellexit, arci cuipiam munitæ caput salutemque confidere decrevit. Ergo se Patras conferens (prævalida hæc erat et propugnaculis recens structis munitissima civitas) eo se inclusit, idoneum id præsidium ratus cui summam rerum et reliquias fortunæ in extremo discrimine custodiendas recte crederet. At despota Joannes qui tanquam indagine clausam feram venator undique vestigans nullum finem quærendi Joannis ducis inque suam potestatem redigere conandi faciebat, ubi cito cognovit Patris eum inclusum, eo confestim exercitum rapiens corona urbem circumdedit, prono ad id usus studio ducum ac militum, quos et ipsos belli uno in capite patrandi percupidos alacritate pelliciebat ad contendendum mira ipsa non dubia vicinia prædæ, cui dudum inhiaverant, quam suis utique jam manibus elabi negabant posse. Crebris ante omnia colloquiis et promissionibus tentati obsessorum ab obsidentibus animi sunt. Proponebatur ipsis per subinde missos pellax et quæstuosa conditio, paciscendi sibi præter incolumitatem securam, amplissima certissimaque præmia, quæ promereri statim possent facili deditione unius hominis, causæ tot malorum vel in præsens urgentium vel in futurum imminentium. Sic enim certo haberent, nunquam inde abscessuros, aut alio quovis respectu avertendos Romanos nisi confecta re; nec interim parcituros, aut ulla misericordia revocandos ab urendis tota regione frugibus ac tectis, agris ac satis conculcanda cor-

στρατοπέδου βαδίζων, εὐθύς τε μετασχηματίζεται καὶ χλαῖναν μὲν μέλαιναν περιτίθεται, κρατεῖ δ' ἀνὰ χεῖρας ἵππου ῥυτῆρα, παὶ κατὰ θεράποντα μετασκευασάμενος καθευδόντων περὶ μέσας νύκτας ἅπαν τὸ στρατόπεδον διεξήει ἐρωτηματικῶς ἐκφωνῶν συχνάκις περὶ ἵππου δῆθεν ἀπολωλότος. Καὶ οἱ μὲν κατημέλουν, οἱ δὲ καὶ ἀπελογοῦντο ἔνδοθεν τῶν σκηνῶν μὴ ἰδεῖν τὸ σύνολον, ἐκείνου καὶ τὰ εἰς εὕρεσιν δαψιλῆ καθυπισχνουμένου. Καὶ οὕτω λαθὼν τὰς ἁπάντων γνώσεις ἀπολύεται μὲν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου, ἐνσκευασθεὶς δὲ ἅμ' ἕῳ, καὶ δι' ἀδήλων τὰς Θήβας ἐν ἡμέραις μετρίαις καταλαβών, μηδενὸς τῶν αὐτοῦ εἰδότος (οὐδὲ γὰρ οἱ ἔνδον Πατρῶν πλὴν τῶν οἰκείων καὶ οἷς ἐπίστευεν ἦσαν, οἳ δὴ καὶ ἐφ' ἡμέρᾳ ἔμελλον συσκιάζειν τὸ ὄρᾶμα τοῖς ἐν τῇ πόλει μὴ φαινομένου τοῦ Ἰωάννου), ἐκεῖσε τοίνυν τὸν μέγαν κύριον καταλαμβάνει, ὁμωνυμοῦντά οἱ [P. 221] (Συριωάννης γὰρ κατὰ γλῶτταν ἐλέγετο), καὶ δὴ προσλιπαρεῖ βοηθεῖν, εἰς πίστιν δὲ τῶν σπονδῶν ἑαυτοῖς καὶ κῆδος ἐτίθει γενέσθαι, ὡς λαβεῖν ἐκεῖνον γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρί. Ὁ δὲ μέγας κύριος Ἰωάννης τα καθ' αὐτὸν μὲν παρῃτεῖτο, ὡς μηδ' εἶναι οἱ δυνατὸν ἐπὶ συζυγίᾳ καταληφθῆναι ἀσθενεῖ γε ὄντι καὶ ποδάγρᾳ δεινῇ προσπαλαίοντι, ἀδελφὸν δέ οἱ εἶναι τὸν παῖδα Γουλιέλμον, ὃν καὶ εἰς κῆδος οἷον ἐκεῖνος προὔτεινε καὶ λίαν χρήσιμον παρεδείκνυ. Ἀλλὰ τὰ μὲν τοῦ κήδους καὶ ὕστερον ἔλεγε τελεσθήσεσθαι τῶν συναλλαγμάτων κειμένων, ὅ δὴ καὶ γέγονε· τότε δὲ τριακοσίους καβαλλαρίους δοὺς αὐτῷ, ἢ καὶ πλείους, ὡς λέγεται, ἐξ αὐτῆς ἀποπέμπει, ἄνδρας ἀρείκους καὶ πολλῶν τινων καθυπερτεροῦντας. Οὓς λαβὼν καὶ τοῖς αὐτοῦ προσμίξας διὰ ταχέων, ὡς μηδενὶ φωραθείη, καιρὸν ἐπιτηρήσας ἐμπίπτει τῶν πραχθέντων μὴ αἰσθομένοις μηδέ τι προσδοκῶσιν, ἀλλ' ἐν ἀνέσει παντοίᾳ διάγουσι λογισμῶν ὡς ἔνδον ἐγκεκλεισμένου. Τέως δὲ ὡς εἰσ-

rumpendis, excidendis vineis, denique ipsis, si accipere oblata recusarent, tanquam hostibus inexorabiliter infensis, omni belli clade perdendis, quantacunque **327** ad id perficiendum patientia opus esset. Nam sibi abundare otium, et unice vacare soluto curis aliis, quantumlibet spatium in ea obsidione consumere. Talia denuntianti despotæ Patrenses sive vere sinceraque mentis propriæ sententia, sive ita faciendum suggerente, quem intus secum habebant, Joanne duce, mansuete modesteque respondebant; excusantes, maturam in præsenti rem non esse; suppliciter orantes remitti tantisper oppugnationis impetus; magnum brevis moræ pretium fore; nam se interim confirmatis viribus, ubi præsidio, quod impositum cervicibus perferrent, eluctando satis possent, omnia quæ poscerentur effecturos et Joannem in suam redactum potestatem tradituros. Auditæ preces sunt. Vis suspenditur; fides exspectatur promissorum. Longum in his tempus abit, hinc Patrensibus in artificio quod prodesse cœperat, gnaviter perstantibus, inde Romanis spe sibi vana victoriæ proximæ blandientibus. Hoc articulo rerum tentandum aliquid magnum dux Joannes constituit, adhibita in consilium, præter ipsi familiarem innatamque audaciam, extrema necessitate rerum suarum ultimo jam in discrimine pendentium: noctu per fidos paucos, juratos arcano factum habituros, demitti se curavit funibus per murum, veste antea mutata, ne posset agnosci. Tum ut erat sago nigro in famuli speciem larvatus, equi habenas manu tenens, nocte concubia dormentibus cunctis, per media transit castra, identidem inquirens supplici clamore, si qui sciret quo abiisset sibi elapsus equus domini, monstrare ne gravaretur: magnam indicii mercedem fore. Sic cuntem si qui vigiles videbant, procedere sinebant, nihil suspicati: alii abditi tabernaculis quos somnus ab audiendo non arceret, negligenter reddita intus voce respondebant negantes equum sibi visum. In hunc modum impune trajectis quam late patebant castris Romanis universis, sub auroram per vias occultas contendit Thebas versus, quo paucis diebus inexspectatissimus pervenit. Qui enim ibi quidquam præmoneri de **328** ejus adventu potuisset, quem ne Patrenses quidem Patris excessisse adhuc noverant, paucis illis domesticorum factum, cujus soli erant conscii, silentii quod sancte promiserant fide summa celantibus. et proul convenerat Joannis absentiam tegentibus artificio facile avertente curiosas suspiciones sollicitæ præsertim et alio attentæ tali statu civitatis. At Joannes magnum Thebis dominum invenit sibi cognominem: Syrioannes quippe linga illic usitata vocabatur. Hunc adiens infimis precibus orat ut sibi auxilietur, oblata in pignus fœderis propria filia ipsi nuptura. Ad ea magnus dominus Joannes negabat se aptum nuptiis, quippe cum malis desperati remedii aliis, tum incurabili præsertim conflictatum podagra. Sed fratrem sibi esse adolescentem Gulielmum, quem in istam affinitatem sibi valde probatam et utrimque judicatam utilem offerret. « Verum hæc, » inquit, « jam nunc inter nos conventa suo videlicet curabuntur tempore, » prout est revera factum, istis deinde rite celebratis nuptiis: « nunc ut quod instat prævertamus, accipe a me auxilia quæ postulas. » Datisque illi caballariis trecentis, aut, ut quidam asserunt, pluribus, eum continuo dimisit. Erant hi bellatores lectissimi omnes, pluriumque instar singuli. Hos suis admistos summa celeritate parique silentio, ne ullo sensu rei quæ parabatur hostes admonerentur, castris ad Patras positis admovens, in ea opportuno captato tempore totis viribus irrumpit. Omnium horum prorsus ignari Romani erant nihil tum minus quam tale quidpiam exspectantes. Quin, ut in supina securitate fieri amat, in omnis se generis remissiones relaxaverant, curas solvente cunctas opinione, cui ut certissimæ acquiescentes persuasissimum habebant Joannem utique ducem a quo uno metuere

βάλλει ποτὲ στρατὸς ἀκούσαντες σχεδὸν ἐταράχθησαν, ἀγνοοῦντες τὸ δρᾶμα. Τότε τοίνυν συμμίξαντες ἔνθεν μὲν οἱ περὶ τὸν Ῥιμψᾶν Πέρσαι, πολὺ δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν καὶ οἱ περὶ τὸν δεσπότην κράτιστοι, ἐκεῖθεν δὲ οἱ περὶ τὸν Ἰωάννην Ἰταλοὶ καὶ οἱ αὐτοῦ πολλοί γε ὄντες καὶ μάχιμοι συνερρήγνυντο. Καὶ συμπεσόντες ὀλίγοι πλείους ἐνίκων. Οἱ μὲν γὰρ τῇ κατ' αὐτοὺς συντάξει θαρροῦντες ἀκμῆτες ὄντες καὶ ἐξ αὐτῆς ἕτοιμοι προσβαλεῖν κατὰ τρόπον ἐνέπιπτον· οἱ δὲ τοῦτο μὲν τῷ ἀπροσδοκήτῳ καταμλαγέντες, τοῦτο δὲ καὶ πλῆθος σύμμικτον ὄντες, ἐν οἷς ἀνάγκη καὶ τινας καὶ παρὰ τὸ χρεὼν ὀρρωδεῖν, ἀτάκτως καὶ ὡς οὐ σφίσι θαρροῦντες ἐμάχοντο. Καὶ τέλος τῆς πρώτης φάλαγγος ἐκλυθείσης αἱ κατόπιν ἐν οὐ προσηκούσαις δειλίαις ἦσαν, καὶ συνεταράσσυντο καθ' αὐτοὺς θορυβούμενοι, καὶ μικρὸν ὀπισθοποδοῦντες τέλος εἰς φυγὴν ἔβλεψαν, καὶ τὸν πρότερον ὁ ἐπιὼν κατηπόδει, κἀκείνῳ ἄλλος προσέπαιε, καὶ οὕτω συγχυθέντες ἀπεδύοντο μὲν τὰ ὅπλα, ἀπέλυον δὲ τοὺς ἵππους, καὶ μόνοις ποσὶν ἐθάρρουν τὸ σώζεσθαι, πολλὰ τοῦ δεσπότου τὸ μὲν συνισῶντος εἰς θάρρος, τὸ δ' ἀπειλοῦντος, ἔστι δ' οὗ γε καὶ παρατρύνοντος.

Ἐκλίνθη δ' ἡ μάχη, εἶπεν ἄν τις ποιητικῶς, καὶ τῶν τοῦ δεσπότου φωνῶν ἠλόγουν, περὶ ἑαυτοῦ τετρεμαίνων ἕκαστος, Ὤοντο γὰρ μὴ τριακοσίους ἢ καὶ τούτων διπλασίους ἢ καὶ πλείονας εἶναι· ἀλλὰ τῷ κατὰ σφᾶς πλήθει τὸ πλῆθος τῶν ἀντιπάλων [P. 222] ὥριζον, ὡς οὐκ ἄν θαρρήσάντων, εἰ μή γε καὶ αὐτοὶ πλείους ὄντες τοῖς τύσοις ἐπῆσαν. Τότε καὶ ὁ δεσπότης ἀποκαραδοκήσας τρέπει τε χαλινοὺς καὶ τὸν ἵππον ἀνιεὶς κατὰ κράτος φεύγει. Κἀντεῦθεν ἦν βλέπειν ἄλλους μὲν πίπτοντας, ἄλλους δὲ φεύγοντας, τοὺς δὲ θάμνοις κρυπτομένους καὶ πρὸς τὸ σώζεσθαι ἱκετεύειν ἑτοίμους ὄντας, ἄλλους δ' ἀπορρῶγας καὶ πέτρας καταλαμβάνοντας, ἄλλους δ' αὖθις ἀπαγομένους, ὑπόσων ἡ λίχνη χεὶρ ἐκείνων καὶ πρὸς τὸ σφάττειν ἀπότομος τῷ μεταβούλῳ τῆς τύχης μαλασσομένη παρὰ τὸ δόξαν σφίσιν ἐφείδετο. Πᾶσι δ' ἡ μοῖρα ἦν ὄλεθρος, σώμασι, χρήμασιν, ὅπλοις, ἵπποις, αὐτοῖς ἐνδύμασι· τὸ γὰρ ὁμογενὲς μὴ διόλου ἔπειθε σφάττειν, τὸ δὲ γυμνοῦν τὸν ἁλόντα ὡς ἐνδυμάτων πᾶσιν ἐπ' ἴσης ἦν. Τέλος φευγόντων ταῖς φορηταῖς οἰκίαις ἐπιθέμενοι τῶν μεγιστάνων καὶ αὐτοῦ γε τοῦ δεσπότου πολὺν ἐξεφόρουν τὸν πλοῦ-

aliquid poterant, conclusum teneri arce, quam arctissima **329** ipsi undique obsidione circumcingerent. Ad primam igitur impressionem re videlicet inopinatissima perculsi turbatique nostri omnes sunt: steterunt tamen in armis Persæ sub Rimpsane, magna pars Romani exercitus, in primis vero Joannes despota cum fortissimis suorum. In hos invectus dux Joannes cum suis Italis, plurimis et ipsis manuque promptissimis, prælium commisit acre ac cruentum, quo Romani ab Italis plures a pauciori-bus plane victi sunt. Nam hi confirmatis animis, ordine servato, fortes ipsi exercitatique congressibus bellicis, parati re provisa, disciplinæ industriæque vim admiscentes ineluctabilem ruebant in adversos. Illi primum casus novitate attoniti, deinde ut vulgus e vario mistum genere male cohærentes, nec ita lecti omnes ut non inter fortes ignavi quidam horrore periculi trementes incomposite pugnarent et diffisi præsentibus tutiora circumspicerent, succubuerunt ad extremum. Porro ista phalange priore dissipata fractaque, qui retro in subsidiis stabant, pudendo correpti metu, confusam et tumultuabundam ulcunque objicientes aciem, statim pedes retulerunt, initio cum quadam ordinis cura, mox effuso temere quoquoversum impetu trudentes invicem incurrentesque in sese mutuo, dum prævertere præcedentem posterior studet. Denique jam confusione prævalente pro se quisque arma exuere, equos dimittere, pedibus salutem quærere, despota quidem revocante ad officium, hortante, increpante, minas ubi cætera non profuerant addente, postremo corripiente manu quosdam et in hostem vertente. Frustra omnia: inclinata semel, ut poetice quis dixerit, pugna, metu videlicet lymphati ne sentire quidem voces despotæ, nedum curare videbantur, ad sibi privatim **330** consulendum sollicitudine unice omnium versa. Putabant enim non trecentos aut duplo triplove plures, sed plane pari saltem, forte superiore ipsis numero hostes instare victores: quomodo enim nisi multitudinis sibi conscii majoris talem exercitum invaderent? Eatenus sustinuerat despota belli sortem exspectans: tunc tandem desperatis haud dubie rebus, versis equi habenis in fugam se quam effusissimam avertit. Hinc jam miserabilis facies campi. Videres ibi alios cadentes, alios fugientes, quosdam se abdentes inter ramos arbustorum, paratos tendere supplices manus; tutiores alios latebras in præruptis petrarum fissuris quærere; non paucos in servitutem trahi, quibus videlicet præter spem parcerent crudeles licet illæ ac in cædes promptæ manus, satietate sæviendi, aut emolliente quodam miserationis humanæ sensu in tam subita conversione fortunæ. Fatale autem ingruerat exitium cunctis pariter rebus, corporibus, pecuniis, armis, equis, vestibus ipsis miserorum, quibus si forte commendatis communione generis condonaret vitam misericors humanitas victoris, a spoliandis tamen iisdem nihil avaritiam tempus suum nactam avertebat. Itaque passim congestarum avida spoliatione vestium magni et invicem fere pares unicuique Italorum acervi constabant. His in campo gestis, rapacitas in stativa desolata fuga exercitus incubuit. Tabernacula portatilesque domos illic proceres Romani militantes, despotaque in primis, pro copia cujusque magnifice instructas habuerant. In has prædatores versi multum inde divitiarum exportarunt. Pocula enim illa, qualibus principes utuntur, exquisitam supellectilem, arma, equos, alia instrumenta usus familiaris, totumque illum speciose delicatum apparatum superbæ regiæque luxuriæ convertentes exhauserunt, avara usque ad pulvisculum diligentia,

τον· ἐκπώματα γὰρ ἐκεῖνα καὶ ἔπιπλα καὶ ὅπλα καὶ ἵππους καὶ θεραπείαν ἄλλην χλιδῶσαν τρυφῆς ἐξεκένουν, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπιπόδων μυώπων, πλεῖστα παρακερδαίνοντες· καὶ τηνικάδε οἱ τότε ἔδειξαν προφανῶς τὸ τοῦ Ἀντισθένους ἀληθινόν· φησὶ γὰρ ἐκεῖνος πάντ' εὔχεσθαι τὰ καλὰ τοῖς ἐχθροῖς πλὴν συνέσεως, ὡς πάνθ' οἷά τε παρὰ τούτοις γενέσθαι, ἣν σύνεσιν ἔχοιεν. Ἐδηλωσαν δὲ καὶ τὸ τῆς εὐβουλίας χρῆμα τοῖς ἀντιξοοῦσι καὶ μᾶλλον χρήσιμον· χιλιηδὰτ γὰρ τόσας ὡς καὶ εἰς μυριάδας ποσοῦσθαι ἓν παρεστήσατο βούλευμα, καὶ οἱ χθὲς πλουτοῦντες καὶ τρυφῶντες τοις πλήθεσι σήμερον ταπεινοί τε καὶ πενιχροὶ, ἀνταγωνισαμένης τῆς ἀβουλίας. Ἄρχοντα γὰρ χρὴ πειρᾶσθαι καὶ κινδυνεύοντα ὡς ἢ νικήσοντα ἢ εὐκλεῶς πεσούμενον. Κατὰ τί γὰρ καὶ ἄρχοι, εἰ μή γε προμηθοῖτο τῶν ἄλλων, ὧν ἄρχειν ἐτάχθη; Καὶ σκοπὸς μὲν οὐκ ἀνεύθυνος, εἰ μὴ προείποι καὶ προυλάξηται, ἄρχων δ' ἀνεύθυνον πάντως, εἰ μὴ προκινδυνεύοι· ὧν ἐτάχθη σκοπός; Οὐμενοῦν, οὔ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

Οὕτω μὴν οὔ παραλόγου τῆς τύχης συμβάσης καὶ τῶν ὑπολελειμμένων κατεπτηχότων, ἀνεῖσα τὸ πτερὸν ἡ φήμη θεὸς οὖσα, ὡς λέγεται, περιαγγέλλει τὸ δυσχερὲς ἐκεῖνο καὶ ἀπροσδόκητον σύμβαμα, πολλοῖς μὲν εἰς λύπην ἄλλοις δὲ καὶ εἰς ἔκπληξιν, τοῖς δ' εἰς κατάγελων, οὓς δὴ καναφρονεῖν ἔπειθε τῶν μηκέτ' ὄντων καὶ τοῖς λειπομένοις προσεπιτίθεσθαι. Ἀκούσαντες γὰρ τὸ περὶ τὸν Εὔριπον ναυτικὸν. οἷς δὴ καὶ εἰς τριάκοντα [225] ναῦς ὁ στόλος ὀλίγου δέοντος ἐξηρτύετο, κατεθάῤῥουν τῶν ἐπὶ δὶς καὶ τρὶς πλείστων. Καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς γε ναυστολησάμενοι κατὰ τοῦ βασιλείου στόλου ἐξώρμων ναυλοχοῦντος περί που τὴν Δημητριάδα, ὡς αὐτίκα φανέντες αἱρήσοντες. Καὶ ἅμ' ὁρμήσαντες ἔφθασαν, τῇ παραυτίκα τόλμῃ καὶ μόνῃ ἀραρότως ἐλπίζοντες καταπλῆξαι τοῖς πρὸ τοῦ κατεπτηχότας σφάλμασιν. Ἐφῆπται δ' ἄρα καὶ τούτοις παρὰ μικρὸν οὐ μικρὸς κίνδυνος. Τοῦτ' ἀγγελθὲν τῷ δεσπότῃ διάγοντι κατὰ τὴν Δριμίανιν, ἢ καὶ μᾶλλον τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν καὶ ἀλύοντι τοσούτου συμβάντος πράγματος, ἀνέζεσέ τε τὰς τῆς ψυχῆς ὁρμὰς καὶ ὑπερεπάθησε δείσας περὶ τῷ στόλῳ, εἰ τοσούτου γεγονότος μὴ ἐμπλησθῇ τὸ μοιρίδιον, ἀλλὰ καὶ πέρα τῶν γεγονότων προέλθοι. Καὶ δὴ ἐξ αὐτῆς δυοῖν ἡμερῶν διάστημα ὅλης καὶ μόνης μιᾶς ποιεῖται νυκτὸς, καὶ τὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ συναθροίσας ἐγκαταλείμματα, παραλαβὼν σὺν αὐτῷ, τῇ Δημητριάδα ἐπιβὰς, ἐπὶ τὸν Εὔριπον ἔστειλε· καὶ ἦν ὁ στόλος ὀλίγῳ τι πλείων τῶν τριάκοντα νεῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπηύξησε θράσος, ἐπὶ τοὺς ἐναντίους ἐπλεον, ἐλπίδι τῇ αὐτῇ καὶ τύχῃ χρώμενοι.

siquidem ipsos quoque aculeos calcarium sedulo **331** colligentes apponebant lucro, tali successu demonstrante manifeste quam prudens votum fuerit Antisthenis omnia hostibus optantis bona præter mentem : nam cui consilium defuerit, ejus thesauri quantivis in prædam sapientiori cedent. In millia bellatorum toties multiplicata ut myriadem non unam conflarent, ita evertit affixitque momento consilium hominis unius, et tot illi ac tanti ex heri opulentis et copia rerum usque ad luxum et delicias circumfluentibus hodie humiles, egentes, vagi palmas porrigerent, non mendicitate magis quam professione dedecoris proprii, quos sua ipsorum socordia debellasset. Nimirum ducem exercitus fortem quidem et vitam quoque ac sanguinem pro gloria victoriæ pacisci certum, sed præterea vigilem ac futuri providum esse oportet, semperque acri solertia intentum, ne quis inopinatus ingruat casus. Id enim officii omnis præfectura, maxime autem militaris, sustinet. Ad hoc, inquam, tales in summo collocantur, ut longe prospiciant. An enim speculator in culpa est qui non prævideriit, non præindiaverit perniciem ingruentem cujus observando appulsui constitutus in specula fuerit : dux habebitur innocens, qui non præscierit, non præcaverit insidias, furtivosque impetus sagacitate præoccupans, mature obvians averterit, quod potissimum ut faciat in id evectus fastigium est? Non profecto. Minime id, inquam; nec de hoc quisquam qui sapiat dubitaverit.

Cæterum ut hunc inopinatissimum casum strenue, ut solet, in omnes late partes fama vulgavit, varios in variis repens nuntius excitavit animorum motus. Multos gravi dolore affecit; non paucos usque ad stuporem perculit; quibusdam lætus accidit, et risum nostro ludibrio movit. Denique non defuerunt qui ex metu, quo prius tenebantur Romanæ potentiæ, in contemptum transirent, et præcipuum copiarum imperii robur **332** excisum dilapsumque gratulantes, delendarum quoque reliquiarum impetum caperent. Nam Latina classis quæ ad Euripum stabat, navium paulo minus triginta, sic animis aucta est audita nostri terrestris exercitus clade, ut non dubitaret triplo numerosiorem imperatoris navalem exercitum, stationem tunc circa Demetriadem habentem, incursu repentino aggredi. Inspirabat alacritatem in audax consilium certa fiducia pari fortuna utendi maritimo quoque prælio. Persuaserantque sibi, si perculsis incommodo terrestri et recenti clade territis infesti supervenirent, specie ipsa sui præsentique occursu debellaturos, potiturosque mox navibus, porto præsertim inclusis et per angustias explicare sese in navalem aciem non valentibus. Et parum abfuit quin spei compotes fierent, momentoque ingens periculum summæ illic rerum fuit. Cujus cum esset raptim indicium perlatum ad Joannem despotam in locum cui nomen Drimianis fuga receptum, in quanquam plenus cladis et pudore mœroreque confusus, excitavit sese tamen, haud molles admovente stimulos justo metu, ne si novus iste quoque succederet ad votum hostium conatus, non solum accepto jam incommodo fatalis cumulus adderetur, sed ulterius quoque usque in irreparabilem imperii ruinam damni pernicis excederet. Quid enim timeri mitius poterat, si classis, sola tunc pars virium Romanis salva, deleretur? Hac sollicitudine instinctus ex effugio illo ac latebris erupit suis; et quod Drimianim ac Demetriadem intererat iter bidui una nocte pervolans, raptis secum, quas

τριάδι ἐφίσταται, καὶ τὸν στόλον ἐν χρῷ κινδύνου καταλαμβάνει. Ἤδη γὰρ καὶ αἱ τῶν ἐχθρῶν νῆες ἐμφανεῖς ἦσαν προσβαλοῦσαι τὸ τηνικάδε. Ὡς γοῦν κατὰ στιχας ἔστησαν, κακεῖναι μὲν ἅμα προσέβαλον, αἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων στιχηδὸν κατὰ δεκάδας ἐπῆεσαν, αἱ μὲν τῆς πρώτης δεκάδος τὴν πρώτην ἐδέχοντο μάχην, καὶ τῆς δεκάδος ἡ πρώτη προώρμα, ὅπου καὶ ὁ Φιλανθρωπηνὸς πρωτοστράτωρ ἦν καὶ τὸ βασιλικὸν ἀνεγήγερτο σκῆπτρον, ὡς σύνηθες, καὶ δὴ συμπεσοῦσαι μάχην ἤγειραν κραταιράν. Ἀλλ' οὐκ ἦν μίαν ἐπεισφρησάντων πολλῶν ἐνεγκεῖν· ὅθεν καὶ περιῆσαν ἐπιθέμενοι μαχομένοις, σφάττοντες ἀντεχομένους, καταβάλλοντες ἀνθισταμένους. Τὸτο μὲν πολλοὶ καὶ μαχαίρας ἔργον ἐγένοντο, πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὀλισθαίνοντες ἐναπέθνησκον, ἄλλοι δ' αὖ τραυμακίαι γεγονότες εἰς τέλος ἀντεῖχον. Τὸν δὲ γε πρωτοστράτορα καὶ πολλαῖς ἔβαλλον ταῖς ἀκίσι, καὶ ἐπεὶ καθικέσθαι οὐκ ἦν ὡπλισμένου πεσόντος, τὰς μαχαίρας ἐμβάλλοντες τῶν ὅπλων ἐντὸς ἡκίζοντο. Τοῦτο ταῖς λοιπαῖς ναυσὶ δίχα καὶ τοῦ κατ' αὐτὰς κινδύνου εἰς δειλίαν ἀνήκεστον περιίστατο. Ὁ δέ γε δεσπότης τοῖς αἰγιαλοῖς ἐφιστάμενος ὥρεγε χεῖρας, καὶ κατηντιβόλει τὰ μέγιστα

A φωνῶν τε καὶ ποτνιώμενος, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ δεσπότης εἴη καὶ προσβοηθεῖν ἔχοι, καὶ ὁ καιρὸς ἀνακλιθῆναι σφίσι σφάλμα, εἰ μόνον προσέχοιεν. Ὥρεγέ τε χεῖρας ἔξωθεν τοῖς ἐντὸς, καὶ προθυμίας παρεῖχε σύμβολα, [P. 224] ὡς ἐντεῦθεν πέμψων βοήθειαν. Οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἠνδρίζοντο, καὶ δίκην ἀγρίων συῶν κατεσφάττοντο. Ὁ δὲ ταῖς παρατυχοῦσιν ἀλιάσιν ἀκμῆτα λαὸν προσέπεμπε καὶ προσεπεβυήθει, καὶ φωναῖς καὶ σχήμασι πρὸς ἄμυναν παρεκάλει, ἐφ' ᾧ μὴ σφαλείη καὶ τὰ ἐκεῖ. Ὡς δ' ἐπὶ ξυροῦ ἐκείνοις ὁ κίνδυνος ἵστατο, ἄλλως ἔγνω παρακαλεῖν καὶ θερμῶς ἱκετεύειν αὐτῷ δὴ τῷ ταπεινῷ σχήματι ἐκ γὰρ τῆς δεινῆς ἑκατέρωθεν ἀντιστάσεως πολλοὶ τῶν πιπτόντων [P. 225] ἦσαν, καὶ θάλασσα ῥέεν αἵματι.

B λβ. Ὅπως κατὰ θάλασσαν ὁ πρωτοστράτωρ Φιλανθρωπηνὸς νικᾷ τοὺς Ἰταλοὺς κατὰ κράτος. συνεργοῦντος ἔξωθεν καὶ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου.

[P. 225] Ἤδη δὲ καὶ ἡ πρωτοταχτοῦσα κατεδικάζετο ναῦς καὶ ἤδη τοῖς ἐχθροῖς ἀπήγετο, ἐν ᾗ καὶ ὁ τῶν νηῶν ἔξαρχος ἦν καὶ αἱ βασιλικαὶ σημαῖαι καὶ οἱ τῶν μαχίμων ἀνδρῶν πρόκριτοι. Καὶ τότε

colligere potuerat, reliquiis exercitus terrestris, extremo jam discrimine periclitantem Romanam ibi reperit classem. Apparebant ab alto expeditæ ad invadendum prælium hostiles naves ordinatæ seriatim. Stabant ex adverso Romanæ productis in decadas **333** versibus, acie per multiplices ordines profunda; cujus quæ frons erat decas prima committere jam coeperat, excipiens primum impetum irruentium vi summa Latinorum. In his decem nostris princeps erat ipsa prætoria, qua vehebatur Philanthropenus protostrator, unde erectum prominebat de more alte conspicuum sceptrum imperii. Ea expedito ante omnes procursu miscuerat se hostibus strenuoque dimicabat, imitantibus pro virili novem cæteris. Verum cum in unam illam extra ordinem evectam undique Latini coorientes conatibus pro se quisque vehementissimis irrumperent, non sustinuit vim atrocem ad extremum, admisitque victores, qui eluctati constantiam resistentium fortissime nostrorum, trucidantes adversos, dejicientes obvios, miserabilem ediderunt stragem. Tunc multos absumpsit confossos gladius, multos hausit in aquam delapsos mare. Alii tamen adhuc, licet semineces vulneribus, ad finem usque resistebant. Protostratorem ipsum multis petierunt telis, quæ quoniam perferre ictum in corpus nequibant valida ubique protectum armatura, gladiis per rimas et commissuras armorum insinuatis sæve illum excarnificabant per intima fodientes. Id vero animadversum ab aliarum militibus navium, acerrimis et ipsarum insultibus laborantium, fregit denique pertinacem in id loci constantiam, tristi et immedicabili injecta ex desperatione formidine, quando apparuit e littore despota manus tendens, ac supplici clamore vociferans, staront adhuc animis : en adesse sese despotam auxilia ferentem; occasionem adesse reponendæ hostibus cladis nuperæ, si paulum modo connitierentur. Hoc loquens vultu, oculis, manuum protensione commonebat, e terra intuens in navibus pugnantes, nutu, gestu, omni præterea significatione indicans adducere se auxilium prævalidum mox moxque adfuturum. Id enimvero plurimum valuit. Nostri milites a nota **334** facie ac voce novis receptis animis, instar aprorum, qui circumventi venabulis in ipsa morte dirum frendent, haud impune trucidabantur. Interim iis subsidio despota, piscatoriis forte naviculis repertis, lectos bellatorum manipulos submittere; vocibus pariter et signis procul, ut coeperat, animare; concitare in ultionem, admonere ultimum id tempus fore servandæ Romanæ rei, haud dubie perituræ, si offensioni terrestri clades maritima supervenisset. Hæc ardentissime agens licet, parum proficiebat : intendebatur enim periculum, et parum a conclamata pernicie res aberat. Ille conspicatus magis magisque Romanos cadere, congeminari cædes, coacervari cadavera suorum, decoloratum cruore pontum, ineluctabili vi ruere victores, aliunde jam ratus auxilium quærendum, Dei opem veniamque ardenter invocat quam demississimo habitu supplex, non frustra, ut mox videbitur.

32. *Ut mari protostrator Philanthropenus Italos vicerit, adjuvante a terra despota Joanne.*

Jam prætoria nostra expugnata vi hostium ab ipsis abducebatur, et in ea universæ classis præfectus, imperatoria insignia, ipsumque adeo robur nostræ militiæ navalis, lectissimi fortissimique bellatores, quando, ut dictum est, novam addendi

τὰς προθυμίας ἐκείνων ἐπαύξων ῥιπτεῖ κατὰ γῆς τὴν καλύπιραν τῆς κεφαλῆς, καὶ κόνιν πάττεται, καὶ δάκρυσιν ἱκετεύει λίαν ἐλεεινῶς μὴ καταπροΐσθαι τῶν συμβόλων ἀπαγομένων. Οὕτω τὰ πολλὰ καταλιτανεύων καὶ λύγοις καὶ σχήμασι καὶ τῷ τοῦ τρόπου ταπεινῷ, πολλούς τε προσεπιβάλλων τοῖς ἔξωθεν ὡς ἀναπληροῦσθαι τοὺς λείποντας, ἀνήγειρέ τε τοὺς μαχομένους καὶ παρεθάρρυνε, καὶ ἀναισθήτους πίπτοντες, καρτερικοί τινες καὶ παρὰ τὸ δέον φαινόμενοι. Καὶ τέλος περιγίνονται τῶν ἐχρῶν σὺν πόνῳ πολλῷ καὶ μόχθῳ· καὶ δὴ δυοῖν ἢ καὶ τριῶν ἀποδρασασῶν αἱ λοιπαὶ κατὰ κράτος ἁλίσκονται· καὶ οἱ μὲν σφαγέντες πεσόντες εἰς θάλασσαν ἀπεπνίγοντο, ἰχθύσι μᾶλλον ἢ ἁλόχοις καὶ τέκνοις ἦσαν φίλτατοι· οἱ δ' ἄλλοι συγκλεισθέντες γαστέρι νηὸς ἰδίας ἕκαστοι πρὸς τὴν πόλιν ἀνήγοντο δειλαιοι, μικρὰν ὅσην παραμυθίαν ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι δεινοῖς τοῖς σφαλεῖσι θέμενοι. Ὁ δὲ δεσπότης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ γυμνοὶ τῶν ἁπάντων ὄντες, προσβαλόντες τῷ Ἀχριδῶν Κεραμέᾳ, θέα ὄντως ἐλεεινὴ καὶ δακρύων ἀξία, περιστέλλονται τε ὡς εἰκὸς παρ' ἐκείνου τοῖς εὑρεθεῖσι, καὶ ὡς οἷόν τε θεραπεύονται. Τότε δ' ὑπερπαθήσας καὶ ὁ δεσπότης καὶ περιαλγήσας τῇ συμφορᾷ, δεσπόσυνον τρόπον φεύγων ὅσον ἐκ τῶν συμβόλων ὁ δουλείας ἐντὸς παρὰ μικρὸν κινδυνεύσας ἐλθεῖν ἢ καὶ ἐλθὼν τό γε μέρος τῶν ἄλλων καὶ τῆς συνόλης δυνάμεως, σύμβολά τε τῆς δεσποτείας ἐκεῖνα, [P. 226] ὅσα ἐν καλύπρτᾳ καὶ ὑποδήμασι καὶ γε ἐν ἐφεστρίσιν ἵππων καὶ χαλινοῖς καὶ τῇ ἐκ πορφύρας ὑπογραφῇ, ἀποτίθεται, οὕτω δικαιώσας ὀρθῆναι τῷ βασιλεῖ, οὐκ οἶδα κατὰ λύπην σφετέραν ἢ καὶ τὴν ἐκείνου ἐκμείλιξιν· ἄλλοις δὲ κοινοῖς καὶ καλύπτρᾳ ἐξ ἐρίων καταστολισθείς, οὕτως ἦιεν εἰς τὸ πρόσω τῷ βασιλεῖ ἐμφανισθησόμενος. Καί γ' ἐμφανισθεὶς τὸ πολὺ τῆς ὀργῆς καταπαύει τῇ τῶν συμβόλων ἀπαμφιάσει, κἀκ μόνης τῆς θέας δόξας ἐλεεινὸς τῷ πρὸ τοῦ ὠργισμένῳ τὰ μέγιστα.

victis animi rationem ineundam ratus despota tegmen capitis in terram abjicit, pulvere se aspergit; et quo habitu numinis opem imploraverat, in eodem perseverans vehementissime cum miserabilibus lacrymis milites orabat, ultimum prohiberent ab imperio dedecus, Augusta signa ne impune abduci, ne triumphari ab hostibus sinerent. Talia diu lamentabiliter ingeminans, demissioneque ac supplici gestu obtuluque vocem adjuvans, nec segnius continuo submittens recentes laborantibus, quæ opportune subvenirent, fortium virorum manus, unde cæsorum damna supplerentur, robur audaciamque pugnantibus immisit excitavitque animos, ut jam supra vires connitierentur, projicerentque se in tela hostilia cæco quidam impetu. Ardor erat in mortem ruentium, quem amentum ac rationis impotem diceres. Nec minori opus erat tali articulo desperatarum rerum. Sic pene **335** victores a jam perculsis superati tandem sunt, sudore quidem multo cruoreque: sed tanti decus fuit conversæ e discrimine ultimo publicæ fortunæ in successum tantum, ut duabus tribusve tantummodo elapsis reliquæ omnes expugnatæ Latinorum naves a Romanis caperentur, plerisque vectorum lapsis aut projectis in mare, ubi gaudium epulo saginaque sui maximum piscibus dederunt, quantum scilicet allaturos sese conjugibus et liberis superstites intra naves quique suas diligenti custodia servati deductique in urbem sua miseria gratum infensis spectaculum fuerunt, qualicunque solatio præcedentis cladis. At despota cum suis spoliati omnibus quæ habuerant, ad Achridensem Cerameam pervenerunt, miserabili prorsus et digna lacrymis specie. Ille nudos et omnium egenos vestivit recreavitque, quantum pro præsenti copia humanissime potuit. Hinc jam sensu pudoreque offensionis tantæ ac tam insolito ictu adversæ fortunæ fractus animo despota insignia istius tituli abjecit indignum iis sese reputans, qui modo in tam propinquo servitutis periculo fuisset, a qua non suæ illum opes aut virtus, sed casus et fuga liberassent. Quare, iis quæ usurpare prius erat solitus in capitis tegmine, in calceis, in phaleris et frenis equestribus, in rubra subscriptione, symbola despoticæ potestatis, deinceps abstinens, sic imperatori se sistit, haud scio an magis testando proprio dolori, an iræ illius deliniendæ. Et hoc quidem ipsi ex voto contigit. Videns enim eum Augustus in communi vestitu, privatoque ex lana pileo, multum de indignatione, quam audita exercitus clades in ejus **336** animo excitaverat maximam, remisit; commovente vicissim ista humili specie misericordiam in fratre, viri tanti, subita conversione sortis et tanta gloria dejecti.

E'.

α'. Ὅπως μεταξὺ λύπης καὶ ἡδονῆς ἐγένετο ὁ κρατῶν διὰ τὰ συμβάντα ἐν τῇ δύσει.

[P. 230] Οὕτω μὲν οὖν τῶν κατὰ δύσιν ξυμπεσόντων, καὶ τοῦ κατὰ γῆν σφάλματος ἀντισηκωθέντος τῷ κατὰ θάλασσαν εὐτυχήματι, λύπης ὁ βασιλεὺς μεταξὺ καὶ ἡδονῆς ἦν. Ὅμως δὲ τοῖς λογισμοῖς ἐπι-

V.

1. *Ut medius inter mœrorem et gaudium imperator fuerit ob ea quæ in Occidente evenerant,*

Rebus in hunc modum in Occidente gestis, et offensione terrestri successu navali compensata, cum medius aliquandiu inter luctum et lætitiam quasi pependisset imperator, tandem cætera liberis hominum judiciis utriusque facti æstimatione permissa, magis ipse incumbens in auspicatiorem par-

τρέπων τὰ πράγματα, τὸ μὲν δυστύχημα κλαπεῖσιν ἐτίθει, τὸ δ' εὐτύχημα περιφανῶς ἀριστεύσασι, καὶ τὸ μὲν χλεύην οἷον ἡγεῖτο τοῦ ἀποστάτου ἐργολαβοῦντος τὰ παρὰ δύναμιν, τὸ δὲ πολέμου κατόρθωμα καὶ τρόπαιον ἄντικρυς. Ὅθεν καὶ τὰ τῆς ᾠδονῆς ἐνίκα, νῆας ἐκείνας ἐννοοῦντος τῶν πολεμίων καὶ ἄνδρας ἐν αὐταῖς πλείστους, τὰς μὲν καταγθείσας τῷ νεωρίῳ, τοὺς δὲ ταῖς εἱρκταῖς ἐκδυθέντας σιδηροδέτους καὶ μόνῃ θέᾳ τὸ κατ' αὐτῶν δεικνύντας τρόπαιον. Ἐλύπει δέ γε τὸν βασιλέα καὶ ὁ ταῖς κοπίσι κατάκοπος στρατηγός, ὡς ἐγγὺς δοκεῖν εἶναι διὰ τὰς πληγὰς τοῦ θανάτου· πρὸς γὰρ ταῖς ἄλλαις καὶ μίαν τὴν κατὰ νεφρῶν εἶχε καιρίαν ἀπειλοῦσαν θάνατον. Ὅθεν καὶ ἰατροῖς ἐπιμεληθεὶς καὶ μόλις πρὸς τὸ ὑγιεινότερον κλίνας τὸ περὶ αὐτοῦ δεδοικέναι τοὺς πολλοὺς ἀφῃρεῖτο. Ἔπει δὲ καὶ ἀγάλλειν ἔδει τοῦτον τὸν βασιλέα ἀντίποινα τῶν δεινῶν ὧν ἐκαρτέρει, τῷ τοῦ μεγάλου δουκὸς τιμᾷ ἀξιώματι. Ὁ μέντοι γε ἀδελφὸς τοῦ κρατοῦντος ὁ Ἰωάννης τὴν αἰτίαν ἀπαιτηθεὶς παρ' ἣν καὶ τὰ τῆς δεσποτείας ἀπέβαλε σύμβολα, καὶ γ' ἀποκριθεὶς τὰ ἐς χάριν, ὡς υἱῶν ἐκείνου ἀνδρωθέντων ἤδη μὴ ἂν δίκαιον εἶναι δεσποτείας ὄνομα φέρειν τοὺς ἔξωθεν, καὶ προσαπεδέχθη. Ὅθεν καὶ κοινὴν ἄλλως ἐκ χρυσοσύρματος καλύπτραν ἐνθέμενος, μελαμβαφέσι δὲ πεδίλοις καὶ τοῖς καθ' ἵππον στολισμοῖς χρώμενος, μόνον τὸ δεσπότης κεκλῆσθαι ἀναφαίρετον εἶχε.

β'. Ὅπως σχιζομένων τῶν κατ' ἀνατολὴν ὁ πατριάρχης διὰ ταῦτα τοῖς ἐκεῖ ἐπιδημεῖ.

[P. 231] Τὰ μέντοι τῆς Ἐκκλησίας ἐνόσει περιφανῶς, καὶ τὸ σχίσμα εἰς μέγα ἤρετο, τῶν Ἀρσενιατῶν ἐπὶ πλέον προστιθεμένων, ὡς μὴ μόνους ἐκείνους οἵ ὅτι τῷ πατριάρχῃ Ἀρσενίῳ ἐντυχόντες εἶδον σχίζεσθαί τε καὶ ζηλοῦν ὑπὲρ ἐκείνου, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδ' ὅλως ἰδόντας καθυπαγομένους τοῖς ἄλλοις. Ποτὲ δὲ καὶ τὸ περὶ τοῦ Ἰωσὴφ φημιζόμενον, ὡς ἀφωρισμένος εἴη, αἱρόμενον τὰς τῶν πολλῶν ψυχὰς ἐκτόπως ἐκύμαινε, κἂν ἐκεῖνος συχνὰ λαμβάνων παρὰ βασιλέως χρήματα τὸ φιλόδαρον τοῖς προσκειμένοις ἐπηύξανεν. Οὐ γὰρ ἦν ὃ ζητήσας οὐ παρευθὺς ἐλάμβανεν, ὡς λέγειν πολλάκις τὸν βασιλέα, τοῦ ἱερατικοῦ μανδύου τὸν πατριάρχην κατέχοντα, ὡς αὐτὸς εἴη ὁ τὰς τῆς Ἐδὲμ πύλας αὐτῷ

tem, infortunium furtivæ grassationi hostium, victoriam generositati heroicæ suorum, cunctas sortis iniquitates fortitudine splendide prævalente palam vi aperta perrumpentium, æquum censebat imputari. Atque illud quidem contemni debere contendebat velut quoddam joculare ludibrium fœdifragi nebulonis ausi majora suis viribus, hoc magni fieri ut arduum et gloriæ solidæ plenum experimentum veræ bellicæ virtutis, cui honos tropæi jure quam optimo deberetur. Facile igitur vincebat in ejus animo gaudium mœrorem, recurrente præsertim memoria tot hostilium navium navalibus additarum suis, tot hostium in iis captorum indeque detrusorum in custodias, ubi ferro vincti tacito sui spectaculo tropæum quasi quoddam exstarent Romanæ felicitatis. Hic tamen ne plane purus Augusto esset fructus animi, periculum Philanthropeni temperabat, 337 ita decumbentis ex vulneribus navali prælio acceptis ut ejus vitæ timeretur. Horum erat vulnerum unum præsertim in renibus gravius, ex quo secuturam mortem plerique ominabantur. Evanuit tamen triste augurium, medicis enixe ad curandum ægrum nec sine successu contendentibus, ita ut brevi post tempore non dubiis reditura valetudinis indiciis exstantibus, qui ejus causa solliciti fuerant, cura solverentur, quando imperator suarum esse partium ratus consolari passum et periclitatum sua causa talem virum, pretium ei ærumnarum ac plagarum rependit amplum, magni ducis dignitate ipsum honorando. Frater autem imperantis Joannes, cum esset ex eo quæsitum cur despotæ insignia deposuisset, obnoxie ad gratiam respondit, postquam jam filii ex Augusto nati in viros adolevissent, haud æquum esse despoticæ potestatis numen in extraneis hærere. Accepta responsio est, libenterque uti deinceps sua

ista modestia Joannem imperantes permiscrunt. Ergo is pro aureo fimbriato, quem prius gestaverat, vulgarem promiscui usus capiti pileum imposuit; nigris quoque induit pedes calceis, nigris equos proprios ephippiis instravit. Vocitari tamen in posterum quoque despota, ut ante, non desiit, populo ex consuetudine deferente, nec Augustis invidentibus, merum et re significatæ vacuum nomen.

2. *Ut schismate per Orientem invalescente, eo se patriarcha contulerit pacis conciliandæ gratia.*

2. Interim ecclesiasticæ res manifestius jam quam ut posset dissimulari laborabant, et schisma incrementis ingentibus augebatur, plurimis se in dies ad Arsenaitarum factionem addentibus. Neque enim ii solum qui Arsenium patriarcham viderant eique studuerant, abscindere se jam a communione adversariorum ejus et pro ipsius restitutione certare palam cernebantur, sed et alii passim nulla illius peculiari notitia, nullo in eum proprio affectu præoccupati unquam antea, tamen in eas partis ambitu et studio sectariorum ejus attrahebantur. Vulgo in primis illud omnium 338 ore celebratum de Josepho, esse illum sibi conscium excommunicationis contractæ, vehementer perturbabat plerorumque animos. Et quantumvis iste acceptis ad id a principe pecuniis large profundendis exstinguere invidiam, quæsito per beneficentiam favore, conaretur, in eamque indulgentiam tam pronus incumberet, ut nemo ab eo quidvis posceret quin statim assequeretur, tamen nec sic efficiebat quin magna et tristis circa eum solitudo cerneretur. Quo facete alludens imperator, manu sæpe prehenso patriarchæ præsentis pallio, dicere solitus erat aperuisse illum sibi paradisi januas, quo ipse

ἀνοιγνὺς, ὡς ἅμ' ἐκείνῳ καὶ αὐτὸν εἰσελθεῖν πιστεύειν κατόπιν, μηδενὸς ἐμποδίζοντος. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους, οἳ κατὰ πόλιν διατρίβοντες ἠνώχλουν ἀνέδην ἐκτρεπόμενοι τοῦτον, οὐδὲν ἔχων δρᾷν ἄλλο ἢ τὸ μηδὲν φροντίζειν ἐκείνων εἰς τιμῆς λόγον καὶ προστασίας, οὐχ ὅπως ἠξίου, ἀλλὰ καὶ ἠλόγει λεγόντων τὰ μάλιστα. Ἄνδρας δὲ πνευματικοὺς εἴδως κατ' Ἀνατολὴν ἐνιδρυῦντας καὶ θεῷ μόνῳ ζῶντας, ἀκούων καὶ περὶ ἐκείνων ὡς σκανδαλίζοιντο, ἔσπευδε κἀκείνων τὰς γνώμας προκατασχεῖν, αὐτοῖς ὕμμασι θεαθεὶς τοῖς ἐκείνων. Καὶ δὴ περὶ τούτων τῷ βασιλεῖ κοινολογησάμενος, ὑπὸ πολλῇ ᾗ σπατάλῃ ἐνσκευασθεὶς ἐπ' Ἀνατολῆς ἤλαυνε, καὶ τυῖς ἀνδράσιν ἐπιστὰς, ὧν δὴ καὶ εἷς τὰ μάλιστα ὁ θαυμαστὸς ἅμ' ἀρετὴν καὶ λόγον Βλεμμίδης ἦν, πολὺς ἦν τοὺς ἀνδρας ὑποποιούμενος. Καὶ προσέπειθε λέγων προσκεῖσθαι μὲν καὶ αὐτὸς Ἀρσενίῳ καὶ πατριάρχην ἡγεῖσθαι, τῶν κατ' ἐκείνου συσκευασθέντων διακενῆς μηδὲ τὸ βραχὺ φροντίζων· ὅμως δ' ἀνάγκης οὔσης τὴν Ἐκκλησίαν ποιμαίνεσθαι, ἀνάγκην εἶναι τινὰ τὸν ἐκείνου τόπον ἀποπληροῦν, ἐκείνου μὴ ὄν-

A τος. Αὐτὸς δ' εἶναι παρὰ τοὺς ἄλλους δοκιμάσαι τὸν χρησιμεύοντα· αὐτῷ γὰρ προσκεῖσθαι καὶ βασιλέα πληροφορούμενον, ὥστε μὴ ὅπως ξυμβαίνειν τισὶ χαλεπὰ καὶ ἀνήκεστα προσκειμένοις ἐκείνῳ, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς ἄλλοις [P. 232] εὖ γίγνεσθαι διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν βασιλέως ἀγαθοθέλειαν. Τοῦτο καὶ πρὸς ἄλλους τῶν πνευματικῶν ἀνδρῶν ἔλεγε, τοῦτο καὶ πρὸς αὐτὸν Βλεμμίδην, καὶ παρεσύλα τὰς ἀπ' ἐκείνων εὐνοίας φιλοφρονούμενος. Τῷ δέ γε Βλεμμίδῃ καὶ ἄλλο κατὰ σκοπὸν ἦν τὸ πεῖθον ἐκεῖνον δέχεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνος φιλόσοφον διαζῶν βίον ὅλος τῶν ὧδε ἐξῄρητο καὶ ἀπαθῶς εἶχε πρὸς τὰ γινόμενα, οὔτε τινὶ προσπαθῶν οὔτε μὴν ἐμπαθῶν, ἀλλ' ἦν ὁ νοῦς ἐκείνῳ ὡς εἰ μὴ σώματι ὅλως κατείχετο, ἐν

B ἐλογίζετο καὶ Ἀρσένιον εἶναι καὶ Ἰωσὴφ, οὐ γυμνοῖς αὐτοῖς προσέχων τοῖς γιγνομένοις, ὡς τὸν μὲν κρίνειν ἀδικηθέντα, τὸν δ' ἐπιβήτορα· ταῦτα γὰρ χαμερποῦς τινος διανοίας καὶ μηδὲν ἐχούσης τῶν παρόντων πλέον εἰς θεωρίαν ἡγεῖτο, ἀλλ' εἰδὼς θεοῦ μὲν τὸ εὐσταθὲς καὶ ἀκίνητον, ἀνθρώπων δὲ τὸ μηδὲν ἐν μηδενὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κἂν βραχὺ μένειν (εὖ

post eum, nullo turbæ obstantis impedimento, facile ingressurus videretur. Ac eos quidem qui palam in urbe adversus Josephum declamantes populum ab eo averlebant, cum is jam omnia frustra expertus nihil haberet aliud quod ageret, contemnere optimum putavit negligereque, nulla eorum in distributione præfecturarum et honorum ratione habenda, rejiciendisque petitionibus talium, ac si qua forte urgente necessitate studiosius cum eo quidpiam cogerentur agere, auribus superbe avertendis, duritia quam facile sentirent in contumaciæ ipsorum ultionem affectari. Cæterum idem audiens viros spirituales per Orientem insudantes virtutibus. Deo viventes soli, etiam ipsos in sese scandalizari, prævertendum inde ingruens malum omni studio putavit, dignamque rem eam statuit cui præsens procurandæ nulli parcens operæ vacaret, spe videlicet invitante fore ut apud eos auditarum in se absentem criminationum calumniam conspectu ultro oblatus blandusque coram sermo refelleret. Consilio igitur imperatori communicato probatoque, comitatu multo splendidoque usque ad luxum apparatu, in Orientem profectus est; ibique cum alios viros celebres repertos, tum illum in primis admirandum religione ac doctrina Blemmidam, ut suis partibus adjungeret, **339** enixe nec plane frustra laboravit. Persuasit enim eis fere quod volebat, cum diceret studuisse se quoque ipsum Arsenio, et pro vero illum habere patriarcha, existimareque vanas inique structas contra eum hactenus et artificiose compositas machinationes omnes, aclaque ista cuncta ducere pro irritis nec nauci facere. Sed cum iis obsistere nequiret, videret autem destitutam Ecclesiam gravissimis esse periculis expositam, ad eam sublevandam et certissimo exitio subtrahendam accessisse, supplendo utcunque laco pastoris veri, aliena nec a

se revocabili injuria ejecti. Secutum autem in hoc judicia multorum, aptum se ad id necessarium Ecclesiæ in necessitate tanta exhibendum officium censentium, ob eum maxime vel auctoritatis vel gratiæ locum quem apud imperatorem obtineret, a quo audiretur, qui suis consiliis deferret, suis precibus annueret, prout esset utilitate probatum publica. Non modo enim opera fuisse sua mitigatam imperatoris iram in Arsenii fautores, effectumque ne iis ulciscendis maleque multandis summa princeps potentia uteretur, sed procuratum etiam cum successu, multis ut aliis bene esset, propensa in se privatim imperatoris benevolentia in cunctorum, quoad potuisset, egentium commune beneficium derivanda. Talia cum religiosis illis ascetis, cum ipsi Blemmidæ, sigillatim quemque conveniens, omni ea adhibita, quam habebat plurimam, conciliandorum quibuscum ageret suavi efficacia, memorasset, vertit nimirum in sese studia eorum affectusque rapuit, cooperante in id ipsum non parum liberali largitione, quo cunctos opportune delinivit, non illibenter admittentes; quanquam hæc quidem res parum ad emolliendum ipsi Blemmidam valuit. Longe aliæ viro illi, pro genio peculiari ac secta disciplinæ cujusdam propriæ, Josephum rationes commendarunt. Inerat Blemmidæ animus alta quadam et aspernatrice vulgo spectarum rerum philosophia subnixus, abstracta mens quædam a concretione corporis, et procul abjuncta contagione humilium curarum. Nil magnopere mirari; ne tangi quidem tenerrimis affectibus naturæ, non indolere tristibus, non exsultare lætis, non efferri speciosis, omnia unum esse ac perinde haberi omnium securo; nullo discrimine odii gratiæve de **340** personis, nullo respectu privatarum rationum de quibuscunque judicanti. Ergo huic tali Arsenius aut Josephus nomina erant mera, quibus auditis nihil ille

γὰρ καὶ Ἡρακλείτῳ εἰρῆσθαι τὸ μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ A εἶναι δὶς βάπτειν, καὶ Κρατύλῳ μᾶλλον ὡς μηδὲ ἅπαξ, τῶν πραγμάτων δίκην ἀείῤῥου ῥεύματος παρατρεχόντων), μὴ καινὸν εἶναι μηδ' ἄλλως ξένον, εἰ καὶ Ἀρσένιος ἀδικοῖτο. Τὸ γὰρ ἀναγκαῖον ἓν εἶναι καὶ μόνον τὸ εὐσεβὲς, τούτου δὲ τηρουμένου τἄλλ' ἀπερρίφθαι ἀνάγκη τοῖς αἱρουμένοις ζῆν κατὰ τρόπον. Ταῦτ' ἄρα καὶ Ἰωσὴφ ἐδέχετο, καίτοι πρὸς ἐκεῖνον οὕτως ἔχων ὡς μηδὲ τῆς κέλλης ἐξελθὼν προϋπαντῆσαι, ἀλλὰ μηδὲ προσιόντι προεξαναστῆναι μακρόθεν, μηδ' ἄλλο τι τῶν εἰς θωπείαν καὶ σμικροπρέπειαν εἰς χάριν αὐτῷ διαπράξασθαι. Τὸ γὰρ πρὸς φιλοσοφίαν ἐπικλινὲς καὶ τὸ πρὸς τὰ εἴδη καὶ μόνα τῶν πραγμάτων ἐπιβλητικὸν ἀμείλικτον ἐκεῖνον ἐτίθει τὰ πρὸς ὕλην, καὶ τὸ ἐφετὸν κατὰ νοῦν ἔχων παρεώρα τὸ ἐφιέμενον. Ὅθεν οὐκ ἀνθρώποις, B ἀλλὰ πράγμασιν ἐπιβάλλων, ἐκείνοις μὲν ἐτήρει τὸ θαῦμα καὶ ὑπερεξεπλήττετο καὶ ἄλλως τιμᾷν ἠρεῖτο ἢ τὴν κατ' ἀνθρώπους τιμήν, ἢ δὴ δεξιώσεις ἔχει καὶ προϋπαντήσεις καὶ δουλοπρεπεῖς καταστάσεις καὶ ἄλλ' ἄττα, οἷς δὴ χαίρομεν ἄνθρωποι. Καὶ ταῖς μὲν ἕξεσιν ἐκείναις οὕτω δὴ τιμητικῶς εἶχε καὶ ὑπερεθαύμαζε, δῶρα Θεοῦ ταύτας ἡγούμενος· τοῖς δ' ἔχουσι, καθὼς ἂν καὶ κατελάμβανεν, εἶχεν, ὡς οὐ παντὸς γινομένου τοῦ γινομένου κατὰ Θεὸν καὶ ἀξίως, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ κατ' ἄνθρωπον, παραχωροῦντος Θεοῦ. Τὴν γοῦν τοιαύτην δεισιδαιμονίαν ἀεί ποτ' ἀποτρεπόμενος ἔδειξε καὶ τῷ Ἰωσὴφ τότε τὴν ἕξιν, οὐ προθέμενος αὐτὸν ἀτιμοῦν, ἀλλ' ἐπ' ἴσων πᾶσιν ἔχειν τὴν κρίσιν αἱρούμενος. [P. 233] Οὕτω γὰρ καὶ τὸ φιλόσοφον φιλοσόφως ἐπλήρου τῷ μὴ λαμβάνειν πρόσωπα εἰς τὴν τοιαύτην κρίσιν, ἣν καὶ καθ' αὑτὸν κέκρικε. Ἡλὴν κἀκεῖνος εἰδὼς ἄνθρωπος ὢν καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσων, ἐπεὶ τὰ καθ' αὑτὸν διαθέμενος χάρταις ἐδίδου τὸ βούλημα, — τὸ δ' ἦν καθ' αὑτὴν τὴν μονὴ ἀεί ποτε διαμένειν, μηδὲν κατὰ μηδένα

sanc ad favorem invidiamve moveretur. Unum interesse putabat sua, justum amplecti, nocentem aversari Tum de causis protinus ipsis sine præjudicio a personis ducto statuenti Arsenius quidem injuste dejectus, Josephus illegitimo intrusus videbatur. Trahi enim in censendo judicium a studio, et pendens arbitrium liberæ mentis inclinari momentis aut obsequii obnoxii aut quæstuosarum rationum, vitio imputabat animæ humi reptantis, nec attollere se aptæ supra massam hanc vilem crassæ concretionis in contemplationem sibi congenerum et se dignarum idearum superioris sphæræ. Cæterum ut in rivo profluente tam momentaneus est transitus C succedentium invicem irrequieto cursu partium æquæ, ut nemo bis in eamdem, quod recte dicebat Heraclitus, digitum immersum possit tingere, imo ne semel quidem, si Cratylo creditur, existimanti unicam quoque tinctionem pluribus vicissim respondere particulis semper labentis undæ, nihil novum aut inopinatum videri debere, si rebus humanis instabili sese vertigine volventibus, nullaque vel ad breve spatium immota permanente, Arsenius quoque vice sua passus esset injuriam. Porro necessarium in vita unum esse, tenere officium religiosæ Deoque subjectæ mentis; in quo qui perstare volet et ex præscripto virtutis vivere, abjicere hunc oporteat curas mortalium eventuum, et animis studiis sapienti casuum occurrentium neglectu semel defungi. Hæc cum peculiariter familiaria sibi dogmata tum Blemmidas Josepho coram ipsi disseruisset, comprobavit ille laudavitque; nec mutam ab illo tamen assentationis ullius expressit vicem. Adeo enim ab huic adulando abfuit Blemmidas, ut neque ad se invisentem patriarcham obviam e cella prodire dignaretur, ac ne ingresso quidem et ad sedentem ipsum pergenti ex intervallo assurgeret aut ullam omnino tralatitiæ istius urbanitatis venerationem curaret adhibere, pusilli esse atque ad servitutem abjecti animi reputans ad hujusmodi sese aucupia gratiæ demittere. Mens

nimirum ejus exaggeratæ cujusdam et modum supergressæ vulgarem philosophiæ 341 theorematis irretorto defixa suspectu, adeoque ex altissimis duntaxat assueta rationibus æstimare res humanas, rigidum sustinebat illum et inflexibiliter erectum ab ista humilitate officiorum aulicorum omninoque a quovis respectu materiæ, quippe qui abstracte intuens quod optandum erat, quod passim optabatur negligeret. Unde non hominibus sed rebus intentus, his quidem servabat admirationem, his attentissime considerantis instupescebat, alia eas veneratione prosequendas statuens quam ista superstitiose sedula commercii humani, quæ constat exceptionibus ad blanditiam compositis, affectata renidentia vultuum, occursibus officiosis cæteraque servilis obsequii professione simulata, quales nos illusiunculas invicem commutare in consuetudine vitæ urbanæ homines gaudemus. Ille autem habitus quidem istos a concretione materiæ sejunctos (nam hos sic nude spectabat) et veneratione prosequebatur magna et supra modum admirabatur, dona Dei illos reputans. Eos porro in quibus cernerentur, pro modo quo eos ab ipsis arbitrabatur participari tractabat, sic apud se statuens, non æque omnes, quibus inessent, illos secundum Deum digne possidere, sed quosdam interdum secundum hominem, Deo permittente. Usum porro istum suum et morem libere omit- D tendi superstitionem istam quamdam personarum anxia sedulitate venerandarum etiam tunc in Josepho tenuit, non eum præcipue contemnens, sed exceptionem a suo universali judicio et modo sibi prælixo cum omnibus agendi in hujus unius gratiam sibi non faciendam censens. Ita enim se philosophice obsequi putabat præscripto illi suæ philosophiæ jubenti non admittere ullum respectum singularium personarum in judicio de rebus, nude ac mere ut sunt ab eo, ut dictum est, spectari æstimarique solitis. Cæterum vir hic talis reputans se hominem, et commune naturæ debitum

τρόπον ὑποπεσοῦσαν ἑτέρᾳ, καὶ ἅπερ εἶχεν ἐκ βασιλέων φιλοφρονήματα, ὡς συμποσοῦσθαι τὸ πᾶν τῶν νομισμάτων εἰς ἑκατὸν λιτρῶν ἀριθμὸν, καὶ αὐτὰ τῇ μονῇ τοῦ ὄντος Θεοῦ (τῷ γὰρ ὄντι κυρίως καὶ προσανέκειτο) ἀναφαίρετα διατηρηθέντα εἰς περιποίησίν τε καὶ τὴν τῶν ἐλλειμμάτων ἀποπλήρωσιν εἶναι. Τὸν δὲ τοιοῦτον τῶν ἀποτεταγμένων χάρτην καὶ αὐτὸν ἀξίου τὸν πατριάρχην ὑποσημαίνεσθαι, καί γε βασιλέα ἐπικυροῦν λιπαρῶς ἀξιῶσαι πρὸς τὴν πόλιν ἐπανελθόντα. Καὶ γέγονεν οὕτω, κἂν ἀποθανόντος ἐκείνου, ὀστράκου φασὶ μεταπεσόντος, ἀνελάμβανόν τε τὰς ἐπικυρώσεις καὶ τὰ διατεταγμένα διέλυον, ὡς τὰ μὲν νομίσματα τῇ Μεγάλῃ ταυτῇ ἐκκλησίᾳ προσανατεθῆναι εἰς περιποίησιν, τὴν δὲ μοντὴν ἐκείνην τῇ τοῦ Γαλησίου μονῇ ὑποτεθῆναι εἰς μετόχιον. Ὁ γοῦν ἱεράρχης Ἰωσὴφ τῇ ἀνατολῇ ἐφ' ἱκανὸν διατρίψας ὑπέστρεφεν εἰς Βυζάντιον.

γ'. Ὅπως τῷ Βουλγάρων βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ἡ τῆς Εὐλογίας θυγάτηρ εἰς γάμον ἐξεδόθη.

[P. 234] Καὶ μετὰ μικρὸν τῆς τοῦ βασιλέως Βουλγάρων Κωνσταντίνου συζύγου Εἰρήνης μεταλλαξάσης, εἰς σπονδὰς ὁ κρατῶν ἐκεῖνον θέλων συνάξαι ἐς ὃ τοῖς κατὰ τὸν Αἷμον καὶ αὐτῇ γε Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ ἀνακωχὴν γενέσθαι, ἐπὶ πολὺ δαπανωμένων τῶν στρατευμάτων τοῖς συνεχέσι πολέμοις, πέμψας διαπρεσβεύεται, ὑπισχνούμενος εἰς κῆδος ἐκείνῳ δοῦναι καὶ τὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ Μαρίαν τὴν τῶν θυγατέρων τῆς Εὐλογίας δευτέραν, ἣ δὴ συνῴκει τὸ πρότερον ὁ Φιλῆς Ἀλέξιος καὶ μέγας δομέστικος. Καὶ δὴ τῶν ὅρκων προβάντων ὡς συλλαμβάνεσθαι τούτοις καὶ Μεσέμβρειαν καὶ Ἀγχίαλον (ἐκείνου γάρ οὔσας κατασχεῖν βασιλέα, καὶ αὖθις ἄξιον εἶναι τὸν πρὶν ἔχοντα λαμβάνειν αὐτὰς ἐπὶ τῷ γεννησαμένῳ ὡς πρῶτα κήδει) ὁ μὲν βασιλεὺς τὰ μὲν τοῦ κήδους ἐπλήρου ὡς λίαν φιλοτίμως καὶ βασιλικῶς. Συνεξῆλθε γὰρ τῇ νυμφευθησομένῃ αὐτὸς βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης, κἀν Σηλυβρίᾳ γενόμενοι, ἐκεῖσε δεσποινικῶς μετασκευασάμενοι τὴν εἰς γάμον πεμπομένην τῷ Κωνσταντίνῳ, ἐκείνην μὲν ὑπὸ πλείστῃ δορυφορίᾳ πρὸς ἐκεῖνον ἀπέλυον, αὐτοὶ δ' ὑπέστρεφον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κήδους οὕτως ὁ βασιλεὺς ἐξεπλήρου, τὰ δὲ περὶ τὰς πόλεις ἀνεβάλλετο, ταῖς μὲν ἀληθείαις εἰδὼς ἐντεῦθεν παραιρεθησομένην τὴν Ῥωμαΐδα τὰ κράτιστα, τῷ δὲ Κωνσταντίνῳ προφάσεις ἐπλάττετο πιθανὰς, ἄλλας τε καὶ τὸ μὴ ἔχειν ἐνθέως δοῦναι, μὴ τῶν ἐποίκων καταδεχομένων τὸν πόλεων· Ῥωμανίας γὰρ εἶναι μέρος ἐκείνας καὶ

se soluturum sciens, testamento condito de suis rebus statuit in hunc modum. Monasterium, **342** in quo degebat et perseverare semper decreverat, sic ut tunc erat, manere semper liberum, nulli unquam subjiciendum alteri, jubebat. Quod autem pecuniæ possidebat largitione imperatorum, centum librarum summam conficiens, hoc totum monasterio eidem Deo qui est sacro (nam hæc erat peculiaris ejus domus nuncupatio) proprium servari perpetuumque attribui mandabat in fundationis augmentum aut supplementum amissorum vel quovis modo casuve deficientium. Iis porro tabulis supremæ suæ testibus voluntatis, quibus ista commendarat, subscribere patriarcham voluit; impetravitque ab eodem ut cum reversus in urbem esset, curaret easdem ratas haberi ab imperatore, et ipsius auctoritate ad quantam possent maximam firmitatem roborari. Quod et factum est, exiguo quidem operæ pretio. Nam Blemmida deinde mortuo, cunctis illis promissis et spebus, velut tegulæ, quod aiunt, interlapsu, in irritum evanescentibus, rescissum id revocata confirmatione et cassum effectu testamentum fuit. Ac pecunia quidem magnæ huic ecclesiæ in dotis auctarium attributa est, monasterium vero, cui tam sollicite Blemmidas caverat, Galesii monasterii dominio suppositum, ex eo pendere eique inservire jussum est. Cæterum Josephus per hunc modum, aliquanto tempore moratus in Oriente, Constantinopolim revertit.

3. *Ut regi Bulgarorum Constantino filia Eulogiæ Maria in uxorem data sit.*

Non multo post regis Bulgarorum Constantini conjuge Irene mortua, studens istum regem imperator devincire sibi firmiori aliquo vinculo, et sic regionibus Hæmo subjectis, uti etiam Macedoniæ ac Thraciæ, pacem ac quietem asserere, quod eo tunc magis factu necessarium putabat, quia tot continuis expeditionibus ac bellis magna jam pars Romanæ militiæ absumpta fuerat, missis cum legatis ad fœdus invitavit, pollicens **343** in sponsam se illi daturum propriam neptem, Eulogiæ suæ sororis filiam secundo genitam Mariam, quam prius in matrimonio habuerat Philes Alexius magnus domesticus. Processit, Constantino annuente tractatus usque ad conventionem fœderis sanciti juramentis, quæ distincte comprehenderent Mesembream et Anchialum, ad Constantini utique ditionem pertinentes urbes, sed hactenus occupatas ab imperatore, quas utrisque tum visum est æquum esse bona fide reddi antiquo possessori et imputari in partem dotis novæ sponsæ. His hinc promissis, illinc stipulatis, imperator deductionem sponsæ ambitiose ac regia plane pompa celebravit, ipse proficiscentem mulierem cum patriarcha comitatus Selybriam usque, indeque illam ad Constantinum frequenti ac superbo satellitio perducendam curans, ac sic Constantinopolim reversus catenus fidem pactorum imperator præstitit. Nam quod promissarum attinebat restitutionem urbium, in ea non festinandum ratus varios ejus differendæ prætextus quæsivit revera periculum diræ vastationis ex ea imminens terris imperio subjectis præcavendum censens. Cæterum interim Constantinum lactabat speciosis obtentibus multis colorem aliquem habentibus, quorum hic verisimilitudine inductus nonnulla videbatur. Aiebat videlicet istarum incolas urbium recusare Bulgari subjici, cum ipsi Romani

Ῥωμαίους αὐτούς, μὴ εἶναι δ' εὔλογον Ῥωμαίοις [P. 235] ὑπὸ Βουλγάρῳ τελεῖν. Οὐ μὴν δ' ἐς τέλος ἀπέλεγε τὴν δόσιν ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ προσκνήρτα καιρὸν τὸν τῆς τεκνογονίας δῆθεν, ὡς ἂν καὶ κληρονόμου τούτῳ φανέντος ἐκ γένους Ῥωμαϊκοῦ εὐπροσωποῖτο καὶ ἡ ἀπόδοσις. Τὰ δ' ἦσαν γέλως ἄντικρυς καὶ συνειρόμενον ψεῦδος τῷ χρόνῳ συγκρύπτοντος. Ὅμως δέ γε καὶ ἄκων ὁ Κωνσταντῖνος ὑπέμενε καὶ ἐσπένδετο, εἴ καὶ ἡ δοθεῖσά οἱ οὐ τοσοῦτον βοηθὸς ἐκείνῳ ὅσον τῇ Ῥωμαΐδι ἐπέμπετο. Ἐπεὶ δ' ἐξ ἐκείνου παιδίον ἐώρα τὸν Μιχαὴλ ἑαυτῇ, δεινὰ ἔποίει, καὶ τὸν σύζυγον κατηνάγκαζε τὰς σπονδάς γε λύειν καὶ πολεμεῖν τὰς πόλεις προσαπαιτοῦντα. Κἀντεῦθεν καὶ δεινὰ οὐκ ὀλίγα ξονέβαινε, καὶ ξυμβεβήκει ἂν πλεῖστα, εἰ μή γε ὁ βασιλεὺς κῆδος πρὸς τὸν Νογᾶν ἐπὶ νόθῳ τῇ Εὐφροσύνῃ φλάσας ποιῆσαι ἀνεῖχε τὰς ὁρμὰς ἐκείνου τῇ πρὸς τὸν Νογᾶν δεξιώσει καὶ διέλυε τὰ βουλεύματα, ὡς αὐτίκα κατόπιν ἐπιβραμουμένων τῶν Τοχάρων, ἣν αὐτὸς ἐπίῃ τοῖς βασιλέως.

ε'. Τὰ περὶ τοῦ Νογᾶ καὶ Τοχάρων, ὅπως εἶχον τὸ πρίν. Καὶ περὶ τοῦ πρώτου βασιλέως καὶ νομοθέτου αὐτῶν.

Ὁ δὲ Νογᾶς αὐτὸς κράτιστος ἦν ἀνὴρ τῶν Τοχάρων, εἰς στρατηγίαν τε ξυνετὸς καὶ τριβῶν τοῖς πράγμασιν, ὃς ἅμα πλείσταις δυνάμεσιν ἐξ ὁμογενῶν Τοχάρων, οὓς αὐτοὶ Μουγουλίους λέγουσιν, ἐξαποσταλεὶς ἐκ τῶν κατὰ τὰς Κασπίας ἀρχόντων τοῦ γένους, οὓς Κάνιδας ὀνομάζουσιν, εἰσβάλλει τοῖς ἀνὰ τὸν Εὔξεινον βορείοις ἔθνεσιν, ἃ δὴ τὸ πάλαι τοῖς Ῥωμαίοις ὑπήκουε, τῆς πόλεως δ' ἁλούσης καὶ τῶν πραγμάτων εἰς στενὸν καταστάντων Ῥωμαίοις, τῶν κυρίων ἀπολειφθέντα, αὐτόνομα ἦν. Ταῦτ' ἄρα καὶ ἀκονιτὶ φανεὶς προσελάμβανε καὶ κατεδουλοῦτο. Ἰδὼν δὲ χώρας ἀρετώσας καὶ ἔθνη εἰς ἀρχὴν κατὰ σφᾶς αὐτάρκη, ἀφηνιάζει μὲν τῶν πεμψάντων καὶ ἑαυτῷ τὰ ἔθνη προσκτᾶται. Ὡς δὲ χρόνου τριβομένου, ἐπιμιγνύντες σφίσιν οἱ περὶ τὴν μεσόγαιον κατῳκημένοι, Ἀλανοὶ λέγω, [P. 236] Ζίκχοι καὶ Γότθοι, Ῥῶσοι καὶ τὰ προσοικοῦντα τούτοις διάφορα γένη, ἔθη τε τὰ ἐκείνων μανθάνουσι καὶ γλῶσσαν τῷ ἔθει μεταλαμβάνουσι καὶ στολήν, καὶ εἰς συμμάχους αὐτοῖς γίνονται. Καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖττον ὁ ἐπελθὼν τῶν Τοχάρων λαὸς ἀνδίδωσι, καὶ ἀνυπόστατοι ὅπου ἴοιεν γίνονται ταῖς δυνάμεσιν, ὡς καί τινας τῶν ἄνω κυρίων πολέμου νόμῳ ἐπ' αὐτοὺς ἀποστάτας ἰόντας οὐχ ὅπως περιγενέσθαι, ἀλλὰ καὶ σφαλῆναι τὰ πλεῖ-

essent, nec se adhuc, quantumvis conaretur, potuisse huic eorum aversioni mederi. Ut res fiat suaviter, exspectandum videri, dum natus Constantino filius foret ex nova conjuge: tunc enim fore omnia proniora, rege tum scilicet **344** Bulgarorum hæredem habente Romani sanguinis, cui sacramento dicere Romanos non dedeceret. Hæc allegabantur, quæ, ut vere loquamur, mera erant clusio et mendacium promissione tempus obducente inumbratum, nec plane fallens Constantinum, quanquam is volens nolens dissimulare cogebatur, et tacite dolere fucum sibi factum obtrudenda conjuge, quæ non tam ipsi adjutrix quam terræ Romanæ data esset. Maria vero postquam Constantino pepererat Michaelem filium omni jam excusatione cunctationi empta ipsa quoque transire palam in viri sensus et utrique factam injuriam accusare indignanter cœpit, maritum assidue sollicitans ad repetendas bello injuste negatas urbes. Unde multa mala orta sunt; et plura gravioraque prodiissent, nisi Augustus mature sibi præoccupasset novo fœdere Nogam, data in uxorem ei filia sua notha Euphrosyne. Qua necessitudine devinctus imperatori Nogas palam ostendit irrupturum se cum Tocharis, quibus præerat, in Bulgarorum fines, statim atque Constantinus regiones incursare Romanas cœpisset. Suspendit hic metus consilia Bulgari, et malorum inducias Romanis fecit.

tiorum tritus. Is cum magnis copiis e genere, cujus erat et ipse, Tocharorum, qui se ipsi Mugulios nominant, missus a principibus ejus gentis (Canidas appellant) circa portas Caspias degentibus, irruperat in boreales Euxino gentes Romanis quondam subditas, sed quæ post captam a Latinis urbem, et res imperii redactas in artum, necessario neglectæ **345** a dominis sui tunc juris erant. Has facile ac sine magno certamine prima statim ostensione sui cepit sibique subjecit. Et animadvertens uberes terras ac populos ad constituendum per se regnum idoneos, frenum excussit imperii eorum a quibus erat missus, et res agere suas instituit, proprio principatu constituto. Processu deinde temporis miscentes se ipsis qui mediterranea illic incolunt, Alani videlicet, Zicchi, Gothi et Rhossi, quique finitimas hisce habitant terras diversorum generum populi, mores paulatim ipsorum didicerunt, et cum vitæ usu linguam etiam ac vestitum eorum usurpantes, in militiæ quoque consortium assumpti, non ita multo post exercitus confecerunt innumerabiles, quarum conscientia usuque virium in potentiam immane quantam Tocharorum gens profecit, adeo ut quocunque se verterent, ineluctabiliter cuncta prosternerent, et cum e superioribus dominis quidam ad ipsorum defectionem ulciscendam eosque sub jugum revocandos bellicas in eos expeditiones suscepissent, non modo ipsos non vincerent, sed magnis acceptis cladibus in lucro ponerent quod plerisque suorum bello cadentibus pauci salvum reditum haberent. Gaudet hæc gens vita simplici; hærent invicem mutuo nexu civilis charitatis; tolerantes sunt laborum, in bella promptissimi; paucis ad victum cultumque indigent,

4. De Noga et Tocharis, originibusque gentis, deque primo eorum rege ac legumlatore.

Hic porro Nogas potentissimus Tocharorum erat, bellicæ artis longis experimentis multam peritiam adeptus, usu rerum in tractatione nego-

στα πεσόντας. Ἔστι τὸ ἔθνος ἁπλότητι μὲν χαῖρον καὶ φιλαλληλίᾳ, καὶ ὀξύ τε πρὸς πολέμους καὶ πονηρὸν, καὶ τὴν ζωὴν αὔταρκις, καὶ γε τὰ κατὰ βίον ἀνεπινόητόν τε καὶ ἀπρομήθευτον. Ἐχρήσαντο γὰρ ἀνέκαθεν νομοθέτῃ οὐ Σόλωνι ἢ Λυκούργῳ ἢ Δράκοντι (οὗτοι γὰρ Ἀθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις καὶ τισιν ἄλλοις οἱ νομοθέται σοφοὶ σοφοῖς καὶ συνετοῖς καὶ τὰ ἐς λόγον λόγιοι), ἀκλ' ἀνδρὶ ἀγνῶτι καὶ τὸ πὰν πονηρῷ, χαλκεῖ μὲν τὸ πρῶτον. εἶτα δὲ καὶ εἰς Κᾶνιν (ἄρχοντά τις εἶποι) καταστάντι, ὃς καὶ ἐκ Κασπίων πυλώνων ἀνιστῶν τὸ ἔθνος ἐξελθεῖν θαρρῆσαν, καὶ σφίσιν ἀεὶ τὸ νικᾷν ὑπετίθει, εἰ τοῖς ἰδίοις νόμοις προσέχοιεν. Οἱ δ' ἦσαν τοῖς ἄδροῖς ἀπέχεσθαι, τοῖς τυχοῦσιν ἀρκεῖσθαι, τὸ φιλάλληλον ἔχειν, τὸ αὐτόνομον ἀποστρέφεσθαι, τὸ κοινωνικὸν ἀσπάζεσθαι, τὸ μηδὲν περὶ βίου σπεύδειν, τὸ πάσαις χρῆσθαι τροφαῖς, μηδὲτ τῶν βεβήλων ἔχοντας, τὸ γυναιξὶ συνοικεῖν πλείσταις, καὶ ταύταις προσανατιθέναι τὸν τῶν ἀναγκαίων πορισμὸν, ὡς ἅμα μὲν τὸ γένος πληθύνεσθαι ἅμα δ' ἔχειν καὶ ὧν δέοιντο, τὸ μηδὲν τῶν καθ' ὑπόστασιν προσκτᾶσθαι κτημάτων, μηδ' ἐμμένειν κδίσμασιν οἴκων, ἀλλὰ μεταβαίνειν καὶ μεταφοιτᾶν πρὸς τὸ χρήσιμον, κἂν χρεία τροφῆς εἴη τῳ, ὁτιστῷ χρωμένους θηρᾶν ἢ καὶ τὸν ἵππον ἐκκεντοῦντας ἐκροφᾶν αἵματος εἰ δέ τῳ καὶ στεγανωτέρας προσδέοι τροφῆς, ἐγκάτῳ οἷὸς τὸ αἷμα συγκλείοντας ὑπὸ τὴν ἐφεστρίδα τιθέναι, ὡς ἐντεῦθεν μικρὸν συσταθὲν ἐκ τῆς ἐκείθεν θερμότητος δεῖπνον τίθεσθαι, κἂν τί που ῥάκος ἐντυχὼν τις εὕροι, ἐπιῤῥάπτειν τῇ ἀμπεχόνῃ, κἂν οἷον ἐκεῖνο καὶ ᾖ, λᾶν ἡ ἀμπεχόνη μὴ δέοιτο (ὁ γὲ σκοπὸς, ὡς ἂν καὶ ἄνευ χρείας τοῦτο ποιοῦντες, ἐπὶ τῆς χρείας ποιεῖν ἀναγκαζόμενοι μὴ αἰσχύνοιντο, τοῖς παλαιοῖς τὰ νέα προσεπεμβάλλοντες), καὶ οὕτως αὐτοὺς μὲν ἐν ἀνέσει παντοίᾳ ζῆν, σάριτταν καὶ ἐφεστρίδα καὶ ἔνδυμα καὶ αὐτὴν ζωὴν παρά τῶν τῆς γυναικωνίτιδος ἔχοντας, αὐτοὺς δὲ πολεμοῦντας τὰ τῶν ἄλλων ἔχειν, μηδὲν πολυπραγμονοῦντας. [P. 237] Ταῦτα τοῦ νομοθέτου Τζιγκίσκανι (νῦν γὰρ ἀνεμνήσθην τοὔνομα· Τξιγκὶς γὰρ τὸ ὄνομα, ὁ δὲ Κανις βασιλεὺς) τὰ παραγγέλματα ἐν ἀσφαλεῖ ἔχοντες ἀληθειάν τε ἐν λόγοις ἀσκοῦσι καὶ δικαιοσύνην ἐν πράξεσι, τὸ μὲν ἐλευθερίᾳ προσῆκον ψυχῆς, τὸ δ' εὐθύτητι γνώμης, ὡς ἀνεξαπάτητον μὲν εἶναι οἷς ἂν ἀκούοι τις ἑτέρου λέγοντος, ἀνεπιβούλευτον δὲ οἷς πράττοι ἂν πρὸς ἐκεῖνον ἕτερος. Ἀλλὰ Νογᾶν μὲν κηδεύσας ὁ βασιλεὺς τηνικάδε, τὸν ἐκείνων ἄρχοντα, πέμπων οὐκ ἀνίει πλεῖστα, ὅσα τε πρὸς ἐνδυμάτων χρῆσιν καὶ

nec sollicite congeruut aut consulunt in futurum avara providentia. Ad hanc scilicet formavit eos disciplinam priscus ipsorum legislator quidam, non sane Solon aut Lycurgus aut Dracon (hi enim Atheniensibus, Lacedæmoniis, et quibusdam aliis sapientes sapientibus, eruditi doctis, ad rationem exactas condiderunt leges), sed idiotia ignobilis, vilis opificii labore tritus, prius faber **346** ferrarius, ex officinæ ac fornacis fuligine in imperium productus et Canis declaratus : sic illi principem appellant. Hic gentem excitavit istam ut e Caspiis portis prodire non dubitaret, polliceri ausus, quocunque bellum inferrent, nunquam victoria fraudandos, si legibus a se propositis accurate observandis attentam diligentiam impenderent. Summa legum hæc erat : Delicias aversantor. Obviis contenti sunto. Mutuæ societatis charitatem servanto. Privatim sibi pro arbitrio consulere vitanto. Nihil in vita victuque exquisitum affectanto. Cibis quibuscunque sine mundi immundive discrimine utuntor. Uxores simul plurimas habento ; et his curam paraudarum rerum ad victum vestitumque utilium mandanto : inde multiplicationem gentis, indidem necessariorum abundantiam nacturos. Prædiorum ac soli possessiones asperuantor. Fabricandis domibus non immorantor ; vitam desultoriam hinc illuc, quocunque utilitas vocaverit, assidue migrabundam adamanto. Ubi cibus defuerit, aut sagitta et venatu paranto, aut secta equi vena sanguinem sugunto. Si solidiori opus alimento sit, intestinum ovis sanguine oppletum sub ephippium ponunto. Sic mora concretum et illo calore coctum sanguinem, cum vescendi desiderium fuerit, voranto. Ubicunque cuivis panni aut pellis laceræ segmentum forte abjectum occurrerit, sublatum statim vesti, qua tegitur, assuito, etiamsi bona sit nec sarto egeat. Nimirum hoc citra necessitatem fieri jubens id agebat, ut, cum opus foret, neminem puderet indumentum manu sua proprium sarcire et consarcinatis per veteramenta novis assuta pannis vestiri centonibus. Porro his præscriptionibus sperabat assecuturum se ut sui summa vitæ securitate fruerentur, expeditosque ad nutum **347** haberet semper omnes, nulla uspiam sollicitudine affixos, quippe quibus sarissa, ephippium, vestis et alimenta, quibus unis egebant, muliebri ministerio cuncta e gynæceo suppeditarentur, ipsi rei bellicæ uni vacarent spoliandisque alienis, nihil præterea negotii habentes, aut curiose inquirentes quid futurum esset. Talium auctor legum Tzinciscanis fuit. Nam cum proprio nomine Tzincis hic vir vocaretur, Canis vocabulum, quod regem sonat, ejus privatæ adjunctum appellationi Tzinciscanis nomen efficit, nunc memoriæ commodum occurrens : nam cum agere de hoc cœpi, nondum venerat in mentem. Cæterum his ejus præscriptis acquiescentes contingebat istos populos veracitatem in loquendo, æquitatem in agendo tenere, quorum illud libertati animi convenit, hoc rectitudini morum illud rursus totum præstat audientem a circumventione fraudulenta mentientis socii : hoc a cunctis quemque insidiose grassantium dolis liberat. Hujus gentis principem tunc Vogatu sibi fœdere conciliatum imperator cum missis affatim luxuriæ nostratis instrumentis ad delicias Romani usus invitaret, minimum profecit, quod ad mollitiem quidem vestium ei suadendam spectat. Nam cum ciborum ei exquisiti gustus offerri curasset variam

ὅσα πρὸς τροφῶν ποικιλίαν, πρὸς δὲ καὶ ἀνθοσμιῶν οἴνων ὅλας πιθάκνας φιλοτιμούμενος. Ὁ δὲ τὰ μὲν εἰς βρῶσιν καὶ πάσιν μαθὼν ἠγάπα λαμβάνων, καὶ χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον ἐν ἐκπώμασι προσεδέχετο· τὰ δὲ ποικίλα ἢ πρὸς καλύπτρας ἢ πρὸς ἐνδύματα (ἐφιλοτιμεῖτο γὰρ καὶ ταῦτα προσαποστέλλων ὁ βασιλεὺς) ἀφιώμενος ταῖς χερσὶν ἀνηφώτα τὸν διακομισάμενον, εἰ χρησιμεύοι πρὸς κεφαλὴν ἐπὶ τῷ ἄπονον εἶναι καὶ ἀνάλγητον ἡ καλύπτρα, εἰ ὁ ἐπανεσπαρμένος μάργαρος ἀμύνειν ἔχοι ταύτῃ τὰς ἀστραπὰς εἰ εἰς βροντῶν κτύπους, ὥστε μὴ ἐμβρόντητον γίνεσθαι τὸν φοροῦντα, ὁ λίθος συναίροιτο, εἰ τὰ πολυτελῆ αὖθις ἐνδύματα εἰς ἀπονίαν μελῶν συλλαμβάνοι· Εἰ μὲν οὐκ ἔλεγον, παρεῤῥίπτει, εἰ καὶ ἐνδυθείς ἐπ' ὀλίγον ὅσον τὰς φιλίας ἀφοσιώσασθαι, ἀπεκδυόμενος παραυτίκα μετελάμβανε κυνῆν ἢ προβατῆν τὴν συνήθη, καὶ φορῶν ἐκυδροῦτο πλέον ἢ ὅσον ταῖς πολυτελέσι στολαῖς. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ ταῖς καλύπτραις ἐποίει, τὴν πρὸς χρῆσιν ἀναγκαίαν τῶν περιττῶν, κἂν ἦν τῶν πολυτελῶν, ἀνθαιρούμενος. Εἰ δ' ἐκεῖνος πλαττόμενος ὄνησιν φέρειν ἔλεγε τῷ φοροῦντι τὸ κτύπας τὴν οἰανοῦν τις καὶ ὁπουδήποτε, εὐθὺς πιστεύων ἔφορει, οὐ λίθοις οὐδὲ μαργάροις, ἀλλ' ὡφελείᾳ προσέχων. Τοῦτον τοιγαροῦν ἔχων ὁ βασιλεὺς ἕτοιμον τοῦ Κωνσταντίνου καταγραμεῖσθαι καὶ τὴν ἐκείνου σκυλεύειν χώραν, εἰ τοῖς τοῦ βασιλέως ἐκεῖνος ἐπίοι, οὐ Μεσεμβρείας μόνον στερρῶς ἀντείχετο καὶ τῆς Ἀγχιάλου, ἀλλὰ καὶ Σωζόπολιν καὶ Ἀγαθιούπολιν καὶ Καναστριτζιν καὶ ἄλλ' ἄττα φρούρια, ἅπερ οἱ τοῦ βασιλέως ἐπισκευασάμενοι προσεκτῶντο τῷ βασιλεῖ, καὶ λίαν ἐν χεροῖν εἶχε, μηδὲ φρουρίου σκιὰν προϊέμενος. Μεσέμβρειαν γὰρ καὶ ἐκ δικαίου πάλαι ποτ' εἶχε, λαβὼν παρὰ τοῦ Μυτζῆ.

ε'. Τὰ περὶ τοῦ τοὺς Σέρβους κήδους τοῦ βασιλέως καὶ διὰ ταῦτα τῆς τοῦ πατριάρχου ἐπιδημίας ἐκείσε.

Ὁ δὲ Μυτζῆς οὗτος, [P. 238] ἵν' ἐπαναλαβὼν εὐμαθέστερον διηγήσωμαι, γαμβρὸς μὲν ἦν ἐπὶ θυγατρὶ τῷ Ἀσὰν, σύγγαμβρος δὲ Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι. Ἀσὰν δ' οὗτος ἦν ὃν λόγος καὶ Ἰωάννῃ συνελθεῖν τῷ Δούκᾳ καὶ βασιλεῖ, καί γε σὺν ἐκείνῳ τὰ κατὰ δύσιν ἐπιδραμεῖν, φιλοκαλίας πάσης ἔχοντα δείγματα. Ὡς γοῦν ἐκεῖνος ἐτελεύτα καὶ οὗτος τὴν ἀρχὴν ἐδέχετο τῶν βουλγάρων βούλγαρος ὤν, συνέβαινέν οἱ μὲν προσκρούειν καὶ βασιλεῖ, ὡς καὶ πολλάκις δι' ἔχθρας καὶ πολέμων τοῖς τῶν Ῥωμαίων

copiam vinique odorati tota dolia, his quidem non illibenter est usus. Aurum item et argentum in vasis poculisque dono datis probans admisit. At versicoloria varii generis tum capitis tegmina tum membrorum indumenta cæterorum, quarum item rerum vim magnam regia eidem munificentia imperator miserat, hæc, inquam, aspernabundus **348** in manus sumens percontabatur ab offereute an id certo præstaret bellus iste pileus capiti quod tegeret, ut nullo deinceps mali appulsu læderetur, nullum dolorem sentiret; an inspersi huic uniones cæteræque insertæ gemmæ vim haberent arcanam quampiam fulgura fulminaque avertendi a gestante; vestes item illæ speciosæ ac molles num membra quæ ambirent lassitudine in labore prohiberent. Tum illo scilicet negante, Nogas quidquid horum interrogans attigerat fastidiose rejectabat. Ac quamquam amicitiæ mutuæ contestandæ causa unam e missis ab Augusto vestibus sibi circumdare sustinuit, brevissimo eam tulit spatio, familiare statim e canina vel ovina pelle vestimentum resumens, eo se magnifice ostentans, nec minus, ut apparebat, in illo sibi quam quovis regio paludamento placens. Sic et in operimentis capitis fecit, opportuna et sibi assueta præ speciosis pretiosisque eligens. Quod si qui hæc ipsi attulerat forte fingens respondisset inesse iis quam requirebat vim doloris ac fatigationis malive omnis arcendi, tunc sane ille statim credens cuncta induisset perseveranterque gestasset, non gemmas aut margaritas videlicet, verum promissam utilitatem curans. Istum igitur tam potentem principem habens paratum imperator ad irrumpendum in Bulgariam, quoties inde se commovisset Constantinus ad deprædandas aut quoquomodo infestandas regiones imperio subjectas, non Mesembream solum et Anchialum securus pectorum mordicus tenebat, sed præterea Sozopolim, Agathiopolim, Canstritzim et alias quasdam arces, a ducibus ejus oblata usis occasione captas; quæ ille omnia sic arripuerat, ut certus videretur non amittere de manibus, ac ne umbram quidem ullius ex his nuper acquisitis vel minutæ munitiunculæ unquam **349** redere. Nam Mesembream olim possessam jure jam suo se putabat obtinere, quippe sibi donatam a legitimo tunc ejus domino Mytze.

5. *De Mytze, et ut is imperatori Mesembream dederit.*

Hic porro Mytzes, ut altius repetens distinctius rem exponam, gener erat Asanis ducta ejus filia, cujus sororem in matrimonio habuit Theodorus Lascaris, pari Asani affinitatis gradu admotus. Asan autem hic est, quem historia docet Joanni Ducæ imperatori socium fuisse, junctisque cum eo copiis incursasse communi expeditione Occiduas regiones, magna omnis elegantiæ indicia præbentem. Ut autem Joanne jam mortuo Asan regnum Bulgarorum Bulgarus ortu accepit, contigit eum apud imperatorem offendere, simultatibus in bellum quoque apertum prorumpentibus, Asane non semel suas copias Romanis opponente. Sed et item contigit parum gratum suis ipsum evadere Bulgaris, multis et præcipuis ipsorum ei graviter offensis infensisque. Unde is in perturbationes haud parvas incidit, proceribus, quos ab eo alienaverat invidia, inclinantibus ad Constantinum, dimidium generis trahentem ex Serbis; cui nulla cum Asane cognatione juncto quantum ad suffragium principatus decrat

ἰέναι στρατεύμασι, συνέβαινε δὲ προσκρούειν καὶ πολλοῖς ἅμα καὶ μεγιστᾶσι τῶν Βουλγάρων καὶ ταραχαῖς οὐ προσηκούσαις ἐμπίπτειν. Ταῦτ' ἄρα καὶ τούτῳ διαφθονούμενοι πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον ἐκ Σέρβων ἐξ ἡμισείας τὸ γένος ἔχοντα ἀποκλίνουσιν. Ὅσιν οὖν ἐνέλιπέν οἱ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκ σφετέρου γένους, μηδὲν τῷ Ἀσὰν προσήκων, τὴν ἐκείνου ἐκγόνην λαβὼν εἰς γυναῖκα τοῦ Ἰωάννου πέμψαντος, ἐπ' ἴσων εἶχε τὸ πρὸς τὴν τοῦ Ἀσὰν βασιλείαν δίκαιον Μυτζῇ· κἀκεῖνος μὲν τὴν Τέργοβον εἶχε, καὶ τὰ τῆς βασιλείας κλέη ἐπεφέρετο μεγαλοπρεπῶς· ὁ δὲ Μυτζῆς τὰ κύκλῳ περικρατῶν ποτὲ μὲν ἤρκειτο τούτοις καὶ καθησύχαζε, ποτὲ δ' αὖθις καὶ ἀντεφιλονείκει πρὸς Κωνσταντῖνον, ὃν καί ποτε διώκων ἀπέκλεισεν εἰς Σθενίμαχον ἡμέτερον ὄν. Καὶ εἰ μὴ ταῖς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεσιν ἐχρήσατο πρὸς βοήθειαν, τάχ' ἂν καὶ ἁλοὺς ἀπώλετο. Ἀλλ' ἡ τύχη ῥέπει τὰς πλάστιγγας, καὶ δυναμωθεὶς αὖθις ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Μυτζῆν διώκει θαῤῥαλεώτερον. Ὁ δὲ ἅμα τέκνοις καταλαβὼν τὴν Μεσέμβρειαν, ἐκεῖθεν ἱκετεύει [P. 239] τὸν βασιλέα δέχεσθαι τοῦτον καὶ λύτρα λαμβάνειν τὴν πόλιν. Στέλλει γοῦν ὁ βασιλεὺς ἐξ αὐτῆς τὸν Γλαβᾶν κουροπαλάτην καὶ μέγαν παπίαν ἐσύστερον, καὶ ὃς ἄλλοις σύναμα μετὰ καὶ αὐτάρκους στρατοῦ, καταλαβὼν τὴν Μεσέμβρειαν, ἐκείνην μὲν

A περιποιεῖ τοῖς Ῥωμαίοις, τὸν δέ γε Μυτζῆν διὰ τοῦ Αἵμου πεζῇ ἄγει πρὸς βασιλέα. Τὸν δὲ καὶ δέχεται πρόφρων καὶ παρηγορεῖ εὐμενῶς, καὶ πρὸς τῷ Σκαμάνδρῳ ἀποχρώντως προμηθευσάμενος ἐκεῖσέ που σὺν τοῖς τέκνοις κατασκηνοῖ, συνθήκας πρὸς αὐτὸν ποιησάμενος ὥστε καὶ τὸν πρώτιστον υἱὸν Ἰωάννην συναρμόσαι τῇ θυγατρί.

ζ'. Τὰ περὶ τὸ Δυῤῥάχιον, καὶ τοῦ σεισμοῦ τοῦ ἐκεῖ ἐνσκήψαντος.

Ἀλλὰ τῇ μὲν πρωτίστῃ τῶν θυγατέρων Εἰρήνῃ οὕτω προὐνόει τῶν γάμων, τὴν δέ γε δευτέραν Ἄνναν ἡρεῖτο πέμπειν τῷ υἱῷ Μηλωτίνῳ (ὁ γὰρ ὁμωνυμῶν τῷ πατρὶ καὶ πρῶτος τῷ ῥηγὶ Παιονίας εἰς θυγατέρα γεγάμβρευτο) εἰς γάμον συνάπτειν. Καὶ δὴ τῶν πρὸς ἀλλήλους συνθεσιῶν στέλλει μὲν εἰς πρεσβείαν τὸν ἱεράρχην, συνεκπέμπει δὲ καὶ τὴν κόρην ὑπὸ θεραπείᾳ μεγίστῃ βασιλικῇ. Καί γε καταλαβοῦσι τὴν Βάῤῥοιαν σφίσι τὰ τῆς βουλῆς ἔστη πεμφθῆναι πρὸς τὸν Οὖρσιν Στέφανον τὸν χαρτοφύλακα Βέκκον, ἅμα δὲ σὺν ἐκείνῳ καὶ τὸν Τραϊανουπόλεως Κουδουμηνήν. Ἦν δὲ καὶ πρὸς τῆς δεσποίνης ἐντεταγμένον τῷ χαρτοφύλακι αὐτὸν προαπελθεῖν καὶ γνωρίσαι τὰ κατὰ τοὺς Σέρβους τρανότερον, ὅπως μὲν σφίσιν ἐστὶν ἡ δίαιτα, ὅπως δὲ ἡ τάξις τῆς ἐκείνων ἀρχῆς διειθύνεται· ἐκείνη γὰρ καὶ μεγίστην τὴν

ex genere, supplevit affinitas, quæ illum ducta in uxorem Irene filia Theodori et Asanis nepte, a patre Theodori Joanne Augusto in Bulgariam ad has nuptias missa, in pari jam juris ad Asanis successionem gradu cum Mytze constituit. Et Constantinus quidem urbem Bulgariæ regiam Tenobum tenens, cæteris etiam cunctis ejus principatus ornatus insignibus, pro haud dubio Bulgarorum rege sese palam magnifice ferebat. At Mytzes circumsitis regionibus imperitans interdum quidem his contentus acquiescebat, interdum **350** contendebat cum Constantino, ac fuit cum eum bello persequens includere sese cogeret in arcem quamdam nostram cui Sthenimachum nomen est, ubi quominus caperetur et periret, opportune allatum a Romanis copiis auxilium prohibuit. Sed fortuna deinde vices alternante successuum, auctus rursus animi et viribus Constantinus tanto tamque valido impetu incubuit in Mytzen, ut his impar resistendo Mesembream cum liberis confugiens, inde legatis ad imperatorem supplicibus missis pactus cum eo deditionem sit cum sui tum ejus civitatis, qua in sui servati pretium offerret. Nec recusavit imperator, sed statim Glabam curopalatam, qui postea magnus papias fuit, cum aliis et idonea manu militum misit. Is ingressus Mesembream ejus tilo possessionem iniit imperii Romani nomine; tum Mytzem per Hæmum itinere terrestri perduxit ad imperatorem, qui ei perhumaniter excepto omnique amoris significatione recreato uberes fundos apud Scamandrum assignavit, quorum annui proventus ad victum ei cultumque splendidum abunde sufficerent. Ubi et ipse deinceps cum filiis diversatus est, pacto prius

cum imperatore inito, quo inter ipsos mutuo convenit ut Mytzæ primogenito Joanni primogenita item imperatoris filia desponderetur.

6. *De fœdere imperatoris cum Serbis, deque profectione patriarchæ in Serbiam ea de causa.*

Sic Irenæ maxime natarum Augusti provisum conjugium est. Ab hac vero secundam Annam decrevit pater mittere ad eralem Serbiæ Stephanum Uresim, secundo ejus filio Melotino nupturam: nam primogenitus patri cognominis jam uxorem habebat regis Pannoniæ filiam. **351** Cum igitur de omnibus ante conventum esset, ad exsecutionem pactorum mittit imperator legatum patriarcham et cum eo sponsam virginem regio magnifice stipatam comitatu. Iis simul cunctis ubi Berrhœam pervenerunt, expedire communiter visus est præmittendos ad Stephanum Uresim chartophylacem Veccum et cum eo Traianapoleos episcopum Cudumenen. Fuerat autem ab Augusta peculiariter commendatum chartophylaci ut præcederet sponsam, priorque in Serbiam adveniens exploraret ad liquidum quodnam id esset hominum genus, quæ ibi forma vitæ cultusque, quæ ratio consuetudinis civilis, quis ordo publicæ rei, ac jus ususque principatus. Nam cum illa proficiscenti filiæ apparatum et pompam quam potuerat maxime regiam, et cum specie ac pretio ad magnificentiam, tum usu, et copia ad mollitiem deliciasque comparatam, ambitiose attribuisset, muliebri scilicet curiositate nosse avebat ecquid paria illis, aut qua istis proportione respondentia, repertura esset sua filia. Ea de causa jusserat priorem eo proficisci Veccum, et sibi per nuntios significare quæ com-

θεραπείαν τῇ θυγατρὶ προητοίμαζεν ἐπὶ χλιδῇ παντοίᾳ βασιλικῇ. Ἐκείνῳ τοίνυν προαπελθόντι γνωρίσειν καὶ σημανεῖν προσετάσσετο, πρὶν ἄν ἐπιβῇ Σερβίας ὁ πατριάρχης. Οἱ δ' ἐπιστάντες οὐ μόνον οὐδὲν τῶν εἰς θεραπείαν εἶδον ἐκεῖσε καὶ ἀρχῆς τῆς τυχούσης ἄξιον, ἀλλὰ καὶ τὸ θεραπευτικὸν τὸ ἐν [P. 240] ἐκείνοις βλέπων ὁ Οὔρεσις καὶ οἰκίδιον, καὶ μᾶλλον τὸ τῶν ἡμιανδρίων, τί ἄν καὶ εἴησαν οὗτοι διεπονηθάνετο. Ὡς δ' ἤκουε παρ' ἐκείνων ὅτι τάξις ἐστὶν αὕτη βασίλειος, καὶ ὡς τῇ βασιλίδι εἰς θεραπείαν ἀκολουθήσαιεν, ἐκεῖνος ἀταλαστήσας φησὶν, « Λῖ αἵ, τί ταῦτα; καὶ ἡμῖν οὐ συνήθης αὕτη ἡ δίαιτα. » Καὶ τὸν φάναι τε καὶ ἅμα τὴν νύμφην δεικνύειν πενιχρὰ φοροῦσαν καὶ ταλασίᾳ προσέχουσαν, καὶ, « Οὕτω, » λέγειν χειρὶ δεικνύντα, « ταῖς νύμφαις ἡμεῖς προσφερόμεθα. » Ἦσαν δὴ καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς τὸ παράπαν λιτά τε καὶ εὐτελῆ, ὡς ἀποζῆν θήραις καὶ κλέπτοντας. Ὡς γοῦν ὑπέστρεφον οἱ πεμφθέντες καὶ ἀκριβῶς ἐδήλουν τῷ πατριάρχῃ ἃ τε εἶδον καὶ ἃ ἤκουσαν, ἐπέκλασάν τε τοῖς περὶ ἐκεῖνον τὴν προθυμίαν, καὶ περὶ ἑαυτοῖς ὠρρώδουν,

perisset, priusquam patriarcha cum nova sponsa Serbiam ingrederetur. At Veccus et Cudumenes ubi pervenere, adeo nihil ibi ad ministerium commodum, ad pompam exquisite ornamentum, aut omnino vel mediocri dignum magistratu reperere, ut ipsum illorum instrumentum ac comitatum Stephanus Uresis admiraretur, viso tabernaculo, præsertim autem familia obsequioque eunuchorum, quasi obstupescens inopinatissima re, quæreret quid hæc tandem essent et quem usum haberent, cum vero audisset partem esse illam præmissam satellitii ac supellectilis reginæ adventantis, indolescenti similis exclamaret : « Heu, heu, quæ et quorsum ista? Nos harum deliciarum usum non habemus; » et **352** hæc loquens simul nurum ostenderet paupertino sordidam vestitu ac lanificio intentam, unaque manu eam indicans subjiceret : « En tali nos cultu nurus consuevimus habere. » Porro in cætero circa cralem apparatu nihil nisi vulgare, obsoletum ac plane plebeium apparebat. Nulla victus mundities : e venatu illauto, ac tumultu sane venatorio, nulla specie aut ordine ministerii, nulla mensarum elegantia raptim cibi vorabantur. Ut ergo hæc sibi explorata qui missi fuerant reversi ad patriarcham retulerunt, utque distinctius narrarunt quæ audierant, conturbarunt ea non parum comitatum universum, infregeruntque cunctis animos, sollicitudine injecta ne insidiis excepti spoliarentur : quid enim exspectarent mitius a Barbaris adeo incultis, quos nullus mos aut pudor, nullus respectus humanitatis aut officii verecundia revocatura viderentur ab audendo quod liberet cunque? Tristes igitur hisce curis segnesque procedebant, anxia constricti formidine periculorum in monumenta, ut putabant, singula impendentium. In his suspicionibus cum Achridam devenissent, regiam ibi reliquerunt virginem cum

μὴ καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐνέδραις χαλεπαῖς περιπέσοιεν· οὐ γὰρ εἶχον πιστεύειν ἀνδράσι μὴ ἐπιστρεφομένοις αἰσχύνης καὶ μέμψεως. Τέως ἦσαν εἰς τὸ πρόσω νωθεῖς τινες τὴν πορείαν καὶ τοῖς ὅλοις ὑπόπτως ἔχοντες. Ὡς δὲ κατέλαλον τὴν Ἀχρίδα, τὴν μὲν βασιλίδα καὶ τὸ περὶ αὐτὴν οἰκετικὸν καὶ ὅσον εἰς θεραπείαν αὐτοῦ που διαναπαύουσιν, ἐκεῖνοι δὲ προαγγέλους πρὸς Οὔρεσιν πέμποντες καὶ αὐτοὶ σχολαίως τοῖς πρόσω προσέβαινον. Τῇ Πολόγῳ δὲ παραγγειλάντων, ἣν δὴ ἄλσος Θεοῦ ἐκεῖνοι κατὰ γλῶσσαν εἴποιεν, καὶ ἤδη καὶ πρὸς Λιπαίνιον ὄντων, πέμπεται μὲν πρέσβυς ἐκεῖθεν ὁ καὶ μεσάζων ἐκείνων, Γεώργιος τοὔνομα, ᾧ δὴ καὶ λόχος ἀνδρῶν ἐνεδρεύσας προσεζημίου. Τὰς δ' ἐνέδρας καὶ πρώην οἱ περὶ τὸν πατριάρχην ἀκούοντες ἐδειλίων. Τότε δὲ καὶ ἀκριβῶς ἐς φόβον μέγαν καθίσταντο, μὴ καὶ νεωτερισθῇ τι σφίσι τῶν ἀνηκέστων· τοὺς γὰρ οὕτω καὶ τοῖς ἰδίοις καὶ μᾶλλον τοῖς ἐνδόξοις καὶ ἄρχουσιν ἐνεδρεύοντας σχολῇ γοῦν ἀπασχέσθαι τῶν ἀλλοτρίων. Ἦκουον δὲ καὶ παρὰ Γεωργίου τὰ μὲν εἰς πρεσβείαν πάντη τῷ σκοπῷ τῶν βασιλέων

familiari ministerio : ipsi cœpto itinere lente pergentes, præmittunt nuntios ad Uresim, qui docerent præstolaturos se mandata ejus et occursus ab eo missorum apud Pologum. Est id loci nomen patria Serborum lingua sonans, ut aiunt, nemus Dei. Ea spe Lipænium progredientibus occurrit a crale legatio, cujus erat caput Georgius quidam, magistratu illic simili præditus ejus qui mesazon apud nos dicitur. Huic ex insidiis latrocinio illatum damnum et ante nostri audierant et ipso referente cognorunt certius. Atque ut primo rei auditu cohorruerant, **353** ita facti accepta confirmatione mœstissimi senserunt quo locorum malorumque devenissent : quid enim non jure metuerent in tanta barbariæ licentia? aut quomodo sperarent parcituros exteris ac temperaturos avidas manus a gaza peregrina eos qui ne a popularibus quidem suis, iisdemque illustri magistratu conspicuis, abstinerent injurias extremas? Cæterum de negotio ipso ac fœdere principum duorum tam inconsequenter atque ambigue Georgius iste locutus est, ut spem successus omnem prudentibus excuteret. Primum omnium deprehensum est errorem imperatori oblatum in re ipsa ac substantia negotii, dum is filiam despondere se suam credidit minori quidem filio cralis, verum propter morbum incurabilem majoris hæredi haud dubio et successori designato regni Serbiæ. Nunc autem intelligebatur ex Georgii sermonibus vana illa fuisse, quæ jactata fuerant de fracto crure ac desperata valetudine primogeniti, qui filiam regis Pannoniæ in matrimonio habebat. De cæteris ad rem quæ agebatur spectantibus, idem legatus non minus inopinata et ambigua ferebat, alia quædam, quorum nulla erat unquam audita prius mentio, proponens, circuitusque vafre captans, eaque de quibus certo convenerat astuto involvens silentio. Quæ omnia mirantibus nostris simul occurrebant

ἀπιφδά τε καὶ ἄλλως σαθρά. ἐκεῖνοι γὰρ καὶ ὡς ἄρξοντα μετὰ τὸν πατέρα εἰς κῆδος προσίεντο τὸν υἱὸν, τοῦ πρωτέρου τῶν παίδων Στεφάνου τὸ σκέλος κατεαγότος καὶ βίον ζῶντος ἀπράγμονα· ὁ δὲ ἄλλ' ἄττα κύκλῳ περιβαλλόμενος τὰ ὡμολογημένα ἐπηλυγάζετο. Τὰ δ' εἰς τὴν ὁδὸν δυσχερῆ τε ἄλλως, καὶ ὡς αὐτὸς ἐδείκνυ ζημιωθείς. Ἦσαν δ' ἀνὰ μέρος καὶ οἱ περὶ τὸν χαρτοφύλακα (αἱ γὰρ τῆς δεσποίνης παραγγελίαι καὶ ἀξιώσεις δεινὰι εἰς τὸ ποιεῖν ἐκείνων φροντίζειν, οὕτως ἰδόντα) ἐπικλῶντες τὰς προθυμίας τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἄρχουσιν, [P. 241] ἐφ' ᾧ μὴ πλέον προβῆναι· μηδὲ γὰρ ἀνυστὰ καὶ ἐπικίνδυνα. Οὕτως ἐχόντων γίνεταί τι καὶ ἄλλο δεινὸν, ὃ δὴ καὶ εἰς ὑποψίαν ἐμβάλλει σφᾶς τοῦ καὶ πρόσθεν ἰόντας παθεῖν τὰ χείριστα. Οἱ γὰρ τὴν χώραν ἐπιμελημένοι κατὰ στίχας ἰόντες ἐφίσταντο καθημένοις πολλάκις, καὶ ἑώρων ὡς ἀλλοθόν που ἥκοντας. σφίσι δ' ἦν σκοπὸς παρατηρεῖν τὰ ἐκείνωνι ἐφ' ᾧπερ καὶ νυκτὸς ἐπελθόντες συλήσειαν. Ὃ δὴ καὶ μετ' ὀλίγον λαμβάνει τέλος· νυκτὸς γὰρ ἐπιόντες ἀψόφῳ ποδὶ τοὺς ἐκείνων ἵππους συλῶσι, καὶ ᾗ ποδῶν εἶχον, ἀφανίζουσιν ἑαυτούς. Οἱ δ' ἅμ' ἕῳ καὶ ὑπ' αὐγὰς γνωρίζουσι μὲν τὸ πραχθὲν, ζητοῦσι δὲ τοὺς δεδρακότας. Ἀλλὰ ζητοῦσι μάταιος ἦν ἡ σπουδή· οὔτε γὰρ εἶχον μαθεῖν παρ' ἐκείνων τοὺς σφετέρους ἐπειλουόντων, καὶ τὸ δραστικῶς ἐξετάζειν καὶ ἀπαιτεῖν οὐ συνήνεγκε, μὴ καὶ πλέον ἐπισυμβαίη, ἀνθρώποις μὲν τὴν ἰδέαν, θηρίοις δὲ τὸν τρόπον παρεμπεσόντων. Ὅμως τοῖς ἐκείνων ἄρχουσι χρησάμενοι εἰς βοήθειαν (μηδὲ γὰρ ἔχειν ὅπως καὶ κινηθεῖεν), τῶν κρειττόνων ἵππων ἀπολωλότων ἀντισηκουμένοι τοῖς τῆς χώρας οὐκ ἐπ' ἴσων, ἀλλ' οὐδ' ἐγγὺς, μεταναστεύειν εἰς τοὔπισθεν ἐβουλεύοντο. Καὶ δὴ δοξάσης τῆς βουλῆς ἀγαθῆς καὶ συνοισούσης πλέον ἢ μὴν βλαψούσης, πρόμναν τε κρούονται, τὸ τοῦ λόγου, καὶ τοῖς ὄπισθεν ἐπεκτεινόμενοι ἕως Ἀχρίδας ἦσαν. Ἐκεῖθεν δὲ σύναμα τῇ βασιλίδι Θεσσαλονίκης ἐπιβάντες, κῆδος ἐκεῖνο καὶ σύνθηκας καὶ συναλλάγματα παρ' οὐδὲν θέμενοι, πρὸς βασιλέα ὑπέστρεφον.

η'. Τὰ κατὰ τὸν ῥῆγα Κάρουλον, καὶ ὅπως στόλον ἐξηρτύετο.

[P. 242] Τότε τοίνυν μετὰ καιρὸν καὶ τὰ περὶ τὸ Δυρράχιον ξυνέβη ἐλεεινὰ καὶ πλήρη δακρύων. Κρο-

pericula infestæ latrociniis viæ, quæ quam non sine causa timerentur, ipse legatus sua ejus generis recens accepta damna commemorans plenam faciebat fidem. Partem etiam momenti, nec eam levem, ad novum inclinantibus consilium addebant, quæ chartophylax coram perspecta retulerat de sordibus et miseria domestica regis Serbiæ, quæque idem sibi enixe commendata dicebat ab Augusta de prospiciendo dignitati ac commodis filiæ, quam, uti se res habebant, manifestum erat, si perduceretur quo intenderant, non in regnum aut regni spem, sed in servitutem transcribi tristissimam. Hæc patriarchæ ac reliquis in eo comitatu præcipua dignitate conspicuis omnem infringebant impetum ulterius pergendi, utique reputantibus nullum cœptorum commodum aut saltem tolerabilem exitum, nullum longæ ac laboriosæ viæ fructum sperandum apparere. Ne pactis quidem videri constituram fidem, si futura e præsentibus æstimarentur. Quid igitur attineret in ambiguum et obliquis anfractibus confusum negotium velut in cæcum perplexumque labyrinthum sese altius et irrevocabilius immergere, et non potius deprehensa vel sera **354** fraude pedem statim referre, tandemque imperii honori, imperatoriæ virginis dignitati salutique consulere? Talia illis deliberantibus et adhuc sententiæ incertis supervenit quidpiam, quo suspiciones in metum et exspectationem verterentur certam grave quiddam et exitiale patiendi, si porro pergerent, siquidem incolæ regionis per turmas accedentes recedentesque, ubi cominus aspexerant minime familiari vultu, ac sic speciem præbentes cuntium præoccupatum insidiis locum, unde noctu erumpentes impetum facerent in peregrinos, quorum iter explorassent et quam multum prædæ traherent præsenti conspectu observassent, formidinem nostris admoverunt, quæ cito in dolorem transiit. Nam non ita multo post nocturni grassatores clam appulsi, pede suspenso summa cura strepitus vitandi, equos nostrorum abduxerunt et cum iis quam longissime fugerunt. Romani sub auroram furto agnito quærunt auctores facti, de obviis percontantes ecquid horum nossent. Sed vanum scilicet studium erat indicii testimoniique corrogandi a conscriis furum in suos ipsorum populares sociosque, quorum rapacitatem haud paulo imitaturi libentius quam accusaturi viderentur. Itaque prudens consilium fuit rem istam non nimium urgere, ne ista ipsa instantia irritata gens barbara, belluinam feritatem humana celans specie, pejus aliquid funestiusque designaret. Tamen ne quid intentatum relinquerent, magistratus locorum adierunt, rogantes ut equos sibi restitui curarent, sine quibus institutum ad regem ipsorum iter perficere nequirent. Verum ab his nihil aliud impetrari potuit nisi ut equos ipsis regionis ejus, nulla parte cum amissis comparabiles, offerrent. Quæ videntes nostri ad consilium tandem in proram, **355** quod aiunt, incumbendi reflectendique retro itineris compulsi sunt. Referentes ergo pedem quam maxima velocitate in tantis difficultatibus licuit, Achridam se receperunt, ibique resumptam regiam virginem Thessalonicam deducentes, inde omissa jam omni cogitatione indignæ ac perniciosæ affinitatis ad imperatorem redierunt.

7. *De Dyrrhachio, et de terræmotu quo est illa civitas eversa.*

Circa hoc tempus aut paulo post contigit miserabilis et omnium digna lacrymis Dyrrachiensis clades, hunc ferme in modum. Mense ineunte Martio sonori e terra fragores increbuere in strepitum fere

νίου γὰρ ἐνστάντος μηνὸς ἀσυνήθεις ψόφοι τὴν γῆν ἐτάρασσον συνεχῶς, οὓς δὴ βοασμοὺς κοινολογῶν εἴποι τις, καὶ δῆλοι ἦσαν σημαίνοντες ἐπιὸν ἐγγύθεν κακόν. Μιᾶς γοῦν ἡμέρας καὶ συνεχέστερον ἐπήχουν οἱ κρότοι καὶ μεῖζον ἢ πρότερον. Τοῖς μὲν οὖν ἐμπεσοῦσα δειλία ἔξω που κατοικεῖν τοῦ ἄστεος ἔπεισθεν, ὡς εἰ πλέον γένηται ἀλυξείουσιν. Ἀλλὰ νὺξ ἦν ἐπιγινομένη τοῖς ἡμερινοῖς ἐκείνοις θορύβοις, καὶ σεισμὸς ἐμπίπτει βαρὺς καὶ τῶν μνημονευομένων μείζων. Ἦν δ' ἐκεῖνος οὐ τρόμος, ὡς ἄν τις εἴποι, γῆς κατὰ τὸ λέχριον κινουμένης, ἀλλὰ κατὰ σφυγμοὺς ἀνατιναγμούς, ὡς ἐν ἀλαρεῖ πᾶσαν τὴν πόλιν ἐκείνην ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆναι καὶ πεσεῖν εἰς τοὔδαφος. Οἶκοι δ' ἐκεῖνοι καὶ ἀναστάσεις κτισμάτων μηδὲ τὸ βραχὺ ἀντισχόντες ἐνεδίδοσαν καὶ κατέπιπτον, ἐναπολαμβανομένων ἐντὸς τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς ἔχοντος ὅπη φύγοι. Τὸ γὰρ τῶν οἰκοδομημάτων συνεχὲς τῇ ἐκείνων φυγῇ προσίστατο, καὶ πολλῷ ἦν ῥᾷον ἐντὸς οἰκιῶν ἢ ἐξιόντας σώζεσθαι, πλὴν κἀκείνων σαθεισῶν ἐκ μέρους· οὐδὲ γὰρ ἦν ἥτις καὶ κατὰ τὸ ἀκέραιον διεγένετο. Ἄλλη γὰρ ἐπ' ἄλλῃ συνέπιπτε, καὶ ὁ ταύτης πεσούσης τὸν κίνδυνον ἀποδρὰς κατά τινα τύχην ἐπιπεσούσης ἄλλης συνελαμβάνετο. Καὶ ἦν ἀθρόον μὲν τὸ δεινόν, δυσχερὲς δὲ ἢ ὥστε τινὰ φυγόντα σώζεσθαι. Πολλοῖς δὲ καὶ ὄναρ ἐπέστη, οἳ καὶ πρὶν μαθεῖν τὸ συμβὰν οὐκ ἔφθανον ἀπολλύμενοι. Παιδάρια δὲ καὶ βρέφη μηδ' ἔχοντ' εἰδέναι τὸ χαλεπὸν ταῖς ἐρειπίοις συγκατεπνίγοντο. Τοσοῦτος δ' ἦν ὁ ἐξαίφνης κτύπος καὶ θόρυβος, ὥστε καὶ τῆς θαλάσσης ἀναβρασσομένης ἔξωθεν τοὺς περιγεγονότας ὑπονοεῖν, οὐχ ὅπως ἀρχὴν ὠδίνων [P. 243] ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τοῦ κόσμου ἐπιστῆναι συντέλειαν· τῷ γὰρ παραθαλασσίαν μὲν τὴν πόλιν ἐκείνην εἶναι, δεινὸν δὲ καὶ τιναγμὸν ἐμπεσεῖν ἐξαίφνης, τόσου μὲν θορύβου γεγονότος ἀνθρώπων, τόσου δὲ κτύπου ἐπικαταπιπτόντων ἀλλήλοις τῶν οἰκημάτων, οἳ ἔξωθεν εὑρεθέντες μειζόνως κατασεισθέντες τὰς ἀκοὰς οὐδὲν εἶχον ὑπονοεῖν ἕτερον ἢ τοῦ κόσμου παντὸς ἐξαφάνισιν. Ἐπ' οὐκ ἀλίγον οὖν τοῦ σεισμοῦ κρατήσαντος, ὡς μηδὲν ἐστῶς ἐγκαταλειφθῆναι, ἀλλὰ πᾶν τὸ ἐντὸς καταπεσεῖν καὶ τοὺς ἀνθρώπους συγκαταχῶσαι, παρὰ μόνην αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν (ἐκείνη γὰρ καὶ ἀντέσχε καὶ οὐχ ὑπήκουε τῷ σεισμῷ), ἡμέρας δὲ φανείσης συντρέχουσιν οἱ περίοικοι ἅμα μακέλλαις

continuum; quales boasmos sive boatus cum vulgo loquens quis dixerit. Illi nimirum clare denuntiabant imminens malum. Cum sic aliquandiu inferne tonuisset, repente die quadam acutius et continentius insonuere cœpta tonitrua, quo eorum augmento moti quidam in formidinem acriorem tectis excesserunt, diversorio extra urbem quæsito, ut si quid inde funestius ingrueret, salutem in tuto haberent. Nocte porro superveniente diurnis hujusmodi tumultibus terræmotus incidit gravis et omnibus de quibus est fando auditum vehementior. Non enim is erat tremor quasi quis dixerit terræ in obliquum nutantis, sed reciprocus validissimus impulsus, nunc velut contrahentis sese, nunc impetu contrario se dilatantis et ejicientis soli. Quo ex alterno succussu contigit universam illam momento a fundamentis everti concidereque civitatem. Domus enim, quæ, illam conflabant, et illa quantavis exstructa firmitudine exaggeratæque ædificia, haud paria resistendo prostrata sunt, deprehensis intus hominibus misere oppressis, nemine quo aut qua effugeret habente. Nam erumpentibus e proprio domicilio domuum undique aliarum ruinæ occurrebant, ut sperabilior **356** salus sub tecto manentibus quam prodeuntibus videretur. Sed et si qua pars domuum terræ assultibus obsisteret (nulla autem fuit domus quæ non saltem ex parte iis dejiceretur), si cujus, inquam, ædificii membrum firmius non labefactaretur concussu terræ, superne tamen obterebatur aliorum in vicinia murorum casu. Alia quippe super aliam cadendo cumulabatur domus, ita ut si quem in primæ succussione fortuna servasset quædam, non longum id beneficium esset: alia enim mox superincidens domus exitium frustra servato repræsentabat. Quam ergo subitum ac vehemens, tam incluctabile nulla vi, ulla fuga vitabile malum erat, ut comminodissima sors plerorumque videri potuerit, quos dormientes, velut triste somnium, mors invasit: lucrifecerunt enim angustias præcessuri, si vigilarent, fatum extremum metus et desperationis sævissimos horrores, qui calamitate improvisa citra sensum hausti sese perire nescierunt. Quæ præcipua felicitas lactentium aut nondum per ætatem rationis compotum puerulorum fuit. Tales enim obriti suffocative unam experiebantur miseriam corporum, nullo prævio exacerbatam angore animorum. Inter hæc cum ad sonitum ruentium tectorum, ad clamores et gemitus pereuntium hominum accederet horribilis fremitus insolito quoque simul æstu effervescentis maris, qui adhuc supererant hæc tam atrocium initia dolorum non uni quantovis usitato infortunio rerum humanarum, sed ultimæ consummationi naturæ ac mundi universi præludere putabant. Cum enim ad mare tumultuosius tum quam antea unquam intumescens sita Dyrrachiensis urbs esset, cumque ex urbis universæ varia ruina, ex collisione caducarum molium, ex ejulatibus consternatorum aut morientium concentus horrifice mistus immanium sonorum fragorumque aerem compleret, qui extra Dyrrhachium illa nocte fuerunt, accipientes attonitis auribus tumultuosissimam istam confusionem vocum et strepituum horribilissimorum, nihil sane suspicari mitius poterant quam advenisse finem **357** extremum rerum humanarum et fatalem cœli ac terræ destructioni diem. Hac violentia per spatium temporis non exiguum grassatus in urbe terræmotus nihil ibi jam in quod pergere sævire reliquum fecerat; præter arcem, quæ una illæsa stetit, omnia ædificia collapsa omnes in iis repertos homines communi sepulcro tumulaverant. Eam tragicam ubi late ostendit oculis speciem ortus diei, quæ tam diram exi-

τε καὶ δικέλλαις καὶ παντὶ τῷ προστυχόντι ὀργανῳ πρὸς ὀρυγὴν χρώμενοι, καὶ προσπεσόντες ὤρυττον, ἵνα γοῦν καί τισι ταλαιπώροις ἔτι ζῶσιν ἀπαμύναιεν τοῦ κινδύνου, τὸ δὲ πλέον ὡς ἂν καὶ πλοῦτον παντοδαπὸν ἐκφορήσαντες τοῖς ἐρειπίοις κατασπασθέντα λαβόντες ἔχοιεν· τότε γὰρ τοῖς πράγμασι τῶν πεσόντων καὶ οἱ κληρονόμοι συγκατεδύοντο, καὶ ὁ λαγχάνειν τὰς ἐξούλης δίκας ἐκείνοις οὐκ ἦν. Ἡμέραις οὖν ἅπαν τὸ γεγονὸς εἰς ἔδαφος κατασκάψαντες καὶ χρυσοῦν ἀμήσαντες θέρος Ἀλβανοί τε καὶ οἱ περίοικοι, ὡς ἄμαις χρώμενοι ταῖς δικέλλαις, τέλος ἔρημον ἀφιᾶσι τὴν ποτε πόλιν ἐκείνην, γνωριζομένην σημείοις τισὶν ἀμυδροῖς, ἐν οἷσι καταλεγομένην οὐ τῷ εἶναι, ἀλλὰ μόνῳ τῷ ὀνομάζεσθαι. Ὁ δ' ἐκείνης ἀρχιερεὺς Νικήτας εὑρεθεὶς κἀκεῖνος τῷ τότε, καὶ φυλαχθεὶς μὲν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς τῶν μελῶν τὰ σύμβολα τοῦ κινδύνου φέρων, πικρὰν ἰδὼν συμφορὰν καὶ ἣν ἥκιστ' ἄν τις καὶ προσεδόκησε πώποτε, καταφυὴς φεύγει, ἀφεὶς ἔρημον οὐχ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ταύτης ἐπῳκίων καὶ καλλους κτισμάτων καὶ πραγμάτων αὐτῶν τὴν μητρόπολιν.

η'. Τὰ κατὰ τὸν ῥῆγα Κάρουλον, καὶ ὅπως στόλον ἐξηρτύετο.

[P. 244] Τότε τοίνυν καὶ ὁ ῥὴξ Πουλίας Κάρουλος, ἔκπαλαι τὸν Μαφρὶ καταγωνισάμενος, ἐν ἀκμῇ ἦν τῶν καθ' αὑτὸν πραγμάτων, καὶ νεῶν παρασκευαῖς πλείστων ἐμεγαλύνετο, ἔκσπονδος ὢν βασιλεῖ τὰ πλεῖστα ἐπ' αἰτίαις τῶν Βαλδουίνου συναλλαγμάτων, ὡς ἐντεῦθεν ἐπὶ τῇ πόλει οἴεσθαι δικαιοῦσθαι. Ηκρεσκεύαζε μὲν καὶ τὸ ναυτικὸν πλεῖστον ὅσον, καὶ σώμασι καὶ ὅπλοις καὶ χρήμασι συνεκρότει· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸν πάππαν προσελιπάρει καὶ θερμῶς ἐδέετο ἐφεῖναί οἱ τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐκστρατείαν, ὡς καὶ ἄλλως δίκαιον ὂν ζητεῖν τὰ τῶν παίδων αὐτοῦ, ἐφ' οἷς σφίσι συμφωνοῦσι καὶ ἡ Ἐκκλησία συνῄνει καὶ συνεργεῖν τὰ μέγιστα ὑπισχνεῖτο. Καὶ ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν, ἐκ πολλοῦ παρασκευαζόμενος· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀνέριστα τὰ πρὸς ἐκεῖνον διαγινώσκων καὶ τὸ πᾶν ἀδήριτα, ὅτι καὶ πλείσταις μὲν ταῖς νυυσὶν ἐξηρτύετο, πολλῷ δὲ καὶ τῷ κατὰ γῆν πεζικῷ διὰ Ηρεντησίου περαιωθησόμενος εἰς τὸ τοῦ Δυρράχιου ἐπίνειον, ἐρήμου ὄντος ἢ καὶ μᾶλλον παρ' ἐκεῖνου κατεχομένου, εἰς τὸ ἀνακτισθῆναι χρησόμενος, ὡς ἐλέγετο, δυνατὸς ἦν, κἀντεῦθεν ὁιττὸν ὠκονόμει τὸ στράτευμα, ἄλλως ἔγνω τὴν πρὸς ἐκεῖνον μάχην μεταχειρίσασθαι. Καὶ δὴ πολλάκις μὲν οὐκ ἰδίους πέμπων παρὰ τὸν πάππαν (οὐ γὰρ ἐδύνατο ἐκείνου κατὰ θύρας ἁπάντων-

cepit noctem, concurrerunt ex agris undique quam maximo numero, sumptis in manibus ligonibus et marris omnique terræ movendæ apto instrumento, quod cuique in manum quærenti venerat. Cum his acervum illum immanem ruinarum, qui pridie urbs fuerat, undique aggressi fodere cœperunt, sive urgente charitate, si quem forte miserum adhuc spirantem inter ruta et cæsa dirutarum ædium vindicare ab interitu possent, sive, quæ maxima pars erat, instinctu avaræ cupiditatis, ut tot divitias ibi cum possessoribus sepultas nec alium jam habentes legitimum hæredem, dominis cum sobole et cognatione universa pariter occumbentibus, in suos ipsi usus auferrent, securi forensium tricarum nec inctuentes interdictum unde vi. Hic aliquot dierum labor fuit, quo illa versando scrutandoque evoluta congeries et in unam utcunque æquatam complanata superficiem est. Ex eo multi campo messuere segetem auream, ligonibus usi vice falcium, Albanitæ cæteriquo circum habitantes, demumque cum præda recedentes plane desertam reliquerunt illam olim urbem, ubi fuerit signis nunc tantum exilibus monstrantem, in urbibus numeratam dicis tantum causa, et nomine tenus, cum modo urbs non sit. At ejus antistes Nicetas unus repertorum inter ruinas, et servatus superstes ille quidem, cæterum in multis cicatricibus reliquis ex plagis quas illapsu saxorum tignorumque acceperat, luculenta vestigia mirabili-ter vitati periculi circumferens, memoria ipsa cladis, quam viderat et senserat atrociorem **358** opinione omni, perculsus adeo est ut locum fugerit nec sustinuerit insistere sepulcro suæ metropolis, quam orbatam civibus, corona mœnium et ædificiorum elegantium omni ornatu, opibus quoque spoliatam,

hæc ad extremum sui pastoris accessio reliquit plane desolatam.

8. *De rege Carolo, ut is classem armaverit.*

Hac tempestate fortuna regis Apuliæ Caroli, qui jampridem Manfredum debellaverat, in flore atque apice felicitatis erat. In primis apparatu ingenti navali potens et formidandus habitur. Palam autem se ferebat infensum imperatori ob societatem affinitate firmatam quæ ipsi cum Balduino intercedebat. Cui velut jus vindicaturus pristinum, expeditionem in urbem Constantinopolim adornabat, navesque ad id et prævalidas et plurimas et tum corporibus tum armis tum cæteris utilibus ad scopum rebus copiosissime instructas comparârat et congregaverat. Neque his contentus a Papa etiam petebat et ardentibus instabat precibus, ut Constantinopolitanæ hujusmodi expeditionis auctor ipse fieret seque isti negotio præficeret : dignum enim esse id bellum, quo videlicet repetenda filiorum ejus esset hæreditas, quod Patris communis nomine auspiciisque generetur. In quæ illis consentientibus, Ecclesia quoque consilium probavit, et cooperaturam se ad effectum votorum quam posset maxime promisit. His tunc agitandis conficiendisque intentus Carolus erat. Imperator vero prorsus imparem se sentiens isti sustinendo bello, nec quidquam dubitans quin succumberet Romana res, si contra eam Carolus duceret tum illam, de qua dixi, instructissimam classem, tum simul fortissimum, quem item paraverat, terrestrem exercitum, Brundusio in Dyrrhachii navale jam vacuum et occupanti expositum mox, prout destinaverat, **359** deportandum. Bifariam enim isto modo partiri copias Carolus de

τος), ἄλλως δὲ γραμματοφόρους κρυφηδὸν, καὶ δὴ καὶ Ἰταλῶν ἐπιδόξους ὅσους ἤδει φιλοῦντας καὶ τῆς ἐκείνων συμμορίας γινωσκομένους, ἔστι δ' ἐνίοτε καὶ οὓς φρερίους αὐτοὶ λέγουσιν, ἀδελφοὺς δῆθεν, ὑπερχόμενος καὶ θωπεύων, πολὺς ἦν δυσωπῶν τὸν Ῥώμης ἀρχιερέα καὶ καταποντιώμενος μὴ ἐρεῖναι Καρούλῳ τὰ κατὰ νοῦν πράττειν, μηδὲ συγχωρεῖν Χριστιανοῖς ἐπὶ Χριστιανοὺς στρατεύεσθαι· εἶναι γὰρ καὶ Ῥωμαίους, οὓς αὐτοὶ Γραικοὺς ὀνομάζουσι, τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας τοῖς Ἰταλοῖς, ἔχειν δὲ καὶ αὐτὸν τοῦτον πατέρα πνευματικὸν καὶ λογίζεσθαι ἀρχιερέων ὄντα τὸν πρώτιστον. Ἤδη δὲ καὶ ὑπισχνεῖτό οἱ τὰ χρηστότερα· [P. 245] τὰ δ' ἦν τὸ μίαν μάνδραν γενέσθαι τὴν Ἐκκλησίαν θεοῦ, καὶ ἀρθῆναι τὸ μέσον σκάνδαλον, ἀνόνητα ἐπεισφρῆσαν ἐκ παλαιοτέρου ταῖς Ἐκκλησίαις· μηδὲ γὰρ εἶναι λοιπὸν ἐμποδὼν τοῦ ταῦτα γίνεσθαι ἀποκατασταθείσης τοῖς ἐξορίστοις τῆς πόλεως. Ταῦτά τε σχνάκις διεμήνυε, καὶ χρυσὸν πέμπων Καδδηναλίοις (στρύφιγξιν ὁ Ἕλλην εἶπε, ὡς θύρας οὔσης τοῦ πάππα κατὰ τὴν Χριστοῦ μίμησιν) καὶ οἷς ἀλλοις ἐπίστευε φίλοις, εὔοδα τὰ τῆς πρὸς τὸν πάππαν ἱκετείας καθίστα, καὶ ὁ Κάρουλος ἐκωλύετο. Αὐτὸς δὲ καὶ πλέον ὁ βασιλεὺς τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν εἰρήνην ἐπισυνδέων, τοὺς μὲν ἐκεῖθεν ἐρχομένους, καὶ μᾶλλον εἰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης εἶεν, φιλοφρόνως προσίετο, ὡς καί ποτε τὸν Κροτώνης ἐπίσκοπον, ἄνδρα λόγιον ὄντα καὶ διγλωσσοῦντα κατ' ἐπιστήμην τὴν θείαν, ὃν καὶ τῷ πατριάρχῃ πέμπων καὶ κυβερνῶν μετὰ καιρὸν μετημφίαζε πρὸς τὸ Ἑλληνικώτερον, καὶ ἐκκλησίαν διδόναι οἱ τῷ λόγῳ τῆς ἐπιδόσεως, ὡς σχολάζοντι τῆς λαχούσης, ἤθελέ τε καὶ ᾠκονόμει· κἂν ἐγένετο, εἰ μή γε φωραθεὶς ἐκεῖνος εἰς δύσνοιαν καὶ τῶν ἡμετέρων βλάβην τὸ μὲν καθ' Ἕλληνας ἐστυλίσθαι καὶ πάλιν εἶχε, τὴν δὲ βασιλικὴν τύμπνειαν ἀπολωλεκὼς περί που τὴν Ηυντοηράκλειαν ἐξωρίζετο. Τέως δ' οὖν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐκ ἦν ἐμποδὼν κατὰ πᾶν ἐκείνῳ συγχωρῆσθαι οὕτως ἔχοντι. Ἄλλους δὲ πολλοὺς πλείστους φρερίους ἐδέχετο καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔπεμπεν ἀρχιερεῦσι καὶ πατριάρχῃ, ἐκ τῆς προσφορᾶς αὐτῶν κοινωνίας ἐν ψαλμοῖς, ἐν ταῖς ἐπὶ τῶν ἀδύτων εἰσαγωγαῖς τε καὶ

creverat; et jam misisse Dyrrhachium dicebatur qui solum præoccuparent ubi steterat illa civitas, quam etiam, ut ferebatur, reficere cogitabat. Cum, inquam, hæc secum reputaret imperator, alia omnino ratione quam vi aperta instantibus occurendum malis censuit. Missitabat igitur frequenter preces et litteras supplices ad papam, non per legatos aut homines agnitos pro suis (frustra enim tales mittere conaretur, tenente citeriores Roma provincias et quasi portas ipsas aulæ pontificiæ Carolo, haud dubie prohibituro ne transirent), sed per alios fidos et non suspectos ob dissimulatum habitum tabellarios, et per quosdam Italos illustres, quorum sibi amicitiam paraverat quosque a Caroli partibus alienos norat. Utebatur et ad id interdum ejus generis hominum ministerio, quos Latini Frerios vocant, quasi diceres fratres, quos ad id sibi officii præstandum artificio blanditiarum attraxerat. Horum interventu omnium multus erat in obsecrando obtestandoque Pontifice Romano, ne sineret Carolum exsequi quæ destinaverat, neve permitteret Christianos Christianis bellum inferre: esse enim nos quoque Romanos, quos Latini Græcos appellarent, uni eidemque subjectos Christo, unum unius Ecclesiæ corpus cum Italis conflantes; se quoque papam habere atque agnoscere spiritualem Patrem, episcoporum omnium principem. Huic professioni promissiones in posterum plausibiliores addebat, daturum se ei videlicet efficacem operam quo in unum ovile rediigeretur Ecclesia Dei, nationum discrimine sublato, et scandalo damnosi discidii, quo dudum perniciose communis concordia dirimebatur, de medio amoto: nihil enim jam obstiturum quominus id fieret, restitutis in patriam antiquam suam Constantinopolim illis qui ex ea **360** dudum pulsi per Latinos fuerant. Talia simul subinde inculcabat, simul aurum transmittebat ad cardinales, quam vox Latina Græce respondet significanti cardines, studens hac arte papam, qui et ipse, quod de Christo dicitur, quasi ostium est, his quasi cardinibus ei affixis in quam ipsi esset utile partem invertere, quod non frustra tentavit, impetrato tum a papa quod petebat, et Carolo ne sibi bellum inferret prohibito. Ipse autem interim imperator magis magisque attendebat paci Ecclesiæ procurandæ arctiusque stringendæ, homines Italicæ ditionis, maxime si ecclesiastici essent et Latini ritus, forte Constantinopoli peregrinantes aut degentes benevolentissime admittens adhibensque. Id quod observare licuit in episcopo quondam Crotonæ, viro litteris diviuis peretudito et lingua juxta utraque diserto, quem in patriarchæ comitatu collocatum eique commendatum post aliquod tempus sacris Græci ritus vestibus induit, volens procuransque ut ecclesia hic ei gubernanda per delegationem, ut solet dici, traderetur; cujus delegationis capax erat, quippe qui ejus, quam primum fuerat sortitus, cura et gubernatione liber esset. Quod effectum haud dubie fuisset, nisi sub hæc ille deprehensus moliri nescio quid inimico animo in nostrum damnum, in vestitu quidem Græco perseverare permissus etiam postea fuisset, tamen amissa deinde imperatoris gratia exsulatum circa Heracleam Ponti missus esset ob nescio quam civilem causam. In qua ipsa eam adhibuit moderationem, ut declararet non obstare se quominus eo, licet exsulante suo jussu, Ecclesia ad quodcunque utilem putaret uteretur. Alios vero Latinos plurimos et in iis sæpissime Frerios, humaniter excepit et in ecclesiam misit, ut ibi ab episcopis et patriarcha in omnem libere sacrorum communionem admitterentur, oblationis, psalmodiæ, ingressus adytorum, stationum, participationis **361** divini panis, quem antidorum vocant, cunctis hisce com-

στάσεσιν, ἐν μεταλήψει τοῦ θείου ἄρτου, ὃν ἀντίδωρον λέγουσιν, ἐκ πάντων ἄλλων πλὴν μεταλήψεως (οὐ γὰρ ἔχρηζον) τὴν εἰς ἐγγύας κειμένην τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνην κατεμπεδῶν τε καὶ προασφαλιζόμενος,

θ'. Ὅπως πρέσβεις ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγγίας ἀπέστελλεν.

[P. 246] Ἔπεμπε δὲ καὶ ἄνδρας ἐκκλησιαστικοὺς πολὺ τὸ ἀξιοπρεπὲς ἔκ τε τρόπου καὶ ὀφρικίων ἔχοντας πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγγίας, αὐτάδελφον μὲν τοῦ Καρούλου τὸ γένος ὄντα, τοὺς τρόπους δὲ ἥκιστα ἀδελφίζοντα. Οἱ δ' ἦσαν ὅ τε τῆς Ἐκκλησίας χαρτοφύλαξ ὁ Βεκκος καὶ ὁ τοῦ βασιλικοῦ ἀρχιδιάκονος κλήρου Μελιτηνιώτης. Οἷς δὴ καὶ οὐκ ἐχωροῦν εἰς Βρεντήσιον διαπεραιοῦσθαι καὶ γῇ χρωμένους βαδίζειν, τὴν μὲν μέχρι καὶ Αὐλῶνος ὁδὸν ἵπποις χρωμένους ὁδεύειν παρεῖχεν, ἐκεῖθεν δὲ νηὸς ἐπιβάντας καὶ θάλασσαν τέμνοντας τὴν ἐς τὸν ῥῆγα, ὅπου ποτ' ἂν εὑρεθείη διάγων, ποιεῖσθαι διαπεραιωσιν. Ἦν δὲ οἱ ὁ τῆς πρεσβείας σκοπὸς κἀκεῖνον δώροις καὶ λόγοις ὡς δυνατὸν ἐκμειλίσσεσθαι, καὶ παρασκευάζειν εἰρηνικὸν ὄντα ταῖς φήμαις γράφειν μὲν καὶ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὰ εἰκότα καὶ τὸ θράσος ἐκμαλάττειν καὶ τὰς ὁρμὰς ἐκείνου ἀνέχειν. Ἴσον γὰρ, ὡς καὶ τινα οἴεσθαι, πρῶτον ὄντα καὶ ῥῆγα τετιμημένον ἀρ-

A χῆθεν καὶ ἐπὶ μεγαλειότητι ἐξουσίας τιμώμενον, πρὸς δὲ καὶ τοὺς τρόπους εὐθὺν, τὸν δεύτερον καὶ χθὲς εἰς ῥῆγα τετιμημένον, πρὸς δὲ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ λειπόμενον καὶ δὲ σκολιὸν πείθσιν· μηδὲ γὰρ ἀπευθύνεσθαί ποτε τὸ ὀρθὸν πρὸς τὸ σκολιὸν, εἰ δ' οὖν, μηδ' ἀποσκολιοῦσθαι, ἀλλὰ τὸ σκολιὸν πρὸς τὸ εὐθύ, παρ' ὃ καὶ ἡ προσηγορία τῆς ποιότητος εἴληπται. Εἴ μὲν οὖν πείθοι, ἀλλ' οὖν ἐντυγχάνειν τῷ πάππᾳ ὑπὲρ Γραικῶν, ἀδελφῶν καὶ αὐτῶν ὄντων καὶ τοῦ αὐτοῦ ἠξιωμένων ὀνόματος, καὶ οὕτως ἐκκόπτειν πειρᾶσθαι τὰ κατὰ τῶν Ῥωμαίων τοῦ ἀδελφοῦ μηχανήματα. Ταῦτα τοῦ βασιλέως ἀναθεμένου τοῖς πρεσβευσιν, ὑπὸ μεγάλῃ θεραπείᾳ λαοῦ τε καὶ βασιλικῶν εἰκόνων καὶ ἐκπωμάτων καὶ βαρείας ἐξόδου, ὡς καὶ φανέντας μόνον ἐκκλῆξαι, ἐξῆεσαν. Ὡς δ' Αὐλῶνα φθάσαντες καὶ νηὸς ἐπιβάντες Παχύνῳ ἄκρᾳ Σικελίας προσέσχον, μανθάνουσι πέραν πρὸς Καρχηδόνα, ἣν Τούνισιν λέγουσιν, ἀπελθόντα τὸν ῥῆγα τοῖς κατὰ Λιβύην Αἰθίοψι πολεμεῖν. Καὶ δὴ ἐφ' ἡμέραις ἐκεῖσε ναυλοχησάμενοι ἀπαυτόθεν εὐθὺς Τουνίσεως ἤλαυνον, τὸ Σικελικὸν καταμετρούμενοι πέλαγος, [P. 247] ἐφ' οὗ δὴ καὶ ναυαγίῳ χρησάμενοι παρ' ὀλίγον ἦλθον τοῦ βυθισθῆναι. Ὡς δὲ μόλις πολλὰ παθόντες ὑπέβαινον, τῷ μὲν ῥηϊδίῳ ἐν ἀῤῥωστίᾳ ὄντι χαλεπῇ προσελθόντες τὰ βασιλικὰ ἐνεχείριζον γράμματα. Ὃ δὲ ῥήξ μὴ ἔνων ὅ τι καὶ δρῴη, τοῦτο

munications (excepta interim sola perceptione sacri calicis : non enim hanc illi quærebant), quam serio procuraturum spoponderat et perpetraturum receperat, Ecclesiarum pacem jam nunc anspicans et sensim usurpando obstaculaque amoliendo præmuniens.

9. *Ut legatos imperator ad regem Franciæ miserit.*

Misit autem et viros ecclesiasticos multa dignitatis, tum merito virtutum tum officiorum auctoritate quæ gerebant, ad regem Franciæ, Caroli genere fratrem, quanquam utriusque mores minimum inter se germanitatis præferebant. Hi autem fuere chatophylax ecclesiæ Vecous et regii archidiaconus cleri Meliteniotes. His cum non licet recta Brundusium trajicere propter ibi dominantis Caroli metum, prescriptum ut via terrestri Aulonem equitando se transferrent, indeque nave conscensa per altum in Franciam tenderent, illic regem conventuri ubicunque versari eum contigisset. Scopus legationis erat regem donis et verbis quantum fieri posset delinire, conarique adducere ipsum, quem fama ferebat pacis esse studiosum, ad suadendum fratri scriptis litteris ne bello inquietaret Orientem Erat autem verisimile magnum pondus habituram auctoritatem majoris natu germani, qui rex a principio fuisset tantumque ipsi potentia præstaret, ad hæc qui vita rectus et moribus inculpatus haberetur, ad emolliendum animum et feroces impetus frenandos Caroli minoris natu fratris, qui nuper tantum vocari rex cœpisset, angustiusque ac opibus 332 fraterno inferius regnum haberet,

B

C

D

denique obliquorum et a recto inflexorum morum homo, quibus dirigendis aptissima esset amussis domestici exempli et late celebrata rectitudo sancti ejus regis tam arto illi sanguinis vinculo conjuncti: non enim rectum ad obliqui normam exigendum est (enimvero depravatio hæc quidem, non correctio esset), verum obliquitas detorti exæquanda ad rectum, ut sic sua constet regulæ ratio ac vis origine indicata vocis a regendo et dirigendo ductæ. Quod si persuadere fratri non posset, certe ageret apud papam pro Græcis, fratribus et ipsis et eodem Christianorum nomine dignatis, sicque conaretur infringere fratris machinationes in Romanos. His ab imperatore mandatis acceptis, dant se in viam legati comitatu ac satellitio stipati numeroso pariter et ornato, regio ipsi cultu instructuque supellectilis splendidæ, imperatoriarum imaginum ac vasorum, ut longo isla portantium tractu cæteraque magnificentia illustris pompæ mirificam egredientes urbe attonitis visu populis speciem fecerint. Aulonem pervecti, ubi nave illic conscensa Pachynum Siciliæ tenuerunt, audiunt transgressum regem in adversum littus prope Carthaginem, quam nunc vocant Tunissim, cum Æthiopibus Africam tenentibus bellare. Ergo ibi morati paucis diebus, solventes ad Siculum emetiendum fretum Tunissim versus, navem illo cursu fregerunt, et parum abfuit quin mergerentur. Ut autem vix tandem multa perpessi exscenderunt, regi ex gravi morbo decumbenti litteras imperatoris reddiderunt. Rex incertus quid ageret, hinc quidem morbo urgente, inde belli districtus curis, supersedebat expeditione ne-

μὲν ἀῤῥωστῶν, τοῦτο δὲ καὶ πολέμοις ἐνασχολούμενος, ἀνήρτα τε τούτοις τὰ πράγματα καὶ πρὸς τὸ νοσοκομεῖσθαι ἦν. Οἱ δὲ καθ' ἡμέραν θέαμα ἑώρων ἐλεεινὸν Ἀγαρηνῶν μεταξὺ καὶ Λατίνων. Ἔξω γὰρ θαλάσσης ἐπιταφρευσάμενοι Ἰταλοὶ ὀχυρώματι ἐχρῶντο τῇ τάφρῳ, τὸ μεταξὺ κατέχοντες· Αἰθίοψ δὲ Καρχηδόνι φρουρίῳ τε καὶ ὁρμητηρίῳ χρώμενοι εἶχον μὲν ἐν ἀσφαλεῖ καθῆσθαι, εἶχον δὲ καὶ ὅπη παρείκοι θαῤῥούντως ὁρμᾷν. Καὶ συνεχῶς καθ' ἡμέραν διεπολέμουν πρὸς ἀλλήλους, ὡς πλείστους ἀμφοτέρωθεν πίπτειν. Ἐπέκειτο δὲ λοιμὸς ἰσχυρὸς, ἔθνησκον δὲ ἐπασσύτεροι, καὶ ὁ θάπτων οὐκ ἦν, πυραὶ δὲ νεκύων οὐ καίοντο κατατεθνηώτων. Ἡ τάφρος δ' ἐκείνη εὐρεῖά τε καὶ βαθεῖα οὖσα οὓς ζῶντας ἐτήρει, τούτους καὶ θανόντας ἐδέχετο, καὶ οὕτω πλείστους ὥστε καὶ ἀναχωματοῦσθαι κατὰ μέρη κινδυνεύειν ἀγχωμαλοῦσαν. οὕτω συχνοὶ ἔνθεν μὲν τῷ πολέμῳ, ἐκεῖθεν δὲ τῷ λοιμῷ ἔπιπτον. Ὁρμὴ δ' ἐκείνοις ἀνέζει ὡς ὑπὲρ σταυροῦ κινδυνεύουσι. Τότε καὶ ὁ ῥὴξ, ἐπεὶ χεῖρον εἶχε καὶ οἱ τὰ τῆς σωτηρίας ἀπέγνωστο, ὅσην ἦν χρηματίσας ἐκείνοις, καὶ δείξας ῥοπὴν πρὸς εἰρήνην ἔχων καί γ' εἰ περιέσται καὶ συγκροτήσων εἰς δύναμιν, ἐκέλευεν ἀναμένοντας ἡσυχάζειν. Ἐπεὶ δ' τῆς ἐπιούσης ἐπέστη οἱ τὸ χρεὼν καὶ ἤδη ὁ ῥὴξ ἐτελεύτα, οἱ μὲν ἀμφ' ἐκεῖνον εὐθὺς ἐνσκευασάμενοι τὸν νεκρὸν ἐκείνου ὡς ἐν πληροφορίᾳ ὠκειωμένου Θεῷ, μύροις ἀλείφοντες καὶ βράσμασι λευκήτων ἐνέψοντες, τιμίοις χηλοῖς ἐναπετίθουν τὰ λείψανα ὡς τῇ πατρίδι ἀνακομίσοντες, οἱ δέ γε πρέσβεις κεναῖς, ὃ λέγεται, τῶν ὑπεσχημένων ὑπέστρεφον ταῖς χερσίν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὐκ ἠφίει προσιμηχανᾶσθαι ἁμαρτὼν τῶν ἐκ τοῦ ῥηγὸς, ἀλλὰ πολλοῖς ἑτέροις μεσολαβοῦσι πρὸς πάππαν (ἡ γὰρ τοῦ Καρούλου ἐπίθεσις ἔπειθε) τὰ τοῦ σκοποῦ διανύειν ἐξ ἅπαντος ἐπειρᾶτο.

goliorum, intentus valetudini **363** curandæ. Per has moras feriebantur oculi quotidie nostrorum spectaculo luctuoso atrocium et cruentorum Latinos inter Agarenosque certaminum. Aliquantum a littore fossum Itali longam duxerant, et quod eam inter ac mare patebat spatii tenebant. Æthiopes Carthagine pro arce usi ad receptaculum tuta, ejus fiducia erumpebant audacius in hostes. Hinc quotidianæ velitationes et pugnæ conserebantur, plurimis utrinque cadentibus. Grassabatur interim perniciosa pestis, densabanturque mortes, adeo ut funeribus Libitina deesset, superstitibus ad cadaverum sepulturam non sufficientibus. Unum scilicet illud ad tragicam Iliacorum malorum faciem deerat, quod pyræ mortuorum non arderent, sed fossa eadem illa profunda et lata, quæ vivos luebatur, defunctos hauriret, tanto jam numero, ut brevi complenda videretur et ad æqualitatem attollenda campi; tam in eam multi quotidie partim hostili cæsi ferro, partim luc pestifera exstincti devolvebantur. Vigebant tamen animis reliqui; et sibi conscii pro crucis gloria periclitari sese, ardorem audaciamque a causa belli trahentes, fortissime adversus quantamvis fortunæ iniquitatem nitebantur. Rex interim morbo invalescente in eum redactus statum ut de vita ejus desperaretur, allocutus tamen legatos est, magnam ostendens propensionem ad pacem inter imperatorem fratremque procurandam. Eamque conciliationem pro viribus se promoturum, si vita suppeteret, promisit, exspectare interea ipsos et quiescere jubens. Ab his dictis postera ei dies suprema illuxit. Rege mortuo, qui ei astabant, defuncti cadaver, pro

ι'. Ὅπως ἀκουομένου τοῦ στόλου τὰ κατὰ πόλιν ὁ βασιλεὺς παρεσκευάζετο.

Οὐ μὴν δὲ καὶ τῶν εἰς παρασκευὰς κατεῤῥᾳθυμηκότως εἶχε καὶ ἀμελλῶς, ὡς ἐκεῖθεν μόνον προσδοκῶν ἀποχρώντως γενήσεσθαι, [P. 248] ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὡς εἶχε παρεσκευάζετο. Εἰσαγαγὼν γοῦν ἔξωθεν σῖτον ὥστε πύργολς πλησθῆναι τῷ πλήθει, τὸν λοιπὸν τοῖς πολίταις παρεῖχεν εἰς φυλακὴν ὡς κατὰ καιρὸν αὖθις ἀντιπαρέξουσι, καὶ χοίρων ὅλας ἀγέλας, καὶ αὐτοὺς ἐπεμέριζε τοῖς πολίταις ἀνὰ δέκα καὶ πλέον ἢ καὶ ἐλλεῖπον ἑκάστῳ διδοὺς ὥστε σφάττειν καὶ αὐτοὺς ἀποκερδαίνοντας τὰ ἐντόσθια τὰ ταρίχη τῷ κοινῷ φυλάττειν, ὅπλα τε μυρία καὶ ὀϊστοὺς καὶ ὄργανα πετροβόλα, ὁπλοτέχναις καὶ μη-

merito animæ, quam Deo esse charissimam persuasissimum habebant, unguentis delibutum et alienis ferventibus incoctum pretiosis condiderunt **364** loculis, venerandas illas secum in patriam reliquias relaturi. Legati vero nihil nisi vacuas, quod dicitur, manus ex tantis promissis reportarunt domum. Cæterum imperator per regis mortem spe frustratus sua, non tamen destitit alia ad destinatum via grassari, sed multis aliis apud papam intercessoribus adhibitis (nam ingens a Carolo metus omnia experiri suadebat) impetrare ab eo ut Caroli expeditionem impediret conabatur.

10. *Ut ad famam venturæ infestæ classis in urbe imperator præparaverit quæ necessaria putabantur ei tuendæ.*

Nec porro idem his conatibus arte Martem avertendi adeo confidendum putavit tanquam haud dubie successum optatum habituris, ut apparatus negligere, bellicos: simul enim providendis in omnem eventum quæ ad vim arcendam opus essent, diligentem impendit operam. Primum omnium frumentum invexit in urbem tanta copia, ut quod ab horreis publicis et turribus expletis multum adhuc supererat, deponeret apud cives signato numero, repræsentandum ab ipsis pari mensura, quando repeterentur. Induxit et numerosissimos suum greges, quos item civibus distribuit, decem cuique plus minusve porcis assignatis. Hos qui accipiebant, occidere confestim jubebantur, et intestina quidem sibi habere, membra solida salita publico servare. Immensam ad hæc comportari curavit armorum omnis formæ copiam, jaculorum præsertim, sagittarum ac telorum cujusvis generis.

χανικοῖς τὸ ἱκανὸν παρέχων, ἡτοίμαζε. Καὶ τὸ ναυτικὸν ἐξήρτμεν ἅπαν. Οἰκοδόμους τ' ἐπιστήσας πλείονας καὶ ἐπιστάτας ἐδιδόμου τὸ τεῖχος τῆς πόλεως τὸ πρὸς θάλασσαν· τὸ γὰρ πρὸς τὴν τῆν ὁεδίπλωτο πάντως. Καὶ λαὸν πλεῖστον καὶ μάχιμον, ὅσον ἀποχρῶντα τοιαύτῃ παρασκευῇ πολέμου ᾤρετο, ἐξ αὐτῆς διέταττεν, ὡς εἰς καιρὸν εἰσαχθησομένους ἅμ' ὅπλοις καὶ ὁαπανήμασι. Ἠέμπων τε τοὺς μὲν τῶν κατ' αἰγιαλοὺς κατωχύρου καὶ νήσους, τοὺς δ' ἀνέστελλε. Καὶ τὸ ἐν Βλαχέρναις νεώριον οὐκ ἀποδεχόμενος ὡς κατὰ πρόσωπον παρέχον ταῖς ναυσὶ πρὸς τὰς τῶν ἐχθρῶν τὴν μάχην, τὸ δὲ κατὰ πρόσωπον δυσχερὲς εἶναι ὡς ἀντιστατούσας ἰσχυρῶς μάχεσθαι, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τῷ παλαιῷ νεωρίῳ προσήχθετο (λέγω δὲ παλαιὸν οὐχ ᾧ χθὲς καὶ πρώην Λατῖνοι ἐχρῶντο, τῷ πρὸς τῇ μονῇ τοῦ εὐεργέτου Χριστοῦ. ἀλλὰ τὸ πρὸς τῇ πύλῃ τοῦ νεωρίου ἐκεῖθεν ὠνομασμένῃ) ὡς πάντως τοῦ κατὰ θάλασσαν κέρατος λιμένος ὄντος καὶ ταυτὸν τοῖς Ῥωμαίων ναυσὶν ὅσον καὶ ταῖς τῶν ἐχθρῶν διδόντος. Ἀλλ' εἰδὼς τὸ κατὰ νώτου γινομένας μάχεσθαι ὅσον θαῤῥαλεώτερον μὲν ἀνδράσιν, ἀσφαλέστερον δὲ πράγμασι, τὸ πρὸς τὸν Βλάγκα Κοντοσκέλιον ἀνοικοδομεῖν ἤθελεν, ὥστε γυρῶσαι μὲν μεγίσταις πέτραις τὸν κύκλῳ τόπον, ἐμβαθῦναι δὲ τὴν ἐντὸς θάλασσαν, ἄργυρον ὑγρὸν χυτὸν ἐμβαλόντα, ἐποικοδομῆσαί τε καὶ στέγη ταῖς ναυσὶν ἀποχρῶντα, πύλας δ' ἐπιθεῖναι ἀραρυίας [P. 249] ἐκ σιδήρου τῇ ἐν ταῖς πέτραις εἰσίθμῃ ἔξωθεν, ὥσθ' ἅμα μὲν ἀσφαλῶς ἔχειν τὸν στόλον, ἅμα δὲ καὶ ταῖς τῶν ἐχθρῶν ἀναγομέναις (μὴ γὰρ εἶναι διὰ τὸ ῥοῶδες τῆς θαλάσσης ἵστασθαι) κατόπιν ἐμπίπτειν τὰς ἡμετέρας. Ἠσφαλίζετο δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς περαίας Γενουίτας, ὡς μὴ συνεπιτιθῶνται στέργοντες τὰς σπονδάς, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἄλλως φυλάττοιντο τὴν πρὸς τοὺς ἐπελευσομένους κοινωνίαν, κἂν ἀπόσχοιντο τοῦ πρὸς ἐκείνους πολέμου διὰ τὸ γένος, ἄλλως δὲ καὶ παρέσπα καὶ ἰδίους ἐποίει (λυζίους εἶπεν ἂν τις ἐκείνων) ταῖς εὐμενείαις. Καὶ ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος πρεσβείας αὖθις συχνὰς ἀποστέλλειν οὐκ ἀπώκνει παρὰ τὸν πάππαν διὰ θαλάσσης, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ συνεχῶς οἱ πάππαι ἀπηλλάττοντο, τῷ θανάτῳ. Καὶ τὸ τῶν πρεσβειῶν

Ballistas præterea et machinas ejaculandis saxis fieri plurimas jussit, fabris earum artificibus justa mercede numerata. Classem in primis expedivit suam, cunctisque necessariis instruxit. Architectis item et structoribus uno tempore adhibitis pluribus, murum urbis qua mare spectat geminavit alio astructo : nam qui partibus civitatis ad terram versis prætendebatur duplicatus ubique dudum fuerat. **365** Multitudinem quoque quam maximam fortium et exercitatorum bellis hominum, quaniam abunde suffecturam rebatur cunctis simul locis vastæ urbis defensandis, jam nunc congregatam certis extra urbem stationibus disposuit, introducendam in tempore cum armis et commeatu, quæ foris habuisset. Misit etiam per littora et insulas qui maritimos aditus munitionibus præoccuparent; in quo delectum et judicium adhibuit, non portuum ex æquo cunctorum, suspiciendam defensionem censens, navale siquidem Blachernarum non probabat, quod naves, si quæ ibi relinquerentur, hostili contra appulsuræ classi adversas objiceret; id quod ad pugnæ successum plurium vi summa ex alto invehentium contra pauciores terræ admotas, periculosum existimabat. Vetus pariter navale ipsi non placebat. Vetus navale voco non illud, quo nuper Latini urbem tementes utebantur, quod est prope monasterium Christi benefactoris, sed aliud portæ vicinum, quæ ab illo portæ navalis nomen accepit. Causa cur hoc displiceret erat, quia totum illud cornu mari prætentum late portuosum est, et parem commoditatem ibi standi hostilibus jxta Romanisque præbebat navibus. Sed intelligens fore utile Romanis navibus posse Latinas a tergo adoriri (sic enim et audacius pugnaturos viros, et rebus securius consultum iri), Contoskelium quod Blancæ adjacet reædificare voluit. Itaque locum ambivit muro lapidibus maximis exstructo, et comprehensum eo gyro mare profundius effecit, deprimi jubens fundum immisso argento vivo. Moli quoque illi muri circularis inædificavit loricam idoneæ altitudinis ad naves intus positas tegendas; tum ostio claustri ejus catenam ferream imposuit exterius arte commissam foramini ad eam inserendam in saxis vi cavato. Hæc consecuturum se putabat isto munimento, ut tutas a vi omni ea statione haberet naves, et ut illæ inde **366** opportune in hostiles aversas possent erumpere : providebat enim fore ut invehentes sese ad ostium ejus portus Latinæ naves, adituque prohibitæ obice catenæ, ibi diu propter maris fluxum consistere nequirent, sicque in eas, simul proras vertissent, nostræ a puppi facile ac tuto possent impetum facere. Præoccupavit quoque renovato fœdere ac præmunivit Genuenses habitantes in Peræa, ne Latinis se adjungerent ad urbem simul oppugnandam, sed volentes in fide pactorum perstarent quiescerentque. Quin etiam ad quantum posset prævertendum, ne libido eos caperet cum popularibus ipsorum Italis, ubi armati advenissent, aliquam saltem communicationem usurpandi, quo utique impulsura erat eos necessitudo cognitionis et generis ac patriæ communis, et peculiariter invitatura hostium ab ipsis verisimiliter vim belli temperaturorum moderatio, pellexit blanditiis beneficiisque præcipuos eorum ut clientes sibi et (quod eorum vocabulum est) ligii fierent, hoc singulari professæ subjectionis officio ad fidem inconcussam devincti. Inter hæc varie providenda parandaque non cessabat variis subinde missitatis via maritima instare apud Papam, urgendo quod cœperat; et quia contingebat frequenti pontificum morte alios ex aliis papas fieri, ut quemque de novo creatum noverat, statim deliniendam per suos sibique ut poterat conciliandum curabat. In capite harum omnium cum papa tractationum ponebatur speciosa illic ei optata res, conci-

κεφάλαιον ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσις καὶ τοῦ παλαιοῦ σκανδάλου ἀναίρεσις. Συγκρίνων γὰρ τὸ ἐπὶ τοῦ Δούκα Ἰωάννου συνοδικῶς γεγονὸς παρ' αἰτίαν τοῦ ἀποστέλλειν ἐκεῖθεν καὶ συμμαχεῖν ταῖς ἐν τῇ πόλει ἀποσχέσθαι, ὡς ἑτοίμων τῶν ἡμετέρων ὄντων λειτουργεῖν ἐκεῖσε καὶ μνημονεύειν τοῦ πάππα ταὐτὰ ὑποσχνουμένου (καὶ ἀπεστέλλοντο ὅ τε Σάρδεων Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Κυζίκου Γεώργιος, καὶ τάχ' ἂν ἐγεγόνει, οἱ ἐκεῖνοι κατεδέχοντο) — συγκρίνων οὖν ἐκεῖνο πρὸς τοῦτο, καὶ ἀναγκαστικώτερον εὑρίσκων τὸ νῦν ἢ τὸ πρότερον, ὅτῳ τότε μὲν προσλαβεῖν ἠπτίγοντο τὸ μὴ παρ' αὐτοῖς ὄν, νῦν δ' ἀποβαλεῖν τὰ ἐν χερσὶ κινδυνεύουσι, τὰ αὐτὰ προὔτεινε καὶ οὕτω τοῖς πάλαι. Μηδὲ γὰρ ἄλλως ἔχειν πείθειν τὸν πάππαν ὑπερμαχεῖν τῶν Γραικῶν, εἰ μὴ ταῦτα λέγοι καὶ πράττοι· προσίστατο γὰρ τὸ σκάνδαλον, καὶ τὸ λευκοὺς Ἀγαρηνοὺς εἶναι Γραικοὺς παρ' ἐκείνοις μείζον ἤρετο. Ταῦτ' ἄρα καὶ ᾠκονόμει διὰ μὲν τῶν τοιούτων εἰρηνικῶν σπονδῶν τὸ σκάνδαλον λύεσθαι, διὰ δὲ τῆς τοῦ σκανδάλου λύσεως ἐπισχεθῆναι τῷ Καρούλῳ τὸν στόλον, διὰ δὲ τοῦ πάλιν ἀσφαλῶς τοὺς Ῥωμαίους ἔχειν καὶ μὴ χθὲς καὶ πρὸ τρίτης μόγις ἰδόντας τὴν πατρίδα καὶ δυσχερῶς ἐπανασωθέντας πάλιν ἀφέντας ἐπανακάμπτειν, πρὸς τῷ καὶ ἄλλως ἐξῆφθαι τοῖς πλείτοις κίνδυνον. Ταῦτα διανοούμενος πολὺς ἦν καὶ πατριάρχην πείθων καὶ σύνοδον. Οἱ δ' ἀφωσιωμένως οὕτω καὶ ἐπιπολαίως ἀκούοντες πτερῷ, τὸ τοῦ λόγου, τὰ ὦτα κνωμένοις ἐῴκεσαν. Οὐ γὰρ ἦν αὐτοῖς ἀντιστῆναι τὸ πρῶτον καὶ ἀπαλέγειν τέλεον, ἀλλὰ μένειν καὶ αὖθις ἐν τῇ κυρίᾳ τὴν Ἐκκλησίαν ἡγούμενοι. [P. 250] καθὼς καὶ ἀρχῆθεν εἶχε, καὶ μὴ παρὰ καπήλων κινδυνεύειν κρίνεσθαι καὶ βαναύσων, πρώτων μὲν οὐκ εἶχον εἰς νοῦν οὕτως ἐν ἀκαρεῖ τελεσθῆναι τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως κινούμενον, ἀλλ' ὡς καὶ πολλάκις κινησάντων βασιλέων ἄλλων τὰ περὶ τούτων ἀνακυπτουσῶν αἰτιῶν

liatio Ecclesiarum et antiqui scandali amotio. Ad hoc ille sic agendum movebatur exemplo e Joannis Ducæ principatu repetito. Memoria quippe non ita vetus exstabat, Joanne Duca imperante synodi consensu decretam missamque legationem ad papam, qua nostri profitebantur separatos obsequi pontifici Romano ejusque in sacra liturgia mentionem rite facere, si is societatem abrumperet cum Latinis urbem Constantinopolim tenentibus, et se illis auxilia non missurum polliceretur. Ea legatione functi sunt episcopi duo, **267** Sardensis Andronicus et Cyzicenus Georgius. Fecissentque nostri quod offerebant, si illi propositam conditionem acceptare voluissent. In hac recordatione celebris facti comparans imperator ambo tempora, reperiebat magis nunc necessarium id consilium videri, siquidem tunc, ista majores nostri paciscebantur ad recuperandum quod non tenebant: modo autem agi de non amittendo quod in manu esset. Solet autem majus putari malum perdere quod possideas, quam non acquirere quod tibi debitum existimes. Si ergo recte ac prudenter tunc nostri pro spe recuperandi urbem talia promittere potuerunt, quidni nos easdem sine justa vituperatione paciscamur in præsenti metu ejusdem urbis amittendæ; cujus nempe jacturam vitare aliter non possumus? Manifestum autem esse non posse ulla ratione agi cum papa spe inducendi eum ad favendum Græcis, nisi prima in fronte tractationis talium rerum promissio certa collocetur: quandiu enim conciliatio Ecclesiarum non ostenditur, perstat scandalum vetus, et conventionis omnis viam obstruit lapis quidam antiquæ offensionis, inveterataque Latinis consuetudo Græcos existimandi vocandique Sarracenos alios; qui sensus quoad in ipsorum viguerit animis, frustra speretur ullam unquam processuram cujusvis cum iis concordiæ ineundæ rationem. Quare suo serviens tempori omnino constituit hoc æternorum dissidiorum semen et necessariæ conciliationis unicum obicem tollere, pace conditionibus memoratis paciscenda: scandalo porro amoto, pronum deinde speratu erat non ægre impetrandum ut expeditio maritima Caroli, quæ præsertim timebatur, inde impediretur. Qua re Romanis præsens idemque quantivis pretii fructus existeret, nempe ut firmarentur in secura possessione nuper tanto vix labore recuperatæ patriæ, neu cogerentur, quod miserrimum idemque non vitabile aliter esset, quam ab heri aut nudius tertius revisere cœpissent ex tam diuturam tamque dira servitute summa vi receptam dulcissimam patriam, relinquere iterum et in longinqua exsilia redire. Talia imperator assidue secum reputans, et apud familiares disserens cum continua inculcatione periculi extremi æque **268** cunctis impendentis, cujus hæc una prævertendi offerretur via, multus item erat in suadendo ista tum patriarchæ tum synodo. Illi autem etsi obiter hæc potius ac perfunctorie quam libenter audiebant, per se tamen tunc tulerunt gratam eam sibi jucundamque inferri mentionem, velut ea ipsorum demulceretur aures; quod falso simulabatur, longe ab arcanis discrepans sensibus. Verum illis ut non placebat negotium, ita nec suppetebat præsens animus ad obstandum coram in os principi contra nitenti, cujus gratia et verecundia obnoxie constricti acquiescentium speciem præbebant. Utcunque illis certum erat perstare deinceps quoque in semel adita possessione auctoritatis independentis, qua Ecclesiam, ut prius, ab omni absolutam alieni primatus subjectione se fixum habebant tuituros, ne cauponum illiberalis sortis homuncionum subjici unquam ipso (quod abominabantur) judicio contingeret. Dissimulare autem in istis initiis tuto se putarunt posse, primum quia nunquam ipsis in mentem venit uno sic momento consummandam rem, quam movere incipiebat imperator, verum eventurum nunc quoque confidebant quod sæpe aliis alias imperatoribus idem aggressis usu venerat, nempe ut disturbaretur per sese negotium, sponte natis, ut

ἐκωλύετο, οὕτω γενέσθαι καὶ τότε, δεύτερον δὲ ὡς εἰ καὶ μὴ γένοιτο, μὴ ἂν οὕτως ἀρθῆναι μέγα τὸ καθ' ἡμᾶς σκάνδαλον. Ἐν τούτοις μὲν οὖν τὰ ἐκείνων. Καὶ φρείοις μὲν καὶ λοιποῖς Ἰταλοῖς ἀγαπητικῶς προσεφέροντο, καὶ ὅσον ἦν τὸ κατὰ Χριστιανοὺς οὐ διίσταντο, ἐπὶ δὲ τῷ πλέον οὐδ' ἐγνωσιμάχουν, μαμάκουθοί τινες ὄντες (ἢ τί ἂν εἴποιμι;) ἀναισθήτως τῶν πραττομένων ἔχοντες. Ἔδει γὰρ ἀρχῆθεν ἐπέχειν καὶ ἀντισπᾷν μὴ καταδεχομένους, κἂν ὅ τι γένοιτο, εἴπερ τῶν ἀπηγορευμένων ἐνόμιζον τὸ τελούμενον. Ἀλλ' ἐκεῖνοι τὴν Ἐκκλησίαν ἔχειν ἐν ἀσφαλεῖ οἰόμενοι, ὡς προείρηται, καθ' ὅ τι καὶ πράξει νομισθὲν συμφέρον, ἡσύχαζον, καὶ κινουμένων παρὰ βασιλέως τῶν τοιούτων (ἐπὶ πολὺ γὰρ ἐτρίβετο τὸ κινούμενον) κατημέλουν καὶ ὡς οὐδὲν ἐνόμιζον.

ια. Ὅπως σταθέντος πάππα τοῦ Γρηγορίου, ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν μετ' ἐκείνου εἰρήνην ᾠκονομεῖτο.

[P. 251] Τέλος τοῦ κατὰ Συρίαν Γρηγορίου, ἀνδρὸς διαβεβοημένου εἰς ἀρετὴν καὶ ζηλωτοῦ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνης καὶ ὁμονοίας, εἰς τὸ παππικὸν προσκληθέντος ἀξίωμα καὶ ἤδη τὴν ἐπὶ Ῥώμης ἐκ Συρίας ἀνόντος, γίνεται οἱ ἐνθύμιον (ἤκουστο γὰρ ἐκείνῳ κἀκ τῶν τοῦ βασιλέως μηνυμάτων πρὸς πάππαν ὡς τὴν εἰρήνην τῶν Ἐκκλησιῶν αἱροῖτο) πέμψαι πρὸς βασιλέα, καὶ φιλικῶς μὲν τὰ πρῶτα ἐκεῖνον ἀσπάσασθαι, ἅμα δὲ καὶ δηλῶσαι τὴν κλῆσιν, καὶ ὡς τῆς εἰρήνης ἐκτόπως τῶν Ἐκκλησιῶν ὀρέγοιτο κἂν βούλοιτο ταῦτο καὶ ὁ βασιλεύς, οὐκ ἂν ἐν ἄλλῳ γενέσθαι κάλλιον ἢ αὐτοῦ γε τὴν παππικὴν ἀξίαν κατέχοντος. Ταῦτα τοῦ Γρηγορίου διὰ φρερίων διαμηνυσαμένου, δῆλον ἦν ὡς ὁ μὲν κρατῶν κατὰ δειλίαν τὴν πρὸς τὸν Κάρουλον τὴν εἰρήνην ἐζήτει, ὡς αὐτῆς γε μὴ οὔσης μηδ' εἰς νοῦν φέρειν ἐκείνην πώποτε, οἱ δὲ περὶ τὸν Γρηγόριον δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν καὶ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν. Μηδὲ γὰρ δίκαιον μηδ' ὅλως εὔλογον ἔθνη τοιαῦτα ἐπὶ μικροῖς τισι διαφέρεσθαι, ἀλλ' ἢ ἀποδούμενον τὰς αἰτίας τὸν αἰτιώμενον εἰρηνεύειν παρέχειν τοῖς

fit, in ipso tractationis decursu offensionibus collidentium sese votorum studiorumque inter partes longe diversis utrinque præoccupatas affectibus et sensibus; unde in plenum effectum sinceræ concordiæ perduci tractatio nunquam posset. Deinde quia vel si forte conventio partium assensu coalesceret in pacta utrinque stipulata, haud secuturam tamen unquam opinabantur ex parte Græcorum exsecutionem propter alte impressam animis nationis illius universæ aversionem a ritibus moribusque, ac præsertim imperio spirituali auctoritateque in rebus ecclesiasticis superiori agnoscenda Latinorum; ex qua iras odiaque in tantum exarsisse dissidiorum æternorum incendium videbant, cui bona fide restinguendo nullam suffecturam appareret qualiscunque conciliationis inter capita partium, quantavis sanctæ religione, reverentiam. Ei fiduciæ Ecclesiæ tunc nostræ principes indormientes, præterquam, ut dixi, placide admiserunt primam illatam ab imperatore mentionem subjectionis papæ profitendæ, ultro etiam, quasi auspicantes concordiam, Frerios et reliquos Italos, qui tunc Constantinopoli versabantur, benevolentia non vulgari amplecti deinceps affectarunt communionem sine discrimin cadmittentes eorum in omnibus quæ Christianam religionem attinebant; et si **369** quid plus exigeretur, haud se præfacte repugnaturos præ se ferebant, nimium simplices quidam ac stulti (quid enim dicam lenius?) qui non sentirent quid ageretur, et quem in exitum ab his principiis pronus lapsus esset, præ mentis hebetudine non prospexerint. Oportuerat enim a primis jam initiis obstitisse acriter ac clare raclamasse, denuntiando neutiquam se accepturos aut ratam unquam habituros conventionem ullam, qua dudum apud ipsos sancita de prærogativa suæ sedis deque aliis dogmatibus ac ritibus, ab usu sensuque Latinorum ab horrentibus, rescindi vel infirmari quoquomodo videretur. Illi autem in tuto mansuram salvis suis privilegiis ac juribus Ecclesiam, quidquid imperatoristis molitionibus utilitatis intuitu præsentis efficeret, arbitrari, ut dictum est, quieverunt, vel ipsos illo quodam tacito silentii suffragio comprobare visi quæ imperator movere de talibus inceptabat. Nec processu ipsos negotii per lentas tracti moras excitati sunt, stolide securi per opinionem falsam, qua cœpta ejusmodi nunquam ad finem provehenda persuasum habebant.

11. *Ut constituto papa Gregorio imperator cum eo tractari pacem procuraverit.*

Dum hæc agitantur, Gregorio qui erat in Syria, viro late celebrato fama virtutis et insigniter studioso antiquæ Ecclesiarum pacis atque concordiæ, tandem in papalem dignitatem vocato et e Syria Romam jam ad hoc proficiscenti, venit in mentem mittere ad imperatorem certos homines cum litteris, qui cum primum a se benevolentissime salutarent, indicarentque sui vocationem ad papatum, denique declararent ingenti se ardere desiderio procurandæ pacis Ecclesiarum et firmæ inter eas conciliandæ concordiæ. Quocirca significarent, si pari studio teneretur imperator (audierat enim Gregorius quid ab ipso moveri cœptum de hoc genere fuisset, quidque jam super ea re decessori suo papæ Clementi nuntiandum a se curasset), nunquam ei fore commodius tempus ejus negotii **370** tractandi quam se papalem obtinente dignitatem. Talia cum Gregorius imperatori per Frerios denuntiasset, manifestum fuit imperatorem quidem per pusillanimitatem solum, metu consternatum apparatuum Caroli, ad istud procurandæ pacis Ecclesiarum consilium appulisse animum, nullam unquam absque hoc foret rei talis cogitationem suscepturum: Gregorium vero in idem studium incumbere sola captum ejus rei honestate, quod videret quantum

ἀδελφοῖς, ἢ μὴν ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφφικίοις εἴτ' οὖν προ- A νομίοις ὄνθ' ἑκάτερον [P. 252] μὴ οὕτω διαφόρως ἔχειν καὶ ἀκηρύκτως ἀλλήλοις ἀπεχθάνεσθαι· ἀρκεῖν γὰρ ἀμφοτέροις τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, καὶ ἀγαπητὸν ἀποχρώντως φέροντας ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἐκείνους μάχεσθαι, ὅπου καὶ τὸ νικᾶν ἐπαινετὸν καὶ τὸ ἀποτυγχάνειν σωτήριον, ἔργῳ τὴν προθυμίαν δείξασιν. Οὕτω μὲν οὖν πρὸς ἀλλήλους ἔχοντες βασιλεὺς καὶ Γρηγόριος, ὁ μὲν ἤϊεν εἰς τὸ πρόσω τὴν χειροτονίαν δεξόμενος, βασιλεὺς δὲ πολὺς ἦν ἐντεῦθεν τῇ συνόδῳ ἐπέχων καὶ τὸν πατριάρχην θωπευτικῶς ὑπερχόμενος ὑποκλίνειν καὶ ἀνύειν τὸ σπουδαζόμενον· εἶναι γὰρ καὶ ἄνδρα τῆς εἰρήνης τὸν πάππαν καὶ ἐπιθυμίας τῆς κρείττονος. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καταστάντος τοῦ Γρηγορίου πρέσβεις ἐκεῖθεν καταλαμβάνουσι τὸ Βυζάντιον, καὶ οἱ πρέσβεις φρέριοι, ὧν εἷς ἦν Ἰωάννης Παράστρων ὠνομασμένος, πολίτης ἀρχῆθεν καὶ ξυνετὸς τὰ ἐς γλῶσσαν Ἑλληνα, ᾗ δὴ καὶ ζῆλος ἦν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, ὡς ἐκεῖνος λέγων παρίστα, ὥστε καὶ πολλάκις κατεύχεσθαι ἑαυτοῦ αὐτίκα θάνατον, ἢν μόνον προβαίη τὰ τῆς εἰ- B ρήνης, ὃ δὴ καὶ γίνεται ὕστερον. Ταῦτ' ἔλεγε, καὶ ταῖς ἀληθείαις σπουδαστὴς ἦν τῆς εἰρήνης θερμότατος, ὥστε πολλάκις καὶ παραβάλλων παρτιάρχῃ τε καὶ τῇ συνόδῳ κατελιπάρει καὶ ταύτην ἐπέσπευδε, τὰ μὲν καθ' ἡμᾶς ἐκθειάζων, ὥστ' ἐνίοτε καὶ ὅτε ὁ πατριάρχης λειτουργοίη, αὐτὸν ἀποτιθέμενον τὴν καλύπτραν, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συλλαμβάνοντα, εἰσέρχεσθαι τὰ ἄδυτα, καὶ παρὰ τὸν τυχόντα ἀρχιερέα ἱστάμενον τὰς μυστικὰς συναναγινώσκειν εὐχὰς μετὰ πάσης ἐνθουσιότητος. Τοῖς μὲν οὖν ἡμετέροις οὕτω κοσμίως καὶ εὐλαβῶς προσεφέρετο, πρὸς δ' Ἰταλοὺς ἀφορῶν καλὸν εἶναι καὶ ἀσφαλὲς ἔλεγεν ἀφεμένους τῆς προσθήκης εἰς σκάνδαλον προειμένης τοῖς ἀδελφοῖς οὕτως εἰρηνεύειν. Εἰ δ' οὖν, καὶ αὐτοὺς ἀπολογουμένους ἐπὶ τῇ προσθήκῃ δίκαιον δέχεσθαι, ὥστε καὶ τοὺς μὲν λέγοντας ἐκ Πατρὸς Υἱοῦ τε, ὑμᾶς ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι, παραπληκτίζειν καὶ ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντας. Ἐκεῖνος μὲν ταῦτ' ἔλεγε καὶ συσκιάζων τὸ ἐπὶ τῷ Συμβόλῳ τόλμημα, πρέσβις ὢν καὶ προὔργου μᾶλλον παντὸς τὸ πρεσβευόμενον θέλων ἀνύτειν· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας

boni ex ea conciliatione redundaturum in publicam felicitatem foret, reputarentque nec justum nec convenions esse tales ac tantas gentes exiguis causis in æternas implicari simultates, quantoque conducibilius futurum esset, quæcunque ipsarum in culpa deprehenderetur, eam bona fide emendare ac purgare crimen suum, sublataque offensione præbere fratribus pacem, vicissimque acceptam C sincera mente colere; aut certe si post disquisitionem constaret nihil in utravis esse quod jure culparetur, perseverare tranquille ambas in propriis unamquamque officiis ac ritibus usu legitimo statutis, nihil alteri succensentem, nec interneccinis, ut hactenus, invicem odiis contentionibusque commissas implacabilium et exitiosarum utrique discordiarum funem ducere; sufficere quippe utrisque hostes crucis, quorum finis interitus. Abunde, inquam, ac multo plus quam sit satis suppetere gentium infensarum, in quibus oppugnandis qui Christi nomine censentur virtutem suam bellicam experirentur, quibus bellis et vincere gloriosum et vinci salutare est propter ingentem mercedem illis qui suum studium, opera etiam successu cassa, ostenderint a Deo fidelissime repræsentandam. Sic D invicem affecti animis imperator et Gregorius, hic quidem cœpta via progrediebatur, ordinationem percepturus suam; ille autem multus erat in ambienda synodo eblandiendoque patriarchæ consensu in ea quæ cogitabat, passim commemorans et cunctis subinde inculcans, esse Gregorium perstudiosum **371** hominem pacis, et vero instinctum desiderio boni publici ac splendoris rei Christianæ universæ. Paulo post a jam inaugurato et in sede apostolica rite constituto Gregorio eodem adfuerunt Constantinopoli legati Frerii, quorum unus erat Joannes Parastron nominatus, origine civis noster, prudensque ac disertus Græca lingua. Hic et verbo affirmabat et factis præ se ferebat ingenti se studio flagrare conciliandæ inter discordes Ecclesias pacis, adeo ut sæpe audiretur optare atque imprecari sibi mortem tanquam nihil consenti sibi restare amplius quod in vita cuperet, si modo contigisset procedere feliciter ad desideratum finem negotium quod tractaretur pacis; cujus et compos voti deinde factus est. Hæc ille loquebatur, et revera promotor erat ardentissimus ecclesiasticæ concordiæ, adeo ut sæpe de negotio tractans cum patriarcha et synodo Patres illos vehementissime oraret, ut quæ suarum essent cujusque partium in rem studio communi conferre ne gravarentur, res interim nostras magni faciens, usus, inquam, cæremoniasque nostri ritus dilaudans et veneratione palam prosequens summa, ita ut interdum sacrum faciente patriarcha, nudato ipse capite cæteraque adhibita significatione infimæ reverentiæ suis secum comitibus assumptis ingrederetur adyta, et coram quocunque illic reperto astans præsule mysticas simul cum eo legeret preces cum omni fervore religionis. Et ille quidem erga homines nostri ritus ita pie decoreque se gerebat: Italos autem præsentes intuens, æquum et tutum aiebat esse dimisso eos amotoque additionis ad symbolum scandalo cum fratribus, quos viderent coram, Græcis conciliari; vera ita demum coalitura pace. Simul tamen admonebat nostros, par esse ipsos quoque quas Latini allegarent additamenti symbolo inserti excusationes non aspernari, sed potius ut idoneas accipere. Qui autem omni **372** rejecta compositione, invicta utrinque pertinacia, in contentione perstare vellent, vociferantes hinc quidem ex Patre Filioque, illinc autem ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, nullo jurgiorum

καλὸν μὲν ἔλεγον τὴν εἰρήνην εἶναι, καὶ πῶς γὰρ οὔ; καὶ μᾶλλον Ἐκκλησίαις τοιαύταις, κεφαλῆς λόγον ἐχούσαις τοῖς [P. 253] ὁπουδήποτε τοῦ εἰρηνάρχου Χριστοῦ μαθηταῖς, πλὴν μετ' ἀσφαλείας καὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν· εἶναι γὰρ τὸν κίνδυνον μέγαν τοῖς τοῦ ὀρθοῦ ὀπωσοῦν ἁμαρτάνουσι. « Καὶ τοῦτο οὐχ ἡμῖν ἄρτι ξυνέβη πεπρᾶχθαι, ὡς καὶ αἰτίαν ἔχειν τοῦ τε καινοτομεῖν ἃ οὐδεὶς πρότερον, καὶ τοῦ μὴ θέλειν μεταβάλλειν πάλιν εἰς ὃ καὶ πρὶν ἦμεν· ἀλλ' ἄνδρες μεγάλοι τὴν ἀρετῇ καὶ σοφοὶ τὴν γνῶσιν περὶ τούτων λαλήσαντες διηνέχθησαν, καὶ δόξαν ἐκείνοις διέστησαν. Τὸ δὲ καὶ εἰς πλέον τὴν ἔριν ἐκτείνεσθαι τοῦ μετρίου οὔτ' ἐκείνοις ἦν θελητόν, καὶ τοῖς πλεονάζουσιν ἁμαθὲς ἄλλως καὶ τολμηρὸν ὁ πλεονασμός. Πλὴν τὸ καὶ ἡμᾶς τὴν προσθήκην προφέρειν ὑμῖν τότ' ἂν χώραν εἶχε καὶ δικαίως ὀνειδιζοίμεθα, εἰ δυσσεβείας ὑμᾶς ἢ ἀσεβείας, τὸ χειριστον, διὰ τὴν πρόσθεσιν ἐγραφόμεθα, ὡς ὁμοίως καὶ ἡμῶν ἀσεβούντων διὰ τὴν προσθήκην τὰ ὅμοια. Ἐπεὶ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ Συμβόλῳ προσθήκην ἀποτρε-

A πόμεθα, ὡς μὴ καλὸν ἄλλως ὂν μηδ' ἀσφαλὲς τὸ σύνολον κατησφαλισμένοις ἐπεγχειρεῖν, κἂν ἐντὸς λέγοιεν τοῦ ὀρθοῦ, ποῦ δίκαιον ἡμῖν προτείνειν τὰ ὅμοια; Τίς γὰρ ἡμῶν ἐτόλμησε πώποτε οὕτως ὡς λέγεις μετὰ προσθήκης ὁμολογεῖν: Καλὸν οὖν καὶ συμφέρον τὴν εἰρήνην σε σπεύδοντα τῶν Ἐκκλησιῶν οὕτω πειρᾶσθαι συνιστᾶν ταύτην, σοφῶς οἰκονομοῦντα παρ' Ἰταλοῖς τὴν τοῦ σκανδάλου ἀφαίρεσιν, κἂν ἡμεῖς ὦμεν οἱ αἰτιώμενοι τοῦ σκανδάλου, δικαίως ἡμῖν ἐπιπλήττοντα ὡς ἑτοίμοις οὖσι δέχεσθαι τὴν ἐπίπληξιν. Εἰ δὲ παρ' ἐκείνοις τὸ σκάνδαλον ἔβλαστεν, ἀνάγκη πνευματικὸν ὄντα καὶ πρεσβευτὴν τῆς εἰρήνης ἐκείνοις ὠθεῖν πειρᾶσθαι τὸ ἐπὶ τῇ καινοτομίᾳ τοῦ Συμβόλου ἁμάρτημα. » Οὕτως ἔλεγον οἱ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὕτως εἶχον ὡς οὐδὲν ἀκουσόμενοι βασιλέως, εἰ προστάσσοι ἐν τούτοις, καὶ εἴ γε τὰ μέγιστα ἀπειλεῖ.

B

ιβ'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς τοὺς τῆς Ἐκκλησίας κατηνάγκαζε διὰ τὴν εἰρήνην.

Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἅπαξ τοῦ τοιοῦδε σκοποῦ γενόμε-

fine, eos, quicunque essent, insanire puriter aiebat, et invereeundos scrutatores mysteriorum Dei, ultra quam fas esset humanæ infirmitati, curiosos in profunda Divinitatis immittere oculos. Hac ille ancipiti ambas in partes oratione, minuere obumbrando tegereque conabatur invidiam temere attentatæ additionis ad Symbolum, pro suo videlicet legati, hoc est sequestri mediatorisque inter invicem adversos, officio ac munere; in quo sane fungendo fide optima diligentiaque summa versabatur, nihil C non experiens, nihil tanti ducens, quo pro spe assequendi legationis suæ scopi libenter pacisci recusaret. Ad ea porro Ecclesiæ nostræ proceres in hunc modum respondebant: « Honestam sane ac expetibilem pacem esse, quis hoc quidem neget? præsertim inter Ecclesias adeo conspicuas, quæque haud dubie capitum instar haberent æstimatione universorum, qui ubivis terrarum degunt, discipulorum Christi principis pacis. Verum pacem istam secure ac tuto, non autem quomodocunque conciliandam. Magnum enim impendere periculum a recto in utramvis partem aberrantibus. Quod ad hanc conventionem mutari a nobis vultis, non recens aut nunc primum institui contigit a nobis, quibus ideo jure impingatur crimen aut usurpatæ D audaci novitate rei quam nemo prius attentaverit, aut obstinatæ recusationis eo redeundi ubi antea eramus: sed viri magni virtute, doctrina sapientes, ista multum inter se tractata constituerunt in hunc modum, et dogmatis summa constantia tenendi eis auctoritatem indiderunt. Quod autem inde secutum est, ut contentio in rixas immodicas erumperet, nec ipsi voluerunt, et culpa ejus omnis imperitis et audacibus ultra fas hac **373** in parte excedentibus imputanda est. Cæterum quod queremini culpari vos a nobis ob additamentum symboli. tunc querela hæc locum haberet, et juste id nobis exprobraretur, si alienæ aut, quod pessimum, falsæ impiæque doctrinæ vos propter istam additionem accusaremus. Tunc enim jure causaremini nos dogmate per additionem indicato rejiciendo istud, quod vobis falso impingeremus, impietatis crimen vere consciscere. Cum autem non dogma in additione reprehendamus, sed contendamus tantum universim nec probabilis nec securi exempli rem esse, immutari prælicenter aliquid aut adjungi scriptis prius editis et cum summa consideratione tum æterna firmitate stabilitis, quantumcunque quod mutatur aut additur intra recti fines sistat, eoque duntaxat nomine vestram istam additionem reprobemus, quo jure in hoc quidem caesari potestis paria nos in hoc genere peccare, cum a nemine, quod sciatur, nostrum fando unquam sit auditum professionem fidei cum ulla tali adjectione recitatam. Bonum igitur conveniensque fuerit te conciliare pacem Ecclesiarum sincero, quemadmodum præ te fers, studio conantem eam potissimum eo perveniendi viam insistere quæ rectissima ad scopum istum est, nempe ut Italos pro tua et sapientia et auctoritate gratiaque apud ipsos satagas adducere ad scandalum amovendum, positum utique ab ipsis, utcunque id factum a nobis falso criminentur. Nam si penes nos scandali objecti vere culpa resideret, merito nos objurgares et patienter reprehensionem exciperemus, quod sumus parati facere quoties erimus nobis conscii meruisse reprehendi. Si vero scandalum ab illis ortum est oportet te, cum spiritualis sis et tractator pacis, amovere ab illis conari crimen temere præsumptæ novitatis in immutatione Symboli. » Sic loquebantur Ecclesiæ proceres; et sic comparati erant, ut imperatorem audituri non essent, quidquid circa hæc juberet, etiamsi gravissima quæque minaretur.

12. *Ut imperator ecclesiasticos urseril ad pacem.*

374 Perstabat ille tamen fixus irrevocabiliter in

νος, οὐκ οἶδα εἰ θέλων ἢ καὶ προσβιαζόμενος, ὃ δὴ κἀκείνοις μὲν ὑπεκρύπτετο, ἡμῖν δ' ἐντεφάνιζε, φόβους παραπλέκων καὶ πολέμους καὶ χυθησόμενα αἵματα, ἀμεταθέτως εἶχε κἂν ἃ τί τις ἔλεγε. [P. 254] Μιᾶς γοῦν συνιόντων περὶ τὸν βασιλέα τοῦ τε πατριάρχου καὶ τῶν ἀρχιερέων καί τινων ἐκ τοῦ κλήρου, ἐμβριθέστερον σφίσι περὶ τῶν προκειμένων ὁ κρατῶν διελέγετο, συνείρων μὲν καὶ τοὺς φύβους συνήθως, οὐ μὴν δὲ ἀλλ' οὐδὲ πάμπαν ἐπισφαλὲς ἐδείκνυ τὸ γεννησόμενον. Εἶχε γὰρ καὶ τοὺς ὑπυβαλλοντας, τοὺς ἀμφὶ τὸν ἀρχιδιάκονον λέγω Μελιτηνιώτην, τοὺς ἀμφὶ τὸν πρωταποστολάριον Γεώργιον τὸν Κύπριον, καὶ τρίτον, εἰ καὶ μὴ οὕτως ὡς τούτους, ἀλλ' οὖν ἀφωσιωμένως καὶ ἐπιπολαίως, τὸν ῥήτορα τῆς ἐκκλησίας Ὁλόβωλον. Καί γε λαμβάνων καὶ ἀπ' ἐκείνων τὰς τῶν ἱστοριῶν συνάρσεις, προὐβάλλετο μὲν τὸν Δούκαν Ἰωάννην καὶ βασιλέα καὶ τοὺς ἀμφ' ἐκεῖνον ἀρχιερεῖς καὶ τὸν πατριάρχην σφῶν Μανουήλ, ὅπως ἐνεδίδου ἀπελθόντας ἀρχιερεῖς λειτουργεῖν τε καὶ μνημονεύειν, εἰ μόνον ὁ πάππας τῆς πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει βοηθείας ἀπόσχοιτο. Καὶ ἅμα μὲν τὸ κωδίκιον τῆς Ἐκκλησίας εἰς πίστιν προσκομίζετο, ἅμα δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τὸ τότε καὶ

prosecutione istius cœpti, haud scio an volens an coactus ; quod illis quidem abscondebat, nobis autem indicabat, sermone perplexo præferens sollicitudinem anxiam bellorum impendentium plurimique sanguinis fundendi ; quibus malis prævertendis, immutabiliter hærebat fixus in proposito negotii quod cœperat urgendi, quidquid contra quivis allegaret. Quadam igitur die cum convenissent apud imperatorem patriarcha, antistites et ex clero quidam, instantius iis efficaciusque imperator de pacis negotio disseruit, intexens, ut solebat, orationi suæ formidines atrocium malorum, quæ vitandi ratio hæc una offerretur. Adjungebat nihil esse periculi in assentiendo Latinis quod cuperent, multis id rationibus demonstrans : habebat enim qui talium ei argumentorum copiam suggererent, auctores studiosos ejus pacis, archidiaconum Meliteniotem, protapostolarium Georgium Cyprium, et tertium (quanquam minus ardenter, sed fere dicis causa et superficiarie rem ejusmodi amplectentem) rhetorem ecclesiæ Holoboum. Proferebat ergo e penu ab iis historiæ deprompta memoriæ veteris exempla, maxime illud imperatoris Joannis Ducæ et antistitum qui tunc erant simul cum patriarcha Manuele ; ut consenserint, promiserintque, missis etiam episcopis qui in hæc paciscerentur, communicaturos se Latinis in sacra liturgia et papæ mentionem in ea facturos, si modo ille abstineret ab auxilio juvandis Latinis qui urbem obtinebant. Ad cujus rei fidem codex ecclesiæ, in quo ea perscripta erant, prolatus in medium est. Circa id vero factum disserebat imperator, comparans statum rerum qui tunc erat cum **375** præsenti. Proferebat etiam præscriptas et chirographo munitas de hoc sententias præsulum illius temporis, quas ratas haberi

Α νῶν πράγματα συνεκρίνετο. Προὐβάλλετο δὲ καὶ τὰς κατ' ἐκεῖνον ὡς δῆθεν σφῶν γραφὰς, πῶς μὴ κατηγοροῦντες ὅλως ἀσεβείας τοὺς Ἰταλοὺς ἠξίουν παραιροῦντας τὴν προσθήκην τοῦ Συμβόλου, ἐν ταῖς λοιπαῖς γραφαῖς ἀνάγραπτον ἔχοντας, συνδιιέναι τοῖς πεφρασμένοις ἀναγινώσκοντας. Προὔτεινε δὲ καὶ ἐφ' ὅσοις τῶν μεγίστων μυστηρίων οὐ διαστέλλοντα Γραικοὶ κοινωνεῖν Ἰταλοῖς οὐδ' ὁπωστιοῦν, [P. 255] ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκείνων πρὸς τοὺς ἡμετέρους μετάβασιν ὁμοίαν εἶναι εἰ γλῶσσαν γλώσσης ἥμειβον, Ἑλληνικὴν τῆς σφετέρας. Τίνα δ' ἔχει ἀντικανοίαν ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματος, ὅπου γε καὶ μὴ πάππας ὄντας τοὺς ἄλλους ἀνάγκη μετέχειν τοιᾶσδε τῆς κοινωνίας τοῖς ἐκκλησιάζουσιν συνισταΒ μένους, λειτουργοῦντος τοῦ ἱερέως καὶ τὴν τῆς Τριάδος χάριν πᾶσι διδόντος κοινῶς ; Ἀδελφὸν δὲ καλεῖν καὶ πρῶτον ἐκεῖνον μείων αἰτία, ὅπου καὶ πατέρα τὸν Ἀβραὰμ ἑκάλει ὁ ἐν τῇ φλογὶ πλούσιος, τόσων ἀπέχων τοὺς τρόπους ὅσον καὶ τὸ μέσον ἐκείνων χάσμα τῆς ἐκείνου διαστάσεως ἦν μαρτύριον. Εἰ δὲ διδοῖμεν καὶ ἔκλητον σχολῇ τινα τόσην τέμνοντα θάλασσαν τῶν δικαίων ἀμφισβητεῖν. Ταῦτα καὶ τοιαῦτα τοῦ βασιλέως λέγοντος, ὁ πατριάρχης παρὼν

et ut proprias censeri ab ipsis, qui nunc eodem essent loco, debere contendebat, in iis considerari jubens ut Patres illi omnino abstinuerint ab arguendis Italis impietatis aut hæreseos propter additionem in Symbolo attentatam ; quam tolli solum a Symbolo petebant, indulgentes ut in cæteris et

C haberetur et quemadmodum cætera legeretur. Commemorabat deinde distincte persequens maxima quæque mysteria, in quibus Græci communicare Latinis non dubitarent aut vel minimum cunctarentur, iidemque præ se ferrent transitionem ipsorum ad nostros ritus simile quidpiam esse ac si quis linguam cum lingua commutet et Græce prius locutus Latino deinceps uti sermone malit, aut e converso. Quid porro habet canonibus adversum prolatio nominis Papæ publice in ecclesia pronuntiati ? utique cum multos, qui papæ non sunt, mos obtinuerit et ex usu inducta necessitas imperticndi tali genere communionis, nominatim exprimendo illos dum præsentes in ecclesiæ conventu adsunt celebrante sacerdote ac Trinitatis gratiam

D omnibus dante communiter. Fratrem autem illum et primum vocare minus habet offensionis, cum patrem Abraham vocet in flamma dives, tantum ab illo distans moribus quantum chaos illud magnum inter ipsos interpositum demonstrabat. Si autem et provocationem demus, periculum scilicet est ne quis tam vasto et infesto mari litem illuc secuturus naviget? Hæc et ejus generis alia disserente imperatore, patriarcha præsens, ubi aliquandiu frustra exspectavit ut chartophylax, cui ut erudito et in id argumentum parato fidebat, pro Latinis dicta extemplo **376** refelleret, intelligens eum, ne quod promiserat facere auderet, imperatoris contrarium palam sensum studiumque demonstrantis verecundia con-

ἐκεῖσε καὶ τὰ πιστὰ φέρων τῷ χαρτοφύλακι ὡς αὐτίκα ἐλέγξοντι ἐκ τῆς ἀπ' ἐκείνου βίας καὶ ἀκουσίως ἀφορισμὸν ἐπιτίθησιν ἱσταμένῳ, ἔφ' ᾧ κατ' ἀνάγκην εἴποι τὰ εἰς κρίσιν ἰδίαν περὶ τῶν Ἰταλῶν. Ὁ δ' ἐνσχεθεὶς ἀυφοτέρωθεν, ἔνθεν μὲν τῷ τοῦ βασιλέως φόβῳ, ἐκεῖθεν δὲ τῇ τοῦ ἀφορισμοῦ εὐλαβείᾳ, μέσος ἐναπολείπετο, καὶ γε ὡμολόγει τὸ πάθος, ὡς δυοῖν κρήμναται ἀυφοτέρων φόβου καὶ εὐλαβείας, καὶ ὅτι τὰ τοῦ πνεύματος προτιμητέα ἢ τὰ τοῦ σώματος. Τότε διαιρῶν ἔλεγεν ὡς, « Οἱ μὲν ἐπί τινι καὶ εἰσὶ καὶ λέγονται, οἱ δὲ οὔτ' εἰσὶν οὔτε λέγονται, οἱ δὲ λέγονται μὲν, οὐκ εἰσὶ δὲ, οἱ δ' ἀνάπαλιν εἰσὶ μὲν, οὐ λέγονται δὲ· ἐν τούτοις τακτέον καὶ Ἰταλούς, μὴ λεγομένους μὲν, ἀλλ' ὄντας ἐνόχουσα ἱρέσει. » Τοῦτο τὸν μὲν πατριάρχην ἐθάρρυνε πλέον, βασιλεῖ δὲ δεινὸν ἔδοξε καὶ βαρύ. Λῦσε δὲ λαιψηρὴν ἀγορὴν αὐτίκα, μὴ οἷός θ' ὑπενεγκεῖν τοὺς λόγους· ἀναστεσάθηται γὰρ ἐντεῦθεν ἡ θήρα τῷ βασιλεῖ, καὶ οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ λέξει, ὡς ὑπ' ἀνάγκης ἀληθεύειν δοκοῦντος. Ἀλλ' οἱ ἀμφὶ τὸν ἀρχιδιάκονόν τε καὶ τὸν πρωταποστολάριον δίκην σφηκῶν ὁρμήσαντες ἐνοδίων ἐπεῖχον στερρῶς τῷ Βέκκῳ ὡς κακῶς κρίνοντι, λογίῳ καὶ ταῦτά γε ὄντι καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς δοκοῦντι φρονεῖν.

Α ιγ' Ὅπως ὁ Χοῦμνος Ἰωάννης κυτηγόρει τοῦ χαρτοφύλακος Βέκκου.

[P. 256] Ἡμέρα παρῆλθεν ἐκείνη, καὶ ὁ χαρτοφύλαξ τῷ βασιλεῖ ἀπηχάνετο, αἰτίας ἐργολαβοῦντι τοῦ βλάψαι. Καὶ δι' ὑπερβολὴν ὀργῆς τὸν χοῦμνον προστησάμενος Ἰωάννην ὡς παραπρεσβευτὴν ἐκείνου διώκοντος ἔκρινεν. Εἰσάγει τε τὴν κατηγορίαν ὁ Χοῦμνος ἐπὶ συνόδου, καὶ ὁ κατηγορούμενος τὴν ὑπόθεσιν παρεγράφετο καὶ τὴν κατηγορίαν ὡς ὑπερήμερον παρεκρούετο, κατηγορίαν λέγων ταύτην καὶ μόνου τοῦ βασιλέως, αὐτὸν δ' οὐχ οἷόν τε εἶναι μετὰ δεσπότου κρίνεσθαι. Ταῦτ' ἔλεγεν ἐπὶ συνόδου σταθεὶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου οὗ τὸ πρότερον ἐκαθέζετο, τοῦ Χεύμνου μέσον ἱσταμένου καὶ κατηγοροῦντος, τῶν δὲ συγκλητικῶν ἀρχόντων, τοῦ μεγάλου λογοθέτου τοῦ Ἀκροπολίτου, τοῦ λογοθέτου τῶν οἰκειακῶν τοῦ Ἰατροπούλου καὶ ἄλλων, συνεδριαζόντων τῇ συνόδῳ καὶ θελόντων κρίνειν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ βασιλέως πεμφθέντων. Τότε τοίνυν οἱ μὲν ἀρχιερεῖς παρῃτοῦντο τὴν κρίσιν, μὴ ἔχειν κρίνειν λέγοντες κληρικὸν πατριάρχου, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπιτρέψειεν. Ὁ δὲ πατριάρχης ουδ' ὅλως ἐδίδου, ἀλλ' ἅπαξ εὑρὼν συνεργὸν ὑπερμαχεῖς ἤθελεν. Ἀπραξία δ' ἐντεῦθεν κατηκολούθει καὶ συνόδῳ καὶ ἄρχουσιν, ὡς εἰπεῖν

B

stringi, tandem invitus licet in necessarium consilium trahitur imperandi ei sub anathematis, si recuset, incurrendi pœna, ut quid judicaret de Italis proferret. Hoc imperio perturbatus Veccus est, inter hinc quidem haud molliter urgentem præsentis Augusti metum, inde autem contra stimulantem consciscendi anathematis scrupulum medius in arcto deprehensus. Itaque hujus ipsius confessione angustiæ orationem ingressus, ei exordio subjecit sese, cum hinc a sæculari potestate, cujus vis in corpus est, inde a spiritali, quæ in animam valet, in diversa propellatur, potius animæ consulere velle quam corpori. Tum usus partitione sic dixit : « Quidam et sunt et dicuntur hæretici; nonnulli neque sunt neque dicuntur; alii dicuntur quidem, sed non sunt; postremo aliqui vice versa sunt, licet non dicantur, tales. In hanc ultimam classem redigendos puto Italos, quippe qui cum hæreseos non dicantur rei, revera tamen eo crimine tenentur. » Ea libera vox magnam adjecit patriarchæ confidentiam, perculitque eadem imperatorem, qui non leviter indignans sic obductum consiliis suis ostium, conventum subito abrupit, cum non haberet in promptu quid reponeret inopinato dicto, cui necessitas ipsa illa, qua fuerat expressum, veracitatis auctoritatem adjungeret. Verum archidiaconus et protapostolarius instar irritatorum in trivio crabonum coorti acriter in Veccum in os illi vehementer obsistebant ut male iniqueque judicanti, quamvis cætera sapiens esset et præstare multis doctrina videretur.

C

D

13. *Ut Joannes Chumnus accusaverit chartophylacem Veccum.*

In hunc modum transacta eo die res infixum imperatoris animo reliquit gravis in Veccum indignationis aculeum, quo ille stimulante causas **377** nocendi quærens eo iræ vehementia elatus est, ut apposito ei accusatore Joanne Chumno dicam male obitæ legationis impegerit. Detulit autem Chumnus ad synodum id crimen. Contra quod Veccus præscribens exceptione falsi etiam delationem ipsam ut seram et intempestivam rejiciendam contendebat, addens satis apparere non Chumni accusationem istam, sed imperatoris esse : sibi autem haud tantum suppetere virium opumve, ut litigare cum domino auderet. Hæc apud synodum locutus est, persistens in ipso loco ubi prius sederat, Chumno, qui accusabat, in medio stante. Intererant synodo ab imperatore missi senatorii magistratus, Acropolita magnus logothela et Iatropolus logothela domesticorum, aliique nonnulli considentes una cum Patribus. Hi porro imperatoris causa magnopere nitebantur, ut delatio acciperetur et judicium fieret. Verum id episcopi recusabant, nefas esse dicentes clericum patriarchæ judicari nisi ipso permittente. Patriarcha vero id sese permissurum palam negabat : nactus enim semel ad quod optabat adjutorem, eum omni sibi ope ac contentione tueri decreverat. Hic nodus negotio injectus cum Patres synodi, tum quos dixi magistratus, ignaros quid agerent tenebat. Ut tandem exsurgens synodoque excedens magnus logotheta diceret : « Chartophylax synodum sibi obnoxiam naso quo vult trahit; unde cum hic nobis non satis constet quid facere oporteat, id quæsituri,

τὸν μέγαν λογοθέτην τότε καταφερόμενον τῆς συνόδου, Ὡς ἀπὸ βινὸς ἔλκει ὁ χαρτοσύλαξ τὴν σύνοδον, καὶ τί ποιητέον οὐκ οἶδα. Οὕτως ἀποκρουσθέντες ὑπέστρεφόν τε πρὸς βασιλέα, καὶ ἃ συμβεβήκει ἀπήγγελλον. Περὶ μέντοι τοῦ καθ' αὑτὸν ὁ χαρτοφύλαξ ὑποστελλόμενος, ὡς μὴ δοκοίη προσκρούειν τῷ βασιλεῖ, ἀπελθὼν ἠντιβόλει μὴ ἀκαταιτιάτῳ μηνίειν. Αὐτὸς γὰρ ἕτοιμος εἶναι καὶ ὀφρίκιον ἀποθέσθαι καὶ πᾶσαν ἀφεῖναι τὴν πρὸς αὐτὸν πρόσοδον, κοινωνικὸς δὲ εἶναι τῇ Ἐκκλησίᾳ, κἂν ὅ τι πράξοι, μὴ παραιτεῖσθαι τὴν βασιλέως χάριν καὶ τοῦτο, ὡς μὴ σχίζειν τὴν Ἐκκλησίαν δοκοίη. Εἰ δ' οὖν, ἀλλά καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπεσθαι, εἰ θελητὸν [P. 257] τῷ κρατοῦντι, καὶ τοῦτ' εἶναι πρόθυμος. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς τὴν τῆς ὀργῆς ἀδοξίαν τῷ δῆθεν πρὸς αὐτὸν φιλανθρώπῳ συγκρύπτων, ἀπέπεμπε πρὸς τὰ οἴκοι μηδὲν εἰπών. Ὁ δὲ καὶ εἰς ἐξορίαν κροητοιμάζετο, καὶ τὰ αὐτοῦ τῷ σκευοφυλακίῳ τῆς ἐκκλησίας ἀνατιθεὶς ἱματίων πενιχρῶν ἑαυτῷ προὐνόει, καὶ γε τοὺς ἰδίους φέρων καὶ ἑαυτὸν τῷ μεγάλῳ ναῷ κατεπίστευεν. Ὡς γοῦν οὐκ ἀνυστὰ ἐδόκει τὰ πρὸς ἐκεῖνον τῷ βασιλεῖ τῷ ναῷ προσφυγόντα, πέμψας βασιλικὰς συλλαβὰς ἐνσεσημασμένας τῷ ἐρυθρῷ μεθ' ἁπάσης ἐκεῖνον μετεκαλεῖτο τιμῆς. Καὶ ὃς καθυπήκουε, καὶ ἐξελθὼν αὐτίκα εὐθὺ ἅπεισι τοῦ καλοῦντος, καὶ πρὶν ἐμφανισθῆναι κατέχεται, καὶ εἰς φυλακὴν τὴν τοῦ Ἀνεμᾶ πύργου τοῖς Κελτοῖς σωματοφύλαξι δίδοται. Ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν.

ιδ'. Τὰ περὶ τοῦ τόμου ὃν ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ βασιλεύς.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῖς περὶ αὐτὸν λογίοις χρησάμενος, ὧν πρῶτοι καὶ κράτιστοι ὁ ἀρχιδιάκονος καὶ ὁ πρωταποστολάριος ἦσαν, συντίθησι τόμον καὶ ἀπὸ διαφόρων ἱστοριῶν τε καὶ χρήσεων ἀκαταίτιατα τὰ κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς παριστᾷ, καὶ πέμψας πρὸς τὸν πατριάρχην τὸν Ἀκαπνίου Ἀρσένιον, ἄνδρα γεραρὸν μὲν καὶ τίμιον, τὰ δὲ γε κατ' ἐκεῖνα τὰ πράγματα ἐπ' ἀμφοτέραις χωλεύοντα ταῖς ἰγνύαις, δέξασθαι μηνύει τόνδε τὸν τόμον καὶ κοινὸν πρὸς ταῦτα τὸν ἀπόλογον σχεδιάσαι, πλὴν ἐξ ἱστοριῶν καὶ γραφικῶν χρήσεων. « Τὸ γὰρ ἀπὸ κοιλίας φωνεῖν ἀσθενὲς μὲν ἄλλως καὶ μάταιον· πλὴν δ' ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς δέξομαι. » Ἐκεῖνος μὲν οὕτω ταῦτα, θαῤῥῶν ὡς οὐκ ἀποδύσεταί τις πρὸς τὰ γραφέντα· τὸν γὰρ χαρτοφύλακα ἐν ἀφυλάκτοις εἶχεν, ἐν ᾧ σαλεύειν εἶχε τὰ πάντα, νικήσειν ἐκ λόγων ᾤετο. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης σὺν τῇ συνόδῳ περὶ τοῦ τόμου διασκεψάμενοι, πέμ-

alibi recedimus.» Ita repulsi redierunt ad imperatorem, et quæ contigerant narrarunt. At chartophylax apud se considerans quo statu res essent suæ, contrahi animo cœpit; et ne temere lacessisse imperatorem atque in ejus offensionem **378** ultro incurrere videretur, eum adiens rogat ne sibi innocenti irascatur. Nam se paratum esse vel ad officium abdicandum, renuntiandumque emolumentis et proventibus quæ inde perciperet. Se quidem esse de cleri corpore : tamen quocunque statu sit, non recusare imperatoris gratiam, quin magni facere ac sibi ambire ipsius Ecclesiæ causa, ne scindere ipsam videri posset. Quodsi gratia se indignum imperator sua judicans amandare in exsilium vellet, etiam ad tantum mali subeundum se promptum exhibere. Hæc imperator audiens iram penitus animo conceptam sibi dedecori futuram, si proderetur, ratus, fucata benevolentiæ in Veccum specie occultans, remisit hominem domum nullo verbo addito. At ille in exsilium se comparabat. Et sua familiari supellectile, excepto quem inde sibi ad præsentem providit usum pauperlino vestitu, in apothecis ecclesiæ deposita, ipse obsoleta veste cum suis asylo magni templi se commisit. Quo imperator comperto, haud se jam videns perficere posse quæ cogitabat propter religionem loci sacri quo Veccus confugerat, missis regiis litteris rubrica insignibus, omni eum honoris significatione ad se vocavit. Nec ille recusavit, sed statim exiens ad vocantem recta pergebat. Verum priusquam admitteretur, comprehensus est et in carcerem turris Anemæ conclusus, Celtis satellitibus custodiendus traditur. Et hic quidem in his erat.

14. *De scripto quod misit ad Ecclesiam imperator.*

At imperator eruditione usus doctorum hominum, quos circa se auctores adjutoresque hujus negotii habebat, quorum primi valentissimique erant prius memorati archidiaconus et protapostolarius, scriptum composuit ex variis contextum historiis et testimoniis, quibus demonstrare conabatur **379** nullam inesse Latinis hæreseos labem. Hoc deferri a se curavit ad patriarcham manu Arsenii filii Acapnii, viri gravis et honorati, sed circa istas controversias in utramque, quod aiunt, tibiam claudicantis. Hic patriarchæ volumen reddens addidit mandare imperatorem ut illud legat, et si quid deinde haberet quod his opponeret ad suæ sententiæ defensionem, contrario id apologetico scripto complecteretur. Cæterum videret ut in eo nihil allegaret nisi ex probatis et fidei non dubiæ historiis sententiisque idoneorum auctorum : nam auctoritate propria et quasi Pythonissæ instar ex ventre loqui infirmum ad fidem et vanum fore; et diserte jam nunc profiteri Augustum se, si quid tale offeratur, haud accepturum. Hæc ita mandabat imperator magnopere fretus invicta, ut putabat, soliditate scripti; nec putans fore unquam ut aliquid plausibiliter excipi contra illud posset, maxim, cum securus jam esset a chartophylace, in quo utique partis contrariæ spes universa penderet, et a quo videlicet uno jure timeri aliquid in hoc genere potuisse videbatur. Itaque sibi certo persuaserat se rationibus et auctoritatibus illo scripto allegatis plane causam evicturum. Patriarcha vero consilio habito cum synodo de eo quod circa id scriptum agi oporteret, congregandos putavit eos quos suarum esse partium credebat. Erant hi

ψαντες συνῆγον τοὺς μετ' αὐτὸν εἶναι δοκοῦντας. Ἦσαν οὖν καὶ ὅσον τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔκκριτον. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Τερνικικόπουλον Ἰωαννίκιον, σχιζόμενοι μὲν τοῦ πατριάρχου περιφανῶς, ὅμως δὲ τῆς χρείας καλούσης [P. 258] τὰ τῆς μικροψυχίας ἐκείνης χώραν οὐκ εἶχον. Σὺν τούτοις δὲ ἦν καὶ ἡ τοῦ βασιλέως αὐταδέλφη Εὐλογία, καὶ πᾶν ὅσον ἦν μετ' αὐτοῖς ἐν μοναχοῖς καὶ λογίοις ἐξεταζόμενον. Οἷς σκοπὸν εἷς ἦν πρὸς τὸν τόμον ἀπολογεῖσθαι τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ ἀνεγινώσκετο μὲν ὁ τόμος, ἄλλος δ' ἄλλο τι πρὸς τὸ παρεστὼς τοῖς προκειμένοις ἀντέλεγεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ χρεία ἦν συμφρασθῆναι τοὺς λόγους καὶ εἰς ἕνα συντεθήσεσθαι τόμον, καὶ ἐζητεῖτο ὁ συνθήσόμενος, ἀνεδέχετο μὲν τὸ ἔργον ὁ Ἰασίτης Ἰώβ, εἶχε δὲ καὶ ἄλλους καὶ μᾶλλον τὸν συγγραφέα τῶν τοιούτων ἐμὲ τῶν ἐννοιῶν συλλήπτορας. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ τόμος ἐξείργαστο, ὃν δὴ καὶ κοινῶς ἀναγνωσθέντα πάλιν τοῖς ὅλοις, καὶ ὅσον ἦν πρὸς τὸ εὐσχημότερον μεταπλασθέντα, ὡς μὴ λυπεῖν σκληρῶς ἔν τισιν ἔχων τὸν ἄνακτα, μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ Ἀρσενίου πέμπουσιν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς δεξάμενος τὸν ἀπόλογον καὶ ἀκριβῶς διελθὼν ἐπεὶ ἔγνω πολλῷ λελειμμένος τοῖς λόγοις, καὶ εἴπερ ἐμφανισθείη, αἴτιος αἰσχύνης ἑαυτῷ γενησόμενος, τῷ δοκεῖν ὑπὸ περιφρονήσεως καὶ οὐ κατὰ δειλίαν, ὡς ἦν ἀληθὲς, ἐπεριορᾶν, ὑπερηφάνει, καὶ ἀνεβάλλετο τὴν ἀνάγνωσιν.

ιε'. Ὅπως ὁ Βέκκος εἰς φυλακὴν εἰργμένος, ὅμως βιαζόμενος κατετίθετο.

Οὕτως οὖν ἐκκρουσθέντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα τῆς ἐγχειρήσεως ἄλλως ἔγνωσαν ὑπελθεῖν τὸν Βέκκον ἐν φυλακαῖς. Τεμάχια γὰρ ἐκ βίβλων συλλέγοντες ἱερῶν, ἐπεὶ καὶ λογίῳ ἀντικαθίσταντο καὶ λόγοις ἦν ἀνάγκη πείθειν, λόγους γοῦν ἁγίων, ὅσοι καὶ ὑπὲρ Ἰταλῶν ἐδόκουν εἶναι, προὔτεινον ἐκείνῳ κατὰ φυλακὴν καθημένῳ. Ὁ δὲ λαμβάνων καὶ διερχόμενος [P. 259] ἡμέρα πως εἰς εἰρήνην συγκατεκλίνετο. Καί γ' ἁπλοῦς ὢν καὶ φιλαλήθης εἰς ἅπαν τῷ μὲν ἁπλῷ ταῖς γραφαῖς καθυπήγετο, ταυτό γε πάσχων τοῖς ἀπορροῦσιν, εἴ μετρίως ἀποροῖεν, ἀπροσδοκήτως τὸ πᾶν οἰομένοις

lectissimi quique ac flos delibatus Ecclesiæ. Nec abfuit ab eo numero Ternicicopolus Joannicius cum suis, utcunque illi palam se a patriarcha separaverant. Tamen nunc communi utilitate vocante minutas illas offensiones animorum, causas ejus simultatis, seponendas tantisper putaverunt. Cum his adfuit et soror imperatoris Eulogia, simulque quidquid in monachis et aliorum ordinum doctis laudatisque hominibus eximium et spectatæ claritatis fuit. **380** Horum unus erat animus, et conspirans in id ardor incumbebat, ut scriptum concinnaretur volumini ab imperatore misso contrarium. Ad eam rem visum opportunum recitare cunctis audientibus imperatoriam scripturam; et ut quodcunque ex illa caput auditum esset, continuo quemque proferre quæ forte occurrerent utiliter in contrarium alleganda. Negotium deinde colligendi cuncta et in unum diversa digerendi suscepit ad id delectus Iasites Job; qui et alios habuit adjutores ejusque participes laboris, in primis hujus historiæ auctorem. Omnes hi collata diligentia in ordinandis collocandisque variorum sensibus, brevi tempore volumen confecerunt, idque conscriptum in communi cœtu cunctis audientibus legerunt, unoquoque admonente si quid mutandum aut temperandum censeret, in id maxime universis intentis, ne quidquam in eo relinqueretur aculeatum aut durum, quo imperator offenderetur. Denique opus elimatum quantum satis est visum, per eumdem Arsenium ad imperatorem mittunt. Is eo accepto et attente lecto multum se opinione illa falsum agnovit, qua negotium scriptione sua illa mittenda statim conficiendum existimaverat. Tamen hunc ipsum præsentem sensum animi dissimulavit, erubescendi, si is enotesceret, necessitatem sic prævertendam putans. Publicam vero scripti oblati lectionem differebat contemptu

15. *Ut Veccus carcere detentus, et ibi nihilominus sollicitatus, attractus in partes fuerit.*

Tali consiliorum successu repulsus ab optatis imperator et qui cum eo sentiebant, alia sibi grassandum via statuerunt, Vecco ipso intra carcerem tentando. Animadvertentes enim hominem, qualis erat Veccus, sapientem ac doctum non alia certius expugnandum videri machina quam argumentis et testimoniis ex ecclesiastica eruditione petitis, **381** ei custodia detento considerandas obtulerunt excerptas ab ipsis sacrorum librorum sententias quæ Latinorum causæ faverent. Eas ille in manus sumptas attente perlegens sensim ad pacem inclinabatur, duabus ad id ei suffragantibus dotibus, candore quodam animi fuci expertis et innato amore veritatis. Quarum a priori assebatur ut, cum simpliciter ac citra præjudicium suspicionemve fraudis ad cognoscenda quæ proponebantur accederet, facile inducerctur similitudine veri, passus idem quod mediocriter dubitantes solent, qui levi momento in partem inclinantur alteram, et ubi vel paululum imminutas conspicantur ambigendi rationes, quibus antea in suspenso tenebantur, continuo causas se nactos idoneas rati dubitationis deponendæ, tenere se rem ipsam et liquere jam sibi negotium prius obscurum existimant. At altero illo sincero studio profitendæ veritatis prohibitus affirmare quod non erat, cum nondum omnem sibi abstersam caliginem sentiret, haud sane simulare sustinuit sibi plane esse perspectum id quod apparere ipsi duntaxat et prima blandiri specie cœperat : verum nullo tardatus malo pudore ingenue fatebatur se non adhuc clarissime videre quid penitus in re

ἔχειν. Τῷ οὖ φιλαλήθει οὐκ ἠδόξει ὁμολογεῖν μὴ εἰδέναι μήτε μὴν ἐντυχεῖν. Καὶ ἡ αἰτία τὸ ἐφ' Ἑλληνικαῖς σχολάζοντι μὴ θείαις γραφαῖς ἐγγενέσθαι οἱ ἐμμελετῆσαι. Θέλειν μέντοι καὶ ἰδεῖν τὰς βίβλους καὶ ἀναγνῶναι ἐπιμελέστερον, ἐφ' ᾧ τῇ νῷ τῶν γραφῶν προσέξειν, καὶ οὕτως ἢ πεισθέντα ἀνάγειν ἔχειν ἐπ' ἐκείναις τὸ θάρρος καὶ παγίως ἵστασθαι ἐς ὅ τι καὶ κλίνοι, ἢ μὴ πεισθέντα τὰς αἰτίας ἐμφανεῖς παριστᾶν δι' ἃς μὴ πείθοιτο. Ταῦτ' ἔλεγε, καὶ ὁ βασιλεὺς κατένευεν, ἐξαγαγών τε τῆς φυλακῆς τὰς βίβλους εἰς ἀνάγνωσιν παρεῖχεν ἐπὶ σχολῆς. Τῷ μέντοι γε πατριάρχῃ μέλον ἦν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν πρὸς βασιλέα ἀποκρίσεων, μειζόνως ἤδη ἐπιτιθέμενον καί γ' ὑρεμεῖν μὴ ἐῶντα.

ις'. Ὅπως ὁ πατριάρχης γνωματευων ἐγγράφως ὤμνυε μὴ καταδέχεσθαι τὴν εἰρήνην.

Ταῦθ' ὁρῶν ὁ μοναχὸς Ἰὼβ Ἰασίτης, καὶ περὶ τὴν γνώμην ὀρθωθήσας τοῦ πατριάρχου, μὴ καθυφείη τῆς ἐνστάσεως ἀπειπών, μηχανᾶταί τι τοιοῦτον ἐπὶ τῷ τὴν γνώμην τοῦ πατριάρχου στηρίξαι. Ὑποτίθεται γὰρ γνώμην γράφειν καὶ πέμπειν τοῖς ὁπουδήποτε τυλαβέστιν ἀνδράσιν εἰς πληροφορίαν δεῖσθεν, προτιθέντα καὶ ὅρκον ἐφ' ᾧ μὴ κλονοῖντο, ἀλλ' ἀραρότως ἔχειν, ὡς οὐ καθυφείη πιστεύοντας, καὶ οὕτως ἔλξειν ἐκείνους πρὸς τὸ εὐμενέστερον, ὥστε καὶ σχιζομένους τὸ πρῶτον δέχεσθαι. [P. 260] Τούτοις τοῖς λόγοις ὁ ἱεραρχης πεισθεὶς ἐγχωρεῖ οἱ ἐκτιθέναι τὴν γνώμην, καὶ ἐξετίθετο τὴν ταχίστην. Πρὶν δὲ πεμφθῆναι, ἔδοξε τῶν ἀρχιερέων ἀποπειρᾶσθαι, ὡς μάθοι εἰ εἰς τέλος ἀντίσχοιεν. Συναχθέντων τοίνυν ὑπανεγινώσκετο μὲν ἡ γνώμη τοῦ πατριάρχου, ἠρωτῶντο δὲ εἴ γε καὶ αὐτοὶ ἐμμένειν ἔχοιεν κατὰ ταύτην. Καὶ ὡμολόγουν αὐτίκα, καὶ τὴν γνώμην ἕκαστος ἰδίᾳ ὑπογραφῇ, πλὴν τῶν προνοεστέρων, ἐβεβαίου τε καὶ κατησφαλίζετο. Ὡς γοῦν ἐπέμφθη μὲν ἡ γνώμη, ἐν ἀφύκτοις δ' ἦν ὁ πατριάρχης τοῦ μηδ' εἴ τι καὶ γένοιτο μεταβάλλειν (τοῖς γὰρ ὅρκοις συνείληπτο), δῆλος ἦν καὶ πρὸς βασιλέα λέγων ὡς οὐ ποιήσων οὐδὲ καταπραξάμενος τὴν ἐγχείρησιν. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἀπογνοὺς οἷον ἐντεῦθεν τῆς ἐκείνου κατανεύσεως (δεινοὶ γὰρ οἱ ὅρκοι κωλύειν) ἐν δεινῷ μὲν τὸ συμβὰν ἡγεῖται (ἐπ' ἴσης γὰρ ἦν αὐτῷ βουλητὸν τὸ προβῆναι τὴν πρᾶξιν εἰς τέλος τῷ μετὰ τοῦ πατριάρχου προβῆναι), ὅμως δ' ἀποκρουσθεὶς ἐκείνου τοὺς ἀρχιερεῖς προσήρχετο ἐμβριθέστερον. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Βέκκος ἐνσχολάσας ταῖς βίβλοις, καὶ συνορῶν πολλὴν ἐντεῦθεν ἐπὶ τῇ πράξει βοήθειαν, ὡς μηδὲν

essel, negabatque satis convictam sibi mentem ad ultimum expediendum de controversia tanta judicium. Et causam ejus cunctationis ex eo repetebat, quod hactenus sæcularibus plurimum intentus litteris minus otii studiique tribuisset sacræ scriptorum divina tractantium eruditioni meditandæ. Quare cupere sese attentius ista cognoscere, librosque ipsos perlegere diligentius, quo ipsa jam penitus introspecta sententia oraculorum aut certo eo stitueret nihil exceptionis idoneæ superesse, quo minus plane confideret irrevocabili amplectendum assensu ad ipsum in quod inclinari jam cœperat, aut si non persuaderetur, causas explicaret ob quas hæreret. Eam viri orationem probavit imperator, et ei continuo e custodia educto libros per otium expendendos præbuit. Patriarcha interim in acri erat meditatione defixus, disquirens apud sese quid probabilis responsi opponeret argumentis imperatoris, quem pro suscepta palam causa nunc jam vehementer instantem utique nec in posterum **382** quieturum satis apparebat.

16. *Ut patriarcha sua palam scripto edita sententia juraverit se in pacem non consensurum.*

In ea conflictantem meditatione patriarcham conspicatus monachus Jobus Iasita, et non sine causa veritus ut par ad extremam foret eluctandæ contrariarum rationum et molitionum instantiæ, tale quidpiam machinatus est ad firmandum in resistendi constantia patriarchæ animum. Suggerit illi consilium scribendæ mittendæque pastoralis ad universos curæ suæ subditos fideles epistolæ, qua et illos admoneret quid tenendum in his esset, et quo efficacius iis persuaderet in commendatis constantiam, juramento palam interposito sponderet nunquam se defluxurum a rigore semel fixæ sententiæ, aut eo descensurum, quantumvis a quovis traheretur, ut a quibus jure se suosque abscissos hactenus putasset, eos in communionem acciperet. His Jobi suggestionibus acquiescens patriarcha ei commisit ipsi negotium formandæ in eam sententiam circularis epistolæ. Qua statim composita, priusquam emitteretur visum patriarchæ est experimentum capiendum judicii de his rebus episcoporum, ut inde perspiceret ecquid sic animati apparerent, ut recte confidi posset eos usque ad finem inflexibiliter in recusandi constantia mansuros. Congregatis ergo ipsis lecta est prescripta, ut dixi, a Jobo monacho patriarchæ sententia. Moxque interrogati singuli sunt an idem et ipsi sentirent, et num certo decrevissent in eo perseverare. Omnes statim assenserunt, et cunctorum præter providentiores paucos propriis firmata subscriptionibus epistola missa quoquoversum est. Ea vulgata, constrictoque patriarcha insolubili nexu, ne in ullam circa hæc mutationem sese posset relaxare, quippe cui jam non esset integrum a sententia tam publica professione declarata resilire, jurisjurandi utique, religione devincto, is sane præ se ferebat se negaturum imperatori **383** quod petebat, et nunquam consensurum in concordiam Ecclesiarum quæ tractabatur. Quare desperato imperator assensu patriarchæ propter juramenti obstaculum incluctabile, æstuabat animo, difficilem inde fore negotii exitum providens. Nam utrumque ex æquo imperator optabat, et iniri concordiam et in eam consentire patriarcham. Tamen inde repulsus ad urgendos episcopos vehementius incubuit. Inter

πλέον τολμησάντων τῶν Ἰταλῶν ἴσως ἢ τὸ ἐπὶ τῷ Συμβόλῳ προσθεῖναι, καὶ τὴν τοῦ θαυμαστοῦ Κυρίλλου λέξιν παρῆγεν, ἡμᾶς τε κἀκείνους κατὰ τὸ ἐγχωροῦν συμβιβάζουσαν, τὴν « Τὸ ἐξ ἀμφοῖν οὐσιωδῶς ὑπάρχον, τουτέστιν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, » ὡς ἐκείνων μὲν ἐχόντων τὴν ἐκ, ἡμῶν δὲ τὴν διὰ, καὶ ἀμφοῖν τούτων ἐκείνον συμβιβαστὴν γίνεσθαι. Ταῦτα καὶ πολλὰ τῶν τοιούτων ἰδὼν, καὶ πρὸς τούτοις τὸν μέγαν Μάξιμον εὑρὼν μαρτυροῦντα, ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν πρὸς Ῥουφῖνον μετὰ πολλὰ οὕτω λέγοντα· « Ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν σφᾶς τὸν Μονογενῆ τοῦ Πνεύματος ἀπέδειξεν λέγειν, ἀλλ' ἵνα τὸ δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς καὶ ἀπαραλλακτον τῆς οὐσίας παραστήσωσιν. » ἀδύνατον δ' εἶναι καὶ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου κατήκουεν, ἐν τῇ τῆς Τριάδος τάξει τὸ Πνεῦμα γινώσκεσθαι μὴ προοδικῶς δ' ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλὰ ποιητικῶς, ὡς λέγουσι. Τούτοις τε καὶ τοῖς τοιούτοις συγκροτηθεὶς οἷον ὁ Βέκκος ἐφ' ᾧ τὴν ἰδίαν θεραπεῦσαι συνείδησιν, ὑπεκλίνετο πρὸς εἰρήνην. Καὶ ὁ βασιλεὺς πολλὴν ἐντεῦθεν ἐλάμβανε τὴν ῥοπήν, πολέμου δὲ τοὺς ἐφεστῶτας καὶ αἵματα ἐκχυθησόμενα προβαλλόμενος, ὅμως δὲ ἐν ἀσφαλεῖ μένειν πράξαντα παρὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν λογίων λαμβάνων. Ὅθεν καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι [P. 201] πολὺς ἦν ἐμπίπτων καὶ καταναγκάζων τὴν πρᾶξιν, ἐγχρενιζόντων καὶ μᾶλλον τῶν πρέσβεων.

ιζ'. Περὶ τῶν ἀποκρισιαρίων τοῦ βασιλέως, καὶ τῆς τοῦ πατριάρχου ἀποχωρήσεως.

Ὡς γοῦν καὶ ἔτι ἀνήρτηντο τὰ τοῦ πράγματος, καὶ ἦν ἀνάγκη πρέσβεις πέμπεσθαι ἐφ' ᾧ παρ' ἐκείνων τὸ ἀσφαλὲς γενέσθαι, ὡς ἐντεῦθεν μὴ ὑποπτεύειν τόν κίνδυνον ὑποταγέντας τῇ τῶν Ἐκκλησιῶν πρωτίστῃ καὶ ἥδη γνησίους ἐκείνης νομιζομένους, ἐξελέγοντο μὲν οἱ πρέσβεις, οἱ δ' ἦσαν ὁ προπατριαρχεύσας Γερμανὸς καὶ ὁ Νικαίας Θεοφάνης, καὶ τῶν συγκλητικῶν ὁ μέγας λογοθέτης Ἀκροπολίτης, ὁ πρυκαθήμενος τοῦ βεστιαρίου Πανάρετος, καὶ ὁ μέγας διερμηνευτὴς Περῤῥοπιώτης. Οἳ δὴ καὶ ἀνὰ μίαν τριήρη, ἐντεῦθεν λὲν οἱ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκεῖθεν δὲ πλὴν τοῦ μεγάλου λογοθέτου οἱ ἐκ τοῦ βασιλέως, λαβόντες ἀνήγοντο, ἐπιφερόμενοι καὶ πολλὰ τῶν ἱερῶν δώρων, στολὰς λέγω καὶ κατάχρυσα εἰκονίσματα καὶ σύνθετα πολύτιμα θυμιάματα, πρὸς δὲ καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἐνδυτὴν ἐκ χρυσοπάστου

hæc Veccus lectis libris, cum in iis observasset multa quæ conventionem Ecclesiarum multo quam putarat expeditiorem ostenderent, quippe cum inde constaret summam demum peccati Latinorum in additamento verbi unius ad Symbolum consistere, et quod dogma ipsum attinebat, exstaret sancti Cyrilli testimonium, quod nos et illos in hoc quidem capite conciliabat, illud nimirum quo sanctus ille doctor ait Spiritum sanctum substantialiter ex duobus exsistere, hoc est ex Patre per Filium: ut jam tota controversia in præpositiunculam rediigeretur, nempe ambobus æque agnoscentibus Filii cum Patre in spiratione consortium, cum hoc solo discrimine quod Latini ex Filio, Græci per Filium procedere Spiritum dicerent; quæ parva erat et nullius momenti differentia, nihil prohibens quominus in summa dogmatis consentire Ecclesiæ viderentur. Iis, inquam, et multis ejusmodi consideratis Veccus insuper invenit aliud ad eam rem palmare testimonium sancti Maximi in epistola ad Rufinum, ubi post multa sic scribit: « Ex quibus non principium se Unigenitum Spiritus ostenderunt dicere, sed ut per ipsum procedere significarent, et e ratione cohæsionem inseparabilis substantiæ constituerent. » Suadebat idem auctoritas magni Athanasii diserte affirmantis fieri non posse ut in Trinitatis ordine Spiritus agnosceretur, **384** quin ex Deo per Filium non progressive, sed efficienter, ut loquuntur, exsisteret. Iis tandem et horum similibus attente perpensis Veccus omni jam exemplo conscientiæ scrupulo, totus ad pacem propendebat. Quæ res magno incitamento imperatori fuit ad inceptum urgendum. Ergo eo jam fidentius illas sibi solitas formidines allegabat, bellorum videlicet, ni concordia iniretur, impendentium cruorisque fundendi, addens nullam esse causam tam necessariæ præcautionis omittendæ, cum quod ad prævertenda tanta mala petebatur, securum innoxiumque quiddam esset judicio præstantium theologorum, et ab omni erroris aut culpæ periculo remotum. Quare multus erat in instando episcopis, iisque omni conatu perurgendis ad negotium conficiendum, exspectantibus ad ipsum qui aderant a Romano pontifice legatis, et reditum differentium spe tandem obtinendi quod petebant.

17. *De legatis imperatoris et secessu patriarchæ.*

Hic erat tunc status negotii pendentis. Quo articulo rerum jam maturum atque adeo necessarium visum est legatos ad Papam mutuos mittere, quo videlicet tanto securius formidata Latinorum expeditio suspenderetur, prætextu jam dempto Carolo Græcos oppugnandi ut schismaticos, quorum esset in Italia legatio Romanam Ecclesiam principem ecclesiarum agnoscentium, et obsequium profitentium, ac ut suam rite venerantium dominam et matrem. Electi ergo in legatos hi sunt, Germanus qui patriarcha fuerat, et episcopus Nicææ Theophanes, præterea ex senatoriis magnus logotheta Acropolita, præses vestiarii Panaretus, et magnus interpres Berrhœota. His triremes ab imperatore datæ sunt duæ: unam qui ex Ecclesia erant simul conscenderunt, altera regii vehebantur excepto magno logotheta. Extulerunt autem secum multa et pretiosa **385** supellectilis sacræ dona, stolas, inquam, et aureas effigies, tum composita ex variis speciebus aromatum ingentis pretii thymiamata. Ad hæc et majoris ecclesiæ endylen sive tapetem altaris, rosei coloris, auro illusum, unionibus insertis. Hunc imperator, quando est anathemate solutus, divino templo sacraverat, donum revera tali persona et tali

ὀξείας διὰ μαργάρων, ἣν ὁ βασιλεὺς προσενεγκὼν τῷ θείῳ τεμένει δῶρον ὄντως ἐπάξιον, συγχωρούμενος, ἐπεὶ οὐκ ἔφθασεν ἑτέραν εὑτρεπισθῆναι τῷ μεγάλῳ τῶν Κορυφαίων ναῷ, ἀνταλλαγὴν τοῦ γινομένου πρὸς τὸ ὂν οἷον ποιούμενος, λαβὼν ἀπέστελλε καὶ αὐτήν. Οἱ μὲν οὖν οὕτως ἀναχθέντες ἀπέπλεον· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπεὶ οὐκ εἶχε ῥᾴδιον ἀποσχέσθαι τοῦ πατριάρχου (ἀντείχετο γὰρ ὡς λεπὰς πέτρας ἐκείνου διά τε τὴν ἀπ' ἐκείνου συγχώρησιν καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον πληροφορίαν. ὡς ὑπ' αὐτῷ σωθησόμενος), συνθήκας ποιεῖται μετὰ τοῦ πανριάρχου [P. 262] (οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς καὶ μόγις καθυπεκλίθησαν) οὕτως ἐχούσας, αὐτὸν μὲν ἐξελθόντα τοῦ πατριαρχείου ἐν τῇ τῆς Περιβλέπτου καθῆσθαι μονῇ, σωζομένων τῶν προνομίων αὐτῷ καί γε μνημονευομένου κατὰ τὰ τὸ σύνηθες, ἀπελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων εἰ μὲν ἡ πρᾶξις ὑπωσδήποτε διακωλυθείη, αὐτὸν καὶ πάλιν εἶναι τὸν πατριάρχην εἰς τὸ πατριαρχεῖον ἀνελθόντα, καί γε μετὰ τῶν ἀρχιερέων εἰρηνεύειν, μηδὲν τῶν συμβάντων ὑπολογιζόμενον· εἰ δὲ προβαίη καὶ εὐοδοῖτο εἰς τέλος τὸ προτεθέν, αὐτὸν μὲν ἐντεῦθεν ἀργῆσαι πάμπαν, ἄλλον δὲ ἀντ' αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τῇ Ἐκκλησιᾳ ὡς μὴ χωροῦν ἐκεῖνον εἶναι, τοῖς ὅρκοις προκατειλημμένον. Ταῦτα πρὸς ἀλλήλους συνθεμένων ὁ μὲν πατριάρχης κατελθὼν εἰς τὴν τῆς Περιβλέπτου μονὴν προσκαθίζει, ἐνδεκάτῃ μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, δευ-

A τέρας ἐπινεμήσεως τοῦ, ,ςψπβ' ἔτους, κατέχων καὶ τὰ αὐτοῦ προνόμια ἀναφαίρετα. Τὰ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἔτι ἐν γαλήνῃ ἦσαν πλὴν τῶν τῆς Ἐκκλησίας τεταγμένων εἰς ἄρχοντας.

ιη'. Περὶ τῆς τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς κληρικοὺς ἀνάγκης.

Ἐκείνοις γὰρ καὶ λίαν ὑπόπτως ὁ κρατῶν εἶχεν ὡς οὐ συνθησομένοις ῥᾳδίως, καὶ μᾶλλον πολλάκις αὐτοῖς τοῦ Βέκκου διαλεγομένου καὶ προβαλλομένου τὰ τῶν ἁγίων ῥητὰ μὴ πειθομένοις πάμπαν, ἀλλὰ δήλοις οὖσι μὴ καταδεξομένοις, εἰ προβαίη, τὴν πρᾶξιν. Ὅθεν καὶ αἰτίας σοφίσιν ὁ κρατῶν ἐπλάττετο ὡς πρὸς αὐτὸν τὴν πρὸς δουλείαν ἀφηνιάζουσι καὶ ὡς

B ὀνειδίζουσι μὲν ἀρχιερεῦσιν ὑποκλιθεῖσι, καταρωμένοις δὲ βασιλεῖ τοιαῦτ' ἀναγκάζοντι γίνεσθαι. Ἀμέλει τοι καὶ πρῶτον σφᾶς θωπείαις ὑπελθεῖν ἔγνω, καὶ προσεκαλεῖτο, καὶ τιμητικῶς προσεφέρετο κύκλῳ καθίσας καὶ τὰ συνήθη προβαλλόμενος. Μηδὲ γὰρ χάριν ἄλλου πραγματεύεσθαι τὴν εἰρήνην ἢ τοῦ δεινοὺς πολέμους ἀνακοπῆναι καὶ Ῥωμαίων αἵματα περιποιηθῆναι ἐκχυθήσεσθαι κινδυνεύοντα. Μένειν δὲ καὶ πάλιν τὴν Ἐκκλησίαν ἀκαινοτόμητον, μηδὲ τοῦ τυχόντος [P. 263] παροφθησομένου. Τρισὶ δὲ κεφαλαίοις καὶ μόνοις τὸ πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν πραττόμενον περιστήσε-

cæremonia dignum. Receperat autem illum apud se, animo curandi ut similis formæ alius fieret, a se magno principum apostolorum templo dicandus. Occasione porro invitatus hac proficiscentium Romam legatorum cum ipsis tradidit, compensaturum se abunde recipiens quidquid ecclesiæ, subtracto isto ei dudum parto donario, deperire videretur. Et illi quidem in hunc modum solverunt Italiam versus. At imperator avelli se a patriarcha haud facile ferebat : ei enim hærebat ut lepas petræ, vel sensu beneficii, quod ab eo se meminisset anathemate solutum, vel antiquo usu et ex eo nata fiducia salutis per eum assequendæ. Quare illum quoquomodo segregare a causa schismatis studens (alios enim episcopos in suam tandem sententiam pertraxerat) convenit in hæc cum illo, ut patriarchali palatio egressus diversaretur in Periblepti monasterio, salvis ei proventibus et honore consueto commemorationis in sacro. Quod si quæ res obstaret ne profecti Romam legati negotium conficerent, rediret illo in patriarchales ædes et suæ ut prius dignitatis usurparet munia, tumque in communionem reciperet episcopos, nihil illis succensens quod in pacem cum Latinis consensissent. Sin cæpta ex voto peragerentur, fixo ipso manente in rejectione pacis, quippe cui acquiescere fas sibi non putaret ob juramentum, tam sane absisteret honore, locumque alteri Ecclesiæ vice **386** ipsius præficiendo concederet. His inter ipsos conventis patriarcha in Periblepti monasterium migravit die 14 Januarii secundæ indictionis anni 6782, fruens ibi reditibus suis annuis sine diminutione. Sic Eccle-

siæ quidem corpus in quadam tranquillitate erat, non item qui ei præerant.

18. *Ut imperator quam potuit vehementissime clericos urserit.*

Hos enim valde suspectos habebat imperator, haud facile assensuros autumans, utique cum disserenti plerumque apud eos Vecco, et testimonia sanctorum Patrum, quibus fuerat ipse convictus, proponenti, non acquieverant, sed in sententia perstabant, præ se ferentes non accepturos omnino concordiam, si conventum de illa foret. Hinc irritatus princeps comminiscebatur quæ ipsis impingeret crimina; quasi subjectionem ipsi debitam detrectarent, exprobrarentque episcopis pacem probantibus, imperatorique maledicerent, quod eos in suam sententiam traxisset. Prius tamen quam hæc persequeretur infestius, blandis eos experiundos suasionibus putavit, si posset delinitos adducere. Convocatis igitur iis et exceptis perhonorifice medius considens solita illa sibi et sæpius ante allegata memoravit, non alia se moveri causa ad tractandam pacem profitens quam necessaria precautione imminentium inevitabiliter, nisi de illa conveniret, bellorum atrocium, et pia parcimonia Romani sanguinis, quem aliter immanissime fundendum periculum præsens esset. Ne porro dubitarent quin post istam quoque pacem mansura in statu pristino, citra ullam momenti majoris immutationem, foret Ecclesia. Cordi hoc sibi fore; nec quidquam in ea cura neglecturum sese certo confiderent. Tribus demum solis capitulis totum hoc concor-

σθαι, πρωτείῳ ἐκκλήτῳ καὶ μνημοσύνῃ, ὧν ἕκαστον εἴ τις ἀκριβῶς σκοποίη, κενὸν εἶναι ἀνάγκη. « Πότε γὰρ καὶ παρουσιάσας ὁ πάππας προκαθίσει τῶν ἄλλων; Πότε δὲ τισι καὶ ἐπέλθοι δίκην ἔχουσι θάλασσαν τοσαύτην ταμέσθαι καὶ τόσον ἀναμετρῆσαι πέλαγος, ἐφ' ᾧ τῶν νομιζομένων πρωτείων τυχεῖν; τὸ δ' ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ μόνῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ δευτέρᾳ τῇ καθ' ὑμᾶς καὶ μεγάλῃ, τὸν πάππαν μνημονεύεσθαι τοῦ πατριάρχου λειτουργοῦντος, τί ἂν τῷ ὀρθῷ πρυσσταίη; πόσαις οἰκονομίαις οἱ Πατέρες πρὸς ὅ τι γενέσθαι συμφέρον ἐχρήσαντο; καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τὸν Θεὸν γενέσθαι ἄνθρωπον καὶ σταυρὸν ὑπομεῖναι καὶ θάνατον καταδέξασθαι, ἄλλως ὄντα Θεῷ ἀπρεπῆ, εἰ μὴν καὶ Θεῷ συνειλημμένῳ σώματι, ἀλλ' οὖν κατ' οἰκονομίαν τὴν ἀνωτάτω γίγνοιτο, καὶ τῶν μὴ πρεπόντων Θεῷ σαρκοφόρῳ γενομένων πᾶσα ἡ οἰκουμένη σέσωσται. Οὕτω χρῆμα θαυμαστὸν ἡ οἰκονομία. Καί γ' ἡμεῖς εἴπερ οἰκονομικῶς τὸν ἐπηρτημένον κίνδυνον φύγοιμεν, οὐχ ὅπως εἰς ἁμαρτίαν λογισθείημεν, ἀλλὰ καὶ πρωταποδέξονται οἱ γνώσεως ἀρίστης ἐπήβολοι. Ὑμεῖς δὲ, ἀλλ' ὡς ἀκούω, καὶ ἀρχιερεῖς εἰς τοῦτο συγκατανεύσαντας ἀποστρέφεσθε, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πειρᾶσθε σχίζειν, καὶ ἡμῖν, ὡς ἤκουσται, καταρᾶσθε. Τὰ μὲν οὖν περὶ τούτων ἔστι καιρὸς εὐθετεῖν καὶ πληροφορεῖν καὶ ἀνὰ μέρος πληροφορεῖσθαι· οὔτε γὰρ ἡμῖν εὐπρεπὲς τοιαῦτ' ἀκούειν, οὔθ' ὑμῖν ἀσφαλὲς τοιαῦτα λέγειν καὶ φόβον ἐμβάλλειν παλλοῖς ὡς οὐ στησόμεθα ἡμεῖς ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ προσβιασόμεθα ἐφ' ᾧ καὶ ἦθη ἀλλάττειν καὶ ὁμολογεῖν ὡς ἐκεῖνοι λέγουσι. Ταῦτα πληροφορεῖν ἐστι καιρὸς, καὶ πληροφορήσομεν. Τὸ δὲ νῦν καὶ βουλῆς τῆς ἐξ ὑμῶν χρήζομεν, καὶ λεγέτω ἕκαστος ὃ οἱ δοκοίη· μόνον μὴ τῷ οἰκείῳ στοιχείτω θελήματι αὐταρεσκῶν ἄντικρυς, ἀλλ' ἐκκλησιαστικὸς ὢν ἐκκλησιαστικῶς καὶ λεγέτω. Τὸ γὰρ κατεπεῖγον ἓν ἐστι, τὸ φυγεῖν κίνδυνον ἀναγκαῖον εἰ ταῦτα πράττοιμεν. Ὁπόσον δὲ τοῦτο, καθ' αὐτὸν ἕκαστος ἐννοῶν οὕτω προφερέτω τὴν γνώμην, ὡς ἄνευ ἐκείνου οὔθ' ἡμῖν κινητέα ταῦτα καὶ ὑμῖν τὸ περὶ τούτων ὅλως σκοπεῖν ἀνόνητον. » Τούτοις καὶ τοιούτοις ἑτέροις τοῦ βασιλέως καταδημαγωγοῦντος τοὺς τῆς Ἐκκλησίας προέχοντας, ἐκεῖνοι καὶ ἀπρεπὲς σφίσι καταρᾶσθαι τῷ βασιλεῖ καὶ ἄλλως κινδυνῶδες ἡγοῦντο, καὶ πάμπαν ἐξ αὐτῆς ἀπῃρνοῦντο, [P. 264] καί γε σφᾶς πρὸς τιμωρίας ἑτοίμως ἐδίδοσαν, εἰ ἀληθῶς ἐλέγχοιντο. Τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς διαφέρεσθαι μὴ εἶναι τῶν ἀπεικότων ἔλεγον· διισταμένους γὰρ ταῖς πράξεσι τοὺς λόγους ἐναντίους ποιεῖσθαι τῶν

die cum Ecclesia Romana negotium **387** contineri, primatu, appellatione, commemoratione. Quorum unumquodque, si quis recte consideret, in vanum abiturum apparcat. Quando enim venturus Constantinopolim papa primatus istius sui ac præsidentiæ præsens sit possessionem aditurus? Quem autem putarent causam hic dicentem provocaturum Romam, et tanto intervallo vasti maris, lite illuc sequenda jus ex provocatione cognoscendi assensurum Romano Pontifici? Memorari autem Papam in nostro primario et patriarchali templo, in altero item illo vestro magno, sacris operante patriarcha, quid utique a recto exorbitans videri sapienter æstimantibus queat? An latet prudentes rerum quam obsequiosis accommodationibus consueverint Patres libenter redimere publicas utilitates? Exemplo utique ipsius Dei, non indignum majestate sua rati accommodare sese nobis usque ad susceptionem humanæ naturæ, et in eo ipso nostrorum simili assumpto corpore perpessionem crucis et mortis. Qua benignissima supremæ Divinitatis carne indutæ ad nostras miserias demissione orbi universo parata salus est. Nobis igitur adeo non imputabitur ad culpam, si periculum impendens simili accommodatione declinaverimus, ut potius eo nomine peritis rerum et perspicacibus commendandi simus. Vos vero etiam episcopos, qui tam justis adducti causis nobiscum sentiunt, aversamini, ut audio, et Ecclesiam conamini scindere: imo nobis, ut fertur, male peccamini. Iis providendi nunc tempus est, et ante omnia explorandi ad liquidum quid vere in re sit, ut et vobis quid nos velimus, et nobis quid vos aut cogitetis aut egeritis, mutuo perspectum plenaque sigillatim explicatum notitia constet. Neque enim talia vel nobis audire decorum est **388** vel vobis securum loqui, et falsum incutere populo metum, quasi nos ulterius quam præterimus, simus in hoc pacis negotio processuri, et in animo habeamus mores etiam et ritus nostros commutare cum Latinis ac per omnia idem cum illis profiteri. Hæc ac liquidum, uti dixi, explorandi nunc tempus est; dabimusque operam ut de iis plane constet. In præsens consilio vestro egemus; quare dicat unusquisque quod ei videbitur. Tantum ne nimis indulgeat proprio affectui, sibi unice placens, sed cum sit ecclesiasticus, ecclesiastice loquatur; quod enim nos urget, unum est, effugere periculum, inevitabile ni hæc facimus. Quantum autem id periculum sit, quisque apud se cogitans æstimet prudenter prius, et sic quid opus facto judicet dicat. Certe nos, absque isto periculo foret, ista non moveremus. Inutile autem fuerit vestrum quempiam tota ista de re deliberandi, quasi jam integra, judicium sumere. His aut hujus sententiæ verbis cum delinire sategisset imperator præcellentes in Ecclesia, illi ante omnia crimen diluere curarunt quo erant insimulati maledixisse principi : id enim valde ipsis indecorum, nec minus aliunde periculosum arbitrabantur. Quare id confestim initiati sunt, et se ad quævis subeunda paratos supplicia obtulerunt, si vere de hoc convincerentur. Dissidere autem sese ab episcopis, qui contrariam amplexi sententiam essent, ultro sunt fassi : sed id non esse inconveniens dixerunt, cum valde esset consequens contrarios eorum esse sensus et sermones, quorum essent facta contraria. Cæterum in hoc dissidio versatos citra maledicentiam in adversarios, quid-

λίαν ἀκολούθων εἶναι. Πλὴν οὐ κακολογοῦντας, ὡς αὐτοί φασι, καὶ τὴν κατάνευσιν ὀνειδίζοντας σφίσι. Γνώμης γὰρ ἰδίας ἕκαστον εἶναι κύριον, καὶ ὃ σήμερον οὐ δοκεῖ τινι, αὔριον ἴσως στέρξειν, καὶ ἀγαπήσειν οὐ παλίμβολόν τινα ὄντα καὶ κατὰ τὸ τυχὸν ἐκτρεπόμενον, ἀλλὰ λογισμοῖς δουλεύοντα, ἐκείνων μετακλινομένων ἐς ὅ τι καὶ δόξει συμφέρον καὶ αὐτοὺς πράττειν. Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μὴ παρὰ συνείδησιν, ὡς πιστεύομεν. Τὸ δὲ περὶ τῶν προκειμένων ἡμᾶς ἐρωτᾶσθαι, πρῶτον μὲν ὡς οὐ μετὸν ἡμῖν τῆς περὶ τούτων σκέψεως ἐκ κανόνων, ὑπ' ἀρχιερεῖ τελοῦσι καὶ ὀφείλουσιν ἕπεσθαι, τί χρὴ καὶ λέγειν; πλὴν ἀλλ' ἕκαστος ἰδίᾳ καθ' αὑτὸν ἐρωτάσθω, καὶ ἴσως φόβου οὐδεὶς τῆς σῆς βασιλείας εἰς βουλὴν προτιθείσης τὸ προκείμενον, λέγειν τὸ παριστάμενον. Τότε τοίνυν ἐρωτωμένων ὁ μὲν ἀπέλεγε καὶ τὰ τρία· μηδὲ γὰρ τούτων καταλαβεῖν ὅλως τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ χρησαμένην καὶ μόνῳ, χρῆναι δὲ διατηρεῖν καὶ τοῖς ὑφ' ἡγησομένοις ὃ δὴ σφεῖς ἐκ τῶν προτέρων παρέλαβον. Εἰ δ' ἐπισείεται κίνδυνος, αὐτοὺς μὲν μὴ χρεὼν φροντίζειν πλὴν μὴν τοῦ εὔχεσθαι, τὸν δέ γε κρατοῦντα μὴ ἀνιέναι μηδὲν τῶν εἰς μόριμναν ἰόντων. Ἐφ' ᾧ ἀκινδύνως τὸν κίνδυνον ἄλλως ἐκφύγοιμεν. Ἦσαν δ' οἳ καὶ πρωτεῖον μόνον ἐθίζουν καὶ ἔκκλητον, ὡς αὐτῶν γε καὶ μόνων οἵων τ' ὄντων ὑποκριθήσεσθαι καὶ σχῆμ' ἕξειν κἀὶ ὄνομα πλὴν τοῦ πράττεσθαι· μνημόσυνον δὲ μετεῖναι τῷ πάππᾳ δοκοῦντι διαφέρεσθαι, ἐπὶ Συμβόλῳ καὶ ταῦτα πίστεως, μὴ καὶ τῶν λίαν ἀπειρημένων ἦ. Ὁ δὲ Ξιφιλῖνος μέγας οἰκονόμος ὢν τῷ τότε, τῷ γήρατε καὶ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα συνηθείᾳ πιστεύων, καὶ προσελιπάρει σταθεὶς καί γε τῶν γονάτων τοῦ βασιλέως ἁπτόμενος, μὴ ζητῶν ἀναγαιτίζειν ἀλλότριον πόλεμον, ἴδιον καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς προσεπινοεῖν· μηδὲ γὰρ εἰρηνεύσειν πάντας, κἂν ἡμεῖς, φησίν, εἰρηνεύσαιμεν.

θ'. Ὅπως εἰς δύσνοιαν διαβαλλόμενοι οἱ κληρικοὶ ἠνοχλοῦντο.

[P. 265] Ἐν τούτοις τῆς ἡμέρας τελεσθείσης ἐκείνης, ἐπισχὼν ἐφ' ἡμέραις ὁ βασιλεύς, καὶ μαθὼν ὡς ἐν κλύδωνι τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ καὶ εἰς τὸν ἕνα οὗ παραδύχεται ὁ δῆθεν ἀνένδοτος τὸν ὑποκλιθέντα, πρῶτον μὲν σχεδιάσας τόμον σκαπὸν τὴν πρὸς βασιλέα εὔνοιαν ἔχοντα ἐκέλευεν ὑπογράφειν, οὐκ

quid ipsi falso quererentur, et citra exprobationem ullam mutatæ sententiæ. Judicii enim proprii quemque arbitrum esse; ei τῷ quod quis hodie non probaverit, cras forte præferet atque amplectetur, non inconstantia vel fortuita levitate sese versans, sed momenta rationum sequens. Credere sese illos antistites, qui sententiam mutassent, aliquid vidisse quo moverentur ad propendendum in partem alteram, fecisseque in eo ipsos quod sibi expedire judicassent; neque censere ista in re ab ipsis contra conscientiam peccatum. Quod vero imperator ipsorum de his sententiam rogaret, ad id sic responderunt, primum sibi per sacros canones non licere deliberare de talibus, qui patriarchæ subessent, ejusque sequi judicium et præceptis obtemperare deberent. Quare non habere se quod in commune dicerent. Posse autem quemque privatim interrogari. Sic enim metus scilicet nullus tardabit sigillatim interrogatos a majestate sua, ne, quid ipsis in mentem venerit, proferant super iis quæ proponentur. Fecit hoc statim imperator; et eorum quos privatim audivit, alius tria ex æquo cuncta capitula rejecit, nullum eorum accipi ab Ecclesia posse contendens, quæ uni supremo capiti patriarchæ suo parere didicisset; oportere autem tenere et transmittere ad posteros, quod a Patribus accepissent. Pericula porro quæ impendere dicerentur, sui privati muneris non esse alio modo prævertere quam orationibus pro eorum amolitione Deo fundendis. Principis vero id solum postulare officium, ut is nihil politicæ bellicæque sollicitudinis omittat, quæ præcavendis malis et reipublicæ ab iis incolumi servandæ profutura videatur. Erant nonnulli qui duo priora capita, primatum et provocationem, sine magno damno relaxari posse dicerent, quippe quorum neutrum ultra nomen et speciem ad factum procederet, sed sub obtentu vano subjectionis ostentatæ, non exhibitæ reipsa, integram nec ullo interruptam usu Græcis servaret juris hactenus usurpati possessionem. Longe ab his diversum videri ἐᾶν abire tertium de commemoratione Papæ in sacro. Per id enim induci jus in usum, et verba facto sanciri: tum enimvero id concedi quod tam obnixis hactenus studiis recusatum a nostris semper est, ut scilicet palam in nostram communionem admittantur ii quos constat in scripturam publicam, et eam quidem ipsam qua fidei regula traditur, nempe in Symbolum, ausu intolerabili peccasse. At Xiphilinus magni tunc œconomi officium exercens, ea fiducia quam ei auctoritate senectutis et multa cum imperatore familiaritas dabat, eum orare stans aggressus, mox etiam procidit coram ad pedes, et genua principis amplexus his eum obtestabatur: « Vide etiam atque etiam, domine, ne satagens nimis anxie avertere a nobis externum bellum intestino difficiliori nos implices, cum eoque pacem pariter utramque, ecclesiasticam et civilem, perdas. Neque enim vel si nos in hanc pacem convenerimus, in pace illi scilicet cuncti perstabunt. »

19. *Ut calumniam passi clerici quasi parum fideles imperatori essent, vexati eo nomine fuerint.*

In his illa consumpta die, per aliquot inde consecutas nihil novi Augustus movit. Tandem videns tumultum in Ecclesia increbrescere factionibus commissis, dum unus alium in communionem non recipit, et qui fixus in antiquo sensu perstat, cum qui novis propositionibus assensit ut profanum aversatur, gliscenti obviam ire malo decrevit in hunc modum. Ante omnia scriptum concinnavit quo solum id agere videbatur ut fidem et obsequium imperatori a subditis debitum sibi firmaret. Sub-

οἷδ' ἐπὶ ποίαν χρείαν πλὴν τοῦ δόξαι σχεῖν τῶν τῆς Α ἐκκλησίας ὑποσημάνσεις, κἂν αἱ ὑποθέσεις τὸ διάφορον εἶχον. Κἀκεῖνοι προθύμως ὑπέγραφον τὸ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ τοῦ Θεοῦ, « Οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλογημένοι, καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται. » Ἔπειτα πέμψας τοὺς ἰδίους οἰκίαν ἑκάστου κατεψηλάφα, ὅς τ' αἴτιος ὅς τε καὶ οὐχί. Καὶ ἡ πρόφασις, ὡς αὐτὸν μὲν εἶναι τὸν κατασχόντα τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ καὶ μόνου καὶ τὰς οἰκίας εἶναι, ἀποχαρίζεσθαι δὲ ταύτας τοῖς εὐνοοῦσι, τοῖς δὲ κατά τι ἀφηνιάζουσι καὶ τὴν χάριν ἀνατρέπειν, δίκαιον δ' εἶναι καὶ τὰ τῶν ὀπισθεν χρόνων ἀναζητεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας ἐποίκια. Ἀνεκεφαλαιοῦντο παραυτίκα κόσμιά τε παντοῖα καὶ ἔπιπλα καὶ πᾶν ὅ τι τις εἶχε, καὶ τὸ μεῖζον ἐκρίνοντο καὶ εἰς καθοσίωσιν. Ἡτοιμάζοντο δὲ καὶ φορτίδας τοῦ ἐξορίζεσθαι τοὺς ἤδη κατακρίτους δοκοῦντας. Οὐ μὴν δὲ καὶ μέχρις ἐλπισμῶν τὰ δεινὰ ἦσαν, ἀλλὰ καὶ πείρᾳ τινὲς τῶν δεινῶν μετεῖχον, ὡς τοὺς μὲν εἰς Λῆμνον, τοὺς δ' ἐς Σκῦρον, ἄλλους δ' ἐς Κέω καὶ ἄλλους ἐς Νικαίας πόλιν περιορίζεσθαι, ἄλλοτε δ' αὖθις τῆς πόλεως τοὺς μὲν ἀκουσίως, τοὺς δ' ἑκόντας ἐξορίζεσθαι, [P. 266] ἄλλους δὲ μέχρι Σηλυβρίας καὶ Ῥαιδεστοῦ, τινὰς δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ κατὰ τὸν Φάρον λιμένος γνωσιμαχήσαντας ὑποκλίναί τε καὶ ὑποστρέψαι.

κ'. Τὸ κατὰ τὸν ῥήτορα τῆς ἐκκλησίας διήγημα, καὶ τοῦ συγγραφέως σχετλίασις.

Τούτοις προσκείσθω καὶ τὸ κατὰ τὸν ῥήτορα διήγημα, φοβερὸν ὂν ἰδεῖν, φοβερὸν δὲ καὶ παθεῖν, πλὴν οὐκ ἐπὶ τούτου τοῦ καιροῦ γεγονὸς, ἀλλὰ πρότερον. Συνάπτομεν δὲ τοῖς δεινοῖς τὰ θεινὰ εἰς τὴν τῆς τότε βίας παράστασιν. Λίαν αἰ ὅτι καὶ τοσαῦτα παθόντες τοῖς ὕστερον ἐλθοῦσι μηδὲ φανεῖσι, μὴ λέξασι, μὴ παθοῦσι, μόνον δ' ἀφανείᾳ κρυβεῖσι καὶ τοῦ μηδὲ μιᾶς ἀξιοῦσθαι φροντίδος χάριν, ἀπηνῶς ἐκρινόμεθα, εἴπω δὲ καὶ κρινόμεθα. Ὑμεῖς, ὦ οὗτοι, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας· ποῦ στάντες ἢ ποῦ βάντες ἢ τί καὶ χρήσιμον ἐνδειξάμενοι ; ἀλλ' οὐχ ὑμῖν, τοῖς δὲ δεξαμένοις ἡ μέμψις, καὶ μᾶλλον ὅτι κἀκείναις ἐπιτιθεμένοις ἐχρώμεθα. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ τούτων ἄλις. ἡμῖν δὲ καιρὸς τὸ καινὸν διηγεῖσθαι διήγημα. Ἡμέρα ἦν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνακτόροις συνάξεως, καὶ ἡ σύναξις ἱερὰ, καὶ ὅσον ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἄλλως ἱερωμένοις

scribere illi jussit unumquemque, haud scio quem ad usum, nisi forte ut subscriptiones ecclesiasticorum expressisse tandem ipsum fama vulgante, multi putarent ipsos ad omnia assensos, qui scilicet ignorarent nihil ecclesiasticum eo scripto contineri. Promptos se passim ad isti subscribendum formulæ ecclesiastici præbebant, prolixe imperatori bene precantes, verbis illis Dei ad Abrahamum : « Qui C benedixerint tibi, sint ipsi benedicti : ℣ qui maledixerint tibi, maledictioni subjaceant. » Post hæc immisit satellitium suum passim in domos scrutatum et contrectatum odiose intima, sine discrimine innocentis aut culpati. Allegabat, ex quo ipse urbem ex hoste ceperit, in suum proprium jus transisse domos ejus universas. Harum porro usum citra pretium indulgere se fidis sibi : suspectis autem et quadam in re sibi parere abnuentibus istam nolle gratiam facere, sed et ex his juro se olentem suo pretium locationis respondens concessæ habitationi tot retro annorum repetere. In summam ergo conferebatur pecunia debita pro usu ædium ab annis jam ante multis; et ejus præsens solutio exigebatur, idque peracerbe pignoribus statim captis et eo nomine ablata familiari supellectile. Ita D corradebatur quidquid ornamenti aut pretiosæ rei cives in ædibus habebant. Naves etiam parabantur, quæ illos, qui jam satis ejus criminis comperti damnatique viderentur, in varia exsilia deportarent. Nec jam in minis aut sola exspectatione mala hærebant, sed in præsens illorum experimentum miseri trahebantur; quorum aliqui in Lemnum, alii in Scyrum, nonnulli in Ceum, quidam denique in urbem Nicæam relegabantur. Alii passim exterminabantur urbe, vel jussi excedere nominatim vel sponte necessitatem prævertentes, quibusdam, quoad adhuc deliberarent, usque ad Selybriam et Rhædestum exsilio præfinito, nonnullis citra portum qui ad Pharum est; quorum multi malo ad assensum tracti, professique se paci acquiescere, postliminio revocati redibant domum.

20. *Narratio supplicii atrocis irrogati rhetori, et de eo lamentatio historici.*

His addatur narratio de rhetore, atrox quædam et terribilis etiam spectantibus, multo magis patienti. Quanquam hæc quidem res non hoc tempore contigit, sed paulo ante. Referemus autem hoc loco, ℣ conjungentes similia similibus, gravia gravibus, in specimen exercitæ tunc violentiæ. Heu! heu miseros nos! quod tanta passi ab his qui posterius venerunt, quorum in hoc toto negotio nec facies visa nec audita vox est; qui quod nihil passi sunt, obscuritati sum vilitatique debuerunt, utique non tanti habiti, ut curare de ipsis aut omnino cogitare dignarentur qui hæc movebant. Ab his, inquam, non judicabamur; et quid dico judicabamur? nunc quoque judicamur. Vos alloquor, o ecclesiastici, ubi stantes, aut quo progressi, aut quid omnino in communem utilitatem operati? sed vestra hæc culpa non est. Illi sunt reprehendendi qui ista acceperunt; quanquam est aliud majus quod iis succenseamus. Non enim tolerasse vel approbasse contenti quod alii agebant, in partem ipsi injuriæ venerunt; ipsi in nos infesti ruerunt, ipsorum auxiliarem operam nostris oppressoribus navantium experti vim sumus. Sed querelarum satis. Id potius quod suscepimus agamus : nam rei novæ inopinatæque referendæ hoc tempus elegimus. Dies erat ecclesiastici conventus in sacro palatio. In sacrum eum cœtum collectum fuerat quantum erat tum in urbe sacerdotum et monachorum. Aderat et patriarcha cum universa synodo. Deliberationis argu-

καὶ μοναχοῖς πάνδημος. Παρῆν δὲ καὶ πατριάρχης καὶ ἅπασα σύνοδος. Ἡ δὲ σκέψις περὶ τῆς κινουμένης εἰρηνης ἐκείνης. Τότε γοῦν καθεσθέντων, τιμηθέντων δ' ἐπὶ καθέδρᾳ καὶ ἀμφοῖν τούτοιν ὡς συναγωνιζομένοιν τῷ βασιλεῖ, τοῦ τε ἀρχιδιακόνου Μελιτηνιώτου καὶ τοῦ πρωταποστολαρίου Κυπρίου, ὁ ῥήτωρ Ὁλόβωλος ἵστατο, προσδοκῶν τὴν ἀπὸ βασιλέως ἐκχώρησιν. Ὡς δ' οὐχ ὡρίζετο ἐπὶ καθέδρας καὶ αὐτὸν ἔζεσθαι, ἐξελθὼν καθῆστο. Ἐπεὶ δὲ λόγων κινουμένων καὶ ὁ ῥήτωρ ἐζητεῖτο καὶ χρήσιμος ἐδόκει [P. 267] ἡ παρουσία ἐκείνου, ἀνεζητεῖτό καὶ παρίστατο, οὐ μὴν δὲ ὥστε δοκεῖν εὐμενὴς τὰ πρὸς βασιλέα διὰ τὸ ὡς δῆθεν τῆς ἀτιμίας ἐκείνης ὑπόγυον. Ὅθεν καὶ ἐρωτώμενος οὐκ ἀπεκρίνετο, καὶ ἐλπιζόμενος τὰ πρὸς χάριν λέγειν, ἐκεῖνος παλινῳδίαν οἷον πρὸς τὰ πρότερον ποιησάμενος, τὴν ἐναντίαν τῷ βασιλεῖ δῆλος ἦν βαδίζων ὡς μὴ συνοίσοντος οὐδαμοῦ τοῦ εἰς ζήτησιν προκειμένου. Καὶ εὐθὺς αἴρεται μὲν τῷ βασιλεῖ ὁ θυμὸς, καὶ βυῆ ἦν, καὶ ὡς δύσνους ἀεὶ καὶ τῷ φρονήματι ἀλλοπρόσαλλος, καὶ ὅτι οὐ παρ' ἄλλην αἰτίαν ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀεὶ δυσνοεῖν καὶ τὸ ἐπὶ τῇς ῥινὸς πέπονθεν, αἰνιττομένης τῆς ποινῆς ἐντεῦθεν. Ὁ δὲ ἀκράτῳ πάθει φιλοτιμίας καὶ οὐδὲν καταφρονήσεως θυμὸν ἄκαιρον μίξας τὴν τῆς ποινῆς αἰτίαν ἐπαρ-

ρησίαζεν· ἡ δ' ἦν, ὡς ἐκεῖνον λέγειν, ἡ πρὸς τὸν παῖδα Ἰωάννην καὶ βασιλέα εὔνοια. Καὶ ὁ μὲν εἶπεν, οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα ὡς δῆθεν εὐνοοῦντες εἰς χάριν ἄλλος ἄλλοθέν πόθεν ἐκπηδήσαντες διασπᾶν ὥρμων. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὡς δῆθεν φιλανθρωπευόμενος διεκώλυε, καιρὸν εἰς ἐκδίκησιν θεὶς, ὡς ἔδειξεν ὕστερον· Ὁ μὲν οὖν ῥήτωρ τὴν τοῦ κρατοῦντος ὀργὴν ὑποπτεύων τῇ ἐκκλησίᾳ προστρέχει, καὶ παρ' αὐτῆς ἤλπιζε σώζεσθαι. Ὁ δὲ λαβὼν ἐκεῖθεν περιορίζει εἰς Νίκαιαν, ὡς ἐπ' εὐμενείᾳ δῆθεν εἰς τὴν τοῦ Ὑακίνθου ἀποστύλλων μονήν. Οὕπω χρόνος τετέλεσται, καὶ κινουμένων τότε τῶν ἡμετέρων, ἐπεὶ κἀκεῖνον ἥκουε τῶν δεδογμένων ἀπυστατεῖν, δεξάμενος καὶ κατηγορίας μὴ προσηκούσας ἐκείνῳ μηδ' ὁπωσοῦν, ἄλλοθεν καιρὸν νομίσας κἀκεῖνον μὲν τιμωρῆσαι, ἡμᾶς δὲ δεδίξασθαι ἐκεῖνον εἶναι τὸν πρέποντα, πέμπον ὑπὸ δεσμοῖς ἄγει, καὶ πρῶτον μὲν ἀπηνῶς προστάσσει καὶ ἀπανθρώπως αἰκίζεσθαι, ὕπειτα δὲ τὸν καινὸν ἐκεῖνον θρίαμβον ἀπεργάζεται. Γχοίνῳ γὰρ μακρᾷ τῶν τραχήλων κελεύσας ἐκδῆσαι ἐκεῖνόν τε πρῶτον καὶ τὸν Ἰασίτην Μελίαν δεύτερον καὶ ἑξῆς ἄλλον, ἕως καὶ ἐς δέκα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν ποσωθέντος, ὕστατον δὲ καὶ τὴν ἐκείνου ἀνεψιὰν εἰς τὴν τῶν μαγείων δῆθεν ἐνδειξιν, τοὺς

mentum erat propositum, pax Ecclesiarum illa de qua instituta tractatio fuerat. Considentibus jam cunctis, et dignatis honore cathedræ a præsenti Augusto duobus illis, quibus ad id negotium adjutoribus fidis utebatur, archidiacono Melitoniota et protoapostolario Cyprio, rhetor Holobolus stabat exspectans ut imperator ipsum quoque juberet assidere; sed cum id diu frustra exspectasset, exiens is in proximo consedit. Disputatione mox inchoata requisitus est rhetor, cujus opera præsentis profutura **393** videbatur. Ille accitus adstitit, sed implacito in principem animo, a quo se spretum omissa delatione sessionis penitus indignabatur. Ergo interrogatus primo præter opinionem siluit. Urgente vero imperatore, qui eum confidebat in suam, ut antea, sententiam locuturum, ille non dissimulans pœnitere se prius actorum, et contrarias imperatori partes deinceps secuturum præ se ferens, libere affirmavit negotium quod proponebatur haudquaquam fore utile videri. Perculsus inopinatissimo dicto imperator exarduit, increpavitque hominem magnis clamoribus : nempe illum vociferans exprobrabat non nunc primum sibi infensum, ambiguum jamdudum et in contraria versatilem, non alia magis causa per opposita circumagi quam malevola libidine sibi obstandi, quem pessime odisset. Ferre illum istius suæ malignitatis stigmata in naso, illi videlicet olim abscisso in pœnam aversi animi a principe. Ea rhetor audiens elatus inconsulta ira, quam ambitio impotens opinione contemptus irritata ultra fas propulit, veram istius quæ sibi nunc exprobraretur pœnæ causam est liberrime professus, clare dicens se naso multatum, quod Joanni puero, legitimo imperatori, fidem et benevolentiam debitam præstaret. Hæc eum locutum, qui circa imperatorem erant, alii aliunde erumpentes, quod sic ei gratificari se putarent, quasi discerpturi petierunt. Verum eos imperator affectata moderationis specie prohibuit, pœnam non condonans, sed in aliud tempus differens, ut postea apparuit. Rhetor autem iram imperatoris veritus ad ecclesiam confugit, sacro se asylo ad salutem usurum sperans. At imperator blandis inde illum suasionibus extractum perpulit ut quasi animi gratia in monasterium Hyacinthi se conferret, commodum videlicet **394** diversorium; quo facto hominem humane consulendi specie relegavit Nicæam, ubi erat id monasterium situm. Nondum annus effluxerat, cum inter hasce nostras de concordia Ecclesiarum motas ardentius controversias, certis comperto nuntiis imperator Holobolum e priori quod alias ostenderat judicio pacis istius consilium probante palam jam resiliisse, perindigne id ferens aures facile præbuit calumniatoribus indigna quædam et a tali viro aliena de Holobolo deferentibus. Quare occasionem eam commodam ratus simul invisi capitis ulciscendi, simul deducendi nos ab opinione, quam de ejus ut viri præstantis auctoritate doctrinaque præclara habebamus, adduci eum vinctum in urbem jubet. Hic primum illum crudeliter immaniterque concidi flagris imperat, deinde novi hujus spectaculi per civium ora pompam traducit. Longum de collo trahentes funem primum Holobolus, secundo loco Jasites Melias, tum alii continua serie virorum decadem explentes, adjuncta undecima muliere, Holoboli ejusdem nepte, ostentui tracta velut maga, per universam urbem et peculiariter circa ecclesiam fœdo triumpho ducti

μὲν δύο τοὺς πρώτους ὡς καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει μὴ κατανεύοντας καὶ ἐγκάτοις προβάτων ἐπιφορτίζει σὺν αὐτοῖς τοῖς ἐκείνων διαχωρήμασι, τὸν ῥήτορα δὲ διαφερόντως καὶ ἅπασι προβάτων κατὰ στόμα κελεύει τύπτεσθαι συνεχέστερον, καὶ οὕτως ἀνὰ τὴν πόλιν ἅπασαν θριαμβευομένους κύκλῳ τῆς ἐκκλησίας περιαγαγεῖν, ἀτιμοῦντας ἐκεῖσε πλέον εἰς φόβου καὶ ἀπειλῆς τοῖς κληρικοῖς ἔνδειξιν, [P. 268] Ἐπράττετο μὲν οὖν ταῦτα Ἐλαφηβολιῶνος ἕκτῃ μηνὸς τοῦ ἐπιόντος ἔτους, τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου πρότερον ἢ ταῦτα γίνεσθαι ἡμερῶν ἓξ κατὰ τὴν νῆσον μεταλλάξαντος, εἴτ' οὖν τριακοστῇ Γαμηλιῶνος μηνός. Οἱ δὲ τοῦ κλήρου τὸν κίνδυνον σφίσιν αἰωρούμενον βλέποντες καθικέτευον τὸν κρατοῦντα ἀνεῖναι αὐτοὺς τῆς ὀργῆς ἐφ' ᾧ ἡσύχως καθῆσθαι, μέχρι ἂν οἱ πρέσβεις ἐκ Ῥώμης ἐπαναζεύξωσιν· ἀλλ' οὐκ ἔπειθον πολλὰ λιπαροῦντες, ἀλλ' ἄντικρυς ἐκρίνοντο τῆς πρὸς βασιλέα καθοσιώσεως, ἣν μή γε τὰ τῆς ὑπογραφῆς τελοῖεν. Ὡς δέ τινες εἰς φόβον κατέφευγον τοῦ μή τι καὶ πλέον προσβιασθῆναι, ὁ βασιλεὺς αὐτίκα προστάσσει, καὶ λόγος ἐκτίθεται χρυσοβούλλειος, πλήρης μὲν φρικωδεστάτων ἀρῶν, πλήρης δὲ καὶ ὅρκων παλαμναιοτάτων, ἧ μὴν μὴ ἐκβιάσασθαι πλέον, μὴ διαπράξασθαι, μὴ παρεγχειρῆσαι μηδ' εἰς νοῦν βαλεῖν μέχοι καὶ ἐς κεραίαν μέαν καὶ ἰῶτα τοῦ συμβούλου παραγαγεῖν, μὴ πλέον τῶν τριῶν κεφαλαίων, πρωτείου καὶ ἐκκλήτου καὶ μνημοσύνου, καὶ τούτων ἐπὶ ψιλοῖς ὀνόμασι κατ' οἰκονομίαν, ζητῆσαι, εἰ δ' οὖν, ἐξώλη τε καὶ προώλη γενέσθαι καὶ τὰ φοβερώτερα ὑποσχεῖν. Ταῦτα γράψας καὶ ὑπογράψας, προσέτι δὲ καὶ βούλλῃ χρυσῇ κατασφαλισάμενος, πέμπει τῇ Ἐκκλησίᾳ διά τοῦ πρωτασηκρήτις Νεοκαισαρειώτου Μιχαήλ. Ἷν δὴ καὶ βεβαιωθέντες ὑπογράφουσιν, ἄνευ καὶ τότε τινῶν, οἳ δὴ καὶ ἐξορισθέντες, μετὰ καιρὸν συγκαναθέμενοι, κατάγονται καὶ ἑνοῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδενὸς τῶν τοῦ κλήρου ἐλλείψαντος.

καί. Ὅπως οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλέως κατὰ θάλασσαν ἐκινδύνευσαν.

[P. 269] Ἀλλὰ ῥητέον καὶ τὰ τῶν πρέσβεων. Ἐκεῖνοι γὰρ παρὰ καιρὸν πλεύσαντες (Κρονίου γὰρ ἀρχομένου μηνὸς ταῖς ναυσὶν ἐμβάντες ἀπέπλεον) πρὸς αὐτῷ τῷ Μαλέᾳ, ὃν καὶ ξυλοφάγον καλεῖν εἰώθασι, λήγοντος τοῦ μηνὸς γίνονται, καὶ τῇ ἐνισταμένῃ τότε μεγάλῃ πέμπτῃ ἑσπέρας ναυγίῳ χρῶνται δεινῷ. Αὐτίκα γὰρ ὤδινε μὲν ἡ θάλασσα, καὶ κατέβαινεν Ἑλλησποντίας λαμπρὸς, σὺν δὲ νεφέεσι γαῖαν

sunt. Et duo quidem priores, quasi videlicet objecta sibi et satis probata crimina pertinaciter negarent, intestinis ovium ipso adhuc fimo refertis impliciti onustique procedebant, addito in singularem Hologholi dehonestationem, ut per totam viam jecinoribus earumdem ovium e ventre recens extractis in facie continenter cæderetur. Quæ sic acta sunt non magis ad ignominiam infelicis illius quam ad deterrendos perstantes adhuc in pacis rejectione clericos, quibus hoc exemplo luculenter ostentabatur quantum ipsis in tali proposito perstantibus impenderet mali. Hæc gesta sunt ineunte anno die sexta Octobris, patriarcha Arsenio **395** sex prius diebus quam ea fierent in insula mortuo : suprema enim illi dies fuit tricesima mensis septembris. Porro clerici tali edito specimine iræ imperatoris, proprii haud vana imagine periculi territi, rogarunt imperatorem breves inducias, et ne in ipsos aut decerneret aliquid gravius aut omnino urgeret, quoad qui Romam missi fuerant inde legati redissent. Sed nihil impetrarunt, quantumvis ardenter orarent. Quin eis severe denuntiatum est inexorabiliter damnandum læsæ majestatis, quicunque ipsorum non statim subscriberet capitulis concordiæ quæ tractabatur. Quarum terror minarum cum quosdam in fugam egisset, veritos ne vi majori cogerentur facere quod aversabantur, jussu imperatoris vulgatum statim ejus diploma est, aurea munitum bulla, quo sub imprecationibus dirissimis et juramentis horrificis contestabatur haud in animo sibi esse, ac ne prima quidem cogitatione tenus venisse in mentem, adigere ulterius quemquam aut urgere inducereve ad admittendam vel unius iota minutissimæ apicis adjectionem ad symbolum. Contentum se omnino fore assensu cunctorum in tria duntaxat capitula primatus, provocationis et commemorationis, quæ et ipsa nomine solum tenus, necessaria quieti ac securitati publicæ accommodatione, concedi cuperet. In hæc ni obtemperarent, perniciosissima sibi quæque ac prorsus exitialia mox a se ipsis eventura certum haberent. Quas minas quam exaggeratissime atque asseverantissime inculcans intentabat in illo diplomate, quod scriptum et subscriptum, et aurea præterea munitum bulla, mittit Ecclesiæ per primum a secretis Neocæsariensem Michaelem. Eo plerique persuasi securique effecti subscripsere, quibusdam tamen adhuc tunc quoque id facere recusantibus ; qui propterea in exsilium missi, post aliquod tempus resipiscentes, **396** assensu dato revocati sunt et Ecclesiæ conjuncti, nemine jam ex clero residuo, qui non consentiret in pacem Ecclesiarum ad votum imperatoris.

21. *Ut legati imperatoris in mari periclitati fuerint.*

Sed dicendum de legatis. Illi enim alieno navigare orsi tempore, sub initium videlicet Martii nave conscensa, ad Maleam, quem vulgo lignivorum ob crebras illic navium submersiones vocant, extrema mensis ejus decade pervenerunt. Ibi quinta die majoris hebdomadæ sub vesperam naufragium miserabile fecere. Subito enim æquor intumuit, et validus ab Hellesponto ventus ingruens terram pariter et pontum aterrimis obduxit nubibus. Nondum quidem prorsus condito in occasum sole commissa nox erat : verum opacabat late cuncta nox alia quædam nihilo tetra minus quam illa naturalis, ex umbra terrei globi solita induci, eo etiam tristior, quod nullus eam lunæ astrorumve temperabate

ὁμοῦ καὶ πόντον κάλυψε. Καὶ νὺξ μὲν οὐκ οὐρανόθεν ἀρίδρει, ἀλλ' ἦν ταῖς ἀληθείαις νὺξ ἡ σκιὰ γῆς καὶ συνήθης, πλὴν ἀσέληνός τε καὶ ἀλαμπὴς ἐξ ἀστέρων. Ἡ δὲ τοῦ ἀέρος ἀκαστασία καὶ σύγχυσις τὸ δεινὸν ἐπιόξανε τῆς θαλάσσης, καὶ δεινὸς ἐφῆπται τοῖς πλέουσι κίνδυνος. Πρῶτον μὲν οὖν διέσχεν ὁ κλύδων τὰς ναῦς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ οἱ ἐν αὐταῖς οὐκ εἶχον εἰδέναι ποῦ πρωΐαν ἅμα ἑκάτεροι· ὑνύδουσαν γὰρ τῷ κύματι σφοδρῶς πλημμυροῦντι ὅπου πρυμαράσσων ἀγρίως καὶ φέροι. Ὅθεν καὶ οἱ περὶ τὸν Γερμανὸν καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην ἀνώθουν τε πρὸς πέλαγος τὴν τριήρη καὶ ἐξουρίαζον, τῷ πελάγει πιστεύσαντες ὀπρώτερον ἢ κατὰ τοὺς λοιπούς. Ἐκεῖνοι γὰρ μικροψυχήσαντες διὰ τὸν κίνδυνον, καὶ τῇ ξηρᾷ ἐγγὺς οὔσῃ ἐλπίζοντες σωθήσεσθαι εἰ λιμένι ἐντύχοιεν, τὴν γῆν μὲν ὑφυλάσσοντο τὸν ἀπὸ ταύτης δεδιότες κίνδυνον, πλὴν ὅ, ἀλλ' οὐδὲ πάλιν τῷ πελάγει ἐπίστευον. Ὅθεν καὶ κατὰ μικρὸν τῆς φορᾶς τῶν κυμάτων ἡττωμένου τοῦ κυβερνήτου ἀφανῶς ταῖς ἀκταῖς προσπαίουσι, καὶ οὕτως αὐτόνεφ καταδύονται, ἅῶρα ἐκεῖνα βασιλικὰ καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας πολύτιμον ἔνδυτὴν αὐτοῖς ἀνδράσι συγκαταδύσαντες, ἑνὸς καὶ μόνου διασωθέντος, ὃς δὴ καὶ ἄγγελος ἐγεγόνει τῆς συμφορᾶς. Καὶ οὕτω μὲν οἱ ἀμφὶ τοὺς ἄρχοντας ἐξαπολωλότες ἠγγέλλυντο· οἱ δὲ περὶ τοὺς τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν μέγαν λογοθέτην τὴν νύκτα πᾶσαν πρός τε κῦμα πρός τε θάλασσαν διαναυμαχοῦντες, καὶ πολλάκις ἐγγὺς ἐλθόντες τοῦ καταδῦναι, μόλις καὶ σὺν πολλῇ βίᾳ ὑπαυγαζούσης ἡμέρας πρὸς Μεθώνην γίνονται, μόγις ἀποδράντες παρ' ἐλπίδα πᾶσαν τὸν ἐφεστῶτα κίνδυνον. Ἠκεῖσε δ' ἀνέσαντες ἡμέρας πλείους ἐφ' ᾧ μαθεῖν τὰ τῆς ἄλλης τριήρεως [P. 270] εἴ που τοῦ κλύδωνος διαγένοιτο, ἐν εἰδήσει γίνονται τῆς πικρᾶς ἀγγελίας μετ' οὐ πολύ. Οἳ δὴ καὶ μόνοι λειφθέντες, ἐπεὶ οὐκ ἦν ὑποστρέφειν, τοῖς πρόσω ἐπιβαλλόμενοι πρὸς τὴν Ῥωμην ἀπέπλεον. Καὶ δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαβόντες τὸν πάπαν τὰ τῆς πρεσβείας ἐπλήρουν, ἀσμένως ὑποδεξαμένου τοῦ πάπα τοὺς πρέσβεις, ὥστε καὶ τιμῆσαι σφᾶς τιάραις τε καὶ μίτραις καὶ δακτυλίοις, ὡς ἡ ἐκείνων ἔχει ὑπ' ἀρχιερεῦσι συνήθεια. Ἦρ οὖν καὶ θέρος ἐκεῖσε διαγαγόντες, καὶ τὰ εἰκότα φιλοφρονηθέντες παρὰ τοῦ πάπα, τὰ τῆς πρεσβείας διευθετοῦσι. Καὶ φθινοπώρου λήγοντος σύναμα πρέσβεσι τὴν πόλιν καταλαμβάνουσιν.

κβ'. Ὅπως ὁ πάπας ἐμνημονεύετο ἀργήσαντος τοῦ πατριάρχου.

Ἦν οὖν ἀπεντεῦθεν ἀργῆσαι μὲν τὸν πατριάρχην κατὰ τὰ συγκείμενα τέλεον, μνημονεύεσθαι δὲ τὸν πάπαν, καὶ εἰθ' οὕτως καὶ τὸν εἰς πατριάρχην ἀνάγεσθαι μέλλοντα ψηφίζεσθαί τε καὶ καθιστᾶν.

cœlo splendor. Violentissimi vero motus procellosi aeris conflictusque collidentium sese ventorum horribili fragore tumultum vehementer magis augebant, gravissimo indo imminente navigantibus periculo. Ac primum vis tempestatis distraxit ab invicem, tamque longe abduxit triremes duas, ut neutrius harum vectores scirent quid sociis actum, quove aliam navem vis cœli saliqne propelleret, hoc tantum æque utrisque sentientibus, cedere se necessario ineluctabili vi æstuantis vehementissimc pelagi, nec quo impetu tanto impingerentur exploratum habentibus. In hoc incerto tamen rectores triremis qua Germanus cum collegis et magno logotheta ferebantur, sapientius consulucrunt, trudentes in altum navim et totis accipientes velis abigentem a terra ventum, quod tali tempore plus a littore quam a lato æquore metuendum recte ducerent. In quo alios ratio fefellit 297 stulta pusillanimitate pelagus vitantes, terræ viciniam affectantes, quasi spes inde salutis ostenderetur, portu, si legere oram pergerent, facile inveniendo, quo tutus receptus foret. At quanquam interim illi quidem satis, ut sibi videbantur, ab impingendo in procurrentia littora cavebant, nave sustinenda ne propius æquo terræ admoveretur, ad extremum tamen arte ipsorum omni conatuque victis, validissimo impulsu ruentium in littus fluctuum impacti ripæ navem fregerunt, demersique cum illa perierunt omnes uno excepto, qui nuntius calamitatis natavit, e quo casus ille tristis ut evenerit est postea cognitum. Eo naufragio præter homines mare absorpsit regia illa, de quibus diximus, dona, et in his insignem illam ac pretiosissimam endyten sive pallium altaris ecclesiæ Majoris. At episcopi cum magno logotheta noctem totam cum fluctu marique omni nautarum industria luctati, ac sæpe in extremum demersionis admoti discrimen, ægre summa vi sub auroram Methonem tenuerunt, elapsi præter omnem spem periculo præsentissimo. Ibi quieverunt diebus aliquot, exspectantes indicium de eo quod comitibus evenisset, si quo forte tempestas similiter salvam appulisset sociam triremim. Verum non multo post tristis eos ejus naufragii nuntius perculit. Unde intellecto sibi jam solis haud amplius collegas exspectandos, nec causam esse cur re infecta reverterentur, versus Romam solverunt, et paucis diebus pervenientes ad Papam legatione functi sua sunt, perhumaniter 298 illos excipiente Papa, adeo ut eos honoraverit tiaris, mitris et annulis, quibus insignibus episcopos ornari mos illic obtinet. Vere igitur et insequenti æstate ibi exactis, omnibus culti a Papa benevolentiæ indiciis, transegerunt quæ in mandatis habebant. Tum extremo autumno mutuos ipsis adjunctos a Papa legatos Constantinopolim perduxerunt.

22. *Ut Papæ commemoratio facta in sacro sit, exauctorato patriarcha.*

Ex hoc legatorum adventu pacem factam referentium duo consecuta sunt, vi prius conventorum, exauctoratio patriarchæ, et papæ in sacro commemoratio publica; quin etiam ad electionem successuri in patriarchatum palam vocati quibus in id jus est suffragii. Ac quod primum quidem horum atti-

Τὸ μὲν οὖν τὸν πατριάρχην παρακινεῖσθαι ἐργῶδες ἦν, ἐπεὶ οὐκ αὐτόθεν ἐκεῖνος παρητεῖτο τὴν προστασίαν. Ὡς γοῦν οὐκ ἦν παραιτεῖσθαι, μάρτυρας τῶν πρὸς βασιλέα λόγων ἐκείνου ὡς ἦν παραστήσαντες (οἱ δ' ἦσαν οἱ περὶ τὸν δικαιοφύλακα Σκουταριώτην) ὡς ὑπισχνουμένου δῆθεν τοῦ πατριάρχου τὴν ἐκουσίαν ἐκχώρησιν εἰ εὐοδοῖτο τὸ ἔργον, ταύτην τὴν φωνὴν ὡς παραίτησιν τελείαν, προσέτι δὲ καὶ τὸν ὅρκον ἔκρινον οἱ ἀρχιερεῖς, τὴν μὲν ὡς ὑπόσχεσιν, τὸν δὲ ὡς κωλύμην ἄντικρυς. Τὸ γὰρ ἔνθεν μὲν μὴ καταδέχεσθαι τὴν πρᾶξιν ὀμνύοντα, ἐκεῖθεν δὲ γεγονυίας ἐκχωρεῖν ὑπισχνούμενον, δηλοῦντος ἦν πάντως προχωρούσης τῆς πράξεως τὴν ἰδίαν παραίτησιν· ἐπὶ τί γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων εἶναι τῆς πράξεως ἀποβάσης, ἧς χάριν καὶ ὅρκους ἐτίθει τοῦ μὴ δέξασθαι καὶ ὑποσχέσεις τοῦ ἐκχωρεῖν αὐτίκα προβάσης; Διά τοι ταῦτα καὶ ἀργίαν ἐκείνου καταψηφίζονται, καί γε μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος ἑνάτῃ παύεται τὸ τούτου μνημόσυνον, [P. 271] καὶ πρὸς τὴν κατὰ τὸν Ἀνάπλουν Λαύραν ἐκ τῆς περιβλέπτου μεταφοιτᾷ. Τοῦ δ' αὐτοῦ μηνὸς ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ, τοῦ Χαλκηδόνος Νικολάου ἱερουργοῦντος κατὰ τὰ ἀνάκτορα, ἀναγινώσκεται μὲν διττῶς, τῶν πρέσβεων σύναμα τῷ βασιλεῖ ἐκείσε παρόντων, ὁ ἀπόστολος εἴτ' οὖν ἡ περικοπὴ τῆς τῶν Πράξεων βίβλου (Πέτρου γὰρ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἦγετο ἑορτή, ἣν ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ τῇ Καταβέσει τῶν θείων ἀλύσεων), ἀναγινώσκεται δὲ ὡσαύτως καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον Γραικικῶς τε ὁμοῦ καὶ Ῥωμαϊκῶς, καὶ οὕτω κατὰ τόπον οἷς ἦν καὶ ὁ πάππας παρὰ τοῦ διακόνου ἐμνημονεύετο. Ὁ δ' ἦν ὁ Γρηγόριος ἄκρος ἀρχιερεὺς τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ οἰκουμενικὸς πάππας μνημονευόμενος.

κγ'. Περὶ τοῦ σχίσματος καθόλου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐντεῦθεν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐνόσει, καὶ διεστέλλοντο ἀπ' ἀλλήλων ἄνθρωποι, καὶ ὁ μὲν ἐκοινώνει τοῖσδε τῶν θείων συνάξεων, οἱ δὲ « Μὴ ἅψῃ, μὴ θίγῃς » μέχρι καὶ ἐκπωμάτων αὐτῶν καὶ προσφωνημάτων ἀπακριβούμενοι. Ἤρετο δὲ μεῖζον τὸ σχίσμα, καὶ ὁ χθὲς ἐπὶ τοῖσδε πλημμυρούμενος σήμερον ἀπεστρέφετο. Καὶ ὥσπερ εἴ τις κακοσπλάγχνως ἔχων ἐπισωμῄάντος καὶ ἄλλου νοσήματος διπλοῦν ἔχει τὸ ἄλγος, καὶ τὸ πρότερον αὔξεται τῇ τοῦ ἐπιγενομένου προσκρούσει, ἐκεῖνα δ' αὖθις πρὸς ἄλληλα διαφέρετον ὥστε τὸ εἰς θεραπείαν τούτου καὶ συστολὴν εἰς αὔξην θατέρου γίνεσθαι καὶ ἀπαγορεύειν τὸν κα-

net, nonnullius negotii res fuit deponi e sede patriarcham, ipso dignitatem eam ultro non abdicante, nec sperari sinente abdicaturum. Interrogare autem eum an paratus esset sponte cedere, et rem aleæ committere non explorati responsi, haud tutum est visum. Expeditius judicatum est interpretari voluntariam ejus abdicationem velut jam factam ex iis quæ pactus cum imperatore fuerat. Auditi ergo testes sunt idonei, princepsque in iis Dicæophylax Scutariotes; qui confirmarent promisisse Josephum, si legati Romæ negotium concordiæ transigerent, patriarchatu se cessurum; eumdemque juratum asseverasse se consensurum nunquam in istam pacem. Iis compertis congregati super hoc episcopi concordibus votis statuerunt videri hoc ipso patriarchum a Josepho jam nunc ultro depositum, utique conditione, ex qua ille suam liberam abdicationem suspenderat, jam clare impleta, ipsoque manifeste deinceps inhabili, propter jusjurandum quo se obstrinxerat, ad eam gerendam dignitatem. Nec istam longe quæsitam interpretationem censeri posse, sed veram expressionem certæ voluntatis, quæ ex conditionata in absolutam eventu ipso rei per conditionem expressæ transierit, præsertim cum qui fidem ad id suam etiam religione irrevocabili juramenti 399 obligaverit, omnem sibi ad inde resiliendum occluserit exitum, nec integrum sibi amplius reliquerit, conclusa jam Ecclesiarum concordia, in ea sede perstare, in qua se non perstiturum, si de ista pace convinerentur, Deo palam teste pollicitus sit. His de causis concordi suffragio Patrum vacare sedes Constantinopolitana judicata est. Itaque mensis Januarii undecima die primum sacra fieri cœpta sunt sine consuetudine Josephi ut patriarchæ mentione; et ipse ad Lauram prope Anapium sitam ex Periblepti monasterio migravit. Ejusdem porro mensis die sexta decima, Nicolao Chalcedonensi sacris operante in palatii sacra æde, duplici lingua pronuntiata est, quam vocant, epistola; fuit ea sectio ex libro Actorum: Petri enim principis apostolorum festum ea die agebatur illud, quod consuevit Ecclesia celebrare titulo Depositionis sacrorum vinculorum. Sacrum quoque Evangelium simili differentia linguarum Græce pariter et Latine recitatum est. Et sic loco proprio Papæ etiam per diaconum solemnis mentio est facta, et Gregorius summus pontifex apostolicæ Ecclesiæ ac œcumenicus papa proclamatus.

23. *De schismate universam Ecclesiam turbante.*

Hinc res Ecclesiæ laborabant, et disjungebantur ab invicem homines, dum alterius alter communionem admittit, alii odiosas illas divortii formulas usurpant: « Cave adire, cave tangere, » superstitiosam istam contaminationis ex promiscuo usu formidinem usque ad vitandum poculorum etiam contactum, usque ad compellationes allocutionesque omittendas 400 extendentes: augescebatque in dies schisma, ita ut qui heri non dubitasset consuetudine uti cujuspiam, eumdem hodie aversaretur. Ac veluti si cui jam male interius affecto novus aliunde insuper morbus accesserit, duplicatur misero dolor, et prius malum a superveniente languore gravitatis ac molestiæ augmentum accipit, quin etiam ipsi ambo morbi pugnant inter sese in perniciem ægroti, cujus ad incommodum miseriamque redundat quod quæ remedia levando forte lan-

μνοντα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τότε τῇ τοῦ θεοῦ Ἐκ- A κορὺζῃς ὁπόσῃ ! Ὅ τι δ' ἄν τις ἐκεινον καὶ πεισειε
κλησίᾳ συνέβαινε. Προόντος γὰρ ἀποχρώντως τοῦ λέγων, μετριάζειν πρὸς ταῦτα ὡς μηδὲν πλέον εἰδότα
κατὰ τὸν Ἀρσένιον σχίσματος, ἐπισυμπίπτει καὶ μακέλλης τε καὶ σκαπάνης καὶ βιοτῆς ἀπράγμονος.
δεύτερον τόδε, ὥστ' εἶναι μὲν καὶ ἄμφω τὰ μέγιστα Τοιούτους πολλοὶ τοὺς πολλοὺς εὑρόντες (οὐδὲ γὰρ
ἀῤῥωστήματα καὶ τὸ μέγα τῆς Ἐκκλησίας σῶμα πάντων ὁ λόγος ἅπτεται) οἷς δὴ καὶ λόγος τῆς δια-
καὶ ἀστασίαστον οἷά τε διαλυμαίνεσθαι, καθ' αὑτὰ φορᾶς προειστήκει καὶ ἱστορίαν μέλημα ἦν καὶ γρα-
δὲ καὶ λίαν ἀξύμβατα, αὐτοὺς δ' αὖθις τοὺς ἑκατέρας φαῖς πρυσεῖχον καὶ τὸ τῆς αἰτιάσεως ὁπόσον ἦν ἐγ-
μερίδος πρὸς ἀλλήλους διαφωνεῖν, καὶ τοὺς μὲν νωσκον, καὶ οὐχ ἧττον μετρίως ἢ ἀσφαλῶς ἐχρῶντο
[P. 272] οὕτως, τοὺς δ' ἄλλως, καὶ τοὺς μὲν ἁπλῶς, τοῖς πράγμασι, μεῖζον ἐποίουν ἢ ὅσον ἔδει τὸ σχίσμα.
τοὺς δ' ἀκριβέστερον διακεῖσθαι ἐπὶ τῷ σχίσματι. Ἐχρῆν γὰρ ἴσως ὁπόσον ἦν χθὲς τὸ πρὸς τοὺς Ἰτα-
Τίς ἂν τὰ τότε ἀξίως θρηνήσοι, ὅπου γε καὶ πάν λοὺς ἐκείνοις διάφορον, τοσοῦτον καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους
καὶ τῶν ἀπειρημένων πλημμέλημα οὐδὲν ἐδύκει καὶ ἔχειν, ὅπου γέ τινες καὶ αὐτοῖς δὴ τότε κατὰ χρείαν
εἰς συγκρίσεως λόγον τοῦ κοινωνεῖν ἀνεκτότερον; κοινωνοῦντες καθ' ὅ τι τις ὑπεῖπε, τῶν ἰδίων ἀδελ-
οὐδὲ γὰρ ὅσον καὶ πέπρακτο ἐπὶ τοῖς ἔξω διερημί- φῶν ὡς ἐναγεστάτων διίσταντο. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκεί-
ζετο, ἀλλὰ πρυσετίθουν πλείω καὶ χείριστα. Ὑπιδα- νων οὕτω, καὶ ὁ λόγος παρενήνεκται τοῦ εἰκότος, τοῦ
ψιλευόμενοι τοῖς κακίστοις, ὡς ἂν ὑπαγάγοιεν καὶ B πάθους κινήσαντος. Οὐδὲ γὰρ ἐγκαλεῖν ἀλλ' ἱστο-
τὸν ποσῶς ἡσυχάζοντα. Τό γε γὰρ τῶν λεγόντων κα- ρεῖν προεθέμεθα. Ὅθεν καὶ ὁ μὲν λόγος ψιλὰ τὰ
κοῦργον καὶ τῶν ἀκουόντων ἰδιωτικόν τε καὶ ἀγροῖ- πραχθέντα τίθησιν, ἐξέσται δὲ κρίνειν τῷ βουλο-
κον ἐπῆγε πίστιν τοῖς λεγομένοις. Σῶφρον μὲν οὖν μένῳ.
τὸν ἀγροῖκον μὴ πολυπραγμονεῖν, ἀλλ' ἀπραγμόνως
ἔᾶσθαι σώζεσθαι. Ἢν δέ τις κινοίη καὶ διεγείροι κδ'. Περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Χαρτοφύλακος Βέκκου
πρὸς τὸ ὄῆθεν ἀσφαλίζεσθαι τὰ εἰς πίστιν, φεῦ τῆς εἰς τὸ πατριαρχεῖον.

[P. 273] Τότε τοίνυν τοῦ μὲν Ἰωσὴφ ἀργήσαν-

gnorum alteri utilia admoventur, eadem simul alteri vires accumulent, sic Dei Ecclesiæ tunc contigit, cui cum jam antea abunde malorum esset ex Arseniano schismate, alterum hoc supervenit, grave utrumque per sese vulnus, sed quodvis eorum ex mutua societate importunius ac tetrius, magno Ecclesiæ corpore utcunque tum ab hæresium seditionibus libero per hos quosdam infestos invicem assultus compugnantium intra ejus viscera pestium C duarum varie discerpto miserequo lacerato. In quo illud etiam inopinatum cernebatur, utqui unam in partem consensisse videbantur, rursus inter se contenderent, ea de quibus convenerant, quibusdam hoc, nonnullis alio modo interpretantibus, his caput controversiæ simpliciter accipere contentis, illis subtilius enucleantibus velut arcanos ejus sensus; et dum obnixe in sua quique placita incumbunt, scissuram propagantibus. Quis hæc pro dignitate deploraverit? ubi totum demum scelus assentiri renuentium, si quis ex vero censeret, nihil esse deprehenderetur, ac certe comparatum cum incommodis ex promiscua cum prius abscissis communione orientibus tolerabilius reperiretur. Neque enim quantum intus in eo est actum, fideli famæ indicio foris enotuit. Addebant scilicet palam ostensis abs- D trusa plura, eademque pessima, liberales isti extrusores mercium pestilentissimarum, quibus scilicet addictius sibi adjungerent, quos natura vel usu **401** remissiores non satis habebant utcunque acquiescere videri, quando hinc fraus artificiosa dicentium, inde audientium incaute simplex rusticeque indocta simplicitas, conspirabant in concilianda dictis fide. Atqui sobriæ moderationis officium fuerat temperare ab inquietando curiosis allegationibus crasso captu idiotarum; et si quid quisquam ipsorum dubii moveret, ac prætextu scilicet firmandi se in fide recta quæstionis interponeret, non

uti isti, heu quam putide! faciebant, effundendæ eruditionis intempestivæ occasionem sumere obruendis oblimandisque non intelligendorum ingestione rudium mentibus, sed monere ipsos ut in mediocritate isti statui accomodata se tenerent, neu ultra marram et ligonem vitamque tranquillam affectarent de his sapere. Verum haud sic agebant qui multi multos tales repererunt. Non enim omnes hæc mea reprehendit oratio, sed solos eos qui perspectum et propositum oculis habentes discriminis articulum et controversiæ tunc agitatæ verum statum, quippe qui nec in historia peregrini essent, et Scripturis attenderent, et quantum in se invicem dissidentes Ecclesiæ culparent plane cognoscerent, eo tamen quod eam in hoc negotio haud adhibuere moderationem, quæ ad pacem publicam securitatemque optanda fuerat, majus longe quam oportuerat schisma fecerunt. Satis enim et plusquam satis, opinor, fuerat non abhorrere nos fastidiosius a nostris qui modo conciliati Latinis sint, quam Græci Latinique prius a se invicem abhorruissent: nunc quosdam Græcos vidimus, qui cum antea ne ipsos quidem ita essent Latinos aversati ut non aliqua saltem eos humani usus ac civilis commercii communione dignarentur, quos postea intelligerent pacem Ecclesiarum amplexos, fratres licet suos abominarentur ut detestabiles. Sed de his hactenus: jam enim sentio exire me fluxu sermonis ultra officii cancellos, dum efferor affectu, immemor non accusandi, sed narrandi suscepisse me provinciam. Quare in **402** orbem jam nunc redeat oratio, res nude ut gestæ sint proponens judicaturis pro arbitrio lectoribus.

24. *De electione chartophylacis Vecci in patriarchalem dignitatem.*

Tunc igitur, vacante, ut dictum est, per depositionem Josephi patriarchali sede, et ei qui succe-

τον, ὡς προλέλεκται, τῆς δ' Ἐκκλησίας ζητούσης τὸν προστησόμενον, πυλλοὶ ἐνεκρίνοντο τῶν δοκούντων ἀπό τε των μοναχῶν καὶ τῶν ἄλλως ἱερωμένων, ἔῤῥεπε δὲ πλέον ἡ ψῆφος τῷ Πρίγκιπι, ἀνδρὶ εὐγενεῖ μὲν τα ἐς γένος, ἐκ Πριγκίπων δὲ τῶν κατὰ Πελοπόννησον κατάγοντι τὸ ἀνέκαθεν, ὁπόθεν νέος ξενιτεύσας κατ' ἀρετῆς λόγους καὶ πολιτείας ἀκριβεστάτης ἔν τινι τῶν κατὰ τὴν ἀνατολὴν μονῶν τοῦ Μέλανος ὄρους, ὅπου γε καὶ τὸν ἀπὸ πατριαρχῶν Γερμανὸν ἀσκεῖν ἐλέγομεν, ῥῶν ἑαυτὸν ἐγκλείει. Ἐκεῖθεν δὲ μετὰ χρόνους τῷ βασιλεῖ προσχωρεῖ, καὶ τὴν τοῦ Παντοκράτορος μονὴν πιστευθείς, καταστὰς εἰς ἀρχιμανδρίτην, εἶτα καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς Τοχάρους διαπρεσβεύσας, τὴν νόθον Μαρίαν τοῦ βασιλέως εἰς νύμφην ἀγαγὼν ἐκεῖσε τῷ Ἀπαγῇ, πρός τινι κελλίῳ τῆς τῶν Ὀδηγῶν μονῆς ἐπανελθὼν ἡσύχαζεν. Ὕστερον δὲ καὶ τῇ τῆς Ἀντιοχείας ἐκκλησίᾳ εἰς πατριάρχην καθίσταται. Τότε δὲ καθ' αὐτὸν ὄντι καὶ ἡσυχάζοντι ἡ ψῆφος ἔῤῥεπε τῶν λοιπῶν πλέον εἰς ὃ τῆς κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν Ἐκκλησίας προστήσεσθαι. Κἂν ἐγεγόνει τοῦτο, ἦν μή γέ τινες τῶν ἀρχιερέων εὐδόκουν ἐπὶ τῷ Βέκκῳ, ἅμα μὲν χαρτοφύλακι ὄντι, ἅμα δὲ καὶ μεγάλῳ σκευοφύλακι, καὶ κλίος ἔχοντι μέγιστον. Ἀνατεθέντων δ' ἐπὶ τῷ βασιλεῖ τῶν κατὰ τὰς ψήφους, ὁ Βέκκος ἐδέδεκτο ἀξιώτερος τά τε ἄλλα καὶ ὅτι λόγιος ὁ ἀνὴρ καὶ καταστέλλειν ἔχει τὸ σχίσμα τῇ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας πολυχρονίῳ πείρᾳ καὶ λογιότητι. Ὅθεν καὶ συναχθέντες οἱ ἀρχιερεῖς ἐν ταυτῷ ἐπὶ τοῦ θείου καὶ μεγάλου τεμένους ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον ψηφίζονταί τε καὶ τρίτον. Καὶ ὁ Βέκκος εἰκοστῇ μὲν καὶ ἕκτῃ Ἰουνεψῶνος μηνὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ πατριάρχης προβέβληται, δευτέρᾳ δὲ Ματμακτηριῶνος, τῇ ἐπιούσῃ Κυριακῇ, ἐν ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ τοῦ Πνεύματος, τὰ τοῦ Πνεύματος δέχεται καὶ τελειοῦται ἀρχιερεύς. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἐπ' ἐκείνῳ μικρὸν σχολάσας τὸν νοῦν, ὡς ἂν γε καταστείλῃ πρὸς τὴν [P. 274] πνευματικὴν ἐκείνην ἀρχὴν, τὸ λοιπὸν κοσμικαῖς ἐδίδου φροντίσιν, εἰδὼς ἱκανὸν ἐκεῖνον ὄντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰθύνειν μετ' αὐτάρκους πείρας καὶ τῆς περὶ ταῦτα παμπόλλης συνέσεως. Παρεῖχε δὲ οἱ ἕτοιμον ἑαυτὸν συλλήψεσθαι ἐς ὅ τι καὶ δέοιτο, ἐλπίζων παρ' ἐκείνου καὶ αὐτὸς τὰ ὅμοια πάσχειν. Ἐδίδου δέ οἱ καὶ παῤῥησίας χώραν ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἀνθρώπων τὰ πρέποντα, καὶ γε ἀνύτειν, ὡς οὐ παρὰ τὸ δέον ἐντευξόμενον. Διένειμε γὰρ ἑαυτὸν δίχα τοῖς τε δεομένοις ἐξ ἐλέους εὖ πάσχειν τοῖς τε φερομένοις καὶ τι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐγκλημάτων δικαίωμα. Καὶ τοῖς μὲν τὰς ἐφ' ἑαυτοῦ προσωποποιῶν λι-

deret in sui curam Ecclesia poscente, multi quidem idonei ad hoc visi designabantur, qua ex monachis, qua ex allerius instituti sacerdotibus. Plurium tamen in Principem suffragia propendebant. Erat is genere nobilissimus, e veteri prosapia Principum Peloponnneso imperitantium ; unde juvenis profectus vitæ perfectioris profitendæ gratia in quoddam Orientalis fractus monasterium Montis nigri, ubi et expatriarcham Germanum monasticam exercuisse vitam diximus, eo sese inclusit. Inde multo post tempore ad imperatorem accedens, commisso sibi Pantocratoris monasterio archimandritæ potestate præfuit. Deinde legatione functus ad orientales Tocharos, et Maria imperatoris filia notha in sponsam ea ducta conjunctaque Apagæ, reversus in quadam cellula monasterii Hodegorum tranquillæ vitæ ac contemplationi se reddidit. Insecutis temporibus vacanti pastore Antiochenæ Ecclesiæ patriarcha est præpositus. Hunc tum apud se agentem tranquilleque religioni operantem plurium, ut dixi, calculi ad Constantinopolitanæ sedis regimen vocabant. Pervicissentque quod volebant, nisi non parvo antistitum numero potior ad eam rem Veccus fuisset visus, qui et in officiis momenti maximi, chartophylacis supremique custodis supellectilis sacræ, fidem atque industriam nunc cum maxime probaret, et summa in existimatione **403** apud omnes esset. Ea suffragiorum differentia cum delata ad Augustum esset et ejus voluntati compromisso permissa, ille haud cunctatus Veccum prætulit cum aliis præstantem dotibus tum maxime doctrina, postremo quod is vir tam longo usu ecclesiasticarum rerum, tanta fama sapientiæ auctoritateque præditus unus utique omnium aptissimus videretur ad comprimendum schisma, negotiumque concordiæ catenus promotum fine optato coronandum. Ergo rite congregati apud templum majus episcopi, prærogativam imperatoris sequentes, magno consensu studioque primis, secundis tertiisque suffragiis Veccum eumdem unum patriarcham declararunt. Veccus igitur sexta et vicesima mensis Maii, festo sanctorum Nicæensium Patrum, patriarcha creatus est : secunda vero Junii, dominica proxime secuta, illustri de Spiritus sancti Spiritus ejusdem per sacram ordinationem particeps factus, rite inauguratus in patriarcham est. Imperator sub hæc initia per tempus non longum studio sollicitudine immoratus in stabiliendo tali homini isto spirituali principatu, securam deinde mentem imperii negotiis advertit, solutus omni metu de Ecclesia, utique cujus regimen et commendatum sciret, qui et experientiæ satis et prudentiæ plurimum habens nullo deliceret eorum quæ ad res ecclesiasticas recte salubriterque regendas possent desiderari. Exhibuit autem se novo patriarchæ paratum ad eum adjuvandum quacunque in re opus haberet, sperans vicissim ab illo in occasione similia. Dedit eidem et fiduciæ locum, quo auderet suscipere agereque secum causas hominum egentium gratia principis, non frustra se id facturum sperans : confidebat enim nihil eum nisi quod fas esset concedi petiturum. Porro Veccus has interveniendi pro miseris partes toto animo capessens, partitos habebat in duo genera quos isto misericordiæ officio juvaret : prius erat carentium **404** necessariis, quorum esset egestati

τὰς τε ῥυσσάς τε παραβλῶπάς τ' ὀφθαλμώ, ἐθήρα τὸν ἐκ τοῦ βασιλέως ἔλεον, ὁμολογῶν μὲν αὐτὸς ὑπὲρ ἐκείνου τὸ πταῖσμα, δεόμενος δὲ ἀφεθῆναι τοῦ προστιμωμένου τῷ πταίσματι· τῶν δὲ καὶ θαῤῥαλεώτερον ὑπερμαχῶν τῷ κρατοῦντι ὡς ἀδικουμένων ἐζήτει τὴν λύσιν. Οὐ γὰρ ἑρμηνέως ἔχρηζεν ἐς ὅ τι μάθοι τὰ τοῦ δεομένου πῶς ἂν ἔχοιεν, ἀλλ' αὐτὸς ἀκούων, μόνον ἀξιῶν ἀληθεύειν τὸν λέγοντα ὡς ἀνυσθησομένων τῶν λύγων, τῷ βασιλεῖ αὐτὸς διακρίνων τὰς ἀναδοχὰς ἐποιεῖτο κατὰ τὰς κρίσεις. Εἴποντο δὲ καὶ οἱ πρὸς τὸν κρατοῦντα λόγοι κατὰ τὰς ἀναδοχάς. Προφκονόμει γὰρ πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ τὰς περὶ ἑκάστου ἀναφορὰς, ὡς τὴν μὲν προτάττεσθαι, τὴν δ' ὑποτάττεσθαι, καὶ τὴν μὲν πρωτολογηθεῖσαν, τὴν δ' ὑστερήσασαν, ὥστε καὶ πολλάκις μετεγγράφεσθαι τὸ τῆς ἀναφορᾶς γραμμάτιον συμβεβήκει, ὡς δευτέρου ἢ καὶ τρίτου ἢ καὶ ὑστάτου τεθησομένου τοῦ παραξυσμὸν ἐκ τῶν εἰκότων κινῆσαι βασιλέως ὑφορωμένου, πρῶτον δέ γε τοῦ ἢ ῥᾳδίως ἀνυσθησομένου ἢ καὶ εἰς χαριεντισμόν τινα δόξοντος. Ἐπ' αὐτῷ γὰρ καὶ τῶν πολλῶν ἐθάρσουν αἱ τόλμαι ὡς μέχρι

A βασιλέως ἀναχθησόμεναι, καὶ ἔνδοξος ἦν ὁ τολμῶν αὐτίκα περὶ τῶν σφετέρων δικαίων λέγειν, ὡς ἀληθῆ δόξαν λέγειν δι' ἐκείνου πρὸς τὸν κρατοῦντα. Οὕτως ἦν πρὸς τὰς ἀναδοχὰς τῶν ἀνθρώπων ὁ ἀνὴρ δοκιμώτατος, ὥστε καὶ προλαβεῖν οὐ χεῖρόν τινα τῶν αὐτοῦ εἰς δεῖγμ' ἀκριβοῦς παῤῥησίας καὶ τῆς περὶ τὸ δίκαιον ἀντιλήψεως. Θέρους ἦν ἀκμή, καὶ ὁ κρατῶν περὶ τὸ τῆς μεσημβρίας σταθερώτατον, μετὰ τὸν μετ' ἄριστον ὕπνον, κατὰ τὰ ὠάτου μέσα καθήμενος ἐναιθρίαζε. Συνεθριάζων δ' ἦν ἐκείνῳ καὶ πατριάρχης ἐγγύθεν ἐκ τῆς χώρας ἔχων, τηνίκα καὶ βασιλεὺς ἐξ ὕπνου ἀνέγρετο, ἐκ τοῦ ῥᾴστου παραγίνεσθαι. Ἐνετύγχανε τοίνυν, καὶ ἡ ἐντυχία [P. 275] ἀξίωσις ὑπὲρ ἀνθρώπου ἦν ὃν ἠδικῆσθαι μὲν ὁ ἱερεὺς διεγίνωσκεν, οὐ καλῶς δ' ἔχων ὁ βασιλεὺς περὶ ἐκεῖνον οὐ κατένευε σώζεσθαι. Καὶ ἡ ἔνστασις ἀμφοτέρωθεν ἱκανὴ ἦν θορυβῆσαί καὶ τὸν ἀκούοντα. Τοῖς δ' οὐκ ἔλῃγεν ἔτι, ἀλλὰ τῷ μὲν ὡς ὑπὲρ δικαίου λέγοντι ὁ ζῆλος ἀνέζει καὶ παῤῥησιαστικώτερον ἔπληττε, βασιλεῖ δὲ τὸ ἐπὶ τῷ διαπρεσβευομένῳ ἔχθος πρὸς τὴν κατὰ τοῦ πρεσβεύοντος

B

largitione consulendum, alterum delatis criminibus periclitantium, quibus vel ad depulsionem objectorum falso patroni efficacis opera vel ad delicti convicti veniam impetrandam auctoritas deprecatoris optaretur. Ac horum quidem eo studio causas amplectebatur ut officiosas illas hominum generi noxæ medicatrices Litas, quas Homerus claudas, rugosas, distortis oculis inducit, ipso corporis habitu agens repræsentaret, tali captans specie miserationem principis susceptis suis necessariam, confitens quidem ipse eorum nomine peccatum, remitti autem pœnitentibus pœnam rogans. Pro alio miserorum genere culpa vacantium interveniebat confidentius, obnixe contendens et principem urgens, ut penuria laborantibus opem jure quodam ipsorum debitam ne indulgere cunctaretur, velocissimus ad intelligendas necessitates indigentium, ut eis exponendi eas fusius seu laborem seu verecundiam lucrifaciens, perspicacitate benigni animi auditu statim primo cuncta comprehendentis, sine mora operave diligentioris interpretis. Abundabatque patroni charitas ad omnem falsi suspicionem abolendam plenamque conciliandam clientulis fidem, dum suas angustias narrabant. Occurrebat quin etiam diffidentiæ supplicum, et impetrabilia petere ipsos asserens ultro addebat timide agentibus animos audendi, suggerebatque ad persuadendum aptas, pro genere ac statu causæ, postulati evincendi rationes; easdemque digerebat accommodato ad finem optatum ordine, perite dijudicans quæ illarum proponi prior, quæ subjici alteri, quæ postremo subjungi loco deberet. Unde contingebat sæpe relingi rescribique libellum supplicem, etiam jam oblatum principi, usque interdum ad principis ejusdem **405** offensionem cui et stomachum et suspiciones nonnunquam movebat, quod iterum et tertio interpolatus una de re ipsi libellus inculca-

C

D

retur, ut jam qui primam propositionem acceperat placidus vultuque benigno spem fecerat, ad toties relicatas instantias corrugaret frontem, metuens ne jam suæ facilitati illuderetur, præsertim increbrescente confidentia multorum, qui freti conciliatore admissionis et eodem supplicationis suffragatore patriarcha, audientiis sine fine captandis producendisque aures imperatoris obtundebant et videlicet irritabilis natura fortunaque hominis fatigabant patientiam, eo ipso gratiam ad populum patriarchæ cumulante, quod cum, ut consuleret miseris, videret ne favoris quidem apud principem proprii cavere dispendium. Tam effusum efficaxque in novo patriarcha eminebat sublevandorum inopum studium. Cujus hic singulare aliquod exemplum haud inutile fuerit referre, unde specimen prudens lector capiat liberæ fiduciæ viri istius fortisque in justitia propugnanda constantiæ. Æstas erat summa, et imperator altissimo stante sub medium diem solo recens a pomeridiano somno in medio cœnaculo frigus captabat. Obsidebat autem fores audientiam exspectans patriarcha e vicino ad hoc profectus et ibi considens, ut ad primam ab experrecto imperatore paratus admissionem staret. Admissus tandem causam agere cœpit hominis, ut ei compertum erat, injuste damnati. Cæterum odio quodam in hunc hominem præoccupatus imperator, salutem miseri quam petebat patriarcha non annuit. Hinc præsule ad instantius deprecandum incumbente, principe vero in negandi proposito perstante, certamen ortum est utrinque sic accensum ut audientes conturbarentur, cum finem patriarcha urgendi, Augustus renuendi non faceret. Ad extremum conscius patriarcha se pro justitia pugnare, in zelum exarsit, et liberioribus imperatorem pupugit verbis. Illo odium quo flagrabat in reum, in nimis vehementem, **406** ut putabat, ejus pa-

βαρύτητα τρέψαντα συνέβαινε παροξύνεσθαι. Καὶ ὁ μὲν ἐδέετο, ὁ δ' ἀνένευεν. Ὁ μὲν καὶ θρασυτικώτερον ἠντιβόλει, ὁ δ' ἠγρίαινε. Τέλος ἀλλ' ἀδικεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον ἔλεγεν, ὁ δ' οὐκ ἐφρόντιζεν. Ὡς δὲ καὶ δῆλος ἦν πράξων παραβολώτερον, ἢν μή γ' ἀκούοι, ὁ δ' ἀλλ' οὐκ ἐδίδου τὸ παράπαν τὴν λύσιν, κἂν ὅ τι καὶ πράξοι. Καὶ εὐθὺς ζῆλος εἰσέδυ τὸν ἱερέα, καὶ, « Τί δὲ, » φησὶ, « καὶ ἀπὸ τίνων ἀρχιερεῖς εἶναι ἄξιον ἢ μαγείρους καὶ στρατώρας, οὓς ὑποκλίνευν ἀνάγκη κἂν ὅ τι θέλοιτε; » Ταῦτά τε εἰπεῖν καὶ ἀθρόον τὸ τῆς πατριαρχίας σύμβολον ῥίψαι τὴν βακτηρίαν, τὴν δ' ἐπιῤῥοιζῆσαι πρὸ ποδῶν τῷ βασιλεῖ πεσοῦσαν, τὸν δ' ἅμ' ἀναστάντα, ἢ ποδῶν εἶχεν, ἔξω χωρεῖν. Καὶ τὸν μὲν βασιλέα ἐν αἰσχύνῃ ποιοῦντα τὸ πρᾶγμα ἐνεὸν ἀνίστασθαι, ἐκεῖνον δὲ, πολλῶν ἐπεχόντων καὶ γε τῶν ἐκ βασιλέως συχνῶν πεμπομένων καὶ ὑποστρέψαι παρακαλούντων ὡς εἰς λύπην τῷ βασιλεῖ γενησομένης τῆς ἐκχωρήσεως, τὸν δὲ μηδ' ὅλως ἀκοῦσαι, ἀλλὰ πεζῇ διελθεῖν καὶ τὴν μονὴν τῆς χώρας καταλαβεῖν, ἔργῳ δείξαντα τὴν τοῦ ζήλου φύσιν ὁποία, καὶ ὡς οὐ λαμβάνει πρόσωπον ἄν κατὰ Θεὸν γίνηται. Ἄλλοτε δὴ πάλιν (προτρέχει γὰρ καὶ τοῦτο ῥηθῆναι) ὑπὲρ ἀνθρώπου δέησις ἦν

A δικοῦντος ἔχειν τὸ δίκαιον ἐφ' οἷς καὶ βασιλέως δέεται. Ἀλλὰ πολλάκις εἰπὼν οὐκ ἠκούσθη, καὶ ὑπερῆμερος ἐραίτετο ἡ βοήθεια. Δράττεται τοίνυν ὁ πρεσβεύων καιροῦ, καὶ ὁ καιρὸς ἑορτὴ ἦν τοῦ ἐν μάρτυσι περιφανοῦς Γεωργίου καὶ σύναξις ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγων ἀνὰ τὴν τῶν Μαγγάνων μονήν. Καὶ ὁ μὲν ἱερεὺς τὴν ἀναίμακτον ἐτέλει θυσίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἱστάμενος ἐτελεῖτο. Ἐπεὶ δ' ἐτελεύτα ἡ τῶν δώρων ἀναφορὰ καὶ ἔδει τὸν βασιλέα νιψάμενον προεισελθεῖν ἐφ' ᾧ τε μετασχεῖν ἀντιδώρου καὶ εὐλογίαν παρὰ τοῦ λειτουργήσαντος δέξασθαι, ἀνοίγνυνται τὰ πρόσθεν τῶν ἀδύτων θύρια, ἐμφανίζεται ὁ τὴν εὐχὴν τελέσων τῷ βασιλεῖ, πρόσεισι βασιλεὺς ἐκτείνει τὰς χεῖρας τοῦ θείου ἄρτου ληψόμενος, ἐπέχει τὴν δεξιὰν ὁ ἱερεὺς τὸ τοῦ ἱεροῦ ἄρτου κλάσμα κατέχουσαν. [P. 276] Καὶ οὕτω τῶν μὲν χειρῶν ἐκτεταμένων τῷ βασιλεῖ, τῆς δὲ δεξιᾶς τῷ ἱερεῖ ἀτρεμούσης, ἡ γλῶττα θέρει τὴν ἱκεσίαν καὶ τῷ λυπουμένῳ ζητεῖ τὴν λύσιν. Εἶδες ἂν τότε γενναῖον παράστημα ψυχῆς, τοῦ μὲν ἱκτεύοντος δοῦναι τὴν λύσιν, καὶ τοῦ μὲν εἰς καιρὸν ἀναρτῶντος ὡς μὴ ὄντος ἐκείνου καιροῦ λύσεως, τοῦ δὲ καὶ μᾶλλον ὡς ὄντος ἐξαναγκάζοντος ἅμα μὲν ἁγιασμοῦ ἐκ Θεοῦ, ἅμα δὲ καὶ συμπαθείας

B

tronum vertens, asperius et ipse responsavit. Processerat pene in jurgium lis, poscente hoc, abnuente illo, efficacius hoc deprecante, contra illo excandescente. Tantlem contestante præsule injuriam homini fieri, principe nihil id se curare ostendente, præsule se adhuc fortius acturum, ni audiretur, præ se ferente, principe contra ostentante, quidquid faceret aut diceret, nihil impetraturum, ne tum quidem patriarcha victus abscessit aut susceptum suum deserere sustinuit, sed æstu elatus effervescentis intus zeli : « Quid igitur ? inquit ; an censes æquum episcopos apud vos nihilo pluris esse quam coquos aut stratores, quibus omnia vobis obsequi et ad nutum servire necesse est ? » Simul hæc dicens pastoralem baculum, patriarchalis insigne dignitatis, ante imperatoris pedes abjicit : ipse impetu exsurgens velocissimo passu se foras ejicit. Id videns imperator et ad ignominiam pertinere suam reputans, sollicitus assurgit, multis digredientem tenere patriarcham conantibus, et aliis super alios ab imperatore missis ejus nomine rogantibus ut rediret ad vocantem Augustum et discessum hunc ejus molestissime ferentem. Ille ad omnia surdus cursum tenuit, quoad in vicinum, ubi diversabatur, monasterium pedes pervenit, reipsa ostendens quæ indoles zeli sit, quamque ille, cum Deum habet auctorem, reverentia quantævis etiam præsentis personæ non retardaretur. Alias rursus (nam et huc impetu semel digrediendi capto prono lapsu procurrat oratio) alias, inquam rursus orabat patiarcha pro homine, cui justum censebat ab imperatore id indulgeri quo egebat, sed replicata sæpius nihil proficiebat oratio ; et **407** jam longa adeoque infinita videbatur sæpe frustra rogati auxilii mora.

Arripit agitur occasionem intercessor, quam a religione fore putavit efficacem. Festum agebatur perillustris inter martyres Georgii, et conventus erat non modicæ multitudinis apud eadem sacram monasterii Manganorum, incruentum ibi sacrificium offerente patiarcha. Imperator sacris astabat. Ubi vero perfecta oblatione donorum tempus adfuit quo ex more totus imperator accedere debebat ad perceptionem panis benedicti, quem antidorum vocant, et eulogiam a celebrante accipere, reclunduntur anteriores adytorum fores, et prodit qui bene precaturus imperatori juxta morem erat. Præsto est Augustus : et manus porrigit sacrum sumpturus panem. Cohibet dexteram sacerdos, qua fragmentum sacri panis tenebat, Et sic extensis imperatoris palmis, manu vero patiarchæ rigide suspensa, lingua ejus totics antea rejectam supplicationem iteravit, et homini ægre habenti, ut ab imperatore quod optabat, contingeret precata est. Videres hic utrinque obnixam in proposito constantiam duorum invicti rigoris animorum. Nihil enim de sententia dimotus imperator fragmentum petebat, patriarcha vicissim veniam orabat pauperi. Atque imperatori excusanti non esse id aptum veniæ isti concedendæ tempus, et differri negotium poscenti, patriarcha contra reponebat optime conjungi cum perceptione gratiæ ex Deo indulgentiam in hominem veniæ ; tum asseverabat nunquam se tributurum sacrum panem, nisi quo petebatur largiretur imperator. Finem certamen non habebat, quoad tandem intentiori supplicatione institit Augustus ut sibi panis daretur, non tam ad usum fructumve, ut aiebat, proprium quam ad offensionem spectantis populi vitandam, apud quem existimationis jacturam subiret, si vacuus et sacri

πρὸς ἄνθρωπον. Τέλος ἀντιβολεῖ βασιλεὺς τὸ κλάσμα λαμβάνειν, οὐ κατὰ χρείαν μᾶλλον, ὡς ἔδειξεν, ἢ εἴγε κενὸς ἀποστρέψει τὸν λαὸν αἰσχυνόμενος. Ὡς δ' οὐκ ἐδίδου, εἰς κρῖμα λίγων λαμβάνειν, εἰ μὴ λύσει τῷ διακενῆς λυπουμένῳ τὴν λύπην, μεταβαλεῖν τε τὸν βασιλέα τὸ ἱλαρὸν εἰς ὀργήν, καὶ μηδὲν προσθέντα τοῦ, « Ἀνέορτα, » εἰπεῖν, « ἐορτάσαμεν, » χωρῆσαι πρὸς τὰ παλάτιον.

κε' Ὅπως μὴ φέρων ὁ βασιλεὺς τὴν παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐνόχλησιν τὴν τρίτην ἔταττεν.

[P. 277] Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς αἰδεσθεὶς τὸν ἄνδρα, ὠρέγετο μὲν ἔκποθεν αἰτίαν σχεδιασθῆναι τοῦ ὅπως ταπεινωθείη τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀκατάπληκτον, τῷ δὲ γε τέως τοῖς περὶ αὐτὸν ἀπολογούμενος ὅπως πολλάκις ἀντιβαίνει καὶ οὐ πείθεται μεστιτεύοντος, τὴν συνεχῆ προσευρίαν ᾐτιᾶτο τῆς ἀπειθείας, καὶ ὡς συνεχῶς ἐνοχλούμενος ταυτόν τι πάσχει τοῖς ἀψικόροις πολλῶν παρατιθεμένων βρωμάτων· ὀργίζεσθαι γὰρ ἐκείνους, ἢν μή τις ἀποσκευάζηται τὰ τεθέντα, καὶ αὐτὸν πολλῶν καθ' ἑκάστην ἐπαντλουμένων τῶν ὑποθέσεων, καὶ ταῦτ' οὐκ ἐκ μηνυμάτων, ἀλλ' αὐτοπροσώπως, ὑπότε καὶ ἡ ἀντιλογία κάιρὸν ἔχει πρὸς ἕκαστον, διὰ τὸ ἀξίωμα ἀγανακτεῖν καὶ δυσκολαίνειν πρὸς τὴν κατάνευσιν, πολλῶν ἐπεισρεόντων ἄλλοθεν ἄλλων καὶ μεθελκόντων ἑκάστου πρὸς ἑαυτὸ τὸν νοῦν τὸν βασίλειον. Καὶ τὸν μαθεῖν καὶ ζητῆσαι καιρὸν ἐντυχίας ἴδιον, μιᾶς ἡμέρας εἰς τοῦτο τῶν ἑπτὰ ἐκλεγείσης. Καὶ ἐκλεγῆναι τὴν τρίτην, ὡς εἶναι μόνην ταύτην τῆς ἑβδομάδος ἀπάσης καιρὸν ἐντυχίας ὑπὲρ ἀνθρώπων τοῦ πατριάρχου πρὸς βασιλέα, ταχθῆναί τε καὶ γραμματικὸν ἴδιον τὸν Ξιφιλῖνον Μιχαὴλ, ἐφ' ᾧ τὰς λύσεις τῶν ἀναφορῶν ἀναδεχόμενον γράφειν. Οὕτως ἦν ἡ τρίτη ἀφωρισμένη Θεῷ ἐλέους καὶ παρακλήσεως. Ὡς ἂν δὲ μὴ ἁφαιροῖτο ἡ ἡμέρα τοῦ προνομίου, ἀσχοληθέντος ἐπ' ἄλλοις κατ' ἀνάγκην τοῦ ἄνακτος, τόπος ἀναπαύσεως τοῖς περὶ τὸν πατριάρχην ἡ τῆς χώρας ἐτάχθη μονή, εἰς ἣν καὶ ὑποστρέφων ἐνίοτε, ἢν τί πρωϊαθεν μὴ ἀνύσειεν ἐξ ἀναγκαίας ἀσχολίας ὑπεισπεσούσης τῷ βασιλεῖ, ἡ δείλη ὀψία μέχρι καὶ ἐς ὀψὲ τῶν νυκτῶν ἀνεπλήρου τὸ ἐλλειφθέν. Καὶ πολλῶν καλῶν ἐκ τῆς περὶ ταῦτα τοῦ πατριάρχου σπουδῆς ἀπώναντο ἄνθρωποι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον, ἃ δὴ καὶ καθ' εἱρμὸν προσλαβὼν ὁ λόγος ὑπέμνησεν.

408 expers fereuli ab ara reverteretur. Verum ex adverso patiarcha magis timendum cavendamque studiosius indicans Dei offensionem : Accipores in judicium, Auguste, inquit, hunc sacrum cibum, quoad certum fixumque tibi erit homini injuste vexato solatium negare. » Tunc vero caperata fronte imperator, et priori placiditate vultus in manifesta iræ indicia mutata, cum surgens dixisset : « Ergo festum infestum egimus, » nullo praeter ea verba addito in palatium recessit.

25. *Ut non ferens imperator molestiam, quam ei nimis crebræ patiarchæ pro egentibus supplicationes pacessebant, tertiam ipsi ferium ad admissionem assignavit.*

His experimentis veritus imperator tam acrem in urgendo virum, cupiebat alicunde aliquam expediri rationem commodam intrepidæ ejus et inflexibilis retundendæ vehementiæ. De qua cum apud suos familiares sese purgans ageret, accusare contumacis pertinaciæ solebat irrevocabilem illam patiarchæ perseverantiam in usque et usque instando ad impetrandum id quod iterum, et sæpius petitum, idoneis causis negatum fuisset. Addebat fatigatum se molestis hisce obtrusionibus petitionum frequenter rejectarum, idem pati quod nauseantes solent ingestis cibis magna copia, quibus iram commovet importunitas reponere non desistentium fastiditam cramben. Multa quoditie sibi negotia ejus generis ingeri assiduitate insatiabili. neque id per litteras aut nuntios, sed coram ab ipso astante per seque agente patriarcha ; unde fieret ut quoties quod concedi non expediret peteretur, grave sibi et permolestum esset renuere propter verecundiam viri tantæ auctoritatis præsentia incussam. Id per se incommodum intolerabilius reddi concursu et gravitate principalium curarum et occupationum, undecunque ingruentium principis in diversa trahentium. His ut modum adhiberet, constituit certam præscribendam patriarchæ congressibus **409** diem, unam e septem orbem heddamodarium conflantibus, extra quam ab audiendo patriarcha, patrocinio reorum aut egentium fungente, vacatio principi certa constaret. Idonea ad id visa feria tertia patriarchæ admissioni tales causas acturi assignata propria est; ordinatusque notarius in id officii proprius Xiphilinus Michael, qui et causas tali audientia relatas et responsa imperatoris ad singulas in commentarium referret. Sic Deo et solatiis afflictorum consecrata dies hebdomadis tertia est. Ne vero interverti talis in id temporis usuram, superveniente forte principi alio necessario negotio, unquam contingeret, diversorium in eam diem patiarchæ provisum est in monasterio viciniæ ; in quod is subinde recedens, si qua inevitabili avocatione imperatoris averteretur attentio, immineret e propinquo in occasionem resumendæ opportune tractationis, ita ut quod mane perfici non potuisset absolveretur vesperi, excurrente nonnunqnam in aliquot commissæ jam noctis horas et antistitis diligentia et patientia imperatoris. Non facile dixerim quam multa commoda ex hoc tam assiduo benevoloque patriarchæ studio in homines solatio egentes redundare contigerit. Sed de his hactenus, quæ variis transacta temporibus unam in seriem, ordinis et memoriæ compendio, oratio nostra complexa est.

κς'. Ὅπως καὶ αὖθις πρὸς τὸν πάππαν πρέσβεις ἐστέλλοντο.

[P. 278] Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς πρέσβεις εὐτρεπισας ἀποστέλλει πρὸς πάππαν, ἅμα μὲν δηλώσοντας τὸν τῆς πράξεως ἐπιτελεσμὸν, ἅμα δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν Κάρουλον μαθησείοντας, εἰ καθυφῆκε τῆς ὁρμῆς ἐκείνης καὶ πρὸς τὸ ταπεινότερον ὑπεκλίθη. Οἱ δὲ παραγενόμενοι τὰ μὲν τῆς εἰρήνης δηλώσαντες ἀπεδέχθησαν, καταλαμβάνουσι δ' ἐκεῖσε τὸν Κάρουλον θυμοῦ πνέοντα καὶ λιπαρῶς τῷ πάππᾳ προσκείμενον καὶ προσλιπαροῦντα ἐφεῖναι τούτῳ τὴν ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπέλευσιν. Ἐώρων οὖν ἐκεῖνον ὁσημέραι τῶν ποδῶν τοῦ πάππα προκυλινδούμενον, καὶ ἐς τοσοῦτον ταῖς μανίαις συνισχημένον ὥστε καὶ τὸ ἀνὰ χεῖρας σκῆπτρον, ὅ σύνηθες κρατεῖν τοῖς τῶν Ἰταλῶν μεγιστᾶσιν, ὀδοῦσιν ἐκ μανίας καταφαγεῖν, ἐπειδὴ λιτανεύων καὶ τὴν πρὸς ἀπαρτισμὸν ἔξοδον προβαλλόμενος καὶ προτείνων τὰ αὐτοῦ δίκαια οὐδ' ὅλως τὸν πάππαν ἔπειθεν ἀπολύειν, ἀλλ' ἦν παρὰ κωφῷ λέγων. Ἀντεπῆγε γὰρ καὶ ὁ πάππας τὰ ὑπὲρ τῶν Γραικῶν δίκαια, ὡς ἐκείνων οὖσα ἡ μεγαλόπολις ἐκείνοις πάλιν καὶ προσεγένετο, καὶ ὅτι νόμος ἀνθρώποις ταῦτα, καὶ δῶρα πολέμου καὶ πόλεις καὶ χρήματα, τὸ δὲ μεῖζον τῆς Ἐκκλησίας υἱοὶ καὶ Χριστιανοί. Χριστιανοῖς δὲ κατὰ Χριστιανῶν ἐφεῖναι, μὴ καὶ εἰς παροργισμὸν τοῦ Θείου πράττοιμεν.

26. *Ut iterum ad Papam legati sint missi.*

Cæterum imperator expeditos instructosque legatos mittit ad Papam, simul significaturos perpetratum jam negotium et exsecutioni conventa mandata, simul clam sciscitaturos quid rerum moliretur Carolus, et ecquid adhuc demisisset animum, fero illo quo in Græcos antea incitabatur impetu remisso. Legati appulsi nuntiarunt consummatam pacem, et excepti perbenevole sunt. Invenerunt autem ibi Carolum minas spirantem, et omni contentione precum incumbentem ad exorandum Papam ut sibi permitteret expeditionem in urbem Constantinopolim. Videbant igitur quotidie advolventem se Papæ pedibus, et eo subinde furoris inquietissimi proruumpentem, ut quod manibus more Italicorum principum gestabat sceptrum, commorderet rabiose admotis dentibus, indignans sibi negari, quam instantissime petebat, facultatem exsequendi quod constituerat, paratum scilicet exercitum adversus imperatorem educendi : juribus ad id frustra commemoratis suis, haud persuaso ut id bellum approbaret et surdo ad preces omnes tales persistente Papa. Qui vicissim allegabat Carolo Græcorum jura, placide admonens possessam ab illis dudum Constantinopolim, iterum ad antiquos dominos fortuna revolutam. Eas esse rerum humanarum vices, et urbes et opes demum cæteras præmia esse belli, eique legi acquiscendum, præsertim cum Græci quoque Ecclesiæ filii Christianique essent : « Neque, aiebat, possumus Christianos cum Christianis committere, ne iram in nos Dei provocemus. »

Οὕτως ἀναχαιτιζομένου τοῦ Καρόλου, ὁ βασιλεὺς τῶν ἐξ ἐκείνου φροντίδων ἀπολυθεὶς ἐπεβάλλετο τοῖς ἐγγὺς κρατιστότερον. Καὶ Ἰκάριον προσχωρήσαντα δέχεται, ἄνδρα πολλὴν μὲν τὴν ἐς μάχας πεῖραν ἔχοντα, κατάρχοντα δὲ καὶ νήσου μεγίστης, [P. 279] ἣν Ἀνεμοπύλας ἔθος τοῖς ἐκεῖ λέγειν, συμβάματι δὲ τύχης ἐκεῖθεν φυγόντα. Τὴν γοῦν νῆσον προσκυροῖ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς τοῖς τοῦ βασιλέως οἰκείοις ἐγγράφεται. Βασιλεὺς δ' ἀποβαλὼν μὲν πρὸ ὀλίγου συβαστοκράτορα, ἀποβαλὼν δὲ καὶ δεσπότην, τοὺς αὐταδέλφους, ἔτι δὲ πρὸ τούτων καὶ ἄλλον συβαστοκράτορα καὶ Καίσαρα καὶ πρωτοβεστιάριον καὶ μέγαν δοῦκα καὶ ἁπλῶς τοὺς ἐν τοῖς μεγίστοις ἀξιώμασιν, ἄλλους ἀνάγκην εἶχεν ἱστάναι. Καὶ δὴ τοῦτον μὲν τὸν Ἰκάριον καὶ ἔτι ἐν ἰδιώταις εἶχε, καὶ ἅμα δυνάμεσι πεζικαῖς ἐμβιβάσας ναυσὶν ἐκεῖνον ἐπ' Εὐρίπου πέμπει τῷ μεγάλῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ συμμίξοντα. Καὶ δὴ ἐπεὶ στρατὸς τῶν νεῶν ἀπέβαινε περί που τοὺς Σωρεούς, ὁ Ἰωάννης πυθόμενος τὴν ἐκείνων ἀπόβασιν, καὶ γ' ὡς εἶχε ποδαλγὸς ὢν τῆς πρὸς ἐκείνους οὐκ ἀπέσχετο μάχης, ἀλλ' αὐτόθεν συνταξάμενος καὶ τὸ Λατινικὸν εὐτρεπίσας εὐθὺ τῶν ἀκουσθέντων ἦει. Καὶ μάχην κρατερὰν συμμίξας ἀκοντισθεὶς πίπτει· τὸ γὰρ τῶν ποδῶν ἄλγημα οὐ

27. *Ut Icurius ad imperatorem transfugiens classi præpositus fuerit.*

Sic represso impetu Caroli, imperator ista cura levatus eo animosius incubuit in res suas quam optime constituendas ex præsenti usu, quando ad se confugientem benigne Icarium excipit, virum multa præliorum experientia militarem scientiam adeptum. Princeps is fuerat insulæ maximæ, quam qui illic degunt Anemopylas, hoc est ventorum portas, vocare consueverunt. Inde autem casu ut conversione quadam sortis ad imperatorem fugere compulsus jus in eam insulam suum ei cessit, ipse in domesticorum Augusti censum ascriptus. Imperator autem amisso paulo ante sebastocratore, amisso item despota fratribus suis, et ante hos morte pariter sublatis alio sebastocratore, præterea Cæsare, tum protovestiario ac magno duce, et ut verbo complectar uno, plerisque illorum qui dignitatum maximarum titulos gerebant, cum deberet sufficere alios in eorum loca, hunc quidem Icarium adhuc in privatorum ordine tenuit: cæterum eumdem cum pedestribus copiis impositum navibus in Euripum mittit, cum magno domino Joanne dimicaturum. Expositis hisce in terram copiis et usque circa Sorcos progressis, audito earum excensu Joannes, et si æger podagra, prælium non detrectavit, sed subito instructam Latinorum aciem eo recta ducens ubi versari hostes audierat, acri commissa pugna telo ictus concidit. Pedum enim dolor haud passus eum librare se firmiter in equo et scalis equestribus utrinque pendentibus robuste insistere, vim ademit susti-

παρεῖγε στερρῶς ἀντιβαίνειν τοῖς ἐφ' ἑκάτερα τῆς ἁρπστρίδος κλίμαξιν, ἀλλ' ἅμ' ἡκοντίζετο καὶ παρεωθοὺς ἔπιπτε καὶ ἡλίσκετο. Καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλοι τε πολλοὶ συμποδίζονται, καὶ δὴ καὶ ὁ τοῦ Ἰκαρίου αὐτάδελφος. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ στρατὸς ἀπὸ ξηρᾶς εἰσβάλλει, οὓς ἦγεν ὁ μέγας στρατοπεδάρχης Συναδηνὸς Ἰωάννης καὶ ὁ μέγας κονοσταῦλος ὁ Καβαλλάριος Μιχαήλ. Καὶ δὴ ὁρμήσαντες ἐπὶ Φάρσαλα φρούριον, ὃ Φθίαν ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, ἐφ' ᾧ σιταρκοῦσιν τοὺς ἐν τῷ φρουρίῳ, προσπίπτουσι τῷ ἐκ νοθείας Ἰωάννῃ, ὃς δὴ καὶ σφίσι συράξας πόλεμον γενναῖον καὶ ἀνδρικὸν αἱρεῖ μὲν καὶ τὸν Συναδηνὸν καὶ μέγαν στρατοπεδάρχην, τὸν μέντοι γε μέγαν κονοσταῦλον ὁ ὑπ' ἐκείνῳ λαὸς Ἰταλὸς διώκων καταλαβεῖν οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλ' ὅλαις ἡνίαις ἐκεῖνος ἐνδοὺς εἰς φυγὴν ἤλασε, καὶ τοὺς μὲν διώκοντας πολὺ προθέων ἐξήλυξε, τὸ δέ γε μυρίθιον ἁλῦξαι οὐκ ἦν ἐκείνῳ, κἂν πάντ' ἔπραττεν. Ἀτακτότερον γὰρ ἐλαύνων τὸν ἵππον, τοὺς ὄπισθεν οἰόμενος φθάνειν καὶ πρὸς ἐκείνοις μόνοις ἔχων τὸν νοῦν ὅπως ἐκφύγοι, προσπταίει δεινῷ μεθ' ὅλης τῆς τοῦ ἵππου φορᾶς, καὶ κατὰ στῆθος συνθλᾶται. Μόλις δέ τινες τὸν ἵππον στήσαντες (οὐ γὰρ ἦν ἐκείνῳ μέλον τοῦ ἵππου, ἀλλά γε τῆς πληγῆς τε καὶ τοῦ θανάτου) ἡμιθνῆτα καταβιβάζουσι, καὶ ὡς εἶχον πρὸς Θεσσαλονίκην ἀπαγαγόντες ἐκεῖ θάπτουσι τελευτήσαντα. [P. 280] Τοῖς

A δὲ περὶ τὸν Ἰωάννην ἀνέδην ἦν κτείνειν τὸν προστυχόντα καὶ πολέμου γέρα σκυλεύειν. Ἔγνωσαν δὲ καὶ τότε Ῥωμαῖοι λειφθέντες μάχῃ τοῦ Ἰωάννου· οὐ γὰρ ἐξ ἐμφανοῦς ὥρμα παρατασσόμενος, ἀλλ' ἐκ λόχου προσβαλών, οἷος ἐκεῖνος τὰ τοιαῦτα, κατέπληξε θεσπεσίοις, καὶ λαὸν ἔκκριτον καὶ ἐπιεικῶς μαχῶν ἐμπειρον τῷ παρ' ἐλπίδα πταίσματι ἀνδρικῶς καταγωνισάμενος δόξαν εὐκλείας ἀποφέρεται τῆς μεγίστης. Τὸ δέ γε ναυτικὸν καὶ ὅσον ἐν αὐταῖς ναυσὶν ἦν ἀζήμιοι διατηρηθέντες, ἢ μᾶλλον καὶ γέρα μάχης ἐπενεγκάμενοι τοὺς περὶ τὸν μέγαν κύριον Ἰωάννην, εὐθύμῳ καρδίᾳ πρὸς τὸν κρατοῦντα γίνονται. Καὶ οἱ μὲν ἀμφὶ τὸν μέγαν κύριον ὑπὸ δεσμοῖς φρουρᾷ δίδονται, τιμᾶται δὲ ὁ Ἰκάριος ἀντὶ ποινᾶ τῶν ἀγώνων τῇ τοῦ μεγάλου κονοσταύλου ἀξιώματι. Ὁ μέντοι γε τῶν Θηβῶν λαὸς τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου Γουλιέλμον μέγαν κύριον ἀντικαθιστᾶσιν. Ἐκεῖνον δ' ἀγάλλας ὁ βασιλεὺς καὶ δοκιμάσας λαμβάνειν γαμβρὸν ὑφ' ὅρκοις ἀσφαλέσιν ἀπέλυε. Μετέωροι δ' ἦσαν οἱ γάμοι καθ' ὑποσχέσεις καὶ μόνας. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἅμ' ἐπιοὰς τῆς πατρίδος, νόσῳ περιπεσὼν τελευτᾷ. Διαδέχεται δὲ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου Γουλιέλμος, ὃν καὶ γαμβρὸν Ἰωάννου ὁ λόγος παρίστα, ὁλοτελῶς τὴν τοῦ τεθνηκότος κυριότητα. Καὶ ἦν πρὸς Ῥωμαίους ἀντιφερόμενος, εἰ καὶ κατ' ἔτος ὁ στόλος ἐκεῖσε προσβάλλων ἐκάκου τἀκείνου

nendi se post ictum, effecitque ut primo statim toli qua percussus est impulsu sella excusseus corruerit captusque subito fuerit, et cum eo alii multi casu eodem implicati, quippe necessaria subveniendi duci laboranti cura a fuga maturanda prohibiti, comprehensi pariter in custodiam sint dati. In his fuit ipsius Icarii frater. Interim et exercitus a terra irrupit, quem ductabat magnus stratopedarcha Synadenus Joannes et magnus conostaulus Caballarius Michael. Ii cum ad Pharsala tenderent (arx ea est, cui nomen antiquum Phthia fuit) animo commeantum importandi præsidio, incidunt in Joannem nothum, qui statim eos acri prælio adortus non minus fortiter quam feliciter rem gessit captis cum aliis plurimis, tum ipso Synadeno magno stratopedarcha. Magnum conostaulum Itali milites Joannis diu persecuti assequi nequivere. Ille quippe totis habenis effusus in fugam longum insequentibus præceperat spatium, ut jam periculo defunctus videretur. Sed fatalem horam ne ista quidem contentione conatuque summo frustrari aut differre infelix potuit: dum enim incautius equum impellit securus anteriorum, a tergo solum ingruere periculum existimans eoque sollicite respectans, in obviam arborem toto equi currentis impetu impactus diripto pectore concidit, equo libero abeunte: neque enim equiti, diro casu et letali vulnere afflicto, vacabat de equo cogitare. Hunc tamen ægre aliqui morati, semineeem ei caballarium impositum Thessalonicam cum deportassent, mox ibi mortuum sepelierunt. Joannes interim cum suis multa impune facta nostrorum

B

cæde, spolia plurima pretiosamque prædam victoriæ præmium tulerunt. Hoc altero jam eventu Romanos tristis experientia docuit quis et quantus bello esset Joannes hic nothus, vir omnium callidissimus ad insidias struendas, tum ubi ex iis in plures cum paucis erumperet, imperterriti dux animi roborisque perrupturi quidvis oppositum. Ergo is nunc quoque non palam occurrens ex adverso, sed ex latibulis improviso irruens, inopinatissimoque illa specie copias alioqui bonas et satis exercitatus ad primo perculit, mox impressione vehementi disjecit stravitque, gloriam suo nomini maximam tali facinore adeptus. At navalis exercitus universus incolumis, quippe incruenta victoria potitus, insuper spoliis dives, Joannem cum suis bello captum ducens, gaudio et gratulatione ingenti ad imperatorem rediit. At Joannes quidem cum sociis vincti custodiæ traduntur: Icario vero merces operæ bello feliciter navatæ repræsentata est magni conostauli attributa dignitate. Sub hæc populus Thebarum fratrem Joannis Gulielmum magnum dominum pro eo constituit. Verum Joannem ipsum imperator honorifice tractatum, propria ei filia in conjugem promissa, post firmatum jurejurando fœdus liberum dimisit, nutante adhuc conjugii spe, quippe non ultra pacta et sponsalia progressi. Cæterum destinatus sponsus simul patriam attigit, morbo correptus obiit, successorem principatus in solidum universi relinquens Gulielmum fratrem quem superius diximus Joannis nothi filiam duxisse, quique ideo soceri partibus addictus infensus Romanis mansit: quare classis in ejus

καὶ οὐδὲν εἶα ἀνύειν, περιζωσαμένου τὴν τοῦ μεγά- A λου δουκὸς ἀξίαν τοῦ Ἰκαρίου καὶ τὸν στόλον ἄγοντος.

κη'. Ἔτι τὰ κατὰ τὸν πατριαρχεύσαντα Ἰωσὴφ καὶ τὸν Βέκκον.

Τοῦ Ἰωσὴφ δὲ καθημένου ἐν τῇ κατὰ τὸν Ἀνάπλουν μονῇ, νόσος ἐπεισπίπτει τῷ Ἰωάννῃ πατριάρχοῦντι δεινή· ἦν δ' αὐτὸς ὁ Βέκκος ὁ καὶ πρότερον χαρτοφύλαξ. Καὶ δὴ πολλὰ παθὼν καὶ ῥάισας, τοῖς ἰατροῖς δόξαν ἐν σχολῇς τόπῳ μετατεθέντα τὸν ἀρρώστοῦντα κατ' ἰδίαν θεραπεύεσθαι, μὴ καὶ ἡ ἀσχολία τριβὴν ἐμποιῇ τῇ νόσῳ, ἔπεί καὶ ῥάισας πρὸς τῷ καὶ πόμα [P. 281] καθαρτικῶν προσφέρεσθαι ἦν, ὁ τῆς Λαύρας πρὸς ταῦτα τύπος ἐκρίνετο χρήσιμος. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς διὰ ταῦτα μεταθεῖναι τὸν Ἰωσὴφ ἐβούλετο, ὡς οὐκ εὐπρεπὲς ἄλλως ὂν ἐν μιᾷ B μονῇ διατρίβειν τόν τε ἀργὸν ἐκ πατριαρχίας καὶ τὸν ἤδη πατριαρχεύοντα. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἅμα μὲν εἰδὼς τὸ τοῦ Ἰωσὴφ ἱλαρὸν, καὶ ὡς αὐτοῦ σχεδὸν ψηφισαμένου ἐκεῖνος τὰ πηδάλια τῆς Ἐκκλησίας ἐλάμβανε (καὶ γὰρ τὴν ἀπ' ἐκείνου βουλὴν θέλων ὁ κρατῶν λαμβάνειν περὶ προσώπου διεπονθάνετο, κἀκεῖνός τοῦτον παρὰ τοὺς πολλοὺς ἐξελέγετο ὡς

terram quotannis invecta eam vastabat, damnis afficiens ingentibus; nec Gulielmo spatium prospere quidquam agendi ac ne respirandi quidem dabat hostis ei oppositus impiger Icarius, magni jam ducis potestate classem ductans.

28. *Rursus de expatriarcha Josepho et de Vecco.*

Diversante porro, ut dictum est, Josepho in monasterio ad Anaplum sito, morbo corripitur gravi Joannes patriarcha, Veccus nimirum, idem qui chartophylax prius fuerat. Per cum languorem cum multa vel 414 a malo ipso vel a remediis passus meliuscule jam habere videretur, medicis visum transferri ægrum oportere in seductum a turba negotiorum locum, ubi curari per otium posset, nulla interpellante molestia quotidianarum occupationum. Decreverant autem in ista ei quiete propinare purgantia quædam pharmaca, morbi videlicet reliquias et noxios humores ejus causas funditus exhaustura. Secessus porro ad eam rem aptissimus Laura putabatur eadem illa ubi degebat qui patriarcha fuerat Josephus, quem ideo imperator alibi D collocare statuerat, haud consentaneum existimans eodem hospitari domicilio decessorem successoremque patriarchatus. Verum Joannes simul compertam habens comem hilaremque Josephi indolem, simul conscius ipso tantum non clare palamque suffragante sese nuper ad Ecclesiæ fuisse gubernacula promotum (etenim Josephi sententiam de successore volens imperator explorare, consuluerat eum de persona quam ei muneri aptam judicaret; et Josephus Veccum præ multis ad id elegerat ut et alioqui disertum ac doctum, præterea negotiorum administratione tritum, denique præter cætera,

ἄλλως λόγιον καὶ ἐπὶ τοῖς πράγμασι τρίβωνα,) ἅμα μὲν οὖν διὰ ταῦτα, ἅμα δὲ καὶ τῷ τῆς σφετέρας γνώμης πιστεύων εἰρηνικῷ, διεκώλυσε μὲν τὸν Ἰωσὴφ μετατίθεσθαι, οὕτω δ' ὄντος ἐκεῖσε καὶ αὐτὸς τῇ μονῇ ἐνδημεῖ, καὶ ἦν τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ προσαποστέλλων πρὸς Ἰωσὴφ, καὶ τὰς ἀπ' ἐκείνου ἀποκρίσεις φιλοφρόνως καὶ μετὰ προσηνείας πάσης δεχόμενος. Ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος εἰρηνικός τε καὶ ἱλαρὸς, καὶ τοσοῦτον τῇ τῆς Ἐκκλησίας πράξει ἀπεῖχθετο ὥστε μηδ' αἰσχύνεσθαι πολλάκις ὁμολογεῖν τὸν ὅρκον γενέσθαι κωλύμην τοῦ καὶ αὐτὸν ἐν τούτοις εἶναι, ἐπεὶ πλέον οὐκ ἦν γενέσθαι τῶν πραχθέντων, ὡς ὑπελάμβανεν. Ἐν τούτοις διάγων ὁ Ἰωάννης πολλὰ μὲν γραμμάτια εἰς χεῖρας εἶχε λαμβάνων, ἃ δὴ καὶ οἱ σχιζόμενοι ἐξετίθουν, δεικνύντες τὴν πρᾶξιν ὡς σφαλερὰν καὶ θεοῦ πόρρω βάλλουσαν, ἅμα δὲ καὶ τοὺς Ἰταλοὺς ἐνόχους αἱρέσεσιν οὐ συνεσκιασμέναις ἄλλως καὶ ἀμφιβόλοις, ἀλλ' ἐμφανέσι καὶ λαμπραῖς. Εἶχον δὲ καὶ ἀπὸ Γραφῶν ὡς δῆθεν τὰς ὑποδείξεις, ἃς καὶ κατεστρώννυον συνεχέστερον, κἂν ποῦ τι καὶ ἁγίοις ἐρρήθη θελημάτικόν, εἴποι τις, καὶ τὸ κατὰ σφᾶς παριστᾶν ἰδίως, ὡς περὶ εἰρήνης οἷον ὡς εἰρηνευτέον μὲν ὅπου μὴ θεὸν ζημιούμεθα, καὶ πολεμητέον αὖθις ὅπου ζημιοῦσθαι θεὸν κινδυ-

quod ejus tranquillo et studioso pacis ingenio confideret), hæc, inquam, Joannes reputans obstitit quominus inde Josephus amoveretur. Illo igitur ibidem permanente, eodem et ipse divertit, missitans subinde officiosas ad eum salutationes, et mutuas ab ipso comitatis humanissimæ significationes recipiens. Erat enim Josephus adeo pacificæ placidæque C naturæ, ut eo quod hactenus Ecclesia egerat ad pacem oblatam disturbandam offenderetur, nec veritus fuisset fateri sæpius se, nisi præoccupatus juramenti a se palam editi religione fuisset, ad omnia fuisse assensurum: nec enim 415 jam suspicabatur quod antea timuerat, rem ulterius processuram quam quo esset hactenus promota. Eo igitur hospitio Joannes utens, multos in manus sumpsit legitque libellos ab iis compositos qui perseverabant in schismate; quorum erat scopus ostendere suspectum hoc totum pacis negotium esse, longeque a Deo ac vera religione nos abducens; præterea Italos hæreseon teneri reos, earumque non occultarum aut ullo modo dubiarum, sed evi- D dentium et meridiana claritate compertarum. Talium assertorum documenta se habere scilicet aiebant manifesta planeque convincentia testimonia scriptorum authenticorum, quæ et ambitiose contexentes proferebant. At si quod sanctorum assertum in contrarium opponeretur, primum excipiebant arbitrarium, ut quis dixerit, id esse, hoc est pro sola voluntate paci studentium ad concordiæ oblatæ comprobationem accommodari. Deinde concedebant faciendam sane pacem, sed tunc tantum, quando non exigeretur consensus in id quo Deum offendi constaret: neque enim Dei jactura bene tranquillitatem emi; satiusque multo esse

νεύομεν, ταῦτ' ἐκεῖναι πρὸς τὸ καθολικώτερον μεταφέροντες, καὶ ἄλλα πλεῖστα τοιαῦτα παρενείροντες ταῖς σφῶν συγγραφαῖς, παρίστων τὴν πρᾶξιν ὡς σφαλερόν. Ἦν δὲ τὸ ὑπόμενον ἐξ ἀνάγκης γράφειν κἀκεῖνον καὶ ἀπολογεῖσθαι ἑφ' ἑκάστῳ τῶν λεγομένων. Ἀλλ' εἰδὼς οἰόμενα σκάνδαλα ὡς λόγων λόγοις μαχομένων, ἐξ ὧν οὐκ ἔστι διαδιδράσκειν ἢ οὖσαν ἢ δυνοῦσαν κατηγορίαν ἐπὶ παραβύστει τῶν μειζόνων τὸν γράφοντα, ἤμενεν ἠρεμῶν. Καί γε τῷ Ξιφιλίνῳ, ἀνδρὶ γραφῇ καὶ μεγάλῳ οἰκονόμῳ τῆς Ἐκκλησίας ὄντι, [P. 282] καθυπισχνείτο μὴ ἂν καὶ γράψαι ποτὲ εἰς ἀντίρρησιν δι' ὅθεν, « Μὴ δόξωμεν, φησί, τοῖς κειμένοις παρεγχειροῦντες κἂν ὅ τι λέγοιμεν. Ἐκείνοις μὲν δοκοῦσι νεωτερισμῷ τινι ἐπὶ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὁμόσε χωρεῖν καὶ ἀνέχειν πειρᾶσθαι, κἂν εἴ τι φαῖεν, κἂν φανερῶς καὶ τοῖς κειμένοις προσκαρδοῖεν δόγματιν, αὐτάρκης ἀπωφυγὴ τὸ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας δι' ὅθεν ἵστασθαι, καὶ τὴν τῆς ἐριολαβίας πεῖραν ῥᾷον ἐκκλίνοιεν ἂν· ἡμῖν δὲ, κἂν τὰ φανότατα λέγοιμεν, ἀγαπητὸν εἰ μὴ προσελοίμεθα μόνον, ἀλλὰ μὴ καὶ περὶ τροπῆς τῶν κειμένων φεύγοιμεν. » Ταῦτ' ἐλεγεν ἐκεῖνος τότε, τὰς τῶν σχιζομένων λαμβάνων ἀνὰ χεῖρας γραφὰς, αἷς πολὺ τὸ εὐθρὸν ἐχούσαις ἐπὶ πολὺ οἷς ἔλεγαν ἐβούλετο μὲν ἀντιλέγειν, ἐπείχετο δὲ, κἂν τέλος τὴν πεῖραν οὐ διέδρα, ὅθεν δὴ καὶ πολλοί· περιπεπιτώκει τοῖς χιλεπυοῖς. Τοτε δ' ἐφ' ἡμέραις τῇ Λαύρᾳ προσκαρτερήσας καὶ καθαρῶς ὑγιάνας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανέστρεφε, τῷ Ἰωσὴφ μεθ' ἱλαρότητος συνταξάμενος.

κθ'. Ἔτι τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην Ἰωσηφ.

Οὐκ ἦνδὲ τινας ἠρεμεῖν ἐντεῦθεν, ὥστε καὶ τὸν Ἰωσὴφ ἐκεῖσε καθήμενον ἀναπαύεσθαι, ἀλλ' ἀσημέραι προσφοιτῶντες ἠνώχλουν τὸν ἄνδρα καὶ συχναῖς περιέβαλλον ἀσχολίαις, τὸν αὐτοῦ ζῆλον (καὶ γὰρ κατ' ὀλίγον κατέψυκτο τῇ τῶν τροπῶν ἀπλότητι) ἀναζωπυροῦντες οἷον καὶ πρὸς [P. 283] τὸν θερμότερον διεγείροντες. Ἦν γάρ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τοσοῦτον ἱλαρὸς καὶ μέτριος, ὥστε καὶ εἴπερ χρεία γεγόνει τινὰς τῶν τῇ Ἐκκλησίᾳ κοινωνούντων προσφοιτᾶν ἐκείνῳ, οἱ δ' ἤθελον εὐλογεῖσθαι, μένον ἦν ἐκείνους προσπίπτειν καὶ τὴν εὐλογίαν ἐπιζητεῖν, καὶ αὐτὸν εὐθέως

deceriare, ubi ne a Deo veraque religione excidamus præsens periculum sit. Talia illi in maxime catholicam conformantes speciem scribebant dissercbantque, multa in eam sententiam accuratis lucubrationibus plausibiliter congerentes, quibus appareret anceps istud totum ac periculi plenum videri debere negotium Ea ille legens, necessitatem subire videbatur manifestam scriptis ista contrariis refellendi respondendiitque sigillatim ad singula. Sed idem providens ex isto aientium et negantium conflictu scriptorum eruptura scandala, raris lectoribus ea luce animi vigentibus, ut blandientem utrinque in commissis invicem argumentis altercantium verisimilitudinis speciem sano judicio discernerent, nec facile scriptori quamvis cauto foreeam in tali tractando argumento moderationem tenere, ut satis sese subtraberet plerorumque reprehensionibus, **416** verum ei aut apparens prævaricationis in rebus maximis crimen impacturis, sustinebat se a scribendo quietusque perstabat. Quin et Xiphilino viro gravi, magno tunc œconomo ecclesiæ, confirmavit se haud quaquam commentariis ejus generis elucubrandis operam unquam daturum : Ne videamur, inquiebat, semel constituta rursus in dubium vocare, quasi quæ semel fixa tenere decrevimus, eo ipso in concertationis aleam de novo jaciamus, quod cum iis qui contraria palam sentiunt quosque pro novatoribus in rebus ecclesiasticis habemus, ultro descendamus in certamen audire cognoscereque sustinentes quid illi pro se allegent. Cum enim manifestum sit eos semel statuta rataque habita conari convellere dogmata, unum nobis idemque sufficiens adversus instantias eorum omnes, in contrario palamque pro nobis stante Ecclesiæ consensu, patet effugium, quo abunde securis, nullo fine miscendarum litium ac jurgiorum, licet nobis compendium facere dis-

ceptatione declinanda, qua utcunque pro nostra parte clarissima argumenta proferamus, vix sperare possumus assecuturos nos ut quæ allegaverimus attente cognoscantur ; multo autem verisimilius timere possumus ne nobis imputetur reflctio revocatioque in dubium semel omni firmitate constituterum dogmatum ; quod odiosius et nobis fugiendum vel maxime crimen est. Ea tunc ille dicebat, quoties in manus sumeret hærentium adhuc schismati commentarios auctorum ; quos tamen cum deinde legeret, animadvertens multam eorum labem fraudemque, impetum interdum capiebat refutandi splendide quæ mendaciter affirmabantur, et fucatis ratiocinationibus detrahendi larvam. Sed tenebatur, ne id faceret, ea quam dixi ratione ; qua tamen excussus ad extremum est, venire coactus ad experimentum scripto disputandi adversus contra sentientes ; unde in multus et graves contigit eum angustias incidere. Tunc autem sat multis diebus diversatus apud Lauram, et jam plene restitutus valetudini, Constantinopolim revertit, salutato in digressu humanissime Josepho.

29. *Adhuc de Josepho quondam patriarcha.*

417 De reliquo haud poterant quidam vel ipsi quiescere vel quiescere sinere fruentem isto secessu Josephum, sed quotidianis hominem turbabant congressibus, multum ei negotii facessentes, dum ejus languescentem, ut querebantur, nimis morum simplicitate zelum excitare ac quasi subjectis facibus accendere tentabant. Erat autem is tam remisse ac comis naturæ vir, ut si cui eorum qui cum Ecclesia communicabant causa incidisset adeundi ejus, et qui accedebat, vellet benedictionis ipsius particeps fieri, non opus alio haberet quam procidere et benedictionem petere : statim enim quemcunque ad communionem admissum prolixe imperticbat

κοινωνεῖν ἐκείναις τῶν χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος· ὅ καὶ τοῖς περὶ ἐκεῖνον καὶ λοιποῖς ἄλλοις οὐκ οἰστὸν ἦν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁσημέραι προσφοιτῶντες ἀνεθάρρυνον πλέον πρὸς τὸ τελέως σχίζεσθαι. Τοῦτ' ἀκουσθὲν τῷ κρατοῦντι, ὁ δὲ πληροφορίαν τὴν εἰς ἐκεῖνον ἐκείνην ἀφεὶς, καὶ τὸ ἐπὶ πολλοῖς συγκεχωρηκὸς ἐκ προθέσεως οὐ πάνυ μετρίας, ὡς οὐ δίκαια πάσχων κατεμέμφετο, εἰ αὐτὸς μὲν συνήθεταί οἱ ταῖς ἀναπαύσεσιν ὡς εἰκὸς πρυσαποδεχόμενος, ἐκεῖνος δ' ἀνδράσι προσφέρεται εὐμενῶς καὶ οἰκείως πάνυ πολὺ τὸ πρὸς αὐτὸν διεστηκὸς ἔχουσιν, ὥστε καὶ τὸ σῶμα κατατέμνειν τῆς Ἐκκλησίας. Χρῆναι δ' ἐκείνους αὐτῷ, καὶ μὴ αὐτὸν σφίσιν ἕπεσθαι, ἐχθροῖς ἀριδήλως οὖσι καὶ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις διαφερομένοις. Προὔπεμπε τοίνυν τοὺς ἀπεροῦντας μὴ δέχεσθαι σφᾶς, ἢν μέλοι οἱ τοῦ καθ' ἡσυχίαν καθῆσθαι. Ἰωσὴφ δ' ἀπεκρίνατο, ἢν αὐτόν τε περιορίζειν θέλοι καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν, οὕτω καὶ ἀναγκαίως τοὺς προσιόντας μὴ δέχεσθαι, πρότερον δ' οὐ καλῶς ἔχειν κατηγορεῖσθαι, ἤν τινας προσιόντας καὶ δέχοιτο· ἀνάγκην γὰρ εἶναι προσφοιτᾶν σφίσι καὶ τῶν ἀγνώ- A τῶν, μὴ ὅτι γε τῶν γνωρίμων συχνοὺς εἰς παράλληψιν. Ἢ γοῦν περιορίζειν, εἰ θέλοι, ἢ ἄνετον ἀφέντα ἀκαταιτίατον μὴ μέμφεσθαι. Ταῦτα μὲν Ἰωσὴφ ἀπεκρίνατο, οὐ τῷ πλέον εἰς κακουχίαν τῶν παρόντων ἐθέλειν, ἀγλὰ πιστεύων τῇ διαθέσει, ἅμα κιρνὰς τοῖς λόγοις καὶ τῆς βαρύτητος οὐκ ὀλίγον, εἰ τῆς τιμῆς ἐξοστρακίσας ποιεῖν ἐθέλει καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων παρακλήσεως ἔρημον. Ὁ δὲ βασιλεὺς οἷον ἐκ τῶν λύγων λαβὼν τὸ οἱ συνοῖσον, καὶ ὅτι κατῆρξεν ὁ πεισόμενος λέγων οὗ αὐτὸς βουλόμενος ἧσσος ποιεῖν κατὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον δυσωπίαν ἀπέσχετο, εὐπροσωπον οἷον ἐντεῦθεν τὸν περιορισμὸν ἐκείνου θέμενος ὡς ἐκείνου πρώτως μνησθέντος, πέμψας ἐξάγει τε τῆς Λαύρας, κἀν τῇ Χηλῇ (φρούριον δ' αὐτῇ ἐπινησίδιον πρὸς τοῖς ἄκροις τῆς Εὐξείνου θαλάσσης) περιορίζει, εὐχερεῖ μὲν ἐνεαρίζειν, δυσχερεῖ δὲ πάμπαν διαχειμάζειν, ὡς κατὰ στόμ' ἁπάντων τῷ νήσῳ βορέου καὶ τὴν πικρίαν ἐκπνέοντος τῆς ψυχρότητος. Τινὰς δὲ καὶ τῶν μοναχῶν, οἳ δὴ κἀκείνῳ προσέκειντο, [P. 284] ἄλλον μὲν ἀλλαχοῦ ἐξορίζει καὶ νήσοις τοῖς κατ' Αἰγαῖον περιορίζει, τὸν

gratia sancti Spiritus; quod et iis qui circa ipsum erant et reliquis aliis videbatur intolerabile. Quare ipsum quotidie adeuntes etiam atque etiam urgebant, ut plane se ac palam abscinderet ab omni consuetudine partem contrariam sectantium. Id vero sibi nuntiatum imperator gravius accepit quam pro cætera sua in eum hactenus demonstrata benevolentia et fide, culpans in eo quod nimis se facilem præberet studiis factiosorum; in quo ejus cum prudentiam constantiamque requirebat, tum præterea querebatur injuste ab eo secum agi, quiei tam liberam tranquillamque, quod ea ipsum gaudere arbitraretur, quietem ac securritatem daret: ipse autem non dubitaret nec cessaret in intimam etiam familiaritatem admittere homines, a quibus longe alia sentientibus et in contrariam toto nisu factionem incumbentibus corpus Ecclesiæ lacerataretur, cum potius oportuisset ipsum pro auctoritate sua dare operam ut illi sese ipsi accommodarent acquiescendo publice decretis et tranquille vivendo, non autem committere ut exemplo eorum turbulentisque consiliis abripi ipsum et partes 118 palam sequi hostium manifestorum, in rebus maximis ab Ecclesia reque publica irrevocabiliter dissidentium, appareret. Misit ergo ad Josephum imperator certos hominos, qui suo nomine vetarent ne talium deinceps hominum convictum congressumque admitteret, si quietis, qua gauderet, certam sibi vellet constare possessionem. Respondit Josephus unam rei quam juberet exsequendæ rationem esse, si se ac eos qui secum essent in exsilium amandaret imperator: relegatis enim facultatem defore istos quorum familiaritate interdiceretur alloquendi. Quandiu vero eo loco degeret, haud se jure culpari quod adeuntes ad se aliquos non excluderet: nam nisi humano solatio carere omni in isto secessu vellet, necesse sibi esse officia non aspernari ultro ad se venti- B lantium etiam ignotorum, multo autem magis admittere notissimos sibi olim et familiares plurimos. Aut igitur exsilio me multet imperator, aut libere me frui sinat hoc quod indulget otio; nec colloquiis, sine quibus vita hic quidem vitalis non sit, criminis quo earent notam appingat. Hæc fuit ad missos ab imperatore oratio Josephi non illius quidem ejici volentis, aut a suburbani secessus, quo libenter utebatur, quiete divelli, sed magnopere fidentis olim in se prospecto affectu imperatoris; quem nunquam eo venturum sperans ut tam charum sibi caput amandare sustineret, de industria in ea quam fecit exsilii mentione verbis est usus acerbitatis non parum sono ipso præferentibus, cum sic exaggerans diceret: Exterminet sane nos, postquam honore dejecit; et si omni humano privatos solatio vult, in feram aliquam ejiciat solitudinem, tali scilicet commemoratione confidens commoturum se aliquam in animo principis sibi devinctissimi aut misericordiam au verecundiam sui. At longe opinione falsus est sua; quippe imperator, cujus in animo teuer ille vetus ac filialis in Josephum amor refrixerat non parum, hoc illius responso plausibilem nec sibi negligendam offerri excusationem apud vulgu credidit sententiæ durioris, magnam invidiæ partem detractum iri recte ratus decreto in Josephum exsilio, si, quod egit, studiose divulgaret id ultro sibi conscivisse poposcisseque ipsum; se in eo tantum voluntati ejus apertis verbis indicatæ 119 annuisse. Ergo illum educit Laura, et deportari curat Chelam. Arxea est insularis in extremo Euxino mari, habitatio jucunda verno tempore, hieme aspera nec fere tolerabilis, quippe illam Septentrioni obversam insulam sævo totis faucibus Boreæ perflante et frigus inhalante rigidissimum. Quosdam vero monachorum, qui ei adhærebant, alium alio exsulatum misit, varie in Ægæi relegans insulis

δέ γε μοναχὸν Ἰασίτην Ἰὼβ ἐν Καβαίᾳ (φρυρίον ὅ' αὕτη πρὸς τῷ Σαγγάρει κείμενον ποταμῷ) ὑπ' ἀ σφαλείαις πεμψας περιορίζει.

λ'. Ὅπως τοὺς κατὰ τὴν πόλιν Γενουΐτας ἐταπείνου ὁ βασιλεύς.

Τότε μὲν οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς ἐκστρατεύειν ἐπ' Ὀρεστιάδος παρασκευαζόμενος, τοὺς Γενουΐτας παρακινουμένους ἐξ ἀναιδείας ταπεινοῦν ἐβούλετο. Πρότερον μὲν γὰρ πολλῷ προεῖχον σφῶν Βενετικοὶ καὶ τὸ κατὰ σφᾶς συνέδριον πλούτῳ τε καὶ ἅρμασι καὶ παρασκευαῖς ἁπάσαις, ἅτε καὶ τῇ θαλάσσῃ προσχρωμένους πλέον ἐκείνων, καὶ μακραῖς ναυσὶ τὰ πελάγη διαπεραιουμένους, καὶ προσκτᾶσθαι πλείονα κέρδη συνέβαινεν ὧν οἱ Γενουῖται προσεκτῶντο πραγματειῶν μεταχομίσεσι καὶ κινήσεσιν. Ἐξ ὅτου δὲ τοῦ Εὐξείνου πεκάγους ἐγκρατεῖς ἐγένοντο Γενουῖται βασιλέως διδόντος καὶ ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ καὶ ἀτελείᾳ, καὶ κατετόλμων αὐτοῦ καὶ μέσου χειμῶνος ἐν συστελλομέναις κατᾶ μῆκος ναυσὶν, ἃς ἐκεῖνοι ταρίτας λέγουσι, πλέοντες, μὴ μόνον Ῥωμαίοις ἀπέκλεισαν τὰς κατὰ θάλασσαν κελεύθους καὶ πραγματείας, ἀλλὰ καὶ τῶν Βενετικῶν πλούτῳ τε καὶ παρασκευαῖς ὑπερῆρχον. Διὰ τοῦτο ξυνέβαινε σφίσι καὶ καταλαζονεύεσθαι μὴ μόνον τῶν τοῦ γένους ἐκείνων, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαίων αὐτῶν. Προσπεφιλοτίμηται μὲν οὖν βασιλεὺς ἰδίως καὶ τινι εὐγενεῖ Γενουΐτῃ, Μανουὴλ λεγομένῳ τοῦ Ζαχαρίου, τὰ τῆς κατ' ἀνατολὴν Φωκαίας [P. 285] ὀρεινὰ, μέταλλον στύψεως ἔχοντα, ἐφ' ὧν δὴ κατοικήσας πόναμα τῷ ἰδίῳ λαῷ εἰργάζετο. Καὶ πολλὰ τῆς ἐργασίας ἀπονάμενος καὶ πλέον ἤθελεν ἔχειν ἐκ τῆς τοῦ κρατοῦντος πρὸς ἐκεῖνον εὐμενείας καὶ διαθέσεως. Ἠξίου γοῦν μὴ ἀνεῖσθαι Γενουίταις ἐκ τῶν ἄνω μερῶν διὰ θαλάσσης Εὐξείνου κατάγειν στυπτηρίας μέταλλον, ἐπεὶ πολλῇ τινι χρῶνται ταύτῃ τὰ ἐξ ἐρίων ὑράσματα μιαίνοντες χρώμασι διαφόροις, ὡς ὀρᾷν ἔξεστι. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατανεύων ἐπέταττεν. Οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ πόλει Γενουῖται ἅμα μὲν αἰδούμενοι τὴν βασιλικὴν πρόσταξιν, ἅμα δὲ καὶ ὡς τὴν πόλιν τὴν ἐσχάτην ἀπόβασιν ἔχοντες, ἔμενον ἐπὶ τρόπου τοῦ τὰ ἐπεσταλμένα πληροῦν. Ἄλλοι δέ τινες ἐκ Γενούας παρ' οὐδὲν τὴν πρόσταξιν θέμενοι, ναυπηγησάμενοι μείζω φορτίδα στρογγύλην τῶν βαρυφορτηγουσῶν ἐξέπλεον

At monachum Jasiten Jobum Chabæam, quæ arx est ad Sangarem amnem sita, fida ibi custodia tenendum misit.

30. *Ut Genuensium in propria ipsorum urbe degentium fastum depresserit imperator.*

Circa hoc tempus imperator expeditionem in Orcstiadem adornans, Genuensium sese insolenter afferentium fastum deprimere constituit. His antea quidem Veneti haud dubie præcellucrant opibus cæteroque splendore, ita ut horum proceres, unde concilium publicum et gentis senatus constat, divitiis, armis et reliquo apparatu omnis generis Genuensibus longe copiosiores apparerent. Causa erat differentiæ, quod Veneti plus mari uterentur, et navibus longis assidue ultro citroque commeantes quæstuosissimis commerciis vim pecuniæ congererent, haud paulo majorem quam quantam lucrari contingeret Genuensibus intra fines angustiores et quasi timidius negotiantibus. Ex quo autem Euxini potentes maris, concedente imperatore, fuere Genuenses cum plena libertate atque immunitate portoriorum et vectigalium quorumvis, tanta et attentione et assiduitate in rem incubuere, ut ne media quidem hieme **420** dubitarem Pontum transfretare, utentes ad id non penitus rotundis, sed contractæ longitudinis navibus, quas ipsi Taritas vocant. Hac illi strenuitate ac diligentia non modo Romanis maritimæ negotiationis vias omnes interclusere, fructumque ac lucrum ad se traxere navalis universi commercii : verum etiam id consecuti sunt, ut numero pecuniæ, et quod inde plerumque consequitur, cultu ac luxu ornatus varii pompaque domestica speciosæ pretiosæque supellectilis Venetos jam ipsos post se relinquerent. Hinc more ingenii humani contigit ipsis efferre sese arrogantius et insolescere, non aliis modo Latinis præ se spernendis, sed Romanis etiam in Oriente dominantibus. Attribuerat autem liberali privilegio imperator cuidam Genuensi nobili, cui Manueli nomen erat, Zachariæ filio, Phocææ monala quæ Orientem spectant, quibus insunt aluminis fodinæ. Ibi ille habitans cum sibi subjecta operarum multitudine indefesse laborabat eruenda distrahendaque ista merce ; ac cum inde plurimum congessisset lucri, gustu, ut fit, quæstus in amplius ditescendi sitim accensus voti se hujus fore compotem speravit, si benignitate imperatoris, quem sibi faventem erat expertus, ulterius uti pergeret. Cum igitur exposuisset prono ad illi gratificandum Augusto accommodatis simum ad sui compendii rationes fore, si negaret deinceps aliis Genuensibus facultatem importandi alumen a superioribus per Pontum Euxinum partibus, inde siquidem vim inferre magnam illi consueverant istius mercis vendibilis in primis, quoniam plurimus, prout hodieque cernitur, ejus usus est in pannis e lana texta colore vario fucandis, impetravit quod voluit ; et edicto Augusti rite signato interdictum ea negotiatione Genuensibus est. Isti decreto, ubi enotuit, ea quidem Genuensium pars, quæ domicilium Constantinopoli habebat et sede fortunarum jam illic constituta non alium alibi uspiam receptum se habere sentiebat, refragari auctoritati principis, in cujus dictione viveret, non ausa, talis deinceps invectione mercimonii **421** abstinuit obnoxie, mandatis imperatoris obtemperans. Verum alii quidam ex ea gente domicilia Genuæ habentes, præscripto imperatoris nihili habito, fabricati navem ingentem rotundæ formæ onerariam, e proprio solventes portu et in Thracium evecti Bosporum per Ponti fauces in Euxinum penetrarunt, nulla cura aut ratione habita vel imperatoris

τῆς σφετέρας, καὶ δὴ τῷ Θρᾳκικῷ προσοκείλαντες Βοσπόρῳ διέπλεον τὰ στενὰ τοῦ Ηόντου, ἀφροντίστως ἔχοντες καὶ βασιλέως καὶ τοῦ κατὰ σφᾶς συνήθους· μηδὲ γὰρ εἶναι τὸν προσίσχοντα τοῖς ἐνταυθοῖ ἐκ Γενούας, πρὶν ἄν πρὸς ταῖς Βλαχέρναις γενόμενον βασιλέα τε εὐφημεῖν τὰ εἰκότα καὶ προσκυνεῖν, ἑτέρωθι τρέπεσθαι. Τότε τοίνυν ἐκεῖνοι καὶ αὐτῶν συνθεσιῶν τῶν κατὰ σφᾶς ἀμελήσαντες, οὐρίῳ χρησάμενοι τῷ ἐκ νότου πνεύματι ἀνήγοντο ἀφροντίστως, καὶ τὸ στόμα διεκβάντες τοῦ Πόντου πρὸς τοῖς βαρείοις τῆς θαλάσσης λιμέσιν ἐνώρμων. Κἀκεῖνοι μὲν τὰ πολλὰ ἐπὶ χρόνον πειρατεύοντες διετέλουν. Ὕστερον καὶ φορταγωγοῦσαν ληΐσάμενοι ναῦν, οὐκ ὀλίγον μέρος τοῦ φόρτου καὶ στυπτηρίαν ἔχουσαν, ἐν ταύτῃ τὰ πάντα νῃησάμενοι κατ' ἀσφάλειαν θαρροῦντες κατέπλεον. Βασιλεὺς δὲ πυθόμενος τὴν διάβασιν ἐν δεινῷ τὴν καταφρόνησιν ἐποιεῖτο, καὶ ἐπὶ λογισμῶν ἔστρεφε πῶς ἄν ἐγγένοιτο ἐν Χερσὶ τοὺς καταφρονήσαντας περισχεῖν. Ἀλλ' οὐδ' ἐκείνοις ἠγνόητο τὸ παράπαν ἡ τοῦ βασιλέως θέλησις. Ἀμέλει τοι καὶ διὰ φροντίδος ἐποιοῦντο τῆς οὐ τυχούσης τὸν πλοῦν εὐοδῆσαι σφίσι καὶ αὐτοὺς διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον, ὃν ἐπυνθάνοντο ἐπηρτῆσθαι τούτοις παρὰ βασιλέως. Ὡς γοῦν ἐκεῖθεν πλέουσι τὰ τῆς ἀνατολῆς κατεφαίνοντο ὄρη, καὶ ἦν μὲν αὐτοῖς ποτὲ ἐξ οὐρίων πλέειν, ποτὲ δὲ καὶ λεχρίους πρὸς τὸν ἐμπίπτοντα ἄνεμον, ὅπως ἄν σφίσι ῥέποι τὸ πνεῦμα, ἐν ἄλλοις μὲν αὔταρκες ἦν τὸ τοιοῦτον καὶ σφίσι ἀποχρώντως εἶχε πρὸς εὔπλοιαν, τῇ Φάρῳ δὲ προσίσχουσιν ἓν καὶ μόνον ἐδοκιμάζετο πνεῦμα χρησιμεῦσον τὸ τοῦ βορρᾶ, [P. 286] πλὴν οὐκ ἀνειμένον καὶ καταῤῥᾳθυμημένως ἄον ὡς καὶ εἰς νηνεμίαν ἀμφιβάλλεσθαι τὸ τοῦ ἀέρος κατάστημα ἐκ τοῦ τὰ λαίφη καὶ μόνον ψαίρειν, ἀλλ' ὃν ἄρα καὶ Ταναΐτην ὀνομάσετέ τις τῶν ναυτικῶν· τούτῳ γὰρ καὶ μόνῳ εἶχον ἰσχυρίζεσθαι, ἀπηλπικότες τῶν ἄλλων, πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ βασιλέως λόχον ταῖς πορείαις αὐτῶν ἐφιζάνοντα. Καὶ γ' ἐφ' ἡμέραις προσδοκῶσιν ἀσμένοις σφίσιν ἐπέστη καὶ λαμπρὸς ἔπνει, καὶ ἐξ οὐρίων τὸ πνεῦμα ἵστατο τῇ νηΐ. Ὧ δὴ θαῤῥήσαντες τὰς τόλμας ἐθάῤῥυνον τὰς ἰδίας, καὶ τοὺς φώσσωνας αὐτίκα διαπετάσαντες ὅλους κατὰ ῥοῦν ἐφέροντο, πίσυνοι μὲν καὶ τῇ τοῦ πνεύματος σφοδρότητι, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ πλευρὰ τῆς νηὸς βόαις αὔαις ἐξήρτυον καὶ ὅπλοις κατεκοσμοῦντο, ὡς ἀποχρώντως ἀνθεξούσης μέν πρὸς πῦρ καὶ πᾶν τὸ βαλλόμενον τῆς νεώς, πολεμησόντων δὲ καὶ αὐτῶν, εἴ τινες ἐκ βασιλέως ἐπίθοιντο. Τὰ μὲν οὖν περὶ τούτων ὁ βασιλεὺς πυθόμενος ἀπο-

vel antiquæ consuetudinis ipsorum, qua soliti estenus fuerant, ubi primum comparebant in his partibus, adire recta palatium Blachernarum, nec quidquam antea rerum gerere aut quoquam divertere, quam ibi suum obsequium imperatori professi solemni acclamatione ac veneratione fuissent. Tunc igitur iis omnibus contemptis, ac cunctis officii modestiæque rationibus susque deque habitis, austro inflante vela valido secure trajecerunt per angustias Bospori, et in Septentrionales Ponti portus invecti non sua solum illic per otium negotia tractarunt, sed prædis agendis et piratica toto illo mari faciendis non parum temporis triverunt. Tandem in onerariam incurrentes magnam et pretiosis gravem mercibus, quarum pars erat non exigua pondus ingens aluminis, ea expugnata prædaque universa in suam navem condita retro proram in patriam verterunt, transituri denuo securissime præter urbem ac portum Constantinopolis, sine ullo cujusquam metu, per summum Romanæ potentiæ contemptum. Ejus audaciæ superbiæque certior factus imperator indignissime, ut par erat, injuriam tulit; decrevitque non committere ut se impune tantum ausos gloriari Genuensibus liceret. Disquirebat autem modum quo isto sub manum ac potestatem suam redigere contemptores posset. At neque his ignotum erat votum studiumque imperatoris. Itaque curam ac diligentiam non vulgarem adhibebant in expediendo cursu explicandoque sese ab insidiis **422** Romanarum navium, quarum rectoribus sciebant ab imperatore mandatum ut observare ipsos in transitu ac omni ratione comprehendere conarentur. Ut igitur ipsis e Ponto patriam versus cursum tenentibus montes Orientis apparuerunt, facile usi sunt, ope artis nauticæ, vento, qualiscunque tunc spirabat, non plane adversus, illum nunc recta oppansis velis, nunc obliquatis capientes, prout opus erat ad flectenda promontoria: ad quod sufficiebat aura modica. Ergo sic progressi continenter sunt ad Pharum usque, ubi subductis rationibus instituti cursus et periculum impendentium, statuerunt deinceps non quemcunque sibi a Septentrione ventum satis fore; qui enim tunc flabat lenis erat, molliter solum stringens, non pleno impetu impellens vela, ut malaciæ proprior cœli status videretur. Egere se autem ad eluctandos quos providebant occursuros obices vehementi Borea; qualis est ille quem Tanaitem nautæ vocant. Huic, inquam, confidere uni se statuerunt posse; qui nisi contingeret, plane desperabant insidias se Romanarum posse navium effugere. Ecce autem postquam aliquot ibi dies substitere, commodum ille ipse optatus ventus spirare ab arcto vehemens cœpit; nec cunctati videlicet illi sunt totos illi libentissime pendere linteorum sinus, audacterque invecti spe optima ferebantur, evolaturos sese rati vi auræ tam prosperæ trans quamlibet infestos insidiantium conatus. Navis latera quin etiam siccis boum coriis munierunt, ut ab igne forte injecto aut alia quavis ab hostibus ejaculata peste tuta forent. Arma ipsi expedierunt, vim repellere parati quæcunque ab imperatoris inferretur. His imperator compertis **423** imperavit Genuensibus Perææ degentibus mittere qui sisterent hos populares suos, et iis suaderent non sic insalutato imperatore præterire. Fecerunt id illi studiose; sed nihil profecerunt, perstantibus aliis in proposito et monita convicio repellentibus. Quare illi, ne sibi fraudi esset aliena contumacia,

στέλλων προσέταττε τοῖς κατὰ περαίαν Γενουίταις πέμπειν τοὺς κωλύσοντας, οἱ καὶ συχνοὺς πέμπουντες τοὺς ἀπεροῦντας μὴ πλεῖν προσωτέρω οὐκ εἶχον πείθειν. Οἱ δ' ἀπεστύγουν μὲν πρὸς τὴν ἴνστασιν, ὅμως τὸ ἐφ' ἑαυτῶν προορώμενοι μόνον εἴς τε τὸ πρὸς βασιλέως εὔνουν καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸ γόνος ἐπιστροφήν, ἡφίουν τὸ πᾶν ἐπ' ἐκείνῳ. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς ἐτύγχανε περιῳρόνησιν ἡγησάμενος, καὶ γ' εἰς ἀτιμίας μείζονος λόγον, εἰ καθυφεικότος ἐκπλεύσειαν, ἐπαγείρει μὲν τὰς κατὰ τὴν πόλιν εὑρεθείσας ὁλκάδας, περισυνάγει δὲ καὶ καθώς τις ἐπακτὴρ κύνας τὸ ἀνὰ τὴν πόλιν Γασμουλικόν, ἐφιστᾷ δὲ τούτοις τὸν βεστιάριον Ἀλέξιον τὸν Ἀλυάτην. Κἀκεῖνος ἅμα τοῖς περὶ αὐτὸν τὸν Βόσπορον ὡς εἶχε διαπεραιωθεὶς δεινὰ ἐποίει προστάσσων· καὶ εἰ μὴ τούτους καταλωνίσονται, ἴσον ἐτίθει καὶ τῷ τῆς ἀρχῆς στέρεσθαι. Συνταξάμενοι τοιγαροῦν οἱ ἐπὶ τῶν νηῶν, οἱ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ παραταξάμενοι, τὴν φορτηγὸν κατιοῦσαν ἐδέχοντο. Καὶ οἱ μὲν προσπίπτοντες καὶ γε κύκλῳ περιπτυσσόμενοι μαχητῶν ἔργον ἐπλήρουν, ἀλλ' οὐκ ἦνυον τὸ παράπαν· ἥ τε γὰρ ἐξ οὐρίας ὁρμὴ καὶ τὸ ὑπερανεστηκὸς τῆς νηὸς ἐκείνοις ἐς ὅτι μάλιστα ἐβοήθει, καὶ μάταιος τοῖς ἀνθισταμένοις ἦν ἡ σπουδή· Καὶ οἱ μὲν ἐπείχον ὁρμῶντες ἐφέξειν, οἱ δ' ἐπὶ τὴν νηὸς κατημέλουν ὡς μηδὲν ἀνύσαντων· συχνῶν γὰρ ὑστευόντων τοὺς φώσσωνας καὶ πολυσποὺς ποιούντων τὸ ὑτερρὸν ἕνεκα τοῦ πνεύματος, καὶ προσεχώρει μεῖζον ἢ ὥστ ἐπισχεθῆναι τοῖς [P. 287] κάτωθεν ἐμποδίζουσι, καὶ κατ' ὀλίγον διολισθαίνουσα διεφύγγανε τοὺς ἐπιτιθεμένους κύκλῳ, πολλοὺς πρὸς ὀλίγους ὄντας. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἔξω που καθήμενος ἔσφυζε τὰς ὁρμὰς ἐνυρῶν τὰς ἀπυρυγὰς, καὶ συχνοὺς ἔπεμπεν, ἄλλους ἐπεθάρρυνεν, ἄλλους κελεύων καὶ προσαπειλούμενος. Αἱ σπουδαὶ δ' ἦσαν ἀνόητοι, καὶ τῶν σπευδόντων τὰς χεῖρας τῷ οὐρίῳ τοῦ πνεύματος ἡ ναῦς ἀπεδίδρασκεν. Ὡς γοῦν ἐκεῖνοι μὲν ἐν ἀπόροις ἦσαν, ὁ βασιλεὺς δ' ἐν ἀθυμίᾳ δεινῇ, χλεύην τὸ πρᾶγμα οἰόμενος καὶ ἄντικρυς γέλωτα, εἰσάγει τις τῶν ἀμφ' αὐτὸν βουλὴν δοκοῦσαν συνοίσειν. Ἣ δ' ἦν χρησαμένους παρὰ Καταλάνων τῇ σφῶν νηΐ, μεγίστῃ τῶν ἄλλων οὔσῃ, ἐπιβῆναι τοὺς αὐτάρκεις πολεμάρχους, καὶ οὕτως ὑπεμβαλόντας τοὺς ἐκείνης φώσσωνας τῷ προσαράσσοντι πνεύματι ὡς πρώτως μετέχοντας τοὺς τέως ὠργισωμένους ἐπιτειχίσαι, ὥστε καὶ ἀπνοεῖν, καὶ οὕτω τῆς ὁρμῆς καθυφεῖσαν ἐπ' ἐκείνην ὁρμᾷν τοὺς ἐπὶ θατέρας ὄντας. Τοῦτο γοῦν βουλευθὲν ἅμα τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἠνύετο, καὶ δὴ τὴν ταχίστην ἐμβάντες ἐκ πρύμνης γίνονται τῆς κπταγομένης· ἔτυχε γὰρ καὶ ἡ ναῦς ἐγγὺς, καὶ εὐχερὴς ἦν μετενεχθῆναι πρὸς τὰ προηγούμενα. Κἀκείνης πεσούσης πρόσθεν αἱ τῆς δευτέρας πνοαὶ

retulerant imperatori se quod suarum erat partium sedulo egisse, dolere autem quod hi sui cives sibi morigeri non fuerint: coerceret eos ipse pro sua potentia, nec peccantium culpam imputaret insontibus, aut gentis universæ proprium esse duceret paucorum crimen. His imperator auditis summæ sibi fore ignominiæ reputans tam proterve se contemni sibique illudi sinere, immittit in eos repente quantum expeditarum in navalibus et portubus repertum est navium. Ilæ omnes universis e Gasmulica navali militia, qui tum Constantinopoli fuerunt, plenæ, canum instar irritatorum coortæ in transeuntes Genuenses sunt undique, vehementissime instantes. Impositus ad hoc dux ipsis fuerat vestiarius Alexius Alyattes, qui cum suis confestim trajecto Bosporo nihil sibi reliqui ad omnem contentionem faciebat, mandans atque insligans, sicque in animum inducens, si non expugnaret tuli loco temerarios piratas, nihilo sibi minus id fore dedecus quam si præfectura ignominiose privaretur. Ordinati ergo hinc quidem in foris navium, hinc et terra in littore milites, pro se quisque ejaculando impetebant onerariam. Sed cum nihil minus quam quantum ab optimis exspectari militibus poterat tali tempore facerent, frustra erant tamen, utique adversus onerariam exstantibus alte, iisque munitis, lateribus protectam, et valido a pupi impulsam vento, sicque prorsum irrevocabili ruentem cursu, strepitus 424 vani circum tumultuantium egregie securam. Ridebant igitur ejus vectores conatus hostium inanes et cum distenta vento carbasa crebris undecunque sagittis perforarentur, iis utcunque pertusis pedem nihilo socius facere pergebant, abundante vi aurææ propiliæ; qua longius ante a tergo sequentes efferebantur, quam ut esset periculum ne a quoquam eorum prope adiri, nedum capi aut teneri possent. Quæ vero naves a lateribus incurrerent, eas utpote humiliores et minores ludibunde repellebat ingens mole et plenis velis oneraria pervolans. Cernebat hæc imperator ex edito longe intuens, alios missitans super alios, adhortans, jubens, minans. Sed et ipsius jubentis et parentium cunctorum æque inania effectuque cassa studia erant, evolante inter manus navi beneficio venti prosperi. Cum ergo milites quidem quo se verterent ignari, imperator autem sui contemptu ludibrioque tanto in iram irratus maximam, varie, sed inutiliter æstuarent, fuit qui Augusto consilium e re nata non improbabile suggereret. Id erat ut in quamdam, quæ magna et prævalida forte illic stabat, Catelanorum navem commodato a dominis acceptam, inductis repente quot ea posset capere militibus, juberet illam continuo expansis eidem vento totis velis in puppim fugientis invehi, et sic infracta viaurææ viaque Boreæ obstructa, velocitatem imminuere ruentis cursumque retardare. Dictum in opus confertur. Momento se admovet a 425 tergo inumbrans et ventum intercipiens oneraria, latitudine vaste patentium alarum obicem opponens vento propellenti Genuensem navem; quæ sic destituta constitit, otiumque admotis hostibus dedit in insiliendi. Adjuvabat id agentes e Catelano paris altitudinis navigio varius et vehemens undique conatus humiliorum undique navium omni ex parte adorientium. Nec obsisti

εμπαίουσι τῇ προτέρᾳ, καὶ τὸ πολὺ φύσημα τῶν ωωσσώνων τῆς πολεμίας εἰς ὀλίγον περιστὰν αὐτίκα ἀκίνητον τὴν ναῦν ἐνειργάζετο. Ἐμπίπτουσῶν τοιγαροῦν ἀμφοῖν ἐκ θατέρας ἐκθροῦντες εἰς ἐκείνην, καὶ τῶν κάτωθεν προσδοκηθουσῶν, μεγίσταις προθυμίαις ἔβαλον. Καὶ οὕτως ἐπ' αὐτοῖς ἄλλοι καὶ ἐπ' ἐκείνοις ἕτεροι ἐπεμβαίνοντες, τοῦ βασιλέως παραθαρρύνοντος ἔξωθεν, κρατερᾷ μάχῃ ἐπὶ πολὺ τῆς θαλάσσης προελθοῦσαν αἱροῦσι τὴν ναῦν. Καὶ ταύτην μὲν πρὸς τῷ βασιλικῷ νεωρίῳ ἱστᾶσι καταξαντες, αὐτοὺς δὲ ταῖς ὀξίαις δίκαις ὑποβαλόντες ἐτιμώρουν. Πολλοῖς δ' ἐκείνων καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυττον τοῖς πρωτυχοῦσι πασσάλοις, ἀντίποινα τῆς πρὸς τὸν βασιλέα καταφρονήσεως. Παρεοικὸς τούτῳ ξυμπίπτει καὶ ἄλλο τι, καὶ τοῖς Γενουΐταις προστρίβεται ἔγκλημα. Τινὸς γὰρ ἐκείνων ὑπερηφανευσαμένου προσελῶντι, καὶ εἰπόντος ὡς « Ἡ πόλις καὶ πάλιν ἔσται τοῖς ἡμετέροις, » ζηλώσας ἐκεῖνος βάλλει κατὰ κόρρης καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἀχρειοῖ τῷ Λατίνῳ, καὶ εὐθὺς τῷ πλήξαντι ὁ διὰ μαχαίρας ἐσχεδιάζετο θάνατος. Τοῦτο μαθὼν βασιλεὺς δεινὰ ἐποίει, καὶ τὸν ἴδιον προσερέτην οὐκ ἀνίει ζητῶν. [P. 288] Ὡς δ' οὐκ ἐδίδουν (οὐδὲ γὰρ ἦν,) εὐθὺς θυμὸς αἴρεται κατ' ἐκείνων, καὶ τῷ Μουζάλωνι Μανουὴλ αὐτίκα προστάσσει τὸ γένος ἐξαναστατοῦν ἅπαν μηδὲν μελλήσαντα. Σωνῆκτο τοίνυν ἐν ἀκαρεῖ τὸ στρατιωτικὸν, ὅσον ἦν ἐν τῇ πόλει καὶ ὅσον ἔξωθεν προσεγένετο. Καὶ ἅμα φοβεροὶ μὲν ἰδεῖν, φοβερώτεροι δ' ἐπιθέσθαι τὰς ἁπάντων οἰκίας κυκλοῦσι, καὶ πρὸς τῷ ἐγχειρεῖν ἦσαν, τὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀναμένοντες κέλευσιν. Οἱ δὲ τῷ φοβερῷ ἐκπλαγέντες, καὶ καθ' ὅσον οἷόν τε συστείλαντες τὸ ἔμφυτον τοῦ θυμοῦ, ἀπηνεύοντο πρὸς τὰ πραττόμενα, καὶ τῆς κατὰ σφᾶς ἰσχύος ἀμείνους τῇ ὑποκλίσει καὶ τῷ ταπεινῷ σχήματι κατεφάνησαν, καὶ δὴ πρὸς ἱκεσίας ἐτράποντο, καὶ προσελιπάρουν τῶν ἰδίων τραχήλων ἐκδύσαντες ἑαυτοὺς ἐς ὅ τι καὶ βούλεται ὁ κρατῶν χρήσασθαι, ὁμολογοῦντες ἥττους εἶναι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, καὶ ὅ τι προστάσσοι εὐπειθεῖν ὑπισχνούμενοι, μηδ' ἀναφυγὴν εἶναι σφίσι πλὴν τὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέως συμπάθειαν. Οὕτω ταπεινωθέντες τῷ φόβῳ πλῆθος ἄθρουν πρὸς τὸ κελευόμενον ἐνεδίδουν, καὶ πολλῷ χρυσίῳ προστιμηθέντες τὴν βασιλικὴν ὀργὴν μόλις καταμαλάττουσι, πολλῷ τῆς σφῶν κορύζης ἐκείνην ἀνυσιμωτέραν γνωρίσαντες. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

diutius potuit. Alii super alios irrumpentes perruperunt tandem aditum; et post longam atrocemque pugnam, adhortante suos e loco conspicuo præsente imperatore, capta tandem oneraria in urbis navale deducta est, vectores autem ejus meritis subjecti pœnis. Multis enim eorum effossi sunt oculi sudibus forte repertis sub miserorum palpebras infixis, debito, ut exprobrabant, supplicio, despectui habere non veritis Augustam majestatem. Contigit et quiddam alias huic non absimile, unde gravis in eosdem Genuenses et invidia publica et indignatio principis exarsit. Cum enim quidam ipsorum jactabunde Proselonti dixisset: « Iterum a nostris urbs obtinebitur, » indignans ille infregit colaphum tam valide Latino ut oculi ei usum ademerit, non impune: nam statim percussor gladio confossus interiit. Quadam ejus rei fama sparsa commotus imperator hanc certo factum explorandi rationem init. Suum reddi sibi remigem a Genuensibus poscit, graviter id urgens, et ni faciant minans. Ut autem illi non reddebant (nec sane poterant eum repræsentare qui nusquam jam esset), pro convictis hoc ipso patratæ cædis eos habens, nec ferendum id facinus ratus, Manueli Muzaloni subito imperat, ἀρᾷ exterminet sine mora genus universum Genuensium. Ille momento, quantum erat in urbe, quantum in suburbana vicinia militum, cogit. Adstabat acies visu ipso terribilis, minis et procinctu sæviendi formidolosior multo, iis utique quibus præsens pernicies intentabatur. Circumeunt exemplo cunctorum domos, ferventes impetu proximo diri adoriendi negotii, ad quod nutum modo imperatoris exspectabant. Fregit hæc species quantumvis audaces alias animos, et tumentes licet ictus innatæ, offensione nova irritatæ ferociæ compressit spiritus. Cum enim sedatiori mente reputarent quam in præcipiti res eorum salusque penderet, facile viderunt non esse id tempus experiendarum virium, quas male comparato certamine succubituras, si cum imperatoris potentia committerentur, haud esset dubium. Ira ergo propria in potestate habita, ad alienam, unde metuerent, exarmandam efficacissimum delinimentum adhibuere supplicis demissionis, siquidem humili provoluti habitu ad pedes principis, et funibus in suas ipsi cervices injectis apparentes, misericordiam implorabant, obnoxios se ferentes, paratosque ad quidvis subeundum quod decerneret Augustus, cujus potestate se inferiores agnoscerent et majestati obsecuturos ad nutum sancte pollicerentur. Unum sibi tutum in clementia ejus a clade imminente videre perfugium: in id se confugere, ac ne illo excludantur etiam atque etiam orare. Sic metu in modestiam subacta conferta illa plebs pertinaciam remisit prius ostensam prompte quod mandabatur exsequens. Indictum enim multæ nomine magnum auri pondus exsolverunt, lucro non parvo imputantes vel sic placare atque a propriis capitibus quantovis fortunarum damno avertere potuisse imperatoris iram, eam jam tandem agnoscentes efficaciorem ad vindicandum scelus quam esset ipsorum ad audendum perpetrandumque projecta temeritas. Et hæc quidem sic se habuere.

Ω'.

α'. Ὅπως καὶ ἐκ ποίων τῶν αἰτιῶν τὰ κατὰ τὸν Αἷμον καὶ αὖθις παρεκινοῦντο.

[P. 292] Βασιλεῖ δὲ καὶ αὖθις φροντίδων ἦρξε τὰ κατὰ τὸν Αἷμον κινούμενα. Αἱ γὰρ συνθεσίαι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τῷ κήδει σπονδαι συνεχέυντο ἤδη, τῆς Μαρίας κινούσης τὸν ἄνδρα πρὸς ἔχθραν ἐφ' οἷς καὶ παιδοποιησαμένων τὸν Μιχαὴλ ἐν ἀναβολαῖς τὰ περὶ τὴν Μεσεμβρειαν ἦσαν, καὶ δῆλος ἦν βασιλεὺς ἐκείνοις πλαττόμενος ἀφορμὰς τοῦ μὴ διδόναι ἃ καὶ καθάπαξ διδόναι οὐκ ἦν βουλομένῳ ἐκείνῳ. Ἀνερρίπιζε δὲ τὸ μῖσος καὶ ἡ πρὸς βασιλέως τῆς μητρὸς ἐκείνης Εὐλογίας παρόρασις. Τὸ δ' αἴτιον ἡ περὶ τῶν γεγονότων τῇ Ἐκκλησίᾳ διαφορὰ, ὡς εἰς ἐχθρὰν λογίζεσθαι τῷ κρατοῦντι μὴ ὅπως αὐτὴν σχιζομένην τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν σχιζομένων περιποιοῦσαν καὶ περιθάλπουσαν. Ταῦθ' ἡ Μαρία πυνθανομένη τῶν ὁσημέραι παρ' αὐτὴν ῥοιτώντων (ἦσαν γὰρ καὶ τῶν μοναχῶν οὐκ ὀλίγοι τὴν εἰς ἐκείνην στέρξαντες ἱκετείαν) δεινὰ ἐμελέτα κατὰ τοῦ θείου, στυγοῦσα μὲν καὶ τὴν πρᾶξιν, ὡς πρὸς τοὺς ἱκετεύοντας ἔλεγεν, ἐν δεινῷ δὲ ποιουμένη καὶ τὴν τῆς μητρὸς πρὸς βασιλέως ἀπέχθειαν. Ὅθεν καὶ πρὸς ἴσα δεικνῦσα τὸ ἔχθος πειρᾶται πράττειν καὶ μεῖζον ἢ κατὰ γυναῖκα· τὸν γὰρ Ἰωσὴφ σὺν ἄλλοις, ὃν δὴ καὶ Καθαρὸν ὠνόμαζον, πέμπει πρὸς Παλαιστίνην ἅμα μὲν τῷ τῆς Αἰλίας πατριάρχῃ τὰ πραχθέντα διασαφήσοντα, ἅμα δὲ καὶ τὸν σουλτὰν κατὰ βασιλέως ὡς ἐνὸν ἐκείνῳ παρακινήσοντα, ὥσθ' ἅμα ἐκεῖνον μὲν ἔνθεν, Βουλγάρους δ' ἐντεῦθεν συνελθόντας τὴν χώραν τοῦ βασιλέως κακοῦν· εἶναι γὰρ καὶ τῷ Θεῷ ἀπηχθημένον τὸν βασιλέα ὡς παραβάντα τὴν πρὸς ἐκεῖνον θρησκείαν, οὐδὲν δ' ἄλλο εἶναι τὸ κινοῦν Θεὸν ἐπ' ἀνθρώπους ἢ τὸ παραβῆναι σφᾶς τὴν πρὸς ἐκεῖνον νομιζομένην δόξαν ἀρχῆθεν, Τῷ μὲν οὖν πατριάρχῃ οἱ παρὰ τῆς Μαρίας πεμφθέντες πιστὰ λέγειν ἐδόκουν, καὶ παρ' ἄλλων μαθόντι τὰ γεγονότα· ὅθεν καὶ παρὰ μόνον τὸ μεγεθύνειν προστιθέντας τὸ πρᾶγμα ἀληθινοὺς πρέσβεις εἶχε, καὶ οὐκ ἐπολυπραγμόνει τὸν πέμψαντα. Ἐπίστευε δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον καὶ γε τὸν Ἀντιοχείας Εὐθύμιον ἐκεῖνο πράττειν ὅ καὶ μόνον ἐβούλετο.

VI.

1. *Ut et quibus de causis ad montem Hæmum turbari pax cœperit.*

427 Cæterum imperatori novarum initium curarum attulerunt res apud Hæmum iterum turbatæ. Nam conventiones Constantini et illa fœdera, nuptiali utcunque necessitudine firmata, jam confundebantur, Maria virum in hostile adversus Romanos odium movente eo efficacius, quo pluris ea esse apud ipsum cœperat edito ei filio, qui Michael est dictus, cessante interim imperialium promissorum fide. Nam cum pactis sponsalibus recepisset imperator Mesembream Constantino se cessurum, nondum eam tradiderat; et satis apparebat deliberatum esse ipsi nullo unquam fine comminisci prætextus non dandi quod amitteret invitissimus. Subjecit jam per se ardenti offensioni flammam nova injuria neglectæ sprotæque ab imperatore Eulogiæ, quæ mater erat uxoris Constantini. Causa inter eos dissidii fuit Eulogiæ declarata propensio in eas quæ minus imperatori probabantur factionum ecclesiasticarum partes, quam ille odio sororis in se cuidam imputabat. Sane matronæ hujus in ea re ita eminebat studium, ut non contenta se ipsam a communione consentientium fratri Augusto segregare, plerosque etiam auctores participesque schismatis conciliare demerendo sibi fovereque patrocinio palam affectaret. Hæc Maria quotidianis audiens nuntiis (cursitabant enim inter matrem filiamque nundinandis in causam schismatis mulieribus suffragiis intenti monachi non pauci) gravia in avunculum machinari orsa est, invita ipsa quidem et abhorrens ab impio in speciem facto, ut dicere solebat implorantibus ejus opem quos dixi monachis, tamen excusans, sinere inultam se non posse **428** aversionem a matre sua quam præ se ferebat imperator; cui proinde parem odii mensuram rependere aggressa, plus nocere conata est quam verisimiliter potuerat a muliere timeri, siquidem Josephum quemdam cognomento Catharum cum aliis in Palæstinam misit, partim ut Æliæ patriarchæ manifestarent quæ acta fuerant, partim ut hujus opera, collaborantes eodem et ipsi pro virili, sultanem illic dominantem in imperatorem concitarent; quo illo inde, Bulgaris ex parte alia irrumpentibus, imperatori subjectæ provinciæ ancipiti utrinque malo vexarentur. Nam exosum esse utique Deo imperatorem ob ea quæ contra ritus patrios in religione immutasset: una re autem maxime moveri et concitari Deum adversus homines, si eos videat olim sancita ecclesiasticæ doctrinæ dogmata legitimumque usum sacrorum corrumpere intrusa novitate non vereri. Ac patriarchæ quidem missi a Maria facile persuaserunt quæ narrarunt, utpote ipsi jam ab aliis audita; itaque cum hi novi cognitarum antea rerum nuntii nihil nisi exaggerarent indignitatem fama jam celebrium actorum, pro veris eos et sincere agentibus legatis habuit, nihil curiose indagans circa mentem ejus a quo mittebantur, aut inquirendum suspiciose ducens de toto istius legationis consilio, ecquid arcani quidpiam artificii et politicarum privatarumve rationum specioso zeli pro religione obtentu celaret. Itaque tanto studio in negotium incubuit, ut vel si contingeret Alexandrinum Athanasium et Antiochenum Euthymium imperatori assentiri, profiteretur solum se non dubitaturum obsistere. Sultanem quod attinet, inexspectatissima hæc ei accidit legatio, quippe

νος ἠξιοῦτο [P. 293] ποιεῖν. Τῷ δέ γε σουλτὰν παρ' ἐλπισμὸν ἦν πάντα ἡ ἐκείνων πρεσβεία ὡς μηδὲ ποτ' ἄλλοτε γενομένη τοῖς πρὸ αὐτοῦ τῆς Αἰγύπτου ἄρχουσι· προσέτι δὲ καὶ τὸ ἔθνος τῶν Βουλγάρων μὴ περιφανὲς ὂν ὥστε καὶ εἰς ἀρχὴν ἀνάγεσθαι, ἐν ὑπονοίαις τὴν πρεσβείαν ἐποίει, καὶ σιγηλῶς ἀπέπεμπε. Τὸ μέντοι γε δοκοῦν τῷ τῆς Αἰλίας πατριάρχεύοντι. Γρηγορίῳ καὶ λίαν ἀληθινὸν ἦν. Ὁ γὰρ Ἀντιοχείας καὶ προεπεδήμησε τῇ Κωνσταντινου, ῥυσθεὶς τῶν τοῦ ῥηγὸς Ἀρμενίας χειρῶν. Ἐκεῖνος γὰρ ἔχθος τῷ πατριάρχῃ τηρῶν καὶ θέλων ἐκποδὼν ποιῆσαι, ἐπεὶ ἀνὰ χεῖρας εἶχε τὸν ἄνδρα, ἐκδίδωσι τοῖς ἀπάξουσιν ἢ δὴ καὶ ἀπολλύναι ἐκ τοῦ παραχρῆμα ξυμβαίη. Καὶ οἱ λαβόντες ἀμφιάλῳ κατεπίστευον πέτρᾳ, ἐρήμῳ οὔσῃ καὶ ἀπανθρώπῳ τὰ εἰς παράκλησιν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ῥυσθεὶς, ὡς ἔλεγε, ταῖς τοῦ θαυματουργοῦ Νικολάου ἐπιστασίαις, βασιλεῖ προστρέχει καταχθεὶς εἰς πόλιν. Ὁ δέ γε Ἀλεξανδρείας καὶ αὐτὸς ὕστερος τῶν πραχθέντων γεγονὼς, ἀναλύειν μὲν οὐκ εἶχε τὸ γεγονὸς, ὅμως δ' εἰρήνευεν, ἐμποδὼν ἔχων τὴν ξενιτείαν τοῦ ταῦτα ζητεῖν. Οὐ γὰρ προσκέκλητο ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' αὐτὸς κατὰ παραμυθίαν ὧν ἔπασχεν λυπηρῶν ἐν τοῖς ἀθέοις διάγων ὡς ἐπὶ λιμένα τὸν βασιλέα κατέφευγε, καὶ ἐπιτετε-

A λεσμένοις ἐπιστὰς ἔκρινε δεῖν ἡσυχάζειν, τοῦ μὲν συμπρᾶξαι παντελῶς ἀπέχων, τὸ δ' ἀνακινεῖν καθεστῶτα ἡγούμενος ἄκαιρον.

β'. Ὅπως ἡ Μαρία κατεσοφίσατο τὸν Σφεντίσθλαβον.

[P. 294] Ἡ μέντοι γε Μαρία Μιχαὴλ τὸν παῖδα καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν στέψασα βασιλικῶς ἔτρεφε καὶ ἀνῆγε, τὴν εὐφημίαν μετὰ πατέρας τῷ παιδὶ παρέχουσα. Ὑπόπτως δὲ τῷ Σφεντισθλάβῳ καὶ λίαν ἔχουσα, δεσπότῃ γε ὄντι, ὑποποιεῖται δὲ δολίως ἐκεῖνον· τὰ τοῦ Κωνσταντίνου ἀσθενῶς ἔχοντος γὰρ ἐποίει τοιαῦτα κατασκευάζειν περὶ τῷ παιδὶ δειλιῶσαν. Πέμψασα γοῦν, ὅρκοις μὴ ἐπιβουλεῦσαί οἱ, πείθει παραγενέσθαι τὸν Σφεντίσθλαβον παρ' αὐτήν. Ὁ δὲ τοῖς ὅρκοις θαρρήσας εἰς Τέρνοβον ἦκε, καὶ ἤδη παρηβηκότα υἱοποιεῖσθαι ἠξίου. Καὶ δὴ ἐπ' ἐκκλησίας περιφανῶς τῇ Μαρίᾳ ἐκεῖνος υἱοπεποίητο· μετὰ γὰρ τὰς τοῦ ἱερέως ἐντεύξεις καὶ τὰ ἐπ' αὐταῖς φῶτα, διασχοῦσα τὸν ἐπενδύτην ἄμφω Μιχαὴλ καὶ Σφεντίσθλαβον παρ' ἑκάτερα τῶν αὐτῆς ἀγκαλῶν ἐτίθει, καὶ συνθεσιῶν γενομένων ἀπελύετο ἐπ' οἴκου υἱὸς κεκλημένος τῆς τῶν Βουλγάρων δεσποίνης μετὰ Μιχαὴλ ὁ Σφεντίσθλαβος. Οὔπω πολὺς

B

qualem nullam unquam fando esset auditum decessores suos Ægypti principes accepisse. Offendebat etiam obscuritas Bulgaricæ gentis parum hactenus celebris **429** nec multum posse judicatæ; quare ab ipso tota res pro suspecta contempta est, legatique silentio dimissi. Cæterum Æliæ patriarcham sua minime fefellit opinio Gregorium, in iis quæ de aliis duobus patriarchis autumaverat. Nam Antiochenus quidem jam tum Constantinopolim advenerat, liberatus e manibus regis Armeniæ. Hic enim rex ei patriarchæ infensus, et amovere de medio ipsum cupiens, forte incidentem in suas manus tradiderat certis hominibus abducendum eo ubi perire illum brevi necesse esset. Et illi acceptum rupi desertæ mari circumfluæ commiserant ad certum exitium, omni quippe humani subsidii commerciique destitutæ facultate. Verum ille liberatus inde, ut aiebat, cœlesti auxilio thaumaturgi Nicolai, ad imperatorem confugit, Constantinopolim se conferens. Alexandrinus autem, post ita quæ de religione nuper sancita quidam improbabant evectus in thronum, retexere prius acta non curavit; quare quietus permanebat, eo securius quod propter locorum ubi degebat longinquitatem a Constantinopoli minime aspergendum sese confideret qualicunque invidia rerum illic transactarum, præsertim ad quarum ipse consilia vocatus non fuisset. Accedebat quod multis, ubi erat inter Barbaros veræ religionis hostes vivens, adversis conflictatus, obstruere sibi quem unum habeat ad confugium paratum portum gratiæ imperatoris e re sua non putabat. Itaque obnoxium se illi a quo solatium exspectaret præbuit, nihil succensens ab eo constitutis, sed quietem amplectens,

abstinens tamen diserta comprobatione jam actorum, verum iis quomodocumque semel statutis intempestivum nunc quidem existimans a se controversiam moveri.

2. *Ut Maria Sphentisthlabum deceperit.*

C Interim Maria Michaelem filium ætate immatura coronari curavit, regieque inde alebat educabatque, in acclamationibus publicis locum **430** ei post parentes tribuens. Sed his illam intentam conturbabat a Sphentisthlabo molesta suspicio, jus utique non inverisimile ad Bulgariæ principatum habenti, nec contemnenda ad id tuendum potentia subnixo, quippe qui despota jam esset; quare optimum putavit dolis illum aggredi, prætextu fraudis indidem sumpto unde causa ipsi pro puero timendi major erat, e morbo videlicet regis et viri sui Constantini sine spe decumbentis. Mittit ergo certos homines ad Sphentisthlabum, qui postquam juramentis ei quam religiosissimis sinceræ in ipsum Mariæ benevolentiæ fidem plenissimam fecissent, quam blandissime rogarent venire ad ipsam ne gravaretur. Persuasus ille ac fretus religione jurisjurandi, Teraobum se confert. Nec ibi aspernatus senex annosus est ridiculam a tanto juniori femina oblatam adoptionem, quæ fratrem illum, et quidem minorem, faceret pueruli lactentis. Res palam in ecclesia celebrata sic est. Post adhibitos a sacerdote solemnes in talibus occursus benedictiones et ritus cæteros, magno allucente funalium numero, Maria regium diducens pallium ambos hinc atque inde ulnis admovit, Michaelem pusionem ac senem Sphentisthlabum; e quibus hic in hunc modum fœdere sancito, domum retulit novum titulum filii

χρόνος τὴν υἱοποιίαν παρεμβτρει, καὶ δολιευσαμένη κτείνει ἡ δῆθεν μήτηρ τὸν υἱοποιεῖσθαι πιστεύσαντα. Ἀλλ' ἡ Δίκη οὐχ ὥσπερ ἔθος αὐτῇ τὰ πολλὰ κατημέλει, ἀλλ' ἀνιστᾷ τὸν ἐκζητήσοντα τὸ αἷμα τοῦ ἀδίκως πεφονευμένου. Καὶ ὁ λόγος ἄνωθεν βούλεται μεθελθεῖν τὰ τῆς διηγήσεως.

γ'. Τὰ κατὰ τὸν Λαχανᾶν ἀρχθέν, καὶ ὅπως τὸν Κωνσταντῖνον πεφόνευκεν.

Ἦν ἀγρότης ἐκεῖσε μισθοῦ βύσκων χοίρους, Κορδόκουβας κεκλημένος· τὸ δ' ὄνομα ἡ Ἑλλήνων γλῶσσα εἰς λάχανον ἐκλαμβάνει, καὶ Λαχανᾶς ἐντεῦθεν φημίζεται. Οὗτος τῶν χοίρων ἐπιμελῶς ἔχων ἑαυτοῦ κατημέλει, οὔτ' ἐπὶ τροφαῖς οὔτ' ἐπ' ἐνδύμασιν ἀσχολούμενος, |[P. 985] μόνῳ δ' ἄρτῳ ἀποζῶν καὶ ἀγρίοις λαχάνοις ἀπερίττως εἶχε καὶ ἀφελῶς, καὶ πρὸς τοὺς ἑταίρους καὶ αὐτοὺς κατ' ἐκεῖνον ὄντας οἷς διεξῄει πολλάκις, δῆλος ἦν μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος. Οἱ δὲ οὐχ ἧττον κατεγέλων ἢ μὴν ἐπίστευον. Ἐντεῦθεν ἐκεῖνος τοιαύταις οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ἐλπίσι μετεωρίσας τὸν νοῦν ἑαυτῷ προσεῖχε, καὶ εὐχὰς ἀπεδίδου Θεῷ ὡς ἔχων ἔτυχε· ποῦ γὰρ ἐκείνῳ μετὸν καὶ θείων λογίων κἂν ἐπὶ νοῦν, ἐν τοῖς ἀγροῖς ἴσα καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ βοσκομένοις

Λ χοίροις τὸ παράπαν ἐκδεδιητημένῳ καὶ ἀφελῶς ἔχοντι; Σύννους οὖν τὰ πολλὰ διάγων, καὶ οὐδὲν προὔργου τιθέμενος τῆς πρὸς ἀρχήν τινα καταστάσεως, πολλάκις τὰ αὐτὰ διεξῄει τοῖς ἀγρόταις ἐκείνοις καὶ συφορβοῖς, ἁγίων τινὰς ἐντυχίας λέγων καὶ παρακινήσεις τὰς παρ' ἐκείνων εἰς ὃ κινηθῆναι καὶ ἔθνους ἄρξαι. Ταῦτα πολλάκις διεξιὼν ἐπιστεύετο. Καὶ ἤδη ἄλλως προσεῖχον αὐτῷ ἢ ὡς ἐδόκει· τὴν γὰρ προθεσμίαν ἐγγὺς ἐδήλου τοῦ κινηθῆναι. Μιᾶς οὖν τὸ τῆς ὁρμῆς σύνθημα λέγων λαβεῖν, αὐτίκ' ἐκείνους ἐφέλκεται πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν, κἀκείνῳ ἕπονται ὡς μέγα τι ἐλπίζοντες πράξειν. Ἀπέρχονται γοῦν εἰς χώραν, καὶ τὸ τοῦ συφορβοῦ κηρύττουσιν ὄνομα, ὡς θεύθεν ἥκει οἱ τοῦ ἄρξαι σύνθημα. Καὶ ἅμα λέγοντες ἔπειθον, καὶ προσεπετίθεντο πλείους ἑκάστης. Κἀκεῖνος πρὸς τὸ εὐσταλέστερον μετεβάλλετο, ἀμπεχόνην τ' ἐνεδιδύσκετο καὶ σπάθην περιεζώννυτο ἵππου τ' ἐπέβαινε, καὶ ἐθάρρει πρὸς ἔργα μείζω ἢ κατ' αὐτόν. Τοῦ γοῦν Κωνσταντίνου ἀσθενῶς τοῦ σώματος ἔχοντος (τὸ γὰρ σκέλος κατεαγὸς ἔχων ἀκίνητος ἦν, κἄν που καὶ ἀπελθεῖν ἔδει, ἐφ' ἁμάξης ἐφέρετο φόρτος κενὸς) πολλοὶ κατωλιγώρουν, καὶ μᾶλλον οἱ πρόσοικοι Τόχαροι, ἑκδρομὰς ἑκάστης ποιούντες καὶ Μυσῶν ὄντως λείαν τὰ

B

C

D

dominæ Bulgarorum a Michaele puero secundi. Non multum ab hac adoptione tempus processerat, cum circumventum insidiis, eo facilius quod a sibi cavendo fiducia eum novæ contractæ necessitudinis averterat, egregia mater adoptatum occidit. At divina justitia non qua solet in plerisque patientia sceleris hujus pœnam distulit. Statim excitavit qui sanguinem impie cæsi requireret. Cujus eventus narratio paulo altius repetenda est.

3. *Initia Lachanæ, et ut is Constantinum interfecerit.*

Erat in iis partibus rusticus quidam mercede porcos pascens, Cordocubas appellatus, cui voci cum quædam inesset usu popularis illic **431** linguæ oleris notio, Græci qui olus lachanum vocant, istum, ubi cœpit innotescere, hominem Lachanæ vocabulo celebraverunt. Hic ita sollicite suibus sibi commendatis attendat ut sese negligeret, non curans quid vestiret aut quo vesceretur, naturali simplicissime defungens victu, solo pane et herbis agrestibus contentus. Familiaribus utebatur indolis et educationis similis homunculis; quibus plerumque magna de se quædam olim futura quasi vaticinans jactabat, sæpe illis irridentibus, nonnunquam etiam non plane detrectantibus credere. His ille nescio unde spebus inflatus, gravitatem affectare cœpit insolitam, componereque se in speciem sanctimoniæ, colligens subinde animum, et Deum invocans quibus uti poterat precibus homo funditus omnis institutionis rudis, quippe in agris semper versatus pascendis intentus porcis. Apparebat igitur fere cogitabundus, verbis sæpe significans volvere se animo nescio quam machinationem novi consilii se aiebat ad jugum exentiendum et sibi usurpandum gentis imperium. Ejusmodi tam sæpe disseruit, ut quantumvis incredibilium fidem faceret. Jamque alio ei plerique studio quam prius attendebant, maxime cum ediceret fatale tempus decreta sibi divinitus potentiæ imminere, moxque se erupturum in ejus arripiendæ conatum, quem prospero successu fortunandum sciret. Ad hæc arrectis aliquandiu subito diem pronuntiavit, qua die proditurus esset e latebris et maturo jam præclaro cœpto felix auctore Deo auspicium daturus. Nemo dubitavit aut renuit. Conclamarunt omnes duceret quo vellet; se alacriter in cunctis obsecuturos. Nec facta dictis abfuere. **432** Addunt addicuntque ipsi se frequentes, magnis elati spebus. Cursant per regionem proclamantes subulcum a Deo missum, et ad humanum jam conflatam ingentem certatim undique accurrentium aggregant numerum. Crescebat in dies multitudo, et novus dux ad consentaneum assumptæ dignitati se fingens habitum, abjectis centonibus honestiorem induit vestem; enseque succinctus, equo inscenso, ad opera majora quam ejus hactenus fortuna caperet palam se accinctum ostentare ausus est. Valetudine tum, ut dictum est, Constantinus infirma utebatur: nam crure dudum fracto facultatem incessus amiserat, et si quopiam esset necesse proficisci, curru pondus iners trahebatur. Ea res contemptum illi conciliavit plurimorum. In his Tochari finitimi, fera gens et

Μασῶν τιθέντες. Φάλαγγι γοῦν Τοχάρων προσκρού- A σας ὁ Λαχανᾶς ἐμπίπτει σφίσι μεθ' ὧν ἐπεφέρετο, καὶ κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ αὖθις ἄλλῃ, καὶ οὕτω πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐπ' οὐ πολλαῖς ἡμέραις καθίστατο. Χωραι τοίνυν προσετίθεντό οἱ, καὶ ἐπ' αὐτῷ πολὺν τὸν τοῦ εὖ πράξειν ἐλπισμὸν ἀραρότως εἶχον. Καὶ ὁ Λαχανᾶς πολὺς ἦν φημιζόμενος πανταχοῦ· οὐδὲ γὰρ ἡμέρα ἐφίστατο καθ' ἣν οὐ πλείους τῶν προτέρων εἶχε καὶ ἠνδραγάθει προσβάλλων. Τοῦτο ἐθορύβησε μὲν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον τὰ πλεῖστα, ἀγγελθὲν δὲ παρὰ δόξαν καὶ αὐτὸν θορυβεῖ βασιλέα· τὸ γὰρ οὕτως ἐπελθὸν παρ' ἀξίαν οὐκ ἂν ἐπελθεῖν εἰ μὴ ἐπὶ μεγίστοις τισὶν ᾤοντο. [P. 206] Ὁ μὲν οὖν Κωνσταντῖνος μόνον ταράξας τὰ κατὰ τὸν ζυγὸν μετήνεγκε τὸν νοῦν πρὸς τὸ ἀπροσδοκήτως φανὲν καὶ ὡς οὐκ ἂν μὴ ὅτι γ' οὗτος, ἀλλ' οὐδ' ἄλλος τις ᾠήθη ποτέ· Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο μὲν καὶ τάκεῖ καταστῆσαι θέλων, τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὰ ἀκουσθέντα διατάραχθεὶς, προλαβεῖν ἠπείγετο καὶ τὰς ἄκρας κατοχυροῦν. Καὶ δὴ ἐξελθὼν τῆς Κωνσταντίνου ἐπ' Ὀρεστιάδος ἤλαυνεν ὅλῳ ῥυτῆρι, Χειμῶνος δ' ἐξελθὼν καὶ πάγοις ἐπιὼν πάσχει τι καὶ τῶν ἀνηκέστων· συμποδίζεται γὰρ ὁ ἵππος ἐπὶ πάγων βαίνων τῷ βασιλεῖ, καὶ συμπεσὼν ἐκείνῳ ὁ ἐποχούμενος πτῶμα δεινὸν χεῖράς τε καὶ πρόσωπον ὀρύπτεται, οὕτω χαλεπῶς ὡς μηδ' ἀρκέσαι τὸν τῆς ἐκστρατείας ὅλον χρόνον ἀπαλεῖψαι τὰ τραύματα, ἀλλ' ἔτι λείψανα τῶν πληγῶν ἐμμένειν ἐπανελθόντι τῷ βασιλεῖ. Ἅμα γοῦν ἐπέδη ὁ κρατῶν τῆς Ἀδριανοῦ, καὶ ἅμα ἡ σφαγὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἀγγέλλεται. Ὡς γὰρ ἠύξάνετο καθ' ἡμέραν ὁ Λαχανᾶς καὶ πολλοὶ προσεχώρουν ἐκείνῳ κατολιγωροῦντες τοῦ σφῶν βασιλέως, ἐκποδὼν δ' ἦν ἤδη καὶ ὁ Σφεντίσθλαβος τῶν ὅλων ἀπονάμενος τῆς Μαρίας, οἱ δέ γε προσφκειωμένοι τῷ Κωνσταντίνῳ ἐξ ἀνθρώπων ἦσαν ταῖς τῆς Μαρίας κακουτρεχείας κατειργασμένοι, ὅσοι δὲ καὶ περιῆσαν, οἱ μὲν παρ' ἐκείνων ἐπὶ δυσνοίαις ὑπωπτεύοντο, οἱ δὲ καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐδυσνόουν, μόνος ἢ μετ' ὀλίγων ἐγκαταλειφθεὶς Κων- B σταντῖνος ὁρμᾷ μετελθεῖν τὸν ἤδη καὶ αὐτοῦ κατολιγωροῦντα. Καὶ δὴ συνταξάμενος τὰς δυνάμεις ἐφέρετο μὲν ἐφ' ἁμάξης. Οἱ δὲ οἷς ἐκεῖνος ἐπίστευε τὰς ὑπὲρ ἐκείνου ὁρμὰς κατεκλῶντο. Ὁ δὲ Λαχανᾶς ὁμόσε χωρήσας ἐκείνῳ, ἅμα φανεὶς ἐπεισπίπτει καὶ κατὰ κράτος αἱρεῖ, κἀκεῖνον μηδὲν κατὰ πόλεμον πράξαντα βασιλείας ἄξιον δίκην ἱερείου κατασφάτ-

assueta rapto vivere, nihil a claudo principe timentes liberrimis in Mysiam excursionibus agebant ferebantque passim cuncta, et veteri celebratus proverbio prædas Mysorum impune frequentabant. In horum unam manum incurrens cum suis Lachanas eam internecione delet. Alia die deprehensam similiter cohortem istorum alteram ut priorem interficit. Hinc paucis diebus celebre fit ejus nomen, et videlicet non parvis et populi et regionum accessionibus opes ejus augescunt, cunctis pro se quoque spem in eo summam emendandi publica incommoda collocantibus. Famæ interim ambitioso præconio Lachanas ubique buccinabatur. Nec dies præteribat qua non et ejus numero cresceret exercitus, et qua non ipse aliqua se insigni de hoste victoria commendaret. Conturbarunt hæc non parum subinde nuntiata Constantinum. Ipsum quoque, ubi fides tandem non **433** creditis primo indiciis famæ constantia facta est ipsum, inquam, quoque inopinatissima novitas vehementer commovit imperatorem. Hunc sua suspectare prudentia cogebat, ne subesset bis quidpiam incomperti mali: quomodo enim homo tam vilis tam secure prodiret, D nisi productus fiducia opum non apparentium, et multo majorum quam quæ cernerentur, sibi conscius virium? Cæterum in communi admiratione amborum Constantinus solus, quem periculi vis propinquior ureret, trepidis raptim habitis toto jugo delectibus, admovendam strenue putavit manum remedio mali longe ultra quam quisquam imaginari potuisset inopinatissime nascentis crescentisque. Porro imperptor nondum ille quidem expedivit consilium bellandi: tamen sibi proficiscendum versus istum limitem constituit, partim ut ex propinquo cognosceret certius et, si quid ibi labaret, confirmaret; partim ut qui ab illa parte patebant in Romanam ditionem aditus, per quos ne Lachanas irrucret audita de illo timere cogebant, præsidiis et munitionibus idoneis præoccuparet. Hoc animo dum citatis equis versus Orestiadem contendit per concretus rigida hieme gelu campos properans, C contigit et pati eum et periclitari gravissime. Nam equus quo vehebatur lapsus in glacie, eum sessorem elludit, tum supra ipsum tota mola concidens tantum non oppressit, vulneratum in manibus et vultu adeo non leviter, ut vix totius ejus diuturnæ expeditionis spatio persanari plagæ potuerint, aut effici quin luculentæ cicatrices reducem ipsum in urbem adhuc deformarent. Cæterum tunc illi eo itinere Adrianopolim advenienti occurrit certus de cæde Constantini nuntius. Cum enim adolesceret in dies potentia Lachanæ, et Bulgari passim a rege suo ipsis spreto ad subulcum deficerent, nec qui potuisset obsistere Sphentisthlabus **434** superesset, insidiosis Mariæ delinimentis miser lucratus exitium, procerum vero gentis qui maxime Constantino studuerant, partim sceleratis Mariæ molitionibus interfecti fuissent, qui vero adhuc vivebant partim falso suspectarentur quasi rebellibus faverent, partim revera regnantibus offensi penderent in prævalescentem factionem, Constantinus ferme solus in medio relictus acri necessitate compulsus est tentare cum paucis opum antiquarum reliquiis aleam belli et se Lachanæ jam ipsum contemnenti objicere. Instructam ergo contra inferens aciem ipse in curru vectus, et fidi ei pauci reprimere impetus impune hactenus grassantium sunt adorti. At Lachanas contra se venientibus occurrens, simul vidit, simul admovit, simul væsano irruens impetu cædit exercitum et plene vincit; ac

τει. Τινὰς δέ τῶν ἐκείνου καταγωνισάμενος τοῖς λοιποῖς ὡς σφετέροις ἐχρῆτο. Καὶ ἤδη βεβαίως ἐπισχὼν τὴν χώραν καὶ πόλεων ἥπτετο, καί γ' αὐτὰς αἱρῶν οὐκ ἀνίει ὡς ἄρχων καὶ βασιλεὺς φημιζόμενος. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατ' ἐκεῖνον οὕτω, καὶ οὕτως ὁσημέραι πλέον ἐμεγαλύνετο καὶ εὐοδούμενος ἐπεδίδου.

δ'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς τῇ θυγατρὶ Εἰρήνῃ τὸν Ἀσὰν εἰς γάμιον ἥρμοσεν.

[P. 297] Ὁ δὲ βασιλεὺς τῷ μὲν παρὰ δόξαν συμβάντι ὡς εἰκὸς ἐπαλγήσας, τὰ δὲ καθ' αὑτὸν ὡς ἐνῆν κατασφαλιζόμενος, ὅσον ἀσφαλῶς εἶχεν ἐκ Κωνσταντίνου πεσόντος, ἐπαύξειν ἤθελε ταῖς πρὸς τὸν Λαχανᾶν ἀγχιστείαις. Καὶ πέμψας μὲν ὑπεπειρᾶτο τοῦ βαρβάρου, ἐφ' ᾧ καὶ γνῶναι εἰ ἱκανῶς ἔχοι καὶ πρὸς τὸ πρόσω χωρεῖν, οὕτως ἀρξάμενος μὲν ἀπεριττως. τὰ μέγιστα δ' εὐτυχηκὼς ἐκ τοῦ βάστα. Καί γε καὶ γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ διενοεῖτο ποιεῖν, εἰ σφίσι δύξειεν ἐνικανωμένος καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχήν. Ὅμως δ' ἐνορῶν καί τὸ τῆς τύχης ἄστατον, ὡς ἅμα μὲν χαρίζεσθαι καὶ τὰ μέγιστα, ἅμα δὲ καὶ τὰ ἀρχαῖα πρυσαφαιρεῖσθαι κλίνουσαν τὰ ζυγά, ἀρετῇ δὲ καὶ τὸ προσγενόμενον οἰκεῖον καὶ τὸ ἀπογενόμενον οὐκ ἀνέλπιστον, ὑπώπτευε τὰ πολλὰ τὴν τυχην, μὴ δοῦσα μεγάλα ἐξαίφνης τὸ πᾶν ταχέως ἀφέληται, καὶ ἀρετῆσ μὴ οὔσης μηδὲ βραχὺ καὶ τὸ παρ' ἐκείνης διδόμενον ἀμαυρῷτο, ὡς μὴ φθάνειν ἐπιτυγχάνοντα θαυμάζεσθαι καὶ ἐλεεῖσθαι ἀποτυγχάνοντα. Διὰ τοῦτο καὶ ταῦτα στρέφον ἐπὶ λογισμῶν, βουλὴν συνέλεγε τοὺς ἀμφ' αὐτὸν συγκαλῶν. Ἔβλεπε γὰρ τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν τοῦ προστατήσοντος χρῄζουσαν ἐξ ἀνάγκης, παρετίθει δὲ καὶ τῷ Λαχανᾷ τὸν ἐκ τοῦ Μυτζῆ Ἰωάννην, καὶ τῷ μὲν τύχῃ καὶ θράσος καὶ τὸ ἐπὶ τῶν πραγμάτων εἶναι εἰς πρόσβασιν τῆς ἀρχῆς συντελέσοντα ἐγίνωσκε, Ἰωάννῃ δὲ τὸ γένος καί τὴν ἀφ' αὑτοῦ σύναρσιν κατοχυροῦν εἰς ἀρχήν οἷά τ' ὄντα καὶ μᾶλλον διέκρινε. Καὶ πολλοῖς γε ἤρεσκεν ἡ βουλή, τὸν τοῦ Μυτζῆ υἱὸν εἰς γαμβρὸν γενέσθαι τῷ βασιλεῖ, καὶ οὕτως ἐπὶ τῇ πρόσθεν βασιλείᾳ καταστάντα συνεγερθῆναι καὶ ἀπ' αὐτοῦ [P. 298] βασιλέως, ἅμα μὲν διὰ τὸ πρὸς τῷ Μυτζῇ δίκαιον καὶ τὸ ἀπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ πρὸς σφᾶς ἱλαρὸν, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς

regem ipsum, qui nihil eo prælio fama dignum ac tanti nominis fastigio egisset, miseræ instar victimæ victor obtruncat, reliquos suis adjungit. Et jam apertæ plene regionis potens, ad urbes sibi subjiciendas convertit animum, solito successu : nunc enim hanc, nunc illam capiebat ; nec quieturus videbatur, quoad rex totius haud dubie Bulgariæ ubique acclamaretur. Sic se res Lachanæ habebant, quotidianis proficientes successibus, et ad summam brevi, ut apparebat, potentiam perventuræ

4. *Ut imperator filiæ Irenæ Asanem conjugem delerit.*

Imperator vero indoluit quidem, ut par erat' inopinato casui : cæterum securitati rerum suarum quam fieri optime poterat studens consulere, conandum existimavit id quod ex Bulgari ditione olim usurpaverat, cujus possessionem firmatam sibi videbat Constantini morte, sibi certius asserere, quinetiam augere, conciliando ac jungendo sibi per affinitatem Lachana. Misit igitur qui tentarent animum Barbari, et eadem **435** opera dissimulanter explorarent vires opesque ejus, ecquid tantæ, ac cætera ejus omnia tali loco essent, ut exspectari jure posset eum qui tam tenuia initia protentosæ felicitatis multiplicatis hactenus successibus cumulaverat, pari deinceps quoque profectuum tenore ad culmen fortunæ summum perventurum. Quodsi horum relatu cognovisset non esse illum inidoneum regno Bulgariæ, nec imparem ejus nominis sustinendæ utcunque majestati, haudquaquam abhorrebat a cogitatione generum sibi illum asciscendi propria ipsi collocanda filia. Tamen reputans attentius cum inconstantiam fortunæ simul maxima indulgentis, simul subita inclinatione lancis etiam antiqua eripientis, tum virtutis tanto præstabiliorem conditionem ac naturam, cui et quæ insunt bona vere propria inamissibiliter possidentur, et quæ desunt verisimiliter sperantur, vereri magnopere cœpit ne cuncta hæc sortis beneficia cita ejusdem, mature pœnitere donorum solitæ, mutatione auferrentur; et vel si perseverarent, tamen quod virtutis ne modicum quidem subesset, eadem brevi mora obscurata obsolescerent, seroque intelligeretur non fuisse properandum in nimium mirando consecutum ista, aut eo qui talibus careret misero putando. Quare perpensis istis alio vertens animum, convocavit viros pudentes quos habebat secum, iisque exponens videre se necesario providendum principem Bulgariæ, duos proposuit qui ei præfici posse viderentur, Lachanam et Mylzæ filium Joannem ; et illi quidem fortunam suffragari, inesse animum audendi, magnisque nec improsperis cœptis munitum abunde ipsi videri posse iter ad summam isthic potentiam. Joanni tamen ut non desperandum videatur posse od optatum succedere conatum istuc aspriandi. facere genus ipsius et cætera in ipso sita bona præsidiaque, quibus haud dubie attolleretur ad spem non imprudentem in eo prævalendi, si tentaret. Addidit in hunc magis esse propendere, meliusque collocandum in hoc promovendo arbitrari operam. Idem plerisque placuit, magnoque assensu probatum imperatoris consilium est asciscendi **436** Joannem in generum, et jus ei genere ac hæreditaria ratione competens ad istum principatum imperii viribus fulciendi. Nec videri dubitandum quin eo magis inclinarent Bulgari, ac facile præferrent barbaro subulco juvenem nobilissimum, tum patris ejus Mytzæ respectu cui regnum Bulgariæ debitum fuisse meminissent, tum memoria mitis in ipsos lætique imperii majorum ejus cæterorum, tum denique metu palam ei fœde-

αὐτὸν κηδεμονίαν, ὅσα καὶ πενθεροῦ πρὸς γαμβρόν. Εἰκὸς δὲ καὶ τὸν Λαχανᾶν ἐκ τύχης ἐξαίφνης φυσηθέντα, ὑποχαλάσαντα τὰς ὁρμὰς φανεισῶν Ῥωμαϊκῶν ἐκεῖσε δυνάμεων ἢ πρὸς δουλείαν ὑποπεσεῖν ἢ μὴν καί που κρυβῆναι φεύγοντα, μὴ ἔχοντα ὅπη ἄρα καὶ ἰσχυρίσαιτο. Μαρίαν δὲ καὶ παῖδα ταύτης ῥᾷον τοὺς Τερνοβίτας προδοῦναι· τὰ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνης κακὰ οὐ τοσοῦτον μικρὰ ὥστε καὶ λήθῃ διδόναι.

ε'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τούτῳ πέμψας ἐζήτει βουλὴν καὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου.

Ταῦτ' ὁ βασιλεὺς βουλευσάμενος, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου βουλὴν πέμψας ἐν ἀπορρήτοις ἐζήτει. Καὶ ὃς τὰ πολλὰ πρὸς τὸν Μυτζῆν ἔρρεπε, καὶ γράφων τὴν ἐπὶ τῇ βουλῇ ῥοπὴν ἐδίδου· Τοῦτο καὶ Πρίγκιψ ὁ ἱερομόναχος Θεοδόσιος, ἀξιωθεὶς καὶ αὖτος πρὸς συμβουλὴν τὴν περὶ τούτων, ἔγραφεν, ἤδη εἰς ψῆφον ὢν πατριαρχείου· ὁ γὰρ Εὐθύμιος ἐτεθνήκει τῆς Θεουπόλεως. Τὸ δ' ὅπως οὐ χεῖρον εἰπεῖν. Κεχήρωτο μὲν οὖν τὸ πατριαρχεῖον, καὶ πολλοὶ τῶν τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπων παρῆσαν, οἱ μὲν ἐκεῖθεν ἰόντες, οἱ δὲ καὶ ἐνταῦθα ταῖς ἐκείνου προτροπαῖς γενόμενοι· ἤρεσκε γὰρ ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ τοῦ Ἀναζάρβου Θεοδωρήτου βουλή, εἰς νόσον ἤδη κλιθέντος τοῦ πατριάρχου, τοὺς ἱκανοὺς ἐκ προτροπῆς ἐκείνου γίνεσθαι, ἐφ' ᾧ τὸν μετ' ἐκεῖνον προσκληθησόμενον ἀνεπιλήπτως ὡς ἱκανῶς ψηφίζοιντο. Ὡς γοῦν ἐζητεῖτο ὁ χρησιμεύσων, [P. 299] καὶ οὐδεὶς τοῦ Πρίγκιπος ἀπεγίνωσκεν, ἦν οὖν εὐθὺς καὶ ψηφίζεσθαι καὶ προσκαλεῖσθαι τὸν ἄνδρα. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς σοφόν τι συνορῶν ἐπὶ τούτοις ὑπώπτευε τὴν χλεύην, καὶ τὸν κρεμάμενον ἐκ τῆς ὑποψίας κατάγελων μήπως ὀφλήσῃ προὐνόει. Τὸ γὰρ Πρίγκιπα μὴ δι' ὅλου τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνούμενον διὰ τὰ συμβάντα οὐδ' ὅλως ἠγνόει, τὸ δὲ συνυποκλίνεσθαι κατὰ τιμὴν ὑπερτάτην προτεινομένην ᾤετο μὲν, οὐκ εἶχε δ' ἀραρότως πιστεύειν. Εἰ γοῦν ψηφισθεὶς ἀπερεῖ, εἶναι μὲν ἐκείνῳ τὴν ὅτι καὶ ἀξιούμενος οὐχ ὑπήκουσεν αὐτάρκη τιμήν, τοὺς δέ γε καλέσαντας ἐξ ἀνάγκης ἀποφέρεσθαι τὸ ἧττον, ὅτι καὶ ἀξιοῦντες οὐ προσεδέχθησαν. Γράφει γοῦν καὶ ταῦτα ἐν ἀπορρήτοις τῷ πατριάρχῃ, πειρᾶν

rati tamque arto et insolubili pietatis domesticæ vinculo irrevocabiliter adstrictiimperatoris,quanta inter socerum et generum intercedit necessitudo ; ex quo certi essent totis eum imperii viribus adjuvandum; quod videntem Lachanam erat verisimile remissurum statim multum de audacia, et compresso tumore quo aspirantis fortunæ aura levem hactenus hominem inflasset, fuere tam licenter desiturum, atque ubi Romanas acies in suo sibi solo videret oppositas, aut servitutem relapsurum pristinam, aut fuga matura, damnatis prævalendi spebus, latebras alicubi captaturum.Mariam porro filiumque ejus facile prodendos a Ternobitis, in quorum essent uterque potestate, verisimile ex eo esse, quod tantæ ac tam recentes exstarent mulieris ejus in ipsos injuriæ,ut earum ipsos jam plane oblitos credibile non esset.

5. *Ut imperator de affinitate cogitata consilium a patriarcha per missos quæsierit.*

Hæc cum a concilio dicta essent, imperator patriarchæ super ea re sententiam exquirendam putavit, arcanis per viros idoneos missis litteris. Ille in Mytzam sponte dudum sua propensus, celeri rescripto id consilium prolixe commendavit, et videlicet prærogativa tantæ auctoritatis ultimum in eam partem pendenti deliberationi momentum addidit. Eodem concors accessit judicium hieromonachi Theodosii cognomento Principis : nam ad hunc quoque imperator consilium postulans scripserat, utpote **437** justo suffragiorum numero designatum patriarcham in locum Theopolitani Euthymii jam mortui. Quo de toto negotio non abs re fuerit distinctius hic aliquid ponere. Viduata pastore patriarchali Antiochiæ sede aderant multi Orientalium antistitum, quidam ea causa e suis ecclesiis Constantinopolim profecti, nonnulli jam antea a degente illic Euthymio vocati, huic enim ex morbo quo decessit decumbenti persuaserat ei assistens Theodoritus episcopus Anazarbi, e sui patriarchatus præsulibus idoneum ad sese jam nunc evocare numerum, qui videlicet, si quid ei deinde contigisset humanitus, ejus successorem justis possent suffragiis eligere. Inter hos Euthymio jam mortuo de substituendo ei viro loco isto digno disceptantes satis constabat cunctorum judicio concordi neminem Principi videri præferendum.Nec ulla per quemquam ipsorum mora erat quin protinus perferretur decretum evectionis ejus in dignitatem istam, isque in eam rite vocatus inauguraretur, nisi paulisper supersederi deliberationemque suspendi jussisset imperator. Verebatur is, pro ea qua solebat intimum rerum occurrentium profunde perspicere prudentia, ne sibi obrepi illudique in hoc negotio sineret, meritoque sapientibus risum deberet, si hominem circa eam quæ tunc flagrarei in Ecclesia controversiam a se diversa sentientem,contra se ac quam putaret meliorem causam, tanta repente armari auctoritate permitteret. Cæterum quia eumdem illum Principem ita videbat non dissimulasse inclinationem propriam in factionem schismate avulsam, ut tamen non tam in eo fixus irrevocabilisque videretur quin sperari posset transitio ejus in partes eorum qui supremi ejus honoris voluntaria delatione nihil non ab eo meruissent, necessarium esse credidit hujus spei pignus antecapere nec rem tantam nimis periculose alex committere. Quid si enim aliter ille jam proclamatus et inauguratus patriarcha quam speratum erat saperet ; et dignitatis summæ, quam a stulte confidentibus accepisset, toto pondere incumberet in depressionem ipsorum eorumdem qui sic ipsum inexplorato **438** promovissent ? His de causis

πρότερον, εἰ θ'. οὕτω καὶ ἐφιέναι ψηφίζεσθαι. Ἡ δὲ πειρα ἦν διὰ τοῦ συγγράφοντος τάδε· οὗτος γὰρ συνήθειαν ἔχων εἰς ἐκεῖνον τὴν μεγίστην καὶ ἐπὶ τῇ πείρᾳ ταύτῃ τῶν ἄλλων προύκρίνετο. Τότε γοῦν κατὰ τὰ ἐν ἀποῤῥήτοις ἐπεσταλμένα μὲν πρὸς βασιλέα τῷ πατριάρχῃ, ἐπεσταλμένα δὲ παρὰ πατριάρχου τῷ συγγραφεῖ, φοιτῶν ἐκείνῳ συχνάκις καὶ τὰ περὶ τοῦ πατριαρχείου προτεινόμενος, εἰδὼς μὴ εἰδότι τὸν νοῦν ἐθηρώμην καὶ τὴν γνώμην ἐνεχύραζον, καί γ' ἐπληροφόρουν πληροφορούμενος ὡς κληθεὶς ὑπακούσειε καὶ τὴν εἰς τὸ πατριαρχεῖον κλῆσιν προσήσεται. Γέγονε ταῦτα, καὶ ὡς ὑποψηφίῳ ἐντεῦθεν προσφερόμενος ὁ κρατῶν τὰ φιλικά τε ἐπέστελλε καί γε τῶν ἀναγκαίων κατὰ βουλὴν κοινωνὸν ἐποίει. Τότε τοίνυν τὰς αὐτῶν δεξάμενος συμβουλὰς, καὶ πρό γε τούτων τὴν τῆς δεσποίνης, ἔργῳ τὰ τῆς βουλῆς ἐπλήρου, καὶ πέμψας ἄγει τε εἰς ἑαυτὸν τὸν Ἰωάννην ἐκ τῶν κατὰ Σκάμανδρον Τρωϊκῶν (ἐκεῖ γὰρ καὶ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, αὐτάρκως τῶν εἰς πρόνοιαν ἔχων) καὶ μεταςχηματίσας γαμβρὸν ἐκάλει καὶ βασιλέα Βουλγάρων. Μετετίθει δὲ καὶ τοῦτον εἰς τὸ τοῦ πάππου Ἀσὰν ἀνὰ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὸν πληθὺν θριαμβεύων τοὔνομα, καὶ δίκας προστιθεὶς τὰς ἀξίας τοῖς γε μὴ οὕτως λέγουσι κατά τινα μεμνημένοις χρείαν. Καὶ τῶν Βουλγάρων τοὺς μὲν προσχωρεῖν ἑτοίμως ἐκάλει ὡς αὐτίκα εὐεργετήσων, τοὺς δέ τι καὶ προνοοῦντας τοῦ ἀσφαλοῦς πέμπων δώροις μὲν ἤγαλλεν, ἀνερρώννυε δὲ ταῖς ἐλπίσιν ὡς εὖ πράξοντας εἰ τὸν Ἰωάννην δέξοιντο βασιλέα ἀποστάντες Μαρίας. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ ἠκουόμει, [P. 300], καί τινας αὐτίκα πρὸς μόνην τὴν ψήμην προσχωροῦντας εὖ ἔδρα, καὶ κατεδημαγώγει Βουλγάρους ταῖς ὑποσχέσεσιν.

ς'. Ὅπως καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐκ δύσεως ἐπελθόντα γαμβρὸν ἐποιήσατο.

Ἐπανελθόντι δ' ἐς πόλιν ἠγγέλλετο καὶ ἡ τοῦ Μιχαὴλ ἐκ τῶν δυτικῶν δυσν οὐκ ἤδη ἄφιξις. Ὁ δ' ἦν ὁ τοῦ Μιχαὴλ δεσπότου υἱὸς ὕστατος, Δημήτριος μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς λεγόμενος, θανόντος δὲ τοῦ πατρὸς τοὔνομα κατὰ μνήμην ἐκείνου ἀνταλλαξάμενος. ὯΙ δὴ καὶ μοῖρα τῶν τοῦ πατρὸς χωρῶν προσκεκληρωμένη οὐκ ἀποχρῶσα τῷ μεγέθει τῆς κατ' αὐτὸν ἀξίας, ἧς παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐτύγχανεν ἤδη γαμβρὸς

scripsit imperator arcano patriarchæ videri e re fore, si priusquam destinatæ electionis monachi Principis in patriarcham indicium emanaret, experimentum caperet ejus animi, et sic tantum perferri faventia ipsi suffragia permitteret, si qualia vellent et ad Ecclesiæ pacem expediret, facturum eum certo constitisset. Hoc porro experimentum per scriptorem hujus historiæ captum est: is enim ex longo familiarissimus Principi ad ista exploratione fideliter feliciterque fungendum idoneus præcunctis est judicatus. Huic ergo patriarcha juxta sententiam arcanæ imperatoris epistolæ arcana scripto ipse quoque mandata cum misisset, ille pro amicitia sæpius adiens Principem monachum, ei subinde, quasi ficta sermonis causa conditione, mentionem patriarchatus, ignaro quid de se cogitaretur, sciens ipse ita intulit, ut certo expiscaretur penitissimum ejus sensum animi; qui cum talis esset qualem imperator et patriarcha Constantinopolitanus optabant, et utrique persuasus prius ego persuasissem illum, si patriarcha declararetur, secuturum non invitum quo ab Augusto et urbis patriarcha consentientibus vocaretur, itum a Patribus nullo jam obstante in suffragia est, et conspirantibus legitimo numero calculis rite est electio perlata. His ita gestis imperator Theodosio uti jam electo et designato patriarchæ honorem habens, et amice scribere et communicare deliberationem de rebus magni ad rempublicam momenti, in qua versabatur, ejusque super iis consilium exquirere bonum facto censuit. Horum tunc porro responsis per omnia congruentibus acceptis, et ipsius in primis, quam item consuluerat, Augustæ, consilium in rem contulit. Accersitum enim e Scamandro et Troicis regionibus Joannem, ubi ille prius morabatur, abundante ipsi e suis ibi

prædiis ad victum cultum que splendidum proventu, mutato habitu **459** generum simul suum, simul regem Bulgarorum appellavit; cognomentum quoque ipsi addidit ab avo Asane, et universo suo comitatui, novo isto illum celebrans nomine, magnifice ostentavit, pœnis etiam decretis in eos qui, quocunque incidente usu mentionem ejus deinceps faciendi, aliter quam Asanem et regem Bulgariæ vocarent. Bulgaros quoque quotquot in præsens parati ad accedendum sunt reperti, spe beneficiorum statim a se percipiendorum evocavit: ad alios qui adhuc deliberarent, idoneos qui allicerent misit donis eos jam nunc delinieus, in posterum autem spebus corroborans quasi consecuturos cuncta quæ cuperent ad vitæ florentem statum, si deficientes a Maria Joannem regem accepissent. Hæc ex Adrianopoli providit; et quosdam ad primam talium famam statim concurrentes beneficiis affecit, cæterosque Bulgaros magnis pollicitationibus trahere in partes populariter sategit.

6. *Ut Michaelem etiam ex Occidente ad se profectum imperator generum fecerit.*

Reverso post hæc in urbem imperatori nuntiatus est appulsus mox futurus adventantis Constantinopolim ex Occiduo tractu Michaelis. Erat hic Michaelis despotæ filius natu minimus, Demetrius a principio vocatus, sed patris postea mortui nomen ad ejus memoriam omisso proprio usurpaverat; cui cum quæ jure contigerat hæreditario paternæ ditionis pars sufficere non videretur magnitudini sustinendæ novæ quam tum primum inibat dignitatis generi imperatoris (sic enim esse et appellari jam cœperat, Augusti filia ipsi a patre desponsa), ea relicta se ad imperatorem transtulit, confisus litteris ejus jurejurando firmatis. Erant

ὑπεσχημένος γενέσθαι, οὐδαμῶς ἐδόκει. Τῷ τοι κἀκείνην ἀφεὶς βασιλεῖ προσιχώρει, πιστεύων γράμμασιν ὅρκοις κατησφαλισμένοις. Ἦσαν μὲν οὖν τῷ βασιλεῖ ἑκατέρων τῶν θυγατέρων Εἰρήνης ἅμα καὶ Ἄννης (ἡ γὰρ Εὐδοκία μικρὰ ἦν καὶ ἔτι) αἱ πρὸς τοὺς νυμφίους συναρμύσεις ἐμπρόθεσμοι· ἀλλ' οἱ τῆς Εἰρήνης γάμοι τῷ ἤδη βασιλεῖ ψηφιζομένῳ Βουλγάρων Ἀσὰν ἐτελοῦντο περιφανέστερον. Συμβούλοις γὰρ ἐχρῆτο βασιλικοῖς, ἐξ ἐρίων μὲν κατ' ἐφεστρίδας, τοῖς δ' ἄλλοις τοῖς αὐτοῖς βασιλεῖ· καὶ συνθεσίαι ἦσαν, εἰ μὲν εὐοδοῖντο ἐπιβαίνειν Τερνόβου σύναμα καὶ ταῖς τοῦ βασιλέως δυνάμεσιν. [P. 301] εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ, καὶ αὖθις εἰς δεσπότας τῆς Ῥωμαΐδος σεμνύνεσται. Τοῖς μὲν οὖν τετελεσμένοι ἦσαν οἱ γάμοι, καὶ βουλαὶ προὐτίθεντο συνεχεῖς ὅπως ἂν καὶ τὰ πρόσω κατ' εὐμάρειαν προχωροίεν. Τοῖς δὲ τοῦ Μιχαὴλ γάμοις καὶ τῆς δευτέρας τῶν βασιλέως θυγατέρων Ἄννης προσίστατό τι τῶν τῆς Ἐκκλησίας κανόνων, οὓς δὴ Σισίνιος πάλαι θεὶς ἀφορισμοῖς ἐκράτυνεν ἀσφαλέσιν. Ἡ μὲν οὖν τοῦ δεσπότου Νικηφόρου Ἄννα τῆς τοῦ βασιλέως θυγατρὸς Ἄννης αὐτανεψία ἦν, Νικηφόρος δὲ καὶ Μιχαὴλ αὐτάδελφοι πάντων. Περιισταμένου γοῦν τοῦ κατ' αὐτοὺς συνοικεσίου εἰς ἕκτον βαθμὸν τὸν ἔνθεν μὲν ἐκ τεσσάρων, ἐκεῖθεν δ' ἐκ δύο συγκείμενον, ἔδει συνόδου περὶ

A τούτων σκεψομένης καὶ τῆς παρ' αὐτῆς λύσεως. Ἐπεὶ δ' ἐσκέπτοντο, καὶ τὰ τῶν βασιλέων συναλλάγματα ὡς εἰς εἰρήνην γινόμενα ἐδόκουν πλείω τὴν ἄνεσιν ἔχειν ἢ δὴ τὰ τῶν ἄλλων, ἀντισηκοῦσθαι τὸ ὡς ἔτυχεν παρὰ κανόνας γινόμενον τῷ πρὸς τοὺς δεομένους ἐλέει κοινῶς ἐδόκει. Καὶ τόνδε τὸν τρόπον τοῦ πρυσισταμένου λυθέντος ἐτάττετο μὲν εἰς δεσπότας ὁ Μιχαὴλ. τῇ Ἄννῃ δὲ βασιλίδι οὔσῃ γε συνεζεύγνυτο. Καὶ ἦν ἐντεῦθεν ὁ μὲν Μιχαὴλ βασιλεῦσι δοῦλος ἐν ὅρκοις, ὁ δ' Ἰωάννης ἔνσπονδος δι' ὅλου, εἰ βασιλεύσει Βουλγάρων, Ῥωμαίοις ἐν ὅρκοις, εἰ δι' οὗν, ἀλλά καὶ αὐτὸς ὅρκοις πιστῶς δουλεύσων τοῖς βασιλεῦσιν, ὑπὸ τούτοις δεσπότης ταττόμενος.

c. Τὰ κατὰ τὴν Μαρίαν, καὶ ὅπως τῷ Λαχανᾷ συνῴκησε.

B Ἐβούλετο δὲ βασιλεὺς προλαμβάνειν Μαρίαν, μὴ καὶ φθάσῃ τὰ καθ' αὐτὴν εὖ θεμένη ἁλιώσῃ τε τὴν βασιλέως βουλήν, καὶ κατέσπευδε συχνοὺς ἐπ' ἐκείνην πέμπων, οὐ τόσον τάχει καταστρέψοντας ὅσον ἡμέρως μεταχειριουμένους ἐφ' ᾧ παραδοῖεν Μαρίαν καὶ τοὺς τοῦ βασιλέως δέχοιντο παῖδας. Ἡ μέντοι γε Μαρία ἐν ἀφύκτοις ἔγνω γενομένη καὶ δυοῖν μέσον ἐναπειλημμένη κακοῖν· [P. 320] ἔνθεν μὲν γὰρ τὸ φανὲν ἐκ νέου κακὸν ὁ Λαχανᾶς προσκείμενος

igitur Augusto ambarum filiarum Irenes et Annæ (nam Eudocia parvula **440** adhuc erat) decretæ jam et in procinctu expedito nuptiæ. Cæterum Irenes cum declarato jam palam rege Bulgarorum Asane illustriori celebritate matrimoninm peragebatur, rex siquidem gener insignibus utebatur,re- C giis, quod colorem quidem solum in phaleris et stratis equestribus, quæ ex lana tantum erant, in cæteris autem iisdem plane cum ipso Augusto. Conventionum nuptialium hæc erant capita, expeditione in Ternobum communi junctis Asani copiis imperatoris, conari civitatem illam et cum ea Bulgariæ regnum novo Augusti genero acquirere: si fortuna cœpto non responderet, eidem in aula imperatoria despotæ honorem auctoritatemque conferri. In hæc pacta peractis nuptiis, continuæ jam consultationes erant qua optima et facillima ratione possent destinata circa regnum Bulgariæ ad votum confici. Michaelis cum altera filiarum imperatoris Anna connubio nonnihil obstabat ecclesiastici impedimenti ex canonibus D quondam a Sisinios perlatis et excommunicationis ad firmitatem omnem comminatione munitis. Etenim Nicephori despotæ uxor Anna filiæ imperatoris Annæ consobrina erat, quippe nata ex sorore imperatoris ejusdem : Nicephorus autem et Michael germani omnino fratres. Intercedebant ergo inter ambos designatos conjuges sex gradus affinitatis, ex una quidem parte quatuor, duo ex altera; et opus erat synodo ad rite de isto impedimento cognoscendum illudque relaxandum, si expedire judicaretur. Sed ubi Patribus consultantibus visum, propter bonum pacis quæ inde firmanda speraretur, causam esse justam faciendæ regiis sponsis gratiæ obstaculi canonici, quo eorum conjunctio velabatur, magno consensu itum est in sententiam permittendarum nuptiarum, ex quibus quod nasciturum apparebat publicæ quietis commodum,abunde præponderaret indecentiæ, si qua inesset ex canonicis præscriptis in connubio **441** personarum tali prius invicem necessitudine innexarum. Quare suffragiis cunctorum indultum principibus quod petebant est, et titulo despotæ Michael honoratus Annæ reginæ, quippe imperatoris filiæ, rite matrimonio junctus est. Inde Michael idem sacramento Augusti in clientelam obligavit fidem.Joannes autem Asan juratus promisit se fœdus cum Romanis societatis servaturum, si Bulgarici sibi regni secura possessio contingeret. Sin id non succederet, clientelari nexu subditum permansurum Augustis, gradu sub ipsis inferiori despotæ, cujus titulo dignitatis, si regni Bulgarici spes non succederent,insigniendus esset.

7. De Maria, ut Lachanæ nupserit.

Studebat autem imperator ante omnia capere Mariam, ne illa spatium liberum sibi consulendi nacta res suas bene constitueret obicemque impenetrabilem opponeret consiliis et spebus imperatoris. Ergo is festinabat alios subinde atque alios contra ipsam mittere, non tam hostiliter illic grassaturos aut vastaturos regionem, quam blande pellecturos Bulgaros ut Mariam dederent et generum filiamque imperatoris in regnum loco ejus acciperent. Hæc Maria intelligens redactas in ar-

ἠρήμου τὴν χώραν καὶ προσεκτᾶτο τὰ πέριξ προσ- A οὖν τῶν ἀπὸ βασιλέως καὶ μᾶλλον ἱκανῶς ἀπεγίνω-
ὁάλλων μόνον, ἐκεῖθεν δ' αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως σκε, τὸ δὲ πρὸς τὸν βάρβαρον πέμπειν καὶ ἀξιοῦν
ἐπιοῦσαι πλείους δῆλαι ἦσαν τὸ μὲν ταπεινὸν καὶ σπενδομένην καθ' αὑτὴν διατελεῖν τοῦ ἔθνους ἄρχου-
ὅσον ἐκτὸς ζημιοῦντες, τὸ δὲ ἐντὸς καὶ περιφανὲς σαν, οὔτ' ἔχειν λόγον τὴν ἀξίωσιν ἔκρινε· τὸν γὰρ
ἐκ παντὸς τρόπου ὑποποιούμενοι. Ὅθεν καὶ περὶ ἀρχῆς ταύτης ἀντιποιούμενον σπένδεσθαι πρὸς τὴν
ἑαυτῇ τε καὶ τῷ παιδὶ τετρεμαινούσῃ δειναὶ φροντί- κατέχουσαν ταύτην ἀδύνατον. Καὶ τὰ ἀπὸ βασιλέως
δες ἐτάραττον τὴν ψυχήν, καὶ πρὸς ἀμφότερα μέρη συννοοῦσαν φροντίζειν ἔπειει· μηδὲ γὰρ ἠρεμεῖν βα-
μὴ σθένουσα ἵστασθαι θάτερον ἐξημαρυῶν ἔγνω, πλὴν σιλέα ἅπαξ ὑπὲρ παίδων περὶ τῆς ἀρχῆς ἀρξάμενον
ὅσον καὶ ταύτην ἀπόνασθαι τῶν καθ' ἡμέρωσιν διαφέρεσθαι. Ἔγνω τοίνυν παριδεῖν μὲν τὰ τοῦ ἀποι-
πραχθέντων τὰ μείζω. Τὸ μὲν οὖν πρὸς βασιλέα χομένου δίκαια, παριδεῖν δὲ καὶ ἀνθρώπων νέμεσιν,
κλίνειν τῶν εἰκότων μὲν ἔκρινε, καὶ ἄλλως εὐπρεπὲς εἰ τοιαύτη τις οὖσα τοιούτῳ ἑαυτὴν ἐκδοίη, πρὸς
ἑαυτῇ σιωζούσῃ μὲν τὰ τῆς σωφροσύνης καὶ τὰ πρὸς μόνον δὲ τὸ δοκοῦν συνοῖσον αὐτῇ τε καὶ παιδὶ συν-
τὸν ἀποιχόμενον δίκαια (δίκαια δὲ πάντως μὴ συνοι- ἰδεῖν. Τὸ δ' ἦν, ὡς ἐδόκει, ὅλην ἑαυτὴν ἐπιῤῥίψαι τῷ
κεῖν τῷ σφαγεῖ,) ζητούσῃ δὲ παρ' ἐκείνου σώζεσθαι συφορβῷ, καὶ ὑπανοῖξαι θύρας αὐτῷ βασιλείας καὶ
παρ' οὗ δὴ καὶ τὴν τιμὴν ἐκτήσατο. Διὰ ταῦτα γοῦν πόλεως, αὐτῷ τε συνεῖναι καὶ συνοικεῖν ὡς βασιλεῖ
τὸ πρὸς βασιλέα πέμπειν καὶ ἱκετεύειν τῶν δικαίων B δέσποινα. Ταῦτα διανοησαμένη αὐτίκα πέμπει (οὐδὲ
ἔκρινεν. Ὅσον δὲ τὸ καθ' αὑτὴν συνοῖσον καθ' ὅ ἦν γὰρ ἠρεμεῖν εἴων αἱ τοῦ βασιλέως ἀποστολαι) τοὺς
βουλομένη, καὶ λίαν ἀπῄδον ἐγίνωσκεν· αὐτῇ μὲν διασαφήσοντας τῷ βαρβάρῳ τὰ τῆς βουλῆς τε καὶ
γὰρ τὴν τιμὴν κατόχυρον αὐτῇ τε καὶ παιδὶ Μιχαὴλ ἀξιώσεως. Καὶ ὃς ἀκούσας πρῶτον μὲν καθυπερηφα-
διὰ σπουδῆς εἶναι, βασιλέα δὲ μηδ' ἂν ἐν ὕπνοις νεύετο δῆθεν καὶ τοῖς ἀπεσταλμένοις ἀπεσεμνύνετο,
θελῆσαι ἀφέντα τοὺς παίδας, οὓς δὴ καὶ ἥρξατο διαθρυπτόμενος οἷον, εἰ ἀρχὴν ὅσον οὔπω κτησομένην
καθιστᾷν, ἐκείνοις περιποιεῖν τὴν ἀρχήν. Οὕτω μὲν αὐτῷ σπάθῃ καὶ δυνάμει [P. 303] κρείττονι ἐκείνη φθά-

lum res suas sentichat, duobus in se unam hinc atque inde ingruentibus malis. Hinc enim nuper exorta pestis Lachanas victricibus instans copiis regionem desolabat, quocunque intenderat cuncta statim adventu primo capiens, et sic pleroruinque circa Ternobum locorum jam dominus effectus. Ex altera vero parte copiæ ab imperatore plures supervenientes increscebant, quarum ducibus id apparebat esse propositum, ut extra urbem quidquid infirmum et expositum injuriæ jacebat depræclarentur agentes ferentesque, intra ipsam porro civitatem præcipuos quosque procerum promissis ad defectionem 442 delinirent. Quare illi pro se ac filio sollicite trepidæ curæ acres animum turbabant. Ac cum ambobus simul hostibus obsistere nequiret, placare si posset alterum decrevit. In quo festinandum judicabat, ne sibi, dum hæc parat, ab altero interim duorum vehementer utrinque instantium irreparabiliter oppressæ serum deinde talia molienti consilium et conatus irritus evaderet. In hac illi deliberatione dubium non erat quin ipsam officium et pudor ad imperatorem potius traherent. Quo enim decentius, quo honestius quam ad avunculum neptis, ad amicum viri defuncti vidua confugeret? Potius utique (cum alterum vitari non posset) quam interfectori mariti se dederet, et cum summa injuria defuncti conjugis torum ejus prostitueret subsessori a recenti adhuc illius cæde cruore mananti. Prius igitur, ut par fuit, eo propendit, ut ab illo salutem quæreret a quo dignitatem acceperat, et ad imperatorem, per quem se meminerat in regnum Bulgariæ provectam, legatos supplices mittere rectum et conveniens putavit. Sed æquitati honestatique acris adversaria in contrarium incumbens obluctabatur utilitas, alio avertens deditam spebus avaris et quæstuosis rationibus defixam mentem mulieris mordicus sua tenentis, et nihil non agere ac pacisci certæ pro statu ac regno sibi filioque asserendis. Ab hoc autem proposito perquam abhorrens consilium erat confugiendi ad imperatorem, cujus menti nullam, ne per somnium quidem, obversaturam unquam cogitationem apparebat regni Bulgarici Mariæ Michaelique puero servandi, quippe quod regnum jam spe avara propriis prensare addicereque filiis cœperat, in id irrevocabiliter incumbens; ut genero illud filiæque subjiceret. Quare id quidem miseræ perfugium præclusit desperatio inde impetrandi quod emptum quovis pretio volebat. Inde autem repulsa quo se verteret? nam a Lachana per legatos poscere ut secum tanquam Bulgariæ regina iis conditionibus pacisci 443 vellet, quæ integram illi et Michaeli puero certamque relinquerent possessionem principatus, petitio erat tam a spe omni consecutionis procul remota, ut nec proponi dignam Maria ipsa judicaret: quando enim aut quibus in id illectus pactis fretus numero, ferox successibus barbarus, regnum quod palam affectaret, cujus partem jam teneret, proprium in solidum iis cederet quibus id summa contentione tum cum maxime extorquere conabatur? Unum ergo restabat, turpe quidem et probrosum, sed nihil non pro regno pacisci paratæ necessarium, vale honori ac famæ dicto, spretis juribus regiæ viduitatis, maculata nobilitate imperatorii sanguinis, prostituere se subulco, vilique ac crudelo latrone simul in civitatem simul in torum admittendo pudoris et existimationis quantovis damno ambitioni litare. Tanti ergo arbitrata, ut regina ipsa, ut mater designati Bulgarorum regis dici pergeret, Lachanæ uxor esse vocarique, cupide ac raptim (nam ab imperatore

νοι χαρίζεσθαι. Ὅμως καὶ τὰ τοῦ λέχους προσίετο, πονηρῶς ἄγαν καὶ βαθέως, οὐχ ὡς τις ἂν εἴποι φιλογύνης καὶ τῆς γυναικωνίτιδος ἐραστής· τὸ γὰρ μαλάττειν τὰ ἤθη τῶν δεξομένων καὶ λίαν ὡς καταφρονησόντων αὐτίκα διεφυλάττετο, ἄλλως δὲ κατ' εἰρήνην καὶ τοῦ μὴ χέσθαι ἐμφυλίοις πολέμοις αἵματα κατεδέχετο, ὡς χάριν διδοὺς, οὐ λαμβάνων. Ὅρκων οὖν γενομένων καὶ συνθηκῶν ἐξ ἑκατέρων ὑπανοίγνυσί τε αὐτῷ τὰς πύλας, καὶ ἐντὸς δεξαμένη τελεῖ ἑαυτῇ σὺν ἐκείνῳ τοὺς γάμους, καὶ τὰς ταινιώσεις τῆς βασιλείας καὶ αὖθις σύναμα δέχονται, καί γε παρασκευάζει τῷ βασιλεῖ ἀντίπαλον, ὡς ᾤετο, ἱκανόν. Τοῦτο συμβάν τε καὶ ἀκουσθὲν τὸν βασιλέα αὐτάρκως καὶ ὡς ἐνῆν διετάραξεν, ὑπεκρίνετό τε κἀκεῖνος μὴ ἀθυμεῖν σφαλλόμενος τῶν ἐλπίδων, ἀλλὰ στυγεῖν τῷ παρ' ἀξίαν ἐκείνης πταίσματι, ὥστε καὶ τὸ γένος καταισχύναι καὶ τὴν ἀρχὴν προσαπολλύναι τῷ μηδενὸς ἀξίῳ κανεγχειρίσασαν· μηδὲ γὰρ ἀνθέξειν ὅλως καὶ ὑποσχεῖν ἐκεῖνον ἐπιβρίσασαν ἐκ Τοχάρων δύναμιν ἣν εἰκὸς ἐπεισπίπτειν, ἅμα μὲν ὡς ἐχθρὸν προφανῆ, ἅμα δὲ καὶ παρὰ τῶν οἰκείων καταφρονούμενον. Ταῦτα λέγων οὐκ ἀνίει καὶ αὖθις πέμπων τε δυνάμεις ἀγωνιουμένας καὶ τὰ πρὸς καταβολὴν Μαρίας κατασκευαζόμενος. Ὁ τοίνυν Λαχανᾶς πρὸς τὰς τῆς γυναικὸς βρύψεις καὶ ἀπηχθετο καὶ βαρβαρικῶς ἤθελε διαζῆν, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν καὶ λίαν ὑποποιούμενος· ἔγνω γὰρ ἀμφοτέρωθεν ἐξαρτυομένους πολέμους καὶ τὰς βλακείας μηδὲν οἵας τε οὔσας κατευνάζειν τοὺς ἐκ τῶν πολέμων κινδύνους, ὥστε καὶ πολλάκις πρὸς ἐκείνην διαφιλονεικοῦντα ἐντείνειν πληγάς. Αὐτὸς δὲ κρείττω πάσης ἀσχολίας τὰ κύκλῳ συνανιστάμενα κρίνων ὑπεποιεῖτό τε τοὺς ἄρχοντας τῶν Βουλγάρων, καὶ πρὸς πολέμους ἡτοιμάζετο τοὺς κατ' ἄμφω. Οὐδὲ γὰρ ἦν οὔτε Τοχάροις διὰ τὰ πραχθέντα σπένδεσθαι οὔτε τοὺς τοῦ βασιλέως ὁπωσοῦν ἀναρτᾶν. Διὰ τοῦτο καθ' ὅσον ἴσχυεν ἀντι-

metus cunctari non sinebat) mittit ad Barbarum qui suas illi nuptias cum dotali offerrent regno. Ad ea ille primum aspernabundo similis talis interpretes fœderis superciliose repellebat, cavillans ridicule offerri quod majori ex parte jam teneret, gratiæque imputari reginæ quæsitum jam sibi armis victoriisque principatum. Tamen ne durus nimis ferusque videretur, nuptias talis fœminæ admisit, astute id ipsum tamen, quasi alienæ indulgendo voluntati, non propriæ obsequendo libidini, annuens, in quo erat profundior ejus quædam quam ab homine sic nato sperares prudentia. Vitandam enim recte putavit contemptum ipsi parituram apud suos opinionem uxorii et in voluptates ex bellica ferocia emolliri facilis viri. Quin et humanitatis famam aucupans moveri præ se tulit miseratione fundendi civilis, si qua cœperat tenderet, sanguinis. Ad extremum ea verborum voltusque gravitate qua non accipere ipsum quidquam gratiæ sed beneficii loco tribuere se significaret, quæ offerebantur accepit. Scribuntur mox conventiones, 444 pacta jurejurando utrinque dato muniuntur. Nec Maria moram fecit aperiendarum Lachanæ portarum Ternobi, seque ipsi nuptiis jungendi. Coronationis inde novorum conjugum cæremonia splendide celebratur, acclamata denuo regina Bulgariæ Maria novo titulo uxoris Lachanæ regis. Sic illa se comparasse gravem adversarium imperatori avunculo putabat. Quo non parvam ei revera nec parum molestiam adjecit curam. Quanquam ille quidem audita repente rei fama, dissimulatione se solita involvens, diligenter cavit ne causam doloris, quo intime urebatur, veriorem præcipuamque proderet, quod nimirum excidisse se votis et interversas sibi spes proxime jam ad exitum perductas cerneret. Ostentavit autem plausibiliores alias de facto isto dolendi rationes, infamiam videlicet quam illa infelix istis esset flagitiis promerita maximam, generi ac familiæ probrum fœdissimum inurens. Simul autem cum honore dignitatem ac nomen regium perditum ivisset; quo ipso mox privanda, sensura esset inutiliter se peccasse, dum id scelus spe tuto regnandi conciverit. Nam regnum quod homini nulla re nisi mala digno turpissime tradi lisset, ipsi mox extorquendum a Tocharis, quorum potentiæ irruptionem in Bulgariam parantium nihil posset Lachanas opponere quod par resistendo foret. Tocharos autem, ut movere quamprimum in Lachanam non omitterent, duæ causæ incitabant: etenim quod eos prior ille lacessivisset eorum copias cædens, ulciscendi hostem apertum necessitate ad eam expeditionem impellebantur; et rei ad id audendum facilitate incitabantur, quod Lachanam esse scirent hominem nihili, exosum et spretum etiam suis Bulgaris. Talia passim apud familiares imperator disserens, non cessabat interim alias super alias in Bulgariam copias mittere, omnemque admovere machinam ad dejiciendam eo regno Mariam. At Lachanas cito pertæsus regii luxus et deliciarum uxoris, iis cum stomacho rejectis, immundam illautamque barbarici ritus, cui dudum insueverat, vitæ ferinæ 445 rationem usurpabat, hoc ipsum videlicet æstimans utile demerendis sibi familiarium suorum affectibus et studiis, quorum alendæ augendæque in sese benevolentiæ cuncta quæ ad id conferre viderentur sedulo adhibebat. Satis enim intelligebat quantam indigeret eorum opera, utique cum sibi duplici ex parte diversa et magna imminere bella cerneret. Qua ipsa ex causa mulichrem victus cultusque mollitiem exercitam oblatamque ab uxore contumaciter adeo reprobabat, noxiam criminans et enervandæ tunc maxime necessariæ bellicæ virtuti accomodatam, ut eo nomine Mariam non solum plerumque increparet verbis, sed verberibus etiam ac plagis miseram contunderet, intentus interea sane, prout res poscebat, sollicite cunctis per circuitum parandis ad excipiendos ingruentium utrinque impetus hostium. Quam ad rem arte qua poterat maxima delinire ac conciliare sibi satagebat

παρετάττετο τὸ μὲν ἐκών, τὸ δ' ἄκων. Ἀρχὴν γὰρ παλαιῶν ἦν οὐκ ἤλπιζεν, ἐσπευδε μὴ μόνον ἔχειν, ἀλλὰ καὶ συνιστᾷν. Ἐπιτιθεμένων δ' ἄλλως καὶ τῶν ἔξωθεν ὑσημέραι καὶ ἄκων κατηναγκάζετο μάχεσθαι· ἦδει γὰρ καὶ βάρβαρος ὢν πολεμήσοντα ἐξ ἀνάγκης τὸν μὴ θέλοντα πολεμεῖν. Διὰ ταῦτα γοῦν τὰ κατ' ἐκείνου εὐώδει παραβολώτερον συμπλεκόμενα. Οὔτε γὰρ οἱ ἀνθιστάμενοι ἴσχυον [P. 304] ὁρμαῖς ἀτακτούσαις ἀντισχεῖν, καὶ τὸ διευτονοῦν κατωρρώδει τὴν ἀπέντευξιν ὡς μὴ καλῶς χρησομένου τοῦ περιγεγονότος. Τὸ γὰρ εἰς χεῖρας γενέσθαι τῷ Δαχανᾷ ἴσα καὶ θάνατος ἦν ἀπηνείας ἕνεκα τῆς ἐσχάτης· βαρβαρα γὰρ ἦθη τὰ ἐκ τύχης ἐλεεινὰ μαλάσσειν οὐκ οἶδεν. Ὅθεν καὶ πολλάκις ταῖς τόλμαις περιγενομενοι παραυτίκα τῷ τῶν δεινῶν ἐλπισμῷ, εἰ ἁλῷεν, συστελλόμενοι ἀπηντεύκτουν. Πολλαῖς μὲν οὖν ταῖς ἀμφὶ τὸν Ἀσὰν δυνάμεσι περιεστοιχίζετο· πλὴν οἱ ἐκεῖθεν ἐνίοτε καὶ ἄκοντες ἁλισκόμενοι ἐν καλοῖς ἦσαν διὰ τὸ προσπίπτειν αὐτίκα, ὡς ὄῆθεν τυράννου μὲν ἀπαλλαγέν- A τες, βασιλεῖ δὲ προσγινόμενοι. Τοῖς δ' ἐντεῦθεν ἀπαγομένοις ἐκεῖ οὐκ ἦν ὑπονοηθῆναι τὸ σῶζον, ἀλλ' ὡς ἐχθροὶ ἐκολάζοντο.

ϛ'. Ὅπως Μαρία μὲν παρεδόθη βασιλεῖ, Ἀσάν.

[P. 305] Ἐτρίβοντο μὲν οὖν ἐντεῦθεν τὰ πράγματα, ἄλλην δ' ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν οὐκ ἦν ἐλπίζεσθαι εἰ μὴ τοῦ βαρβάρου ἀπαλλαγήν. Ἧις καὶ ταχέως ἐξελθόντος ἐπιστάσης (τὸ γὰρ παλίμβολον τῆς τύχης ὅσον οὔπω οὐκ ἦν ἐκφυγεῖν ἐκεῖνον, καὶ μᾶλλον φυσηθέντα τὸ πᾶν ἐκ τύχης, ὅθεν καὶ Τοχάρων ἡττημένος ἠγγέλλετο) ταῖς ἐκεῖθεν φήμαις ἐμπίπτει Τερνοβίταις καιρὸς ὡρμημένοις πάλαι κατὰ Μαρίας, καὶ ἅμα παιδὶ προδιδόναι ταύτην ἔγνωσαν τοῖς τοῦ βασιλέως, τὸν Ἀσὰν δὲ δεσπότην ἐδέχοντο καὶ ὅτι καὶ ἐκ παλαιοῦ προσῆκε αἱ τὰ Βουλγάρων πράγματα. Ἡ μὲν οὖν Μαρία ἔμφορτος οὖσα τῷ ἀπὸ τοῦ βαρβάρου κυήματι, ἅμα παιδὶ Μιχαὴλ πρὸς βασιλέα (ἐπεδήμει γὰρ τῇ Ἀδριανοῦ τὸ δεύτερον) ἤγετο, B

primores principes Bulgarorum, ut eorum ad bellum, quod utrinque atrox expectabat, fida strenuaque uti opera posset. Non enim ei supererat spes salutis aliunde ulla quam ex vi aperta, cum esset manifestum neque cum Tocharis, quos implacabiliter irritatos magnis a se accepit cladibus sciret, neque cum imperatore, quem domesticæ rationes ad irrevocabiliter urgendam generi filiæque in Bulgariæ regnum evectionem compellebant, tractationem iniri ullam aut vel tentari conventiones fœderis posse. Quocirca quantum valebat maxime ad fortiter resistendum se parabat, vellet nollet eo illum adigente necessitate tuendi regni ; quod cum capessere ausus esset, non modo tenere, illud sed etiam sibi firmare atque asserere contendebat. Cum autem assidue modo hac modo illac hostes irrumperent, Lachanas raptim ad omnia occurrens prœliari ferme quotidie cogebatur. Id ipsumque alacriter agebat, quippe quantumvis homo barbarus, satis judicii habebat ad intelligendum quod est verissimum, pugnaturum cum cum non volet qui non pugnat cum potest. Ac propter istam impigram audaciam ad quævis ultro pericula occurrendi favebat ei plerumque fortuna belli, vehementibus, licet inordinatis, ruenti incursibus ; quos sæpe, incluctabiles experti milites nostri, parum jam fidebant disciplinæ atque ordini quem observare in acie didicerant, ac passim horrebant cum eo congredi, præsertim quod exempla crudelitatis quæ homo ferus et immanis in bello captis edere solebat, late vulgata refrigerarent impetus missorum contra eum militum nostrorum, **446** inde morte pejus horrentium manus cum tali hoste conserere, quem nulla calamitatum humanarum misericordia molliret ad sublevandam indulgentia vel minima eorum sortem, quos in ejus potestatem Mars varius infelici casu redegisset. Huic certe causæ imputabatur, quod majori sæpe commissi potentia Lachanam non vincerent, quia nimirum C tracti essent, tum quod in lenem atque humanam transissent potestatem clementis principis : e contrario qui a Lachanæ militibus abducebantur, certum habebant nullam superesse salutis spem; quippe statim, ut hostes, inexorabili feritate trucidabantur.

8. *Ut Maria quidem tradita imperatori, Asan autem intra Ternobum admissus fuerit.*

Extracti per has moras in longius æquo tempus belli Bulgaridi non aliunde a prudentioribus exitus exspectabatur quam a clade Lachanæ ; qualem fuit brevi ssperventuram aliquam verisimilis spes esset, quod is frequentissime periculosissimeque dimicaret, nec semper superaturum appareret propter solitam inconstantiam sortis, præsertim cum inflatus successibus multa temere inconsulteque susciperet. Id non falso provisum haud multo post constitit, fama vera vulgata victi a Tocharis prælio Lachanæ. Quo nuntio excíti Ternobitæ ad captandam dudum optatam occasionem excutiendæ, cervicibus fœdæ tyrannis Mariæque ulciscendæ, in quam antiquis odiis flagrabant, dedere ipsam decreverunt una **447** cum filio ducibus exercitus imperatoris, Asanemque in dominum recipere, cui jus vetus competebat ex genere ad successionem in regnum Bulgarorum. Maria igitur uterum gerens ex barbaro Lachana, simul cum Michaele puero, deducta ad imperatorem Adrianopolim est (in eam enim urbem imperator secundo advenerat), ubi D

καὶ φυλακαῖς ταῖς πρόσηκούσαις ἐδίδοτο· Ἀσὰν δὲ καὶ σὺν Εἰρήνῃ, οὐχ ἅμα, ἀλλὰ μετὰ τὸν Ἀσὰν ἐκείνη, βασιλέως πρὸς πόλιν ἐλθόντος ἀνέδην ἐπέβαινον Τερνόβου καὶ βασιλεῖς ἐφημίζοντο. Ἦν δ' ἐν τοῖς μάλιστα τῶν προύχόντων καὶ Τερτερῆς, ᾧ δὴ καὶ μεγάλως τὸ Βουλγαρικὸν προσεῖχε καὶ παρ' ἐκείνοις ἐμεγαλίζετο. Τοῦτον ἐβούλετο μὲν βασιλεὺς τῷ Ἀσὰν κατὰ γένος συνείρειν καὶ τιμᾷν ἀξιώμασι· τὸ γὰρ ὑφέρπον ἀπ' ἐκείνου πρὸς βασιλείαν πολὺ ἦν, ἐπεὶ καὶ στρατηγῶν δῆλος ἦν τοῦ μείζονος ἐφιέμενος. Ἐμποδὼν δ' ἦν τοῖς βουλευομένοις ἡ σύζυγος· τὸ γὰρ ταύτην ἔχοντα τιμᾶσθαι μηδὲν τῷ Ἀσὰν κατὰ γένος συνάπτοντα λαμβάνοντος μᾶλλον ἦν πρὸς τὴν τῶν ὑπονοουμένων ἄναψιν πλεῖστον ὅσον ἐμπύρευμα. Διὰ τοῦτο καὶ Δεσπότην προτείνει ποιεῖν, εἰ τῆς γυναικὸς ἀποστὰς τῇ τοῦ Ἀσὰν αὐταδέλφῃ εἰς γάμων συνάπτοιτο. Γέγονε ταῦτα, καὶ ἡ μὲν τοῦ Τερτερῆ σύζυγος ἀχθεῖσα πρὸς βασιλέα τῇ κατὰ Νίκαιαν ἐδίδοτο φυλακῇ σὺν υἱῷ Ὀσφεντισθλάβῳ, ἡ δὲ τοῦ Ἀσὰν αὐταδέλφῃ τῷ Τερτερῇ συνηρμόζετο καὶ τῷ τῆς δεσποτείας ἀξιώματι ἐσεμνύνοντο.

custodiæ convenienti commissa est. Asan vero non tunc simul cum Irene (illa enim post Asanem eo venit, imperatore jam Constantinopolim reverso) magna celebritate invecti sunt Ternobum et reges acclamati. Erat porro inter proceres dignitate in Bulgaria præstante quidam Terteres, maximæ apud eam gentem existimationis et gratiæ vir, summisque ab iis efferri et honoribus et laudibus solitus. Hunc imperator voluit Asani affinitatis necessitudine jungere et dignitatibus honorare, præversurum se ratus hoc pacto periculum insidiarum imminens novo regi ab homine quem potens facto suorum clam ad regnum promovebat, et ipsum bellicæ peritiæ fama inclytum, quique ita militares gessisset præfecturas, ut plus quidpiam privato fastigio spectare a penitius intuentibus esset animadversus. Cæterum huic imperatoris studio incommode obstabat uxor quam tum habebat Terteres; cui si in eo primo conjugio perstanti honores et beneficia imperator congereret, nihil Asanem juvaret, sed potius ejus periculum augeret potentia ejusæmuli novis opum accessionibus corroboranda, et quasi accumulando novo fomite, quo facilius exardesceret incensium formidatum. Igitur proponendum Terteri curavit imperator se despotam cum creaturum, si repudiata, quam haberet, conjuge vellet in novam sponsam accipere sororem Asanis. Facta hæc sunt, cito assentiente Tertere, cujus conjux prior cum filio, Osphentisthlabo, dicto, ad imperatorem 448 ducta hujus jussu custodiæ mandata apud Nicæam est. Asanis vero germena Terteri, nupsit, et novi sponsi titulo despotarum cohonestati sunt.

9. *Ut Asan Ternobo recesserit.*

Hæc Terteris affinitas magnam Asani facultatem obtinendi secure quod capessere cœperat regni at-

θ'. Ὅπως Ἀσὰν ἐκ Τερνόβου ἀπεχώρησεν.

[P. 306] Εἶχεν οὖν ἐντεῦθεν τῷ δοκεῖν τὰ μεγάλα πρὸς συνεργίαν ὁ Ἀσὰν, καὶ χρόνος ὀλίγος αὐτῷ παρεμίτρει τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχήν. Ἐπεὶ δὲ ταχέως παρακεκίνηντο (πρὸς γὰρ ἀπιστίαν τὸ Βουλγαρικὸν ἕτοιμον, καὶ αὔραις ἔστι πιστεύειν ἀνέμων μᾶλλον ἢ σφῶν εὐνοίαις), καὶ τὰ τῆς ἀποστασίας δῆλον ἦσαν ἐκ πολλῶν ὠδίνοντες, ἀνεζωπύρει δὲ τούτοις τὰς γνώμας καὶ Τερτερῆς κρυφηδὸν βασιλειῶν ᾠδή, καὶ τἄλλα φανερὸς ὢν εἰς τὴν ὑποψίαν μόνῳ τῷ πρὸς τὸν Ἀσὰν κήδει συνεκαλύπτετο, ὡς μὴ προδώσων δῆθεν ᾧ κατὰ γένος συνήπτετο, συνιδὼν τὴν παρακίνησιν ὁ Ἀσὰν, καὶ δείσας μὴ προλαβόντες ἐκρήξοιεν τὸ δεινὸν καὶ οὐ φευκτὰ ἔσοιτό οἱ τὰ τοῦ κινδύνου, τὴν φυγὴν εὐσχημόνως ποιεῖσθαι προύνόει καὶ μετὰ κέρδους. Ὃ δὴ καὶ ἐνεχώρει κερδαίνειν· τὰ γὰρ τῆς βασιλείας τῶν Βουλγάρων πράγματα, ἃ δὴ καὶ κάλλιστ' εἶχον ἐκ Ῥωμαίων λαβόντες ἡττημένων τὸ πάλαι στρατηγοῦντος τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου, καὶ γ' ἐνέκειντο τεθησαυρισμένα κατ' αὐχήμα μᾶλλον ἢ κατὰ χρείαν, ταῦτα δὴ καὶ ὅσον ἦν ἄλλο φόρτος

tulisse videbatur; sed videbatur tantum. Nam eventu mox ipso apparuit non diuturnam eum ejus principatus Bulgarorum possessionem adiisse. Nutare illa cito cœpit nobilissimæ levitate gentis: Bulgari enim adeo ad perfidiam faciles habentur, ut auræ atque incertissimis flatibus ventorum quam horum benevolentiæ confidere sit tutius. Ac defectionem quidem ab Asane machinari eos ex multis apparebat: excitabat autem ipsorum in id studia Terteres arcanis molitionibus regnum affectans. Exstabant quidem indicia non vana quæ talis hunc ambitionis suspectum merito facerent: sed ea ne animadverterentur inumbrabat affinitas ejus cum Asane. Quis enim facile crederet suo ipsum insidiari generi, et prodere ac eventere velle hominem cujus haberet in matrimonio sororem? Tandem tamen erupit res in notitiam minime jam dubiam Asanis. Quare ille veritus ne opprimeretur improviso quodam assultu nec salvus periculum evaderet, præoccupare fugam statuit, honestum prætextum obtendens consilio, ut rebatur, necessario; quod etiam quæstuosum facere studuit prædo adjecta. Occasionem enim ejus rei commodam sibi nactus videbatur habens in potestate thesaurum regium Bulgariæ, in quo sapelleu speciosissima et pretiosissima servabatur ex Romanis olim parta, quando ducente Isaacio Augusto male ii cum Bulgaris pugnaverunt, amissis impedimentis, in quibus fuerunt ipsa insignia imperii: quæ ex illo tempore condita Ternobi custodiebantur ad ostentationem potius quam ad usum aliuu. Hæc et alia quæcunque elatu facilia reperta tum sunt in regiis apothecis Bulgarorum, clam compilata saccisque 449 indita exportari noctu Asan ex urbe Ternobo curavit: ipsegne mox cum uxore ac comitatu quasi animi gratia ruris amœnitate fruiturus, egressus indidem summa celeritate Constan-

εὐκόμιστος, ἐν ἀφανεῖ περισχόντες σάκκοις καὶ τῆς πόλεως ἐκβαλόντες νυκτὸς, αὐτοὶ τοὺς εἰς ἄνεσιν καὶ τρυφὴν τῶν ἔξω που τῆς πόλεως ἐξιόντας σχηματισάμενοι ἀνὰ κράτος εὐθὺ τῆς μεγαλοπόλεως ἔφευγον. Καὶ πρῶτον εἰς Μεσέμβρειαν ὑπὸ βασιλικῷ κόμπῳ καὶ τρυφῇ φθάσαντες, ὡς μὴ φωραθεῖεν φεύγοντες, οὕτω θαλάσσῃ χρῶνται καὶ πλῷ πρὸς τὴν πόλιν. Καὶ δὴ καταχθέντας τῇ κατὰ τὸν Ἀνάπλουν τοῦ ἀρχιστρατήγου μονῇ ἐφ' ἡμέραις ὁ κρατῶν οὐκ ἐδέχετο, ἐν ὀργῇ παντοίᾳ τὴν ἀποφυγὴν ποιούμενος, καὶ τὸ πᾶν δειλίᾳ καὶ κακανδρίᾳ ἐκείνων κρίνων, πολλῶν πόνων καὶ ἐξόδων ἀπώλειαν ἐν βραχεῖ. Ὡς δ' οὐκ ἦν τὸ γεγονὸς ἀναλύεσθαι, ἐκείνοις μὲν ἐκχωρεῖται τὴν πόλιν εἰσελθόντας τῷ βασιλεῖ ἐμφανίζεσθαι, [P. 307] ὁ δέ γε Τερτερῆς ἐρήμης βασιλείας, θελόντων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἐπιλαμβάνεται. Καὶ ἐν ὀλίγῳ ἅμ' ἤκουστο βασιλείας ἐπιβαίνων, καὶ ἅμα ταινιούμενος κατὰ βασιλέας ἐγκρατὴς τῶν Βουλγάρων ἦν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον, τὰ δ' ἐντεῦθεν ἐσαῦθις ἐροῦμεν.

ι'. Ὅπως κατηγορίαι κατεσκευάσθησαν κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἤκκου.

Ἤδη δὲ χρόνων παρῳχηκότων τεττάρων Ἰωάννῃ τὰ τῆς πατριαρχίας διαφέροντι, κατὰ μῆνα Ληναιῶνα τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος δεινὰι κατηγορίαι τούτῳ παρά τινων τοῦ κλήρου συρράπτονται, ψευδεῖς μὲν καὶ διακενῆς τὸ παράπαν, οὐ μὴν δὲ καὶ δυσχερεῖς τῷ κρατοῦντι δίχεσθαι. Ἦν γὰρ ἐκείνῳ διὰ σπουδῆς πλείστης ὑπυχαλᾶν τὸν τύνον τοῦ ζήλου τῷ πατριάρχῃ, καὶ μᾶλλον τὰ οἱ πραχθέντα ἐξ ὑπογύου ἔχοντα, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐρρέθη. Ταῦτα γὰρ καὶ ἄλλ' ἄττα πλεῖστα ἐπισυμβαίνοντα ἀνῆπτε μὲν τὴν βασιλέως ὀργὴν, οὐ μὴν δ' εἶχεν ὅπως τῆς ὁρμῆς ἐπίσχῃ τὸν ἄνδρα καὶ ἄλλως ὁρμηνίαν ὄντα καὶ θερμουργὸν, πλὴν οὐ τὰ καθ' αὑτὸν (τούτων γὰρ καὶ ἀπερισκέπτως εἶχεν), ἀλλὰ τὰ καθ' ἑτέρους συνοίσοντα. Ζητοῦντι γοῦν τρόπον καθ' ὃν ὑποκλίνῃ τὸν λέοντα, χρήσιμ' ἦσαν τὰ κατηγορημένα, ἄλλως οὐκ ἀληθῆ δοκοῦντα οὐδ' εὐπαράδεκτα. Ῥοπῆς γὰρ εἰς πυρσείαν κἂν Πηλεὺς ὥρλεν ἂν ἡ ἐκεῖνος, ἱεροσυλίας δὲ ἔγκλημ' ἂν ἀπηνέγκατο καὶ ὁ ἐπ' ἀνθρώποις ἀδωρότατος Ἀριστείδης μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ δικαίως προσήπτετο. Τὸ δὲ εἰς βασιλέα ὡς καταρῷτο, αὐτόθεν τὴν συκοφαντίαν προὐσχέτο ἀκουόμενον. Ἐκεῖνος γὰρ πάλαι πρεσβεύων εἰς βασιλέα ὑπέρ τινος τῶν χρῃζόντων ἐλέους πολλάκις μὲν κατὰ πεῖραν προὔτεινε τά οἱ δοκοῦντα συνοίσειν, τοσαυτάκις δὲ προσ-

tinopolim versus iter arripuit. Ac Mesembream quidem usque regia pompa luxuque speciem securitatis ostentarunt: quæ simulatio necessaria erat ne fuga deprehensa sisterentur. Cæterum ibi nave conscensa mari Byzantium feruntur. Exceptos illic primo excensu sancti Archangeli Michaelis monasterio prope portum sito imperator aliquot diebus admissione exclusit, iratus ipsis vehementer ob fugam quam judicabat intempestivam; totumque id consilium vanæ ignavæque formidini ascribebat, qua fructus laborum expeditionumque multarum uno momento inconsultæ levitatis jacturam irreparabilem querebatur factam. Denique tamen, cum quod factum quomodocunque fuerat infectum fieri nequiret, permisit iis ingressis civitatem sibi se sistere. Interim Terteres vacuum Asanis fuga regni thronum, magna Bulgarorum voluntate, palam occupavit, unoque nuntio auditus est et occupasse regnum et solemni ritu coronatus sicque in plena et certa constitutus possessione Bulgarici principatus. Hæc tunc in hunc modum se habuerunt. Quæ secuta sunt, in tempore reddemus.

10. *Ut accusationes adornatæ sint contra patriarcham Vecum.*

Jam autem evolutis annis quatuor ex quo Joannes patriarchatus honor; præcellebat, mense Februario septimæ indictionis, graves in eum accusationes a quibusdam e clero conflantur, mendaces illæ quidem ac plane inanes, non tamen ejusmodi quas ægre imperator admitteret. Studebat enim ille vel maxime nancisci modum hebetandi aciem nimii, 450 que dudum offendebatur, zeli patriarchæ. Pupugerant autem eum et exasperaverant non parum illa quæ nuper ausus in ipsum agere ac coram loqui libere atque ardenter patriarcha fuerat, prout superius memoravimus. Ea, inquam, et alia, plurima ejus generis quæ subinde occurrerant, bilem haud dubie moverant non patientissimo principi; cui tamen ad manum non erat frenum aliud ullum quo impetum ejus cohiberet, viri natura vehementis, et cum ad aggrediendum ardua facilis, tum in urgendo cœpta irrevocabilis ardoris. Verum hæc in quorum promotionem sic studio prodibat, haud erant cum privatis ejus rationibus aut quæstu proprio implicita. Talium enim supra vulgarem modum negligens erat. Exardescebat autem in iis accurandis quæ ad aliorum utilitates spectarent. Quærenti ergo Augusto modum hujus quasi cujusdam leonis exarmandi, utiles hæ sese crimitationes offerebant, quamlibet alioqui destitutæ veri specie, nec dignæ quarum haberetur ratio. Nam impudicitiæ verisimilius insimularetur Peleus quam ille: direptarum vero sacrarum rerum plausibilius crimen appingeretur Aristici, cujus erat in ultro etiam oblatis repudiandis donis abstinentia vulgo notissima. Male denique precatum Augusto Vecum qui dicebat, statim calumniæ convincebatur ipsa simplici narratione facti, unde occasionem criminandi delator sumpserat. Id taleftuit. Aliquando pro more suo Vecus adierat imperatorem cum supplice cui erat imploraturus misericordiam Augusti. Sæpe in conspectum producto illius, frustra semper ei propitiare principem studuit, toties ab eo cum stomacho rejectis quæ pro suscepto allegabat. Tres igitur longo tempore suas quisque parte strenue agere perseverarunt, reus demisse supplicandi, patriarcha patrocinandi ardenter urgendo, denique imperator, procrastinandi ac differendæ sine fine gra-

βάλλων οὐκ ἤνυτε τὸ παράπαν. Τριῶν οὖν ὁ μὲν [P. 308] ἐδέετο συνεχέστερον, ὁ δὲ προσέκειτο καρτερώτερον, βασιλεὺς δὲ τρίτος ὑπερετίθετό τε καὶ ἀνεβάλλετο. Καὶ ὁ μὲν ἐδέετο προσαναφέρειν καὶ πάλιν, ὁ δὲ πείρᾳ γνοὺς οὐκ ἀνύσων (ἦδει γὰρ καὶ παροργίσων, εἰ αὖθις λέγοι), τὸ καθ' ἑαυτὸν οἷον πρὸς τὸν ἱκέτην ἀπολογούμενος ὡς οὐ καταῤῥᾳθυμήσας τῷ βασιλεῖ προτείνειν τὰ τούτου δίκαια, θεὸν παρεισῆγε τῆς σπουδῆς μάρτυρα καὶ, « Θεὸς ὁρᾷ τὰ περὶ ὧν προθάλλῃ, » ἔλεγεν. Ὁ δ' ἐκεῖσε παρὼν συνοφαντήσας τὸν λόγον συμπλάττει τὸ ψεῦδος, ὡς θεὸν δῆθεν κατὰ βασιλέως ἐκλαλουμένου τοῦ ἱερέως εἰς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐκδίκησιν. Τούτοις ὥσπερεί τισιν ἰσχυροῖς κατασείσταις ὑποχαλᾷν τὸν πύργον τῆς ἐκείνου ψυχῆς ᾤοντο. Ἦν δ' ὁ τὰς ὁρμὰς σρίσιν ὑπανάπτων ὁ τῆς Ἰφέσου Ἰσαάκ, εἰς πατέρα τεταγμένος τῷ βασιλεῖ, οὐδεμίαν δ' ἔχων αἰτίαν ἀπεχθείας τῷ πατριάρχῃ παρὸν τὸ τὰ δοκοῦνταξυμπράττειν αἱρεῖσθαι τῷ βασιλεῖ, ἢ γοῦν τοῦτο μόνον ἢ καὶ δεύτερον τὸ τὰ κατ' ἀνατολὴν πατριαρχικὰ ὑφ' αὑτῷ θέλειν ποιεῖσθαι, μηδὲν ἀξιῶν πλέον ἔχειν τὸν πατριάρχην εἰς ἐνορίαν ἢ κατὰ μόνην Κωνσταντινούπολιν περιοριζόμενα, τὰ δ' ἔξω ταύτης ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους γίνεσθαι, ὧν δήπου καὶ αἱ ἐνορίαι εἰσί. Ταῦτ' ἔσπευδε καὶ κατώρθου οὐκ ἄλλῳ τῷ μηχανήματι ἢ τῷ δι:στᾷν βασιλέως τὸν ἱερέα. Ὃ δὴ καὶ ἐποίει τοὺς κατηγοροῦντας δεχόμενος καί γε κατὰ τὸ δυνατὸν ὑποθάλπων.

ια'. Ὅπως βασιλικὴ νεαρὰ προβαίνει ἐπὶ τοῖς σταυροπηγίοις.

[P. 309] Προβαίνει γὰρ νεαρὰ βασίλειος ἄλλ' ἄττα πλεῖστα διοριζομένη καὶ τάττουσα, καὶ τὸ τὰ ὁπουδηποτοῦν πατριαρχικά, ὅσα ἐν χώραις καὶ μοναῖς, ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους ὧν αἱ ἐνορίαι τελεῖν. Ἔγκλημα γὰρ ἐφαίνετο καὶ παρὰ κανόνας τὸ ἐκ παλαιοῦ γινόμενον, ὑπερόριον κεκτῆσθαι τὸν Κπνσταντινουπόλεως δίκαιον, μηδὲ τοῦτ' εἰδότος τοῦ λέγοντος, ὡς κολούει τῷ πατριάρχῃ τὸ οἰκουμενικὸν, ἐντὸς αὐτὸν περιορίζων τῆς Κωνσταντίνου, μηδ' ἐνορίαν ὅσα καὶ τοῦ τυχόντος ἐπισκόπου προσνέμων. Ἀλλ' ὁ Ἰσαὰκ τότε τὸν καιρὸν τῆς ἀπεχθείας ἁρπάσας ὡς ἔρμαιον, περιεποίει τοῖς ἐπισκόποις αὐτοῦ, ταυτὸν δὲ καὶ ἑαυτῷ λέγειν, τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίκαια, Τὸν μέντοι γε πατριάρχην οὐκ ἀνίει παρ' ὅλους δύο μῆνας ὁ βασιλεὺς ποτε μὲν εἰς κρίσεις ἐγκαθιστῶν,

tiæ. Quadam vice instabat vehementius apud Veccum cliens, ut pro se iterum imperatorem 451 rogaret. Ille autem experientia jam gnarus negationi dilationem obtendi, necnon intelligens, si denuo de hoc compellaret imperatorem, in iram se illum concitaturum, ut saltem clienti se purgaret forte suspectaturo ex eventu remissius egisse C patronum, Deum testem adhibuit sinceri sui ea in causa studii, alta voce contestans Deum ubique, quem nil lateat, videre qua fide, quoque effectu eo patrocinio fungeretur. Ex hac Dei mentione calumniæ ansam qui præsens forte tunc adfuit delator sumens, multo deinde posterius in malignam istam accusationem processit, criminans scilicet patriarcham, dum supplicis causam ageret, diras Augusto imprecatum in ultionem negatæ supplici gratiæ. His quasi quibusdam machinis aut validissimis arietibus concussuros et dejecturos sese turrim illam invicti animi calumniatores nequissimi putabant. Incitabat autem eos accedens ad rem urgendam Ephesi antistes Isaac, quo spirituali Patre atque arbitro conscientiæ tunc Augustus utebatur, D non quod ullam ipse quidem proprie haberet odii causam adversus patriarcham, sed ut gratificaretur imperatori in eam quam ille hac arte procuratum ibat retusionem confidentiæ Vecci, ne deinceps tam libere agere secum auderet, efficacem pro virili conferret operam. Quanquam non aliena solum causa, sed proprii etiam respectu quæstus in hoc motum suspicabantur quidam, opinati studuisse per hoc ipsum rapta opportune occasione ex periculo Vecci, suo juri subjungere loca jurisdictioni patriarchæ reservata in cunctis per Orientem diœcesibus, ita ut ea tantum sacra loca quæ intra unam urbem Constantinopolim sita essent, ordinariæ potestati patriarchæ subjecta remanerent: quæ extra urbem essent, eorum auctoritate subjacerent præsulum qui diœceses ubi erant illa posita episcopali auctoritate gubernarent. Id ille olim meditatus hunc perfecit, non alia efficaciori adhibita machina quam imperatoris a patriarcha vel procurando vel provendo dissidio. Quod fecit hujus accusatores adjuvans, 452 et tota sua fovens potentia,

11. *Ut perlata promulgataque fuerit imperatoria novella de stauropegiis sive locis sacris proprie patriarchæ subjectis.*

Prodiit enim imperatoria Novella, qua cum alia decernebantur quædam, tum illud in primis, ut quæ ubicunque vel cujusquemodi loca vel, monasteria patriarchæ uni subjecta catenus censebantur, ea deinceps episcopis, quorum illæ propriæ diœceses essent, jure ordinario subjacerent. Addebatur decreti ratio, per abusum videri et contra sacrorum canonum auctoritatem attentum id quod ex longo hactenus tempore factitatum fuerat, ut nempe patriarchæ Constantinopolitano ultra fines diœcesis propriæ jus competeret. Quod qui dicebat, non intelligebat eripere se patriarchæ titulum œcumenici, quippe quem circumcluderet urbe Constantinopoli, nec saltem ei concederet diœcesim quanta et qualis cuivis etiam vulgari tribuitur episcopo. Verum id tum quidem nihil pensi habens Isaac, et in lucri parte numerans oblatam occasionem gratificandi quomodocunque amicissuis episcopis, quos multos offendebant istæ in propriis diœcesibus exceptiones locorum subtractorum ordinariæ ipsorum potestati ac patriarchæ auctoritati subjectorum; et passim contendebant non plus juris Constantinopolitani in alienas dioceses quam cuique ipsorum in Constantinopolitanam esse. Cæterum patriarcham imperator

ποτὲ δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκείνου ἱστάμενος καὶ τῶν ἐγκλη- μάτων ἀπολύων ὡς συκοφαντούντων τῶν κατηγόρων ἄντικρυς. Ἦν δὲ διττὰ στρέφων, τοῖς μὲν κατηγόροις κατὰ πρόωπον ἐγκαλεῖν ἐφιείς καὶ δῆθεν ἐλέγχειν, ἐκείνον δ' αὖθις τὸ μέρος καταψῶν τε καὶ περιποιούμενος τῷ γ' ἐπικπίνειν ὡς πικρῶς συκοφαντοῖεν οἱ λέγοντες, καὶ εἰ ἤθελεν οὕτως λέγειν, οὐκ ἂν συκοφαντίας ἠνοίγοντο στόματα. Ἵν δ' ἐμφανὴς ἐντεῦθεν προσονειδίζων τῷ πατριάρχῃ τὸ πρὸς ἐκεῖνον φίλερι· ἔριν γὰρ τὸν ζῆλον, καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων λέγειν ἐνοχλεῖν ἔκρινεν.

ιβ'. Τὰ συμβάντα τῷ πατριάρχῃ διὰ τὴν τῶν Κολύβων ἀποστολήν.

[P. 310] Οὐ χεῖρον δὲ καὶ τὸ ἐν ἀρχῇ τῶν κατηγορημάτων συμβὰν, ὡς χάριεν, ἱστορῆσαι, καὶ δεῖξαι ὁπόσα πονηρία προσλαβοῦσα καιρὸν ἀνύει. Σύνηθες μὲν οὖν ἦν περιφανῶς τελεῖσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν τῆς Ὑπαπαντῆς ἑορτὴν, ἅτε κατ' ἐκείνην τυχόντος παρ' Ἰωσὴφ τοῦ κρατοῦντος τῆς συγχωρήσεως. ἦν δὲ καὶ ἐφθῷ σίτῳ σύναμα καρποῖς ὀπωρῶν ποικιλλομένας τὰς τῶν ἐκπωμάτων πλατείας εἰς εὐλογίαν προτίθεσθαι, ὧν ὡς ἀπαρχή τις ἡ κριτ- τῶν τῷ βασιλεῖ προσήγετο ἐπιδορπιος. Ἐπεὶ δ' εἰκὸς τὰς χαλκᾶς ἐκείνας πλατείας ὑποδοκὰς πλείστας οὔσας ἔξωθεν ἐρανίζεσθαι, σὺν ταῖς ἄλλαις ἦν μία δοκοῦσα καὶ πρωτεύειν τῷ κάλλει καὶ ἀξία τῷ βασιλεῖ προσάγεσθαι, ἦ δὴ καὶ γράμμασιν Αἰγυπτίοις ὡς ποικίλμασί τισιν ἐνεσκεύαστο. εἴθιστᾶι γὰρ, ὡς ἐλέγετο, Αἰγυπτίοις ἀντ' ἄλλων τινῶν ποικιλμάτων ἔν τε πέπλοις καὶ ῥωταγωγοῖς καὶ σκεύεσι παντοίοις τοῖς γράμμασι χρῆσθαι. Ἔτυχον δὲ τὰ γράμματα τοῦ καταράτου Μαχούμετ, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ Μωάμεθ, ὄνομα φέρειν εἰς ἔπαινον, Γοῦτο κύκλῳ τῇ πλατείᾳ ἐγγεγραμμένον τοὺς κατηγοροῦντας οὐκ ἔλαθε. Καὶ δὴ ἔξω κειμένης ἔτι πρὶν ἂν εἰσαχθείη τῷ βασιλεῖ, οὗτοι πέμψαντες ἀναγγέλλουσιν ὡς οὐκ εἰσιτά γε τὰ τῆς πλατείας εἰς βασιλέα φερούσης τὸ ἐξάγιστον ὄνομα, καὶ ὡς ὁ πατριάρχης ἐὼν τηδες ἐνσκευάσαιτο ἐκείνην πεμφθῆναι τῷ βασιλεῖ, ἥπερ μὴ μόνον οὐκ εὐλογίας μετὸν διὰ τὸ τῆς γραφῆς μυσαρὸν, ἀλλὰ καὶ μύσους τὰ μέγιστα προεστρίβετο. Ταῦτα πυθόμενος ὁ βασιλεὺς, πεῖρα θέλων γνωρίσαι τὰ ἀγγελθέντα, ἐξ αὐτῆς πέμπει τὸν τοῦ κοιτῶνος παρακοιμώμενον τὸν βασιλικὸν Βασίλειον ξυνετὸν ὄντα γραμμάτων Ἀγαρηνῶν, καὶ ὃς ἀνεγίνωσκέ τε

ex suo voto his calumniis egregie exercitum per duos totos menses habuit, nunc sententiis cum judicum permittens, nunc ei visus suffragari criminibusque ipsum solvere, mentiri accusatores et nihil nisi meras afferre calumnias asserens. Sustinebat autem in hac quasi scena personam duplicem, hinc quidem palam accusatoribus permittens criminari patriarcham et ei dicam in os coram impingere, inde rursus eumdem seorsum conventum deliniens, condolere illi simulans quasi per calumniam injustissime vexato. In quo quam male cohærerent dictis facta palam erat. Si enim tam erat illi perspecta, quam videri volebat, innocentia delati, cur delatores tam licenter obstrepere tanto tempore sinebat, quos latebat neminem ne hiscere quidem ausuros, si eis vel semel declarasset imperator sibi displicere quod illi agerent? Sed hoc 453 omnes videbant ab austuto principe ita fieri, ut per se patriarcha, intelligeret luere se poenam contentiosæ pertinaciæ qua jurgari cum principe non esset veritus. Jurgium enim ille ac contentiosam pugnacitatem appellabat religiosum zelum patrocinandi circumventis calumnia vel alia quavis injuria oppressis.

12. *Quid contigerit patriarchæ ex missione Colyborum.*

Non alis re fuerit et quod initia hujus accusationis accidit joculare ac dictu lepidum referre, ut ex hoc specimine lector æstimet quantum sibi liceat malignitas velit et quid non occasione arrepta perficiat. Ad consuetum ubique ac semper celebrem apparatum ritumque augustum anniversario cultu honorandæ solemnitatis Hypapantes aliquid hoc tempore cæremoniæ exquisitioris adhiberi erat solitum in gratiam atque honorem imperatoris, quod is, ut dictum est, tali die communioni Ecclesiæ restitutus et anathemate solutus a Josepho fuisset. In his autem quæ ex abundanti addebantur ad passim usitatos ejus religionis ritus, illud erat ut in lancibus encaustico opere variegatis, pictura fructus fere autumnales exprimente, frumentum tostum patriarchæ ad aram facientis benedictione sanctificandum offerretur, tum harum lancium eximia una, primitiarum ritu quodam, epulanti Augusto mensis secundis inferretur. Quoniam vero æneæ rum istiusmodi lancium ad hos usus corrogari ab externis plurimos necesse erat, inter illas quæ hoc anno commodatæ a variis fuerant, una forte speciosior visa cæteris, et eo digna præ cunctis quæ imperatori sisteretur, seposita ad hoc ipsum est. Huic porro, præter cæteram inducti eleganter lectorii speciem, Ægyptii quoque inscripti characteres inerant. Consuetum quippe, ut aiunt, Ægyptiis est in velis candelabris vasisque reliquis insigniendis istam et litteris ipsorum speciose illitis ornamenti rationem affectare. Forte autem evenit, ut quæ hanc imperatori destinatam lancem elementa Ægyptia pingebant, exsecrabilis 454 Machumetis, seu, quod idem est, Mahometis, honorifice nomen exprimerent. Non latuit accusatores circum orbem hujus patinæ abominandum id vocabulum inscriptum. Cum ea igitur adhuc in templo seposita, quemadmodum est dictum, ut ad imperatorem deferretur, staret, misso hi certo homine ei nuntiant lancem ipsi offerendam studiose delectam a patriarcha, quæ detestabilis esset nominis ascriptione profanata, ut videlicet pro separata Augusta ex ejus sacri apophoreti participatione gratia macula ipsi infandi piaculi contagione velut quadam exsecratæ superstitionis allineretur. Hæc audiens imperator,

καὶ τὸ ἀληθὲς προσεμαρτύρει τοῖς ἀπαγγείλασιν. Ἡ μὲν οὖν πλατεῖα οὐκ εἰσήγετο διὰ τὴν συνείδησιν, τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν τοῦ βασιλέως τηρήσαντος· τὸ δὲ τῇ ἑξῆς ὡς ἔγκλημα καὶ τοῦτο προὐτίθετο μέγιστον.

ιγ'. Ὅπως παρητήσατο τὸν θρόνον ὁ πατριαρχεύων Ἰωάννης.

[P. 311] Ὡς τοίνυν τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην ἐπὶ μησὶ δυοῖν ἐτρίβετο καὶ οὐδὲν ἠνύετο, μύνον δ' ὕθλος καὶ λοιδορία καὶ πᾶν ὅ τι κάκιστον ἦν, (καὶ τί γὰρ, ὅπου καὶ κλίμακα κατὰ φιάλης ἐνσκωπασθεῖσαν τῷ πατριάρχῃ κατὰ τινα ἄνεσιν δένδρων ἐκεῖσε κατα-
φυτευθέντων παντοίων, ὕλην εἶχον καὶ ταύτην τῆς κατ' ἐκείνου συκοφαντίας, παρ' ἣν αἰτίαν καὶ μόνον ἀκούσας κατὰ πᾶν ἐκέλευε καὶ γ' ἀφανίζειν τέλεον;) ὡς γοῦν οὐδὲν ἄλλο ἢ λοιδορία ἠνύετο, σκοπὸς δ' ἦν ἐκεῖνον ἀπειρηκότα πρὸς τὰς ἐπιφορὰς τῶν ὕβρεων παραιτεῖσθαι τὸν θρόνον, μηνὸς Κρονίου, μεσούσης νηστείας, λίβελλον γράφειν τῷ συγγραφεῖ παραιτήσεως ἐπιτάττει, καὶ γ' ἐπιβουλὴ βασιλεῖ προσποιουμένῳ μὴ δέχεσθαι ἀπηλλάττετο, καὶ φέρων τῇ τῆς Παναχράντου μονῇ ἑαυτὸν δίδωσιν. Ἦν οὖν ἡ Ἐκ-

κλησία ποιμένος κεχηρωμένη, μήτ' ἐκείνου παρόντος, καὶ ἄλλον ἀντεισάγεσθαι οὐκ ἦν ὅλως τῷ βασιλεῖ θελητόν· ἐν τῷ μεταξὺ γὰρ πέμπων καὶ αὐτὸν δὴ τὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον ἐπειρᾶτο μαλάττειν·

ιδ'. Τὰ κατὰ τοὺς πρέσβεις τοῦ πάπα καὶ τὸν πατριάρχην Ἰωάννην.

Ἐν τοσούτῳ δὲ καὶ πρέσβεις ἐκ Ῥώμης παρὰ τοῦ πάπα ἐφίστανται ἔξω που πύλεως τῆς Ἀδριανοῦ ἐπανήκοντι βασιλεῖ. Καὶ ὃς θέλων συσκιάζειν σφίσι τὰ κατὰ τὸν πατριάρχην, ἐκείνοις μὲν αἰτίας πλαττόμενος ὡς ἀπειρηκὼς ἔλεγε πρὸς τοὺς πόνους ὁ πατριάρχης, καὶ ἀνεθῆναι θέλων ἐπὶ πολὺ, ἐκχωρεῖ πρὸς καιρὸν τοῦ πατριαρχείου. [P. 312] καὶ γε μέλλειν ἐντυχεῖν σφᾶς ἐκείνῳ παρά τισι τῶν κατὰ τὴν πόλιν μονῶν· ἐκεῖνον δὲ πέμψας ἠξίου ἀποθέσθαι μὲν τὰ τῆς μικροψυχίας ὡς ὄντος καιροῦ μᾶλλον ἢ βουλήσεως, ἀπελθεῖν δὲ πρὸς τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων, κἀκεῖ τοῖς πρέσβεσιν ἐντυχεῖν παραγεγονόσι, μηδὲν τῶν προτέρων σημήναντα. Οὕτως ἔλεγε, καὶ ἅμα ἐκείνοις τὴν πόλιν εἰσήρχετο. Ὡρὶν δ' ἐντυχεῖν ἐκείνους συνόδῳ καὶ πατριάρχῃ, ὁ βασιλεὺς γνοὺς τὸ

quo ab liquidum explorarel an ita haberent, curriculo mittit Augusti cubiculi præfectum Basilium, peritum Sarracenicarum litterarum, qui ubi legissel, rem vere fuisse nuntiatam imperatori retulit. Prandenti ergo mox Augusto cum esset de more lanx allata, non admissa ab eo est, quasi religioso metu consciscendæ noxæ, et cura obsequendi Apostolico mandato jubenti cum qui cognoverit cibum ipsi appositum oblatum prius idolo fuisse, abstinere illius esu propter conscientiam. Postridie porro ad crimina patriarchæ afflicta novum istud tanquam omnium maximum invidiosissime adjunctum est.

13. *Ut patriarcha Joannes throno renuntiaverit.*

Cum igitur duobus,ut dixi,mensibus agitata hæc patriarchæ accusatio fuisset, nec quidquam proficeretur, sed ludibrium, contumelia, et quidquid dici pessimum potest, in re tota versaretur, (quid enim pro bono et æquo facturos speres, qui etiam scalæ formam peregrinis litteris, ludo quodam pictoris inter anaglypha implexarum arborum amœnæ varietatis **455** per phialam conscribillatæ, in atrocem calumniam traxerint quasi piaculi nefandi, cujus ad solam mentionem conclamandum exterminium esset ultimum ei quicunque insimularetur tam horrendi videlicet sacrilegii?) cum, inquam, judicium id nihil nisi petulans convicium et ignominiosa traductio patriarchæ nominis et existimationis esset, facileque appareret unum illud spectare auctores fautoresve tumultuosæ hujus criminationis,ut qui ea licentissime incomitiabatur, ferendæ impar istiusmodi vexationi atque infamiæ sedem honoremque detrectaret,id Joannes intelligens, mense Martio circa medium quadra-

genarii jejunii,me hujus historiæ scriptorem jussit libellum abdicationis suæ conscribere; quem cum imperatori obtulisset, illo simulante se non accipere, continuo recedens in Panachrantæ monasterium se abdidit. Erat ergo Ecclesia pastore viduata, hoc quidem non comparente, et alium in ejus locum subrogare nolente omnino imperatore. Nam inter alios quos ad patriarcham ex isto recessu revocandum et ut publico ac suo muneri se redderet orandum per id tempus allegavit, ipsum etiam filium proprium et imperii collegam Andronicum conferre se ad illum et conari exorare jussit.

14. *De legatis papæ et patriarcha Joanne.*

Dum hæc geruntur, legati Roma a Papa missi occurrunt imperatori revertenti Adrianopolim et illam civitatem nondum ingresso.His ille in primis studuit quæ circa patriarcham nuper evenerant in speciem quam minimum invidiosam fucare, ac quod dissimulari nequibat factum, inumbare comminiscendis causis, cum diceret prægravatum patriarcham laboribus functionis istius, quo ab iis respiraret otiosius seque reficeret, e patriarchali ad tempus excessisse palatio,futurum tamen ipsis præsto cum eo congressuris apud quædam urbis monasteria. Ipsum autem Vecum per certos a se missos rogavit,deponeret pusillanimitatem omnem; **456** quæ acta essent imputaret tempori potius quam voluntati suæ; conferre se ne gravaretur in monasterium Manganorum congressurus cum legatis illuc occursuris, quibus orabat ne significaret quidquam eorum quæ nuper contigissent.Sic præmunito patriarcha ingressus urbem est cum legatis imperator;et quorsum ea legatio spectaret intelligens, dedit operam ne illi cum synodo cumque

τῆς πρεσβείας κεφάλαιον, τὸ δ' ἦν μὴ λόγοις εἶναι τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν εἰρήνην καὶ μόνοις, ἀλλ' ἔργῳ δεικνύντων τῷ καὶ σφᾶς κατ' ἐκείνους τὴν πίστιν ὁμολογεῖν, καὶ οὕτω πληροφορεῖν τὴν ἕνωσιν. Ἠρωτρύνοντο γὰρ κἂν τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων, ὡς ἔλεγον, σχιζομένων, οἳ δὴ καὶ πολλοῖς τῶν ἐν ἐκείνοις φρερίων μιγνύτες χλεύην ἔλεγον τὴν εἰρήνην εἶναι, καὶ δεῖν δοκιμάζειν εἰ καὶ αὐτοὶ τὸ Τύμβυλον οὕτω λέγοιεν, οἰομένων ἐντεῦθεν εἰς μερίμνας ἄγειν τὸν βασιλέα, ὡς δυοῖν ἐξ ἀνάγκης γενέσθαι θάτερον, ἢ μὴ καθυποκλιθέντος τὴν εἰρήνην συγχέεσθαι, ἢ καί τι τῶν κειμένων παραβάντα μειζόνως ἁμαρτεῖν, καὶ σφᾶς ἰσχυρίζεσθαι φεύγειν ἔτι δικαίως τὴν ἕνωσιν ὡς ἀντικρους παραβάντων. Ἰνοὺς ταῦτα τοίνυν ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰδὼς ἐξαπίναιως ἀκούσαντος θορυβηθησομένους καὶ τοὺς τέως εἰρήνην ἄγοντας, πέμψας μετακαλεῖται καὶ ἀρχιερεῖς καὶ κλῆρον ἅπαντα, καὶ σφᾶς κατ' ἰδίαν λαῶν (κοσμικοῖς γὰρ ἀπείρητο μὴ παρεῖναι).

ιε'. Πληροφορία βασιλέως πρὸς τοὺς τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰς παραλόγους ἀπαιτήσεις τῶν πρέσβεων.

[P. 313] « Τὰ μὲν τῶν παρόντων, εἶπεν, ὅπως καὶ patriarcha prius agerent, quam ipse quæ ad rem putabat opportuna prævertisset. Quod præcipuum in mandatis legati habebant hoc erat, serio denuntiare Græcis pacem Ecclesiarum non meris verbis contineri, sed factis. Probare ipsos et præstare rebus ipsis oportere quæ dictis ostentassent, se nimirum in unius ejusdemque confessione fidei convenire cum Latinis. Sic eos demum persuasuros pacem inter Ecclesias concordiamque vere coalitam. Atque in hoc, ut contino fieret vehementer insistere jussi erant argumento necessitatis ducto a schismate quod aiebant inter nostros esse, aliis alios aversantibus, prout scilicet admitterent aut rejicerent pacem de qua conventum videbatur. Et revera quidam etiam nostrorum, Freriis sese multis iis admiscentibus assensi, paria cum his et ipsi loquebantur, affirmantes pacem quæ velut firmata jactaretur, nihil hactenus nisi ludibrium videri. Unde tanto jam speciosius legati contenderent veniendum ad explorationem, et certum experimentum capiendum fidei ac sententiæ Græcorum. Ejus porro pignus idoneum fore, si et ipsi Symbolum sicut Latini pronuntiarent. His illi postulandis in arctum se coacturos imperatorem arbitrabantur, utique necessario ex his secuturo duorum altero, aut ut eo non annuente quod petebant pax rescinderetur, aut ut eadem transgressionis conventorum palam convicto, ac per hoc criminis majoris manifesto reo, plausibilior jam ipsi causa supperet constanter abnuendi communionem cum eo velut adhærente trangressoribus pactorum manifestis. Talia versare animo legatos cum præsensisset imperator, et inde intelligeret Græcos, qui catenus **457** actis utcunque jam acquiescebant, ejusmodi audita oratione legatorum statim tumultuaturos, missis quoquoversum certis hominibus ad se convocavit episcopos et clerum universum, illisque seorsum adhibitis (nam sæculares adesse vetuit) in hæc verba locutus est :

15. *Oratio qua imperator certo persuasa ecclesiasticis sua in proposito constantia, præmunivit eos ne turbarentur ad inconvenientes petitiones legatorum.*

« Quæ in statu præsenti Ecclesiæ cernuntur, quemadmodum acta sint et quanta cum difficultate perfecta, scitis omnino ; neque mihi adeo hebes ad molesta sensus est, ut tam cito memoria evolaverint ea quorum eventus acri meo dolore redemptus est. Recolo enim me ne tenerrimis quidem affectibus, ut ea conficerem, pepercisse. Unum, ut scitis, habui cui nihil minus pietatis et amoris, quam genitori tribuerem : imo aliquanto plus ei me debere rebar, quoniam cum pater in hanc me lucem eduxerit, hic mihi exorto sacramentorum religionis usuram et communionem Ecclesiæ restituit, quod beneficium arbitror majus. Josephum tamen charissimum mihi caput hac causa despicere sustinui. Multis præterea vim feci, securus offensionis amicorum. Et vestro quoque corpore non paucos haud leviter vexavi. Testes sint qui e nostris quoque propinquis in custodiis squallent ; quibus ista cum Italis conventio causa fuit unica et obsistendi nostræ voluntati et iræ vicissim nostræ subeundæ. Sic autem cum illa gererem putabam, constiturum intra hos terminos negotium, nec plus ad ejus perfectionem Italos quæsituros. Ita enim promisi dudum vobis, et exstat in Ecclesia nostræ hujus persuasionis illustre documentum, diploma in hanc sententiam disertum cum appositione bullæ aureæ. Quoniam vero nostrorum quidam, quibus

τινα δοκιμὴν, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τῆς ἐπιστάσης πρεσβείας κεφάλαιον, βούλομαι προλαβὼν μικρὰ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν καὶ πληροφορῆσαι, ὡς ἂν μὴ ἐξαπιναίως ἀκούσαντες ταραχθείητε, μηδέ τι πάλιν ἡμῶν τὸ πρὸς σφᾶς κυβερνητικὸν ἰδόντες ὑποψίαις ταῖς οὐ καλαῖς περὶ ἡμῶν βληθείητε. Ἐγὼ γὰρ, κἂν συνίστωρ εἴη Θεὸς, ὑπὲρ τοῦ μή τι παραλυθῆναι τῶν ἡμετέρων μέχρι καὶ αὐτῆς κεραίας ἢ μὴν ἰῶτα, αὐτὸς ἐγὼ καθυπισχνοῦμαι αὐτὸ τὸ θεῖον Σύμβολον τῶν Ηατέρων ἐνθεῖναι σημαίᾳ, καὶ πολεμῆσαι μὴ ὅτι γε Ἰταλοῖς, ἀλλὰ καὶ παντὶ ἔθνει ὑπὲρ τούτων ἀμφισβητοῦντι. Καὶ αὕτη μέν ἐστιν ἡ πληροφορία, ἣν δίδωμι πρὸς ὑμᾶς· ἄλλως δὲ κυβερνῆσαι καὶ μετ' εἰρήνης ἀποπέμψαι [P. 314] τοὺς πρέσβεις οὔτ' ἐμοὶ νέμεσις πάντως οὔθ' ὑμῖν ἀδικία τὸ σύνολον. Ἀξιῶ οὖν καὶ προσπτύσσεσθαι σφᾶς φιλικῶς καὶ ἀσπάζεσθαι εὐμενῶς, μήπως καὶ τὴν θήραν, ἣ δή φασιν, ἀνασοβήσωμεν, καὶ μᾶλλον πάππα γεγονότος νέου, καὶ οὐ κατὰ τὸν Γρηγόριον ὄντος εὐμενοῦς οὕτω τοῖς ἡμετέροις πράγμασι. Τὸ δ' ἐντεῦθεν ἐμοὶ μελήσει, μηδὲ διωρίαν λαβόντι βουλῆς, τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεως, » Ταῦτα τοῦ βασιλέως εἰπόντος ὁ μὲν πατριάρχης ἐφίσταται τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ, καὶ

Λ οὕτω τὰ καθ' αὑτὸν διασκευάζεται ὡς μηδὲ τῶν εἰς αὐτὸν πραχθέντων γνῶσίν τινα παρασχεῖν σφίσι· τῶν δ' ἀρχιερέων τε καὶ τῶν ἐκκρίτων τοῦ κλήρου ἀμφ' αὐτὸν συναχθέντων παραγίνονται καὶ οἱ πρέσβεις. Καὶ τὰ τῆς πρεσβείας κινοῦντες, δῆλον ἦσαν ἐκεῖνα προτείνοντες ἃ δὴ φθάσας ὁ βασιλεὺς προεδήλου· παρ' ἣν αἰτίαν καὶ προενηχηθέντες εὐμενῶς ἤκουον, ἃ δὴ μὴ προμαθόντες καὶ λίαν δυσχερῶς ἂν ἠνωτίζοντο.

ις'. Ὅπως ἀπεστάλησαν οἱ πρέσβεις ἰδεῖν τοὺς ἀποκλείστους ἐν φυλακῇ.

Ταῦτ' ἄρα καὶ βασιλεὺς ὡς οὐ χλεύην εἶναι τὴν εἰρήνην πληροφορῶν, τὸν Ἐφέσου Ἰσαὰκ σὺν πρέσβεσιν ἀποστείλας καθειργμένους ἐδείκνυ προσγενεῖς ἐν ταῖς φυλακαῖς. Οἱ δ' ἦσαν ὁ πρωτοστράτωρ Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, ὁ πιγκέρνης Ῥαοὺλ Μανουὴλ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰσαάκιος, καὶ τέταρτος ὁ τοῦ πρωτοστράτορος αὐτανέψιος Παλαιολόγος Ἰωάννης· οἳ δὴ καὶ τέτραχα κοσμηθέντες, εἴποι τις ποιητὴς, βαρείαις ἀλύσεσι φυλακεῖς τετραγώνου γωνίαν ἐπεῖχεν ἕκαστος. Τότε καὶ ὁ πιγκέρνης Ῥαοὺλ ἰδὼν τὸν Ἐφέσου, καὶ οἷον ὑπερπαθήσας εἰ αὐτὸς μὲν ἐν ἀνέσει

nimirum discidium cordi est, nescio qua moli causa (nisi quis dixerit ad probationem hæc nostram et augorum cumulum **458** contingere) cum Freriis apud Peræam congressi dixerunt nihil nisi ludibrium et fraudem hanc pacem esse, et hoc imprudenti dicto Latinis occasionem præbuerunt exquirendi plus aliquid, ut experimento satis certo constet serio ac vere rem peractam, unde hæc, quam audituri mox sumus, legatio nata est, cujus scopum præcipuum esse comperi hoc quod modo dixi a nobis exigere, volo paucis præoccupare ac præmunire vos, ne ubi quæ illi loquentur audietis, subito conturbemini, neve in vestros animos suspicioni de nobis sinistræ ulli pateat aditus, utique postquam clare perspexeritis quam sincera quamque constanti ratione in tota hujus cum Latinis gubernatione negotii versemur. Ego enim sancte polliceor, et ut conscium habeo Deum, ita testem invoco eumdem irrevocabilis propositi : profiteor, inquam, et verissime promitto rigorem inflexibilem usque ad exclusionem vel iotæ vel apicis unius. Confirmoque me neutiquam passurum addi Symbolo Patrum vel minimam notulam; et si opus sit, ea causa bellum suscepturum, non solum cum Italis, sed cum quavis omnino gente ad id nos adigere volente. De hoc certi estote, in quod do vobis fidem plenissimam. Cum eo tamen deprecor ne placide rem administrare ac pacifice dimittere legatos vel mihi ad reprehensionem imputetur, aut ad damnum ullum vestrum injuriamve pertinere omnino censeatur. Volo igitur et amplecti eos amice et salutare benevole, ne forte, quod dicitur, feris intempestive terrendis venationis fructum perdamus. Quo magis nunc necessaria est cautio, cum papa novus sit, isque haud pari ac Gregorius

favore in res nostras instinctus. Meæ de cætero curæ fuerit ita illis respondendo satisfacere, ut a fixa in statuto jam consilio **459** constantia ne minimum quidem deflectamus. » Talia locuto imperatore, patriarcha quidem in Manganorum monasterium se contulit, et ita se gessit ut nulla eorum quæ in eum acta fuerant notitia per eum ad legatos emanaret. Congregatis porro ibi ad eum episcopis ac primoribus cleri adfuerunt et legati, et videlicet palam et libere illa ipsa protulerunt quæ postulaturos ipsos jam imperator præmonuerat. In quo ejus providentiæ fructus is constitit, ut tantæ offensionis verba placide ac sine tumultu audierint, irritabiles alioqui homines, quos, nisi prudenti fuissent admonitione præparati, certo certius est in acre jurgium prima illa mentione prorupturos.

16. *Ut deducti sint legati ad custodias publicas, visuri eos qui illic clausi tenebantur.*

Excogitavit et aliud imperator pereflicax futurum ad persuadendum legatis non esse ludibrium pacem jam factam. Misit videlicet Ephesi episcopum Isaacum cum legatis in custodias publicas, jubens ipsis illic ostendi cognatos ipsos ac necessarios suos ibi detentos, quod paci non consensissent. Ili erant protostrator Palæologus Andronicus, pincerna Raul Manuel, frater hujus Isaacius, et quartus protostratoris ex fratre nepos Palæologus Joannes; qui sane in aspero ornatu, ut poeta quispiam diceret, quadrati unius carceris singulos singuli angulos tenebant, gravibus vincti catenis. Tunc pincerna Raul Ephesinum videns, et scilicet indignans eum quidem libere in remissione ac deliciis vivere, se autem cum sociis conflictari tetri carceris ærumnis ecclesiasticam ob causam, pro qua ipsum nimirum,

ζῇ, ἐκεῖνοι δὲ προσταλαιπωροῦνται τῇ φυλακῇ, ὑπὲρ ὧν ἐκεῖνον μᾶλλον ἢ αὐτοὺς ἔδει μάχεσθαι, συνάγει τε ἀληθότως τὴν ἅλυσιν ἣν ὑφύρει, προάγων ὅσον ἦν ἐγγυτέρω, καὶ σφάκελλον ποιήσας τὸ πτύγμα κατ' ἐκείνου ῥίπτει ὡς πλήξων, κἂν ἀπετύγχανεν εἰς ἑαυτὸν τοῦ τραχήλου τὴν ἅλυσιν ἕλκοντος.

ιζ'. Ὅπως ἀνήχθη ὁ Ἰωάννης ἐς τὸ πατριαρχεῖον τὸ δεύτερον.

[P. 315] Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐς πίστιν ἐντεῦθεν τοῦ ἀληθῆ πράττειν τοῖς πρέσβεσιν ἀφοσιωσάμενος, προὔργου παντὸς τίθεται τὸ καὶ αὖθις τὸν πατριάρχην ἀναγαγεῖν. Οὔτε γὰρ ἐν παραδοχῇ τὰ τῆς παραιτήσεως τοῖς ἀρχιερεῦσι, κἂν ὁ βασιλεὺς ἐδέχετο ταύτην· ἀλλ' οὖν οὐ προὔσχετο ὅλως αὕτη τῶν ἱερῶν πραγμάτων ἀνάξιον, μόνον δὲ θόρυβον παρά τῶν καὶ ταραχὴν ἄλογον, καὶ ὅτι πλιχθέντων ἐπὶ τούτοις τὰς συνειδήσεις τινῶν οὐκ ἔκρινε δεῖν προσμένειν, μή πως, φησί, τισὶ παρὰ συνείδησιν ᾖ τὸ προσέρχεσθαι. Τοῦτο δὲ τί ἂν παραιτήσεως ἔχοι; εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ἐλέγχου τοῖς τὴν κακίαν οἵοις τ' οὖσι κωλύειν. Ὅθεν καὶ κοινῇ σκέψει ἀξιοῦσιν ἀρχῆθεν τὸν ἄνδρα τὴν προστασίαν δέχεσθαι. Ὁ δ' οὐχ ὑπήκουε, ζητῶν τὴν ἐπὶ τοῖς συκοφάνταις ἐκδίκησιν. Τὸ δ' ἦν καὶ ἓν τῶν ἀδυνάτων τῷ βασιλεῖ, προϊσχομένῳ συνήθειαν ἄλογον τῶν κρατούντων, καθ' ἣν τὴν μὲν συκοφαντίαν ἔᾶσθαι καὶ τὸν συκοφαντούμενον ῥύεσθαι τοῦ κινδύνου, συκοφάντην δὲ μηδ' ὁπωσοῦν τιμωρεῖσθαι, κἂν συκοφαντοίη τὰ ἔσχατα, τέτακται· μηδὲ γὰρ εἶναι τὸ ἀληθὲς τῷ βασιλεῖ μανθάνειν, ὅπου τῷ μὴ ἀποδείξοντι κίνδυνον ἐφῆφθαι ξυμβαίνοι. Ταῦτ' ἄρα καὶ μὴ ἀνύων, καὶ μᾶλλον ἀφιέναι τὸ παΐσμα παρακαλούμενος, μίμησιν φέροντα τοῦ Χριστοῦ, τὴν πρόκλησιν δέχεται, καὶ ἕκτῃ Ὑψεσιδεῶνος ὑπὸ λαμπρᾷ τῇ δορυφορίᾳ συγκλητικῶν τε ἅμα καὶ ἐκκλησιαστικῶν, τῆς αὐτῆς Ἰνδικτιῶνος, ἀνάγεται. Τότε συμπλασάμενοι γράμμα τῆς πρὸς τὸν πάππαν ἀπολογίας (Οὐρβανὸς δὲ τότε ἦν) πολλαῖς μὲν ὑπογραφαῖς μήτ' ὄντων ἐπισκόπων μήτ' ἐπισκοπῶν οὐσῶν, μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χειρὶ τοῦ γραφέως, ὡς δῆθεν

ut pote antistitem, certare ac dura subire fuerat æquius, collegit clam in manum e pendentium, quibus ligabatur, tractu 460 catenarum volumen grave, et observato tempore quo episcopus tam prope ad ipsum accesserat ut contiguus intra jactum videretur, ferream in eum intorsit fascem, ferire studens; etsi aberravit ille quidem, catenis, ipso collum retrahente unde pendebant, ad ipsum intacto antistite redeuntibus.

17. *Ut Joannes in patriarchales ædes inductus denuo sit.*

Cæterum imperator hoc quasi primo officio defunctus demonstrandi legatis serio rem a se actam, qui non dubitasset tantæ dignitatis viros ea de causa tetro carceri addicere, operæ pretium se præterea facturum existimavit, si patriarcham liberæ suæ potestatis functioni restitueret. Rem eam sui arbitrii putabat esse, quippe non alia corrogatione suffragiorum aut repetitione electionis egentem. Haud enim vere vacasse unquam Constantinopolitanam sedem Vecci abdicatione, quam utcunque imperatori significatam et oblatam episcopi nec admisissent nec probassent. Sed neque is ipse libellus recusationis solis, quem imperatori a Joanne datum diximus, iis erat formatus verbis, quæ veras canonicasque legitimæ depositionis causas exprimerent. Etenim haud in eo quidquam allegabatur quo appareret Joannem ut indignum eo loco et administrationi Ecclesiæ ineptum aut imparem inde submoveri. Causabatur ibi tantum ipse Veccus tumultuari contra se quosdam, a quibus etsi pateretur injustam vexationem ipse innoxius, tamen vereri sese offensionem infirmorum, qui forte vulgatis in se calumniis moti ad dubitandum ecquid citra noxam et piaculi contagionem possent tam diffamati hominis uti consuetudine, oblatis deinde occasionibus cum eo agendi æstuarent animo, ei forte contra officii præscriptum ex errore natum operarentur. Ea de causa ducere satius renuntiare dignitati, et eo loco cedere ubi se nonnisi cum aliquo scandalo aut saltem periculo teneras pusillorum conscientias lædendi hærere non posse judicaret. In his autem quæ vola quodque vestigium abdicationis appareret? Ubi potius tacita querela sugillarentur illi qui cum potuissent improborum malitiæ obsistere, auxiliari circumventæ innocentiæ omisissent. His cum ab imperatore tum a synodo consideratis, communi omnibus consensu visum est restituendum Joannem in intermissum exercitium nunquam abrogatæ ablatæve potestatis. 461 Ad quod cum idem consequenter vocaretur, renuebat obsequi, postulans prius affici pœnis meritis, qui se calumniose criminando traduxissent. Verum id posse impetrari ab imperatore sperandum non erat: causabatur enim ille se id facere nequire. Tenebat videlicet mordicus inveteratum in aulis morem delationes cujusquemodi inter principatus instrumenta censendi, et sic calumniæ medendi, cum regnantibus expedit aut libet, ut eximatur quidem periculo male culpatus insons, impune autem omnino ferat iniquus accusator quantumvis falsæ atque impudentis criminationis scelus. Cui flagitioso abusui hanc solent causam obtendere, quod omnis spes ac facultas principi eriperetur cognoscendi quidquam de machinationibus occultis, quæ contra ipsum aut rempublicam iniri contingeret, si gravi periculo deterrerentur ab audenda denuntiatione qualescunque delatores. Ergo imperator certus convictos licet calumniatores non ulcisci, egit ipse cum Vecco, rogans etiam atque etiam, condonaret iis noxam exemplo Christi. Nec ille ad extremum abnuit; et assensus jam studiis cunctorum die sexta mensis Augusti ejusdem indictionis, splendido deductus comitatu senatorum et Ecclesiæ procerum, in palu-

πολλῶν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ μεγάλων κατησφαλίζοντο, εἰ μὲν καὶ πατριάρχῃ δοκοῦν, οὐκ οἶδα, τέως δέ γε καὶ λίαν τῷ βασιλεῖ, φέρειν πίστεις προνοημένῳ ἐπὶ τῇ τῶν Ἐκκλησιῶν συμβάσει παρὰ δυκούντων πολλῶν καὶ κατ' ἐκείνους ἐπισκόπων. Καὶ γὰρ σφίσιν οὕτω τὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπεπύκνωτο [P. 316] ὡς καὶ εἰς ἑκατοστύας ἀριθμεῖσθαι πλείστας τὴν παρ' ἐκείνοις σύνοδον. Ταῦτ ἄρα καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξισάζειν θέλων ἐκείνοις ταῦτ ἔπραττε. Πολλαῖς δ' ἑτέραις γραφαῖς τῶν ἡμετέρων Πατέρων, ταῖς ἐκ τοῦ Υἱοῦ δηλαδὴ προχεῖσθαι, χορηγεῖσθαι, δίδοσθαι, ἐκλάμπειν, ἐκφαίνεσθαι, καὶ ταῖς ὁμοίαις, τὴν τοῦ ἐκπορεύεσθαι λέξιν ἐπείλουν, δηλοῦντες καὶ τοῦτο, ὡς « Καὶ τοὺς μὴ πειθομένους εἰρηνεύειν ταῖς ἀξίαις δίκαις καθυποβάλλομεν. » Τὸ δ' ἄρ ἦν ὄνειρος, καὶ ἐπὶ ψεύδεσιν ἐγκληθέντες ἀπολογούμενοι οὐ διαλύειν, ἀλλὰ συνιστᾶν τὸ ἔγκλημα τοῖς εἰδόσι διεγινώσκοντο. Ἔμελλε δὲ καὶ τοῦτο τοῖς ταλαιπώροις τῆς Ἐκκλησίας ἐσύστερον πρόσκομμ' εἶναι, ἐγκαλουμένοις ὡς

tium patriarchæ iterum solemni ritu invectus est. Hinc jam data est opera concinnando scripto quo papæ (is tunc erat Urbanus) super mandatis per legatos renuntiatis satisfieret. Hunc libellum studuerunt ambitiosa subscriptionum pompa commendare; in quo multos pro episcopis obtrusere qui nec ordinati unquam fuerant in istum gradum, nec a quibus denominabantur loca, episcopatus titulum aliunde habuerant quam a librarii, qui scriptum hoc formavit, manu; quæ etiam varia peritia chirographos effingendi de suo addidit nomina plerorumque illic subscriptorum tanquam ab ipsis videlicet posita, eum quoque in numerum congerens multos e sacris hominibus fama illustres, ut tanto certius persuaderetur quod optabant. Hæc an conscio patriarcha sic acta sint, haud equidem habeo compertum. Imperatoris æmulationem in hoc quamdam video, ambitiose conati exæquare cum Latinis res Ecclesiæ Græcorum. Cum enim in instrumentis **462** allatis Roma sancitæ illic cum Græcis concordiæ densissima subscribentium iis episcoporum nomina vidisset (crebri enim adeo in illis partibus episcopatus sunt, ut eorum [synodi plurimis sæpe centuriis episcoporum constent), imperator vel ad fidem tanto pleniorem faciendam, vel, ut dixi, ad ostentationem quasi cujusdam in hoc quoque æqualitatis Orientalis Ecclesiæ cum Occidua, istam tum adhibuit multiplicationem speciosam nostratium præsulum. Illud etiam in eodem scripto curatum est, ut in expressione dogmatis de Spiritus sancti processione numero ingenti congererentur variæ undecunque corrasæ Patrum nostrorum locutiones, aientium sanctum Spiritum ex Filio profundi, præberi, dari, explendescere, micare aut ostendi, similesque, quibus accumulandis id clam agebant, ut quasi obruerent procedendi usitatum Latinis verbum, et cum id aliorum istorum obtentu tegeretur, tacite abrogarent, ejus assertoribus ista prolatorum a nostris in speciem æquipollentium specie

ἐξεκηρύχθησαν οἱ ὀρθόδοξοι, καὶ αἱ πρὸς τὸν πάπαν γραφαί, φασί, μάρτυροι σοφώτατοι. Τὸ δ', ὡς ἐμὲ γοῦν εἰδέναι, ἄλλως εἶχεν, εἰ καὶ πρὸς τὸν πάπαν κατά τινα θωπείαν οὕτως ἐγράφετο.

ιη'. Τὰ κατὰ τὸν Ἰγνάτιον καὶ Μελέτιον, ὅπως εἰς τὸν κάκπαν ἀπεστάλησαν.

Ὅτι δὲ κἀκείνοις μάταια ἦσαν τὰ τῆς θωπείας, Μελέτιός τε καὶ Ἰγνάτιος ἔδειξαν, [P. 317] σχιζόμενοι μὲν τῆς Ἐκκλησίας περιφανῶς, δίκην δὲ πρὸς βασιλέως ὑποσχόντες ἀπαχθῆναι πρὸς πάπαν ὡς τὰ καὶ τὰ πεισόμενοι. Καὶ παρεδίδοντο πρέσβεσι καὶ ἀπήγοντο. Τῷ δὲ τοσοῦτον κολάζειν ἐμέλησεν, ὥστε καὶ ἐποικτίζεσθαι εἰ Ἐκκλησιῶν μεγάλων εἰρήνη ἐμποδῶν ἵστανται. Καὶ μεθ' ἱλαρότητος πάσης τῷ βασιλεῖ ἀντεπέμποντο, ἀξιοῦντος τοῦ πάπα καὶ βασιλέα ἀνθρώποις δοκοῦσι τοῦ ἀσφαλοῦς ἀντέχεσθαι κατ' εὐλάβειαν ἱλαρῶς καὶ αὐτὸν προσφέρεσθαι. Ἦν οὖν ὁμοίως καὶ τὰ τῶν γραμμάτων ἐκείνων θωπευ-

aversis a requirendo quidquam ulterius a nobis. Addebatur in scripto ad extremum: « Si quis huic pacis conventioni non obtemperabunt, eos dignis pœnis afficiendos decernimus. » Quæ vana erant cuncta, nec ultra inanem quasi somnii speciem solida, eo quidem affectata, ut abjectum mendacii ac transacti non bona fide hujus negotii crimen diluerent, sed revera, si quis introspiceret penitus et rem ad liquidum pernosceret, talia quæ istius ejusdem criminis reos peragerent eos ipsos qui illud tanta cura depellebant. Cæterum hæc in futurum quondam criminationum argumentum et vexationis occasionem miseris ecclesiasticis cessura erant, olim accusandis quasi orthodoxis anathema dixissent; cujus rei velut testes certissimi hæ tunc ad papam scriptæ litteræ allegandæ erant. Quanquam illæ meo quidem judicio non eo revera scriptæ sensu sunt, quem vel in speciem præferebant vel persuasum tunc Latini habuerunt, fucatæ siquidem per assentationem ad papam fuerant in speciem illic placituram.

18. *De Ignatio et Meletio, ut ii ad papam missi fuerint.*

Nec vicissim non ipsi Latini assentati nobis in hoc negotio quædam sunt, prout in Meletii et Ignatii causa apparuit. Illi quod **463** plane ac palam se abscissos ab Ecclesia ferebant, damnati ab imperatore ac dediti Papæ sunt, gravibus ab eo videlicet mulctandi pœnis; ad idque revertentibus Romam traditi legati, eo demum perducti. Verum tantum abfuit ut eis pontifex ullum supplicium decerneret, ut ultro miseratus ipsos sit, quod invidiosa suspicione gravarentur, quasi obstare vellent ne inter magnas Ecclesias pax stabiliretur. Itaque cum omni significatione benevolentiæ remissi adi imperatoram, etiam commendatitias a papa e rediderunt, quibus ille rogabatur ut homines sine causa suspectos, et qui viderentur rectam et secu-

τικὰ, ἄλλως προβάσης ὡς πολλοὺς εἰδέναι τῆς ἐκκη- A ρύξεως. Ἐπειδὴ γὰρ τινες τῶν περιττῶν καὶ εὐκό-
λων, οἷς οὐδ' ἦν τὸ παράπαν εἰδέναι τὰ τῆς Ἐκκλη-
σίας τῶν Ἰταλῶν, οὔτε μὴν καὶ ἀξιοῦσι ξυνιέναι,
ὡς πάλαι ποτὲ ἦσαν ἐν πρώτοις ἡνωμένοι τῶν ἄλλων
πλέον, κἄν τι συμπεσὸν παρέλυσε τὸν δεσμὸν, ὅμως
δὲ πάλιν ἀπαράβραυστα μένουσιν ἡμῖν τε κἀκείνοις
τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ μυστήρια, ὡς μηδὲν παρεγχει-
ρεῖν τολμᾷν τινας ἐοί τε τελεσμῷ βαπτίσματος καὶ
ἱερωσύνῃ καὶ γάμῳ καὶ μοναχικῇ καταστάσει καὶ
τοῖς λοιποῖς οἷς ἄρα καὶ ἡ καθολικὴ καὶ μία Ἐκκλη-
σία τοὺς αὐτῆς ἐπιτελεῖ τροφίμους, ἀλλ' ὥσπερ ἢ
ἐκ δρυὸς ἢ ἀπὸ πέτρης ἀρχῆθεν ἦσαν, μηδὲν τῶν
τοῖς Χριστιανοῖς ἀνηκόντων εἰδότες καὶ διὰ ταῦτα
ἐκείνους ἐκτόπως ἀποστρεφόμενοι, καὶ τὰ παρὰ
τοῖς ἡμετέροις ἐβδελύσσοντο ἅγια καὶ κρημνοῖς καὶ B
ποταμοῖς καὶ ὄρεσιν ἐδίδουν ὡς μηδὲν ὄντα τίμια,
κἀντεῦθεν ἐκώλυον τά τῆς πίστεως, ἀναλαμβάνει
ζῆλον ὁ βασιλεὺς, καὶ πάντας ἐπισκόπους προσκα-
λεῖται καὶ μοναχοὺς, ἔστι δ' οὓς καὶ τινας τῶν σχι-

ram religionis viam insistere, blande ipse quo-
que ac humaniter exciperet apud seque haberet.
Ut hæc porro assentatorie agebantur et scribebantur ex parte Latinorum, sic erant et illæ, quas dixi, a nostris ad papam datæ litteræ non expertes adulatorii fuci, profitentes videlicet nec ullum jam agnosci qui Latinos aut iis adhærentes pro excommunicatis haberet, et si quis in posterum id audere detegeretur, haud impune laturum, cum tamen multis notum esset non deesse qui ita sentirent et palam anathema dicerent amplectentibus C
pacem. Erant hi supervacanee morosi quidam et delicatis superstitiosi fastidiis, qui cum et funditus ignorarent et discere non curarent res Ecclesiæ Latinorum, ut videlicet cum iis olim in dogmatibus mysteriisque præcipuis vel omnium intime conjuncti Græcis fuissent, etsi nescio quid deinde incidens illud antiquæ concordiæ vinculum paulisper relaxasse visum esset, tamen etiam postea inviolata permanserit utrinque consensio in fide ac usu capitalium Christianismi sacramentorum, ita ut nentrubi quidquam temere attentatum publico consilio fuerit circa ritum baptismatis, sacerdotium, matrimonium, monasticum statum, et reliqua mysteria quibus una et catholica Ecclesia suos alu-
mnos initiare consuevit. Cum, inquam, hi non D
magis horum quidquam quæ in Christianorum jam olim 464 republica versabantur notum haberent quam si querei stipites aut lapideæ moles essent, ea ipsa ignorantia in superciliosum elati contemptum cum Latinos ipsos impotentissime aversabantur, tum nostra ipsorum sacra post sancitam pacem, quasi admissione consortioque Latinorum profanata pollutaque, non verebantur exsecrari, devovere diris, et (quæ erant blasphemæ ipsorum voces) præcipitiis ac fluviis præruptorumque tesquis inviis montium abjicienda abolendaque, tanquam nullum jam priscæ religionis decus servantia, di-

ζομένων, πλὴν ἐπ' ἀσφαλείᾳ περιφανεῖς, ὧν εἷς ἦν
καὶ ὁ ἐν Φρυγανοῖς Ἀκάκιος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ
Γερμανὸς καὶ λοιποὶ πλεῖστοι, καὶ μέσον αὐτῶν
ἵσταται, καὶ καθικετεύει ἐκ τῶν Ἰχνηλάτου Παρα-
βολικῶν, τοῦ μὴ προλαβεῖν τοὺς ἐπιτιθεμένους ἀρ-
γοῦντων, ὡς καὶ πολλοὺς μνημονεύειν, κατὰ τὸ
πρόσφορον προοιμιασάμενος, μὴ παριδεῖν κινδυ-
νεύουσαν τὴν θρησκείαν, μηδὲ σχήματι εὐσεβείας
προδιδόμενα τὰ τίμια παρ' οὐδὲν τίθεσθαι, ἀλλ' ἀμύ-
νειν παντὶ τρόπῳ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας [P. 318]
θεσμοῖς. Εἶναι γὰρ μεγάλην ἀνίαν, ἣν διά τι παρ-
εισφρῆσαν κατ' οἰκονομίαν τῶν μὴ συνήθων, ἀνάγ-
κης παραπεσούσης, αὐτοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστα-
τοῦντες οὐχ ὅπως τὸ μὴ δοκοῦν φυλάττοιντο σφίσι
καθ' αὑτοὺς, ἀλλὰ καὶ νόμους Ἐκκλησίας παρα-
λύειν τολμῶεν, ὧν τοῖς τολμήμασιν ἓν μόνον κακὸν
λείπει, τὸ μὴ χριστιανίζειν ὁμολογεῖν. Ὥστε παρόν-
τος τούτου ἰσχὺν τοὺς ἀναχαιτίσοντας ἔχειν τῷ ἀπὸ
τῆς Ἐκκλησίας δεσμῷ, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτοὶ δέει ληφθέν-
τες ἀπάσχοιντο τοῦ κατὰ τῶν ἰδίων σπλάγχνων τὸ

cere. Hæc cum in gravem ac perniciosam Christianæ fidei grassari perturbationem imperator cerneret, zelo pro indignitate rei assumpto, omnes ad se cum episcopos tum monachos convocat, et in his quosdam in parte schismaticorum illustres, data ipsis ad hoc securitate. Horum unus erat Acacius Phryganorum, alter ejus discipulus Germanus, cumque his alii quoque plurimi. Istorum in consessu cunctorum medius imperator oravit ex Ichnelatæ Parabolicis, cujus libri et loci ad hoc tempus opportuni plerosque ipsorum recordari confidebat, ne potius mallent ruere imitatione præfestinantium impatienter in negotiis, quam adhibere cunctatricem cessationem dantium spatium percoquendæ maturitati cœptorum lente proficientium in successus seros. Sic sermonem ingressus, obsecravit cunctos qui aderant, ne religionem despicerent periclitantem, neve otiosi absque auxiliandi cura videre sustinerent, dum specie pietatis sanctissima quæque proderentur. Cui enim recte erga Ecclesiam affecto non gravem mœrorem afferat certorum hominum temeraria protervia, qui non ferentes induci quidpiam in usum præter solitum, quanquam ea et summæ rei nihil nocens, necessariis incidentibus causis per prudentem accommodationem facta innovatio fuerit, erumpunt in feros motus, rebellantes in Ecclesiam; et neque istum furorem ferre saltem tacitum ac conceptum animo citra hominum conscientiam tegere volentes, palam Ecclesiæ leges effringere non dubitant, quorum audaciæ unum 465 modo illud deest, ut se Christianos non esse fateantur. Quod cum negare nec audeant nec possint, isto ipso vinculo ecclesiasticæ conjunctionis, quo se teneri adhuc agnoscunt, intelligere debemus vim nobis atque auctoritatem conferri plenam eos pro potestate coercendi, ut vel ipsi metu repressi desinant in propriæ matris Ecclesiæ viscera onsem velut quemdam factiosæ

ξίφος ὠθεῖν, ἢ μὴν ἀπονάρκᾳν εἴη οὓς μέλλουσι πεί- A θειν πράττειν ἀνόσια. Ταῦτ' ἦν τότε τὰ τῷ βασιλεῖ προβαλλόμενα, μὴ ἀνθρώπους ἐκκηρύττειν ἀσφαλιζομένους, οὔμενουν, ἀλλὰ κακίαν ἀναστέλλειν παρὰ τὸ εἰκὸς προβαίνουσαν, ἐπεὶ πολλοί γε τῶν τὴν εἰρήνην ἐκείνην δυσχεραινόντων παρῆσαν ἐκεῖ καὶ συγκατεψηφίζοντο τὴν κατάραν τοῖς τὰ τίμια καθυβρίζουσι. Μαρτύριον τῶν λεγομένων τὸ πολλῶν καὶ μεγάλων ὄντων καὶ συμπληρούντων ἐκεῖ σύλλογον μηδένα διστάσαι, μὴ ἀντειπεῖν, μὴ ἀποσκιρτῆσαι, μήτε μὴν ἐνδείξασθαί τινα ῥοπὴν ὑπολογισμοῦ. Ἐχρῆν δὲ πάντως, εἰ οὕτως ἀνέδην Χριστιανοὶ ἐκκηρύττοιντο. Ἀλλ' ἦν ταῖς ἀληθείαις πρόβλημα εὐλαβείας τὸ πραχθὲν ἐκεῖνο τοῦ μὴ πάντα τολμᾶσθαι ἐκ τοῦ πρώτως παραστάντος τισὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατάραν εἰς ὑπολογισμὸν εἶναι πάντως τοῖς εὐλαβῶς B μετιοῦσι τὰ τίμια. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

ιθ'. Πάλιν τὰ κατὰ τὸν Λαχανᾶν, καὶ ὅπως παρὰ τοῦ Νογᾶ πεφόνευται.

[P. 319] Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους, ἐπεὶ οὐκ ἦν τὸν Λαχανᾶν ἠρεμεῖς ἀφαιρεθέντα καὶ Τερνόβου καὶ συνοικούσης, λαὸν συναθροίσας τῶν ἱκανὸν τοῖς Τερνοβίταις περιεκάθητο. Καὶ ἔτι μὲν τοῦ Ἀσὰν ἐντὸς ὄντος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Τζασίμπαξιν πρωτοστράτορα, ὃν καὶ βασιλεὺς ἐτίμα τῷ αὐτῷ ὀφφικίῳ Ἀσὰν εὐνοοῦντα τὸ πρότερον, τὰς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις ἔδρα τὰ χείριστα. Καὶ γὰρ πρώτων μὲν περὶ δέκα χιλιάδας οὔσας καὶ συμμαχούσας ἔξωθεν τοῖς ἐντὸς, ἃς ὁ πρωτοβεστιαρίτης Μουρῖνος ἦγεν ἐπὶ τῷ Διαβαινᾷ στρατοπεδευσάμενος, Λαχανᾶς πολλοῖς μὲν μετ' ὀλίγων πρυσβάλλει, καὶ ἑπταικαιδεκάτῃ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος συρράξας πόλεμον σφίσι κατὰ κράτος νικᾷ, καὶ πολὺν φόνον ἐργάζεται, οὓς μὲν κατὰ πόλεμον, οὓς δὲ καὶ αὐτὸς κατασχών, ἀπηνῶς ὕστερον κατασφάξας. Λύθις δὲ μετ' ὀλίγον Ποσειδεῶνος πεντεκαιδεκάτῃ τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀπρηνὸν πρωτοβεστιαρίτην ἐπεισπεσὼν κατὰ τὸν ἔξω ζυγὸν, ὡσεὶ πέντε χιλιάδας μαχίμων ἄγοντα, τοὺς μὲν εἰς τέλος κατηγωνίσατο, τὸν δ' ἔργον ὄτικνύει μαχαίρας. Καὶ πολλὰ τότε λυσσομαχῶν κατειργάζετο. Ὕστερον δὲ ἀποχωρήσαντος τοῦ Ἀσὰν, τοῦ Τερτερῆ δὲ τὴν βα-

scissionis adigere; aut si fuerit ipsorum immedicabilis furor, saltem alli retardentur a pravis horum suasionibus sequendis et imitanda temeritate ausorum impiorum. Talis quædam tunc fuit imperatoris oratio, fucans inumbransque artificioso obtentu verum statum controversiæ, nec de ipso dogmate præscribens quidquam, sed in genere damnari homines aut pro excommunicatis a quoquam privatim haberi vetans; quo non excludebatur tacita exceptio subintellectæ conditionis, si nempe illi orthodoxe sentirent; unde ista generalis præscriptio reprimendæ in ausa nefaria prorumpentis licentiæ caput ipsum mali veramque causam tumultuum non tangebat. Argumentum hujus rei manifestum est, quod cum in eo cœtu multi essent qui ægre ferrent sancitam pacem eamque improbarent, nemo tamen eorum recusavit suffragio comprobare proprio istam universalem definitionem, qua diris in genere devoverentur qui sancta violare contumeliose attentaret, non exprimendo distinctius quinam illi tandem forent. Nullus, inquam, palam infensorum paci, quales et plurimi et magnæ auctoritatis ac potentiæ viri præsentes isto in conventu cernebantur, ad ejus damnationis propositionem resiluit restitive; ne dubitavit quidem vel minimum, aut ullum reclamandi vel quidpiam in contrarium excipiendi vel primum impetum significavit. Obstitissent autem sine dubio acriter vehementerque reclamassent, si istam universim editam Christianos quoscunque damnandi et tanquam pravi reos dogmatis aversandi prohibitionem in se quisque ipsos intelligerent latam. Ergo revera obtentus hic merus fuit et superficiaria provisio, pro tempore, quantum opus erat ad speciem, retardatura fervidiores quosque, ne quidvis licentius auderent et ad primum prolatam improbatæ ipsis rei mentionem efferati vociferarentur et jurgia miscerent. Hos autem in silentio ac patientia continuit illa videlicet secreta fiducia, qua est eorum sibi quisque tacite blanditus, diris ista sanctione generatim intortis nullum devoveri **466** qui recte sentiret et sancta religiose tractaret, quales cum se putarent esse, nihil hic decerni quod ipsis privatim obesset pro certo statuentes, secure acquiescebant. Sed de his hactenus.

C

49. Rursus de Lachana, et ut is a Noga interfectus fuerit.

Eodem porro anno Lachanas, quem sperandum non erat erepta ipsi urbe regia Ternobo et uxore regina quieturum, contracto satis magno exercitu Ternobitas circumsedit, cum iis adhuc intra eam urbem hærente Asane, ipse habens secum Tzasimpaxim protostratoris officio sibi servientem, quem prius imperator, tunc Asani benevolum, titulo simili honoraverat. Per eam obsidionem magis a Lachana cladibus attriti Romani sunt. Primum enim circiter decem milia nostrorum militum in obsessorum auxilium venientia duce protovestiarite Murino, cum loco Diabæna dicto se admovissent, ubi castra Lachanas habebat hoc D cum paucis erumpente die septima decima mensis Julii fusi victique sunt, cum strage ingenti partim prælio cæsorum, partim captorum a Lachana et ab eodem crudeliter postea interfectorum. Rursus paulo post, die quintadecima mensis Augusti, idem Lachanas circa jugum exterius in Aprenum protovestiariten irruens, quinque circiter bellatorum fortium millia ductantem, hos quidem plane debellavit, illum gladio confecit. Similia idem exempla multa tunc edidit rabiosi ardoris in pugnando. Aliquanto post hæc, egresso jam Asane Ternobo et Tertere illic regnante, decrevit Lachanas confugere ad Nogam et ejus opem implorare. Aliunde

σιλείαν λαβόντος, ἔγνω Νογᾷ προσχωρεῖν, καὶ οἱ ἀμύνειν καθικετεύει. Οὐ μὴν ὃὲ καὶ βασιλεύς ἑτέρωθεν κατημέλει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρὸς Νογᾶν τὸν Ἀσᾶν πέμπει σύναμα καὶ δώροις πλείστοις, ἀξιῶν μὴ παριδεῖν τὸν ἐκ γένους Βουλγάρων ἄρχοντα, ἀλλὰ προσεπαμύνειν ἀδελφῷ ὄντι καὶ τῶν καθ' αὑτὸν δικαίων χρήζοντι. Ὁ μέντοι γε Νογᾶς δέχεται μὲν καὶ Ἀσᾶν καὶ Ἀσχανᾶν ἐλθόντα πρότερον, δέχεται δὲ καὶ Ἀσᾶν εὐμενῶς. Ἥλπι δῶρα μὲν δέκτο καὶ ἀμφοτέρων, πόνον δ' ἀμέγαρτον ὤφελλε. Κατέχων γὰρ ἐκείνους ἐπὶ πολὺ, καί γε περιφέρων μεθ' ἑαυτοῦ (ἡ γὰρ πρεσβεία μία ἦν ἀμφοτέροις κατὰ τοῦ Τερτερῆ, εἰ καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἠμφισβήτουν πρὸς ἀλλήλους [P. 320] τῆς βασιλείας καὶ πλεῖστον ὅσον διενηνεγμένοι ἦσαν) οὐδὲν ἐκεῖνος ἐποίει, ἀλλ' ἔτριβε χρόνον, ποτὲ μὲν τούτῳ, ποτὲ δὲ θατέρῳ προσυπισχνούμενος, Ἐδούλευον δ' ἐκεῖνοι καὶ ἄκοντες ταῖς ῥοπαῖς. Τέλος καθίζει συμπόσιον, καὶ ὁ πότος ἐς πολὺ προὔβαινε πίνουσιν. Ὡς δὲ μέθυσοι ἦσαν πλήρεις καὶ ὁ λογισμὸς ἐκείνοις παρήγετο, εὐτὺς ὁ Νογᾶς οἷον ἐξ ὕπνου θορῶν καὶ τῶν ἀμφισβητήσεων ἐκείνων ὡς ἦν τότε μνησάμενος (καὶ γὰρ τὸν μὲν Ἀσᾶν παρ' ἑαυτῷ εἶχε καθήμενον, Ἀσχανᾶν δὲ καὶ τὸν αὐτοῦ πρωτοστράτορα Τζασίμπαξιν κατωτέρω, πλὴν ἐφ' ἑκάτερα) προστάσσει τοῖς αὐτοῦ ἀπεριμερίμνως οὕτως, ὥσπερ

A μηδὲν πράττειν μέλλων, κατασχεῖν τὸν Ἀσχανᾶν ὡς εἶχεν ἐκεῖνος καθήμενος. Καὶ τὸν μὲν εἰπεῖν, « Οὗτος ἐχθρός ἐστι τοῦ πατρός μου βασιλέως, καὶ ζῆν ὅλως οὐκ ἄξιος, ἀλλὰ τέμνεσθαι, » ἐκείνους δ' ἐξαπιναίως κατασχόντας τὰς χεῖρας ἑκατέρωθεν μάχαιραν ἐμβαλεῖν τῷ φάρυγγι καὶ φονεύειν ἐκεῖσε πεσόντα. Εἶτ' αὖθις καὶ τὸν Τζασίμπαξιν θεασάμενον προστάξαι μὲν κατ' ἐκείνου τὰ χείριστα, καὶ δὴ κἀκεῖνον εὐθὺς κτείνειν τὸν ὑπηρέτην, ἐμβαλόντα τῷ αὐχένι κοπίδα. Τότε καὶ ὁ Ἀσᾶν βλέπων πρὸς τὴν θέαν ὅλως ἀποπέπηκτο, καὶ περὶ ἑαυτῷ φόβον εἶχε τὸν μέγιστον, κἂν τὰ ὅμοια κἀκεῖνος τότε πεπύνθει, εἰ μή γε ἡ Εὐφροσύνη περιποιησαμένη ἀπέπεμπε μετ' ὀλίγον. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

B κ'. Ὅπως ἐκστρατεύει ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος εἰς Ἀνατολήν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ πάλιν τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν νοσοῦντα μαθὼν, ἐξ ὅτου περ ὁ δεσπότης Ἰωάννης ἐξ ἀνθρώπων γεγονὼς ἐκεχειρίαν παρεῖχεν ἐς τοσοῦτον Ἤρσαις ὥστε καὶ ἰσχύειν Ῥωμαίοις ἐπιτίθεσθαι καὶ κακοῦν (τὰ γὰρ κατὰ Μαίανδρον καὶ Καρίαν καὶ Ἀντιόχειαν ἤδη καὶ τετελευτήκει, τὰ δὲ τούτων καὶ [P. 321] ἔτι ἐνδοτέρω δεινῶς ἐξησθένει καὶ τοῦ ἰατρεύσοντος ἔχρῃζον, καὶ ἡλίσκοντο μὲν τὰ

imperator haud negligens res Bulgaricas. Asanem ad Nogam eumdem mittit cum **467** donis plurimis majorem in modum rogans ne auxilio destitutum sineret legitimum et jure generis hæreditario nitentem Bulgarorum regem, ipsi Nogæ quasi fraterna necessitudine devinctum, quod uxores Asanis et Nogæ sorores essent; quare hominem tam intima sibi affinitate junctum ope ipsius egentem juvare ne graveretur in recuperando injuste ablato principatu. Nogas jam antea venientem Lachanam humaniter exceperat; Asanem quoque posterius appulsum benigne admisit. Cæterum ille accepit quidem utriusque munera, ærumna vero æque ambos immensa cumulavit, detinens simul utrumque perdiu et secum quocunque circumducens. Unus utriusque legationis scopus erat impetrare auxilia contra Terterem communem hostem amborum, a se invicem non levius quam ab ipso Tertere dissidentium. Cum ergo illi pro se quisque assidue contendentes juris ad regnum Bulgaricum sui firmamenta proferrent, disceptantes et quasi sub judice causam perorantes propriam, ille sic audiebat ut sententiam expediret nunquam, infinita eos mora suspenderet, utrique se tamen per vices venditans, et modo huic modo alteri promittens, miseris quantumlibet invitis adulantibus, eoque magis se obnoxios præbentibus ad nutus ejus omnes, quo ille alterna ostentatione favoris aut tædii sperandi timendique miscebat causas artificioso intextu, et communium votorum accendebat cupidis pretium. Hunc tandem exitum res habuit post suspensionem diuturnam. Sedebat ad mensam aliquando cum hospite utroque Nogas. Celebratur hilaritate maga

C

D

convivium. Pocula eousque frequentatur ut ebrii jam cuncti vix mente constarent. Tunc subito quasi e somno expergiscens Nogas, et ancipites illas frustrationes, quibus se usum hactenus meminerat, decidere aliquando volens in favorem Asanis forte tunc sibi ad latus assidentis (inferius autem, sed invicem adversi hinc Lachanas, inde protostrator hujus Tzasimpaxis consederant) imperat **468** suis tranquille ac quasi nihil acturus, corripiant secure recumbentem, ut erat, Lachanam; idque dum illi agunt, dicit: « Hic hostis est imperatoris patris mei, et plane indignus qui vivere sinatur; » quæ illi audientes correptis infelicis utrinque manibus cultrum in jugulum demittunt, et mox ibidem cadentem enecant. Iteratur mox ferum imperium in Tzasimpaxim et adverso spectantem, qui impacta in ejus cervicem manu satellitis securi trucidatur. Tragico spectaculo perculsus Asan sibi vehementissime timuit, non sine causa : nam paria et ipse passus esset, ni tunc Euphrosynes interventu ac studio servatus, paulo post incolumis dimissus esset. Atque hæc quidem se in hunc modum habuere.

20 *Expeditio imperatoris Andronici in Orientem.*

At imperator, comperto laborare res Orientales, ex quo sublato ex humanis Joanne despota fiduciam tantam Persæ sumpserant, ut non modo non dubitarent ultro Romanos invadere, sed passim fines eorum incursando vastarent. Regiones circa Mæandrum et Cariam et Antiochiam jam plane perierant : sed et his adhuc interiora graviter debilitata jacebant medici sospitatoris ope vehementer egentia. Diripiebantur vicina Caystro et Prienæ loca

κατὰ Κάϋστρον καὶ Ἰριήνην, ἡλίσκοντο δ' ἤδη καὶ τὸ κατὰ Μίλητον, καὶ Μαγεδὼν καὶ τὰ πρόσχωρα κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν ἐξηφανίζοντο), δεῖν ἔγνω τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ βασιλέα Ἀνδρόνικον σύναμα καὶ ταῖς κατ' ἀνατολὴν δυνάμεσι πέμπειν. Καὶ δὴ παραγεγονὼς ἅμα δεσπούνῃ τάχει καθίστα, ἔχων ἀμφ' αὐτὸν σὺν πολλοῖς ἄλλοις μεγιστᾶσι τόν τε μέγαν δομέστικον Μιχαὴλ τὸν Ταρχανειώτην, ὃν δὴ καὶ Παλαιολόγον ἔγραφον μητρωνυμικῶς καὶ ἐς πρωτοβεστιαρίου ἀνῆγον τιμὴν ἐσύστερον, καὶ τὸν παρακοιμώμενον τῆς μεγάλης σφενδόνης Νοστόγγον, καὶ σὺν αὐτοῖς ὅτι πλείστους τὰ τῶν δουλειῶν διευθύνοντας. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος τὸ παρὰ Μαίανδρον διερχόμενος εἶδε καὶ πόλιν μεγίστην τὰς Τράλλεις, καὶ δὴ ἑάλω τε ταῖς τοῦ τόπου χάρισι, καὶ οἱ λογισμὸς ἐπῆλθε ἀνεγείρειν πεσοῦσαν καὶ τοὺς ἐξῳκηκότας ἐκεῖθεν σὺν ἄλλοις πλείστοις οἰκίζειν, καὶ καταστάσῃ παρέχειν τὸ ἐξ αὐτοῦ ὄνομα, ὡς μὴ Τράλλεις ἐντεῦθεν, ἀλλ' Ἀνδρονικόπολιν εἴτ' οὖν Παλαιολογόπολιν ὀνομάζεσθαι. Σπουδὴν γοῦν τὴν μεγίστην περὶ ἐκείνην εἰσῆγε, καὶ τὸν μέγαν δομέστικον ἐπιστήσας ἀνοικοδομεῖν ἐκέλευε τὴν ταχίστην. Ὡς γοῦν ἔργου ἥπτοντο καὶ προὔκοπτον ἀνοικοδομοῦντες, τὴν εἰς τὸ πονεῖν προθυμίαν καὶ μᾶλλον ἐπηύξει χρησμὸς εὑρεθεὶς ἐκεῖσε ἐγγεγραμμένος μαρμάρῳ ὡς δῆθεν ἀναστήσοντός τινος ταύτην πεσοῦσαν καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἢ πρότερον ἐπανάξοντος. Ὃς δὴ καὶ παρεμφερὴς ὤφκει πρός τε τὰ πραττόμενα καὶ τὸν ἀναστήσοντα κατὰ πάντα, ὥστ' αὐτὸν λογίζεσθαι βασιλέα καθ' ὃν εὖ πράξειν ἐχρησμολογεῖτο τὴν πόλιν. Καὶ διὰ ταῦτα πολὺς ἦν Ἀνδρόνικος βασιλεὺς ἐπισπεύδων τὴν τῆς πόλεως ἐξανάστασιν· εἱμαρμένους καὶ γὰρ χρόνους ἐδίδου τῷ ἀναστήσοντι ὁ χρησμός. Καὶ ἀνῳκοδόμουν μηδὲν μέλλοντες. Χλευὴ δ' ἄρ' ἦσαν καὶ ὄνειρος τὰ γραφόμενα· εἵμαρτο γὰρ κἀντεῦθεν καὶ μυριοστὰς ὅλας ὀλέσθαι τῶν ἐκεῖ κατοικησάντων, ὡς ὁ λόγος ἤδη δηλώσει. Ὡς γὰρ ἀνίσταντο μὲν τὰ τείχη καὶ πόλις τῶν μεγίστων τὸ ἐρείπιον ἦν παρὰ γαληνὰ ῥέοντα Μαίανδρον, ἔδει δὲ καὶ τοὺς κατοικήσοντας πανταχόθεν συλλέγεσθαι, ὡς ἂν μὴ μόνον τείχισιν, ἀλλὰ καὶ ἀνδράσιν ἐν περιφανέσι τῶν πόλεων ἀριθμῷτο, ὡς ὑπὲρ τριάκοντα μὲν καὶ ἓξ χιλιάδας τὸν τῶν ἐποίκων ἀριθμεῖσθαι λαὸν, μεγάλα δ' ἐλπίζειν σφᾶς σχήσειν τῷ οἰκισμῷ·

ferebantur etiam et agebantur quotidianis incursantium prædis Milesius ager et Magedon, quæque his affinia, in summa destitutione præsidii omnis injuriis hostium exposita. Cum hæc, inquam, Augustus reputaret, faciendum sibi statuit ut filium suum et in imperio collegam Andronicum eo mitteret cum copiis quantæ per Orientales **469** provincias erant. Is igitur eo cum Augusta profectus lapsas ibi res constituit, habens circa se cum multis aliis procerem magnum domesticum Michaelem Tarchaniotam, quem in Palæologam transcriptum gentem a matre denominabant et in protovestiarii dignitatem postea evexerunt. Aderat præterea custos magni sigilli Nostongus, et cum ipsis quamplurimi aulæ ministeriis fungentes. Porro imperator Andronicus regiones ad Mæandrum lustrans vidit civitatem olim maximam, tunc eversam Tralles, et loci opportunitate grataque amœnitate captus cogitationem suscepit ejus restaurandæ frequentandæque reducendis postliminio qui reperiri uspiam possent dudum exterminatis hujus civibus, et aliis undecunque ad justum urbis magnæ complendum numerum addendis. Decrevit autem sic restitutæ civitati nomen a se novum indere, ut non Tralles dienceps, sed Andronicopolis aut Palæologopolis vocaretur. Studio igitur quam maximo in id incubuit, præposito isti operi magno domestico, qui impigre fabricam adorsus moliri tecta ac muros cœpit. Commodum autem, mole jam ædificii crescente, alacritatem perducendi ad colophonem cœpti miram injecit forte inventum inter rudera oraculum, insculptum marmori, litteris quibus significabatur exstiturum quemdam qui urbem eam prostratam iterum attolleret et in meliorem quam prius fortunæ ac felicitatis statum excitaret. Iis autem signis adumbrabatur iste novus instaurator Trallium eversarum, quæ commode in Andronicum cadere viderentur, ut non putaretur dubium quin hæc ipsa quæ tunc gerebantur verus eventus istius essent vaticinii, adeoque qui aderat princeps, ille plane ipse foret cujus **470** melioribus auspiciis reponendam in florentiorem quam unquam antea fortunam prophetice istæ litteræ spondebant. Hinc scilicet animatus Andronicus multus erat in opere urgendo, illectus maxime spe longissimi vitæ ac regni spatii, quod Trallium instauratori post eas restitutas divinitus ibi promitti videbatur. Summa ergo festinatione accuratum opus est, et tantæ urbis ædificatio brevi perfecta. At ludibrium et somnium ea fuit inscriptio: id enim vere demum in fatis erat, prout eventa demonstrarunt, multa mortalium millia, qui recens isthic domicilia fixissent, male peritura, prout contigisse mox docebimus. Ut enim erecta per circuitum mœnia fuerunt, e parietinis rediviva urbs exstitit maxima, ripæ insistens præterfluentis placide Mæandri. Eam porro ne structuris conspicua solis in claritatem novo conditori destinatam non efflorescceret, frequentari nimirum oportuit convocatis magno numero colonis. Summo id studio curatum, eo successu ut brevi recens inductorum illuc civium sex et triginta millibus capitum multitudo censeretur. Illi omnes optimis alacres spebus, quippe auspiciis faustissima spondentibus, novæ habitationis encænia celebrabant, ignari se re maxime necessaria carere. Non enim cisternas paraverant, aut manu effossa circumque structo et solide inducto tectorio munita conceptacula aquarum vel excipiendarum e cœlo, cum plueret, vel e fluvio comportandarum in usus domesticos et temporum annonam dubiorum. Hujus rei prævertendæ causa erat, si advertissent, necessaria, natura soli illius venarum expers subtus manantis aquæ, ita ut

Ἠγνόουν [P. 322] δὲ ἄρα μὴ ἔχοντες τὸ ἀναγκαιότατον. Οὔτε γὰρ ὑδάτων εἶχον ὑποδοχὰς, ὡς κατὰ καιρὸν ὑδρευσόμενοι καταφερομένων ὄμβρων, εἴτε καὶ τοῦ ποταμοῦ ἀνιμωμένου· τό τε κατορύξαντας εὑρεῖν ὕδωρ ὑπύγαιον τῶν ἀδυνάτων ἐφαίνετο. Αἴτιον δ' οἶμαι τὸ μὴ στεγανὸν τοῦ πεδίου διὰ τὴν γειτονοῦσαν ἰκμάδα τοῦ ποταμοῦ, ἣν οἷάν τε μὴ οὖσαν ἐμμένειν ὁ προσβάλλων ἥλιος θερμὸς ὢν ἀνιμᾶσθαι πεφύκοι πρὸς τὸ ἐπιπυλάζον ἀνασυρομένην τῆς γῆς, καὶ τὸ ξηρὰν ἤδη καθάπαξ γίνεσθαι τῷ συχνῶς ἀνιμᾶσθαι τῷ ἡλίῳ τὴν ἰκμάδα διὰ τὸ τῆς ὑγρότητος ἔκλυτον τῆς συχνῆς ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ αὖθις εἰς τὰ κενὰ προσρύσεως μὴ ἐώσης, τὸ δ' εἰς βάθος προσβαίνειν τὰς λιβάδας, ὡς καὶ εἰς διώρυχας εὐπετεῖς εἶναι καὶ ἀνοίξεις φρεάτων, τοῦ ἐπικολαίου τῆς γῆς κωλύοντος, οἶμαι, ἅμα δεχομένου τὴν ἐπεισρέουσαν νοτίδα καὶ ἅμ' ἐξεμοῦντος. Πέφυκε γὰρ καὶ ὕδωρ καὶ πνεῦμα τῇ ἀρχῇ συγκινεῖσθαι τὸ πᾶν ἐφεξῆς, ὡς ὅπη ποτὲ ῥυῇ τι τούτων λαβὸν ἀρχήν, ἐκεῖσε καὶ τὸ λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης συνεχῶς φέρεσθαι. Παρ' ἣν αἰτίαν καὶ τῷ συνεχῶς μὲν τὸ ὂν ἀπογίγνεσθαι, συνεχῶς δὲ καὶ τὸ μὴ ὂν προσγίνεσθαι, τῆς ἰκμάδος μὴ ἐπιλειπούσης, τοὺς μὲν καρποὺς τρέφεσθαι ξυμβαίνοι ἐς ὅτι μάλιστα, ὑφίστασθαι δ' ὕδωρ εἰς βάθος μὴ πεψυκέναι. Τοῦτο τὰ πλεῖστα τοὺς κατοικήσαντας ἔσφηλε. Τέως γὰρ τοῦ ποταμοῦ πίνοντες καὶ τὸ μέλλον μὴ προορώμενοι ἀῤῥοντίστως εἶχον. Ἠγνόουν δὲ ἄρα ὅτι Προμηθεὺς πολλῷ κρεῖττον Ἐπιμηθέως, καὶ τὸ κατ' ἀνάγκην ξυμβαῖνον διωρίαν οὐκ ἔχει βουλῆς.

κα'. Ὅπως αἱ Τράλλεις ἀνακτισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐάλωσαν.

[P. 323] Οὕτω τοίνυν ἔχουσι, καὶ οὕτω χρηστοῖς ἀπηωρημένος ταῖς ἐλπίσιν ὡς πολίταις διαφερόντως τοῦ βασιλέως διάξουσιν, ἐφίστανται σφισι πλῆθος Περσῶν· πρὸς γὰρ τὸ ἐλπιζόμενον ἀντιπράττειν καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν ἵστασθαι ἡ σπουδὴ τῶν ἀνθισταμένων ἕρπει. Καὶ Σάλπακις μὲν, ὃν ἂν ἡ ἐκείνων γλῶσσα ἀνδρεῖον εἶπε, Μανταχίας τοὔνομα, πολλῷ τινι γαυριῶν τῷ πλήθει τῇ πόλει προσβάλλει καὶ περικάθηται, ὁ δὲ στρατηγὸς ὁ μέγας χαρτουλάριος Λιβαδάριος ἐν ἀμηχανίαις παντοίαις ἦν, οἱ δ' ἐντὸς ἐλίμωττον καὶ πλέον προσεταλαιπώρουν τῇ λειψυ-

puteus Trallibus viva scaturigine perennis ex iis esset rebus quæ sperari non possent, quasque qui conaretur operam perderet. Causa, opinor, est paulo profundius subsidentis soli aridius exsucca, nec par soliditas liquori continendo præ solubilitate cinereæ simili, cum tamen superficiem versus ad aliquam altitudinem exudet passim humus madore lutoso. Id oritur ex prope stagnantis humore fluminis, quem vis 471 solis ibi potentior sustinet jugi attractu, nec sublabi sinit, extenuans in vapores terræ superne raræ meabilem levitatem imbuentes indeque sursum exhalantes, sic in his absumpta humiditate tota suffusi laticis, ut ne stilla quidem reconditiores influat telluris intimæ squallentissimus natura siquidem hæc quædam et conditio communis aquæ et auræ est, ut in principia refundantur sua, eodemque resolvantur desinentes unde nascentes prodiere, decursu nativis usque effluxibus consentaneo, nec exorbitante fere a limite quem originis impetus signavit. Nec aliunde repetendam causam duxerim celebratæ felicitatis soli Trallensis in gignendis maturandisque omne genus fructibus. Præsto nimirum est abundans iis alendis uber quoddam soli contigui stirpibus, superficiario exudantis succo, nec quidquam derivantis suæ copiæ in demissiores partes ariditate maceratas intima, sed vitalem illum totum effundentis humorem in pinguedinem pomorum et baccarum mitissima saliva celebrium. Inde (ut ad rem me referam) intelliges excavaturis isthic puteos duo invicem contraria obstitisse. Prius erat paludosa mollities vicinæ superficiei terræ, in grave fodientium impedimentum redundans; quam si quis difficultatem patienter egerendo vincere luto, occurrebat alterum impedimentum, soli depressioris strigosa siccitas, præter sitim arentis glebæ etiam ob friabilitatem

Huxi pulveris fundum negans capacem latici tenendo, nisi et pavimentum substerneres et latera circumædificares opere solido perduceresque ad summum, unde manu repositam vel cœlo illapsam deinde aquam ad usum promeres. Id tum facere novi Trallenses neglexerunt, gravi et graviter ipsis luendo postmodum errore. In præsens videlicet abunda ipsis ad potum suppetebat latex limpidus examne profluente, quo se interclusum iri vi hostili haud tum sane providebant, infelices qui nescirent, quanto Prometheus præstantior sit Epimetheo, quanto, inquam, 472 salubrius præverlantur impendentia mala sagacis præcautione providentiæ, quam nil profuturis ad extremum lamentis seræ pœnitentiæ deplorentur: verum quod fatali necessitate ingruit, nec averti nec differri consilio potest.

21. *Ut Tralles restauratæ a Persis captæ sint.*

Novis enim Trallensibus in illa felicium auspiciorum gratulatione sæcula sibi aurea spondentibus (nam quid non spe præsumerent Junioris Augusti, longum, ut erat verisimile, ac florens imperium inchoantis, peculiares clientes ac cives, inde præcipuo semper apud eum in loco gratiæ futuri?) supervenit ecce inopinatissimus exercitus Persarum, quos eædem videlicet ad obstandum initiis hujus coloniæ impellebant causa, quæ Andronicum ad condendam eam moverant: ut enim hic frenum licentiæ prædandi ac receptaculum copiarum in claules Persidis imminentium constitutum in ista vicinia volucrat, ita illi ea ipsa metuentes omni mature incumbendum conatu censebant ad excutiendum hoc jugum velut impositum cervicibus, et certam perniciem a suo limite removendam. Ergo Mantachias quidam cognomento Salpacis, quæ vox linga Persica fortem sonat, innumeris quas ducta-

δρίᾳ, ὡς, ἐκεῖθεν μὲν καὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἅπτεσθαι, ἐντεῦθεν δὲ ὕδατι πονοῦντας ὑγροῦ τινος μηχανὴν ἐκζητεῖν, καὶ συνεχῶς φλέβας τῶν ἵππων τέμνοντας τοῦ αἵματος ἐκροφᾶν. Ἀλλ' οὐκ ἦν ἐντεῦθεν τὸ πᾶν τῆς δίψης ἴᾶσθαι. καὶ ἔθνησκον ἐπασσύτεροι. Πρὸς γὰρ τὸν λιμὸν καὶ μᾶλλον ἀντεῖχον· ἐπῄρκουν δὲ σφίσι καὶ τὰ τῶν θνησκόντων ἀλόγων σώματα. καὶ γε αὐτῶν θνησκόντων πολλάκις, οὕτως ἐνδεῶς εἶχον τῶν ἀναγκαίων ὡς καὶ αὐτῶν ἅπτεσθαι. Τῇ δέ γε δίψῃ καὶ μᾶλλον οὔσῃ βιαιοτέρᾳ οὐκ ἦν ἐπινοῆσαι θεραπείαν, καὶ ταῦτα τὸ μεσημβρινὸν τοῦ ἡλίου φλέγοντος. Ὅθεν καὶ προσεχώρουν ἐκόντες τοῖς πολεμίοις, ἀνεκτότερον ἡγούμενοι θανάτου τρόπον ἅπαντα τοῦ διὰ λιμοῦ τε καὶ δίψης, καὶ καγκάνοις προαλιπαροῦντες τοῖς χείλεσιν, ὡς ἐντεῦθεν ἐλέους τύχοιεν, ἐκεντοῦντο καὶ ἔπιπτον ἀκηδεῖς, μηδὲ ταφῆς ἀξιούμενοι. Πέρσαι δὲ καὶ ἔτι τοῖς ἐντὸς ἀντίσχουσιν (ἤλπιζον γὰρ ἀφίξεσθαί ποθεν συμμαχίαν ἢ μήν ἐπικουρίαν τῆς συμφορᾶς) ἔπενόουν τὰ χαλεπώτατα, καὶ πέλσαις συχνοὶ τῶν θυρεαφόρων ἐριζάνοντες ἐκολλῶντο τοῖς τείχεσιν. Οἱ δὴ καὶ ὄψόθεν πέτραις βαλλόμενοι τῶν βολῶν ἠλάγουν· πατάγῳ γὰρ καὶ μόνῳ περιῆν ἐκείνοις τὸ φοβερὸν, κάτωθεν ὑποῤῥόσσουσι μοχλοῖς τε καὶ κατασείσταις. Τοῦτο πολλαχοῦ γεγονὸς τοῦ τείχους ὑπεσπῶντο μὲν θεμέλια, τὸ δέ γ' ἐπικείμενον τῶν κτισμάτων ξύλοις ἑτοίμοις εἰς ἄναψιν ὑπηρείδετο, καὶ μόνον ἦν πῦρ ἐμβαλεῖν ὡς μηδὲ πρὸς ὀλίγον ἀνθέξουσι. Καὶ δὴ πολλάκις ὁμολογίαις τὴν πόλιν παραστήσασθαι βουληθέντες, [P. 324] ὡς καὶ πέμποντες ἠξίουν, καὶ σώζειν τοὺς περιόντας, οἱ δ' ἀποκρουσθέντες τῶν σφίσι βεβουλευμένων μάχαις αἱροῦσι καὶ κατασκάπτουσι, καί τὴν πρὶν ἐν χρησμοῖς κειμένην περιφανέσι καὶ δ' ἐλπίσιν ἀπηωρημένην χρηστοῖς εἰς χοῦν καταβάλλουσι, καὶ πλῆθος ἐκεῖνο πᾶν οὐ ῥᾳδίως ἀριθμητὸν ἔργον μαχαίρας ποιοῦνται. Τοῦτο ξυμβὰν κατόρθωμα δεύτερον Πέρσαις μετὰ τὸ πρῶτον τὸ κατὰ Νύσσαν, ᾧ δή ὁ παρακινδυνεύσας Νοστούγγος ἐλλελειμμένος μεγίστοις ἀνιαροῖς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν περιέβαλεν, ὥστε μετὰ τὴν σφῶν ὧν μὲν σφαγήν, ὧν δ' ἅλωσιν καὶ αὐτὸν ἁλῶναι, μεγάλως πρὸς θάρρος ἐπῆρε, καὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς κατέθεον κραταιότερον. Βασιλεὺς δὲ ὁ νέος πύλίζετο τέως κατὰ τὸ Νύμφαιον, ἐμπρόθεσμος ὢν ἁπάντῃ πρὸς τὸν πατέρα κατὰ μικρόν.

κβ'. Ὅπως ὁ πορφυρογέννητος Κωνσταντῖνος εἰς τὰ πατὰ Δύσιν ἀποστέλλεται.

Βασιλεὺς δὲ καὶ τὸν μετὰ τὸν βασιλέα πορφυρογέννητον Κωνσταντῖνον γυμνάζειν οἷν θέλων πρὸς

bat succinctus copiis urbi Trallium se admovet, eamque undique obsidione amplectitur. Statim, ut in improvisa re, magnis conflictatus angustiis est summus novæ civitatis magistratus, magnus chartularius Libadarius. Nam cives famis subito ac sitis incommoda tam gravia senserunt, ut et cibis immundis infandisque ora polluere, et cum arentes fauces humor omnis deficeret, sectis equorum venis eductum sanguinem avide haurire cogerentur. Ac cibi quidem desiderium tolerabilius initio fallebant substitutis in locum meliorum carnibus morientium sponte jumentorum et omnis generis animantium brutorum; quarum non sufficientem copiam multi non raro supplebant vorandis 473 hominum quoque fato absumptorum cadaveribus. Sitis levandæ difficilior erat ratio, quod illa quam dixi, cruoris equini potio nec satis ardorem restingueret, et tabem ingenerans mortes frequentaret. Itaque destituti liquore omni, meridie præsertim sole flagrante, ultro ad hostes accedebant, quamvis diram necem minus horribilem rati lento sitis ac famis viscera depascentium vivicomburio. At miseri siccis labris aquam suppliciter petentes adeo non flectebant ad misericordiam barbaros, ut hastilium mucronibus confossi repellerentur; et qui plerique istis vulneribus occumbebant, fœde inhumati jacerent, nec pulveris injectione dignati. In his tamen spe auxilii a Cæsare venturi constantiam circumsessi obstinabant, qua Persæ indignati oppugnare hactenus tantum obsessos omni ope decreverunt. Mœnibus igitur se densi admovent, illicque perstant scutis capita protecti, et sub tuta testudine casus omnes devolutarum ex alto molium excipientes innoxie. Tum securi experta soliditate teguminis, omne aliud præterquam strepitus et inanis soni dejectorum superne ac citra damnum resilientium telorum incommodum arcentis, sulfossioni muri per otium vacabant, terebris ferramentisque id genus emolientes locis subinde varii, et egerentes saxa, quoad fundamenta ipsa subvellerent molemque superiorem tibicinibus e ligno subditis suspenderent. certa mox secutura murorum strage, ubi subjicendus in tempore ignis ligna consumpserit. Inter hæc crebris lacessebant invitationibus obsessos ad salutem deditione paciscendam; quas cum illi repellerent, subruti undique muri ruinam fecerunt, aditus aperientes vastos irruentibus Persis. Sic destructa mox ab ortu suo est infelix civitas, mendacibus ominibus vaticiniorum 474 illustrium in spes vanissimas inflata; et ille non facile numerabilis populus gladii barbarici miserabilis victima concidit. Alter hic successus fuit armorum Persicorum a priori ad Nyssam relata victoria, qua præfectus sigilli Nostongus cum suis circumventus et in maximis sine auxilio derelictus angustiis, cunctis quos habebat secum aut morte affectis aut servituti addictis, ipse quoque captus multum et fiduciæ et facultatis victoribus addidit universum deinceps Orientalem limitem impune incursionibus vastandi. Dum hæc agebantur, junior Augustus ad Nymphæum diversabatur, constitutam propinquo ad patrem occursui opperiens.

22. *Ut Porphyrogenitus Constantinus in tractus Occiduos missus sit.*

Imperator autem junioris Augusti fratrem natu minorem Porphyrogenitum Constantinum imbuere

Μάχας ἀρείκας, ἄλλως τε δὲ καὶ τῶν Τριβαλλῶν κεκινημένων, ὡς καὶ τινι Κατανίτζῃ ἀποστατήσαντι βασιλέως τὰ ἐκείνων στρατεύματα ἐγχειρίζεσθαι καὶ μέχρι Σερρῶν δι' αὐτῶν κακοῦσθαι τὴν χώραν, πολλοὺς καὶ μεγάλους ἄρχοντας παραδοὺς πρὸς δύσιν ἐκπέμπει· αὐτὸς δὲ τῶν καθ' ἕω κακῶς ἔχειν ἀγγελλομένων, ὅσον περὶ Σάγγαριν ἦν ἔκ γε στομίου καὶ μέχρι Προύσης, ἐξ αὐτῆς, ὡς εἶχεν ἐνστειλασθεὶς διαπερᾷ τὸν Βόσπορον, καὶ πρὸς τοῖς πρόποσι τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου βουνοῦ ἐκεῖσέ που κατασκηνοῖ, ἀναμένων στράτευμα δυτικὸν ἐπὶ ῥητοῖς συλλεγόμενον ὥστε παρ' ἐκεῖνον εἶναι συνεκστρατεύσοντα. Καὶ δὴ ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῦ Ἰωσὴφ, ὃς δὴ εἰς Χηλὴν ἐξώριστο, ἠξιοῦτο ἐφ' ὧν μετοικίζεσθαι (εἶναι γὰρ τὸν τόπον δυσχερῆ χειμεριοῦσιν, [P. 325] ὡς καὶ πεῖρᾳ γνοὺς ἐμάνθανεν ἐκεῖσε τὸν χειμῶνα διενεγκών, κἂν εἰ τὸν ἐπιόντα διαγαγεῖν ἀναγκάζοιτο, μὴ ἂν ἀντισχόντα περιεῖναι), πέμψας μεταπαλεῖται, καὶ γε παρ' ἑαυτῷ κατεῖχεν ἐν ταῖς σκηναῖς. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράττετο μηνὸς Μαιμακτηριῶνος, κἀκεῖνον ἔχων παρ' ἑαυτῷ καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας βλέπων ὑποποιούμενος περιέθαλπεν, ἡδέως ἀκούων καὶ πολλοῖς ἀνύων δι' ἐκείνου μεσιτεύοντος τὰ αἰτήματα. Ἀπένεμε δέ οἱ καὶ πρὸς τὴν ἐσαῦθις κατοι-

Λ κίαν τὴν τοῦ Κοσμιδίου μονήν. Καὶ διὰ ταῦτα καὶ ὁ γέρων ἡπίως καὶ προσηνῶς προσεφέρετό οἱ, ὥστε καὶ τὸν μὲν βασιλέα χαριεντιζόμενον ἐκεῖναν εἰς τὸ πατριαρχεῖον καλεῖν, κἀκεῖνον λέγειν ἕτοιμον εἶναι, εἰ μόνον ἀναλυθείη τὰ γεγονότα. Οὐκ ἦν δὲ ἄρα τότε λύεσθαι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὖθις νέου γεγονότος πάππα τοῦ Νικολάου ὁ μὲν κρατῶν καὶ πάλιν τοὺς παρ' ἐκεῖνον ἐλευσομένους ἔπεμπεν. Ἀπέστειλε δὲ μετὰ ταῦτα καὶ τὸν τῆς Ἐκκλησίας δωμέστικον Μανδᾶν ἢ καὶ Μερκούριον εἰς τὰ περὶ Ἀπουλίαν, ἔννοιαν διδοὺς ἐκείνοις τὸν πάππαν, εἰ μὴ ποιοῖεν τὰ ἐπεσταλμένα· εἰς τοῦτο καὶ γὰρ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χρῆσθαι πρέσβεσιν. Ὃς καὶ περιπεσὼν τυῖς τοῦ ῥηγὸς Καρούλου ἁλίσκεται· καὶ αὖθις ἀγγελθὲν ὡς πρωτοκήρυξ τῆς Ἐκκλησίας ὁ συσχεθείς, καὶ προσταχθὲν αὐτίκα παρὰ τοῦ πάππα, φυλακῆς ἀπολύεται. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κρατῶν ἐποίει, πολὺς ὢν τῆς φαινομένης ἐκείνης εἰρήνης διανιστάν. Ὅθεν καὶ χώραν οὐκ εἶχον οἱ τοῦ Ἰωσὴφ πρὸς ἐκεῖνον λόγοι, πλὴν τοῦ φιλικῶς ἔχειν καὶ τὰ εἰς ἀνάπαυσιν ἐκείνῳ προσνέμειν.

κγ'. Ὅπως ὁ Βέκκος γράφων δι' ἣν αἰτίαν καὶ περὶ τῶν δογμάτων ἐκίνει.

Τῷ δὲ πατριαρχεύοντι Ἰωάννῃ οὐκ ἦν τὰς ὁμολο-

rudimentis militaris artis et experientia jam tum formare ad fortitudinem bellicam cupiens, ejus in expeditionem mittendi occasionem sumpsit ex quodam motu Triballorum, eousque progresso ut ii edicto in ducem exercituum suorum quodam Colanitza, qui ab imperatore defecerat, regiones imperio subjectas incursare usque ad Serras vexando vastandoque nuntiarentur. Movit ergo Constantinus in Occidentem jussu patris, qui virus ei primariæ dignitatis multos et magnos militiæ comites istius et ministros potestatis assignavit: Ipse autem Augustus denuo comperto certis nuntiis periclitari vexarique Orientalem quam late patet circa Sangarim tractum, ab hujus ostio retro usque ad Prusam, confestim instructus quam optime licuit ex copia præsenti, transfretat Bosporum, et ad radices collis Sancti Auxentii fixis tabernaculis moratur exspectans Occidui limitis exercitum, qui locis interim condictis congregabatur, quo deinde simul junctus imperatori se 475 adjungeret eumque in expeditione sequeretur. Illic diversanti perlatæ preces a Josepho sunt, exsulante, ut dictum est, apud insulam Chelem; unde transferri petebat, causatus inclementiam illius cœli per hiemem, cujus rigorem hibernis jam unis expertus affirmabat constare sibi certo haud se posse aliam illic hiemen vita salva traducere; quare cogi manere illic nihil mitius esse quam occidi. Iis annuens Augustus statim accersitum senem apud se in tabernaculis habuit, Junio qui tunc currebat mense, gratumque hospitem rursus veteri benevolentia dignatus humanissime fovebat, sæpius in die visens, libenterque quæ rogabat audiens; unde multis tunc contigit ejus interventu impetrare ab imperatore quod optabant.

Assignavit autem ei in habitationem commodiorem, qua deinceps uteretur, monasterium Cosmidii. His delinitus senior placide amiceque, oblitteratis offensionibus, cum Augusto agebat pari familiaritate respondente, adeo ut quodam inter eos ejus generis colloquio quasi jocans imperator seni diceret velle se illum patriarchali sedi restituere; cui pariter ridens reposuit Josephus paratum ad id se esse, modo jam acta revocarentur. At illa in eam jam firmitatem coaluerant, ut rescindi tunc quidem nequirent. Quin potius nova tunc nuntiata creatione papæ Nicolai, astringendis fortius pactis imperator intentus legatos ad eum alios destinavit. Misit et deinde domesticum Ecclesiæ Mandam sive Mercurium in partes Apuliæ, confisus inviolatum fore ob perspectam imperatoris apud pontificem gratiam. Et quia intelligebat pontificio favore protegendum efficacius ecclesiasticum, tali potius ad res etiam reipublicæ tractandas quam sæculari utebatur. Nec spes in hoc eum plane sua fefellit: nam cum Mandam rex 476 Carolus comprehensum custodiæ dedisset, papa certior factus eum qui mancipatus carceri fuerat Ecclesiæ præcentorem esse, solvi eum confestim et dimitti liberum curavit. In hunc modum multus erat imperator in ista, fucata licet nec ex vero coalita, pace coagmentanda. Quare locum apud eum non invenerunt illati contra eum sermones a Josepho, qui gratiam apud principem antiquam nova reconciliatione resarcitam eatenus tenuit, ut ipsi tunc restituto in familiaritatem pristinam etiam de commodiori diversorio ad votum provideretur.

23. *Ut Veccus scribere aggressus, ea occasione de dogmate controversiam moverit.*

Cæterum patriarcha Veccus tenere se non po-

γίας φυλάττειν, ἃς πρὸς τῶν γεραρὸν ἐκεῖνον ἄνδρα τὸν μέγαν οἰκονόμον [P. 326] τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ξιφιλῖνον ἐποίει Θεόδωρον, ὡς οὐ γράψοι, ὡς οὐκ ἀντείποι περὶ δογμάτων κἂν ὅ τι λέγοιεν ἄλλοι· ἀλλ' ὁσημέραι δεχόμενον τὰ τῶν ἄλλων, οἳ δὴ καὶ ἐς μέγα ηὔξανον τὴν παραῦασίαν ἐξ ὧν ἀπὸ Γραφῶν δεικνύειν ᾤοντο οἷς πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς εἰρήνευσαν, καὶ τῷ κατὰ σφᾶς ἀσφαλεῖ τὴν τῶν ἄλλων ὀργὴν ἐξέκαιον, εἰ τοιούτοις συνισχημένοι τοῖς χαλεποῖς ἀγνοοῦσι. Διὰ ταῦτα παρῆγον κἀκεῖνον γράφειν, καὶ ἀπὸ Γραφῶν συνιστᾷν ὡσαύτως ὡς οὐκ ἔσφαλται σφίσιν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν καταπραξαμένοις εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τοῦ εἰς συμφέρον προῦῆναι, αὐτὴν καθ' αὑτὴν ἀσφαλῶς ἔχειν ἐκείνοις πράξασι, συγκροτουμένην καὶ ἀπὸ Γραφῶν ἄλλοθεν. Πίπτει γοῦν εἰς χεῖρας ἐκείνῳ τὰ τῷ σοφωτάτῳ Ἡλεμμίδῃ γραφέντα πρός τε τὸν βασιλέα Θεόδωρον, ἀρχὴν ἔχοντα τὸ, « Ὁ ζητῶν ἐν νῦ καιρῷ καὶ λαμβάνων ἐν καιρῷ, » καὶ τὰ πρὸς τὸν Βουλγαρίας Ἰάκωβον, τὸ, « Ἔστι μοι πάθος ὕπερ ἐξαγγελῶν· πρὸς ἀκέστορα γὰρ ἱερὸν » προοίμιον φέροντα. Ἐμπίπτει καὶ βίβλος ἄλλη τοῦ Μαρωνείας Νικήτα, ὃν ἡ μὲν Μεγάλη ἐκκλησία, ἐν τιμίοις καὶ εἶχε χαρτοφύλακα, ὕστερον δὲ ἡ μεγαλόπολις Θεσσαλονίκη ἀρχιερέα ἐπλούτησεν ἐν ὅλοις πέντε λόγοις τὰ τῶν θείων Γραφῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνελίττουσα. Καὶ ταύταις οἱονεὶ θεμελίοις χρησάμενος συνεῖρε τὰ πλεῖστα, κατὰ σκοπὸν μὲν τῶν ἐκείνοις γεγραμμένων βάλλειν ἐθέλων, ὅμως δὲ καὶ λίχναις ταῖς γραφαῖς ὁρμῶν ἐπιμελέστερον ἀνηρεύνα, καὶ πάντ' ἴθυνε πρὸς τὸν πρῶτον σκοπὸν ἐκεῖνον, ὡς ἐπ' ἀσφαλεῖ πεπραγμάτευται. Πλὴν οὐκ ἐπ' ὀλίγοις ἵστα τοῖς ἀριδήλοις τοὺς λόγους, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς μὴ ἁρμόττουσι λιχνευόμενος, οἷς καὶ ἀντιλογία εὔλογος ἐφῆπτο, ταυτόν τ' ἔπασχε τοῖς κακοσίτοις, οἳ χρησίμην τροφὴν καὶ τῷ στομάχῳ ῥᾳδίαν κατασχεῖν προσφερόμενοι, ὕστερον καὶ τοῖς μὴ χρησίμοις ἐπιχήναντες, ἐξέμεσαν σύναμ' ἐκείνοις καὶ τὴν συνοίσουσαν. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Μάχη τις ἐπ' οὐ καιρίοις καὶ φιλονεικία συνίσταται. Τὸ δὲ τῆς μάχης κεφάλαιον ὅτι κινοῦνται δόγματα. Μέλεοι, εἶτα ὑμῖν μὲν ἐφεῖτο ἐς ὅτι χρήσασθε δόγμασι, καὶ εἰσιτὰ ἐς οἶκον Κυρίου, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ δογμάτων, κἂν ὅ τι λέγοιτε· ἄλλοις δ' οὐκ ἦν μεμνῆσθαι δογμάτων ἀπολογουμέ-

tuit intra fines pactorum quibus ultro se obstrinxerat viro illi præstanti magno œconomo Ecclesiæ Theodoro Xiphilino, pollicens se non scripturum aut contradicturum circa dogmata, quidquid alii dicerent. Cum enim quotidie acciperet nova adversantium scripta, quibus invidiose exaggerabant crimen admissorum in communionem Latinorum, quod nihil minus quam nefariam apostasiam esse contendebant, id demonstrare se putantes certis quæ allegabant Scripturarum testimoniis, adjungebantque ipsos falsa ista et perversa securitate, qua impio facto velut recto et laudabili per errorem delusæ conscientiæ acquiescebant, accendere in se iras odiaque aliorum propter cæcitatem animi, qua non cognitis quibus impliciti hærerent malis in iis sibi placerent, — cum hujus, inquam, sententiæ libellos prodire spargique in vulgus plurimos cerneret, pertractus tandem ad scribendum est, contraque demonstrandum testimoniis pariter scriptorum authenticorum, nihil a se aut a suas partes sequentibus erratum in omnibus quæ hactenus egissent pro pace concilianda Ecclesiarum, sed vel si nulla ratio haberetur utilitatum ingentium quæ ex hac reconciliatione in rempublicam universam redundarent, ipsam per se concordiam honestissimam fuisse remotamque ab omni periculo conscientiæ lædendæ, quippe cujus æquitas et sanctitas auctoritatibus veterum Patrum gravissimisque **477** omnis generis sacræ antiquitatis suffragiis egregie commendata probaretur. Procincto autem Vecco ad hoc tractandum argumentum inciderunt forte in manus quæ sapientissimus Blemmidas ad imperatorem Theodorum scripserat hoc initio : « Qui quærit non in tempore et accipit in tempore ; » et aliud ad Jacobum Bulgariæ ejusdem viri scriptum, cujus est hoc exordium : « Laboro morbo quem aperiam : cum sacro enim medico sermo mihi est. » Præterea opus aliud Maronensis Nicetæ viri venerabilis, qui ex magnæ ecclesiæ chartophylace magnæ Thessalonicensis Ecclesiæ archiepiscopus fuerat, quo opere libris quinque explicabantur e divinis Scripturis quæ ad pacem ecclesiarum constituendam pertinerent. Hæc igitur Vecco accurate sibi lecta scriptionis quam meditabatur quasi fundamenta habuit ; quibus aliunde colligens astruxit plurima, pro scopo intuens illud ipsum quod istorum commentariorum auctores sibi proposuerant. Contendens autem ad istum finem cupido quodam impetu scribendi, indeque perscrutatus singula diligentius, cuncta direxit ad primum illum scopum demonstrandi recte ac secure in hac concordiæ tractatione acta esse omnia. Verum capto semel impetu scribendi non in paucis illis constitit quæ demonstrantur evidenter : at prolapsus aviditate quadam alia his attexuit non convenientia, quibusque non sine ratione contradictum est, simile quid passus iis qui crudi, et stomacho infirmo, ubi cibum utilem et facilis concoctionis perceperunt, alia super ingerunt non salubria, gulæ inhiantis aviditate tracti, unde contracta nausea profuturum, si solum fuisset, alimentum, una cum noxio pariter evomunt. Quid autem **478** inde consecutum est ? Conflatum nempe certamen intempestivum commissumque jurgium, acriter repugnantibus Vecco plurimis ; quorum in ipsum querelarum hoc caput erat quod per eum moverentur dogmata, quod tam ipse quam ei adhærentes rixas inanes sererent. Addebant : « Liceat sane privatim istas inter vos de dogmate agitare controversias, sed abstinete ab

νοις περὶ δογμάτων, κἂν μεμνῶνται ἀναγκαζόμενοι, ἀδικοῖεν ἄν ; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι. Πλὴν μέχρι καὶ αὐτῶν βασιλικῶν ἀκοῶν τινες ἀνῆγον τὸ ἔγκλημα, καὶ γ' εἰρηνεύειν [P. 327] ὑπισχνοῦντο, εἰ βασιλεὺς ῥητῶς προστάσσοι μὴ λαλεῖν τινὰ δόγματα, κἂν οἷα καὶ ὅπως λέγοι. Ὁ μέντοι γε βασιλεὺς θέλων μὲν καὶ τὴν εἰρήνην ἐκείνων, δυσχεραίνων δὲ καὶ τὴν αἴτησιν, ἐκτίθεται δόγματα γράμμασι, δοκοῦν μὲν ἀσφαλὲς σφίσιν ἐφ' ᾧπερ ζητοῖεν, ἄλλως δ' ἔλεγχον προϊσχόμενον. Θεοῦ γάρ, ἔλεγε, μνημονευτέον μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον. Δόγμα ἄρα μνήμη Θεοῦ. Τὸ μέντοι γε τῶν Γραφῶν παρεκκλίνειν κωλυτέον εἶναι καθάπαξ προσέτασσεν· Οὐ μὴν δὲ καὶ αἰτίας ὁ πατριαρχῶν ἀπολέλυτο, πρᾶγμα σκιρρωθὲν ἤδη χρόνοις πλείστοις ἐξαπιναίως μαλάττειν ἐθέλων, καὶ ταῦτα τιμωρίαις μεγίσταις τοῦ βασιλέως τοὺς ἀποστατοῦντας εὐθύνοντος. Σῶφρον οὖν ἦν, εἰ σιγῶν διετέλει καὶ τὴν κατηγορίαν διέφερε πράως· ἧττον γὰρ ἦν τὸ δεινόν. Διδοὺς δ' αἰὲν ὑπεκκαύματα μάχης οὐκ ἀσφαλέσι πάμπαν ἀντιλογίαις ἐκείνους μὲν παρεῖχε λαβάς, ἑαυτῷ δὲ καὶ τοῖς κοινωνοῦσι τὴν ἐσαῦθις βλάβην προύξένει. Τότε δὲ τὴν Ἰωσὴφ πυθόμενος ἄφιξιν, ἔτι δὲ καὶ τὴν τοῦ Ἐφέσου τῷ βασιλεῖ προσεδρίαν ἐν οὐ καλαῖς ὑποψίαις ποιούμενος, ἐπιστέλλει τῷ Ἐφέσου, προστιθεὶς τὸ πᾶν τῷ ἱερωτάτῳ κατὰ θωπείαν, τῷ γράφειν πανιερώτατον. Βασιλεῖ ἐντυγχάνειν ἠξίου, τὴν εἰς ἐκεῖνον τοῦ πατριάρχου ἄφιξιν εὐμενῶς κατανεύειν, εἰ δὲ καὶ ῥητῶς προστάσσοι, πρὸς τοῦτο εἴσεσθαι χάριν οὐ μετρίαν τῷ συνεργήσαντι. Ἐκεῖνος μὲν οὖν τὰ τοῦ πατριάρχου δεξάμενος γράμματα, θέλων ὑποκρίνεσθαι τὸν φιλοῦντα (ἦν γὰρ οἱ καὶ ἔτι τῶν χθιζὰ κινηθέντων χάριν παρασπαίρουσα ἡ ἀπέχθεια), βασιλεῖ προσαγγέλλει καί οἱ ἀνύει τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἄφιξιν. Τὰ δὲ τῆς ἀπεχθείας αἴτια (ἀναγκαῖον γὰρ καὶ περὶ τούτων εἰπεῖν) ἦσαν μέν τινα καὶ ἄλλα, ὧν οὐ πολὺς λόγος,

his rixis introducendis in domum Domini, » quasi dicerent:«Sentire vos et loqui privatim de dogmatibus ut vultis,fuerit tolerabile. Illud deprecamur: temperate ab his disceptationibus vulgandis et turbanda simplicitate rudis populi bona fide traditis asquiescentis. » Hæ multorum voces audiebantur occasione scriptorum Vecci, in quibus et illud quidam reprehendebant, quod in iis iniqua conditione certamen cum adversariis capesseret, disceptans ipse de dogmate, qua de re sciebat aliis silentium indictum. In quo si eos lacessere pergeret, et ii pro necessaria propugnatione receptæ doctrinæ mentionem in respondendo facere cogerentur dogmatum, an contra interdictum agerent et jure mulctarentur? equidem haud crediderim. Illud scio, perlatas usque ad aures principis accusationes eo nomine adversus Veccum a nonnullis, pollicentibus acquieturos sese porro jam statutis et in pace tranquille perstituros, modo diserte vetaret imperator ne quisquam in iis quæ deinceps ederentur scriptis dogma ipsum attingeret, pacem tueri ac recte justoque initam quibuscunque aliis vellet ac posset argumentis defendere contentus. Iis auditis imperator, qui et istos sc quomodocunque continere in usu et amplexu pacis magnopere optaret, nec tamen probaret quod petebant,ingratam petitionem elusit vulgando ambiguo edicto, quo cum videretur securos eos quantum opus erat reddere super eo quod proposuerant, callide se tamen subducebat invidiæ querelisque partis contrariæ ; qui ei etiam se commendabat arcana submista suggillatione horum ipsorum quos placare tunc velle videbatur. Hæc enim erat edicti sententia : Dei utique mentionem pari cum respiratione frequentia iterari jus fasque esse. Quare dogmatis, quod Dei memoria contineretur,professionem adeo non a se 479 vetari, ultro etiam commendaretur. At pervertere Scripturas aut declinare a vero eorum sensu permitti nulla ratione posse. Itaque se id quidem omnino prohibere. Sic ille. Nec per hoc tamen plane culpa solvebatur patriarcha, qui rem induratam inveterata possessione longissimi temporis repente mollire aggrederetur ; aggravabantque invidiam pœnæ atroces ab imperatore repugnantibus inflictæ. Sapientius igitur facturus erat, si taceret accusarique sese moderate ac mansuete sustineret : minus enim id malum erat. Nunc ad omnes contradictiones exardescens, et fomenta semper nova flagranti plus satis per se rixæ subjiciens, contentiones accendit in aliquid ipsi ad extremum perniciosum erupturas : non enim tam caute multa disputare poterat, quin daret ansas adversariis, quas illi quandoque arripientes ipsi et ejus sequacibus haud levia deinde intulerunt damna. Tunc porro audito Josephi ad imperatorem accessu, tum præterea cognito Ephesinum cum eodem imperatore assidue versari, suspicionem ingressus non inanem, facile fieri posse ut hi quidpiam adversum se moverent; ejus periculi prævertendi hanc rationem iniit. Scribit ad Ephesinum ; eumque ut ipsa inscriptione demereretur, non simpliciter ἱερώτατον sanctissimum, qui solet titulus episcopis tribui, sed πανιερώτατον plane sanctissimum in fronte litterarum nuncupat. In ipsa deinde epistola etiam atque etiam orat ne gravetur impetrare sibi ab Augusto facultatem ejus conveniendi, cumulaturus beneficium, si daret operam ut ad hoc ultro ab ipso principe invitaretur. Certe ageret efficaciter ut se ad ipsum proficisci saltem placide annueret. Ingentis se gratiæ in omne tempus ei debitorem fore, si hoc sibi votum ex sententia conficiat. His Ephesinus litteris acceptis gnaviter persistendum statuit in simulatione amicitiæ. Etsi ergo multum, nec prorsus familiaribus obscurum, in ejus penitus animo flagrabat arcanæ in Veccum offensionis ob nuper gesta, imperatorem tamen adiit, et exposito patriarchæ desiderio, ut ei quod cupiebat indulgeret persuasit. Aversionis porro Ephesini a 480 Vecco

τὸ δὲ χείριστον ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἐφέσου καὶ πολλοί A τινες τῶν ἀρχιερέων, πολλὰ παθόντες πρὸς τὸ καταδέξασθαι τὴν εἰρήνην, οὕτω μόλις καθυπεκλίθησαν καὶ τῷ δοκεῖν εἰρήνευον, θεραπεύοντες τὴν συνείδησιν οὐκ ἀπὸ γραφῶν μᾶλλον (οὐ γὰρ ἦν ἐκ τούτων καιρός), ἀλλ' ἐκ τοῦ πολλὰ τοιαῦτα πολλάκις οἰκονομηθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ χάριν μειζόνων καλῶν, ἀντιστατικῶς εἴποι ἂν τις τῶν ῥητορευόντων, ὅταν, τι τῶν οὐ καλῶν γίνηται καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ πεπραγμένου μεῖζον ἀπαντήσῃ καλόν. Οὕτω γὰρ καὶ Παῦλον ξυρήσασθαι καὶ ἁγνεῦσαι καὶ περιτεμεῖν Τιμόθεον· οὕτω τὸν Μοψουεστίας μὴ ἐκκηρυχθῆναι παρὰ τῆς τρίτης συνόδου Θεόδωρον· οὕτω πρὸ τούτου τὸν μέγαν Βασίλειον [P. 328] τὰ τοῦ Οὐάλεντος δῶρα τῇ ἐκκλησίᾳ προσαγόμενα δέχεσθαι· οὕτω τὰ καὶ τὰ, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστον λέγοι τις, δοκιμασάντων τῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τότε πεπρᾶχθαι. Οὕτω τοίνυν καὶ οὗτοι τὴν εἰρήνην ἐδέχοντο, ὥστε καὶ προσομολογεῖν ἡμαρτῆσθαι σφίσιν, ἤν τις σκοπιὰ πρὸς τἀσφαλὲς, καὶ τοῖς ἀποστατοῦσιν ὁσίως προσφέρεσθαι ὡς ἀπηκριβωμένοις μᾶλλα πρὸς τὸ ὀρθόν. Τῷ B δ' οὐκ ἦν ἀρεστὸν νῦτω, ἀλλ' εἰ μὴ δεικνύοι καὶ σφάλλοντας τοὺς προτέρους δῆθεν ἐκ τῶν γραφῶν, οἳ δὴ καὶ τὴν πρὸς ἐκείνους εἰρήνην οὐ κατεδέχοντο, οὐδὲ βιωτὸν εἶχε τὸν βίον. Ὅθεν καὶ συχνὰς συνόδους καθίστα, καὶ προσεκαλεῖτο πολλοὺς καὶ τῶν ἔξω, καὶ βίβλους ἀνείλιττεν, καὶ ἄλλας ἐξετίθετο πλείστας, δεικνύων, ὡς εἶχε, τὴν εἰρήνην τὸ ἀσφαλὲς ἔχουσαν, καὶ τὰ πλεῖστα πρυσελιχνεύετο. Δέον γὰρ Λαμασκηνόν τε καὶ τὸν θεῖον Μάξιμον καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν θεῖον Ταράσιον, ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ τὴν ἑβδόμην σύνοδον πᾶσαν, ὅτι καὶ πάντες τὴν ἐκείνου ὁμολογίαν τὴν πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς πεμφθεῖσαν ὑπεσημήναντο καὶ διὰ τῆς ἐκεῖσε προσθήκης ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁμολογίᾳ, ἐκ Πατρὸς γὰρ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι διδασκόμεθα παρ' ἐκείνων λέγειν, δέον νῦν ταύτας πρυϊσχόμενον καὶ αὐτὸν ὅσον ἐπὶ τῇ προσθήκῃ καὶ θεραπεύεσθαι καὶ θεραπεύειν, καὶ μηδὲν παρεγχειρεῖν ἐξηγήσεσιν, ὁ δὲ πολλὰς τῶν Γραφῶν συνεφόρει. Καὶ τὸν μέγαν Βασίλειον εὑρὼν τὴν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκ τὴν διὰ μεθαρμόζοντα ὡς ὑπαλλατομένων τῶν προθέσεων, ὡς τὸ, « Ἐκτησάμην ἀν-

causas exponere hic distinctius opera pretium judico. Erant quidem et alia incentiva hujus odii non multis nota : cæterum capitale in iis et immedicabile maxime unum eminebat, quod tam Ephesinus ipse quam alii plurimi paria sentientes episcopi, magnis adacti malis ad amplexandam pacem, ea tantum tenus in eam consenserant, ut sepositа ratione dogmatis et nulla re in scriptis ac C decretis immutata, quorum in dubium vocandorum aut de novo discutiendorum tempus negabant esse exterius duntaxat concordiam cum Latinis tenerent, salvo se fidei ac religionis officio consentire in id posse rati accomodationis necessaria temporibus ratione, cujus exempla multa in Ecclesiæ veteris historiis habebant. Censebant, inquam, sic duntaxat tuta conscientia Latinorum communionem admitti, ut rem non per se probabilem aut usquequaque ad fidei regulas exactam, verum ut quæ tolerari prudenter posset multa incommodorum graviorum ; quodque non absolute, sed comparative, ut magistri artis rhetorices loquuntur, commendaretur et bonum putaretur, non prout in se spectabatur, sed quatenus conferebatur cum majoribus, quæ ex hoc nascebantur bonis. Sic nempe Paulum caput sibi totondisse aliosque usurpasse purificationum Judaicarum ritus; sic ab eodem Timotheum circumcisum ;sic abstinuisse tertiam synodum ab excommunicando Theodoro Mopsuestiæ; sic antea magnum Basilium Valentis dona Ecclesiæ illata suscepisse ; sic alia et alia in priscis rerum gestarum monumentis ejus generis notata reperimus, ne sigillatim persequamur singula. Hoc igitur hi modo pacem nuper sancitam accipiebant, ut fatentur in eo peccatum a se videri posse ei qui de re ipsa per se censeret, et de officio religionis, quo jubemur abberantium a fide communionem rejicere, severe et rem ad vivum resecando statueret. Vecco autem ista exceptio non [illegible] placebat, sed nisi demonstrare evinceret ex certis, ut putabat, scriptorum authenticorum testimoniis errasse priores in repudianda communione Latinorum. Vitam sibi vitalem non putabat. Unde et crebras coegit synodos, et convocavit multos externorum quoque, et libros evolvit veteres, ediditque multos novos, omnem lapidem movens ad astruendum posse ac debere cunctos, cum omni securitate conscientiæ, huic paci ut per se probæ justæque adhærere ; nec quidquam in hoc sibi ad summam contentionem faciebat reliqui, studio intemperanter indulgens. Cum enim illum oportuisset eo esse contentum quod tradiderat Damascenus et divus Maximus ac super hos divus quoque Tarasius aut, quod idem est dicere, septima synodus universa, cujus Patres omnes prærogativam ejusdem Tarasii secuti confessioni de hoc articulo, quæ Orientales missa fuerat, subscripserant, siquidem ab his, dum occasione additionis inli professioni inserta dogma ipsum explicant, dicere docemur Spiritum D sanctum ex Patre per Filium procedere, — cum, inquam, oportuisset Veccum eas in hoc explicando mysterio adhibentem voces quas nostri Patres usurparunt, additamento Latinorum ad eas quoad posset, accommodando, ejus et suam ipsius invidiam purgare aut minuere excusando, contra ille extra terminos susceptæ tractationis declarationum argutiis evagans multa congessit scriptorum veterum loca; inter quæ cum reperisset magnum Basilium illud *ex*, quod de Filio dicitur, in *per* commutantem, tanquam essent hæ præpositiones invicem æquivalenter mutabiles, prout probatur his Scripturæ auctoritatibus,

θρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, » τουτέστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ, « Γεννώμενον ἐκ γυναικός, » τουτέστι διὰ γυναικὸς, ἵνα μὴ τὴν ὡς διὰ σωλῆνος αἵρεσιν, φησὶ, παρεμφήνῃ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁσημέραι συνερανιζόμενος πολλὰ καὶ τὴν ἐκ εἰς τὴν διὰ παρεξῆγε, κἀντεῦθεν ὃ ἦθεν τὴν ἐκ ἐθεράπευε. Τὴν δὲ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ ῥῆσιν εὑρὼν τὴν διὰ λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικοῦ Πνεύματος λέγουσαν, καὶ τὸ προβολεὺς εἰς τὸ αἴτιος μεταλαμβάνων, αἴτιον μὲν οὐκ ἔλεγε τὸν Υἱὸν Πνεύματος, αἴτιον δὲ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα τοῦ Πνεύματος ὡμολόγει, ἐπεὶ καὶ διὰ Λόγου προβολεὺς εἶτ' οὖν αἴτιος λέγεται τοῦ Πνεύματος ὁ Πατήρ. Ταύτην τὴν ῥῆσιν τινὲς μὲν ὡς νόθον γέννημα τοῦ Πατρὸς Δαμασκηνοῦ οὐκ ἐδέχοντο· τινὲς δὲ καὶ δεχόμενοι μετήμειβον τὸ προβολεύς εἰς τὸ παροχεύς, καὶ τὴν ἐκφαντορίαν οὐκ εἰς [P. 329] τὴν ὕπαρξιν ἐξελαμβάνοντο, ἀλλ' εἰς τὴν ἐς ἀΐδιον ἔκφανσιν. Μέντοι γε καὶ σκανδάλων μεγάλων ἀφορμὰς τὰ τοιαῦτα παρέσχον τοῖς ὕστερον, Ὥσπερ δῆτα καὶ τὸ τοῦ Νύσσης Γρηγορίου Πατρὸς ῥητὸν τὸ κατὰ διαίρεσιν προαγόμενον καὶ οὕτω πως λέγον, ὡς τὸ μὲν αἴτιον πιστεύειν τὸ δὲ ἐκ τῆς αἰτίας, τοῦ Λ δὲ ἐξ αἰτίας ὄντος πάλιν ἄλλην διαφορὰν ἐννοοῦμεν· τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ πρωτου προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τῆς τοῦ Υἱοῦ μεσιτείας καὶ ἑαυτῷ τὸ μονογενὲς φυλαττούσης καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς τοῦ Πατρὸς σχέσεως μὴ ἀπειργούσης. Ταῦτα μὲν ὁ πατριαρχεύων εἰσῆγε, δεικνὺς τὴν μεσιτείαν τοῦ Υἱοῦ ἐξ ἀτάγκης εἰσάγουσαν τὴν διὰ, καὶ διὰ ταύτης τὴν ἐκ τῶν Ἰταλῶν προσιέμενος ὡς ἀντιπαραχωρουσῶν τῶν πρόθέσεων. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐφέσου καὶ τὸν Ἀθηνῶν Μελέτιον καὶ ἄλλοι πλεῖστοι ἐσκανδαλίζοντο, μείζονος κακοῦ τοῦ δοκεῖν παρακινεῖν δόγματα ἔλαττον κακὸν τὸ ἡμαρτῆσθαι σφίσι ποιησαμένοις εἰ ῥήνην μετὰ σφαλλόντων ἐν θείοις δόγμασιν ἀνθαιρούμενοι. Ἀλλ' ὁ μὲν Μελέτιος καὶ λίαν ἐπαῤῥησιάζετο, καὶ ὡς μιᾶς πολλὰ ἐν συνόδῳ λαλῆσαι, καὶ τέγος τὸν ἐπενδύτην κελεῦσαι τῷ ὀπαδῷ ἀράμενον ἕπεσθαι ὡς καὶ εἰς ἐξορίαν ἕτοιμον, ὡς ὑπὲρ τοιούτων ἀγωνιζόμενος. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἔφεσου προνοητικῶς μὲν εἶχον διὰ βασιλέα, μὴ θέλοντες δοκεῖν εἰσάγειν ἐν καθεστῶσι σκάνδαλα· ὅμως δὲ καὶ βαρέως ἔφερον καὶ ἐκποδὼν ποιεῖν κατὰ τὸ λελῃθὸς ἐκεῖνον, ὡς ἐβούλοντο. B

« Possedi hominem per Deum [1], » id est, ex Deo, et, « Factum ex muliere [2], » hoc est per mulierem, ne **482** illam hæresim insinuasse divinus Apostolus putetur qua Christus quasi per canalem transisse per virginem fingitur : hæc, inquam, similiaque undique conferens quotidie plurima, *ex* in *per* immittebat, eas particulas conflando in C notionem unam ; sicque videlicet diluebat crimen additamenti in Symbolum intrusi, quo sanctus spiritus, ut ex Patre, ita ex filio procedere affirmatur. Præterea idem inventa divi Damasceni sententia qua Pater per Verbum προβολεὺς emissor enuntiatorii Spiritus dicitur, et vocem προβολεὺς emissor sive prolator tanquam idem significantem quod αἴτιος causa sive principium usurpans, ubi observasset non dicere quidem Damascenum simpliciter Filium esse causam sive principium Spiritus sancti, fateri tamen Patrem esse causam Spiritus sancti per Filium, quandoquidem ab eo Pater per Verbum Spiritus sancti προβολεὺς, quod idem sonat ac αἴτιος, esse affirmetur. Hanc sententiam aliqui ut subditilium et falso attributam D Patri Damasceno rejiciunt. Quidam autem eam admittentes, loco vocabuli προβολεὺς substituunt in illa παροχεὺς præbitor, et quæ illis mentio adjungitur ἐκφαντορίας enuntiatoriæ prolationis, non ad ὕπαρξιν exstantiam referunt, sed ad ἀΐδιον ἔκφανσιν æternam exhibitionem. Enimvero scandalorum magnorum occasiones talia præbuerunt posteris, ut videlicet et hoc Nysseni Gregorii Patris dictum, in quo divisim de personis divinis agitur his verbis : « Ut illam quidem causam credamus, hanc autem ex causa rursus aliam differentiam intelligimus : hæc enim continue ex prima, ista per mediationem Filii qui continue ex prima est, qua mediatione Filius idem et sibi Unigeniti proprietatem servat et Spirituu a relatione Patris non arcet. » Hac allegabat patriarcha, ostendens **483** mediationem Filii necessario inferre præpositionem *per*, et propter hanc præpositionem *ex*, quam Latini usurparent, admittendam contendens, quoniam promiscue permutabiles inter sese has particulas esse appareret. Verum Ephesinus unaque Atheniensis Melesius et alii plurimi scandalizabantur, existimantes movere ac de novo in disceptationem vocare olim constituta dogmata majus esse malum quam ut consciscere id ipsi possent, quamvis gravium malorum prævertendorum causa conscentias suas accomodassent ad levius illud peccatum admittendum, quo se obligassent pace cum illis facienda qui in divinis dogmatibus errarent. Ac Meletius præsertim magna de his libertate disserebat, adeo ut die quadam, postquam multa super hoc argumento in synodo declamasset, pedissequum jusserit sublato pallio procinctum ad iter sibi adesse tanquam in exsilium tali de causa mox parato proficisci. Moderatius se gerebat Ephesinus imperatoris respectu, apud quem se providebat offensurum, si videretur offendicula et turbarum causas iis objicere qui bona fide conventis acquiescebant. Ringebatur tamen et ipse penitus, ægerrime cum suis ferens quæ a Vecco agebantur ; apparebatque non dubitaturos ipsos conari, si possent, clandestinis artibus illum a sede patriarchali amovere.

[1] Gen. IV, 1. [2] Galat. IV, 4.

κδ'. Ὅπως εἰς τὸ ὄρος τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου ἀπ- A ἦλθεν ὁ πατριάρχης. Καὶ περὶ τῶν τοῦ βασιλέως ἐκεῖ.

[P. 330] Τότε τοίνυν δωδεκάτῃ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς τὸν Βόσπορον διαπεραιωσάμενοι εὐθὺ βασιλέως ἠλαύνομεν, καὶ τῇ τῆς λοχίας μονῇ ξεναγηθέντες ἐκεῖθεν καθ' ἡμέραν τῷ βασιλεῖ συνεμίσγομεν. Τὰ δ' ἐκείνῳ τότε πραττόμενα δακρύοις μᾶλλον ἢ μέλανι γράφειν ἦν ἄξιον. Λογισμοῖς γὰρ ἀγρίοις διεκῦκκχευθεὶς ὁ κρατῶν καὶ πᾶσιν ὑπόπτως ἔχων, οὐκ οἶδα καθ' ὅ τι, τέως δέ γε τοῖς φαινομένοις καὶ τῷ δοκεῖν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ θρησκείας πονῶν, εἰ ὀρθοδοξῶν ἐς τὰ μάλιστα τὰ πρὸς παρατροπὴν πίστεως διαβάλλοιτο, δεινὰ ἐποίει. Ὅθεν καὶ πέμψας ἐξάγει τῆς φυλακῆς τοὺς εὐγενεῖς ἄνδρας ἐκείνους ὧν καὶ πρώην ἐμνήσθημεν, τοὺς ἐκ Ῥαοὺλ αὐταδέλφους, τόν τε Μανουὴλ καὶ τὸν Ἰσαάκιον, καὶ τρίτον τὸν ἐκ Καντακουζηνῶν Ἰωάννην (ὁ γὰρ πρωτοστράτωρ Ἀνδρόνικος φθάσας ἐν τῇ φυλακῇ προτετελευτήκει), καὶ σφᾶς πρὸς ἑαυτὸν κατακρίτους φέρει. Οὕς δὴ καὶ ἐφ' ἡμέραις ἐτάζων λόγοις καὶ ὕβρεσι πλείσταις τε καὶ δειναῖς, τέλος ἐπεὶ οὐκ ἦν σφᾶς ὑποκλίνεσθαι τῷ τοῦ κρατοῦντος θελήματι, [P. 331] τὸν μὲν Μανουὴλ B πρῶτον, ἐπ' ἐκείνῳ δὲ καὶ τὸν Ἰσαάκιον στερεῖ τῶν ὀμμάτων κελεύσας ἄμφω καὶ μόνους· ὁ γὰρ Καντακουζηνὸς ἀπαγόμενος δειλιάσας ὑπέκλινεν. Ἐπ' ἐκείνοις γὰρ μόνοις τὸ παθεῖν καὶ μὴ ἦν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκείνῳ μὲν ἦν ὑποκλιθέντι σώζεσθαι, οἱ δὲ τὴν τοῦ διαπράξασθαι ἃ μηδεὶς ἄλλος ἐτόλμα δόξαν ὑπὲρ πατρίων ἐθῶν ἀπηνέγκαντο, πολλὰ πρότερον καὶ αὐτὸν πατριάρχην ἐπὶ βασιλέως ἐλέγξαντες, ὡς ἐκεῖνα πείθονται τούτῳ ἃ δὴ ἐφ' ἑαυτοῦ ὧν ὡμολόγει καὶ ἐπιτιμίοις πεδούμενος, καὶ οὐχ ἃ τέως μετ' ἀξιώματος. Καὶ εἶδε μία ἡμέρα ἑστερημένους ὀμμάτων οὓς μία γαστὴρ ὤδινε, καὶ οὓς ἡ τε σχέσις συνῆγε καὶ τὸ ὑπὲρ ἑνὸς παθεῖν, τούτους ἀπ' ἀλλήλων διηρημένους, ὡς τὸν μὲν ἀλλαχοῦ πού, τὸν δὲ Μανουὴλ ἐν ταῖς κατὰ Σκάμανδρον Κεγχρεαῖς ἀπανθρώπῳ τινὶ φρουρίῳ ἐγκατακλεισθῆναι φρουρούμενον. Ἐπ' ἐκείνοις καὶ τὸν τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ υἱὸν Ἰωάννην, ὃν ὡς ὁμηρον ἡ μήτηρ τῶν συνθηκῶν ἀναγαγοῦσα ἐκ δύσεως τῷ βασιλεῖ ἐνεχείριζε καὶ γαμβρὸν ὁ κρατῶν ἐτίθει τοῦ Τορνικίου σεβαστοκράτορος, κἂν ἐκεῖνος τὴν σύζυγον ἀποστέργων καθ' ἑαυτὸν ἐμονοῦτο, πέμψας ἄγει δέσμιον ἐκ Νικαίας· ἐκεῖσε γὰρ στρατηγῶν κατώρθου τροπαίοις Περσῶν ἐναγλαϊζόμενος, ἐφ' ᾧ καὶ ὑποψίαν ἔσγε βασιλειῶντος, οὐκ

24. *Ut ad montem Sancti Auxentii iverit patriarcha; et de actis imperatoris illic.*

Tunc igitur duodecima Julii mensis Bosporum transgressi ad imperatorem recta contendimus; et obiter hospitio excepti apud monasterium Lychniæ, qua inde discessimus die imperatori astitimus. Eo tempore quæ ab illo gesta sunt lacrymis potius quam atramento dignum erat scribere. Feris enim quibusdam sensibus per acerbas intemperies ægri animi debacchatus princeps est, omnes suspectos habens, nescio quamobrem, **484** nisi quod, ut apparebat aut videri volebat, de se suaque videlicet religione sollicitus iniquissime secum agi querebatur, qui etsi nihil studii ac contentionis omitteret in quærenda tenendaque recta divini cultus ac sanæ doctrinæ via, fidem tamen pervertere per summam calumniam accusaretur. Inde missis satellitibus educit e custodia nobiles illos patricii generis viros, quorum nuper meminimus, fratres scilicet duos Raulis filios, Manuelem et Isaacium, tertiumque Joannem ex Cantacuzena familia (nam protostrator Andronicus prius in carcere obierat), sistique eos sibi non ut judicandos sed ut jam damnatos jubet. Hinc cum eos per dies aliquot verbis asperrimis contumeliisque plurimis ac gravissimis vexasset, ad extremum inflexibiliter recusantes obtemperare voluntati principis, Manuelem quidem pridem, deinde vero Isaacium quoque oculis privari mandat. In solos hos duos atroci hac sævitum pœna, quoniam Cantacuzenus seorsum ab his conventus et minis territus manus dedit, idem haud dubie quod duo illi passuros, nisi salutem et lucis usuram obedientia redemisset. Illi ergo ambo soli gloriam tulerunt constantiæ invictæ in agendo patiendoque pro patriis moribus quæ nemo alius ausus esset facere ac subire. Prius autem quam excæcarentur, voce liberrima coram ipso imperatore patriarchæ exprobrarunt credere se et ad extremum credituros quæ ab ipso didicissent, tunc quando ex sensu loquebatur proprio, quando supplicia et vincula pro illa fide tolerabat: nolle autem credere quæ jam doceret corruptus ambitione, pretium mutatæ sententiæ patriarchatum nactus. Sub hæc una dies vidit luminibus orbatos **485** ques unus venter pepererat; eosdemque quos necessitudo germanitatis et patiendi causa jungebant, longe invicem abductos, Manuele videlicet relegato Cenchreas ad Scamandrum, ibique in tetri cujusdam et humano destituti cultu castelli custodiam incluso, altero alio uspiam abducto. Aliud post hoc, et ipsum acerbum visu, spectaculum datum est. Joannem Michaelis despotæ filium, quem sua quondam mater ab Occiduis Constantinopolim profecta partibus obsidem icti tunc fœderis imperatori adducens dederat, quemque postea ille Tornicii sebastocratoris generum fecerat, quanquam ipse conjugem aversatus seorsum ab illa res sibi habebat suas, curavit imperator vinctum ad se Nicæa duci. Ibi enim ille copiarum dux, multis prœliis secundis erectisque ob devictos Persas tropæis plurimis late factus inclytus, suspicionem incurrerat imperii affectati, non aliis id argumentis suadentibus quam ejus in bello felicitate et claritate apud populum invidiosis efferre ipsum laudibus solitum. Incendebat istam imperatori suspicionem, quod audierat Theodorum Colyn monachum crebros et longos semotis arbitris interdiu et de no-

ἄλλῳ τῷ μαρτυρίῳ ἢ τῷ κατορθοῦν καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ δοξάζεσθαι. Ἦν δὲ καὶ τὸ τὴν ὑποψίαν ἐκκαῖον ὁ Κότυς Θεόδωρος μοναχὸς μόνος μόνῳ κατὰ σχολὴν ἡμέρας πολλάκις καὶ νυκτὸς συγγινόμενος. Οὗτος δὲ ὁ Κότυς ἦν ὃς δὴ πάλαι μὲν τελῶν ἐν τοῖς κοσμικοῖς, τὴν κατὰ τούτου δὲ τοῦ τότε μεγάλου κονοσταύλου πεῖραν πυθόμενος, ὡς βασιλεὺς ἐκτυφλοῦν ἐκεῖνον ἐβούλετο, ἐλθὼν προσαγγέλλει κατὰ φιλίαν καὶ σὺν ἐκείνῳ ἐπὶ Παραίδος αὐτομολεῖ. Τῷ γοῦν κἀκείνῳ τότε βασιλειῶντι τοιαῦτα, ὡς οἶμαι, λέγειν, καὶ οἱ λόγοι προὔβαινον, τοῦτ' ἦν τὸ καὶ τὴν κατὰ τοῦ Ἰωάννου ὑποψίαν βεβαιοῦν, ὡς εἰδότος ἐκείνου καὶ ἔτι πλέον. Πέμψας γοῦν ἄγει κἀκεῖνον. Τὸ γοῦν κινούμενον προφανῶς ἔγκλημα ἦν ὡς κακηγορήσειε τὸν πορφυρογέννητον, καὶ ὡς ἐπειδὴ βασιλεὺς πρυστάσσων ἐκεῖνον ἐπὶ Πέρσας ἐφώρμα, ὁ δὲ κατειρωνευόμενος τῶν ἐπεσταλμένων λέξειεν, ὡς Ἐλθέτω πορφυρογέννητος ἀποσταλεὶς ἐφ' ᾧ κατορθώσει τὸ προσταττόμενον. Τὸ γοῦν προῦπτον τοῦτ' ἦν, ὁ δὲ νυκτὸς ἐζήτει, ἐκεῖνο, τῇ ὑποψίᾳ συνταραττόμενος. Κἀπειδὴ οὐκ ἦν δείκνυσθαι, τὸν Κότυν, εἰ μὴ ὁμολογοίη, [P. 332] δεινὰ ἠπείλει ποιεῖν, καὶ τὴν συχνὴν προσεδρίαν ἐς ὅτι μάλιστα ἀνακρίνων. Ὁ δὲ τοῦ μὲν συχνῶς προσεδρεύειν συνήθειαν ἠτιᾶτο καὶ τὸ ἐπὶ ῥητοῖς συμφωνεῖν τὴν τοῦ σφετέρου κτήματος πρᾶσιν (τὸ δ' ἦν ἡ Βρύσις τῆς Γραίας, ἐκ πατέρων ἐκείνῳ προσκληρωθὲν), τὸ δὲ περὶ διαδοχῆς βασιλείας εἰδέναι ἴσον ἐτίθει καὶ περὶ τῶν ἀντιπόδων διισχυρίζεσθαι. Τὰ δὲ λέγων οὐκ ἔπειθεν. Ἐβούλετο δ' ἐρευνᾷν καὶ τὰ κατὰ τὸν ἰατρὸν Περδίκκαν, ἐφ' ᾧ τι μαθεῖν παρ' ἐκείνου τῶν καθ' ὑποψίαν κατ' Ἰωάννου, ὡς παρ' ἐκεῖνον σχολάζοντος. Τῷ τοι καὶ αὐτὸν μὲν φυλακαῖς ἐδίδου, τὸν δὲ Κότυν τοῖς Κελτοῖς παραδοὺς κρεμαννύειν καὶ ἐτάζειν ἐκέλευεν. Ὁ δ οὐκ ἔφθη δεθείς, καὶ τῷ φόβῳ διαπεφώνηκε, καὶ φόρτος ἐλεεινὸς ἀρθεὶς πολλῶν βλεπόντων τῇ γῇ παρεδίδοτο. Ἰωάννην δὲ καὶ οὕτως ἀφαιρῶν ἠτίμου τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καλύπτραν μεγιστᾶσιν οὖσαν ἀξίαν, καθ' ἣν ἐτίμα τὸ πρότερον. Εἶτα δέ γε καὶ τῷ παρακοιμωμένῳ βασιλικῷ ἐγχειρίσας, προνοίᾳ τοῦ λαθεῖν ἐκεῖνον παντοίᾳ, εἰς Λαματρύα ἐξελαύνοντα ἐκτυφλοῦν κελεύει, πολλὰ πρότερον τοῦ Μιχαὴλ δεσπότου καὶ αὐταδέλφου λιτανεύοντος μὲν δέσποιναν, λιτανεύοντος δὲ πατριάρχας τε καὶ οἷς ὁ κρατῶν ἐπληροφορεῖτο πνευματικοῖς ἀνδράσιν, ἐφ' ᾧ τὴν ποινὴν ἀργῆσαι. Ἀλλ' οὐκ ἔπειθον λιτανεύοντες. Ὡς

ete cum Joanne sermones habuisse. Hic Cotys ante monasticam professionem, sæcularis adhuc, olim huic ipsi nunc imperanti, tunc magno conostaulo, consilium imperatoris excæcare ipsum parantis amice indicaverat, auctorque fuerat ut fugeret in Persidem, quo et ipsum erat comitatus. Quia vero sibi tunc imperium optanti forte recordabatur prædictam ab eo, nec falso, ut eventa monstrarunt, felicitatem istam, tale ipsum quoque quidpiam tractasse cum Joanne et hoc arcanarum inter eos argumentum fuisse collocutionum opinabatur. Ergo et Cotyn comprehendi sistique sibi mandat. In Joannem porro quod publice jactabatur crimen erat male illum **486** de Porphyrogenito locutum. Ferebant enim, cum ab imperatore mandatum fuisset Joanni perlatum bellum inferendi Persis, dixisse illum non sine ironico aculeo: « Veniat patris missu Porphyrogenitus, prospere scilicet exsecuturus quidquid injungetur. » Ac de hoc quidem luce palam Joannes interrogabatur. Alia instituebatur de eodem nocturna quæstio, qua curiosissime indagabatur ecquid extundi conjecturæ posset, quæ suspicionem maxime tunc inquietantem principis animum ambiti a Joanne imperii roboraret. Quia vero convinci haud aliter ejus criminis Joannes quam Cotys testimonio poterat, hunc imperator gravibus urgebat minis ad fatendum quod res erat, subjecturum se, ni faceret, acerrimis eum tormentis denuntians, et nullum finem faciens instantissime quærendi quid tandem longis illis assiduisque cum Joanne sermonibus egisset. Ad ea Cotys, quod assiduus apud Joannem fuisset quodque ipsum frequenter allocutus, causam fuisset dicebat coalitam inter ipsos ex amicitia familiaritatem. Intervenisse quinetiam negotium : tractatum enim inter ambos fuisse venditionem agri, qui Cotyi hæreditate a parentibus obvenerat et Fons vetulæ vocabatur. De successione autem in imperium, assoverantissime affirmabat haud magis meminisse aut scire se quidquam tum vel prima mentione motum, quam de rebus Antipodum. His imperator haud persuasus explorare præterea voluit medicum Perdiccam, experturus ecquid ab eo, quem et ipsum constaret qui apud Joannem commoratum, posset expiscari quo adstrueretur concepta suspicio. Igitur et hunc tradi custodiæ præcepit. Cotyn autem Celtis tradidit suspendendum et diris adigendum cruciatibus ad prodenda quæ celaret. At ille cum ligaretur ad suspendium, exanimatus metu concidit ; et pondus miserabile sublatus **487** multis cernentibus terræ mandatus est. Nec tamen Joanni profuit desperata inde convictio. Jam tuno enim, ad quoddam præjudicium, dehonestatus is est ablato capitis tegmine, quod insigne præcipuæ dignitatis viris summatibus concedi solitum ipsi prius tribuerat imperator. Qui et statim inde præfecto Augusti cubiculi Joannem eumdem tradidit abducendum Damatrya ibique excæcandum, commendato prius ut quod illic facturus esset, quam cautissime toto itinere dissimularet. Id antequam exsecutioni mandaretur, Michael despota instantissime oravit ut fratri tam diri supplicii gratia fieret. Ambivit ad hoc precibus infimis Augustam, ambivit patriarchas veterem et novum, ac quoscunque intelligere potuit apud principem aliquid in persuadendo valere, sanctitatis opinione commendatos viros. Nec illi aut detrectarunt officium, aut eo segniter functi sunt. Cæterum quantocunque agerent studio, nihil plane impetrarunt. Cum

δ' ἡ γῆ μεσημβρίας ἐσείετο μιθ' ἡμέραν, ὁ Περδίκ- A κας, ὅτι μόνον οὐ τὸ τὴν γῆν σείεσθαι, ἀλλὰ τὸ μὴ καταπίπτειν ἐκείνοις τὸ ὄρος τοιαῦτα πράττουσιν ἔλεγε τεθηπέναι, ποινὴν ὑπέσχε τὴν ἐκτομὴν τῆς ῥινός. Καὶ ἄλλος ὅτι μόνον οἰκεῖον ἐκείνῳ παῖδα ἐκ παλαιᾶς συνηθείας ἰδὼν τὰ φιλικὰ προσεπτύσσετο, σχισμὰς τῶν ῥωθώνων τῶν παιδικῶν ἀπώνατο. Τῷ δὲ τοῦ Παχωμίου Γεωργίῳ γραμματιστῇ γε ὄντι καὶ ἐλλογίμῳ, ἐπειδὴ τῷ Στρατηγοπούλῳ Μιχαὴλ συνὼν κατὰ τὴν Πόντου Ἡράκλειαν ὠμίλει διὰ τὴν ἡμερινὴν πρὸς τἄλλ' ἀσχολίαν νυκτὸς τὰ πλεῖστα, καὶ προσηγγέλλοντο, ἐκεῖνον μὲν τῆς στρατηγίας παραλύσας ἀγαγὼν ἔκρινεν ὡς βασιλειῶντα, τῷ δὲ τὴν τοῦ λέγειν περὶ τούτων ἐκ βίβλων δῆθεν εἰδότα βασιλειῶν δεινὴν ὑποψίαν ἀνῆπτε. Καπειδὴ προθέμενος ἐκτυφλοῦν ἐκεῖνον ταῖς τῆς δεσποίνης δυσωπίαις (ἦν γὰρ αὐτανεψία ἐκείνου) καὶ παρὰ γνώμην ἀνεχαιτίζετο ἐκείνῳ μὲν καὶ ἔτι τὴν ποινὴν ἀνῄρτα, Παχωμίῳ δὲ τὸ πᾶν τῆς ὀργῆς προσῆπτε. Τὸ γὰρ ὄνομα φρικτὸν ὂν ἀκούειν [P, 333] καὶ μόνον ἔκ τινῶν φοιβαπμάτων ἐκπυδὼν ποιεῖν τὸν ἔχοντα παρεσκεύαζεν, ὥς τι οἱ κακὸν κατὰ μοῖραν περιέχον. Ἐξέκρουε δ' B ἄρα ἡ ὁμωνυμία τὸ μάντευμα· ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὸ μόρσιμον φεύγων ἐξετύφλου τὸν ἄνδρα, τὸ δέ γε κατὰ Μακεδονίαν τοῦ Παχωμίου χωρίον ὅσον ἤδη ἐκεῖνον ἀναμένον τὰς ἐπὶ τῷ θανάτῳ εὐπρέπιζεν οἰμωγάς. Κἀκεῖνος μὲν τυφλὸς ἀλᾶτο, πάτον ἀνθρώπων οὐκ ἀλεείνων, ἀλλὰ πλῆρων θαυμασμοῦ, εἰ μέχρι καὶ ἐς τοιούτους ἄνδρας χώραν ἔσχον αἱ περὶ αὖῆς βασιλείας ὑποψίαι· ὁ δὲ, τὰς τυφλὰς ἐλπίδας, ὤρετο μὲν δραπετεύειν, οὐ μὴν δὲ καὶ κατὰ τὸ ἀληθὲς ἐδραπέτευεν. Ἐντεῦθεν ὀργὴ κατὰ μοναχῶν οὐχ ὅτι τῆς Ἐκκλησίας ἀποστατοῦσιν, ἀλλ' ὅτι ἡμέρας ἀριθμοῦσιν αὐτοῦ καὶ χρόνους περιορίζουσιν, ὡς ἀνασείοντες τῶν κακῶν ἐντεῦθεν. Καὶ δειναὶ μὲν ἦσαν αἱ κατ' ἐκείνων ἀπειλαὶ ἐξ ὀργῆς ἀνημμέναι, ὅμως δ' ἀνηρτῶντο προνοίᾳ τοῦ μὴ δοκεῖν κωλάζειν ἀλόγως, εἰ καὶ μικρὸν ὅσον καὶ Γαλακτίωνα μὲν τῶν ὀμμάτων στερεῖ, Μελέτιον δὲ ἀφαιρεῖται τῆς γλώσσης. Αἱ δ' ἐξορίαι καὶ μᾶλλον τοῖς ἀνδράσιν ἐμετριάζοντο, ἐκκλίνουσι τὰς ποινάς. Λάζαρον μὲν οὖν τὸν Γοριανίτην, ἄνδρα σεβάσμιον, ἀποστείλας τοὺς ἐκτυφλώσοντας ταῖς ποιναῖς ὑπῆγε. Πρὸς δὲ καὶ Μακάριον, τὸν καὶ Περιστέρην παρονομασθέντα τοῦ

autem inter hæc contigisset a meridiana parte per diem moverit terram, Pardiccas dixisse delatus non se mirari terram concuti, sed non ruere vicinum montem supra talia agentes, pœnam dicti tulit truncationem nasi. At alius qui propinquum hujus adolescentem, veteri familiaritate charum, tunc forte obvium amanter amplexus fuerat, narium abscissionem ea in puerum amoris significatione C lucratus est. Dicendum et quod Georgio Pachomii contigit, litteratori in paucis ejus generis præstanti cæteraque honesto. Is nuper apud Heracleam Ponti suæ professionis operam navans præfecto illic Strategopulo Michaeli, cum hujus publicis occupationibus prohiberetur munus istud suum do die obire, plerumque noctu scholas suas habuerat. Hoc auditum imperator interpretatus atrociter, repente Michaelem quidem abrogato magistratu redactum in ordinem **488** citat ad sese dicturum causam affectati regni. Nec morata miseri damnatio est, pœna excæcationis et ipsi decreta, continuoque inferenda, nisi precibus infimis contentioneque annisa summa, quæ reo erat neptis, Augusta ægre tandem supplicii dilationem D impetrasset. In Pachomium ira effusa omnis sine obice pervenit. Ex hujus fama doctrinæ cum nocturnis istis, de quibus erat nuntiatum, comparata congressibus in eam suspiciosissimus princeps opinionem incubuerat, esse illum unum aliquem ex istis aucupibus prænotionum de futuro, qui libros scrutari reconditos soliti fata imperiorum et successionum in hæc seriem, audacibus explorata conjecturis, quæstuose curiosis venditant. Suberat et alius haud ita multis notus odii fomes, horror ex omine vocabuli. Quippe imperator, et ipse avidus captator præsagiorum, nescio quid submurmuratum inaudierat, quo Pachomii nomen cum sua ipsius pernicie fatalis nexu necessitatis implicaretur. Id ille, quod optimus vaticiniorum interpres postmodum eventus explicuit, non clare intelligens quo pertineret, et quo vergeret impotenter exhorrescens, in eam persuasionem rapuit ut sibi successurum in imperio hunc Pachomium portendi crederet. Id vero ratione omni præver-tandum ratus, istum infelicem reddere imperio ineptum immani oculorum effossione occupat. Nec sic, infelicior ipse cæcis spebus in crudele tractus facinus, instantem vitavit, si non potius arcessivit, calamitatem, quæ ipsum apud Macedoniam in agro dicto Pachomii, in hujus et aliorum ultionem scelerum, haud longo post tempore manebat. Interim miserrimus Pachomius instrumentis litterariæ suæ professionis luminibus orbatus, adeo non jam providere amplius arcanorum indicio librorum futura poterat, ut ne præsentia quidem cerneret et vitare ambulando incursum obviorum nisi alieno nequiret admonitu, admirantibus, qui hæc videbant cunctis etiam usque ad ludimagistros, alienissimos homines a regno sortis, ambitionis atrociter æmulantis armatas furore suspiciones non dedignatas esse descendere. Eadem hac afflatum atra rabie imperatoris mox in monachos odium erupit, non ea illis infensi causa quod Ecclesiæ rebelles schisma facerent, sed quod dies ipsius numerarent et definirent tempora, morte scilicet ejus se defuncturos malis **489** quæ patiebantur arbitrati. Hos ille acribus et ira flagrantibus percellebat minis, quas ne statim in rem conferret, quædam sustinebat famæ cura, et metus ne videretur sine causa idonea sævire. Tamen et hunc paulo post respectum eluctatus, Galactioni quidem eruit oculos, Meletio vero linguam abscidit. Exsilia decernebat mera, cum remittere se in

άπλοῦ καὶ ἀκάκου χάριν, ὑπαγαγὼν δίκῃ καθοσιώσειως ὡς τοὺς δυτικοὺς ἄρχοντας κατὰ βασιλέως διεγείραντα, ἔξω που τῶν ἡμετέρων ὁρίων καθήμενον, ἐπαγγείλας τῷ Ἰκαρίῳ τὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς περιεζωσμένῳ τιμήν, εἰς χεῖρας ποιεῖται, καὶ προτείνων τὴν καθοσίωσιν τοῦ ἐγκλήματος ἀνίη, εἰ τὴν εἰρήνην δέχοιτο, εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τῇ δίκῃ καθυπάγειν. Ὁ δὲ τῇ ἐνστάσει διακαρτερῶν τὴν τιμωρίαν ὑπέχει· Κόκκους δὲ μοναχοὺς καὶ τοὺς κατ' ἐκεῖνον ἐῶ. Ὡς τόσον γὰρ παρωξυσμένος ἦν ὥστε προβάλλειν ἕν μόνον τινὰ κινηθέντα, καὶ τὴν προβολὴν ἡ ποινὴ διεδέχετο, ὥστε καὶ πιστὸς ἦν ὁ λέγων μόνον εἰπών, ταῖς πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὑπονοίαις ὡς ἱκαναῖς μαρτυρίαις ἰσχυριζόμενος. Καὶ πρὸς τὸ τῆς ὀργῆς ἀπαραίτητον ἀνδράσιν οἷς ἦν παῤῥησιάζεσθαι πρὸς ἐκεῖνον ἀπολογούμενος βασιλικοὺς προέτεινε νόμους, ὡς μὴ καλὸν ὂν οὐδὲ δίκαιον κατὰ μοναστὰς τοὺς Ῥωμαίους πολιτεύεσθαι, ὡς μετανοίαις ἐξιᾶσθαι τὰ πταίσματα. Ἔχειν δὲ καὶ τῷ προσαγγέλλοντι δυσμενῶς, ὅτι λέγοι ἢ ἀκούσας ἢ καὶ πλαττόμενος ἐκ τῆς περὶ τὸν πλησίον ἀπεχθείας· αὐτὸν δ' ἀκούσαντα ἀνάγκην εἶναι μετιέναι [P. 334] τὸ ἔγκλημα. Ταῦτα πολλάκις ἀπελογεῖτο, καὶ ὅτι φίλος μοναχῶν ἀκούων βρεφύθεν εἰς ἀνάγκην ἦλθε μισεῖν μοναχοὺς διὰ τὴν σφῶν δύσνοιαν. Δύσνοιαν δὲ τὴν ἀποφυγὴν τῶν πραττομένων ἐκάλει. Ἆρ' ἦν αἰτίαν ἴσως καὶ χρόνους ἠρεύνων ὁπότε μὴ βασιλέως (ἀβασιλεύτοις γὰρ οὐδὲ ξυνήγκε ζῆν, ὡς σώματι μὴ καρδίαν ἔχοντι), ἀλλὰ τῶν κατὰ σφᾶς κακῶν ἀπαλλάξουσιν. Ὁπότε γὰρ τὸ τῆς γνώμης δηλοῦται ἀνθρώποις οὖσι, πλασθεῖσιν αὐτεξουσίοις, ἑνὶ θελήματι κἂν ὅποι ῥέψοι ἀναγκαζομένοις ἄγεσθαι, εἰ μὲν εἰς σῶμα τὸ κινδυνῶδες ὁρᾷ, καὶ τότε παγχαλεπον (ταυτὸν γὰρ τὸ εἶναι τῷ τ' ἄρχοντι τοῖς τ' ἀρχομένοις, καὶ ἄλλως οὐκ ἔστι σφίσι σώζεσθαι, εἰ μή γε ἑκουσίως καὶ συμφωνοῖεν), εἰ δὲ καὶ ἐς ψυχήν, ὡς τότ' ᾤοντό τινες, σωτήριον ἡ ἀπαλλαγὴ πάντως. Ὃ κἀκείνοις ἴσως ζητοῦσι δεινὰ παρὰ τοῦ κρατοῦντος ἐφῆπται. Καὶ δέον τὸ σκαμβὸν πρὸς τὸ ὀρθὸν ἀπευθύνεσθαι, ὡς ἰσάζοιεν, ὁ δὲ τὸ ὀρθὸν πρὸς τὸ σκαμβὸν ἀπευθύ-

clementiam volebat. Itaque Lazarum Gorianitem, virum venerabilem, ista moderatio servavit : cum enim misisset qui eum excæcarent, revocatis iis exterminare satis habuit. At Macarium nec sua innocentissima simplicitas, quæ cognomen illi columbæ pepererat, nec locorum ubi degebat dissitorum a nostris finibus longinquitas, imperatoris sævitiæ subtraxit. Hic enim illum postulatum majestatis, quasi conatum in se concitare Occiduorum dynastas tractuum, comprehendi curavit per Icarium, titulo et honore magni ducis classi præfectum ; captoque conditione lata, ut vel debitas reo perduellionis pœnas lueret, vel eas redimeret approbanda Ecclesiarum concordia, cui catenus acquiescere renuerat in eum se obfirmantem in rejectione pacis lege actum est. Coccos vero monachos prætereo, et eos qui apud illum erant. Ita enim irritabilis erat in hoc genere, ut quicunque proferret modo aliquid de controversiis quæ tunc agitabantur in contrariam ipsi sententiam, statim prolationem excuperet præsens pœna. Nec vero discrimen aut delectum adhibebat in admittendis de re tali delationibus : sed quisvis quemcunque accusaret, dicto primo faciebat fidem. Quin etiam suspicionibus meris in subditos velut testimoniis innitebatur ; et cum a viris gravibus, quibus licebat libere **490** cum illo agere, nimiæ in hoc severitatis argueretur, allegabat ille contra in defensionem sui regias leges usitatumque principibus agendi modum, addens haudquaquam rectum esse Romanos ab imperatore gubernari sicut monachos a suis præpositis, qui delicta suorum cœnobitarum pœnitentiis expiare satis habeant. Facilitatem autem credendi delatoribus quadam efficaciter occurrendi nascentibus malis necessitate purgabat, cum diceret, qualecumque indicaretur principi crimen, sive auditum vere a deferente sive fictum malevole, e bono communi esse accusationem admitti. Hac ille sui defensione sæpius utebatur, adjungens in parte infelicitatis numerare se, quod qui a puero audisset amicus monachorum, nunc istud genus hominum odisse cogeretur propter ipsorum malevolum animum ; malevolentiæ videlicet ascribebat, quod illi refugerent approbare quæ fiebant. Ex hoc porro declarato imperatoris in monachos odio fiebat ut illi curiose indagarent tempora, præsentiscere divinationibus conantes, quando non quidem imperatore (nam sine principe vivere se haud posse, uti nec corpus sine corde, satis norant), sed malis urgentibus liberarentur. Enimvero quoties hominibus arbitra sui potestate Dei conditoris beneficio præditis, ex declarata voluntate jus habentis ipsis imperandi, necessitas faciendi quidpiam incutitur, intentata, ni fecerint, comminatione gravis multæ, si non aliud in obsequendo periculum apparcat quam incommodi corporei, subeundum illud est, et quantumcunque malum ejus generis exhauriendum libenter membris, quo capiti cohæreant, hoc est principi, cujus indivulsa connexione cum subditis salus universi reipublicæ corporis continetur, Sin ne obediatur revocet pernicies animæ, quod istis tunc quibusdam videbatur, tunc sane salutaris et propterea tacitis **491** saltem votis expetibilis omnino est mutatio talia jubentis principis ; cui tamen hi nimium forte indulgentes sensui, nec satis cavendes ne in apertum arcana desideria prodirent, dum præsagiorum mortis Augusti auguria captant imprudentius, ejus iram in se ipsos acuentes ingentium sibi fuerunt malorum causæ. Agebat ille in hoc quidem non recte ; qui, cum oportuisset obliquum ad recti normam corrigere sicque ambo exæquare, contra cogebat detorquere quod per sese rectum fuerat, conformareque ad pravitatem obliqui, non emendans id quod erat vitiosum, seu crimini vertens, si non depravaretur quod bene

νειν ἠνάγκαζεν, οὐκ εὐθύνων τὸ μὴ καλῶς ἔχον, ἀλλ' ἐγκαλῶν, εἰ μὴ στρεβλοῖτο, τῷ καλῶς ἔχοντι. Ὅτι δὲ καὶ τισιν ἐκείνων παρεξήγετο τὰ τοῦ ζήλου καὶ τοῦ μέσου παρολισθαῖνον τοῖς ἐναντίοις προσέπαιεν, ἔξεστι τῷ διακρινοῦντι σκοπεῖν. πλὴν τὰ τῆς τιμωρίας σβεννύειν εἶχε καὶ τὸ ἀμηγέπη ἐπὶ τοῖς πραττομένοις εὔλογον.

Ἐκλελοιμένης τοίνυν τῆς παῤῥησίας τοῖς ἐλευθέροις ὑπὸ σκότον φάμουσα ἐῤῥιπτοῦντο, τὴν τῆς ἀρχῆς παραβασίαν ἐλέγχοντα. Οἱ δὲ τὸν γράφοντα μὴ ἔχοντες τιμωρεῖν (οὐ γὰρ ἦν ἐμφανίζεσθαι) τοῖς εὑρίσκουσι βαρέως ἐπεῖχον ὡς αὐτοῖς ὑβρίζουσιν· ὕβριν γὰρ ἐκάλουν τὸν ἔλεγχον. Ἐγγράφως τοιγαροῦν ἐκυροῦτο ἡ τιμωρία τῷ μόνον εὑρήσοντι, εἰ αὐτὸς ἀναγνοίη, εἰ ἄλλῳ ἐξείποι, εἰ μὴ κἀοι παραυτίκα. Ἱρὺς δὲ καὶ τῷ βασιλογραφείου ἐγκαλουμένῳ, ὡς ἔχοι μόνον, ἡ ἀπειλὴ θάνατος ἄντικρυς.

κε'. Περὶ τοῦ Καλοειδᾶ καὶ περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα.

[P. 335] Τεκμηριοῖ δὲ καὶ τὸ περὶ τὸν Καλοειδᾶν γεγονὸς, ἄνδρα εὐλαβείας μὲν εἰς ἄκρον μεταποιούμενον, παρθενίᾳ συζῶντα, καὶ ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἀσύγκριτον. ἐξυπηρετούμενον δὲ τῇ δεσποίνῃ τῶν ταμιείων, ὃν, ἐπεὶ μόνον ἔχων τοιοῦτον ἐάλω, οὔτε τὸ εὐλαβὲς ἔσωζεν οὔτε μὴν ἡ ὑπὲρ ἐκείνου τῆς δεσποίνης σπουδὴ περιεποιήσατο, ἀλλὰ τῶν ὁμμάτων στερεῖν κελεύων μόλις τὰ τῆς ἰκυλάσεως εἰς τὸ ἀνεκτότερον περίστα διὰ τὴν τῆς δεσποίνης συχνὴν ἱκετείαν. Προστάσσει γὰρ, [P. 336] καὶ ἄγεται ὁ κατάκριτος παρὰ τὸν τοῦ φόρου κίονα ἐν Κωνσταντιαναῖς. Καὶ τοῖς κληρικοῖς ἁπαντᾷν ἐπιστέλλει τὴν ταχίστην μηδὲν εἰδόσι, καὶ τῷ τόπῳ ἐφίστασθαι. Κληρικοὺς δὲ πάντως ἐκάλει, ὑπόπτως ἀεὶ πρὸς αὐτοὺς ἔχων, ὡς ταῖς εἰς ἐκεῖνον τιμωρίαις δεδιξόμενος. Ὅσοις οὖν οὐκ ἐν εἰδήσει ἦν τὰ πραττόμενα, ἀφικνοῦντο· οἱ δ' εἰδότες ἐπραγματεύσαντο τὴν ἀποφυγήν, ὡς εἶχεν ἕκαστος. Ἱστῶσι τοίνυν τὸν ἄνδρα, καὶ πρῶτα μὲν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς οὐκ ἐν χρῷ κείραντες, ὡς συνεργοῖεν καίοντι τῷ πυρὶ, ἐμβάλλουσι πῦρ τοῖς χάρταις βεβράναις οὖσι καὶ τῇ κεφαλῇ ἐντιθεῖσιν ὡς ἅμα ταύτῃ

habebat. Neque diffiteor tamen peccatum a monachis, quibusdam eorum inconsulti zeli effervescentia prorumpentibus quo minime convenirct. Verum ne ipsum quidem imperatorem, dum his obsistit, medium laudatæ moderationis tenuisse, sed excedendo impegisse in contrarium extremum, confido judicaturos sapientes, ubi quæ fieri tunc contigit attente perspexerint. Cæterum cum utrinque acta sua quædam coloraret rationis specics, valere illa debuit ad extinguendos vel certe temperandos utrorumque insanos ardores, ut nec monachi tam contumaciter Augusto repugnarent, pacem Ecclesiarum reipublicæ utilissimam accomodatione mollis probata procuranti, et vicissim imperator mitius eos coerceret, quorum æstuantium metu peccandi, licet vano, infirmis æquum erat conscientiis ignosci. Ut ut porro quisque de his statuat, inde factum est ut oppressa publice sævis suppliciorum exemplis contradicendi libertas in furtivam maledicendi licentiam erumperet, famosique libelli clam noctibus spargerentur, quibus imperatori exprobrabantur vetera scelera invasi perjurio imperii circumscripto pupillo excæcatoque vero hærede.

His imperator cum suis supra modum irritati, quam in auctores libellorum suis latebris tutos effundere iram nequibant, in eos qui sustulissent inventos apud seque tenerent, pœnarum crudelitate satiabant. Nam et objici talia, utcunque vera, summam contumeliam putabant: et hujus contumeliæ veros auctores eos arbitrantur, qui nefaria et visu primo abolenda scripta cum ipsi legerent, tum legenda cæteris servarent. Fixa igitur in publico lex est hujus sententiæ: « Qui famosum invenerit, si legerit ipse, si alii dixerit, si non statim combusserit, si apud se habere deprehensus fuerit, capitis damnator. » Quæstiones inde acres diraque 492 judicia frequentata de hoc crimine, quod basilographium nuncupabatur. Hujus ut reus quis perageretur, satis erat reperiri penes cum aliquem ejus generis libellum. Convicto mors intentabatur.

25. *De Caloida et de Joanne Duca.*

Quam autem non vana quamque irrevocabilis ea supplicii extremi comminatio fuerit, abunde demonstravit, quod Caloidæ contigit, viro eximiæ religionis summæque sanctitatis, in virginitate viventi exercentique se assidue in eleemosynis ac cæteris id genus erga proximos, sine differentia delectuve personarum, misericordis charitatis operibus. Erat autem idem de familia imperatricis, penus ejus curam gerens. Hunc tantummodo habere librum talem deprehensum non sua pietas servavit, non patronæ Augustæ quantum posset pro fido et caro cliente ac ministro salagentis suffragatio studiosissima protexit. Illud enim duntaxat ardentissimis et creberrime ingeminatis conjugis suæ pro Caloida precibus vix tandem Augustus relaxavit, ut pœna mortis in excæcationem mutaretur. Jussu ergo ejus damnatus ad fori columnam in Constantianis sistitur. Advocantur eodem et clerici, repentino eoque acri ac minis in cunctantes sancito accitu, ignari quam ob causam. Adesse autem eos idcirco princeps voluit, ut genus id hominum sibi dudum contumaciæ suspectum exemplo diri supplicii terreretur. Quicunque igitur ex iis quid spectaturi vocarentur ignorarunt, quo jubebantur sunt profecti; qui rem præsenserant, fugam expedierunt qua quisque potuit tutissime. Perducto ad lucum Caloidæ coma detonsa est, non ad cutem, sed pilis a radice ad aliquam adhuc altitudinem relictis exstantibus, ut pabulum igni essent per hos intime pellem ipsam ac calvam ambusti verticis pervasuro. Applicatæ dehinc arcteque appressæ miseri capiti

καυσομένοις, εἶτα καὶ τὴν ῥῖνα τεμόντες μαχαίρᾳ ἡμιθανῆ εἴτ' οὖν ἡμιθανῆ ἀφιᾶσιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν μικρὸν ὕστερον, ὅτε τῇ πόλει ἐπιδεδήμηκε. Τότε δὲ, Ποσειδεῶνος ἐκκαιδεκάτῃ μετὰ τὴν τῆς Θεοτόκου ἑορτὴν, ἐξελαμπάκει μὲν βασιλεὺς, ἐξελαμπάκει δὲ πατριάρχης, τοῦ πατριαρχεύσαντος Ἰωσὴφ πεμφθέντος εἰς τὸ Κοσμιδίον. Ἀλλ' ὁ μέν πέμψας, καὶ τὸν Σφαντζῆν ἀγαγὼν Γαβριὴλ, ὃν αὐτανέψιον ὄντα τοῦ ἤδη τυφλωθέντος Ἰωάννου εἶχε μὲν πρότερον ἐν τῇ τοῦ παρακοιμωμένου τῆς μεγάλης σφενδόνης τιμῇ, ὕστερον δ' ἐπ' αἰτίαις ἐξετύφλου, συνδυάξει συγγενεῖ γε ὄντι τῷ Ἰωάννῃ, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ ἐπαγόμενος τὴν πρὸς τὴν Νικομήδους καὶ τὰ περὶ ἐκείνην ἤλαυνε. Πατριάρχης δὲ τὸν κατὰ τὴν κιβωτὸν τῆς θαλάσσης τράχηλον διαπεραιωσάμενος εὐθὺ Νικαίας ὥρμα. Καὶ δὴ ὁ μὲν βασιλεὺς τοὺς τυφλοὺς ἄγων, ὅπη καὶ περιορίσειε διεσκόπει· ὁ δὲ Ἰωάννης τὴν ποινὴν μὴ φέρων καὶ ἀναξιοπαθῶν ὅλως οὐ τροφὴν προσίετο, οὐ πόσει προσεῖχεν, οὐκ ἄλλο τι τῶν εἰς ἐπιμέλειαν τῶν ὀφθαλμῶν εἶα γίνεσθαι, μόνον δὲ κενὸς φόρτος ἀγόμενος, ὅπη τετυχήκει γῆς ἢ καὶ πέτρας, τὴν κεφαλὴν προσαράττων ὡς τεθνηξόμενος ἦν. Καὶ τάχ' ἂν ἐκ τούτων ἐκ πλείστου οἱ ξυνέβαινε τὸ θανεῖν, εἰ μὴ καὶ παρὰ τῶν φυλαττόντων ἐπείχετο. Πλὴν τὸ κατ' ὀλίγον καὶ συχνάκις γινόμενον εἰς ὅσον πλεῖστον συγκεφαλαιωθὲν τὸ θανεῖν ἐπῆγε, κάντεῦθεν ἀπήλλακτο μὲν ἐκεῖνος ζωῆς ἐπωδύνου, ἀπήλλακτο δὲ καὶ βασιλεὺς τῆς ἐπ' ἐκείνῳ φροντίδος. Λύτὸς δὲ τὰ κατὰ τὸν Σάγγαριν περιηγησάμενος, καὶ τὰ ἐκεῖσε φρούρια ἐν ἀσφαλεῖ τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ θέμενος, Γαμηλιῶνος μηνὸς ὑποστρέφει πρὸς πόλιν. Πατριάρχης δὲ πλησίον ἐλθὼν Νικαίας, καὶ Ἐννάτῳ ἐναυλισάμενος, εἰσελθεῖν [P. 337] τὴν πόλιν οὐκ ἔκρινε τό γ' ἐκεῖνο δεῖν· θέλειν γὰρ ἔχειν διδόναι καί γε γνωρίμοις καὶ πρυσγενέσιν εὐεργετεῖν, μηδὲν δὲ τὸ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ εὐπορεῖν. Τὸ δ' εἰσελθόντα πάλιν μὴ εὐεργετεῖν ὡς ἄξιον ἀνάξιον ἑαυτοῦ καὶ τῶν μὴ πρεπόντων τυῖς ἐκείνου πράγμασιν ἥρετο. Ὅθεν καὶ πρύμναν, τὸ τοῦ λόγου, κρουσάμενος Πολυπιθίων τε ἐπέβαινε καὶ τὴν ταχίστην ὑποστρέφειν ἔγνω· ἡ γὰρ τῆς ὑψώσεως ἑορτὴ ἀπεῖργε τοῦ μὴ βραδύνειν. Τῷ τοι καὶ αὐτὸς κατὰ πόδας, τρισκαιδεκάτῃ Γαμηλιῶνος, ἀπήντα πρὸς πόλιν. Περὶ δὲ τοῦ καθ' αὐτὸν ὑπυστελλόμενος ὡς μὴ διὰ τὰ συμβαίνοντα ὀλιγώρως ἔχειν δοκοίη. ἅμα νῷ τῆς νεὼς ἀποβῆναι πρὸς βασιλέα ἦιε, διημέρευέ τε πρὸς χάριν, καὶ πρὸς τὴν ἑορτὴν κεκλημένος πρὸς βασιλέως ἕτοιμος ἦν ἐλθὼν ἐκτελεῖν· παντὶ γὰρ ὑπέστελλεν ἑαυτὸν τρόπῳ ἐξ

charlæ membranæ pice illitæ inflammantur, vimque ardentem ab occipiti ad synciput et frontem usque ad oculos ea corrumpendos **493** spargunt presseque admovent. Naso ad extremum cultri acie truncato, semiustulatum semique mortuum infelicem dimittunt. Verum hæc paulo post sunt acta, reverso jam in urbem imperatore. Tunc autem mensis Augusti sextadecima, postridie festi Deiparæ, discessit inde imperator, discessit et patriarcha, Josepho expatriarcha prius misso ad Cosmidium. Curavit autem imperator adducendum ad se Gabrielem Sphantzen, nepotem ex sorore Joannis nuper excæcati. Huic Sphantzi, quem antea honoraverat præfectura majoris sigilli, postea quasdam ob culpas veras aut allictas eruerat oculos. Hoc porro tempore consociatum eumdem cum suo avunculo Joanne, quem item accersiverat, ducere secum voluit hoc itinere, quo Nicomediam versus et ei adjacentes urbi regiones lendebat. Patriarcha vero trans maris fauces ad Cibotum evectus recta contendit Nicæam. At imperator duos cæcos circumducens, ubi eos sub tuta custodia concluderet quærebat. Cæterum Joannes incredibili mœstitia calamitatem ferens, quam se haud meritum putabat, nec cibum admittebat nec potum, nec cruda etiamnum vulnera recens effossorum oculorum cura foveri necessaria sinebat. Portabatur tantum iners pondus; et ubicunque deponeretur, ad petram aut ad solum, prout occurrerat, allidebat caput, mortem omnino velocem quærens; quam longe prius invenisset, nisi studiose a custodibus teneretur ne noceret ipse sibi. Nec tamen cura quantavis illorum probibere ad extremum **494** potuit quin ex intervallis iterata sæpius in sese sævitia voti miseri compos brevi fieret, in illa desperatione vitam linicns et imperatorem sollicitudine de se liberans. Is autem obiter inspectis, et quo opus habebant præsidio firmatis, arcibus circa Sangarim Septembri mense in urbem revertitur. Patriarcha vero progressus usque ad viciniam Nicææ, et ad Emalum sive Nonum hospitatus, ingredi urbem noluit. Causa sic statuendi fuit, quod nihil haberet tunc ad manum unde cognatossuos ac necessarios, qui multi degebant illic, muneraretur. Indecens autem ingratumque videbatur, nec aut cætera sua dignum elegantia aut rebus ejus conducibile, primo post adeptum summum honorem sui conspectu nihil suis largiri. Quare in proram, quod dicitur, incumbens retroque inde cedens, Polypithia superavit et confestim reverti constituit: num et exaltationis crucis imminens festum increpabat moras. Festinans igitur die tertiadecima Septembris urbem tenuit. Ac sollicitus de sua apud principem gratia, quam ne refrigerari contingeret non immerito fortasse verebatur ob ea quæ in causa schismatis in dies evenichant, plerisque reluctantium paci culpam omnem Vecco imputantibus, querentibusque ipsum scriptis suis terminos Patrum et fixa dogmata convellere atque ultra modum omnem efferri. Ob hæc, inquam, sibi timens statim ac navi exscendit, ad palatium recta perrexit imperatorique diem totum officiosissime astitit, eidemque ad festum vocanti paratum se ad eundem et celebrandum exhibuit. Mirabiliter enim ex illo mutatus qui tam libere antea obsistere principi audebat, nunc ad nutum ejus se fingebat in omnibus, malis nimirum iis domitus, quæ passum eum ex offensione Augusti nimia ipsius libertate irritati superius retulimus. Et

ὁτου περ' τοῖς ὀχληροῖς προσέκυρσε, καὶ μεγίστη μοῖρα τῶν εἰς τὸ μετρίως διάγειν ἐλπίδων ἡ πρὸς τὸν βασιλέα ὑποποίησις κατεφαίνετο. Τῆς μὲν οὖν τιμῆς ἐκείνῳ ἐλάττων φροντὶς ἦν, τὸ δὲ πατριαρχεύοντα διακενῆς ἐνοχλεῖσθαι ἴσα καὶ τῷ θανάτῳ ἐτίθει. Ὃ δὴ καὶ ἐκ τοῦ προστυχόντος ὑπονοούμενον ἦν τεθυμωμένου τοῦ βασιλέως εἰς ἅπαν. Τὸ γὰρ καὶ τοὺς οἰκείους διασείεσθαι, καὶ οἷς ἂν ἐκεῖνος ἐθάρρει μᾶλλον ὡς παρ' ἐκείνῳ τεθραμμένοις καὶ δόξης τυχοῦσιν, ἀθετεῖν μὲν τὰ συγκείμενα οὐδ' ὅλως ἐποίει, τὸ δὲ πρὸς τὸν πατριαρχεύοντα τὰς αἰτίας ἄγειν (ἡ γὰρ ἀναφορὰ τοῦ σκανδάλου σφίσι πρὸς ἐκεῖνον ἦν, ὡς ἔλεγον, ἀσφαλεῖς τὸ κατ' αὐτὸν Λατίνους, παρὰ μόνην τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ πρόσθεσιν, κρίνοντα) ἕτοιμον ἦν ἐκ τοῦ ῥᾴστα καὶ προφανῶς, καὶ ἀμφοτέρωθεν, ἔκ τε βασιλέως καὶ τῶν πασχόντων, ὁ ὄχλος αὐτῷ περιίστατο, ἐκείνου μὲν ὡς τὴν τῶν οἰκείων ἀπολωλότος εὔνοιαν, τῶν δὲ καὶ δι' αὐτὸν πασχόντων μὴ ἐῶντα τὰ πεπραγμένα τῷ χρόνῳ μᾶλλον ὑποχαλᾶσθαι.

κς'. Τὰ κατὰ τὸν λογοθέτην τοῦ γενικοῦ Μουζάλωνα.

Τοῦτο ξυνέβη καὶ ἄλλοις πλείστοις, ξυμβεβήκει δὲ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ Ἀκροπολίτῃ καὶ τῷ Θεοδώρῳ Μουζάλωνι, ὧν τὸν μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ μεγάλου [P. 338] λογοθέτου λαβὼν ἀνῆγε παιδεύων καὶ οἰκεῖον ἀποκαθίστα ἐς ὅτι μάλιστα, τὸν δὲ ἐκ στρατιωτικῆς μοίρας ἀναλαβὼν καὶ τοῖς μαθήμασιν ἐνδοὺς ἐνασχολάσαι λογοθέτην τῶν γενικῶν ἐτίμα, συζεύξας εἰς γυναῖκά οἱ καὶ τὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ θυγατέρα, καὶ μεσίτῃ τῶν κοινῶν ἐχρῆτο. Τὸν μὲν οὖν Ἀκροπολίτην καὶ ἀποπροσεποιεῖτο καὶ κρείττω τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν θυμὸν ἦγε, τῷ δὲ Μουζάλωνι καὶ λίαν χολούμενος ἦν. Τῷ τοι καὶ ἐνστάντος καιροῦ πρεσβείας πρὸς Ῥώμην, ἀφειμένος τῶν ἄλλων ὁ βασιλεὺς κατὰ πεῖραν, οἶμαι, πλέον ἐπεῖχε τούτῳ τὰ τῆς πρεσβείας ἀναδέξασθαι. Ὡς δὲ προστάσσων οὐδὲν ἦνυε πλέον τοῦ δοκεῖν κωφῷ προλέγεσθαι καὶ γε τυφλῷ τῷ τούτῳ διανεύειν, καὶ ἡ αἰτία τῆς παραιτήσεως οὐκ ἠγνώητο, αὐτίκα θυμοῦ πρὶν ἐγκρατὴς ὧν ἠττᾶτε τότε, καὶ τῷ ἀδελφῷ προστάξας, ὃν καὶ ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν εἶχεν, ἐκείνου μεσιτεύσαντος τὴν ὑπηρεσίαν πολλὰς καὶ βαρείας ἐντείνει, ὡς μηδὲ τὴν ἐν χερσὶ βακτηρίαν συνεχῶς πλήττουσαν τῷ κατ' ἐκείνου βασιλείῳ θυμῷ ἀρκέσαι, ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀπειπούσης τῇ θραύσει ἄλλην παραληφθῆναι, τὸ ἐκείνης ἔργον ἀναπληρώσουσαν. Ἀλλ' οὐκ ἦν

fructus hujus **495** obsequii non parvus illi constitit. Nam utcunque non probabat imperator controversiam de dogmate moveri, et in pacis negotio ulterius rem provehi quam pactorum conventorum cum Latinis præcise tuendorum necessitas poscebat, summa perstitit constantia in protegendo Veccо, quem, ut dixi, publicæ passim querelæ trahucebant quasi fontem atque auctorem perturbationum præsentium, idcirco quod haud contentus utcunque tolerari usurparique concordiam, contenderet insuper demonstrare recte sentire Latinos in dogmate de processione sancti Spiritus, ac vix culpam eorum levem agnosceret duntaxat in additione ad symbolum attentanda. Hæc incredibiliter efferabant plerorumque animos. Opinioque multorum non inverisimilis fuit, si ab his Veccus temperasset, futurum fuisse ut sensim fervor schismatis consenesceret et cuncta tempore ad tranquillitatem componerentur. Cum igitur ex his fieret ut quotidie fervidiores quidam zelo inconsulto prorumperent ad negandam imperatori obedientiam in iis quæ ad observandam pacem juxta pacta præscribebat, iidemque patriarcham transfugii ad partes Latinorum criminarentur, imperator contemni se inobedientia subditorum patientius tolerans, ita exardescebat pro patriarcha ut istas in eum jactatas accusationes morte pejus aversari videretur. Cum autem hoc nomine vehementer irasceretur cunctis ex quocunque ordine ac genere, qui talia murmurarent, tum impotentissime indignabatur quoties id illos agere videbat, quos charitate præcipua complexus educasset a pueris, extulisset honoribus, ideoque ad quidvis sibi obsequendum ingentibus sibi auctoratos beneficiis crederet.

26. *De logotheta generali Muzalone.*

Ex his, præter alios plurimos stomachatos in Veccum non impune, duo præ cæteris fuerunt, Constantinus Acropolita et Theodorus Muzalo, quorum, præsertim Muzalonis, casus hic memorari non abs re opinor fuerit. Horum illum quidem a patre magno logotheta acceptum educarat apud se iuformariique optimis artibus curarat imperator, sibique jam intime admotum **496** in familiarissimis habebat. Hunc vero ascitum ex militari ordine, et litteris ac disciplinis suo sumptu jussum imbui, logothetæ generalis dignitate honoraverat; eodemque aucto insuper in potentiam affinitate splendida (nam illi filiam Cantacuzeni dedit conjugem) principali ministro in publicarum rerum gubernatione utebatur, atque in Acropolita quidem ulciscendo iram in potestate suam habuit, non ulterius sæviens quam eum privando loco gratiæ quem prius tribuerat et a sua familiaritate removendo: in Muzalonem totas habenas iracundiæ laxavit. Cum enim eum occasione forte instante mittendi legatos Romam, explorandi, ut opinor, ejus animi gratia præ cæteris invitasset ad istam legationem suscipiendam, et ille propter videlicet omnibus notam ejus a Latinis et a concordia cum ipsis aversionem admittere præfracte recusasset, ac ne iteratis quidem apud ipsum de hoc instantiis plus profecisset imperator quam si surdo caneret aut innueret cæco, ad extremum omni excussa priori moderatione excandescens, fratrem ejus, quem sibi admissionalem ipsius commendatione fecerat, accitum corripere fustem jubet suumque germanum validissime pulsare. Fecit id ille non perfunctorie, spectante

ἐκείνῳ τὰ τῆς τιμωρίας ἐς τόδε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προσ- A ἤθελε, βασιλεὺς δὲ οὐ τὸ ἐφ' ἑαυτοῦ μόνον προορώ-
ώπου ἐποίει καὶ τῆς τῶν κοινῶν μεσιτείας παρακι- μενος εἴς τε τὴν ἀπ' ἐκείνου δουλείαν καὶ τὸ ἐξῆς
νεῖν οὐκ ἀπώκνει. Καὶ παρεωραμένος διετέλει μέχρις πρὸς εὔνοιαν ἀβολίευτον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀψὲ τῶν καιρῶν σκοπούμενος ἐντυφλοῦν ἐβούλετο· μηδὲ γὰρ αὐτὸν ὀμνύειν, ὡς ἐπιορκίας ἀλῶναι, ἀλλὰ τὸν υἱὸν ὑπὲρ αὐτοῦ μηδὲ συναινοῦντος ὅλως. Τὸν δὲ κακὸν προεώρα κακὸν, οὐ θεσμῷ μαντείας, ἀλλὰ φυσικῇ γνώσει προορῶν τὸ μέλλον· τὸν γὰρ τοῦ λῃστεύειν εἰς πεῖραν ἥκοντα μηδὲν ὁρμαῖς ἑτέρου δουλεύοντα ἀγαπῆσαι. Ὡς γοῦν ἀμεταθέτως εἶχεν ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τούτῳ, καὶ τὸν υἱὸν τοὺς ὅρκους προτείνοντα ὅλως ἐπιορκίας ἀπήλλαττε λόγοις (αὐτὸν καὶ γὰρ φυλάττειν τοὺς ὅρκους ὡς μηδὲ προδιδόντα ἢ συναικοῦντα τὸ σύμπαν, ἐκείνῳ δ' ὅντι τῶν ὅρκων ἐλευθέρῳ ἀκινδύνως πράττειν ἐξεῖναι), ἀπειπὼν πρὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἱκέτου ἱκετείαν ἀσθενοῦσαν ὁρῶν ὁ δεξάμενος βουλὴν εἰσάγει τῷ κινδυνεύοντι καταφυγεῖν πρὸς τὸ Μέλαν καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἀμφιέσασθαι, εἴ πώς ἐντεῦθεν σωθείη· τῷ γὰρ ἅπαξ τὰ τοῦ κόσμου ὁμολογίαις ἀποθεμένῳ φρικταῖς μὴ ἂν τινα δυνατὸν εἶναι ὑπόπτως ἔχειν ὡς

ὑψυχθέντος τὸν ζῆλον, ἑαυτὸν δὲ μηδ' ἀνεχόμενον παριστῶν ὅλως παραβαίνειν πλέον τῶν συγκειμένων, δεξάμενος αὖθις τοῖς πραχθεῖσι μύνοις ἐμμένειν ἐπήγγειλε.

κζ'. Ὅπως ἐκ δύσεως ὑπέστρεφεν ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ τὰ κατὰ τὸν Κοτανίτζην.

[P. 339] Τοῦ δ' αὐτοῦ ἔτους ὑποστρέφει μὲν ἐξ ἀνατολῆς ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος, τὴν δέσποιναν ἐκεῖσε καταλιπών, ἀνήγετο δὲ πρὸ τούτου καὶ ἐκ δύσεως ὁ Πορφυρογέννητος, οὐδὲν εἰς τρόπαιον φέρων ἢ τὸν Κοτανίτζην ὑπὸ χεῖρα ποιησάμενος ὁμολογίαις ἐνόρκοις τοῦ μηδέν τι παθεῖν ἐκ βασιλέως ἀνήκεστον. Καὶ ὁ μὲν ἐμμένων τοῖς ὅρκοις ἐς τέλος εὐορκεῖν B

instanteque tam inexplebiliter Augusto, ut cum baculus in tundentis manu vehementia ictuum fractus dissiliisset in frusta, nondum ira satiata sæmi alterum jusserit plagasque accumulari. Neque hic infelici malorum finis. Eumdem et a suo conspectu et ab administratione rerum amovet. In eoque ejus despectu perseveravit, quoad ille victus malis et prioris fortunæ desiderium non ferens ad preces infimas descendit, declarataque perperam actorum pœnitentia, et idoneis quasi vadibus ac pignoribus de se datis, exhibitione contrariorum operum et sensuum, fidem promissi fecit quo se obstringebat non solum ad deinceps acquiescendum paci, sed et si quid ulterius eo in genere Augusto cordi esset, citra ullam exceptionem **497** aut moram obtemperandum cunctis quæ juberet, in hoc quoque nimius, ut imperator ipse judicavit, qui quod efferebatur eatenus duntaxat accipiens ut Muzalonem perstare deinceps in statutis circa pacem Ecclesiarum gauderet, improbavit apud se graviter præparationem animi quam ostendebat ad ulterius, si juberetur, progrediendum, in quo animadvertebat, non sine tacito contemptu, refrixisse zelum ejus usque ad relaxationem necessariæ constantiæ, quam in rebus religionis invictam C D exhibere Christiani est officii. Ipse porro imperator et tunc et semper alias oræ se lulit abhorrere omnino se a plus concedendo Latinis quam quantum erant conventionibus stipulati. Muzalonem igitur in locum pristinum recipiens, jussit ea solum inconcussa tenere in quæ utrinque a concordiam tractantibus convenerat.

Occidente Porphyrogenitus, nihil ad tropæum ferens. Non enim bello vicerat, sed ultro subjectum potestati ejus Cotanitzam secum ducens, postquam ei jurejurando caverat nihil illum grave ab imperatore passurum. Ac Porphyrogenitus quidem quantum in ipso erat, præstare juratam fidem ad extremum volebat. Imperator autem turbulentum Cotanitzæ ingenium satis perspectum habens et quanquam in præsentia nihil ab eo timendum videret, in posterum providenter metuens ne captato aliquando tempore negotium hæredi facesseret, depositaque obsequii larva, quam ei desperatio rerum suarum utiliter modo induisset, ad fraudes perfidiamque solitas revolveretur, prævertere formidatam perniciem suspecti capitis excæcatione cupiebat. Nec enim quo minus id ageret, religione sacramenti se teneri disserebat, utique cum non ipse jurasset, sed absque jussu consensuque suo filius; cui **498** sufficeret ad exsolvendam fidem abstinere ipsum a supplice multando, non ad se præterea pertinere arbitrantem, si quid aliud suo quodam consilio pater decerneret. Mali porro pravique hominem animi et esse et fore Cotanitzam pro certo habebat imperator, non edoctus oraculo aut vaticinandi monstrante vi, sed naturali prudentia quod erat eventurum præsagiens, nec persuaderi sibi sinens ferocem juvenem gustata semel latrocinii dulcedine, bona fide sub alieno imperio victurum, temperaturumve in occasione novandarum rerum a jugo exculiendo. Ab hoc autem, cui inflexibiliter hærebat, proposito frustra Porphyrogenitus Augustum dimovere conabatur, datum a se jusjurandum obtendens: respondebat enim pater ipsi ad conscientiæ securitatem satis esse, quod nec prodente nec suadente nec assentiente se quidquam in dedititium aliter ac sperasset statueretur: se autem sineret, quale-

27. *Ut ex Occidente redierit Porphyrogenitus; et de Cotanitza.*

Eodem anno rediit ex Oriente imperator Andronicus, domina ibi relicta. Redierat ante hunc ex

στραφήσεται πρὸς τὰ πρότερα· σεβασθῆναι δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῷ βασιλεῖ, ὥστε ἀποδέχεσθαι τὸν ἐνδεδυκότα μὴ τιμωρεῖν. Ταῦτα λέγων πρὸς ἐκεῖνον ὁ Πορφυρογέννητος, καὶ βουλὴν εἰσάγων τὴν δοκοῦσαν συνοίσειν, δῆλος ἦν ἀπολύων [P. 340] ἐγκλήματος ἑαυτὸν τὸ μέρος, εἰ μὴ ποιῶν κινδυνεύοι· τὸ γὰρ ἐξ αὐτοῦ ὅσον ἦν βοηθεῖν δυνατὸν, πεπράχθαι. Κοτανίτζῃ μὲν οὖν καὶ τῷ γαμβρῷ Τορνικίου ἐπηρτημένον τὸν κίνδυνον βλέποντι ἀγαθὸν ἐδόκει τὸ βούλευμα, καὶ τῷ βουλεύσαντι χρῆται μεσίτῃ πρὸς βασιλέα ἐφ' ᾧ τὸν μοναχὸν ὑπενδῦναι, κόσμιον καὶ τὰ κόσμου χαίρειν ἐάσας. Ὡς δ' ἀπήτητο καὶ αὐτὸ τὸ τέλειον σχῆμα λαμβάνειν καὶ κατένευεν αὐτίκα, ἀπολυθεὶς τελεῖται τὰ μοναχῶν, καὶ ὁ χθὲς ληστεύων σώφρων ἐωρᾶτο καὶ ἄκακος, πλὴν οὐ τῇ τῆς ψυχῆς προθέσει, ἀλλὰ μόνῳ τῷ φαινομένῳ· ὁ γὰρ μεμαρτυρημένος σκοπὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ λίαν ἀπῆν, ἀνάγκης δὲ ἀρ' ὑπούσης τὸ γινόμενον ἀσθενές. Ἐς ὁπόσον δὲ κατὰ τούτων προέβη, ἐσαῦθις ἐροῦμεν. Ὁ γοῦν Πορφυρογέννητος ἐπὶ τούτοις κατ' ἀνατολὰς γίνεται, καὶ τοῦ

A βατιλέως ἐκεῖθεν ἀπάραντος αὐτὸς ἦν ἀντ' ἐκείνου μεταχειρίζων τάκεῖ.

κή'. Θάνατος τῆς δεσποίνης Ἄννης, καὶ τὰ τότε συμβάντα.

Ἀλλ' ὀλίγον τὸ μεταξύ, καὶ ἡ δέσποινα μὲν Ἄννα ἐκεῖ τελευτᾷ τὸν βίον. ἀγγέλλεται δὲ μετ' ὀλίγον τῷ βασιλεῖ. καὶ ὃς προνοίᾳ τοῦ μὴ μαθεῖν τὸν υἱόν τε καὶ βασιλέα, ὡς ἐπ' ἀπορρήτῳ, στέλλει τὸν αὐτοῦ μὲν ἀρχιδιάκονον, τῆς Ἐκκλησίας δὲ χαρτοφύλακα, τὸν Μελιτηνιώτην Κωνσταντῖνον, ἐφ' ᾧ μετακομίζειν τὸν νεκρὸν, ὡς ἐχρῆν, εἰς Νίκαιαν. Ἅμα δὲ καιρὸν λαβὼν εὐπρεπῆ τοῦ τὸν Πορφυρογέννητον, ἀποβαλόντα διὰ τὸ πένθος τὰ ἐρυθρὰ, μὴ φορεῖν ἄλλοτε παρασκευάσαι, εὐτρεπίσας ἀλλόχροα τὰ σὺν λευκῷ πορφυρᾷ χρυσῷ ποικιλτὰ, καὶ διὰ μαργάρων τὸ βασιλικὸν [P. 341] σημεῖον τοὺς ἀετοὺς περιθεὶς, καὶ πέμψας ἐκ τούτων πέδιλά τε καὶ χαλινὰ, σφίσιν ὡς παρασήμοις τὸν υἱὸν προστάττων ἐμπομπεύειν, μόνῳ τῶν ἐρυθρῶν ἐκστάντα τῷ βασιλεῖ. Σοφὸν δὲ ἄρα καὶ τὸ τοῦ καιροῦ ἦν, ὡς μὴ δόξαι τὰ ἐπισημα

B

nus citra perjurii periculum posset, quieti publicæ consulere. Hæc scrupulum non eximebant Porphyrogenito: qui cum ob obfirmato in id quod semel decreverat patris animo impetraturum se quidquam desperaret quanti-libet pro suscepto suo precibus, ei ipsi patefacta re suasit ut, quæ una restabat vitandi exitii ratio, confugeret ad montem Nigrum, illicque monastico induto habitu vitam religiosam profiteretur. Ita videri fore ut securus de eo jam Augustus voluntatem ejus oculis privandi deponeret, quippe et venerari eum id instituti genus, et a semel abjuncto a rebus humanis facile inducendum videri ne rebellionem et civiles turbas metueret. Hæc parum quidem ad genium Cotanitzæ faciebant: tamen homo solertior quam religiosior ingressus intime in curam rerum suarum sic reputare secum instituit, istud sibi amice suggestum a Porphyrogenito consilium fore illi apud omnes excusationis idoneæ loco, ne perfidiæ culparetur ob excæcationem deditii, cui scilicet avertendæ nihil omisisset in potestate situm sua; sibi autem uni, si parere salutaria monenti renueret, calamitatem imputandam suam. Quare **499** cum summæ rei rationibus subductis non alia certior appareret via declinandæ pestis ejus geminæ quæ Joannem Tornicii generum nuper oppresserat, mentem ad necessarium consilium appelens, ipso Porphyrogenito interprete veniam ab Augusto abstulit sequendi quod ostendebatur. Cumque petitum ab ipso esset ut ipsum habitum professionis vitæ perfectæ indicem sumeret, statim annuit, et mundo vale dicens in sacram se transcripsit militiam, mutatione mira ex hesterno latrone hodiernus monachus, innocentiæ ac temperantiæ modo studens, longe aliter vivere nuper assuetus. Sed verum intus propositum ad ratam religionem necessarium simulatori deerat animo. Nimirum quem intueri solent qui sponte fiunt monachi, divini cultus et

propriæ æternæ salutis scopum. Cotanitza sane non spectabat, amoliri periculum instans hoc quasi mimo pœnitentiæ contentus: ex quo quid consecutum denique sit, suo referemus loco. Sub hæc porro Porphyrogenitus in Orientem est profectus, patris, qui paulo ante inde recesserat, vices obiturus, sustentandis prout posset, illic in ruinam pronis rebus imperii.

28. *Mors dominæ Annæ: et quæ tunc contigerunt.*

C Non longo post hæc intervallo domina Anna vitæ finem invenit illic ubi eam hæsisse diximus, viro ex Oriente reverso in urbem. Perlatus brevi ad imperatorem est ejus acerbi casus nuntius, quem is magnopere haberi studuit arcanum, ne citius quam opus esset perveniret ad notitiam Junioris Augusti, tali morte charissima uxore viduati. Misit ergo confestim in Orientem, celata diligenter mittendi, causa, Melitenioten Constantinum suum quidem, hoc est palatini cleri, archidiaconum, ecclesiæ vero chartophylacem, ut cadaver defunctæ portari de more Nicæam curaret. Simul etiam occasionem se commodum offerentem prudenter **500** arripuit rodigendi ad convenientem deinceps ornatum Porphyrogeniti Constantini minoris sui filii; D cui quod hactenus indulserat, ut rubris vestibus etiamque calceis similiter atque ipse uteretur, tempestivum amplius non erat, adulto et ad imperatoriam evecto dignitatem primogenito ejus Andronico: poterant enim æmulationes et ambitiosæ spes inde natæ fratres committere, cum perturbatione publicæ tranquillitatis. Ut igitur, quod necessario faciendum erat, quam minime moleste captato apte opportuno tempore fieret, hunc rerum articulum accommodatissimum ad id ratus, quo ipse ultro Constantinus propter luctum Augustæ mortuæ rubra deposuisset, jussit imperator Meliteniotem illi a se offerre quales gestare illum deinceps opor-

μεταλλάττειν καὶ ἅμ' ἀποβαλόντα τὰ ἐρυθρὰ μεταλαμβάνειν τὰ ποικιλτά, ἀλλὰ χρόνου ῥυέντος διὰ τὸ πένθος ἐπὶ μόνοις μέλασιν ἀνεκτὴν τὴν μεταβολὴν δεδύχθαι, ὡς ἐξ ἀρχῆς κοσμηθέντος τοῦ φορέσαντος τυῖς μετὰ βασιλέα λαμπροῖς, ὡς ἐπὶ βητοῖς γέρασι βασιλείας τοὔπίσημον ἔχοντος. Καὶ δὴ ἤπειγέ τε τὸν ἀρχιδιάκονον ὁ κρατῶν, καὶ παραυτὰ μηδὲν μελλήσας ἀπέστελλεν, ὑφ' ᾧ μὴ γνοίη ὁ βασιλεύς. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν καὶ τὸν δοθέντα καιρὸν συντεμὼν ἤλαυνεν ἐφ' ἑῴας, βασιλεὺς δὲ πειράσας διαλαθεῖν ὅμιως τὸ κατὰ βουλὴν οὐκ ἦνυεν, ἀλλ' εὐφώρατον γέγονε τὸ ἀπόῤῥητον, καὶ τὴν συμφορὰν ὁ παθὼν ὡς εἶχε διέφερεν. Ὁ μέντοι γε πεμφθεὶς ἔπιστὰς βαρὺς ἔδοξεν, ἄθωρα δῶρα φέρων τῷ υἱῷ παρὰ βασιλέως. Ὀλίγον δὲ προλιπὼν ὅσον ἐπισκευάσαι τὸν νεκρὸν εὐάγωγον καθ' ὁδὸν, σπεύσας εἰς Νίκαιαν φέρει. Καὶ παραυτὰ μὲν στέλλεται τὴν ἐπὶ Νικαίας ὁ πατριάρχης, στέλλονται δὲ καὶ ἱεράρχαι ὅσοι δὴ κατὰ πόλιν ἦσαν, καὶ τὸ τοῦ κλήρου ἔκκριτον ξύμπαν. Τὰ δέ γε τῇ ὁσίᾳ προσήκοντα καὶ λίαν περιφανῆ ὁ κρατῶν ηὐτρέπιζε. Τότε τοίνυν τὰ νενομισμένα τῇ κειμένῃ τελέσας ὁ πατριάρχης, καὶ πολλοὺς τῶν γνωρίμων χρυσίοις ἱκανοῖς ὠωρησάμενος, ἐκ τῆς

A ὁσίας τὰ πολλὰ κερδάνας, εἰ καὶ τὴν χεῖρα ἡ γνώμη μέμφεσθαι εἶχε τῷ φιλοδώρῳ τῆς προαιρέσεως, τὴν πρὸς τὴν πόλιν καὶ αὖθις ἤλαυνε. Πυθόμενος δὲ τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον πάλιν ἀπτόμενον τῶν καθ' ἕω διαπεραιωθῆναι τὸν Βόσπορον, αὐτίκα παρεγκλίνας ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Αὐξεντίου βουνῷ κατὰ που τοὺς πρόποδας σκηνουμένῳ συγγίνεται. Κἀπειδὴ Μαιμακτηριῶνος λήγοντος ἡ τῶν ἁγίων ἀποστόλων προσήλαυνεν ἑορτή, ἐκεῖσε μικρὸν ἐπιμείνας τῷ βατιλεῖ ὁμιλῶν τὰ εἰκότα (ἔῴκει γὰρ καὶ συνδεδέσθαι ταῖς πρὸς αὐτὸν ἀγάπαις ὁ βασιλεύς), τέλος τὴν θείαν ἐκτελέσας μυσταγωγίαν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου κατὰ τὴν ἑορτήν, καὶ ὡς εἰκὸς ἐπευξάμενος ἀπαλλάττεται.

κθ'. Ἐκστρατεία Μιχαὴλ βασιλέως πρὸς Σάγγαριν, καὶ τὰ γεγενύτα ἐκεῖ.

B [P. 342] Βασιλεὺς δὲ καὶ αὖθις ἀγγελθὲν ἐκείνῳ ὡς τὰ πέραν τοῦ Σαγγάρεως ἀσθενεῖ, Πέρσαι τε συχναῖς ἐπιτιθέμενοι πείραις κατὰ πολλὴν ἄδειαν διαπεραιούμενοι κακῶς ποιοῦσι καὶ τὰ ἐνδοτέρω τοῦ ποταμοῦ, δυνάμεις συναθροίσας ὅσας ὁ καιρὸς ἐδίδου καὶ ἐνεχώρει τότε κατ' αὐτὸν πραγματα, ἀπτέρῳ

teret vestes, versicolores albo mistas et purpura, intextu auri variegatas, superadditis pro Cæsareo insigni aquilis opere phrygionico formalis contesseratione margaritarum. Ejus generis et formæ tum indumentis crurum pedumque tum ephippiis ac frenis, declaravit imperator per Melitenioten, velle sese atque æquum censere in posterum uti C Constantinum, solius unicoloris et impermistæ purpuræ usu concedentem fratri majori jam Augusto. Strenue curavit quidquid demandatum fuerat archidiaconus, et celerrime cum Andronico pervectus in Orientem ante omnia Constantino Porphyrogenito et mandata et dona, parum licet grata, parentis Augusti reddidit. Cæterum haud sic arcano haberi mors Augustæ diu potuit, ut amentem falleret virum ejus Augustum juniorem; qui cito cognitum sibi luctuosissimum casum tulit ut potuit. Corpus porro dominæ mortuæ simul compositum et curatum ex regio **501** more est, idoneo in id spatio impenso ut jam efferri et in pompa ostendi salvo Augusta majestatis decoro posset, splendidis exsequiis eum a Porphyrogenito tum a Meliteniote D deportari curatum, magnoque deductum comitatu Nicæam est; quo etiam missu imperatoris patriarcha occurrit cum episcopis, quotquot tunc Constantinopoli fuere, ac flore insuper ipso urbani cleri universi. Magnifice jam ibi ac plane regie parentatum defunctæ est, nihil ad splendorem apparatus pompæque quam augustissimam speciem omittente imperatore curæ ac sumptus. Sub hæc perfunctus cæremonia funebri patriarcha sibi olim familiares ac necessarios multos aureis, quos illo funere lucratus plurimos fuerat, liberaliter elargiendis demeruit, tanta id propensi ad dandum animi declarata vultu ipso ac gestu alacritate fa-

ciens, ut satis appareret non respondere facultatem voluntati, et plus longe profundere paratam mentem beneficam quem quantum manus pro dantis voto exiliter instructa suggereret. His actis Veccus se in urbem referens, obiter audito Andronicum Augustum trajecto Bosporo versus Orientem iter capessere, de via declinans eum convenit ad radices monti Sancti Auxentii posito Augustali diversantem. Erat tunc tempus desinentis Junii, festumque imminebat sanctorum Apostolorum, quod Andronicus illic celebrare constituerat. Ea causa patriarchæ ibi paulo diutius detento copiam præbuit liberiorem longiorum colloquiorum cum Augusto, et ut apparebat, bene affecto ac per hoc ipsius consuetudine gaudente. Tandem solemni sacrificio die sanctorum Petri et Pauli rite apud Sancti Michaelis archangeli monasterium a patriarcha celebrato valedicens is imperatori, ipsique in digressu de more bene precatus, cœpto urbem versus itineri se reddidit.

29 *Expeditio Michaelis imperatoris versus Sangarim; et ibi gesta.*

502 At imperator rursus non dubiis nuntiis certior factus ulteriores Sangari regiones laborare, Persæ siquidem opum ibi Romanorum infirmitate crebris incursionum experimentis abunde comperta tantum fiduciæ jam sumpserant ut amne securissime trajecto etiam citeriores Sangari tractus agere ferreque rapinis et vastationibus non dubitarent, contractis copiis quantas pro tempore proque præsenti copia potuit cogere, summa celeritate illuc se contulit, Sangari transmisso. Tunc cernens illic Scythicam quamdam (ut vulgo dicunt) solitudinem tam acri doloris urebatur sensu, parum ut abesset

τάχει τάκεῖσε καταλαμβάνει διαπεραιωθεὶς τὸν Σάγγαριν. Τότε τοίνυν βλέπων τὴν Σκυθῶν, εἴποι τις, ἐρημίαν ἐκεί μονονοὺ τρίχας ἔτιλλε. Κατφκτίζετο μὲν γὰρ ἐκτόπως τὸν τόπον, καὶ τὴν χλεύην κατωδύμετο τῶν ἰδίων. Πρὸς δέ γε τὸν Ἀλεξανδρείας πατριάρχην, ἐκεῖσε κατὰ παραμυθίαν τῷ βασιλεῖ συνδιάγοντα, τὴν τοῦ ταῦτ' ἠρημῶσθαι αἰτίαν καρδίας στεναγμοῖς ἰσχυρίζετο, τοῦ τόπου μὲν μεμνημένος ὡς εἶχε τὸ πρότερον, ὅτε κατ' ἐπιτροπίαν αὐτὸς ἐστρατήγει, ἐς ὁπόσον δὲ συμφορᾶς κατηντήκει τῷ τότε βλέπων, ὡς μηδὲ βατὸν ἀνθρώποις εἶναι, δένδρεσιν ὑψικόμοις κατειλημμένον. Τὸ δ' αἴτιον, φησίν, ἡ τῶν ζηλωτῶν ἐπίθεσις, καὶ τὸ ἐκπολεμοῦν βασιλεῖ τὸ ὑπήκοον σπεύδειν, ὡς τὰ καὶ τὰ πίπρακται λέγοντας, καὶ ὡς παρανομίᾳ ὁ βασιλεύς, καὶ τἄλλα οἷς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἀλλοτριοῦντες τοῦ βασιλεύοντος ἐποίουν καὶ βασιλέα περὶ ἑαυτῷ δεδοικέναι, καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν ὀρρωδίαν πάντως καρδίας οὔσης τὰ μέλη συγκατασπάσθαι ξυνέβαινεν. Αὐτίκα γὰρ μέλλησις ἠκολούθει, καὶ τὸ ἐπιτροπαῖς στρατηγῶν καὶ μόναις διοικεῖσθαι τὰ κατὰ τόπους, A οἱ δὴ γλισχρότητος μὲν ἡττημένοι λημμάτων, δέει δὲ τοῦ μή τι παρὰ βασιλέως παθεῖν ὡς παρὰ τὸ εἰκὸς ἐλλελειμμένους, τὰ πταίσματα συγκαλύπτοντες, τῷ κατὰ σφᾶς ἀδεεῖ ψευδῆ γράφοντες, ἠρήμουν τὴν χώραν καὶ τέλος ἔρημον τὴν οἰκουμένην ἀπέφηναν. Ταῦτα λέγων, τρυφὰς βασιλικὰς ἀφειδῶς καὶ θεραπείαν ἅπασαν, ὡς σιτεῖσθαι καὶ τοῖς τυχοῦσι, τῶν πρόσθεν ὡς εἶχεν ἐπέβαινε. Πέρσας δὲ, ἅτον ἐκεῖνος πρυσεχώρει, ὑπὸ πόδα [P. 343] χωρεῖν ἐκεῖ τοῦ βασιλέως διημερεύοντος, ὡς καὶ ἔτι θερμὰς τὰς ἑστίας ἐκείνων καταλαμβάνοντος, ὅπου δὲ βασιλεὺς ἐφειστήκει, ἐκεῖθεν πρὸ μιᾶς φθανόντων ἐκείνων ἢ καὶ δευτέρας μετασκηνοῦν. Πλῆθος δ' ἦν ὀπωρῶν ἐκκεχυμένων κάτω τῶν ὄρεσιν, ὡς ἐκεῖθεν τὸ πλέον τοῦ στρατιωτικοῦ σιτίζεσθαι· τὸ γὰρ εἰσαχθῆναί τισι τῶν ἐδωδίμων ἐκεῖ καὶ λίαν διὰ τὸ ὄρος ἀπώμοτον ἦν. Ὅθεν καὶ πολλάκις πέμπων ὁ βασιλεὺς τὰ τῆς τραπέζης τρόφη, τὸν σκληρὸν πιτυρίαν καὶ μέλανα, γυναικί τε ἅμα καὶ πενθερᾷ καί γε πατριάρχῃ καὶ τοῖς γνωρίμοις παρίστα τὸ δυσπαθὲς, γράφων μηδ' αὐτοῦ πηγιμαίου ὕδατος εὐπορεῖν, τὸ B

quin pilos ipse sibi capitis velleret. Miserabatur enim incredibiliter calamitatem locorum illorum; et tam impune ibi suos ludibrio esse barbaris ad propriam ipsius pertinere ignominiam reputabat mœrens. Aderat ei hujus expeditionis ad solatium comes Alexandrinus patriarcha Apud hunc exonerans animum, non sine altis e corde suspiriis, affirmabat comperiam sero sibi veram causam obversantis oculis desolationis, quæ quanta quamque miserabilis esset ipse optime omnium nosset, adjutus ad id memoria florentis quondam ac beati regionum harum status, qualem se spectasse recordabatur, cum antequam in imperium eveheretur, Romanis copiis ibi præesset. Comparans ergo animo quam uberes, quam frequentes olim felicibus incolis terræ, in quantam nunc, quæ cerneretur, calamitatem devenissent, ut non exhaustæ civibus colonisque solum, sed ne perviæ quidem jam hominibus essent, nullo passim vestigio viarum, stirpibus atque arbustis densis atque altis onatis ubique lumere. Causa, inquiebat, mali tanti hæc demum est, eruptio inconsulti zeli subditos efferens in conatus rebelles impugnandi principem; ubi prodire aliter in rem non possunt, maledicas incitantes linguas ad seditiose murmurandum adversus imperantem, hæc et illa ejus acta percensentes, quæ prava esse contendunt, et reum illum violatarum legum et reipublicæ pessime administratæ licentissime peragunt; 503 per hæc ab eo alienantes animos hominum, et metuere ipsum sibi cogentes: naturale quippe cuique est ad objectum grave vitæ ac status proprii periculum horrere. Hinc capite reipublicæ de se sollicito, et ea necessaria sui cura a consulendo efficaciter subditis averso, membra imperii discerpi contigit. Hinc torpor, addebat, obrepsit nobis; hinc tardi ac segnes fuimus in occurrendo per nos provinciarum malis; hinc defungi cogebamur perfunctoriis provisionibus, mittendis hæc in loca præfectis, quo venire ipsos nos oportuerat. Et venissemus, nisi falsis isti nuntiis necessitatem nostri adventus absconderent. Erant hi homines avari, rapinis intenti: prædarum suarum et concussionum hic exercitarum testes habere Augusti præsentis oculos timebant. Ideo litteris fallacibus occultabant offensiones belli ruinasque locorum, ne remedium iis, si notæ fuissent, adhibendum a nobis rationibus ipsorum privatis incommodaret. Ergo ut impune ipsis esset, ut violentarum extorsionum pœnas non lucrent, mendacibus nos lactantes scriptis regionem hanc vastarunt, et in frequenti olim ac passim habitata terra solitudinem, quam gementes cernimus, fecerunt. Hæc deplorans, omissis deliciis regiis, cultu ac fastu principali neglectis, curandi quin etiam corporis adeo immemor ut obviis quibusque sine delectu aut apparatu vesceretur, ultra quoad potuit tendebat. Coegitque tum Persas, quantum est ipse progressus, retrocedere. Erat autem itineris ea tunc ratio, ut ubi præcedenti vespere Persæ fuerant, posterum ibi diem imperator exigeret, in hospitia, quibus illi erant usi, focis adhuc ipsorum fumantia succedens. Itaque dieculæ vix unius aut summum bidui intervallo locus idem et Persas dimiserat pedem sua versus referentes et instantem vestigis ipsorum excipiebat Augustum. Apparebant autem tota passim regione strata suis quæque sub arboribus poma decidua fructusque omnis generis maturi, tanta copia ut majori exercitus parti cibus inde sufficeret. Nam alia ratione præberi forum et inferri castris illis commeatum, interdicto dudum vi ac metu hostili per 504 omnem hunc late tractum commercio, sperandum haud erat. Itaque sæpe in specimen miseri quo tunc utebatur victus misit imperator ad Augustam et socrum, ad patriarcham C D

δέ γε ποταμοῦ τρυγοίπῳ διηθούμενον καὶ ἐξαιθριαζόμενον μόλις προσιτὸν εἶναί οἱ ποτόν. Μὴ γοῦν ἱκανῶς ἔχων τότε διώκειν ἐν δυσχωρίαις τὸ Περσικόν, ἄλλως τε καὶ ἐνδείας ἐπικειμένης τῶν ἀναγκαίων, τὸ τέως ἔγνω τὸν τόπον κατοχυροῦν, καὶ δὴ φρουρίοις μὲν συχνοῖς τὰ παρ' ἑκάτερα τοῦ ποταμοῦ διελάμβανε, τὰ μὲν πεπυνηκότα τῷ χρόνῳ ἐπισκευάζων καὶ συνιστῶν, ἄλλα δὲ αὐτὸς ἀνιστῶν ὅπου τοῦ ποταμοῦ λειψυδροῦντος πόρον ἔδει γίγνεσθαι, ὡς ἂν ἅμα μὲν τῇ τῶν φρουρίων πυκνότητι, ἅμα δὲ καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων τόπων προκατοχαῖς ἐν ἀμηχάνοις τὰ τῶν Περσῶν γίνωνται, Συστεῖλαι δὲ θέλων καὶ τὰς ἐφόδους τῶν ἐπιόντων ὡς μὴ ἀνέδην ὁπόθεν βούλοιντο διεκπαλειν καὶ ἐπεισπίπτειν ἀδήλως, ἀξυνηφόρους ἐς πολὺ πλῆθος συναθροισθῆναι κελεύει, καὶ μῆκος μὲν παραμυτρήας τοῦ ποταμοῦ ὅσον ἦν ἀναγκαῖον κατοχυροῦσται, πλάτος δὲ τὸ ἱκανὸν λογισάμενος, σπουδῇ τὰ ὄενδρα κόπτοντας ἐπιτάττει ἐπικαταβάλλειν ἓν ἐφ' ἑνί, καὶ οὕτω καταπυκνῶσαι τοῖς κλωσὶ τῶν ὄενδρων τὸν τόπον ὡς μηδ' ὕφιν οἷόν τ' εἶναι σχεδὸν διέρχεσθαι. Ταῦτα πρὸς τὸ παρὸν ἐπιτάξας τε καὶ κατασκευάσας τῷ ἐπιμεῖναι ταλαιπωρούμενος, τέλος σιταρχήσας τοῖς ἐν τοῖς φρουρίοις τὸ ἱκανὸν, παρὰ τὸν ποταμὸν μέχρι καὶ τῶν τῆς Προύσης μερῶν ἀνάγεται, τὰ τῆς αὐτῶν ἐπισκέψεως, ὥστε καὶ τῶν ἐχθρῶν τελέως ἐκδιωχθῆναι εἰς καιρὸν εὔθετον ἀναθέμενος.

λ' Τὰ κατὰ τοὺς πρὸς τὸν πάπαν Μαρτῖνον ἀποκρισιαρίους.

[P. 344] Ξυνέβη δὲ τότ' ἀνὰ Προῦσαν διάγοντι καὶ τὰ κατὰ τὸν πάππαν μαθεῖν, ὃς δὴ καὶ Μαρτῖνος μετὰ Νικόλαον ἦν. Πρὸς γὰρ αὐτὸν ἔφθασε πέμψαι τόν τε Ἡρακλείας Λέοντα καὶ τὸν Νικαίας Θεοφάνην. Οἱ δὴ καὶ ἐπιστάντες οὐ κατ' ἐλπίδας, ἃς εἶχον ἀποστελλόμενοι, παρ' ἐκείνων ἐδέχοντο, ἀλλὰ τοὐναντίον ἅπαν. Τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς ὡς εἶχον μαθόντες, καὶ ὅπερ ἦν ὑποτοπάσαντες, χλεύην τὸ γεγονὸς καὶ οὐκ ἀλήθειαν ἄντικρυς (παρὰ μόνον γὰρ βασιλέα καὶ πατριάρχην καί τινας τῶν περὶ αὐτοὺς πάντες ἐδυσμένεινον τῇ εἰρήνῃ, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ πυναῖς ἀλλοκότοις ἤθελεν ἀσφαλίζεσθαι ταύτην ὁ βασιλεὺς) ἐκείνους μὲν ἐν ἀτίμοις εἶχον, καὶ τὴν εἰς τὸν πάππαν πρόσοδον ὑψὲ καὶ μόλις παρεῖχον, τέλος δὲ βασιλέα μὲν καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὡς χλευακτὰς ἐπιτιμίοις καὶ μὴ ἀληθείαις στοιχοῦντας ἀφορισμοῖς καθυπέβαλον, τοὺς δὲ πρέσβεις μηδενὸς ἀξιώσαντες τῶν εἰκότων ἀπέπεμπον. Ταῦτα γνοὺς

etiam et alios familiares, furfurosum panem durum et atrum, has esse scribens lautitias suæ mensæ; et adjungebat iisdem litteris ne fontanæ quidem sibi aquæ copiam ad potum suppetere, sed et turbido haustum flumine, coli transmissione obiter purgatum refrigeratumque sub dio, quem sitibundæ fauces ægre admitterent, liquorem propinari. Cum autem hostes sic instando contrusisset in asperus jam nec facile pervios limitis ipsorum saltus, haud se idoneis instructum copiis sentiens ad eos ulterius persequendos, et aliunde rerum necessariarum penuria urgente, cogitare de reditu coactus prius tamen, quoad res sinebat, munire limitem studuit arcibus ad utramque fluminis ripam excitatis et præsidio insessis plurimis. Quarum aliquas vetustate ac temporum injuriis semirutas refecit instruxitque, novas ipse aliquas adjungens, ibi præsertim ubi parcior aquæ amnis vado trajici potest, ut sic et crebritate præsidiorum et præoccupatione locorum necessariorum, inopes consilii Persæ redderentur. Quorum etiam incursiones coercere obice opposito studens, ne ut antea prælicenter citra metum illum quo lubebat irrumperent, inobservati ex improviso irruentes, securigeros magno numero congregari præcipit, et longitudinem fluvii dimensus quantam expediebat opere muniri, huicque idonea latitudine juxta congruam proportionem accommodata, festinato cæsas arbores invicem coacervari una uni superposita jussit, colligarique mutuo implicatis ipsarum **505** ramis, densitate tanta ut ne angui quidem fere quædam hæc velut sepes præberet transitum. His in præsens ordinatis et provisis, cum ulteriorem istic moram incommoda gravescentia non permitterent, tandem an-

nona in arces quanta opus erat illata, legens fluminis ripam Prusæ partibus se admovet, diligentiori inspectione locorum eorumdem, uti et plena expulsione inde hostium, in tempus opportunum dilatis.

30. *De apocrisiariis ad papam Martinum missis.*

Contigit autem tunc apud Prusam imperatori commoranti afferri nuntium de statu rerum suarum apud papam. Martinus hic erat, qui Nicolao successerat. Ad hunc maturaverat mittere Heracleensem episcopum Leonem et Nicænum Theophanem. Verum hi appulsi quo mittebantur, haud secundum exspectationem ipsorum istic sunt excepti, quin omnia potius speratis experti contraria. Nimirum edocti ad verum Romani de rebus nostris, et quod reserat suspicati, istam, quæ magnoperejactabatur, pacem nihil demum aliud nisi lucrum et ludibrium esse (præter quippe imperatorem solum et patriarcham quosdamque cum his assiduos, cæteros plane omnes tædere concordiæ), insuper etiam illas ab imperatore ad fidem pacis sincere initæ faciendam affectatas pœnarum ab Ecclesiæ mansuetudine alienarum atrocitates improbantes, frigide legatos ac contemptim habuere, nec eos nisi sero vix tandem et ægre ad papam introduxerunt, eo demum successu legationis, ut imperator cum suis tanquam illusores, et ostentationibus suppliciorum ad simulandam, quam vere non inierant, concordiam abusi, anathemati subjicerentur. Quo facto legatos nulla dignatos benevolentiæ aut honoris significatione dimiserunt. **506** Hæc ubi renuntiata imperatori per Nicænum sunt (nam Heracleota eo itinere obierat) indignissime tulit, adeo ut cum inter sacra de

βασιλεὺς παρὰ τοῦ Νικαίας ἐπανιόντος (ὁ γὰρ Ἡρα- A κλείας ἐτεθνήκει) ἐν δεινῷ ἐποιεῖτο, ὥστε καὶ τοῦ διακόνου μέλλοντος μνημονεύειν τοῦ πάππα κατὰ τὸ σύνηθες βασιλέως παρόντος ὁ κρατῶν διεκώλυε, καλὰ λέγων τῆς ἀγάπης ἐκείνων ἀπόνασθαι, ὥστ' αὐτὸν μὲν ἐκπολεμῶσαι δι' ἐκείνους ἑαυτῷ τοὺς οἰκείους, ἐκείνους δὲ μὴ ὅπως χάριν ἔχειν, ἀλλὰ καὶ προσαφορίζειν. Τότε δὲ καὶ διαλύειν ἤθελε τὰς σπονδάς. Κἂν διελύοντο, εἰ μή τι προσίστατο τῇ βουλῇ. Λυτὸν μὲν γὰρ πολλὰ παθεῖν διὰ ταῦτα καὶ μόλις ἀνῦσαι, κἂν ἐξαπινάίως λύοι παλινῳδῶν, ἐπιστάντος καὶ αὖθις καιροῦ τοῦ ταῦτα ζητήσοντος μὴ [P. 345] ἂν ἀνῦστα γενέσθαι τὸ σύνολον. Χωρεῖν δὲ ἄλλως καὶ εἰς μεταβουλὴν τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα τοῦ Ἰωσὴφ ἐπικαταστάντος. Λυτὸν μὲν οὖν καὶ εἰρηνικὸν εἰς ἅπαν εἶναι, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτοῦ πιστεύειν τῶν ἀνηκέστων γίνεσθαι, οὐ μὴν ἀλλ' ἀνάγκην εἶναι καὶ τοὺς B κινήσοντας. Καὶ ταῦτ' οὐχ ἁπλῶς ὑποπτεύων ἔλεγεν, ἀλλά γε τὸ πρὸ τούτων συμβὰν ἀνὰ τὸν Σάγγαριν διατρίβοντος δειλίᾳν ἐποίει περὶ τῶν ὅλων τὸν βασιλέα, εἴ πως ὡς ἐπισφαλῆ τὰ συγκείμενα διαλύσειεν.

λα'. Περὶ τῶν διαθηκῶν τοῦ πατριάρχου Ἰωσήφ.

Ὁ μὲν γὰρ Ἰωσὴφ προσδοκήσιμος ὢν ἐπὶ τῷ θανεῖν τὰς διαθήκας ἐξήνυεν, ἦν δὲ χρεία μεμνῆσθαι καὶ βασιλέως καὶ τῆς ὑπὲρ ἐκείνου εὐχῆς. Καὶ ἐμέμνητό γε καὶ ηὔχετο, οὐ μὴν δὲ προσετίθει τὸ ἅγιος, ὃ σύνηθες ἔχειν ὡς χρισθέντας μύρῳ τοὺς βασιλεῖς. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὕτω πεμφθείσης ἐκείνην ἰδὼν ἔχουσαν ἐδυσχέρανε, καὶ γράφει μὲν πατριάρχῃ, γράφει δὲ καὶ τῷ τὴν πόλιν ἐπιτετραμμένῳ, μανθάνει ἐρωτῶντας πῶς τοῦτο πέπρακται οἱ καὶ ἐφ' ὅ τι τῆς βασιλείας κελοὺει τὸ ἅγιος Μή πως ὡς ἀνάξιον, φησί, με κρίνων τῆς ἁγιστείας οὕτω γράφει; Γέγραπται δ' ὑπὲρ τούτων καὶ τῷ Ἀντιοχείας πατριάρχῃ τῷ Πρίγκιπι. Οἳ καὶ πέμψαντες ἐπυνθάνοντο τὴν αἰτίαν τοῦ οὕτω γράφειν, ὡς θέλοντος γνῶναι καὶ βασιλέως. Καὶ ὃς μετετίθει τὴν τούτων αἰτίαν εἰς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν μοναχοὺς, καὶ εἰς πίστιν ἄλλην προῆγεν οὕτως ἴσχουσαν ἐπὶ πᾶσι πλὴν προσκειμένης τῆς ἁγιότητος. Ταύτην γοῦν ἐμφανίζων ἔλεγε γράφειν τὸ πρότερον· ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ αὐτὸν σκανδαλίζοιντο, μετεγγράφειν ἀσαῦθις τὴν ἐς χεῖρας ταύτην γεγουνῖαν τῷ βασιλεῖ. Οὕτως ἦν ἐκεῖνος εἰρηνικὸς ἐφ'

more, imperatore præsente, diaconus consuetam papæ commemorationem pronuntiaturus esset, princeps ne faceret prohibuerit. Palam autem ad familiares conquerens, aebat praeclarum enimvero sibi fructum constare charitatis in Latinos suæ : se nempe causa eorum necessariis etiam suis certamine suscepto, ne pœnis quidem aeribus dubitas se ipsos comprimere, illos autem pro gratiis C suæ tantæ in fide ipsorum constantiæ debitis diras et exsecrationes referre. Tunc igitur revocare omnia prius sancita et totum concordiæ tractatum rescindere voluit. Fecissetque continuo, ni ab hoc cum consilio quædam revocassent.Reputabat videlicet, si quod tam longa et laboriosa molitione vix tandem summis suis ærumnis perfecisset, momento disjiceret , mutationemque ac revocationem tam certo ac palam contestatæ prioris sententiæ ultro profiteretur , inde armanda forte contra ipsum odia malevolorum , et futurum non inversimiliter tempus quo non esset ipsi utile priora hæc ejus acta suo ipsius videri suffragio damnata. Veritus ergo ne si hanc palinodiam præcipitaret palamque divulgaret, id ageret quod aliquando infectum vellet, satius duxit supersedere , videns præsertim D Ecclesiæ res in notabilem mutationem pronas. Quanquam enim , si Josephus , quod futurum apparebat , denuo in sede patriarchali reponeretur , ab ipso quidem, cujus mite ac pacificum ingenium perspexerat, nihil adversum se sinistrum aut infestum tentatum iri confidebat, tamen quod idem esset facilis ad sequendos impulsus aliorum , nec defuturi viderentur qui eum ad exempla edenda in pacis invisæ auctores instigarent, temperandum judicavit a se ipso ultro prædamnando. Quam autem non vane tale quid metueret ab asseclis et consiliaris Josephi , demonstrabat recens factum, quod eo apud Sangarim nuper agente contigerat:

31. *De testamento patriarchæ Josephi.*

Cum enim per id tempus , brevi moriturus , ut tum putabatur, Josephus testes ultimæ voluntatis tabulas rite **507** conficiendas censuisset, in iis ex more mentionem imperatoris, ipsi bene precando faciens, nomini ejus vocabulum ἅγιος, hoc est, sanctus aut sacer, non adjunxit, quo tamen passim imperatores honorari consueverunt, ex quo sacri unctione olei sunt inaugurati. Eas tabulas ad se delatas imperator,legens, miratus in iis omissionem novam, scripsit ad patriarcham ea de re conquerens : scripsit etiam ad præfectum urbis , jubens serio inquirere quo id errore quove consilio factum ita esset : Vide, inquiens, quorsum Josephus me in ordinem redegerit et immperii nostri majestatem imminuerit negato titulo sacri : an quod me peculiariter illo indignum putet ? Scripsit etiam in sententiam eamdem Principi Anticheno patriarchæ; qui cum ambo misissent ad Josephum, quærentes cur hoc fecisset, cupere enim imperatorem id scire, ille utrique respondit, culpam ejus erroris penes monachos ipsi ministrantes residere. Et in fidem dicti sui protulit archetypum exemplar testamenti cætera omnia simile perlato ad Augustum exemplo nisi quod titulus ἅγιος, qui desiderabatur in apographo, clare in autographo legebatur. Se igitur prius ita scripsisse : quoniam vero qui circa ipsum erant scandalizarentur , postea relinxisse in eam formam quæ imperatori esset oblata. Ea ingenua confessione Josephus et suam pacificam indolem et suorum ministerium in Augustum invidiam declaravit ; causamque huic justam præbuit timendi, ne tam male animati in ipsum homines occasionem aliquam arriperent ejus accusandi quasi Ecclesiæ

ἅπασιν. [P. 346] Ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὑποπτεύων ὁ βασιλεὺς, ἅμα δὲ καὶ τοῦ μὴ δόξαι συνιστᾶν τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν, ὡς κατὰ χλεύην καὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν ποιησάμενος, τὰ περὶ τούτων τοῖς ἐφεξῆς καιροῖς τῷ τέως ἀνήρτα.

λβ'. Ὅπως συνέβη τὰ κατὰ Βελλάγραδα.

Ἐν τούτοις δ' ὄντος τοῦ βασιλέως καὶ τὰ κατὰ Βελλάγραδα διηγγέλλοντο. Ἀλλ' ἀναληπτέον μικρὸν ἄνωθεν. Ἰλλυριοὶ μὲν οὖν βασιλέως ἀποστατήσαντες κατ' αὐτοὺς ἦσαν. Περισχόντες δ' ἐρήμην πόλιν τὴν Δυρράχιον ἐκ τοῦ προγεγονότος σεισμοῦ ἀνακτίζουσί τε καί τινας συναποστάτας σφίσιν ἐκεῖ κατοικίζουσι. Τῷ ῥηγὶ δὲ Καρούλῳ ἐξ ἐγγίονος γειτονήματος τοῦ ἀπὸ τῶν Κανίνων φιλίως εἶχον καὶ κατὰ συνθήκας εἰρήνευον. Τὰ μέντοι γε Κάνινα πάλαι μὲν ἦσαν τοῦ Χιλίππου Ἀμηραλῆ, ἀνδρὸς δυναμένου πλεῖστα, ὃν καὶ Μιχαὴλ δεδιὼς ὁ δεσπότης, καὶ μᾶλλον ἰσχύσαντος κατὰ τοῦ Μαφρὲ τοῦ Καρόλου ὡς καὶ ἀποκτεῖναι καὶ τὴν ἀρχὴν ἐκείνου λαβεῖν συμμαχίᾳ πλείστῃ τῆς Ἐκκλησίας, κήδει ἐποιεῖτο, καὶ τὴν πάλαι τῷ Ἀφαντζῇ συνοικήσασαν, ἀδελφὴν γε οὖσαν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, κεχηρωμένην ἐκείνου πέμψας συναρμόζει οἱ, ἐκχωρήσας αὐτῷ καὶ Κανίνων καὶ Κορυφοῦς. Ὡς δὲ δόλῳ κακῶς ἀπεκτόνει, πέμψας τοὺς ξξ ἀδήλων κατοϊστεύσοντας, καὶ τὸ δρᾶμα ἠνύετο, καὶ ὁ Ἀμηραλῆς ἐτεθνήκει, ἐβούλετο μὲν κατασχὼν Κάνινα ἔχειν, ἐμποδὼν δ' ἦσαν οἱ ἐν ἐκείνοις εὑρισκόμενοι Ἰταλοί, οἳ καὶ τὸν τῆς ἥττης συνδιαγαγόντες καιρὸν αὖθις ἀπέκλιναν πρὸς τὸν Κάρουλον. Κάρουλος δὲ πέμψας κατωχύρου τε τὸ φρούριον, καὶ ὡς ἰδίῳ χρώμενος ἐκεῖθεν ἐξορμᾷν τοὺς αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἐβούλετο. Τότε τοίνυν ἐθάρρυνε μὲν ἐκεῖνον καὶ ἡ τῶν Ἰλλυριῶν ἀποστασία, ἔχων δὲ καὶ τὸν κότον ἀρχῆθεν ὡς ἐκκρουσθεὶς ταῖς τοῦ βασιλέως μηχαναῖς τῆς ἐπὶ τὴν πόλιν ἐκπλοίας, λαὸν ἱκανὸν ἐκ Βρεντησίου ἅμα μὲν ἱππότην, ἅμα δὲ καὶ πεζὸν, [P. 347] ὡς εἰς τρεῖς χιλιάδας ποσούμενον, διαπεραιοῖ τὸν Ἰόνιον. Οἳ δὴ καὶ καταλαβόντες τὰ Κάνινα, καὶ ὡς εἶχον ἐνσκευασάμενοι, οὕτως ἐκεῖθεν ἐξώρμων ὡς τῇ κατὰ σφᾶς τόλμῃ οἴεσθαί τινας μέχρι καὶ πόλεως Θεσσαλονίκης, ἔτι δὲ καὶ πόλεως αὐτῆς πεζῇ συμβαλεῖν. Ἐπὶ τοσοῦτον δ' ἐθάρρυνον τῇ κατ' αὐτοὺς δυνάμει ὥστε καὶ κατ' ἐλπισμὸν τὸν κρείττω διαμερίζειν καὶ χώρας καὶ πόλεις ἑαυτῷ ἕκαστον τῶν προὐχόντων. Ἐξῆρχε δὲ τούτων ἁπάντων ὁ καὶ τῷ φρονήματι τοὺς πάντας ὑπερφερόμενος. Ῥὼς Σολυμᾶς, μέγιστος μὲν ἡλικίᾳ, σοβαρὸς δὲ ταῖς τῆς

illusisset simulanda pace falsa. Quod crimen quia confirmare potuissent quadam velut confessione ipsius rei, si revocasset imperator ultro quod fecerat, ideo se ille tunc ab eo faciendo continuit, **508** integra ut erant omnia relinquens suspendensque in futurum rerum, ut se habebant, præsentem statum.

32. *Ut res ad Bellagrada gesta contigerit.*

In his imperatori versanti nuntiata sunt quæ ad Bellagrada contigerant. Ea explicaturis hic nobis paulo altius repetendum exordium est. Illyrii quidam dudum excusso imperatoris jugo, sic quasi sui juris essent, res sibi suas habebant. Illi nacti eversam terræ motu Dyrrhachiensem civitatem, eam a se restauratam colonis frequentant e sibi fidis et pariter imperatori rebellibus, fœdere icto cum rege Carolo vicinum his præsidium apud Canina obtinente; qui locus quo casu in ejus potestatem venerit, dicam. Canina olim sub ditione fuerant Philippi Ameralæ viri potentissimi, dotali ei conditione attributa a Michaele despota. Hic enim a Philippo sibi metuens, præsertim postquam Carolus adversus Manfredum prævaluit et hujus occisi regnum obtinuit, auxiliis Ecclesiæ maximis ad eam victoriam adjutus, præoccupare gratia quem formidabat sibique adjungere affinitate statuit. Obtulit ergo ei in uxorem conjugis propriæ germanam, quæ Sphantze nupserat, et tunc eo mortuo vidua Philippo isti nuptiali fœdere sociata est, conciliante ac mittente despota, qui etiam hac occasione Caninis et Corypho novo affini cessit. Postquam autem idem Michael circumvenum insidiis Philippum telis ex occulto jactis per subornatos ad hoc jaculatores interfecit, conatus ille quidem est sceleris sui fructum carpere Caninis domino jam carentibus recipiendis. Sed ne id posset, obstiterunt reperti tunc illic Ituli, qui cum Philippo fuerant, quando est occisus. Ili perfidiam insidiatoris detestati **509** rursus ad Garolum inclinarunt. Ille autem missis impigre copiis arcem illam opere et præsidio munitam ut propriam deinceps habuit, stationem istam opportunam judicans ad effectum veterum suarum machinationum : inde enim commode se sperabat eruptarum in subditas imperatori regiones, quas dudum invadere optabat. Occasionem porro ejus rei prospere tentandæ offerri sibi maturam ratus a rebellione Illyriorum, eoque animosius obsequens iræ, qua pridem in imperatorem ardebat, quod ille artificiosis suis cum papa tractatibus expeditionem ab eo paratam in urbem Constantinopolim effectu cassam reddidisset, multitudinem sat magnam partim equitum partim peditum, tria simul millia militum explentem Brundusio per Ionium trajecit. Ili perlati Canina, cum ibi se quam potuerunt optime comparassent, eruperunt audacissime vastis inflati spebus, quasi non solum obvia cuncta usque Thessalonicam subacturi, sed ad urbem quin etiam ipsam inoffenso expeditionis terrestri cursu perventuri. Tantum autem confidebant suis opibus ac viribus, ut velut non dubia spe læti successus jam nunc præcipui duces ipsorum inter se partirentur regiones urbesque, quas quisque post victoriam proprias haberet. Præerat autem universis illis omnium longe ferocissimus Rhos Solymas, vir altissimæ staturæ, animi superbissimi, superciliosissimi in congres-

ψυχῆς καταστάσεσιν, ὑπέροφρυς δὲ ταῖς ἐντυχίαις, ξανθὸς τὴν τρίχα, καὶ ὑποφαίχην ἐκ ψυχικοῦ τινος ἐκθέρμου κινήματος. Οἶμαι δὲ κἀντεῦθεν τὴν ὀνομασίαν σχεῖν, παρὰ τὴν πρὸς Ῥῶς ὁμοιότητα. Προσαχθέντες τοίνυν ταῖς τόλμαις οἱ Ἰταλοὶ ἐπὶ τὰ Βελλάγραδα πρώτων ὥρμων ὡς ἐξ αὐτῆς αἱρήσοντες. Τὸ δέ γε φρούριον ἔνθεν μὲν τὸν οὕτω πως λεγόμενον ἐπιχωρίως Ἄσουνην ποταμὸν προϊσχόμενον ἐπίκειται οἱ κατὰ πλευράν, πλὴν οὐκ ἐπ' ἀγχιωμάλου, ἀλλ' ἐκκρεμὲς πλημμυροῦντι κάτω γεωλοφούμενον· οὗ δὴ καὶ ἔξωθεν ἐμβόλῳ τινὶ σκευαστῷ, ὡς μή τοῖς ἐπιτιθεμένοις ἐμπροσθὼν ἱσταμένοις κωλύοιντο, ὑδρεύονται ὁπλῖται τοῦ ποταμοῦ πίνοντες. Τόσον δὲ τῷ φρουρίῳ ὁ ποταμὸς παράκειται· ὥστ' ἀπὸ ἐγγίονος θέας τοὺς ἐντὸς στρίττοις ἀπείργειν τοὺς ἐμποδίζοντας, καί γ' ὡς πέλταις τῷ σκεπάσματι τοὺς ἔφ' ὕδωρ ἰόντας χρῆσθαι. Ἐπὶ θάτερα δὲ τοῦτου λόφος ἕτερος ὑπερανέχει τῆς πεδιάδος, κατανευκρὺ κείμενος, οὗ δὴ καὶ ποταμὸς Βοώσης λεγόμενος ἄλλους πλημμυρῶν κατὰ μέσην ἀπείργει τὰ Κάνινα. Παμπληθεῖ γοῦν ἐκείνου περαιωσάμενοι, καταστρέψαντες τὸν λόφον μετεώρους ὄντας ἐπὶ τῷ μέλλοντι φόβῳ τοὺς

A τοῦ φρουρίου περικαθίζουσι, καὶ δὴ ἐπιστήσαντες μηχανήματα πετροβόλα ἐκεῖθεν βολαῖς ἰσχυραῖς ἐκάκουν τὸ τεῖχος. Ἡ τούτων γοῦν φήμη ἀπτέρῳ τάχει μέχρι καὶ βασιλικῶν ἀκοῶν φθάνει, καὶ τοὺς λογισμοὺς ταράσσει τῷ βασιλεῖ, καὶ περὶ τῶν ὅλων τετρεμαίνειν ποιεῖται. Θυμῷ γὰρ συγκράτους τόλμας πῦρ ἐλαίῳ μιγνύμενον ἤν τις λέγοι, οὐκ ἂν τῆς εἰκόνος ἁμάρτοι. Οὐδὲ γὰρ ἄλλο τις εἶχε τοπάζειν ἐκεῖνο ἢ τὰς ἐπισχεθείσας δυνάμεις ἐκ μηχανῶν τόσων διὰ θαλάσσης μηδὲν εἶναι, ταύτας ἤδη διὰ ξηρᾶς εὐοδεῖν, πλὸν ἐχούσας ἐκείνου τὸ δύνασθαι τῷ ἀπ' αὐτῆς βαλβῖδος τῆς μάχης κερδαίνοντας ἀποζῆν. [P. 343] Τῷ τοι καὶ καταφεύγειν μὲν ἐπὶ Θεὸν ἔγνω, ἑτοιμάζειν δὲ καὶ δυνάμεις τὰς ἀποχρώντως ἀνθέξούσας πλῆθος, ὡς ἅμα τῷ φανῆναι στῆναι σφαλέντας κἀκ τῆς πρώτης πείρας τὸ πρόσω μαθόντας ἄδακτον. Τὰ μὲν οὖν πρὸς Θεὸν οὕτως ἑξητοιμάζετο· παρήγγελτο γὰρ πατριάρχῃ τε καὶ ἀρχιερεῦσι σύναμα παντὶ τῷ κλήρῳ πρῶτον μὲν πάννυχον ἱκετείαν πρὸς Θεὸν κατ' ἐκείνων ποιήσασθαι, εἶτα δὲ ἅμ' ἕῳ πατριάρχην τε καὶ σὺν αὐτῷ ἓξ ἄλλους τῶν πρυτάνεων ἀρχιερέων, τὰς ἱερὰς στολὰς

B

sibus despectus, flavus crines, cervice insolenter elata incitatis circumagenda motibus naturalem quemdam ardorem præferens: unde crediderim cum Rhos vocatum ex similitudine capitis ejus tum comarum vultus colore rubescentis, cum nota specie phalangii Rhox dicta. Ista igitur confidentia Itali ruentes, admovent se primum Bellagradis: arcis id nomen, quam 510 primo se speraverant C impetu capturos. Hujus autem talis quidem est situs. Habet hinc quidem prætentum amnem propria indigenarum lingua vocatum Asunem. Adjacet autem amni arx a latere, non plano æqua campo, sed suggestu quodam eminens nativi collis, cujus imum solum fluvius alluit. Ex quo ne haurire ad quotidianum usum hostili vi præsidiarii prohiberentur, protensum a radicibus clivi ad flumen aggestæ molis brachium tegebat, opus olim ad dubiorum discrimina temporum paratum. Tanta porro amnis ad arcem vicinia est, ut qui ex eo aquari externi obsidentes volunt, si id ubi proximus est conspectus tentent, sarissis intus degentium contigui sint. Quare nonnisi protecti peltis id tuto aggrediantur. Ex adverso autem hujus quem arx insidet collis, alius emicat supra D æquor camporum tumulus, ad quem alter fluvius, Booses appellatus, profluens et planitiem secans mediam fines Caninorum dirimit. Boosem ergo amnem universæ Latinorum copiæ transgressæ tumulum quem dixi occupant, et sane sollicitos quo apparatus iste desineret Bellagradenses circumsident; moxque ballistis admotis grandium incussu lapidum labefactare murum aggrediuntur. Perlata, velocitate summa, hujus oppugnationis fama ad aures imperatoris, subito ille haud parum conturbatus est: etiam usque ad anxiam de summa rerum formidinem nuntio tali perculsus.

Reputabat videlicet incitari Latinos in hanc irruptionem vi duplici utraque vehementi, ira et audacia, quarum simul mistarum ex mutuo crescit consortio pernicies, velut cum igni oleum additur. Ergo 511 expertus quanta difficultate tot artificiis tractatuum, tot objectis apparatibus classium ægre hactenus vixque obstitisset, ne mari Latinæ copiæ in nostram continentem importarentur; videns jam eas poliri campo, et expeditum deinceps planumque terrestri progressu in ipsa viscera imperii iter insistere, ultimo sibi conatu contendendum statuebat, quo istum primum retunderet impetum; nam eo si non solum impune defungerentur, sed ex hoc etiam cum fructu operæque pretio redirent, in tantum augendos apparebat feroces ipsorum animos, ut iis obsisti amplius nequiret. Igitur ut in tam ancipiti discrimine summæ rerum faciendum omnino sibi putavit, ut ad Deum ante omnia recurreret: simul tamen deinde tam numerosas tamque validas eo destinaret copias, ut earum objectu solo repressi retroque trusi re infecta hostes primo experimento discerent, quam non facile perviæ ipsorum armis ulteriores, imperii regiones forent, quarum utique limen ipsum ac limitem viderent lucluctabili potentia vallatum. Porro quæ ad Dei propitiationem attinebant, in hunc modum præparata sunt. Denuntiatum patriarchæ, episcopis, universo clero est, primum quidem ut noctem simul totam implorando contra hostes Dei auxilio pervigilem ducerent, sub auroram vero diei insequentis patriarcha, sex aliis e præcipuis episcoporum secum assumptis et sacris omnes stolis induti, cunctis interim aliis Deum invocantibus, benedictionem sacri olei solemnem rite peragerent; tum paratos ad id fasciculos segmentorum papyri consecrato tingerent oleo,

ἐνδυθέντας, τῶν λοιπῶν ἐκεῖσε θεοκλυτούντων, ἐπιτελεῖν εὐχέλαιον, φακέλλους δὲ παπύρων ποιήσαντος τῷ καθαγνισθέντι ἐλαίῳ βάπτειν, καὶ οὕτω διδόναι τοῖς ταῦτ' ἀπάξουσι πρὸς τὸ στράτευμα, ὥστ' ἀποχρῶντ' εἶναι τῷ τῶν στρατιωτῶν πλήθει, ἐφ' ᾧ ἓν καὶ ἕκαστον τῶν παπύρων ἕνα κρατοῦντα ὁμόσε χωρεῖν τοῖς ἐχθροῖς. Ταῦτ' ἐπετέλεστο καὶ τὴν ταχίστην ἐπέπρακτο, καὶ οἱ θεῖοι φάκελλοι τῶν παπύρων σκεύεσιν ὑελίνοις ἐμβεβλημένοι ἅμα μὲν μετ' εὐχῆς, ἅμα δὲ καὶ μετ' ἀσφαλείας ἐπέμποντο. Βασιλεὺς δὲ τὸν αὐτοῦ γαμβρὸν Μιχαὴλ τὸν δεσπότην καὶ τὸν μέγαν δομέστικον τὸν Ταρχανειώτην καὶ αὐτὸν Μιχαὴλ, ἔτι δὲ τὸν μέγαν στρατοπεδάρχην Συναδηνὸν Ἰωάννην, καὶ τέταρτον σὺν τούτοις τὸν ἐκτομίαν Ἀνδρόνικον, τατᾶν μὲν τῆς αὐλῆς ὄντα τῷ τότε. Ἡνοπολίτην δ' ἐπικεκλημένον, ἐγχειρίσας δυνάμεις ἱκανὰς πρὸς τοῦργον ἐκπέμπει, ἀρρωδίαν μὲν πᾶσαν ἐξ αὐτῶν ἐκβάλλων, θάρρος δ' ἐντιθεὶς πλεῖστον ταῖς ἀπὸ τῶν εὐχῶν τῶν ἱερέων συναίρεσιν. Οὗτοι μὲν οὖν ἀπελθόντες ἀπωτάτω ὅσον ἦν ἐγχωρούν ἐστρατοπεδεύσαντο, καὶ προσβαλεῖν μὲν ἐξαπιναίως οὐκέτ' ἐτόλμων (ἀλογίστῳ γὰρ ἀντισχεῖν θράσει ἐδόκουν, καὶ μᾶλλον οἱ περὶ τὸν μέγαν δομέστικον, ᾧ δὴ καὶ τὸ πᾶν ἐπετέραπτο, ἀεὶ προμηθείας θρόνον τιμῶντα), σιταρκεῖν δὲ ἤδη λιμῷ λελοιπότας τοὺς τοῦ φρουρίου τοὺς πειράσοντας ἔγνωσαν ἀποστέλλειν. Ἔφκει γὰρ καὶ ὁ παραρρέων τὸ φρούριον ποταμὸς τὰ πολλὰ ξυλλαμβάνειν σφίσιν, ἅμα μὲν δι' αὐτοῦ φορτηγούντων νυκτὸς, ἅμα δὲ καὶ τῷ κατὰ χρείαν ὑδρεύσεως ἐμβάλῳ πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ φρούριον ἀναγωγὴν τῶν φορτίων ἐν ἀσφαλεῖ χρησομένων τῶν ἐπὶ τῷ σιταρκεῖν τεταγμένων. Ταῦτα διανοηθέντες, τοὺς φορτηγοὺς εὐτρεπίσαντες καὶ ἱκανὰ νηησάμενοι τῷ ποταμῷ πιστεύοντες ἔπεμπον, καὶ τοὺς παρὰ [P. 349] τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ αὐτάρκεις πρὸς μάχην τῶν ἐπιθησομένων τάξαντες. Τοῦτο γινόμενον μὴ λαθὸν ἐκμαίνει τοὺς Ἰταλοὺς, καὶ ἐπισχεῖν ὡς ἂν οἷοί τ' ἦσαν ἐξέθορον. Οἱ μὲν οὖν παρὰ θάτερα τοῦ ποταμοῦ Ἀσυόνη σταθέντες ἕτοιμοι ἦσαν ἐπιόντας ἀμύνεσθαί τε καὶ κωλύειν τὴν σιταρκίαν, λιμῷ μᾶλλον τὸ φρούριον ἐλπίζοντες παραστήσασθαι· ὁ δὲ γε Ῥὼς Σολυμᾶς, σύναμα τοῖς περὶ ἐκεῖνον πλείστοις καὶ ἰσχυροῖς οὖσι, διέγνω τὸν ποταμὸν διαπεραιωσάμενος τοὺς παρὰ τὸ χεῖλος ἐπὶ φυλακὴν ὄντας καταγωνίζεσθαι. Καὶ δὴ τῷ ῥεύματι μεθ' ὁρμῆς ἐμβαλόντες πλείστης ἱστῶσί τε τὴν τοῦ ὕδατος ῥύμην καὶ κατὰ θάτερα τὴν ταχίστην γίνονται, φριμαγμοῖς καὶ μόνοις τῶν κατὰ σφᾶς ἀγερώχων ἵππων καταπλήξειν τὸ ἀνθιστάμενον ἅπαν οἰόμενοι. Ὡς γοῦν τῷ θάρρει προπηδῶντες εἰκαίως ἐπὶ τοὺς πεμφθέν

mox darent expeditis cursoribus, qui hos ad exercitum portaturi in procinctu stabant. Erat autem numerus chartularum oleo tinctarum quantus sufficeret, ut uniquique militi contra hostem ituro sua tribueretur, quam secum in prælio gestaret. Hæc ut imperata, sic executioni mandata confestim sunt. Et sacri fasciculi chartarum in vasa vitrea injecti, simul religione congrua, simul velocitate summa mittuntur in castra. Præmiserat enim imperator eo copias quantas ad quod optabat sufficturas putarat, sub ducibus Michaele despota suo genero, magno domestico Tarchaniota, et ipso prænominato Michaele, magno stratopedarcha Joanne Synadeno, et quarto cum his eunucho Andronico tunc aulæ tata, cui Eunopolitæ cognomen erat. Illos mittens omnem abjicere timorem jussit; et certa victoriæ spe niti, magnopere confisos auxilio divino, quod ab exorato precibus sacerdotum numine haud dubitantes exspecturent. Sic illi profecti admoverunt se castris hostilibus quam proxime licuit. Et irruere quidem in hostes primo statim adventu noluerunt. Inconsultæ quippe id fore temeritatis arbitrabantur; quæ fuit præcipue sententia magni domestici, cui cura universa negotii totius et suprema in universum exercitum auctoritas commissa fuerat, ita ut ex ejus providentia ac judicio cuncta ibi penderent. Decreverunt autem mittendos e suis qui commeatum obsessis jam fame laborantibus importarent. Ad hoc videbatur profuturus ipsis fluvius, arcem, ut divi, prælabens; nam et impositis illi noctu navibus facile versus arcem promoturi videbantur necessariam annonam; et si hostes id prohibere conarentur, beneficio valli ab arce ad fluvium producti aquationis tuto faciendæ causa, suos quoque convectores rei cibatriæ commode ad inoffensum transitum tegendos verisimiliter autumabant. Hoc consilio bajulis expeditis, oneratisque commeatu ratibus, eas secundo immittunt amne, dispositis in ripa idoneo numero militibus ad impetus obstare **512** conantium arcendos. Non latuit hostes quid pararetur. Erumpunt statim furioso contra impetu Itali. Pars horum in adversa fluvii Asunæ instructi ripa stabant, procincti ad repellendos eos qui alimenta obsessis inferre moliebantur; hos enim se fame compulsuros ad deditionem speraverant. At Rhos Solymas cum magna suarum manu, virorum utique fortium et roboris præcipui, trajiciendum sibi ultro fluvium statuit ad eos debellandos qui ex adversa ripa secundo amne fluentium transitum defensabant. Ergo equitatu denso eluctati torrentem impetum fluminis, ulteriorem oram brevi tenuere, fastu tanto, ut solo fremitu et hinnitibus ferocium equorum quibus insidebant perculsuros se aversurosque statim in fugam adversarios omnes confidere videntur. Cum igitur exsilientes e flumine quasi perfunctorie et contemptim præmimia certi successus fiducia in nostros ibi stantes inveherentur, hi partim prudenti cautione periculi, partim arte quadam stratagematis, ad eliciendos hostes in locum iniquiorem, paululum retro cesserunt. Nacti vero locum aptum, fixis in eo vestigiis insequentes equites armatura impeditos gravi jacutis petere cœperunt. Ac in ipsorum quidem corpora galeis ac loricis protecta perferre se ictus sagittarum

τας ἐξώρμων, οἱ μὲν πρὸς μὲν τὴν πρώτην ἐμβολὴν τοῦτο μὲν φυλαττόμενοι, τοῦτο δὲ καὶ τεχνιτεύοντες ἐπιεικῶς εἶξαν, ἐπιτήδειον δ' εὑρόντες τόπον μετὰ βάρους ὅπλων ἵόντας κατοίστευον. Κἀκείνων μὲν ἐρικέσθαι τῶν ἀδυνάτων ὤροντο, ἐπείρων δὲ βάλλοντες τοὺς ἵππους, εἴ πως κατευστοχήσαντες τοὺς ἐπὶ τῶν ἵππων γαννυμένους πεζοὺς ἀποδείξαιεν. Ἐτρώθησαν γοῦν καὶ ἄλλοι τῶν ἵππων, τιτρώσκεται δὲ καὶ ἡ τοῦ Ῥὼς Σολυμᾶ, πλὴν οὐ καιρίως ὥστε καὶ ἐξαπιναίως καταπεσεῖν. Ὅμως (τὸ γὰρ βέλος ἦπειγε) καὶ τοῦ πολλοῦ θράσους καθυεῖτο καὶ τὸν ἐπιβάτην εἰκαίως ἔφερεν, ὥστε καὶ σιτοδοχείῳ κατὰ γῆς προσπαῖσαι ἀνεμγότι, συμποδισθῆναί τε καὶ τὸν ἐπιβάτην καταβαλεῖν. Οἱ δὲ μὴ δυνάμενον κινηθῆναι τὸν σοβαρὸν περιστάντες χερσὶν ἁλίσκουσι. Ἡμιλίζεται γοῦν παραστὰ ἔνθεν μὲν τοῖς τοῦ βασιλέως, ἐκεῖθεν δὲ τοῖς κατὰ τὸ φρούριον ἡ ἐκείνου ἅλωσις. Καὶ οἱ μὲν ἐν χερσὶν εἶχον τὸν τέως μέγα σοβαρευόμενον, οἱ δὲ τοῦ φρουρίου καὶ πρὸ τοῦ τοὺς ἀγγελοῦντας παραγενέσθαι ἐρηδόμενοι τοῖς ἐκτὸς τὴν ἅλωσιν ἤγγελλον. Ἅμα γοῦν ἔφ οἱ ἐντεῦθεν συνησκπικότες, κρατοῦντες ἕκαστος καὶ τὸν θεῖον ἐξ ἐλαίου πάπυρον, περαιωθέντες τὸν ποταμὸν τεταραγμένοις ἐμπίπτουσι καὶ ἅμα πρὸς φυγὴν τρέπονται. Οἱ μὲν οὖν κατὰ στόμα παιόμενοι διεφθείροντο (οὐ γὰρ πρὸς τὸ ἀντισχεῖν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μαθεῖν μόνον τί τὸ γινόμενον ἐτρέποντο κατὰ πρόσωπον), οἱ δὲ κατὰ πώτου πλησσόμενοι ὀιωλίσθαινόν τε τῶν ἵππων καὶ πίπτοντες ἔθνησκον, ἔστι δ' οὗ καὶ ζῶντες συνελαμβάνοντο. Σπουδὴ γὰρ ἦν τοῖς μὲν τὸν ποταμὸν Βοώσην φθάσαι καὶ περαιωθεῖσι σωθήσεσθαι, τοῖς δὲ τοῦ [P. 350] βασιλέως τὰς ἐπὶ τὸν ποταμὸν αὐτῶν ὁρμὰς διακλείειν προφθάνουσι. Μὲν δέει τοῦ μὴ κωλυθῆναι παντάπασιν, αὐταῖς σκευῖς καὶ γυναιξὶν ἐνειλούμενοι, καὶ ὁ ἐπιὼν τὸν προϊόντα καταπατῶν τε καὶ κατασπαδῶν, αὐτοὶ παρ' ἑαυτῶν τὰ πλεῖστα ἐσφάλλοντο, πολλοὺς δὲ καὶ ὑπετέμνοντο οἱ ἵπποις πρὶν φθάσαι τὸν ποταμὸν, καὶ ἔργον εὐζώνου πεζοῦ ἱππεὺς ἐγένετο σοβαρὸς, ὡς ἁλισκεσθαι μὲν πλείστους, ἅμα δ' ἑαλωκότας ἀπάγεσθαι πρὸς τὸ φρούριον, καὶ πάλιν ἄλλους καὶ ἐπ' ἐκείνοις ἄλλους, καὶ οὕτως ἐφεξῆς τοὺς μὲν φονεύεσθαι, τοὺς ὀνομαστοὺς δὲ συλλαμβάνεσθαι, μέχρις οὗ καὶ τὸν ποταμὸν Βοώσην φθάσαντες οἱ μὲν ἑκοντὶ ἑαυτοὺς ἐρρίπτουν κατὰ τοῦ ῥεύματος, τὸ ἐξαπολωλέναι προτιμῶντες τοῦ μετ' αἰσχύνης πεσεῖν εἰς χεῖρας Ῥωμαίων, οἱ δὲ βίᾳ τὸν ποταμὸν διεκπαίοντες ἐκ πολλῶν ὀλίγοι πρὸς τὸ τῶν Κανίνων φρούριον διεσώζοντο φεύγον-

posse desperantes, in equos collimabant, partem se ferocim dempturos superbe se ex equis ostentantibus rati, si pedites ex equitibus facerent et sic eos perculsos casu, mole armorum gravatos, facilius obnoxios haberent. Igitur cum alii vulnerati equi sunt, tum equa generosa et præferox, qua Rhos Solymas insultans minaxque 514 ferebatur, percussa telo est; non lethali quidem icto, quo statim, concideret: tamen sensu qualiscunque satis alte penetrantis vulneris turbata non parum, multum de priori remisit audacia, sessoremque jam segnius et titubanter sustinebat, quoad impingens forte in excavatam illic foveam frumento, ut fit, condendo, implicatam cavo pedem expedire non valens concidit, equitem superciliosum prius illum ferumque dejiciens; quem ob pondus armorum immobilem hærentem nostri undique accurrentes comprehensum adducunt. Divulgata momento est totis imperatoris castris et intra ipsam obsessam arcem ducis hostium comprehensio. Et in castris quidem certa fides erat oculorum, præsentem, quæ manibus teneretur, prædam cernentium ac scilicet illudentium in eam servitutis humilitatem jam redacto tam tumide paulo ante gloriatori. Obsessi vero etiam antequam ad eos pervenissent qui hoc nuntiaturi missi erant, nescio quomodo casus ejus facti certiores, signa lætitiæ ediderunt, ex quibus nostri procul intelligerent jam scire ipsos quid contigisset. Ergo sub auroram nostri omnes armis sumptis, correptaque quisque in manum tincta oleo sacro chartula, trajecto amne in turbatos clade ducis hostes ruunt. Hi statim funduntur fuganturque, paucis qui os obverterant spectandi potius curiositate quam resistendi animo, subito dejectis. Fugientium autem jam pariter omnium terga insequentes nostri valide incussis missilibus cædebant. Unde prosternebantur equites, vulnere aut offendiculo equis lapsantibus evoluti. Horum plerique occumbebant: vivi nonnulli capiebantur, interclusi eo quod summo studio captabant. Id autem erat pervenire ad Boosem fluvium et eo transito salutem in tuto ponere. At imperatorii 515 cursum istum retardare tum a tergo lacessendo, tum præcurrendo viamque obstruendo, varie certabant. Inter quæ Itali confusi, qua metu ne prohiberentur in tutum evadere, qua mistione inordinatissima sarcinarum et mulierum quas una secum trahebant quibusque implicati conflictabantur, trudebant dejiciebantque sese mutuo, temere invicem incurrentes ac conculcantes, ita ut eorum multi currentium ad flumen equorum ungulis conterercntur; et afflicti lapsu superbe cataphracti, equites præda facilis erant peditum expeditorum. Horum plurimi simul capiebantur, simul ad arcem custodiendi trahebantur, redeuntibus mox qui deduxerant, et aliis alios aliosque similiter, statim ubi corripuerant, in tuta custodia locantibus, eo in his discrimine servato, ut vulgus quidem et gregarii nerarentur, insignioribus et primariis reservatis. Per hunc tumultum qui tandem e Latinis ad Boosis ripas pervenire potuerunt, se volentes in flumen præcipitabant, mortem præoptantes ignominiosæ sub Romanis captivitati. Fuere tamen quibus conatus transnatandi succederet. Hi perpauci e plurimis in Caninarum tandem arcem tutum ex effusa fuga receptum habuerunt, nudi, inermes, qui paulo ante fastuosi ac minaces universu

τες, γυμνοί τε καὶ ἄοπλοι καὶ πεζοὶ οἱ πρό μικροῦ σοβοῦντες καὶ ὡς νοσσιὰν τὴν Ῥωμαΐδα καταλαβεῖν κατ' ἐλπισμὸν ἔχοντες.

λγ'. Θρίαμβος τῶν ἁλωκότων κατὰ τὰ Βελλάγραδα.

[P. 351] Ἄξιον δὲ μηδὲ ἐκεῖνον τὸν θρίαμβον τὸν ἐν τῇ πόλει γεγονότα παραδραμεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ κατὰ κράτος ἐνίκων οἱ βασιλέως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀκονιτὶ τὰ θαυμαστὰ κατὰ τῶν ἀλαζόνων κατιόρθουν, τοὺς μὲν πεσόντας ἐσκύλευον, πλοῦτον συλλέγοντες ὅπλων τε καὶ ἐνδυμάτων καὶ ἵππων καὶ σκευῶν παντοίων ἐξησκημένων, τοὺς δὲ γε ζῶντας αὐτούς τε καὶ ἵππους αὐτῶν ἐπισυναθροίσαντες, καὶ τοὺς μὲν πέδαις ἀφύκτοις δεσμήσαντες, τοὺς δ' ἀνέντες εἰς ὑποζύγια, σφίσι τὴν στρατιὰν ἀναλαβόντες (οὐδὲ γὰρ εἶχον ἐντεῦθεν δεδιέναι πανστρατιᾷ ἁλωκότων) ἐς βασιλέα μετὰ γε τροπαίων λαμπρῶν ἀνεζεύγνυσαν, θέα ὄντως φιλορωμαίοις πανθαύμαστος. Ὁ γοῦν βασιλεὺς δεξάμενος μὲν τοὺς ἰδίους, μαθὼν δ' ἐς τὰκριβὲς τὰ πραχθέντα, ἔτι δὲ καὶ ἰδὼν ἕκαστον αὐτοῖς ἵπποις τε καὶ σκευαῖς, τοῖς μὲν κατεσκληκόσι καὶ μόνοις ὀστέοις καὶ δέρμασι τὴν πάλαι δεικνύουσιν εὐκληρίαν, ταῖς δὲ διερρωγυίαις οὐκ αὐταῖς ἴσως αἷς καὶ πρώην ἐχρῶντο, ἀλλὰ ταῖς τυχούσαις καὶ αἷς ἂν ἐκείνους ἐπολυώρουν οἱ ἑλοῦντες, καί γε

se tanquam avicularum nidum implumium impune rapturos, ablaturos ludibunde, speraverant.

33. *Triumphus captorum ad Bellagrada.*

Dignum porro fuerit nec illum triumphum præterire, qui hujus gratulatione successus celebratus in urbe est. Postquam enim plenissimam 516 Cæsarei victoriam reportarunt, aut potius facile ac sine pulvere tam mira in arrogantissimos jactatores gesserunt, mortuos quidem spoliarunt, unde divitias congesserunt plurimas ex armis, vestibus, equis, vasis elaboratis omnis generis; superstites autem et equos ipsorum congreguntes: illos compedibus vinctos validis, hos solutos et abactos inter jumenta, copias secum universas quas duxerant resumpserunt (neque enim erat cur ibi ad præsidium limitis pars earum ulla relinqueretur, ubique hostibus plane deletis) et redire ad imperatorem instituerunt, splendidis illic prius tropæis positis. Spectaculum sic euntes passim præbebant mirifice jucundum bene affectis erga Romanas. Imperator ubi qua par erat gratiæ significatione suos excepit, ubi rem ut gesta erat e sigillatim et exacte narrantibus audivit, ubi etiam otiose inspexit unumquemque captivorum cum equis et vestitu, equis strigosis et exsuccis, tamen in illa macie nihil præter pellem obductam ossibus trahentium signa non obscura monstrantibus pristini vigoris, vestitu obsoleto et lacero, non eo videlicet quo prius domo allato usi fuerant, sed ex forte obviis centunculis ad necessarium tegmen spoliatorum corporum precario ascito aut spectantium misericordia concesso, hos, inquam, in lon-

στοιχηδὸν διεληλακότας κατανοήσας· σώματα στυγνὰ μὲν τῷ τότε καὶ οἷα μηδὲ σώματ' ἂν τις εἶπεν, ἀλλὰ σκιὰς τῶν πάλαι γιγάντων, ψυχὰς δὲ τῷ μὲν κατὰ σφᾶς πάθει καὶ λίαν καμπτομένας, τῇ δὲ τῶν προσώπων τάσει καὶ τῷ τοῦ φρονήματος ἐμβριθεῖ τὴν πάλαι δηλούσας ἐλευθερίαν, ἐπεκάμφθη μὲν τοῖς κατ' ἄνθρωπον συναντήμασι, χεῖρας δ' αἴρει πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁμολογεῖ τὴν χάριν τρανῷ τῷ στόματι, καί γε θέλων ἀνάγραπτα θεῖναι προστάσσει γράφεσθαι τοῖς τῶν ἀνακτόρων τοιχίσμασι, πλὴν οὐκ αὐτὰ καὶ μόνα, ἀλλ' ἃ δὴ καὶ ἀρχῆθεν Θεοῦ γέγονεν ἐλεοῦντος, κἂν ἐκεῖνα μὲν καὶ αὖθις ἐν προστῴοις γεγράφατο, τὰ δ' οὐκ ἔφθασε τελεσθῆναι ἐπελθόντος τῷ βασιλεῖ τοῦ θανάτου. Ἐκείνους δὲ, τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν δεικνύναι θέλων ὑπὸ πάντων, οὐκ αὐτὸς μεγαλιζόμενος τοῖς πρώτοις τελεσθεῖσιν οἷά τις ἀπειρόκαλος καὶ μικρόψυχος, ἀλλὰ μᾶλλον Θεὸν μὲν εἰδὼς αἴτιον Θεὸν δὲ καὶ μεγαλύνειν προθέμενος, θρίαμβον προστάσσει καταγαγεῖν. Ὃ δ' ἦν, ἵστατο [P. 352] μὲν ἄνωθεν ἐξ ἀπόπτου ὁ βασιλεὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν Βλαχερνῶν, πρὸς κατὰ θάλασσαν δυτικὸν ἀφορῶν, ἐφ' ᾧ ἅμα μὲν θεᾶτο, ἅμα δ' εὐσύνοπτος εἴη τοῖς θεωμένοις. Ἦγοντο στοιχηδὸν ἐκεῖνοι καθ' ἕνα, ὡς εἶχεν ἕκαστος ἐφ' ἵππον, κατὰ θάτερα τῶν πλευρῶν καθήμενος. Ἐδίδοτο δ' ἑκάστῳ κρατεῖν καὶ κοντὸν ἐκ

gam digestos seriem intuensAugustus attente singulos, corpora observabat squallida illa tunc quidem luridaque, sed quæ non tam corpora quis diceret quam umbras veterum gigantum; quorum animæ tamen, casu licet ac malis fractæ, quadam exporrectione faciei rum et eminente in fronte ac superciliis audacia veterem libertatem præ se adhuc ferrent, motus intima est miseratione 517 humanorum casuum, manus autem ad Deum sustulit, clara voce gratias ei referens; et quasi votivis volens tabulis gratitudinem hanc suam exstare in posterum testatam, præcepit pingi super parietes palatii totam hujus victoriæ ac pompæ triumphalis seriem, non hoc autem solum, sed et alios præterea prosperos successus, quibus antea quoque suum Deus imperium dignatus erat fortunare. Continuoque inchoatum id opus est in vestibulo porticuum regiæ: sed perduci ad finem, et hujus ultimæ adjunctione victoriæ compleri monumentum id non potuit ante mortem hujus imperatoris Michaelis, quæ paulo post contigit. Porro istos tunc captivos ostentare per urbem triumpho traductos voluit, non ille quidem jactationis suæ causa, quasi sibi laudem gloriantur ascribens victoriæ istius nuper partæ, id quod insolenter vani pusillique animi nota non careret, sed eo studio ut et Deo ipse grates debitas profiteretur, et cunctos invitaret ad divinumNumen ob præclarum nobis indultum beneficium laudandum. Pompa igitur ipsa in hunc modum processit. Stabat imperator excelso in loco palatii Blachernarum juxta mare in occasum obversus, ut simul spectaculo frueretur, simul esset ipse late conspicuus multi-

παπύρου ἢ τινος ἄλλου εἰκαίου, ὡς τρόπαιον πάντως A υὑ κατὰ σφᾶς πταίσματος. Ὄχλος δὲ παρ' ἑκάτερα πλεῖστος ἵστατο, οἱ μὲν τὰ τῆς τύχης ἐποικτιζόμενοι καί γε ἐλεοῦντες εἰκαίως ἀγομένους τοὺς μεγιστᾶνας, οἱ δὲ καὶ ἐπιμωκώμενοι, δεικνύντες οἷον ἐς ὁπόσον φέρει μετανοίας ἡ ἀπόνοια, ἣ μικρὰ μὲν σαίνει, μεγάλα δὲ τὰ κακὰ φέρει. Ἄλλοι δὲ καὶ συρίττοντες, οἷα τοῦ πλήθους, ἐχλεύαζον. Τρυφὴ δ' ἦν αὐτοῖς ἡ τῶν ἁλωμένων πομπή, οὐ τόπον ἐκ τόπου μεταλαμβάνουσιν ὡς δῆθεν μεταφερομένων καὶ κενὸν σφῶν ἀφιέννων τοὔπισθεν· ἀλλ' ὁ μὲν ἦγετο, ὁ δ' ἐπήγετο, καὶ τρυφὴν ἱκανὴν ὁ πρῶτος τοῖς φιλοθεάμοσι παρασχὼν τῷ μόνῳ φανῆναι ἀπὼν οὐκ ἐλύπει, ἑτέρου διαιρομένου τὸν τόπον καὶ τὴν τάξιν τοῦ τέρψαντος. Μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀεὶ νέον ἐπιόντες τῷ ἄλλος καὶ ἄλλος φαίνεσθαι κατὰ τὴν ἐν τῷ κύκλῳ κατατομὴν ἕτερπον τῷ καινῷ πλέον τοὺς θεωμένους. Ἦν δ' ἄρα μὴ μόνον ἀοιδὴ νεωτάτη ἐπίηρος τοῖς ἀκούουσιν, ἀλλά γε καὶ νέα θέα ποικίλη τοῖς ὁρῶσι τρυφή. Ἀντίπαις γὰρ ἐπὶ νέῳ, καὶ νέος ἔωλ παρηβηκότι, καί γε γυμνὸς ἐπ' ἐνδεδυμένῳ, καὶ ἀκαλυφὴς ἐπὶ καλύπτραν φέροντι, καὶ κατηφιῶν ἐπ' ἀγερώχῳ, καὶ ἀλαπαδνὸς ἐπ' εὐσωματοῦντι, καὶ καταπεπτωκὼς τῷ πάθει ἐπὶ τῷ λογισμοὺς ὀρθοὺς φέροντι ἐποίκιλλον τὰς τῆς θέας, καὶ ὀφθαλμοὺς εἰστίων τῶν συμμιγῶν ὄψεων. Οὐδὲ γὰρ ἐς ὀλίγον ἡ σχοινοτενὴς ἐκείνη σειρὰ τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐς ὅτι πλεῖστον συχναῖς ἑκατοστύσι διείληπτο. Ἕκαστος δ' ἰόντων ἐπὶ τὸ παρ' ἑκάτερα τοῦ βασιλέως γινόμενος καὶ ἄκων ἐθίζου, κύπτων ἐξ ἐφεστρίδος, τῷ βασιλεῖ τὴν προσκύνησιν, μορφάζων τὸ ταπεινὸν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς οἰδαῖνον μετασχηματίζων εἰς ἱλαρότητα. Οὕτω μὲν οὖν εἰσελθόντες τὴν πόλιν, καὶ διὰ μέσης ταύτης ἐξ ἄκρων εἰς ἄκρας τοῖς κατὰ σφᾶς ἀνιαροῖς ἐμπομπεύοντες, τῇ τῆς Ζευξίππου δίδονται φυλακῇ (*), τοῖς τυχοῦσι μὲν χλεύη, ἐλεεινοὶ δὲ τοῖς ἐπιεικεστέροις γινόμενοι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπράχθησαν τῇδε.

B λδ'. Τὰ κατὰ τὸν ἄρχοντα τῶν Λάζων Ἰωάννην, καὶ ὅπως αὐτὸν ὁ κρατῶν ἐπεγάμβρευσεν.

[P. 353] Βασιλεῖ δὲ οὐ μόνον τῶν αὐτοῦ μετῆν εἰς κόσμον σφᾶς ἄγειν τὰ πρέποντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μηδὲν προσήκοντας κατά τινα δεσποτείαν ὑπερῃρμένους τὰ μέτρα συστέλλειν διὰ σπουδῆς ἦν. Καὶ τοὺς μὲν

tudini spectantium. Ducebantur continua serie captivi sigillatim, idoneo intervallo invicem discreti. Equo quisque proprio vehebat, non libratus in dorso cruribus hinc inde pendentibus, sed sedens pedes compede vinctos in alterum equi latus demittebat. Inditus erat manui cujusque contus ex papyro aut vili alia materia, insigne videlicet offensionis belli qua erant in istam reducti sortem. C Turba constipabatur utrinque densa, quorumdam miserantium fortunæ casus infestos, præsertim ubi in principes ac primarios viros tali traductos ignomina incurrebant oculi 518 aliorum contra irridentium insultantiumque ultro increpando, meritum eos ferre vesaniæ suæ fructum, seram pœnitentiam, quæ proles esse solet inconsultæ amentiæ, modicum quidem initio quos abripit mulcentis, ad extremum gravissime multantis. Erant e fœce præsertim plebis qui etiam miseros exsibilarent. Durabat autem dulcis spectaculi voluptas uno licet in loco hærentibus, nec opus habebant alio migrare, ut viso, quod placuerat, prætereunte fruerentur. Succedebat enim assidue præeunti sequens pari suo dedecore ludibrium exhibens, et oculos abunde pascens, ne prælerlapsum sequi aut requirere curarent. Quin potius crescebat dulcedo spectandi, prævertente satietatem continuæ quadam velut mutatione scenæ, sannis præsertim gregariæ multitudinis et petulantis ætatis materiam præbente ridicula tonsura fœde rasorum orbe toto capitum, novitatis apud vulgus specie jucunda. Qua sicut gaudebant oculi, sic et aures demulcebantur confusis improperiis in hostes jactis digna patientes; quæ instar habebant novæ cantilenæ, placere plurimum (ut vetus habet verbum) populo solitæ. Distinguebatur autem pompa multa varietate, et ipsa delectante, dum adolescentulo succedebat juvenis, intermiscebantur juvenes viris; semper inexspectatum aliquid vices variæ multiformis spectaculi offerebant, dum nudus post vestitum trahebatur, succedebat pileatus intecto vertice, dejectus vultum ferociter contumaci, macer pingui, fortunam abjecte ferens excelsum animum oris constantia monstranti; quæ velut erant ferculu varia, et hoc ipso gratissima, exquisiti oculorum epuli, tanto producti spatio temporis per quantum loci 519 protendebatur longissima catena, vinctas innectens intervallis inter singulos justis, plurimas hominum centurias. Porro singuli ut ad locum venerant, unde superne despectabat imperator, venerari eum vel inviti profunda ex equis capitis demissione cogebantur, id tamen se plerisque libenter facere quadam modestiæ affectatione simulantibus, quin etiam quo penitus contabescebant animi mœrorem renidentis oris ascititia hilaritate fucantibus. Sic ingressi civitatem, et si per eam quantum patet universam probrosa sui dedecoris traducti pompa, in carcerem Zeuxippi conjecti D sunt, vulgarium, ut dixi, hominum intemperanti ludibrio irrisi, elegantius institutis et per hoc humanioribus infelicitati condolentibus ipsorum. Atque hæc quidem acta in hunc modum sunt.

34. *De Lazorum principe Joanne, ut eum imperator sibi generum fecerit.*

Cælerum imperatori non solum curæ erat, ut qui cum eo et sub eo vivebant, intra fines sese continerent decentis moderationis; sed et istam extendebat providentiam ad alienos quadam interdum intumescentes fiducia potentiæ, quorum effe-

(*) Cf. Glossarium v Ζευξίππου φυλακή.

ἄλλους δόρυ κινῶν ἠνάγκαζε τοῖς μετρίοις χρῆσθαι, τὸ μὲν αὐτόνομον ἐκ τύχης ἔχοντας σφᾶς καὶ συμβάματος, τὸ δ' ἄλλως ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν καὶ βασιλείας δικαίοις κατωφρυῶσθαι κινδυνώδες ἑαυτοῖς μαθόντας· τῷ δέ γε τῆς τῶν Λαζῶν ἀρχοντι Ἰωάννῃ παρασήμοις βασιλικοῖς ἐμπομπεύοντι, οὐ μετὸν ὅλως βασιλείας ἐκείνῳ, πέμπων πολλάκις ἐπήγγελλε τῆς μὲν καθ' αὐτὸν ἐξουσίας ἀνεδὴν ἔχειν ὡς βούλεται, ὀνομάτων δὲ καὶ παρασήμων βασιλικῶν φείδεσθαι· μηδὲ γὰρ ἄξιον, αὐτοῦ βασιλέως ὄντος, ἐπ' αὐτοῦ βασιλείου θώκου καὶ πόλεως, καί τινας ἄλλους ἐπὶ τοῦ μείζονός τε καὶ ὑπερτάτου φημίζεσθαι ἀξιώματος, ἀλλὰ μέρος ὄντα κἀκεῖνον ἐπισυνάπτειν τῷ ὅλῳ, μηδ' οὕτω βασιλικῇ τάξει τὴν σύγχυσιν ἐπιφέρειν. Τοῦτο γοῦν πολλάκις ποιῶν οὐδὲν πλέον ἤνυτεν ἢ τὸ δοκεῖν μηδὲν ἔχων ἀνύτειν· Ὑπερηφάνει γὰρ βάρβαρος ὢν καὶ ὑπερειώρα τὴν πρόσταξιν, καί τινας προφάσεις τοῦ μὴ αὐτὸς κατάρξαι τῆς ἐπὶ τούτοις παραβάσίας, ἀλλ' ἀπὸ πατέρων ἔχειν ἐπλάττετο· προσέτι δὲ μηδὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐᾷν ἔλεγε κωλύειν οὕτως ἀξίωμα πατρικὸν ἐκ πλείστου καὶ ἐς αὐτὸν κατιὸν, μηδ' ἀκλεεῖς καὶ αὐτοὺς εἶναι τὸ μέρος εὐκλείας στερηθέντος ἐκείνου βασιλικῆς.

Μείω γὰρ ῥθόνον πεδίλων εἶναι κοκκοβαφῶν καὶ βασιλείας ὀνόματος τῷ [P. 354] τὰ μείζω ἔχοντι· τὰ δ' ἦν, ὡς ἔλεγεν, ὑπόπτωσίς τε καὶ δουλικὴ ἐντυχία καὶ εἰρηνικαὶ σπονδαὶ καὶ πρὸς τὸ συγκεχωρηκὸς ἐφ' ἅπασιν. Ἔγνω γοῦν ὁ κρατῶν διὰ ταῦτα μετελθεῖν ἄλλως τὸν Ἰωάννην, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ νέον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς καθίστατο. Κήδει γοῦν θέμενος εἰσποιήσασθαι καὶ τὸ δι' ὑποψίας εἶναι τοῦ κωλύειν ἄλλως θέλειν τὴν ἐξουσίαν καὶ μὴ κατ' αὐτὸ τὸ τῆς βασιλείας δίκαιον ἐπαγγέλλειν τὴν μεταμφίασιν ἀναιρεῖν (παισὶ γὰρ οἰκείοις μὴ ἂν ἔχειν χώραν βούλεσθαι τὸ τῶν δικαίων σφίσι καθυφεικὸς), πρῶτον μὲν ἐκ πλείστου μεγιστᾶσι καὶ σοφοῖς τὰς πρὸς ἐκεῖνον πρεσβείας ἐκπληροῦν ἔγνω, ὡς ἂν ἅμα μὲν τῷ τῶν πρυσώπων ἀξιωματικῷ ἱκανοὺς τὰ ἐς πίστιν ἴχνη τοὺς λόγους δεικνύειν ὄντας, ἅμα δὲ καὶ τῇ κατ' αὐτοὺς ἐπιστήμῃ τῶν λόγων πείθειν οἷς λέγῃ καὶ πᾶσαν χειρίστην ἐκκρούειν ὑπόνοιαν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας λογοθέτης ὁ Ἀκροπολίτης ἔτι ζῶν ἀπεστέλλετο, καὶ ὁ τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας μέγας οἰκονόμος ὁ Ξιφιλῖνος, μεσολαβήσοντες μὲν καὶ τὰ τοῦ κήδους (ἦν γὰρ καὶ τρίτη θυγάτηρ τῷ βασιλεῖ Εὐδοκία, ἣν δὴ συναρμόζειν εἰς γάμους τῷ Ἰωάννῃ ἐβούλετο), πεί-

rentem sese supra modum arrogantiam temperare ac comprimere studebat. Quo in genere alios quidem quos fortuna casusve aliquis sui juris et omni subjectione liberos fecisset, manu armata fastum demittere coegit, belli offensionibus edoctus quam periculosum ipsis esset transilire cancellos, et supra quam sors et opes ipsorum ferrent, usque ad usurpationem jurium regiorum assurgere. Lazorum **520** vero principi Joanni, qui regni insignibus temere ac præter fas assumptis se ostendebat, sæpius denuntiavit nihil se quidem obstare quominus dominio sui principatus pro libito uteretur: illud magnopere monere, abstineret nomine regio, nec eum vestitum aut ornatum adhiberet, qui characterem præferret Cæsareæ potestatis. Meminissetque non decere ipsum, qui pars esset imperii Romani, ejus sibi cultum et notas majestatis arrogare, qui legitime constitutus in throno Augusto imperatricis urbis loci ejus ipsius et summæ dignitatis officio cogeretur dare operam, ne membrum exæquaret se capiti et discrimina graduum honoris ambitione turbulenta confunderet. Verum ex hisce, licet sæpius iteratis monitis, non alium Augustus fructum retulit quam desperationem quidquam deinceps hac via proficiendi. Superciliosus quippe barbarus tumore se inflabat suo admonitionesque spernebat, prætextus obtendens vanos, fingensque se non primum inchoare ista, quorum scilicet usum a patrum exemplis duceret; ac quando redigere se ultro in ordinem vellet, haud passuros id suos, ad dedecus propriæ reipublicæ pertinere ratos, si transmissum avita successione principatus decus dynasta ipsorum degeneri vilitate abjiceret. Haud enim se tam contemptibilem imperii late clarissimi partem esse, ut indigni videri deberent qui splendoris illius antiqui res idu is adhuc quibusdam quasi radiis fulgerent. Nec esse cur invideatur honos rubrorum calceorum et regni nomen majora utique habenti. Sic ille, per illa majora, quibus frui se gloriabatur, innuens prostrationes ipsi a subditis in occursu venerantibus fieri solitas, et tractationes pacis ac fœdera æquo jure cum maximis regibus inita. Iis turgentem magnificis **521** de se sensibus Joannem, flore præterea viridis ætatis et principatus novitate ferociorem, facile intellexit imperator non alia ratione adducendum ad subjectionem erga se aliquam si cum affinitate præoccupatum adoptionis modo quodam in familiam insereret suam. Sic enim se illi suspicionem, qua abalienabatur abs se, dempturum, modestiam istam cultus et titulorum non alio ipsi animo ab imperatore præscribi quam ut exauctoraret ipsum et jure ditionis patriæ privaret. Ubi enim is sensisset vocari se ad honorem imperatorii conjugii, haud amplius formidaturus videbatur talia imperatorem machinari, cum natura non ferat soceros deterere dignitatem minuereque opes generorum velle; quos contra patria charitate complectantur, et auctos fortunis ac titulis etiam supra hæreditaria bona cumulatis cupiant. Hoc animo imperator ac spe, viris summatibus iisdemque prudentissimis legationes ad Joannem demandavit, ut et dignitas ipsorum conciliaret promissis fidem, et eloquentia dexteritasque tractandi cunctas eluctata suspiciones quæ obstarent, persuadere quod optabatur tandem posset. Itaque cum Acropolita magnus logotheta, dum viveret, tum Xiphilinus Magnæ ecclesiæ œconomus ad Lazos missi, ut offerrent Joanni nuptias tertiæ imperatoris filiæ Eudociæ, nihil omiserunt industriæ atque artis, quo vel ipsum

σοντες δὲ αὐτὸν δὴ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ἐκείνους μὲν ἐρεῖναι τῷ νέῳ τὴν πρὸς βασιλέα ἄφιξιν, αὐτὸν δὲ πιστὰς ἔχοντα τὰς ἐλπίδας ὡς ἐπὶ καλοῖς προσκαλούμενον ἁπαντᾷν μετὰ θάρρους. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ταῦτα, τοὺς δὲ μήτ' ἐκείνους ἐφιέναι τὸ παράπαν μήτ' αὐὸὸν προθυμεῖν ἥκειν· πολλοῖς γὰρ πρότερον χρόνοις τοὺς ἐκ γειτόνων πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἐκγαμίζεσθαι καὶ καθ' αὑτοὺς εἶναι, τὰ βασιλέως ἐν ἄστροις μανθάνοντας, καί γε πρὸ τῶν ἀπ' αὐτῆς καλῶν καὶ μεγίστων τὰ κατὰ σφᾶς αἱρουμένους μέτρια. Ὡς γοῦν ποικίλαις συμβουλίαις οἱ πρέσβεις οὐκ ἔπειθον λέγοντες πάντα δεύτερα τιθεμένοις τῆς σφῶν θελήσεως, πρὸς βασιλέα ὑποστρεφον μηδὲν τὸ παράπαν ὠνύσαντες. Οὐ μὴν δὲ καὶ ἐς τέλος πειρᾶν διαφῆκεν ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ προσαποστέλλων συχνάκις τὸ μὲν ἠπείλει, τὸ δὲ καὶ τοῖς ἀφ' ἑαυτοῦ γεννησομένοις ἐκείνοις καλοῖς ἐβούλεύσατο ἂν μόνον πεισθέντες ἥκοιεν. Τέλος στέλλει τὸν λογοθέτην τῶν οἰκειακῶν Ἰατρόπουλον, σὺν αὐτῷ δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας πρεσβύτερον, τὸν μὲν κατὰ τιμὴν τοῦ προσκαλουμένου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ βασιλέως καλῶν ἀγ-

Λ γελίαν, τὸν δὲ κατὰ τινα πληροφορίαν καὶ πίστιν τῶν λεγομένων, ὡς ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς Ἐκκλησίας πρεσβευούσης, μηδὲν εἰλυίας κατὰ τὸ εἰκὸς, ὡς ἐκεῖνος ἔπειθε λόγων, ἐφ' οἷς ἂν καὶ [P. 355] συνομολογοίη ψεύδεσθαι, ὥστε παρέντας τὰς ὑποψίας αὐτοῖς τοῖς πράγμασι κρίνειν εἰ παῖδα ἅμα ποιεῖν ἐκείνου καὶ κακὸν βούλοιτο. Ταῦτα λέγοντες ἔπειθον, καὶ ὅρκους ταμόντες ἢ μὴν καὶ γαμβρὸν γενέσθαι τοῦ βασιλέως τὸν Ἰωάννην καὶ μετὰ πλείστων τῶν ἀγαθῶν ἐπανήξειν, καλῶς καὶ τῶν περὶ ἐκ τίνων δεχθησομένων, μακρᾶς νηὸς ἐπιβάντες ἐς πόλιν κατήγοντο. Ὑπεὶ δὲ ὁ βασιλεὺς μὲν ἔτυχεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπὼν, διατρίβων ἐν Λοπαδίῳ (ἐκεῖ γὰρ τὰ κατὰ Σάγγαριν διελθὼν καί γ' ὡς ἦν κατασφαλισάμενος ἔστησε τὴν πορείαν, ὡς ἐκεῖθεν κατυχυρώσων καὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀχυράους ἄκρας(, ἐκεῖνος δὲ τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμίων ἐπιβαίνων, βουλὴν καὶ οἱ πρέσβεις εἰσάγουσι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἰωάννην ἀποθέσθαι τοῦτον τὰ ἐρυθρὰ καὶ πεδίλοις μέλασιν ὑποδήσασθαι, ὡς δὴ παντὸς εὐθὺς παρὰ βασιλέως γεννησομένου τοῦ κατ' αὐτὸν ἐξιώματος. Ἦν γὰρ συγκείμενον σφίσι

juvenem Joannem vel ejus familiares ac consiliarios pellicerent, illum quidem ad proficiscendum meto omni deposito Constantinopolim, summis illic honoribus dignandum, hos autem ad id ipsum suadendum suo principi. Successu tamen is conatus tum quidem caruit. Nam nec Laziæ aulæ proceres auctores fieri Joanni voluerunt itineris talis, nec ipse per se princeps 522 in id propendit, cum concordibus omnes sensibus dicerent exemplis se domesticis doceri non evagari affinitatibus extra ditionis limites patriæ, sed sponsas in gentis ejusdem optimatum domibus quærere : imperatorium vero genus ac stirpem, velut res votis accepta propriis superiores,sic intueri ut stellas homines ac cœli sidera mirari solent, quæ scilicet ita suspiciunt ut ad contactum eorum a natura negatum non aspirent. Viderent igitur quam non fuisset opus commendari ab imperatore modestiam iis qui nunc oblatorum ultro ipsis honorum maximorum splendorum non dubitarent recusare tanquam mediocritatis ipsorum, qua contenti essent, excedentem modum. Ergo legati omnia frustra experti, redire tandem ad imperatorem re infecta sunt coacti. Nec tamen ille adhuc despondit animum, sed aliis eo atque aliis legationibus crebro missitandis, hinc terrere illo minis, inde allicere promissis, et cum universos tum singulos privatim accommodatis ad cujusque spes ac captum tentare sermonibus non destitit, terribilia intentans ni facerent, montes aureos pollicens, si audirent, quoad tandem misso illuc logotheta domesticorum Iatropulo, cui comitem Ecclesiæ presbyterum adjunxit, sic secum reputans, logothetæ dignitatem valituram ad faciendam fidem sinceri imperatoris animi in promittendis bonis ingentibus quæ tali interprete offerret,cumulum vero persuasionis addituram ecclesiasticam gravitatem eloquentem in

ejus socio, nec dubitaturos ipsis credere pollicitationibus quarum Ecclesia quæ fallere nesciret, se vadem quodammodo exhiberet, compos effectus votorum Augustus est. Cum enim ambo illi pro se quisque constestarentur optima fide ac voluntate imperatorem vocare Joannem in necessitudinem 523 filii, paterno deinde affectu illum omni bonorum genere auctum, discussis denique suspicionum umbris Lazi plane assenserunt; ac jurejurando a legatis accepto, quo nomine imperatoris et sua ipsorum fide sancte spondebant omnino fore ut Joannes Constantinopolim proficiscens ibi filiam imperatoris duceret uxorem, ac mox bonis honoribusque cumulatus remitteretur domum, comites quoque suos liberalitate Augusti ditatos reducens secum, nave simul omnes longa conscensa versus urbem solverunt. Quoniam vero forte tunc contigit abesse ab urbe imperatorem commorantem ad Lapadium, ibique intentum vel præverlendis damnis vel ruinis reparandis regionum circa Sangarim (hoc enim ut ageret itinere versus illas partes suscepto, Lopadii consistendum sibi putaverat, inde videlicet vicinia sui cæteraque providentia firmaturus adversus vim Persicam arces illius limitis sitas ad Acheraumi, legati Romam) Joannem Lazum deducentes, ea imperatoris absentia obiter cognita, ubi primum fines Romanos attigerunt,occasionem inde opportune sumpserunt suggerendi Joanni eleganter facturum illum, si rubris calceamentis paulisper exutis nigra induceret usque ad imperatoris brevi adfuturi reditum. Et si enim in discessu conventum inter ipsos fuerat profecturum Joannem cum sibi solitis insignibus despoticæ potestatis, tamen causam esse idoneam disserebant cur in eo tum quidpiam remitteret cum fœnore gloriæ mox recepturus honorifico Augusti judicio id quod volens ad tempus brevissi-

καὶ τὰ τῆς δεσποτείας ἐκεῖνον ἀμφιβαλλύμενος σύμβολα, ἅμα τῷ παῖδα γενέσθαι, περιφανῶς ἐσαῦθις κλείζεσθαι. Τὸ δ' ἐπ' ἐρυθροῖς μεταλαμβάνειν τὰ ἐκ πορφύρας δίχροα μὴ καὶ ὅλως ἀπρεπὲς ἦ, πρὸς τῷ καὶ ἄλλως δυσχερὲς φανῆναι τῷ βασιλεῖ. Ταῦτα λέξαντές τε καὶ πράξαντες τῇ πόλει προσίσχουσι, καὶ κατὰ τὸν λιμένα τὸ Κέρας ἀποβάντες νηὸς ξενα-
γοῦνται πολυτελῶς ἔν τισι τοῖς κατὰ τὴν πόλιν οἰ-
κήμασι. Καί γ' ἐφ' ἡμέραις τὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀποσκευασάμενοι θόρυβον, ἐντολὰς δεξάμενοι βασι-
λέως, πρὸς τὸ Λοπάδιον γίνονται. Καὶ δὴ τὰ εἰκότα φιλοφρονηθέντες, ἅμ' αὐτῷ βασιλεῖ πλῆν χρησάμε-
νοι, τὴν πόλιν καταλαμβάνουσιν. Ἤπειγον γὰρ αὐ-
τὸν τοῦτο μὲν οἱ γάμοι τῆς θυγατρὸς, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ δόσεως Τόχαροι ἀγγελθέντες ἐξέρχεσθαι, οὓς αὐ-
τὸς βασιλεὺς, Νογᾶν ἀξιώσας κατὰ τοῦ σεβαστοκρά-
τορος Ἰωάννου, ἐκείνου πέμψαντος ἐξεδέχετο. τῷ τέως γοῦν μηνὸς Γαμηλιῶνος λήγοντος ἐπιστὰς τοὺς γάμους ἐτέλει τῇ θυγατρί. Ὅλον δ' Ἐλαφηβολιῶνα διαγαγὼν ἐξήρτυε δυνάμεις καὶ πρὸς ἔξοδον ἡτοι-
μάζετο.

λε'. Ὅπως ὁ βασιλεὺς μετεκαλέσατο Τοχάρους κατὰ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰαάννου.

[P. 356] Τῷ γὰρ σεβαστοκράτορι Ἰωάννῃ οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ καὶ αὖθις σπονδὰς ἐκείνας συγχέας ἐπεχείρει τοῖς μὴ προσήκουσιν. Ἄλλως δ' ἐπισχεῖν αὐτὸν τῶν βουλευμάτων βασιλεὺς οὐκ ἔχων (τὸ γὰρ θερμουργὸν ἐκείνου καὶ αὔθαδες μέχρι καὶ ἐς ἀπο-
κήρυξιν ἐκεῖνον ὡς ἀποστάτην ἐτίθει), εἰ μή γε Το-
χάρους ἐπαγαγὼν πᾶσαν μὲν τὴν ἐκείνου λῃτσεται αὐτὸν δ' ἐν στενῷ καταστήσει πραγμάτων τε καὶ ἐλπίδων, εἰ τέως διαθράσει τὸν κίνδυνον ταῦτ' ἐπ
νοῶν στρέφων Τοχάρους ἐπῆγεν. Εὔκαιρον δ' εἶχ καὶ τὸν ἐφεστῶτα χειμῶνα· χειμῶνος γὰρ καὶ σύνηθες ἐκείνοις στρατεύειν· ὃν καὶ προκαταλαβεῖν ἠπείγετο, ὡς ἐξιὼ πόλεως συμβαλεῖν Τοχάροις. Ἦν δὲ ἄρα τὸ μελετώμενον μέλημα μὲν ἄλλως στρατιώτῃ πρέπον ἐπιεικῶς, Χριστιανῷ δὲ καὶ λίαν ἀπᾴδον· ἀσεβεῖς γὰρ ἐπὶ Χριστιανοὺς ἐξορμᾶν καὶ γ' ἀθέους ἐφ' ἱερὰ, μὴ καὶ τῶν σφόδρα θείου φόβου ἀνεπιστρό-
φων τὸ τόλμημα ᾖ. Ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἐξῆγεν ἡ ἀπὸ βασιλέως ἀξίωσις πρὸς Νογᾶν, καὶ τὸ θέλειν πάντως ἐκεῖνον ἐξαφανίσαι καὶ χώρας ἐκείνας καὶ τὸν ἐχθρόν· οὐκ ἦν δὲ ἄρα καταῤῥᾳθυμεῖν τὴν δίκην, ἀλλὰ παλίμπους οὖσα τότε μᾶλλον καὶ προηγεῖτο, ὡς μετὰ μικρὸν ὁ λόγος ἐρεῖ. Τηνίκα δὲ Μουνυχιῶνος μηνὸς ἐνστάντος ἐκεῖνος μὲν πρὸς τὴν ἔξοδον ἡτοιμα-
ζετο, οὐ τόσον τῷ κατ' αὐτὸν πλήθει καὶ ταῖς δυνά-

mum deposuisset. Imperatori quippe decretum esse Joannem, statim atque id necessitudinem filii admotus is sibi foret desponsa ipsi propria filia, magnifice ornare iis symbolis supremæ dignitatis, quæ despotis in aula imperatoris tribui solebant. Doliturum autem ipsi, si Joannem videret ea per se occupasse, quæ habere illum suo beneficio, et sibi C suæque erga illum benevolentiæ imputari cuperet. Quin et alioqui parum convenire jam purpura utentem bicolores ex roseo et candido, quæ propriæ despotarum essent, vestes assumere. Itaque ne gravaretur primum occursum imperatori exhibere in eo cultu, qui facultatem ei non præriperet ipsum, quod avebat, insolitis honoris insignibus decorandi. Hæc dicentes **524** persuserunt quod volebant, cumque Lazorum principe eo quem optaverant modo vestito ad urbem appulerunt, excendentesque e navi ad portum Ceras dictum splendide sunt hospitio excepti in suburbanis domiciliis, ubi per aliquot dies refecti e jactatione navis et maris nausea, mandato ad se veniendi ab imperatore accepto Lopadium profecti, quibus decuit benevo- D lentiæ significationibus admissi tractatique ab eo sunt, moxque cum ipsos navi vecti rursus urbem tenuerunt. Festinabat enim imperator tum quod filiæ nuptias conficere quamprimum e re duceret, tum quod nuntiarentur ex Occiduis partibus adventare Tochari, quos a Noga impetraverat adversus Joannem sebastocratorem auxilio sibi mitti. Tunc igitur Septembri mense desinente regressus in urbem nuptias filiæ celebrat. Octobrem inde totum comsumpsit copiis instruendis expeditioneque apparanda.

35. *Ut imperator Tocharos accersiverit contra Joannem sebastocratorem.*

Causa hujus expeditionis fuit, quod Joannes, quem suus inquietus animus tranquille vivere non sinebat, rursus fœdere nuper inito violato conabatur invadere non sua. Ea res Augustum movit, feros ejus audacesque impetus compescere aliter non valentem, ad eum proscribendum ut rebellem, Tocharosque in eum immittendos, qui vastitate terris ipsi subjectis inferenda spes resque ipsius in artum cogerent. Talia versantem animo urgebat hiems imminens, ineptum rei a suis gerendæ tempus, **525** quamvis opportunum Tocharis, qui libentius ea tempestate prodire ad bellum solent. Tamen sua et suorum causa prævertere oportebat, mature occurrendo extra urbem Tocharis, ut illos bene animatos dimitteret ad diripiendas ferroque ac flamma deformandas ditioni Joannis subditas gentes. Cogitatio hæc erat bellatori quidem forte non incongruens, at Christianum dedeceus vel maxime. Impios enim in Christianos armare, et atheos sacrilegosque raptores in sacra et templa immittere, facinus fuit immane quantum alienum a timente Deum et Christi cultore principe. Tamen exercitus barbaræ illius gentis a Noga precibus imperatoris flexo missus, jam e finibus egressus suis ad nutum paratus stabat, ut in ditionem Joannis hostiliter irrumperet. Nec hujus sceleris vindicta, quanquam alias cunctari solita, tarde nunc occurrit: verum, ut mox dicetur, quam celerrime repræsentata est, Tunc ergo sub medium Novembrem procinctus imperator in expeditionem imminebat cum paratis copiis, haud tantum harum multitudine confisus quantum robore feritateque Tocharorum. Augusta

μεσιν [P. 357] ὅσον Τοχάροις βαρβῶν· ἡ δ' Αὐγούστα ταῦτα μὲν ἀφορῶσα καὶ πρὸς τὸ τῆς ἐκστρατείας παράλογόν τε καὶ παρακαίριον, τοῦτο δὲ καὶ ἀβίωστίαν ἐπικειμένην κατανοοῦσα τῷ βασιλεῖ ἐκ τῆς κατὰ τὸ θέρος δυσπραγίας ἐπισυμβᾶσαν, καί τι τῶν ἀβουλήτων ὑπονοοῦσα, ἐπεῖχέ τε σθεναρώτερον καὶ ἐξιέναι οὐκ εἴα, οὐκ ἀφωσιωμένως, ὡς ἄν τις εἴποι, καὶ ἐκ πλαγίου, ἀλλ' ἐνστατικῶς ἄγαν καὶ φανερῶς, ὡς μέγα τι κακὸν ἐξ ἀνάγκης προξενούσης τῆς ἐκστρατείας. Καὶ, « Τί παθών, ἔλεγεν, ἀφειδεῖς μὲν σώματος, ἀφειδεῖς δὲ καὶ αὐτῆς ζωῆς; ὃν εἰ μή τί γ' ἄλλο εἰς ὑποψίας ἦν ἐνῆγεν οὐκ ἀγαθὰς καὶ δείλματα καίρια, ἀλλ' οὖν ἡ νόσος αὐτὴ καὶ τὸ μὴ εὐρώστως ἔχειν ἱκανὸν κωλύειν ἂν ἐνομίζετο. » Τῷ δὲ ταῖς ἀληθείαις κατὰ νοῦν ἦν, περὶ ἑαυτῷ δειλιῶντι κἀκείνῳ, τὴν Θρᾴκην καταλαβόντα συμμίξαι μὲν τοῖς Τοχάροις καί γε λόγοις καὶ δεξιώσεσι διεγεῖραι, οὐ μὴν δὲ καὶ συνεκστρατεῦσαι, ἀλλ' ὕσον ἐγχωροῦν προϊόντα σὺν σφίσιν ἐκείνους μὲν τοῖς οἰκείοις παραδοῦναι καὶ τάξαι τὸ ποιητέον, αὐτὸν δ' ὑποστρέψαι. Ἐτεκμηρίου δὲ ταῦτα καὶ τὸ συνεξελθεῖν υἱέσι τε καὶ γαμβροῖς, ἅμα καὶ αὐτῷ δὴ τῷ πρότριτα γαμβρευσαμένῳ τῷ Ἰωάννῃ. Ἀλλ' ὅμως ὑπὸ πολλῇ τῇ παρὰ τῆς Αὐγούστης ὀχλήσει καὶ ταραχῇ, ὡς μηδὲ τοῖς ἐκτὸς ἀγνοεῖσθαι τὰ δρώμενα διορρωδούσης τὸ μέλλον, ἢ μᾶλλον προφοιβαζούσης τῆς ψυχῆς ἐκείνης τὸ συμβησόμενον, ἐπιτεταραγμένως οἷον καὶ ἀνειμένως » βασιλεύς, τὴν τῆς δεσποίνης ὀρρωδίαν οὐκ ἀγαθὸν οἰωνὸν κρίνων, τοῖς γνωρίμοις συνταξάμενος ἔξεισι. Καὶ δὴ μέχρι Στηλυβρίας αὐτός τε καὶ παῖδες ἵπποις χρώμενοι ἦσαν· ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς νόσου ἐπεδίδου καὶ οὐκ ἦν βαδίζειν ἐκεῖνον πεζῇ, ἐκεῖθεν θαλάσσῃ καὶ νηῒ διαγνώκει μέχρι Ῥαιδεστοῦ χρῆσθαι. Καὶ ἅμ' ἐμβάντων (ἠγγέλλοντο γὰρ ἐγγὺς ὄντες καὶ Τόχαροι, καὶ οὐκ ἦν ἀναβάλλεσθαι ἢ μὴν ἀμελεῖν καὶ διὰ τὴν νόσον ὑπερτίθεσθαι· ἐκακοσπλάγχνει γὰρ καὶ τῶν ἐγκάτων ἀῤῥώστως εἶχεν), ἅμα τοίνυν ἐμβάντων αὐτοῦ τε καὶ παίδων στοχαστής τις ἂν τότε, καὶ πρὸς τὴν τῶν μελλόντων γνῶσιν ἐξ ἀγχινοίας οἰκείως ἔχων, εὐσκόπως ἅμ' ἐξ αὐτῆς τὸ μέλλον ἂν κατιτόπασεν.

λς'. Ὅπως κινδυνεύων κατὰ θάλασσαν ὁ βασιλεὺς ὕστερον ἐξελθὼν ἐτελεύτησεν.

[P. 358] Αἴφνης γὰρ εὐδίας οὔσης πρὸς τὸ χειμεριώτερον μετέβαλλεν ὁ καιρὸς, θάλασσά τε ἡ τέως

vero reputans quam alieno tempore profectionem talem adornaret imperator, quæ vel bonevalenti periculosa foret : quanto ergo magis infirmo certam allatura perniciem videretur (nam confractus ærumnis præteritæ æstatis ab imperatore morbus etsi alios ipso celante latebat, perspectus Augustæ tamen erat), omni ope removere virum ab hoc itinere suscipiendo conabatur. In quo non artificioso circuitu aut per obliquos anfractus grassabatur, sed palam damnabat consilium eundi, clareque denuntiabat gravissimum nec aliter quam domi permanendo evitabilem **526** perniciem ista ipsi expeditione eudi. Ejusque ad virum hæ sæpius iteratæ voces erant : Quæ te, malum, præcipitat inquietudo inconsultissima ? quin parcis ægro corpori ? cur dubiam valetudinem in certum exitium projicis ? quæ tanti demum tibi res aut spes est quam vitæ manifesta jactura recte putes emendam ? Hæc ita pulsabant imperatoris aures, ut animum quoque commoverent intimo, perterrerentque sinistro etiam omine et auguratione infausta tristissimi successus. Sed et ipse morbi sensus per vitalia grassantis facile conscio monstrabat haud vires nunc suppetere militiæ præsertim hibernæ laboribus ferendis. Igitur utcunque simulabat aliud, revera non ultra Thraciam decreverat progredi ; destinabatque, visis ibi Tocharis, et ad rem strenue gerendam animatis cum allocutione tum donis, non quidem in hostem eos una secum ducere, sed postquam eos esset comitatus aliquanto ejus viæ spatio, commendatos suis, qui porro cum iis, pergerent et vice sui quid fieri vellet præciperent, ipse dimittere ac sic reverti domum. Hujus arcani consilii signum fuit, quod una secum et filios et generos, etiam ipsum Joannem postridie

fere nuptiarum e filiæ thalamo abreptum, secum prodiens duxit; quod nunquam faceret, si hiemare in expeditione cogitasset. Ergo inter illas quas dixi ominosas reclamationes Augustæ, quæ non ita tegebantur penetralibus regiæ quin ad notitiam externorum erumperent, turbatus augurio et secreta præsagitione mentis exhorrescens, obfirmatus tamen in proposito, vale necessariis dicto, egreditur urbe; ac Selybriam **527** usque ipse cum filiis equis vectus, cum invalescere morbum sentiret nec itineri terrestri jam esset par, mari et navo decrevit usque ad Rhædestum uti. Conscendentibus supervenit nuntius indicans in proximo esse Tocharos, ut cunctandi jam amplius facultas nulla restaret, sed quantumvis retardaret morbus ingravescens, occasio urgens necessario traheret, Causa languoris, quo in horas magis magisque debilitabatur, in visceribus male affectis erat, eumque intime acri admonens sui sensu turbabat. ne bene sperare posset. Nec illum consternabat solum unax mœror auspicii funesti; nemo in illam cum eo conscendit navem, qui mala solvere illam alite et cursum exitiosum inchoare ominaretur. Quorum facies illo pallore attonitas qui cerneret, non sane oraculis egeret ad præsentiendum quod instaret. Suus cuique sagax animus vates erat certus occursuri mox ipsis infortunii, vaticinii fidem statim explere incipientibus eventis.

36. *Ut in mari periclitatus imperator, deinde postquam exscendit, sit mortuus.*

Nam subito ex sereno in turbidum mutatur tempus, et mare prius tranquillum efferatur, valido incumbente, borea. Nec placidum tenere cursum poterat navis imperatores vehens, sed feris con-

ἥμερος ἐξηγρίαινε λαμπροῦ πεσόντος τοῦ ἀπαρκτίου, καὶ οὐκ ἦν τὴν τοὺς βασιλεῖς ἄγουσαν ναῦν εὐσταθεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ὑπὸ κυμάτων ἀγρίων ἐνισχλουμένην, τῇδε κἀκεῖσε φερομένην ἀνάγωγον, μηδὲν ὑπείκουσαν τοῖς κελεύσμασιν, ἀθέατον ὡς εἶχε καταποντίζεσθαι, ὥστε καὶ πολλάκις μὲν καταδύεσθαι οὐκ ἐσαῦθις ἀναδυομένην, τοσαυτάκις δὲ ἀπελπιζομένην ἀναδύεσθαι πάλιν, καὶ ναυτῶν ἀπορούντων καὶ κυβερνήτου ὅπως χρήσονται τῇ θαλάσσῃ. Τότε καὶ τὸν βασιλέα προφανῆ τὸν κίνδυνον βλέποντα, καὶ περὶ ἑαυτῷ τε καὶ πᾶσι τοῖς παισὶν ὀρρωδοῦντα, εἰπεῖν πρὸς τὸν κυβερνήτην ὡς ἀγωνιστέα καὶ ὑπὲρ δύναμιν· εἰ γὰρ μὴ κύσμον πάντα, ἀλλ' οὖν Ῥωμαΐδα πᾶσαν ἐπὶ ξύλου ἄγειν ὀλίγου, τοὺς βασιλέας ἔχοντα. Καὶ τὸν ἀπειπεῖν μὲν ὀκνεῖν, μὴ καὶ κίνδυνος ἀντικρὺς ἐξαγγέλλοι, προτρέπειν δὲ τὸν ἐξ ἑαυτοῦ λόγον τοῖς πράγμασιν, ὡς ἀναγκαῖον ὄν, εἰ μὴ θεὸς ἀρήγοι, χανεῖν πρὸς θάλασσαν πάντας· οὕτω καὶ τέχνη ναυτικὴ πᾶσα τῶν κινδύνων ἡττᾶτο σφίσιν ἐκ χρῆς κειμένων. Μόλις γοῦν διαμαχόμενοι πρός τε κῦμα καὶ θάλασσαν ἀγριαίνουσαν, καὶ πολλάκις ἐγγὺς ἐλθόντες τοῦ καταδῦναι, τῇ Ἰναιδεστῷ ἡμιθνῆτες ἐκ φόβου προσίσχουσιν. Ἐκεῖσε γοῦν ἐφ' ἡμέραις τῆς ταραχῆς ἀνέσαντες καὶ τοῖς ἵπποις αὖθις χρησάμενοι ἐξεληλακότες μέχρι καὶ τῆς Ἀλλαγῆς χώρας κατήντησαν.

Ἀλλαγὴ δ' ἦν ἐκείνη καθ' ἣν καὶ τὸ ζῆν μεταλλάττειν εἵμαρτο τῷ κρατοῦντι· καὶ ὁ μὲν Παχώμιος

A φθάσας τετύχηκε, ὡς μὴ ἐντελεῖς τὰς ὑποψίας ποιοῖτο, τὸ δέ γε τοῦ Παχωμίου χωρίον τὸ μόρσιμον ἐξεπλήρου. Ὡς γὰρ ἐκεῖσέ που κατεσκήνουν ἅμα βασιλεῖς καὶ στρατὸς, καὶ ἡ νόσος ἐπέκειτο πλέον ὤρθασαν δὲ καὶ οἱ Τόχαροι σπεύσαντες συμβαλεῖν βασιλεῖ, βασιλεῖ μὲν οὐκ ἦν οὔθ' ἱππαζομένῳ [P. 359] ὁρᾶσθαι οὔτε μὴν ὁμιλεῖν εἰς νόσον κειμένῳ, ὅτε καὶ τὸν Νοέμβριον ὑπογράφοντι συμβὰν τὰς τοῦ Νοκεραίας συμμῖξαι, ἐπελθεῖν εἰπεῖν λέγεται ὡς ἰδοὺ συνέκλεισεν ὁ Νοέμβριος. Τὸ δ' ἦν ὑπονοηθὲν ὡς συνέκλεισαν αἱ πράξεις τῷ βασιλεῖ, τῆς ψυχῆς τὸ μέλλον ὑποδηλούσης. Ἦν οὖν τῇ τοῦ βαΐσαι τῆς νόσου προσδοκίᾳ εἰς ἀναβολὰς τιθεὶς τὸ ἐντυχεῖν ἐπιστᾶσι τοῖς Τοχάροις· ἐπεὶ δὲ ἡ νόσος ἐκραταιοῦτο καὶ τῷ ἀπὸ ταύτης δέει καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ ἔθνους ὀρρωδία συνῆπτο (οὐ γὰρ ἦν ἄλλως ἐλπίζειν ἢ κινηθέντας ἀφανίζειν τὸ πρὸς ποσὶν, εἰωθὼς ἄλλως λῃστείαις ἀποζῆν, τοῦ βασιλέως μεταλλάξαντος), ἀναγκασθεὶς δὴ διὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ ἀπ' αὐτοῦ σκίμποδος τῆς ὀδύνης ὁμιλεῖν σφίσιν ἔγνω, καὶ τοῖς μὲν πλήθεσιν ἄλλως ἐς χάριν ποιεῖν, τοὺς δέ γ' ἄρχοντας σφῶν εἰσαγαγεῖν τε καὶ τὰ προσήκοντα εἰπεῖν τε καὶ ἀκοῦσαι. Τότε τοίνυν καὶ παρασκευασάμενος ὡς εἰκὸς, καί γε τοὺς οἰκείους ἐφ' ἑκάτερα παραστήσας, αὐτὸς καὶ βίᾳ καθήμενος ἐπὶ σκίμποδος, ὡς ὁ καιρὸς ἐδίδου καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πράγματα ἐνεχώρουν, ὀλίγοις τισὶ λόγοις τὴν ἐκείνων ἀφωσιοῦτο

B

cussa fluctibus huc subinde atque illuc impingens, planeque an nautarum imperia contumax, nihil certius spondebat quam proximam demersionem C sui vectorumque. Nam et sæpe ita deprimebatur ut nunquam speraretur emersura, tam nautis quam ipso gubernatore ignorantibus qua jam vi aut arte maris furorem eluctari possent. Tunc imperatorem ferunt intuentem periculum præsens, et quo loco suæ filiorumque spes salutis essent cum horrore reputantem, navarcho dixisse contendendum ei utique supra vires esse; si minus enim mundum 528 universum, universam certe Romanam rem exiguo illo ligno contineri quo ambo imperatores veherentur. Porro hunc, haud se quidem vel cessasse hactenus vel omissurum quidquam in posterum conatus industriæque profitentem, addidisse, verbis quæ satis appareret nolenti expressa irritis experimentis conatuum summorum, D vitari nulla vi posse, nisi Deus adjuvaret, quin pariter omnes hiante mari absorberentur; adeo palam vinci omnem artem nauticam vehementia ingruentis mali. Tandem extrema diu contentione obluctati fluctibus ac ventis, et sæpe ad ultimum demersionis admoti discrimen, Rhœdestum metu semiuecos appellunt Ibi diebus paucis e jactatione recreati, equis rursum inscensis pervecti Allagen sunt.

Hæc nimirum Allago locus erat, ubi vitæ finem imperatori occursurum irrevocabili olim Deus decreto statuerat. Atque ille quidem excæcatus antea Pachomius ostenderat quam vanis suspicionibus

formidata fuisset successio ejus in imperium. Ager porro cui Pachomii nomen a domino adhæserat, vulgati oraculi, cujus ambiguitas suspectum reddiderat Pachomium, fatali eventu fidem explevit. Cum enim ibi fixis tentoriis hærerent imperatores pariter et exercitus, ingravatus seniori Augusto morbus est. Eodem porro brevi accurrerunt festinatis accili nuntiis Tochari: sed iis frui non licuit optato utrinque conspectu, imperatore decumbere ob morbum coacto, ac ne in equo quidem valente se sociis ostendere, coramque illos, ut cuperet, affari, quando et ei contigit ut nescio cui libello subscriptionem in lecto apponens regiam, in expressione temporis 529 solita, mensem qui lum in cursu erat, Novembrem, litera N designaret, apicibus quibusdam adjunctis qui reliquorum ejus vocabuli elementorum vicem explerent, ac chartam ita signatam reddens diceret: « Ecce conclusus November est.» Quibus altiori quam quo ipse loquens penetraret, significatu indicabatur acta imperatori cuncta conclusa, præsagiente id ipsius anima, et istud ipsum augurium iis verbis efferente. Interim exspectatione melioris redituræ valetudinis differebatur congressus affatusque Tocharorum. Verum imminuta ejus rei spe propter ingravescentem in dies morbum, et metu majori accedente, ne gens effera, desperata salute principis, regiones, in quos erant ejus accitu ingressi, solita ipsis rapacitate deprædarentur, coactus imperator est admittere ad audientiam duces ac primores Tocharorum, eosque e lectulo alloqui. Ergo vulgus quidem militum, nationis ejus

θεραπείαν, χάριν μὲν ἔχειν ἐκφαίνων καὶ τῷ Νογᾷ τὰ κατ' ἀξίωσιν ἐκτελέσαντι, χάσιν δ' ἔχειν κἀκείνοις ὡς προθύμοις ἐπὶ βοήθειαν ἀπαντήσασι, δυσχεραίνειν δ' ἐπὶ τῇ νόσῳ ὅτι μὴ καθαρῶς ἐφ' τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐντυχίαν γίνεσθαι, ἐν ἐλπίσι δ' ἔχειν ῥαίσαι τῆς νόσου καὶ τὰ πρὸς θυμοῦ ἐκτελέσαι, εὖ ἐκείνους ποιοῦνεα ὡς ἄξιον. Ταῦτ' εἰπόντος ἐκείνου τοὺς Τοχάρους σχῆμα μὲν ἀλγούντων ἐνδείξασθαι, σχῆμα δὲ καὶ ἐλπιζόντων αὖθις ἐμφαίνειν ὡς ῥαίσοι τε τὸ πάθος μετ' οὐ πολὺ καί γε σφίσιν ἔσται τὰ ἀπὸ τοῦ βασιλέως καλὰ ὑγιαίνοντος. Καὶ οἱ μὲν ταῦτα, ἡ νόσος δὲ ἐπεδίδου καὶ τὰ ἑαυτῆς πληροῦν ἤμελλεν. Ὡς γοῦν ἡ κυρία ἐνέστη καὶ ἤδη τὰ τοῦ θανάτου, καὶ μᾶλλον τοῖς ἰατροῖς, προσδόκιμα ἦν, τῷ μὲν ἀκτουαρίῳ Καβασίλᾳ οὐκ ἀσφαλὲς τὸ ὑπομιμνήσκειν τὰ τοῦ κινδύνου ἐδύκει (νομίζεται γὰρ τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῦτο μοῖρα θανάτου, ὥσπερ ἂν εἰ αἴτιον ἦν ἐπὶ τούτοις τὸ λέγειν τοῦ γίνεσθαι), ἀφεῖναι δὲ πάλιν ἀπελθεῖν ἀνέτοιμον οὐ τῶν καλῶν ἐδοκίμαζε. Τῷ τοι προσελθὼν τῷ ἐξ ἐκείνου βασιλεῖ Ἀνδρονίκῳ ἐθάῤῥει τὸν λόγον τῆς ἀποφάσεως ὡς οὐ βιώσοντος ἔτι τοῦ βασιλέως. Καὶ ὃς οὐδ' αὐτὸς ὑπομιμνήσκειν τὸ ἀπευκταῖον ἐθάῤῥει, ὅμως δὲ τὴν ἑτοιμασίαν σοφί-

A ζεται. Εὐθὺς γὰρ τὰ τοῦ δεσποτικοῦ θανάτου σύμβολα εὐτρεπίζεται, ἃ λαβὼν [P. 360] ὁ ἱερεὺς τῶν τοῦ κλήρου καὶ εὐλαβῶν, στολισθεὶς ὡς ἔθει, παρίσταται οἱ ἀνωίστως πάμπαν μηδὲν εἰδότι. Ἔτυχε δὲ πρὸς τὸν τοῖχον ὁρῶν βασιλεύς, καὶ τὰ καθ' αὑτὸν (ἦν γὰρ καὶ τοὺς λογισμοὺς ἐῤῥωμένος) ὡς εἶχε διανοούμενος. Ἵστατο γοῦν ὁ πρεσβύτερος παρὰ θάτερα, τὰ ἅγια δῶρα κρατῶν ἐν χερσί, καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου καὶ μόνου ἐπιστροφὴν πρὸς αὐτὸν παραδυκῶν ἐφ' ἱκανὺν σιωπῶν ἵστατο. Ὁ δὲ εἴτε τι τοιοῦτον ὑπονοήσας, εἴδε καὶ ἄλλως ἐπελθὸν αὐτῷ, ἐπεγκλίνει πρὸς τὸν πρεσβύτερον, καὶ ἅμ' εἶδε καὶ ἅμα συνῆκε, Τὸ δρᾶμα, καὶ, Τί, φησί, τοῦτο; Τοῦ γοῦν ἱερέως ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐξάμενοι φέρουσιν εἰς βοήθειαν καὶ τὰ δῶρα τὰ εἰς ὑγείαν συνοίσοντα λέγοντος, αὐτὸς διαλύσας ἀναθα�ῤῥεῖ, καὶ τῆς κλίνης ἀνέγρεται, καὶ ζητεῖ ζώνην, καὶ τὸ ἅγιον διέξεισι σύμβολον, καὶ τὸ, « Κύριε, ῥῶσαί με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης, » εἰπών, καὶ τὰ εἰκότα ποτνιασάμενος πρὸς τὸν Ὕψιστον, τὴν ἁγίαν μετάληψιν δέχεται, καὶ πεσὼν αὖθις καὶ καιρὸν ἐπισχὼν τὴν ψυχὴν ἀφίησι. Καὶ δὴ τελευτήσας οὐχ ἧττον τοῖς τῶν Τοχάρων ἢ τῶν οἰκείων τετίμηται δάκρυσιν. Οὗ τὸν νεκρὸν τὸ

B

donativis curavit deliniri: proceres autem in cubiculum, ubi æger decumbebat, accitos audire coram affarique constituit. Id quam decentissimo, pro statu præsenti rerum, apparatu sic actum est. Circumstabant utrinque necessarii ac familiares imperatoris. Ipse connisu, quantum debilitas corporis ferebat, erectus et lectulo insidens, obsequium benevolorum sociorum ad amicam invitationem studiose occurrentium impense commendavit, gratum id sibi et memori animo condendum officium profitens. In primis ac Nogæ gratias agere habereque plurimas contestatus est, quod is tam prompte, tam prolixe petenti sibi quod optarat annuisset; quo nomine, ut ipsis quos spectabat præsens, qui tam strenue auxilio venissent, sic illi qui benigne misisset, æternum se obstrictum fore. Perincommodum tali articulo sibi morbum hunc intervenisse, plus ideo molestum quod quibus destinaverat officiis indiciisque 530 veri amoris excipere generosos socios sua causa tam longe profectos interim prohiberetur. Cætorum sperare brevi remittendum; sibique valetudine recuperata optatam mox facultatem affore gratam suam erga ipsos voluntatem consentaneis et merito ipsorum et suo studio beneficiis expromendi. Hæc eo paucis et ægre loculo, Tocharii præ se tulerunt dolere se incommodo principis amici, cupereque ac sperare brevi eum restituendum in salubritatem pristinam; tuncque se sinceriori percepturos gaudio promissa ab ipso bona. Ita illi. Cæterum morbus inde augescens vi qua grassabatur sæva, haud obscure Augustum in interitum urgebat, adfuitque non multo post minime dubiis agnoscenda indiciis suprema ægroto dies, quando medicis nihil mitius quam maturum decumbentis obitum palam ominantibus, actuario

C

Cabasilæ haud animus tamen adfuit, prævalente metu offensionis, iudicandi Augusto periculum suum. Nam et hoc fatalis hora ingruens afferre solet in primis noxium mortalibus, ut indices quantumvis benevolos in imminentis obitus, tanquam si ejus causa essent, exosos fere habeant. Idem porro Cabasillas religioni merito ducebat sic imparatum ex vita excedere Augustum sinere. Quare defuncturum isto se erga illum officio putavit, si filio successorique ejus Andronico discrimen denuntiaret patris extremum, quod et statim fecit. Verum ne Andronicus quidem ausus est tam tristem parenti afferre nuntium. Tamen aliquid excogitavit quo suum utcumque silentium suppleret. Jussu scilicet ejus subito promuntur Dominicæ mortis symbola, quæ sacerdos cleri palatini venerabundus, quo par erat ornatu accipiens, improviso prorsus ad 531 nihil minus cogitantem Augustum accessit. Erat æger tunc forte vultu ad parietem averso, curis ut apparebat familiaribus intentus: vigebat enim animo nec de judicandi ejus aut ratiocinandi solerti acrimonia quidquam morbus imminuerat.

D Stabat igitur in contraria parte presbyter sacra dona manu sustinens, et dum ille se sponte converteret, sat longo tempore silentio exspectans. Tandem imperator, sive quo excitatus signo sive instinctu propriæ mentis admonitus, ubi faciem aliorsum retorsisset, viso presbytero statim intellexit quorsum is venisset. Interrogavit tamen quid sibi eo ornatu, eo statu vellet. Illoque respondente sese post preces pro ejus salute fusas etiam utilia ei juvando efferenda sacra dona putavisse, quorum perceptio ad morbi quoque valitura exsulsionem foret, non exspectato dum id totum pronuntiasset, æger statim excitans se ipsum supra lectum ex-

τάχος οἱ εἰς τοῦτο ταχθέντες συστείλαντες νυκτὸς παρὰ τὴν νέαν μονὴν, ἐγγύς που τῶν ἐκεῖ κειμένην, μετακομίζουσι. Καὶ οὕτως ἀπέρχεται βασιλεὺς ζήσας μὲν τὰ σύμπαντα ἔτη πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ, βασιλεύσας δὲ ἡμερῶν ἓξ καὶ εἴκοσι τὰ εἴκοσι τέσσαρα. Ὑποδεῖται μὲν γὰρ τὰ τῆς βασιλείας ἐρυθρὰ Ἑκατομβαιῶνος πρώτῃ, ὡς λέλεκται, θνήσκει δὲ Σκιροφοριῶνος ἐνδεκάτῃ, ἡμέρᾳ Παρασκευῇ. Καὶ οὕτω καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ σημεῖον ἐτελειοῦτο. Ἦν γὰρ ἐκ τοῦ στοιχείου τριγράμματον τὸν ἐπ' ἐκείνῳ σύμβολον. Δήλωσις δ' εἶμαι ταῦτα τοῦ τε κατ' ἐπίκλην αὐτῷ λεγομένου (Παλαιολόγος γὰρ), τοῦ τόπου καθ' ὃν ἔμελλε τελευτᾶν (τοῦ Παχωμίου γὰρ τὸ χωρίον ἐλέγετο) καὶ τῆς ἐπιτελευτίου ἐπὶ τοῖσδε ἡμέρας· ἡμέρα γὰρ ἦν Παρασκευὴ καθ' ἣν ταῦτ' ἐπράττετο ἑνδεκάτη, ὡς εἴρηται, Σκιροφοριῶνος τοῦ ϛφλϛ ἔτους.

surgit, zonam postulat, sanctum symbolum pronuntiat, addens et illud : « Libera me, Domine, ab hora hac, » tam quibus par erat demissionis signis Altissimum præsentem veneratus sacrum communionem accipit, et in lectulum relapsus exiguo superstes intervallo, paulo post animam emittit. Cujus mox cognita mors non minus Tocharorum quam ipi subditorum honorata lacrymis est. Ejus cadaver festinato compositum, quibus id negotii datum fuerat, noctu ad novum monasterium in illa vicinia situm deportant. Sic hinc migravit imperator, postquam vixisset omnimo annos octo et quinquaginta, imperasset autem quatuor et viginti, demptis diebus viginti. Nam imperii insigne purpuram induit prima die Januarii, ut dictum est : obiit autem undecima Decembris, die Parasceve. Et sic impletum eventu est quod significasse videri potuit sigillum, quod adhibere obsignando consueverat. Exprimebat autem id characterem formatum ex tribus figuris elementi Græci ϖ̃, indicantem, quantum interpretor, primo cognomen familiæ ipsius, quod erat Palæologus ; deinde locum ubi erat moriturus, qui Pachomii ager dicebatur ; denique diem obitus quæ Parasceve fuit, undecima, ut dictum est, Decembris anni 6791.

PETRI POSSINI S. J.

OBSERVATIONUM PACHYMERIANARUM

AD

HISTORIAM RERUM MICHAELIS PALÆOLOGI

LIBRI TRES.

LIBER PRIMUS. — GLOSSARIUM : *quo declarantur obscuriora verba usurpata in historia rerum Michaelis Palæologi.*

LIBER SECUNDUS. — NOTÆ : *quibus loca perplexa aut quomodocunque declarationis vel emendationis egentia qua illustrantur, qua opportunis cautionibus muniuntur.*

LIBER TERTIUS. — CHRONOLOGICUS : *ubi characteres temporum in hac historia notati considerantur, ordo gestarum rerum exquiritur, extricantur confusa : denique in expansa tabula annorum fere triginta epochæ præcipuorum eventuum a Pachymere memoratorum suis annis affiguntur.*

(Revocatur Lector non ad columnas nostras, sed ad numeros typis grandioribus in textu expressos.)

LIBER PRIMUS.

GLOSSARIUM.

533-535 [P. 363] Ἁγιάσματα p. 258. Esse ἁγιάσματα particulas sive reliquias tum panis tum vini eucharistici rite consecrati et transsubstantiati in corpus et sanguinem Christi Domini, demonstraro sufficeril ex uno et altero loco Liturgiæ S. Basilii, ubi inter orationes quæ post consecra-